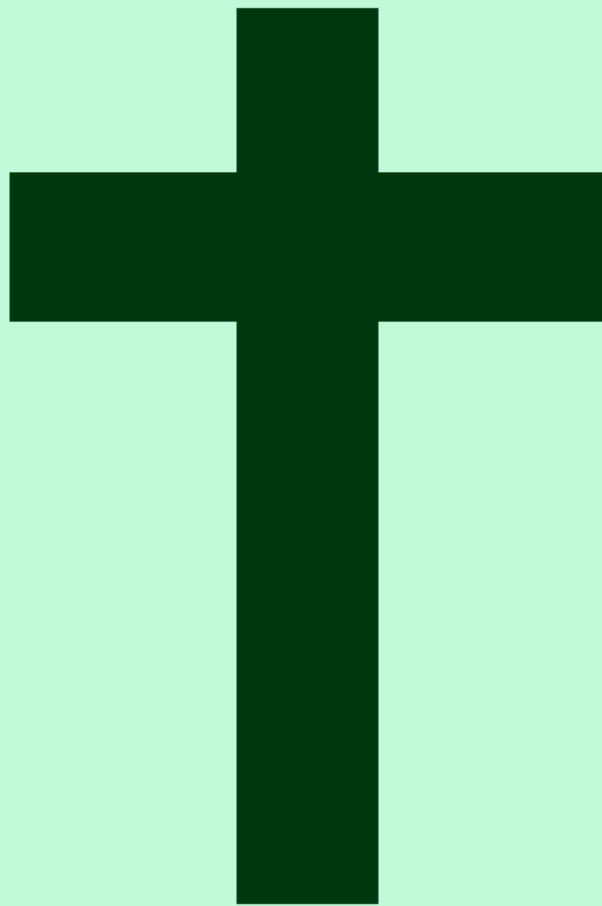

Nauəuə Asim Rəha
Uhgīn Nəmtətīən Vi

The New Testament in the Whitesands language of Tanna
Island, Vanuatu

Nauəuə Asim Rəha Uhgɪn Nəmtətɪən Vi
The New Testament in the Whitesands language of Tanna Island, Vanuatu
Niutesteman long Nərak, lanwis blong Whitesands Tanna, Vanuatu

Copyright © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

© Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Whitesands

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents.

For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-20

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 4 Mar 2019 from source files dated 1 Mar 2019
913a182a-255f-5344-b6b0-0294ba221e87

Contents

FRT	1
MATIŪ	6
MAK	71
LUK	109
JON	172
UƏK MĪN	226
ROM	282
1 KORƏN	310
2 KORƏN	335
KƏLESIƏ	351
EFƏSIS	362
FĪLĪPAI	371
KOLOSI	378
1 TƏSALONAIKƏ	385
2 TƏSALONAIKƏ	391
1 TIMOTI	394
2 TIMOTI	402
TAITƏS	408
FĪLIMON	412
HĪPRUS	414
JEMĪS	440
1 Pitə	447
2 PITƏ	456
1 JON	461
2 JON	469
3 JON	471
JUT	473
NƏHAN-ƏHANIƏN	476
OTH	507
TIKSĪNƏRI	508
Nəukətĭn mĭn	516

Nauəuə Asim Rəha Uhgīn
Nəmtətīən Vi

(Niutestimin)

Niutesteman long Nərak,
lanwis blong Whitesands Tanna, Vanuatu

The New Testament in Nərak,
the language of Whitesands Tanna, Vanuatu

Le Nouveau Testament en Nərak,
langue du Whitesands de l'île de Tanna au Vanuatu

Illustrations on pages ... by Horace Knowles revised by Louise Bass
© The British & Foreign Bible Society, 1994.

Illustrations on pages ... by Horace Knowles
© The British & Foreign Bible Society, 1954, 1967, 1972, 1995.

Illustrations on pages ... by Louise Bass
© The British & Foreign Bible Society, 1994.

Illustrations on pages ... used by permission of the
© 1978 David C. Cook Publishing Co.

Illustrations on pages ... used by permission of Gordon Thompson.

Illustration on page ... used by permission of Melody Carlson.

Color photographs used by permission of Mark Evans.

First Edition
2014 2M

© 2014 Bible League International
Pej min iətəm natimnati kəutatig lan

Nərgi nauəuə ... Nərgin əkuəkīr ... Pej

Nərgi nauəuə min rəha Nəmtətīən Əuas
mine nərgīlah əkuəkīr

Nørgi nauəuə	Nørgin əkuəkir
Jeneſis	Jen
Eksodas	Eks
Levitikas	Lev
Namba	Nam
Dutronome	Dut
Josua	Jos
Jajes	Jaj
Rut	Rut
Fas Samuel	1Saml
Seſen Samuel	2Saml
Fas King	1King
Seſen King	2King
Fas Kronikel	1Kron
Seſen Kronikel	2Kron
Esra	Esra
Nehemaea	Neh
Esta	Esta
Job	Job
Ol Sam	Sam
Ol Proveb	Prov
Eklesiastis – Prija	Pri
Sing Blong Solomon	Sing
Aesea	Aes
Jeremaea	Jer
Ol Krae	Krae
Esikel	Esik
Daniel	Dan
Hosea	Hos
Joel	Joel
Amos	Amos
Obadaea	Obad
Jona	Jona
Maeka	Maeka
Neham	Neham
Habakuk	Hab
Sefanaea	Sef
Hagae	Hag
Sekaraea	Sek
Malakae	Mal

Mak rəha nauəuə min rəha Nəmtətəſən Vi

Matiu ... Mat
 Mak ... Mak
 Luk ... Luk
 Jon ... Jon
 Uək Min ... Uək
 Rəm ... Rəm
 1 Korən ... 1Kor
 2 Korən ... 2Kor
 Kəleſiə ... Kəl
 Efəſis ... Efəs
 Filipai ... Fil
 Kolosi ... Kol
 1 Təſalonaikə ... 1Təs

2 Təsalonaikə ... 2Təs
 1 Timoti ... 1Tim
 2 Timoti ... 2Tim
 Taitəs, Filimon ... Tait, Flm
 Hiprus ... Hip
 Jemis ... Jem
 1 Pitə, 2 Pitə ... 1Pitə, 2Pitə
 1 Jon, 2 Jon, 3 Jon, Jut ... 1Jon, 2Jon, 3Jon, Jut
 Nəhan-əhaniən ... Nəh

Nəghatiən tətaupən

Fastok

From wanem nao yumi transletem Baebol i kam long lanwis blong Whitesands? Taem ol man oli raetem Baebol, oli raetem long ol lanwis blong olgeta we oli kolek Hipru mo Grik mo Aramaik. Bihaen, sam man oli tanem i kam long sam defdefren lanwis. Baebol i no kam long Inglis lanwis bitim 1300 yia i pas. Be i had wok tumas blong ridim tok blong God long wan narafala lanwis. Mo nating we wan man i save rid long wan defren lanwis, be lanwis ya i no rili tajem hat blong hem. Be taem tok blong God i stap long stret lanwis blong wan man, mo hem i ridim o hem i harem, be tok blong God i tajem hat blong hem.

Fasin blong tanem tok i kam long lanwis

Mifala i wok long wan rod we i blong folem mining blong toktok. Mifala i no traem blong tanem wan wan wod, be mifala i lukluk gud ful mining blong stampa toktok, afta nao mifala i lukaotem wan rod blong talem sem mining long lanwis blong Whitesands. Oltaem mifala i stap lukluk gud long Grik lanwis we oli raetem Niutestimin long hem fastaem, blong mekem sua se mifala i karem stret mining we i gat i stap.

Fasin blong joenem ol fes

Long wan wan ples long buk ya, bae yumi faenem sam fes we oli joenem, olsem Rom 1:3-4. Fasin blong raetem Grik lanwis mo Inglis lanwis mo Bislama lanwis hem i defren long fasin blong raetem lanwis blong Whitesands. Ale, wan wan taem ol transleta oli mas muvum sam laen we oli stap bihaen, mo oli mas pulum i kam antap smol. Mining blong Grik lanwis mo Whitesands lanwis i semak nomo, be sam laen oli muv-muv lelebet.

Ol defren mak long buk ya

Taem yu ridim sam wod we oli luk olsem: KIG RƏHA KIG MİN, hemia i min se hemi wan spesel nem blong wan man. O maet hemi tokbaot samting we oli raetem abaot wan man olsem: INU IESU, KIG RƏHA NƏTƏM ISREL, we oli putum antap long kros blong Jisas.

Taem yu luk stael *olsem*, hemi min se, bae yu ridim strong, olsem fes ya blong Rom 2:13 we i talem se, “Tol lanəha mətəu-inu səniəmə nətəmini nətəm *kautətəu* Lou iətəm kotəhruahru e nəhmti Uhgīn, mətəu nətəmini nətəm *kautol* nati iətəm Lou tətəni, ilah əha, Uhgīn otəni məmə ilah kotəhruahru e nəhmtin.”

O maet yu ridim sam wod we oli wan defren lanwis olsem, “*Talitə* kum.” Man we i raetem i putum stret long lanwis blong Aramaik o Hipru.

Ol kwestin, yumi makem olsem Bislama, we i gat mak ia “?” long stat mo long en blong laen, olsem hemia, “?Pəh təmətəi nauəuə u?”

Mak ya “!” i min se yu ridim strong. Mak ia i kam long stat mo long en blong laen olsem, “!Amərəkis muvən isəu, Setən!”

Tufala mak ya tugeta “!?” o “!!” i min se man i sapraes o hemi kros o hemi no save olgeta. Taem yu ridim, yu ridim strong, olsem, “!Onəhgīn nəpanotəhrun!?”

Mak ya “:” i min se i gat sam samting i stap kam yet, olsem wan list olsem, “Ol man blong Jisas nem blong olgeta ya: Pita, mo Jemes, mo Jon, mo...” “Ol frut blong Tabu Speret oli olsem: lav; mo gladhat; mo pis...”

Mak ya “;” i min se tingting we i kam afta i defren be klosap nomo long hemia we i go fastaem.

Stret lanwis blong Gris

Wan wan taem, i had we i had blong tanem lanwis blong Gris from sam wod long lanwis Gris, i no gat long sam narafala lanwis olsem Inglis o lanwis blong Whitesands. Mo fasin blong toktok blong ol man Gris i no semak wetem fasin blong yumi. Ale mifala i mas jusum wan defren rod blong tanem toktok. Wan wan taem mifala i jusum blong raetem wan samting we yumi savegud long lanwis, be oli gat wan defren samting long taem blong Jisas. Olsem long Bislama Baebol, oli no raetem “sid blong mastat,” be oli raetem “sid blong nambangga.” Sipos i olsem, bae yumi putum wan futnot we i talem olsem se: “stret lanwis blong Gris i talem olsem se...”

Ol futnot mo ol refrens

Wan wan taem bae yu luk wan smol leta i stap klosap long en blong wan wod o long en blong wan laen olsem hemia.* Mining blong leta i olsem se, i gat wan tok we i stap daon long en blong pej blong talemaot wan samting blong wod ya o laen ya. Luk daon long en blong pej blong faenem wan futnot we i gat wan leta we i olsem hemia long en blong laen wan. Wan wan taem bae i talemoat mining blong wan samting, mo narafala taem bae i talemaot stret lanwis Gris blong wod o laen, o bae i talemaot wan narafala ples long Baebol we i gat sem tingting or tok. I gud blong yumi lukluk ol smol tok ya.

Ananit long ol futnot, bae yu luk ol refrens. Ol refrens oli talemaot wan narafala ples long Baebol we i gat sem tingting o tok olsem ves we refrens i stap tokbaot. Traem luk daon long en blong pej ya blong faenem wan eksampol blong wan refrens blong Rom 7:23.

Taem wan stori i stap long wan defren buk bakegen

Yumi save se ol buk blong Matiu, Mak, Luk, mo Jon, oli stap tokbaot laef mo ded blong Jisas Kraes, mo olsem wanem hem i laef bakegen long ded. Plante taem yumi ridim wan stori long buk blong Matiu, be i gat sem stori nomo long Mak o Luk o Jon. Sipos i olsem, bae yumi faenem rod blong narafala stori ya ananit long blakmak, olsem hemia blong Mak 1:9:

Jon tæmol bæptais e Iesu æpæha e næhu Jotæn

(Mat 3:13-17; Luk 3:21-22)

Ale, stori ya blong baptaes blong Jisas long Mak 1:9, hem i stap bakegen long Mat 3:13-17 mo long Luk 3:21-22.

Ol buk we oli raetem Baebol long hem fastaem

Ol man we oli raetem Niutestimin, oli bin raetem buk blong olgeta klosap tu tausin yia i pas finis. Taem man i raetem wan buk, be sam narafala man oli ridim mo oli mekem wan kopi blong hem. Oli raetem nomo wetem pen mo pepa from we oli no gat masin blong printim. Afta, sam narafala man oli ridim ol kopi ya, mo oli mekem kopi bakegen. Ol stret buk we oli raetem fastaem, yumi nomo gat naoia. Be i gat plante kopi i stap. Wan wan taem, yumi faenem se ol kopi oli no agri long sam smol ples. Taem yumi faenem wan ples olsem, yumi ting se kopi we i olfala bitim ol narawan, hemia nao i gat stret tok olsem buk we oli raetem fastaem. Be wan wan taem yumi no sua se weswan long ol kopi i stret olgeta. Ale, bae yumi putum wan futnot we i talem olsem se, “Long sam olfala kopi blong Niutestimin we oli raetem long lanwis blong Gris bifo, fes ya i talem olsem se, ...”

Tiksonari

Sipos yu no save mining blong wan wod long buk ya, traem lukluk long tiksonari bihaen. Bae yumi faenem plante wod we oli talemaot gud mining blong olgeta.

Ol Stampa Tok Long Baebol

Bihaen long tiksonari, i gat wan Baebol stadi we i soem ol ples long Niutesteman we oli tokbaot ol defren stampa tok long Baebol, olsem “God i olsem wanem,” “Hao nao bae

* 0: Hemia nao wan eksampol blong wan futnot we i stap long japta 3 mo ves 5 long wan buk. 0: Kal 5:17; 1 Pita 2:11 (Eksampol ya i kamaot long Rom 7:23. Ale tufala refrens ya, oli gat sem tok, o sem tingting olsem Rom 7:23.)

yumi kam ol man blong Jisas Kraes,” “Famli,” “Tabu Speret i mekem wanem kaen wok.”
Yumi lukluk gud ol ves we oli stap ananit long stampa tok ya.

Ol map

Bae yumi faenem sam defren map blong ol defren ples we Jisas i wokbaot long hem, mo sam map we oli soemaot wokbaot blong Pol.

Lastok

Whitesands Baebol Translesen Projek i mekem ol wok blong tanem Niutesteman i kam long lanwis blong Whitesands. Projek ya i satp ananit long Vanuatu Baebol Translesen we hem i wan Komiti blong Kristin Kaonsel blong Vanuatu.

I gat plante man mo woman oli bin givhan long wok blong tanem Niutestimin i kam long lanwis blong Whitesands. Mifala evriwan i wantem leftemap nem blong Masta mo Sevia Jisas Kraes mo talem tangkiu long hem from we hem nomo i givim paoa blong mekem bigfala wok ya. Prea blong mifala se, taem yumi ridim buk ya, bae God i tajem hat mo jenisim laef blong yumi wan wan.

Matiu

Nanusiæn Tæuvir Ræha Iesu Kristo Iætəm Matiu Təmætei

Næghatiæn ækuækir ræha nauæuæ u Matiu

?Pæh təmætei nauæuæ u? **Matiu** təmætei nauæuæ u. In iætəmi tueləf kəti ræha Iesu. Nærgin kəti min u Lifai. Matiu in iætəm Isrel iætəm tatos mæni ræha takis ræha kəpmæn ræha Rom. Mætəu Iesu tæmauin lan mæmæ in otuva ræhan kəti iætəmimi.

?Təmætei tatuvæn kəm pæh? Təmætei nauæuæ u tatuvæn o nætəm Isrel, mætəu təmætei e næghatiæn Kris iætəm tæhmen e Bislama ræha nætəmimi min ræfin ikin æha. (Afin-to “Næghatiæn Kris” e tiksinari.)

?Natigian tæhro lanu nian təmætei? **Nauæuæ** u tatilpin Oltestimin mine Niutestimin mætəu-inu in tətəghati tepət e næghatiæn ræha iæni min ræha Uhgîn aupæn iætəm kəmætei e Oltestimin. Kæmütəhtahnin iætəmi kəti iætəm otuva mosmiægəh ilah. Kətauuin e iætəmi u mæmæ Kristo, uæ Məsaiæ. E nian ræha Iesu, nætəm Isrel kæmātatig ahgəl kəpmæn ræha Rom.

?Təmætei nauæuæ u o nak? **Matiu** təmætei nauæuæ u mæmæ otəni pətigəm vivi mæmæ Iesu in Kristo (Məsaiæ), iætəmi iætəm Uhgîn tæmæni rækis mæmæ otəpanahli=pa mæmæ otuva mosmiægəh Isrel. Matiu tæmægəhati e næghatiæn tepət ræha Uhgîn e Oltestimin iætəm iæni min kæmotəghati lan e Iesu, kəni mætəgətun mæmæ næghatiæn min u kohiet=pa e næmiægəhiæn ræha Iesu. Kəni Matiu tolkeikei mæmæ nætəmimi okotəhrun mæmæ Iesu in Kig iætəm in ilis e kig min ræfin.

Tipi Iesu Kristo tærah min
(Luk 3:23-38)

¹ Ilah min u nærgi tipi Iesu Kristo tærah min næuvein. Kig Tefit in tipin tærah asoli kəti. Kəni tipin tærah asoli min kəti u tətəupæn in Epraham.

² Epraham in tatə ræha Aisæk,

kəni Aisæk in tatə ræha Jekəp,

kəni Jekəp in tatə ræha Juta mine pian min,

³ kəni Juta in tatə ræha Peres mine Serə, rəhalau mamə u Temar,

kəni Peres in tatə ræha Hesron,

kəni Hesron in tatə ræha Ram,

⁴ kəni Ram in tatə ræha Aminatəp,

kəni Aminatəp in tatə ræha Nason,

kəni Nason in tatə ræha Salmon,

⁵ kəni Salmon in tatə ræha Poas u rəhan mamə Rehap,

kəni Poas in tatə ræha Opet u rəhan u mamə Rut,

kəni Opet in tatə ræha Jese,

⁶ kəni Jese in tatə ræha Kig Tefit.

Kəni Kig Tefit in tatə ræha Solomən u rəhan mamə in pətan ræha Uraiæ aupæn,

⁷ kəni Solomən in tatə ræha Rehopom,

kəni Rehopom in tatə ræha Apia

kəni Apia in tatə ræha Asa,

⁸ kəni Asa in tatə ræha Jehosəfat,

kəni Jehosəfat in tatə ræha Jehorəm,

kəni Jehorəm in kəha tærah ræha Usaia,

⁹ kəni Usaia in tatə ræha Jotəm,

kəni Jotəm in tatə ræha Ahas,

kəni Ahas in tatə ræha Hesikaia,

¹⁰ kəni Hesikaia in tatə Mənase,

kəni Mənase in tatə ræha Amon,

kəni Amon in tatə rəha Josaiə,

¹¹ kəni Josaiə in tatə rəha Jekonaia mine pian min, kəni uərisig lan, tikimir min rəha nəuaniləuis min rəha Isrel kəmotəmki ilah məhuvən Papilon məmə ilah okəhuva slef min rəhalah.

¹² Kəni inu nərgi kəha min iətəm tətətuəuin e nian nəuaniləuis min rəha Isrel kəməhuvən Papilon.

Jekonaia in tatə rəha Sealtiel,
kəni Sealtiel in kəha rəha Serupapel,

¹³ kəni Serupapel in tatə rəha Apiut,

kəni Apiut in tatə rəha Eliakim,

kəni Eliakim in tatə rəha Asor,

¹⁴ kəni Asor in tatə rəha Satok,

kəni Satok in tatə rəha Akim,

kəni Akim in tatə rəha Eliut,

¹⁵ kəni Eliut, in tatə rəha Eleasar,

kəni Eleasar in tatə rəha Matən,

kəni Matən in tatə rəha Jekəp,

¹⁶ kəni Jekəp in tatə rəha Josip u iərman rəha Meri.

Kəni Meri təmələs Iesu, kəni kətauin lan məmə Kristo iətəm Uhgın təməni məmə

otahli=pa.

¹⁷ Tətətuəuin e Epraham mətəuarus=pən Kig Tefit, kəha tərəh min əmə u nəuvein kəmətəi rəkis nərgilah, ilah fotin. Kəni tətətuəuin min e Kig Tefit mətəuarus=pən nəuaniləuis min rəha Isrel kəməhuvən Papilon, kəha tərəh min ilah rəfin fotin. Kəni tətətuəuin min e nəuaniləuis min rəha Isrel kəməhuvən Papilon mətəuarus=pən Kristo iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa, kəha tərəh min ilah rəfin fotin.

Nairiən rəha Iesu Kristo

(Luk 2:1-7)

¹⁸ Inu nanusiən təuvir rəha nairiən rəha Iesu Kristo.

Məmə rəha Iesu, nərgin u Meri, kinəni rəkis məmə okos rəhan kətim kan məmə otitəu=pən suah kəti, nərgin u Josip. Mətəu e nian kəsiauva əhanəhiən muatig pəti kətiəh, kəni Josip təsuvən əhanəhiən meruh, mətəu Narmin Rəha Uhgın tinol məmə Meri, iəpəou tinatig rəkis lan. ¹⁹ Kəni rəhan iauəhli Josip in iətəmi əhruahru, kəni tətəlig lan məmə otəpəh Meri, mətəu in təsolkeikeiən məmə otol Meri taulis, kəni nikin təhti məmə otəsəni pətigəmiən kəm nətəmimi.

²⁰ Mətəu nian nikin təmatəhti məmə in otol nətəligiən əha, kəni agelo kəti rəha Iərməniğ tuva ohni e nəməhlairiən məni=pən kəm in məmə, “Josip, mipi Tefit tərəh. Onəsəginəniən məmə onəkkit Meri məmə in rəham pətan, mətəu-inu suakəku əha tətətig lan, in təmsipən əmə e Narmin Rəha Uhgın. ²¹ Kəni in otələs nətən kəti iərman, kəni onəkəuin e nərgin məmə Iesu* mətəu-inu in otosmiəgəh rəhan min nətəmimi e nolian tərəh min rəhalah.” ²² Natimnati min rəfin əha kəməhuva motol əmə nipəhriənəniən e nəghatiən rəha Iərməniğ iətəm rəhan kəti iəni təməni aupən ikin məmə, ²³ “Pətan mitə kəti iətəm iərman təsuvən əhanəhiən ohni, otəpəh məuiğ, kəni məpanələs nətən kəti iərman, kəni okəuin e nərgin məmə Imaniuel,” inu nipətən təni məmə, “Uhgın tətətig kitah min.”

²⁴ Kəni nian Josip təmair, kəni təmitəu=pən əmə nəghatiən rəha agelo rəha Iərməniğ. Kəni təmuvən mit Meri muva e rəhan lahuənu məmə rəhan pətan, ²⁵ mətəu in tətəsuvən əhanəhiən meh matuvən mətəuarus=pən Meri tələs nətən iərman. Kəni Josip təmauin e nərgin məmə Iesu.

2

Nətəmi asoli kəmotəsəl e Iesu

1:11 2King 22–24; 2Kron 36:10; Jer 27:20   1:12 Esra 3:2   1:18 Luk 1:27,35   * 1:21 Nərgin u Iesu, nipətən tətəni məmə, “Iərməniğ tatosmiəgəh”   1:21 Luk 1:31; 2:21   1:23 Aes 7:14   1:25 Luk 2:21

¹ Iesu tэмair әрәһа нитәни Јутиа е таун Петлеһем е нian Kig Herot Asoli in тәмәтarmәниг lan. Кәни уәрисиг lan, нәтәми аsoli min нәувеин кәмәтәsипari isәу мәһува Јерусиләм. Кәтәинатиг живи е нәниән нипәти мәһау min. Кәни мәһува мотәтапуәһ мәмә,² “?Суакәку u in iә, iәтәм тәмair мәмә in kig рәһа нәтәм Isrel? Iәmotех рәһан мәһау тәмәри әрәһа pari, кәни iәкәһува мәмә iәкотәфән нisiaiән кәм in.”

³ Nian Kig Herot Asoli тәмәтәу нәghatiән әһа, ilah нәтәм Јерусиләм никilah рәфин тәмәрах.* ⁴ Кәни туһаpumin pris аsoli min mine нәgәтun min рәһа Lou рәһа нәfakiән рәһа нәтәм Isrel, кәни мәтапуәһ о lah мәмә, “?Кристо iәтәм Uhgин тәмәни рәкis мәмә otahli=pa, in otair iә?” ⁵ Кәни кәмотәни=рән кәм in мәмә, “In otair әрәһа таун Петлеһем е нитәни рәһа Јутиа. Мәтәу-inu iәни кәти рәһа Uhgин аурән, тәмәтеi tol lanu lan мәмә, ⁶ ‘Ik Петлеһем әрәһа е нитәни Јута,† ko кәсәниән мәмә ik nati әрnapin е нәтәми аsoli min әрәһа iкин Јута, мәтәу-inu iәтәми аsoli кәти otsipән lam, кәни in otateh живи рәһак min нәтәм Isrel тәһмен=рән е iәтәми тәтәсал живи о рәһан min sipsip min.’ ”

⁷ Кәни Kig Herot Asoli тәмаuin е нәтәми min u кәтәинатиг живи е нәниән нипәти мәһау min кәһува туһаpumin oneuән ilah, мәтапуәһ о lah мәмә мәһау әһа тәмәри әһруаһру е nian nak, кәни кәмотәни=рән nian рәһа мәһау кәм in. ⁸ Кәни in тәмәни=рән кәм lah мәмә, “Әһувән Петлеһем мотәсал живи е суакәку. Nian onәkoteruh, кәни нәкотәs нәghatiән lan мәһува мәмә iәu min iәкуvән мәфән min нisiaiән кәм in.”

⁹⁻¹⁰ Nian кәмотәтәу нәghatiән әһа, кәмоһiet мәһувән, кәни motех мәһау әрәлә iәтәм кәмотех әрәһа pari, кәни никilah тәmagiән тәmagiән оһни. Кәни мәһау u тәмаурән е lah муvән мәһтуl әһруаһру әһа суакәку әрәлә тәтаpили iкин. ¹¹ Кәни кәмәһувән әһа imә, motех суакәку ilau рәһан мәмә Meri. Кәни кәмотәsiauлин мautәфән нisiaiән кәм суакәку әһа. Кәни кәмотiәлgi нautә е рәһalah кәтим min iәтәм нәһmtilah tiәkis, мотәфән кәм in. Кәмотәфән aiән u kol toraip-oraip, mine nati кәти min iәтәм нәмиәvin тәувir nian kuvән е nigәм, нәргин u frankinsens, mine fomat iәтәм нәмиәvin тәувir, нәргин u mir.

¹² Кәни Uhgин тәмәниәһу ilah е нәмәһlairiән мәмә okәsohtәlig-pәniән о Kig Herot Asoli. Кәни inәһа ilah кәмотәuвләк е Kig Herot мәһувән=рән е суарu pisin мautәһувән imalah iкин.

Josip mine Meri кәмуos Iesu мihlagim мihлуvән Ijip

¹³ Nian нәтәм кәтәинатиг живи min u кәмоһiet рәкis minautәһувән, кәни агело кәти рәһа Uhgин тәмува мiet пәтиgәм о Josip е нәмәһlairiән мәтәни=рән кәм in мәмә, “Әһтуl uәһai, мәләs суакәку ilau рәһан мәмә, onәkлагim мihлуvән әрәһа Ijip. Кәни onәkлатиг әһа iкин миләтәуарus=рән iәu әмә iәкәни=рinә min кәм ik мәмә onәkлитәlig=pa min, мәтәу-inu otәsuvәһiән, Kig Herot Asoli otәсал е суакәку u мәмә otоһамu.”

¹⁴ Кәни әмеiko е nian әмә әһа lapin, Josip тәмәһтуl мәләs суакәку ilau рәһан мәмә мihлагim мihлуvән әрәһа Ijip. ¹⁵ Кәни кәмәһлатиг е нитәни әһа миләтәуарus Kig Herot Asoli timis. Nati u tinuva мәмә otol нipәһriәнiән е нәghatiән iәтәм Iәrmәниг тәмәни рәкis аурән е нәghatiән рәһа iәни кәти тәтәни lanu lan мәмә, “Iәmauin е нәtik iәрman мәмә otiet рәкis Ijip.”

Soldiә min рәһа Kig Herot Asoli кәмотоһамu нәрәou min нәман

^{2:2} Nam 24:17 * ^{2:3} Herot nikin тәмаuit мәgin мәтәу тәмәтәу мәмә kig кәти min tinair. Кәһруn нәниән мәмә “niki Јерусиләм рәфин тәмаuit,” нipәтин u мәмә нәтәми аsoli min рәһа Herot кәмотәgin. Uә мәта нәтәmimi min рәфин нәувеин кәмотәһруn мәмә нәмә kig кәти min тәри, кәни okәkeikei kol нәлуаginiән кәти кәм нәтәм Rom, мәтәу-inu Rom in тәмәтarmәниг е Isrel е nian әһа. † ^{2:6} Аурән iкин, нәтәmimi рәһа Isrel кәмотатиг е profens тәпәт, кәни нитәни Јута in тәһмен е profens кәти рәһа Isrel. Мәтәу кәмәһува сләf min рәһа Asiria minәһувән iкин әһа, кәни уәрисиг lan, кәмәһува сләf min рәһа Papiilon мәһувән мәутатиг iкин. Nian нәтәм Isrel кәмоһтәlig=pa Isrel, мәтәу кәмәһувән iкин кәтиәһ әмә, iуәkir о Јерусиләм. Кәтаuin iкин әһа мәмә Јутиа. ^{2:6} Maeka 5:2; Jon 7:42 ^{2:11} Sam 72:10-15; Aes 60:6 ^{2:15} Hos 11:1

¹⁶ Kəni e nian Kig Herot Asoli tāməhrun māmə nətəm koteinatig vivi e məhau min kəməsotoliən nəuian motauvlək e suaru pisin motagim, kəni nikin tāmahmə pik agin. Kəni in tāmahli=pən rəhan min soldia min māmə okəhuvən Petlehem mine ikin min rəfin titəlau lan, māmə okotəsal e nəpəou min nəman rəhalah nu təsapirəkisiən nu keiu, kəni okotohamu rəfin ilah. In təmitəpin nu keiu lanəha mətəu-inu nikin təməhti māmə nian əhruahru əha iətəm nətəm koteinatig kəmotəh məhau lan.

¹⁷ Natimnati min u təmol nəghatiən u tuva mol nipəhriənən lan iətəm iəni Jerimaia təməni rəkis aupən ikin māmə, ¹⁸ “Nətəm Ramə kəmotətəu pətan kəti tətəsək mətəsək mətəu-inu tətətəu tərah agin. Pətan əha in Reijel, in tətəsək o nenətin min. Kəni məsolkeikeiən māmə iətəmi kəti otuva məghati məfəri min rəhan nətəligiən mətəu-inu nenətin min kinohmis rəfin.” †

Josip mine Meri mine suakəku kəmhliet Ijip mihlītəligpən Nasərit

¹⁹ Uərisig e nian Kig Herot Asoli təmimis, mətəu Josip mine Meri mine suakəku kəhlatig əhanəh əpəha Ijip, kəni agelo kəti rəha Uhgın təmuva o Josip e nəməhlairiən kəti mətəni=pən kəm in māmə, ²⁰ “Josip. Əhtul mələs suakəku mine rəhan māmə kəni mihlītəlig=pən e nitəni Isrel, mətəu-inu nətəmi min u kəmotolkeikei māmə okotohamu suakəku, ilah kinohmis rəkis.” ²¹ Kəni Josip təməhtul mələs suakəku əha mine rəhan māmə, kəni mihlītəlig=pən min e nitəni əha Isrel.

²² Mətəu nian Josip təmətəu māmə Akeleas təmos nimei rəhan tatə Kig Herot Asoli mətərməni e Jutiə, kəni in təməgin e nitəlig-pəniən Jutiə. Kəni Uhgın təməghati kəm Josip e nəməhlairiən kəti min māmə in otəsuvəniən Jutiə, kəni təmiet muvən ikin pisin e nitəni asoli Kaləli. ²³ Kəni kəmhluvən məhlatig e nitəni əha Kaləli e taun u Nasərit. Nati u tinuva māmə otol nəghatiən rəha iəni min rəha Uhgın aupən otuva mol nipəhriənən. Ilah kəmotəni=pən māmə, “Okotəni māmə in iətəm Nasərit.”

3

Jon Bəptais təmanus pətigəm nəghatiən rəha Uhgın

(Mak 1:1-8; Luk 3:1-9,15-17; Jon 1:19-28)

¹ Nu min nəuvein tinuva minuvən rəkis, kəni Jon Bəptais təmiet pətigəm, kəni mətəni pətigəm nəghatiən rəha Uhgın əpəha Jutiə ikin təpiə-məpiə ikin, ² mətəni māmə, “Otəuhlin itəmah e rəhatəmah nolien tərah min, kəni məhuvən o Uhgın, mətəu-inu, nian iətəm Uhgın otərməni e nətəmi rəfin tinuva iuəkir.” ³ Jon Bəptais u, iətəm Aiseə, iəni rəha Uhgın aupən, təmətəghati lan māmə, “Suah kəti tətəuin əpəha təpiə-məpiə ikin mətəni māmə, ‘Itəmah, otol əpenə-penə e suaru rəha Iərməni, kəni motol rəhan suaru təhruahru.’ ”*

⁴ Jon tatuvən e napən iətəm kəmol e nimeimei nati miəgəh kəti kətəni māmə kaməl, kəni rəhan kətəuti kəmol e nilosi kau, kəni nigın nauəniən, tatun pitu mine nəhu sukəpak. † ⁵ Kəni nətəmi tepət kəmotəpən Jerusiləm, mine ikin min e nitəni Jutiə, mine ikin min iuəkir o nəhu əha Jotən, kəməhuva māmə okoteruh Jon. ⁶ Kəni kəmotəni pətigəm rəhalah nolien tərah min, kəni in təmol bəptais e lah e nəhu əha Jotən.

2:18 Jer 31:15 † 2:18 E fes u, nərgin u Reijel, tətəhtul o māmə min rəfin rəha Isrel. 2:23 Aes 11:1; 53:2; Luk 2:39; Jon 1:45 3:2 Mat 4:17; Mak 1:15 * 3:3 Nipətin rəha nəghatiən u māmə, “Nian iətəmi asoli kəti tuva, itəmah nəkotələhu əhruahru suaru mine motol vivi. Mine itəmah motol əpenə-penə natimnati rəfin. Kəni təhmen əmə, itəmah nəkotəkeikei motələhu əhruahru nətəligiən rəhatəmah kəni motol əpenə-penə nikitəmah māmə nian Iərməni otuva, mətəu itəmah ninotol əpenə-penə rəkis o nətəuiən in mine nuərisigiən lan.” 3:3 Aes 40:3 † 3:4 Jon tatuvən e napən iətəm təhmen e rəha iəni Elaijə təmatuvən lan aupən. (2King 1:8, Sek 13:4). Nətəm Isrel, nikilah təmətəhti māmə Elaijə otitəlig=pa min e nəhue niftəni nian kəti min māmə otol əpenə-penə nətəmi o nuvaiən rəha Kristo (Mal 4:5-6). Uərisig, Iesu təməni əpu vivi māmə Jon in iəni kəti təhmen e Elaijə iətəm niki nətəmi tətəhti māmə otuva min. (Mat 11:14; 17:10-13) 3:4 2King 1:8

⁷ Mätəu nian Jon təmafə məmə Farəsi min mine Satusi min tepət kəməhuva məmə otol bəptais e lah, kəni təməni=pən kəm lah məmə, “!Itəmah nəkotəhmen e təgəluə min! Rəhatəmah nolian tekəu-ekəu. Nikitəmah təsəhtian məmə, nəmə nautol əmə bəptais u, kəni onəkotagim rəkis e nalpinian mine niəməha rəha Uhgın iətəm otuva. !Kəpə! ⁸ Otol natimnati iətəm kautəgətun məmə nəmotəlali e nətəligian rəhatəmah, motəpəh pəhriən nolian tərəh min, kəni məhuvən o Uhgın.

⁹ “Kəni sotəni aruiən kəm təmah e nəfəriən məmə itəmah nəkotəhruahru əmə mətəu-inu itəmah nəuaniləuis min rəha Epraham. !Kəpə! Inu nati əpnəpən əmə. İətəni kəm təmah məmə nati əpnəpən kəpiəl min əmə, mətəu Uhgın təhrun nəuhlinian ilah kəhuva nəuaniləuis min rəha Epraham. † ¹⁰ Mətəu-inu rəueiu mine, Uhgın tinəhtul maru rəkis məmə otəuahli nigı iətəm təsəuəian e nəuan iətəm təuvir. Kəni in otəuahli=pən nigı əpəha e nəukətın mərəki=pən lan e nigəm.

¹¹ “Rəueiu, iatol bəptais e təmah e nəhu mətəu-inu, itəmah nəmotəuhlin rəhatəmah nətəligian e nolian tərəh min rəhatəmah. Mətəu iətəmimi kəti otuva iətəm rəhan nəsanəniən mine nəpətian tapirəkis iəu. Kəni iəu ləhtəni agın, iəsəhmen-pəniən məmə iəkos rəhan put təhmen e iol əhruin. Kəni suah kəha, in otol bəptais e təmah e Narmin Rəha Uhgın mine nigəm. ¹² In tətəhtul maru o nakilian nolian rəha nətəmimi məmə otəuəri nətəmimi, təhmen=pən e iətəmi tətəsum mətəuəri rəkis nəua wit təuvir mine nilosi wit tərəh. Tatos nəua wit təuvir matuvən lahuənu. Mətəu tətəraki=pən e nilosi wit tərəh e nigəm asoli iətəm tatuəu naunun tikə.” §

Jon təmol bəptais e İesu

(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)

¹³ Kəni İesu təmiet e nitəni Kaləli muva e nəhu Jotən məmə Jon otol bəptais lan. ¹⁴ Mətəu Jon tətəniəhu əskasik in məni=pən məmə, “Təhruahru əmə məmə ik onəkol bəptais lak. ?Təhro nətuva məmə iəkol bəptais lam?” ¹⁵ Mətəu İesu təməni=pən kəm in məmə, “Kəpə. Pəh otol lan u rəueiu. E nolian əha, kilau okuol nati kəti iətəm Uhgın tolkeikei.” Kəni Jon təmegəhan lan.

¹⁶ Kəni Jon təmol bəptais e İesu, kəni rəueiu agın İesu təməri e nəhu, kəni əmeiko negəu e neai təməuag, kəni təmeruh Narmin Rəha Uhgın təmeiuaiu=pa təhmen e mak, kəni məharəg-pəri lan. ¹⁷ Kəni nəuia Uhgın təmsipəri e neai mətəni məmə, “Inu nətik keikei iətəm iəkolkeikei pik, kəni nikik tagian pik ohni.”

4

Setən təməfən-əfən kəm İesu

(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

¹ Kəni Narmin Rəha Uhgın təməghati=pən e niki İesu məmə in otuvən əpəha ikin təpiə-məpiə ikin məmə Setən otəfən-əfən kəm in. Kəni İesu təmuvən ikin. ² Kəni İesu təməpəh nauəniən o nian fote, e nərauiə mine lapın, kəni uərisig lan nəumis təmus pik. ³ Kəni Setən təmuva minatəfən-əfən kəm İesu məni=pən kəm in məmə, “Nəmə ik Nəti Uhgın, əni=pən kəm kəpiəl min pəh kotəuhlin ilah məhuva motol pıret lan.”

⁴ Mətəu İesu təmuhalpın nəghatian rəha Setən məmə, “Kəmətəi e Nauəuə Rəha Uhgın məmə, ‘Nətəmimi ko kəsotəmiəghian e nauəniən əmə, mətəu okotatig e nəghatian min rəfin iətəm tatsipən o Uhgın.’”

⁵ Kəni Setən təmit İesu mian əpəha Jerusiləm, e nəhue nimə əpəha ilis agın e Nimə Rəha Uhgın, ⁶ kəni məni=pən kəm İesu məmə, “Nəmə ik Nəti Uhgın, iuvig pətigəm,

3:7 Mat 12:34; 23:33 † 3:9 Nətəm İsrəl, nikilah təhti məmə in nati asoli məmə ilah nəuaniləuis pəhriən rəha İsrəl, mətəu nati asoli e nəhmti Uhgın məmə nətəmimi okotəkeikei motəuhlin motəlali e rəhalah nətəligian kəni motol nəuiən. 3:9 Jon 8:33,39; Rom 4:12 3:10 Mat 7:19; Luk 13:6-9 3:11 Jon 1:26-27,33; Uək 1:5 § 3:12 Nipəti nəghatian u məmə Uhgın otəuəri nətəmimi. Nətəmimi u kəutəhatətə e İesu okəhuvən e negəu e neai, mətəu nətəmimi u kəsotəhatətəian, otəraki=pən e nigəm asoli, inəha “hell.” 3:16 Jon 1:32 3:17 Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 12:18; 17:5; Luk 9:35 4:1 Hip 2:18; 4:15 4:2 Eks 34:28 4:4 Dut 8:3; Kol 1:16-17

mätəu-inu Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni məmə, 'Uhgīn otəni=pən kəm rəhan nagelo mīn məmə okotəsal vivi lam, kəni motələs ik əpə ilis e nəhlmīlah məmə nəsoriniən nəhlkəm nəuəvetin e kəpiel.' ”

⁷ Kəni Iesu təmuhalpīn nəghatiən rəha Setən məmə, “Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni mīn məmə, ‘Ko nəsəfən-əfəniən kəm rəhatəmāh Iərməniḡ Uhgīn matol məmə in tətətiḡ itəmāh mīn, uə kəpə.’ ”

⁸ Kəni Setən təmit mīn Iesu mian əpəha ilis e nitəuət asoli, kəni məḡətun in e nitənimtəni mīn rəfin, mīne nəpətīən rəhalah, mīne natimnati təuvir aḡin mīn rəfin iətəm kəutətiḡ lan, ⁹ kəni təməni=pən kəm Iesu məmə, “Natimnati mīn rəfin mīn əha, iəkəfinə kəm ik məmə onətarməniḡ e lah, nəmə nəkasiəulin=pa kəni məfaki=pa kəm iəu.”

¹⁰ Kəni Iesu təmuhalpīn rəhan nəghatiən məmə, “!Amərakis muvən isəu, Setən! Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni məmə, ‘Onəkotəfaki əmə kəm rəhatəmāh Iərməniḡ Uhgīn, kəni in əmə, onautol əmə rəhan nətəliḡiən.’ ”

¹¹ Kəni Setən təmagim məpəh Iesu, kəni nagelo mīn kəməhuva motasiru lan.

Iesu təmətəuəuin mətəni pətīḡəm nəghatiən rəha Uhgīn e nitəni Kaləli

(Mak 1:14-15; Luk 4:14-15)

¹² Kəni e nian əha, kəmaskəlim Jon Bəptais kləfən e kaləpus. Kəni nian Iesu təmətəu nəghatiən lan, kəni in təmiet muvən e taun Nasərit e nitəni Kaləli. ¹³ Kəni ko uərisiḡ, təməpəh natīḡiən Nasərit, kəni miet muvən əpəha ləuahtəni e taun kəti, nərgin u Kapeniəm, iuəkīr o nəhu Lek Kaləli, kəni mətətiḡ ikin əha e nitəni asoli rəha nəuaniləuis mīn rəha Sepulun mīne Naptali aupən. ¹⁴ Təmuvən ikin əha məmə nəghatiən rəha iəni Aiseə otuva mol nīpəhriəniən lan iətəm təməni aupən məmə, ¹⁵ “Niftəni rəha nəuaniləuis rəha Sepulun, mīne niftəni rəha nəuaniləuis rəha Naptali tətəməhli e suaru tatuvən e nəhu Lek Kaləli, nəven=pən e nəhu Jotən. Inu nitəni asoli Kaləli, ima Nanihluə mīn. ¹⁶ Nətəmi ikin kəmotətiḡ e napinəpuīən, mətəu kəmoteruh nəhəḡəhəḡiən asoli kəti. Kəni tinatian, kəni nəhəḡəhəḡiən asoli təmasiəḡəpīn ilah nətəm kəmotətiḡ e napinəpuīən rəha nīmisiən u tətəhtərain ilah nian rəfin.”

¹⁷ Kəni mətəuəuin e nian əha, Iesu təmətəni pətīḡəm nəghatiən rəha Uhgīn mətəni məmə, “Otəuhlin itəmāh e rəhatəmāh nolīən tərah mīn, kəni mohtəliḡ=pən o Uhgīn, mətəu-inu Narməniḡiən Rəha Uhgīn tinatuvə iuəkīr.”

Iesu təmauin e nətəmimi kuvət məmə okotohtəupən in

(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)

¹⁸ Iesu təmətəliuək e nīkali nəhu Lek Kaləli, kəni meruh suah mil keiu ilau pian, Antiru mīne Saimon, u nərgin kəti mīn u Pitə. Ilau kətuatu e net e nəhu Lek Kaləli mətəu-inu ilau iətəmimi mil rəha niuviən nəmu mīn. ¹⁹ Kəni təməni=pən kəm lau məmə, “Iəuva, muītəu=pa iəu, miəuva rəhak iətəmimi mil, kəni iəu iəkəkol itəlau nəkiəuva iətəmimi mil rəha niuviən nətəmimi məmə okəhuva rəhak mīn nətəmimi.” ²⁰ Kəni rəueiu aḡin, ilau kəmuəpəh rəhalau net, kəni muītəu=pən.

²¹ Kəni Iesu təmalīuək muvən nəuan nəuəvetin mīn, kəni meruh suah mil keiu mīn ilau pian, nərgilau u Jemis mīne Jon, nətī Səpəti mil. Kətuəharəḡ e nīpəḡnəua bot ilahal rəhalau tatə mətəuəhli vivi rəhalau mīn net. Kəni Iesu təmauin e lau məmə okiəuva miəuərisiḡ lan. ²² Kəni rəueiu aḡin, ilau kəmuəhtul muəpəh bot mīne tatə rəhalau, kəni miətəu=pən Iesu.

Iesu təməḡətun nətəmimi kəni matol vivi nətəmimi

e nīmisiən

(Luk 6:17-19)

²³ Kəni Iesu təmalīuək ikin mīn rəfin e nitəni Kaləli, mətəḡətun nətəmimi əpəha e nīmə mīn rəha nuhəpuminīən, kəni mətəni pətīḡəm nanusiən təuvir rəha Uhgīn kəm nətəmimi, kəni matol vivi nətəmimi nətəm kəutohmīs e nīmisiən rəfin, mīne nətəmimi nətəm nīpətīlah tərah o nīmisiən rəfin. ²⁴ Kəni nanusiən e Iesu təmītəlau rəfin e profens

ikin Siria, kəni nətəmimi kəmos nətəmimi rəfin nətəm kautohmis məhuva o Iesu, rəhalah nīmisiən tol min lanu: nəuvein kautohmis, nəuvein nīpətilah tətahmə, nəuvein narmin tərəh tətətig e lah, nəuvein kautos nīmisiən rəha mənig məutauit, kəni nəuvein nīpətilah nəuvin təmimis. Mətəu Iesu təmol vivi ilah. ²⁵ Kəni nīmənin nətəmimi kəmosiet e ikin min rəfin. Mohiet e nitəni Kaləli, mine ikin Tekapolis, mine Jerusiləm əpəha Jutiə, mine ikin pisin min nəuvein əpəha Jutiə, mine ikin min nəven=pən e nəhu Jotən kəni ilah rəfin kəməhuarisig e Iesu.

5

Əpəha ilis e nitəuət, Iesu təməgətun rəhan nətəmimi nətəm kautəhuərisig lan

¹ Nian Iesu təmeruh nīmənin nətəmimi nətəm kəutohtəu=pən in, kəni in təmuvin əpəha ilis e nitəuət, kəni mətəharəg, kəni rəhan nətəmimi nətəm kautəhuərisig lan, ilah kəməhuva. ² Kəni minətuəuin mətəgətun ilah.

Nətəmimi nətəm kəutatig e nəuvin pəhriən

Iesu təməni məmə,

³ “Nəkəutatig e nəuvin pəhriən nian nautosiahu itəmah, məutəni e nikitəmah məmə nəutəhtul=pən əmə e Uhgın. In nəuvin pəhriən mətəu-inu, itəmah nətəmimi rəha Uhgın, kəni in tətərmənig e təmah.

⁴ Nəkəutatig e nəuvin pəhriən nian nəutasək kəni nikitəmah tətahmə.* In nəuvin pəhriən mətəu-inu, Uhgın otosiahu nikitəmah.

⁵ Nəkəutatig e nəuvin pəhriən nian nəsofəri aruiən itəmah. In nəuvin pəhriən mətəu-inu, o nian kəti Uhgın otəfinə nəhue niftəni kəm təmah u rəhan min.

⁶ Nəkəutatig e nəuvin pəhriən nian nəkətolkeikei pik e nikitəmah rəfin ağin məmə nəmiəgəhiən rəhatəmah otəhruahru e nəhmti Uhgın. In nəuvin pəhriən mətəu-inu, Uhgın otol itəmah nəkəthruahru.

⁷ Nəkəutatig e nəuvin pəhriən nian nəkətasəkəhruin nətəmimi. In nəuvin pəhriən mətəu-inu, Uhgın otasəkəhruin itəmah.

⁸ Nəkəutatig e nəuvin pəhriən nian nikitəmah təhruahru məuvir. In nəuvin pəhriən mətəu-inu, onəkoteruh Uhgın.

⁹ Nəkəutatig e nəuvin pəhriən nian itəmah nətəmimi rəha nələhuiən nəməlinuiən. In nəuvin pəhriən mətəu-inu, okəuin e təmah məmə nenəti Uhgın.

¹⁰ Nəkəutatig e nəuvin pəhriən nian nətol natimnati iətəm kəthruahru e nəhmti Uhgın, kəni nətəmimi kətol tərəh kəm təmah ohni. In nəuvin pəhriən mətəu-inu, itəmah nətəmimi rəha Uhgın, kəni in tətərmənig e təmah.

¹¹ “Nəkəutatig e nəuvin pəhriən nian nətəmimi kətol natimnati min tərəh kəm təmah mətəu-inu itəmah nətəmimi rəhak, inəha kəutəni rah itəmah, kəni məutərekın itəmah, kəni məuteiuə e təmah məutəni nəghatiən tərəh min məutərekın itəmah lan.

¹² Nīpəhriənən, nətəmimi kəmautol nolien əhmen min əmə kəm iəni min əupən ikin iətəm ilah kətol kəm təmah. Kəni otəgiən pik, mətəu-inu nətəuiən asoli rəhatəmah tətətig əpah e nəgəu e neai.

Sol mine nəhəgəhəgiən

(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

4:24 Mak 6:55   4:25 Mak 3:7-8   5:3 Aes 57:15   * 5:4 Iesu təsəniən əhruahru u ikinu məmə iətəmi kəti təməhro nīkin təhmə. Nəmə təhro nīkin tətahmə o nolien tərəh rəhan, uə kəmə təhro nīkin tətahmə mətəu-inu iətəmi kəti təmimis, uə nəmə təhro in nati kəti min.   5:4 Aes 61:2-3; Nəh 7:17   5:5 Sam 37:11   5:6 Aes 55:1-2   5:10 1Pitə 3:14   5:11 1Pitə 4:14
5:12 2Kron 36:16; Uək 7:52

¹³ “Itamah näkotähmen e sol o nätämimi räfin e nähue niftäni.† Mätäu nämä rəhan nätəhiən tinikə, otəhro muva mətəhiən min? !Təsəuvir minian o nati kəti min! Okəraki lan, kəni nätämimi okotaliuək lan.‡

¹⁴ “Itamah nəhagəhagian rəha nätämimi e nähue niftäni. Taun iätəm kəmol əpəha ilis e nitəuət, ko təsəhluaigian. ¹⁵ Kəni iätəmimi kəti tikə məmə otasiəpən e lait, kəni masuəpəpim lan e bəkit. Kəpə, nian tasiəpən e lait, kəni in otəkeikei maharu-pəri ilis, ikin lait tətəharəg ikin məmə lait otasiəgəpin räfin nipəgnəua nimə o nätämimi räfin. ¹⁶ Kəni e nolian əhmen min əmə, otol rəhatəmah lait e nəmiəgəhiən rəhatəmah tasie məmə nätämimi okoteruh uək təuvir min iätəm itamah nautol, kəni ilah okotəfəri nərgi tatə Uhgın iätəm tətətig e negəu e neai.”

Lou rəha Mosis

¹⁷ Kəni Iesu təmətəkeikei mətəni=pən kəm lah məmə, “Məta nikitəmah təhti məmə iəmuva məmə iəkərəkın Lou iätəm Uhgın təməfən kəm Mosis mine iəni min əupən. ! Kəpə! Iəməsuvaian məmə iəkərəkın ilah, mətəu iəmuva məmə iəköl nipəti nəghatian pəhriən min əha okəhuva motol nipəhriənian. ¹⁸ Pəhriən, iatəni kəm təmah məmə nian niftäni mine neai kətuatig, kəni Lou, in min otətətig. Kəni ko nati kəti otəsikəian lan, nati əpnəpin in letə əkəku agin, kəni Lou otəhtul matol uək mətəuarus=pa nəghatian min räfin rəha Lou kəhuva motol nipəhriənian lan. ¹⁹ Kəni, o nati əha inəha, iətəmi kəti iätəm təpəh Lou mətəgətun nätämimi min məmə ilah min okotəpəh, nati əpnəpin in Lou kəti ləhtəni agin, kəni okotəuin e iətəmi əha məmə in ləhtəni agin e Narmənigian Rəha Uhgın. Mətəu iətəmi kəti iätəm tatol Lou min əha, mətəgətun nätämimi lan, kəni okotəuin e iətəmi əha məmə in ilis agin e Narmənigian Rəha Uhgın. ²⁰ Iatəni lanəha kəm təmah mətəu-inu, rəhatəmah nolian otəkeikei məhruahru vivi agin e nəhmti Uhgın, tapirəkis nolian min rəha Farəsi min mine nəgətun min rəha Lou nätəm nikilah əmə təhti məmə kotəhruahru vivi. Nəmə rəham nolian təsəhruahru vivian lanəha lan, kəni ko nəsuvaian matig ahgəl Narmənigian Rəha Uhgın.”

Nənian rəha Iesu
o nolian niəməha

(Luk 12:57-59)

²¹ Kəni Iesu təməni min məmə, “Itamah nəmotətəu rəkis nəghatian iätəm nəgətun min kəmotəni kəm kəha min rəhatəmah əupən. Ilah kəmotəni məmə, ‘Sotohamuiən itəmi,’ kəni ‘Iätəmimi iätəm təmoamu iətəmi, otəkeikei məhtul e nəhmti kot mos nalpinian.’ ²² Mətəu iəu iətəni kəm təmah məmə,§ nəmə iətəmi kəti niəməha tatol əmə o nati kəti pian təmol, kəni təhruahru məmə iətəmi əha iätəm niəməha təmol, otəhtul e nəhmti kot. Kəni nəmə iətəmi kəti tətəni rah pian, kəni təhruahru məmə in otəhtul e nəhmti kaunsil asoli. Kəni nəmə iətəmi kəti təuiakən e iətəmi kəti,* kəni təhruahru məmə iətəmi təməni nəghatian əha otuvən e nigəm asoli.

²³ “Kəni o nati əha inəha, nəmə nian natuvən e oltə e Nimə Rəha Uhgın məmə onəkəfən nati kəm Uhgın, mətəu ikin əha, nikim tinəhti pian iätəm tatol niəməha kəm ik o nati kəti nəmol lan təsəhmenian, ²⁴ əpəh pipim rəham nati əha, kəni muvən meruh pian muələhu əhruahru nətəligian rəhatəlau, muəpəh nolian tikimir, miəuva matuol kətiəh,

† 5:13 Sol tatol nauənian tətəhiən vivi, kəni məsərahian. Təuvir məmə nolian rəhatah otətasiru e nätämimi məmə ilah kəhuva nätämimi nätəm kotəhruahru. Mətəu tərəh okəmə nolian rəhatah tatiuvi=pən nätämimi e nolian tərəh. ‡ 5:13 Kitah kotəhmen e nipəti nian nian kakiəh kəni kauərin nati lan, nätämimi kotun motətəu təuvir. Mətəu nəmə nolian rəhatah tatiuvi=pən nätämimi e nolian tərəh, kəni kitah kotəhmen əmə nipat e nian ko kəsolian nati kəti min lan. Təuvir əmə məmə kəraki lan. 5:14 Jon 8:12; 9:5 5:15 Mak 4:21; Luk 8:16; 11:33 5:16 Efəs 5:8-9; 1Pitə 2:12 5:17 Rom 3:31 5:18 Luk 16:17; 21:33 5:19 Jem 2:10 5:21 Eks 20:13; Dut 5:17 § 5:22 Iesu təməsənian məmə Lou tərəh. Mətəu in tətəni pətigəm lou iätəm təuvir pik, kəni matek niki nätämimi. * 5:22 Nəghatian u “təuiakən e iətəmi kəti,” tətəghati e nəghatian min təhmen e “Ik iərmis,” uə “Ik ialməli,” uə “Rəhm-kapə tikə,” uə “Ik nati iərmis.” 5:22 1Jon 3:15 5:23 Mak 11:25; 1Jon 4:20-21; Hos 6:6; Aes 1:10-17; 1Saml 15:22

kəni uərisig nəpanitəlig muvən məfən nati kəti rəham kəm Uhgın e oltə əpəha e Nima Rəha Uhgın.

²⁵ “Kəni nəmə nəmol nati kəti təsəhmenian e iətəmimi kəti, kəni iətəmi u tolkeikei məmə otələs ik nəkian e kot, təuvir məmə nəkuvən uəhai əmə, nian nəsian əhanəhian e kot, kəni muələhu əhruahru pəpim nıpəgnəmtin rəhatəlau. Nəmə nəkəpəh, iətəmimi u otləfən ik e nəhlmi iətəm tətakil nəghatian, kəni iətəm tətakil nəghatian otləfən ik e nəhlmi polis, kəni polis otləfən ik e kaləpus. ²⁶ Nıpəhriənian iətəni kəm təmah məmə, nəmə tol lanəha, ko nəsietian e kaləpus mətəuarus nəkəkeikei mətəou e məni rəfin agin o nalpinian rəham.”

Iətəmimi iətəm tətəkləh e pətan

²⁷ Kəni Iesu tətəkeikei mətəni=pən kəm lah məmə, “Itəmah nəmotətəu rəkis nəghatian u məmə, ‘Itəmah nətəm nəmotol rəkis marit, nəsotəkləhian e nıpətan pisin min.’ ²⁸ Mətəu iəu, iəu iətəni kəm təmah məmə nian suah kəti iətəm tinol rəkis marit tateruh pətan pisin kəti matolkeikei məmə otəkləh lan, kəni in tinol rəkis təfagə tərəh e nıkin, təhmen əmə məmə in tinəkləh pəhriən lan. ²⁹ Nəmə nəhmtəm tol ik natol təfagə, kəni təuvir məmə nəkələs rəkis mərəki lan. Təməuvir məmə nıpətim nəuətin tikə, tapirəkis agin nəmə nıpətim rəfin okəraki=pən e nigəm asoli u naunun tikə. ³⁰ Kəni nəmə nəhlməm tol ik natol təfagə, kəni təuvir məmə nəkətahtuv rəkis mərəki lan. Təməuvir məmə nıpətim nəuətin tikə, tapirəkis agin məmə nıpətim rəfin okəraki=pən lan e nigəm asoli u naunun tikə.”†

Iətəmimi iətəm tətəpəh rəhan pətan

(Mat 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)

³¹ Kəni Iesu təməni min məmə, “Itəmah nəmotətəu rəkis nəghatian u məmə, ‘Iətəmimi iətəm otəpəh rəhan pətan, in otəkeikei məfən nauəuə kəti kəm in iətəm tətəgətun məmə in tinəpəh.’ ³² Mətəu iəu, iəu iətəni kəm təmah məmə, nəmə iərman kəti iətəm təmol marit tatol tifos mətəpəh rəhan pətan, mətəu pətan u təsapilian ilau suah pisin kəti, kəni rəhan iərman tatol təfagə tərəh. Kəni nəmə pətan əha tatitəu=pən suah pisin, kəni pətan əha tatol təfagə, mətəu nəmkarəpənian rəha iərman rəhan aupən. Kəni suah u iətəm tatit pətan əha, in min tatol təfagə.”

Nonauvil min

³³ Kəni Iesu təməni min məmə, “Nəmotətəu rəkis nəghatian kəti min iətəm nəgətun min kəmotəni kəm rəhatah kəha min aupən məmə, ‘Nəsotəgəhlian nonauvil min rəhatəmah iətəm nəmotos, mətəu nəkotəkeikei motol nati nak nəmotos nonauvil lan kəm Uhgın məmə nəkotol.’ ³⁴ Mətəu iəu, iəu iətəni kəm təmah məmə, sotos əməian nonauvil e nati kəti məmə otol rəhatəmah nəghatian təskasik. Sotosian nonauvil e negəu e neai mətəu inu ikin əha Uhgın tətərmənig lan, kəni nolian əha təhmen məmə nautos nonauvil e Uhgın. ³⁵ Kəni sotosian nonauvil e nəhue nıftəni mətəu-inu ikin əha Uhgın tətərmənig lan, kəni nolian əha təhmen məmə nautos nonauvil e Uhgın. Kəni sotosian nonauvil e Jerusiləm mətəu-inu ikin əha in taun rəha Uhgın, u in Kig asoli ikin, kəni nolian əha təhmen məmə nautos nonauvil e Uhgın. ³⁶ Kəni sotosian nonauvil e rəhn-kapə təmah, mətəu-inu rəhatəmah nəsanənian tikə lan. Nəkotəruru nəuhlianə nəuanutəmah kətiəh əmə tuva məruən uə mapin. Uhgın əmə tətərmənig e natimnati e nəmiəgəhian rəhatəmah. Kəni nolian əha təhmen məmə nautos nonauvil e Uhgın. ³⁷ Mətəu nian rəfin onəkotəni əmə nıpəhriənian, nati kəti min tikə. Kəni nəmə

^{5:27} Eks 20:14; Dut 5:18   ^{5:29} Mat 18:9; Mak 9:47   † ^{5:30} Inu nəghatian əuhlin iətəm tətəgətun məmə Iesu tolkeikei məmə kitah okotəkeikei motol uək əskasik o nəpəhian rəhatah nolian tərəh min. Təhmen əmə məmə kəutətahtuv rəkis nolian tərəh min. Mətəu Iesu təsolkeikeian məmə okotərəkin nıpətitah, mətəu tolkeikei məmə kəutaliuək e nolian əhruahru, kəni molkeikei məmə nıkitah kəutəhruahru.   ^{5:30} Mat 18:8; Mak 9:43   ^{5:31} Dut 24:1-4; Mak 10:4   ^{5:33} 1Kor 7:10-11   ^{5:33} Lev 19:12; Nam 30:2; Dut 23:21   ^{5:34} Aes 66:1; Mat 23:22; Jem 5:12   ^{5:35} Sam 48:2; Aes 66:1

rəhatəmah nətəligiən e nati kəti in ‘əuəh,’ kəni nəkotəni əmə məmə, ‘əuəh.’ Kəni nəmə rəhatəmah nətəligiən e nati kəti in ‘kəpə,’ kəni nəkotəni əmə məmə, ‘kəpə.’ Nəghatiən min iətəm kotəpirəkis ‘əuəh’ uə ‘kəpə,’ kautsipən e Setən.”

Nalpinian
(Luk 6:29-30)

³⁸ Kəni Iesu təmətəkeiki mətəni məmə, “Nəmotətəu rəkis nəghatiən kəti məmə, ‘Nəmə iətəmi kəti tərəkən nəhmtəm kəti, kəni nətəmimi okotərəkən min nəhmtin kəti. Kəni nəmə iətəmi kəti tərəkən nəhluvəm kəti, kəni nətəmimi okotərəkən min nəhluvən kəti.’ ³⁹ Mətəu iəu, iəu iətəni kəm təmah məmə, nəsalpinian nərahian iətəm iətəmimi kəti təmol kəm ik. Nəmə iətəmi kəti tahi ik mem nıkapım maru, kəni nəkəkeiki malelin=pən min nıkapım məuil pəh tem min. ⁴⁰ Kəni nəmə iətəmi kəti tələs ik nəkian e kot, kəni mətəkeiki ohnik məmə nəkəfən rəham sot əkəku kəm in məmə otol vivi rəhatəlau nərahian, kəni nəkəkeiki məfən min rəham sot asoli. ⁴¹ Kəni nəmə soldia kəti rəha nətəm Rom tətəkeiki ohnik məmə nəkələs rəhan kətim muvən kilomitə kətiəh, mətəu ik nəkəkeiki mələs min muvən kilomitə kəti min tol keiu. ⁴² Nəmə iətəmi kəti təteasia ohnik, kəni ik nəkəkeiki məfən kəm in. Kəni nəmə iətəmi kəti tolkeiki məmə in otos rəham nati kəti muvən konu mos mıtəlig min muva, kəni nəsəniən məmə nəkəpəh. Nəkəkeiki məfən.”

Nolian rəha nolkeikiən tikimər min
(Luk 6:27-28,32-36)

⁴³ Kəni Iesu təməni min məmə, “Nəmotətəu rəkis məmə, ‘Onəkotolkeiki nətəmi min u iuəkir o təmah, kəni mətəməki e tikimər min rəhatəmah.’ ⁴⁴ Mətəu iəu, iəu iətəni kəm təmah məmə onəkotolkeiki rəhatəmah tikimər min, kəni motəfaki o nətəmimi min u nətəm kətol nərahian kəm təmah, ⁴⁵ kəni nolian əha otəgətun məmə itəmah nenəti Uhgın rəhatəmah iətəm tətətig ilis e negəu e neai. Kəni otol lanəha mətəu-inu rəhatəmah Uhgın tatol mitigar tətəsiəgəpən nətəmimi nətəm kotəuvir mine nətəmimi nətəm kotərah, kəni in mətahli=pa nuhuən kəm nətəmimi min u nətəm rəhalah nəmiəgəhian təhruahru, mine nətəmimi min u nətəm rəhalah nəmiəgəhian təsəhruahruian.

⁴⁶ “?Nəmə nəkotolkeiki əmə nətəmimi min u nətəm kotolkeiki itəmah, kəni nıkitəmah təhti məmə Uhgın otətəou itəmah o nolian kəti iətəm təuvir? !Kəpə! !Nətəmimi min u nətəm kətos məni rəha takis, iətəm kətəni məmə nətəmimi ilah kotərah, ilah min kotolkeiki ilah min!

⁴⁷ “?Kəni nəmə nəkotos əmə itəmah min nəuvein məutəghati kəm lah min, mətəu təhro? ?Nıkitəmah təhti məmə nautol nati kəti iətəm təuvir tapirəkis nətəmimi əpnəpən? Kəpə. Nətəmimi min nətəm kəsotəhrunian Uhgın, ilah min kətol lanəha. ⁴⁸ Tol lanəha, itəmah nenəti Uhgın nəkotəkeiki motol nolian iətəm in təuvir məhruahru nian rəfin, təhmen=pən əmə məmə rəhatəmah Tatə Uhgın in tatol.”

6

Nolian min iətəm təuvir kəm Uhgın

¹ Kəni Iesu təməni min məmə, “Sotolian məmə nəkotol nolian təuvir min məmə nətəmimi okoteruh itəmah ohni. Nəmə nəkotol məmə nətəmimi okoteh, kəni Uhgın əpəha e negəu e neai otəsətəouian itəmah ohni.

Nolian iətəm təuvir
o nəfəniən kəm nanrah min

² “Tol lanəha, nəmə nəkotəfən nati kəti kəm nanrah min məmə nəkotasiru e lah, nəsotahlian təui lan məmə nətəmimi okotəhrun. Inu təhmen e nolian rəha nəfaki eiue min. Nian ilah kotasiru e nanrah min, rəhalah noluək min kəutəni pətigəm e nime rəha nuhapuminiən mine ihluə e suaru asoli. Kətol lanəha məmə nətəmimi okotisiai ilah. Nıpəhriəniən iətəni kəm təmah məmə, ilah kinotos rəkis nətəouian rəhalah, inəha nisəiaən rəha nətəmimi. ³ Mətəu itəmah, nəmə nəkotəfən nati kəti kəm nanrah

min mämә näkotasiru e lah, näkotäkeikei motol mämә nätamimi okäoteruhian, nati äpnarün rähätämah min nätamimi. ⁴Otol lanäha mämә nätamimi okotäuru rähätämah nolian täuvir min, käni rähätämah Tatä iätäm tateruh rähätämah nolian täuvir min nati äpnarün nätamimi käoteruhian, in otätäou itämah o nolian min äha.”

Nolian rähä näfakian
(Luk 11:2-4)

⁵Käni Iesu tämätäkeikei mäteni mämә, “Nian näkotäghati käm Uhgün e näfakian, käni sotolian e nolian rähä näfaki eiua min. Nätamimi min äha, ilah kotolkeikei mämә okotähtul äpäha e nimä rähä nuhapuminiän, mine ihluä e suaru asoli, käni motäfaki mämә nätamimi okotäfu motätäu ilah. Nipähriänian iätäni käm tämah mämә ilah kinotos räkis nätäouiän rähalah, inäha nisaiän rähä nätamimi. ⁶Mätäu nian näkotäghati käm Uhgün e näfakian, näkähuvän äpäha e nipägnäua nimä rähätämah, käni motähtipäsigg, käni motäfaki käm Uhgün iätäm tätatigg ikin äha iätäm nätamimi käoteruhian itämah. Käni rähätämah Tatä iätäm täteh rähätämah nolian oneuän min, in otätäou itämah o rähätämah nolian täuvir min.

⁷“Käni nian näkotäghati käm Uhgün e näfakian, sotoriarunian näghatian min tepät pik u nipätin tikä, tähmen e nätam kotäuru Uhgün. Nikilah tähti mämә rähalah uhgün min okotätäu ilah o näghatian min tepät iätäm käutäfaki mäutäni. ⁸Sotolian mämә ilah mine, mätau-inu uärisigg näkotätäpuäh ohni, mätau rähätämah Tatä Uhgün tinährun räkis nati nak iätäm näkotolkeikei.

⁹“Käni tol min lanäha, nian näkotäghati käm Uhgün e näfakian, käni näkotäfaki lanu lan:

‘Tätä rähätämah iätäm nätatigg e negäu e neai, päh nätamimi kotisiai ik.

¹⁰Päh narmänigian rähäm tuva, käni päh nati iätäm ik näkolkeikei in otuva mol nipähriänian lan u ikinu e nähue niftäni, tähmen=pän ämä mä inko ilis e negäu e neai.

¹¹Äfa-to nauänian käm timah tähmen o nian räueiu.

¹²Käni alu mäsalpinian, nolian tärah min rähätämah, tähmen=pän ämä mämә itämah iäotalpinian motälu lan käni mätaskälüm äskasikian e nikitämah nolian tärah min rähä nätamimi nätam kautol närahian käm timah.

¹³Käni segähänian e timah iäkähuvän ima näfeifeian, mäta oiäkotäkeikei motol nolian tärah. Mätäu os räkis itämah e nählmä Setän.’

¹⁴“Nämә itämah näkotälu e nolian tärah min rähä nätamimi iätäm kautol e tämah mätaskälüm iäkisian e nikitämah mäotalpinian, käni rähätämah Tatä Uhgün e negäu e neai, in otälu mäsalpinian rähätämah nolian tärah min. ¹⁵Mätäu nämә itämah näsotaluiän, motäskälüm iäkis e nikitämah nolian tärah min rähä nätamimi iätäm kautol e tämah, motälpin, käni ko rähätämah Tatä Uhgün otäsaluiän käni mälpin nolian tärah min rähätämah.”

Nolian rähä nätuakämian

¹⁶Käni Iesu tämätäni min mämә, “Nian näkotätuakäm motäpäh nauänian motäfaki käm Uhgün, sotolian nähmtitämah täpäou tähmen=pän e näfaki eiua min. Ilah kautol nähmtilah tol pisin, mämә nätamimi okoteruh ilah mämә näumis tinus ilah, käni nätamimi okotisiai ilah. Nipähriänian iätäni käm tämah mämә ilah kinotos räkis nätäouiän rähalah, inäha nisaiän rähä nätamimi. ¹⁷Mätäu nian näkotätuakäm motäpäh nauänian mäutäfaki käm Uhgün, onäkoteikuas e nähmtitämah, käni motol mämә okeruh mämә näkotäuvir. ¹⁸Näutol lanäha mämә nätamimi okäoteruhian mämә näutätuakäm mäutäpäh nauänian mäutäfaki käm Uhgün. Käni rähätämah Tatä iätäm tateruh rähätämah nolian oneuän min, in otätäou itämah o rähätämah nolian täuvir min.”

Nati täuvir äpäha
e negäu e neai
(Luk 11:34-36)

¹⁹ Kəni Iesu təmətəni min məmə, “Təsəuviriən məmə nəkotoriarun rəhatəmah natimnati təuvir min e nəhue niŋtəni u məmə rəhatəmah nautə otepət, mətəu-inu e nəhue niŋtəni u, uvni min kotəhrun noarehreien, kəni namrəien təhrun nərəkinian natimnati min əha, kəni nakləh min kotəhrun nəhapuiən nimə məhuvən imə motakləh e rəhatəmah natimnati. ²⁰ Mətəu təuvir məmə nəkotoriarun rəhatəmah natimnati təuvir min əpəha e negəu e neai. İkin əha uvni min kəsotoarehreien, kəni namrəien ko təsərəkiniən natimnati min əha, kəni nakləh min ko kəsotakləhiən lan. ²¹ Nəukəti nətəligiən u məmə onəsotaluiən lan məmə, ikin pəhruvən rəhatəmah natimnati təuvir min kəutəməhli ikin, mətəu nian rəfin nikitəmah otəkeikei mətəhti natimnati min əha ikin əha.

²² “Nəhmtəm in təhmen e lait iətəm tətəfinə nəhagəhagiən kəm niŋətəm. Nəmə nəhmtəm mil kuəuvir, təhmen əmə məmə niŋətəm təriauəh e nəhagəhagiən. ²³ Mətəu nəmə nəhmtəm mil kuərah, təhmen əmə məmə niŋətəm in təriauəh e napinəpuien. ! Kəni nəmə nəhagəhagiən e niŋətəm in napinəpuien əmə, təhmen əmə məmə ik nətətig e napinəpuien asoli agin!*

²⁴ “İtəmimi tikə iətəm təhrun nuvaiən in slef rəha iətəmi asoli keiu. Nəmə in tətəlkut məmə otol lanəha, kəni otolkeikei kəti mol nəuiən, kəni məməki e kəti məsolien nəuiən. Ko nəsolien slef rəha Uhgın mine mənə e nian kətiəh əmə.”

Təsəuviriən məmə
nəkotətəlig pik

(Luk 12:22-31)

²⁵ Kəni Iesu təmənəni məmə, “Kəni o natimnati min əha, iəu iətəni kəm təmah məmə, təsəuviriən məmə nəkotətəlig pik e rəhatəmah nəmiəgəhiən məmə onəkotun nak, kəni motəmniim nak. Kəni təsəuviriən məmə nəkotətəlig pik e niŋətətəmah məmə onəkotos iə rəhatəmah napən. ?Nəukəti nəmiəgəhiən rəhatəmah tətəmiəgəh əmə e nauəniən, uə kəpə? Kəpə. ?Kəni nati nak in nati asoli o niŋətətəmah? ?Napən, uə kəpə? Kəpə. ²⁶ Oteruh-to mənig min iətəm kəutiuvig məutan. İlah kəsotasumiən, kəni məsotəuləkiən, kəni ilah kəsotələhu vivien nauəniən e niŋəgnəua nimə, mətəu Tatə rəhatəmah e negəu e neai, in tətəfən nauəniən kəm lah. ?Kəni e nəhmtin, nikitəmah təhti məmə in tolkeikei pik itəmah tapirəkis mənig min? !Əuəh! ²⁷ ?Nikitəmah təhti məmə rəhatəmah nətəlig pikien təhrun noliən rəhatəmah nəmiəgəhiən tətəməh? !Kəpə! Noliən rəha nətəlig pikien tətəfinəniən auə kətiəh min e rəhatəmah nəmiəgəhiən.

²⁸ “?Kəni təhro nikitəmah tətəhti pik napən onəkəhuvən lan? Nikitəmah təhti-to nəugi niği min iətəm kəuteviə əpnəpin əmə. İlah kəsotol pikien uək o nəhliən rəhalah napən. ²⁹ Mətəu iəkəni kəm təmah məmə aupən Kig Solomən, in iətəmimi rəhan nautə tepət, kəni rəhan napən iətəm tatuvən lan, ilah kotəuvir motəpirəkis. Mətəu nəugi niği əpnəpin min kotəuvir tapirəkis agin rəhan napən. ³⁰ Uhgın təmol nimanuvehli əpnəpin əmə təuvir pik e nəugi niği min əha. Mətəu nimanuvehli əha in rəha nian kətiəh əmə, kəni oləuig kuan e niğəm. ?Kəni nəmə Uhgın tatol vivi nimanuvehli əha, kəni nikitəmah təhti məmə Uhgın otəfinə napən iətəm nəkotəkeikei məhuvən lan? !Əuəh! In otol lanəha. !Ei, rəhatəmah nəhatətəien in təkəku agin!

³¹ “Tol lanəha, təsəuviriən məmə itəmah nəkotətəlig pik məmə, “?İəkotun nak?” uə “?İəkotəmniim nak?” uə “?İəkotos iə napən məhuvən lan?” ³² Sotətəlig pikien. Nətəmimi nətəm kotəruru Uhgın, ilah kəutətəlig pik e natimnati iətəm tol lanəha. Mətəu itəmah nenəti Uhgın min, kəni rəhatəmah Tatə əpəha e negəu e neai, in təhrun məmə nəkotəkeikei motos natimnati min əha. ³³ Mətəu pəh onəkotol Narmənigiən Rəha Uhgın, mine nəmiəgəhiən əhruahru iətəm Uhgın tolkeikei, iləu okuəhtul aupən e nəmiəgəhiən rəhatəmah. Nian nəkotol lanəha, kəni Uhgın otəfinə min natimnati min əha kəm təmah o natigien. ³⁴ Tol lanəha, təsəuviriən məmə nəkotətəlig pik e natimnati iətəm

6:19 Jem 5:1-3   6:20 Mat 19:21; Luk 18:22   * 6:23 Niŋətin kəti rəha “nəhmtəm mil kuəuvir” tənəni məmə, ik iətəmi kəti iətəm nikim tagiən o nasiruiən e nətəmimi e rəham mənəni. Kəni niŋətin kəti min rəha “nəhmtəm mil kuərah” tənəni məmə, ik iəvərəs kəti.   6:25 Fil 4:6; 1Tim 6:6-8; 1Pitə 5:7   6:26 Mat 10:29-31; Luk 12:6-7   6:29 1King 10:4-7; 2Kron 9:3-6   6:32 Mat 6:8
6:33 1King 3:11-14; Sam 37:4,25; Rom 14:17

onəkotəkeikei motos olauig, mətəu-inu natimnati min rəha olauig, ilah rəha olauig. Nərahian rəha nian kətiəh, in tinəhmen rəkis rəha nian kətiəh.

7

Sotakiliən noliən rəha iətəmi kəti min
(Luk 6:37-38,41-42)

¹ Nəmə nəutakil rah nətəmiimi, kəni Uhgīn otələhu nəghatiən rəha nalpinian rəhatəmah.
² Tol lanəha mətəu-inu, nəghatiən əskasik iətəm nəutəni məmə iətəmi kəti in iətəmi tərāh, kəni Uhgīn otitəu=pən əmə o nəniən rəhatəmah noliən tərāh min. Nəmə nəkotakil iətəmiimi e noliən iətəm təhruahru, kəni Uhgīn otakil itəmah e noliən iətəm təhruahru. Mətəu nəmə nəkotakil rah nətəmiimi e noliən əskasik, kəni Uhgīn otakil itəmah e noliən əhmen min əmə. ³ ?Təhro nəutəni nīpispisi nigī iətəm tətətig e nəhmti piatəmah min, mətəu itəmah nəsoteruhian nigī asoli iətəm tətətig e nəhmtitəmah? ⁴ ?Kəni təhro nəutəni məmə, ‘Ei piak, pəh iəkös rəkis nīpispisi nigī e nəhmtəm,’ mətəu nəsoteruhian nigī asoli e nəhmtitəmah? ⁵ !Itəmah nəfaki eiua min! Otaupən, motos rəkis nigī asoli e nəhmtitəmah, kəni nəkotəhrun neruh vivian noh rəkisian nīpispisi nigī iətəm tətətig e nəhmti piatəmah min.

⁶ “Sotəfəniən natimnati rəha Uhgīn kəm kuri min, kəni sotəraki-pəniən natimnati təuvir min kəm pikəh min. * Okəmə nəkotol lanəha, kəni pikəh min okotaliuek lan kəni motəlali motus itəmah.”

Noliən əhruahru
o nətəpuəhiən e nati kəti
o Uhgīn

(Luk 11:9-13; 6:31)

⁷ Kəni Iesu təmətəkeikei mətəni məmə, “Iəkəni kəm təmah məmə, otətapuəh=pən kəm Uhgīn o natimnati, kəni in otəfinə kəm təmah. Kəni otəsəl lan kəni onəkoteruh. Kəni otəhti-əhti doə, kəni doə oterəh o təmah. ⁸ Iəkəni lanu mətəu-inu nətəmiimi rəfin nətəm kəutətapuəh, ilah okotos. Kəni nətəmiimi min u nətəm kəutəsəl, ilah okoteruh. Kəni nətəmiimi min u kəutəhti-əhti doə, kəni doə oterəh o lah.

⁹ “?Itəmah pəh, nian nətīn tətəpuəh o pīret, mətəu in tətəfən kəpiel? !Kəpə! ¹⁰ ? Uə, nian in tətəpuəh e nəmu, mətəu in tətəfən sineik? !Kəpə! ¹¹ Nati əpnəpīn itəmah nətəmiimi nəkotərəh, mətəu nəutəfən natimnati təuvir min kəm nenətītəmah min. ! Mətəu Tatə Uhgīn e negəu e neai, noliən rəhan in təuvir pik mapirəkis aɡin noliən rəhatəmah, kəni nīpəhriənian, in otəfən natimnati təuvir min kəm nətəmiimi min u ilah kəutətapuəh ohni!

¹² “Kəni tol lanəha, otol təuvir kəm nətəmiimi rəfin e noliən min rəfin iətəm nəkotolkeikei məmə nətəmiimi okotol kəm təmah. Inu nīpətī Lou iətəm Uhgīn təməfən kəm Mosis, mine nəukəti nəghatiən iətəm təməfən kəm iəni min aupən.”

Suaru keiu
(Luk 13:24)

¹³ Iesu təməni min məmə, “Itəmah onəkotəkeikei məhuvən=pən e ket iətəm təkəku, mətəu-inu ket iətəm iahgin mine suaru iətəm timətīg əmə tatuvən o nərəkiniən, kəni nətəmiimi tepət kəutəhuvən=pən e ket əha. ¹⁴ Mətəu ket iətəm təkəku, mine suaru iətəm tiəkis tatuvən o nəmiəgəhiən, kəni nətəmiimi nəuan nəuvein əmə okoteruh kəni motohtəu=pən.”

Nigī ilau nəuan
(Luk 6:43-44)

7:1 Rom 2:1; 1Kor 4:5; Jem 4:11-12   7:2 Mak 4:24   * 7:6 Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, “sotəraki-pəniən rəhatəmah perəl kəm pikəh min.” Perəl u, in kəpiel kəti iətəm nəhmtin tiəkis. Təmsipən e niki kəuvīn kəti. Kəmə təhro, “kuri” mine “pikəh” kətuəpsen=pən nətəm kotərəh.   7:7 Mak 11:24; Jon 14:13; 15:7; 16:23-24   7:8 Jon 15:7; Jem 4:3; 1Jon 3:22   7:11 Jem 1:17
7:12 Mat 22:39-40; Luk 6:31; Rom 13:8-10

¹⁵ Kəni Iesu təməni məmə, “Autətəu vivi itəmāh o iəni eiua min. Ilah kəutəhuva məutəghati mətig e noliən əpəu təhmen e sipsip, mətəu əpəha imə e nikilah, ilah kotəhmen e kuri arpin. ¹⁶ Kəni e nəmiəgəhiən rəhalah, nəkotəruh nəuan, kəni nəkotəhrun nak tətətig e nikilah. Nətəmimi ko kəsəhuvəniən motəhli nəua krep e niləuis arfu, uə nəua fik e təliluə. ¹⁷ Tol min lanu, nigə iətəm təuvir tətəuə e nəuan iətəm təuvir, mətəu nigə iətəm tərāh tətəuə e nəuan iətəm tərāh. ¹⁸ Kəni nigə iətəm təuvir ko təsəuəiən e nəuan iətəm tərāh, kəni nigə iətəm tərāh, ko təsəuəiən e nəuan iətəm təuvir. ¹⁹ Nigə min rəfin iətəm kəsotəuəiən e nəualah iətəm təuvir, okətei rəkis ilah, kəraki=pən e lah e nigəm. ²⁰ Tol lanəha, e nəmiəgəhiən rəha iəni eiua min əha, onəkoteruh nəua lah, kəni nəkotəhrun nak tətətig e nikilah.

²¹ “Səniəmə nətəmimi rəfin nətəm kəutəuən lak məutəni məmə, ‘Iərməniğ, Iərməniğ,’ nətəm ilah kotəhrun nuvəniən motətig ahgəl Narməniğiən Rəha Uhgīn, mətəu ilah min əmə u, nətəm kautol nəuia rəhak Tatə iətəm tətətig e negəu e neai. ²² E nian Uhgīn otakil nətəmimi rəfin, nətəmimi tepət okotəni=pən kəm in məmə, ‘Iərməniğ, Iərməniğ! ?Təhro? ?Nəkəhrun uə kəpə məmə, itimah iəmutəni pətigəm nəghatiən rəham iətəm nəməfa kəm timah, kəni motəhgi pətigəm narmīn tərāh min e nərgəm, kəni mautil natimnati apispis min e nərgəm?’ ²³ Kəni oiəkəni=pən əhruahru kəm lah məmə, ‘Aupən iəkərru, kəni rəueiu min iəkərru itəmāh. Itəmāh səniəmə rəhak min nətəmimi. ! Əhuvən isəu ohniəu, itəmāh nətəm nautol noliən tərāh!’ ”

*Iətəmimi keiu kəmuol nimə
(Mak 1:22; Luk 6:47-49)*

²⁴ Kəni Iesu təmol naunun e rəhan nəghatiən məmə, “Nəmə itəmāh u nətəm nəmotətəu nəghatiən min u rəhak mautil, kəni onəkotəhmen e iətəmimi iətəm teinatig, təmuvləkin rəhan nimə təskasik, mel pos min kəuteiuaiu məhuvən isəu məğərain tiəkis.† ²⁵ Kəni nuhuən təməfuv, kəni naruəh taiu, kəni nimətəgi asoli talifu moh nimə. Mətəu nimə təsəmeiən mətəu-inu təmuvləkin rəhan nimə təskasik. ²⁶ Nəmə itəmāh u nətəm nəmotətəu nəghatiən min u rəhak kəni məsotoliən, kəni onəkotəhmen e iətəmimi iətəm təsətəlig vivieən e noliən natimnati, kəni in ialməli, təməseliən rəhan pos min kəhuvən əpəha isəu, maharu rəkis əmə əpə ilis, kəni rəhan nimə təsəskasikiən.‡ ²⁷ Kəni nuhuən təməfuv, kəni naruəh taiu, kəni nimətəgi asoli talifu moh nimə. Kəni nimə təməmei. E nian təməmei, kəni mərəh agin.”

Nəghatiən rəha Iesu, nəsanəniən tətətig lan

²⁸ Kəni nian Iesu təmol naunun e nəghatiən rəhan, kəni nətəmimi narmilah təmiuvig pik ohni, ²⁹ mətəu-inu nian tətəgətun, səniəmə təhmen e rəhalah nəgətun min rəha Lou, mətəu rəhan nəghatiən təfigəm, nepətiən əha ikin.

8

*Iesu təmol vivi iətəmi kəti təmos nimisiən u leprosi
(Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)*

¹ Nian Iesu təmeiuaiu=pa e nitəuət, nətəmimi tepət kəmohtəu=pən. ² Kəni suah kəti nimisiən u leprosi * təmol təmuva ohni, masiəulīn=pən o Iesu, kəni məni məmə,

7:15 Mat 24:24; Uək 20:29; 2Pitə 2:1   7:16 Kəl 5:19-22; Jem 3:12   7:19 Mat 3:10; Luk 3:9; Jon 15:6

7:20 Mat 12:33   7:21 Luk 6:46; Jem 1:25   7:23 Luk 13:25-27; Sam 6:8; 2Tim 2:19   † 7:24 Nəghatiən

əhruahru rəha Kris tətəni məmə, “in təmuvləkin=pən nəukəti rəhan nimə e kəpiel.” E nian əha ilah kəmautil rəhalah nimə min e kəpiel, mine nəukəti nimə okəkeiki kol təskasik e kəpiel. Nəmə kəsotoliən lanəha, nimə təsəskasikiən kəni təhrun nəmeiən.

‡ 7:26 Nəghatiən əhruahru rəha Kris tətəni məmə, “in təmuvləkin=pən nəukəti rəhan nimə e nipəkil əmə.”   7:29 Mak 1:22; Luk 4:32   * 8:2 E Nauəuə Rəha Uhgīn, nəghatiən u

“leprosi” tətəghati e nimisiən pisin pisin min rəha nilositəmi. Nimisiən min u tətərekin nilositəmi, kəni Lou rəha Mosis tətəni məmə iətəmi kəti iətəm təmos nimisiən lanəha, in tamikmik e nəhmti Uhgīn. Afin Lev 13-14.

“Iærmænig, nāmə nəkolkeikei, kəni nəkəhrun nol vivian iəu kəni mafəl rəkis namikmikian lak.”

³ Kəni Iesu təmuahru e nəhlmin mələhu=pən lan, məni məmə, “Əuəh. İəkolkeikei. ! Əuvir-təl!” Kəni rəueiu agin min, nimisian u leprosi təmikə lan. ⁴ Kəni Iesu təmāni=pən kəm in məmə, “Səni pətīgəmian natimnati min u kəm nətəmimi, mətəu uvən əmə meruh pris kəti pəh in teruh məmə nipətim tinəuvir lankonu lan, kəni əfən kəm in nati u iətəm Lou rəha Mosis təmāni o iətəmi kəti iətəm rəhan leprosi tinikə, kəni nətəmimi okotəhrun məmə nipəhriənian ninəuvir, kəni rəham namikmikian tinikə.”

*Nəhatətəian rəha iətəmi asoli kəti rəha soldia min
(Luk 7:1-10)*

⁵ Kəni Iesu təmuvən miet pətīgəm əpəha e taun Kapeniəm, kəni iətəmi asoli kəti rəha soldia min rəha nətəm Rom təmuva meruh Iesu, kəni mətəsək=pən ohni mətəni məmə, ⁶ “Iærmænig, rəhak ioluək tatimis, kəni mətəpili əpəha e nimə rəhak, nipətin rəfin təmimis, kəni tətətəu tərəh pik.” ⁷ Kəni Iesu təmāni=pən kəm in məmə, “Oiakuvnə mol in təuvir min.”

⁸ Kəni iətəmi asoli rəha soldia min təmāni=pən kəm in məmə, “Iærmænig, iəu iətəmi kəti iətəm iəsəhruahruian, kəni iəsəhmenian məmə ik onəkuva e rəhak nipəgnəua nimə. Əni əmə nəghatian kəti, kəni iəkəhrun məmə in otətəu təuvir min. ⁹ İəkəhrun məmə ik natos narmənigian məmə nimisian otəkeikei mol nəuiam. İəkəhrun mətəu-inu iəu min, rəhak nətəmi asoli min kəutarmənig lak, kəni iatol nəuialah. Kəni soldia min nəuvein əha ikin nətəm iəu iətarmənig e lah. Nəmə iəkəni kəm kəti məmə, ‘Uvən,’ kəni tuvən. Kəni nəmə iəkəni kəm kəti məmə, ‘Va,’ kəni tuva. Kəni nəmə iəkəni kəm rəhak slef məmə, ‘Ol nati u,’ kəni tol nati əha.”

¹⁰ Nian Iesu tətətəu nəghatian əha, kəni narmin təmiuvig pik ohni, mətəu-inu nati əpnəpin səniəmə in iətəm Isrel, mətəu rəhan nəhatətəian təkəsik e Uhgın. Kəni təmāni=pən kəm nətəmimi nətəm kəutəhuərisig lan məmə, “Nipəhriənian iətəni kəm təmah məmə, iətəmi u səniəmə iətəm Isrel, mətəu in rəhan nəhatətəian e Uhgın in təkəsik. Kəni nati əpnəpin nəuaniləuis min rəha Isrel, mətəu iəsehian ilah kəti iətəm rəhan nəhatətəian təkəsik təhmen=pən lan. ¹¹ İatəni kəm təmah məmə nətəmimi tepət okotsipən e nikalin min rəfin rəha nəhue niftəni, məhuva motəuən kətiah e tepil ilah Epraham, mine Aisək, mine Jekəp əpəha e narmənigian əpəha e negəu e neai. ¹² Mətəu itəmah nəuaniləuis rəha Isrel tepət nətəm Uhgın təmaupən mitəpin itəmah məmə in otarmənig e təmah, in otəraki=pən e təmah ihluə e napinəpuiən, kəni ikin əha, nətəmimi okotasək kəni motətəu tərəh, kəni mautigət-ərain nəhluvlah min.”

¹³ Kəni Iesu təmāni=pən kəm iətəmi asoli rəha soldia min məmə, “Atuvən. Rəham ioluək otəuvir tol əmə məmə inu mine nəməhatətə məmə Uhgın otol lanko.” Kəni e nian əhruahru əha, nipəti ioluək rəha iətəmi asoli rəha soldia min təmuva məuvir min.

*Iesu təmol nimisian tepət kotəuvir min
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)*

¹⁴ Kəni təmuvən e nimə rəha Pitə, kəni muvən imə meruh uhu Pitə tətətəpu ətəpu mətəpili. ¹⁵ Kəni təmuahru e nəhlmin mek nəhlmi pətəuəhli u, kəni nətəpu ətəpuiən tikə rəkis lan magim, kəni təhtul. Kəni minatol nauənian nig Iesu.

¹⁶ Tinəpinəpu mitigəp tinatiuvig, nətəmimi kəmos nətəmimi tepət nətəm narmin tərəh tətətig e lah məhuva o Iesu, kəni Iesu təməhgi pətīgəm narmin tərəh min e nəghatian əmə rəhan, kəni mol vivi nətəmimi rəfin nətəm kəutohmis. ¹⁷ Natimnati min əha təmol lanəha məmə otol nəghatian rəha iəni Aisə tuva mol nipəhriənian lan, iətəm təmāni əpən ikin məmə,

“In təmos rəkis nimisian min rəhatah,
kəni mol nipətitah min u kəutəhmə, kotəuvir.”

Iätəmimi keiu kəmuəkeikei məmə okiauərisig e Iesu
(Luk 9:57-62)

¹⁸ Kəni nian Iesu təməsal=pən meruh nīmənin nətəmimi kautəhuərisig məhuva mohtəlau lan, kəni təməni=pən kəm rəhan mīn nətəmimi məmə okəhuvən e nīkali lek e nītəni=pən. ¹⁹ Kəni iəgətun kəti rəha Lou təmuva məni=pən kəm in məmə, “Iəgətun. Onəkuvən=pən iə ikin, iəkītəu=pən ik.”

²⁰ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Kuri rarpin mīn, rəhalah nīpəg tatig məmə okotapīli ikin. Kəni mənig mīn, nimaalah tatig məmə okotapīli ikin. Mətəu iəu Nəti Iätəmimi, † nīmə rəhak tīkə o napīliən.”

²¹ Kəni iätəmimi kəti mīn rəha Iesu təmuva məni=pən kəm in məmə, “Iərmənig. Oiəkītəu=pən ik mətəu, pəh iəkuvən pīpim mītənim rəhak tatə.”

²² Mətəu Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Itəu=pa iəu. Nətəmimi nətəm kəsotoliən nəuia Uhgīn, təhmen əmə məmə ilah kīnohmīs rəkīs e nīkilah. Pəh ilah okəhuvən mohtənim rəhalah nətəmimi nətəm kəmohmīs.”

Iesu təmənīəhu nīmətəgi asoli
e nəhu Lek Kaləli
(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)

²³ Kəni Iesu təmuvən e bot, kəni rəhan mīn nətəmimi kəhuvən ilah mīn. ²⁴ Kəni təsuvəhiən, nīmətəgi asoli kəti təhtul kəni mīnol peau-peau asoli mīn e lek, kəni nəhu tətəri=pən e bot, iuəkīr əmə bot tətənmīm, mətəu Iesu tətəpīli. ²⁵ Kəni kəməhuvən motəhgi-pəri Iesu motəni=pən məmə, “!Iərmənig! !Osmiəgəh itah! !Otəsuvəhiən kotənmīm!”

²⁶ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “?Təhro nəutəgin pīk? Rəhatəmah nəhatətəiən təkəku agīn.” Kəni təməhtul məniəhu nīmətəgi mīne peau-peau asoli mīn. Kəni nīmətəgi təmeiuaiu, kəni mol nəməlinuiən asoli. ²⁷ Kəni nətəmimi rəha Iesu narmīlah təmiuvig pīk mautəni məmə, “!Ei! ?Iätəmimi nak u? Nati əpnapīn nīmətəgi mīne nəhu, mətəu ilau kəmuol nəuiən.”

Iesu təməhgi pətīgəm narmin
tərah e iätəmimi keiu
(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

²⁸ Kəni nian Iesu təmuva mīet=pa e nītəni=pən e lek, ikin Katara, kəni iätəmimi keiu narmin tərah mīn kəutatig e lau kəmiaiet pətīgəm=pa məmə okueruh Iesu. Ilau kəmiasipən e nīpəg kəpiel mīn, ikin katītənim nətəmimi ikin. Ilau kuəsanən matuoh nətəmimi, kəni nətəmimi kəutəgin e nuvən-pənīən ikin. ²⁹ Kəni əmeiko narmin tərah mīn u kəutatig e lau kəmotagət əfəməh motəni məmə, “!Ik Nəti Uhgīn! ?Nəmuva məmə nəkəhro itimah? ?Nəmuva məmə nəkol uəhai əmə nalpīniən kəm timah iätəm təsol əhanəhiən nian əhruahru rəhan?”

³⁰ Iuəkīr əmə o lah, pīkəh mīn tepət əha ikin kəutəuən, ³¹ kəni narmin tərah mīn kotasək=pən o Iesu motəni məmə, “Nəmə nəkəhgi pətīgəm itimah, ahli=pən itimah iəkəhuvən e pīkəh mīn əha.”

³² Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “əhuvən.” Kəni narmin tərah mīn kəmoħiet e lau, motaiu məhuvən e pīkəh mīn. Kəni pīkəh mīn ilah rəfin kəmotaiu məuteiuaiu e nīpatu, kəni motiuvig=pən e nəhu motənmīm. ³³ Kəni nətəmimi nətəm kəutaugīn pīkəh mīn, kəmotagīm məhuvən e taun motəni pətīgəm natimnati rəfin, mīne natimnati iätəm Iesu təmol e suah mil u narmin tərah mīn kəutatig e lau. ³⁴ Kəni əmeiko nətəmimi rəfin rəha taun kəməhuva məmə okotafu Iesu. Kəni nian kəmoteruh in, kəni kəməutəkeikei əskasik kəm in məmə otəkeikei mīet əha ikin əha.

† 8:20 Nian Iesu təməni nərgīn u “Nəti Iätəmimi,” tətəghati aru lan. Nərgīn u təmīet e Nauəuə rəha Daniel mīne nauəuə pīsīn pīsīn mīn e Oltəstimin. Kəni nīpətīn təni məmə iätəmi kəti iätəm təmsipən e Uhgīn kəni matos nepətīən rəha Uhgīn. 8:20 2Kor 8:9 8:24 Sam 4:8 8:26 Mat 14:31; Sam 89:9 8:29 Mak 1:24; Luk 4:41

9

Iesu tæmol vivi
iætəm nipətin tæmimis

(*Mak 2:1-12; Luk 5:17-26*)

¹ Kəni Iesu tæmuvən e bot muvən e nitəni=pən e lek, kəni miet pətīgəm iman ikin, e taun Kapeniəm. ² Kəni nətəmimi nəuvein kəmotələs iætəmimi kəti məhuva ohni. Nipətin nəuветin tæmimis, kəni tətəpili e rəhan nimahan. Kəni nian Iesu tæmeruh rəhalah nəhatətəiən, kəni təməni=pən kəm iætəmimi əha məmə, “Nətik, səginiən. Rəham nolien tərəh min iəmos rəkis rəkis.”

³ Kəni nian kəmotətəu nəghatiən əha, nəgətun min nəuvein rəha Lou kotəni=pən kəm lah min məmə, “Nəghatiən əha tərəh. Suah kəha tətəghati təhmen məmə in Uhgın.”

⁴ Mətəu Iesu təhrun nətəligiən rəhalah kəni təməni=pən kəm lah məmə, “?Təhro itəmāh nəutos nətəligiən iætəm tərəh min lanu lan? ⁵ ?In pəhruvən timətīg məmə oiəkəni, məmə, ‘Iəmafəl rəkis rəham nolien tərəh min,’ uə ‘Əhtul maliuək’? ⁶ Kəni rəueiu iəkol nati kəti məmə nəkotəhrun məmə Nəti Iætəmimi tatos nepətiən ikinu e nəhue niiftəni məmə otəfəl rəkis təfəgə tərəh min.” Kəni in təməni=pən kəm suah kəha tatimis məmə, “Əhtul mos rəham nimahan maliuək matuvən lahuənu.” ⁷ Kəni suah u tatimis təməhtul maliuək matuvən lahuənu. ⁸ Kəni nian nimənin nətəmimi kəmotəfu nati əha, kəni kəmotəgin, kəni motəni-vivi nərgi Uhgın iætəm təməfən nepətiən kəm iætəmimi məmə otol lanəha.

Iesu təmauin e Matiu
(*Mak 2:13-17; Luk 5:27-32*)

⁹ Kəni Iesu təmalieuək muvən nəuветin min, mafu suah kəti, nərgin u Matiu. In iætəmimi iætəm tatos məni rəha takis, kəni tətəharəg ikin kətətəou=pən takis ikin. Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Uərisig lak, muva iætəmimi rəhak.” Kəni in təməhtul muərisig e Iesu.

¹⁰ Kəni Iesu tæmuvən mətəuən e nimə rəha Matiu, kəni nətəmimi tepət rəha nosiən məni rəha takis kəməhuva, kəni nətəmimi tepət nətəm kautol təfəgə tərəh* kəməhuva, kəni ilah kəməhuva motəharəg mətəuən ilah Iesu mine rəhan min nətəmimi. ¹¹ Kəni nian Farəsi min kəmotəfu nati əha, kəni kəmotəni=pən kəm nətəmimi rəha Iesu məmə, “?Təhro rəhatəmāh iəgətun tətəuən pəti ilah nətəm kautos məni rəha takis mine nətəm kautol təfəgə?”

¹² Mətəu Iesu təmətəu rəhalah nəghatiən kəni təməni=pən kəm lah məmə, “Iætəmimi iætəm təsimišəniən təsuvəniən o toktə. Mətəu iətəmi u iætəm tatimis, in otəkeikei muvən o toktə. ¹³ Əhuvən moteruh-to kəni motətəlig əhruahru lan məmə nipəti nəghatiən u iætəm Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə,

‘Nati kəti tatol nikik tətəgiən, inu məmə onəkotasəkəhruin nətəmimi, mətəu səniəmə rəhatəmāh sakrifais min iætəm nautol mətəfə kəm iəu iætəm tatol nikik tətəgiən.’†

Iətəni tol lanu lan mətəu iəu iəməsuvaieən məmə iəkauin e nətəmimi min u kotəni məmə kinotəhruahru rəkis. Mətəu iəmuva məmə iəkauin e nətəmimi min u kotəhrun əmə məmə ilah kautol nolien tərəh min.”

Nolien rəha nəpəhiən nauəniən o Uhgın
(*Mak 2:18-22; Luk 5:33-39*)

9:1 Mat 4:13   9:4 Luk 9:47; Jon 2:25   9:6 Jon 17:2   * 9:10 Farəsi min, ilah kəmautohtəu=pən vivi agin Lou rəfin iætəm Uhgın təməfən kəm Mosis məmə Mosis otəfən kəm nətəm Isrel. Kəni ilah kautohtəu=pən vivi min nəghatiən min iætəm kəmotəpən e Lou rəha Mosis, mətəu nətəmimi əmə kəmotol, səniəmə Lou əhruahru min rəha Uhgın. Kəni Farəsi min, kəutəni məmə nətəmimi rəfin nətəm kəsotohtəu-pəniən lou əlkələh min əha, ilah nol təfəgə.   9:11 Luk 15:2   9:13 Hip 10:8; Hos 6:1-6; Maeka 6:6-8; 1Saml 15:22   † 9:13 Nian Uhgın təməni lanəha, nipətin u məmə in otəpəh sakrifais min mətəu-inu nərahəni tətəti e nikilah. Uhgın təməni məmə ilah kotəkeikei motasəkəhruin nətəmimi.

¹⁴ Kəni nətəmimi rəha Jon Bəptais kəməhuva moteruh Iesu motəni=pən kəm in məmə, “Eruh-to. Itimah iəutətuakəm məutəpəh nauəniən məutəfaki kəm Uhgīn, kəni Farəsi min, ilah min kautol lanəha. ?Mətəu təhro rəham nətəmimi kəsotoliən lanəha?”

¹⁵ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “?Nian nətəmimi kautol marit rəha suah kəti, kəni in tətən e nauəniən rəhan ilah in min nəuvein, nikitəmah təhti məmə in min nəuvein okotasək? !Kəpə! Mətəu nian əha ikin iətəm tətəuva məmə nətəmimi okotələs rəkis iətəmimi iətəmi katol nauəniən rəhan. Kəni e nian əha, in min nəuvein kotəhrun nəpəhiən nauəniən.

¹⁶ “Kəni iətəmimi kəti tikə məmə otos nəuveiti napən vi kəti, kəni məhli-ərain=pən e napən əmnəmit rəhan iətəm təməhapu, mətəu-inu nəmə tol lanəha, kəni nəuveiti napən vi təhrun nauvinien məhapuiən napən əmnəmit, kəni ikin təməhapu ikin aupən təhrun nuvaiən mol iahgin pik agin.

¹⁷ “Kəni iətəmimi kəti tikə məmə otos wain iətəm kəmol vi, kəni miuvi=pən e pətəl əuas u təkasiək iətəm kəmol e nilosi nəni. Nəmə tol lanu lan, kəni nahgi wain otahlifu, kəni pətəl otəhapu, kəni wain otəuvəregin, kəni pətəl otərah.‡ Mətəu wain kəmol vi okəkeikei kiuvi=pən e pətəl iətəm kəmol timətətig, kəni wain mine pətəl kətuəməhli vivi.”§

Pətauəhli kəti iətəm tatimis mine pətəkəku kəti iətəm təmis

(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)

¹⁸ Nian Iesu tətəni=pən natimnati min əha kəm lah, iətəmi asoli kəti tuva masiəulin=pən nəulin o Iesu məmə, “Nətik pətəkəku təmis rəueiu əmə. Mətəu va, mələhu=pən nəhlməm lan, kəni otəmiəgəh min.” ¹⁹ Kəni Iesu təməhtul mine rəhan min nətəmimi, məhuərisig e suah u məhuvən.

²⁰ Kəni əmeiko pətan kəti əha ikin iətəm tatos nimisiən rəhalah nipətan nian rəfin əmə, minos nu tueləf.* Kəni pətan əha təmsipən e nəmtah Iesu ikin, kəni meapən mek nififi napən rəhan, ²¹ təmol lanəha mətəu-inu tətəni aru əmə kəm in məmə, “Nəmə iəkək əmə nififi napən rəhan, kəni rəhak nimisiən otol naunun.”

²² Kəni Iesu təmeirair meruh pətan əha, kəni məni=pən kəm in məmə, “Nətik pətan, səginien. E rəham nəhatətəien lak, ninuva minəuvir.” Kəni e nian əha, rəhan nimisiən təmikə.

²³ Kəni nian Iesu təmuva miet pətigəm=pa e nimə rəha iətəmi asoli əha, kəni təmuven imə meruh nətəmimi kautahli nau məutani nəpuən lan rəha nimisiən, kəni nətəmimi kəməutasək pik. ²⁴ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Ohiet məhuvən isəu, mətəu-inu pətəkəku u təsimisiən, mətəu in tətəpili əmə.” Kəni ilah kəmotələh əuvsan lan. ²⁵ Mətəu nian nətəmimi kəmohtiet məhuvən ihluə, kəni tuvən imə, maskəlim nəhlmi pətəkəku, kəni pətəkəku u təməhtul. ²⁶ Kəni nanusiən rəha nati u təmaiu mitəlau rəfin e nitəni əha.

Iesu təmol vivi iəmnəu tərah mil keiu

²⁷ Kəni nian Iesu təmiet ikin əha, mətəu iəmnəu mil tərah keiu kəmuītəu=pən in, kəni mətuagət əfəməh məmə, “!Mipi Kig Təfit, asəkəhrui itimlau!”

²⁸ Nian Iesu tinuvən əpəha imə, kəni iəmnəu tərah mil kiəuva ohni. Kəni Iesu təməni=pən kəm lau məmə, “?Itəlau nətuəhatətə məmə iəkəhrun nol viviən nəhmtitim-lau, uə kəpə?”

Kəni ilau kuəni=pən məmə, “Əuəh, Iərməniğ.”

²⁹ Kəni Iesu təmələhu=pən nəhlmin e nəhmtilau məni=pən məmə, “Uhgīn otol vivi nəhmtitəlau mətəu-inu nəmuəhatətə lan.” ³⁰ Kəni nəhmtilau təuvir kəni kinatueruh

9:14 Luk 18:12 ‡ 9:17 Afin futnot e Luk 5:37. § 9:17 Iesu təməni lanəha məmə in otəgətun ilah e nəgətuniən vi kəti tol pisin e nəgətuniən rəha Farəsi min mine nəgətun min rəha Lou.
* 9:20 Lou təməni məmə nimisiən u təmol pətan əha tamikmik, kəni nəmə tatek iətəmi kəti, kəni in min otamikmik. 9:21 Mat 14:36 9:27 Mat 20:29-34

nati. Kəni Iesu təməni=pən əskasik kəm lau məmə, “Onəsüəni pətigəmiən natimnati mīn u kəm nətəmimi.” ³¹ Mətəu ilau kəmiaiet mian, kəni muəni pətigəm nanusien rəha Iesu tuvən mitəlau ikin mīn rəfin e nitəni u.

Iesu təməhgi pətigəm
narmin tərəh
e iətəm təruru nəghatiən

³² Nian suah mil u kəmiaiet, nətəmimi kotələs iətəmi kəti təruru nəghatiən məhuva o Iesu. Suah kəha in təruru nəghatiən mətəu-inu narmin tərəh tətətig lan. ³³ Kəni Iesu təməhgi pətigəm narmin tərəh e suah kəha, kəni tinətəghati. Kəni nimənin nətəmimi narmilah təmiuvig pik ohni, kəni motəni məmə, “Suah kəti təsehien nati kəti tol lanu u ikinu Isrel nian kəti mīne.”

³⁴ Mətəu Farəsi mīn kəmotəni məmə, “Tatos nəsanəniən o iətəmi asoli rəha narmin tərəh mīn məmə otəhgi pətigəm narmin tərəh mīn lan.”

Iesu nikin təmāhmə
pik o nətəmimi

³⁵ Kəni Iesu təmaliuək matuvən e taun mīne lahuənu mīn rəfin, kəni mətəgəton əpəha e nīpəgnəua nimə mīn rəha nuhapuminien, mətəni pətigəm nanusien təuvir rəha Narməniğin Rəha Uhgīn, kəni matol vivi nətəmimi rəfin nətəm kautohmis, mīne nətəmimi rəfin nətəm nīpətīlah tərəh kautəuvir. ³⁶ Nian təmeruh nimənin nətəmimi tinəpət pik, kəni nikin təməpət pik o lah mətəu-inu kinotos pik nahməien, kəni motəruru nasiru aruiən e rəhalah nəmiəghien, kinotəhmen e sipsip mīn rəhalah iətəmimi tikə o neruh vivien ilah. ³⁷ Kəni Iesu təməni=pən kəm rəhan mīn nətəmimi məmə, “!Oteruh-to! Nauəniən tepət əpəha e nasumien tiniməhtə, mətəu noluək mīn təkəku əmə kəutəulək lan. ³⁸ Otəapuəh o iətəmi asoli rəha nasumien məmə otahli=pa noluək mīn tepət məmə okəhuvən motəulək e nasumien rəhan.”

10

Nətəmi tueləf rəha Iesu
(*Mak 3:13-19; Luk 6:12-16*)

¹ Kəni Iesu təmauin e nətəmi tueləf rəhan kəhuva kətiəh, kəni məfən nəsanəniən kəm lah məmə ilah kəhuvən motəhgi pətigəm narmin tərəh mīn e nətəmimi, kəni motəhrun nol vivien nīmisiən mīn rəfin, mīne nətəmimi mīn u nīpətīlah təmərəh.

² Kəni inu nərgi nətəmi tueləf rəha Iesu: in aupən Saimon, u nərgin kəti mīn u Pitə; mīne notəhan Antiru; mīne Jemis mīne pian Jon, nətī Səpəti mil; ³ mīne Filip mīne Patolomiu; mīne Toməs mīne Matiu, iətəmimi rəha nosien məni rəha takis; mīne Jemis nətī Alfias; mīne Tateas;* ⁴ mīne Saimon u kətauin lan məmə Selot;† mīne Jutəs Iskariot u təmegəhan=pən e Iesu tuvən e nəhlmi rəhan mīn tikimir.‡

Iesu təmāhli pətigəm
rəhan nətəmimi tueləf
(*Mak 6:7-13; Luk 9:1-6*)

⁵ Kəni nian Iesu təmāhli pətigəm rəhan nətəmimi tueləf məmə okəhuvən motol rəhan uək, təmaupən məghati kəm lah məmə, “Itəmah onəsəhuvəniən o nətəmi mīn u səniəmə nəuaniləuis mīn rəha Isrel, kəni məsəhuvəniən e taun kəti rəha nətəm Səmeriə, ⁶ mətəu onəkəhuvən o nəuaniləuis mīn rəha Isrel nətəm kotəhmen e sipsip mīn kəutəluəi. ⁷ Kəni

9:30 Mat 8:4   9:33 Mak 2:12   9:34 Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15   9:35 Mat 4:23; Mak 1:39   9:36 Nam 27:17; 1King 22:17; Sek 10:2; Mat 14:14; Mak 6:34   9:37 Luk 10:2   10:1 Mak 6:7; Luk 9:1   * 10:3 E nauəuə mil rəha Mak mīne Luk, kətauin pisin e nərgi Tateas məmə Jutəs nətī Jemis. Mətəu in iətəmi kətiəh əmə. † 10:4 Selot in suah kəti iətəm in tətəhtul əskasik o kəntri rəhan. Erulh e tiksineri. ‡ 10:4 iətəmi keiu rəha Iesu kətauin e lau məmə Saimon, ilau u Saimon Pitə mīne Saimon u kətauin lan məmə Selot. Kəni iətəmi keiu rəha Iesu kətauin e lau məmə Jemis, ilau u Jemis nətī Səpəti mīne Jemis nətī Alfias. Kəni iətəmi keiu rəha Iesu kətauin e lau məmə Jutəs, inu Jutəs Iskariot mīne Jutəs nətī Jemis u kətauin pisin məmə Tateas e nauəuə u rəha Matiu.   10:6 Jer 50:6

nian nəkəhuvən, nəkotəkeikei motəni pətigəm məmə, ‘Nian iətəm Uhgīn otarməniḡ e nətəmimi rəfin lan, tinuva iuəkir.’

⁸ “Kəni itəmah nəkotəkeikei motol nətəm kautohmis kotəuvir min. Kəni itəmah nəkotəkeikei motol nətəm kəmoħmis kotəmiḡḡh min. Kəni nətəmimi nətəm leprosi tatol ilah, nəkotəkeikei motol nīpətīlah tuva məuvir min. Kəni nətəmimi nətəm narmin tərəh tətatiḡ e lah, itəmah nəkotəkeikei motəhḡi pətigəm narmin tərəh min kəhuvən isəu o lah. Kəni nəsanəniən iətəm nəmotos, nəməsotosiən nəhmtin. Kəni onəkotəkeikei motol əmə uək, nətəmimi okəsotətəouiən itəmah lan. ⁹ Nian nəkəhuvən, nəsotosiən məni e rəhatəmah paus. ¹⁰ Kəni məsotəmkiən rəhatəmah kətim min. Kəni napən iətəm nautəhuvən lan, in əmə ko, məsotosiən inəuau kəti min. Kəni məsotosiən put, mine kasikin rəhatəmah min. Iətəni lanu lan mətəu-inu təhruahru əmə məmə kətəfən kəm noluək min natimnati iətəm təhruahru o natigīən rəhalah.

¹¹ “Nian nəkəhuvən e taun kəti uə lahuənu kəti, nəkotəkeikei motəh iətəmimi kəti iətəm nīkin tagiən məmə nəkəhuvən motatiḡ itəmah min, kəni nəutatiḡ ikin əha mətəuərus=pən nian nəkohiet min. ¹² Nian nəkəhuvən motatiḡ e nimə kəti, nəkotəkeikei motəḡhati vivi kəm lah məmə, ‘Nəməlinuiən tətatiḡ o təmah.’ ¹³ Kəni nəmə nətəmimi e nīpəḡnəua nimə u, nīkilah tagiən məmə okotos itəmah, kəni pəh rəhatəmah nəḡhatiən rəha nəməlinuiən tətatiḡ o lah. Mətəu nəmə nīkilah təsagiənīən o təmah, nəkotəkeikei motos nəḡhatiən rəha nəməlinuiən mautəhuvən.

¹⁴ “Kəni nəmə nətəmimi nəuvein kəsotolkeikeiən məmə okotit itəmah nəkəhuvən e rəhalah nīpəḡnəua nimə, uə kəsotətəligiən e rəhatəmah nəḡhatiən, kəni nian nautohiet e nimə rəhalah, uə rəhalah lahuənu, nəkotəkeikei motohrapispis rəkis niməulul e nəhlikitəmah məmə ilah okotəhrun məmə nəmotəuhlin=pən pəhriən nəmtəhtəmah o lah motəpəh aḡin ilah. ¹⁵ Nīpəhriənīən iətəni kəm təmah, e nian iətəm Uhgīn otakil nətəmimi, nalpīniən rəha nətəmi min əha in otəskasik pīk mapirəkis nalpīniən rəha nətəm kotərəh aupən e taun mil əha, Sotəm mine Kəmorə.”[§]

Nətəmimi okotol tərəh kəm nətəmimi rəha Iesu

¹⁶ Kəni Iesu təmətəkeikei mətəni məmə, “Otətəlig-to. Iətəhli=pən itəmah nautəhuvən təhmen e sipsip min iətəm kəməhuvən e nəlugi kuri rarpin min. Onəkotəkeikei moteinatiḡ vivi təhmen e məlikim, kəni itəmah motan mətig təhmen e məniḡ mak. ¹⁷ Onəutətəu vivi itəmah o nətəmimi. Ilah okotələs itəmah məhuvən məmə nəkotəhtul e nəhmti kaunsil rəhalah mətəu-inu itəmah nətəmimi rəhak. Kəni okotalis itəmah əpəha e nimə rəha nuhapuminiən.

¹⁸ “Kəni okoteikəpan itəmah nəkəhuvən motəhtul e nəhmti nətəmi asoli min rəha kəp-mən min, mine kig min məmə onəkotəni pətigəm nəḡhatiən təuvir rəhak e nəhmtīlah, kəni mine e nəhmti Nanihluə min. ¹⁹ Nian ilah okəhuva motələs itəmah, kəni nīkitəmah təsəhti pikiən məmə onəkəhuvən motəni məmə nak, uə nəkotəhro lanu lan motəḡhati. Nəsotəḡiniən mətəu-inu Narmin Rəha Uhgīn, in otəfinə nəḡhatiən iətəm onəkotəni e nian əhruahru əha. ²⁰ Nəsotəḡiniən mətəu-inu səniəmə itəmah onəkotəḡhati, mətəu Narmin Rəha rəhatəmah Tatə Uhgīn, otəfinə nəḡhatiən kəm təmah məmə nəkotəni pətigəm.

²¹ “Nətəmimi okotəḡəhan=pən e pialah əhruahru min kəm rəhalah tikimir min məmə okotohamu ilah, kəni tatə min okotol min lanəha kəm nenətīlah əhruahru min, kəni kəlkələh min okotəhtul motol nolīən əhmen min əmə kəm rəhalah tatə min mine məmə min məmə okotohamu ilah. ²² Nətəmimi rəfin okotəməki e təmah o nəḡḡək. Mətəu iətəmi otəhtul əskasik mətəuərus=pən natimnati min u okotol naunun, kəni Uhgīn otosmiḡḡh. ²³ Nian okotol tərəh kəm təmah e taun kəti, kəni nəkohiet motəḡim məhuvən e taun pišin kəti min. Iətəni pəhriən kəm təmah məmə ko nəsəhuvən rəfiniən e taun min rəha Isrel mətəuərus=pən Nəti Iətəmimi in otuva min.

10:7 Mat 3:2; 4:17; Luk 10:9,11   10:9 Luk 10:4   10:10 Luk 10:7; 1Kor 9:14   10:12 Luk 10:5-6   10:14 Luk 10:10-12; Uək 13:51   § 10:15 Sotəm mine Kəmorə, ilau taun mil aupən ikin iətəm təfəḡə tərəh tepət tepət əha ikin. Kəni Uhgīn təmol nalpīniən kəm lau mahli=pən niḡəm məmə otus ilau.   10:15 Mat 11:24; Jaj 7   10:16 Luk 10:3; Rom 16:19   10:20 Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; 21:12-15   10:20 Jon 14:26   10:21 Maeka 7:6; Mat 10:35; Mak 13:12; Luk 21:16

²⁴ “Nətəmimi nətəm kətəgətun ilah, ko kəsotapirəkisiən rəhalah iəgətun. Kəni noluək min, ko kəsotapirəkisiən rəhalah iətəmi asoli. ²⁵ Nətəm kətəgətun ilah, kotəkeikei motagiən məmə okəhuva motəhmen e iəgətun rəhalah, kəni noluək min kotəkeikei motagiən məmə okəhuva motəhmen e iətəmi asoli rəhalah. İəu, iəu iətəmi asoli rəha nimə. Nəmə nətəmimi nəuvein kotəni rah iəu məmə iəu Pielsepul, u nərgin kəti rəha Setən, kəni ko təhmen min əmə e noluək min rəha nimə rəhak. İnəha, nətəmimi okotəni rah ilah min tapirəkis.”

Iətəmimi rəha İesu
təsəginian e nətəmimi
(Luk 12:2-7)

²⁶ Kəni İesu təməni məmə, “Tol lanəha, sotəginian e nətəmimi. Natimnati iətəm nətəmimi kautəht-ərain, Uhgın otəfətigəm ikin təhəgəhag ikin, kəni natimnati iətəm nətəmimi kəutəhluəig lan, Uhgın otəfətigəm, nətəmimi rəfin okotafu. ²⁷ Natimnati iətəm iətəni kəm təmah əmə əha rəueiu, itəmah onəkotəkeikei motəni pətigəm min təhəgəhag kəm nətəmimi rəfin. Kəni təhmen əmə, natimnati iətəm iətəni oneuən, itəmah onəkotəkeikei motəni pətigəm e nəhmti nətəmimi.

²⁸ “Sotəginian e nətəmimi nətəm kotəhrun nohamuiən nıpətətəmah, mətəu ko kotərru nohamuiən narmitəmah. Mətəu nəkotəgin e Uhgın iətəm təhrun nərəkinian nıpətətəmah mine narmitəmah e nigəm asoli. ²⁹ Oteruh-to. Nımənig əlkələh min, nətəmimi kautos nəhmtilah e məni əkəku əmə. Mətəu nəmə rəhatəmah Tatə Uhgın təsegəhanian e lah, ko kəti təsimisian. ³⁰ Kəni Uhgın təhrun vivi agin itəmah mine. Kəni nati əpnəpin nəuanutəmah ko e rəhn-kapə təmah in səniəmə nati agin kəti, mətəu Uhgın in tətəfin rəfin ilah. ³¹ !Tol lanəha, sotəginian! Uhgın tolkeikei pik itəmah tapirəkis mənig əlkələh min əha.

³² “Tol lanəha, nəmə iətəmimi otəni pətigəm nərgək e nəhmti nətəmimi, kəni iəu min, iəkəni pətigəm nərgin e nəhmti rəhak Tatə e negəu e neai. ³³ Mətəu nəmə iətəmimi otəni pətigəm e nəhmti nətəmimi məmə in səniəmə rəhak, kəni iəkəni pətigəm e nəhmti rəhak Tatə e negəu e neai məmə in səniəmə rəhak.

³⁴ “Nikitəmah təsəhtian məmə iəmuva məmə iəkələhu nəməlinuiən e nəhue niftəni. İəməsuvaian məmə iəkələhu nəməlinuiən, mətəu iəmuva məmə iəköl nətəmimi kotərgəhu. ³⁵ İətəni lanəha mətəu-inu iəmuva məmə iəköl iərman mine rəhan tatə okətuərah o lau min, kəni pətəni mine uhun okətuərah o lau min, ³⁶ kəni iətəmimi otol tikimır ilah aru rəhan min.*

³⁷ “Kəni iətəmimi iətəm tolkeikei pik rəhan tatə mine məmə tapirəkis iəu, in təsəhmenian məmə otuva rəhak iətəmimi. Kəni iətəmimi iətəm tolkeikei pik nətın iərman uə pətəni tapirəkis iəu, in təsəhmenian məmə otuva rəhak iətəmimi. ³⁸ Kəni iətəmimi iətəm təsələsian rəhan nigı kəməluau muərisig lak,† in təsəhmenian məmə otuva rəhak iətəmimi. ³⁹ Kəni iətəmimi iətəm tatol pik uək əmə məmə rəhan nəmiəgəhian e nəhue niftəni u in otəvir, otəmkarəpən e nəmiəgəhian pəhriən. Mətəu iətəmimi iətəm otimis o nərgək, in otos nəmiəgəhian itulin.

10:24 Luk 6:40; Jon 13:16; 15:20   10:25 Mat 9:34; 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15   10:26 Mak 4:22; Luk 8:17   10:28

Rom 8:31; Jem 4:12   10:31 Mat 6:26   10:33 Luk 12:8-9   10:36 Maeka 7:6; Luk 12:51-53   * 10:36 Fəmi
nəuvein okotəhapu ilah min mətəu-inu nəuvein e fəmi min okəhuərisig e İesu, kəni
nəuvein e fəmi əmə əha okotəməki e İesu.   10:37 Luk 14:26-27   † 10:38 Nıpətı nəghatian
rəha İesu səniəmə rəhan nətəmimi okotəkeikei mohmis e nigı kəməluau təhmen əmə
lan. Nıpətı nəghatian u məmə kitah rəfin kətiəh kətiəh kotəkeikei motegəhan lan məmə
Uhgın otol nəuian e nəmiəgəhian rəhatah nati əpnəpin məmə rəhan nətəligian məmə
kəutatig e nian iəkis min. Nəmə təhro nətəmimi okotol nərahian kəm tah, nəmə təhro
kitah okohmis o nərgin, uə nəmə təhro nərahian min əha otəsuvaian e nəmiəgəhian
rəhatah. Kitah kotərru, mətəu kotəhtul maru əmə o natigian e nəmiəgəhian iətəm
Uhgın tolkeikei.   10:39 Mat 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; 17:33; Jon 12:25

⁴⁰ “Kəni iətəmimi iətəm tatos itəmah e nikin agiən kəni təhmen əmə məmə tatos iəu e nikin agiən. Kəni iətəmimi iətəm tatos iəu e nikin agiən, kəni təhmen əmə məmə tatos iətəmi u iətəm təmahli=pa iəu. ⁴¹ Kəni iətəmimi iətəm təhrun məmə suah kəti in iəni kəti rəha Uhgīn, kəni tatos e nikin agiən, in otos nətəouiən lan, təhmen əmə e iətəm iəni min kautos. Kəni iətəmimi iətəm tatos e nikin agiən iətəmi əhruahru, in otos nətəouiən lan, təhmen e iətəmi əhruahru. ⁴² Kəni nəmə iətəmimi kəti tətəfən nati kəti kəm suah kəti mətəu-inu təhrun məmə in rəhak iətəmimi, nīpəhriənīən Uhgīn otətəou in o rəhan nolīən təuvīr u, nati əpnāpīn rəhan nəfənīən in nati əkəku əmə təhmen e nəhu ətəpū nəuan nəuvetīn əmə, uə rəhak iətəmimi in ləhtəni agīn.”

11

Iesu mine Jon Bəptais
(Luk 7:18-35)

¹ Nian Iesu tīnol naunun nəgətunīən rəhan nətəmimi tueləf, təmīet ikin əha muvən e taun min e nītəni Kaləli, mətəgətun nətəmimi kəni mətəni pətīgəm nəghatīən rəha Uhgīn kəm lah.

² E nian əha, Jon Bəptais tətātīg e kaləpus, kəni in tətətəu nanusīən e uək iətəm Iesu tatol. Kəni təmahli=pən rəhan nəuvein nətəmimi kəhuvən motətəpuəh ohni məmə, ³ “? Təhro? ?Ik u iətəm kəmətəni aupən məmə suah kəti otuva, uə itəmah iəutəhtahnin iətəmimi kəti min məmə otəpanuva min?”

⁴ Kəni Iesu təmāni=pən kəm lah məmə, “əhuvən moteruh Jon motəni=pən nati nak iətəm nəməhuva motətəu kəni moteruh: ⁵ nətəmi nəhmtīlah təpīs kīnauteruh nati. Kəni nətəmimi nətəm nəhlkīlah tərāh kīnotətəu təuvīr kəni minəutaliuək. Kəni nətəmimi min u kəmotos nīmīsīən leprosi, nilosīlah tīnəuvīr. Kəni nətəmimi min u nīpəgtəlğīlah təmalu, rəueiu əha kīnautətəu nati. Kəni nətəmimi min u kəmohmīs, kīnotəmiəgəh min. Kəni rəueiu, iətəmi kəti tīnatəni pətīgəm nanusīən təuvīr kəm nanrah min. ⁶ Iətəmimi otātīg e nəuvīriən pəhriən nəmə in təsəhlmanīən e nəhatətəiən lak o natimnati min iətəm iəu iatol uə iəsoliən.”

Iesu təməghati e Jon Bəptais

⁷ Nian nətəmimi rəha Jon kautohtəlīg, kəni Iesu tīnətuəuin mətəghati e Jon kəm nətəmimi min u kəutəharəg əha ikin, mətəni məmə, “?Aupən, nəmāutəhuvən ikin təpīə-məpīə ikin məmə nəkotēh nak? ?Nəməhuvən məmə nəkotafu iətəmi əpnāpīn əmə kəti təhmen e nīmanuvehli əfəmāh iətəm nīmətāgi tətālīfu alīfu əpnāpīn əmə? Kəpə. ⁸ ? Kəni təhro itəmah nəmohiet, məmə nəkotafu iətəmi kəti iətəm tatuvən e napən təuvīr nəhmtīn tiəkīs? Kəpə. Nətəmimi kəutəhuvən e napən təuvīr tol lanəha, nian rəfīn kəutātīg e nīmə rəha kīg. ⁹ ?Mətəu nati nak əha nəməhuvən məmə nəkotēruh, iəni kəti, uə? Əuəh, pəhriən, mətəu iətəni kəm təmah məmə in ilīs tapirəkīs iəni. ¹⁰ Suah u inu Nauəuə Rəha Uhgīn tətətəghati lan. Uhgīn təmāni məmə, ‘Otafu-to. Iətahli=pīnə iahləpīs iətəm otos rəhak nəghatīən.

In otaupən lam məmə otol əpenə-penə e rəham suaru.’

¹¹ Nīpəhriənīən iətəni kəm təmah məmə, nətəmi u kəmotair e nīftəni u, kəti təs-apirəkīsīən suah kəha Jon Bəptais. Kəni mətəu iətəmi in ləhtəni agīn e Narmənīgīən Rəha Uhgīn, in ilīs tapirəkīs Jon.* ¹² E nian Jon Bəptais tətətəuəuin mətəni pətīgəm nəghatīən rəha Uhgīn mətəuərus=pa rəueiu, Narmənīgīən Rəha Uhgīn in təkāsīk məmə otol uək

10:40 Mak 9:37; Luk 10:16; Jon 13:20   11:5 Aes 35:5-6; 61:1   11:10 Mal 3:1; Luk 1:76   * 11:11 Fes u tətəni məmə uək rəha Jon, in uək iətəm tatos nīsīaiən. In tatol əpenə-penə suaru rəha Kristo iətəm Uhgīn otahli=pa, kəni in tətəni pətīgəm məmə Kristo tīnatuva. Uək u in uək asoli. Kəni Jon in iətəmi asoli mətəu-inu in tatos uək əha. Mətəu nati kəti iətəm in təuvīr tapirəkīs uək rəha Jon, inu nəmə suah kəti tətəuə iətəmi rəha Uhgīn nian in tətəhatətə e Iesu Kristo.

matuvən. Kəni nətəmimi nətəm kotəskasik kotalkut p̄ik məmə okəhuvən motatig ahgəl.†
¹³ İətəni lanəha mətəu-inu, aupən agin mətəuarus=pa nian rəha Jon, nəghatiən min rəha Lou iətəm Uhgın təməfən kəm Mosis, mine nəghatiən min rəha iəni min rəha Uhgın, kautəni pətigəm Narmənigiən Rəha Uhgın. ¹⁴ Kəni nəmə nikitəmah tagiən məmə nəkotos nətəligiən u, iəkəni məmə Jon in Elaijə iətəm in iəni kəti aupən kəmətəni məmə otuva mol əpenə-penə e suaru rəha Məsaia. ¹⁵ İtəmah rəfin matəlgitəmah tatig, otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatiən min u.

¹⁶ “?Nətəmimi min u nətəm kəutatig rəueiu, ilah kotəhro lanu lan? İlah kotəhmen=pən e kəlkələh min kəutəharəg ikin katol makit ikin məutəhkuł məutəuin e lah min nəuvein məmə, ¹⁷ ‘İtəmah iəmotəhli nau kəm təmah məmə onəkəutol danis rəha nagiəniən lan, mətəu itəmah nəsotoliən danis. Kəni itəmah iəməutasək eiua rəha nımisiən, mətəu nəsotasəkiən kitah min itəmah.’

¹⁸ “Kəni təhmen əhmen əmə, itəmah nəsotolkeikeiən Jon, kəni məsoltolkeikeiən iəu. İətəni lanəha lan mətəu-inu Jon təmuva, kəni mətətuakəm mətəpəh nauəniən mətəfaki kəm Uhgın, kəni məsəmnimiən wain. Kəni nəmotəpəh in motəni məmə, ‘Suah kəha narmin tərəh kəti tətətig lan.’

¹⁹ “Mətəu nian iəu, Nəti İətəmimi, iəmuva kəni mətəuən kəni mətəmnim wain, mətəu nəmotəpəh min iəu motəni məmə, ‘Otafu-to, suah kəha in iətəmimi rəha nauən pikieən mine iətəmimi rəha năpisiən, kəni mətəni pəti ilah nətəmimi rəha nosiən məni rəha takis, mine nətəmimi nətəm nol təfagə tərəh.’ Mətəu nətəmimi min u kəutətəlig e nolieən rəhak mine rəha Jon, kotəhrun nehieən məmə nati iətəm iəmuol təhmen vivi pəhriən.”

Nəhməiən asoli otuva
(Luk 10:13-15)

²⁰ Kəni İesu təməghati əskasik e natigieən rəha nətəmimi e taun min əha iətəm in təmol nati apispis tepət ikin e nəhmtilah. Təməghati lanəha mətəu-inu ilah kəməsotəuhliniən nətəligiən rəhalah o rəhalah nolieən tərəh min. ²¹ Təməni məmə, “İtəmah nətəm Korasin, kəsi, nərahieən asoli otuva o təmah! İtəmah nətəm Petsaitə, kəsi, nərahieən asoli otuva o təmah! Mətəu-inu iəmol pau nati apispis tepət e taun mil rəhatəmah mətəu itəmah nəsotəuhliniən nətəligiən rəhatəmah! Kəni nəmə iəmol natimnati min əha əpəha Taea mine Saedon aupən, ko nətəmimi əha ikin əha kəmotəuhlin rəhalah nətəligiən e nolieən tərəh min, kəni ilah məhuvən e nəpən əuas min məhuvən məutəharəg e nəhmtahu e nigəm məutəgətun məmə kautətəu tərəh agin o nolieən tərəh min rəhalah.

²² “Mətəu iətəni kəm təmah məmə e nian əha iətəm Uhgın otol nalpiniən kəm nətəmimi, nalpiniən rəhatəmah otəskasik, məpirəkis nalpiniən rəha nətəm Taea mine Saedon u aupən. ²³ ?Kəni itəmah nətəm Kapeniəm, nikitəmah təhti məmə Uhgın otəfəri=pən itəmah əha ima nisaiəni əpəha e negəu e neai? !Kəpə! Mətəu Uhgın otəhlman e təmah nəkoteiuaiu ləhtəni agin, ima naulisiən, mətəu-inu iəmol nati apispis tepət e taun rəhatəmah. Kəni nəmə iəmol natimnati min u əpəha Sotəm, iətəm taun əha təfagə tərəh min tepət ikin, kəni nətəm ikin kəmotəuhlin rəhalah nətəligiən, kəni nəmə Uhgın təməsərəkiniən Sotəm, kəni təmətatig əmə mətəuarus=pa u rəueiu. ²⁴ Mətəu iətəni kəm təmah məmə e nian əha iətəm Uhgın otol nalpiniən kəm nətəmimi, nalpiniən rəhatəmah otəskasik, məpirəkis nalpiniən rəha nətəm Sotəm aupən ikin.”

İtəmah nətəm ninotəpəou
(Luk 10:21-22)

²⁵ Kəni e nian əha, İesu təmətəfaki mətəni məmə, “Tatə Uhgın, ik İərməniğ rəha natimnati rəfin ilis e neai mine ləhtəni e nəhue niftəni. İətəni-vivi ik mətəu-inu

† 11:12 Suaru kəti min o nəuhliniən fes u tol lanko lan məmə: E nian Jon Bəptais təmətuəuin mətəni pətigəm nəghatiən rəha Uhgın mətəuarus=pa rəueiu, mətəu nətəmimi kəutəlu-agin ilah nətəmimi nətəm kəutatig ahgəl Narmənigiən Rəha Uhgın. Kəni nətəmimi rəha nəluaginien kəutalkut məmə okotiuvu rəkis nətəmimi rəha Uhgın məmə kəhuva nətəmimi rəhalah. 11:13 Luk 16:16 11:14 Mal 4:5; Mat 17:10-13; Mak 9:11-13; Mak 1:1-8 11:19 Mat 9:14 11:22 Aes 23; Esik 26-28; Joel 3:4-8; Amos 1:9-10; Sek 9:2-4 11:23 Jen 19:24-28; Aes 14:13-15 11:24 Mat 10:15; Luk 10:12

nəmahluaig e nipəti natimnati min u e nəhmti nətəmimi nətəm koteinatig motəhrun vivi nati. Kəni nəmöl əpu kəm nətəmimi nətəm kotəhmen=pən əmə e kəlkələh min məmə okotəhrun vivi. ²⁶ Əuəh, Tatə, inu nati kəti iətəm ik nəkolkeikei.”

²⁷ Kəni Iesu tətəkeikei mətəni kəm lah məmə, “Rəhak Tatə təmegəhan=pa rəkis natimnati rəfin e nəhlmək. Kəni iətəmi kəti tikə iətəm təhrun vivi iəu u Nəti Uhgın, məmə iəu pəh əhruahru. Mətəu Tatə Uhgın əmə təhrun. Kəni iətəmi kəti tikə iətəm təhrun vivi Uhgın, mətəu iəu pisin əmə u Nəti Uhgın, iəkəhrun, mine nətəmimi nətəm iəu iəmitəpin məmə iəkol pətigəm Tatə Uhgın kəm lah.

²⁸ “Əhuva ohniəu, itəmah nətəm nahgitəmah nikə kəni ninotəpəou e natipəien e katipə figəm min, kəni iəkəfinə nəmeigian. † ²⁹ Itəmah otos uək iətəm iəkəfinə kəm təmah, kəni pəh iəkaupən məgətun itəmah lan. Iətəni lanəha mətəu-inu iəu iətəmi mətig, kəni rəhak nətəligian in ləhtəni. Kəni onəkotos nəmeigian e nikitəmah. ³⁰ Tol lanəha mətəu-inu rəhak uək iəkəfinə kəm təmah in timətig, kəni rəhak katipə in təhvevig.” §

12

Iərməniğ rəha Sapət

(Mak 2:23-3:6; Luk 6:1-11)

¹ Kəni e nian əha e Sapət kəti, Iesu mine rəhan min nətəmimi kəməutaliuək məutohapumın e nasumian rəha wit,* kəni rəhan min nətəmimi nəumis təmus ilah, kəni kəməutəhli nəua wit kəni mautun. ² Mətəu nian Farəsi min kəmotafu ilah, kəni kəmotəni=pən kəm Iesu məmə, “!Ei, afu-to! Rəham nətəmimi kautol nati kəti iətəm kəutəgəhli Lou rəha Sapət.” †

³ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “?Nəmotafin uə kəpə, nati nak iətəm Kig Tefit təmöl aypən, nian in mine rəhan min nətəmimi nəumis təmus ilah? ⁴ In təmuvən imə e Nima Tapolin Rəha Uhgın, kəni mos piret mun iətəm pris min kinotəfən rəkis kəm Uhgın. Kəni nolian əha tətəgəhli Lou, mətəu-inu piret əha, Lou tətəni məmə pris min əmə kotəhrun nunian. ⁵ ?Kəni nəmotafin e Lou uə kəpə, məmə nian rəfin e Sapət, pris min əpəha e Nimə Rəha Uhgın, ilah kautol uək rəhalah iətəm tətəgəhli Lou rəha Sapət? Mətəu Uhgın tateruh məmə nati əha in təhruahru əmə. ⁶ Mətəu iətəni kəm təmah məmə iətəmi kəti u ikinu in ilis tapirəkis Nimə Rəha Uhgın. ⁷ E Nauəuə Rəha Uhgın, in tətəni məmə, ‘Nati kəti tatol nikik tətəgian, inu məmə onəkotasəkəhrin nətəmimi, mətəu səniəmə rəhatəmah sakrifais min iətəm nautol məutəfa kəm iəu iətəm tatol nikik tətəgian.’

11:25 1Kor 1:26-29 11:27 Mat 28:18; Jon 1:18; 3:35; 10:15; 17:2 † 11:28 Nəghatian u “natipəien e katipə figəm min” tətəghati e Lou rəha nətəm Isrel iətəm kotəhmen e nati figəm mətəu-inu Lou min u, ilah kotəskasik pik, kəni tiəkis o nolian. 11:28 Jer 31:25 11:30 1Jon 5:3 § 11:30 Nian Iesu təməni “rəhak katipə in təhvevig,” nəghatian əhruahru rəha katipə, in “iok.” In nati kəti kəmöl e nigı iətəm kəmələhu=pən e nentəui nati miəgəh əsanən kəti, kətəni məmə “okis,” nati miəgəh u təhmen e kau. Nətəm Isrel kəutələhu=pən iok e nentəui okis, kəni motəlis=pən nati kəti lan məmə okis otiuvi, təhmen e “kat” uə “plau,” nati iətəm tətəhlu e niftəni. Nətəm Isrel kəmotəni məmə nitəu-pənian Lou rəha Mosis in təhmen e iok kəti mətəu-inu in uək əskasik. Mətəu iok iətəm Iesu tətəfa kəm tah in təhvevig mətəu-inu, nian təmimis e nigı kəməluau mos nalpinian o təfəgə tərəh min rəhatah, kəni in tinol rəkis uək rəhatah. In təni məmə kitah kotəkeikei məutəhatətə əmə lan. Kəni in otasiru e tah məmə okotaliuək e suaru əhruahru rəha Uhgın. * 12:1 Wit in nati kəti təhmen e rais. Afın-to e tiksınəri. 12:1 Dut 23:25 † 12:2 Lou rəha nətəm Isrel tətəgəhan məmə iətəmimi təhrun nosian nəua wit e nasumian rəha nətəmimi nian tətəliuək mətohapumın e lah (Dut 23:25). Farəsi min nikilah təmərəh mətəu inko nətəmimi min rəha Iesu kəməutol uək rəha nəuləkian, u in kəti rəha tətə-nain nolian min kəməniahru ağin məmə okəsolian e nian rəha Sapət. (Eks 20:8-11; 34:21; Dut 5:12-15) 12:4 1Saml 21:1-6 12:4 Lev 24:5-9 12:5 Nam 28:9-10 12:6 Mat 12:41-42 12:7 Hos 6:6; Mat 9:13

Nəmә nəkotəhrun nīpəti nəghatiən u, kəni nətəmimi min u nətəm kotəhruahru, ko nəsotakiliən ilah motəni məmә ilah kautol nolien tərəh. ⁸ İətəni lanu lan mətəu-inu iəu, Nəti İətəmimi, iəu iətarmənig e nian rəha Sapət.”

⁹ Kəni İesu təmiet ikin əha, maliuək matuvən əpəha imə e nimə rəha nuhapuminiən rəhalah. ¹⁰ Kəni əmeiko ikin əha, iətəmi kəti əha ikin nəhlmin təmimis, təsuahruian lan. Kəni kəmotətapuəh o İesu məmә, “?Təhro? ?In təhruahru e Lou məmә e Sapət, iətəmi təhrun nol vivian iətəmimi iətəm tatimis?” İlah kəmotətapuəh ohni mətəu-inu kəutəsəl e nətəligiən tərəh kəti rəha İesu uə nolien kəti rəhan təhmen e nol vivian iətəmi e Sapət, iətəm ilah okotləfən in e kot ohni.

¹¹ Kəni İesu təmənī=pən kəm lah məmә, “?Okəmә itəmäh kəti rəhan kəti sipsip, kəni sipsip u tiuvig=pən e nimil e Sapət, nikitəmäh təhti məmә iətəmi əha otuvən miuvi-pəri=pa min? !Əuəh! Otəkeikei muvən miuvi-pəri. ¹² !Mətəu iətəmimi, in nati keikei tapirəkis sipsip! Konu, in təhruahru əmə e Lou məmә natol nati təuvir min əmə kəm nətəmimi e Sapət.”

¹³ Kəni təmənī=pən kəm iətəmi nəhlmin təmimis məmә, “Uahru-to e nəhlməm.” Kəni təmuahru e nəhlmin, kəni nəhlmin tuva minəuvir ağin min, məhmen e nəhlmin u kəti min. ¹⁴ Mətəu Farəsi min kəmoħiet məhuvən ihluə minəutətei nəuə ohni məmә okotohamu İesu.

Ioluək iətəm Uhgın təmitəpın

¹⁵ Kəni İesu təməhrun nətəligiən rəhalah, kəni təmiet ikin əha. Kəni nətəmimi tēpət kəmoħuərisig lan. Kəni in təmol vivi nīmisiən rəfin rəhalah kəutəhuva məutəuvir min.

¹⁶ Kəni təmənīəhu ilah məmә okəsotəni pətigəmiən in kəm nətəmimi min. ¹⁷ Natimnati min əha kəmoħiet məmә nəghatiən rəha Nauəuə Rəha Uhgın otuva mol nīpəhriəniən lan. Uhgın təməfən kəm iəni Aiseə u aupən o nəni pətigəmiən məmә,

¹⁸ “İnu ioluək rəhak iətəm iəu initəpın rəkis, iəkolkeikei pık in, kəni nıkik tagiən pık ohni.

Kəni iəu iəkol məmә Narmın Rəhak otuva məriəuəh lan.

Kəni in otəni pətigəm nolien əhruahru rəhak mine nosmiəgəhiən rəhak e nəhmti nətəmimi e nītəni pisin pisin min.

¹⁹ Ko in təsorgəhuiən kəni məsəgət əfəməhiən, məsəghati pikiən ikin nətəmimi kəutuhapumın ilah min ikin.

²⁰ In iətəmi mətig,

kəni in otol təuvir kəm nətəmimi nətəm kəutəpəou kəni rəhalah nəsanəniən tikə.‡
In otol lanəha mətəuərus=pa nolien iətəm in təhruahru otol win e nolien iətəm tərəh.

²¹ Kəni nətəmimi min u səniəmә nəuaniləuis min rəha İsrəl, ilah okotələhu=pən əskasik rəhalah nətəligiən tətətig lan, məmә in otosmiəgəh ilah.”

İesu mine Pielsepul

(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23; 12:10)

²² Kəni nətəmimi kəmotos iətəmi kəti məhuva kəm İesu iətəm nəhmtin tēpis kəni təsəghatiən mətəu-inu narmin tərəh kəti tətətig lan. Kəni İesu təmol vivi min, kəni iətəmi kəha tınateruh nati kəni minətəghati. ²³ Kəni nətəmimi rəfin narmilah tēmiuvig motəni məmә, “?Nəmә təhro suah u in Mipi Kig Tefit iətəm Uhgın təmənī məmә otahli=pa?”

²⁴ Kəni nian Farəsi min kəmotətəu nati əha mine nəghatiən lan, kəni kəmotəni məmә, “Suah kəha tətəghi pətigəm narmin tərəh min e nəsanəniən əmə rəha Pielsepul u iətəmi asoli rəha narmin tərəh min.”

²⁵ Mətəu İesu təhrun nətəligiən rəhalah, kəni təmənī=pən kəm lah məmә, “Nəmә nətəmimi e kəntri kəti kəutəhapu ilah min, kəni okotərəkin rəhalah kəntri. Kəni

^{12:10} Luk 14:3   ^{12:12} Luk 14:5   ^{12:14} Jon 5:16   ^{12:16} Mat 8:4; Mak 3:12   ^{12:18} Mat 3:17   ‡ ^{12:20} Nəghatiən Kris əhruahru rəha fes 20 tətəni məmә, “Ko təsatgəhliən niuig kəti iətəm təməgəu, kəni ko təsəmkəpis ağinian wik rəha lait iətəm tətənah əmə.”   ^{12:21} Aes 42:1-4
^{12:24} Mat 9:34; 10:25

tähmen=pän əmə e taun kəti uə lahuənu kəti, nəmə nətəmimi kautəhapu ilah min, kəni okotərək in taun u uə lahuənu u.

²⁶ “Kəni nəmə Setən tətəhgi pətīgəm narmin tərəh min rəhan e nətəmimi, kəni tatol aru əmə tikimir kəm in. ?Kəni otəhro lanu, rəhan narmənīg iən otəhtul? ²⁷ ?Kəni nəmə iəu iətəhgi pətīgəm narmin tərəh min e nəsanəniən rəha Pielsepul, kəni təhro e rəhatəmah min nətəmimi? Ilah kautəhgi pətīgəm narmin tərəh min e nəsanəniən rəha pəh? ?Rəha Setən? Kəpə. Kəni tərəh məmə nautəni məmə iəu iatol lanəha. Tol lanəha, rəhatəmah nətəmimi okotakil nəghat iən min rəhatəmah, motəni məmə in neiuəiən. ²⁸ Mətəu nəmə iətəhgi pətīgəm narmin tərəh min e nəsanəniən rəha Narmin Rəha Uhg in, kəni Narmənīg iən Rəha Uhg in t inuəvə nək is o təmah.

²⁹ “Kəni iəkəni e suaru kəti min tol lanəha məmə, iətəmimi kəti tikə məmə təhrun nuvəniən e nimə rəha iətəmimi kəti iətəm nahgin tepət təhmen e Setən məmə otəmki rəhan natimnati. Mətəu iətəmimi kəti iətəm nahgin tepət aɡ in otaupən məlis-ərain iətəmimi u iətəm nahgin tepət, uərisig təpanuvən imə məmki nək is rəhan natimnati.

³⁰ “Iətəmi u in təsuərisig iən lak, in rəhak tikimir. Kəni iətəmi u in təsoriarun iən sipsip min, in tatol ilah kəutaɡ im atiti. ³¹ Tol lanəha iətəni kəm təmah məmə, Uhg in otafəl nək is noliən tərəh pisin pisin min rəfin, § mine nəghat iən tərəh pisin pisin min rəfin iətəm nətəmimi kəutəni lan, mətəu otol nalp in iən, kəni məsalu iən e nəghat iən tərəh min iətəm nətəmimi kautəni e Narmin Rəhan. ³² Kəni nəmə iətəmimi tətəni rah iəu, Nəti iətəmimi, kəni Uhg in otalu kəni məsalp in iən. Mətəu iətəmimi iətəm tətəni rah Narmin Rəha Uhg in, Uhg in ko təsalu iən lan e nian kəti, e nəhue niftəni u, mine e nian iətəm tətəva.*

³³ “Nəmə nig i in təuvir, kəni nəuan in otəuvir; nəmə nig i in tərəh, kəni nəuan in otərəh. Tol lanəha mətəu-inu itəmah nəkotəruh əmə e nəua nig i məmə nig i in təuvir uə nig i in tərəh. † ³⁴ !Itəmah nəkotəhmen e sineik! Itəmah nautol noliən ekəu-ekəu, kəni itəmah nətəm nəkotərəh. Ko nəsotəniən nati təuvir kəti, mətəu-inu nian iətəmimi tətəghati, tətəni əmə nati nak iətəm təriəuəh e nikin. ³⁵ Iətəmimi iətəm nətəlig iən təuvir təriəuəh e nikin, nian rəfin in tətəni nati iətəm in təuvir. Kəni iətəmimi iətəm nətəlig iən tərəh təriəuəh e nikin, nian rəfin in tətəni nati iətəm tərəh. ³⁶ Iətəni kəm təmah məmə e nian Uhg in otakil nətəmimi lan, nətəmimi okotəkeikei motəni pətīgəm kəm in məmə təhro ilah kəmutəni nəghat iən tərəh əpnəp in min rəfin aɡ in rəhalah. ³⁷ Tol lanəha, in otakil rəfin nəghat iən pisin min rəhatəmah, məmə itəmah nətəm nəkotəhruəhru uə nətəm nəkotərəh.”

Nəmtət iən rəha Jonə

(Mak 8:12; Luk 11:29-32)

³⁸ Kəni nəgətun min nəuvein rəha Lou mine Farəsi min kəmotəni=pän kəm in məmə, “Iəgətun. Iəkotolkeikei məmə iəkoteruh nəmtət iən kəti iətəm tapispis ik onək ol.”

³⁹ Mətəu təməni=pän kəm lah məmə, “Itəmah nətəmimi rəueiu mine, nəkotərəh, nəmotəpəh rəhatəmah nəhatətəiən e Uhg in, təhmen e pətan kəti tətəpəh rəhan iərman mətitəu=pän suah pisin. Kəni rəueiu nəkotolkeikei məmə iək ol nəmtət iən kəti iətəm otəgətun məmə iəmsipən e Uhg in. Mətəu Uhg in otəfinə əmə nəmtət iən kət iəh əmə, kəni inəha nəmtət iən rəha iəni əha Jonə. ⁴⁰ Təhmen əmə məmə Jonə təməməhli o nian kisil

12:28 Uək 10:38; 1Jon 3:8 12:30 Mak 9:40; Luk 9:50 § 12:31 Uhg in tətəfəl nək is noliən tərəh min nian nətəmimi kotəuhlin rəhalah nətəlig iən kəni məutətapuəh ohni məmə in otalu məsalp in iən rəhalah noliən tərəh min. 12:31 Hip 6:4-6 * 12:32 Nətəmimi nəuvein kotəni məmə nəghat iən u tətəghati e nətəmi min u nətəm kəmutəni məmə Iesu tatol vivi nətəmimi e nəsanəniən rəha Setən. Təhmen əmə məmə ilah kotəu in lan məmə Narmin Rəha Uhg in in Setən. Nətəmimi nəuvein min kotəni məmə nəghat iən u tətəghati e nətəmimi nətəm kəsotəhatətə əhanəh iən e Iesu, kəni motəpəh uək rəha Narmin Rəha Uhg in. † 12:33 Nipəti nəghat iən rəha Iesu məmə in iətəmi təuvir mətəu-inu tatol əmə natimnati təuvir min. 12:33 Mat 7:16-20 12:34 Mat 3:7; 15:18; Luk 3:7; 6:43-45 12:38 Mat 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30 12:39 Jona 1:17; Mat 16:4; Mak 8:12

lapin mine lənian e nərɸi nəmu asoli təfla, kəni Nəti İətəmimi, in otəməhli o nian kisi lapin mine lənian əpəha e niki niftəni.

⁴¹ “E nian əha iətəm Uhgın otakil nətəmimi rəfin, kəni nətəm Ninivə aupən, ilah okotəhtul motəni pətigəm məmə itəmah nəuaniləuis rəha Isrel nəkotərəh. Okotəhrun nəniən lanəha mətəu-inu nian ilah kəmotətəu nəghatiən rəha iəni əha Jonə, ilah kəmotəuhlin rəhalah nətəligiən e rəhalah noliən tərəh min. Kəni oteruh-to, iətəmi kəti iətəm ilis tapirəkis Jonə tınuva, mətəu itəmah nəotəuhliniən rəhatəmāh nətəligiən e rəhatəmāh noliən tərəh min. ⁴² Kəni e nian əha Uhgın otakil nətəmimi rəfin, kəni kwın rəha nıtəni pesi ikin, otəhtul məni pətigəm məmə itəmah nətəm nəkotərəh. Otəhrun nəniən lanəha mətəu-inu, in təmiet e nikali nıtəni əpəha isəu aɡin, kəni maliuək muva məmə otətəu nəghatiən rəha Kig Solomən u iətəm teinatig pik. Kəni oteruh-to, suah kəti iətəm in ilis aɡin mapirəkis Kig Solomən tınuva, mətəu itəmah nəotətəligiən.

⁴³ “Nian narmin tərəh tiet e iətəmimi, kəni in otuvən maliuək mətən əpəha ikin niɡi mine nian mitə tikə ikin, kəni nəhu tikə ikin, mətəsal ikin otatig məmeig ikin, mətəu təsehien. ⁴⁴ Kəni təni aru əmə kəm in məmə, ‘İəkitalig=pən e rəhak nimə‡ iətəm iəmsipən ikin.’ Kəni nian tuva meruh nimə, iətəmimi tikə ikin, kəni kəmafəl, kəni kəməlin vivi natimnati. ⁴⁵ Kəni tuvən mit narmin tərəh səpın min u kotərəh pik motapirəkis in, kəni məhuvən imə motatig. Kəni natigiən rəha iətəmi əha rəueiu tərəh pik tapirəkis rəhan natigiən iətəm aupən. Kəni kotəhmen əmə e təmah nətəm nəkotərəh nətəm nəutatig rəueiu.”

*Mamə rəha İesu
mine pian min*

(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

⁴⁶ Nian İesu tətəghati əhanəh kəm nətəmimi, kəni rəhan mamə mine pian min kautəhtul əpəha ihluə məutətapuəh lan məmə okotəghati kəm in. ⁴⁷ Kəni iətəmimi kəti təməni=pən kəm İesu məmə, “Rəham mamə mine pian min əpəha ihluə kəutəhtul. İlah kətolkeikei məmə okotəghati kəm ik.”§

⁴⁸ Kəni İesu təməni=pən kəm iətəmi təməni pətigəm məmə, “?Pəh u rəhak mamə, kəni pəh u piak min?” ⁴⁹ Kəni muahru=pən e nəhlmin məɡətun=pən rəhan nətəmimi, kəni məni məmə, “!Inu rəhak mamə mine piak min! ⁵⁰ İatəni lanəha lan mətəu-inu pəh u tatol nəuia rəhak Tatə əpəha ilis e negəu e neai, in piak, mine nəuvinik, mine rəhak mamə.”

13

Nəghatiən əuhlin e niftəni

(Mak 4:1-20; Luk 8:4-15)

¹ E nian əmə kəha, İesu təmiet e nimə muvən mətəharəɡ əpəha iuəkır e nikali nəhu Lek Kaləli. ² Mətəu-inu nətəmimi tepət kəməhuva motəhtul titəlau lan, kəni in təmuvən e bot kəti u tətəhtul iuəkır əmə o nıpəkıl, kəni mətəharəɡ. Kəni nətəmimi kəməutəhtul ipari. ³ Kəni in təməni=pən natimnati min tepət kəm lah e nəghatiən əuhlin min.

Təməni məmə, “İətəmimi kəti təmuvən məmə otearəgrəɡ nikiti wit rəhan əpəha e rəhan nasumiən.* ⁴ Kəni nian təmətearəgrəɡ nikiti wit rəhan, nəuvein kəmotəmei=pən e suaru, kəni məniɡ min kəməhuva motun rəfin ilah. ⁵ Kəni nikiti wit nəuvein kəməhmarəgrəɡ=pən e niftəni iətəm kəpiel iuəkır əmə. Kəmoteviə uəhai əmə mətəu-inu niftəni nəuan nəvetin əmə. ⁶ Nian miɡigar təri, kəni məhɡi ilah kotaukei-aukei mətəu-inu nokilah təseiuaiu pikiən. ⁷ Kəni nikiti wit nəuvein kəmotəmei=pən e niki niləuis u tol nihlin, kəni nian nikiti wit min koteviə mətəu niləuis tətatu-atu ilah kəni kohmis. ⁸ Kəni nikiti wit nəuvein min kəmotəmei=pən e niftəni iətəm təuvir, kəni kəmotəuə e nəualah.

12:40 Jona 1:17   12:41 Jona 3:5   12:42 1King 10:1; 2Kron 9:1   ‡ 12:44 Nəghatiən u “nimə” tətəghati e iətəmi u iətəm narmin tərəh təmiet rəkis lan.   12:45 Luk 11:24-26; 2Pitə 2:20   § 12:47 E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəməteı e nəghatiən Kris aupən, fes 47 tikə.
12:50 Rom 8:29   13:2 Luk 5:1-3   * 13:3 Afin-to “wit” e tiksınəri.

Nəuvein nəualah tate, nəuvein nəualah sikiste, nəuvein nəualah uan-hanrit. ⁹ Itəmah rəfin matəlgitəmah tatig, otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatiən min u.”

¹⁰ Kəni nətəmimi rəha Iesu kəməhuva motətapuəh ohni məmə, “?Təhro nətəghati kəm nətəmimi e nəghatiən əuhlin min?”

¹¹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “İətəni lanəha mətəu-inu itəmah u, Uhgın təmerəh e suaru o təmah məmə itəmah onəkotəhrun nəghatiən oneuən min rəha Narmənigiən Rəha Uhgın. Mətəu ilah, Uhgın təməsərahien e suaru lanu o lah. ¹² Tol lanəha mətəu-inu, iətəmi u iətəm rəhan əha ikin nəhrunien, Uhgın otəfən min nəhrunien kəm in, kəni rəhan nəhrunien in otepət pik. Mətəu iətəmi u iətəm rəhan nəhrunien tikə, Uhgın otos rəkis rəfin rəhan nəhrunien iətəm nikin təhti məmə in tatos. ¹³ İətəghati e nəghatiən əuhlin kəm lah mətəu-inu ilah kautafu pau mətəu kəsotəhrunien, kəni ilah kautətəu pau mətəu kəsotəhrun vivien. ¹⁴ Nəmiəghien rəhalah tatol nəghatiən rəha iəni Aisə tətuva matol niphəriənien lan. In təməni məmə, ‘Okautətəu, mautətəu, mautətəu, mətəu ko kəsotəhrunien.

Kəni okauteruh, mauteruh, mauteruh, mətəu ko kəsotəhrunien nian kəti.

¹⁵ In tol lanəha mətəu-inu nikilah tiniəkis rəkis. Kəmotəsisig e matəlgilah mine nəhmtilah.

Mətəu kəmautol lanəha məmə, okəsoteruhien e nəhmtilah, kəni okəsotətəuiən e matəlgilah, kəni nikilah təruru nəhrunien.

Kəni məsəhuvaieən ohniəu məmə iəkəsmiəgəh ilah.’

¹⁶ Mətəu itəmah u, Uhgın təməfinə rəhan nəuvirien kəm təmah, kəni nian nəkotəruh, motəhrun, kəni nian nəkotətəu motəhrun. ¹⁷ Niphəriənien iətəni kəm təmah məmə, iəni min tepət mine nətəm kotəhruahru min tepət kəmotolkeikei pik məmə okoteruh nati nak iətəm nauteruh, mətəu kəməsoteruhien. Kəni motolkeikei pik məmə okotətəu nati nak iətəm nautətəu, mətəu kəməsotətəuiən.”

¹⁸ Kəni Iesu təmətəkeikei mətəni məmə, “İtəmah otətəlig vivi-to məmə nəkotəhrun niphəti nəghatiən əuhlin rəha iətəmi u iətəm təməarəgrəg nikititə wit. ¹⁹ Nikititə wit iətəm təməmei e suaru, tətəgətun=pən iətəmimi iətəm tətəu nəghatiən rəha Narmənigiən Rəha Uhgın, mətəu in təsəhrunien. Kəni Setən tuva mos rəkis uəhai əmə nəghatiən əha iətəm təmuvən e nikin.

²⁰ “Kəni nikititə wit iətəm təməmei=pən e niftəni iətəm kəpiəl iuəkir əmə, tətəgətun=pən iətəmimi iətəm tətəu nəghatiən rəha Uhgın, kəni mos e nikin agien, ²¹ mətəu nokin təseiuaiu pikien, kəni tətəhtul o nian əkuəkir əmə. Nian nəəsəuiən, uə nərahien tuva e nəmiəghien rəhan o nəghatiən əha, kəni təmei uəhai əmə e rəhan nəhatətəien.

²² “Kəni nikititə wit iətəm təməmei=pən e niki niləuis tol nihlin, tətəgətun=pən iətəmimi iətəm tətəu nəghatiən rəha Uhgın, mətəu rəhan nətəligien tətuvən pik o natimnati rəha nəhue niftəni, kəni in tolkeikei məmə rəhan nautə otepət; kəni nətəligien min əha kotatu-atu nəghatiən rəha Uhgın, kəni nəghatiən əha təsəuəien e nəuan.

²³ “Mətəu nikititə wit iətəm təməmei=pən e niftəni təuvir, tətəgətun=pən iətəmimi iətəm tətəu nəghatiən rəha Uhgın kəni məhrun niphətin. Kəni e nəmiəghien rəhan, in otəuə e nəuan, nian nəuvein nəuan tate, nian nəuvein nəuan sikiste, kəni nian nəuvein nəuan uan-hanrit.”

Nəghatiən əuhlin

e manuvehli iətəm tərah

²⁴ Kəni Iesu təməni nəghatiən əuhlin kəti min kəm lah mətəni məmə, “Nəghatiən əuhlin u tətəgətun=pən Narmənigiən Rəha Uhgın. İətəmimi kəti təməarəgrəg e nikititə wit təuvir e rəhan nasumien. ²⁵ Mətəu nian in mine rəhan min nətəmimi kəmautapili, rəhan kəti tikimir təmuvən məraki e nikititə nimanuvehli tərah min e rəhan nasumien,

13:12 Mat 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18; 19:26

13:15 Aes 6:9-10; Jon 12:40; Uək 28:26-27

13:17 Luk 10:23-24

13:22 Luk 12:16-21; 1Tim 6:9-10,17

kəni magim. ²⁶ Kəni nikitī wit təuvir mīne nikitī manuvehli tərah koteviə kəni kotəhmen əhmen əmə. Mətəu wit təmaupən mol nəuan, kəni e nian əha, noluək min kotəhrun neruhian məmə manuvehli tərah, ilah min əha ikin.

²⁷ “Kəni noluək min rəha iətəmimi əha, kəməhuva moteruh in, motəni məmə, ‘Iətəmi asoli. ?Nikitī wit min iətəm nəmearəgrəg e rəham nasumiən, ilah nikitī wit təuvir min əmə, uə kəpə? ?Mətəu təhro nikitī manuvehli tərah min kinotəri?’ ²⁸ Kəni təməni=pən kəm lah məmə, ‘Tikimīr kəti təmol nati əha.’

“Kəni rəhan min noluək min kotəni=pən kəm in məmə, ‘?Mətəu təhro? ?Nəkolkeikei məmə itimah iəkəhuvən moteuvi rəkis manuvehli tərah min əha?’

²⁹ “Mətəu təməni=pən kəm lah məmə, ‘Kəpə. Otəpəh. Nəmə itimah nəkəhuvən moteuvi rəkis manuvehli tərah min, kəni mətə nəkoteuvi rəkis min wit təuvir min. ³⁰ Pəh kotəri pəti əmə mətəuarus=pən wit timəhtə. Kəni iəkəni=pən kəm nətəmimi nətəm okotəulək e wit məmə ilah okotaupən moteuvi rəkis manuvehli iətəm tərah motəlis o nəraki-pəniən e nigəm. Uərisig okotəulək e wit təuvir min motəmki məhuvən e nimə rəhak iətəm kətəlin nauəniən ikin.’”

Nəghatiən əuhlin
e nikitī mastət

(*Mak 4:30-32; Luk 13:18-19*)

³¹ Kəni Iesu təməni nəghatiən əuhlin min kəti kəm lah məmə, “Narməniğiən Rəha Uhgīn in otəkeikei mepət təhmin, təhmen e nikitī mastət† iətəm iətəmimi təmos muvən mərfei e rəhan nasumiən. ³² Nikitī mastət əha in natiəkəku agin, mətəu nian in oteviə, in otuva iahgin təhmen e nigī kəti, kəni mənig min iətəm kautiuvig ilis okəhuva motol nimaalah e nəhlmin min.”‡

Nəghatiən əuhlin e is

(*Mak 4:33-34; Luk 13:20-21*)

³³ Kəni Iesu təməni nəghatiən əuhlin kəti min məmə, “Narməniğiən Rəha Uhgīn in otəkeikei mepət təhmin, təhmen=pən e is nəuan nəuvetin iətəm pətan kəti tətətkin e flauə tepət iətəm kəmol=pən e pesin asoli, kəni təhgi flauə rəfin tətəsis matol iahgin.”

³⁴ Natimnati min rəfin əha, Iesu təməghati əuhlin lan kəm nətəmimi. In təmatəgətun əmə nətəmimi e nəghatiən əuhlin. ³⁵ Noliən əha təmol nəghatiən rəha iəni aupən tətuvə matol nipəhriənian lan. Təməni məmə, “Iəkəni pətigəm rəhak nəghatiən e nəghatiən əuhlin min. Iəkəni pətigəm natimnati iətəm iəməhluəig e lah e nian iəmətuəuin matol niftəni mətəuarus=pa u rəueiu.”

Iesu təməni nipəti
nəghatiən əuhlin e manuvehli

³⁶ Kəni Iesu təmiet rəkis e nətəmimi, kəni muvən min e nipəgnəua nimə kəti. Kəni rəhan min nətəmimi kəməhuva ohni motətapuəh məmə, “Əni-to kəm timah nipəti nəghatiən əuhlin e manuvehli iətəm təməri e nasumiən.”

³⁷ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Iətəmimi iətəm təmearəgrəg nikitī wit təuvir min e nasumiən, tətəgətun=pən iəu, Nəti iətəmimi. ³⁸ Kəni nasumiən, tətəgətun=pən nəhue

† 13:31 Mastət in nigī iətəm katol=pən nikitin e nauəniən məmə təpien vivi. Nikitin in natiəkəku agin, mətəu tateviə matol nigī asoli lan. ‡ 13:32 Nəghatiən əuhlin e mastət mīne pīret u is tikə lan tətəgətun=pən Narməniğiən Rəha Uhgīn tətətuəuin mətig əmə, kəsəni pikian nepətiən rəhan məmə nətəm Isrel min kotolkeikei mīne. Nəghatiən əuhlin min u kəutəgətun itah e: (1) məmə təhro lanu Narməniğiən Rəha Uhgīn tətarmənig vivi agin e nəmiəgəhiən rəha nətəmimi kətiəh kətiəh u ilah rəhan min, (2) məmə təhro lanu Narməniğiən Rəha Uhgīn e nəhue niftəni, mətəfa nətəmimi tepət kəutəhuva e nəhatətəiən lan. Suaru rəha Narməniğiən Rəha Uhgīn tətarmənig e nətəmimi e nəmiəgəhiən mīne nimisiən rəha Iesu, keruh məmə təkəku, məpəou məsəhmeniən o nati kəti (məmə in əha nətəm Isrel nīkilah tətəhti mīne), mətəu nian kəti nətəmimi rəfin okoteruh nepətiən mīne nəhəgəhagīən asoli rəhan. 13:35 Sam 78:2

niftəni. Kəni nikitī wit təuvir mīn, ilah u kəutəgətun=pən nətəmimi rəha Uhgīn nətəm tətərməniḡ e lah. Kəni manuvehli tərāh mīn, ilah kəutəgətun=pən nətəmimi rəha Setən. ³⁹ Kəni tikimir iətəm təmuvən mearəgrəḡ manuvehli tərāh, tətəgətun=pən Setən. Kəni nian okəulək e nasumiən, tətəgətun=pən naunun nian, kəni nətəmimi nətəm kautəulək e nasumiən, kəutəgətun=pən nagelo mīn. ⁴⁰ Okotəmki manuvehli tərāh motuvan əhtuv e niḡəm, noliən əha təhmen e naunun nian.

⁴¹ “Iəu Nəti Iətəmimi, iəkahli=pən nagelo mīn rəhak okəhuvən ikin iətərməniḡ ikin, motos rəkis natimnati rəfin mīne nətəmimi rəfin nətəm kautiuvi=pən nətəmimi o noliən təfagə tərāh mīn mīne nətəmimi rəfin nətəm kautol noliən tərāh mīn. ⁴² Ilah okotəraki=pən e lah e niḡəm asoli, kəni ikin əha nətəmimi okotasək kəni mautiḡət-ərain nəhluvlah mīn ikin. ⁴³ Kəni nətəm kotəhruahru okotasə təhmen e miḡigar e narməniḡiən rəha rəhalah Tatə Uhgīn. Itəmah rəfin matəlḡitəmah tatig, otətəliḡ vivi, kəni motəhrun nəghatiən mīn u.”

Nəghatiən əuhlin
e bokis məni iətəm tətəhluaig

⁴⁴ Kəni Iesu tətətəkeikei mətəni məmə, “Nəghatiən əuhlin u tətəgətun=pən Narməniḡiən Rəha Uhgīn. Bokis məni kəti tətəhluaig e niftəni kəti. Kəni iətəmimi kəti tətətan mafu bokis məni əha, kəni tatig miḡənim mīn. Nikin təmagiən pik, kəni təmuvən mol səlīm e natimnati rəfin rəhan, kəni mos nəhmti niftəni əha.”

Nəghatiən əuhlin e kəpiel perəl

⁴⁵ Kəni Iesu tətəni məmə, “Nəghatiən əuhlin u tətəgətun=pən Narməniḡiən Rəha Uhgīn. Iətəmimi kəti tətəsəl e natimnati, kəni matol səlīm mīn lan. Kəni in tətəsəl e kəpiel təuvir mīn nəhmtilah tiəkis, kətəni məmə perəl. ⁴⁶ Nian təmeruh perəl kəti iətəm təuvir pik aḡin, kəni in təmuvən mol səlīm e rəhan natimnati mīn rəfin, kəni muvən mos nəhmti perəl əha, kəni mələs rəhan.”§

Nəghatiən əuhlin e net rəha niuviən nəmu

⁴⁷ Kəni Iesu tətətəkeikei mətəni məmə, “Nəghatiən əuhlin u tətəgətun=pən Narməniḡiən Rəha Uhgīn. Nətəmimi kəutəraki=pən e net əpəha itəhi mautos nəmu pišin pišin mīn lan. ⁴⁸ Nian net tinəriauəh e nəmu, kəni kotiivi-pari net, kəni motəuəri nəmu mīn motaipei=pən nəmu təuvir mīn e kətim asoli mīn rəhalah, mətəu okotəraki e nəmu mīn iətəm kotərāh. ⁴⁹ Kəni e naunun nian, nagelo mīn okəhuva motos rəkis nətəmimi nətəm kotərāh e nətəmimi nətəm kotəhruahru, ⁵⁰ kəni motəraki=pən e nətəmimi kotərāh e niḡəm asoli, kəni ikin əha nətəmimi okotasək mautiḡət-ərain nəhluvlah ikin.

⁵¹ “?Itəmah nəkotəhrun natimnati mīn u, uə kəpə?” Kəni ilah kəmotəni kəm in məmə, “Əuəh.” ⁵² Kəni tətəni=pən kəm lah məmə, “Tol lanəha, nəgətun mīn rəfin rəha Lou iətəm kəməgətun vivi ilah e Narməniḡiən Rəha Uhgīn, kotəhmen e iətəmi asoli rəha nimə iətəm rəhan nautə tepət. Kəni nian kəti in tatos rəkis nati vi e rəhan nautə, kəni nian kəti mīn tatos rəkis nati əuas.”*

Iəni iətəm kəsisiaien
(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³ Nian Iesu tinol naunun nəghatiən e nəghatiən əuhlin mīn əha, kəni tətəmet ikin əha, ⁵⁴ muvən iman ikin. Kəni tətətəgətun nətəmimi əpəha e nimə rəha nuhapuminiən, kəni narmilah tətəmuviḡ, kəni kotəni məmə, “Suah u təmos iə neinatiḡiən əha mīne nəsanəniən əha o noliən nati apispis mīn? ⁵⁵ Suah kəha, kitah kotəhrun vivi in. ?In nəti iətəmimi iətəm tatol nimə, uə kəpə? ?Kəni rəhan məmə, in Meri, kəni pian mīn

13:41 Mat 24:31; 25:31; Mak 13:27 13:42 Mat 8:12 13:43 Dan 12:3 § 13:46 Nipəti nəghatiən əuhlin mīl u məmə, Narməniḡiən Rəha Uhgīn in təuvir pik aḡin. In təhruahru məmə kitah kotəfən rəfin natimnati mīn rəhatah məmə kotəhrun nosiən. 13:50 Mat 13:42; Luk 13:28 * 13:52 kəmə təhro nəghatiən u “nati əuas” tətəghati e nəghatiən rəha Uhgīn iətəm kəmətei e Nauəuə Rəha Uhgīn əpəha Oltestimin, kəni nəghatiən u “nati vi e rəhan nautə” tətəghati e nəgətuniən vi rəha Iesu. 13:54 Jon 7:15

ilah Jemis, mine Josip, mine Saimon, mine Jutəs, uə kəpə? ⁵⁶ ?Kəni rəhan kakə min kitah min ilah, uə kəpə? ?Təmos iə nəhruniən o noliən natimnati min əha?” ⁵⁷ Kəni nīkilah təsagiəniən ohni kəni motəuhlin nəmtahlah ohni.

Mətəu Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nəmə iətəmi kəti in iəni, nətəmimi rəfin kautisiai. Mətəu rəhan min nətəmimi əpəha lahuənu mine rəhan min nətəmimi e nīpəgnəua nimə rəhan, ilah əmə kəsotisiaiən.”

⁵⁸ Kəni təməsolien nati apispis tepət ikin əha, mətəu-inu ilah kəsotəhatətəiən lan.

14

Kig Herot Antipas

təməghati o Iesu

(*Mak 6:14-29; Luk 9:7-9*)

¹ E nian əha, Kig Herot Antipas* u tətarməniğ e nītəni Kaləli, təmətəu nanusiən rəha Iesu.

² Kəni təməni=pən kəm rəhan min nətəmimi asoli məmə, “Suah u in Jon Bəptais iətəm təməmiəğəh min e nīmisiən. Tol lanəha tatos nəsanəniən əha o noliən nati apispis min.”

Nīmisiən rəha Jon Bəptais

³⁻⁴ Herot Antipas təməghati lanəha mətəu-inu in təmohamu rəkis Jon Bəptais. Inu nanusiən e nīmisiən rəha Jon Bəptais, tol lanu lan.

Aupən ikin, Kig Herot Antipas təmakləh e Herotiəs u pətauəhli rəha pia Herot u, Filip Kətiəh. Kəni Jon təməni=pən kəm in məmə, “Təsəhruahruian məmə nəkos pətan u, mətəu-inu nətəgəhli Lou.” Kəni Herot Antipas təmaskəlim Jon o Herotiəs, məlis-ərain, miləfən e kaləpus. ⁵ Herot Antipas tolkeiki məmə in otohamu Jon, mətəu təməsolien mətəu-inu tətəğin e nətəmimi. Ilah kautisiai Jon məutəni məmə in iəni kəti.

⁶ Mətəu nian kəti, Herot Antipas təmol lafet kəti rəha nian təmair lan, kəni pətan mitə, nəti Herotiəs, təmol danis aupən e nəhmti nətəmimi rəfin. Kəni rəhan noliən danis təmol Herot Antipas nikin təmuvən pik lan, ⁷ kəni tol lanəha, in təməni əskasik mos nonauvil məmə in otəfən nati nak iətəm pətan mitə əha tolkeiki. ⁸ Kəni Herotiəs təməghati kəm nətin, kəni nətin təməni=pən nəghatiən rəha Herotiəs kəm Herot Antipas məmə, “Os rəhn-kapə Jon Bəptais e pilet kəti muva u ikinu məfa kəm iəu rəueiu.” ⁹ Kəni kig, nikin təpəou. Mətəu təməni=pən kəm rəhan nətəmimi məmə ilah okotol nəuia nəti Herotiəs, mətəu-inu o rəhan nonauvil mine nəniəskasikiən iətəm təmol e nəhmti nətəmimi. ¹⁰ Kəni təmahli=pən nətəmimi nəuvein kəhuvən e kaləpus, kəni ilah kəmotəuahtuv rəkis rəhn-kapə Jon ikin əha, ¹¹ motələhu=pən e pilet kəti, motos məhuva, motəfən kəm nəti Herotiəs, kəni in təməfən kəm rəhan məmə.† ¹² Kəni nətəmimi rəha Jon kəməhuvən motos nīpətin məhuvən mohtənim, kəni məhuvən motəni=pən kəm Iesu.

Iesu təmaugin

nətəmimi faif-tausin

(*Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-14*)

¹³ Nian Iesu təmətəu nanusiən əha, kəni təmuvən e bot kəti muvən əpəha ikin nətəmimi kohkə ikin. Mətəu nian nīmənin nətəmimi kəmotəhrun ikin təmuvən ikin, kəni ilah kəməhiet e rəhalah lahuənu min motaliuək ipari məhuərisig e Iesu. ¹⁴ Nian Iesu təmuvari, mafu məmə nīmənin nətəmimi tepət, kəni nikin təmepət o lah, molkeiki ilah, kəni mol vivi nīmisiən min rəhalah.

¹⁵ Kəni ləhnaiuv iuəkir o napinəpuian, rəhan min nətəmimi kəməhuva ohni məutəni məmə, “Ikinu, ikin nətəmimi kohkə ikin, kəni otəsuvəhiən tapinəpu. Ahli=pən nīmənin nətəmimi məmə okəhuvən lahuənu min motos nəhmti niğlah nəuvein nauəniən.”

13:55 Jon 6:42 13:57 Jon 4:44 * 14:1 Afin-to “Herot” e tiksiniəri meruh famli rəha Herot. 14:3-4 Lev 18:16; 20:21; Luk 3:19-20 14:5 Mat 21:26 † 14:11 Herotiəs təmolkeiki məmə kəməfən rəhn-kapə Jon e pilet məmə təgəgun məmə Jon in təmimis pəhriən. In tətəgəgun min məmə Herotiəs in iərmis e pətan.

¹⁶ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Kəpə. Otəpəh əmə ilah kautol u ikinu, kəni itəmäh əmə otaugin ilah.”

¹⁷ Mətəu kotəni=pən kəm in məmə, “Itimah iautos əmə pīret faif mine nəmu keiu.”

¹⁸ Kəni təni məmə, “Otos məhuva kəm iəu.” ¹⁹ Kəni məni=pən kəm nətəmimi məmə okotəharəg ləhtəni e nimanuvehli. Kəni təmos pīret faif mine nəmu keiu əha, məsal-pəri əpəha e neai, məfaki=pən lan, kəni məhapu pīret. Kəni məfən kəm rəhan min nətəmimi, kəni kotəfən kəm nīmənin nətəmimi. ²⁰ Kəni ilah rəfin kəmotəuən, nərfiləh tasisi. Kəni nīpīspīsi nauəniən iətəm kəmotəpəh, nətəmimi rəha Iesu kəmotəpei=pən e kətim asoli ilah tueləf kotəri vivi. ²¹ Kəni nətəmimi nətəm kəmotəuən, nəman əmə təhmen e faif-tausin, mətəu kəsafiniən nīpətan mine kəlkələh min.

Iesu təmaliuək e nəhue nəhu

(Mak 6:45-52; Jon 6:16-21)

²² Kəni Iesu təməni kəm rəhan nətəmimi məmə ilah okəhuvən e bot məhuvən e nəven=pən əpəha e lek, mətəu in otahli=pən nətəmimi kohtəlig=pən imalah min ikin.

²³ Nian tinahli=pən rəkis nətəmimi, kəni muvən əpəha ilis e nītəuət kəti in pisin əmə, məmə otəfaki. Nian tinəpinəpu, Iesu pisin əmə əha ikin, ²⁴ mətəu bot tinuvən rəkis e nəlugi lek, kəni minətələs pikin nīmətəgi, kəni peau-peau min kinəutoh bot.

²⁵ Kəni lapin iuəkir o nianien, Iesu təmaliuək e nəhue nəhu mətəu o lah. ²⁶ Mətəu nian nətəmimi rəha Iesu kəmotəfu in tətaliuək e nəhue nəhu, kəni kəmotəgin pik mautəni məmə, “!Ei, narmi iətəmimi kəti!” Kəni kəmotəsək əfəməh mətəu-inu kəutəgin.

²⁷ Mətəu uəhai əmə, Iesu təməghati kəm lah məmə, “!Ei, nikitəmäh təhtul məha-məha. Mə iəu əpə. Sotəginien!”

²⁸ Kəni Pitə təni məmə, “!Ərməniğ, nəmə ik pəhriən, kəni auin lak iəkaliuək e nəhue nəhu muvənə.”

²⁹ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Va.”

Kəni Pitə təmeiuaiu e nəhue bot, kəni maliuək e nəhue nəhu matuvən o Iesu. ³⁰ Mətəu nian nikin təməhti nīmətəgi asoli, kəni nikin təməgin pik, kəni minətəmmim mətasək=pən o Iesu mətəni məmə, “!Ərməniğ, asiru lak!”

³¹ Kəni rəueiu ağin Iesu təmeapən maskəlim Pitə, kəni məni=pən kəm in məmə, “!Kə rəham nəhatətəiən təkəku ağin. ?Təhro rəham nəhatətəiən təkəku ohniəu?”

³² Kəni nian kəmuəri=pən e bot, kəni nīmətəgi təmeiuaiu. ³³ Kəni ilah əha e nəhue bot kəmotəfən nisaiəni asoli kəm in mautəni məmə, “Pəhriən, ik Nəti Uhgın.”

³⁴ Nian kinəhuvən e nəve nītəni=pən, kəməhuvəri=pən e nītəni Kenesəret. ³⁵ Kəni nian nətəmimi əha ikin əha kinotəhrun Iesu, motahli=pən nəghatiən tuvən mītəlau o nətəmimi e lahuənu min rəfin əha ikin. Kəni kəmos rəhalah min nətəmimi nətəm kautohmis məhuva o Iesu, ³⁶ kəni kəmotəkeikei o Iesu məmə ilah nətəm kautohmis okotək əmə nififi napən rəhan. Kəni ilah rəfin nətəm kəmotək nififi napən rəhan, rəhalah nimisiən təmikə, kəni kəmotəuvir.

15

Nati iətəm tatol iətəmimi tətəmikmik

(Mak 7:1-23)

¹ Kəni Farəsi min nəuvein mine nəgətun min nəuvein rəha Lou kəmotəpən Jerusiləm məhuva o Iesu. Kəni motətapuəh ohni məmə, ² “?Təhro rəham min nətəmimi kəutəgəhli kastim rəhatah iətəm rəhatah kəha min aypən kəmotəgətun itah lan? Ilah kəutəuən mətəu kəsotaupəniən moteikuas e nəhlmilah.”

³ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “?Mətəu təhro itəmäh min nəutəgəhli Lou rəha Uhgın o naskəlim əskasikiən kastim pisin pisin min rəhatəmäh? ⁴ Iətəni lanəha mətəu-inu, Uhgın təməni məmə, ‘Nəkotisiəi rəhatəmäh tatə mine məmə,’ kəni təməni min məmə, ‘Iətəmimi iətəm otəghati rah e rəhan tatə uə məmə, okəkeikei kohamu.’

⁵ Mətəu itəmäh nəkotəni məmə, nəmə iətəmi kəti rəhan kəti məni əha ikin iətəm in

təhrun nasiruiən e rəhan tatə mine mamə, in təhrun nəniən kəm lau məmə, ‘Kəsi, iəmələhu pişin məni u məmə rəha Uhgın,’⁶ kəni təsəfəniən məni u kəm rəhan tatə, kəni nolien əha tətəgətun məmə ko in təsisiaien in. E nolien əha, itəmah nautol nəghatiən rəha Uhgın tatol nati əpnapin lan, mətəu-inu itəmah nəkotolkeikei məmə nəkotaskəlim kastim min əmə rəhatəmah.⁷ Itəmah nəfaki eiuə min. Nəkotəhmen e kəhvitei. Inu ihluə nəkotəuvir, mətəu nəkəutamikmik e nikitəmah. İəni Aiseə təməghati əhruahru e təmah nian təməni pətigəm nəghatiən rəha Uhgın iətəm tətəni məmə,

⁸ ‘Nətəmimi min u kəutisiai iəu e nohlilah əmə, mətəu nikilah isəu ohniəu,

⁹ Rəhalah nolien rəha nəfakiən kəm iəu in nati əpnapin əmə, kəni nian kəutəgətun, kəutəni məmə nəghatiən min rəhak, mətəu in nəghatiən min rəha nətəmimi əmə.’ ”

¹⁰ Kəni İesu təmauin e nətəmimi məmə okəhuva ohni, kəni məni=pən kəm lah məmə, “Otətəlig-to, kəni motəhrun nati u.¹¹ Nati nak iətəm nətəfən e nohlim matun, təsolien ik nəkamikmik e nəhmti Uhgın, mətəu nati nak iətəm tatiet e nohlim, in tatol ik nəkamikmik e nəhmti Uhgın.”

¹² Kəni rəhan min nətəmimi kəməhuva ohni məutətapuəh məmə, “?Nəkəhrun məmə Farəsi min, nikilah tərəh nian kəmotətəu nəghatiən əha?”¹³ Kəni təməni=pən məmə, “Nigi min rəfin iətəm rəhak Tatə əpəha e nəgəu e neai təməsərfeien, okeuvi-pəri ilah nokin.¹⁴ Əpəh ilah. İlah kəutit nətəmimi, mətəu nəhmtilah təpis. Nəmə iətəmimi, iətəm nəhmtin təpis tit iətəmimi kəti iətəm nəhmtin təpis, kəni ilau pəti okiauvig=pən e nimil.”

¹⁵ Kəni Pitə təməni=pən kəm in məmə “Əni-to nipəti nəghatiən əuhlin u kəm timah.”

¹⁶ Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “?İtəmah rəhak min nətəmimi, mətəu itəmah min nəsotəhrun əhanəhiən?¹⁷ ?Nəkotəhrun uə kəpə məmə, nati nak iətəm tatuvən e nohli iətəmimi meiuaiu e nərfin, kəni miet min e nipəti iətəmimi?¹⁸ Mətəu natimnati min iətəm kəutohiet e nohli iətəmimi, ilah kəutsipən e niki iətəmimi. Kəni natimnati min tərəh əpəha e niki iətəmimi kəutol iətəmimi u tətamikmik e nəhmti Uhgın.¹⁹ Tol lanəha mətəu-inu, natimnati iətəm kəutsipən e niki iətəmimi kotol lanu lan: nətəligiən tərəh min; nohamuiən iətəmimi; nakləhiən e pətan; nipətan mine nəman mine, kəutit oneuən ilah min; nakləhiən; nəghati eiuəien e nətəmimi; nəni rahien nərgi iətəmimi.²⁰ Inu natimnati iətəm tol iətəmimi tətamikmik e nəhmti Uhgın. Mətəu nəmə iətəmi kəti təseikuasiən e nəhlmin kəni mauən, inu təsolien in tamikmik e nəhmti Uhgın.”

Nəhatətəien
rəha pətan İanihlua

(Mak 7:24-30)

²¹ Kəni İesu təmiet ikin əha, kəni muvən ikin iətəm taun keiu əha, Taea mine Saedon kətuəməhli ikin.²² Kəni pətan kəti əha ikin, İanihlua pətan Kenan, təmuva ohni mətasək əfəməh məmə, “İərməniğ, Mipi Tefit, asiru lak. Narmin tərəh kəti təskasik tətətig e nətik pətan mətərekin in.”

²³ Mətəu İesu təsəni=pən aginiən nəghatiən kəti kəm in. Kəni rəhan nətəmimi kəməhuva məutəkeikei ohni, motəni məmə, “Ahli=pən in isəu, mətəu-inu tətəsək əfəməh matuərisig e tah.”

²⁴ Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “Kəmahli=pa əmə iəu o sipsip min rəha nəuaniləuis rəha İsrəl nətəm kəmotəluei.”²⁵ Mətəu pətan əha təmuva misin nəulin əupən e İesu mətəni məmə, “İərməniğ, asiru lak.”²⁶ Kəni İesu təməni=pən məmə, “Təsəhruahruien məmə iəkos nauəniən niğ kəlkələh min, kəni məraki=pən kəm kuri min.”*²⁷ Kəni pətan u təməni=pən məmə, “Əuəh, İərməniğ. Mətəu kuri min kəutun

15:9 Aes 29:13 15:11 Mat 12:34 15:14 Luk 6:39; Rom 2:19 15:24 Mat 10:6 * 15:26 Nəghatiən u “kəlkələh” tətəghati e nətəm İsrəl, kəni nəghatiən u “kuri” tətəghati e Nanihlua min. Nəghatiən u səniəmə nəghatiən təuvir agin. İesu in tətəni əmə nəghatiən rəha nətəm İsrəl mine rəhan min nətəmimi kəutəni. Kəni rəueiu in tolkeikei məmə otəgətun ilah e nati kəti məmə nəhatətəien rəha pətan u tətəgətun məmə səniəmə in nati əpnapin əmə e nəhmti Uhgın.

nipispisi nauenian ietam tetamei e tepil raha narmenig min rahalalah.”²⁸ Kani Iesu tamani=pæn mæmæ, “Ei, pætan. !Ræham næhatætæn in iahgin! Nati nak ietam nækolkeikei, otuva mol nipæhrænien.” Kani ræueiu agin, nætæn pætan tæuvir min.

Iesu tæmol vivi nimisien tepæt

²⁹ Kani Iesu tæmiet ikin æha maliuæk e nikali næhu Lek Kalæli. Kani mæri muvæn æpæha ilis e nitæuæt kæti kani mætæharæg. ³⁰ Nimænin nætæmimi kæmæhuva ohni, mautos nætæmi min u nætæm næhkkilah tæmæpaiu-æpaiu, mine nætæmi min u næhmtilah tæpis, mine nætæmi min u nipætilah nævetin tæmimis, mine nætæmi min u kotæruuru næghatæn, mine nimisien pisin pisin min. Kani motælin=pæn ilah iuækir o Iesu, kani tol vivi ilah. ³¹ Kani nimænin nætæmimi narmilah tæmiuvig nian kæmotafu nætæmimi kotæruuru næghatæn kæmotæghati, mine nætæm nipætilah nævetin tæmimis kotæuvir, mine nætæm næhkkilah tæmæpaiu-æpaiu kotaliuæk, mine nætæm næhmtilah tæpis koteruh nati. Kani mautæni-vivi Uhgîn ræha Isrel.

*Iesu tæmaugin
nætæmimi fo-tausin
(Mak 8:1-10)*

³² Kani Iesu tæmauin e ræhan min nætæmimi kæhuva ohni, tæmani=pæn kæm lah mæmæ, “Nikik nahmæ pik o nætæmimi min u. Kitah min ilah o nian kisil æha ræueiu, kani nati tikæ mæmæ okotun. Iæsolkeikeien mæmæ iækahli=pæn ilah kautæhuvæn, næumis tus ilah, mæta næuvein kohmiseah e suaru.”

³³ Kani ræhan nætæmimi kotæni=pæn kæm in mæmæ, “?Okotos iæ pîret u ikinu, ikin tæpiæ-mæpiæ ikin ietam tæhmen mæmæ okotaugin nimænin nætæmimi lan?”

³⁴ Kani Iesu tæmani=pæn kæm lah mæmæ, “?Pîret ko kuvæh u nautos?”

Kani kotæni=pæn mæmæ, “Iautos pîret sæpin mine næmu ækæku næuan næuvein æmæ.”

³⁵ Kani Iesu tæmani=pæn kæm nimænin nætæmimi mæmæ okotæharæg e niftæni. ³⁶ Kani tæmos pîret ilah sæpin, mine næmu ælkælæh, kani mæfaki mæni tagkiu kæm Uhgîn ohni, kani mæhapu ilah, mæfæn kæm ræhan min nætæmimi, kani kotæfæn kæm nætæmimi. ³⁷ Kani ilah ræfin kæmotun nærfilah tasisi. Kani nætæmimi ræha Iesu kæmotaipei=pæn nipispisi nauenian ietam kæmotun motæpæh e kætæn asoli ilah sæpin, kæmotæri vivi. ³⁸ Nætæmimi nætæm kæmotun, næman ilah fo-tausin, mætæu kæsafinien nipætan mine kælkælæh min. ³⁹ Kani Iesu tahli=pæn nimænin nætæmimi kautæhuvæn, kani in tæmuvæn e bot muvæn ikin Makatæn.

16

Faræsi min mine Satusi min kætætæpuæh o næmtætæn kæti.

(Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

¹ Kani Faræsi min mine Satusi min kæmæhuva o Iesu, kani kæmotæghati æuhlin kæm in mæmæ otol kæm lah næmtætæn kæti ræha negæu e neai, inu nati apispis asoli ietam otægætun mæmæ Uhgîn tæmahli=pa in. ² Kani tæmani=pæn kæm lah mæmæ, “Nian tinæhnaiuv, nækotæni mæmæ, ‘olauig tærauiæ, mætæu-inu næpuæ tætaræuvaræuv.’” ³ Kani læplapin nækotæni mæmæ, ‘Nuhuæn otæfuv, mætæu-inu næpuæ tinæruvaræuv mitælau.’* Nækotæhrun nænien mæmæ nipæti næmtætæn min e nimali næpuæ ietam tatiet, mætæu nækotæruuru nænien nipæti næmtætæn ietam næuteruh æha ræueiu, inæha nati agin min ietam kætæhuva e næmiægæhien ræhatæmah ræueiu.

⁴ “Itæmah nætæmimi ræueiu mine, nækotærah, itæmah nætæm Isrel næmotæpæh ræhatæmah næhatætæn e Uhgîn, tæhmen e pætan kæti tætapæh ræhan iærman mætætæu=pæn suah pisin. Kani ræueiu nækotalkeikei mæmæ iækol næmtætæn kæti ietam otægætun mæmæ

^{15:31} Mak 7:37   ^{15:32} Mat 14:14   ^{16:1} Mat 12:38; Luk 11:16   * ^{16:3} Inu e Nitæni kotæni mæmæ, “Næmæ næpuæ apin tinæri, kani otæsuvehien tæfuv.”

iamsipæn e Uhgîn. Mætæu Uhgîn otæfînæ æmæ næmtætïæn kætïah æmæ, kæni inæha næmtætïæn ræha iæni Jonæ.”† Kæni in tæmæpæh ilah matuvæn.

*Is ræha Faræsi min
mine Satusi min
(Mak 8:14-21)*

⁵ Nian Iesu mine ræhan min nætæmimi kæm autæhuvæn e næve næhu=pæn e næhu Lek Kalæli, ræhan nætæmimi kæmotalu mæmæ okotos pïret næuvein. Kæni nian kinæhuvæn e næve næhu=pæn, ⁶ kæni tæmæni=pæn kæm ræhan nætæmimi mæmæ, “Onæutætæu itæmah o is ræha Faræsi min mine Satusi min.”

⁷ Kæni næruruiæn tinos ilah, kæni kæmotæni=pæn kæm lah min mæmæ, “Tætæghati lanæha mætæu-inu kæmotalu e næmkïæn pïret næuvein.”

⁸ Mætæu Iesu tinæhrun ræhalah nætæligïæn, kæni tæmæni=pæn kæm lah mæmæ. “Ei, ræhatæmah næhatætæiæn tækæku agïn. ?Tæhro næutæni=pæn kæm tæmah min mæmæ pïret tikæ o tæmah? Mætæu tæhro næutætælig pik mæmæ pïret tikæ? ⁹ ?Næsotæhrun æhanæhiæn, uæ kæpæ? ?Ninotalu e pïret faif u iætæm iæmaugïn nætæmimi faif-tausin lan, kæni uærisig, nauæniæn tepæt æha ikin kæmæpæh, kæni næmæhuveipei=pæn nipispisi nauæniæn e kætïm asoli tepæt? ¹⁰ ?Kæni ninotalu e pïret sæpin u iætæm iæmaugïn nætæmimi fo-tausin? Kæni kæpæh nipispisi nauæniæn tepæt æha ikin, kæni næmotæpei=pæn e kætïm asoli tepæt. ¹¹ ?Tæhro itæmah næsotæhrunïæn mæmæ iæu iæsæghatiæn e pïret? Autætæu itæmah o is ræha Faræsi min mine Satusi min.” ¹² Tæmæni lan æha, kæni e nian æha, ilah kæmotæhrun mæmæ in tæsæghatiæn e is ræha nolïæn pïret mæmæ okautætæu ilah ohni, mætæu okotætæu ilah o næghatiæn min iætæm Faræsi min mine Satusi min kautægætun nætæmimi lan.

*Pitæ tæmæni mæmæ
Iesu in Kristo
(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)*

¹³ Nian Iesu tæmuva ikin Sisæriæ Filipai, mæni=pæn kæm ræhan min nætæmimi mæmæ, “? Nætæmimi kautæni iæu mæmæ iæu pæh, Næti Iætæmimi?”

¹⁴ Kæni kotæni=pæn mæmæ, “Næuvein kautæni mæmæ ik Jon Bæptais, næuvein kautæni mæmæ ik iæni Elaijæ, kæni næuvein kautæni mæmæ ik iæni Jerïmaiæ, uæ iæni kæti aupæn ikin.”

¹⁵ Kæni tæmæni=pæn kæm lah mæmæ, “?Mætæu tæhro e tæmah? ?Nækotæni mæmæ pæh u iæu?”

¹⁶ Kæni Saimon Pitæ tæmæni=pæn mæmæ, “Ik Kristo iætæm Uhgîn tæmæni mæmæ otahli=pa. Ik Næti Uhgîn iætæm tætatig mætæmiægæh.”

¹⁷ Kæni Iesu tæmæni=pæn mæmæ, “Uhgîn tæmæfînæ ræhan næuvirïæn kæm ik, Saimon næti Jonæ, mætæu-inu sæniæmæ iætæmimi æmæ tæmol pætïgæm nati u kæm ik, mætæu ræhak Tata æpæha e negæu e neai iætæm tæmol æpu nati u kæm ik. ¹⁸ Kæni iækæni=pînæ kæm ik Pitæ, u nipætïn tæni mæmæ kæpiel. Kæni iækuvlækin ræhak nimæfaki e kæpiel u, kæni ko næsanæniæn ræha nimisiæn otæsapirækisiæn. ¹⁹ Iækæfînæ kæm ik nepætïæn iætæm tatsipæn o Uhgîn æpæha e negæu e neai. Kæni æpæha e negæu e neai, Uhgîn tinegæhan rækis e næuiam iætæm onækæni e næhue niftæni. Nian onækæhtipæsïg e nati kæti, uæ nækegæhan e nati kæti, kæni otol.”

²⁰ Kæni mæni=pæn æskasïk kæm ræhan nætæmimi mæmæ okæstæni-pæniæn kæm iætæmi kæti mæmæ in Kristo iætæm Uhgîn tæmæni mæmæ otahli=pa.

*Iesu tæmæni pætïgæm
ræhan nimisiæn
(Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)*

† ^{16:4} Nian tæfla tæmærgæi Jonæ, in tæhmen mæmæ tæmimïs, kæni nærfi tæfla u tæhmen e suvæt ræhan. Tæmatïg e nærfi tæfla o nian kisil. Nian tæfla tæmeuæ e Jonæ, tæhmen mæmæ tæmæmiægæh min e ræhan nimisiæn. Iesu tæni mæmæ in otimïs, kæni nætæmimi okohtænïm e suvæt kæti. In otatïg e suvæt o nian kisil, kæni otæmiægæh min. Tol lanæha, næmtætïæn ræha Jonæ mæmæ Iesu otimïs matïg e suvæt o nian kisil mæmiægæh min e nimisiæn. Afïn-to Mat 12:40 mine Jona 1:17. ^{16:6} Luk 12:1 ^{16:9} Mat 14:17-21 ^{16:10} Mat 15:34-38 ^{16:14} Mat 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8 ^{16:16} Jon 6:69 ^{16:17} Kæl 1:15-16 ^{16:18} Jon 1:42; Efæs 2:20

²¹ E nian əha, Iesu təmətuəuin mətəni pətigəm kəm rəhan nətəmimi məmə in otəkeikei muvən Jerusiləm, kəni pris asoli min, mine nəgətun min rəha Lou, mine nətəmi asoli min rəfin rəha nətəm Isrel okotol in tətəu nahməiən e nərahien tepət, kəni okotohamu in. Kəni uərisig e nian kisil lan, in otəmiəgəh min e nimisiən.

²² Kəni Pitə tos pisin Iesu, kəni mətuəuin mətəniəhu mətəni məmə, “İərməniğ, Uhgın otəkeikei mahtipəsiz e nati əha. !Nati əha ko təsuvaieən mol niphəriəniən lan!”

²³ Kəni Iesu təlali məni=pən kəm Pitə məmə, “!Setən! !Uvən isəu ohniəu! Ik nətəhtul-pəsiz lak. Rəham nətəligiən səniəmə nətəligiən rəha Uhgın, mətəu in nətəligiən rəha nətəmimi əmə.”

²⁴ Kəni Iesu təməni=pən kəm rəhan nətəmimi məmə, “İətəmimi iətəm tolkeikei məmə otuərisiz lak, otəkeikei malu aru lan, kəni mələs rəhan nigə kəməluəu mitəu=pa iəu.

²⁵ Tol lanəha mətəu-inu, iətəmimi iətəm tatol pik uək əmə məmə rəhan nəmiəgəhiən e nəhue niftəni u in otəuvir, otəmkarəpən e nəmiəgəhiən pəhriən. Mətəu iətəmimi iətəm otimis o nərgək, in otos nəmiəgəhiən itulin. ²⁶ ?Nəmə iətəmimi kəti tatos rəfin natimnati e nəhue niftəni, mətəu təsosien nəmiəgəhiən itulin, in təmol win e nati təuvir, uə kəpə? Kəpə. Ko iətəmi əha təsəfəniən nati kəti rəha nəhue niftəni kəm Uhgın məmə Uhgın otəfən nəmiəgəhiən itulin kəm in. ²⁷ Tol lanəha mətəu-inu, iəu Nəti İətəmimi iəpanuva itimah nagelo min e nəsanəniən mine nepətiən əhagəhag asoli rəha Tatə rəhak, kəni iəkəfən nətəuieən kəm nətəmimi rəfin e uək əhruahru iətəm kəmotol. ²⁸ İətəni=pinə niphəriəniən məmə nətəmimi nəuvein kautəhtul u ikinu nətəm kəsəhmisiən motəmiəgəh əmə moteruh Nəti İətəmimi u in kig, nian tətəu e narməniğiən rəhan.”

17

Niphəti Iesu təmuva mol pisin

(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

¹ Nian sikis tinuva minuvən rəkis, Iesu tit Pitə, mine Jemis, mine Jon u pia Jemis, mit ilahal məhuvən əpəha ilis e nitəuət əfəməh, ilah pisin əmə. ² Kəni ikin əha, niphəti Iesu təməuhlin muva mol pisin. Rəhn-kəpə təmasiə məhagəhag təhmen e mitigar, kəni rəhan napən tinuva məruən məhagəhag. ³ Rəueiu ağin, Mosis mine Elaijə kəmiaietigəm=pa məhləghati ilahal Iesu.

⁴ Kəni Pitə təməni=pən kəm Iesu məmə, “!İərməniğ! Təuvir məmə itimahal u iəmluva u ikinu. Nəmə nəkolkeikei, iəkol nimauvluvl kəti u ikinu, rəham kəti, rəha Mosis kəti, kəni rəha Elaijə kəti.”

⁵ Nian Pitə təmətəghati əhanəh, nəpuə əhagəhag kəti təmuva məuveg ilah, kəni kəmotətəu nəuia iətəmi kəti təmiet e nəpuə mətəni məmə, “Inu nətik iətəm iəkolkeikei pik. Nətik tagiən pik ohni. !Nəklətəlig lan!”

⁶ Nian suah milahal əha kəmhletəu nəghatiən əha, mihləmei=pən mihlətənim=pən rəhn-kəpə lahal e niftəni məhləgin pik. ⁷ Mətəu Iesu təmuva mek ilahal mətəni məmə, “Ləhtul. Sləginien.” ⁸ Nian kəmhləsal-pəri, məsleruh minien iətəmi kəti, mətəu Iesu pisin əmə.

⁹ Nian kəmotəiuaiu=pa e nitəuət, Iesu tənə kəm lahal məmə, “Nəsləniən kəm iətəmimi kəti nati nak iətəm nəmhləruh mətəuarus=pən Nəti İətəmimi otəmiəgəh min e nimisiən.”

¹⁰ Kəni kəhləni=pən məmə, “?Mətəu təhro nəgətun min rəha Lou kəutəni məmə Elaijə otəkeikei maupən muva min?”*

16:24 Jon 19:17; Fıl 2:8; Mat 10:38; Luk 14:27

16:25 Mat 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25

16:26 Mat 4:8-9

16:27 Sam 6:2:12; Prov 24:12; Mat 25:31; Rom 2:6; Nəh 22:12

17:2 2Pitə 1:16-18

17:5 Dut 18:15; Sam 2:7; Aes

42:1; Mat 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22

* 17:10 Nian Uhgın təməghati kəm lahal əpəha e nitəuət, ilahal

kiləhrun məmə Iesu in Kristo iətəm otuva. Kəni kiləhrun məmə Elaijə otəkeikei maupən muva min, mətəu kəmsleruhiən məmə Elaijə təmuva mol əpenə-pənə natimnati rəfin. Tol lanəha, rəhalah nətəligiən tinol nəruuiən, mətəu-inu Iesu iətəm in Kristo tinuva rəkis, mətəu Elaijə təməsuvaieən. 17:10 Mal 4:5

¹¹ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Nipəhriənən məmə Elaijə otəkeikei maupən muva məmə otol vivi min natimnati rəfin. ¹² Mətəu iəkəni=pinə kəm təmahal məmə, Elaijə tinuva rəkis, mətəu nətəmimi kəsotəhriən in, kəni motol tərəh lan. E nolien əhmen min əmə, Nəti İətəmimi otətəu nahməiən e nəhlmilah.” ¹³ Kəni rəhan nətəmimi kinotəhriən məmə tətəghati e Jon Bəptais kəm lah nian tətəghati e iəni Elaijə.

Iesu təməghi pətigəm
narmin tərəh e suakəku kəti
(*Mak 9:14-32; Luk 9:37-45*)

¹⁴ Nian kinohiet=pa o nımənin nətəmimi, suah kəti tuva misin nəulın aupən e Iesu, ¹⁵ kəni məni məmə, “İərməniğ, asiru e nətik. Tətəuit, kəni mətətəu pik nahməiən lan. Nian tepət tətəmei=pən e niğəm, mətəmei=pən e nəhu. ¹⁶ İəmələs muvən o rəham min nətəmimi, mətəu kotəruru nol vivian.”

¹⁷ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “!Ei! İtəmah nətəmi rəueiu nəotəhatətəiən, kəni ninəhuvən isəu o suaru rəha Uhgın. !?Kərmə oiəkətiğ kitah min itəmah mətəuarus=pən nian nak nəmanotəhatətə lak!? !?Kəni kərmə onəhgın iəpanəmeiğ e təmahl!? !Otit suakəku ko məhuva kəm iəu!” ¹⁸ Kəni Iesu təməghati əskasik kəm narmin tərəh, kəni tiet e suakəku, kəni rəueiu ağın suakəku təməuvir.

¹⁹ Kəni rəhan nətəmimi kəməhuva motəhtul pişin ilah Iesu, kəni motətapuəh ohni məmə, “?Təhro itimah iəkotəruru nəhgi pətigəmiən narmin tərəh?”

²⁰ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Mətəu-inu rəhatəmahl nəhatətəiən təkəku əmə, təsəhmenien. Mətəu iətəni pəhriən kəm təmahl məmə, nəmə rəhatəmahl nəhatətəiən əha ikin, nati əpnəpin təhmen e nikiği mastət u təkəku ağın, kəni nəkotəhriən nəni-pəniən kəm nitəuət u məmə, ‘İet u e nimeim, muvən ikin əha,’ kəni nitəuət otiet, kəni nati kəti tikə iətəm itəmah nəkotəruru nolien.”†

²² Nian kəməhuva kətiəh əpəha Kaləli, Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “İəu Nəti İətəmimi, suah kəti otegəhan=pən lak e nəhlmı tikimir min. ²³ Nətəmimi okotohamu iəu, kəni uərisiğ e nian kisil, Uhgın otosmiəğəh min iəu e nımisiən.” Kəni rəhan min nətəmimi kəmotətəu tərəh pik ağın o nəghatiən əha.

Takis rəha Nımə Rəha Uhgın

²⁴ Nian Iesu mine rəhan nətəmimi kəməhuva Kapeniəm, nətəmimi rəha nosiən məni rəha takis rəha Nımə Rəha Uhgın, kəməhuva o Pitə motəni məmə, “?Təhro? ?Rəham iəğətun tatətəou takis u, uə kəpə?”

²⁵ Kəni Pitə təməni=pən məmə, “Əuəh, tatətəou.”

Nian Pitə təmuvən e niyəğnəua nımə, kəni Iesu təmaupən məghati mətəni kəm in məmə “?Saimon, nikiği təhti məmə nak? ?Kig min rəha nəhue niftəni kautos takis o pəh, kautos o rəhalah min nətəmimi, uə nətəmimi pişin min?”

²⁶ Pitə təməni=pən məmə, “Kautos o nətəmimi pişin min.”

Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Kəni tol lanəha, nətəmimi rəha kig kəsotətəouiən.‡
²⁷ Mətəu kitah kəsotolkeikeiən məmə kotol ilah kotətəu tərəh o tah. Kəni tol lanəha, təuvir məmə ik onəkuvən əpəha ləuahtəni e lek, məraki rəham niyəni o niuviən nəmu. Nəmu iətəm nəkaupən miuvi, məhapu niyəğnəuan, kəni meruh məni silfə kəti təhmen o nətəouiən takis. Mos muvən məfən kəm lah o nətəouiən rəhalau takis.”

^{17:11} Mal 4:5-6 ^{17:12} Mat 11:14 ^{17:13} Luk 1:17 ^{17:19} Mat 10:1 † ^{17:20} E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimın iətəm kəmətəi e nəghatiən Kris aupən, nəghatiən pişin kəti min əha ikin iətəm tatilpin nəghatiən u mətəni məmə, “21 Mətəu suah kəti iətəm tolkeikei məmə otəhgi pətigəm narmin tərəh min lanəha, in otəkeikei mətəfaki kəni mətətuakəm.”

^{17:20} Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1Kor 13:2 ^{17:22} Mat 16:21 ^{17:24} Eks 30:13; 38:26 ‡ ^{17:26} İnu tol lanu məmə nətəm Rom ilah kəutarməniğ e nitəni u İsrəl. Kəni nətəm İsrəl ilah kəutətəou takis tatuvən o Rom. Mətəu nətəm Rom, ilah kəsotətəouiən takis. Mətəu e fes u, in tətəghati e takis pişin kəti o Nımə Rəha Uhgın u nətəm İsrəl ilah kəutətəou. Mətəu Iesu tətəni məmə, in Nəti Uhgın pəhriən. Kəni Nımə Rəha Uhgın in rəhan min. Ko ilah kəsotətəpuəhiən o Iesu məmə in otətəou takis u.

18

Iätəmi asoli
e Narməniğiən Rəha Uhgın

(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

¹ E nian əha, nətəmiimi rəha İesu kəməhuva ohni motətapuəh ohni məmə, “?Pəh u in iətəmi asoli e Narməniğiən Rəha Uhgın?”

² Kəni İesu tauin e suakəku kəti tuva məhtul e nəlugın e lah, ³ kəni məni məmə, “Pəhriən iətəni kəm təmah məmə nəmə nəsotəuhliniən itəmah məhuva motəhmen e kəlkələh min, ko nəşəhuvəniən motatig ahgəl Narməniğiən Rəha Uhgın. ⁴ Tol lanəha, pəh u otosiahu in təhmen e suakəku u, in iətəmi asoli e Narməniğiən Rəha Uhgın.

⁵ “Nəmə iətəmi kəti in ləhtəni təhmen e suakəku u, kəni iətəmiimi kəti nikin tagiən o nosiən iətəmiimi u muvən e nipeğnəuan nimə rəhan, kəni nəmə tatol e nergək, kəni in təhmen məmə tatos iəu min e nikin agiən.

⁶ “Rəhak iətəmiimi u tətəhatətə lak təhmen e suakəku əha. Kəni nəmə iətəmiimi kəti tatiuvi=pən suakəku kəti əha məmə tatol təfagə tərəh, kəni iətəmiimi əha, Uhgın otol nalpiniən asoli kəm in. Kəni nalpiniən əha otəskasik tapirəkis nəmə kətu=pən kəpiel kəti e nentəui, kəni kəraki=pən lan əpəha ləuantəhi lokamnım təmnim.

⁷ “Kəsi, nahməiən asoli otuva o nətəmiimi rəha nəhue niftəni, nətəm kautəfən-əfən kəm nətəmiimi məmə okotol təfagə tərəh. Nəfən-əfəniən min əha okotəkeikei məhuva. Mətəu kəsi, nahməiən asoli otuva o iətəmiimi u iətəm in suaru rəha nərahien əha. ⁸ Nəmə nəhlməm uə nəhikəm tol ik natol təfagə, kəni nəkətei rəkis məraki lan. Mətəu-inu təuvir pik məmə nian nəkuvən e negəu e neai, nəhikəm kəti uə nəhlməm kəti tikə, tapirəkis agın məmə ik nətaskəlīm nəhlməm pəti mil mine nəhikəm pəti mil əha ikin, kəni kəraki=pən lam e nigəm iətəm tatuəu naunun tikə. ⁹ Nəmə nəhmtəm tol ik natol təfagə, kəni isul rəkis məraki lan. Mətəu-inu təuvir pik məmə nian nəkuvən e negəu e neai, nəhmtəm kəti tikə, tapirəkis agın inu məmə ik nətaskəlīm nəhmtəm pəti mil, kəni kəraki=pən lam e nigəm asoli iətəm tatuəu naunun tikə.”*

Nəghatiən əuhlin e sipsip iətəm təməluēi

(Luk 15:3-7)

¹⁰ Kəni İesu təməni=pən məmə, “Nəkotəkeikei motəhrun vivi məmə nəsotəhauien nətəmiimi rəhak min nətəm kotəhmen e kəlkələh min, mətəu-inu iətəni kəm təmah məmə nagelo min nətəm kautəh ilah, nian rəfin ilah kautəhtul e nəhmti rəhak Tatə u tətətig əpəha e negəu e neai məmə okotəni pətigəm ilah kəm in.†

¹² “?Nikitəmah təhti məmə nak? ?Nəmə iətəmiimi kəti rəhan sipsip uan-hanrit, kəni kətiəh təluēi mətən, kəni iətəmi əha otol nak? In otəpəh nainti-nain əpəha nitəuət, kəni muvən məsal e inu iətəm təməluēi. ¹³ Kəni nəmə təmeruh, iətəni pəhriən kəm təmah məmə, nikin otagiən o sipsip u kətiəh əmə, tapirəkis min ilah u nainti-nain u kəməsotəluēiən. ¹⁴ E nolien əhmen min əmə, rəhatəmah Tatə əpəha e negəu e neai, in təsolkeikeiən məmə nətin kəti otuvən məluēi.”

Piam iətəm tatol nərahien kəm ik

(Luk 17:3)

¹⁵ Kəni İesu təməni məmə, “Nəmə piam kəti tol nolien tərəh kəti kəm ik, uvən meruh itələu pisin əmə, kəni nəkəni=pən nati nak iətəm təmol təşəhruahruien. Nəmə tətətəlig lam, rəham nəghatiən otol in titəlig=pa min muəuvir o təlau min. ¹⁶ Mətəu nəmə

18:1 Luk 22:24   18:3 Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17   18:5 Mat 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20   18:6 Mak 9:42; Luk 17:1-2   18:8 Mat 5:29-30   * 18:9 Inu nəghatiən əuhlin iətəm tətəgətun məmə İesu tolkeikei məmə kitah okotəkeikei motol uək əskasik o nəpəhiən rəhatah nolien tərəh min. Təhmen məmə kəutətahtuv rəkis nolien tərəh. Mətəu in təsolkeikeiən məmə okotərəkın nipətita.   18:9 Mak 9:43-48   † 18:10 E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəmətei e nəghatiən Kris aupən, nəghatiən pisin kəti min əha ikin iətəm tatilpın nəghatiən u mətəni məmə, “11 Kəni iəu, Nəti iətəmiimi, iəmuva məmə iəkosmiəgəh ilah u kəmotəluēi.”   18:10 Hip 1:14   18:15 Luk 17:3; Kəl 6:1

təsətəligiən lam, os iətəmimi kətiəh uə keiu mihluvən min mihleruh məmə nəghatiən min rəfin onəkotəni, okotəhrun məmə ilah rəfin nīpəhriənien əmə. ¹⁷ Mətəu nəmə təsətəlig minien e təmah, nəkəni=pən kəm niməfaki kəni pəh iətəmi kəti rəha niməfaki otəghati kəm in. Mətəu nəmə təsətəligiən e niməfaki, kəni niməfaki otol in məmə Ianihluə uə iətəmimi rəha nosiən məni rəha takis.

¹⁸ “Iətəni pəhriən kəm təmah məmə, əpəha e negəu e neai, Uhgīn tinegəhan rəkis məmə nəuiatəmāh iətəm nəkotəni e nəhue niftəni. Nian nəkautəhtipəsīg e nati kəti uə nəkautegəhan e nati kəti, kəni otol məmə inu mine.

¹⁹ “Kəni iətəni pəhriən min kəm təmah məmə, nəmə itəlau keiu nəkuəni əskasik nəghatiən kəti o nati kəti kəni muətapuəh ohni e nəfakiən kəm Uhgīn, kəni rəhak Tate əpəha e negəu e neai otol nati nak iətəm nəkotətapuəh ohni. ²⁰ Tol lanəha mətəu-inu, ikin pəhruvən iətəmimi keiu uə kisil kihluva kətiəh e nərgək, iəu əha ikin e nəlugīn.”

Nəghatiən əuhlin

e iətəmimi iətəm təsaluiən e kauin rəha iətəmi kəti.

²¹ Kəni Pitə təmuva o Iesu kəni mətəpuəh ohni məmə, “Iərməniğ. ?Nəmə piak kəti tatol tərəh kəm iəu, kəni oiəkalu məsalpiniən e noliən tərəh rəhan mau kuvəh? ?Mau səpin?”

²² Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Iəkəni=pinə kəm ik məmə, səniəmə mau səpin əmə, mətəu mau səpinte-səpin.” †

²³ “Nəkəkeikei mol lanəha mətəu-inu Narməniğiən Rəha Uhgīn təhmen e nəghatiən əuhlin u. Kig kəti tolkeikei məmə oteruh-to kauin min iətəm rəhan nətəmimi kəmotol kəm in məmə ilah okotətəu. ²⁴ Nian tinətuəuin uək əha, kotələs rəhan kəti ioluək məhuva ohni iətəm təmol rəhan kauin iahgin ağin, təhmen e fifti-tausin-miliən vatu (50,000,000,000 vatu). ²⁵ Mətəu suah kəha tinəruru nətəuuiən, kəni tol lanəha, kig təməni məmə okotol səlim lan, mine rəhan pətan, mine rəhan min kəlkələh min, mine rəhan natimnati min rəfin məmə otətəu rəhan kauin. §

²⁶ “Kəni rəhan ioluək təmeiuiəu misin nəulin əupən lan. Kəni mətəkeikei ohni mətəni=pən kəm in məmə, ‘Pale. ?Nəkəhrun nəfaiən nian əkuəkir nəuətin kəm iəu məmə iəkətəu rəfin rəhak kauin?’ ²⁷ Kəni rəhan iətəmi asoli təmasəkəhruin in, kəni məpəh rəfin rəhan kauin məmə otəsətəuuiən nian kəti mine, kəni megəhan lan məmə tuvən.

²⁸ “Mətəu nian ioluək u təmuvən, kəni meruh iətəmimi kəti u təmol kauin kəm in, təhmen e uan-hanrit tausin vatu (100,000 vatu). İlau pəti ioluək mil katuol uək kətiəh əmə rəha iətəmi asoli u. Kəni ioluək iətəm iətəmi asoli təmalu e rəhan kauin, in təmaskəlim iətəmimi u kəti kəmatuol pəti uək, kəni mətəmkəhtuv nentəui, mətəni məmə, ‘İtəu=pa rəham kauin iətəm nəmol kəm iəu!’

²⁹ “Kəni ioluək əha iətəm təmol kauin kəm in, teiuiəu misin nəulin mətəkeikei ohni mətəni məmə, ‘Pale. ?Nəkəhrun nəfaiən nian əkuəkir nəuətin kəm iəu məmə iəkətəu rəhak kauin?’

³⁰ “Mətəu in təni məmə, kəpə. Kəni təmuvən məni məmə okələs suah u kan kləfən e kaləpus mətəuərus otətəu rəfin rəhan kauin iətəm təmol. ³¹ Mətəu noluək min nəuəvin min kəmoteruh nati əha, nīkilah təmahmə pik ohni, kəni məhuvən mətəni=pən kəm iətəmi asoli natimnati rəfin iətəm kəmoteruh.

³² “Kəni iətəmi asoli təmauin e ioluək əha tuva təni=pən kəm in məmə, ‘İk ioluək tərəh ağin. İəməpəh rəfin rəham kauin mətəu-inu nəmətəkeikei ohniəu. ³³ ?Təhro nəsasəkəhruiniən iətəmi u natuol pəti uək itəlau min, təhmen=pən əmə e iətəm iəmol kəm ik?’ ³⁴ ?Kəni niəməha təmol iətəmi asoli, kəni təni məmə okələs kan kləfən e kaləpus məmə iətəm tətəhtul o kaləpus otaskəlim in mətəuərus=pən otətəu rəfin rəhan kauin iətəm təmol.”

18:16 Dut 19:15; Jon 8:17 18:18 Mat 16:19; Jon 20:23 18:19 Mak 11:24; Jon 15:7 † 18:22 Nipəti “mau səpinte-səpin” məmə kitah kotəkeikei motalu e nərahien rəha iətəmi kəti nian rəfin, naunun tikə. 18:22 Luk 17:4 § 18:25 İnu noliən əskasik rəhalah e nian min əha. 18:34 Mat 5:25-26

³⁵ Kəni nian Iesu təmol naunun e nəghatien əuhlin, təməni=pən kəm lah məmə, “Kəni e suaru kətiəh əmə, rəhak Tatə əpəha e negəu e neai, otol kəm təmah rəfin, nəmə nəutalpin məsotalu pəhriənien e nərahien iətəm piatəmah min kautol kəm təmah.”

19

*Iərman mine pətan
kətuəpəh ilau min*

(Mak 10:1-12; Luk 16:18)

¹ Nian Iesu təmol naunun e nəniən natimnati min u, kəni miet Kaləli muvən e nitəni Jutiə e nitəni=pən e nikali nəhu Jotən. ² Kəni nīmənin nətəmimi kəmutəhuərisig lan məhuvən əha ikin əha, kəni təmol vivi ilah e nīmisiən min.

³ Kəni Farəsi min nəuvein kəmotol nəniən ekəu-ekəu məmə otiuvi=pən Iesu e nəghatien kəti iətəm təsəhruahruian. Kəməhuva o Iesu motəni məmə, “?Lou tətəni məmə iərman təhrun nəpəhien rəhan pətan mol difos lan o nati əpnəpin əmə kəti uə kəpə?”

⁴ Kəni təmol aulis ilah məni=pən məmə, “?Nəmotafin uə kəpə məmə, e nətuəuinien nian muva mətəuarus=pa u rəueiu, Uhgın u iətəm təmol nətəmimi rəfin, təmol iərman mine pətan? ⁵ Kəni Uhgın u inu, u təməni məmə, ‘O nati əha in əha, iərman otəpəh rəhan tatə mine məmə, kəni mətuətig ilau rəhan pətan. Kəni ilau okiəuva nīpətilau kətiəh.’ ⁶ Kəni rəueiu, ilau səniəmə keiu, mətəu kətiəh əmə. Uhgın tīnīlpin ilau kinīəuva minuoł kətiəh, kəni o nati əha, pəh iətəmimi əpnəpin əmə kəti ko təsətahtuviən rəhalau natigien.”

⁷ Kəni Farəsi min kotəni=pən məmə, “?Mətəu təhro Mosis təməni məmə iətəmimi təhrun nəfəniən nauəuə kəti kəm rəhan pətan o nəpəhien mol difos lan, kəni mahli=pən tatuvən?”

⁸ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Mosis təmegəhan e təmah nətəm Isrel məmə onəkotəpəh rəhatəmāh nīpətan min motol difos e lah mətəu-inu rəhn-kəpə təmah təskasik pik. Mətəu əupən, e nətuəuinien nian muva mətəuarus=pa u rəueiu təməsolien lanu. ⁹ Mətəu iətəni kəm təmah məmə, nəmə suah kəti tatol tifos mətəpəh rəhan pətan mətəu pətan u təsapilien ilau suah pisin kəti, kəni suah u in mit pətan pisin, təhmen əmə məmə in tatol təfagə mətakläh e pətan əha.”

¹⁰ Kəni nətəmimi rəha Iesu kotəni məmə, “Nəmə natigien rəha iərman mine pətan təskasik pik lanu, təuvir məmə iərman mine pətan okəsuoilien marit.”

¹¹ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Səniəmə nətəmimi rəfin okotəhrun nosien nəghatien u, mətəu nətəmimi əmə min konu nətəm kəməfən nəghatien u kəm lah, məmə rəhalah əmə. ¹² Tol lanəha mətəu-inu, nətəmimi nəuvein okəsotolien marit o nati pisin pisin min. Kəti ko təsolien marit mətəu-inu nīpətin nəuvetin tərəh nian təmair. Kəti ko təsolien marit mətəu-inu nətəmimi kəmotərəkin nīpətin nəuvetin. Kəni kəti tətəni aru məmə in otəsotolien marit məmə otol uək rəha Narməniğien Rəha Uhgın. Iətəmimi iətəm təhrun nosien nəghatien u, in təkeikei mos.”

*Iesu təməfaki o kəlkələh min
(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)*

¹³ Kəni nətəmimi kəmos kəlkələh min məhuva o Iesu məmə otələhu=pən nəhlmin e lah, kəni məfaki o lah. Mətəu nətəmimi rəha Iesu kəmotəniəhu ilah. ¹⁴ Mətəu Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Pəh kəlkələh min kəhuva ohniəu, sotəniəhuiən ilah, mətəu-inu Narməniğien Rəha Uhgın in rəha nətəmimi min u kotol lanu.” ¹⁵ Kəni təmələhu=pən nəhlmin e lah məfaki o lah, kəni miet ikin əha.

*Iətəm aluə iətəm
rəhan nautə tepət*

(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)

¹⁶ Kəni suah kəti təmuva o Iesu məni=pən məmə, “Iəgətun. ?Iəu oiəkəkeikei mol uək nak iətəm in təuvir məmə iəkos nəmiəgəhiən itulin?”

¹⁷ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “?Təhro nətətapuəh ohniəu o nati nak iətəm təuvir? Iətəmi kətiəh əmə iətəm in təuvir. Nəmə nəkolkeikei məmə nəkos nəmiəgəhiən itulin, itəu=pən nəghatiən min rəha Lou.”

¹⁸ Kəni suah u təməni=pən məmə, “?Lou min pəhruvən?”

Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Sohamuiən iətəmimi, kəni məsəkləhiən e pətan, kəni məsəkləhiən, kəni məseiuiəiən e kot, ¹⁹ kəni mişiai rəham tatə mine məmə, kəni molkeikei ik kəti təhmen əmə məmə nəkolkeikei aru ik.”

²⁰ Kəni iətəm aluə u təməni=pən məmə, “Natimnati rəfin ko iatol. ?Nati nak min əha ikin iətəm iəsoliən?”

²¹ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Nəmə nəkolkeikei məmə rəham noliən otəhruahru aɡin, uvən mol nətəmimi kotos nəhmti rəham nautə, kəni məfən məni lan kəm nanrah min. Kəni ik onəkos nəuviriən tepət əpəha e negəu e neai. Kəni muva, muərisig lak, mol məmə rəhak iətəmimi.”

²² Nian iətəm aluə təmətəu nəghatiən əha, kəni təmagim matuvən. Nikin təpəu mətəu-inu rəhan nautə tepət.

²³ Kəni Iesu təməni=pən kəm rəhan min nətəmimi məmə, “Iətəni pəhriən məmə, tiəkis o iətəmimi iətəm rəhan nautə tepət məmə otuvən matig ahgəl Narməniɡiən Rəha Uhgin.

²⁴ Kəni iətəni min kəm təmah məmə, tiəkis məmə kaməl* otuvən=pən e niyəg nitil, mətəu tiəkis pik məmə iətəmimi rəhan nautə tepət otuvən matig ahgəl Narməniɡiən Rəha Uhgin.”

²⁵ Nian nətəmimi rəha Iesu kəmotətəu nəghatiən əha, narmilah təmiuvig pik, mətəu nikilah təhti məmə ilah u nətəm rəhalah nautə tepət, konu Uhgin tolkeikei pik aɡin ilah, mətəu in tətəsiu e lah. Kəni motəni=pən məmə, “?Kəni pəh təhrun nosiən nəmiəgəhiən itulin?”

²⁶ Kəni Iesu təməsal=pən əhruahru meruh ilah kəni məni məmə, “Nati u, ko iətəmimi təsoliən. Mətəu Uhgin, in təhrun noliən natimnati rəfin.”

²⁷ Kəni Pitə təməni=pən məmə, “Iəmotəpəh natimnati rəfin məmə iəkotohtəu=pinə ik. ?Nati nak u, o nian kəti in rəhatəmah?”

²⁸ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Iətəni pəhriən kəm təmah məmə, e nian iətəm natimnati rəfin okotəuhlin məhuva motiuvi, kəni Nəti Iətəmimi otəharəg e rəhan jeə rəha kig iətəm in təhagəhag məuvir aɡin, kəni itəmah ko nətəm nəmotohtəu=pa iəu, onəkotəharəg min e jeə rəha kig ilah tueləf, kəni məutakil məutarməniɡ e nəuaniləuis min ilah tueləf rəha Isrel. ²⁹ Kəni nətəmimi rəfin u nətəm kəmotəpəh rəhalah nime min, uə pialah min, uə nəuvinilah min, uə rəhalah tatə uə məmə, uə nenətilah min, uə rəhalah niyətan min o nərgək, Uhgin otəfən natimnati min əha tepət pik aɡin kəm lah, kəni məfən nəmiəgəhiən itulin kəm lah. ³⁰ Mətəu nətəmimi tepət nətəm kautəhtul aupən e nəhue niftəni rəueiu, okəhuva motəhtul uərisig e nəmiəgəhiən iətəm otuva. Kəni nətəmimi tepət kautəhtul uərisig e nəhue niftəni rəueiu, okəhuva motəhtul aupən e nəmiəgəhiən iətəm otuva.”

20

Nəghatiən əuhlin
e noluək min
əpəha e nasumiən

¹ “Tol lanəha mətəu-inu Narməniɡiən Rəha Uhgin təhmen e nəghatiən əuhlin u. Iətəmi asoli kəti rəha nasumiən təmiet ləplapin aɡin məmə otəsəl e nətəmimi məmə okəhuva

19:17 Lev 18:5; Luk 10:28   19:18 Eks 20:13-16; Dut 5:17-20   19:19 Eks 20:12; Lev 19:18   * 19:24 Kaməl in nati miəgəh kəti iətəm in iahgin tapirəkis hos mine kau. Afin-to e tiksineri.   19:26 Job 42:2   19:28 Mat 25:31; Luk 22:30; Nəh 3:21   19:30 Mat 20:16; Luk 13:30

motol uæk e rəhan nasumiən. ² Kəni in təməni məmə otətəou ilah kətiəh kətiəh uan tənariəs* e nian kətiəh, kəni mahli=pən ilah kəhuvən e rəhan nasumiən.

³ “Iuækir o nain klok ləplapin, təmiet muvən e makit meruh nətəmimi nəuvein kəutəhtul məsotoliən nati kəti. ⁴ Kəni təməni=pən kəm lah məmə, ‘Itəmah min, əhuvən motol uæk əpəha e rəhak nasumiən, kəni iəkətəou itəmah e məni iətəm təhruahru.’ ⁵ Kəni kəməhuvən.

“Kəni iuækir o tinə, təmiet muvən mol nati kətiəh əmə, kəni mol min e tri klok ləhnaiuv. ⁶ Kəni iuækir e faif klok ləhnaiuv, təmiet muvən meruh nətəmimi nəuvein min kəutəhtul əpnəpin əmə. Kəni təməni=pən kəm lah məmə, ‘?Təhro nəutəhtul u ikinu nian apiəpiə kəti, məsotoliən nati kəti?’ ⁷ Kəni kotəni=pən məmə, ‘Mətəu-inu iətəmi kəti təsəsalien e timah məmə iəkotol uæk rəhan.’ Kəni təməni=pən kəm lah məmə, ‘Itəmah min əhuvən motol uæk e rəhak nasumiən.’ Kəni ilah kəməhuvən.

⁸ “Nian tinəhnaiuv, iətəmi asoli rəha nasumiən təməni=pən kəm rəhan iətəmimi iətəm tətəsal o noluək min məmə, ‘Auin e noluək min kəhuva, nəkəfən rəhalah məni. Nəkətuəuin mətəou nətəmimi nətəm kəməhuva uərisig muvən mətəuarus nətəmimi kəmotəupən motol uæk.’

⁹ “Kəni noluək min nətəm kəməhuva motol uæk e faif klok, kəməhuva kəni təmətəou ilah uan tənariəs kətiəh kətiəh. ¹⁰ Tol lanəha, nətəmimi min u nətəm kəmotəupən motol uæk, nīkilah təhti məmə okotos məni tapirəkis nətəmi min u kəmotol uæk uərisig. Mətəu ilah kətiəh kətiəh kəmotos min əmə uan tənariəs. ¹¹ Nian kəmotos məni, kəni nīkilah tinərah minəutəni nīkali iətəmi asoli rəha nasumiən, kəni motəni=pən kəm in məmə, ¹² ‘Nətəmimi min u nətəm kəmotol uæk uərisig, kəmotol uæk əmə e auə kətiəh əmə, mətəu ik nəmətəou itimah təhmen-əhmen əmə. Mətəu itimah iəmotol uæk asoli e nərauiə əskasik e nian apiəpiə.’

¹³ “Mətəu iətəmi asoli təməni=pən kəm lah məmə, ‘Iəu kəti. Iəsakləhiən kəm ik. ? Nəməni məmə nəkol uæk o uan tənariəs, uə kəpə? ¹⁴ Os rəham məni matuvən. Iəkolkeikei məmə iəkətəou iətəmimi u iətəm təmol uæk uərisig təhmen əmə lam. ¹⁵ Rəhak u məni. ?Iəkəhrun nolien lanəha nati nak iətəm iəkolkeikei, uə kəpə? ?Nətəməki lak mətəu-inu iətol təuvir?’ ”

¹⁶ Kəni nian Iesu təmol naunun e nəghatiən əuhlin, təməni=pən kəm lah məmə, “Tol lanəha, iətəmi tatuərisig otaupən, kəni iətəmi tətaupən otuərisig.”

Iesu təməni pətiğəm
rəhan nīmisien

(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)

¹⁷ Kəni nian Iesu təmatuvən Jerusiləm, təmos rəhan nətəmimi tueləf motəhtul pisin, kəni təməni=pən kəm lah məmə, ¹⁸ “Kəutəhuvən əpəha ilis Jerusiləm, kəni iəu Nəti iətəmimi, okegəhan=pən lak kəm pris asoli min mine nəgətun min rəha Lou. Kəni okotiuvi pətiğəm iəu məmə iəkimis, ¹⁹ kəni motəfən iəu kəm Nanihluə min məmə okotəuvsan lak, kəni motəlis motoh, kəni motətu-pəri iəu e nīgi kəməluəu məmə iəkimis. Kəni uərisig e nian kisil, kəni Uhgīn otosmiəgəh min iəu e nīmisien.”

Nətapuəhiən rəha məmə kəti o Iesu

(Mak 10:35-45)

²⁰ Kəni pətan rəha Səpəti, tos nətiləu mil muva misin=pən nəulin o Iesu, mətətapuəh e nati kəti ohni. (Iləu iətəmimi mil rəha Iesu.) ²¹ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “? Nəkolkeikei nak?”

Kəni pətan təməni=pən məmə, “Pəh nəkegəhan lan məmə nətik mil u, iləu pəti kəti otəharəg e nīkalim maru, kəni kəti təharəg e nīkalim məuil, ikin ima nəsanəniən mine nisaiən, nian onəkərməniğ lan.”

* 20:2 “Tənariəs,” inu məni rəhalah, təhmen e vatu rəha Vanuatu. Tənariəs kətiəh in təhmen e nətəouiən rəha uæk o nian kətiəh. Rəueiu, 1 tənariəs təhmen e 1,000 vatu.

20:8 Lev 19:13; Dut 24:15   20:16 Mat 19:30; Mak 10:31   20:18 Mat 16:21; 17:22-23   20:21 Mat 19:28; Luk 22:30

²² Kəni Iesu təməni=pən kəm lau məmə, “Nəkuəruru nati iətəm nətəuətapuəh ohniəu. ?Təhro? ?Itəlau, nikitəlau təhti məmə nəkuəhrun məmə ko nəkuos nahməiən u oiəkəs məmə oiəkətəu tərəh?”† Kəni kuəni=pən kəm Iesu məmə, “Əuəh, iəkuəhrun.”

²³ Kəni Iesu təməni=pən kəm lau məmə, “Pəhriən, onəkuəmnim=pən e rəhak kap rəha nətəuiən nahməiən. Mətəu o nəharəgiən e nikalik maru mine məuil, səniəmə rəhak məmə iəkəni. İkin mil əha, ilau rəha nətəmimi min u iətəm Uhgın təmol əpenə-penə o lah.”

²⁴ Nian nətəmimi ten min rəha Iesu kəmotətəu nəghatiən əha, kəni niəməha təmol pik ilah o suah mil ilau pian mətəu ilah min kotolkeikei məmə kəhuva motepət. ²⁵ Mətəu Iesu təmauin e lah kəhuva kətiəh, kəni məni=pən kəm lah məmə, “Nəkotəhrun rəkis noliən rəha nətəmi asoli rəha Nanihluə min. İlah kautol təkəsik pik kəm rəhalah min nətəmimi. Kəni rəhalah kəpmən min kautol ilah kəutəməhli ləhtəni e narmənigiən rəhalah. ²⁶ Mətəu itəmah, ko nəsolitiən lanəha. Mətəu nəmə itəmah kəti tolkeikei məmə otuva in iətəmi asoli kəti rəhatəmah, in otəkeikei muva məhmen e ioluək kəti rəhatəmah, ²⁷ kəni nəmə itəmah kəti tolkeikei məmə otəhtul əpən e təmah, in otəkeikei muva slef rəhatəmah. ²⁸ Noliən əha təhmen əmə lak, Nəti İətəmimi. İəməsuvaiən məmə nətəmimi okotol uək rəhak, mətəu iəmuva məmə iəköl uək rəhalah, kəni iəkəfən rəhak nəmiəghəiən məmə iəkitis ilah e rəhalah noliən tərəh min.”

*İəmnəu mil kəmuəruh nati
(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)*

²⁹ Nian Iesu mine rəhan min nətəmimi kəmohtəu=pən. ³⁰ Kəni iəmnəu mil keiu kətuəharəg e nicali suaru, kəni nian kəmuətəu məmə Iesu tətaliuək e suaru mətəu, kəni kəmuagət əfəməh muəni məmə, “!İərməniğ, Mipə Kig Tefit, asəkəhrui in itimlau!”

³¹ Kəni mətəu, niəmən nətəmimi kautəniəhu ilau, motəni=pən məmə kəsəuagət pikəiən, mətəu ilau kuagət pik ağin min məmə, “!İərməniğ, Mipə Tefit, asəkəhrui in masiru itimlau!”

³² Kəni Iesu təhtul mauin e lau, məni=pən məmə, “?Nəkuolkeikei məmə iəköl nak kəm təlau?”

³³ Kəni kuəni=pən məmə, “İərməniğ, iəkuolkeikei məmə iəkuəruh nati.”

³⁴ Kəni Iesu təməsəkəhrui in ilau, kəni mek nəhmtəilau. Kəni rəueiu ağin, kinatueruh nati, kəni matuitəu=pən Iesu.

21

*Iesu təmuvən əpəha Jerusiləm mol əpu məmə
in Kig*

(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

¹ Nian kinəhuva iuəkir o Jerusiləm, minəhuva Petfas e Nitəuət Rəha Niği U Olif, kəni Iesu təmahli rəkis rəhan mil iətəmimi keiu, ² kəni məni=pən kəm lau məmə, “İan əpəha e lahuənu əpən e tah, kəni ikin əha nəkuəruh uəhai əmə togki kəti kəmoħrain ilau nətən. Kəni nəkiatis ilau muəsığ miəuva kəm iəu. ³ Nəmə iətəmi kəti təni nati kəti kəm təlau, nəkuəni=pən kəm in məmə İərməniğ tolkeikei ilau, kəni otəpanahli=pa uəhai əmə ilau.”

⁴ Nati u təmuva məmə otol nəghatiən nak iətəm iəni təməni otuva mol ni pəhriənəiən. İəni təməni məmə,

⁵ “Otəni=pən kəm nətəmimi əha Jerusiləm* məmə,
‘Oteruh-to, rəhatəmah kig tətəuva o təmah,
rəhan nətəligiən in ləhtəni,
kəni mətəsə e togki,

† 20:22 Nəghatiən Kris əhrəuəhru tətəni məmə, “?Itəlau, nikitəlau təhti məmə nəkuəhmen məmə kitəhal okihləmnim pəti e kap rəha nətəuiən nahməiən iətəm iəu iəkəkeikei məmnim lan?” 20:22 Mat 26:39; Jon 18:11 20:25 Luk 22:25-26 20:26 Mat 23:11; Mak 9:35 20:28 Luk 22:27; Fil 2:7

* 21:5 Nəghatiən əhrəuəhru rəha Kris təni məmə, “Nətən Pətan Saion” kəni ni pətəni nəghatiən u məmə “nətəmimi rəha Jerusiləm.” Saion in nərgin kəti min rəha Jerusiləm.

mine togki u in nätin əmə.’ ”

⁶ Kəni iätəmimi mil rəha İesu kəmian muol nati nak iätəm İesu təməni məmə okuol. ⁷ Kəmuasıg togki mine nätin, kəni muələhu-pəri rəhalau kot min e togki mil, kəni İesu təməharəg-pəri lan. ⁸ Nımənin nətəmimi tepət kautepin rəhalah min kot əpəha e suaru, kəni nəuvein kotətəi nımali niği min, kəni motepin ilah e suaru e nisaiən. ⁹ Kəni nımənin nətəmimi nətəm kəutaupən e İesu, mine nımənin nətəmimi nətəm kəutəhuərisig e İesu, kəutağət əfəməh mautəni məmə,

“!Hosanə† o Mipi Tefit!

!İərmənig Uhgın tətətig ilau iätəmimi u iätəm tətuvə e nərgin!

!Hosanə o Uhgın əpəha ilis e negəu e neai!”

¹⁰ Nian İesu təmiet=pən Jerusiləm, nətəmimi rəfin əha ikin nıkilah təmauit, kəni mautəni nəghatiən tepət məutətapuəh məmə, “?Pəh u?”

¹¹ Kəni nımənin nətəmimi kotəni məmə, “İnu iəni İesu, rəha Nasərit, əpəha e nitəni Kaləli.”

İesu əpəha
e Nımə Rəha Uhgın

(*Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22*)

¹² Kəni İesu təmuvən əpəha imə e Nımə Rəha Uhgın, kəni məhgi pətigəm nətəmimi nətəm kəutol səlim mine mautos nəhmtin natimnati əha ikin məmə okotol sakrifais lan. Kəni mahuvihin tepil min iätəm kətəuhlin məni ikin, kəni mahuvihin jeə min rəha nətəmimi min u kəutol səlim e iəuein min.‡ ¹³ Kəni məni=pən kəm lah məmə, “Kəmətəi e Nauəuə Rəha Uhgın məmə, ‘Rəhak nımə, okauin lan məmə nımə rəha nəfakiən kəm Uhgın,’ mətəu itəmāh nəmotol məmə in ‘nımə rəha iakləh min.’ ”

¹⁴ Kəni nətəmimi nətəm nəhmtiləh tərəh mine nətəmimi nəhlikiləh təməpaiu-əpaiu kəməhuva ohni əpəha e Nımə Rəha Uhgın, kəni tol vivi ilah. ¹⁵ Kəni pris asoli min mine nəgətun min rəha Lou kəmoteruh nati təuvir min iätəm in təmol, kəni moteruh min kəlkələh min kəutağət əfəməh əpəha e Nımə Rəha Uhgın, mautəni məmə, “!Hosanə o Mipi Tefit!”

Mətəu nətəmi asoli əha, niəməha təmol ilah. ¹⁶ Kəni kotəni=pən kəm İesu məmə, “? Nətətəu nati nak kəlkələh min kəutəni, uə kəpə?”

Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “Əuəh. Nəmotafin, uə kəpə, nəghatiən iətəmi kəti təməni kəm Uhgın iätəm tətəni lanu lan məmə, ‘E nohli kəlkələh ağin min mine nəpəou min ağin, nəmol məmə ilah okotəni-vivi ik’.”

¹⁷ Kəni təməpəh ilah miet Jerusiləm muvən e taun Petəni, məpili ikin.

Niği kəti fik təmaukei-aukei

(*Mak 11:12-14,20-26*)

¹⁸ Ləplapın ağin, İesu təmitəlig=pən min Jerusiləm, kəni nəumis tinus. ¹⁹ Kəni təmafı niği u fik e nıkali suaru, kəni təmuvən ohni mətəu təsehian nəuan kəti, mafı əmə nıməlin. Kəni təni=pən kəm niği u məmə, “!Ko nəsəuə minian!” Kəni rəueiu ağin, niği təmaukei-aukei.

21:5 Sek 9:9 † 21:9 Nipəti nəghatiən u “Hosanə” təni məmə, “əni-vivi.” Nətəmimi kəməutəni pətigəm məmə İesu in Məsaie, iätəmimi u Uhgın təməni məmə in otahli=pa məmə otosmiəgəh ilah. 21:9 Sam 118:26 ‡ 21:12 Afin-to e tiksınəri “Nımə Rəha Uhgın” o nəhrunian natimnati nian İesu təmuvən məhgi pətigəm nətəmimi e Nımə Rəha Uhgın.

21:13 Aes 56:7 21:13 Jer 7:11 21:16 Sam 8:2

²⁰ Nian rəhan nətəmimi kəmoteruh nati əha, kəni narmilah təmiuvig, kəni motəni=pən kəm Iesu məmə, “?Təhro nigı əha fik təmaukei-aukei uəhai əmə lanəha?”[§]

²¹ Mətəu Iesu təməni=pən məmə, “İətəni=pinə nıpəhrıənıən məmə nəmə nautos nəhatətəiən, kəni rəhatəmāh nətəligıən təsoliən keiu, nəkotəhrun noliən nati nak iətəm iəmol e nigı u fik. Mətəu səniəmə in əmə əha, nəkotəhrun nəni-pənıən kəm nitəuət əha məmə ‘Uvən miuvig mamnim əpəha ləuantəhi,’ kəni otol nəuiatəmāh. ²² Nəmə nəkotəhatətə, kəni onəkotos nati nak iətəm nəutətapuəh lan e nəfakiən.”

Nətapuəhiən o nepətıən
rəha Iesu

(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

²³ Iesu təmuvən e Nımə Rəha Uhgın, kəni nian tətətəgətun, pris asoli mın mine nətəmi asoli rəha nətəm Isrel, kəhuva ohni motəni=pən məmə, “?Natol natimnati mın u e nepətıən rəha pəh? ?Kəni pəh tətəfınə nepətıən ko?”

²⁴ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “İəkətapuəh=pinə mın e nəghatıən kəti kəm təmāh. Nəmə nəkotəfa nəghatıən kəti, kəni iəkəni=pinə kəm təmāh məmə nepətıən nak iətəm iatol natimnati mın u lan. ²⁵ ?Nepətıən rəha Jon təmsipən iə o noliən bəptais? ?Təmsipən e negəu e neai, uə rəha nətəmimi əmə?”

Kəni kəmotəni=pən kəm lah mın məmə, “Nəmə kotəni məmə, ‘Nepətıən rəha Jon təmsipən e negəu e neai,’ kəni otəni məmə, ‘?Mətəu təhro nəsotəniən nıpəhrıənıən lan?’

²⁶ Mətəu nəmə kotəni məmə, ‘Rəha nətəmimi əmə,’ kitah kəutəgin e nımənin nətəmimi ikinu rəueiu mətəu-inu nikilah tətıti məmə Jon in iəni kəti rəha Uhgın.”

²⁷ Tol lanəha, kəmotəni=pən kəm Iesu məmə, “İtımāh iəkotəruru.”

Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Kəni iəu mın, ko iəsəniən kəm təmāh məmə e nepətıən nak iatol natimnati mın u lan.”

Nəghatıən əuhlin
e suah mil keiu.

²⁸ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “?Təhro? ?Nikitəmāh tətətıti məmə nak? Suah kəti, nətın iərman keiu. Kəni təmuvən məni=pən kəm iətəm iahgin lan məmə, ‘Nətık, uvən mol uək rəueiu əpəha e nasumiən.’ ²⁹ Mətəu nətın təməni=pən məmə, ‘İəkəpəh.’ Kəni matıg məuhlin mın rəhan nətəligıən, kəni muvən e nasumiən.

³⁰ “Kəni tatə təmuvən o nətın iətəm təkəku, məni=pən mın kəm in nati kətıəh əmə. Kəni nətın təməni=pən məmə, ‘Əuəh, tatə, iəkuvən,’ mətəu təməpəh=pən e nasumiən.

³¹ “?Otəni-to məmə suakəku mil u in pəhruvən, tətəmol nəuia rəhan tatə?”

Kəni kəmotəni=pən məmə, “Suakəku iətəm iahgin lan.”

Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Əuəh, in əhruahru. Kəni iətəni=pinə nıpəhrıənıən məmə, nətəmi kautos məni rəha takis, mine nıpətan rəha suaru kəutəhu-vən e Narməniğıən Rəha Uhgın əupən e təmāh, ³² mətəu-inu Jon təmuva o təmāh məmə otəgətun suaru rəha noliən əhruahru, kəni mətəu itəmāh nəsotəniən nıpəhrıənıən lan. Nətı suah u iətəm təkəku tətəgətun=pən itəmāh. Mətəu nətəm kautos məni rəha takis, mine nıpətan rəha suaru kəmotəni nıpəhrıənıən lan. Nətı suah iətəm tətəp lan

§ 21:20 E Oltestimin, nigı u fik tatol nəmtətıən e nətəm Isrel. Iesu in tətəmol nigı u fik taukei-aukei məmə otəgətun nətəmi asoli rəha Isrel, okol nalpiniən kəm lah. Uə təhmen əmə lanu məmə Uhgın otol nalpiniən kəm nətəmimi mın u kəsotoliən nəuan uə məsotəfakiən kəm in (Aiseə 5:1-7 mine Jeremaea 8:4-13 rəhalau nəghatıən təhmen əhmen; eruh mın Matiu 24:2 mine futnot). Mine Iesu təməgətun mın lanu məmə otəgətun rəhan mın nətəmimi o rəhalah nəhatətəiən, u inu, rəhalah nəhtulıən e Uhgın.

21:21 Mat 17:20; Luk 17:6; Jon 14:12; 1Kor 13:2   21:22 Mat 7:7-11; 18:19   21:26 Mat 14:5

tətəgətun=pən ilah. Kəni nəmoteruh pau nati əha, mətəu nəməsotəuhliniən itəmäh e rəhatəmäh noliən tərəh min, kəni məsotəniən nıpəhriəniən lan.”*

Nəghatiən əuhlin e nətəmimi tərəh nətəm kəutasum e nasumiən

(*Mak 12:1-12; Luk 20:9-19*)

³³ Kəni İesu tətəkeikei mətəni məmə, “Otətəlig-to e nəghatiən əuhlin kəti min. İətəmi asoli kəti rəha nasumiən, təmol nasumiən kəti e nıləuis kəti kətəni məmə krep, u katol wain lan. Kəni mol kəlkəl e kəpiel muvən mıtəlau lan. Kəni mol ikın kəti o noliən nımei nevig-evıgıən e nəua krep məmə nəhu krep otaiu kəni mol wain lan. Kəni mol nımə kəti iətəm in ilis məmə iətəmi otəri lan mətəsəl vivi o nasumiən o nati miəgəh min mine nətəmimi.†

“Kəni təmegəhan=pən e nasumiən kəm nətəmimi məmə okotasum lan, kəni məuəri nəua krep, nəuvein rəhan, nəuvein rəhalah. Kəni miet muvən e naliuəkıən ikın pısın pısın kəti.

³⁴ “Nian krep tınımarəg, kəni tahli=pən rəhan ioluək min məmə okəhuvən e nasumiən rəha krep, motətapuəh o nətəmimi nətəm kautol uək e nasumiən məmə okotəfən rəhan krep nəuətın kəm lah.

³⁵ “Mətəu nətəm kautol uək e nasumiən kəmotaskəlım rəhan ioluək min, kəni motoh kəti, motohamu kəti, motəhti e kəpiel iətəm tatol kısıl lan. ³⁶ Kəni tahli=pən min ioluək min nəuvein kəhuvən o lah, ilah tēpət tapırəkis in min əupən. Kəni nətəmimi nətəm kautol uək e nasumiən kotol tərəh e lah e noliən əhmen min əmə məmə kəmotol e in min əupən. ³⁷ Naunun ağın, tahli=pən nətın iərman tuvən o lah, kəni məni məmə, ‘İlah okotəkeikei motısiai nətık.’

³⁸ “Mətəu nian nətəmimi min kautol uək e nasumiən kəmotafu nətın, kəni kotəni=pən kəm lah min məmə, ‘İnu nətı iətəmi asoli iətəm otarmənıg e nasumiən nian rəhan tatə otımıs. Pəh kəhuvən motohamu min, kəni motos nasumiən məmə rəhatəmäh motər-mənıg lan.’ ³⁹ Kəni kəmotaskəlım motatu pətıgəm lan e nasumiən, kəni motohamu.”

⁴⁰ Kəni nian İesu təmol naunun e nəghatiən əuhlin, kəni məni məmə, “?Tol lanu lan, nian iətəmi asoli rəha nasumiən otuva, kəni otol nak e nətəmimi nətəm təmegəhan=pən e nasumiən kəm lah?”

⁴¹ Kəni kəmotəni=pən məmə, “Otərəkın ağın nətəm kotərəh min əha, mohamu ilah. Kəni uərisıg, təpanegəhan e rəhan nasumiən əha tuvən e nəhlmi nətəmimi pısın nəuvein, kəni e nian əhruahru iətəm krep tatımarəg, ilah okotəfən nəuətın rəhan.”

⁴² Kəni İesu təmənı=pən kəm lah məmə, “?Nəmotafın e Nauəuə Rəha Uhgın u, uə kəpə? Tətəni məmə,

‘Pos u iətəm nətəmimi rəha nuvləkiniən nımə kəsotolkeikeiən motəpəh,

in tınuva pos iətəm tol nəhgın o noliən nımə.‡

İərmənıg təmol nati u,

kəni in nati təuvır ağın e nəhmtıtah.’

⁴³ Tol lan əha, iətəni kəm təmäh məmə Narmənıgıən Rəha Uhgın okos rəkıs o təmäh, kəni kəfən kəm nətəmimi min u nətəm okotol nəuialah. ⁴⁴ Nəmə iətəmi kəti otaiu mələs pıkın

* 21:32 Nətəmimi rəha nosiən takıs mine nıpətən rəha suaru, ilah kautol təfagə tərəh, kəni ilah kotəhmen e suakəku u iətəm tēpət lan. Əupən kəmotəhti nəuia Uhgın, mətəu uərisıg ko kotol nati nak təmənı. Nətəmi asoli rəha nətəm İsrəl mine nətəm u kəsotəhatətəiən e İesu kotəhmen e suakəku u iətəm təkəku. Kəutəni əmə e nohlıləh məmə kotolkeikei Uhgın kəni motol nəuiən, mətəu nıkiləh isəu o Uhgın. 21:32 Luk 3:12; 7:29-30 † 21:33 Natımmati iətəm İesu tətəghati lan e fes 33 tətəghati e noliən rəha noliən wain 21:33 Aes 5:1-2 21:38 Mat 27:18 21:39 Hip 13:12 ‡ 21:42 “pos” – Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, “kəpiel.” E nian əha, nətəmimi kəmotol nımə e kəpiel. Kəni kəpiel keikei in kəpiel ləhtəni ağın u tətəskəlım nımə mətuvləkın nımə lan. Rəueiu u Tanna, nətəmimi tēpət kautol nımə e pos mine napət. Kəni pos iətəm in nati keikei in pos u iətəm tol nəhgın maskəlım nəhgı nımə. İesu tətəghati aru lan məmə in pos iətəm tol nəhgın. 21:42 Sam 118:22-23; Rom 9:33; 1Pitə 2:6-8

pos u, nīkilkīlin tītəgīt əgīt. Uə nəmə pos u otəmei məməhli-ərain in, otəuvtəuvtə mərəh agin.”§

⁴⁵ Nian pris asoli min mine Farəsi min kəmotətəu nəghatīən əuhlin iətəm Iesu təməni, kəni kəmotəhrun məmə tətəghati e lah. ⁴⁶ Kəni kinəutəsəl e suaru kəti məmə okotaskəlīm Iesu motləfən e kaləpus, mətəu kautəgīn e nīmənin nətəmimi, mətəu-inu nətəmimi kəutəni məmə in iəni kəti.

22

Nəghatīən əuhlin

e nauəniən asoli rəha marit

¹ Kəni Iesu təməni min nəghatīən əuhlin kəti min məmə, ² “Nəghatīən əuhlin u tətəgətun=pən Narmənīgīən Rəha Uhgīn. Kig kəti iətəm təmōl əpenə-penə e nauəniən asoli o marit rəha nətīn. ³ Kəni mahli=pən rəhan noluək min məmə okəhuvən o nətəmimi min u nətəm təmāhli=pən rəkis nəghatīən o lah məmə okəhuva o nauəniən rəha marit. Mətəu kotəni məmə ko kəsəhuvaiən.

⁴ “Kəni tahli=pən rəhan noluək nəuvein min, mənī=pən kəm lah məmə, ‘Əhuvən motəni=pən kəm nətəmimi min u nətəm iəmahli=pən rəkis nəghatīən o lah məmə, inol əpenə-penə rəkis e rəhak nauəniən. Rəhak kau min mine nətī kau min u kotasisi vivi, iəməh rəkis ilah, kəni natimnati rəfin tīnəhmen. Əhuva e nauəniən rəha marit.’

⁵ “Mətəu kəsotətəligīən e noluək min, kəni motaiu atiti, kəti tatuvən e rəhan nasumīən, kəti tatuvən e rəhan bīsnis. ⁶ Kəni nəuvein kotaskəlīm noluək min rəhan, motol tərāh e lah, kəni motohamu ilah. ⁷ Kəni kig, niəməha təmōl pīk. Kəni tahli=pən rəhan soldīə min kəhuvən, kəni motohamu nətəmimi min u nətəm kəmotohamu rəhan noluək min, kəni motasiəpən e rəhalah taun asoli.

⁸ “Kəni mənī=pən kəm rəhan noluək min məmə, ‘Kīnol əpenə-penə rəkis e nauəniən rəha marit, mətəu nətəmimi min u iəmahli=pən rəkis nəghatīən o lah, noliən rəhalah təsəhmenīən məmə okəhuva. ⁹ Tol lanəha, əhuvən əpəha e suaru asoli min kəni motəni=pən kəm nətəmimi əpnəpīn rəfin nətəm nəkotəruh məmə okəhuva e nauəniən rəha marit.’ ¹⁰ Kəni noluək min kəməhuvən əpəha e suaru asoli min, kəmotuhəpūmīn nətəmimi rəfin u kəmotəruh ilah, nətəmimi nətəm kotəuvīr mine nətəmimi min u nətəm kotərah, kəni ikin kətauən ikin təməriəuəh e nətəmimi.

¹¹ “Mətəu nian kig təmuva meruh nətəmimi, təmərūh min iətəmimi kəti əha ikin iətəm təsuvənīən e napən rəha marit. ¹² Kəni kig təmənī=pən məmə, ‘?Iəu kəti, nəməhro? ?Nəmuva imə mətəu nəməsuvənīən e napən rəha marit?’ Kəni suah u tīnəruru nuhalpīniən nəghatīən rəhan.*

¹³ “Kəni kig təmənī=pən kəm rəhan min nətəmimi məmə, ‘Otəlīs-ərain nəhlmin mine nəhlkin, kəni motəraki pətīgəm əpəha e napīnəpūiən ikin kətəsək ikin, kəni katīgət-ərain nəhlvutəmi ikin.’ ”

¹⁴ Kəni Iesu təmətəkeikei mətəni məmə, “Tol lanəha mətəu-inu nətəmimi tēpət, kətahli=pən nəghatīən o lah, mətəu nəuan nəuvein əmə nətəm katītəpīn ilah.”

Takis rəha Kig Sisə

(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

¹⁵ Kəni Farəsi min kəmohiet məhuvən motol nəghatīən ekəu-ekəu min məmə otīuvi=pən Iesu o nəniən nəghatīən kəti iətəm təsəhruahruīən. ¹⁶ Kəni kotahli=pən rəhalah nətəmimi kəhuvən o Iesu ilah nətəmimi rəha pati rəha Herot. Kəni motəni=pən məmə, “Iəgətun. Iəkotəhrun məmə ik iətəmi əhruahru, kəni mətəgətun pəhriən suaru

§ 21:44 E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin təuvir agin iətəm kəmətēi e nəghatīən Kris əupən, nəghatīən rəha fes 44 u tikə. 22:6 Mat 21:35 * 22:12 Nətəmimi nəuvein rəha noliən stadi e Baebol ilah nīkilah təhti məmə kig təməfən napən rəha marit kəm nətəmimi rəfin məmə okəhuvən lan, mətəu inkonu kəmos əpnəpīn əmə nətəmimi nətəm kəmāfu ilah e suaru min. Mətəu iətəmimi u nīkin təməhti məmə otəsuvənīən e rəhan napən əha kəməfən məmə otuvən lan, inu noliən u tətəgətun məmə in təsīsiəiən kig mine nətīn. 22:13 Mat 8:12; 25:30; Luk 13:28 22:15 Mak 3:6

əhruahru rəha Uhgîn. Nəsoliən məmə nətəligiən rəha nətəmimi okotiuvi rəkis rəham nətəligiən, mətəu-inu natol təhmen-əhmen əmə kəm nətəmimi rəfin, nəmə in iətəmi asoli uə iətəmi əpnapin əmə. ¹⁷ Kəni əni-to kəm timah rəham nətəligiən e nati u. ? Təhruahru məmə okətəou=pən takis kəm Kig Sisə, uə kəpə?”

¹⁸ Mətəu Iesu tinəhrun rəhalah nətəligiən tərəh min, kəni təməni=pən kəm lah məmə, “!Itəmah kəuit kəsua min! ?Təhro nəutalkut məmə nəkotol kekəu-ekəu ohni iəu? ¹⁹ Otəgətun-to məni iətəm katətəou takis lan.” Kəni kotos məni † məhuva kəm in, ²⁰ kəni təməni=pən kəm lah məmə, “?Narmi pəh u, kəni nərgi pəh u e məni u?”

²¹ Kəni kəmotəni=pən məmə, “Kig Sisə.”

Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Narmin tətəgətun məmə inu in nati kəti rəhan pəhriən. Kəni tol lanko, nak u rəha Kig Sisə, otəfən kəm Kig Sisə. Kəni nak u rəha Uhgîn, otəfən kəm Uhgîn.”

²² Nian kəmotətəu nəghatiən əha, narmilah təmiuwig. Kəni kəmotəpəh Iesu motəgim.‡

Nian Uhgîn otosmiəgəh nətəmimi e nīmisiən.

(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

²³ E nian əha inəha, Satusi min kəməhuva o Iesu. Ilah kəutəni məmə nətəmimi okəsotəmiəgəh minian e nīmisiən. Kəni kotəni=pən kəm Iesu məmə, ²⁴ “Iəgətun. Mosis təməni kəm tah məmə, nəmə iərman kəti otimis, kəni məpəh rəhan pətan, kəni məsuələsiən nətəlau kəti mine, kəni pian otəkeikei mit pətəlimis əha, məmə okuələs nətəlau kəti ko, kəni suakəku u otos nimei rəhan tatə asoli əpəha tinimis rəkis.

²⁵ “Kəni ikin əha imatimah ikin, nəman ilah səpin, u rəhalah tatə kətiəh. Kəni iətəm tərət e lah təmaupən mit pətan kəti, kəni məsuələsiən nətəlau kəti, kəni mīmīs. Kəni pian iətəm tatol keiu lan tit pətəlimis. ²⁶ Kəni in min təmimis məsələsiən nətən kəti, kəni iətəm tatol kisil lan mine ilah rəfin məhuvən mətəuarus=pən iətəm tatol səpin, kəmotol nati kətiəh əmə. ²⁷ Kəni əmeiko, pətəlimis timis. ²⁸ ?Tol lanəha, əni-to kəm timah məmə, e nian iətəm Uhgîn otosmiəgəh nətəmimi lan e nīmisiən, pətan əha in rəha pəh, mətəu-inu ilah rəfin əha səpin kəmotol marit e pətan əha?”

²⁹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Itəmah nəmotəni arəpən rəhatəmah nəghatiən mətəu-inu nəsotəhrunian Nauəuə Rəha Uhgîn mine nəsanəniən rəhan. ³⁰ Nian Uhgîn otosmiəgəh nətəmimi e nīmisiən, kəni nətəmimi okəsotəliən marit, okotəhmen e nagelo min əpəha e negəu e neai. ³¹ ?Nəmotəfin uə kəpə, Nauəuə Rəha Uhgîn iətəm tətəghati e nian Uhgîn otosmiəgəh nətəmimi e nīmisiən? Tətəni məmə, ³² ‘Iəu Uhgîn rəha Epraham, iəu Uhgîn rəha Aisək, kəni iəu Uhgîn rəha Jekəp.’ In səniəmə Uhgîn rəha nətəm kəmoħmis, mətəu in Uhgîn rəha nətəmimi nətəm kəutəmiəgəh, təhmen=pən min e suah milahal, u nati əpnapin nipətəlahal təmimis nuvəh rəkis, mətəu narmilahal tətətig əhanəh u rəueiu.”

³³ Nian nīmənin nətəmimi kəmotətəu nəghatiən əha, narmilah təmiuwig o nəgətuniən rəhan.

Lou iətəm in ilis pik

(Mak 12:28-34)

³⁴ Nian Farəsi min kəmotətəu məmə Iesu təmasisig e noħli Satusi min e rəhan nəghatiən, kəni Farəsi min kəməhuva kətiəh. ³⁵ Kəni kəti iətəm təhrun pik Lou, təməni=pən nəghatiən kəti kəm Iesu məmə Iesu otəni nəghatiən kəti təsəhruahriən, məmə ³⁶ “Iəgətun. ?Lou pəhruvən rəha Uhgîn u in ilis pik?”

† 22:19 Məni iətəm kəmos məhuva in koin kəti, nərgin u “tənariəs,” iətəm təhmen e 1,000 vatu. 22:21 Rom 13:7 ‡ 22:22 Nəmə Iesu tuhalpin kəni məni məmə okəsotətəouiən takis, in otol nati kəti nətəm Rom nikilah otəsəgiəniən ohni, kəni ko kotəhrun nələsiən in. Nəmə in tuhalpin məni məmə okotəkeikei motətəou takis, kəni in otol nati kəti nətəm Isrel nikilah otəsəgiəniən ohni, kəni okotələs in. Mətəu rəhan nuhalpinian in tol pisin, rəhan nəghatiən təməu nikilah e nati əha: u niki iətəmimi. Kəni ilah kəməsotələsiən in mine ilah kəmotəuit pəhriən e nəghatiən əha. 22:23 Uək 23:8 22:24 Dut 25:5 22:32 Eks 3:6

³⁷ Kəni Iesu təmāni=pən məmā, “Nəkəkeikei molkeikei İərmənig Uhgın rəham e nıkim rəfin rəham, mine nətəligiən rəfin rəham, mine nəmiəgəhiən rəfin rəham. ³⁸ Inu in Lou iətəm tətəupən kəni in ilis pik. ³⁹ Kəni Lou iətəm tatol keiu lan, in iuəkir təhmen əmə, məmā, ‘Nəkəkeikei molkeikei ik kəti təhmen əmə məmā nəkolkeikei aru ik.’ ⁴⁰ Kəni Lou mil u keiu, ilau nəukəti Lou rəfin, mine nauəuə rəha iəni min rəfin aupən.”

Kristo in nəti pəh

(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

⁴¹ Kəni e nian Farəsi min kəutuhapumin ilah min, Iesu təmāni=pən məmā, ⁴² “? Nikitəmāh təhti məmā nak, e Kristo iətəm Uhgın təmāni məmā otahli=pa? ?In tatsipən e nəuaniləuis rəha pəh?”

Kəni ilah kotəni=pən məmā, “In mipi Kig Tefit.”

⁴³ Kəni Iesu təmāni=pən məmā, “Mətəu təhro e Tefit, iətəm tətəghati e Narmin Rəha Uhgın, tətəuin e Kristo məmā ‘İərmənig.’ Mətəu-inu tətəni məmā,

⁴⁴ ‘İərmənig Uhgın təmāni=pən kəm rəhak İərmənig məmā, “Əharəg u e rəhak maru, ikin ima nəsanəniən mine nisaiəni, mətəuarus=pən iəu iəkələs iahu rəham tikimir min məlın=pən ilah əpəha ləhtəni e nəhlkəm, məmā nətərmənig e lah.” ’

⁴⁵ ?Kəni nəmə Tefit tətəuin e Kristo məmā ‘rəhak İərmənig,’ kəni otəhro məmā Kristo in mipi Tefit tərah?”

⁴⁶ Kəni iətəmiimi kəti təruru nuhalpiniən nəghatiən rəha Iesu. Kəni e nian əha matuvən, kəmotəgin e nətapuəhiən e nəghatiən kəti min.

23

Iesu təmagət əskasik
e nəgətun min rəha Lou
mine Farəsi min

(Mak 12:38-40; Luk 11:37-54; 20:45-47)

¹ Kəni Iesu təmāni=pən kəm nımənin nətəmiimi, mine rəhan min nətəmiimi məmā, ² “Nəgətun min rəha Lou mine Farəsi min kautos nəpətiən məmā okotəni pətigəm Lou rəha Mosis kəm təmāh. ³ Tol lanəha, nəkotəkeikei motohtəu=pən kəni motol natimnati min rəfin iətəm kəutəni kəm təmāh. Mətəu nəsotoliən kəm ilah u kəutəni əmə nati, mətəu ilah kəsotoliən nati iətəm kəutəni pətigəm. ⁴ Kəutəkeikei o nətəmiimi məmā okotohtəu=pən lou əskasik min iətəm kotəhmen e katipə figəm, mətəu ko ilah kəsotəfəniən nəuanəhlmilah məmā okotasiru e lah.

⁵ “Natimnati rəfin iətəm ilah kəutol, kəutol əmə məmā nətəmiimi okoteruh. Nəkotəhrun pauis kəti kətəni məmā failaktri iətəm nətəmiimi kəmotəipei=pən nəghatiən rəha Nauəuə Rəha Uhgın ikin, konu motəlis rəhn-kapə lah mine nəhlmilah lan.* Mətəu rəha nəgətun min rəha Lou mine Farəsi min, rəhalah pauis in iahgin tapirəkis. Kəni nəkotəhrun niləuis əlkələh min iətəm kəutəhkul=pən e nıpəgnəmti kot min, iətəm tətəgətun məmā iətəmiimi in tətəhtul əskasik o nıtəu-pəniən Lou. Mətəu rəha nəgətun min rəha Lou mine Farəsi min, rəhalah niləuis təfəməh pik. ⁶ Kəni e lafet min, ilah kətolkeikei ima nisaiəni, kəni e nımə rəha nuhapuminiən, ilah kətolkeikei məmā okotəharəg e jeə aupən. ⁷ Kəni e ikin katol makit ikin, ilah kətolkeikei məmā nətəmiimi

22:37 Dut 6:5   22:39 Lev 19:18; Mat 7:12   22:40 Rom 13:10; Kəl 5:14   22:42 Jon 7:42   22:44 Sam 110:1; Mat 26:64   * 23:5 “pauis” — inu bokis əkəku kəti kəmol e nilosi kau. Kəmətei rəkis=pən nəghatiən rəha Nauəuə Rəha Uhgın e letə əkəku ağin motəipei=pən lan (Eks 13:1-10,11-16; Dut 6:4-9; 11:13-21). Nətəmiimi kəmotol lanəha mətəu-inu kəmotolkeikei məmā otol nəghatiən iətəm tətətig e Dut 6:8 mine 11:18. Kəni nəman min u nətəm İsrəl min rəfin nətəm kinotos rəkis nu tatin, ilah okotəfən pauis min əha nian tərət, kəni nian rəfin e nian rəha nəfakiən. Kətəlis e nıpənəgin mine nəhlmin məuil e niləuis kəmol e nilosi kau. E nəghatiən İnglis, kətəni pauis min əha məmā, “Phylacteries.”   23:5 Eks 13:9; Nam 15:38-39; Dut 6:8; Mat 6:1

kotəni təuvir kəm lah, kəni mətauin e lah məmə ‘Rapai’ u niṗətin təni məmə ‘iəgətuṅ katisiai.’†

⁸ “Mətəu sotoliən məmə nətəmiṃi okotauin e təmah məmə ‘Rapai,’ mətəu-inu rəhatəmah iəgətuṅ katisiai kətiəh əmə, kəni itəmah piatəmah ṃin. ⁹ Kəni sotauiniən e iətəmi kəti u e nəhue niṗtəni məmə, ‘Tatə, iətəṃ katisiai,’ mətəu-inu Tatə rəhatəmah kətiəh əmə əṗəha ilis e negəu e neai. ¹⁰ Kəni sotoliən məmə nətəmiṃi okotauin e təmah məmə, ‘iəgətuṅ,’ mətəu-inu rəhatəmah iəgətuṅ kətiəh əmə, Kristo iətəṃ Uhgīn təməni məmə otahli=pa. ¹¹ Iətəmiṃi u in tepət e təmah, in təkeikei muva ioluək rəhatəmah. ¹² Tol lanəha mətəu-inu, iətəmiṃi iətəṃ otəfəri aru in, Uhgīn otosiahu, kəni iətəmiṃi iətəṃ otosiahu aru in, Uhgīn otəfəri.

¹³ “!Kəsi, itəmah ṃin u nəgətuṅ ṃin rəha Lou ṃine Farəsi ṃin, nərahien asoli otuva o təmah! !Itəmah nəfaki eiuə ṃin! Nəutasisig e suaru o nətəmiṃi o nuvəniən matig ahgəl Narməniḡiən Rəha Uhgīn. Mətəu itəmah nəsəhuvəniən, kəni nəsotegəhaniən məmə nətəmiṃi kəhuvən ikin, nati əṗnapin ilah kotolkeikei məmə okəhuvən.‡

¹⁵ “!Kəsi, itəmah ṃin u nəgətuṅ ṃin rəha Lou ṃine Farəsi ṃin, nərahien asoli otuva o təmah! !Itəmah nəfaki eiuə ṃin! Nikitəmah tagiən əmə məmə nəkəhuvən isəu e negəu, uə e naliuəkien əmə o nuvəniən e niṗtəni piṣin piṣin ṃin məmə nəkotiuvi=pa iətəmiṃi kətiəh əmə e nəfakien rəhatəmah. Mətəu nian iətəmiṃi kəti tatos nolien ṃin əha rəhatəmah, kəni tətəu iətəmi tərah tapirəkis itəmah, kəni nəmotol məmə in otəkeikei mos nalpiniən e niḡəm asoli tapirəkis itəmah.

¹⁶ “!Kəsi, nərahien asoli otuva o təmah nətəṃ nautit nətəmiṃi mətəu nəhmtitəmah təṗis! Itəmah nəutəni məmə, ‘Nəmə iətəmi kəti tatos nonauvil e Nimə Rəha Uhgīn məmə otol rəhan nəghatiən tətəhtul əskasik, nəmə təsoliən, mətəu in nati əṗnapin əmə. Mətəu nəmə iətəmi kəti tatos nonauvil e aiən u kol tətəraip-oraip rəha Nimə Rəha Uhgīn, kəni in otəkeikei mol nəuiən iətəṃ təmos nonauvil ohni.’ ¹⁷ !Itəmah nətəṃ nəkotalməli, nəhmtitəmah təṗis! ?Naku u in ilis, aiən u kol tətəraip-oraip, uə Nimə Rəha Uhgīn iətəṃ tatol aiən u tətəsim? ¹⁸ Kəni nəkotəni ṃin məmə, ‘Nəmə iətəmi kəti tatos nonauvil e oltə, in nati əṗnapin əmə. Mətəu nəmə iətəmi kəti tatos nonauvil e sakrifais iətəṃ tətəharəḡ lan, kəni in otəkeikei mol nəuiən iətəṃ təmos nonauvil ohni.’ ¹⁹ !Itəmah nətəṃ nəkotalməli, nəhmtitəmah təṗis! ?Nak u in ilis, sakrifais uə oltə iətəṃ tatol sakrifais tətəsim? ²⁰ Tol lanəha, iətəṃ tatos nonauvil e oltə, pəhriən, tatos nonauvil e oltə ṃine natimnati rəfin iətəṃ tətəharəḡ lan. ²¹ Kəni iətəṃ tatos nonauvil e Nimə Rəha Uhgīn, pəhriən tatos nonauvil e Nimə Rəha Uhgīn ṃine Suah u tətətig ikin. ²² Kəni iətəmi tatos nonauvil e negəu e neai, pəhriən tatos nonauvil e jeə rəha kig u in rəha Uhgīn, kəni tatos nonauvil e Suah u tətəharəḡ-pəri lan.

²³ “!Kəsi, itəmah ṃin u nəgətuṅ ṃin rəha Lou ṃine Farəsi ṃin, nərahien asoli otuva o təmah! !Itəmah nəfaki eiuə ṃin! Nəutəfən tait rəhatəmah e natimnati rəfin muvən mətəuərus=pən e nimali niḡi əlkələh ṃin aḡin nəmiəvilah tətəpien u kətəfən e nauəniən, kətəni məmə ṃiniṗ, ṃine til, ṃine kumīn. Mətəu nəutəpəh nati asoli e Lou, inu iətəmiṃi tatol təhruəhru kəni məhmen-əhmen əmə kəm nətəmiṃi, kəni mətəəkəhruin nətəmiṃi, kəni tatol nian rəfin nati iətəṃ təkeikei matol. Təuvir nautol lou əlkələh ṃin, mətəu nəkotəkeikei mautol lou asoli ṃin, mətəu kəpə, nəsotoliən. ²⁴ !Itəmah

† 23:7 Nəmə iəgətuṅ rəha Lou təmaliuək mətuvən iuəkir ohnik, nəkəhtul e nisaiən, kəni nəkəni təuvir kəm in, mauin lan məmə, “iətəmi asoli,” uə “Rapai.” Kəni nətəṃ Isrel kətauin e rəhalah nəgətuṅ asoli ṃin nətəṃ ilah ilis piḡ məmə, “Rapai,” u niṗətin təni məmə “iətəmiṃi in ilis” uə “iətəmiṃi tətəṃki nətəmiṃi” uə “iəgətuṅ katisiai.” 23:11

Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 23:12 Job 22:29; Prov 29:23; Luk 14:11; 18:14 ‡ 23:13 E kopi əuas ṃin nəuvein rəha Niutestimin iətəṃ kəmətəi e nəghatiən Kris əupən, nəghatiən piṣin kəti ṃin əha ikin iətəṃ tatilpin nəghatiən u mətəni məmə, “14 Kəsi, nahməiən asoli otuva o təmah nəgətuṅ ṃin rəha Lou, ṃine Farəsi ṃin. !Itəmah nəfaki eiuə ṃin! Nəutəkləh e natimnati rəha pətəlimis ṃin, mətəu nian kətiəh əmə, nautol nəfakien əfəməh ṃin məmə nətəmiṃi okotisiai itəmah. E nolien əha, rəhatəmah nalpiniən otəskasik təhṃin ṃin.” 23:16 Mat 15:14 23:22 Aes 66:1; Mat 5:34 23:23 Lev 27:30; Maeka 6:8

nautit nətəmimi mətəu nəhmtitəmāh təpis! !Itəmāh nətəmimi nətəsāl e mənman e rəhatəmāh kap mēmā o nəsotərgeiən, mətəu nautərgei nati miəgəh asoli u kau!

²⁵ “!Kəsi, itəmāh min u nəgətun min rəha Lou mine Farəsi min, nərahien asoli otuva o tēmāh! !Itəmāh nəfaki eiua min! Nautol noliən min nəuvein mēmā nətəmimi nīkilah otəhti mēmā itəmāh nəkotəhruahru kəni rəhatəmāh noliən min kotəuvir. Mətəu əpəha imə e nīkitəmāh, itəmāh nəumis min, kəni nian rəfin nautol əmə natimnati tərāh min iətəm tətətig e rəhatəmāh nətəligiən. Itəmāh nəkotəhmen e kap mine pilet min. Nətafəl vivi ihluə e kap mine pilet, mətəu əpəha imə tamīkmīk məriauəh e nəpieniən rəha nəmnəmitiən. ²⁶ !Itəmāh Farəsi min, nəhmtitəmāh təpis! Otaupən motafəl əpəha imə e kap mine pilet, kəni ihluə min e kap mine pilet, in təuvir təsamīkmīkiən, u nīpətin tol lanu lan. Otaupən motol nīkitəmāh təhruahru, kəni uərisig, rəhatəmāh noliən min otəhruahru min.

²⁷ “!Kəsi, itəmāh min u nəgətun min rəha Lou mine Farəsi min, nərahien asoli otuva o tēmāh! !Itəmāh nəfaki eiua min! Nəkotəhmen e suvət rəha nətəm kəmoħmīs iətəm kəmuħ e pen ruən. Ihluə nətəmimi koteruh mēmā təuvir, mətəu əpəha imə təriauəh e nīkīlkīli nətəm kəmoħmīs, mine natimnati rəfin iətəm tamīkmīk. ^{§ 28} E noliən əhmen min əmə, ihluə, e noliən rəhatəmāh, nətəmimi, nīkilah tətəhti mēmā itəmāh nəkotəhruahru. Mətəu imə, e nīkitəmāh, nəkotəriauəh e nəghatiən nəkotəni məsotoliən, mine noliən tərāh aġin min.

²⁹ “!Kəsi, itəmāh min u nəgətun min rəha Lou mine Farəsi min, nərahien asoli otuva o tēmāh! !Itəmāh nəfaki eiua min! Nəutuvləkin nimə e kəpiel rəha suvət rəha iəni aupən mine nətəm kotəhruahru, kəni mautol nahlu e kəpiel, kəni mautol malə-malə lan. ³⁰ Kəni nəkotəni=pən mēmā, ‘Nəmə itīmāh iəmotətig e nian min rəha tipitah min, ko itīmāh iəməsotasiruiən e lah motohamu iəni min.’ ³¹ E nəghatiən əha, nautəni pətīgəm mēmā itəmāh nəuaniləuis əhruahru rəha tipitəmāh min aupən nətəm kəmotohamu iəni min əha, kəni nəkotəhmen əhmen əmə e lah. ³² Kəni təuvir əmə, itəmāh nəkotəkeikei motol naunun e uək iətəm tipitəmāh min kəmotətuəuin.

³³ “!Itəmāh sineik min, mine nəti sineik min! ?Nīkitəmāh təhti mēmā ko nəkotəgim e nalpiniən e niġəm asoli? !Kəpə! ³⁴ Tol lanəha, iəkahli=pinə iəni min, mine nətəm koteinatig, mine nəgətun min. Nəuvein, itəmāh onəkotohamu ilah motətu-pəri ilah e niġi kəməluau, nəuvein onəkotalis motoh ilah əpəha e nimə rəha nuhapuminiən rəhatəmāh, kəni nəuvein nəkotəgəu rəkis ilah kohiet e taun kəti mohiet məhuvən e kəti. ³⁵ Kəni tol lanəha, itəmāh onəkotos nalpiniən rəha nətəmimi nətəm kəmotohamu nətəmimi rəfin nətəm kotəhruahru, iətəm tətəuəuin e Epil iətəm təhruahru, muvən mətəuərus=pən Səkarəea, nəti Perekəea, iətəm tipitəmāh min kəmotohamu e Nimə Rəha Uhgīn nəlugin e oltə mine nimə.* ³⁶ Iətəni pəhriən kəm tēmāh mēmā, nalpiniən rəfin u otuva o nətəm Isrel nətəm kəutətig u rəueiu.

³⁷ “!Əui, kəsi, nətəm Jerusiləm! Itəmāh nəutohamu iəni min rəha Uhgīn, kəni nətəmimi nətəm Uhgīn təmahli=pa kəm tēmāh, nəutahtimu ilah e kəpiel aġin, inəha nətəmimi u rəha Uhgīn nətəm kautos nəghatiən rəhan. Nian tepət iətigaru əfəməh e nəhlmək mēmā iəkos vivi itəmāh, təhmen=pən e mənig iətəm tattoo nenətin min e nīkəuvkəuvin, mətəu nīkitəmāh təsəgiəniən, kəni məutəpəh iəu. ³⁸ Otafu-to. Uhgīn tinəpəh itəmāh, rəhatəmāh nimə nərahien otələs, kəni nati tikə ikin. ³⁹ Kəni iəkəni kəm tēmāh mēmā, nati əha in nīpəhrieniən mətəu-inu onəsoteruh minien iəu mətəuərus nəkotəni mēmā,

^{23:25} Mak 7:4   ^{§ 23:27} Lou rəha nətəmi Isrel təni mēmā, nian iətəmimi kəti tatek nīpəti iətəmi kəti tinimis, kəni tamīkmīk e nəhmti Uhgīn o nian səpīn. Kəni təkeikei mītəu=pən noliən rəha neikuasiən mēmā rəhan namīkmīkiən otikə. Nəmə təsoliən noliən əha, kəni nətəm Isrel kotəkeikei motəpəh in. In səniamə iətəmi Isrel u rəueiu. Afīn e nauəuə u Namba japtə 19.   ^{23:27} Uək 23:3   ^{23:28} Luk 16:15   ^{23:31} Uək 7:52   ^{23:33} Mat 3:7; 12:34; Luk 3:7

^{23:35} Jen 4:8; Hip 11:4   ^{23:35} Sek 1:1   * ^{23:35} E nauəuə rəha nətəm Isrel, Epil in iətəmimi əhruahru iətəm kəmaupən aġin kohamu, kəni Səkarəea in naunun.   ^{23:35} 2Kron 24:21
^{23:38} 1King 9:7-8; Jer 22:5

‘Iærmænig Uhgîn tətätig ilau suah u iætəm tətuvə e nærgîn.’ ”†

24

Nəmtətian min
rəha naunun nian

(Mak 13:1-37; Luk 21:5-36)

¹ Iesu tæmiet e Nimə Rəha Uhgîn maliuək matuvən, kəni rəhan min nətəmimi kəhuva motəni=pən kəm in məmə oteruh-to nimə min u kəmol e kəpiel min əpəha e Nimə Rəha Uhgîn. ² Kəni Iesu tæməni=pən məmə, “Əuəh, oteruh-to nimə min əha. Nipəhränian iətəni kəm tæmah məmə nimə min əha nətəmimi okotoharəg-rəg kəpiel min e lah. Ko kəpiel kəti tæsəmähliən e nimein.”

³ Kəni uərisig lan, Iesu tæmaliuək ilah rəhan min nətəmimi məhuvən əpəha e Nitəuət Rəha Nigi U Olif kəni mətəharəg. Kəni rəhan min nətəmimi kotəgim rəkis e nətəmimi məhuva pisin əmə ohni motəni=pən məmə, “?əni-to məmə natimnati min u okəhuva e nian nak, kəni nəmtətian nak otol əpu məmə rəham nuvaiən mine naunun nian tinuva iuəkir?”

⁴ Kəni Iesu tæməni=pən kəm lah məmə, “Oteh vivi itəmah məmə iətəmimi kəti otəseiuəian e tæmah, ⁵ mətəu-inu nətəmimi tepət okəhuva motos nærgək motəni məmə, ‘Iəu Kristo iətəm Uhgîn tæməni məmə otahli=pa,’ kəni okoteiua e nətəmimi tepət. ⁶ Onəkotətəu nanusiən min rəha nəluaginian min, kəni onəkotətəu nəghatian əpnəpin min məmə nətəmimi kəutəluagin. Mətəu onəuteh vivi itəmah məmə nəsotəginian. Natimnati min əha okotəkeikei məhuva motol nipəhränian lan, mətəu naunun nian otəpanuva. ⁷ Negəu min okotoh negəu min, kəni nitəni min okotoh nitəni min. Nəumis otan, kəni nəmig otəlauəl e ikin min tepət. ⁸ Natimnati min əha, ilah nətuəuinian əmə rəha nərahian, təhmen e pətan iətəm tinətuəuin mətətəu nahməian o neməkian.

⁹ “E nian min əha, nətəmimi okotegəhan=pən e tæmah məmə okol nərahian kəm tæmah, kəni kohamu itəmah, kəni nətəmimi rəha nitəni min rəfin okotəməki e tæmah mətəu-inu o nærgək. ¹⁰ Kəni e nian min əha, nətəmimi tepət okotəpəh rəhalah nəhatətəian, kəni okotegəhan=pən e lah min e nəhlmi tikimir min rəhalah, kəni motəməki e lah min, ¹¹ kəni iəni eiua min tepət okəhuva moteiua e nətəmimi tepət. ¹² Mətəu-inu nərahian tinəpət, iuəkir nətəmimi rəfin rəhalah nolkeikeian o Uhgîn otikə, ¹³ mətəu iətəmimi iətəm tətəhtul əskasik mətəuarus naunun nian, Uhgîn otosmiəgəh in. ¹⁴ Kəni nanusiən təuvir əha rəha Narmənigian Rəha Uhgîn, okəni pətigəm ikin min rəfin e nəhue niftəni, məmə suaru əha ikin rəha nitəni min rəfin o nətəligian, kəni naunun nian otuva.

¹⁵ “Iəni u Daniəl tæməghati e nati kəti kətəni məmə, ‘nati iətəm Uhgîn təsəlkeikeian, kəni matol Nimə Rəha Uhgîn təsasimian’ (nian iətəmi kəti tafin nati u, pəh otətəlig e nipətin). Tol lanəha, nian nati tərəh əha tətəhtul e Nimə Rəha Uhgîn, ¹⁶ kəni itəmah nətəm nəutatig Jutiə, nəkotaiu motəgim məhuvən motəhluaig e nitəuət min. ¹⁷ Nəmə iətəmimi tətəmeig ihluə e rəhan nimə, ko təsuvənian imə mos min rəhan natimnati. ¹⁸ Nəmə iətəmimi əpəha e nasumian rəhan, ko təsətəlig-pənian lahuənu mos rəhan kot. ¹⁹ !Kəsi! Nahməian asoli o nipətan nətəm kəmotol nərfilah mine nipətan kəutəfən nah kəm nəpəou min. E nian əha okotos pik nahməian. ²⁰ Təuvir nəkotəfəki məmə

23:39 Sam 118:26; Luk 13:34-35 † 23:39 1. Nipilga nətəmimi u kəmotol stadi vivi e Baebol, kotəni məmə nəghatian u, u tæmietigəm e Oltestimin in tətəni lanu: Nətəmimi nəuvein ko kəsotəuhlinian ilah məmə kəhuva o Uhgîn mine ko kəsotəhatətəian e Iesu məmə in otosmiəgəh ilah. Nati əpnəpin nəmə ilah kəmotol nolian min tol lanəha, kəni e nian Uhgîn o takil nətəmimi, ilah min okotəkeikei motəni məmə, nipəhränian, Iesu in Iərməni, kəni okotəfəri nærgin, Kol 2:9-11. 2. Mətəu nətəmimi min nəuvein u kəmotol vivi stadi e Baebol ilah kotəni məmə Iesu in tətəghati e nian kəti u in otəpanuva e nəhue niftəni. Kəni e nian əha, nətəm Isrel ilah okəhuva nəkəlası min e lah kəni okotəhatətə e Iesu məmə in Iosmiəgəh rəhalah. 24:2 Luk 19:44 24:5 Mat 24:23-24; 1Jon 2:18 24:9 Mat 10:22 24:11 Mat 24:5,24; 1Jon 4:1 24:13 Mat 10:22 24:14 Mat 28:19 24:15 Dan 9:27; 11:31; 12:11 24:17 Luk 17:31

onəsotagimian e nərəhian əha e nian rəha nətəpuian, uə e nian rəha Sapət,²¹ mətəu-inu e nian əha, nərəhian asoli otuva iətəm iətəmimi təsafuian tol lanəha aupən mətəuarus=pa u rəueiu, kəni ko nərəhian asoli kəti min tol lanəha otəsuva minian nian kəti təhmen e inəha.²² Kəni nəmə Uhgın təsətəi əkuəkiriən nian rəha nərəhian əha, ko iətəmimi kəti təsəmiəgəhian. Mətəu Uhgın təmətəi əkuəkir rəkis nian əha o rəhan min nətəmimi nətəm tinitəpın rəkis ilah.

²³ “E nian əha, nəmə iətəmi kəti otəni=pınə kəm təmah məmə, ‘!Otafu-to, inu Kristo iətəm Uhgın təməni məmə otəpanahli=pa!’ uə ‘!In əpəha!’ sotəniən nıpəhriənian lan,²⁴ mətəu-inu nətəmimi nəuvein okəhuva motəni məmə ilah Kristo, mine iəni eiua min okəhuva, kəni ilah okotol nəmtətian asoli min, mine nati apispis min məmə okoteiua e nətəmimi nətəm Uhgın təmitəpın rəkis ilah, nəmə ilah kotəhrun noliən.²⁵ Nıkitəmah otəkeikei mətəhti vivi nəghatian min u iətəm iəməni rəkis kəm təmah, uərisig natimnati min u okəhuva motol nıpəhriənian lan.

²⁶ “Tol lanəha, nəmə iətəmi kəti təni kəm təmah məmə, ‘In əpəha, ikin təpiə-məpiə ikin,’ səhuvəniən. Uə iətəmi kəti təni məmə, ‘In əpə imə,’ nəsotəniən nıpəhriənian lan,²⁷ mətəu-inu nian Nəti Iətəmimi otitəlīg=pa min, otuva uəhai əmə, kəni nətəmimi rəfin okoteruh in, təhmen e noraipian iətəm təmoraip masiə misipesi muva məsəu-pahav rəfin əpə ilis e nımagəuagəu.²⁸ Nian tiapın min tepət kinotəri, kəni nəkotafu mənig min ləuantəhi kəhuva.* E noliən əhmen min əmə, nian nəkotəruh nəmtətian min əha, nəkotəhrun məmə otəsuvəhian iəkuva min.

²⁹ “Nian əhruahru nərəhian əha otol naunun, kəni ‘mitigar otəpis agin,

kəni məuig otəsasiə minian,

kəni məhau min okotəmei e neai,

kəni Uhgın otəlauəl e nəsanəniən e nati iəkis min əpəha e neai.’†‡

³⁰ “E nian əha, nəmtətian rəha Nəti Iətəmimi okeruh pətigəm əmə e neai, nətəmimi e negəu min rəfin e nəhue niftəni okotasək e nəginian. Kəni okoteruh iəu, Nəti Iətəmimi iəkuva e nəpuə e neai e nəsanəniən mine nepətian əhagəhag asoli rəha Uhgın iətəm otasiə mitəlau lak.³¹ Kəni iəkahli=pən rəhak nagelo min kohiet nian okotətəu təui otasək əfəməh, kəni ilah okəhuvən ikin min rəfin e nəhue niftəni, motos rəkis rəhak min nətəmimi nətəm Uhgın təmitəpın rəkis ilah, kəni motuhapumin ilah kətiəh.

³² “Nıkitəmah otəkeikei mətəhti niği u fik.§ Nian əhruahru iətəm nəhlmin min kinəutətuəuin mauteviə, kəni nımalin min kinəutəpılil, itəmah nəkotəhrun məmə nian əha inəha iətəm nəkotasum lan rəhatəmah.³³ Kəni e noliən əhmen min əmə, nian nəkotəruh nəmtətian min əha, onəkotəhrun məmə otəsuvəh aginian iəkuva min.³⁴ İatəni pəhriən kəm təmah məmə nətəmimi nətəm kəutatig u rəueiu, ko kəsəhmis rəfinian mətəuarus natimnati min əha okəhuva motol nıpəhriənian lan.*³⁵ Neai mine

24:21 Dan 12:1   24:23 Mat 24:5   24:24 Dut 13:1-3; 2Təs 2:8-9; Nəh 13:13-14   24:26 Luk 17:23-24

24:27 Mat 24:37-39   * 24:28 Nəghatian əhruahru rəha Kris tətəni məmə, “Nian nati miəgəh kəti təmimis, nəkotafu kueriə min kəhuva məmə okoton.”   24:28 Luk 17:37   24:29 Aes

13:10; 34:4; Esik 32:7; Joel 2:10,31; 2Pitə 3:10; Nəh 6:12-13   † 24:29 Məta “nəsanəniən min əpəha e neai” tətəgətun=pən narmin min, uə nəmə təhro natimnati təhmen=pən e mitigar mine məuig əpəha e neai.   ‡ 24:29 Aupən aupən agin, nian Uhgın təmol natimnati min rəfin, e nian təm tatol kuvət lan, in təmələhu=pən mitigar mine məuig mine məhau e neai (Jen 1:14-19). Mətəu e fes 29, koteruh məmə təmos rəkis min ilah. Nəghatian əhmen min u tətətig min e ikin min tepət e Oltestimin, nian Uhgın tətəghati e nian in otakil nətəmimi lan. Afın-to fes min u: Aes 13:9-13; 24:21-23; 34:4; Esik 32:7-8; Joel 2:10,31; 3:15; Amos 8:9; 2Pitə 3:10; Nəh 6:12-13.   24:30 Dan 7:13; Sek 12:10; Nəh 1:7   24:31 1Kor 15:52; 1Təs 4:16

§ 24:32 Niği u fik təhmen e nıməh.   * 24:34 Suaru kəti min rəha nəuhlinian fes 34 tətəni məmə, “İatəni pəhriən kəm təmah məmə nəuaniləuis u rəha Isrel otəsikəiən mətəuarus natimnati min əha okəhuva motol nıpəhriənian lan.”   24:34 Mat 16:28

niftæni okiakæ, mætæu næghatiæn min ræhak ko kəsohkæiæn.” †

Iætæmimi tikæ iætæm tæhrun nuvaiæn ræha Iesu Kristo

³⁶ Kæni Iesu tæmætækeikei mætæni mæmæ, “Iætæmimi kæti tæsæhrunien nian uæ auæ æhruahru ræha natimnati min æha. Nagelo min æpæha e neai kotæruru, kæni iæu min Næti Iætæmimi iækæruru. Mætæu Tatæ Uhgîn æmæ in tæhrun nian æhruahru æha. ³⁷ E nian iæu, Næti Iætæmimi, iækuva lan, otæhmen=pæn æmæ e nian ræha Noa aupæn, iætæm nætæmimi kæmotol natimnati min mæsotæhrunien mæmæ Uhgîn otol nati kæti lan, mæsotol æpenæ-penæiæn. ³⁸ E nian æha, iætæm naruæh tæsaiu æhanæhiæn, nætæmimi kætauæuæn, mæutæmnim, mautol marit, inæha natimnati min ræfin kæmautol e næmiægæhiæn ræhalah, mætæuærus=pæn nian Noa tæmuvæn imæ e nîpægnæua negæu asoli ræhan, ³⁹ kæni ilah mæsotæhrunien nati nak otuva mætæuærus=pa naruæh tæmaiu mæmki ilah ræfin. In æha otol tæhmen æmæ e nian Næti Iætæmimi otuva lan. ⁴⁰ Iætæmimi keiu e nasumiæn, kæni okos kætiæh, kæpæh kætiæh. ⁴¹ Pætæn keiu kætuæharæg pæti matuol nauæniæn, kæni okos kætiæh, kæpæh kæti.

⁴² “Tol lanæha, nækotækeikei motair, mætæu-inu nækotæruru nian nak ræhatæmah Iærmænig otuva lan. ⁴³ Mætæu nækotækeikei motæhrun nati u. Næmæ iætæmi asoli ræha nimæ tæhrun nian æhruahru lapîn iætæm iaklæh otuva lan, kæni in otækeikei mætair mateh vivi ræhan nimæ mæmæ iaklæh otæshapuiæn muvæn imæ. ⁴⁴ Kæni itæmah min onækotækeikei mautæhtul maru, mætæu-inu Næti Iætæmimi otuva e auæ æmæ iætæm nikitæmah tæsæhtiæn.

⁴⁵ “Nikitæmah otækeikei mætæhti vivi nolien ræha ioluæk iætæm in teinatig kæni tætaskælim vivi uæk ræhan kæni mæsæpæhiæn. Iætæmi asoli tæmælæhu mæmæ ioluæk æha otærmænig e ræhan min ræfin noluek min mæmæ in otæfæn nauæniæn kæm lah e nian æhruahru. ⁴⁶ Kæni næmæ iætæmi asoli otuva meruh iætæm tæarmænig e noluek min ræhan, kæni matol vivi ræhan uæk, kæni otæfæn nætæouiæn kæti kæm iætæmi æha. ⁴⁷ Nîpæhriænien iækæni kæm tæmah mæmæ, iærmænig in otæfæri ioluæk æha tuva mol iætæmi asoli lan mæmæ in otærmænig e natimnati ræfin ræhan. ⁴⁸ Mætæu næmæ ioluæk æha, in iætæmi tærah, kæni nîkin otæhti mæmæ, ‘Ræhak iætæmi asoli tæsuvaiæn nuvæh,’ ⁴⁹ kæni mætuæuin matoh noluek min næuvein, kæni muvæn mætauæn mætæmnim ilah nætæm kæutapis. ⁵⁰ Kæni iætæmi asoli ræha noluek min æha otuva e nian mine auæ iætæm ioluæk nîkin tæsæhtiæn mæmæ ræhan iætæmi asoli otuva lan. ⁵¹ Iætæmi asoli æha otol nalpînien asoli kæm ioluæk æha kæni mæraiki=pæn lan ima næfaki eiua min. Ikin æha, nætæmimi okotasæk mautigæt-ærain næhluvlah ikin.”

25

Næghatiæn æuhlin
e nîpætæn ælkælæh ten

¹ Kæni Iesu tæmæni=pæn kæm lah mæmæ, “Næghatiæn æuhlin u tætgætun=pæn Nærmænigiæn Ræha Uhgîn e nian iætæm ræhatæmah Iærmænig otuva min lan. Nîpætæn mitæ* ilah ten kæmohiet lapîn mæmæ okæhuvæn e marit kæti, kæni mæutæhtahnin iætæmi otol marit otuva mos ræhan pætæn muvæn e ræhan nimæ, æpæha ikin katol lafet ikin. Ilah ten kæmotos ræhalah lait. ² Faif kotalmæli, kæni faif koteinatig. ³ Nîpætæn min u ilah faif nætæm kotalmæli kæmotos ræhalah lait min, mætæu kæsotosiæn kæræsin næuvetin min o niuvi-pæniæn e lait. ⁴ Mætæu nîpætæn min u ilah faif nætæm koteinatig kæmotos ræhalah lait min, kæni motos min kæræsin næuvetin min o niuvi-pæniæn e ræhalah lait. ⁵ Kæni iætæmi otol marit tæsuvæ uæhaiæn, kæni næpîliæn tinos ilah, kæni minæutapîli.

⁶ “Kæni lapîn agîn, iætæmi tæmagæt æfæmæh mæmæ, ‘Iætæmimi iætæm tatol marit tinatuva æha ræueiu! Iæhuva moteruh!’

^{24:35} Mat 5:18 † ^{24:35} Næghatiæn u e japtæ u tæmuva rækis nu 40 uærisig e nian Iesu tæmimis kæni mair min lan. Nati u tæmuva nian nætæm Isrel kæmotæmæu ilah nætæm Rom, kæni soldia min ræha Rom kæmæhuva motoh motærækin kæntri ræha Isrel. Mætæu næghatiæn ræha Iesu tætgæhati æhanæh min e nuvaiæn min e Nian Uærisig mæmæ otæpanuva. ^{24:36} Uæk 1:7; 1Tæs 5:1-2 ^{24:37} Jen 6:5-8 ^{24:39} Jen 7:21-23; Luk 17:26,27 ^{24:42} Mat 25:13 ^{24:43} Luk 12:39-40; Næh 16:15 ^{24:47} Mat 25:21,23 * ^{25:1} Nîpætæn æha, kæsotol æhanæhiæn marit. Ræhalah nu tuenti mine. ^{25:1} Luk 12:35; Næh 19:7

⁷ “Kəni nīpətan mitə min u ilah ten kəmotair motuerin asoli rəhalah min lait. ⁸ Kəni nīpətan nətəm kotalməli kotəni=pən kəm nīpətan nətəm koteinatig məmə, ‘!Əui! Otəfa rəhatimah nəuətən kərəsin mətəu-inu rəhatimah kərəsin e rəhatimah lait kinotamir, okotəpis rəueiu.’

⁹ “Mətəu nīpətan nətəm koteinatig kotəni=pən kəm lah məmə, ‘!Kəpə! Kərəsin min u kəsotəhmenian e tah rəfin. Mətəu ohtəlig məhuvən motos nəhmti rəhatəmah kəti kərəsin əpəha e stəuə.’

¹⁰ “Mətəu nian nīpətan nətəm kotalməli kəmohtəlig məhuvən o kərəsin, kəni iətəmi iətəm otol marit təmuva. Kəni nīpətan mitə nətəm kautəhtul maru, kəməhuvən ilah min e nauəniən rəha marit, kəni məhuvən imə. Kəni kasisig e doə.

¹¹ “Uərisig, nīpətan mitə nətəm kotalməli kəmohtəlig=pa motauin motəni məmə, ‘! Iətəmi asoli, iətəmi asoli! !Egəhan e timah iəkəhuvnə imə!’

¹² “Mətəu iətəmi otol marit təməni=pən kəm lah məmə, ‘!ətəni=pinə pəhriən məmə, iəu iəkəruru itəmah.’ ”

¹³ Kəni nian Iesu təmol naunun e nəghatien əuhlin, təməni=pən kəm lah məmə, “Tol lanu lan, itəmah nəkotəkeikei məutair, mətəu-inu nəkotəruru nian mine auə rəha rəhatəmah İərməniğ otuva lan.”

Nəghatien əuhlin
e noluək min kisił

¹⁴ Kəni Iesu təməni nəghatien əuhlin kəti min məmə, “!əkəni min nəghatien əuhlin u tətəgətun=pən Nərməniğian Rəha Uhgın e nian iətəm rəhatəmah İərməniğ otuva min lan. Iətəmi asoli kəti təmol əpenə-penə məmə otaliuək muvən isəu e nītəni pişin kəti. Kəni mauin e rəhan noluək min kəhuva, kəni tələhu=pən e nəhlmiləh rəhan məni məmə okotol nati kəti lan. ¹⁵ Təməfən titəu=pən rəhalah nəhrunian məmə okotol uək lan. Iətəmi kətiəh təfən faif-miliən vatu. Kəni kəti min təməfən tu-miliən vatu. Kəni naunun lanko təməfən uan-miliən vatu.† Kəni iətəmi asoli təmiet muvən e rəhan naliuəkiən.

¹⁶ “Kəni ioluək iətəm təmos faif-miliən vatu təmuvən uəhai əmə mol bisnis tepət lan, kəni mos min faif-miliən vatu. ¹⁷ Kəni təhmen əmə e iətəm təmos tu-miliən vatu, təmuvən mol bisnis tepət min lan, kəni mos min tu-miliən vatu. ¹⁸ Mətəu ioluək iətəm təmos uan-miliən vatu, in təmuvən mil nimil məhluəig=pən e məni rəha rəhan iətəmi asoli ikin.

¹⁹ “Kəni nu tepət tinuva minuvən, kəni iətəmi asoli rəha noluək min u təmitəlig=pa, kəni mauin e rəhan noluək min məmə oteruh-to məmə ilah kəmotol nak e məni min iətəm təməfən kəm lah. ²⁰ Ioluək iətəm təmos faif-miliən vatu, təmos min faif-miliən vatu muva məhtul e nəhmti iətəmi asoli kəni məni məmə, ‘!ətəmi asoli. Aupən nəmələhu=pa faif-miliən e nəhlmək. Kəni iəmol bisnis lan, kəni mos min inəuau faif-miliən u.’

²¹ “Kəni iətəmi asoli təməni=pən kəm in məmə, ‘Nəmol təuvir, kəni ik ioluək təuvir iətəm nətaskəlim vivi uək rəham kəni məsəpəhiən. Nəmol təuvir lanu e natimnati min əha nəuan nəuətən, kəni iəkələhu ik nəkərməniğ e natimnati tepət. !Va imə matig ahgəl nagianian rəha iətəmi asoli rəham!’

²² “!oluək iətəm təməfən tu-miliən vatu kəm in, təmuva məni=pən məmə, ‘!ətəmi asoli. Aupən nəmələhu=pa-tu miliən vatu e nəhlmək. Kəni iəmol bisnis lan, kəni mos min inəuau tu-miliən u.’

²³ “Kəni iətəmi asoli təməni=pən kəm in məmə, ‘Nəmol təuvir, kəni ik ioluək təuvir iətəm nətaskəlim vivi uək rəham kəni məsəpəhiən. Nəmol təuvir lanu lan e natimnati min əha nəuan nəuvein, kəni iəkələhu ik nəkərməniğ e natimnati tepət. !Va imə matig ahgəl nagianian rəha iətəmi asoli rəham!’

25:11 Luk 13:25-27   25:12 Mat 7:23   25:13 Mat 24:42   † 25:15 E Nəghatien Kris əhruahru tətəni məmə, təməfən “talən” pişin pişin min kəm lah, faif talən, mine tu talən, mine uan talən.
25:15 Rom 12:6   25:21 Mat 24:45-47; Luk 16:10

²⁴ “Ioluæk iætəm kəməfən uan-miliən vatu kəm in, təmuva mənī=pən məmə, ‘Iətəmi asoli. Ik iətəmi nətəkeikei pik kəm nətəmimi. Kəni ik natos nauəniən e nasumiən iætəm nəməsasumiən lan, kəni mətəhli nəua niği e niği iætəm nəməsərfeiən. ²⁵ Kəni iəməgin lam, məmə nəmə iəmərəkīn rəham mənī, kəni onəkol nalpiniən asoli kəm iəu, kəni iəmos rəham mənī muvən məhluaiğ e niğtəni. Ah, inu rəham mənī.’

²⁶ “Kəni rəhan iətəmi asoli təmənī=pən məmə, ‘Ik ioluæk tərāh, ik iəlpah! Ik nīnəhrun rəkis məmə iatos nauəniən e nasumiən iætəm iəsasumiən lan, kəni mətəhli nəua niği e niği iætəm iəsərfeiən. ²⁷ ?Təhro nəsuvenīən əmə mələhu=pən rəhak mənī e bank? Nəmə nəmōl lanəha, nian iəmitəliğ=pa, iəkuvən mos rəhak mənī, kəni iəkos mənī nəuvenīn mīn iætəm bank otəfa.’ ²⁸ Kəni iətəmi asoli təmənī=pən kəm rəhan ioluæk pišin məmə, ‘Os rəkis mənī ohni məfən kəm ioluæk u iætəm təmos faif-miliən, ²⁹ mətəu-inu iətəmimi u iætəm tiнос rəkis nati kəti mol uək lan tuva mepət, kəni okəfən mīn nəuvein mīn, rəhan natimnati tepət. Mətəu iətəmimi iætəm təsoliən uək e rəhan natimnati tuva mepət, okos rəkis rəfin natimnati ohni. ³⁰ Kəni ioluæk u iəlpah iætəm təruru nolīən nati təuvir kəti, əraki=pən lan ihluə e napinəpuīən, ikin əha kətəsək ikin katigət-ərain nəhluvtəmi ikin.’ ”

Sipsip mīn mine nənī mīn

³¹ Kəni Iesu təmənī=pən məmə, “Nəti iətəmimi otuva e nepətiən əhagəhag mīne nəsanəniən rəhan, ilah nagelo mīn rəfin. In Kig, kəni in otəharəğ e rəhan jeə rəha Kig mətarmənīğ e nəsanəniən mīne nepətiən əhagəhag rəhan. ³² Nətəmimi rəfin e nəuaniləuis mīn rəfin e nəhue niğtəni, okotuhapumīn ilah mīn e nəhmtīn, kəni in otəuəri nətəmimi təhmen e iətəmimi iætəm tateh sipsip mīn tatəuəri sipsip mīn mine nənī mīn. ³³ In otəuəri sipsip mīn kəhuva e nəhlmīn maru, kəni nənī mīn okəhuvən e nəhlmīn məuil.‡

³⁴ “Kəni Kig otəni=pən kəm nətəmimi mīn əha e nəhlmīn maru məmə, ‘Əhuva-tə, itəmah u nətəm rəhak Tatə Uhgīn təməfinə rəkis nəuviriən rəhan kəm təmah. Əhuva-tə motos nati nak u iætəm Uhgīn təmələhu pišin rəhatəmah. Əhuva motatig əhgəl narmənīgiən rəhan iætəm təmōl əpenə-penə lan uərisiğ təmanol niğtəni. ³⁵ Əhuva motos, mətəu-inu nian nəumis təmatus iəu, nəkotəfa nauəniən iəkun; kəni iəmətəuauə, nəkotəfa nəhu iəkəmnīm; kəni iəu iapispis, nəmotit iəu kəhuvən e rəhatəmah lahuənu; ³⁶ kəni rəhak napən tikə, kəni nəkotəfa napən kəm iəu; kəni matimis, nəkoteh vivi iəu; kəni iəmətətig e kaləpus, nəkəhuva motəsəl=pa lak.’

³⁷ “Kəni nətəmimi nətəm kotəhruahru okotəni=pən kəm in məmə, ‘?Iərmənīğ, nian nak iəmoteruh ik nəumis təmus ik, kəni iəkotaugīn ik; uə nəməuauə, kəni iəkotəfinə nəhu məmə nəkəmnīm? ³⁸ ?Nian nak iəmoteruh ik iapispis, kəni iəkotit ik məhuvən lahuənu; uə rəham napən tikə, kəni iəkotəfinə napən kəm ik? ³⁹ ?Nian nak iəmoteruh ik natimis, uə nətatig e kaləpus, kəni iəkəhuvnə motəsəl=pinə lam?’

⁴⁰ “Kəni Kig otəni=pinə məmə, ‘Iətəni=pinə nīpəhrīeniən məmə nati nak iætəm nəmotol kəm piak mīn u kəti, nati əpnəpīn in ianrah, mətəu nəmotol kəm iəu.’

⁴¹ “Kəni in otəni=pən kəm nətəmimi mīn u e nəhlmīn məuil məmə, ‘Əhuvən isəu ohniəu. Uhgīn tinələhu rəkis rəhatəmah nalpiniən. Əhuvən e niğəm asoli iætəm tatuəu naunun tikə u Uhgīn təmōl rəha Setən mīn nagelo mīn rəhan. ⁴² Əhuvən isəu mətəu-inu nian nəumis təmus iəu, nəsotəfaiən nauəniən kəti məmə iəkun; kəni iəmətəuauə, nəsotəfaiən nəhu məmə iəkəmnīm; ⁴³ kəni iəu iapispis, nəsotəuiniən lak məmə iəkuva lahuənu; kəni rəhak napən tikə, nəsotəfaiən napən kəti rəhak; kəni iəmatimis, mətətig e kaləpus, nəsotəvaiən motəsəl=pa lak.’

25:29 Mat 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18   25:30 Mat 8:12; Luk 13:28   25:31 Mat 16:27; 19:28   25:32 Esik 34:17; Nəh 20:11-13   ‡ 25:33 Nətəmimi rəha Iesu kotəhrun məmə lapīn, nətəmimi rəha nəsalīən e sipsip mīn, okotəkeikei motəuəri sipsip mīn mīne nənī mīn mətəu inko nənī mīn kotəkeikei motəpili pišin u nətəpuīən təsepət pikīən ikin. Təuvir mīn məmə kəhrun məmə nətəm Isrel ilah kōtolkeikei sipsip mīn tapirəkis nənī mīn.   25:35 Aes 58:7   25:40 Prov 19:17; Mat 10:42; Mak 9:41   25:41 Mat 7:23

⁴⁴ “Kəni ilah min okotəni=pən məmə, ‘!Iərməniġ! ?Nian nak iətəm iəmoteruh ik nəumis təmus ik, uə mətəuauə, uə ik iapispis, uə rəham napən tikə, uə nəmatimis, uə nəmətatig e kaləpus kəni iəsəhuvnəiən motəsəl=pinə lam?”

⁴⁵ “Kəni in otəni=pən kəm lah məmə, ‘Iətəni=pinə pəhriən kəm təmah məmə, nəmə nəməsotasiruiən e piak min u kəti, nati ənnapin in ianrah, mətəu nəməsolien kəm iəu.’

⁴⁶ “Kəni ilah okəhuvən motos nalpinian iətəm naunun tikə. Mətəu nətəmimi nətəm kotəhruahru okotos nəmiəġhien itulin.”

26

Nəlpəkəuiən

o nohamuiən Iesu

(Mak 14:1-2; Luk 21:1-2; Jon 11:45-53)

¹ Nian Iesu təmol naunun e nəġhatien min əha kəm rəhan nətəmimi, kəni məni=pən kəm lah məmə, ² “Nəkotəhrun məmə lafet rəha Pasova otuva, nian keiu əmə əha ikin. Kəni iəu, Nəti iətəmimi, okeġəhan=pən lak məmə okətu-pəri iəu e niġi kəməluau.”

³ Kəni pris asoli min mine nətəmi asoli rəha nəuaniləuis rəha Isrel kəmotuhapumin ilah min e nimə rəha pris asoli aġin u nərgin u Kaiəfəs. ⁴ Kəni motəlpəkəu məmə okotaskəlim Iesu e nolien ekəu-ekəu, məmə okotohamu in. ⁵ Mətəu kəmotəni məmə, “Səniəmə e nian rəha lafet rəha Pasova, okotol mətə nətəmimi kotoh ilah min motoh min itah.”

Pətan kəti təməueiu Iesu

e nati pien-pien min

(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)

⁶ Nian Iesu əpəha Petəni e nimə rəha iətəmi əha, nərgin u Saimon u aupən leprosi təmol, ⁷ kəni pətan kəti təmuva ohni mos səntə kəti u nəhmtin tiəkis, kəmiuvi=pən e pətəl kəmol e kəpiel iətəm nəhmtin tiəkis, kətəni məmə alapastə. Nian Iesu tətəharəġ e tēpil mətəuən, kəni pətan u təməueiu rəhn-kapə e səntə əha.

⁸ Nian nətəmimi rəha Iesu kəmotafu nati əha, niəməha təmol ilah, kotəni məmə, “?Təhro katərkəin nati u? ⁹ Səntə u, kəhrun nolien səlim lan, kəni kos məni asoli lan, kəfən kəm nanrah min.”

¹⁰ Mətəu Iesu tinəhrun nəġhatien iətəm kəutəni, kəni təni=pən kəm lah məmə, “?Təhro nəutəni rah pətan u? In təmol nati təuvir aġin kəm iəu. ¹¹ Nanrah min nian rəfin kəutatig itəmah min ilah. Mətəu iəu, iəsatiġien kitah min itəmah nian rəfin. ¹² Nian təməueiu niətətik, təmol məmə otol əpenə-penə o niətənimien iəu. ¹³ Iətəni pəhriən kəm təmah məmə, ikin min rəfin e nəhue niəftəni iətəm okəni pətigəm nanusien təuvir u, kəni okəkeikei kəni pətigəm min nati nak iətəm pətan u təmol, kəni nikilah otətəhti min in.”

Pris asoli min kəmotətəou Jutəs

məmə oteġəhanpən e Iesu

e nəhlmi rəhan tikimir min

(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

¹⁴ Kəni iətəmimi tueləf u kəti rəha Iesu, nərgin u Jutəs Iskariot, təmuvən meruh pris asoli min, ¹⁵ kəni məni=pən məmə, “?Onəkotəfa nak kəm iəu nəmə iəkeġəhan=pinə e Iesu kəm təmah?” Kəni kəmotafin məni ilah rəfin tate iətəm kəmol e silfə. ¹⁶ Kəni tətəuain e nian əha, Jutəs təmətəsəl e suaru məmə oteġəhan=pən Iesu e nəhlmi rəhan min tikimir min.

Naunun nauəniən

(Mak 14:12-25; Luk 22:7-23; Jon 13:21-30; 1Kor 11:23-26)

¹⁷ E nian əha e nətuəuinien nian iətəm lafet rəha Piret u Is Tikə Lan, nətəmimi rəha Iesu kəməhuva motəni=pən kəm in məmə, “?Nəkolkeikei məmə itimah iəkotol əpenə-penə iə rəham nauəniən rəha lafet rəha Pasova məmə nəkauən ikin?”*

25:46 Dan 12:2; Jon 5:29   26:2 Eks 12:1-27; Mat 20:18   26:7 Luk 7:37-38   26:11 Dut 15:11   26:15 Sek 11:12;

Jon 11:57   *   26:17 Lafet rəha Pasova katol pəti ilau lafet rəha Piret u Is Tikə Lan.   26:17 Eks 12:14-20

¹⁸ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Əhuvən əpəha e taun. İətəmi kəti əha ikin initəpin rəkis, kəni onəkoteruh in. Kəni nəkotəni=pən kəm in məmə, ‘İəgətun tətəni məmə: Nian iətəm Uhgın təmitəpin rəkis məmə rəhak, tinuva iuəkir. Kəni iəkol lafet rəha Pasova kitah min itimah rəhak min nətəmimi e rəham nimə.’” ¹⁹ Tol lanəha rəhan nətəmimi kəmotol nati nak iətəm Iesu təməni məmə okotol o nol əpenə-pənəiən o nauəniən rəha lafet rəha Pasova.

²⁰ Nian tinapınəpu, Iesu tətəharəg ilah rəham nətəmimi tueləf əpəha e tepil. ²¹ Kəni nian kəməutauən, kəni təməni=pən kəm lah məmə, “İatəni pəhriən kəm təmāh məmə itəmāh kəti otegəhan=pən lak e nəhlmi tikimīr min rəhak.”

²² Kəni nīkilah tinəpəou, kəni ilah rəfin kətiəh kətiəh kəmotəni=pən kəm Iesu məmə, “?Eh, İərmənig, pəh u? ?İəu?”

²³ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “İətəmimi iətəm otegəhan=pən lak e nəhlmi tikimīr min rəhak, in rəhak kəti iətəm tatos nīgīn pīret məfən məuveri e pilet pəti əmə itimlau min.†” ²⁴ Kəni iəu Nəti İətəmimi oikəkeikei mīmīs məmə inu Nauəuə Rəha Uhgın təməni lak mine. !Mətəu kəsi, nərahien asoli o iətəmi u iətəm otegəhan=pən e Nəti İətəmimi e nəhlmi rəhan tikimīr min! Təuvir pik ağin nəmə təməsair əməiən.”

²⁵ Kəni Jutəs u iətəmi otegəhan=pən e Iesu e nəhlmi rəhan tikimīr min təməni=pən məmə, “İəgətun. ?Pəh kəha? ?İəu?”

Mətəu Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Əuəh, ik. Ik aru nəməni.”

²⁶ Nian kəməutauən, Iesu təmos pīret, məfaki məni tagkiu ohni, məhapu, məfən kəm rəhan min nətəmimi, məni=pən məmə, “Otos motun, inu nīpətik.”

²⁷ Kəni mos kap wain, məfaki məni tagkiu ohni, məfən kəm rəhan min nətəmimi, məni=pən məmə, “Otəmnim, itəmāh rəfin. ²⁸ Inu nīrak iətəm tatol məmə nəniəskasikien rəha nasiruiən in tətəhtul mətəmiəgəh. Nīrak u otaiu o nīmənin nətəmimi tēpət məmə otafəl rəkis rəhalah nolien tərāh min. ²⁹ İətəni pəhriən kəm təmāh məmə iəsəmnim minien wain u mətəuarus=pən nian iətəm iəkəmnim wain vi kitah min itəmāh əpəha e negəu rəha Tatə rəhak.”

³⁰ Kəni kəmotəni nəpuən əfaki kəti, uərisig kohiet məhuvən əpəha e Nītəuət Rəha Nigi U Olif.

Iesu təməni pətīgəm məmə Pitə otəpəh in

(Mak 14:26-31; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

³¹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “O lapin əmə u, nəkotəhlman e rəhatəmāh nəhatətəiən lak o nati iətəm okol lak. Nauəuə Rəha Uhgın iətəm təkəikei mol nīpəhriənien, təməni məmə,

‘İəu iəkohamu iətəmimi iətəm tətəsəl o sipsip min, kəni sipsip min okotaiu kətiəh kətiəh.’

³² Mətəu nian iəkəmiəgəh min e nīmisiən, iəkaupən muvən əpəha Kaləli, kəni itəmāh nəmənhuərisig.”

³³ Kəni Pitə təməni=pən məmə, “Mətə, ilah rəfin okotəpəh rəhalah nəhatətəiən lam, mətəu iəu, kəpə, iəsəpəhiən rəhak nəhatətəiən lam nian kəti mine.”

³⁴ Kəni Iesu təməni=pən kəm Pitə məmə, “İətəni=pinə pəhriən kəm ik məmə, lapin əmə u, məniəg otəsəkəkə əhanəhiən, onəkəni mau kisil məmə nəkəruru iəu.”

³⁵ Mətəu Pitə təməni məmə, “!Nati əpnəpin iəkəkeikei mīmīs kilau min ik, ko iəsəniən məmə iəkəruru ik!” Kəni rəhan min rəfin nətəmimi kəmotəni min təhmen e Pitə.

*Iesu təməfaki
əpəha Ketsəməni*

(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

³⁶ Kəni Iesu mine rəhan min nətəmimi kəməhuvən ikin kəti kətəni kəmə Ketsəməni, kəni təməni=pən kəm lah məmə, “Əutəharəg u ikin u, pəh iəu iəkuvən ikin əha

† 26:23 E nian rəha Iesu, nian nətəmimi kotauən pəti, in nəmtətəiən məmə rəhalah niəli in təuvir. 26:23 Sam 41:9 26:28 Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1Kor 10:16 26:30 Luk 22:39; Jon 18:1 26:31 Sek 13:7; Jon 16:32 26:32 Mat 28:7,16 26:34 Mat 26:69-75

məfaki=pən kəm Uhgîn.”³⁷ Kəni təmit Pitə mine nəti Səpəti mil ilah min, nikin tinahmə pik, kəni tinətəu tərəh.³⁸ Kəni təməni=pən kəm lahal məmə, “Iəkətəu nīkik tinahmə pik, iuəkir iəkimis lan. Itəmahal ələharəg u ikin u, məhlair kitah min iəu.”

³⁹ Kəni muvən nəuan nəuvin əmə, meiuaiu misin=pən rəhan kapə e niftəni mətəfaki, mətəni məmə, “Rəhak Tatə, nəmə suaru kəti min əha ikin o rəham nəlpəkəuiən, pəh nəkoh rəkis ohniəu nərahien iətəm tətəuə.” Matəkeikei məmə, “Mətəu səniəmə nəkol nəuiak, mətəu nəkol nəuiam.”

⁴⁰ Kəni təmitəlig=pa meruh ilahal kəhlapili. Kəni təməni=pən kəm Pitə məmə, “!Təhro nəslairien kitah min iəu o auə kətəh əmə mine!? ⁴¹ İhlair kəni mihləfaki məmə nəhləhtul əskasik nian nəfən-əfəniən tuva o təmahal. Nikitəmahal tolkeikei, mətəu nīpətītəmahal təpəou.”[‡]

⁴² Kəni mitəlig=pən min mətəfaki mau keiu, mətəni məmə, “Rəhak Tatə, nəmə iəkəkeikei mos nərahien iətəm tətəuə, kəni pəh nəkol nəuiam.”

⁴³ Kəni nian təmitəlig=pa, təmeruh ilahal kīnlapili mətəu nəpīliən təmos ilahal. ⁴⁴ Kəni təpəh ilahal mitəlig=pən min mətəfaki mau kisil, mətəni əmə nəghatien kətəh əmə.

⁴⁵ Kəni mitəlig=pa məni=pən kəm lahal məmə, “?Nəhlapili əhanəh məhləmeig? Lahfu-to, nian tinuva iuəkir əha rəueiu, kəni iəu Nəti İtəmimi, okegəhan=pən lak e nəhlmi nətəm nol təfagə tərəh. ⁴⁶ !İhləhtul-tə, kautəhuvən! Lahfu-to, iətəmimi u tətəgəhan=pən lak e nəhlmi tikimir min, əpəha tətəuə.”

Tikimir min
kəmotaskəlim İesu

(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:2-11)

⁴⁷ Nian İesu təmətəghati əhanəh, Jutəs, in iətəmi tueləf kəti rəha İesu, təmīetigəm=pa ilah nīmənin nətəmimi nətəm kautəmki nau asoli rəha nəluaginien mine neim. Pris asoli min mine nətəmi asoli rəha nəuaniləuis min rəha İsrəl kəmotahli=pa ilah. ⁴⁸ Jutəs təməni=pən rəkis nəghatien kəm lah məmə, “Pəh u iətəm iəkol nəmtətien kəti rəha nolkeikeien lan, kəni nəkotaskəlim.”[§] ⁴⁹ Kəni rəueiu agin, Jutəs təmalieuək muvən o İesu məni=pən kəm in məmə, “!Təuvir, İəgətun!” Kəni təmol nəmtətien rəha nolkeikeien kəm in.

⁵⁰ Kəni İesu təməni=pən kəm in məmə, “İəu kəti, ol nati nak iətəm nəmuva ohni.”

Kəni nətəmimi kəməhuva motaskəlim İesu məmə okotləfən e kaləpus. ⁵¹ Kəni iətəmimi kəti rəha İesu təmeapən meuvi rəkis nau rəha nəluaginien, kəni mauəh lan mohatuv rəkis matəlgī ioluək rəha pris asoli agin.

⁵² Kəni İesu təməni=pən kəm in məmə, “Əfən rəham nau e nimein, mətəu nətəmi min kətauəh e nau, okohmis e nau. ⁵³ ?Nəkəhrun uə kəpə məmə iəkəhrun nauinien e rəhak Tatə, kəni rəueiu agin min otahli=pa nagelo min tausin tēpət tēpət* məmə okotasiru lak? ⁵⁴ Mətəu nəmə iəkol lanəha, ko Nauəuə Rəha Uhgîn otəsuvaiən mol nīpəhrīenien lan, iətəm tətəni məmə otəuə tol lanu lan.”

⁵⁵ E nian əha, İesu təməni=pən kəm nīmənin nətəmimi məmə, “?Təhro nəməhuva motəmki nau asoli min mine neim min? ?Nikitəmah təhti məmə iəu iohamu itəmi kəti matol nəluaginien o nələs iahuiən kəpmən, uə? !Kəpə! Nian rəfin iətəharəg əpəha e Nīmə Rəha Uhgîn mətəgətun nətəmimi, kəni nəsəhuvaieən motaskəlim iəu. ⁵⁶ Mətəu natimnati rəfin min u tinuva minol nīpəhrīenien lan məmə Nauəuə Rəha Uhgîn iətəm iəni min aupən kəmotətēi otəuə mol nīpəhrīenien lan.” Kəni rəhan min nətəmimi kəmotəpəh in motagin.

^{26:38} Jon 12:27   ‡ ^{26:41} İesu tolkeikei məmə ilahal okəhləhtul əskasik məsləhlmanien e rəhalahal nəhatətəien lan. Afin min fes 31-35.   ^{26:46} Jon 14:31   § ^{26:48} E nəghatien Kris əhruahru, Jutəs təməni məmə “İətəmi u iətəm iəkəpəh nīkapin, kəni nəkotaskəlim.” E nolien rəha nətəm İsrəl aupən, nəpahien in nəmtətien rəha nolkeikeien.   ^{26:51} Jon 18:26

^{26:52} Jen 9:6; Nəh 13:10   * ^{26:53} Nəghatien Kris əhruahru tətəni məmə, “Kəmpəni rəha nagelo tueləf,” iətəm təhmen e nagelo səpinte-tu-tausin.   ^{26:55} Luk 19:47; 21:37

Iesu tāmēhtul e nāhmti kaunsil
(*Mak 14:53-65; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:12-14,19-24*)

⁵⁷ Nētāmimi min u kāmotaskəlīm Iesu, kāmotaləs məhuvən o Kaiəfəs u in pris asoli agin. İkin əha, iəgətun min rəha Lou mine nətəmi asoli rəha nəuaniləuis rəha Isrel, kəutəhuva motohapumın ikin. ⁵⁸ Mətəu Pitə tətən təlīg-təlīg matuərisig e Iesu, muvən əpəha lahuənu rəha pris asoli agin. Kəni tāmuvən əpəha e iat mətəharəg ilah soldia min məmə oteruh-to məmə okol nak e Iesu.

⁵⁹ Pris asoli min mine nētāmimi rəfin rəha kaunsil kəutəsəl e nəghatiən eiua min e Iesu məmə okohamu o nəghatiən min əha. ⁶⁰ Mətəu kəsoteruhian noliən tərəh kəti rəhan e nəghatiən eiua min rəha nētāmimi, nati əpnarın nəghatiən eiua min tərət kəmohtiet.

Kəni əmeiko, iətāmimi keiu kiəuva əpən, ⁶¹ kəni muəni pətīgəm məmə, “Suah u tāmətəni məmə təhrun nərəkinian Nimə Rəha Uhgın, kəni muvləkin min e nian kisil əmə.”

⁶² Kəni pris asoli agin təhtul mənı=pən kəm Iesu məmə, “?Təhro nəsəghatiən? ?Təhro e nəghatiən min əha iətəm kətəni pətīgəm tətələs pikin ik?” ⁶³ Mətəu Iesu tərpnarın əmə məsəghatiən.

Kəni pris asoli agin tāmənı=pən kəm in məmə, “Onəkəkeikei mos nonauvil kəti e Uhgın iətəm tətəmiəgəh, kəni mənı pətīgəm nıphərrianian kəm timah məmə ik Nəti Uhgın mine Kristo iətəm Uhgın tāmənı məmə otahli=pa, uə kəpə.”

⁶⁴ Kəni Iesu tāmənı=pən məmə, “Əuəh, tol əmə məmə inu nəməni mine. Mətəu iəkənı=pınə kəm tāmah rəfin məmə, e nian iətəm otuva, onəkoteruh iəu Nəti İətāmimi iəkəharəg e nıkalın maru e Uhgın u iətəm rəhan nəsanəniən iahgin, kəni mətəuiauı=pa e neai e nəpuə.”

⁶⁵ Kəni pris asoli agin tearis rəhan narən mətəu-inu niəməha təmöl o nəghatiən rəha Iesu,† kəni mənı məmə, “!Tətəghati rah e Uhgın!‡ ?Təhro məmə suah kəti min təkəikei məghati min lan? Otətəlīg-to, nəmotətəu nəghatiən tərəh kəha. ⁶⁶ ?Nikitəmah təhti məmə nak?”

Kəni kāmotənı=pən məmə, “Otəkəikei mımıs.”

⁶⁷ Kəni kāmotagəh əpnarın əmə nəhmtin, kəni motəhti e nəhlmlah. Nəuvein kotem e nəhlmlah, ⁶⁸ kəni motənı=pən məmə, “Ei, Kristo. ?Əni pətīgəm e nəsanəniən rəha Uhgın məmə pəh təmoh ik?”

Pitə tāmənı məmə təruru Iesu
(*Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18,25-27*)

⁶⁹ E nian əha, Pitə tətəharəg ihluə e iat rəha nimə, kəni pətan mıtə kəti u in ioluək tuva ohni mənı=pən kəm in məmə, “İk min u, nəmatuərisig e Iesu, iətəm Kaləli.”

⁷⁰ Mətəu Pitə təmeiua e lah rəfin məmə, “İəkəruru nati ko iətəm nətəni.”

⁷¹ Kəni maliuək muvən e ket rəha iat, kəni ikin əha pətan mıtə kəti min təmeruh in, kəni tāmənı=pən kəm nətāmimi ikin əha məmə, “suah u kəti u tāmātuərisig e Iesu İətəm Nəsərıt.”

⁷² Mətəu Pitə təmeiua əskasik min mos nonauvil məmə, “!İəkəruru suah kəha!”

⁷³ Təsuvəhiən, nətāmimi min u kəutəhtul ikin əha kəməhuvən o Pitə motənı=pən məmə, “Pəhriən məmə ik kəti əha, mətəu-inu noliən rəha nəghatiən rəham təhmen əmə e lah.”§

⁷⁴ Kəni tənı məmə nəmə tətəiua pəh nərahian rəha Uhgın otuva ohni. Kəni təmos nonauvil məmə, “!İəkəruru suah kəha!”

26:61 Jon 2:19-21   26:63 Aes 53:7; Mat 27:12   26:64 Sam 110:1; Dan 7:13; Mat 24:30   † 26:65 Nētāmimi rəha kaunsil, kəsotəniən nıphərrianian məmə Iesu in Məsaiə, nəti Uhgın. İətəmi asoli rəha pris min tāməhapu rəhan narən mətəu-inu niəməha təmöl o nəghatiən rəha Iesu. Lou rəha Mosis e Lev 10:6 mine 21:10 tətəni məmə iətəmi asoli rəha pris min otəsəhapuiən narən rəhan.   ‡ 26:65 İətəmi asoli rəha pris min tāmənı məmə Iesu tāmənı rah Uhgın mətəu-inu Iesu tətəni məmə in təhmen əmə e Uhgın.   26:65 Mat 9:3; Jon 10:33   26:66 Lev 24:16; Jon 19:7   26:67 Aes 50:6; 53:5   § 26:73 Pitə in iətəm Kaləli, kəni nəghatiən rəhan tol pisin nəuan nəuətin e nətəm Jerusiləm.

Kəni rəueiu aġin, mənig təkakə. ⁷⁵ Kəni Pitə nikin təhti nəghatien iətəm Iesu təməni kəm in məmə, “Uərisig mənig təkakə, onəkəni mau kisil məmə nəkəruru iəu.” Kəni Pitə təmiet muvən ihluə, nikin titəgit kəni təmasək pik.

27

Jutəs təmarin aru in

(Mak 15:1; Luk 23:1-2; Jon 18:28-32)

¹ Ləplapin aġin, pris asoli min rəfin mine nətəmi asoli min rəha nətəmimi kəmotuhapumin min motətəi nəuə məmə okotohtəu=pən suaru nak o nohamuiən Iesu. ² Kəmotəlis in, kəni motələs məhuvən motəhlman=pən lan e nəhlmi Pailət, kəpmən rəha Rom.

³ Nian Jutəs u iətəm təmegəhan=pən e Iesu e nəhlmi rəhan min tikimir, təmafə məmə kəmotiuvu pətigəm Iesu məmə otimis, nikin tinahmə pik o nati iətəm təmol, kəni təkki məni əha kəmol e silfə ilah tate, məmə otəfən kəm pris asoli min mine nətəmimi asoli min rəha nətəm Isrel. ⁴ Kəni mənī=pən məmə, “Inol təfagə tərāh mətəu-inu iəmegəhan=pən e nəhlmi tikimir min iətəmi kəti iətəm təsolien nati kəti tərāh.”

Kəni kotəni=pən məmə, “Inu nati əpnəpin əmə o timah. !In nati kəti rəham əmə!”

⁵ Tol lanəha, Jutəs təməmki mənī morin=pən əpəha e Nimə Rəha Uhgīn, kəni in miet magim muvən marin aru in.

⁶ Kəni pris asoli min kəməhuvən motəuəri-əuəri mənī, kəni motəni məmə, “Təsəhruahru-pənien e rəhatah Lou məmə okotələhu=pən mənī u ilah mənī rəha Nimə Rəha Uhgīn, mətəu-inu kəmotos nəhmti nira iətəmimi lan.” ⁷ Kəni kautəni məmə okotos mənī kəha məhuvən motos nəhmti niftəni kəti u aupən kətəni məmə, “niftəni rəha iətəmi kəti iətəm tatol sospən e niftəni,” kəni kautəni məmə okatitənim napispis min ikin. ⁸ Tol lanəha, muva mətəuərus=pa u rəueiu, nətəmimi kətauin e niftəni əha məmə, “Niftəni E Nīrə.” ⁹ Kəni nəghatien nak iətəm iəni Jeriməiə təmənī aupən, təmuva mol nīpəhrənien lan. Təmənī məmə, “Kəmotos mənī tate əha iətəm kəmol e silfə, inu nəhmtin iətəm nətəm Isrel kəmotəni o iətəmi u, ¹⁰ kəni kautos mənī əha məmə okotos nəhmtin ‘niftəni o noliən sospən,’ təhmen əmə məmə lərmənig təmənī kəm iəu.”

Iesu təməhtul e nəhmti Pailət

(Mak 15:2-15; Luk 23:3-5,13-25; Jon 18:33-19:6)

¹¹ Kəni Iesu təmuvən məhtul e nəhmti Pailət, kəni Pailət tətətapuəh ohni məmə, “Ik kig rəha nətəm Isrel?”

Kəni Iesu təmənī=pən məmə, “Əuəh, tol əmə məmə inu nəməni mine.”

¹² Nian pris asoli min mine nətəmi asoli min rəha Isrel kautəni pətigəm nəghatien min e Iesu, mətəu Iesu təsuhəlpinien rəhalah nəghatien. ¹³ Kəni Pailət təmənī=pən kəm in məmə, “?Natətəu nəghatien min iətəm kautəni tatələs pikin ik, uə kəpə?” ¹⁴ Mətəu Iesu təpnəpin əmə məsəghatien, kəni məsuhəlpin minien nəghatien kəti ilah kautəni, kəni Pailət, narmin təmiuvig pik.

¹⁵ Kəni e nian rəha lafet rəha Pasova, in noliən rəha kəpmən məmə otahli pətigəm iətəmimi kəti e kaləpus iətəm nīmənin nətəmimi kəmotəni. ¹⁶ E nian əha, iətəmi kəti tətəməhli e kaləpus, nərgin u Parəpəs. Kəni nətəmimi rəfin kotəhrun məmə in təmol tərāh pik aġin. ¹⁷ Kəni nian nīmənin nətəmimi kinəhuva, kəni Pailət tətətapuəh o lah məmə, “?Nəkotolkeikei məmə iəkahli pətigəm pəh e kaləpus tiet matuvən, Parəpəs, uə Iesu, kətauin lan məmə Kristo?” ¹⁸ Təmənī lanəha mətəu-inu in təhrun məmə kəmotegəhan=pən e Iesu e nəhlmin mətəu-inu kautetət Iesu.

¹⁹ Nian Pailət tətəharəg e jeə rəha nakilien nəghatien, rəhan pətan tahli=pən nəghatien kəm in məmə, “Suah konu təsolien nati tərāh kəti. Solien nati kəti lan, mətəu iəməməhlair lan, kəni rəueiu iətətəu tərāh aġin ohni.”

²⁰ Mətəu pris asoli min mine nətəmi asoli rəha nətəm Isrel kəmotəghati kəm nīmənin nətəmimi məmə okotəuhlin nətəligien rəhalah. Kəni ilah kəmotətapuəh o Pailət məmə otahli pətigəm Parəpəs, kəni kotohamu Iesu.

²¹ Kəni Pailət təmətapuəh o lah məmə, “?Suah mil u, in pəhruvən lan iəkahli pətigəm?” Mətəu nīmənin nətəmimi kəmotəni=pən məmə, “Parəpəs.”

²² Kəni Pailət təməni=pən məmə, “?Kəni oiəkəhro Iesu u kətəni məmə Krīsto?”

Kəni nīmənin nətəmimi rəfin kəmotəni=pən məmə, “!Okətu-pəri e niği kəməluau otimis!” ²³ Kəni Pailət təməni=pən kəm lah məmə, “?O nak? ?Təmōl nati tərāh nak?”

Mətəu nīmənin nətəmimi kəmotagət əfəməh, motəni məmə, “!Okətu-pəri in e niği kəməluau otimis!”

²⁴ Kəni nian Pailət təmeruh məmə ko təsələhuiən nəghatiən rəhalah, kəni ilah kinəutəhtul maru o norgəhuiən, kəni tos nəhu meikuas e nəhlmin e nəhmti nīmənin nətəmimi, kəni məni=pən kəm lah məmə, “Nəghatiən kəti rəhak tikə o suah u, məmə nīran otəməhli=pa lak. !Nīmisiən rəhan tətəməhli=pinə e nəhlmitəmāh!”

²⁵ Kəni nətəmimi rəfin kəmotəni məmə, “!Pəh nīran təməhli=pa o timah mine kəlkələh min rəhatimāh min!”

²⁶ Kəni Pailət təmāhli pətigəm megəhan=pən e Parəpəs kəm lah. Mətəu təməni məmə okalis Iesu, kəni təmegəhan=pən lan məmə okətu-pəri e niği kəməluau məmə otimis.

Soldiə min kəməutəuvsan e Iesu

²⁷ Kəni soldiə min rəha Pailət kotələs Iesu məhuvən əpəha imə e nīmə asoli rəha kəpmən, kətəni məmə Praetoriəm. Kəni kəmotəuvin rəfin e soldiə min kəhuva mohtəlau lan. ²⁸ Kəni motəmkirəkis rəhan natimnati, məhuvən=pən e kot ərarəuiv kəti kəm in, təhmen e kot rəha kig kəti. ²⁹ Kəni motol nīləuis iətəm nihlīn əha ikin motol kəfəfau lan, motəfəfau=pən e rəhn-kapə Iesu motaləh əuvsan lan məmə in hat rəha kig kəti. Kəni motələhu=pən nəuanīgi kəti e nəhlmin maru məmə in niği rəha kig, kəni motisin nəuliləh aupən lan, motaləh əuvsan, motəni=pən kəm in məmə, “!Iəkotisiai ik, kig rəha nətəm Isrel!” ³⁰ Kəni motagəh lan, kəni motələs nəuanīgi motoh rəhn-kapə lan motau tēpət. ³¹ Nian kinotol əuvsan rəkis lan, kəni motəpēg rəkis kot ərarəuiv, məhuvən=pən min e rəhan natimnati. Kəni motələs məhuvən məmə okotətu-pəri e niği kəməluau məmə otimis.

Kəmətu-pəri Iesu
e niği kəməluau

(*Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27*)

³² Nian kəməutəhuvən, motafu iətəm Sairəni kəti, nərgin u Saimon, kəni kəmotəni=pən əskasik ohni məmə otələs niği kəməluau.* ³³ Kəməhuva ikin kəti kətəni məmə, Kolkotə, u nīpətīn tətəni məmə Louipil-uipil. ³⁴ Ikin əha kəmotəfən wain kəm Iesu iətəm kəmalin ilau nati tarfu. Mətəu nian Iesu təməmnmim askəuvin, kəni məpəh nənmimian.† ³⁵ Nian kəmətu-pəri e niği kəməluau, kəni moturin tais o rəhan napən. ³⁶ Kəni məutəharəg mauteruh Iesu ikin əha məmə otimis aɡin. ³⁷ Ilis e rəhn-kapə, kəmətēi=pən nīpəgnəmti nəniən tətəni məmə,

INU IESU,

KIG RƏHA NƏTƏM ISREL.

³⁸ Kəni iətəmimi keiu iətəm katuoh nətəmimi mətuakləh e rəhalah natimnati, kəmətu-pəri ilau e niği kəməluau, kəti e nīkalin maru, kəti e nīkalin məuil. ³⁹ Kəni nətəmimi min u kəməutaliuək məutəhuva məutəhuvən, məutəni=pən nəghatiən tərāh kəm Iesu, mauturin-urin rəhn-kapə lah, ⁴⁰ məutəni məmə, “Nəmətəni məmə onəkərəkīn Nīmə Rəha Uhgīn kəni ik pīsīn əmə muvləkīn o nian kisil. !Osmiəgəh aru ik! !Kəni eiuaiu e niği kəməluau nəmə ik Nəti Uhgīn pəhriən!”

^{27:24} Dut 21:6-9   ^{27:25} Uək 5:28   ^{27:28} Luk 23:11   ^{27:30} Aes 50:6   * ^{27:32} Iesu tīnəpərou rəkis mətəu kəmotalis pik kəni motoh pik.   † ^{27:34} Məta nati tarfu u in nati kəti təhmen e mərsin məmə otol təsətəu pikiən nahməiən, məmə otol iətəmimi təsətəlig vivien. Mətəu Iesu in təsəlkeikeiən məmə otəsətəuiən nahməiən, kəni molkeikei məmə rəhan nətəligiən otətəuiv əmə. Tol lanəha in təməsənmimian mərsin u.   ^{27:34} Sam 69:21   ^{27:35} Sam 22:18   ^{27:38} Aes 53:12   ^{27:39} Sam 22:7; 109:25   ^{27:40} Mat 26:61; Jon 2:19

⁴¹ E noliæn əhmen min əmə, pris asoli min, mine iægətun asoli min rəha Lou, mine nətəmimi asoli min rəha nətəm Isrel kotol əuvsan, ⁴² motəni məmə, “Təmosmiəgəh nətəmimi, mətəu ko təruru nosmiəgəh aruiæn in. In kig rəha Isrel. Nəmə teiuaiu aru e niği kəməluau, kəni okotəni niphəriənian lan. ⁴³ Tətəhatətə e Uhgīn. Təməni məmə in Nəti Uhgīn, kəni pəh Uhgīn tos rəkis in əha rəueiu nəmə in tolkeikei.” ⁴⁴ E noliæn əhmen min əmə, iakləh mil iətəm kəmətu-pəri ilau ilahal min e niği kəməluau, kətuəni=pən nəghatiæn tərəh tepət kəm in.

Iesu tinimis

(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

⁴⁵ Kəni e tueləf klok mətəuarius=pən tri klok, napinəpuian təmeiuaiu mirəuei rəfin natimnati. ⁴⁶ Kəni iuəkir e tri klok ləhnaiuv, Iesu təmasək əfəməh e rəhan nəghatiæn məni məmə, “!Eli, Eli! ?Lema sapaktəni?” Nipəti rəhan nəghatiæn təni məmə, “!Uhgīn rəhak, Uhgīn rəhak! ?Təhro nətəpəh iəu?”[‡]

⁴⁷ Nian nətəmimi nəuvein nətəm kəmutəhtul əha ikin kəmotətəu təmasək əfəməh lanəha, kəni kotəni məmə, “In tətəuin e Elaijə.”

⁴⁸ Kəni rəueiu agin min, kəti təmaiu muvən mələs nati kəti təhmen e kotin,[§] kəni məueiu wain u tarfu, məu e niği, kəni məfən məmə Iesu otəmnim. ⁴⁹ Kəni ilah min nəuvein kotəni=pən məmə, “Əpəh əmə. Pəh kauteh-to nəmə Elaijə otuva mosmiəgəh in, uə kəpə.”

⁵⁰ Kəni Iesu təmasək əfəməh min, megəhan aru lan məmə otimis, kəni rəhan nehagiæn tiet.

⁵¹ E nian əhruahru əha, napən iətəm tətəhkul e Nimə Rəha Uhgīn təməhapu mol nəuətən keiu, təmətuəuin əpəha ilis muva mol naunun əpəha ləhtəni. Nəmig təməlauəl, kəni kəpiel min kəmotəhapu. ⁵² Kəni suvət min u kəmol e nipəg kəpiel kəmotəuag, kəni nətəmimi nətəm kotəhruahru tepət nətəm kəmoħmis rəkis, kəmotəmiəgəh min. ⁵³ Kəmoħiet e suvət min, kəni uərisig Iesu təmanəmiəgəh min e nimisiæn, kəni ilah kəməhuvən əpəha Jerusiləm moħiet=pən o nətəmimi tepət.

⁵⁴ Kəni iətəmi asoli rəha soldia min rəha nətəm Rom ilah rəhan soldia min nətəm kəmoteruh Iesu, kəmotafu nəmig mine natimnati min əha. Kəni kəmotəgin pik, kəni motəni əfəməh məmə, “!Niphəriənian, inu Nəti Uhgīn pəhriən!”

⁵⁵ Nipətan tepət kəmutəhtul isəu məutarfu. Ilah kəmotəsipən ikin Kaləli mautohtəu=pən Iesu məutasiru lan e nati pisin pisin min.* ⁵⁶ Ilah min nəuvein u Meri Maktələ, kəni Meri u məmə rəha Jemis mine Josi, kəni məmə rəha nəti Səpəti mil.

Kəmitənim Iesu

(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁵⁷ Iətəm Aramatia u rəhan nautə tepət, nərgin u Josip, in iətəmimi kəti rəha Iesu. Nian tinətuva iuəkir o napinəpuian, ⁵⁸ təmuvən meruh Pailət, kəni mətapuəh o nipəti Iesu, kəni Pailət təmegəhan e nipəti Iesu kəm in. ⁵⁹ Kəni Josip təmos nipəti Iesu muvən məuveg e napən ruən vi kəti, nərgin u linən, ⁶⁰ kəni mələs muvən mələhu=pən e suvət vi kəmol e nipəg kəpiel. Suvət u rəha Josip. Kəni misuə=pən e kəpiel asoli kəti mahtipəsig e nipəg kəpiel lan, kəni matuvən.† ⁶¹ Meri Maktələ, mine Meri kəti min kətuəharəg əha iuəkir o suvət.

Soldia min nətəm kəmotəh nipəg kəpiel

^{27:43} Sam 22:8   ^{27:46} Sam 22:1   ‡ ^{27:46} “Eli, Eli” in nəghatiæn Hipru, kəni “lema sapaktəni” in nəghatiæn Aramaik (nəghatiæn u in iuəkir əmə o nəghatiæn Hipru). Iesu mine rəhan min nətəmimi kəutəghati pik e nəghatiæn mil u mine nəghatiæn Kris.   § ^{27:48} Nati u təhmen nipispisi matris.   ^{27:48} Sam 69:21   ^{27:51} Eks 26:31-33; Hip 10:19-20   * ^{27:55} Nipətan min əha kəmotəsipən e Iesu e nati pisin təhmen e nauəniæn, mine nəhu, mine ikin rəha napilən.

^{27:55} Luk 8:2-3   ^{27:58} Dut 21:22-23   † ^{27:60} Kəpiel u kətahtipəsig=pən lan e nipəg suvət lan, kəməte i təharəg əharəg təhmen e whil rəha lotə asoli kəti, təhmen e uan mitə mine e nəharəg əharəgiæn rəhan.   ^{27:60} Aes 53:9

⁶² Nian əha, in nian katol əpenə-penə o Sapət lan, kəni kəməni lauig lan e Sapət, pris asoli min mine Farəsi min kəməhuvən moteruh Pailət. ⁶³ Motəni=pən məmə, “İətəmi asoli. Nikitimah tinəhti məmə, nian suah kəha, iətəmi rəha neiuəiən, təmətəmiəgəh əhanəh, mətəni məmə, ‘Nian kisil otuva muvən, kəni Uhgın otosmiəgəh min iəu e nimisiən.’ ⁶⁴ Tol lanəha, ahli=pən rəham nəuvein soldia okəhuvən məuteh nıpəg kəpiel suvət motətəuarus=pən nian kisil tuva muvən. Məta rəhan min okəhuva motakləh e nıpətın, kəni motəni=pən kəm nətəmimi məmə təmətəmiəgəh min e nimisiən. Kəni neiuəiən u, in otərəh tapirəkis iətəm aypən.”

⁶⁵ Kəni Pailət təməni=pən məmə “Otos soldia min, kəni məhuvən motol natimnati rəfin iətəm nəkotolkeikei məmə okotol e neh viviən suvət e nıpəg kəpiel.” ⁶⁶ Kəni soldia min kəməhuvən mauteh vivi nıpəg kəpiel, motələhu=pən nəmtətian kəti e kəpiel. † Kəni kəmotələhu soldia min məmə okauteh ikin əha.

28

Iesu təmətəmiəgəh min
e nimisiən

(Mak 16:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

¹ E Sante* ləplapın agın, təmətian məsian viviən, Meri Maktələ mine Meri kəti min kəmian məmə okuəsəl=pən e suvət e nıpəg kəpiel.

² Kəni əmeiko, nəmig asoli kəti təməluə mətəu-inu agelo kəti rəha İərməniğ təmsipəri e negəu e neai muvən e nıpəg kəpiel, kəni misuə rəkis e kəpiel, kəni mətəharəg-pəri lan. ³ In tətasiə təhmen e noraiپیən, kəni rəhan napən min kotəruən təhmen e nəuauı nıtəhi. ⁴ Soldia min kəmotəgin pik, kəni motərəmrumin, narmilah təmikhə təhmen e nətəm kəmoħmis.

⁵ Kəni agelo təməni=pən kəm pəta mil məmə, “Suəginian, mətəu-inu iəkəhrun məmə nətuəsəl e Iesu iətəm kəmətə-pəri e niği kəməluau. ⁶ Tikə u ikin inu. In təmətəmiəgəh min e nimisiən təhmen əmə e inu təməni mine aypən. İəuva mueruh ikin təmətəməhli ikin. ⁷ Kəni ian uəhai, kəni muəni=pən kəm rəhan min nətəmimi məmə, ‘In təmətəmiəgəh min e nimisiən, kəni in tətaupən e təmāh matuvən əpəha Kaləli. Kəni ikin əha, onəkoteruh in ikin.’ İntələh, rəhak u nəghatian inəni kəm təlau.”

⁸ Kəni pəta mil kəmuagim uəhai əmə e suvət e nıpəg kəpiel, mətəuəgin, mətəu nıkilau tagian, mətian məmə okuəni=pən kəm nətəmimi min rəha Iesu. ⁹ Kəni əmeiko, Iesu tiet pətigəm o lau, məni=pən kəm lau məmə, “Təuvir.” Kəni kəmiəuva o Iesu, muaskəlim nəhlikin, kəni muəfaki kəm in. ¹⁰ Kəni Iesu təməni=pən kəm lau məmə, “Suəginian. İan muəni=pən kəm piak min məmə okəhuvən Kaləli. İkin əha okoteruh iəu ikin.”

Nəghatian rəha soldia min

¹¹ Nian pəta mil kəmualiuək mətian, kəni soldia min əha nəuvein kəməhuvən e taun, kəni motəni=pən kəm pris asoli min natimnati rəfin iətəm kəmoteruh. ¹² Nian pris asoli min kəməhuvən moteruh nətəmimi asoli rəha nətəm İsrəl, kəni motol nəuə kəti motəlis nəghatian lan. Kəni motəfən məni asoli kəm soldia min, ¹³ motəni=pən kəm lah məmə, “Nəkotəni=pən kəm nətəmimi məmə, ‘Rəhan min nətəmimi kəməhuva lapın nian itimah iəmotapili, motakləh e nıpətın motələs motəgin.’ ¹⁴ Nəmə kəpmən otətəu nanusiən u, kəni itimah iəkəhuvən motəni nəghatian kəti kəm in. Kəni itimah onəsotosian nərahian kəti lan.” ¹⁵ Tol lanəha, soldia min kəmotos məni, kəni motol təhmen=pən əmə məmə

^{27:63} Mat 12:40; 16:21; Mak 9:31; 10:33-34; Luk 9:22; 18:31-33; Jon 2:19-21 † ^{27:66} Rəueiu, kitah kəsotəhrun əhruahruian məmə kəmol nəmtətian əha e noliən nak. Kəmə təhro kəmalis nıləuis kəti iətəm təmol mak lan, uə kəmə təhro, kəmol plastə. Mətəu nətəmimi rəfin kotəhrun məmə iətəmi kəti otəsekiən nati əha məsələs rəkisiən. Kəni nəmə kəuteruh nəmtətian kəti məmə təməhapu=pən, uə təmiet rəkis, kəni soldia min okotəhrun məmə iətəmi kəti təmāhuvihin rəkis kəpiel. * ^{28:1} Nəghatian Kris əhruahru tətəni məmə, “Nian Sapət tinol naunun, e nian iətəm tətaupən e wik” ^{28:6} Mat 12:40; 16:21 ^{28:10} Mat 26:32

kəmāni mine kəm lah. Kəni nəghatiən eiua u təmuvən mitəlau e nətəm Isrel muva mətəuarus=pa rəueiu.

Iesu tāmiet pətigəm

o rəhan min nətəmimi

(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23)

¹⁶ Kəni nətəmi lepīn rəha Iesu kəməhuvən Kaləli, məhuvən e nītəuət iətəm Iesu təmāni kəm lah məmə okəhuvən ikin. ¹⁷ Nian kəmoteruh in, kəni kəmotəfaki kəm in, mətəu nəuvein rəhalah nətəligiən tatol keiu. ¹⁸ Kəni Iesu tuva o lah, kəni mənī=pən kəm lah məmə, “Nepətiən rəfin rəha negəu e neai mine nəhue niftəni o narmənigiən, Uhgīn təməfa kəm iəu. ¹⁹ Tol lanu, onəkəhuvən motiuvi nətəmimi e nəuaniləuis min rəfin e nītəni min rəfin məmə okəhuva rəhak nətəmimi, kəni motol bəptais e lah e nərgi Tatə Uhgīn, mine Nətīn, mine Narmīn, ²⁰ kəni motəgətun ilah məmə okotohtəu=pən rəfin nəghatiən min iətəm iəmāni kəm təmāh. Kəni nīpəhriəniən, iətətig kitah min itəmāh nian min rəfin mətəuarus naunun nian.”

Mak

Nanusian Təuvir Rəha Iesu Kristo İtəm Mak Təmətei Nəghatien əkuəkir rəha nauəuə u Mak

?Pəh təmətei nauəuə u? **Jon Mak** təmətei nauəuə u. In səniəmə iətəmi tueləf kəti rəha Iesu. Mətəu kətəni məmə in niəli təuvir kəti rəha Pitə iətəm ilau kətian ikin min tepət. Nauəuə rəha Uək Min tətəni məmə in təmuvən ilau Pol e rəhan naliuəkien iətəm təmaupən mol, kəni uərisig lan, təmuvən ilau Panəpəs.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Kəmotəni məmə Mak təmətətig Rom nian in təmətei nauəuə u, kəni nəmə təhro ilau Pitə, uərisig kohamu Pitə. Mak təmətei nauəuə u tatuvən o nəfaki min əpəha Rom u ilah Nanihluə min. Kitah kotəhrun lanəha mətəu-inu in tətəni pətigəm nipəti nolien min rəha nətəm Isrel iətəm kautol. Kəni e nauəuə u, təmətei nəghatien nəuvein e nəghatien Aramaik iətəm nətəm Isrel kinotəhrun rəkis. Mətəu in təməuhlin nəghatien min u tuva e nəghatien Kris iətəm Nanihluə min əpəha Rom kəutəghati lan.

?Natigien təhro lanu nian təmətei? **E nian Mak** təmətei nauəuə u, kəni nətəm Rom kəutarmənig e nitəni asoli iətəm titəlau e Nitəhi Metiterenien. Rəhalah nəghatien kətiəh əmə, kəni rəhalah suaru kotəuvir, kəni rəhalah nolien o nahli-pəniən nəghatien min in təuvir. Nian əha, in nian təuvir o nəni pətigəmien Nanusian Təuvir rəha Iesu Kristo. E nian əha, Nanusian Təuvir təmaiu uəhai əmə e nitəni pisin pisin min e suaru min rəha Rom.

?Təmətei nauəuə u o nak? **Mak tolkeikei** məmə otəni pətigəm əhruahru nanusian rəfin rəha Iesu, məmə in pəh, kəni in təmol nak, kəni mətəgətun nak. Nəmə təhro in tolkeikei məmə otəfəri nətəligien rəha nəfaki min əpəha Rom, mətəu-inu nətəmimi tepət kəmol nərahien kəm lah. Mak təmətei nətəligien tepət o nian iəkis min iətəm otəpanuva e nəmiəgəhien rəha nətəmimi rəha Iesu. Kəni in təməni pətigəm nolien rəha Iesu məmə in min təmətatig e nian iəkis min.

Jon Bəptais təmol əpenə-penə e suaru

(Mat 3:1-12; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)

¹ Inu nətuəuinien rəha Nanusian Təuvir rəha Iesu Kristo, Nəti Uhgın. ² İəni rəha Uhgın, nərgin u Aiseə təmətei lanu e nauəuə aupən. Uhgın təməni məmə, “Otafu-to. İətəhli=pinə iahləpis iətəm otos rəhak nəghatien. In otaupən lam məmə otol əpenə-penə e rəham suaru.”

³ “İtəmimi u tətauin əpəha ikin təpiə-məpiə ikin mətəni məmə, ‘İtəmah, otol əpenə-penə e suaru rəha İərmənig, kəni motol rəhan suaru təhruahru.’”

⁴ Kəni iahləpis u in Jon Bəptais. Tol lanəha, təmiet=pa ikin təpiə-məpiə ikin matol bəptais e nətəmimi, kəni mətəni pətigəm nəghatien rəha Uhgın kəm lah məmə okotəkeikei motəuhlin nəmtəhlah o nolien tərah min rəhalah, kəni məhuvən o Uhgın, məmə in otəfəl nolien tərah min rəhalah. Kəni nəmtətien kəti o nati u, okol bəptais e lah. ⁵ Nətəmimi tepət pik e nitəni Jutiə mine taun əha Jerusiləm, kəməhuva motətəlig e rəhan nəghatien, kəni motəni pətigəm rəhalah nolien tərah min, kəni Jon təmol bəptais e lah əpəha e nəhu Jotən.

⁶ Jon təməsuvəniən e napən təuvir. Rəhan napən təhmen əmə e rəha iəni u Elaijə aupən. Rəhan napən kəmol e nimeime kaməl, kəni rəhan kətəuti kəmol e nilosi kau, kəni matun əmə pitu mine nəhu sukəpak e nikinati. ⁷ Kəni təməni pətigəm kəm nətəmimi məmə, “İtəmi kəti u tatuərisig lak, rəhan nəsanəniən mine nepətien tapirəkis iəu. Kəni iəu ləhtəni agin, iəsəhmen minien məmə iəkeiuiu mitis rəkis niləuis e rəhan put. ⁸ İatol bəptais e təmah e nəhu, mətəu in otəpanol bəptais e təmah e Narmin Rəha Uhgın.”

Jon tæmol bæptais e Iesu æpæha e næhu Jotæn
(*Mat 3:13-17; Luk 3:21-22*)

⁹ E nian æha, Iesu tæmiet æpæha Nasærit, lahuænu kæti æpæha Kalæli muva. Kæni Jon tæmol bæptais lan æpæha e næhu Jotæn. ¹⁰ Nian Iesu tæmæri æpæha e næhu, kæni mæsal-pæri mafu negæu e neai tæmæuag, kæni Narmin Ræha Uhgîn tæmeiuaiu=pa ohni tæhmen=pæn e mak. ¹¹ Kæni næuia Uhgîn tæmsipæri æpæha e negæu e neai mætæni lanu lan mæmæ, “Ik nætik keikei, iækolkeikei pik ik, kæni nîkik tagiæn pik agîn ohnik.”

Setæn tæmæfæn-æfæn kæm Iesu
(*Mat 4:1-11; Luk 4:1-13*)

¹² Kæni ræueiu agîn min, Narmin Ræha Uhgîn tæmiti=pæn Iesu æpæha ikin tæpiæ-mæpiæ ikin, ¹³ ima nati rarpîn min. Tæmatig ikin mos nian fote. E nian min æha Setæn tætæfæn-æfæn kæm in. Kæni nagelo min kæmotasiru lan.

Iesu tinætuæuin mætæni pætigæm Nanusiæn Tæuvir
(*Mat 4:12-17; Luk 4:14-15*)

¹⁴ Nian kinlæfæn rækis Jon e kalæpus, Iesu tæmuvæn æpæha Kalæli mætæni pætigæm Nanusiæn Tæuvir ræha Uhgîn kæm nætæmimi. ¹⁵ Tæmæni mæmæ, “!Nian tinuva æhruahru æha ræueiu! !Ræhan nian tinuva! !Nian ræha Narmæniagiæn Ræha Uhgîn tinatuva iuækir! !Otæuhlin nætæligiæn ræhatæmah, motæpæh pæhriæn nolliæn tærah min, kæni mæhuvæn o Uhgîn, kæni motæhatætæ e Nanusiæn Tæuvir!”

Iesu tæmauin e nætæmimi kuvæt ræha niuviæn næmu
(*Mat 4:18-22; Luk 5:1-11*)

¹⁶ Nian Iesu tæmætalieuæk e nîkali næhu Lek Kalæli, kæni meruh suah mil keiu, ræha niuviæn næmu min, nærgilau u Saimon mine pian Antîru. Kætuatu e net. ¹⁷ Kæni Iesu tæmæni=pæn kæm lau mæmæ, “!æuva, muiæu=pa iæu, miæuva ræhak iætæmimi mil, kæni iæu iækol itælu nækiæuva iætæmimi mil ræha niuviæn nætæmimi mæmæ okæhuva ræhak min nætæmimi.” ¹⁸ Kæni æmeiko kuæpæh ræhalau net, kæni muiæu=pæn.

¹⁹ Kæni Iesu tæmalieuæk muvæn tæhmin min næuuetin, kæni meruh næti Sæpæti mil Jemis mine pian Jon kætuæharæg e ræhalau bot mætuæhli vivi ræhalau net. ²⁰ Kæni e nian æmæ kæha inæha, Iesu tæmauin e lau lan, kæni kuæhtul muæpæh ræhalau tatæ Sæpæti mine ræhan noluæk min kæutæharæg e nipæg næua bot, kæni muiæu=pæn Iesu.

Iesu tæmæhgi pætigæm
narmin tærah min e iætæmi kæti
æpæha Kapeniæm.

(*Luk 4:31-37*)

²¹ Kæni Iesu mine ræhan min nætæmimi kæmæhuvæn æpæha lahuænu Kapeniæm. Kæni e nian ræha Sæpæt, Iesu tæmuvæn æpæha e nimæ ræha nuhapuminiæn mætægætun nætæmimi. ²² Kæni nætæmimi kæmotætæu ræhan næghatiæn, narmilah tæmiuviæg pik ohni mætæu-inu ræhan næghatiæn tæfigæm, nepætiæn æha ikin, kæni mapirækis ræha nægætun min ræha Lou.

²³ Kæni e nian æha, iætæmi kæti narmin tærah tætatig lan tæmuva imæ mætægæt æfæmæh mæmæ, ²⁴ “!Ik Iesu iætæm Nasærit! ?Næmuva mæmæ onækæhro e timah? !Næmæ tæhro næmuva mæmæ onækærækin itimah! !æu inæhrun rækis ik, ik iætæmi Asim ræha Uhgîn!”

²⁵ Kæni mætæu Iesu tæmæni=pæn æskasik kæm narmin tærah kæha mæmæ, “!Ah! Sæghatiæn, miet e suah u.” ²⁶ Kæni narmin tærah tæmol nipæti suah kæha tæramrumin, magæt æfæmæh miet lan.

²⁷ Kæni nætæmimi kæmotauit motæni=pæn kæm lah min mæmæ, “!Ei, nak u! Nægætuniæn vi kæti u. !Suah u tatos næsanæniæn o næghatiæn kæm narmin tærah min, kæni kautætælig lan mautol næuiæn!” ²⁸ Kæni kæmanus ueiuæhai æmæ Iesu, tuvæn mapækol æpæha e nitæni Kalæli.

Iesu tæmol vivi
nætæmimi tepæt

(*Mat 8:14-17; Luk 4:38-41*)

²⁹ Nian Iesu mine Jemis, Jon, Saimon, mine Antiru kæmohiet e nimæ ræha nuhapuminian, kæni motaiu æhruahru mæhuvæn æpæha lahuænu ima Saimon mine Antiru ikin.

³⁰ Nian kæmæhuvæn, mætæu uhu Saimon tætæpu-ætæpu, kæni mætæpili pæri e ræhan pet, kæni kæmotæni=pæn kæm Iesu mæmæ pætan æha tatimis. ³¹ Kæni Iesu tæmuvæn meapæn o næhlmin kæni masiru lan tæhtul. Kæni nætæpu-ætæpuian tagim lan. Kæni tuvæn matol niġlah nauæniæn.

³² Tinapinæpu mitigar tinatiuwig, nian ræha Sapæt tinol naunun, kæni nætæmimi min u kautohmis, mine nætæmimi narmin tærah tætætig e lah, pialah min kæmotos ilah mæhuva o Iesu. ³³ Nætæmimi ræfin e lahuænu æha kæmæhuva motuhapumin æmæ ilah min æpæha e namtihuæ e nimæ æha ræha Saimon mine Antiru. ³⁴ Kæni Iesu tæmol vivi nætæmimi tepæt u kautos nimisian pisin pisin min kotæuvir, kæni mæhgi pætigæm narmin tærah tepæt e nætæmimi, mætæu tæmæniæhu narmin tærah min mæmæ okæsothæghatæn, mætæu inu kinotæhrun rækis mæmæ pæh u Iesu.

Iesu tæmætanus pætigæm ræhan næghatæn æpæha Kalæli

(*Luk 4:42-44*)

³⁵ Kæni læplapin agin, fætukai tæsæri æhanæhian, Iesu tæmiet muvæn æpæha ikin nætæmimi kohkæ ikin mætæfaki. ³⁶ Kæni Saimon mine in min næuvein kæmæhuvæn mæutæsal lan.

³⁷ Nian kæmoteruh, kæni kæmotæni=pæn kæm in mæmæ, "Nætæmimi ræfin kæutæsal lam."

³⁸ Mætæu Iesu tæmæni=pæn kæm lah mæmæ, "Kæpæ. Pæh kæhuvæn æpæha e lahuænu pisin min næuvein, iækanus pætigæm ræhak næghatæn kæm nætæmimi mapækol mætæu-inu, nati u inu iæmuva ohni mæmæ iækol."

³⁹ Kæni muvæn mapækol ræfin e nitæni æpæha Kalæli, mætanus pætigæm ræhan næghatæn æpæha e nimæ ræha nuhapuminian min, kæni mæhgi pætigæm narmin tærah min e nætæmimi.

Iesu tæmol vivi suah kæti leprosi tæmol

(*Mat 8:1-4; Luk 5:12-16*)

⁴⁰ Suah kæti leprosi tæmol, tæmuva misin=pæn næulin o Iesu mætasæk=pæn e næuviræn ohni mæmæ, "Næmæ nækolkeikei, kæni nækæhrun nol vivian iæu kæni mafæl rækis namikmikien lak."

⁴¹ Kæni Iesu nikin tæmahmæ pik ohni, kæni tæmuahru e næhlmin mælæhu=pæn lan, mæni mæmæ, "Æuæh. Iækolkeikei. !æuvir-tæ!" ⁴² Kæni ræueiu agin min, nimisian leprosi tæmagim mikæ lan, kæni nipætæn tæuvir, namikmikien tikæ. ⁴³⁻⁴⁴ Kæni Iesu tæmæni=pæn æskasik kæm suah kæha mæmæ, "Næsæni pætigæmian natimnati min u kæm nætæmimi, mætæu uvæn æmæ meh pris kæti pæh in teh mæmæ nipætæn tinol lanu lan, kæni æfæn kæm in nati u iætæm Lou ræha Mosis tæmæni o suah kæti iætæm ræhan leprosi tinikæ, kæni nætæmimi okotæhrun mæmæ nipæhrænian ninæuvir, kæni ræham namikmikien tinikæ." Kæni mahli=pæn tatuvæn.

⁴⁵ Mætæu suah u tæmuvæn kæni mæni pætigæm nati u kæm nætæmimi min ræfin mol mæmæ Iesu tæsuvenian e lahuænu min mæghati mætæu-inu nimænin nætæmimi tepæt pik kautæhtul pæsig lan. Kæni o nati æha inæha, tæmætan ikin nætæmimi kohkæ ikin. Kæni nætæmimi kotsipæn ikin min ræfin mæutæhuva ohni.

2

Iesu tæmol vivi suah kæti nipætæn næuvetæn tæmimis

(*Mat 9:1-8; Luk 5:17-26*)

¹ Nian næuvein kinæhuva rækis minæhuvæn, Iesu tæmitælig=pæn min æpæha Kapeniæn, kæni næghatæn tæmai muvæn kæm nætæmimi min mæmæ Iesu æpæha e ræhan nimæ. ² Kæni nætæmimi tepæt kæmæhuva motæriauæh vivi æpæha imæ, mine ihluæ mine, kæni næua

nimahhan kəti tikə o iətəmimi kəti mīn. Kəni Iesu tətəni pətīgəm rəhan nəghatiən kəm lah.

³ Kəni nətəmimi kuvət kəmotəlis pialah kəti məhuva o Iesu iətəm nīpətin nəuветin tēmimis mətəpili-pəri əmə e rəhan nīmahhan. ⁴ Nian kəməhuva, mətəu nətəmimi nəri əpəha imə, kəni ko kəsəhuvəniən imə moteruh Iesu. Kəni kotələs məhuvən əpəha ilis e nəhue nīmə motos rəkis nəhgi nīmə nəuветin əhruahru əmə əha Iesu tətəhtul ikin imə,* kəni motəhlman-əhlman e iətəmi u teiuaiu e nīmahhan rəhan muvən iuəkīr əmə o Iesu. ⁵ Nian Iesu təmeruh nəhatətəiən rəhalah, kəni təni=pən kəm iətəm tatimis əha məmə, “Nətīk, iəu inos rəkis rəkis nolīən tərāh rəham.”

⁶ Mətəu nəgətun mīn nəuvein rəha Lou kəutəharəg əpəha imə, kəni nīkilah təməhti məmə, ⁷ “?Təhro suah u tətəni rah Uhgīn? Nəghatiən əha tərāh. Uhgīn əmə təhrun nos rəkisiən nolīən tərāh rəha iətəmimi. !Pəh mīn təhrun nos rəkisiən!”

⁸ Kəni rəueiu agīn mīn, Iesu təhrun rəhalah nətəligiən, kəni mənī məmə, “?Təhro nīkitəmah tətəhti pīk natimnati mīn lanu lan? ⁹ ?In pəhruvən tīmətīg, iətəm inu məmə iəkəni=pən kəm suah u məmə, ‘Inos rəkis rəkis rəham nolīən tərāh,’ uə inu tīmətīg məmə, ‘əhtul, mələs rəham nīmahhan matuvən?’ ¹⁰ Mətəu iəkōl nati kəti məmə onəkōtəhrun məmə iəu Nəti Iətəmimi, iatos nepətiən u ikinu e nəhue niftəni o nos rəkisiən nolīən tərāh rəha nətəmimi.” Kəni mənī=pən kəm suah kəha məmə, ¹¹ “Iətəni=pinə kəm ik məmə, əhtul, mələs rəham nīmahhan matuvən imam ikin.” ¹² Kəni əmeiko suah u təməhtul, mələs rəhan nīmahhan, maliuək matuvən, kəni ilah rəfin kəmoteruh, motauit, narmilah təmiuvig ohni, kəni motəni-vivi Uhgīn motəni məmə, “Iəsoteh əhanəhiən nati kəti tol lanu lan nian kəti mīne.”

Iesu təmauin e Lifai məmə otuva muərisig lan.

(Mat 9:9-13; Luk 5:27-32)

¹³ Iesu təmuvən mīn mətəliuək əpəha e nīkali nəhu Lek Kaləli, kəni nīmənin nətəmimi kəməhuva ohni, kəni tətəgətun ilah. ¹⁴ Kəni təməliuək matuvən kəni meruh Lifai nəti Alfias, in iətəmimi rəha nosiən mənī rəha takis, tətəharəg imə matol uək. Kəni Iesu təmənī=pən kəm in məmə, “Itəu=pa iəu, muva rəhak iətəmimi.” Kəni əmeiko təhtul muərisig lan.

¹⁵ Kəni nian kəti, Iesu təmuvən mətəuən əpəha ima Lifai ikin ilah nətəmimi rəha nosiən mənī rəha takis, mīne nətəmi kətəni məmə nol təfagə tərāh nəuvein.† Mətauən pəti ilah Iesu mīne rəhan mīn nətəmimi mətəu-inu nətəmimi tēpət kotol təfagə tərāh lanəha mautəhuərisig e Iesu. ¹⁶ Iəgətun mīn nəuvein rəha Lou, ilah Farəsi mīn. Kəni nəuvein kəmotəh məmə Iesu tətəuən pəti əmə ilah nol təfagə mīn əha, mīne nətəmimi rəha nosiən mənī rəha takis, kəni kotətapuəh o nətəmimi rəhan mīn məmə, “?Təhro Iesu tətəuən pəti əmə ilah nətəm kəutol lanəha?”

¹⁷ Kəni Iesu təmətəu rəhalah nəghatiən kəni təmənī=pən kəm lah məmə, “Nətəmimi mīn u kəsōhmīs-ohmīsīən kəsəhuvəniən o toktə, mətəu nətəmimi mīn u kəutohmīs-ohmīs, toktə təkēiki muvən meruh ilah. Iəu iəməsuvaīən məmə iəkəuīn e nətəmimi mīn u kotəni məmə kīnotəhruahru rəkis. Mətəu iəmuva məmə iəkəuīn e nətəmimi mīn u kotəhrun əmə məmə ilah kəutol nolīən tərāh mīn.”‡

* 2:4 E nian əha, kəmol nəhgi nīmə e tael. Kəni nətəmimi mīn u kəmos rəkis tael mīn nəuvein məmə kotol nīpəg təhmen e iətəmi u iətəm tatimis. † 2:15 Farəsi mīn, kəutəni e nətəmimi tēpət məmə ilah nol təfagə tərāh. Nəmə təhro ilah kəsōtəfaki viviən, uə nəmə təhro ilah nanihluə mīn, uə nəmə təhro nətəmimi kəsōtolkeikeiən ilah, uə nəmə təhro ilah nīpətan rəha suaru uə nətəmi rəha nosiən takis, uə nəmə təhro ilah kəsōtohtəu=pən viviən nīpilga lou əlkələh mīn e Lou asoli rəha Mōsis. ‡ 2:16 Mat 11:19 † 2:17 Farəsi mīn mīne nətəmi asoli rəha nətəm Isrel, nīkilah təhti məmə ilah kotəhruahru e nəhmti Uhgīn mətəu-inu kəutohtəu=pən Lou Rəha Mōsis. Uhgīn təhrun nīkilah məhrun məmə ilah nol təfagə pəhriən. Mətəu Iesu təruru nasiruiən e lah mətəu-inu ilah kəsōtəgəhaniən məmə ilah nol təfagə. Mətəu nətəmimi tēpət kəmotəhrun məmə ilah nol təfagə motolkeiki məmə kotəpəh nolīən tərāh mīn rəhalah motolkeiki məmə Uhgīn otafəl rəkis təfagə tərāh mīn rəhalah. Iesu təni məmə in təmuva məmə otasiru e lah.

Kotəpəh nauəniən o nəfakiən

(Mat 9:14-17; Luk 5:33-39)

¹⁸ Kəni e nian əha, nətəmimi min rəha Jon Bəptais mine Farəsi min kəmotəpəh nauəniən məutətuakəm o nəfakiən kəm Uhgın. Kəni nətəmimi nəuvein kəməhuva motəni=pən kəm Iesu məmə, “Afu-to, nətəmimi rəha Jon Bəptais minə Farəsi min kəutətuakəm o nəfakiən. ?Mətəu təhro rəham min kəsotoliən lanəha?”

¹⁹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “?Nian katol lafet lan rəha iətəm tatol marit, kəni iərman u otol marit tətətig əhanəh ilah in min nəuvein mautil lafet, nikitəmah təhti məmə otətuakəm məpəh nauəniən? !Kəpə! Nian tətətig əhanəhiən ilah min, kəni nikiлах tətəgiən, məutəuən əmə. ²⁰ Mətəu nian əpəha ikin məmə okəpanələs rəkis suah kəha lan, kəni e nian əha in əha, in min nəuvein nikiлах otahmə ohni, kəni kəpanotətuakəm motəpəh nauəniən lan.”

²¹ Kəni təmatig məni məmə, “Suah kəti min ko təsəhli-pəniən nəuvei napən vi kəti e napən əmnəmit iətəm təməhapu. Nəmə otəhli=pən, kəni napən vi u təhrun nəhapu asoliən napən əmnəmit u.

²² “Iətəmi kəti min ko təsiuvi-pəniən wain vi kəti e nilosi nati əuas kəti, mətəu-inu nəmə otuvi=pən wain vi e nilosi nəni əuas iətəm təkəsik, kəni wain otəhlifu kəni nilosi nəni əuas u otasisi kəni məhapu, kəni wain mine nilosi nəni u okuərah. Mətəu wain vi okiuvi=pən əmə e nilosi nəni vi iətəm timətmətig.”§

Nətəmimi min rəha Iesu kəmotəhli wit e Sapət

(Mat 12:1-8; Luk 6:1-5)

²³ E nian kəti e Sapət, Iesu mine rəhan min nətəmimi kəməutaliuək məutohapumin e niki nasumiən rəha wit, kəni nətəmimi min rəha Iesu kəmotəhli wit məmə okotun.

²⁴ Kəni Farəsi min u kəutəskəlim əskəsik Lou rəha Mosis kəmotəni=pən kəm Iesu məmə, “!Ei, afu-to! E Sapət, kəsəuləkiən e nasumiən mine kəsoliən natimnati min lanəha kotərekın Lou. ?Təhro rəham min nətəmimi kautol lanəha?”

²⁵⁻²⁶ Iesu təmuhalpin rəhalah nəghatiən məmə, “Nəmə təhro itəmah nəsotafin əhanəhiən nati u Təfit təmol əupən nian Apiətə in pris asoli əgin rəha Uhgın. Itəmah niniotafin rəkis məmə Təfit nəumis təmus, kəni tuvən əpəha e Nima Tapolin rəha Uhgın, kəni mələs pıret asim u pris min əmə kautun, kəni in mələs muva mun ilah in min nəuvein.”

²⁷ Kəni təmatig məni=pən min kəm lah məmə, “!Kəməsoliən Sapət məmə in nati figəm kəm nətəmimi, mətəu kəmol Sapət məmə otasiru e lah kotəmeig!* ²⁸ Tol lanəha, iəu Nəti Iətəmimi iətərməniğ rəfin e natimnati min, kəni mətərməniğ min e Sapət.”

3

Iesu təmol vivi

nəhlmi suah kəti təməpaiu

(Mat 12:9-14; Luk 6:6-11)

¹ E Sapət kəti min, Iesu təmitəlig=pən min əpəha e nimə rəha nuhapuminiən kəni meruh suah kəti nəhlmin təmimis, təsuahruin lan. ² Nian Iesu təmuvən imə, kəni nətəmimi nəuvein kəmauteruh vivi məmə otol vivi iətəmi u e Sapət, uə kəpə. Nəmə in tatol, kəni okotəni məmə in tətərekın Lou rəha Sapət. ³ Kəni Iesu təməni=pən kəm suah u məmə, “əhtul muva u əupən,” kəni təhtul muvən əpəha əupən.

⁴ Kəni Iesu təmahi ilah məmə, “Iəkəlkeiki məmə iəkətapuəh nati kəti o təmah. ? Təhro? ?E nian rəha Sapət, noliən nak in təhruahru e Lou məmə okol, kəhrun noliən nati təuvir uə kəhrun noliən nati tərəh? ?Okosmiəgəh iətəmi, uə okuhamu itəmi?” Mətəu kotəpnəpin əmə.

§ 2:22 Afın futnot e Luk 5:37 2:24 Dut 23:25 2:25-26 1Saml 21:1-6 2:25-26 Lev 24:5-9 2:27 Dut 5:14 * 2:27 Farəsi min kəmotol lou əlkələh min tepət tepət rəha Sapət, kəni tiəkis məmə nətəmimi okotol rəfin ilah. Inu tatol məmə Sapət in nati figəm. Mətəu nətəligiən rəha Uhgın məmə Sapət in nian kəti iətəm nətəmimi okotəmeig magiən lan. 3:4 Luk 14:3

⁵ Kəni Iesu təməsəl=pən meruh ilah, kəni niəməha tol, kəni nikin tahmə o lah mətəu-inu rəhn-kapə lah tiəkis pik. Kəni mənə=pən kəm suah u məmə, “Uahru-to e nəhlməm.” Kəni suah u təmuahru e nəhlmin, əmeiko nəhlmin təuvir. ⁶ Kəni Farəsi min əha kəmohtiet motaiu əhruahru əmə məhuvən moteruh rəhalah tikimir min e pati rəha Herot, motol məhuva əmə kətiah motəsəl e suaru məmə okotələs Iesu motohamu.

Nimənin nətəmimi kəmutəhuərisig e Iesu

⁷ Iesu mine rəhan min nətəmimi kəmohtiet moteiuaiu məhuvən əpəha e nəhu Lek Kaləli. Nimənin nətəmimi kəmutəhuərisig e lah. Nətəmimi min u nəuvein kəmotəsipən e lahuənu rəhalah e nitəni Kaləli, ⁸ nəuvein kətsipən əpəha e lahuənu əlkələh min e nitəni əpəha Jutiə; nəuvein kətsipən Jerusiləm. Nəuvein min kəmotəsipən e nəuətəin min əpəha nitəni Itumiə mine nəve nəhu Jotən e nitəni=pən matuvən. Nəuvein min kəmotəsipən pahav əpəha ikin min e taun mil u Taea mine Saedon. Nətəmimi min u kinotətəu rəkis natimnati min u Iesu tatol ilah, kəni kəməhuva məmə okoteruh.

⁹ Kəni nimənin nətəmimi kəməhuva pik, kəni Iesu təmənə=pən kəm rəhan min nətəmimi məmə okotol əpenə-penə e bot kəti məmə otuvən məharəg lan, məmə nimənin nətəmimi okəsotəhgi-əhgi pikian in. ¹⁰ Mətəu-inu tinol vivi rəkis nətəmimi tepət, kəni nətəmimi min u kautohmis əhanəh kəutəhgi-əhgi ilah min məmə okəhuva iuəkir motek Iesu. ¹¹ Kəni nian nətəmimi nətəm narmin tərəh min kəutatig e lah kəmotafu Iesu, kəmotaiu aupən lan motəmei=pən ohni motagət əfəməh məmə, “Ik Nəti Uhgini!” ¹² Mətəu Iesu təmənəihu əskasik narmin tərəh min u məmə kəsotəni pətigəmiən in kəm nətəmimi.

Iesu təmauin e rəhan nətəmimi ilah tueləf məmə okəhuərisig lan.

(Mat 10:1-4; Luk 6:12-16)

¹³ Kəni Iesu mine kəməhuvən əpəha e nəhue nitəuət, kəni tətəuin e nətəmimi nəuvein əmə okəhuva ohni. ¹⁴ Nian kəməhuvən, kəni təmitəpin rəkis ilah tueləf kəni məfəri ilah məmə aposil min. In təmənə min məmə nətəmimi min əha, ilah əha okotaliuək ilah min, kəni in otahli rəkis ilah kəhuvən motəni pətigəm nanusiən təuvir kəm nətəmimi əpəha ikin min, ¹⁵ kəni okotos nepətian mine nəsanənian o nəhgi pətigəmiən narmin tərəh min e nətəmimi.

¹⁶ Nətəmi min u ilah u təmitəpin ilah, ilah u, Saimon u Iesu təmauin=pən min nərgin kəti min məmə Pitə, ¹⁷ mine Jemis mine pian Jon nəti Səpəti mil u Iesu təməfən min nərgilau notəhan məmə, “Poanejes,” nipəti nəghatian əha tənə məmə nəti kaluəluə mil, mətəu-inu niəməha tatol uəhai ilau. ¹⁸⁻¹⁹ Kəni mine Antiru, Filip, Patolomiu, Matiu, Toməs, Jemis u nəti Alfias, Taitəs, Saimon u kətauin lan məmə, Selot,* mine Jutəs Iskariot u otegəhan=pən e Iesu e nəhlmi tikimir min. Nətəmi min əha ilah kəha tueləf, Iesu təməfəri ilah.†

Iesu mine Pielsepul

(Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

²⁰ Uərisig, təmitəlig=pən min lahuənu, kəni nimənin nətəmimi kəməhuva min ohni, kəni Iesu mine rəhan min nətəmimi kinotəruru nəmeigian mine nauənian mine. ²¹ Nian rəhan məmə mine kəmotətəu nəghatian u kətəni e Iesu, kəni məhuva məmə okotit rəkis o nətəmimi, mətəu-inu nətəmimi nəuvein kəutəni məmə Iesu in nətəlməli.

²² Nəgətun min nəuvein rəha Lou kəmotəsipən əpəha Jerusiləm məhuva kəni motəni məmə Pielsepul (nərgin kəti min rəha Setən), u in iətəmi asoli rəha narmin tərəh min, in

---

3:6 Mat 22:15-16   3:10 Mat 14:36   3:11 Luk 4:41   3:12 Mak 1:34   3:16 Jon 1:42   3:17 Luk 9:54   * 3:18-19
 Selot in suah kəti iətəm in tətəhtul əskasik o kəntri rəhan. Afin-to e tiksineri. † 3:18-19
 iətəmi keiu rəha Iesu kətauin e lau məmə Saimon, ilau u Saimon Pitə mine Saimon u
 kətauin lan məmə Selot. Kəni iətəmi keiu rəha Iesu kətauin e lau məmə Jemis, ilau u
 Jemis nəti Səpəti mine Jemis nəti Alfias. Kəni iətəmi keiu rəha Iesu kətauin e lau məmə
 Jutəs, inu Jutəs Iskariot mine Jutəs nəti Jemis u kətauin pisin məmə Tateas e nauəuə rəha
 Matiu.

tətətiḡ e Iesu, kəni motəni məmə in tətəfən nəsanəniən kəm Iesu məmə otəḡi pətigəm narmin tərəh min e nətəmimi.

²³ Kəni Iesu təmauin e lah kəhuva iuəkir ohni kəni məni nəghatiən əuhlin kəti kəm lah, məmə, “?Nikitəmah tətəhti məmə ko Setən təḡi pətigəm aru Setən? !Kəpə!
²⁴ Nəmə nətəmimi e kəntri kəti kəutəhapu ilah min, kəni okotərəkin rəhalah kəntri, kəni narmənigian rəhan otəmei mikə. ²⁵ Kəni təhmen=pən əmə, e lahuənu kəti, nəmə nətəmimi lan kəutəhapu ilah min, kəni okotərəkin aḡin lahuənu u. ²⁶ Kəni nəmə Setən tətəḡi pətigəm narmin tərəh min rəhan e nətəmimi, kəni tatol aru əmə tikimir kəm in. ?Kəni otəhro lanu, rəhan narmənigian otəhtul? Uək rəhan otəmei mikə.

²⁷ “Kəni ko iakläh kəti təsuvən əpnapiniən e nimə rəha iətəmi kətəḡin lan kəti, mə takläh e natimnati rəhan, mətəu otəkeikei məlis e niləuis, mələhu, kəni ko məpanuvən makläh e rəhan natimnati.

²⁸ “Iətəni pəhriən kəm təmah məmə təfagə tərəh rəfin rəha nətəmimi, mine nəghatiən tərəh min iətəm ilah kautəni, Uḡin təhrun nos rəkisiən. ²⁹ Mətəu iətəmi tətəni rah Narmin Rəha Uḡin, ko Uḡin təsos rəkisiən rəhan təfagə tərəh. Təfagə tərəh əha otətətiḡ kətəiəh lan mətətiḡ, ko təsikəiən.” † ³⁰ Iesu təməni lanəha mətəu-inu kəmotəupən motəni məmə narmin tərəh kəti tətətiḡ lan.

*Mamə rəha Iesu
mine pian min*

(Mat 12:46-50; Luk 8:19-21)

³¹ Kəni e nian əha, mamə rəha Iesu mine pian min kəməhuva, kəni mautəhtul əmə əpəha ihluə kəni motəhli=pən nəghatiən o Iesu məmə tuva-to meh ilah. ³² Kəni nimənin nətəmimi kəmotəharəḡ kan kekəu e Iesu, kəni motəni=pən kəm Iesu məmə, “Ei, mamə rəham mine pian min əpəha ihluə, kətolkeikei məmə okoteh-to ik.”

³³ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “?Pəh u rəhak mamə mine piak min?” ³⁴ Kəni məsal=pən meruh rəfin ilah kəni məni məmə, “Oteruh-to. Itəmah u piak min mine rəhak mamə əhruahru min. ³⁵ Nətəmimi min u kautol nəuia Uḡin, ilah u piak min, mine rəhak kakə min, mine rəhak mamə.”

4

*Iətəm tətərfei
nikiti natimnati*

(Mat 13:1-9; Luk 8:4-8)

¹ Kəni Iesu təmitəliḡ=pən min əpəha e nəhu Lek Kaləli mətəḡətun nətəmimi, mətəu nimənin nətəmimi kəməhuva ohni, motol məmə Iesu tuvən e bot. Kəni bot u tətəməhli=pən e lek, ipari əmə o niḡəkil, kəni Iesu tətəharəḡ=pən lan. Kəni nimənin nətəmimi kəmotəharəḡ əpəha ipari e nikali lek. ² Kəni Iesu təməḡhati e nəghatiən əuhlin kəm lah mətəḡətun ilah e natimnati tepət.

³ Təməni=pən kəm lah məmə, “Otətəliḡ-to. Suah kəti təmuvən məmə otearəḡrəḡ rəhan nikiti natimnati əpəha e rəhan nasumiən. ⁴ Nian təmətearəḡrəḡ rəhan nikiti natimnati, kəni nəuvein kotəmei=pən ikin kətaliuək ikin, kəni məniḡ min kəhuva motun rəkis.

⁵ “Kəni nikiti wit nəuvein kəmoḡmərəḡrəḡ=pən e niftəni iətəm kəpiel iuəkir əmə. Kəmotevia uəhai əmə mətəu-inu niftəni nəuan nəuvətin əmə. ⁶ Nian mitiḡar təri, kəni məḡi ilah kotəukei-əukei mətəu-inu nokilah təseiuaui pikiən.

^{3:22} Mat 9:34; 10:25 † ^{3:29} “Təfagə tərəh əha otətətiḡ iəkis lan, ko təsikəiən.” Təfagə tərəh u təsəghatiən o noliən rəha nətəmimi nəuvein o nəniən nəḡḡi Iesu nian niəməha tatol ilah. Uḡin təhrun nəfəl rəkisiən təfagə tərəh u nəmə ilah kəutəni noliən tərəh rəhalah məutətapuəh o Uḡin məmə in otəfəl rəkis. Təfagə tərəh u tətəḡhati e suah kəti iətəm tətəuhlin nəmtahn e Iesu Kristo məsolkeikeiən məmə nimisiən rəhan e niḡi kəməluau otəfəl rəkis təfagə tərəh min rəhan. Inəha, suah u təsəhatətəiən e Iesu Kristo. ^{3:31} Mak 6:3; Jon 2:12; Uək 1:14 ^{4:1} Mak 3:7-9; Luk 5:1-3 ^{4:2} Mat 13:34; Mak 4:33-34

⁷ “Kəni nikitī wit nəuvein kəmotəmei=pən e niki niləuis u tol nihlin, kəni nian nikitī wit min koteviə mətəu niləuis tətatu-atu ilah kəni kohmis məsotəuəiən.

⁸ “Kəni nəuvein min kəmotəmei=pən e niftəni təuvir, kəni moteviə vivi motol iahgin, kəni motəuə e nəualah, nəuvein nəualah tate, nəuvein nəualah sikiste, nəuvein nəualah uan hanrit.”

⁹ Kəni Iesu təmatig məni=pən min kəm lah məmə, “Itəmah rəfin matəlgitəmah tatig, otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatiən min u.”

Nətəmimi min rəha Iesu kotəni məmə otəni
nīpəti nəghatiən əuhlin u

(Mat 13:10-17; Luk 8:9-10)

¹⁰ Nian Iesu pisin əmə mine rəhan nətəmimi tueləf mine nətəmimi nətəm kautəhuərisig lan, kəmotətapuəh ohni o nəghatiən əuhlin min. ¹¹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Itəmah u, Uhgīn tətəni=pinə nəghatiən oneuən rəhan kəm təmah məmə in tətuvə məmə otarməng e rəhan min nətəmimi. Mətəu nətəmi min u nanihluə min, kəutətəu əmə nəghatiən rəha Uhgīn e nəghatiən əuhlin. ¹² Noliən u tol lanu lan məmə, ‘Kəutafu pau mətəu kəsotəhiən, mautətəu pau, mətəu kəsotəhruniən, rəhn-kapə lah tiəkis, mətəu-inu ko kəsotolkeikei aginiən məmə okotəuhlin ilah e rəhalah nətəligiən motəpəh noliən təfagə tərāh min rəhalah, məmə Uhgīn otos rəkis rəhalah təfagə tərāh.’ ”

Iesu təməni pətigəm nīpəti nəghatiən əuhlin

(Mat 13:18-23; Luk 8:11-15)

¹³ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “?Nəmə təhro itəmah nəkotəruru əhanəh nəghatiən u? ?Onəkotəhra motəhrun min nīpəti nəghatiən pisin pisin min rəfin? Otətəlig vivi-to məmə nəkotəhrun.

¹⁴ “Nīpəti nəghatiən əuhlin u məmə, nikitī natimnati əha tətəgətun=pən nəghatiən rəha Uhgīn iətəm kətəni pətigəm kəm nətəmimi. Kəni niftəni tətəgətun=pən niki nətəmimi.

¹⁵ “Nikitī natimnati u təməmei=pən e suaru tətəgətun=pən nətəmimi nəuvein nətəm kautətəu nəghatiən rəha Uhgīn. Nian kəutətəu, mətəu Setən tuva mos rəkis uəhai əmə o lah.

¹⁶⁻¹⁷ “Nikitī natimnati u tətəmei=pən e niki kəpiel nokilah təseiuiəu pikian tətəgətun=pən nətəmimi nəuvein nətəm kautətəu nəghatiən rəha Uhgīn, mautos uəhai əmə e nagianian, mətəu təsatigian tuvəh e nikilah. Nian kotatig rah, uə nətəmimi kautol tərāh e lah o nəghatiən rəha Uhgīn, kəni kəutəmei uəhai əmə e rəhalah nəmiəgəhiən.

¹⁸ “Kəni nikitī natimnati u təməmei=pən e niki niləuis tətəgətun=pən nətəmimi nəuvein min nətəm kautətəu nəghatiən rəha Uhgīn, mətəu nian kautətəu, ¹⁹ rəhalah nətəligiən tətuvən pik o natimnati rəha nəhue niftəni, kəni nautə mine natimnati təuvir min rəha nəhue niftəni kotiuvī rəkis rəhalah nətəligiən, motatu-atu e nikilah, mol kotəpəu e noliən nəghatiən rəha Uhgīn, kəni məsotəuəiən e nəualah təuvir e nəmiəgəhiən rəhalah.

²⁰ “Kəni nikitī natimnati u təməmei=pən e niftəni təuvir tətəgətun=pən nətəmimi nəuvein min nətəm kautətəu nəghatiən rəha Uhgīn, kəni mautos e nikilah pəhriən, kəni motəuə e nəualah təuvir e nəmiəgəhiən rəhalah, nəuvein tate, nəuvein sikiste, kəni nəuvein uan-hanrit.”

Otələhu-pəri lait e tepil

(Luk 8:16-18)

²¹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “?Pəh tətasiəpən e lait kəni masuəpərim lan e bəkit, uə tətəfən e nīpəg pet? !Kəpə! Kəsoliən lan əha. Nian nəkotasiəpən e lait, kəni motələhu-pəri e tepil məmə nətəmimi okotəh nati lan. ²² Nati kətəhtərāin okəkeikei kauvis, kəni nati tətəhluəig otəkeikei miet=pa ikin təhəgəhəg ikin. ²³ Itəmah

rəfin matəlgitəmah tatig, otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatiən min u.”

²⁴ Kəni matig mənī=pən min kəm lah məmə, “Otətəlig vivi-to. İətəmimi iətəm tətəlkut məmə otəhrun rəhak nəghatiən, Uhgın otegəhan məmə otəhrun. Kəni otegəhan məmə in otəhrun pik.* ²⁵ Tol lanəha mətəu-inu, iətəmi u iətəm rəhan əha ikın nəhruniən, kəni in tatitəu=pən molkeikei min məmə otəhrun pik, kəni Uhgın otəfən min nəhruniən kəm in, kəni rəhan nəhruniən otepət pik. Mətəu iətəmi u iətəm rəhan nəhruniən tikə məsolkeikeiən məmə otəhrun, Uhgın otos rəkis rəfin rəhan nəhruniən iətəm nikin təhti məmə in tatos.”

Nəghatiən əuhlin
e nisuviən nikitī natimnati

²⁶ Kəni İesu təmənī min məmə, “Nəghatiən əuhlin u tətəgətun=pən Narmənigiən Rəha Uhgın. İətəmi kəti təmisuv nikitī natimnati əpəha e rəhan nasumiən. ²⁷⁻²⁸ Lapin min tuvən mətəpili, kəni e nərauiə min tuvən maliuək mətən, kəni məsol minian nati kəti lan mine, mətəu-inu niftəni əmə tətəfən neamtəiən kəm in məmə otəu e nəuan. Mətəu nikitī nati u tıneviə minuva minol iahgin, mətəu suah u təruru məmə təməhro lanu lan meviə. Kəni təməgeiət mol iahgin, kəni mol=pən nimalin, kəni məuə mətuvən matuvən, kəni miniməhtə. ²⁹ Kəni nian tiniməhtə, e nian əmə kəha inəha, iətəmi əha tuvən mələs rəhan nisə muvən matətəi rəkis mətəulək lan, mətəu-inu nian əhruahru rəhan tinuva.”

Nəghatiən əuhlin
e nikitī mastət

(Mat 13:31-32; Luk 13:18-19)

³⁰ Kəni İesu təmənī min məmə, “Pəh iəkəni nəghatiən əuhlin kəti məmə otəgətun itəmah e Narmənigiən Rəha Uhgın. ³¹ Nikitī mastət tətəgətun=pən Narmənigiən Rəha Uhgın. Mastət u in nigī kəti nikitin təkəku agın uəha. In təkəku e nikitī nigī min rəfin. ³² Mətəu nian kəmərfei, kəni teviə mol iahgin mapirəkis nigī min iətəm katərfei e nasumiən, mol nəhlmin iahgin min, kəni mənig ilis min kəhuva motol=pən nimaalah e nıkəmkəmin.”

İesu təmatəgətun nətəmimi
e nəghatiən əuhlin

(Mat 13:34-35)

³³ İesu təmatəgətun lanəha nətəmimi e nəghatiən əuhlin tepət, mətəu təmatəni əmə təhmen o nəhruniən. ³⁴ In təmatəgətun əmə nətəmimi e nəghatiən əuhlin tepət. Mətəu nian kotan pişin əmə ilah rəhan min nətəmimi, kəni tətəni pətigəm nipəti nəghatiən əuhlin kəm lah.

İesu təmənīəhu nımətəgi asoli mine nəhu mine

(Mat 8:23-27; Luk 8:22-25)

³⁵ Tinəhnaiuv, kəni İesu təmənī=pən kəm rəhan min nətəmimi məmə, “Pəh-to kəhuvən-to e nıkali lek e nitəni=pən.” ³⁶ Kəni kəmotəpəh nətəmimi, kəni rəhan min nətəmimi kəməhuvən e bot mətəu İesu tinuvən rəkis mətəharəg. Kəni kəmotələs İesu e bot məhuvən ilah bot nəuvein min kautəhuərisig e lah. ³⁷ Kəmutəhuvən əmeiko nımətəgi asoli kəti nahgin təhmen e nəliu təmuva. Kəni peau-peau asoli min kinəutorasilig=pən e nipəgnəua bot, kəni nəhu tinətəri=pən e bot, kəni bot tinatol o namnimian. ³⁸ Mətəu İesu əpəha uərisig təmapili alu mətəsauə. Kəni rəhan min nətəmimi kəmotaiu məhuva motəhgi-pəri, motəni məmə, “!Ei, İəgətun! !Təhro nıkim təsəhtian itimah mine, iuəkir əmə iəkohmis!”

4:24 Mat 7:2 * 4:24 Suaru kəti min o nəuhlinian fes u: Nəkotəhrun nosian nipəti nəghatiən rəhak təhmen əmə e nalkutiən iətəm nəkotalkut motəhrun lan. Nəmə nəkos kətim əkəku əmə molkeikei məmə Uhgın otəri e nəhruniən, in otəfinə nəhruniən əkəku əmə lanəha. Kəni nəmə nəkos kətim asoli agın kəti molkeikei məmə Uhgın otəri lan e nəhruniən tepət, in otəfinə nəhruniən tepət lanəha, kəni otəfinə nəhruniən tapirəkis kəm ik. 4:25 Mat 13:12; 25:29; Luk 19:26

³⁹ Kəni Iesu təmair məhtul mətəniəhu nimətagi mine nəhu məmə, “!Nəhmen! ! Uəmeig-təl!” Kəni nimətagi təmohrahli nəhlmin, kəni peau-peau asoli min əha kəməhkə, kəni təməməlinu asoli.

⁴⁰ Kəni Iesu təməni=pən kəm rəhan min nətəmimi məmə, “?Təhro nəutəgin pik lanəha? Nəmə təhro rəhatəmāh nəhatətəiən tikə əhanəh lak.”

⁴¹ Mətəu rəhan min nətəmimi kinotəgin pik, kəni motəni=pən kəm lah min məmə, “!Ei nəman! ?İətəmimi nak u? Nati əpnapin nimətagi mine nəhu, mətəu ilau katuol nəuiān.”

5

Iesu təməhgi pətigəm
narmin tərəh e suah kəti
(*Mat 8:28-34; Luk 8:26-39*)

¹ Iesu mine rəhan min nətəmimi kəməhuvən məhuvāri əpəha e nitəni=pən e nəhu Lek Kaləli, əpəha ima nətəm Kerasa. ² Nian Iesu təmeiuaiu e bot, kəni meruh suah kəti təmsipən əpəha e nipəg kəpiel min, ikin katitənim nətəmimi ikin. Suah u narmin tərəh tətətig lan. ³ Suah u tətətig əmə əpəha e suvət. Ko kəsaskəlīmīən, kəni kəruru min nəlisīən e niləuis uə sen. ⁴ Nian tepət kotəlis nəhlmin mine nəhlkin mine e sen. Mətəu nian rəfin tətəatuv-eatuv sen, kəni matohratuv-ohratuv sen e nəhlmin mine nəhlkin mine, kəni məsanən pik məsəhmenīən e iətəmi kəti məmə otaskəlīm. ⁵ Kəni lapin mine nərauīə min mine nian rəfin, in tətən əpəha e suvət, mine əpəha e nitəuət min, in pisin əmə, mətəgət əfəməh, kəni matətəi aru in e kəpiel asilə min.

⁶ Nian suah u təmafū Iesu əpəha isəu tətəuva əhanəh, kəni təmaiū muvən meiuaiū misin=pən nəulīn ohni. ⁷⁻⁸ Iesu təni məmə, “!Ik narmin tərəh, iet e suah u!” Mətəu narmin tərəh kəha təmagət əfəməh məmə, “!Iesu, ik Nəti Uhgīn İlis! ?Nəmuva məmə onəkəhro lak? !Upəh əmə iəu! !İatisiai ik e nərgi Uhgīn məmə onəsoliən nalpīniən kəm iəu!”

⁹ Kəni Iesu təmətapuəh ohni məmə, “?Ik nərgəm pəh?” Mətəu təni məmə, “Nərgək u, Nīmənīn Tepət, mətəu-inu itimah tepət.” ¹⁰ Kəni kəmotəni=pən əskasik kəm Iesu motisimaru motisimaru məmə otəsahli pətigəmīən ilah əha ikin əha.

¹¹ İkin əha, pikəh min tepət pik kəutahlu əpəha e nikali nitəuət u. ¹² Kəni narmin tərəh min əha kəməutasək=pən o Iesu məmə, “Kəsi, ahli=pən-to itimah iəkəhuvən o pikəh min əpəha, megəhan e timah iəkəhuvən motatig əpəha e lah.” ¹³ Kəni Iesu təmegəhan e lah məmə okəhuvən, kəni narmin tərəh min əpəha kəməhiet e suah kəha məhuvən əpəha e pikəh min. Pikəh min əha kotəhmen e tu-tausin. Kəni pikəh min ilah rəfin kəmotaiū mətəuiū e nipatu, kəni motiuvig=pən e nəhu motamnim.

¹⁴ Kəni nətəmimi nətəm kəutaugin pikəh min u, kəmotaiū məhuvən motəni pətigəm nati u kəm nətəmimi min əpəha e taun rəhalah, kəni motəni tuvən mapəköl əpəha lahuənu min. Kəni nətəmimi tepət kəməhuva məmə okotafu-to nati u məmə kəməhro lanu. ¹⁵ Nian kəməhuva o Iesu, kəni motafu suah u narmin tərəh min kəmutatig lan aupən, tinəpəh nalməliən kəni minuvən e napən mətəharəg, kəni narmilah təmiuvig ohni kəni motəgin. ¹⁶ Kəni nətəmimi min u kəmotəh nati əhruahru e nəhmtilah, kəmotanus kəm ilah min nəuvein nati u kəmotəh Iesu təmol e suah u mine pikəh min. ¹⁷ Mətəu nətəmimi min u e nitəni u kəmotəni=pən əskasik kəm Iesu məmə otatuvən məsatigīən əha imalah ikin.

¹⁸ Kəni nian Iesu tinitəlig=pən min məmə otuvən e bot, mətəu suah u narmin tərəh min kəməutatig lan, təmolkeiki pik məmə otuvən ilah Iesu mine, kəni mətəni=pən kəm Iesu məmə, “Egəhan lak, pəh iəkuvnə kitah min itəmah.”

¹⁹ Mətəu Iesu təməsegəhanīən, mətəu təməni=pən kəm in məmə, “İtəlig=pən imam ikin, kəni manus kəm nətəmi imam ikin nati nak iətəm Uhgīn ilis agin təmol kəm ik, kəni məmə in təmasəkəhruin ik.”

²⁰ Kəni təmuven əpəha ikin Tekapolis mətəni pətigəm natimnati iətəm Iesu təmol kəm in. Kəni nian nətəmimi kəmotətəu, kəni kəmotəuit pik ohni.

Pətauəhli kəti iətəm tatimis mine pətəkəku kəti
iətəm tənimis

(*Mat 9:18-26; Luk 8:40-56*)

²¹ Kəni Iesu mine kəməhuvən min e bot mohtəlig=pən e nəve nitəni=pa e lek, mətəu nīmənin nətəmimi kəməhuva ohni mohtəlau lan e nikalkali lek. ²² Kəni iətəmi kəti, nərgin u Jaerəs, in iətəmi asoli kəti rəha nīmə rəha nuhapuminian, təmeruh Iesu kəni tuva misin=pən nəulın ohni. ²³ Kəni mətəpuəh o Iesu mətəkeikei kəm in o nasiruiən məmə, “Nətik pətəkəku tatimis pik otəsuvəhiən timis. !Pale, va-to kian nəkələhu=pən nəhlməm lan pəh təsanən” ²⁴ Kəni Iesu təmitəu=pən suah u mian, kəni nīmənin nətəmimi tēpət kəmohuərisig mohtəlau lan mətəhgi ilah min.

²⁵ Kəni pətan kəti təmuva o Iesu iətəm tatos nīmisiən rəhalah nīpətan nian rəfin əmə, minos nu tueləf. ²⁶ Kəni təmuvən o toktə tēpət, kəni mərəkin rəfin rəhan məni e lah, mətəu uək rəhalah kəmotol tətəu pik nahməiən. Mətəu rəhan nīmisiən təməseiuaiuiən, nīmisiən təməri nəuətın min. ²⁷⁻²⁸ In təmos nəghatiən e Iesu, kəni nikin təməhti məmə, “Nəmə iəkek əmə rəhan nififi napən, kəni rəhak nīmisiən otol naunun.” Kəni tol lanəha, təmuva maliuək muərisig e lah, misipən e nəmtah Iesu ikin, kəni meapən mek rəhan nififi napən.

²⁹ Nian təkək nififi napən rəha Iesu lanəha, kəni rəueiu agin min rəhan nīmisiən təməhtul, kəni təmətəu əmə e nīpətin məmə in tinəuvir.

³⁰ Kəni rəueiu agin min əmə, Iesu təmətəu məmə nəsanəniən nəuətın təmiet lan, kəni təmeirair mətəpuəh məmə, “?Pəh təkək rəhak napən?”

³¹ Mətəu rəhan min nətəmimi kotəni məmə, “Ei, afu-to. Nətəmimi kəutəhgi-əhgi rəkis pikin ik. ?Təhro nətəni lanko məmə ‘pəh təkək iəu’?”

³² Mətəu Iesu təmətəsəl məmə oteh-to məmə pəh təkək. ³³ Kəni əmeiko pətan u tinəhrun məmə nian in təkək napən rəha Iesu, rəhan nīmisiən tinikə. Kəni tinəhrun məmə Iesu tətəsəl lan. Tol lanəha, tinatəgin mətərəmrumin muva meiuaiu misin=pən nəulın o Iesu mətəni=pən natimnati rəfin kəm in. ³⁴ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Nətik pətan, e rəham nəhatətəiən lak, ninuva minəuvir. Kəni atuvən, pəh nəməlinuiən rəha Uhgın tətətig ohnik. Rəham nīmisiən tinikə!”

³⁵ Nian Iesu təmətəghati əhanəh kəm pətan u, kəni nətəmimi nəuvein kəmotəsipən əpəha ima Jaerəs ikin məhuva motəni=pən kəm Jaerəs məmə, “Nətım pətəkəku tinimis rəkis. Mə iəgəton təsuvaiən, məsolian namulian kəm in.”

³⁶ Mətəu Iesu təməsətəligiən e rəhalah nəghatiən, kəni məni=pən kəm Jaerəs məmə, “Səginian, məsolian nikim tərəh. Əhatətə əmə lak.”

³⁷ Kəni Iesu təməniahu nətəmimi məmə okəsəhuərisigiən e lau, kəni mit əmə Pitə mine Jemis mine pian Jon məhuvən. ³⁸ Kəni kəməhuvən əpəha ima Jaerəs ikin motafu nətəmimi tēpət kəməhuva mətəsək əuiləuil. ³⁹ Kəni Iesu təmuvən əpəha imə məni=pən kəm lah məmə, “?Nəutagət pik lanu o nak? ?Kəni mətəsək pik o nak? Pətəkəku u təsimiən, tətəpili əmə.” ⁴⁰ Kəni nətəmimi kəmotələh əuvsan lan. Mətəu Iesu tətəhli pətigəm ilah məmə okohiet məhuvən əpəha ihluə. Kəni mit əmə rəhan iətəmimi milahal mine məmə mine tatə rəha pətəkəku u məhuvən əha tətəpili ikin. ⁴¹ Kəni Iesu təmos nəhlmın, məni e rəhalah nəghatiən məmə, “*Talitə kum.*” Nīpəti nəghatiən u təni məmə, “!Pətəkəku, iətəni=pinə kəm ik məmə onəkəhtul!” ⁴² Kəni rəueiu min əmə, pətəkəku əha təməhtul minətəliuək. (Pətəkəku u tinos nu tueləf.) Nian kəmotafu nati u Iesu təmol, kəni narmilah təmiuvig pik ohni. ⁴³ Kəni Iesu təməni=pən əskasik kəm nətəmi min u məmə, “Onəsotəni pətigəmiən nati u kəm iətəmi kəti.” Kəni matig məni=pən min kəm lah məmə okotəfən nauəniən kəti kəm pətəkəku u tun.

6

Nətəm Nasərit
kəməsotisiaiən Iesu
(*Mat 13:53-58; Luk 4:16-30*)

¹ Iesu tāmiet ikin əha kəni rəhan min nətəmimi kəməhuərisig lan məhuvən əpəha iman ikin. ² Kəni e nian rəha Sapət, Iesu təmuven əpəha e nimə rəha nuhapuminian mətəgəton nətəmimi. Kəni nətəmimi tepət nətəm kəmotətəu rəhan nəghatian, kəmotauit pik ohni motəni məmə, “?Ei nəman, kəruru məmə suah əpəha təmos iə natimnati min əpəha? ? Kəruru məmə təmos iə neinatigian tol lanəha? ?Uə kəruru məmə təməhro lanəha matol nati apispis min əpəha? ³ Kitah kotəhrun əmə məmə suah kəha iol əmə nimə. In nəti Meri, pia Jemis, Josis, Jutəs mine Saimon. Kəni kitah rəhan min kakə min kəutan.” Kəni nikilah təsagianian ohni kəni motəuhlin nəmtahlah ohni.

⁴ Mətəu Iesu təni məmə, “Iəni rəha Uhgın kətisiai pik in ikin min rəfin. Mətəu rəhan min əmə, mine nətəmi iman ikin kəsotisiaian.”

⁵ Kəni ikin əha, ko təsolian nati apispis kəti ikin, mətəu təmələhu=pən əmə nəhlmin e nətəm kəutohmis nəuvein, kəni kotəmiəgəh min. ⁶ Kəni Iesu narmin təmiuvisig pik o nətəm iman ikin mətəu-inu kəsotolkeikeian məmə okotəni niphərianian lan. Kəni təmaliuək muven lahuənu min rəfin, mətəgəton nətəmimi.

Iesu təmahlipən
rəhan nətəmimi tueləf
məmə okəhuvən e nītəni min
(*Mat 10:5-15; Luk 9:1-6*)

⁷ Kəni matig mauin min e rəhan tueləf nətəmimi kəhuva ohni, kəni mahli=pən ilah keiu-keiu. Təməfən nəsanənian kəm lah o nəhgi pətigəmiənarmin tərəh min e nətəmimi. ⁸ Kəni məni=pən nəghatian u kəm lah məmə, “Onəsotosian nati kəti e rəhatəmah naliuəkian, mətəu onəkotos əmə kasikin rəhatəmah. Onəsotosian məni kəti e pauis rəhatəmah, kəni məsotosian piret, uə kətim, uə nati kəti. ⁹ Onəkəhuvən e put, mətəu onəsotosian sot keiu. ¹⁰ Nəmə onəkəhuvən əpəha ima iətəmi kəti ikin, kəni otapili əmə e rəhan nimə motatig motətəuarus mohiet lahuənu əha. ¹¹ Kəni nəmə onəkəhuvən e lahuənu kəti, mətəu nətəmimi nəuvein kəsotolkeikeian məmə okotit itəmah nəkəhuvən e rəhalah niphəgnəua nimə, uə okəsotətəligian e rəhatəmah nəghatian, kəni nian nautohiet e rəhalah lahuənu, nəkotəkeikei motohrapispis rəkis niməulul e nəhlkitəmah məmə ilah okotəhrun məmə nəmotəuhlin=pən pəhrian nəmtəhtəmah o lah motəpəh ağin ilah.”

¹² Kəni kəmohtə məhuvən motəni=pən kəm nətəmimi məmə okotəuhlin nətəligian rəhalah, motəpəh pəhrian noliən tərəh min, kəni məhuvən o Uhgın. ¹³ Kəni motəhgi pətigənarmin tərəh min tepət e nətəmimi, kəni motol=pən oiel e nətəmimi min u kəutohmis, kəni motol vivi ilah.

Kig Herot Antipas
təməni məmə Jon Bəptais
tinəmiəgəh min

(*Mat 14:1-2; Luk 9:7-9*)

¹⁴ Kəni Kig Herot Antipas təmətəu nəghatian rəha Iesu tinuvən minapəkol e nītəni min rəfin. Kəni nətəmimi nəuvein kotəni məmə in Jon Bəptais əpə tinair=pa min mol tatos nəsanənian o noliən nati apispis min.

¹⁵ Mətəu nətəmimi nəuvein min kotəni məmə in Elaijə, nəuvein min kotəni məmə in iəni kəti rəha Uhgın mətəu təhmen e iəni min rəha Uhgın auppən.

¹⁶ Mətəu Kig Herot Antipas təmətəu, kəni məni məmə, “!Jon Bəptais əpəha! İəməuah-tuv rəkis rəhn-kapə, mətəu tinəmiəgəh min.”

Noliən iətəm Kig Herot Antipas
təmoəhamu Jon Bəptais lan.

(*Mat 14:3-12; Luk 3:19-20*)

¹⁷⁻¹⁹ Kig Herot Antipas təməni lanəha mətəu-inu in təmol nati kəti təsəhmenian. Pian Filip təmatit pətan kəti nərgin u Herotias muol marit, kəni Kig Herot Antipas

titirækis pëtan u ohni muol min marit. Këni Jon tëmätëni=pën këm in mämë, “Nëtatgëhli Lou. Tësëhmenian mämë onëkit pëtan rëha piam.” Këni Herotias tëmätëu nëghatien u këni mätëmëki e Jon ohni, këni molkeikei mämë okohamu, mätëu kërë, Kig Herot tësëgëhanian.

Mätëu tëmölkeikei mämë otol rëhan pëtauëhli nikin tagian, këni mahli=pën rëhan min nätëmimi këhuvën motaskëlim Jon motëlis-ërain, këni motëlës mëhuvën motlëfën e kalëpus. ²⁰ Mätëu Kig Herot Antipas tatisiai Jon mëhrun mämë in iätëmi asim, këni in iätëmi ähruahru këti mol tateh vivi këni mësohamuian. Nian tepët tëtëu nëghatien rëha Jon, këni tinëruu äfëmäh, mätëu tolkeikei mämë otätëlig lan.

²¹ Matuvën matuvën Herotias tinos rëhn maru Jon e nian këmatol lafet lan rëha Kig Herot Antipas e nian tëmair lan. Kig tëmauin ärfën e nätëmi asoli rëhan min, mine nätëmi asoli rëha rëhan soldia min, mine nätëmi asoli rëha nätëm Kalëli, mämë okëhuva motëh motauën.

²² Këni e nian äha, pëtan mitë u nätë Herotias tëmuva imë matol danis e nëhmtiläh. Këmoteruh tëmöl danis këni nikiläh tëmägian pik ohni. Këni kig äha tëmëni=pën këm pëtan mitë äha mämë, “Nämë nëkolkeikei nak, nëkëtapuäh lan ohniä, këni iäkëfinë këm ik.” ²³ In tëmëni äskasik këni mos nonauvil ohni mämë, “Nati nak nëkolkeikei këni nëkeasia lan ohniä, iäkëfinë. Nati änpäpin nämë iahgin tähmen e nipilga rëhak natimnati, mätëu iäkëkeikei mëfinë.”

²⁴ Këni pëtan mitë äha tëmuvën äpëha ihluä mätëtapuäh o rëhan mämë mämë, “?Mämë, oiäkeasia o nak e kig?” Mätëu rëhan mämë tëni mämë, “Uvën measia o rëhn-kärë Jon Bëptais.”

²⁵ Këni pëtan mitë äha tëmaiu ueiuähai ämë muvën äpëha imë o kig këni mëni mämë, “Iäkolkeikei rëhn-kärë Jon Bëptais u räueiu ämë, kälëhu=pën e pilet këti.”*

²⁶ Këni nati u tëmöl kig nikin tärëou pik, mätëu ko tësäpähian, mätëu-inu tëmös rækis nonauvil e nëhmti nätëmimi u këmëhuva o lafet. ²⁷ Këni mahli=pën rëhan këti soldia mämë otaiu ämë muvën mälës rëhn-kärë Jon Bëptais muva. Këni soldia äha tëmuvën äpëha e kalëpus, këni mohatuv rëhn-kärë Jon Bëptais, ²⁸ këni mälëhu=pën e pilet këti mälës muva, këni mëfën këm pëtan mitë këha, këni tälës muvën këm rëhan mämë. ²⁹ Nian nätëmimi min rëha Jon Bëptais këmotätëu nätëmimi këmotanus nati u këmol e Jon, këni këmëhuvën motëlës nipätin mëhuvën möhtënim e nipäg këpiel këti.

Nätëmi tueläf rëha Iesu këmöhtëligra min ohni

(Luk 9:10)

³⁰ Këni aposil min rëha Iesu këmöhtëlig=pa min ohni, këni motëni=pën natimnati rëfin iätëm këmotol, mine nëghatien min iätëm këmotägätun nätëmimi lan. ³¹ Mätëu nätëmimi tepët këutëhuva mautëhuvën, këni Iesu mine rëhan min nätëmimi kinotëruu nauënian mine nëmeigian mine. Këni Iesu tëni=pën këm lah mämë, “Päh-to këhuvën-to äpëha ikin këti nätëmimi kohkë ikin, këni nëkotëmeig näuvëtin.” ³² Këni ilah ämë mëhuvën e bot këti minautëhuvën äpëha ikin nätëmimi kohkë ikin.

Iesu tëmaugin

nëman faif tausin

(Mat 14:13-21; Luk 9:11-17; Jon 6:1-14)

³³ Mätëu nätëmimi tepët këmotafu ilah nian këmöhiet, këni motëhrun ilah. Këni këmöhiet e lahuënu min motaiu motaupën e lah, mëhuvën äpëha kautëhuvën ikin. ³⁴ Nian Iesu tëmuväri e bot mafu nümënin nätëmimi tepët këmëhuva rækis, këni nikin tëmepët pik o lah, mätëu-inu kotähmen ämë e sipsip min nätëm iätëmimi tikë o neruh vivien ilah. Këni tëmähutul mätägätun ilah e natimnati tepët.

³⁵ Këni mätëuarus tinëhnaiuv, këni nätëmimi rëha Iesu këmëhuva motëni=pën këm in mämë, “Näpinëpu, këni ikinu ikin nätëmimi kohkë ikin. ³⁶ Tëuvir mämë onëkahli=pën-të

6:17-19 Lev 18:16 * 6:25 ?Pëtan u tëmätëtapuäh o rëhn-kärë Jon e pilet o nak? Mämë okëhrun ähruahru mämë tinimis, mine o nol äuvsanien in. 6:30 Luk 10:17 6:34 Nam 27:17; Mat 9:36

nətəmimi kautəhuvən e lahuənu min, mine əpəha ikin min, məmə okotos nəhmti niglah nauəniən.”

³⁷ Mətəu in təməni=pən kəm lah məmə, “Kəpə, itəmah əmə. Nəkotaugin nətəmimi min əha.” Mətəu kotəni məmə, “!Nak! ?Nəkəmə oiəkəhuvən motəraki e məni asoli agin u tu-hanrit tənariəs o nosiən pıret lan u o nauginiən nimənin nətəmimi u?”†

³⁸ Mətəu İesu təni məmə, “?Nautos pıret kuvəh? Əhuvən-to moteh-to.” Kəməhuvən moteh məmə, “Pıret faif, kəni nəmu keiu.”

³⁹ Kəni İesu təni=pən kəm rəhan min nətəmimi məmə okotol nətəmimi kotəharəg e nimanuvehli fifti-fifti mine uan-hanrit-uan-hanrit, ⁴⁰ kəni kəmotəharəg lanəha fifti-fifti mine uan-hanrit-uan-hanrit. ⁴¹ Kəni İesu təmos pıret faif mine nəmu mil u keiu, kəni məsal-pəri əpəha e neai məfaki=pən lan, kəni məhapu pıret u məfən kəm rəhan min nətəmimi məmə okotəuəri e nətəmimi. Kəni matig mos min nəmu mil u keiu məhapu məuəri kəm nətəmimi. ⁴² Kəni nətəmimi rəfin kəmotəuən nərfılah tasisi, ⁴³ kəni motəpəh nıpıspısi pıret u mine nəmu mil u, kəni nətəmimi min rəha İesu kəmotəipei=pən e kətim asoli tueləf kotəri vivi. ⁴⁴ Kəni nətəmimi min u kəmotəuən, nəman e lah kotəhmen e faif-tausin.

İesu təmalıuək e nəhue nəhu
(*Mat 14:22-33; Jon 6:15-21*)

⁴⁵ Kəni rəueiu agin min, İesu təməni=pən kəm rəhan min nətəmimi məmə okotələs bot kəti motəupən məhuvən e nəve nıtəni=pən əpəha ikin kəti nərgin u Petsaitə, mətəu in otatig mahli=pən pıpım nətəmimi kautəhuvən imalah min ikin. ⁴⁶ Nian tınəuiəhruin rəkis nətəmimi, mahli=pən ilah kautəhuvən, kəni muvən əpəha e nıtəuət məmə otəfaki.

⁴⁷ Kəni tınəpinəpu, bot tınuvən əpəha e nəlugin əhruahru əpəha e lek, mətəu İesu tətən pısin əmə əpəha ipari. ⁴⁸ Kəni mafu ilah kəutasuə məutasuə mətəu kınotəpəou mətəu-inu nımətəgi tətəh ilah. Kəni lapın iuəkır o nianiən, kəni taliuək e nəhue nəhu mətəuva. Təmalıuək muva, məmə otəpırekis ilah.

⁴⁹⁻⁵⁰ Kəni nian nətəmimi min rəha İesu kəmotəfu tətəliuək e nəhue nəhu mətəuva, kəni nıkilah təhti məmə narmi iətəmi kəti. Kəni ilah rəfin kəmoteruh, kəni motəgin məutearəg əfəməh. Mətəu rəueiu agin əmə, İesu təməni=pən kəm lah məmə, “!Ei, nıkitəmah təhtul məha-məha. İəu əmə u. Sotəginıən!” ⁵¹ Kəni məri e bot ilah min ilah, kəni nımətəgi təmeıuıai, kəni kəmotəuit pık ohni, ⁵² mətəu-inu rəhn-kapə lah tiəkis. Kəmotəfu pau İesu təmaugin nətəmimi tepət e pıret nəuan nəuətın əmə, mətəu ilah kotəruru əhanəh məmə in pəh.

İesu təmol vivi nətəm kautəhmıs əpəha Kenesəret
(*Mat 14:34-36*)

⁵³ Kəməhuvən e nəve nıtəni=pən məhuvəri əpəha ikin kəti nərgin u Kenesəret, kəni motıuvi-ərain bot ikin. ⁵⁴ Nian kəməhuvəri ikin əha, nətəmimi min ikin kəmotəhrun uəhai əmə məmə in İesu. ⁵⁵ Kəni kəmotəıu məhuvən əpəha lahuənu min məutəni=pən kəm nətəmimi. Kəni nian kotətəu məmə İesu əha ikin əha, kotəmkı nətəm kautəhmıs e rəhalah min pet məhuva ohni. ⁵⁶ Kəni ikin min rəfin İesu tətuvən=pən ikin e lahuənu əlkələh min, mine lahuənu asoli min, mine ikin min rəfin tıtələu, nətəmimi kotəmkı nətəm kautəhmıs məhıet motəlın əmə ilah əpəha e makıt ikin. Kəni kəmotəkeıkeı məutəni=pən kəm İesu məmə otegəhan e lah kotek əmə nıfıfı napən rəhan. Kəni nətəmimi rəfin u kəmotek rəhan kot kəmotəuvır e rəhalah nımısiən.

7

Nətəmi asoli min kəmotəməki e İesu o kastım rəhalah
(*Mat 15:1-9*)

† 6:37 “Tənariəs,” inu məni rəhalah, təhmen e vatu rəha Vanuatu. Rəueiu, tu-hanrit tənariəs təhmen e tu-hanrit-tausin vatu (200,000 vatu). 6:44 Mak 8:1-9 6:46 Luk 5:16

6:49-50 Luk 24:37 6:51 Mak 4:39

¹ Kəni Farəsi nəuvein mine nəgətun nəuvein rəha Lou, kəmotšipən əha Jerusiləm, məutəharəg ilah Iesu. ² Kəni kəmotafu məmə nətəmimi min rəha Iesu nəhlmiləh tamikmik kəni məsoteikuasiən e noliən rəha Farəsi min, kəni motauən.

³ Farəsi min, mine nətəm Isrel tepət, kəmautohtəu=pən əhruahru kastim rəha tipiləh nuvəh min. Kəutəkeikei moteikuas e nəhlmiləh e noliən kəti, kəni uərisig lan, kotəhrun nauəniən. ⁴ Kəni nian kotsipən e makit məhuva, məsotauən pipimiən, motaupən moteikuas e nəhlmiləh, uərisig kəmanotauən. Kəni mautohtəu=pən natimnati tepət min lanəha iətəm kəmos o tipiləh nuvəh min. Kəni kastim əhruahru əha ikin rəha neikuasiən e sospən, mine kap, mine pesin u kəmol e aiən.

⁵ Kəni inu Farəsi min mine nəgətun min rəha Lou kotətapuəh o Iesu məmə, “!Təhro rəham min nətəmimi kəsotohtəu-pəniən kastim rəha tipitəh nuvəh min!? !Təhro kəsoteikuasiən e nəhlmiləh ko məpanotauən, kəni mautol lanəha!?”

⁶ Mətəu Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Aupən Aiseə təməni pəhriən nian təməni pətigəm əhruahru nəghatiən rəha Uhgın mətəni e təmah məmə itəmah nəfaki eiua min. In təməni məmə,

‘Uhgın təni məmə nətəmimi min u kautisiai iəu e nəghatiən əmə rəhalah, mətəu nikiləh tətəpən əpəha isəu.

⁷ Məutəfaki kəm iəu o nati əpnapin əmə, mətəu-inu ilah kəutəgətun nətəmimi e lou iətəm iətəmimi əmə təmol məutəni məmə lou rəha Uhgın, mətəu kəpə.’”

⁸ Kəni Iesu təməni min kəm lah məmə, “Itəmah nəutəpəh Lou rəha Uhgın mautohtəu=pən əmə kastim rəha iətəmimi.”

⁹ Kəni məni=pən kəm lah məmə, “Nəutəfəri pik o noliən əpətu rəhatəmah məmə nəkotəpəh Lou rəha Uhgın kəni mautohtəu=pən aru əmə kastim rəhatəmah. ¹⁰ Mosis təməni məmə, ‘Onəkisiai rəham tatə mine məmə. Nəmə iətəmi kəti tətəghati rah e rəhan tatə mine məmə, okəkeikei kohamu.’ ¹¹ Mətəu itəmah nəkotəni məmə, iətəmi kəti nəmə təpəh nasiruiən e rəhan tatə mine rəhan məmə kəni məni=pən kəm lau məmə, ‘Rəhak u nati u iəkəmə iəkəsiru e təlau lan, mətəu iəmələhu əmə məmə rəha Uhgın. Kəni nati kətəfən kəm Uhgın ko kəsoliən nati kəti lan.’

¹² “Kəni kastim rəhatəmah tətəgəhan məmə suah kəti təhrun nəpəhiən nasiruiən e rəhan tatə mine rəhan məmə e noliən əha. Kəni inu təsisiaien ilau. ¹³ Mətəu e noliən əha, nəutəgətun nətəmimi e rəhatəmah kastim məmə in nati ağin, kəni motol nəghatiən rəha Uhgın tatol əmə nati əpnapin lan. Kəni natimnati min tepət min lanəha itəmah nautol.”

Nati tol nətəmimi kotərah e nəhmti Uhgın

(*Mat 15:10-20*)

¹⁴ Kəni Iesu təmauin e nimənin nətəmimi məmə okəhuva iuəkir ohni kəni təni=pən kəm lah məmə, “Otətəlig vivi-to lak məmə nəkotəhrun noliən rəha nauəniən mine neikuasiən. ¹⁵ Nati iətəmimi tatun təsoliən iətəmimi tamikmik e nəhmti Uhgın, mətəu nati tatsipən e niki iətəmimi tatol iətəmimi tətəmikmik e nəhmti Uhgın.”*

¹⁷ Nian Iesu təmiet rəkis e nimənin nətəmimi u, kəni muvən əpəha imə, kəni rəhan min nətəmimi kotətapuəh o nipəti nəghatiən min u kəm in. ¹⁸ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nəmə təhro itəmah min rəhn-kəpə təmah tikə. Onəkotəkeikei motəhrun məmə natimnati iətəm iətəmimi tatun in təhmen əmə e nati ihluə təsoliən iətəmimi tətərah e nəhmti Uhgın. ¹⁹ Mətəu-inu tun kəni təsuvəniən e nikin, mətəu tatuvən e nisigan, kəni matiet min.” (E nəghatiən əha Iesu təməni pətigəm məmə nauəniən rəfin katun təuvir e nəhmti Uhgın.)

7:2 Luk 11:38   7:4 Mat 23:25   7:7 Aes 29:13   7:10 Eks 20:12; 21:17; Dut 5:16   * 7:15 E kəpi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəmətei e nəghatiən Kris aupən, nəghatiən pisin kəti min əha ikin iətəm tatilpin nəghatiən u mətəni məmə, “16 Itəmah rəfin matəlgitəmah tatig, otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatiən min u.”   7:15 Uək 10:14-15

²⁰ Kəni təni məmə, “Mətəu nati iətəm tatiet e niki iətəmimi, in tol iətəmimi tətəmičkmičk e nəhmti Uhgın. ²¹ Mətəu-inu niki iətəmimi tətəhti natimnati tərəh tepət, kəni nətəmimi kautol noliən tərəh min u: nipətan mine nəman mine, kautit oneuən ilah min; kəutakləh; kautohamu iətəmi; ²² kəutakləh e pətan rəha iətəmi pişin; kəutaumis pik o natimnati; kautol təfagə tərəh min; kəuteiuə; kautit əpnapin əmə nipətan mine nəman; kautetet; kəutəni nikalı iətəmi; kəutəfəri ilah; kəutalməli. ²³ Noliən tərəh min əha, ilah kəha kautsipən e niki nətəmimi kəni mautil ilah kotəmičkmičk e nəhmti Uhgın.”

Iesu təməhgi pətigəm
narmin tərəh e nəti pətan kəti

(*Mat 15:21-28*)

²⁴⁻²⁶ Kəni Iesu təmiet u ikinu kəni məsəu-pahav muvən əpəha Fonisiə, ima Nanihluə min e nitəni rəha Siriə, mətətig e nimə kəti iuəkir o taun u Taea, mətəhluəig məsolkeikeiən məmə nətəmimi okotəhrun məmə in tətətig əha ikin əha, mətəu ko təsəhluəigien.

Mətəu pətan kəti əha ikin, narmin tərəh tətətig e rəhan pətəkəku. Pətan u təmair ikin əha, kəni in təsəfakiən, in Ianihluə. (Nətəm Isrel kotəni məmə Nanihluə min kotəhmen e kuri.) Nian təmətəu natimnati təuvir min iətəm Iesu tatol ilah, kəni tasək muva misin=pən nəulin ohni məmə otəhgi pətigəm narmin tərəh e rəhan pətəkəku. ²⁷ Mətəu Iesu təni məmə, “Kəpə. Pəh kotaupən motaugin kəlkələh min. Təsəuviriən məmə okəraki=pən e nauəniən nig kəlkələh min kəm ‘kuri min.’”†

²⁸ Mətəu pətan u təni məmə, “Nipəhriəniən iətəmi asoli, mətəu nati əpnapin kuri min, mətəu kegəhan məmə ilah kautun nipispisi nauəniən nig kəlkələh min iətəm tatiməgrəg=pən e nipəg tepil.”

²⁹ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Mətəu-inu nəmuhalpin vivi rəhak nəghatiən, uvən-to əpəha imam ikin mafu narmin tərəh tiniet rəkis e rəham pətəkəku.” ³⁰ Pətan u təmair muvən iman lahuənu mafu rəhan pətəkəku tətəpili-pəri vivi əmə e rəhan pet, kəni narmin tərəh tiniet rəkis lan.

Iesu təmol vivi
iətəmimi kəti matəlgin talu məruru nəghatiən

³¹ Kəni Iesu təmiet ikin əha ima nətəm Taea kəni muvən=pən əpəha Saedon muvən=pən əpəha Tekapolis ikin matuvən əpəha e nəhu Lek Kaləli. ³² Kəni nətəmimi kəmotit iətəmimi kəti nimatəlgin talu kəni məruru nəghatiən məhuva məmə Iesu otələhu=pən nəhlmin lan pəh tətəu təuvir min e nimisiən. ³³ Kəni Iesu təmit suah u mian əpəha isəu nəuətin o nətəmimi, kəni məfən nəuanəhlmin e nimatəlgin kəni magəh nəhlmin ‡ mələhu=pən e namin. ³⁴ Kəni məsal pəri əpəha e neai, kəni məəhagəhli ohni e rəhan nəghatiən məmə, “*Efata!*” Nipətin təni məmə, “!əuvir-tə!” ³⁵ Kəni əmeiko iətəmi u tinatətəu nati, kəni namin tinəuvir minatəghati vivi.

³⁶ Kəni Iesu təmənəhu ilah məmə okəsotəniən nati u kəm nətəmimi. Mətəu nian Iesu təmətəkeikei kəm lah, mətəu ilah kəmotəkeikei motəni pətigəm pik min kəm nətəmimi. ³⁷ Kəmotəuit pik ohni motəni məmə, “Natimnati rəfin iətəm tatol, mətəu in təuvir pik agin. Nətəmimi min u nimatəlgilah talu kinəutətəu nati, mine nətəmimi min u kotəruru nəghatiən kinəutəghati.”

8

Iesu təmaugin
nətəmimi fo-tausin
(*Mat 15:32-39; Mak 6:35-44*)

† 7:27 “kəlkələh min” tətəgətun nətəm Isrel, kəni “kuri min” tətəgətun Nanihluə min. Nian koteruh nəghatiən u “kuri” mak u tətətig lan, tətəgətun məmə Iesu in tətəni nəghatiən rəha nətəmimi nəuvein nətəm kəutəni e Nanihluə min məmə “kuri min.”

‡ 7:33 E nian min əha, nətəmimi nikilah təhti məmə nəunəhuatəmi in təhmen e mərsin kəni tətəsiro e nimisiən. 7:36 Mak 1:43-45 7:37 Aes 35:5

¹ E nian kəti mīn, nətəmimi tepət kəməhuva mīn ohni, kəni mətəu niġlah nauəniən tinikə. Kəni Iesu təmauīn e rəhan mīn nətəmimi kəhuva kəni təni=pən kəm lah məmə, ² “Nīkik tinahmə pik o nətəmimi mīn əpəha mətəu-inu, kəməhuərisig lak mīnotos rəkis nian kisil, kəni rəueiu əha, niġlah nauəniən tinikə. ³ Nəmə iəkahlī=pən ilah kautəhuvən əha rəueiu, kəni sueiuei otoh ilah, kəni nəhmtiləh otapīn e suaru, mətəu-inu kəməsotəuəniən nuvəh, kəni nəuvein kəmotəpən əpəha isəu.”

⁴ Kəni rəhan mīn nətəmimi kəmotətapuəh ohni məmə, “?Okos iə pīret təhmen o nauġiniən ilah? In u ikinu nati tikə ikin, nətəmimi kəsotətiġiən ikin.”

⁵ Kəni Iesu təmətapuəh o lah məmə, “?Nautos pīret kuvəh?” Mətəu kotəni məmə “Səpīn.”

⁶ Kəni təməni=pən kəm nətəmimi məmə okotəharəġ, kəni tos pīret u məfaki məni tagkiu kəm Uhgīn ohni, kəni məhapu məfən kəm rəhan mīn nətəmimi məmə okotəuəri e nətəmimi, kəni ilah kəmotol lanəha. ⁷ Kəni kəmotos mīn nəmu əlkələh nəuvein motəfən kəm Iesu, kəni Iesu təfaki kəm Uhgīn ohni kəni məfən mīn kəm lah məmə okotəuəri kəm nətəmimi. ⁸⁻⁹ Kəni nətəmimi mīn u Iesu təmauġin ilah kotəhmen e fo-tausin, kəmotun nauəniən nərfiləh tasisi, kəni motəpəh nīpispīsi nauəniən, kəni kaipei=pən e kətim asoli səpīn kotəri. ¹⁰ Kəni Iesu tahli=pən nətəmimi kautəhuvən imalah mīn ikin. Kəni ilah rəhan mīn nətəmimi kəməhuvən e bot məhuvən əpəha e nītəni Talmanutə.

Farəsi mīn kəmotəni məmə okotəh nəmtətīən kəti
(Mat 16:1-4)

¹¹ Kəni Farəsi mīn nəuvein kəməhuva o Iesu mautorgəhu kəm in motəni=pən kəm in məmə otol-to nəmtətīən asoli kəti pəh kotəhrun məmə in təmsipən pəhriən o Uhgīn, uə kəpə. ¹² Kəni Iesu nīkin təməpəou, kəni təmeəhəġhli o lah kəni məni məmə, “?Kərmə təhro nətəmimi mīn u rəueiu mīne kotəni məmə okotəfu-to nəmtətīən kəti? Mətəu iətəni pəhriən kəm təmah məmə ko kəsoliən nəmtətīən kəti kəm təmah.”

¹³ Kəni məpəh ilah məhuvən e bot məhuvən əpəha e nīkali nəhu nəven=pən.

Is rəha Farəsi mīn mīne
is rəha Kig Herot Antipas

(Mat 16:5-12)

¹⁴ Rəhan mīn nətəmimi kəmotəlu e nəmkīən pīret təhmen mətəu kəmotos əmə kətiəh əmə məhuvən e bot. ¹⁵ Kəni Iesu təməuvahəġ kəm lah məmə, “Onəuteh vivi itəmah o is rəha Farəsi mīn mīne is rəha Herot Antipas.”

¹⁶ Kəni kəmotəni=pən kəm lah mīn məmə, “Tətəni lanəha mətəu-inu kəməsotəmkīən pīret.”

¹⁷ Kəni mətəu Iesu tinəhrun rəhaləh nətəliġiən kəni məni məmə, “?Təhro nəutəni nəġhatīən əha məmə nəməsotəmkīən pīret? ?Təhro itəmah nəsoteruh əhanəhiən kəni məsotəhrun əhanəhiən? !Rəhn-kəpə təmah tiəkis! ¹⁸ Nəhmtitəmah u ikin. ?Təhro nəsotəhiən nati? Kəni nīpəġtəġitəmah u ikin. ?Təhro nəsotətəuiən nati? Iəkəhrun məmə nəmə təhro nīnotəlu e natimnati iətəm kīnəhuva rəkis. ¹⁹ ?Nian iəmos pīret mīn əha faif məfən kəm nətəmimi əha faif-tausin kotun, kəni uərisig nəmotaipi nīpispīsin e kətim asoli kuvəh?” Mətəu kotəni məmə, “Tueləf.”

²⁰ Kəni təmətapuəh mīn o lah məmə, “?Kəni nian iəmos pīret əha səpīn məmə iəkəfən kəm nətəmimi mīn əpəha fo-tausin kotun, kəni uərisig nəməhuveipei=pən nīpispīsin e kətim asoli kuvəh?” Mətəu kotəni məmə, “səpīn.”

²¹ Kəni təmətapuəh o lah məmə, “?Mətəu itəmah nəkotəruru əhanəh iəu?”

Iesu təmöl vivi
iətəmi kəti nəhmtīn tərəh

²² Kəni kəməhuvari əpəha ikin kəti kəni məmə Petsaitə, kəni nətəmimi ikin kəmotit suah kəti nəhmtīn tərəh məhuva kəni məutəkēkēi o Iesu məmə otələhu=pən nəhlmīn lan. ²³ Kəni Iesu təmos nəhlmi suah u mian isəu nəuветin o lahuənu kəni magəh nəhmti

suah u* kəni mələhu=pən nəhlmi mil lan, kəni mətəpuəh ohni məmə, “?Ninəhrun neruhian nati uə kəpə?”

²⁴ Mətəu suah u təməsəl pəri kəni məni məmə, “Iətəfu nətəmimi mətəu kotəhmen əmə e nigī min mətəu in əmə u kəutaliuək.”

²⁵ Kəni Iesu təmatig mələhu=pən min nəhlmin mil e nəhmti suah u, kəni nəhmtin tinəhrun neruh vivian natimnati minəpəh nəuau-əuauian. ²⁶ Kəni Iesu təmahlī=pən məmə otatuvən iman ikin mətəu təmənīəhu məmə otəsuvən-pənian əha lahuənu əha ikin.

Pitə təmənī pətīgəm məmə Iesu in Məsaia əpələ
(*Mat 16:13-20; Luk 9:18-21*)

²⁷ Kəni Iesu mine rəhan min nətəmimi kəməhiet motəsəu pahav məhuvən e lahuənu min in iuəkīr o nati əpəha Sisəriə Filipai. Nian kəməutəhuvən e suaru kəni tətəpuəh o lah məmə, “?Otəni-to məmə nətəmimi kotəni iəu məmə iəu pəh?”

²⁸ Mətəu rəhan min nətəmimi kotəni məmə, “Nətəmimi nəuvein kotəni məmə ik Jon Bəptais. Nəuvein kotəni məmə ik Elaijə. Nəuvein min kotəni məmə ik iəni kəti rəha Uhgīn aupən.”

²⁹ Kəni tətəpuəh o lah məmə, “?Mətəu itəmāh nəkotəni məmə iəu pəh?” Kəni Pitə tənī məmə, “!IK u Məsaia† əpələ!”

³⁰ Kəni Iesu təmənīəhu əskasik ilah məmə, okəsotəni pətīgəmian in kəm iətəmi kəti.

Iesu təməghati
e rəhan nimisiən

(*Mat 16:21-23; Luk 9:22*)

³¹ Kəni təmatəgətun ilah kəni mətəni məmə, “Iəu Nəti Iətəmimi oiəpanətəu nahməian o natimnati tepət. Nətəmi asoli rəha nətəm Isrel, mine pris asoli min, mine nəgətun min rəha Lou okotəməki lak, kəni motohamu iəu, mətəu oiəkōs nian kisil ko, kəni məpanəmiəgəh min.” ³² Təmənī-vivi pau kəm lah, mətəu Pitə təmit Iesu mian əpəha e nikali suaru kəni mətənīəhu əskasik məmə otəsəghatian lanəha. ³³ Kəni mətəu Iesu təməsəl=pən meruh rəhan min nətəmimi, kəni mənī=pən kəm Pitə məmə, “!Ik iərmis Setən asoli, agim muvən isəu ohniəu! Rəham nətəligian səniəmə rəha Uhgīn, mətəu rəha iətəmimi əmə.”

Naulisiən e nənī pətīgəmian Iesu kəm nətəmimi
(*Mat 16:24-28; Luk 9:22-27*)

³⁴ Kəni Iesu təmauin rəfin e nətəmimi, mine rəhan min nətəmimi, məmə okəhuva ohni, kəni mənī məmə, “Nəmə iətəmi kəti tənī məmə otuərisig lak, otəkeikei malu aru lan, kəni mələs rəhan nigī kəməluau muərisig lak.‡ ³⁵ Iətəmimi iətəm tolkeikei məmə otosmiəgəh rəhan nəmiəgəhian e nəhue niftəni u, kəni otəmkarəpən e rəhan nəmiəgəhian itulin. Mətəu iətəmi otimis ohniəu mine Nanusiən Təuvir rəhak, in otos nəmiəgəhian itulin. ³⁶ ?Nəmə iətəmimi kəti tatos rəfin natimnati e nəhue niftəni, mətəu uərisig lan otimis kəni təsosiən nəmiəgəhian itulin, in təmol win e nati təuvir kəti, uə kəpə? Kəpə. ³⁷ Ko iətəmi təsəfəniən nati kəti kəm Uhgīn məmə Uhgīn otəfən nəmiəgəhian itulin kəm in.

³⁸ “Nəmə nətəmimi kəutaulis e nənī pətīgəmian iəu mine rəhak nəghatian kəm nətəmi kəsotəfakian mautol təfagə tərah, kəni o nian iəu Nəti Iətəmimi oiəkūva lan, iəu min oiəkūlis e nənī pətīgəmian məmə ilah u rəhak min nətəmimi. O nian əha iəkūva itimah nagelo asim min e noraipiən əhagəhag asoli rəha rəhak tatə.”

* 8:23 Afin-to e futnot e Mak 7:33. 8:28 Mak 6:15 † 8:29 Afin-to e tiksiniəri o nəghatian u “Məsaia.”
8:29 Jon 6:68-69 8:30 Mak 9:9 ‡ 8:34 Nian nəmə okətu-pəri iətəmimi kəti e nigī kəməluau, in otəkeikei mələs rəhan nigī kəməluau muvən ikin okətu-pəri ikin. 8:34 Mat 10:38-39; Luk 14:27 8:38 Mat 10:33

9

¹ Kəni Iesu təməni məmə, “İətəni pəhriən kəm təmäh məmə, itəmäh nəuvein u nəutəhtul u ikinu rəueiu, ko kəsəhmisiən motətəuarus koteruh Narmənigiən Rəha Uhgın otuva e nəsanəniən asoli.”

Nipəti Iesu təmuva mol pisin

(Mat 17:1-13; Luk 9:28-36)

² Kəni nian sikis kinəhuva minəhuvən rəkis, kəni Iesu tit Pitə, Jemis, mine Jon, kəni ilahal pisin əmə kiluərisig lan məhuvən əpəha e nitəuət əfəmäh kəti, kəni ilah pisin əmə əha ikin. Kəni kəmlafu nipəti Iesu təməuhlin muva mol pisin. ³ Rəhan napən təmuva məruən mətəraip-oraip, ko iətəmi kəti təseikuasiən e napən kəti təruən lanəha. ⁴ Kəni suah milahal əha kəmlafu Elaijə mine Mosis kəmiaiet pətigəm=pa məhləghati ilahal Iesu.

⁵ Kəni Pitə təməni=pən kəm Iesu məmə, “İəgətun, təuvir məmə iəkluva u ikin u. Pəh mihlol nimauvluvl kisil, rəham kəti, rəha Mosis kəti, kəni rəha Elaijə kəti.” ⁶ Pitə tinətəghati əpnapin əmə mətəu-inu kinləgin pik məhlərəmrumin.

⁷ Kəni nəpuə təmuva məuveg ilah, kəni kəmotətəu nəuia iətəmi kəti təmsipən əpəha e nəpuə məmə, “İnu nətik keikei u iəkolkeikei pik. Onəklətəlig lan.” ⁸ Kəni rəueiu ağin min, kəmləirair, mətəu kəsleruhiən min suah mil, mətəu kəmleruh əmə Iesu tətəhtul ilahal min.

⁹ Nian kəməuteiuaiu e nitəuət məhuvən əpəha ləhtəni, kəni Iesu təməniahu əskasik ilahal məmə, “Natimnati min u nəmleh əpəha ilis e nitəuət, onəsləniən kəm iətəmi kəti milətəuarus=pən iəu Nəti İətəmimi oiəkəmiəgəh min e nimisiən.”

¹⁰ Kəni ilahal kəmlisai nəghatiən rəha Iesu, mətəu kəməhləni əmə kəm lahal min məmə, “Nəghatiən əha təməni məmə otəmiəgəh min e nimisiən, kəruru məmə nipətin təni məmə nak.”

¹¹ Kəni kəmlətapuəh o Iesu məmə, “?Təhro iəgətun min rəha Lou kotəni məmə Elaijə otəkeikei maupən muva?”

¹² Kəni Iesu təməni=pən kəm lahal məmə, “Nipəhriənəni, Elaijə otaupən muva məmə otol vivi natimnati rəfin. ?Mətəu təhro Nauəuə Rəha Uhgın təməni məmə iəu Nəti İətəmimi oiəpanətəu nəhməiən o natimnati tepət, kəni nətəmimi okoteruh iəu motəuhlin nəmtahləh ohniəu motəpəh iəu?*” ¹³ Mətəu iətəni pəhriən kəm təməhal məmə Elaijə tinuva rəkis, kəni kəmol nati təräh lan təhmen e Nauəuə Rəha Uhgın təməni məmə okəpanol lanəha.”

Iesu təməhgi pətigəm

narmin təräh e suakəku kəti

(Mat 17:14-21; Luk 9:37-43)

¹⁴ Nian kəmohtəlig=pa min, moteruh nətəmimi nəuvein min rəha Iesu, mətəu nimənin nətəmimi kəmohtəlau e lah, kəni iəgətun nəuvein rəha Lou mine nətəmimi min rəha Iesu kautərgəhu. ¹⁵ Nian nətəmimi kəmoteruh Iesu, narmiləh təmiuvig pik ohni, kəni motaiu məhuva məmə okotəghati kəm in. ¹⁶ Kəni Iesu təmətapuəh o lah məmə, “?Nakəha nautərgəhu ohni itəmäh nətəmimi min əpəha?”

¹⁷ Mətəu nətəmimi min u kəti təni məmə, “İəgətun, iəu iəmit nətik muva ohnik məmə onəkol vivi, mətəu-inu narmin təräh kəti tətətig lan kəni mol təruru nəghatiən.

¹⁸ Kəni nian narmin təräh əpə taskəlim in, kəni moh mələs iahu morin e niməulul, kəni nəhun nəuan ruən tatiet, təhmen e nəuau i nitəhi, kəni matigət-ərain nəhluvn, nipətin tatikimkim. Kəni iəmətapuəh o rəham nətəmimi məmə okotəhgi pətigəm narmin təräh u lan, mətəu kotəruru nəhgi pətigəmiən.”

9:1 Mak 13:30 9:7 Uək 3:22; 2Pitə 1:17-18 9:11 Mal 3:1 * 9:12 Nətəm İsrəl rəhalah nətəligiən məmə nəmə Məsaia tuva, in otepət e nətəm Rom mine marmənig e nətəmimi. Mətəu ilah kəsotətəligiən lanu e Məsaia məmə otimis o lah, kəni mosmiəgəh ilah o nos rəkisiən nalpiniən o təfəgə təräh, kəni məfən nəmiəgəhiən itulin, kəni kotol win e nimisiən. 9:12 Sam 22:1-18; Aes 53:3; Mal 4:5-6 9:13 Mat 11:14

¹⁹ Mätəu Iesu təni məmə, “Kəsi, itəmah u nətəmimi rəueiu mine nəsotəhatətəiən lak. Kərmə oiəkatiğ kitah min itəmah mətəuarus=pən nian nak nəmanotəhatətə lak. Kəni kərmə onəhgın iəpanəmeig e təmah. !Otit suakəku ko məhuva kəm iəu!”

²⁰ Kəni kəmotələs məhuvən o Iesu. Kəni narmin tərəh əpəha təmafu Iesu kəni tol suakəku u tauit nipətın tərəmrumin pik, kəni məmei morin əpə ləhtəni e niməulul məsəuəsəu mətən, kəni nəunəhuan tiet təhmen e sop. ²¹ Kəni Iesu təmətapuəh o rəhan tatə məmə, “Təmöl lanəha minos nu kuvəh?”

Mätəu rəhan tatə təni məmə, “Təmətuəuin e nian təmatəkəku mətəuarus=pa əha rəueiu. ²² Kəni nian tepət narmin tərəh kəha tatoh mətłəfən əpəha e nigəm mine nəhu məmə otəhamu. Nəmə nəkəhrun noliən, pəh nəkasəkəhruin itımlau masiru e tımlau.”

²³ Mätəu Iesu təni məmə, “Nak əha, nəghatiən u məmə, ‘Nəmə nəkəhrun noliən’? Uhgın təhrun noliən natimnati rəfin kəm iətəmimi iətəm tətəhatətə lan.”

²⁴ Kəni rəueiu agın, tatə rəha suakəku u təmagət əfəməh məmə, “İəkəhatətə lam, mətəu in əmə u rəhak nəhatətəiən təkəku əmə. !Asiru lak məmə rəhak nəhatətəiən otəri mepət!”

²⁵ Kəni nian Iesu təmeruh məmə nətəmimi nəuvein min kinəutaiu minəutuva iuəkır ohni məmə okotafu-to, kəni təni=pən əskasik uəhai əmə kəm narmin tərəh əpəha məmə, “Ik narmin tərəh iətəm natol nımatəlgitəmi tətalu, kəni mol iətəmi təruru nəghatiən. ! İəkəni=pınə əhruahru u rəueiu məmə onəkiet e suakəku u, kəni məsuva minıən muvən lan!”

²⁶ Kəni narmin tərəh əha təmagət əfəməh mol suakəku əpəha tauit mərəmrumin min u iuəkır agın timis, kəni miet lan. Ko nakafu məmə tinimis rəkis, kəni nətəmimi tepət kotəni məmə tinimis. ²⁷ Mätəu Iesu təmeapən maskəlım nəhlmin miuvi-pəri, kəni təhtul.

²⁸ Iesu təmuvən imə, kəni ilah pisin əmə rəhan min nətəmimi kəutəharəg, kəni kotətapuəh ohni məmə, “?Kərmə təhro iəkotəruru nəhgi pətigəmiən narmin tərəh əpəha?”

²⁹ Mätəu Iesu təni məmə, “Nəfakiən əmə təhrun nəhgi pətigəmiən narmin tərəh min əha lanəha.”

Iesu təməni pətigəm min rəhan nımisıən

(Mat 17:22-23; Luk 9:43-45)

³⁰ Kəni Iesu mine rəhan nətəmimi kəmoɦiet u ikinu kəni məhuvən=pən əpəha e nitəni Kaləli ikın, mätəu Iesu təsolkeikeiən məmə okəhrun məmə in əha ikın əha. ³¹ Təmöl lanəha mätəu-inu tətəgətun rəhan min nətəmimi. Təməni məmə, “İəu Nəti İətəmimi, okegəhan=pən lak kəm nətəmimi kotəhamu iəu iəkımis. Mätəu oiəkos nian kisił, kəni məpanəmiəgəh min.”

³² Kəni mätəu rəhan min nətəmimi kəsotəhrun vivıən rəhan nəghatiən, kəni nıkilah tinətəgın o nətəpuəhiən e nipəti nəghatiən rəhan.

?Pəh in tepət e lah?

(Mat 18:1-5; Luk 9:46-48)

³³ Kəmoɦiet=pa əpəha Kapeniəm, kəni minəutəhuvən imə kəti. Kəni Iesu təmətapuəh o lah məmə, “?Nak əha nəməutəni e suaru?”

³⁴ Mätəu kinotaulis o nuhalpiniən motəpnəpin əmə mätəu-inu, e suaru kəməutəni məmə pəh in tepət e lah. ³⁵ Kəni Iesu təməhtiahu məharəg, kəni mauin e rəhan nətəmimi tueləf məmə okəhuva-to ohni, kəni təni=pən kəm lah məmə, “İətəmi tolkeikei məmə in otepət e nətəmimi, in otəkeikei meiuaiu e lah kəni muva məmə in ioluək əmə kəti rəhalah.”

³⁶ Kəni mələs suakəku kəti muva mem aupən e lah, kəni maskəlım məmə, ³⁷ “Kəni iətəmimi iətəm tatos e nıkin agiən suakəku təhmen e inu, kəni tatol e nərgək, kəni təhmen əmə məmə tatos iəu e nıkin agiən. Kəni iətəmimi iətəm tatos iəu e nıkin agiən, kəni təhmen əmə məmə tatos iətəmi u iətəm təmahli=pa iəu.”

Suah kəti təmol nati apispis
e nərgi Iesu

(Luk 9:49-50)

³⁸ Kəni Jon təmāni=pən kəm Iesu mēmā, “Iəgətun iəmotafu suah kəti tətəhgi pətigəm narmin tərəh min e nərgəm, kəni iəmotəniəhu mətəu-inu səniəmā kitah kəti.”

³⁹ Mətəu Iesu təni mēmā, “Sotəniəhuiən, mətəu-inu nətəmimi rəfin nətəm kautol nati apispis min e nərgək, ko kəsotəni uəhaiən nəghatiən tərəh lak. ⁴⁰ Iətəmimi iətəm səniəmā rəhatah tikimir, in tolkeikei itah. ⁴¹ Iətəni pəhriən kəm təmāh mēmā, nēmā iətəm tətəsiru e təmāh, mətəu-inu rəhak u itəmāh, kəni Uhgīn otətəou in o rəhan nolien təuvir u, nati əpnapin rəhan nasiruən in nati əkəku əmə təhmen e nəhu tətəfinə kəm təmāh mēmā nəkotəmnim.”

Nati tol iətəmimi tətəmei
e rəhan nəmiəgəhiən

(Mat 18:6-9; Luk 17:1-2)

⁴² Kəni Iesu təmətəkeikei mətəni mēmā, “Kəlkələh min u kəutəhatətə lak, nēmā iətəmi kəti tol kəti təmei e rəhan nəmiəgəhiən uə rəhan nəhatətəiən, kəni iətəmi əha, Uhgīn otol nalpinien asoli kəm in. Kəni nalpinien əha otəskasik tapirəkis nēmā kətu=pən kəpiel kəti e nentəuin, kəni kahtiuət lan əpəha ləuantəhi lokəmnim mēmā otəmnim.

⁴³⁻⁴⁴ “Kəni nēmā nəhlməm tol ik natol təfagə, kəni təuvir mēmā nəkətahtuv rəkis məraki lan.† Nēmā nəhlməm kətiəh əmə mətəu onəkəkos nəmiəgəhiən itulin, inu təuvir pik mapirəkis agin mēmā nəhlməm keiu mətəu okəraki=pən lam e nigəm asoli u naunun tikə.”‡

⁴⁵⁻⁴⁶ Kəni nēmā nəhlməm kəti tol ik nətəmei e rəham nəmiəgəhiən, nəkətahtuv rəkis. Nēmā nəhlməm kətiəh əmə mətəu onəkəkos nəmiəgəhiən itulin, inu təuvir pik mapirəkis agin mēmā nəhlməm keiu mətəu okəraki=pən lam e nigəm asoli.§

⁴⁷ Kəni nēmā nəhmtəm kəti tol ik nətəmei e rəham nəmiəgəhiən, nəkələs rəkis. Nēmā nəhmtəm kətiəh əmə mətəu onəkəvən ikin Uhgīn tətərmənig ikin, inu təuvir pik mapirəkis agin mēmā nəhmtəm keiu mətəu okəraki=pən lam e nigəm asoli. ⁴⁸ Kəni ikin əha, uhrəl min okotətu e nipəti nətəmimi ikin məsohmisiən, kəni nigəm tatus ilah kəni matuəu əmə kilpin ko kəsohəpisiən nian kəti.

⁴⁹ “Uhgīn tətəarəgrəg=pən nigəm e nətəmimi təhmen əmə e sol kətəarəgrəg=pən e nauəniən.

⁵⁰ “?Sol təuvir, mətəu nēmā otisiu, kəni kəruru mēmā okəfən min nak pəh tətəhiən? Onəkətəkeikei motos sol u təhmen e nolkeikeiən e rəhatəmāh nəmiəgəhiən, kəni motatig e nəməlinuən nian rəfin.”

10

?Təuvir mēmā nipətan mine nəman okotəpəh ilah min,
uə kəpə?

(Mat 19:1-12; Luk 16:18)

¹ Kəni Iesu təmiet ikin əha kəni muvən miet=pən əpəha e nitəni əpəha Jutiə e nəven nitəni=pən e nəhu Jotən. Kəni nimənin nətəmimi kəmotuhəpumin=pən min ilah min ohni, kəni tətəgətun ilah mēmā inu tətəgətun ilah mine nian min.

9:40 Mat 12:30; Luk 11:23   9:41 Mat 10:42   † 9:43-44 Inu nəghatiən əuhlin iətəm tətəgətun mēmā Iesu tolkeikei mēmā kitah okotəkeikei motol uək əskasik o nəpəhiən rəhatah nolien tərəh min. Təhmen mēmā kəutətahtuv rəkis nolien tərəh. Mətəu in təsolkəikeiən mēmā okotərəkin nipətitah.   ‡ 9:43-44 E kopi əuas min nəuvein rəhan Niutestimin iətəm kəmətəi e nəghatiən Kris əpən, katilpin nəghatiən kəti min e fes 44 iətəm təhmen=pən əmə e fes 48.   § 9:43-44 Mat 5:30   § 9:45-46 E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəmətəi e nəghatiən Kris əpən, katilpin nəghatiən kəti min e fes 46 iətəm təhmen=pən əmə e fes 48.   9:47 Mat 5:29   9:48 Aes 66:24   9:50 Mat 5:13; Luk 14:34

² Kəni Farəsi nəuvein kəməhuva moteiuə əmə motətapuəh ohni məmə, “?Təhro? ? Rəhatah Lou tətəgəhan məmə iərman təhrun nəpəhiən rəhan pətan mol difos lan, uə kəpə?”

³ Mətəu Iesu tətətapuəh o lah məmə, “?Lou nak u Mosis təmələhu aupən kəm təmah?”

⁴ Kəni mətəu kotəni məmə, “Mosis təmegəhan lan məmə nəmə iərman tətəpəh rəhan pətan, kəni təkəikei mətei nauəuə kəti məfən kəm rəhan pətan məmə in tinəpəh minol difos lan, kəni ko mənahli pətigəm.”

⁵ Mətəu Iesu təni məmə, “Mosis təmətei lou ko mətəu-inu rəhn-kapə təmah tiəkis pik. ⁶ Mətəu e nətuəiniən, Uhgın təmöl natimnati, kəni mol iərman mine pətan. ⁷ O nati əha in əha, iərman otəpanəpəh rəhan tatə mine məmə, kəni mətuətig ilau rəhan pətan. ⁸ Kəni ilau okiəuva nıpətılau kətiəh. Kəni rəueiu, ilau səniəmə keiu, mətəu kətiəh əmə. ⁹ Uhgın tinılpin ilau kiniəuva minuol kətiəh, kəni o nati əha, pəh iətəmimi kəti ko təsətahtuviən rəhalau natigən.”

¹⁰ Kəni Iesu mine rəhan nətəmimi kəməhuvən əpəha imə, kəni rəhan min nətəmimi kotətapuəh ohni o nati u. ¹¹ Kəni təməni=pən kəm lah məmə, “İətəmi tatol tifos mətəpəh rəhan pətan kəni matit min in pisin kəti, in tatol təfagə tərəh e rəhan əhruahru pətan. ¹² Kəni təhmen min əmə, nəmə pətan kəti tətəpəh rəhan iərman kəni matitəu=pən in pisin kəti, in min tatol təfagə tərəh e rəhan əhruahru iərman.”

*Iesu təməfaki o kəlkələh min
(Mat 19:13-15; Luk 18:15-17)*

¹³ Kəni nətəmimi nəuvein kəmotəmki kəlkələh min məhuva o Iesu məmə otələhu=pən nəhlmin e lah məfən nəuviriən rəha Uhgın kəm lah. Mətəu rəhan min nətəmimi kəmautəniəhu ilah.

¹⁴ Mətəu nian Iesu təmeruh, kəni niəməha tol, mətəhi ilah məmə, “Pəh kəlkələh min okəhuva ohniəu. Sotəniəhuiən kəlkələh min u, mətəu-inu nətəmimi min u nikilah təhmen əmə e niki kəlkələh min, ilah u Uhgın tətərmənig e lah. ¹⁵ İatəni pəhriən kəm təmah məmə, nəmə iətəmi kəti təsəlkeikeiən məmə oteiuəu məhmen e kəlkələh min u kəti mupəh Uhgın tərmenig lan, ko in təsətig əhgalien Narmənigien Rəha Uhgın.” ¹⁶ Kəni mos kəlkələh min e nəhlmin, kəni mələhu=pən nəhlmin e lah məmə, “Pəh Uhgın otəfina rəhan nəuviriən kəm təmah.”

*Suah kəti rəhan nautə tepət
(Mat 19:16-22; Luk 18:18-23)*

¹⁷ Nian Iesu tinətəliuək matuvən, kəni suah kəti təmaiu muva misin=pən nəulin ohni məmə, “İəgətun təuvir, oikəkəikei mol nak u məmə iəkos nəmiəgəhiən itulin?”

¹⁸ Mətəu Iesu təni məmə, “?Təhro nətəni məmə iəu iətəmi təuvir? Uhgın pisin əmə u in təuvir, iətəmi kəti min tikə məmə in təuvir. ¹⁹ İk nınəhrun rəkis lou min rəha Mosis məmə onəsohamuiən iətəmi, məsəkləhiən, məseiuəiən, məsəkləhiən e pətan, onəkəikei misiai rəham tatə mine məmə.”

²⁰ Mətəu suah u təni məmə, “İəgətun, lou min u, iatol rəfin ilah nian iəmatəkəku mətəuərus=pa u rəueiu mine.”

²¹ Kəni Iesu təməsəl=pən əhruahru meh suah u molkeikei pik, kəni məni məmə, “Nati kəti min əmə əha ikin onəkol. Uvən mol nətəmimi kotos nəhmti rəham nautə rəfin əgin, kəni məfən məni lan kəm nanrah min, kəni ik onəkəkos nəuviriən tepət əpəha e negəu e neai. Kəni muva, muərisig lak, mol məmə rəhak iətəmimi.”

²² Kəni nian suah u tətəpəh nəghatien u, kəni nəhmtin təməpəu, kəni nikin təməpəu pik ohni, matuvən mətəu-inu rəhan nautə tepət.

*Tiəkis o iətəmi rəhan
nautə tepət məmə otuvən
ima Uhgın*

(Mat 19:23-30; Luk 18:24-30)

²³ Kəni Iesu təməsəl=pən meruh nətəmi min əha ikin, kəni məni=pən kəm rəhan min nətəmimi məmə, “!Nəman! Tiəkis pəhriən o nətəm rəhalah nautə tepət məmə okəhuvən motatig ahgəl e Narməniğiən Rəha Uhgın.”

²⁴ Kəni rəhan min nətəmimi kəmotauit pik o nəghatiən rəhan, mətəu Iesu təməni min məmə, “Nənətik min, tiəkis pəhriən məmə iətəmi kəti otuvən matig ahgəl e Narməniğiən Rəha Uhgın. ²⁵ Tiəkis o kaməl* asoli məmə otuvən=pən e nipəg nitil, mətəu tiəkis pik agin o iətəm rəhan nautə tepət məmə otuvən matig ahgəl e Narməniğiən Rəha Uhgın.”

²⁶ Kəni rəhan min nətəmimi kəmotauit pik ohni motəni məmə, “?Ei, mətəu pəh təhrun nosiən nəmiəğəhiən itulın?”†

²⁷ Kəni Iesu təməsəl=pən meruh ilah, kəni məni məmə, “Nak u, ko iətəmimi təsoliən. Mətəu Uhgın, in təhrun nolien natimnati rəfin.”

²⁸ Mətəu Pitə təni məmə, “Itimah iəmotəpəh rəfin rəhatimah natimnati məmə oiəkohuərisig lam.”

²⁹ Mətəu Iesu təni məmə, “Iətəni pəhriən, iətəmimi iətəm otəpəh rəhan nimə, uə pian min, uə kakə min, uə mamə, uə tatə, uə kəlkələh min, uə rəhan niftəni ohniəu mine Nənuşiən Təuvir, ³⁰ e nəmiəğəhiən rəha nəhue niftəni u, in otos nitailah uanhanrit, inu nimə min, mine pian min, mine kakə min, mine mamə min, mine kəlkələh min, mine niftəni min — kəni in otos min nərahien min iətəm nətəmimi okotol kəm in. Kəni e nəmiəğəhiən vi iətəm otəpanuva, in otos nəmiəğəhiən itulın. ³¹ Mətəu nətəmimi tepət u kəutaupən u rəueiu, okəpanəhuərisig, kəni nətəmi u kəutəhuərisig u rəueiu okəpanotaupən.”

Iesu təməni min məmə otəpanimis

(Mat 20:17-19; Luk 18:31-34)

³² Kəni Iesu mine kəmotaliuək e suaru məutəri=pən əpəha Jerusiləm, kəni Iesu təmətaupən e rəhan min nətəmimi, əmeiko narmilah təmiuvig pik ohni, kəni nətəmi kəmutəhuərisig e lah kəmotəgin. Kəni Iesu tit rəkis rəhan min nətəmi tueləf məhuvən, kəni mətəni=pən nati nak iətəm okəpanol lan, ³³ məni məmə, “Otətəlig vivi-to lak. Rəueiu kinautəri minautəhuvən əpəha Jerusiləm, kəni okegəhan=pən lak iəu Nəti Iətəmimi e nəhlmi pris asoli min mine nəgətun min rəha Lou. Kəni okotəni məmə oiəkimis, kəni okotəhlman=pən lak e nəhlmi Nanihluə min. ³⁴ Kəni okotəuvsan lak, kəni motəgəh iəu, motalis iəu, kəni motəhamu iəu. Mətəu e nian tatol kisil lan u, iəpanəmiəğəh min.”

Jemis mine Jon kəmuətapuəh məmə Iesu otol nati kəti kəm lau

(Mat 20:20-23)

³⁵ Kəni Jemis mine Jon, nəti Səpəti mil, kəmiəuva o Iesu, kəni muəni=pən ohni məmə, “Iəgətun, iəkuolkeikei nati kəti məmə onəkol kəm timlau.”

³⁶ Kəni Iesu təni məmə, “?Nəkuolkeikei nak məmə iəkol kəm təlau?”

³⁷ Mətəu kuəmə, “O nian nəkuva məmə onəkarməniğ e nəhəgəhəgiən rəha nəsanəniən rəham, kəni iəkuolkeikei məmə onəkegəhan e timlau kəti təharəg e nəhlməm maru kəni kəti təharəg e nəhlməm məuil, ikin mil ko ima nəsanəniən mine nisaiən ikin.”

³⁸ Kəni Iesu təməni=pən kəm lau məmə, “Itəlau nəkuəruru nati nətuəni. ?Təhro? ?Itəlau, nikitəlau təhti məmə nəkuəhmen o nəmnimiən e kap rəha nəhməiən iəu oiəkəmnim lan? ?Kəni muəhmen min məmə okol bəptais e təlau e nəhməiən məmə inu okol lak?”

³⁹ Kəni kuəmə, “! Əuəh, iəkuəhmen lan!” Mətəu Iesu təni məmə, “Pəhriən, onəkuəkeikei nəmnimiən e kap iəu iəkəmnim lan. Kəni okol bəptais e təlau e bəptais iətəm okol bəptais lak lan. ⁴⁰ Mətəu o nəharəgiən e nəhlmək maru mine məuil, səniəmə

* 10:25 Kaməl in nati miəğəh kəti iətəm in iahgin tapirəkis hos mine kau. Afın-to e tiksınəri. † 10:26 Narmilah təmiuvig pik, mətəu-inu nikiilah təhti məmə ilah u nətəm rəhalah nautə tepət, konu Uhgın tolkeikei pik agin ilah, mətəu-inu in tətəsiru e lah e nautə rəhalah. 10:31 Mat 20:16; Luk 13:30 10:34 Mak 8:31; 9:31 10:38 Mak 14:36; Luk 12:50 10:39 Uək 12:2; Nəh 1:9

rəhak məmə iəkəni. İkin mil əha, ilau rəha nətəmimi u iətəm Uhgın təmol əpenə-penə o lah.”

Iətəmi iətəm otepət e nətəmimi

(Mat 20:24-28)

⁴¹ Uərisig lan, rəhan nətəmi ten kəmotətəu nəghatiən u, kəni niəməha təmol ilah o Jemis mine Jon. ⁴² Kəni İesu təmauin e rəhan min nətəmimi kəhuva, kəni təni=pən kəm lah məmə, “İtəmah nəkotəhrun məmə nətəmimi min u kotəni məmə okotepət e Nanihluə min, kautəfəri aru ilah, kəni nətəmi asoli rəhalah kautol nalkutiən asoli kəm rəhalah min nətəmimi.

⁴³ “Mətəu itəmah onəsotoliən lanəha. Nəmə itəmah kəti tolkeikei məmə in otepət e təmah, in otəkeikei muva məmə in ioluək əmə kəti rəhatəmah. ⁴⁴ Kəni nəmə itəmah kəti tolkeikei məmə in otit itəmah, kəni in otəkeikei muva məmə in iol əhrui kəti rəhatəmah. ⁴⁵ Kəni iəu min, Nəti İətəmimi, iəməsuvaieən məmə nətəmimi okotol uək kəm iəu, mətəu iəmuva məmə iəkol uək kəm nətəmimi kəni məfən rəhak nəmiəgəhiən məmə iəkitis ilah e rəhalah nolien tərəh min.”

İesu təmol vivi nəhmti Patimiəs

(Mat 20:29-34; Luk 18:35-43)

⁴⁶ Kəni İesu mine rəhan min nətəmimi, kəməhuva əpəha Jeriko. Kəni nian kinohiet mautəhuvən, kəni nətəmimi tepət kəməhuərisig e lah. Kəni suah kəti nəhmtin tərəh, tətəharəg e nıkali suaru, nərgin u Patimiəs nəti Timiəs. Nian rəfin tətəasiə e məni o nətəmimi. ⁴⁷ Nian tətətəu məmə İesu iətəm Nasərit tətəliuək e suaru mətəu, kəni tətəgət əfəməh məmə, “!Əui, İesu Mipi Təfit, asəkəhrui iəu masiru lak!”

⁴⁸ Kəni nətəmimi nəuvein kotearəg lan motəni məmə, “!Ei, sagətiən!” motəni pau mətəu in təməha magət əfəməh pik min məmə, “!Mipi Təfit, asəkəhrui iəu masiru lak!”

⁴⁹ Kəni İesu təhtul kəni məni məmə, “Otauin-pən-to e suah u məmə tuva.” Kəni motəni=pən kəm in məmə, “Ei, agiən, məhtul, mətəu-inu İesu tətəuin lam.”

⁵⁰ Kəni suah u təməraki e rəhan kot, miuvig-pəri məhtul muvən o İesu. ⁵¹ Kəni İesu tətəpuəh ohni məmə, “?Nəkolkeikei nak?” Mətəu təni məmə, “!əgətun, iəkolkeikei məmə nəkol vivi nəhmtək pəh iəkeh nati.”

⁵² Kəni İesu təni məmə, “Atuvən. Rəham nəhatətəiən tinol vivi ik.” Kəni rəueiu agin min nəhmtin təməuvir, tinateh nati. Kəni minatitəu=pən İesu məutan.

11

İesu təmasuə e togki mətəvən Jerusiləm

(Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

¹ Kəməhuvən iuəkir o Jerusiləm, iuəkir o lahuənu mil u Petfas mine Petəni, mautəhuvən əpəha e Nitəuət Rəha Nigi U Olif, kəni İesu təmahlı=pən rəhan keiu iətəmimi mil kuaupən. ² Təməni=pən nəghatiən u kəm lau məmə, “Onəkian əpəha e lahuənu əha kətəsəl=pən ikin. O nian nəkian əha ikin, kəni ko mueruh min nəti togki kəti kəsasuə əhanəhiən lan kəmohrain. Kəni nəkiatis muasig miəuva. ³ Kəni nəmə iətəmi kəti tətəni məmə, “?Onəkuəhro e nəti togki?” kəni nəkuəmə, ‘İərməniğ tolkeikei, kəni otəpanahlı=pə min tuva uəhai əmə.’”

⁴ İlau kəmian kəni mueruh nəti togki u kəmohrain e nıkali suaru əpah iuəkir o namtihluə e nimə, kəni kiatis. ⁵ Mətəu nətəmimi nəuvein kəməutəhtul əha ikin kəni motəpuəh o lau məmə, “!Ei! !Nətiatis nəti togki u o nak?”

⁶ Kəni kəmuəni=pən nəghatiən rəha İesu kəm lah, kəni kəmotəgəhan=pən e nəti togki kəm lau. ⁷ Kəni kəmuasig togki mian o İesu, kəni muəpeg rəhalau kot muəhtərain

nəhue togki u lan, kəni Iesu təmasuə lan.* 8 Kəni nətəmimi tepət kəmotepin rəhalah kot əpah e suaru, kəni nəuvein kəmotaiu məhuvən əpəha e nıkinati motətei nımənati motəmki məhuva motepin əpah e suaru.† 9 Nətəm kəutaupən mine nətəm kəutəhuərisig kəmotagət əfəməh məmə,

“!Hosanə,‡ əni-vivi Uhgın!

!İərmənig Uhgın tətətig ilau iətəmimi u iətəm tətuvə e nərgin!

10 !Pəh Uhgın otəfən rəhan nəuvirən kəm suah u tətuvə məmə iərmənig təhmen e Tefit u tipitimah aupən!

!Hosanə o Uhgın əpəha ilis e nəgəu e neai!”

11 Kəni Iesu təmuvən əpəha Jerusiləm e Nımə Rəha Uhgın meruh rəfin natimnati mitəlau. Mətəu mitigar tınalelin rəkis, kəni tiet ilah rəhan mın tueləf nətəmimi mautəhuvən mın Petəni.

Nıgi kəti fik iətəm nəuan tikə

(Mat 21:18-19)

12 Kəni kəmənı pa lauig lan, kohiet mın Petəni mınautəhuvən Jerusiləm, kəni nəumis tınus Iesu. 13 Kəni təsal=pən e nıgi kəti fik tətəhtul əpəha isəu nəuvetin nımalin tepət. Tuvən məmə otəhli nəuan kəti, mətəu nəuan tikə, nımalin əmə, mətəu-inu səniəmə nıan rəha nıgi fik tətəuə lan. 14 Kəni Iesu təməni=pən kəm nıgi fik əha məmə, “Pəh nətəmimi kəsotun mınıən nəuam e nu mın rəfin.” Kəni rəhan mın nətəmimi kəmotətəu rəhan nəghatıən əha təməni.§

Iesu təmahli pətıgəm nətəmimi e Nımə Rəha Uhgın

(Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

15 Kəni kəməhuvən mohiet=pən əpəha Jerusiləm, kəni Iesu tuvən əpəha imə e Nımə Rəha Uhgın məhgi pətıgəm nətəmimi kəutol makit, kəni mahuvihin tepıl rəha nətəm kəutol senis e məni, mine stul rəha nətəmi kəutol səlim e mak mın.* 16 Kəni məhtul pəsıg e nətəmimi məmə okəsotəmkiən rəhalah natimnati məhuvən əpəha e Nımə ikın Rəha Uhgın. 17 Kəni təməgətun ilah məmə, “Kəmətəi=pən e Nauəuə Rəha Uhgın məmə Uhgın təni məmə, ‘Rəhak nımə, in nımə rəha nəfakıən məmə nətəmimi e nıtəni mın rəfin okotəfakı=pa ikın kəm iəu.’ Mətəu itəmah nəmotol məmə in ‘nımə rəha iakləh mın.’ ”

18 Kəni pris asoli mın mine nəgətun mın rəha Lou kəmotətəu rəhan nəghatıən. Kəni kınotəgin e Iesu mətəu-inu nıan nımənın nətəmimi kəmotətəu rəhan nəgətunıən, narmilah tiuvıg pik ohni. Kəni pris asoli mın mine nəgətun mın rəha Lou kınotətəuıın məutəsəl e suaru kəti məmə okotohamu in. 19 Kəni nıan tınəhnaiuv, Iesu mine rəhan mın nətəmimi kohiet Jerusiləm mınautəhuvən.

Nıgi fik təmımis mətəgətun nəhatətəıən rəha nətəmimi

(Mat 21:20-22)

20 Kəni kəmənı lauig lan, kəməhuva mın e suaru motafu nıgi fik əha tınaukei rəkis muvən mətəuarus əpəha e nəukətın. 21 Kəni Pitə nıkin tınəhti nəghatıən rəha Iesu e nıgi əha, kəni təni=pən kəm in məmə, “!İəgətun, afu-to nıgi fik əpələ nəməni rah, kəni tınaukei rəkis!”

22 Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Otəhatətə əmə e Uhgın. 23 İətəni pəhriən kəm təmah məmə nəmə iətəmi kəti tətəhatətə pəhriən e Uhgın, kəni otəni=pən kəm nıtəuət

* 11:7 Togki in nati miəgəh kəti təhmen e əhos əkəku. İətəmi rəha nəluaginıən otasua e əhos kəti, mətəu iətəmi rəhan nətəligıən ləhtəni otasua e togki. Nıan Iesu təmasuə e togki, tətəgətun məmə in tətuvə e nəməlinuıən təhmen e Kig iətəm rəhan nətəligıən ləhtəni. Sek 9:9 tətəni məmə nıan Məsaiə otuva Jerusiləm, in otasua e nətı togki kəti. † 11:8 kəmotol lanəha tətəgətun=pən məmə kəutəfən nısiəıən. ‡ 11:9 Aupən nıpətı nəghatıən u “Hosanə” təni məmə, “osmiəgəh.” Kəni mətəu uərisig lanko, nıpətın tınuva mın, “əni-vivi.” 11:9 Sam 118:25-26 11:13 Luk 13:6 § 11:14 E Oltestimın mine Niutestimın, nıgi fik tətəgətun nətəm Isrel. * 11:15 Afın-to e tıksınəri “Nımə Rəha Uhgın” o nəhrunıən natimnati nıan Iesu təmuvən məhgi pətıgəm nətəmimi e Nımə Rəha Uhgın. 11:15 Sek 14:21; Jer 26:1-15; Hos 9:15-16; Mal 3:1-5 11:17 Aes 56:7 11:17 Jer 7:11 11:18 Mak 14:1

əpəha məmə, ‘Uvən, miuvig pətigəm əpəha ləuantəhi mamnim,’ kəni nəmə təsənien e nikin keiu, məhatətə əmə e Uhgın, kəni nati u otol nıpəhrıenien. ²⁴ Kəni o nati u inu, iəkəni kəm təmah məmə, nəmə nəkotəfaki o nati kəti kəni motəhatətə məmə onəkotos pəhrıen, kəni onəpanotos rəfin nati u nəmotəfaki ohni.

²⁵ “!E nian nəkotəhtul məutəfaki, mətəu nikitəmah nəuветin əha ikin tərəh mətəu-inu iətəmi kəti təmol nati kəti təsəhmenien e təmah, kəni otalu e rəhan nolien tərəh məsotalpinien nıtai təfagə tərəh rəhan. Otol lanəha pəh Uhgın əpəha e negəu e neai in otalu kəni mafəl rəhatəmah təfagə tərəh min.”†

?Pəh təmegəhan e Iesu məmə otol natimnati min əha?

(Mat 21:23-27; Luk 20:1-8)

²⁷ Kəni Iesu mine rəhan tueləf nətəmimi kəmohtəlig=pa min əpah Jerusiləm. Kəni Iesu talıuək mətən əpəha e Nimə Rəha Uhgın, kəni pris asoli nəuvein, mine nəgətun min rəha Lou, mine nətəmi asoli rəha nətəm Isrel kəməhuva ohni. ²⁸ Kəni kəutətapuəh məmə, “?Əni-to kəm timah məmə pəh təmegəhan lam natol natimnati min əha? ?Kəni pəh təmegəhan e nepətien əha, Uhgın uə iətəmimi əmə?”

²⁹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Oiakətapuəh-pinə-to nəghatien kəti kəm təmah, kəni nəmə nəkotuhəlpin ko, kəni iəkəni=pinə məmə pəh təmegəhan e nepətien u məmə iəkol natimnati min əha. ³⁰ ?Otəni-to məmə pəh təməni məmə Jon otol bəptais e nətəmimi? ?Uhgın, uə iətəmimi əmə kəti?”

³¹ Kəni əmeiko kınotəni-əni kəm lah min məmə, “?Ej, okotəni məmə nak? Nəmə okotəni məmə Uhgın əha rəueiu, kəni otəni min məmə, kəni təhro kəməsotəhatətəien e Jon. ³² Mətəu, ko kəsotəniən məmə iətəmimi əmə kəti.” Kəmotəni lanəha mətəu-inu ilah kəmotəgin e nətəmimi iətəm kınotəni rəkis nıpəhrıenien e Jon məmə in iəni kəti rəha Uhgın. ³³ Kəni kəmotəni=pən kəm Iesu məmə, “İtimah iəkotəruru.” Mətəu Iesu təni məmə, “Kəni iəu min, ko iəsəni pətigəmien kəm təmah məmə pəh təmegəhan e nepətien məmə iəkol natimnati min əha.”

12

Nəghatien əuhlin e nətəmimi kəutasum o nəua krep

(Mat 21:33-46; Luk 20:9-19)

¹ Kəni Iesu təməni nəghatien əuhlin kəti kəm lah məmə, “Suah kəti təmasum e nəua krep, u nıləuis katol wain e nəuan. Kəni mol kəlkəl e kəpiel tuvən mıtəlau lan, kəni mol ikin kəti o nolien nımei nalıuək-alıuəkien e nəua krep məmə nəhuin otaiu kəni kol wain lan. Kəni mol nimə kəti iətəm in ilis məmə iətəmi otəri lan mətəsal vivi o nasumien o nati miəgəh min mine nətəmimi. Kəni təmegəhan=pən e nasumien kəm nətəmimi məmə okotasum lan, kəni məuəri nəua krep, nəuветin rəhan, nəuветin rəhalah. Kəni miet muvən e nalıuəkien iki pisin kəti.*†

² “Matuvən, matuvən, kəni nian nıləuis u krep təmol nəuan kəni minimarəg, iətəmi asoli təmahli=pən rəhan kəti ioluək məmə in otuvən meh nətəm kautol uək e rəhan nasumien məmə okotəhli nəua krep, kəni motəuəri motəfən rəha iətəmi asoli nəuvein.

³ Mətəu nətəmimi min əha kəmotəhtul motəhti ioluək əha, kəni motahli=pən titəlig məsotəfəniən nəua krep nəuvein mine kəm in.

⁴ “Kəni iətəmi asoli u tahli=pən min rəhan kəti ioluək tuvən, kəni kotoh rəhn-kapə motol aulis in. ⁵ Kəni tahli=pən min rəhan kəti ioluək tuvən, kəni kotohamu timis. İlah tepət kəməhuvən, kəni nətəmimi min u kotohaein nəuvein, kəni motohamu nəuvein.

11:23 Mat 17:20 11:24 Mat 7:7 † 11:25 Ekopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəmətei e nəghatien Kris əupən, nəghatien pisin kəti min əha ikin iətəm tatılpin nəghatien u mətəni məmə, “26 Mətəu nəmə itəmah nəsotaluien, motaskəlim iəkis e nikitəmah nolien tərəh min rəha nətəmimi iətəm kautol e təmah, motəlpin, kəni ko rəhatəmah Tatə Uhgın əpəha e negəu e neai otəsaluien kəni malpin nolien tərəh min rəhatəmah.” 11:25 Mat 6:14-15 * 12:1 E Oltestimin, nasumien rəha krep in tatol nəmtətien rəha Isrel. † 12:1 Afin-to e tiksınəri “nasumien rəha krep.” 12:1 Aes 5:1-2

⁶ “Kəni kətiəh əmə əha ikin ilau min kətuatig, inu nətin keikei. Naunun, təmahli=pən nətin, kəni nikin təhti məmə, ‘ilah okotəkeikei motisiai nətik.’ ⁷ Mətəu təmuvən kəni nətəmimi min u kotəni məmə, ‘Inu nəti iətəmi asoli iətəm otarmənig e nasumiən nian rəhan tatə otimis. !Pəh kəhuvən motohamu min, kəni motarmənig e nasumiən rəhan!’ ⁸ Kəni kəmotaskəlīm motohamu, kəni motələs nipətīn məhuvən motəraki=pən lan əpəha ihluə e nasumiən.”

⁹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “?Iətəmi asoli u otol nak? Otuvən mohamu ilah kəni məfən min nasumiən u kəm nətəpīsīn min nəuvein.”

¹⁰⁻¹¹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “?Nəmotafin e Nauəuə Rəha Uhgīn u, uə kəpə? Tətəni məmə, ‘Kəpiel u iətəm nətəmimi rəha nuvləkīniən nimə kəsotolkeikeiən motəpəh, in tīnuva kəpiel keikei o nolīən nimə. İərmənig təmol nati u, kəni in nati təuvir agīn e nəhmtitah.’ ”

¹² Kəni nətəmimi asoli kotolkeikei məmə okotaskəlīm Iesu motləfən e kaləpus, mətəu-inu tətəghati rah e lah e nəghatiən əuhlin u. Mətəu kinotəgīn e nimənin nətəmimi kəni motəpəh, motagīm. †

?Təhruahru o nətəuiən takis kəm Sisə, uə kəpə?

(Mat 22:15-22; Luk 20:20-26)

¹³ Farəsi min nəuvein mine nətəmimi nəuvein e pati rəha Kig Herot Antipas, rəhalah min nətəmi asoli kəmotahli=pən ilah məmə okəhuva moteiuə e Iesu pəh təmei aru e rəhan nəghatiən. ¹⁴ Kəməhuva ohni kəni motəni=pən kəm in məmə, “İəgətun, iəkotəhrun məmə ik iətəmi əhruahru. Nolīən rəham o nətəmimi təhmen əhmen əmə o nətəmi asoli mine nətəmimi əpnəpīn min rəfin əmə. Mətəni nipəhriəniən mətəgətun nətəmimi e suaru rəha Uhgīn. ?Əni-to məmə təhruahru məmə iəkotətəu=pən takis kəm Kig Sisə, kəpmən asoli rəha nətəm Rom, uə kəpə? ?Oiəkotəkeikei motətəu=pən, uə kəpə?”

¹⁵ Mətəu Iesu tīnəhrun əmə məmə kəutəni əmə e nohlīlah mətəu nikilah tol pīsīn, kəni məni məmə, “?Təhro nəkotəni məmə onəkotol məmə iəkəmei e rəhak nəghatiən? Otos-to məni kəti məhuva-to pəh iəkəh.”

¹⁶ Kəni kəmotos kəti məhuva, kəni təmətapuəh o lah məmə, “?Narmi pəh u, kəni nərgi pəh u e məni u?” Mətəu kotəni məmə, “Sisə, iətəmi asoli rəha Rom.”

¹⁷ Kəni Iesu təni məmə, “Natimnati rəha Sisə, okəfən kəm Sisə. Mətəu natimnati rəha Uhgīn okəfən kəm Uhgīn.” § Kəni narmīlah təmiuvig mətəu-inu təmuhalpīn vivi rəhalah nəghatiən.

?Təhro iətəmimi tīmīs
kəni məmiəgəh min?

(Mat 22:23-33; Luk 20:27-40)

¹⁸ Kəni Satusi min nəuvein kəməhuva o Iesu. E rəhalah nətəligiən, nətəmimi kəmoħmīs məsotəmiəgəh minīən. Kəməutalkut o nolīən məmə rəhalah nətəligiən in təhruahru, kəni tol lanəha, kəmotəni kəm Iesu məmə, ¹⁹ “İəgətun, Mosis təmətei rəkis lou kəti u təni məmə, ‘Nəmə iərman kəti otimis, kəni məpəh rəhan pətan, kəni məsuələsiən nətilau kəti mine, kəni pian otəkeikei mit pətəlimīs əha, məmə okuələs nətilau kəti ko, kəni suakəku u otos nimei rəhan tatə asoli əpəha tīnimīs rəkis.’

12:8 Hip 13:12 12:10-11 Sam 118:22 † 12:12 E nəghatiən əuhlin u, iətəmi rəha nasumiən tətəgətun=pən Uhgīn. Kəni nətəmimi nətəm kəutasum tətəgətun=pən nətəmi asoli rəha Isrel. Kəni nolūək min kəutəgətun=pən iəni min rəha Uhgīn. Kəni nətin tətəgətun=pən Iesu məmə otəmanimīs. Kəni nalpīniən tətəgətun=pən nalpīniən iətəm otəpanuva o nətəmi asoli rəha Isrel. 12:13 Luk 11:53-54 § 12:17 Nətəligiən rəha nətəmimi məmə məni rəfin rəha Rom, in rəha iətəmi asoli rəha Rom. Kəni nətəligiən rəhatah məmə nəmiəgəhiən rəhatah mine natimnati rəfin rəhatah, ilah rəha Uhgīn. 12:17 Rom 13:7 12:18 Uək 23:8 12:19 Dut 25:5

²⁰ “Kəni nəman ilah səpən, u rəhalah tatə kətiəh. Kəni iətəm tepət e lah təmaupən mit pətan kəti, kəni məsuələsiən nətilau kəti, kəni mimis. ²¹ Kəni iətəm təmuərisig tit pətalimis u, kəni məsuələsiən nətilau kəti mine, kəni timis min. Kəni pialau iətəm tatuərisig e lau tol əmə nati kətiəh. ²² Mətuvən, matuvən kəni nətəmi min u səpən ilah pialah min kəmotit pətan u kəni ilah rəfin mohmis, kəni məsotələsiən nətilah kəti mine. Kəni pətan əpəha təmimis min. ²³ ?Kəni o nian nətəmimi okotəmiəgəh min e rəhalah nimisiən, kəni pətan əha rəha pəh, u ilah rəfin səpən kəmotit?”

²⁴ Mətəu Iesu təni məmə, “Itəmah nəmotəmkarəpən. ?Nəkotəhrun məmə onak? Mətəu-inu itəmah nəkotəruru Nauəuə Rəha Uhgın, kəni mautəruru min nəsanəniən rəha Uhgın. ²⁵ Nian nətəmimi nətəm kəmohtm is okotəmiəgəh min, ilah okotəhmen e nagelo min əpəha e neai, kəni məsotit miniən pətan, mine məsotohtəu=pən miniən iərman. ²⁶ Kəni oiəkəgətun itəmah e iətəm tətəmiəgəh min e rəhan nimisiən. Kəni nəmə təhro itəmah nəsotəfin əhanəhiən nəghatiən əha kəmətei=pən e nauəuə rəha Mosis, tətəni nanusiən rəha Mosis nian nigı kəti nigəm təmatus. Kəni e nian əha, Epraham, mine Aisək, mine Jekəp kinohmis rəkis nuvəh. Kəni Uhgın təməni=pən kəm Mosis məmə, ‘Rəueiu əha, iəu Uhgın rəha Epraham, mine Uhgın rəha Aisək, mine Uhgın rəha Jekəp.’ ²⁷ Tol lanəha, kəmləmiəgəh e narmiləhal, nati əpnəpən kəmlimis e nipətəlahal. Kəni tol pəhriən lanu mətəu-inu Uhgın, in Uhgın rəha nətəm kəutəmiəgəh, səniəmə rəha nətəm kəmohtm is əgin. Itəmah nəmotəmkarəpən pəhriən.”

?Lou nak in tepət e lou min?

(Mat 22:34-40; Luk 10:25-28)

²⁸ Kəni iəgətun kəti rəha Lou təmətəharəg mətətəu ilah kəutəghati, kəni Iesu tətəhalpən vivi nəghatiən rəha Satusi min. Kəni tuva o Iesu mətətapuəh ohni məmə, “? Lou əhro pəhruvən u in ilis əgin kəni in məuvir məmə okotohtəu=pən?”

²⁹ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Lou u in ilis əgin u okotohtəu=pən təni məmə, ‘!Otətəlig vivi-to itəmah nətəm Isrel! Uhgın u in rəhatah İərməniğ, in əmə in Uhgın. ³⁰ Onəkəkei Uhgın u rəham İərməniğ e nikim rəfin, mine nəmiəgəhiən rəfin rəham, mine nətəligiən rəfin rəham, mine nəsanəniən rəfin rəham.’ ³¹ Kəni lou iətəm tatuərisig lan təni məmə, ‘Onəkəkei ik min nəuvein təhmen=pən əmə məmə natəkei aru ik.’ Lou kəti tikə min tapirəkis lou mil əha.”

³² Kəni iəgətun əha rəha Lou təni məmə, “İəgətun, rəham nəghatiən təhruəhru. Nəməni pəhriən məmə İərməniğ əmə in Uhgın. Uhgın kəti min tikə. ³³ Kəni okotəkei Uhgın e nikitah rəfin, mine nətəligiən rəfin rəhatah, mine nəsanəniən rəfin rəhatah, kəni motəkei kitah min nəuvein məmə kotəkei aru kitah min. Təuvir pik məmə okotohtəu=pən lou mil əha tapirəkis nuvan əhtuviən nati miəgəh mine sakrifais min rəfin iətəm Lou tətəni.”

³⁴ Kəni Iesu təməh məmə rəhan nəghatiən teinatig pik, kəni təni=pən ohni məmə, “Ik ninuva iuəkir o Nərməniğiən Rəha Uhgın.” Kəni uərisig lan, ilah rəfin kinotəgin e nətapuəh miniən nəghatiən ohni.

*Məsaia səniəmə mipi Təfit əmə,
mətəu rəhan min iətəmi asoli*

(Mat 22:41-46; Luk 20:41-44)

³⁵ Nian Iesu təmətəgətun nətəmimi əpəha e Nime Rəha Uhgın, kəni mətətapuəh o nəghatiən kəti o lah məmə, “?Təhro iəgətun min rəha Lou kotəni məmə Məsaia u in mipi Kig Təfit? ³⁶ Nərməniğ Rəha Uhgın təməfən neinatigiən kəm Təfit məmə otəni məmə, ‘İərməniğ Uhgın təməni=pən kəm rəhak İərməniğ məmə, Əharəg u e rəhak maru, ikin ima nəsanəniən mine nisiəni, mətəuarus=pən iəu iəkələs iəhu rəham tikimər min məlin=pən ilah əpəha ləhtəni e nəhlkəm, məmə nətərməniğ e lah.’

³⁷ Tefit aru tāmēni mēmā Mēsaia in rəhan Iərməniḡ. ?Kəni nēmā mipi Tefit aru əmə, kəni təhro matol rəhan Iərməniḡ?”

Kəni nətəmimi min u kəmutətəliḡ e Iesu kəmotəḡiən pik e rəhan nəḡhatien.

Nətəmimi okotətəu vivi ilah o nəḡətun min rəha Lou

(Mat 23:1-36; Luk 20:45-47)

³⁸ Nian Iesu tāmətəḡətun ilah, kəni mēni mēmā, “Itəmah onəkotəkēikei mətətəu vivi itəmah kəni məsotohtəu-pəniən noliən min rəha nəḡətun min rəha Lou. Ilah kotolkeikei mēmā okəhuvən e napən əfəməh min rəha nəfəriən mēmā nətəmimi okoteruh=pən ilah lan. Kəni nīkilah tətəḡiən nian nətəmimi kətəfəri nəhlmi lah kəm lah e nisaiəən əpəha e makit. ³⁹ Kəni əpəha imə e nimə rəha nuhapuminien, kotolkeikei mēmā okotəharəḡ əpən əpəha təuvir ikin. Kəni e nian rəha lafet, ilah kotolkeikei mēmā okəhuvən motəharəḡ əpən ikin nisaiəən ikin. ⁴⁰ Kəni motakləh e nimə min rəha pətəlimis min, kəni moteiuə əmə mətəfaki əfəməh mēmā okotol pəh nətəmimi kotisiai ilah, mətəu okəmanol nalpiniən kəm lah tapirəkis.”

Məni rəha pətəlimis

(Luk 21:1-4)

⁴¹ Kəni Iesu tāmətəharəḡ əpəha e Nimə Rəha Uḡin iuəkir o bokis kətəfən mēni ikin, materuh nətəmimi tepət kətəraki=pən e mēni rəhalah. Kəni nətəmi rəhalah nautə tepət kətəraki=pən e mēni asoli min. ⁴² Kəni pətəlimis kəti ianrah tāməfən mēni əkəku keiu əmə.* ⁴³ Kəni Iesu təmauin e rəhan min nətəmimi kəhuva kəni mēni mēmā, “Iətəni=pinə kəm təmah mēmā pətəlimis əha ianrah pəhriən, mətəu tāməraki=pən e mēni asoli tapirəkis rəha nətəmimi min rəfin. ⁴⁴ Ilah kəmotəraki=pən e rəhalah mēni, mətəu tepət min əpəha lahuənu. Mətəu pətəlimis u iətəm in ianrah pəhriən, in tāməfən rəfin mēni rəhan o nosiən nəhmti niḡin nauəniən, kəni tikə min əha ikin.”

13

Iesu tēni mēmā

Nimə Rəha Uḡin otəmei

(Mat 24:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Nian Iesu təmatiet e Nimə Rəha Uḡin, kəni rəhan kəti nətəmi tueləf tāmēni=pən ohni mēmā, “!ḡətun, afu-to kəpiel asoli min mine nimə min kotəuvir!”*

² Kəni mətəu Iesu tēni mēmā, “Itəmah nautəh natimnati min əha, mətəu nian otətəuva iətəm nimə min əha, nətəmimi okotəharəḡ-rəḡ kəpiel min e lah. Ko kəpiel kəti təsəməhliən e nimein.”

Nəhməiən asoli otəva

(Mat 24:3-14; Luk 21:7-19)

³ Uərisiḡ lan, Iesu təmuvən mətəharəḡ əpəha e Nitəuət Rəha Niḡi U Olif ikin kəhrun neruhiən Nimə Rəha Uḡin e nitəni=pən. Kəni Jemis, Jon, Pitə mine Antiru kəməhuva ohni ilah pišin əmə. ⁴ Kəni kəmotətapuəh ohni mēmā, “?Əni-to mēmā natimnati min əha okəhuva nəḡin? ?Kəni nəmtətiən əhro u otol pəh iəkotəhrun mēmā tinol nian əhruahru əha rəueiu rəha natimnati min əha?”

⁵ Kəni Iesu tāmēni=pən kəm lah mēmā, “Onətətəu vivi itəmah o nətəmimi, məsotəḡəhaniən mēmā koteiuə e təmah. ⁶ Kəni mətəu nətəmimi tepət okəpanəhuva e nəḡək, kəti otəni mēmā in Mēsaia, kəti otəni mēmā in, kəni moteiuə e nətəmimi tepət.

⁷ “Kəni nēmā nəkotətəu mēmā nətəmimi nəuvein kətəməu əpəha iuəkir o təmah, kəni motətəu min nəuvein min əpəha isəu kautoh ilah min, mətəu nəḡənməpitəmah otəsəḡiniən. Natimnati min əha okotaupən məhuva pəhriən, mətəu səniəmə naunun nian əha tinətəuva. ⁸ Nitəni asoli min okotəluəḡin, kəni kəntri min okotoh min ilah min, kəni nəmiḡ asoli otəlauəl ikin min rəfin, kəni nəumis asoli otus nətəmimi; mətəu

* 12:42 Məni u təhmen=pən e tuenti vatu. 12:43 2Kor 8:12 * 13:1 Inəha Nimə Rəha Uḡin ikin, kəmol nimə min e kəpiel asoli min. Nəuvein rəhalah nəḡiḡəmiən təhmen e fote-faif-tausin kilo. 13:2 Luk 19:44

natimnati min əha nətuəuinian əmə rəha nahməian iətəm otəmanuva, kotəhmen əmə e pətan iətəm təmol nərfin, kəni minətuəuin mətətəu nahməian məmə otəsuvəhian temək.

⁹ “Onəutətəu vi itəmah. Okələs itəmah kan nəkotəhtul e nəhmti kaunsil, kəni okoh itəmah əpəha imə e nimə rəha nuhapuminian min, kəni onəkotəhtul aupən e kig min mətəu-inu rəhak min u nətəmimi itəmah. Kəni onəkotəni pətigəm iəu kəm lah. ¹⁰ Mətəu okaupən kəni pətigəm Nanusian Təuvir kəm nətəmimi ikin min rəfin ko, kəni naunun nian təmanuva.

¹¹ “Nəmə kəhuva motələs itəmah kətan məmə onəkotəhtul e kaunsil, kəni nikitəmah təsəhti pikiən məmə onəkotəni nak. E nian əhruahru əha, onəkotəni pətigəm əmə nəghatian u Uhgın otəfinə kəm təmah, mətəu-inu nəghatian u onəkotəni, səniəmə rəhatəmah nəghatian, mətəu rəha Narmin Rəha Uhgın otəfinə.

¹² “Nətəmimi okotegəhan=pən e pialah əhruahru min kəm rəhalah tikimir min məmə okotohamu ilah, kəni tatə min okotol min lanəha kəm nenətīlah əhruahru min, kəni kəlkələh min okotəhtul motol nolian əhmen min əmə kəm rəhalah tatə mine məmə min məmə okotohamu ilah. ¹³ Nətəmimi rəfin okotəməki e təmah o nərgək. Mətəu iətəmi otəhtul əskasik mətəuarus=pən natimnati min əha okotol naunun, kəni Uhgın otosmiəgəh.”

Nahməian asoli əpəha Jerusiləm

(Mat 24:15-28; Luk 21:20-24)

¹⁴ “Nian əha, onəkoteruh ‘nati iətəm Uhgın tətəməki lan əpəha e Nimə Rəha Uhgın, kəni nati u tatol Nimə Rəha Uhgın təsasimian.’ (Iətəmi tətəfin nəghatian u, in otəkeikei məsal lan məhrun nipətin.) Kəni e nian əha, nətəm Jutiə okotəkeikei motaiu motagim=pən e nitəuət min. ¹⁵ Iətəmi tətəmeig ihluə e rəhan nimə ko təsuvən minian e nipəgnəua nimə məmki rəhan natimnati. Otaiu əmə magim. ¹⁶ Nəmə iətəmi tətəsum, kəni ko təsuvəniən lahuənu o rəhan napən mos. Otaiu əmə magim.

¹⁷ “!Kəsi! Nahməian asoli o nipətan nətəm kəmotol nərfilah mine nipətan kəutəfən nah kəm nəpəou min. E nian əha okotos pik nahməian. ¹⁸ Otəfaki əsanən kəm Uhgın məmə natimnati min əha okəsəhuvaian e nian rəha nətəpuian, inəha nian rəha nimətəgi asoli mine nuhuən mine, ¹⁹ mətəu-inu e nian əha, nahməian asoli kəsəruh əhanəhian kəti mine tol lanəha e nian Uhgın təmətuəuin mol natimnati mətəuarus=pa u rəueiu mine. Kəni okəsəruh minian nahməian asoli kəti tol min lanəha. ²⁰ Mətəu Uhgın təmətei əkuəkir nian əha. Nəmə təməsətei əkuəkirian, kəni ko iətəmi kəti təsəmiəgəhian. In təmətei əkuəkir rəkis nian əha o rəhan min nətəmimi nətəm tinitəpən rəkis ilah məmə rəhan min.

²¹ “E nian əha, nəmə iətəmi kəti otəni məmə, ‘!Afu-to Məsaiə əpəha!’ uə ‘!Afu-to in əpə!’ mətəu onəsotəhatətəian lan. ²² Onəsotəhatətəian lan mətəu-inu, Məsaiə eiua nəuvein, mine iəni eiua min, ilah okəhuva motol nəmtəian min mine nati apispis min. Nəmə ilah kotəhrun nolian, okotalkut məmə okotiuvu rəkis nətəmimi min u nətəm Uhgın təmitəpən rəkis ilah. ²³ !O natimnati min əha, onəkotətəu! Mətəu iəmaupən rəkis məni pətigəm rəfin natimnati min əha kəm təmah.”

Nian rəha

Nəti Iətəmimi otuva

(Mat 24:29-31; Luk 21:25-28)

²⁴ “Kəni e nian nahməian asoli əha otikə,

‘kəni mitigar otəpis,

kəni məuig otəsasiəian,

²⁵ kəni məhau min e neai okotəmei

kəni natimnati asoli min ikin e neai okotəlauəl.’

²⁶ Kəni nətəmimi okotafu iəu Nəti Iətəmimi oiəkuva e nəpuə e rəhak nəsanəniən mine nepətiən əhagəhag asoli rəhak iətəm otasiəgəpən rəfin iəu.† ²⁷ Kəni e nian əha,

13:9 Mat 10:17-20   13:11 Luk 12:11-12   13:12 Mat 10:21   13:13 Mat 10:22; Jon 15:21   13:14 Dan 9:27;
11:31; 12:11   13:15 Luk 17:31   13:17 Luk 23:29   13:19 Dan 12:1; Nəh 7:14   13:22 Nəh 13:13   13:25
Aes 13:10; 34:4; Joel 2:10   † 13:26 Afin-tu Dan 7:13   13:26 Nəh 1:7

iækahli=pæn nagelo min rəhak kəhuvən motəmki nətəmi min u Uhgīn təmitəpīn ilah məhuva motoriarun əmə ilah kətīəh. Nagelo min okəhuvən e nətəni min rəfin aɡin e nəhue niftəni məmə okotəmki ilah.

*Kəruru nian iətəm
Nəti Iətəmi otuva lan
(Mat 24:32-36; Luk 21:29-33)*

²⁸ “Nikitəmah otəkeikei mətəhti nigī u fik. Nian əhruahru iətəm nəhlmin min kinəutətuəuin mauteviə, kəni nimalin min kinəutapilpil, itəmah nəkotəhrun məmə nian əha inəha iətəm nəkotasum lan rəhatəmah. ²⁹ Kəni e nolīən əhmen min əmə, nian nəkotəruh məmə natimnati min u kinəutəhuva, kəni nəkotəhrun əmə məmə otəsuvəhiən aɡin iəkuva min.

³⁰ “Iətəni pəhriən kəm təmah məmə nətəmi nətəm kəutatig u rəueiu, ko kəsəhmis rəfiniən mətəuarus natimnati min əha okəhuva motol nīpəhriəniən lan.† ³¹ Neai mine niftəni okiakə, mətəu nəghatiən min rəhak ko kəsəhkəiən. ³² Iətəmi kəti təsəhruniən nian uə auə əhruahru rəha natimnati min əha. Nagelo min əpəha e neai kotəruu, kəni iəu min Nəti Iətəmi iəkəruru. Mətəu Tatə Uhgīn əmə in təhrun nian əhruahru əha.

*Itəmah onəkotətəu vivi itəmah
(Mat 24:42-44)*

³³ “Onəutətəu vivi itəmah məutair, mətəu-inu itəmah nəkotəruu nian əha rəhak oiəkuva lan məmə otuva nəhgīn. ³⁴ Otəhmen e iətəmi asoli kəti tatuvən məmə otaliuək əpəha iki pišin kəti, kəni məlin rəhan min noluk məmə okəutatig o rəhan min natimnati, kəni məfən rəhalah min uək kətīəh kətīəh. Kəni məni=pən kəm iətəmi e namtiħluə məmə otətair.

³⁵ “Kəni itəmah onəutatig məutair məutəsəl mətəu-inu itəmah nəkotəruu nian iətəmi asoli rəha nimə u otuva lan. Kəruru məmə otuva ləhnaiuv, uə o lapin, uə o fətukai tinətəri, uə mitigar tinətəri. ³⁶ Kəruru, kəmə təhro otuva ueiuəhai əmə. !Təsəvirīən məmə nəkotapili nian in otuva! ³⁷ !Mətəu nəghatiən min u iətəm iətəni=pinə kəm təmah, iətəni min kəm nətəmi min rəfin məmə okəutair məutəsəl!”

14

*Nətəmi asoli kəməutəsəl
e suaru o Iesu məmə okotəh
(Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)*

¹ Nian keiu əmə əha ikin kəmanol lafet mil lan rəha Pasova mine Piret U Is Tikə Lan. Kəni pris asoli min, mine nəgətun min rəha Lou kəməutəsəl e suaru o Iesu məmə okotələs oneuən motəhamu. ² Kəni kotəni məmə okəsotoliən e nian rəha lafet mətəu-inu mətə nimənin nətəmi okotərgəhu nəmə kotəhrun məmə kəmotol nati kəti tərəh kəm Iesu.

*Pətan kəti təməueiu
rəhn-kapə Iesu e səntə
(Mat 26:6-13; Jon 12:1-8)*

³ Kəni Iesu təmətatig əpəha Petəni ima Saimon u leprosi təmatol aupən. Nian təmətauən, kəni pətan kəti təmos səntə kəti təməri e pətəl u kəmol e kəpiel iətəm nəhmtin tiəkis, kətəni məmə alapastə. Səntə u, nəmiəvin təuvir, kəni nəhmtin tiəkis, kəmol e noki nard, nigī kəti. Kəni pətan əha təməhti rəkis, məueiu rəhn-kapə Iesu e səntə əha. ⁴ Kəni nətəmi nəuvein kəməutəharəg əha ikin, niəməha təmol ilah, kəni məutəni=pən kəm lah min məmə, “?Təhro tətərəkīn səntə? ⁵ !Nəmə tol səlim lan təhrun

13:27 Mat 13:41 † 13:30 Woning u e japtə 13 kəməhuva pəhriən təhmen e nu fote nian Iesu təmimis rəkis nian nətəm Isrel kəmotəməu ilah nətəm Rom. Kəni Rom təmos rəhan soldīə min tēpət tēpət məhuva motəh rəhalah kəntri. (Mətəu nətəm kəutəfaki, ilah kəmotəhrun woning rəha Iesu e fes 14-16 kəni ilah kotəɡim.) Mətəu nəghatiən rəha Iesu tətəghati min o Naunun Nian min u kəmanəhuva. 13:35 Luk 12:38 14:3 Luk 7:37-38

nosian mæni asoli tæhmen e tri-hanrit tænarïas,* mæhrun næfæniæn kæm nanrah min!" Kæni mæutahi pætan u.

⁶ Mætæu Iesu tæni mæmæ, "¡Otæpæh-tæ! ?Næutahi onak? In tæmol nati tæuvir kæm iæu. ⁷ Nian min ræfin itæmah nanrah min næutatig, kæni næmæ nækotolkeikei, nækotæhrun nasiruiæn e lah. Mætæu iæu iæsatigian nian ræfin kitah min itæmah. ⁸ Pætan u tæmol nati u in tæhrun. Tæmæueiu nipætik mæmæ otol æpenæ-penæ o nian okitænim iæu. ⁹ Iætæni pæhriæn kæm tæmah mæmæ, ikin min ræfin okætanus pætigæm Nanusiæn Tæuvir, kæni okætanus min nati u pætan u tæmol mæmæ okæsaluiæn lan."

Jutæs tæmæni mæmæ otegæhan e Iesu

(Mat 26:14-16; Luk 22:3-6)

¹⁰ Kæni Jutæs Iskariot in e nætæmi tuelæf ræha Iesu, tæmuvæn meruh pris asoli min mæmæ otegæhan=pæn e Iesu kæm lah. ¹¹ Nian kæmotætæu ræhan næghatiæn, kæni kæmotagiæn ohni, motæni mæmæ okæmanotæfæn mæni kæm in. Kæni Jutæs tæmætæhtahnin æmæ nian tæuvir mæmæ otuva kæni tegæhan e Iesu lan kæm lah.

Nol æpenæ-penæian

o lafet ræha Pasova

(Mat 26:17-19; Luk 22:7-13)

¹² Nian tinuva o noliæn lafet ræha Piret U Is Tikæ Lan, kæni kinatætuæuin noliæn lafet, kæni noliæn ræhalah katoh sipsip o lafet ræha Pasova. E nian æha, nætæmimi min ræha Iesu kæmæhuva ohni motæni mæmæ, "Nækolkeikei mæmæ iækæhuvæn iæ motol æpenæ-penæ ikin mæmæ onækol lafet ikin ræha Pasova?"

¹³ Kæni Iesu tæmahli=pæn ræhan keiu iætæmimi mil mæmæ, "Onækian æha taun mueruh iætæmi kæti tætaru pæri pætæl asoli kæti tæmætu=pæn næhu lan, kæni nækuitæu=pæn.

¹⁴ Æpæha e nimæ iætæm tæmætu=pæn ikin, kæni nækuætæpuæh o iætæmi asoli ræha nimæ ko mæmæ, "Iægætun tæni mæmæ næuan u in pæhruvæn mæmæ itæmah in, mine ræhan min nætæmimi iækotæuæn ikin e lafet ræha Pasova?" ¹⁵ Kæni in otægætun næuan asoli u in ilis agin kinælin vivi rækis natimnati ikin. Onækian æmæ muol nigtah ikin nauæniæn."

¹⁶ Kæni kæmian e taun mueruh natimnati tæhmen=pæn æmæ mæmæ inu Iesu tæmæni mine. Kæni ilau kæmuol æpenæ-penæ nauæniæn ikin mæmæ ræha lafet ræha Pasova.

Iesu tæmæni pætigæm mæmæ Jutæs otegæhanpæn lan

(Mat 26:20-25; Luk 22:14,21-23; Jon 13:21-30)

¹⁷ Tinæhnaiuv, Iesu mine ræhan min nætæmimi tuelæf kæmæhuva, ¹⁸ mæutæuæn e tepil. Iesu tæmæni=pæn kæm lah mæmæ, "Iætæni pæhriæn kæm tæmah mæmæ itæmah kæti u ikinu ræueiu kæutæuæn pæti kitah min, otegæhan=pæn lak kæm ræhak min tikimir."

¹⁹ Kæni ræhan min nætæmimi nikilah tæmæpæou agin, kæni mæutætuæuæh kætiæh kætiæh ohni mæmæ, "Ei, Iærmæniig, pæh u? !?Iæu!?"

²⁰ Kæni Iesu tæmæni=pæn kæm lah mæmæ, "Itæmah æmæ kæti u nætæmi tuelæf u in tætuæveri pæti pæret e dis kætiæh matun. ²¹ Kæni iæu Næti Iætæmimi oækækeikei mimis mæmæ inu Nauæuæ Ræha Uhgîn tæmæni lak mine, mætæu kæsi o iætæmi u iætæm tatol kæuit kæsuæ iætæm otegæhan=pæn lak Næti Iætæmimi. !Tæmæuvir æmæ mæmæ in tæmæsair=pæian!"

Iesu mine kæmotæuæn

e lafet ræha Pasova

(Mat 26:26-30; Luk 22:15-20; 1Kor 11:23-25)

²² E nian kæmæutæuæn, Iesu tæmos pæret mæfaki mæni tagkiu ohni kæm Uhgîn, kæni mæhapu mæfæn kæm lah mæni mæmæ, "Otos, inu nipætik."†

* 14:5 "Tænarïas," inu mæni ræhalah, tæhmen e vatu ræha Vanuatu. Ræueiu, tri-hanrit tænarïas tæhmen e tri-hanrit-tausin vatu (300,000 vatu). 14:7 Dut 15:11 14:8 Jon 19:40

14:12 Eks 12:6 14:18 Sam 41:9 † 14:22 Pæret mine wain uæ jus in næmtætian e nipæti Iesu mine nira Iesu, kæni mætasiru e tah mæmæ kautætæg e nati nak Iesu tæmol kæm tah e niggi kæmæluau. Mætæu nimæfaki min næuvein kotæni mæmæ pæret u mine wain kætiæuva nipæti Iesu mine nira Iesu agin.

²³ Matig mos min kap wain mæfaki mæni tagkiu ohni kəm Uhgîn, mæfæn kəm lah, kəni ilah ræfin kəmotəmnim=pən lan. ²⁴ Kəni təmæni=pən kəm lah məmæ, “Inu nīrak iətəm tatol məmæ nəniasikasikiən rəha nasiruiən in tətəhtul mətəmiægəh. Nīrak u otaiu o nətəmiimi tepət məmæ otafəl rəkis rəhalah təfagə tərāh min. ²⁵ Iətəni pəhriən kəm təmāh məmæ oiəsəmnim minian wain u mətəuarus=pən oiəmanəmnim min ikin Uhgîn otarməniğ ikin.”

²⁶ Kəni kəmotani nəpuən əfaki kəti, uərisig kohiet məhuvən əpəha e Nītəuət Rəha Nigi U Olif.

Iesu təmæni pətigəm məmæ Pitə otəni məmæ in təruru in
(*Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38*)

²⁷ Kəni Iesu təmæni=pən kəm lah məmæ, “Itəmāh ræfin u onəpanotagim motəpəh iəu mətəu-inu Nauəuə Rəha Uhgîn tinəni rəkis aupən məmæ Uhgîn otəmanoh iətəmi rəha nəsaliən e sipsip min, kəni sipsip min okotaiu kətiəh kətiəh. ²⁸ Mətəu nian iəkəmiægəh min e nimisiən, iəkaupən muvən əpəha Kaləli, kəni itəmāh nəmanəhuərisig.”

²⁹ Mətəu Pitə təni məmæ, “Nati əpnapin ilah ræfin okotagim rəkis lam, mətəu iəu əmə ko iəsagim rəkisiən lam.”

³⁰ Kəni Iesu təmæni=pən kəm in məmæ, “Iətəni pəhriən kəm ik məmæ o lapin əmə u, nian mənig otəsəkəkə əhanəhiən mau keiu, kəni ik onəkəni mau kisil məmæ nəkəruru iəu.”

³¹ Mətəu Pitə təmæni əskasik məmæ, “Nati əpnapin iəkəkeikei mimis kilau min ik, ko iəsəniən məmæ iəkəruru ik.” Kəni rəhan ræfin nətəmiimi kotəni min təhmen e Pitə.

Iesu təmuvən mətəfaki
əpəha Ketsəmæni

(*Mat 26:36-46; Luk 22:39-46*)

³² Kəni lapin kəməhuvən əpəha ikin kəti nərgin u Ketsəmæni, kəni Iesu təmæni=pən kəm lah məmæ, “Otəharəg u ikin u, pəh iəkuvən mətəfaki.”

³³ Kəni mit Pitə, Jemis mine Jon məhuvən, kəni nikin tinətəhmə pik, kəni tinətəu tərāh agin. ³⁴ Kəni təni məmæ, “Nikik tətəhmə pik, kəni iuəkir iəkimis lan. Ələharəg u ikinu kəni məhlair əmə.”

³⁵ Kəni muvən min nəuветin meiuaiu məmei e niftəni mətəfaki məmæ, “Nəmə suaru kəti min əha ikin, pəh nian əfigəm u otəsuvaiən ohniəu.” ³⁶ Kəni mətəfaki məmæ, “Apə,” (u nipətin u təni məmæ rəhak tatə), “ik nəkəhrun noliən natimnati min ræfin. Əui, os rəkis nahməiən min u iətəm okəmanəhuva. Mətəu nəsolien rəhak nətəligiən, mətəu ol nati nak iətəm ik əmə nəkolkeikei.”

³⁷ Kəni mitəlig=pa. Mətəu rəhan iətəmiimi milahal kəhlapili. Kəni təni=pən kəm Pitə məmæ, “?Saimon, nətəpili, uə? ?Təhro nəsairiən-to auə kətiəh əmə?” ³⁸ Kəni mæni=pən kəm lahal məmæ, “Onəklair məhləfaki maleh vivi məmæ onəsləmei-pəniən e nəfeifeiən. Nikitəmahal tolkeikei, mətəu nipətitəmahal təpəou.”

³⁹ Kəni təməpəh min ilahal, mitəlig=pən min mətəfaki mətəni əmə nati kətiəh. ⁴⁰ Kəni mitəlig=pa min, mətəu kinlapili min, minləruru nairiən, kəni minləruru məmæ okihləni=pən nak kəm in.

⁴¹ Təmuvən min kəni mitəlig=pa mau kisil, mətəu kəhlapili, kəni təmæni=pən kəm lahal məmæ, “?Nəhlapili əhanəh məhləmeig? !Nəhmen! Nian tinuva məmæ iəu Nəti Iətəmiimi okegəhan=pən lak e nəhlmi nətəm nol təfagə tərāh. ⁴² !Ihləhtul-tə, kautəhuvən! Lahfuto, iətəmiimi u tətəgəhan=pən lak e nəhlmi tikimir min, əpəha tətəuva.”

Tikimir min rəha Iesu kəmotaskəlim in
(*Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12*)

⁴³ Iesu təmətəghati əhanəh, kəni Jutəs in e nətəmi tueləf rəhan min[‡] tətəupən e

14:24 Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1Kor 10:16; Hip 9:20 14:27 Sek 13:7 14:28 Mat 28:16; Mak 16:7 14:31 Jon 11:16 14:32 Jon 18:1 14:34 Jon 12:27 14:36 Mak 10:38; Jon 6:38 ‡ 14:43 Inu Mak təmsimaru min, mæni məmæ Jutəs in min iətəmiimi tueləf kəti rəha Iesu. In tolkeikei məmæ təgətun əhruahru məmæ noliən rəha Jutəs in tərāh pəhriən agin. In tatol kəuit kəsua.

nīmānin nātēmimi. Nəuvein kotəmki nau rəha nəluaginian, mine neim məhuva. Nətəmi min u, pris asoli min, mine nəgətun min rəha Lou, mine nətəmi asoli rəha nətəm Isrel kəmotahli=pa ilah. ⁴⁴ İətəmi u tətəgəhan e İesu kəm lah təmāni rəkis kəm lah məmə, “İətəmi əha iəkol nəmtətian kəti rəha nolkeikeian lan, nəkotəhrun əmə məmə iətəmi əha in əha. !Nəkotaskəlim motos məhuvən motaskəlim vivi!”

⁴⁵ Kəni əmeiko Jutəs təmuva iuəkir o İesu, kəni məni məmə, “İəgətun,” kəni mol nəmtətian rəha nolkeikeian lan. ⁴⁶ Kəni nətəmimi min əha kəməhuva motaskəlim tiəkis. ⁴⁷ Mətəu ilah kəti rəha İesu təmatəhtul iuəkir o lah təmeuvi nau rəha nəluaginian e nimein maut-aut əmeiko mauəh e nau mohatuv rəkis matəlgi ioluək kəti lan rəha pris asoli ağin.

⁴⁸ Kəni İesu təni məmə, “?Təhro nəutəmki nau asoli rəha nəluaginian mine neim məutəhuva məmə onəkotələs iəu? ?Nikitəmah təhti məmə iəu iohamu itəmi kəti matol nəluaginian o nələs iəhuan kəpmən, uə? !Kəpə! ⁴⁹ Nian min rəfin kitah min itəmāh əpəha e Nīmə Rəha Uhgın iətəgətun nətəmimi ikin. ?Kəni nəkotəhro məsotaskəlimian iəu? Mətəu nati Nauəuə Rəha Uhgın təmāni otəkeikei muva mol nıpəhrıanian lan.”

⁵⁰ Kəni rəhan min rəfin nətəmimi kınotəpəh in, kəni motəgım. ⁵¹ Kəni iətəm aluə kəti iətəm təməkkahu əmə e napən kəti matuərisig e İesu, kəni nətəmimi nəuvein kəmotələs, motəmkarəpən lan, ⁵² kəni rəhan napən titis, taiu piəpiə əmə magım. §

İesu təməhtul
e nəhmti kaunsil min

(*Mat 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:13-14,19-24*)

⁵³ Kəni tətəpinəpu əhanəh, kəmos İesu məhuvən əpəha ima pris asoli ağin u kətuhapumın rəfin pris asoli min, mine nəgətun min rəha Lou, mine nətəmi asoli rəha nətəm Isrel ikin. ⁵⁴ Kəni Pitə tətən təlig-təlig matuərisig e lah muvən əpəha lahuənu ima pris asoli ağin ikin. Kəni təmuvən əpəha e iat mətəharəg ilah soldia min rəha pris asoli ağin mətətəgəm e nigəm.

⁵⁵ Kəni pris asoli min mine nətəmimi rəfin rəha kaunsil kəməutəsəl e nəniən min nəuvein rəha İesu məmə okotohamu ohni. Mətəu kəsotəhian kəti mine. ⁵⁶ Kəni nətəmimi tēpət kəmotēiua e İesu, mətəu rəhalah nəghatian tətaiu pişin pişin.

⁵⁷ Kəni nəuvein kotəhtul moteiua lan məmə, ⁵⁸ “İəmətəu təmāni məmə otərəkin Nīmə Rəha Uhgın u nətəmimi əmə kəmotol e nəhlmiləh. Mətəu e nian tatol kisil lan, təmanuvləkin min nitain u kəsolian e nəhlmitəmi.” ⁵⁹ Kəmotəni lanəha mətəu ilah min, rəhalah nəghatian tətaiu pişin pişin.

⁶⁰ Kəni pris asoli ağin təməhtul aıpən e lah kəni məni=pən kəm İesu məmə, “?Təhro nəsəghatian? ?Təhro e nəghatian min əha iətəm kautəni pətigəm tətələs pikin ik?”

⁶¹ Mətəu İesu təpnəpin əmə məsəghatian. Kəni pris asoli ağin əpəha təmāni=pən min məmə, “?Təhro? ?İk Məsaia u Nəti İətəmi kətəni-vivi?”

⁶² Kəni İesu təni məmə, “!Əuəh, iəu u! Onəpanoteruh iəu Nəti İətəmimi iətəharəg e nəven maru rəha Uhgın u iətəm rəhan nəsanəniən iəhgın, kəni manotəh min iəu e nəpuə e neai iətuva.”

⁶³ Kəni pris asoli ağin tearis rəhan napən min mətəu-inu in tolkeikei məgətun kəm nətəmimi məmə nikin təmərəh o nəghatian rəha İesu, kəni məni məmə, “Okəsotəsəl minian iətəmi kəti məmə otəni min nati kəti lan. ⁶⁴ !Ninotətəu rəkis tətəghati rah e Uhgın! ?Nəutəhrətəlig? ?Okotəhro e suah u?” Kəni ilah rəfin kəmotəni məmə otəkeikei mimis.

⁶⁵ Kəni kəmotol əuvsan İesu, kəni nəuvein kəmotəgəh lan, nəuvein kotəlis nəhmtin motoh kəni motəni məmə, “!Ei, ik iəni rəha Uhgın! !Əni-to məmə pəh u təmoh ik!” Kəni soldia min rəha pris asoli ağin kəmotem.

Pitə təmāni məmə
in təruru İesu

(*Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-27*)

14:49 Luk 19:47; 21:37; Jon 18:20   14:50 Sam 31:11   § 14:52 Nətəmimi tēpət kotəni məmə iətəm aluə u in Mak, in iətəmimi u təmətēi nauəuə u.   14:58 Jon 2:19-21   14:64 Lev 24:16; Jon 19:7

⁶⁶ Kəni Pitə təmətan əhanəh əpəha ləhtəni e iat. Kəni pətan miətə kəti u in ioluək rəha pris asoli agin təmuva. ⁶⁷ Kəni mafu tətətogəm e niğəm, kəni təmeruh mətig Pitə kəni məni məmə, “Ik min itəlau Iesu iətəm Nasərit nəmətuan.”

⁶⁸ Mətəu Pitə təmeiua, kəni məni məmə, “Iəkəruru nati ko nətəni,” kəni muvən mətəhtul əpəha e ket rəha iat. Kəni mənig kəti təkəkə.

⁶⁹ Kəni pətan əha təmeruh min in ikin əha, kəni məni=pən kəm nətəm kəutəhtul əha ikin məmə, “Suah u in min in ilah kəti.” ⁷⁰ Mətəu Pitə təmeiua min.

Kəni təsuvəhiən, nətəmimi nətəm kəutəhtul əha ikin əha kəmotəni=pən min kəm in məmə, “Nipəhrin, ik min ilah kəti mətəu-inu iəkotəhrun məmə ik iətəm Kaləli.”

⁷¹ Mətəu Pitə təməni məmə, “Nəmə iətəiua, pəh Uhgın otol nalpiniən əskasik kəm iəu,” kəni mos min nonauvil məmə, “!Iəkəruru suah kəha nəutəni!”

⁷² Kəni rəueiu agin min mənig təkəkə min, kəni nikin təhti nəghatiən rəha Iesu məmə, “Mənig otəsəkəkə əhanəhiən mau keiu, kəni ik onəkəni mau kisil məmə nəkəruru iəu.” Kəni Pitə tinətəu tərəh əmeiko mətəsək.

15

Iesu təməhtul e nəhmti Pailət

(Mat 27:1-2,11-14; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38)

¹ Kəni ləplapin agin pris asoli min, mine nətəmi asoli rəha nətəm Isrel, mine nəgətun min rəha Lou, mine nətəmimi min rəfin rəha kaunsil kəmotuhapumin ilah min, kəni mautələhu nəghatiən məmə okotohamu Iesu. Kəmotəni=pən kəm nətəmimi nəuvein məmə okotalis Iesu kəni motit məhuvən motəhlman=pən lan e nəhlmi Pailət, u kəpmən asoli rəhalah.

² Kəni Pailət təmətapuəh ohni məmə, “?Ik kig rəha nətəm Isrel?” Kəni mətəu Iesu təni məmə, “Ik nətəni məmə tol lanko.”

³ Kəni pris asoli min kəmotəni pətigəm noliən tepət lan. ⁴ Kəni Pailət təmətapuəh ohni məmə, “?Təhro nəsuhalpiniən? ?Nəmətəu kəmotəni pətigəm nipəgnəmtin tepət lam?”

⁵ Mətəu Iesu təsəghati minin, məpnəpin əmə, kəni Pailət narmin təmiuvig ohni.

Pailət təməni məmə

Iesu otəkeikei mimis

(Mat 27:15-26; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16)

⁶ E nu min rəfin, nian katol lafet lan rəha Pasova, noliən rəha kəpmən u Pailət məmə in otahli pətigəm iətəmi kəti e kaləpus iətəm nətəm Isrel kəmotəni. ⁷ Kəni suah kəti, nərgin u Parəpəs, tətətig e kaləpus ilah in min nəuvein, mətəu-inu kəmotohamu iətəmimi e nian kəmətəluagin ilah kəpmən. ⁸ Kəni nımənin nətəmimi kəməhuva o Pailət motəni=pən kəm in məmə otol əmə nati kətiəh təhmen=pən e iətəm tatol nian min, mahli pətigəm iətəmi kəti e kaləpus.

⁹ Kəni Pailət təmətapuəh o lah məmə, “?Nəkotolkeikei məmə iəkahli pətigəm kig rəha nətəm Isrel?” ¹⁰ Təməni lanəha mətəu-inu in tinəhrun rəkis məmə pris asoli min kəmotəfən Iesu e nəhlmin mətəu-inu kautetet.

¹¹ Mətəu pris asoli min kəmotəkeikei kəm nımənin nətəmimi məmə okotəuhlin nətəligiən rəhalah. Kəni ilah kəmotətapuəh o Pailət məmə otahli pətigəm Parəpəs, mətəu səniəmə Iesu. ¹² Kəni Pailət təmətapuəh o lah məmə, “?Mətəu iəkəhro e suah u itəmah nəmotəni məmə in kig rəha nətəm Isrel?”

¹³ Kəni kəmotəgət əfəməh məmə, “!Okətu-pəri e niği kəməluau!”

¹⁴ Kəni Pailət təmətapuəh min o lah məmə, “?O nak? ?Noliən tərəh nak u suah u təmol?” Mətəu kəmotəgət əfəməh min məmə, “!Okətu-pəri e niği kəməluau!”

¹⁵ Kəni Pailət təmolkeikei məmə otol nikiilah, kəni mahli pətigəm Parəpəs, kəni məhlman=pən e Iesu e nəhlmi rəhan soldia min məmə okotalis kəni motətu-pəri e niği kəməluau.

Soldiā min kəmautol
mirə Iesu

(*Mat 27:27-31; Jon 19:2-3*)

¹⁶ Kəni soldiā min rəha Pailət kotələs Iesu məhuvən əpəha imə e nimə asoli rəha kəpmən, kətəni məmə Praetoriəm. Kəni kəmotauin rəfin e soldiā min kəhuva mohtəlau lan. ¹⁷ Kəni məhuvən=pən e kot ərarəuv təhmen əmə e kot rəha kig, kəni motuerin-uerin niləuis iətəm tol nihlīn nihlīn motol kəfəfau lan iətəm təhmen e kəfəfau rəha kig, kəni motəfəfau=pən lan kəm in. ¹⁸ Kəni motol mirə kəni məutəuvsan lan məutəni məmə, “Itimah iəkotəfinə nisaiəin kəm ik, kig rəha nətəm Isrel.” ¹⁹ Kəni motoh rəhn-kapə e nəuanīgi, motagəh lan, motasiəulīn e nəulilah məutəfən nisaiəin eiua kəm in. ²⁰ Nian kəmotol əuvsan rəkis lan, kəni motəpeg rəkis kot ərarəuv əha, kəni məhuvən=pən əhanəh e rəhan napən, kəni motit məhuvən məmə okotətu-pəri e nīgi kəməluau.

Kəməhtipən Iesu
e nīgi kəməluau

(*Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27*)

²¹ Nian əha, e suaru, kəmoteruh suah kəti iətəm Sairəni, nərgin u Saimon. (In tatə rəha Aleksantə mine Rufəs.)* Tətuven Jerusiləm, kəni kotəkeikei kəm in məmə otələs nīgi kəluau. ²² Kəni kəmotit Iesu məhuvən əpəha ikin kəti kətəni məmə, Kolkotə, u nīpətīn təni məmə Louipīl-uipīl. ²³ Kəni kəmotəfən wain u kəmol filəh-filəh ilau mərsin u mir məmə otəmnim pəh təsətəuiən nahməiən e nīpətīn, mətəu təpəh nəmnimīən.

²⁴ Kəni kəmotələs Iesu məhuvən motətu-pəri e nīgi kəməluau. Kəni motəuəri rəhan napən moturin tais ohni məmə pəh otos.

²⁵ Kəmotətu-pəri Iesu e nīgi kəməluau e nain klok ləplapin, ²⁶ kəni motətəi rəkis nīpəgnəmtin u kəmotəh lan məmə,

IN KIG RƏHA NƏTƏM ISREL

kəni motəhti=pən nəghatīən u e rəhan nīgi kəməluau. ²⁷ Kəni iətəmimi mil keiu iətəm kətuəluagin kəm kəpmən matuoh nətəmimi, kəmətu-pəri ilau e nīgi kəməluau, kəti e nīkalīn maru, kəti e nīkalīn məuil.†

²⁹ Kəni nətəmimi nətəm kəutaliuək e suaru, məuturin-urin rəhn-kapə lah kəm in məutəuvsan lan məutəni məmə, “Ei, ik nəməni məmə onəkərəkīn Nimə Rəha Uhgīn kəni nian tatol kīsil lan, nəmanuvləkīn min in pīsin. ³⁰ !Eiuaiu-to e nīgi kəməluau ko, mosmiəgəh aru-to ik!”

³¹ Pris asoli min mine nəgətun min rəha Lou kəmotol əmə nati kətīəh motol əuvsan motəni məmə, “!Təmasiru e nətəmimi tepət, mətəu ko təsasiru aruiən lan! ³² Təuvir pəh kitah koteruh-to Məsaiə u, kig rəha nətəm Isrel, oteiuaiu e nīgi kəməluau pəh kitah koteruh motəhatətə lan.” Kəni iətəmimi mil u kətuəhkul ilahal Iesu kīnatuəni min nəghatīən tərah lan.

Iesu tīnimis

(*Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30*)

³³ Kəni e tueləf klok mətəuarus=pən tri klok, napinəpuīən təmeiuaiu mirəuei nati.

³⁴ Kəni e tri klok ləhnaiuv, Iesu təmasək əfəməh e rəhan nəghatīən məni məmə, “!Eli, Eli! ?Lema sapaktəni?”‡ Nīpətī rəhan nəghatīən təni məmə, “!Uhgīn rəhak, Uhgīn rəhak! ?Təhro nətəpəh iəu?”

³⁵ Nətəmimi nəuvein kəməutəhtul əha ikin kəməsotətəu vivīən nəghatīən u, kəmotəni məmə, “Otətəu-to. Tətəuin e Elaijə.” ³⁶ Kəni ilah kəti təmaiū muvən miuvi=pən wain u

* 15:21 Kateruh lanu lan məmə nətəmimi min u Mak təmətəi nauəuə u tətuven kəm lah, ilah kīnotəhrun rəkis Aleksantə mine Rufəs. Məta Rufəs pəhriən u Pol təməni e Rom 16:3. 15:21 Rom 16:13 15:24 Sam 22:18 † 15:27 E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəmətəi e nəghatīən Kris əupən, nəghatīən pīsin kəti min əha ikin iətəm tatīlpīn nəghatīən u mətəni məmə, “28 Kəni nəghatīən iətəm Aiseə təmətəi e Nauəuə Rəha Uhgīn tīnuva pəhriən. Tətəni məmə, ‘Kətəni məmə in iətəmi rəha nəhtīən lou.’” (Aes 53:12)

15:29 Sam 22:7; 109:25; Mak 14:58 ‡ 15:34 Afin-to e futnot e Mat 27:46 15:34 Sam 22:1

tarfu e nati kəti tımətmetig təhmen e kotin, məu-pəri e nəuanigi tuvən o Iesu məmə otəmnim. Kəni məni məmə, “Pəh-to koteh-to məmə Elaijə otuva mələs iahu, uə kəpə.”

³⁷ Mətəu Iesu təmagət əfəmäh min, kəni rəhan nehagiən tiet.

³⁸ Kəni əpəha e Nimə Rəha Uhgın, napən iətəm tətəhkuł pəsıg e İkin Tasim Agın İkin, təməhapu nəuветin keiu təmətuəuin əpəha ilis mətuarus=pa əpəha ləhtəni. ³⁹ Kəni iətəmi asoli rəha soldia min iətəm təmatəhtul e nıkalı Iesu, təməh məmə təmimis lanəha, kəni in təməni məmə, “!Nıpəhrıənıən, suah u in Nəti Uhgın pəhrıən!”

⁴⁰ Nıpətan nəuvein kəmütəhtul isəu mətəsəl=pa maüteruh. İlah nəuvein u Meri Maktələ, mine iahunı məmə rəha Jemis əkəku mine Josis, mine Səlome. ⁴¹ İlahal kəməhlitəu=pən Iesu nıan təmətatıg Kaləli, məhlasıru lan. İlah nıpətan tərət kəmotəri məhuvən əpəha Jerusıləm ilah Iesu.

Josıp təməhluaıg e Iesu

(Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁴² Kəni nıan əha Iesu təmimis lan, in nıan rəha nol əpenə-penəıən natımnati rəha Sapət, kəni olauıg nıan rəha Sapət, kəsoliən uək lan. Tınapınəpu, ⁴³ Josıp in iətəm Aramatıə tınuva. In iətəmi kəti rəha kaunsıl iətəm kətısıai in. In nıkin təməhti pik Narmənıgıən Rəha Uhgın. Kəni təməsəgıniən, muvən o Pailət mətapuəh o nıpəti Iesu. ⁴⁴ Nıan Pailət təmətəu məmə Iesu tınimis rəkis, kəni təmauit mauın e iətəmi asoli rəha soldia min mətapuəh ohni məmə, “?Kətəni pəhrıən məmə Iesu tınimis rəkis uəhai əmə?”§

⁴⁵ Mətəu iətəmi asoli rəha soldia min təni məmə, “Nıpəhrıənıən, tınimis rəkis.” Pailət təmətəu nəghatıən u kəni meğəhan=pən e nıpəti Iesu kəm Josıp. ⁴⁶ Kəni Josıp təmuvən mos nəhmtı napən ruən kəti, nərgın u linən, muva mələs iahu Iesu e nıgı kəməluau məuveg lan, mələs muvən mələhu=pən e nıpəg kəpiel u kəmel rəkis məmə okol suvət ikın. Kəni misuə=pən e kəpiel asoli kəti mahtıpəsıg=pən e nıpəg kəpiel u lan. ⁴⁷ Kəni Meri Maktələ mine Meri məmə rəha Josis, ilau kəmueruh ikın əha kəmələhu=pən Iesu ikın.

16

Iesu tınəmiəgəh

e rəhan nımisıən

(Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

¹ Nıan rəha Sapət tınuva mınuvən rəkis, kəni Meri Maktələ mine Meri məmə rəha Jemis, mine Səlome kəmlös nəhmtı nati pien-pien min u nəmiəvilah təuvır məmə okılöl=pən e nıpəti Iesu. ² Ləplapın agın mitıgar tınətəri e Sante, pəta milahal u kəmhluvən e suvət. ³ Nıan kəmhluvən e suaru kəni məhləni kəm lahal min məmə, “?Kərmə pah otasıru e tahal misuə rəkis kəpiel asoli əpəha e nıpəg kəpiel?” ⁴ Mətəu-inu kəpiel əha kəpiel asoli.

Mətəu nıan kəmhluvən iuəkır, mıləsəl=pən mılafu kınısua rəkis e kəpiel. ⁵ Kəmhluvən imə e nıpəg kəpiel mılafu iətəm aluə kəti tətəharəg əha e nıpəg kəpiel e nıkalın maru ikın rəhalahal, təmuvən e kot əfəmäh ruən kəti, kəni ilahal kəmhlauıt pik ohni. ⁶ Kəni təməni=pən kəm lahal məmə, “Sləgın pikıən. Nələsəl e Iesu iətəm Nasərit, iətəm kəmətu-pəri e nıgı kəməluau, mətəu in tıkə u ikınu rəueıu. In tınəmiəgəh rəkis e rəhan nımisıən. Leruh-to nımeın u kəmələhu=pən ikın. ⁷ Kəni rəueıu onəkluvən mıhləni=pən kəm rəhan min nətəmimi mine Pitə, məmə in otaupən matuvən Kaləli, kəni onəkohuərisıg lan məhuvən motəh əha ikın məmə inu təməni rəkis mine kəm təmah.”

15:36 Sam 69:21   15:40 Luk 8:2-3   § 15:44 Nıan nətəm Rom kəutətu-pəri nətəmimi e nıgı kəməluau, kəutəhrun nəmiəgəhiən o nıan kətıəh uə keiu uə kısıl mine, kautöl məmə nətəmimi okotos pik nəhməıən, uərisıg ko kəmanohmıs.   16:7 Mat 26:32; Mak 14:28

⁸ Kəmlaiu mihliet e suvət məhlagım, mətəu-inu kinləgın pik məhlərəmrumin. Kəni mihluvən məslənən nati kəti mine kəm nətəmimi mətəu-inu kinləgın pik.*

Iesu təmietpa o Meri Maktələ
(*Mat 28:9-10; Jon 20:11-18*)

⁹ Nian Iesu təməmiyəgəh min e Sante ləplapın agın, kəni maupən miet=pa o Meri Maktələ. Aupən təməhgi pətigəm narmin tərəh səpın lan. ¹⁰ Kəni Meri təmuvən məni=pən kəm rəhan min nətəmimi nətəm kəməutan ilah min ilah aupən, mətəu nıkilah tətəhmə pik kəni məutasək. ¹¹ Mətəu nian kəmotətəu məmə Iesu tinəmiyəgəh rəkis e rəhan nımisiən, kəni miet=pa o pətan əha, mətəu ilah kəməsotənən nıpəhrıənən lan.

Iesu təmietpa o rəhan iətəmimi mil keiu
(*Luk 24:13-35*)

¹² Uərisig, Iesu təmiet=pa o iətəmimi mil keiu kəmiəsipən Jerusiləm mətian e suaru, mətəu e nian əha nıpətın təmol pisin. ¹³ Kəni ilau kəmiatəlig min mian muəni=pən kəm ilau min nəuvein, mətəu ilah kəməsotəni minən nıpəhrıənən e lau.

Iesu təmietpa o rəhan nətəmimi lepin
(*Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23; Uək 1:6-8*)

¹⁴ Kəni uərisig, Iesu təmiet=pa min o rəhan nətəmimi lepin nian kəməutəuən. Kəni mətəhi ilah məmə, "İtəmah nəsotəhatətəiən lak, rəhn-kapə təmah tiəkis pik." Təmahı ilah mətəu-inu kəsotəhatətəiən e nətəm kəmotəh məmə tinəmiyəgəh rəkis e rəhan nımisiən.

¹⁵ Kəni məni=pən kəm lah məmə "Əhuvən motəni pətigəm Nanusiən Təuvir kəm nətəmimi min e nəuanıləuis min rəfin e nitəni min rəfin. ¹⁶ İətəmi otətəu Nanusiən Təuvir təhatətə lan kəni mol bəptais, Uhgın otosmiyəgəh. Mətəu iətəmi təsəhatətəiən lan, Uhgın otol nalpinən asoli kəm in. ¹⁷ Kəni nətəmi okotəhatətə lak, Uhgın otol ilah kətol nati apispis min. Okotəhgi pətigəm narmin tərəh tepət e nərgək, kəni motəghati e nəghatiən iki pisin min. ¹⁸ İlah kotəhrun naskəlimiən sineik u tatus itəmi, motəhrun nənmimiən nati kətəkonə lan, mətəu ko təsərəkiniən ilah. İlah motəhrun nələhu-pənənən nəhmliləh e nətəm kəutohmis kotəmiyəgəh."

Iesu tinəri matuvən e neai
(*Luk 24:50-53; Uək 1:9-11*)

¹⁹ Kəni nian İərməniyəg Iesu tinəghati rəkis kəm rəhan min nətəmimi, kəni Uhgın tos minatuvən e neai, kəni in tətəharəg e nıkalı Uhgın maru, ikin ima nəsanənən minə nısiəiən.

²⁰ Kəni rəhan min nətəmimi kəməhiet məhuvən motənuş pətigəm rəhan nəghatiən əpəha ikin min rəfin. Kəni İərməniyəg tətasıru e lah matol nəmtətən tepət. Kəni nəmtətən min əha kətol nəfigəmiən məmə rəhalah nəghatiən in nıpəhrıənən.

* ^{16:8} E kopi əuas min tepət rəha Niutestimin iətəm kəmətəi e nəghatiən Kris aupən, fes 9-20 kohkə, kəni nəghatiən rəha Mak təmol naunun u ikinu. Kəni nətəmi asoli nətəm kotəhrun vivi Baebol, nıkilah təhti məmə nətəpisin kotilpin fes 9-20. E kopi əuas min nəuvein min rəha Niutestimin, nəghatiən u tatos nımei fes 9-20: Nıpətan min u kəməhuva, motəfa nənən min u kəm Pitə minə in min nəuvein u ilah min ilah, e natimnati min u iətəmi u təməni kəm lah. Konu uərisig e natimnati min u, Iesu əmə təməfən nəghatiən kəm lah u tasim, tətəmiyəgəh, məruu məsikəiən nian kəti. Nəghatiən u tətəni məmə Uhgın təhrun nosmiyəgəhiən nətəmimi, in təhrun naskəlimiən iətəmimi mətəuarus naunun nian. Kəni Iesu təməhli pətigəm nətəmimi min rəhan məmə okotos rəhan nəghatiən məhuvən e nitəni min rəfin rəha nəhue nıftəni. ^{16:14} 1Kor 15:5 ^{16:15} Uək 1:8 ^{16:16} Uək 2:38 ^{16:17} Uək 2:4; 8:7 ^{16:18} Luk 10:19; Uək 28:3-6 ^{16:19} Uək 1:9-11; 2:33-34 ^{16:20} Uək 14:3; Hip 2:3-4

LUK

Nanusian Təuvir Rəha İesu Kristo İətəm Luk Təmətei Nəghatian əkuəkir rəha nauəuə u Luk

?Pəh təmətei nauəuə u? Luk təmətei nauəuə u. Səniən mə in iətəmi tueləf kəti rəha İesu, mətəu in niəli kəti rəha Pol, in təman pik ilau Pol. In səniən mə in iətəm İsrəl, in İanihlua əmə kəti, mətəu in iəfaki kəti. In toktə kəti təmol pik skul. In təməhrun vivi natimnati e nəmiəgəhiən rəha İesu. In təmətei nauəuə mil u: Nanusian Təuvir İətəm Luk Təmətei, mine Uək Min Rəha Aposil Min.

?Təmətei tətuvən kəm pəh? Luk təmətei nauəuə u tətuvən kəm rəhan kəti niəli u Teofiləs. Nipəti nərgin u məmə, “İətəmimi iətəm tolkeikei Uhgın.” Luk təmətei nauəuə u tətuvən kəm suah u, mətəu in təhrun məmə Nanihlua* min tepət okotafin.

?Natigian təhro lanu nian təmətei? Nətəmimi tepət, nikilah təhti məmə Luk təmətətig Rom uə Sisəriə nian təmətei nauəuə u. E nian əha, nəniən tepət o İesu təmitəlau-təlau.

?Təmətei nauəuə u o nak? Luk təmolkeikei məmə otətei nəniən kəti təm təhruahru kəni məhəgəhəg e nəmiəgəhiən rəha İesu. Kəni in təməghati ilah nətəmimi min kəmotaliuək ilah İesu mauteruh rəhan min nolien mine nəniən min. Nian in təmos nəghatian rəha İesu o lah kəni Luk təmətei nauəuə u. In tolkeikei məmə otəgətun məmə İesu in iətəmi pəhriən kəti, mətəu in təməsolien nati kəti tərəh. Kəni in Uhgın, mine in İosmiəgəh.

¹⁻² Teofiləs, ik iətəmi asoli katisiai ik, kəni iəkətei nauəuə u tətuvən kəm ik.

Aupən, Uhgın təməni natimnati nəuvein, kəni rəueiu e nian rəhatah, in tinol ilah kinəhuva minautol nipətin. Nətəmimi tepət kəməutətig e nian əha, mauteruh natimnati min əha e nəhmtilah əhruahru, kəni məutəni. Kəni nətəmi nəuvein kəməutətəu rəhalah nəghatian, kəni məutalkut pik məmə okotətei rəkis əhruahru natimnati min əha. ³ Kəni iəu iəmitəu vivi nəghatian min əha məmə iəkəhrun əhruahru mə təmətuəuin əhro, kəni iəu rəhak nətəligian məmə təuvir iəu min iəkətei rəkis əhruahru natimnati ərəfin min əha məmə onəkafin. İətətei əhruahru natimnati min u nəukəti nəniən mine natimnati iətəm kəutəhuərisig. ⁴ İəkolkeikei məmə iəkəni natimnati min əha kəm ik məmə nəkəhrun əhruahru məmə nəniən iətəm kəməni rəkis kəm ik, in nipəhriənien.

Agelo təməghati e nairien rəha Jon Bəptais

⁵ E nian rəha suah kəti, nərgin u Herot Asoli, kig rəha Jutiə, e nian əha pris kəti nərgin u Səkaraea. In kəti min e pris min u kətəni nərgi lah məmə, Pris min rəha Apia. Aupən rəkis, suah u Apia tatsipən e pris u Eron. Rəhan pətauəhli nərgin u İlesəpet, kəni in min tatsipən e pris u Eron. ⁶ Kəni ilau kuəhruahru e nəhmti Uhgın, nian rəfin kətuətəu=pən vivi nolien rəha Lou rəhan mine nəghatian min rəhan, kəni məsuəəkiniən kəti. ⁷ Nati əpnəpin kuəhruahru, mətəu ilau nətilau tikə. İlesəpet, in təseməkien mətuərus minəpətauəhli kəni ilau pəti kinuəuəhli.

⁸ Kəni nian tinuva əhruahru, məmə pris min rəha Apia okəhuvən e Nimə Rəha Uhgın motol rəhalah natimnati min. Kəni Səkaraea, in min təmuvən mə tol pisəpis rəha Uhgın.

⁹ E nolien rəha pris min, ilah kəmotatu e kəpiel əkəku min mə otəgətun pəh mə otol nati e Nimə Rəha Uhgın məmə otuvan nati pien-pien tuvən kəm Uhgın. E nian ilah kəmotol lanəha in təməgətun Səkaraea. ¹⁰ Kəni e nian in təmuvən imə mətuvan nati pien-pien, nətəmimi tepət kəməutəhtul ihluə məutəfaki.

¹¹ Kəni agelo kəti rəha Uhgın təmietigəm=pən ohni mətəhtul əha e nəven maru ikin, əha kətuvan nati pien-pien ikin. ¹² Kəni nian Səkaraea təmeruh, kəni narmin təmiuvig mətəmərumin minəruə əfəməh nati, kəni nəginien təməriəuəh e nikin.

¹³ Mətəu agelo təməni=pən kəm in məmə, “Səkaraea, səginien, mətəu rəueiu Uhgın tinətəu rəham nəfakien. Kəni rəham pətauəhli İlesəpet otos nətin kəti iərman. Kəni

* : Nanihlua, İanihlua — Afin-to e tiksineri. 1:1-2 Uək 1:1 1:9 Eks 30:7

onəkəkei mauin e nərgin məmə Jon. ¹⁴ Kəni onəkətəu təuvir magiən min, kəni nətəmimi tepət okotagiən o nairiən rəhan, ¹⁵ mətəu-inu in otuva iətəmi asoli e nəhmti İərməniğ. Kəni in otəsəmnim aginiən wain mine nəmnimian əskasik min. Kəni Narmin Rəha Uhgın otəriauəh lan, nian otətətiğ əhanəh e nərfi rəhan məmə, matuvən əmə lanəha nian rəfin. ¹⁶ Kəni in otiuvi=pa nətəm İsrəl tepət okohtəliğ=pa o İərməniğ, Uhgın rəhalah.

¹⁷ “Uərisiğ İərməniğ otuva, mətəu in otaupən muva mətən e narmin mine e nəsanəniən təhmen e Elaijə məmə in otəuhlin nətəliğiən rəha tatə min kohtəliğ=pən min o rəhalah kəlkələh min, kəni in otəuhlin min nətəm kətəhti nəuia Uhgın okotos min neinatigiən rəha nətəmi kotəhruahru. E nolien əha, in otol əpenə-penə o nəmiəğhiən rəha nətəmimi o nuvaiən rəha İərməniğ.”

¹⁸ Kəni Səkarəea təmənı=pən kəm agelo məmə, “?Oiakəhro lanu məhrun məmə nati u otuva mol nıphəriənıən lan? Mətəu-inu iəu inauəhli rəkis, kəni rəhak pətan min tinəpətauəhli.”

¹⁹ Kəni agelo təmənı=pən kəm in məmə, “İəu, nərgək u Kapriel, kəni iəu iətəhtul e nəhmti Uhgın e nian ərəfin. Kəni in təmahlı=pa iəu məmə iəkuva məğhati kəm ik, kəni mənı=pınə nanusiən təuvir u. ²⁰ !ətəliğ-to lak! Naməm otekəu kəni onəsəğhatiən mətəuarus=pa nəkeruh nıpəti nəğhatiən u, mətəu-inu nəməsəniən nıphəriənıən e rəhak nəğhatiən. Nati u in otuva mol nıphəriənıən lan e nian əhruahru rəhan.”

²¹ Kəni e nian əha, nətəmimi kəmətəhtahnin Səkarəea, nıkilah təhti məmə təhro tınan tınuvəh əha e Nimə Rəha Uhgın. ²² Mətəu nian in təmuva ihluə, mətəu tınəruru nəğhatiən, kəni ilah kəmotəhrun məmə in təmeruh nati kəti təhmen e nəməhlairiən əpəha imə. In təməğhati əmə e nəhlmin kəm lah, məsəğhatiən mətəu namın təmekəu.

²³ Nian rəhan uək rəha pris e Nimə Rəha Uhgın təmol naunun, kəni in təmıtəliğ=pən lahuənu. ²⁴ Kəni təsuvəhiən, rəhan pətauəhli təməpəh məuiğ e iəpəou. Kəni e məuiğ faif, pətauəhli u in təmətəhluaiğ əmə lahuənu, ²⁵ kəni in təmənı məmə, “Inu uək rəha İərməniğ. Aupən ikin, nətik tikə kəni iətaulis. Mətəu rəueiu u, Uhgın tınoł təuvir kəm iəu, kəni nıkin tagiən məmə iəkələs nətik, kəni iəu oiasaulis minıən e nəhmti nətəmimi.”

Agelo təmənı pətiğəm mə İesu otair

²⁶ Nian İlesəpet iəpəou tınatığ lan minos məuiğ sikis, Uhgın təmahlı=pən rəhan agelo, nərgin u Kapriel, məmə in otuvən e nıtəni Kaləli e taun kəti nərgin u Nasərit. ²⁷ In təmos nəğhatiən kəti matuvən rəha pətan mıtə kəti iətəm təruru əhanəh iərman, mətəu kınəni rəkis məmə okitipən mə rəha suah kəti, nərgin u Josip. In mipi Kig Tefit tərəh. Kəni pətan əha, nərgin u Meri. ²⁸ Kəni agelo təmuvən mıtə=pən, kəni mənı=pən kəm in məmə, “Təuvir, Meri. Uhgın təmələhu rəhan nəuviriən kəm ik, kəni in mətətiğ itəlau min.”

²⁹ Mətəu Meri tınəruru əfəməh nəğhatiən əha, kəni nıkin tınəhti pik məmə nıpəti nəğhatiən əha təhro lanu. ³⁰ Kəni agelo təmənı=pən kəm in məmə, “Səginiən, Meri, mətəu-inu Uhgın təmənı rəkis məmə in otətuati e rəhan nəuviriən kəm ik. ³¹ Kəni inəha, ik onəkəpəh məuiğ e nətim kəti, kəni onəkələs iərman. Kəni onakauin e nərgin mə İesu. ³² In otuva iətəmi asoli kəni in iətəmi keikei, kəni okauin lan məmə Nəti Uhgın İlis Agin. Kəni İərməniğ Uhgın otol in tuva Kig təhmen=pən əmə e tıpin tərəh Tefit. ³³ Kəni in otərməniğ e nətəmimi min rəfin nətəm kəutişpən e Jekəp, kəni rəhan narməniğiən otətiğ itulin matuvən naunun tikə.”

³⁴ Kəni Meri təmənı=pən kəm agelo məmə, “?İəsəhruniən məmə oiakəhro lanu mələs suakəku kəti nəmə iəsıtəu-pəniən iərman kəti?” ³⁵ Kəni agelo təmənı=pən kəm in məmə, “Narmin Rəha Uhgın otuva matığ lam, kəni nəsanəniən rəha Uhgın İlis Agin otəuveğ ik. Kəni in ko, suakəku asim ko onəkələs, okauin lan məmə in nəti Uhgın. ³⁶ Kəni iətəni=pınə kəm ik məmə ik kəti İlesəpet tınamki-amki rəkis e nətin kəti iərman, nati əpnəpin in tınəpətauəhli rəkis. Kəmətəni lan məmə ko təseməkiən, mətəu rəueiu əha tınəpəh rəkis məuiğ sikis e nətin. ³⁷ Natimnati min u tatıtəu=pən əmə nəğhatiən rəha Uhgın məmə,

‘Uhgîn tæhrun noliæn natimnati æræfin, kæni nati kæti tæsiækisiæn ohni.’”³⁸ Kæni Meri tæmæni=pæn mæmæ, “Ðuæh, iæu pætæn iol æhruiin æmæ ræha Iærmænig. Pæh in otol lak nati nak iætæm ik ninæni rækis.” Kæni agelo tæpæh in, kæni mitælig.

Meri tæmuvæn mæmæ otæsalpæn e Ilesæpet

³⁹ Uærisig lan tæsuvehian, kæni Meri tæmiet iman ikin kæni maliuæk uæhai mætuvæn e taun e nitæuæt e Jutiæ mæ otæsal=pæn e Ilesæpet, ⁴⁰ kæni in tæmuvæn e lahuænu ræha Sækaræa, kæni muvæn imæ mætæni tæuvir kæm Ilesæpet. ⁴¹ Kæni nian Ilesæpet tæmætæu næghatiæn ræha Meri, suakæku u iætæm tætagig e nærfîn tæmauit, kæni Narmin Ræha Uhgîn tæmæri e niki Ilesæpet. ⁴² Kæni in tæmagæt æfæmæh mæmæ, “!Uhgîn tinol tæuvir ohnik tapirækis nipætæn æræfin, kæni in tinol tæuvir min kæm suakæku u onækælæs! ⁴³ Nîkik tagiæn. Kæni tæhro Uhgîn tæmol nati tæuvir asoli kæm iæu, mæmæ mæmæ ræha Iærmænig ræhak tuva mæsal=pa lak. ⁴⁴ Iætæni lanu mætæu e nian iæmætæu ræham næghatiæn, kæni suakæku u e nærfæk tæmagiæn mauit. ⁴⁵ Uhgîn otol tæuvir kæm ik mætæu-inu næmæni nipæhræniæn e næghatiæn u Iærmænig tæmæni tinuva lam mæmæ otol nipæhræniæn lan.”

Næpuæn ræha Meri

⁴⁶ Kæni Meri tæmæni mæmæ,
 “E næmiægæhiæn ræfin ræhak, iatlæfæri nærgi Iærmænig ilis,
⁴⁷ Kæni nîkik tætagiæn pik o Uhgîn Iosmiægæh ræhak,
⁴⁸ mætæu-inu iæu pætæn iol æhruiin æmæ u iæu nati ærnapin æmæ, mætæu nîkin tætæhti iæu.
 Kæni ræueiu mine matuvæn, nætæmimi ræfin okotæni mæmæ Uhgîn tæmol tæuvir kæm iæu;
⁴⁹ mætæu-inu Uhgîn u næsanæniæn ræhan in iahgin,
 in tæmol nati apispis min tæuvir pik agin kæm iæu,
 kæni in nærgin tasim.
⁵⁰ In tatolkeikei nætæmimi min u kætisiæi in, inu nætæmimi e næuanilæuis aupæn ikin
 mætæuarus=pa næuanilæuis min nætæm kætæhuva æhanæh.
⁵¹ In tæmol nati apispis min e næsanæniæn e næhlmin.
 In tæmæhgi-atiti nætæm kætæfæri ilah e nætæligiæn ræhalah.
⁵² In tatosiahu narmænig min e ræhalah narmænigiæn,
 kæni in tæfæri nætæmi min u ræhalah nætæligiæn teiuaiu.
⁵³ Nætæmi næumis tatus ilah, in tætaugin ilah e nauæniæn tæuvir,
 Kæni nætæmi ræhalah nautæ tepæt, in tahli pætigæm ilah, kæni nati tikæ e næhlmi lah.
⁵⁴ Uhgîn tæmasiru e næuanilæuis min ræha Isrel u ræhan iol æhruiin min,
 kæni tæmæsaluian e ræhan nolkeikeiæn e ⁵⁵ Epraham mine ræhan min næuanilæuis,
 matuvæn æmæ lanko naunun tikæ mæmæ inæha tæmæni kæm tipilah min nuvæh.”
⁵⁶ Kæni Meri tæmatig ilau Ilesæpet mætæuarus=pæn mæuig kisil, kæni in tæmitælig=pæn
 æpæha iman ikin.

Nairiæn ræha Jon Bæptais

⁵⁷ Kæni nian æhruahru ræha Ilesæpet tinuva mæmæ otemæk lan, kæni tæmælæs nætin iærman. ⁵⁸ Kæni nætæmimi nætæm kætætagig iuækir ohni mine ræhan min næuanilæuis, kæmotætæu nanusiæn æha mæmæ Iærmænig tæmol næuviriæn asoli kæm in, kæni ilah kæmæhuva motol kætæh ilah min mæmæ okotægiæn pæti.

⁵⁹ Nian suakæku æha tinos nian eit, ilah kæmæhuva mæmæ okotæhgi=pæn. Kæni iuækir kotauin e nærgin mæmæ iahuni ræhan tatæ Sækaræa, ⁶⁰ mætæu ræhan mæmæ tæni mæmæ, “Kæpæ. Okauin e nærgin mæmæ Jon.”

⁶¹ Kæni ilah kæmotæni kæm in mæmæ, “?Onak? Ræham nærgin u Jon tikæ.”

⁶² Kæni kæmotæghati e næhlmilah mætætapuæh o Sækaræa mæ in otækeikei mæni-to mæ okauin e nærgin mæ pæh. ⁶³ Kæni in tæmætapuæh o nati kæti mæ otætei rækis nati kæti lan, kæni in tæmætei=pæn mæmæ, “Nærgin u Jon.” Nian kæmotæh, narmilah tæmiuvig pik.

⁶⁴ Kəni e nian əmə əha, nami Səkaraea t̄inimət̄ig kəni t̄inəhrun nəghat̄iən mət̄əni-vivi Uhḡin. ⁶⁵ Kəni nət̄əmimi rəfin u kəutat̄ig iuək̄ir kəmot̄əgin. Kəni nət̄əmimi kəmot̄əni p̄ik nat̄imnati m̄in u tit̄əlau-t̄əlau əha ilis e nit̄əni Jutiə. ⁶⁶ Kəni nət̄əmimi m̄in ərəfin nət̄əm kəmot̄ət̄əu nanusiən əha, kəni məut̄ət̄əlig lan, məut̄ət̄əpuəh məmə, “?Suakəku əha, otuva iət̄əmi əhro?” Kəməut̄əni lanəha mət̄əu-inu kəmot̄eruh əmə məmə nəsanəniən rəha lərmən̄ig tət̄at̄ig lan.

Səkaraea t̄əməni pət̄igəm nəghat̄iən Uhḡin t̄əməfən kəm in

⁶⁷ Kəni Narmin rəha Uhḡin t̄əməri e n̄iki Səkaraea, tat̄ə rəha Jon, kəni in t̄əməni pət̄igəm nəghat̄iən iət̄əm Uhḡin t̄əməfən kəm in. Kəni t̄əməni lanu məmə,

⁶⁸ “Pəh kot̄əni-vivi lərmən̄ig, u in Uhḡin rəha nət̄əm Isrel, mət̄əu-inu in t̄əmuva məmə otasiru e rəhan m̄in nət̄əmimi, kəni in t̄əmos rək̄is ilah e nəhlmi tik̄imir m̄in rəhalah.

⁶⁹ Uhḡin u t̄əməfəri iosmiəgəh əsanən iət̄əm otosmiəgəh kitah. Iosmiəgəh u t̄əmsipən e nəuaniləuis rəha iol əhruin rəhan u Tefit.

⁷⁰ Kəni in t̄əhmen=pən əmə e nəghat̄iən iət̄əm Uhḡin t̄əməni rək̄is kəm tah nəghat̄iən rəha iəni m̄in rəhan aupən.

⁷¹ In t̄əməni-əskasik rək̄is məmə otosmiəgəh itah o tik̄imir m̄in rəhatah mine nət̄əmimi rəfin nət̄əm kəut̄əməki e tah.

⁷² In tət̄ləfəri iosmiəgəh əha məmə otol nəuviriən u in t̄əməni kəm kəha t̄ərah m̄in, kəni t̄əsaluian e rəhan nəghat̄iən iət̄əm in aru t̄əməni e rəhan nəniəskasik̄iən rəha nasiruiən,

⁷³ inu nəniəskasik̄iən iət̄əm in t̄əməni kəm kəha Epraham.

⁷⁴ In t̄əmləfəri iosmiəgəh əha məmə otosmiəgəh itah,

kəni mələs rək̄is itah e nəhlmi tik̄imir m̄in rəhatah məmə nian m̄in rəfin e nəmiəgəhiən rəhatah,

kitah okotəhrun nolien rəhan uək e nəhmti Uhḡin, kəni məsot̄əginien,

⁷⁵ kəni kitah okotasim, kəni nəmiəgəhiən rəhatah otəhruahru e nian m̄in rəfin.

⁷⁶ “Kəni ik, nət̄ik, okauin lam məmə ik iəni rəha Uhḡin ilis Agin, mət̄əu-inu ik onəkəupən e lərmən̄ig məmə onək̄ol əpenə-penə rəhan suaru.

⁷⁷ Ik onəkəni pət̄igəm kəm rəhan m̄in nət̄əmimi məmə Uhḡin otosmiəgəh ilah nian in otafəl rək̄is rəhalah t̄əfagə t̄ərah m̄in.

⁷⁸ In otol mət̄əu-inu, in tolkeikei itah matol t̄əuvir kəm tah.

E nolkeikeiən rəhan, Kristo otuva o tah t̄əhmen=pən e m̄it̄igar tət̄əri e neai,

⁷⁹ mətasiəgəp̄in itah nət̄əmimi kəutat̄ig e napinəpuian mine əpəha ikin n̄imisien tatoh it̄əmi ikin,

kəni matit̄ vivi nəhlkit̄ah e suaru rəha nəməlinuiən.”

⁸⁰ Kəni suakəku t̄əməpət e n̄ipət̄in, kəni narmin rəhan t̄əsanən. Kəni nian rəfin in tət̄at̄ig əpəha ikin t̄əpiə-məpiə ikin mət̄əhtahnin nian rəhan otuva iət̄əm otət̄əuian uək lan kəni nət̄əm Isrel okoteruh.

2

Nairiən rəha Iesu (Mat 1:18-25)

¹ E nian m̄in əha uərisig Iesu tair, suah kəti iət̄əm Rom, nərgin u Sisə Okastas, in iət̄əmi asoli t̄əmətarmən̄ig e nit̄ənimt̄əni m̄in rəfin rəha Rom. In t̄əmələhu lou kəti məmə okafin rəfin nət̄əmimi iət̄əm kəutat̄ig rəfin əha ikin. ² Inu nāfiniən nət̄əmimi kəmaupən kol, kəni Kuarinias in kəpmən rəha Siriə. ³ E nian əha, nət̄əmimi rəfin okotəkeikei moht̄əlig=pən imalah m̄in ikin kəmot̄air ikin məmə okafin ilah, kəni kət̄ei rək̄is nərgilah e nauəuə rəha kəpmən. ⁴ Kəni Josip mine Meri kəmiaiet e nit̄əni Kaləli e taun kəti, nərgin u Nasərit,

mian əpəha nitəni Jutiə e taun kəti, nərgin u Petlehem, ima Kig Tefit aupən. Ilau kəmian ikin əha mətəu-inu Josip in mipi Tefit tərəh.

⁵ Ilau Meri kətian məmə okos nərgilau. Kinəni rəkis mə Meri otitəu=pən Josip, kəni Meri in namki-amki rəkis e iəpəou. ⁶ Nian ilau əpəha Petlehem, nimə tikə məmə okuapili ikin, kəni kətuapili e nimə rəha natimiəgəh min. Kəni nian rəha Meri tinuva məmə otemək e nətın. ⁷ Kəni iəpəou iətəm in təmaupən mair, in iərman. Kəni in təuveg e napən, mələhu=pən e bokis kəti iətəm kətələhu=pən manvehli u natimiəgəh min kətauən=pən ikin.

*Nətəmimi rəha sipsip min
mine nagelo min*

⁸ Kəni e nikali Petlehem, nətəmimi rəha sipsip min kəmütəsal o rəhalah min sipsip min lapin. ⁹ Kəni agelo kəti rəha İərmənig təmietigəm=pən o lah, kəni nəhagəhagiən asoli rəha İərmənig təmasiəgəpin ilah, kəni kəmotəgin pik. ¹⁰ Mətəu agelo tənı=pən kəm lah məmə, “Sotəginian, mətəu-inu iəu iətuva məmə iəkəfinə nənian təuvir kəti iətəm otol niki nətəmimi kotagiən pik, kəni nənian u in rəha nətəmimi ərəfin. ¹¹ Əpəha e taun rəha Kig Tefit, suakəku kəti təmair=pa u rəueiu. In İosmiəgəh, kəni in Kristo iətəm Uhgın təməni aupən məmə otahli=pa o təmah, kəni in İərmənig. ¹² Inu nəmtətian rəhatəmah: onəkoteruh suakəku kəməuveg e napən, kəni kələhu=pən e bokis kətaugin=pən nati miəgəh min ikin.”

¹³ Kəni rəueiu agin, nagelo min tepət kəməhietigəm=pa mətəhtul ilah min, mətəni-vivi Uhgın, mətəni məmə,

¹⁴ “Kətəni-vivi Uhgın əpəha ilis ilis agin e neai.

Kəni əpəha ləhtəni e nəhue nitəni u, nətəmimi iətəm niki Uhgın tətəgiən o lah, ilah okotətiğ e nəməlinuian.”

*Nətəmimi min rəha sipsip min
kəməhuvən moteh İesu*

¹⁵ Nian nagelo min kinotəpəh nətəmimi rəha sipsip min minotohtəliğ=pən e negəu e neai, kəni nətəmimi rəha sipsip min kəmotəni kəm lah min məmə, “Pəh kəhuvən Petlehem moteh-to nati u İərmənig təməni=pa kəm tah.”

¹⁶ Kəmotəhrəmlin uəhai əmə məhuvən moteh Meri mine Josip mine suakəku iətəm kəmələhu=pən e bokis iətəm kətaugin=pən nati miəgəh min ikin. ¹⁷ Nian kəməhuvən rəkis moteh suakəku u, kəni kəmotanus nəghatian e suakəku u iətəm kəmotos o agelo. ¹⁸ Kəni nətəmimi rəfin nətəm kəmotətəu nəghatian əha rəha nətəmimi rəha sipsip min, ilah kəmotəuit, narmilah təmiuvig pik. ¹⁹ Mətəu Meri təmatos əmə e nikin natimnati rəfin min u, kəni mətətəliğ lan nian min. ²⁰ Kəni nətəmimi rəha sipsip min kəmohtəliğ, mətəfəri nərgi Uhgın mətəni-vivi in o natimnati rəfin iətəm kəmotətəu kəni moteh, təhmen=pən əmə e nati u agelo təməni=pən kəm lah.

Kəmauin e nərgi İesu.

²¹ Nian suakəku təmair minos nian eit, kəni kəhgi=pən titəu=pən Lou rəhalah, kəni kauin e nərgin məmə İesu, nərgin u iətəm agelo təməni=pən kəm Meri aupən rəkis, nian in təməsəpəh əhanəhiən məuiğ lan.

Josip mine Meri kəmuos İesu mian e Nimə Rəha Uhgın

²² Kəni tinuva əhruahru e nian rəha Josip mine Meri məmə okuələs suakəku u mian əpəha Jerusiləm məmə okuəfən kəm İərmənig. Kəni ilau kəmian. ²³ Inu tatitəu=pən əhruahru Lou rəha İərmənig u tətəni məmə, “Suakəku iərman min u kəmaupən kələs ilah, okəkeiki kətəfən ilah kəm Uhgın məmə rəhan.”

²⁴ Kəni ilau kəmian Jerusiləm o nati kəti mīn, məmə ilau okuos mak keiu uə iəuein keiu, kəni miohamu mətəuəfən kəm Uhgīn o nafəliən namikmikien rəha Meri, tatitəu=pən əmə Lou rəha Iərmənig u Mosis təmətəi.*

Simion təmeruh Iesu

²⁵ Kəni inu iətəmimi kəti əha Jerusiləm nərgin u Simion. Rəhan nəmiəgəhiən təhruahru, kəni nian rəfin tatitəu=pən nəghatiən rəha Uhgīn. Kəni in tətəhtahnin nuvaian rəha Kristo iətəm otuva mosmiəgəh mol nəunəhmtilah nətəm Isrel. Kəni Narmin Rəha Uhgīn təmuva məriəuəh e nikin. ²⁶ Narmin Rəha Uhgīn tinəni rəkis kəm in məmə otəsimisian mətəuarus in oteh Kristo iətəm Iərmənig təməni mə otahli=pa. ²⁷ Narmin Rəha Uhgīn təməuhlin nikin məmə in otuvən e Nimə Rəha Uhgīn. Kəni Josip mine Meri kəmuələs suakəku u Iesu mian e nimə Rəha Uhgīn məmə ilau okuol natimnati rəfin iətəm Lou tətəni. ²⁸ Kəni Simion təmeruh Iesu, kəni in təmələs=pa e nərfin, kəni mətəni-vivi Uhgīn, mətəni=pən məmə,

²⁹ “Iərmənig, nəmol rəfin rəham nəghatiən o nəniəskasikien kəm iəu, iol əhrui əmə rəham.

Kəni rəueiu, inategəhan lak məmə iəkimis-tə e nəməlinuiən,

³⁰ mətəu=inu ineruh e nəhmtək suakəku u iətəm otosmiəgəh nətəmimi.

³¹ Ik nəmol əpenə-penə məmə in Iosmiəgəh, kəni nətəmimi rəfin okoteruh.

³² In otuva nəhagəhagien, kəni otəgətun rəhan suaru kəm Nanihluə[†] mīn, kəni nətəmimi okotləfəri rəham mīn nətəm Isrel o Iosmiəgəh əha.”

³³ Kəni tatə mine məmə rəha suakəku u, narmilau təmiuvig o nəghatiən mīn əha Simion təməni lan. ³⁴ Kəni Simion təməfaki məmə nəuviriən rəha Uhgīn otuvən o lau. Kəni in təməni kəm Meri u məmə rəha suakəku məmə, “Onakateh, Uhgīn təməni rəkis məmə suakəku u otol məmə nətəmimi tepət əpəha Isrel okoteiuaiu motorin, kəni tepət mīn okotəri. Kəni in otuva nəmtətiən kəti nətəmimi tepət okotəghati rah lan məmə, ³⁵ nətəmimi okoteruh nətəligien mīn e niki nətəmimi tepət.

“Kəni Meri, niki otitəgīt təhmen e suah kəti təməu niki e nau asilə.”

Ana təmeruh Iesu

³⁶ Kəni pətauəhli kəti əha ikin, nərgin u Ana, kəni in iəni kəti. In nətə Fanuel, iətəmi kəti in təmsipən e Aser aupən ikin. Pətauəhli u, rəhan nu tepət. Nian in pətan mītə əmə kəti, kəni mītəu=pən rəhan iəuəhli. Kəni ilau kəmuan o nu səpīn əmə, kəni rəhan iəuəhli timis. ³⁷ Kəni pətan u təmətətig əmə lanəha mətəuarus=pa in pətauəhli kəti. Kəni rəueiu minos nu eiti-fo. Nian rəfin in tətətig e Nimə Rəha Uhgīn mətəfaki, inəha ləplapīn mine ləhnaiuv tətətuakəm mətəpəh nauəniən mətəfaki kəm Uhgīn. ³⁸ Kəni in təmuva ikin əha e nian əhruahru Simion tətəghati e suakəku. Kəni pətauəhli u tətəni-vivi Uhgīn ohni, kəni mətəghati e suakəku əha kəm nətəmimi rəfin u kəməutəhtahnin məmə Kristo in otitis nətəm Isrel.‡

Josip mine Meri kəmian Nasərit

³⁹ Nian Josip mine Meri, ilau kəmuol natimnati u lou rəha Iərmənig tətəni, kəni kəmlitəlig=pən nitəni Kaləli e taun Nasərit, imalahal ikin. ⁴⁰ Kəni suakəku təməpət muva məskasik, kəni in teinatig vivi, kəni nian rəfin nəuviriən rəha Uhgīn tətəriəuəh e rəhan nəmiəgəhiən.

* 2:24 Lou təməni məmə nian suakəku kəti otair, rəhan məmə nipətīn otamikmik e nəhmti Uhgīn o nian fote. Rəkis ko, rəhan məmə mine tatə okuəkeikei muol sakrifais rəha naruətuəhiən tatitəu=pən Lou rəha Mosis. 2:24 Lev 12:8 2:30 Aes 52:10; Luk 3:6; Tait 2:11 † 2:32 Nanihluə, Ianihluə — Afin-to e tiksīnəri. 2:32 Aes 42:6; 49:6; 52:10 2:34 Aes 8:14; Mat 21:42; 1Pitə 2:8

‡ 2:38 Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, “Kristo in otitis Jerusiləm,” kəni Jerusiləm tatəpsen=pən nətəm Isrel ərəfin. Kəni nəghatiən u rəhan suaru keiu. Nətəmimi nəuvein iətəm kəutatig e nian rəha Iesu, nikilah təhti məmə Kristo otos rəkis nətəm Isrel e nəhlmi tikimir mīn u nətəm Rom. Mətəu nipətīn asoli məmə Kristo otitis nətəm Isrel e təfagə tərah mīn rəhalah. 2:39 Mat 2:23

Iätəm aluə Iesu əpəha e Nimə Rəha Uhgın

⁴¹ E nu min rəfin, tatə mine mamə rəha Iesu kətian Jerusiləm məmə okotol lafet rəha Pasova. ⁴² Nian Iesu tinos nu tueləf, in təmitəu=pən ilau mihluvən əpəha ilis e lafet əha, təhmen=pən əmə e noliən rəha nətəm Isrel. ⁴³ Nian lafet tinol naunun, kəni nətəmimi kinotohtəlig mautəhuvən imalah min ikin, mətəu iätəm aluə Iesu in təməsitəu-pəniən rəhan tatə mine mamə, in matol əmə əpəha Jerusiləm, mətəu ilau kuəruru. ⁴⁴ Nihilau təhti mə in təmuvən ilah nətəmimi min nəuvein motaupən, kəni ilah kəmotaliuək o nian apiapə kətiəh. Kəni ilau kinətuəsəl lan o rəhalau min nətəmimi, mine nətəmimi iätəm kuəhrun ilah. ⁴⁵ Mətəu nian ilau kəməsuəruhien in, kəni kəmiatəlig muəsəl lan mian Jerusiləm.

⁴⁶ Kəni e nian kisil, kəni mueruh e Nimə Rəha Uhgın, tətəharəg ilah nəgətun min matətəlig e lah, kəni mətətapuəh o lah o natimnati nəuvein. ⁴⁷ Kəni nətəmimi rəfin nətəm kəmotətəu nati u, narmilah təmiuvig pik o rəhan nəhrunien mine rəhan nuhalpiniən nəghatiən min.

⁴⁸ Kəni nian rəhan tatə mine mamə kəmueh, kəni narmilau təmiuvig pik ohni. Kəni rəhan mamə təməni=pən kəm in məmə, “Nətik. ?Nəkəhro matol lanu lan e timlau. Itimlau rəham tatə nikitimlau təhti pik ik, kəni iətuəsəl pik lam.” ⁴⁹ Kəni in təməni=pən kəm lau məmə, “?Nətuəsəl lak onak? ?Nəsuəhrunien məmə iəu iəkəkeikei mətəu e nime rəha rəhak Tatə?” ⁵⁰ Mətəu ilau kəsuehrunien nipəti nəghatiən tətəni kəm lau.

⁵¹ Kəni in təmitəu=pən ilau mihleiuaiu mihluvən əpəha Nasərit. Kəni in təmisiai ilau matol nəuialau. Mətəu nian rəfin rəhan mamə tətətəlig e natimnati rəfin min əha e nikin. ⁵² Kəni Iesu təmatepət e nipətin, kəni rəhan nəhrunien tatol iahgin, kəni e nian min rəfin, Uhgın mine nətəmimi nihilah tətəgiən ohni.

3

Jon Bəptais təməni pətigəm nəghatiən rəha Uhgın

(Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Jon 1:19-28)

¹ Kəni e nian rəha iätəm Rom, nərgin u Sisə Taipiriəs, in təmətərmənig e nitəni min rəfin rəha Rom. Kəni e nian in təmətərmənig mətəuərus=pa nu fiftin, kəni nətəmi asoli nəuvein min kəutərmənig ləhtəni e Sisə e niftəni əlkələh min rəha Rom, inu Herot tətərmənig əpəha Kaləli, mine pian Filip in tətərmənig əpəha Ituria mine Trakonaetas, mine Lisanas tətərmənig əpəha Apilin, mine Pontias Pailət u iätəm Rom in kəpəmən rəha Jutiə. ² Inu e nian əhruahru rəha Anəs mine Kaiəfəs ilau pris asoli agin mil rəha Isrel.

E nian əha, Jon nəti Səkarəea, in tənepət rəkis, in mətan əpəha təpiə-məpiə ikin, kəni Uhgın təməfən nəghatiən kəti kəm in. ³ Kəni in təmuvən mətan rəfin əha iuəkir o nəhu Jotən mətəni pətigəm nəghatiən rəha Uhgın. In mətəni məmə nətəmimi okotəkeikei mohtəlig e noliən tərəh min rəhalah, kəni məhuvən o Uhgın, məmə in otafəl noliən tərəh min rəhalah. Kəni nəmtətien lanko, okol bəptais e lah. ⁴ In təhmen əmə e nəghatiən rəha iəni u Aiseə iätəm təmətei e nauəuə rəhan məmə, “Suah kəti tətəuin əpəha ikin təpiə-məpiə ikin mətəni məmə, ‘itəmah, nəkotol əpenə-pənə e suaru rəha İərmənig, kəni mautol rəhan suaru təhruahru. ⁵ Nipəgləuahtəni min otirəuei vivi, kəni nitəuət min mine narit min rəfin okosiahu, kəni suaru ekəu-ekəu min okəgəhruahru, kəni suaru u tapəhri-apəhri okol təpiə. ⁶ Kəni nətəmimi rəfin okotəh suaru rəha Uhgın o nosmiəgəhien nətəmimi.’”

⁷ Kəni e nian əha, nətəmimi tepət kəməhuva o Jon məmə in otol bəptais e lah, mətəu in təməni=pən kəm lah məmə, “!İtəmah nəkohtəhmen əmə e təgəluə min! !Nikitəmah təsəhtien məmə onəkotəgim rəkis e niəməha mine nalpiniən rəha Uhgın iätəm tətəuə! ⁸ Onəkotəkeikei motol nati kəti pəh kəhrun məmə ninotəpəh pəhriən noliən tərəh min rəhatəmah kəni məhuva o Uhgın. Kəni sotəni aruian kəm təmah e nəfəriən məmə itəmah nəkotəhruahru mətəu-inu itəmah namipi Epraham min. !Kəpə! Inu nati əpnəpin əmə.

Iätəni kəm təmah məmə, Uhgın təhrun nolien kəpiel min u kəhuva namipi Epraham min. ⁹ Kəni rəueiu əha, Uhgın tinəhtul maru o nətahli-pəniən nigı e nəukətin. Kəni nəmə nigı kəti təsəuəiən e nəuan iätəm təuvir, kəni in otəuahli məraki=pən e nigəm.”

¹⁰ Kəni nimənin nətəmini kəmotətapuəh o Jon məmə, “?Kəni oiəkotol nak?” ¹¹ Kəni Jon təməni=pən kəm lah məmə, “Okəmə rəham napən keiu, əfən kəti kəm suah kəti u rəhan tikə. Nəmə nəgəm nauəniən tatig, əfən kəti kəm nətəmini u niglah tikə.”

¹² Nətəmini nəuvein rəha nosiən məni rəha takis kəməhuva məmə otol bəptais e lah, kəni motətapuəh o Jon məmə, “?Kəni oiəkotol nak?” ¹³ Kəni Jon təməni=pən kəm lah məmə, “Sotos əuəuiən məni o nətəmini tapirəkis inu təhmen əmə mə onəkotos.”

¹⁴ Kəni soldia min nəuvein kəmotətapuəh min, “Kəni itimah? ?Itimah o iəkotəhro?” Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “Sotolien nəginien kəm nətəmini məmə, ‘Okəmə nəsoətəfaiən məni, kəni iəkotol nahməien kəm təmah.’ Kəni sotolien nəginien kəm nətəmini məmə, ‘Okəmə nəsoətəfaiən məni, kəni iəkotəni=pən kəm nətəmi asoli məmə nəmotol nati kəti tərəh.’ Nikitəmah otəkeikei magiən o nos əhruahruien nətəuəien rəhatəmah kəni in əmə ko.”

¹⁵ Kəni nətəmi u kəməutəhtahnin Krısto u Uhgın təməni məmə otahli=pa, nikilah təhti mətə Jon in Krısto. ¹⁶ Mətəu Jon təməni=pən kəm lah məmə, “Iatol bəptais e təmah e nəhu, mətəu iətəmi kəti tətəva rəhan nəsanəniən mine nepətiən tapirəkis iəu. Kəni iəu ləhtəni agin, iəsəhmenien məmə iəkuva iəu iol əhruien kəti rəhan o nolien rəhan uək.* Kəni suah kəha, in otol bəptais e təmah e Narmın Rəha Uhgın mine nigəm. ¹⁷ In tətəhtul maru o neruhien nolien rəha nətəmini məmə otəuəri ilah, nətəm kotəuvir mine nətəm kotərah təhmen e iätəm tətəsum. Tətələs fok o nafəl rəkisiən nilosi wit məmə otos nipətin iätəm təuvir. Nətəm kotəuvir kotəhmen e nipəti wit, tatos ilah matuvən lahuənu. Mətəu nətəm kotərah kotəhmen e nilosi wit, tərəki=pən e lah e nigəm asoli iätəm tətəuəu naunun tikə.”

¹⁸ Kəni Jon təməni pətigəm nəniən təuvir e nəghatiən tepət məmə otiuvi=pa nətəligiən rəha nətəmini kəhuvən o Uhgın.

Herot təmləfən Jon e kaləpus

¹⁹ E nian əha, Herot Antipas təmitirəkis Herotiəs inu pətan rəha pian, kəni in təmol natimnati tepət tərəh. Kəni nolien min əha, Jon təməni əskasik mahi Herot Antipas o nolien tərəh min rəhan. ²⁰ Kəni Herot Antipas təmatig mol min nolien tərəh kəti min tapirəkis, in təmələs Jon muvən mahtipəsig lan e kaləpus.

Jon təmol bəptais e İesu

(Mat 3:13-17; Mak 1:9-11)

²¹ Mətəu nian Jon təməsuvən əhanəhiən e kaləpus, kəni in təmatol bəptais e nətəmini min, kəni İesu min təmuva, kəni Jon tol bəptais lan. Kəni nian İesu təmətəfaki, Uhgın təmerəh e neai, ²² kəni Narmın Rəha Uhgın təmsipəri meiuəiu, nipətin təhmen e mak muva məharəg pəri e İesu, kəni nəuia Uhgın təmsipəri e negəu e neai mətəni məmə, “İk nətik keikei, iəkölkeikei pik ik, kəni nikik tagiən pik agin ohnik.”

Kəha tərəh min rəha İesu

(Mat 1:1-17)

²³ Nian İesu təmətuəuin rəhan uək, rəhan nu təhmen=pən e tate.

Nətəmini nikilah təhti məmə in nəti Josip.

Kəni Josip in nəti Heli,

²⁴ Heli in nəti Matat,

Matat in nəti Lifai,

Lifai in nəti Melki,

Melki in nəti Janae,

Janae in nəti Josip,

3:8 Jon 8:33,39   3:9 Mat 7:19   3:12 Luk 7:29   * 3:16 Nəghatiən əhruahru rəha Jon tətəni məmə, “iəsəhmenien məmə iəkitis rəkis niləuis e rəhan put.” Uək u, in uək rəha slef.   3:16 Uək 13:25   3:19 Mat 14:3-4; Mak 6:17-18   3:22 Jon 1:32   3:23 Luk 4:22; Jon 6:42

²⁵ Josip in nēti Matatias,
 Matatias in nēti Amos,
 Amos in nēti Neham,
 Neham in nēti Esli,
 Esli in nēti Nagae,
²⁶ Nagae in nēti Mahat,
 Mahat in nēti Matatias,
 Matatias in nēti Semein,
 Semein in nēti Josek,
 Josek in nēti Jota,
²⁷ Jota in nēti Joanan,
 Joanan in nēti Resa,
 Resa in nēti Serupapel,
 Serupapel in nēti Sealtiel,
 Sealtiel in nēti Neri,
²⁸ Neri in nēti Melki,
 Melki in nēti Ati,
 Ati in nēti Kosam,
 Kosam in nēti Elmatam,
 Elmatam in nēti Er,
²⁹ Er in nēti Josuə,
 Josuə in nēti Eliesa,
 Eliesa in nēti Jorim,
 Jorim in nēti Matat,
 Matat in nēti Lifai,
³⁰ Lifai in nēti Simion,
 Simion in nēti Juta,
 Juta in nēti Josip,
 Josip in nēti Jonam,
 Jonam in nēti Eliakim,
³¹ Eliakim in nēti Melea,
 Melea in nēti Mena,
 Mena in nēti Matata,
 Matata in nēti Natan,
 Natan in nēti Tefit,
³² Tefit in nēti Jese,
 Jese in nēti Opet,
 Opet in nēti Poas,
 Poas in nēti Salmon,
 Salmon in nēti Nason,
³³ Nason in nēti Aminatap,
 Aminatap in nēti Atmin,
 Atmin in nēti Ani,
 Ani in nēti Hesron,
 Hesron in nēti Peres,
 Peres in nēti Juta,
³⁴ Juta in nēti Jekəp,
 Jekəp in nēti Aisək,
 Aisək in nēti Epraham,
 Epraham in nēti Tera,
 Tera in nēti Nahor,
³⁵ Nahor in nēti Seruk,
 Seruk in nēti Rehu,
 Rehu in nēti Pelek,
 Pelek in nēti Eper,
 Eper in nēti Sela,
³⁶ Sela in nēti Kaenan,

Kaenan in nēti Apaksat,
 Apaksat in nēti Sem,
 Sem in nēti Noa,
 Noa in nēti Lamek,
³⁷ Lamek in nēti Metusela,
 Metusela in nēti Inok,
 Inok in nēti Jaret,
 Jaret in nēti Mahalalel,
 Mahalalel in nēti Kenan,
³⁸ Kenan in nēti Enos,
 Enos in nēti Set,
 Set in nēti Atəm,
 kəni Atəm in nēti Uhgīn.†

4

Setən tēmāfən-əfən kəm Iesu
(Mat 4:1-11; Mak 1:12-13)

¹ Narmin Rəha Uhgīn tēmāriauəh e nēmiəgəhiən rəha Iesu, kəni nian in təmsipən e nəhu Jotən, kəni Narmin Rəha Uhgīn tēməghati=pən e niki Iesu mēmə in otuvən əpəha təpiə-məpiə ikin. ² Kəni e nian fote, Setən tēmāfən-əfən kəm Iesu. E nian min rəfin əha, in təsauəniən, kəni e naunun nian min əha, nəumis təmus agin in. ³ Kəni Setən tēni=pən kəm Iesu mēmə, “Okəmə ik Nēti Uhgīn, əni=pən kəm kəpiel u mēmə otəuhlin mol piret lan.” ⁴ Kəni Iesu təmuhalpīn nəghatiən rəha Setən mēmə, “Kəmətēi e Nauəuə Rəha Uhgīn mēmə, ‘Nətəmimi ko kəsotəmiəgəhiən e nauəniən əmə.’”

⁵ Kəni Setən tēmit Iesu mian əpəha e nitəuət əfəməh kəti, kəni məgətun uəhai əmə in e nitənimtəni min rəfin, mine e nəuviriən rəhalah, ⁶ kəni in tēməni=pən kəm in mēmə, “Iəu o iəkəfinə e nəhlməm narməniəgəhiən min mine nepətiən min rəfin, mine nəmēmətəhiən rəhalah, mətəu-inu natimnati rəfin tətətiəg e nəhlmək, kəni iəkəhrun nəgəhan-pəniən kəm iətəmi-pəh iəkəkei kəmə iəkəfən kəm in. ⁷ Mətəu nəmə nəkəfaki=pa kəm iəu, kəni natimnati min rəfin u rəham.”

⁸ Kəni Iesu tēni=pən kəm in mēmə, “Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni mēmə, ‘Onəkotəfaki əmə kəm rəhatəmāh Iərməniəg Uhgīn, kəni in əmə, onətol əmə rəhan nətəliəgīən.’”

⁹ Kəni Setən tēmit in mian əpəha Jerusiləm e nəhue nimə əpəha ilis agin e Nimə Rəha Uhgīn. Kəni mēni=pən kəm in mēmə, “Okəmə ik Nēti Uhgīn, iuvig-to u ikinu, ¹⁰ mətəu-inu kəmətēi e Nauəuə Rəha Uhgīn mēmə, ‘In otahli=pa nagelo min rəhan kəhuva motəsəl vivi ohnik, ¹¹ kəni ilah okotos əmə ik ilis e nəhlmiləh mēmə onəsoriniən nəhlmək e kəpiel.’”

¹² Kəni Iesu təmuhalpīn nəghatiən rəha Setən mēmə, “Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni min mēmə, ‘Onəsotoliən nəfən-əfəniən kəm rəhatəmāh Iərməniəg Uhgīn mēmə otol nati kəti, mēmə nəkotəruh mēmə in tətətiəg itəmāh min, uə kəpə.’”

¹³ Nian Setən tēmōl naunun e nəfən-əfəniən rəhan, in tēmāgim muvən isəu o Iesu mətəhtahnin mə nian təuvir kəti min rəhan otəpanuva min.

Iesu tēmətəuəuin rəhan uək əpəha Kaləli
(Mat 4:12-17; Mak 1:14-15)

¹⁴ Kəni Iesu tēmītəliəg=pən nitəni Kaləli, kəni nəsanəniən rəha Uhgīn tēmāriauəh e nēmiəgəhiən rəhan. Kəni nəghatiən ohni tēmītəlau-təlau e lahuənu min tēpət e nitəni əha. ¹⁵ Kəni Iesu in tēmətəgətun e nimə rəha nuhapuminiən min, kəni nətəmimi min rəfin kəməutəni-vivi in.

Nətəm Nasərit
kəmotəpəh Iesu
(Mat 13:53-58; Mak 6:1-6)

3:36 Jen 11:10-26 † 3:38 kətəni mə Atəm in nēti Uhgīn mətəu-inu, Uhgīn in tēmōl Atəm.
 3:38 Jen 4:25-26 4:4 Dut 8:3 4:8 Dut 6:13 4:11 Sam 91:11-12 4:12 Dut 6:16; 1Kor 10:9 4:13 Hip
 2:18; 4:15

¹⁶ Kəni Iesu təmuvən Nasərit, ikin əha in təmepət ikin aupən. Kəni e nian rəha Sapət, in təmuvən e nimə rəha nuhapuminian təhmen əmə mə in tatol nian min. Kəni in təməhtul məmə otafin Nauəuə Rəha Uhgın. ¹⁷ Kəni kəməfən nauəuə iətəm kəmaiu-aiu rəha iəni u Aiseə. Kəni in təmuahru=pən e iətəm Aiseə təmətei tətəni lanəha məmə, ¹⁸ “Narmin Rəha Uhgın tətətig lak mətəu-inu təmitəpın iəu məmə iəkəni pətigəm nəniən təuvir kəm nanrah min. Kəni təmahli=pa iəu məmə iəkuvən məni=pən kəm nətəmi kəutatig e kaləpus məmə iəkitis ilah, kəni mahli pətigəm ilah, kəni məni=pən kəm nətəmimi min nəhmtilah təpis məmə okoteruh nati. Kəni təmahli=pa iəu məmə iəkuvən mitis niki nətəmimi, ¹⁹ kəni məni pətigəm məmə nian tinuva rəkis məmə İərmənig otəgətun rəhan nəuvirən kəni mosmiəgəh nətəmimi.”

²⁰ Nian təmafin rəkis nauəuə u, kəni maiu-aiu min məfən nauəuə u kəm iətəm tətələhu nauəuə u, kəni mətəharəg məmə otəgətun nətəmimi. Kəni nəhmti nətəmimi rəfin əha imə təməhtul əmə lan. ²¹ Kəni in təmətəghati kəm lah mətəni məmə, “Rəueiu u e nian u nəutətəlig lan e Nauəuə Rəha Uhgın, Uhgın tinol əpu nəghatien min əha tinuva matol nıpəhrıənıən lan.”

²² Nətəmimi rəfin kəmotəni-vivi in, kəni narmilah təmiuvig o nəghatien təuvir min in tətəni, kəni məutəni kəm lah min məmə, “?Nəti Josip u, uə kəpə?”

²³ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “İəkəhrun məmə onəkotəni=pa nəghatien əuas u kəm iəu u tətəni məmə, ‘Toktə, ol vivi aru-to nıpətım,’ u nıpətın məmə, ‘Natımnati min əha u kətəni mə nəmol rəkis ilah əpəha Kapeniəm, təuvir məmə nəkuva mol min ilah u ikinu imam ikin.’ ²⁴ Pəhrıən, iəkəni kəm təmah məmə ko nətəmimi kəsotısiəiəni iəni kəti iətəm tatsıpən e lah. ²⁵ E nian rəha Elaijə, nuhuən təməsəfuvıən o nu kisil mine məuig sikis, nəumis təman kəni nauəniən tikə. Kəni iətəni pəhrıən kəm təmah məmə, e nian əha, pətəlimis min tepət u ikinu İsrel, ²⁶ mətəu Uhgın təməsahli-pəniən Elaijə məmə otuvən masıru e lah. Kəpə. In təmahli=pən məmə otasıru e pətəlimis kəti əpəha Saedon e taun Sarefat, kəni pətən u in pətən İanihlua kəti. ²⁷ Kəni e nian rəha iəni Elisa, nətəmimi tepət kəməutatig İsrel u kəmautos nımisıən u leprosi e nıpətı lah, kəni Elisa təməsol vivıən kəti mine. Mətəu in təmol vi əmə Neman u iətəm Sıriə, in iətəm İanihlua kəti.”

²⁸ Kəni e nian nətəmimi u e nimə rəha nuhapuminian kəmotətəu nəghatien əha niəməha təmol pik ilah. ²⁹ Kəni kəmotəhtul uəhai əmə motaskəlim Iesu, motələs mohiet itaun, məhuvən əpəha e kiəkis e nikali taun məmə kotəraki pətigəm lan. ³⁰ Mətəu Iesu təmalıuək rəkis e lah miet e nəlugın e lah kəni matuvən.

*Iesu təmahli pətigəm
narmin tərəh e iətəmimi kəti
(Mak 1:21-28)*

³¹ Kəni Iesu təmeıuəiu muvən əpəha Kapeniəm, taun kəti min rəha Kaləli. Kəni e nian rəha Sapət in təmətəgətun nətəmimi. ³² Kəni nətəmimi iətəm kəmotətəu rəhan nəghatien, narmilah təmiuvig pik ohni mətəu-inu rəhan nəghatien təfigəm, nepətien tatig lan.

³³ Kəni in əpəha imə e nimə rəha nuhapuminian, kəni suah kəti əha ikin iətəm narmin tərəh kəti tətətig lan. Kəni in təmagət əfəməh məmə, ³⁴ “!Ei, Iesu iətəm Nasərit! ? Təhro? ?Nəmuva məmə nəkol nərahıən kəm timah? İnəhrun rəkis ik. Ik İətəmi Asim rəha Uhgın!” ³⁵ Mətəu Iesu təmagət əskasik lan məmə, “!Aaah, sagətien! !İet magım rəkis e suah u!” Kəni narmin tərəh əha təmol suah u tisıpəri morin e nıftəni e nəlugılah, əmeiko magım rəkis lan, mətəu təməsərəkiniən suah u.

³⁶ Kəni nətəmimi rəfin ikin əha narmilah təmiuvig kəni məutəni=pən kəm lah min məmə, “Ei! ?Nəghatien nak u? Suah u, təmagət əskasik e narmin tərəh min e nəghatien rəha nepətien mine nəsanəniən, kəni ilah kəməhiet e nətəmimi.” ³⁷ Kəni nəniən rəha Iesu təmaıu mitələu e nıtəni əha.

Iesu tēmasiru
e nētēmimi tepət

(*Mat 8:14-17; Mak 1:29-34*)

³⁸ Iesu tēmāhtul kēni miet e nimə rəha nuhapuminiən muvən əpəha e nimə rəha Saimon.* E nian əha, uhu Saimon tatimis matətəpu-ətəpu pik, kēni ilah kəmotəni=pən kəm Iesu mēmə oteruh. ³⁹ Kēni Iesu tēmāhtul=pən iuəkīr ohni kēni magət əskasik e nimisiən, kēni pətan u təsanən. Əmeiko in təhtul kēni mol nauəniən niġlah.

⁴⁰ Nian mitigar tiniuvig rəkis, nētēmimi kəmos nētēmimi min rəfin u nētəm kautohmis e nimisiən pišin pišin min məhuva o Iesu. Kēni in tēmələhu=pən nəhlmin e lah kətiəh kətiəh, kēni ilah rəfin kəmotəsanən.† ⁴¹ Kēni iərmis min kəmoġiet motagim e nētēmimi tepət məutagət əfəməh mēmə, “!Ik Nəti Uġin!” Mətəu Iesu təmagət əskasik e lah mahtipəsik e lah o nəġhatiən mətəu-inu ilah kotəhrun mēmə in Kristo iətəm Uġin tēmāhli=pa.

⁴² Kēni kəməni lauig lan, Iesu tēmiet əha ikin əha muvən əpəha ikin kəti iətəm nētēmimi kohkə ikin. Mətəu nētēmimi kəmotəsal lan, kēni nian kəmoteruh in, ilah kəməhuva ohni məutalkut mēmə okotəniəhu mēmə in təsagimiən məpəh ilah. ⁴³ Mətəu in tēməni=pən kəm lah mēmə, “Kəpə. Iəu iəkəkeikei muvən lahuənu pišin min nəuvein, məni pətigəm nəniən təuvir rəha Narməniġiən Rəha Uġin, mətəu-inu Uġin tēmāhli=pa iəu mēmə iəkol lanu.”

⁴⁴ Kēni in tēmətuvən mətən e nitəni Jutiə mətəni pətigəm nəġhatiən rəha Uġin e nimə rəha nuhapuminiən min.

5

Natətəlig min iətəm Iesu tēmaupən mauin e lah

(*Mat 4:18-22; Mak 1:16-20*)

¹ Nian kəti, Iesu tēmətəhtul e nikali nəhu asoli, nərgin u Lek Kaləli.* Kēni nimənin nētēmimi kəməhuva motəhtul motohtəlau lan məutatətə kēni məutəġi ilah min mēmə okotətəu nəġhatiən rəha Uġin. ² Kēni in tēmeh bot keiu rəha nētəm kautos nəmu e nipekil mətəu ilah kəutafəl nopin min rəhalah. ³ Kēni Iesu tēmuvən e bot rəha Saimon,† kēni mətapuəh ohni mēmə otiuvi-pah bot tuvən ihluə nəvetin. Nian Saimon tēməharəġ pətigəm e bot, kēni Iesu tēməharəġ lan mətəġətun nētēmimi.

⁴ Nian Iesu tēməġhati rəkis kəm nētēmimi, kēni məni=pən kəm Saimon mēmə, “Saimon, otasə kotəsəu-pah lokənim, kēni ko motəraki e nopin motos nəmu nəuvein.” ⁵ Kēni Saimon təni mēmə, “Iətəmi asoli, iəmotalkut pik lapin mətəuərus=pa u, məsotosiən nəmu kəti mine. Mətəu ik ninəni min mə okəhuvən, təuvir pəh kəhuvən motəraki min e nopin.”

⁶ Kēni nian ilah kəmotol, kəmos pik nəmu tepət e rəhalah nopin, kēni nopin min rəhalah kəmotəri kēni motəsis e nəmu min, kēni nopin min təsuvəhiən kotəharu. ⁷ Kēni ilah kəmotəuən=pən min e nētēmimi e bot pišin mə kəhuva motəsiru e lah. !Kēni ilah kəməhuva motəmki=pən nəmu e bot pəti mil kuəri muəriəuəh e nəmu, kēni iuəkīr bot mil kuənim!

⁸ Nian Saimon Pitə təmeruh nati u, kēni tēməsiəulən=pən kəm Iesu e nisiəiən mətəni mēmə, “!Iərməniġ, uvən isəu ohniəu, iəu iəsəhmenien, iəu iol təfəġə tərəh!” ⁹ In tēməġhati lanu mətəu-inu in mine nətəmi min əha e bot mil, kəmotəuit pik narmiləh tēmiuvig o nəmu min u tepət lanəha. ¹⁰ Kēni Jemis mine Jon, nəti Səpəti mil u katiəvi nəmu min iləhal Saimon, iləu min kəmuəuit pik narmiləu tiuvig o nəmu min u.

* 4:38 Nian min nəuvein, kətauin e Saimon Pitə mēmə, “Saimon,” kēni nian nəuvein, kətauin lan mēmə, “Pitə.” † 4:40 Lou kəti rəha nētəm Isrel tətəni mēmə iətəmi ko təsələsiən iətəm tatimis e nian rəha Səpət. Mətəu nian mitigar tiniuvig rəkis, kēni Səpət tinol naunun, kēni nētēmimi kotəhrun nələsiən nētēmimi. 4:41 Mat 8:29; Mak 3:11-12 4:44 Mak 1:35-39; Mat 4:23 * 5:1 Nəġhatiən Kris əhrəuəru təni mēmə, “Lek Kenəsəret” u nərgin kəti min rəha Lek Kaləli. 5:1 Mat 13:1-2; Mak 3:9-10 † 5:3 Inu Saimon Pitə. 5:5 Jon 21:3-8

Mətəu Iesu təmāni=pən kəm Saimon mēmə, “Səginian. Ik iətəm rəha niuvian nəmu, mətəu rəueiu əha matuvən, ik onəkiuvi=pa nətəmimi.” ¹¹ Kəni nian ilah kəmotiuvi-pari rəhalah bot mīn, kəni motəpəh ərəfin natimnati kəni məhuərisig e Iesu, kəni məhuva rəhan mīn nətəmimi.

Iesu təmol vivi iətəm tatos nimisian u leprosi
(*Mat 8:1-4; Mak 1:40-45*)

¹² Nian Iesu təmətaliuək e taun kəti, suah kəti iətəmi təmos nimisian u leprosi[‡] təmaliuək muva. Nimisian u leprosi təmāiu ərəfin e nipətin. Kəni nian in təmeruh Iesu, təmeiuaiu masiəulin=pən nipənəgin e niftəni mətəfən nisaiəon kəm in, mətəsək mətəkeikei kəm in mətəni kəm in mēmə, “Iərmənig, okəmə nəkolkeikei, kəni nəkəhrun nol vivian iəu, kəni mafəl rəkis namikmikian lak.”

¹³ Kəni Iesu təmuahru e nəhlmin mələhu=pən lan məni mēmə, “Əuəh. İəkolkeikei. ! Əuvir-tə!” Əmeiko rəueiu aɡin, nimisian u leprosi tikə lan.

¹⁴ Kəni Iesu təmāniəhu mēmə otəsəni pətigəmiəon natimnati mīn u kəm nətəmimi, mətəu təmāni kəm in mēmə, “Uvən meruh pris kəti pəh in oteh mēmə nipətin tinol lanko, kəni ko ik mol sakrifais kəm Uhgīn iətəm Lou rəha Mosis tətəni mēmə nēmə suah kəti iətəm rəhan leprosi tinikə, kəni nətəmimi okotəhrun mēmə ninəuvir pəhriən, kəni rəham namikmikian tinikə.”

¹⁵ Mətəu nanusian rəha Iesu təmiət muvən ikin mīn rəfin, kəni nətəmimi tepət kəməhuva mēmə okotətəlig e rəhan nəgətunian, kəni mēmə in otol vivi nimisian mīn rəhalah. ¹⁶ Mətəu nian tepət, in tatuvən təpiə-məpiə ikin, in pisin əmə, mēmə otətəfaki.

Iesu təmol vi iətəmi nipətin nəuvətin təmimis
(*Mat 9:1-8; Mak 2:1-12*)

¹⁷ Nian kəti, Iesu təmətəgətun əpəha ima e nimə kəti, kəni Farəsi mīn, mine nəgətun mīn rəha Lou, ilah mīn əpəha ikin kəutəharəg, kəmotšipən əpəha lahuənu mīn e nitəni Kaləli, mine nitəni Jutiə, mine taun Jerusiləm. Kəni nəsanəniəon rəha Iərmənig tətətig o Iesu mēmə in otol vi nətəmimi mīn u kəutəhmis. ¹⁸ E nian əha, nətəmimi nəuvein kəmotələs suah kəti məhuva, in tətəpili əmə e nimahan rəhan mətəu-inu nipətin nəuvətin təmimis. Kəni ilah kəmotolkeikei mēmə okotələs məhuva motələhu=pən e nəhlki Iesu. ¹⁹ Mətəu ilah kotərruru nuvəniəon ima mətəu nətəmimi tepət əha ikin. Kəni kəməhuvən əpəha ilis e nəhue nimə motos rəkis nəhgi nimə nəuvətin,[§] kəni motəhlman-əhlman e suah u teiuaiu e nimahan rəhan muvən iuəkir əmə o Iesu.

²⁰ Nian Iesu təmeruh rəhalah nəhatətəiəon, kəni təni mēmə, “Niəli. Rəham nolrahian mīn, iəu inos rəkis rəkis.”

²¹ Kəni nəgətun mīn rəha Lou mine Farəsi mīn nikilah təhti mēmə, “?İətəmi nak u tətəghati əuvsan mēmə in Uhgīn? Uhgīn əmə in təhrun nos rəkisian nolian tərah mīn rəha nətəmimi.”

²² Iesu in tinəhrun rəkis rəhalah nətəligian, kəni in təmāni=pən kəm lah mēmə, “? Təhro nəutətəlig lanko? ²³ ?Nikitəmah təhti mēmə nəghatian u timətig o nəniəon, ‘İəkos rəkis rəham təfəgə tərah mīn,’ uə nəghatian u, ‘Əhtul maliuək?’ ²⁴ Kəni rəueiu onəkoteruh mēmə Nəti İətəmimi in tatos nepətiəon o nos rəkisian təfəgə tərah mīn u ikinu e nəhue nitəni.” Kəni in təmāni=pən kəm suah u təmatimis mēmə, “Əhtul, mos rəham nimahan maliuək matuvən imam ikin.” ²⁵ Kəni əmeiko təsuvəhian aɡin, suah u təhtul mələs rəhan nimahan mīnətaliuək mətəni-vivi Uhgīn matuvən. ²⁶ Kəni ilah rəfin kəmotauit pik ohni narmilah təmiuvig, kəni mautəni-vivi nərgi Uhgīn,

5:11 Mat 19:27 ‡ 5:12 E Nauəuə Rəha Uhgīn, nəghatian u “leprosi” tətəghati e nimisian pisin pisin mīn e nilositəmi. Nimisian mīn u tətərakin nilositəmi, kəni Lou rəha Mosis tətəni mēmə iətəmi kəti təmos nimisian lanəha, in tamikmik e nəhmti Uhgīn. Afin Levitikas iətəm tepət 13-14. 5:14 Lev 14:1-32 § 5:19 E nian əha, kəmol nəhgi nimə nəuvein e tael. Kəni nətəmi mīn u kəmos rəkis tael mīn nəuvein mēmə otol nipəg təhmen e suah u iətəm in tatimis. 5:20 Aes 43:25; Luk 7:48 5:24 Jon 5:8

kəni məutərəmrumin kəni məutəgin nəuветin məutəni məmə, “Nəman, rəueiu kitah kauteruh nati apispis agin.”

Iesu təmauin e Lifai
(*Mat 9:9-13; Mak 2:13-17*)

²⁷ Uərisig e natimnati min u, Iesu təmiet maliuək matuvən, kəni in təmeruh suah kəti iətəm tatos məni rəha takis, nərgin u Lifai, tətəharəg ikin kətətəou=pən takis ikin. Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Va, muərisig lak muva rəhak iətəmimi.” ²⁸ Kəni in təməpəh natimnati min rəfin rəhan, məhtul muərisig e Iesu.

²⁹ Kəni Lifai təmol nauəniən asoli kəti rəha Iesu əpəha e rəhan nimə. Kəni nətəmimi tərət nətəm kautos məni rəha takis, mine nətəmi əpnəpin min kəməhuva məutəharəg pəti ilah min ilah məmə okotauən. ³⁰ Kəni Fərəsi min mine nətəmimi nəuvein min u rəhalah nəgətun min rəha Lou, nīkilah təsagiəniən kəni məutəni=pən kəm nətəmimi rəha Iesu məmə, “?Təhro itəmah nəutauən pəti əmə itəmah nətəmi kautos məni rəha takis mine nətəm nol təfagə tərəh?”

³¹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “İətəmimi u in təsimisiən, təsarəriəniən e toktə. Mətəu iətəm tatimis, in otarəriə e toktə. ³² İəu iəməsuvaieən məmə iəkəuin e nətəmimi min u kotəni məmə kīnotəhruahru rəkis. Mətəu iəmuva məmə iəkəuin e nətəmimi min u kotəhrun əmə məmə ilah kautol nolien tərəh min, məmə okotəuhlin rəhalah nətəligiən.”

Nolien rəha nəpəhiən nauəniən o Uhgın
(*Mat 9:14-17; Mak 2:18-22*)

³³ Kəni ilah kəmotəni=pən kəm Iesu məmə, “Nətəmimi rəha Jon Bəptais, nian rəfin kəutəpəh nauəniən məutətuakəm o nəfakiən kəm Uhgın, kəni nətəmimi rəha Fərəsi min ilah min kautol əmə nati kətiəh, mətəu rəham nətəmimi min kəutəuən əmə katilpin. ?Təhro?” ³⁴ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “?Nian itəmah nautol nauəniən rəha iətəm təmol əmə marit, mətəu okotəni kəm rəhan min məmə okotəkeikei motəpəh nunien nauəniən, uə kəpə? !Kəpə! ³⁵ Mətəu nian tətəva nətəmimi okotələs rəkis suah u təmol əmə marit motələs məhuvən isəu o rəhan min nətəmimi. Kəni e nian əha, ilah okotəpəh nauəniən lan.”*

³⁶ Kəni Iesu təməni min nəghatiən əuhlin kəti tol lanu məmə, “Ko suah kəti təsosiən napən vi rəhan məhapu nəuветin, kəni məhli=pən e napən əmnəmit məmə otol pəsig e iətəm tərəh. Mətəu təni məmə otol lanəha, kəni otərəkin rəhan napən vi, kəni napən vi nəuветin ko təsəməhli vivien ilau napən əuas.

³⁷ “Kəni ko suah kəti təsosiən wain vi miuvi=pən e pətəl əuas u təskasik, pətəl u kəmol e nilosi nəni.† Nəmə suah kəti tol lanəha, kəni wain vi otəhlifə kəni mīməhrehreh, kəni wain taiəh rəfin, kəni pətəl min, otərəh. ³⁸ Mətəu wain vi okəkeikei kiuvi=pən e pətəl vi ətmətig. ³⁹ Kəni iətəmi iətəm təmənnim rəkis wain əuas, ko in təsolkeikeiən məmə otənnim min wain vi, mətəu in otəni məmə, ‘Wain əuas in təuvir.’”

6

Nətəmimi rəha Iesu kəməutəhli wit
e nian rəha Sapət

(*Mat 12:1-8; Mak 2:23-28*)

¹ Nian kəti e Sapət, Iesu mine rəhan min nətəmimi kəməutəliuək məutohapumın e nasumiən min rəha wit, nati kəti təhmen e rais, kəni rəhan min nətəmimi kəutəhli wit nəuvein məutəuig rəkis nilosin, kəni mautun.

² Mətəu Fərəsi min nəuvein kəmotəgət məmə, “!Ei! Sapət u rəueiu, kəni nolien u nautol təsəhmen-pəniən e Lou. ?Təhro itəmah nautol lanko?”

^{5:30} Luk 15:1-2   ^{5:34} Jon 3:29   * ^{5:35} “İətəmimi iətəm təmol əmə marit” tətəgətun=pən Iesu, kəni “rəhan min nətəmimi” tətəgətun=pən nətəmimi min rəha Iesu. † ^{5:37} E nian əha, kəmol pətəl rəha wain e nilosi nəni. Pətəl vi in timətmətig o nahgigiən. Mətəu pətəl əuas in təskasik ko təsəhgigiən. Nian nəhu krep tuva mol wain lan, kəni nahgin tətəlifə pətəl tətəsisə.   ^{6:1} Dut 23:25   ^{6:2} Jon 5:10

³ Mätəu Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “?Itəmah nəsofəniən e Nauəuə Rəha Uhgīn, natimnati mīn əha Kig Tefit təmol aupən? Ilah rəhan mīn nətəmimi nəumis təmus ilah. ⁴ Kəni in təmuvən imə e Nima Tapolin rəha Uhgīn, təmos pīret u iətəm pris mīn kinotəfən rəkis kəm Uhgīn. Kəni Lou tətəni məmə pris mīn əmə kotəhrun nunian, mətəu Tefit in təmun kəni məfən nəuvein kəm rəhan mīn nətəmimi məmə okotun.” ⁵ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Iəu, Nəti Iətəmimi, iəu iətərməniḡ e nian rəha Sapət.”

Iesu təmol vi iətəmimi e nian rəha Sapət

(Mat 12:9-14; Mak 3:1-6)

⁶ Kəni e nian pisin kəti mīn rəha Sapət, Iesu təmuvən əpəha imə e nimə rəha nuhapuminiən, mətəgətun nətəmimi. Kəni ikin əha, suah kəti əha ikin nəhlmīn maru təmimis, ko təsegaruiən lan. ⁷ Kəni nəgətun mīn rəha Lou, mīne Farəsi mīn, ilah kəutəsəl məmə okoteruh mə Iesu otol vi suah u e nian rəha Sapət, pəh ilah kotəhrun nəniən mə Iesu təmatgəhli Lou.

⁸ Mətəu Iesu təməhrun əmə nətəliḡiən rəhalah, kəni təməni=pən kəm suah u nəhlmīn təmimis məmə, “Va, məhtul aupən.” Kəni tuvən məhtul=pən əha aupən. ⁹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Iəkolkeikei məmə iəkətapuəh nati kəti o təmah. ?Təhro? ? E nian rəha Sapət, nolien nak in təhruahru e Lou məmə okol, kəhrun nolien nati təuvir uə kəhrun nolien nati tərah? ?Okosmiəḡəh iətəmi, uə okuhamu itəmi?” ¹⁰ Kəni Iesu təməsal=pən meruh nətəmimi mītəlau, kəni mənī=pən kəm suah u nəhlmīn təmimis məmə, “Uahru-to e nəhlməm.” Kəni in təmuahru e nəhlmīn, kəni nəhlmīn təuvir. ¹¹ Mətəu Farəsi mīn mīne nəgətun mīn rəha Lou, nikilah nərah pik aḡin, kəni məutəḡhati-əḡhati kəm lah mīn məmə okotəhro e suah kəha Iesu.

Iesu təmauin e tueləf aposil mīn rəhan

(Mat 10:1-4; Mak 3:13-19)

¹² Kəni e nian mīn əha, Iesu təmuvən əpəha ilis e nitəuət məmə otəfaki, kəni mətəfaki lapin mətəuarus tian. ¹³ Kəni tinian, in təmauin e rəhan mīn nətəmimi məmə okəhuva moteruh in. Kəni in təmitəpin rəkis tueləf, mauin e nərgin lah məmə aposil mīn. ¹⁴ Nərgi aposil mīn u tol lanu: Saimon iətəm Iesu təmauin e nərgi vi mə Pitə, mīne pian Antiru, mīne Jemis mīne Jon, mīne Filip, mīne Patolomiu, ¹⁵ mīne Matiu, mīne Toməs, mīne Jemis nəti Alfias, mīne Saimon u kətauin lan məmə Selot,* ¹⁶ mīne Jutəs nəti Jemis, mīne Jutəs Iskariot u iətəm təmegəhan e Iesu kəm rəhan mīn tikimir mīn.†

Iesu təməgətun nətəmimi kəni mosmiəḡəh nətəm kəutohmis

(Mat 4:23-25)

¹⁷ Kəni Iesu mīne rəhan aposil mīn kəmotəiuaiu e nitəuət məhuva ikin kəti təməhli ikin, ilah nətəmimi rəhan mīn tepət, mīne nətəmimi əpnəpin mīn tepət, kəmotəsipən nitəni Jutiə, mīne Jerusiləm, mīne nikalkali nitəhi Taea mīne Saedon. ¹⁸ Ilah kəməhuva məmə okotətəu nəḡhatiən rəha Iesu, kəni məmə otol vi nīmisiən mīn rəhalah. Kəni in təmol vi nīmisiən mīn rəhalah. Kəni in təmol vi mīn nətəmimi narmin tərah mīn kəmotərəkin ilah. ¹⁹ Kəni nətəmimi nətəm kəməutəhtul təlau-təlau lan, kəmotalkut məmə okotek mətəu-inu nəsanəniən tatsipən lan matol vi ilah rəfin.

Nəḡiənien mīne nərahien

(Mat 5:1-12)

²⁰ Kəni Iesu təməsal=pən meruh rəhan mīn nətəmimi, kəni tənī=pən kəm lah məmə,

6:3 1Saml 21:1-6   6:4 Lev 24:5-9   * 6:15 Afin-to futnot e Mat 10:4.   † 6:16 Iətəmi keiu rəha Iesu kətauin e lau məmə Saimon, ilau u Saimon Pitə mīne Saimon u kətauin lan məmə Selot. Kəni iətəmi keiu rəha Iesu kətauin e lau məmə Jemis, ilau u Jemis nəti Səpəti mīne Jemis nəti Alfias. Kəni iətəmi keiu rəha Iesu kətauin e lau məmə Jutəs, inu Jutəs Iskariot mīne Jutəs nəti Jemis u kətauin pisin məmə Tateas e nauəuə rəha Matiu.

- “Itamah u nanrah min, nautatig e nœuviriæn pœhriæn. In nœuviriæn pœhriæn mætœu-inu, itamah nœtœmimi rœha Uhgîn, kœni in otarmœnig e tœmah.
- ²¹ Itamah nœtœm nœumis tatus itamah rœueiu, nautatig e nœuviriæn pœhriæn. In nœuviriæn pœhriæn mætœu-inu, onœkotœni mœmœ, ‘œuœh, tœhmen.’
- Itamah nœtœm nœutasœk u rœueiu, nautatig e nœuviriæn pœhriæn. In nœuviriæn pœhriæn mætœu-inu onœkotalœh.
- ²² Onœkotatig e nœuviriæn pœhriæn nian nœtœmimi kœutœmœki e tœmah, kœni kœsegœhaniæn e tœmah mœmœ onœkotalœ nati kœtiœh itamah min ilah, kœni kœtœni rah itamah, kœni kœtœrœkin nœrgi tœmah mœmœ itamah rœha iœrmis min, kœni ilah kautol noliæn min œha kœm tœmah mætœu-inu iœu Nœti iœtœmimi, kœni itamah rœhak min.
- ²³ E nian min œha, nœkotagiæn, kœni motœmako e nagiœniæn mætœu-inu nœtœouiæn asoli rœhatœmah rœha natimnati min œha tœtatig e negœu e neai. Nikitœmah otagiæn mætœu tipilah min kœmotol noliæn kœtiœh œmœ kœm iœni min aupœn ikin.
- ²⁴ Mœtœu, kœsi, nœrahiæn asoli otuva o tœmah u rœhatœmah nautœ tepœt rœueiu mætœu-inu, ninotos rœkis nagiœniæn rœfin iœtœm onœkotos,
- ²⁵ Kœsi, nœrahiæn asoli otuva o tœmah nœtœm nœtauœn pik mœutœtœu tœuvir lanœha rœueiu mætœu-inu, nœumis otœpanus itamah.
- Kœsi, nahmœiæn asoli otuva o tœmah nœtœm nœtœtalœh œha rœueiu mætœu-inu, onœpanotasœk agin.
- ²⁶ Kœsi, nœrahiæn asoli otuva o tœmah nian nœtœmimi min kautlœfœri nœrgi tœmah mætœu-inu, tipilah min kœmœutlœfœri lanœha nœrgi iœni eiœu min aupœn ikin.”

*Otolkeikei rœhatœmah min tikimir min
(Mat 5:38-48; 7:12)*

²⁷ Kœni tœmœni min mœmœ, “Mœtœu iœtœni kœm tœmah nœtœm nœutœtœlig lak motœhrun mœmœ, onœkotœkeikei mœutolkeikei rœhatœmah tikimir min, kœni mœutol tœuvir kœm nœtœm kœutœmœki e tœmah, ²⁸ kœni nian nœtœmimi kœutœuiakœn e tœmah, mœtœu itamah onœkotœni=pœn kœm Uhgîn mœmœ otœfœn rœhan nœuviriæn kœm lah, kœni onœkotœfaki o nœtœmimi u kautol tœrah e tœmah.

²⁹ “Okœmœ suah kœti tem nikapim, œfœn min nœven tem. Okœmœ suah kœti tos rœham kot, kœni œtœhtul maru min o nœfœn miniæn rœham sot. ³⁰ Kœni œfœn min nati nak kœm iœtœmimi kœti nœmœ teasiœ lam, kœni iœtœmimi kœti tœmos rœham nœuvein natimnati, œpœh œmœ, mœsœtapuœhiæn lan. ³¹ Kœni otol tœuvir kœm nœtœmimi rœfin e noliæn min rœfin iœtœm nœkotalkeikei mœmœ nœtœmimi okotalœ kœm tœmah.

³² “Nikitœmah tœsœhtiæn mœmœ oklœfœri itamah nœmœ itamah nautolkeikei œmœ nœtœmimi min u kotalkeikei œmœ itamah mætœu-inu, nœtœmi kotœrah min, ilah min kotalkeikei ilah min. ³³ Nikitœmah tœsœhtiæn mœmœ oklœfœri itamah nœmœ itamah nautol tœuvir œmœ kœm nœtœmi min u kautol tœuvir œmœ kœm tœmah. Mœtœu-inu nœtœm kotœrah min kautol min nati kœtiœh. ³⁴ Nikitœmah tœsœhtiæn mœmœ okœni-vivi itamah nœmœ nautegœhan e natimnati kœm nœtœmi nœuvein nœtœm ilah kotœhrun nalpin-pinœiæn nitain kœm tœmah. Mœtœu-inu nœtœmimi kotœrah, ilah min kœutegœhan e natimnati kœm lah min mœmœ nian kœti kœpanos=pœn min nitain.

³⁵ “Mœtœu onœkotœkeikei mœutolkeikei rœhatœmah min tikimir min, kœni mautol tœuvir kœm lah, kœni mautegœhan=pœn e natimnati u kœmotos mœmœ okœsotalpinœiæn. Okœmœ onautol lanœha, rœhatœmah nœtœouiæn asoli tœtatig, kœni nœkœhuva nenœti Uhgîn Iliis Agîn, mœtœu-inu in tatol tœuvir kœm nœtœm kœutaumis min, kœni matol tœuvir min kœm nœtœmi u kœsotœniæn mœmœ nikilah tagiæn o natimnati tœuvir u in tatol kœm lah. ³⁶ Mœtœu onœkotalkeikei nœtœmimi tœhmen œmœ e rœhatœmah Tatœ tatolkeikei nœtœmimi.”

*Sœniæn noliæn rœha iœtœmimi
(Mat 7:1-5,17-27; 12:34-35)*

³⁷ Kœni Iesu tœmœni mœmœ, “Onœsœniæn noliæn rœha iœtœmimi mœmœ tœrah, pœh kœsœniæn rœham noliæn mœmœ tœrah; onœsœniæn mœmœ suah kœti otœkeikei mos nalpinœiæn o tœfagœ tœrah rœhan, kœni pœh okœsœniæn mœmœ ik onœkœkeikei mos nalpinœiæn o tœfagœ tœrah kœti rœham; salpinœiæn malu e noliæn tœrah rœha iœtœmimi u tatol kœm ik, kœni pœh kœsalpinœiæn

kalu e noliän təräh rəham. ³⁸ Ətuati, məfən kəm nətəmimi, kəni Uhgın otəfinə natimnati tepət tepət kəm ik, təhmen e kətim u təməri kasin-asin kargin təri məriauəh kəni mətəuvəregin u okəfinə e nəhlməm. Okəmə nəkəfən tepət, okəfinə tepət kəm ik, mətəu nəmə nəkəfən təkəku əmə, okəfinə əmə təkəku kəm ik.”

³⁹ Kəni in təməni nəghatiən əuhlin kəti kəm lah məmə, “İətəmi nəhmtin təpis ko təsitiən iətəmi kəti min u nəhmtin təpis min. !Kəsi, okiauvig=pən e nıpəg asoli! ⁴⁰ İətəm kətəgətun, in təsapirəkisiən rəhan iəgətun, mətəu iətəmi u tətətəlig vivi mətītəu=pən iəgətun e nətəligiən min rəfin, in otuva məhmen e rəhan iəgətun.

⁴¹ “?Təhro nətəni nıpispisi nigı e nəhmti piəm, mətəu nikim təsəhtiən nigı asoli ağın e nəhmtəm? ⁴² ?Nəmə nəsəhrunian nigı asoli e nəhmtəm, kəni onəkəhro mos rəkis nıpispisi nigı e nəhmti piəm? !İtəmah nəfaki eiua min! Aupən mos rəkis nigı asoli e nəhmtəm, kəni məhrun neruhiən niftəni e nəhmti piəm kəti.”

⁴³ Mətəu İesu təkeikei mətəni məmə, “Ko nigı katun kəti kotəsəuəiən e nigı kəsuniən, təhmen=pən əmə e nigı kəsuniən ko təsəuəiən e nigı katun, ⁴⁴ mətəu kəhrun neruhiən nigı e nəuan. Ko iətəmi təsəhliən nəua nigı katun e nigı akonə, kəni ko iətəmi təsəhliən nəua nigı ətəhiən e nəuaniləuis arfu. ⁴⁵ İətəmi təuvir, nikin tərıauəh e natimnati təuvir min, kəni in tatol natimnati təuvir. Kəni iətəm təräh, nikin tərıauəh əmə e noliən təräh min, kəni in tatol əmə noliən təräh; mətəu-inu e nian in tətəghati, kəni natimnati min əha e nikin kəutohiet.”

⁴⁶ Kəni İesu təməni məmə, “?Təhro nəutəuin lak məmə ‘İərməniğ, İərməniğ,’ mətəu nəsotoliən nati iətəni? ⁴⁷ Pəh iəkəgətun itəmah e noliən rəha suah kəti iətəm təmuva ohniəu, kəni mətətəu nəghatiən min rəhak, kəni matol natimnati min iətəm iətəni ilah.

⁴⁸ “Kəni in təhmen əmə e iətəmimi u təmol rəhan nimə. Təmaupən mel niftəni meiuaiu muvən mafəl vivi kəpiel əpəha ləhtəni, kəni mol pən rəhan nimə ikin. Nian nuhuən təməfuv maiu mahruəh muva mələs pikin, mətəu təsəlauəliən lan, mətəu-inu təmol təskasik. ⁴⁹ Mətəu iətəmi iətəm tətətəu nəghatiən rəhak kəni məsoliən, in təhmen=pən e iətəm təmol pəri rəhan nimə əmə e niftəni. Nian nuhuən təməfuv maiu mahruəh muva mələs pikin nimə, kəni əmeiko təmei morin məhapu-əhapu.”

7

Nəhatətəiən rəha iətəmi asoli kəti rəha soldia min
(Mat 8:5-13)

¹ Nian İesu təməghati rəkis kəm nətəmimi, kəni in təmuvən əpəha e taun Kapeniəm.

² Kəni ikin əha, iətəmi asoli kəti rəha soldia min rəha nətəm Rom tətətiğ, kəni slef kəti əha ikin rəhan iətəmimi in tolkeikei pik, mətəu slef əha tatimis pik, rəhan nəhməiən tepət.

³ Kəni e nian iətəmi asoli əha təmətəu nəniən rəha İesu, kəni in təmahli rəkis nətəmi asoli nəuvein rəha nətəm İsrəl məmə okəhuvən motəni=pən kəm İesu məmə otuvən mol vi rəhan slef. ⁴ Kəni nətəmi asoli min əha kəməhuva motəh İesu, mətətəpuəh əskasik ohni mautəni məmə, “İərməniğ, təhruahru əmə məmə nəkasiru e suah kəha, ⁵ mətəu-inu in tolkeikei pik kitah nətəm İsrəl, kəni in təmasiru mol nimə rəha nuhapuminiən.”

⁶ Kəni İesu təmītəu=pən ilah. Kəni nian kinəhuva iuəkir o nimə, iətəmi asoli rəha soldia min təhli=pən rəhan min nətəmimi kəhuvən moteruh İesu mətəni rəhan nəghatiən u məmə, “İərməniğ, suvaiən nəhgin təsikəiən, mətəu-inu iəu iəsəhmeniən məmə nəkuva imak ikin. ⁷ Kəni tol lanu, iəu iəsəhmeniən mə iəkuva meh ik. Ik iətəmi asoli kəti, mətəu iəu iətəmi əkəku əmə. Mətəu əghati əmə, kəni rəhak iol əhrui, in otətəu təuvir min. ⁸ İəkəhrun məmə ik natos narməniğiən məmə nımisiən otəkeikei mol nəuiam. İəkəhrun mətəu-inu iəu min, rəhak nətəmi asoli min kəutarməniğ lak, kəni iatol nəuialah. Kəni soldia min nəuvein əha ikin nətəm iəu iətərməniğ e lah. Nəmə iəkəni kəm kəti məmə, ‘Uvən,’ kəni tuvən. Kəni nəmə iəkəni kəm kəti məmə, ‘Va,’ kəni tuva. Kəni nəmə iəkəni kəm rəhak slef məmə, ‘Ol nati u,’ kəni tol nati əha.”

⁹ Nian Iesu tæmætæu næghatiæn u, narmin tæmiuwig pik o næghatiæn ræha suah u. Kæni in tæmeirair mæni=pæn kæm næhlin nætæmimi u kæutæhtul uærisig lan mæmæ, “Iækæni kæm tæmah mæmæ, suah u sæniæmæ in iætæm Isrel. Kæni nati ærnapin nætæm Isrel, mætæu iæseruhiæn ilah kæti ræhan næhatætæiæn iahgin tæhmen=pæn lan.” ¹⁰ Kæni e nian iahlirækis min ræha iætæmi asoli kæmohtælig=pæn imæ, kæni moteruh iol æhruiæn æha tinæsanæn rækis.

Iesu tæmosmiægæh næti pætælimis kæti

¹¹ Kæni tæsuwæhiæn e natimnati min u, Iesu tæmuvæn e taun kæti nærgin u Nain, ilah ræhan min nætæmimi mine nimænin nætæmimi tepæt kautæhuærisig lan. ¹² Kæmol nipai e kæpiel titælau e taun æha, kæni nian Iesu tæmuva iuækir o namtiæhlua ræha taun, meruh nætæmimi kautsipæn e taun mautælæs iætæm tæmimis kæti. In iætæm aluæ iærman, næti pætælimis kæti in kætiæh æmæ. Kæni nimænin nætæmimi tepæt e taun æha kæutæliuæk pæti ilah pætælimis æha.

¹³ Mætæu nian Iærmænig tæmeh pætælimis æha, nikin tahmæ pik ohni, kæni mæni=pæn kæm in mæmæ, “Sasækiæn.” ¹⁴ Kæni in tæmuvæn mek uvlæuwlæ u kætælis suah u tæmimis lan, kæni kæmotæhtul. Kæni Iesu tæmæni=pæn mæmæ, “!Iætæm aluæ! !Iætæni kæm ik mæmæ, æhtul!” ¹⁵ Kæni iætæm tæmimis tæmæmiægæh kæni mæhtul, kæni minætæghati. Kæni Iesu tæfæn iætæm aluæ æha kæm ræhan mæmæ.

¹⁶ Nætæmimi ræfin kæmotægîn mæutærmrumin, kæni mautæni-vivi Uhgîn mæmæ, “!Iæni asoli kæti tinuva u ræueiu kæutatig kitah min!” Kæni mæutæni min mæmæ, “!Uhgîn tæmuva mæmæ otasiru e ræhan min nætæmimi!” ¹⁷ Kæni nanusiæn ræha Iesu tæmaiu mitælau ikin min ræfin e nitæni Jutiæ kæni e niftæni min ræfin min iuækir ohni.

Iesu mine Jon Bæptais

(Mat 11:2-19)

¹⁸ Nætæmimi ræha Jon Bæptais kæmotæni=pæn kæm in natimnati ræfin iætæm Iesu tæmol ilah. Kæni Jon Bæptais tæmauin e ræhan keiu iætæmimi mil kiæuva ohni, ¹⁹ kæni tahli rækis ilau mæmæ okian mueruh Iærmænig muætapuæh ohni mæmæ, “?Tæhro? ?Ik u iætæm kæmotæni aupæn mæmæ suah kæti otuva, uæ itimah iæutæhtahnin iætæmimi kæti min mæmæ otæpanuva min?”

²⁰ Kæni nian suah mil kæmiæuva mueruh Iesu, kæmuæni=pæn kæm in mæmæ, “Jon Bæptais tæmahli=pa itimlau iækiæuva mæmæ iækuætapuæh ohnik mæmæ, “?Tæhro? ?Ik u iætæm kæmotæni aupæn mæmæ suah kæti otuva, uæ itimah iæutæhtahnin iætæmimi kæti min mæmæ otæpanuva min?” ”

²¹ Kæni e nian æmæ æha ilau kæmiæuva mueruh Iesu lan, mætæu Iesu tatol nimisiæn tepæt kotæuvir. Næuvein kautos nimisiæn pisin pisin min, næuvein narmin tærah tætatig e lah. Kæni nætæmimi tepæt næhmti lah tærah, mætæu Iesu tæmol vivi ilah. ²² Kæni Iesu tæmæni=pæn kæm lau mæmæ, “Iatælig mian muæni=pæn natimnati min æræfin u kæm Jon, nati iætæm næmuætæu kæni mueruh. Nætæmi næhmtilah tæpis kinauteruh nati. Kæni nætæmimi nætæm næhlikilah tærah kinotætæu tæuvir kæni minæutæliuæk. Kæni nætæmimi min u kæmotos nimisiæn leprosi, nilosilah tinæuvir. Kæni nætæmimi min u nipægtælgilah tæmalu, ræueiu æha kinautætæu nati. Kæni nætæmimi min u kæmohmis, kinotæmiægæh min. Kæni ræueiu, iætæmi kæti tinatæni pætigæm nanusiæn tæuvir kæm nanrah min. ²³ Iætæmimi otatig e næuviriæn pæhriæn næmæ in tæsæhlmaniæn e næhatætæiæn lak o natimnati min iætæm iæu iatol uæ iæsolien.” *

²⁴ Nian iahlæpis mil ræha Jon ilau kæmiatælig min, kæni Iesu tinætuæuin mætæghati e Jon kæm nætæmimi min u kæutæharæg æha ikin, mætæni mæmæ, “?Aupæn, næmæutæhuvæn ikin tæpiæ-mæpiæ ikin mæmæ nækoteh nak? ?Næmæhuvæn mæmæ nækotafu iætæmi ærnapin æmæ kæti tæhmen e nimanuvehli æfæmæh iætæm nimætagi tætalifu alifu ærnapin æmæ? Kæpæ. ²⁵ ?Kæni tæhro itamah næmohiet, mæmæ nækotafu iætæmi kæti iætæm tætuvæn e napæn

7:15 1King 17:23; 2King 4:36   7:16 Luk 1:68   7:20 Sam 40:7; Mal 3:1; Næh 1:8   7:22 Aes 35:5-6; 61:1; Luk

4:18 * 7:23 Enian ræha Iesu, nætæmimi tepæt kæutæsal=pæn o Kristo iætæm otæpanuva. Mætæu nikilah tæhti mæmæ in otol nolien pisin e nolien ræha Iesu. Nikilah tæhti mæmæ Kristo otos næsanæniæn o næluæginien o kæpmæn ræha Rom.

təuvir nəhmtin tiəkis? Kəpə. Nətəmimi kautəhuvən e napən təuvir, məutagiən əmə o rəhalah nautə, ilah kəutatig e nimə təuvir min təhmen e rəha kig. ²⁶ ?Mətəu nati nak əha nəməhuvən məmə nəkoteruh, iəni kəti, uə? Əuəh, pəhriən, mətəu iətəni kəm təmah məmə in ilis tapirəkis iəni. ²⁷ Suah u inu Nauəuə Rəha Uhgın təmətəghati lan. Uhgın təməni məmə, 'Otafu-to. İətəhli=pinə iəhləpis iətəm otos rəhak nəghatiən. In otaupən lam məmə otol əpenə-penə e rəham suaru.'

²⁸ İətəni kəm təmah məmə, nətəmi u kəmotair e niftəni u, kəti təsapirəkisiən suah kəha Jon. Kəni mətəu iətəmi in ləhtəni ağin e Narməniagiən Rəha Uhgın, in ilis tapirəkis Jon."

²⁹ Nian nətəmi ərnəpən, mine nətəmimi rəha nosiən takis kəmotətəu nəghatiən rəha İesu, ilah kəmotəni məmə suaru rəha Uhgın in suaru əhruahru. Kəutəni lanəha mətəu-inu Jon təmol bəptais rəkis e lah. ³⁰ Mətəu Farəsi min mine nəgətun min rəha Lou, ilah kəməsotosiən bəptais rəha Jon, kəni inəha ilah kəmotəpəh suaru rəha Uhgın e nəmiəğəhiən rəhalah.

³¹ Kəni İesu təməghati min məmə, "?Oikəni nolien rəha nətəmimi u rəueiu, məmə təhmen e nak? ?Kəni rəhalah nətəligiən təhro? ³² İlah kotəhmen=pən e kəlkələh min kəutəharəg ikin katol makit ikin məutəhkuł məutəuİN e lah min nəuvein məmə, 'İtimah iəmotəhli nau kəm təmah məmə onəkəutol danis rəha nəgiəniən lan, mətəu itəmah nəsotoliən danis. Kəni itimah iəməutasək eiue rəha nimisiən, mətəu nəsotasəkiən kitah min itəmah.'

³³ "İətəni lanu mətəu-inu nian Jon Bəptais təmuva, mətətuakəm məsunien nauəniən nian tēpət o nəfakiən, məsəmnimiən wain. Kəni itəmah nəutəni məmə, 'Suah kəha, narmin tərəh kəti tətətig lan.' ³⁴ Mətəu iəu, Nəti İətəmimi, iəmuva mətauən mətəmnim wain, kəni itəmah nəutəni məmə, '!Otafu-to, suah kəha in iətəmimi rəha nauən pikien mine iətəmimi rəha nəpisiən, kəni mətən pəti ilah nətəmimi rəha nosiən məni rəha takis, mine nətəmimi nətəm nol təfagə tərəh!' ³⁵ Mətəu neinatigiən rəha Uhgın mine nəlpəkəuiən rəhan in təhruahru məmə itimlau Jon iatuol nati in tolkeikei. Kəni nəmiəğəhiən rəha nətəmimi u kəutəhatətə lanəha tətəgətun məmə inu nıphriənien."

Pətan tərəh kəti təməueiu nəhlki İesu e səntə

³⁶ Kəni Farəsi kəti, nərgin u Saimon, in təmauin e İesu məmə otuvən mauən e rəhan nimə. Kəni İesu təmuvən lahuənu, kəni muvən imə e nimə rəha Farəsi u mətəharəg məmə otauən.†

³⁷ Kəni pətan kəti e taun əha in iol təfagə tərəh, təmətəu məmə İesu tətəuən əpəha ima Farəsi ikin. Kəni in təmos səntə kəti muva iətəm nəhmtin tiəkis. Səntə u e pətəl kəmol e kəpiel iətəm nəhmtin tiəkis, kətəni kəmə alapastə. ³⁸ Kəni in təmuva iuəkir o İesu məhtul e nıkalı nəhlkin mətasək, nəhu nəhmtin təhli=pən e nəhlki İesu mol nəhlkin təpirig. Kəni təmafəl nəhu nəhmtin e nəhlki İesu e nəuanun, kəni matek nəhlki İesu e nıkapin mətəfən nısiəiən kəm in,‡ kəni mol=pən səntə e nəhlkin.

³⁹ Kəni Farəsi u təmeh nati u, kəni məni aru e nıkin məmə, "Nəmə suah u in iəni pəhriən, ko in təhrun əmə nolien rəha pətan əha iətəm tatek nəhlkin, məmə in iol təfagə tərəh."

⁴⁰ Kəni İesu təməni=pən kəm in məmə, "Saimon, iəkölkeikei məmə iəkəni nati kəti kəm ik."

Kəni Saimon təni məmə, "Əuəh, İəgətun, nati nak?"

7:26 Luk 1:76 7:27 Mal 3:1 7:29 Luk 3:12 7:30 Mat 21:32 7:34 Luk 15:2 † 7:36 Nian min nəuvein, nətəm İsel kəutohtəu=pən nolien rəha nətəm Kris mine nətəm Rom nian kətauən. Mətəu tēpil rəhalah in ləhtəni ağin, kəni nətəmimi kəutəməhli e nıkalı lah motol nəhlmilah tatəu pəri kəugə lah, kəni nəhlmi lah maru tatos nauəniən mautun. Kəni mautuahru əmə e nəhlkilah kateruh əmə. Inu İesu təmol lanu nian pətan əha təmuva məueiu nəhlkin. Erüh narmin e Mat 26. 7:37 Mat 26:7; Mak 14:3; Jon 12:3 ‡ 7:38 Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, pətan əha təmek nəhlki İesu e nıhlin, kəni inu nəmtətiən rəha nısiəiən, kəni nıkin tagiən o natimnati iətəm İesu təmol kəm in.

⁴¹ Kəni Iesu təni məmə, “Suah keiu, rəhalau məni təsəhmenian, kəni iərməniḡ kəti təməfən məni nəuvein kəm lau, mə nian kəti kəmənualpın rəhan məni. Kəti təmos faif-hanrit tənariəs, kəni kəti tos fifti tənariəs.”[§] ⁴² Nian ilau kinuəruru nalpinian, kəni iərməniḡ təməni məmə, ‘uəpəh əmə nalpinian məni u nəmuos.’ ?Kəni suah mil u in pəhruvən lan otolkeikei pik iərməniḡ?”

⁴³ Kəni Saimon in təni məmə, “Nikik təhti məmə iətəm u in təmos məni tepət, iərməniḡ in nikin təmepət ohni, in otolkeikei pik iərməniḡ.” Kəni Iesu təməni məmə, “Nəməni pəhriən.”

⁴⁴ Kəni Iesu təmeirair meruh pətan u, kəni məni=pən kəm Saimon məmə, “?Saimon, nəmeh pətan u, uə kəpə? Nian iəmuva imam ikin, ik nəsfəiən nəhu kəti o nəueiuiən nəhlkək, mətəu pətan u, in təməuei nəhlkək e nəhu nəhmtin mafəl e nəuanun. ⁴⁵ Nian iəmuva, kəni Saimon, ik nəməsoliən nəmtətian kəti məmə nəkolkeikei iəu. Mətəu pətan u, tatek əmə nəhlkək e nikapın lanko, kəni nolien rəhan tətəgətuən məmə in tolkeikei iəu.

⁴⁶ Saimon, ik nəməsəueiuiən rəhk-kapə e kaliku nəuətin, mətəu pətan u, in təməuei nəhlkək e səntə iətəm nati kəti nəhmtin tiəkis. ⁴⁷ Kəni tol lanu iətəni kəm ik məmə, inafəl rəkis rəhan təfagə tərəh min u tepət pik, kəni tol lanu, nolien min əha iətəm təmol, tətəgətuən məmə tolkeikei pik iəu. Mətəu nian iətos rəkis təfagə tərəh rəha iətəmi nian nəuan nəuətin əmə, kəni kəsi, rəhan nolkeikei in natiəkəku ohniəu.”

⁴⁸ Kəni Iesu təməni=pən kəm pətan u məmə, “Rəham təfagə tərəh min, iəu inafəl rəkis.”

⁴⁹ Kəni nətəmi nian nəuvein min iətəm kəmətuəuən ilah min, kətuəni kəm lah min məmə, “?Iətəmi nian nəuətin məmə tatos rəkis təfagə tərəh rəha iətəmi?”

⁵⁰ Mətəu Iesu təməni=pən kəm pətan u məmə, “Uhgın tinosmiəgəh ik mətəu-inu nəməhatətə lak. Kəni uvən, pəh nəməlinuian rəha Uhgın tətətiḡ ohnik.”

8

Nipətan min u kəmətasiru e Iesu

¹ Uərisig e natimnati min əha, Iesu in tətaliuək matuvən e taun min nəuvein mine lahuənu min nəuvein. In mətəni pətigəm nəghatian rəha Uhgın kəni mətanus pətigəm nanusiən təuvir rəha Narməniḡian Rəha Uhgın. Kəni e nian əha, tueləf aposil min rəhan kəmətuətuə=pən. ² Kəni nipətan nəuvein min kəmətuərisig e Iesu, inu aupən ilah kəmətuəhmis, uə kəmətuə narmin tərəh min e lah, mətəu Iesu in təməhgi pətigəm narmin tərəh min kəni mol vi rəhalah nimisian. Nərgi nipətan min u Meri u kətuəni məmə Maktələ u Iesu təməhgi pətigəm narmin tərəh səpın lan; ³ mine Joana pətauəhli rəha Jusa iətəm in tepət e nətəmi nian nətəm kətuətuə uək e nimə rəha kig Herot Antipas; mine Susana; mine nipətan tepət min. Nipətan min u kətuəfən rəhalah məni o nosian nəhmti natimnati o nasiruian e Iesu mine rəhan tueləf nətəmi min.

Nəghatian əuhlin e niftəni

(*Mat 13:1-23; Mak 4:1-20*)

⁴ Nətəmi min tepət kəmətuətuə e taun min tepət məhuva o Iesu. Nian kəməhuva mətuətuətitələu lan, kəni təməni nəghatian əuhlin u kəm lah, ⁵ “Suah kəti, rəha nərfəiən nikiti wit, təmuven mətearəgrəg e nikiti wit əpəha e nasumiən. Kəni nəuvein timəarəgrəg e suaru, mətəu nətəmi kəməhuva motaliuək lan, kəni məniḡ min kəməhuva motun rəkis ilah. ⁶ Kəni nikitin nəuvein kohməarəgrəg=pən e niftəni nəuan nəuətin iətəm kəpiəl əha ləhtəni lan. Nian koteviə, kəni motəukei mətəu-inu nəhu tikə ləhtəni ikin. ⁷ Kəni nikiti wit nəuvein kəmətuətuə=pən e niki niləuis u tol nihlin, kəni nian nikiti wit min koteviə mətəu niləuis tətətuətuə ilah kəni kohmis. ⁸ Mətəu nikiti wit nəuvein kəmətuətuə=pən e niftəni təuvir kəni motəviə kəni motəuə e nəua lah tepət pik təhmen=pən e uan-hanrit.”

§ 7:41 “Tənariəs,” inu məni rəhalah, təhmen e vatu rəha Vanuatu. Rəuei, faif-hanrit (500) tənariəs təhmen e faif-hanrit-tausin vatu (500,000 vatu), kəni fifti (50) tənariəs təhmen e fifti-tausin vatu (50,000 vatu). 7:50 Luk 8:48; 18:42 8:2 Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49

Nian Iesu tāmāni rākis nēghatiēn u, kēni mēghati, māni kām lah mēmā, “Itāmāh rāfin matālgitāmāh tatig, otātēlig vivi, kēni motāhrun nēghatiēn min u.”

⁹ Kēni nētāmimi rāha Iesu kāmōtētapuēh ohni mēmā, “Āni=pa nīpētī nēghatiēn u kām timah.” ¹⁰ Kēni in tāmāni=pēn kām lah mēmā, “Itāmāh, Uhgīn tinerēh rākis e rēhatāmāh suaru mēmā itāmāh onēkotēhrun nēghatiēn rāha Narmānīgīēn Rāha Uhgīn iētām tētēhluaiḡ. Mētāu nētāmimi min nēuvein, ilah kautos ēmā e nēghatiēn aūhlin min, mēmā ilah okoteh, mētāu kotēruru, kēni ilah okūtētāu, mētāu ko kāsōtēhrunīēn.”

¹¹ Kēni Iesu in tāmāni mēmā, “Nīpētī nēghatiēn u tol lanu. Nīkītī wit tētēgētun=pēn nēghatiēn rāha Uhgīn. ¹² Nīkītī wit iētām tāmāmei e suaru tētēgētun=pēn nētāmimi min u kūtētāu nēghatiēn rāha Uhgīn, mētāu Setān tatos rākis nēghatiēn rāha Uhgīn e rēhalah nētēligīēn mēmā okāsōtosīēn nīpēhrīēnīēn lan, mā Uhgīn otāsōsmīēgēhīēn ilah.

¹³ “Nīkītī wit min u kāmōtēmei=pēn nīftāni u tākēku kēpiēl ēha lēhtāni, kūtēgētun=pēn nētāmimi u kūtētāu nēghatiēn rāha Uhgīn, nīkilah tētēgīēn ohni. Mētāu nokīlah tēseiūaiūiēn isēu, ilah kūtēhatētā e nian ēkuākīr ēmā. Mētāu nian nēfeifeiēn tuva, uē nērahīēn tuva e nēmīēgēhīēn rēhalah, kēni ilah kotēmei e rēhalah nēhatētāiēn.

¹⁴ “Kēni nīkītī wit min u kāmōtēmei=pēn e nīkī nīlōuis, kūtēgētun=pēn nētāmimi u kāmōtētāu nēghatiēn rāha Uhgīn, mētāu natīmīnati tēpēt tētātu-atu=pēn e nēmīēgēhīēn rēhalah, mētāu ilah kūtētēlig pīk e natīmīnati rāha nēmīēgēhīēn rēhalah, uē ilah kōtolkeikei nautē tēpēt, uē ilah kōtolkeikei mēmā okōtētāu tēuvīr e rēhalah nēmīēgēhīēn. Kēni nēmīēgēhīēn rēhalah tēsēuēiēn e nati tēuvīr kēti e nēghatiēn rāha Uhgīn.

¹⁵ “Mētāu nīkītī wit min u kāmōtēmei e nīftāni tēuvīr, kūtēgētun=pēn nētāmimi u kāmōtētāu nēghatiēn rāha Uhgīn, kēni nīkilah tēhruahru kēni mēuvīr, kēni ilah kāmōtāskēlīm nēghatiēn rāha Uhgīn tiākīs e nīkilah. Kēni ilah kotēuē e nēmīēgēhīēn tēuvīr.”

Otāharu pēri lait e tēpīl
(*Mak 4:21-25*)

¹⁶ Kēni Iesu tāmāni=pēn mēmā, “?Pēh tētāsīēpēn e lait kēni masuēpēpīm lan e bēkīt, uē taharu=pēn e nīpēg pēt? !Kēpē! Kēsōliēn lanēha. Nian nēkōtāsīē e lait, kēni motāharu pēri e tēpīl mēmā nētāmimi okōteruh nati lan. ¹⁷ Kēni tol min lanēha, nēmā suah kēti tētēhluaiḡ e nati kēti, mētāu Uhgīn in otōl ēpu in, kēni nēmā suah kēti tatos onēuēn nēghatiēn kēti, mētāu Uhgīn in otāni ēpu. ¹⁸ Nēghatiēn u nētētāu, otātēlig vivi lan. Iētāmi u in tīnēhrun rākīs nīpētī nēghatiēn rēhak, in tēhrun nosīēn tēpēt tēhmīn. Mētāu iētāmi u tēsēhrunīēn, in otēmkarēpēn e nati iētām nīkīn tētēhti mēmā tatos.”

Mamā rāha Iesu mīne pīan min
(*Mat 12:46-50; Mak 3:31-35*)

¹⁹ Kēni e nian ēha, mamā rāha Iesu mīne pīan min kēmēhuva mēmā okoteh, mētāu ko kāsēhuvēnīēn iuākīr motēh mētāu nētāmimi tēpēt kūtētēlig lan. ²⁰ Kēni nētāmimi kāmōtēni=pēn kām in mēmā, “Mamā rēham mīne pīam min ilah ēpēha ihluē kūtētēhtul, ilah kōtolkeikei mēmā okōteruh ik.”

²¹ Kēni Iesu tāmāni=pēn kām lah mēmā, “Nētāmimi rāfin u nētām kūtētāu nēghatiēn rāha Uhgīn kēni mētōhtēu=pēn, ilah u rēhak nētāmimi min, ilah rēhak min mamā min mīne pīak min.”

Iesu tāmāniēhu nīmētāgi asōli e nēhu Lek Kalēli
(*Mat 8:23-27; Mak 4:35-41*)

²² Nian kēti Iesu mīne rēhan min nētāmimi kēmēhuvēn e bot kēti, kēni in tāmāni=pēn kām lah mēmā, “Pēh kēhuvēn e nīkali lek e nītēni=pēn.” Kēni kāmōtiūvi nīvēn mohīet. ²³ Nian bot tīnētāiu, kēni Iesu tāmuvēn mētāpīli. Kēni nīmētāgi asōli kēti tāmēiūaiū=pēn e nēhu ēha, kēni nēhu tīnatuvēn e nīpēgnēua bot, kēni iuākīr ēmā bot tamnīm. ²⁴ Kēni kāmōtēhgi-pēri Iesu kēni motēni, “!Ei, Iētāmi asōli! !Ei, Iētāmi asōli! Air-tā, okōhmīs rēuei!”

Kəni Iesu təməir magət məniəhu nimətagi mine peau-peau asoli min. Kəni nimətagi təməhrahli nəhlmin, kəni təməməlinu. ²⁵ Kəni Iesu təməni kəm lah məmə, “Təhro? ? Rəhatəmah iə nəhatətəiən?”

Mətəu ilah kınətəgin, kəni narmilah təmiuvig min, kəni minautəni=pən kəm lah min məmə, “!Ei! ?İətəmimi nak u? Nati əpnəpin nimətagi mine nəhu, mətəu kətuətəlig e rəhan nəghatiən matuol.”

*Iesu təməhgi pətigəm
narmin tərəh e suah kəti
(Mat 8:28-34; Mak 5:1-20)*

²⁶ Kəni ilah kəməhuva mohietigəm=pa ima nətəm Kerasa ikin, inəha e nitəni=pən e nəhu u, kəni məhuvəri. ²⁷ Nian Iesu təmuvəri, kəni əmeiko iətəmimi kəti əha ikin təmuva meh. Suah u, narmin tərəh min kəutatig lan, kəni in əupən in təsuvəniən e nəpən, kəni in təsapiliən imə, mətəu in tətətig əmə əha e nıpəg kəpiəl min, ikin katitənim nətəmimi ikin. ²⁸⁻²⁹ Əupən ikin, nian tepət, narmin tərəh əha tatol in tətəlməli pik, kəni nətəmimi kəutəlis nəhlkin mine nəhlmin e sen məmə otəkəlim tiəkis mauteh məmə otəsərəkiniən natimnati. Mətəu nian rəfin tətəatuv-eatuv sen min əha, kəni narmin tərəh tətəkeiki kəm in məmə otiet magim muvən əpəha ikin təpiə-məpiə ikin.

Mətəu nian ialməli u təməh Iesu, təməarəg əfəməh, muva mörin=pən e nəhlki Iesu, kəni mətəgət məmə, “!Iesu, Nəti Uhgın İlis Agın! ?Nəmə nəkəhro lak? !Əui, iətətapuəh ohnik məmə onəsoliən nalpinien asoli kəti kəm iəu!” Narmin tərəh u təməni lanu mətəu-inu Iesu təməni rəkis məmə in otiet magim e suah u.

³⁰ Kəni Iesu təmətapuəh ohni məmə, “?Nərgəm pəh?” Kəni in təməni məmə, “Nimənin Tepət.” Təməni lanəha mətəu-inu narmin tərəh min tepət kəməutatig lan. ³¹ Kəni narmin tərəh min kəmotətapuəh əskasik o Iesu məmə, “Onəsahli-pəniən itimah e nıpəg iətəm naunun tikə tapinəpu ikin, u imə nalpinien.”

³² Kəni ikin əha e nikali nitəuət, pikəh min tepət kəutəuən məutan əha ikin. Kəni narmin tərəh min kəməutasək=pən məutəni=pən kəm Iesu məmə, “Əui, egəhan e timah iəkəhuvən e pikəh min əha.” Kəni Iesu təmegəhan e lah kəhuvən. ³³ Kəni narmin tərəh min u kəmoht e suah u məhuvən e pikəh min, kəni pikəh min ilah rəfin kəmotəu mətəuəuəu e nıpatu, kəni motiuvig=pən e nəhu motəmmim.

³⁴ Nian nətəmimi nətəm kəutaugin pikəh min kəmotəh nati u, kohiet motəgin məhuvən məutəni pətigəm nənusiən rəha natimnati min u e taun rəhalah mine ikin min rəfin titəlau-təlau. ³⁵ Kəni nətəmimi kəmoht e taun məhuvən məmə okoteruh natimnati min əha. Kəni kəməhuva moteruh Iesu, kəni motəh min suah u narmin tərəh min kəmoht rəkis lan, in tətəharəg e nəhlki Iesu kəni nəpəh nalməliən, kəni minəfən rəkis rəhan nəpən. Kəni nətəm e taun u kəmotəgin.

³⁶ Kəni nətəmimi u kəmotəh əhrəhru nati u e nəhmtilah, ilah kəmotəanus tətuvən kəm nətəmimi nəuvein min məutəni pətigəm məmə Iesu təməhrol lanu mol vivi suah kəha, u əupən narmin tərəh min kəməutatig lan. ³⁷ Kəni nətəmimi rəfin u kəutatig iuəkır o Kerasa, kəmotəni=pən kəm Iesu məmə otiet əha imalah ikin mətəu-inu ilah kınəutəgin pik. Kəni əmeiko in təmuvən e bot məmə okotasuə məhuvən nəve nəhu=pən.

³⁸ Mətəu suah u narmin tərəh min kəmoht lan, in təmətapuəh o Iesu məmə, “!Pəle, pəh iəkuvnə kitah!” Mətəu Iesu təni=pən kəm in məmə, ³⁹ “İtəlig muvən imam ikin, muvən məni pətigəm natimnati min u Uhgın təmol kəm ik.” Kəni suah u təmuvən ikin rəfin e taun u iman ikin mətəni pətigəm natimnati min iətəm Iesu təmol kəm in.

*Pətauəhli kəti iətəm tatimis mine pətan kəti iətəm təmimis
(Mat 9:18-26; Mak 5:21-43)*

⁴⁰ Nian Iesu təmitəlig=pa min e nitəni=pa e nəhu u, nətəmimi nikilah təmagiən məmə koteruh min Iesu, mətəu-inu ilah kəməutəhtəhmin. ⁴¹ Kəni iətəmi kəti təmuva meh, nərgin u Jaerəs, suah u in iətəmi asoli kəti rəha nimə rəha nuhapuminiən. Təmuva meiuəu misin nəulin e nisaiən, mətəkeiki e nətapuəhiən kəm Iesu məmə in otuvən əpəha iman ikin, ⁴² mətəu-inu nətin pətəkəku tatimis pik rəhan nəhməiən tepət, kəni təsuvəhiən rəueiu timis. In nəuan kətiəh əmə, rəhan nu tueləf.

Kəni Iesu təmaliuək matuvən o pətəkəku əha, kəni nımənin nətəmimi tepət kəmotəhtul təlau lan məutatətə əmə e lah min. ⁴³ Kəni pətan kəti təmuva o Iesu iətəm tatos nımisiən rəhalah nıpətan nian rəfin əmə minos nu tueləf, kəni in təmuvən o nətəmimi tepət iətəm kautol mərsin, mətəu ko kəti təsol viən. ⁴⁴ Kəni pətan əha in təmsipən e nəmtah Iesu ikin, kəni meapən mek nififi napən rəha Iesu, kəni əmeiko rəueiu agin min, rəhan nımisiən təmol naunun. ⁴⁵ Kəni Iesu təni məmə, “?Ei, pəh təmek iəu?”

Mətəu nətəmimi kotəni məmə, “Kəti təsekien ik,” kəni Pitə təni məmə, “!İətəmi asoli, nətəmimi tepət kəutələs pikin ik.”

⁴⁶ Mətəu Iesu təni məmə, “Kəpə. İəkəhrun məmə iətəmi kəti təmek iəu mətəu-inu iəmətəu nəsanəniən təmiet lak.”

⁴⁷ Kəni nian pətan əha tinəhrun məmə ko təsəhluaigian, in təmuva mətərəmrumin pik kəni misin nəulin mətəfən nisiaiən kəm Iesu. Kəni e nəhmti nətəmimi rəfin, təni pətigəm kəm Iesu məmə təmek in o nak, kəni mətəni pətigəm min məmə nian təmek in, kəni rəueiu agin min, rəhan nımisiən təmol naunun. ⁴⁸ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Nətik pətan, e rəham nəhatətəiən lak, ninuva minəuvir. Kəni atuvən, pəh nəməlinuiən rəha Uhgın tətətig ohnik.” ⁴⁹ Nian Iesu təmətəghati əhanəh, kəni iətəmi kəti təmsipən ima Jaerəs ikin tiet=pa, kəni məni kəm Jaerəs məmə, “Nətim pətəkəku tinimis rəkis. Mə iəgətun nahgin təsikəiən məmə tuva.”

⁵⁰ Mətəu nian Iesu təmətəu nəghatien əha, in təməni=pən kəm Jaerəs məmə, “Səginien. Əhatətə əmə lak, kəni pətəkəku rəham, in otəmiəgəh min.” ⁵¹ Nian Iesu təmuvən miətigəm=pən lahuənu ima suah kəha, kəni mit rəkis əmə Pitə mine Jon, mine Jemis, mine məmə mine tatə rəha pətəkəku u iətəm təmimis, məmə ilah əmə okəhuvən imə. ⁵² Nətəmimi rəfin kəutasək əfəməh məutauin e pətəkəku əha, mətəu Iesu təni=pən kəm lah məmə, “Sotasəkien. Pətəkəku u in təsimisiən. In tətəpili əmə.”

⁵³ Kəni ilah kəmotaləh əuvsan lan mətəu-inu ilah kotəhrun məmə pətəkəku əha tinimis rəkis. ⁵⁴ Mətəu Iesu təmuvən imə, kəni meapən mos nəhlmi pətəkəku u kəni mauin lan məmə, “Pətəkəku, əhtul.” ⁵⁵ Kəni əmeiko pətəkəku əha təməmiəgəh min məhtul. Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Otəfən nati kəti tun.” ⁵⁶ Kəni rəhan məmə mine tatə, narmilau təmiuvig pik, mətəu Iesu təni=pən kəm lau məmə, “Onəsüeni pətigəmiən natimnati min u kəm iətəmimi kəti.”

9

Iesu təmahli pətigəm
rəhan nətəmi tueləf
məmə okotəni pətigəm
Narməniəgian Rəha Uhgın

(*Mat 10:5-15; 14:1-2; Mak 6:7-16*)

¹ Kəni Iesu təmoriarun rəhan min tueləf nətəmimi, kəni məfən nəsanəniən kəm lah kəni mətegəhan=pən e rəhan nepətiən kəm lah məmə ilah kotəhrun nəhgi pətigəmiən narmin tərəh min, kəni mə ilah okotol vivi nımisiən min. ² Kəni Iesu təmahli pətigəm ilah məmə okotəni pətigəm Narməniəgian Rəha Uhgın, kəni məmə okotol vivi nətəmimi iətəm kəutohmis.

³ Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “Nian onəkəhuvən, məsotosien natimnati nəuvein rəha naliuəkien rəhatəmah, natimnati iətəm təhmen e kasikin, uə kətim, uə nauəniən, uə məni, kəni məsotosien napən keiu. ⁴ Kəni nian itəmah nəkəhuvən e lahuənu kəti məutatig e nimə kəti, nimə u inu onəkotatig əmə lan mətəuarus nian itəmah onəkohiet lan. ⁵ Kəni ikin pəhruvən onəkəhuvən ikin, nəmə nətəmimi nıkilah təsəginien məmə nəkəhuva motatig itəmah milah, kəni onəkotohrapispis rəkis nıməulul e nəhlki təmah kəni mohiet. Inu nəmtətiən kəti tətəgətun məmə nəkotəpəh ilah, kəni niki Uhgın tərəh o lah.”

⁶ Kəni ilah kəməhiet motaliuək mautəhuvən lahuənu min məutanus pətigəm nanusiən təuvir, kəni ikin min rəfin kautəhuvən ikin, məutəfaki kəm nətəmimi tepət, kəni kotəmiəgəh.

⁷ Kəni Kig Herot Antipas u in iərməniğ e niṭəni Kaləli, in təmətəu nanusiən rəha natimnati min u iətəm İesu tatol ilah. In təmətəliğ lan muvən, mətəu tinəruru əfəməh mətəu-inu nətəmimi nəuvein kəutəni məmə Jon Bəptais tinəmiəgəh min, ⁸ kəni nətəmimi nəuvein min kəutəni məmə Elaijə tinuva min, kəni nətəmimi nəuvein kəutəni məmə in iəni kəti rəha Uhgın aypən ikin iətəm təməmiəgəh min. ⁹ Kəni Herot Antipas təməni məmə, “Jon u, iəu iəməuəhtuv rəkis rəhn-kapə. ?Mətəu iətəmi pəh u iətətəu rəhan nanusiən?” Kəni in mətəsal e İesu məmə oteruh.

İesu təmaugin
nətəmimi faif-tausin

(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-14)

¹⁰ Kəni aposil min rəha İesu kəməhtəliğ=pa min ohni, kəni motəni=pən kəm in natimnati rəfin iətəm kəmotol. Kəni in təmit ilah məhiet rəkis e nətəmimi, məhuvən əpəha taun pişin kəti min, nərgin u Petsaitə. ¹¹ Mətəu nian nətəmimi kəmotətəu nanusiən məmə İesu tinuva, kəni kəməhuva mautəhuərisiğ e lah. Kəni İesu niğin təməgiən əmə nian təmeruh ilah, kəni in təməgətun ilah e Narməniğiən Rəha Uhgın, kəni mətol vivi nətəmi kəutohmis kəutəmiəgəh min.

¹² Kəni ləhnaiuv iuəkir tapinəpu, nətəmi tueləf rəha İesu kəməhuva ohni məutəni məmə, “İərməniğ. Ahli=pən nətəmimi rəfin kautəhuvən əpəha lahuənu min məmə okotəsal ikin kəti o napiliən kəni motəsal e nauəniən kəti kotun mətəu-inu, ikinu nətəmimi kohkə ikin, in liminan.”

¹³ Mətəu İesu təməni=pən kəm lah məmə, “Kəpə, itəmah əmə. Onəkotaugin nətəmimi min əha.” Mətəu ilah kəmotəni məmə, “İtəmah iəutos əmə piret faif mine nəmu keiu. ?Təhro? ?Nəkölkeiki məmə iəkəhuvən motos nəhmti nauəniən kəti min niğ nimənin nətəmimi min rəfin əha?” ¹⁴ Kəmotəghati lanəha mətəu nətəmimi tepət pik u kəməhuva ikin əha, nəmə kafin nəman əmə, kəni ilah rəfin faif-tausin.

Mətəu İesu tənı=pən kəm rəhan min nətəmimi məmə, “Əhuvən motəuəri ilah fifti fifti motəni məmə okotəharəğ.” ¹⁵ Kəni rəhan min nətəmimi kəmotəuəri ilah min lanəha, kəni nətəmimi rəfin kəmotəharəğ.

¹⁶ Kəni İesu təmos piret əha faif mine nəmu u keiu, məsal-pəri əpəha e neai, kəni məfaki=pən lan, kəni məmkəris məfən kəm rəhan min nətəmimi məmə okotəfən kəm nətəmimi. ¹⁷ Kəni nətəmimi rəfin kəmotəuən məhuvən nərfilah tasisi. Kəni kotəpəh nişpisi nauəniən, kəni nətəmimi rəha İesu kəmotəipei=pən e kətim asoli ilah tueləf kotəri vivi.

Pitə təməni məmə
İesu in Kristo

(Mat 16:13-20; Mak 8:27-9:1)

¹⁸ Kəni nian kəti, İesu mine rəhan min əmə nətəmimi kautətiğ, kəni İesu tətəfaki kəm Uhgın. Kəni in təmətapuəh e lah məmə, “?Nətəmimi kəutəni iəu məmə iəu pəh?”

¹⁹ Mətəu kotəni məmə, “Nəuvein kəutəni məmə ik Jon Bəptais. Kəni nəuvein kəutəni məmə ik iəni Elaijə. Kəni nəuvein kəutəni məmə ik iəni kəti rəha Uhgın u aypən ikin iətəm tinəmiəgəh min.” ²⁰ Kəni İesu təmətapuəh e lah məmə, “?Mətəu itəmah nəkotəni məmə iəu pəh?” Kəni Pitə tənı məmə, “İk Kristo iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa.”

²¹ Mətəu İesu təməniəhu əskasik ilah məmə okəotəniən nəghatiən min əha kəm nətəmimi. ²² Kəni in təmətiğ məni min kəm rəhan min nətəmimi məmə, “Nati kəti otəkeiki muva mol nişəhrinəniən lan, məmə iəu, Nəti İətəmimi, oiəkətəu nəhməiən e natimnati tepət. Kəni nətəmi asoli u nəhlin rəha İsrəl, mine pris asoli min, mine nəgətun min rəha Lou, ilah okotəməki lak, kəni motuhamu iəu, kəni iəkimis. Mətəu nian tatol kişil lan, Uhgın otol iəkəmiəgəh min e nişisiən.”

²³ Kəni Iesu təmāni=pən kəm rəhan min nətəmimi məmā, “Iətəmi u tolkeikei məmā otuva muərisig lak, in otəkeikei məpəh natimnati min nikin tolkeikei, kəni mələs rəhan niği kəməluau muərisig lak, ²⁴ mətəu-inu nəmā iətəmimi tolkeikei məmā otosmiəgəh rəhan nəmiəgəhiən e niftəni u, in otəmkarəpən e rəhan nəmiəgəhiən itulin. Mətəu iətəmimi u otimis o nərgək, kəni in otos nəmiəgəhiən itulin. ²⁵ ?Nəmā suah kəti otos rəfin natimnati rəha niftəni u, kəni mimis ohni, in otos nati təuvir nak? ²⁶ Okəmā nəkaulis o nəniən nərgək mine rəhak nəghatiən, kəni Nəti Iətəmimi in min otaulis min ohnik e nian in otuva e nəpətiən əhagəhag mine nəsanəniən rəhan, mine e nəpətiən əhagəhag mine nəsanəniən rəha Tatə rəhan mine nagelo min asim. ²⁷ Mətəu iətəni nīpəhrīəniən kəm təmāh məmā, itəmāh nəuvein u nəutəhtul u ikinu, onəkoteruh Narməniğiən Rəha Uhgīn uərisig nəpanohmis.”

Iesu mine Mosis mine Elaijə

(Mat 17:1-8; Mak 9:2-8)

²⁸ Nian Iesu təməghati rəkis, iuəkir o nəfakiən kətiəh, kəni Iesu təmit Pitə, mine Jon, mine Jemis kəməhuvən əpəha ilis e nītəuət məmā in otəfaki. ²⁹ Kəni nian in təmətəfaki, kəni rəhn-kapə təməuhlin muva mol pisin, kəni napən rəhan təmuva məruən matoraip-oraip. ³⁰ Kəni əmeiko Mosis mine Elaijə kəmiaiet=pa muəhtul məhləghati ilahal Iesu, ³¹ Kəni nəhagəhagiən asoli kəti təmasiə mītəlau e lau, ilahal kəməhləghati e nīmisiən rəha Iesu əpəha Jerusiləm iətəm otol nəghatiən rəha iəni min rəha Uhgīn mə tuva mol nīpəhrīəniən lan.*

³² Mətəu Pitə mine suah mil, napiliən tinos rəkis ilahal, kəni kəmhləpili nəuətəin. Mətəu nian kəmhlair, mīhlafu nəhagəhagiən asoli tītəlau e Iesu, kəni kəmhləruh Mosis mine Elaijə kətuəhtul ilahal Iesu. ³³ Kəni nian suah mil kinətuagim rəkis e Iesu, kəni Pitə təmāni=pən kəm Iesu məmā, “Iərməniği, təuvir məmā itimahal iəkluva məhlatig u ikinu. Pəh iəklol nīmauvlulv kisil, rəham kəti, rəha Mosis kəti, kəni rəha Elaijə kəti.” Mətəu in təmətəghati ənnapin əmə, məsəhruniən məmā nəghatiən nak u in tətəni. ³⁴ Mətəu nian təmətəghati əhanəh, kəni nəpuə kəti təmuva məuveg ilahal, nian kəmhləruh nəpuə təməuveg ilahal, kəni kəmhləgin pik. ³⁵ Kəni ilahal kəhlətəu nəuia suah kəti təmsipən e nəpuə, mətəni məmā, “Inu nətik iətəm iəu iəmitəpin. !Əhlətəlig vivi lan!”

³⁶ Nian kinotətəu rəkis nəuia Uhgīn təməghati, kəni Pitə mine Jon mine Jemis kəmhləruh pisin əmə Iesu. Kəni e nian min əha, kəsləniən natimnati min əha kəm suah kəti min, kəməsləniən natimnati min u iətəm kəmhləruh.

Iesu təmāhli pətigəm

narmin tərəh e suakəku kəti

(Mat 17:14-23; Mak 9:14-32)

³⁷ Kəni kəmāni lauig lan, nian Iesu mine rəhan iətəmi milahal kəmotsipəri ilis e nītəuət moteiuaiu=pa, kəni moteh nətəmimi tepət kəməhuva ohni. ³⁸ Kəni nətəmimi min əha kəti təmauin əfəmāh e Iesu məmā, “Iəkolkeikei məmā nəkuva masiru e rəhak suakəku iərman, mətəu-inu in nəuan kətiəh əmə. ³⁹ Nian tepət, narmin tərəh kəti tətuvā lan, kəni mol in tətəgət pik, kəni mol nīpətīn tətəramrumin pik, nəhun nəuan ruən tatiet, təhmen e nəuauī nītəhi. Narmin tərəh əha tatorin pik in, kəni mətəskəlīm in, kəni məsəpəhiən nian kəti. ⁴⁰ Kəni iəu iəmətapuəh o rəham min nətəmimi məmā okotəhgi pətigəm narmin tərəh u, mətəu ilah kotəruu nəhgi pətigəmiən.”

⁴¹ Kəni Iesu təmāni=pən kəm lah məmā, “Itəmāh u nətəmi rəueiu mine, rəhatəmāh nəhatətəiən tikə. Kəni rəhatəmāh nətəligiən təsəhruahruīən. Kərmə oiəkətig kitah min itəmāh mətəuarus=pən nian nak nəmanotəhatətə lak. Kəni kərmə onəhgin iəpanəmeig e təmāh. It nətim muva u ikinu.”

⁴² Nian suakəku u təmətuvā əhanəh o Iesu, kəni narmin tərəh tətəgəpis təmei morin=pən e niftəni, mol nīpətīn tətəramrumin pik. Mətəu Iesu təməgət əskasik e narmin

9:23 Mat 10:38; Luk 14:27   9:24 Mat 10:39; Mak 8:35; Luk 17:33; Jon 12:25   9:26 Mat 10:33; Luk 12:9

* 9:31 Nəghatiən Kris əhruahru təni məmā, “kəni kəhləghati e nian in otiet magim əpəha Jerusiləm.”   9:31 Luk 9:22   9:32 2Pitə 1:16-18   9:35 Luk 3:22

tərah u, kəni məhgi pətigəm narmin tərah tiet, kəni mol vi suakəku. Kəni məfən suakəku u kəm rəhan tata.

⁴³ Kəni ilah rəfin, narmilah təmiuvig o nəsanəniən asoli rəha Uhgın. Mətəu nian nətəmimi narmilah təmiuvig o natimnati min rəfin u İesu təmol ilah, kəni in təməni=pən kəm rəhan min nətəmimi məmə, ⁴⁴ “Otos nəghatiən u teiuaiu mamnim e nikitəmah kəni məsotaluian lan. İəu Nəti İətəmimi, suah kəti otegəhan=pən lak e nəhlmi tikimir min rəhak.” ⁴⁵ Mətəu rəhan min nətəmimi kəsotəhrunian nıpəti nəghatiən u mətəu-inu Uhgın təməhluaiğ e nıpəti nəghatiən u məmə ilah okəsotəhrunian, kəni ilah kinotəgin o nətapuəhian o nıpəti nəghatiən u o İesu.

?Pəh in tepət?

(Mat 18:1-5; Mak 9:33-40)

⁴⁶ Kəni nətəmimi rəha İesu kinautol nikilah min məmə pəh in otepət mapirəkis ilah rəfin. ⁴⁷ Mətəu İesu təməhrun rəkis nati nikilah tətəhti, kəni in təmos suakəku kəti kəni mit muva kəni təhtul e nikali lah, ⁴⁸ kəni məni=pən kəm lah məmə, “Nəmə iətəmi kəti, nikin tagiən məmə otos suakəku kəti meruh vivi, kəni in tatol lanəha e nərgək, kəni in təhmen=pən məmə in tatos iəu, məteh vivi iəu. Kəni iətəmi tatos iəu e nikin agiən, in tatos Uhgın u iətəm təmahli=pa iəu. Nəniən pəhriən u mətəu-inu iətəmi tatosiahu in ləhtəni agın, in otuva iətəmi asoli.”

⁴⁹ Kəni Jon təməni məmə, “İərməniğ. İtimah iəmoteruh suah kəti tətəhgi pətigəm narmin tərah min e nərgəm, kəni iəmotəniəhu məmə otəsoliən lanəha mətəu səniəmə in rəhatah kəti iətəmimi.” ⁵⁰ Mətəu İesu təməni=pən kəm in məmə, “Səniəhuiən mətəu-inu, nəmə suah kəti təsoliən tikimir itəmah min, kəni in tolkeikei itəmah.”

Nətəm Səmeriə nəuvein nikilah təməsagiənian o İesu

⁵¹ Kəni tinuva iuəkir o nian Uhgın otos İesu lan muvən əpəha e nəgəu e neai, kəni İesu tinolkeikei məmə otəkeikei muvən Jerusiləm. ⁵² Kəni in təmahli=pən nətəmimi nəuvein mə kotos rəhan nəghatiən motaupən məhuvən əpəha lahuənu kəti e nitəni Səmeriə məmə okotol əpenə-pənə ohni. ⁵³ Mətəu nətəmi ikin əha, kəsotolkeikeiən məmə in otuvən matig əha imalah ikin, mətəu ilah kotəhrun vivi məmə in tatuvən Jerusiləm. † ⁵⁴ Kəni nian rəhan iətəmimi mil, Jemis mine Jon, ilau kəmuəruh nati min u, kəni kəmuəni məmə, “?İərməniğ, nəkolkeikei məmə iəkuəuin e niğəm tisipən əpəha ilis e nəgəu e neai meiuaiu muva mus ilah?” ‡ ⁵⁵ Mətəu İesu təmeirair mahi ilau. ⁵⁶ Kəni ko məhuvən min lahuənu pisin kəti min.

Nətəmimi nəuvein kəmotəni mə okohuərisig e İesu

(Mat 8:19-22)

⁵⁷ Kəni e nian İesu mine rəhan min nətəmimi kəməutaliuək mautəhuvən e suaru, kəni suah kəti təməni=pən kəm in məmə, “Onəkuvən=pən iə ikin, iəkitəu=pən ik.”

⁵⁸ Kəni İesu təməni=pən kəm in məmə, “Kuri rarpin min, rəhalah nıpəg tatig məmə okotapili ikin. Kəni məniğ min, nimaalah tatig məmə okotapili ikin. Mətəu iəu Nəti İətəmimi, nimə rəhak tikə o napiliən.”

⁵⁹ Kəni İesu təməni=pən kəm suah kəti min məmə, “Va, kilau min ik, nəkuva ik rəhak iətəmimi.” Mətəu suah u təni=pən məmə, “İərməniğ, əui. Oiəkitəu=pən ik mətəu pəh iəkuvən pipim mitənim rəhak tata.” ⁶⁰ Mətəu İesu təməni=pən kəm in məmə, “Kəpə, əpəh=pən. Pəh nətəmi kinohmis rəkis e nikilah, kohtənim aru ilah min. Mətəu ik, uvən məni pətigəm Nərməniğian Rəha Uhgın.”

⁶¹ Kəni kəti min təni məmə, “İərməniğ, iəkətəu=pinə ik muva iətəmimi rəham, mətəu əui, pəh pipim iəkətəliğ=pən imak ikin mauiehruin rəhak min nətəmimi.”

^{9:44} Luk 9:22   ^{9:45} Luk 18:34   ^{9:46} Luk 22:24   ^{9:48} Mat 10:40   ^{9:50} Mat 12:30; Luk 11:23   † ^{9:53} Nətəm Səmeriə kəutəfaki e nitəuət Kerasim əpəha Səmeriə. Tol lanəha, ilah kəsotolkeikeiən nətəm İsel u kəutəhuvən=pən əha imalah ikin mautəhuvən Jerusiləm məutəfaki e Nime Rəha Uhgın. ‡ ^{9:54} E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəmətei e nəghatiən Kris aupən, kətilpin nəghatiən u məmə, “təhmen e Elaijə.” Afin-to e 2King 1:9-16   ^{9:54} 2King 1:9-16   ^{9:61} 1King 19:20

⁶² Mətəu Iesu təmāni=pən kəm in məmā, “Nəmā suah kəti tinətuəuin matol uək rəha Uhgīn, mətəu rəhan nətəligiən tatuvən o natimnati pisin pisin min nəuvein, kəni suah u təsəhmen-pəniən məmā Uhgīn otarməniḡ lan.”

10

Iesu təmahlipən

rəhan nətəmimi səpinte-tu
o nənian nanusiən təuvir

¹ Uərisiḡ e natimnati min əha, Iərməniḡ təmitəpən rəkis səpinte-tu nətəmimi nəuvein min rəhan, kəni mahli=pən ilah keiu-keiu kotaupən lan məhuvən e taun min, mine ikin min nəuvein min iətəm Iesu təpanuərisiḡ muvən ikin.

² Kəni təmāni=pən kəm lah məmā, “!Oteruh-to! Nauəniən tepət əpəha e nasumiən tiniməhtə, mətəu noluək min təkəku əmə kəutəulək lan. Otətapuəh o iətəmi asoli rəha nasumiən məmā otahli=pa noluək min tepət məmā okəhuvən motəulək e nasumiən rəhan. ³ Əhuvən, mətəu onəkotəkeikei motəhrun məmā iəu iətahli=pən itəmāh nautəhuvən təhmen e sipsip əlkələh min məutaliuək məutəhuvən e nəlugin kuri rarpin min. ⁴ Kəni onəsotosiən kətim əkəku rəha məni, mine kətim, mine put, kəni məsotəmeigiən e suaru məutəghati kəm nətəmimi.

⁵ “Nimə nak o nəkəhuvən ikin, nəkotaupən motəni pətigiəm məmā, ‘!Pəh nəməlinuiən otətətiḡ ikin!’ ⁶ Nəmā iətəmi rəha nəməlinuiən əha ikin, kəni rəhatəmāh nəfakiən otuva mol niphəriəniən lan, kəni nəməlinuiən otətətiḡ ohni. Mətəu nəmə iətəmimi kəti tol lanəha tikə, kəni nəua nəfakiən rəhatəmāh otitəliḡ=pa min o təmāh. ⁷ Kəni onəkotətiḡ əmə e nimə kətiəh, sotapiliən e nimə pisin pisin min. Kəni nauəniən nak okotəfinə kəm təmāh, nəkotun. Kəni nəmnimiən nak okotəfinə, nəkotəmnim. Mətəu-inu nəmə suah kəti tatol uək, kəni təhruahru məmā in otos nətəouiən lan.

⁸ “Nian itəmāh nəkəhuvən e taun kəti, nəmə nikilah tagiən o təmāh, kəni nəkotun nauəniən nak kotəfinə kəm təmāh, ⁹ kəni itəmāh onəkotəkeikei motol vi nətəmi kəutohmis məutətiḡ ikin, kəni motəni=pən kəm lah məmā, ‘Narməniḡiən Rəha Uhgīn tətəva iuəkir o təmāh.’ ¹⁰ Mətəu nəmə nəkəhuvən e taun kəti, kəni nətəmimi nikilah təsəgiəniən o təmāh, kəni əhuvən məutaliuək e suaru asoli min, kəni motəni məmā, ¹¹ ‘Niməulul rəha niiftəni e nəhkitimāh, iəkotohrəpispis rəkis, inu in nəmtətiən tətəgətun məmā nəmotol təsəhmeniən, kəni Uhgīn təpəh itəmāh. Mətəu onəkotəkeikei motəhrun məmā Narməniḡiən Rəha Uhgīn tinātuva iuəkir rəkis.’ ¹² Kəni iətəni pəhriən kəm təmāh məmā, Uhgīn otəfən nalpiniən asoli kəm lah tapirəkis nalpiniən rəha taun əha Sotəm aupən.

¹³ “!Itəmāh nətəm Korasin, kəsi, nahməiən asoli otuva o təmāh! !Itəmāh nətəm Petsaitə, kəsi, nahməiən asoli otuva o təmāh! Mətəu-inu iəmol pau nati apispis tepət e taun mil rəhatəmāh mətəu itəmāh nəsotəuhliniən nətəligiən rəhatəmāh! Kəni nəmə iəmol natimnati min əha əpəha Taea mine Saedon aupən, ko nətəmimi əha ikin əha kəmotəuhlin rəhalah nətəligiən e noliən tərəh min, kəni ilah məhuvən e napən əuas min məhuvən məutəharəḡ e nəhmtahu e nigəm məutəgətun məmā kautətəu tərəh aḡin o noliən tərəh min rəhalah. ¹⁴ Mətəu e nian əha iətəm Uhgīn otol nalpiniən kəm nətəmimi, nalpiniən rəhatəmāh in otəskasik, məpirəkis nalpiniən rəha nətəm Taea mine Saedon u aupən. ¹⁵ ?Kəni itəmāh nətəm Kapeniəm, nikitəmāh təhti məmā Uhgīn otəfəri=pən itəmāh əha ima nisiəiən əpəha e negəu e neai? !Kəpə! Mətəu Uhgīn otəhlman e təmāh nəkoteiuaiu ləhtəni aḡin, ima naulisiən.”

¹⁶ Kəni Iesu təmāni=pən kəm rəhan min nətəmimi məmā, “Nətəmimi u kəutətəliḡ e təmāh, kəutətəliḡ lak. Kəni nətəmimi min u kəutəuhlin=pən nəmtəhlah e təmāh, kəutəuhlin=pa nəmtəhlah kəm iəu, kəni məutəuhlin=pən nəhmtilah kəm suah u iətəm təmāhli=pa iəu.”

10:1 Mak 6:7   10:2 Mat 9:37-38; Jon 4:35   10:3 Mat 10:16   10:4 Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5   10:7 1Kor 9:6-14; 1Tim 5:18   10:8 1Kor 10:27   10:11 Uək 13:51; 18:6   10:12 Jen 19:24-25; Mat 10:15; 11:24
10:15 Mat 11:20-24   10:16 Mat 10:40; Luk 9:48; Jon 5:23

Səpinte-tu nətəmimi
rəha İesu kəmohtəliḡ

¹⁷ Kəni nətəmimi min rəha İesu ilah səpinte-tu kəmohtəliḡ=pa min, kəni nıkilah təmagiən məutəni kəm İesu məmə, “!İərməniḡ, nati əpnapin narmin tərəh min, mətəu nian itimah iəkotəḡhati e nərgəm, kəni ilah kəuol nəuiatimah!” ¹⁸ Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “İəu iəməh Setən təmsipəri ilis e neai meiuaiu təhmen=pən e noraipən. ¹⁹ Otətəliḡ-to. İəu inəfinə rəkis nəsanəniən kəm təmah, u itəmah nəkotəhrun nəvigərainiən sineik min mine skopion* min. Kəni nəsanəniən u iətəfinə kəm təmah, in tapirəkis nəsanəniən rəha tikimir rəhatah, Setən. Kəni ko nati kəti təsərəkinəniən itəmah. ²⁰ Inu nıpəhrinəniən. Mətəu onəsotəgiəniən məmə narmin tərəh min kəuol nəuiatəmah, mətəu onəkotəgiən əmə mətəu-inu Uḡin tinətei rəkis nərgitəmah əpəha e nəḡəu e neai.”

²¹ Kəni e nian əha, Narmin Rəha Uḡin təmol niki İesu tətagiən pik, kəni in təməfaki məni məmə, “Tatə Uḡin, ik İərməniḡ rəha natimnati rəfin ilis e neai mine ləhtəni e nəhue nıftəni. İətəni-vivi ik mətəu-inu nəməhluaiḡ e nıpəti natimnati min u e nəhmti nətəmimi nətəm koteinatıḡ motəhrun vivi nati. Kəni nəmol əpu kəm nətəmimi nətəm kotəhmen=pən əmə e kəlkələh min məmə okotəhrun vivi. Əuəh, Tatə, inu nati kəti iətəm ik nəkolkeiki.”

²² Kəni İesu təkeiki mətəḡhati kəm lah məmə, “Rəhak Tatə təmegəhan=pa rəkis natimnati rəfin e nəhlmək. Kəni iətəmi kəti tikə iətəm təhrun vivi iəu u Nəti Uḡin, məmə iəu pəh əhruahru. Mətəu Tatə Uḡin əmə təhrun. Kəni iətəmi kəti tikə iətəm təhrun vivi Uḡin, mətəu iəu pişin əmə u Nəti Uḡin, iəkəhrun, mine nətəmimi nətəm iəu iəmitəpən məmə iəkol pətıḡəm Tatə Uḡin kəm lah.”

²³ Kəni İesu təmeirair məḡhati əmə kəm rəhan min nətəmimi məmə, “!Onəkotətiḡ e nəuviriən pəhrinən mətəu-inu itəmah nauteh e nəhmtitəmah natimnati min u! ²⁴ İətəni kəm təmah məmə, iəni min tepət əpən, mine kig min tepət, kəmotolkeiki pik məmə okoteh natimnati min u itəmah nauteruh, mətəu kəməsoteruhiən. Kəni ilah kəmotolkeiki məmə okotətəu natimnati min u itəmah nautətəu, mətəu kəməsotətəuiən.”

İesu təməḡhati əuhlin e iətəmi təuvir kəti rəha Səmeriə

²⁵ Kəni e nian əha, iəinatıḡ kəti rəha Lou təməhtul meiuə əmə e nətapuəhiən kəti kəm İesu məmə oteh-to məmə İesu in teinatıḡ pəhrinən uə kəpə. In təməni məmə, “?İəḡətu, oiəkəhro lanu mos nəmiəḡhiən itulin?” ²⁶ Kəni İesu təməni=pən kəm in məmə, “?Lou rəha Mosis tətəni məmə nak? ?Nian ik nətafin, nıpətin tətəni nak kəm ik?”

²⁷ Kəni suah u təməni=pən məmə, “Onəkəkeiki molkeiki İərməniḡ rəham Uḡin e nıkim rəfin, mine nəmiəḡhiən rəfin rəham, mine nəsanəniən rəfin rəham, mine nətəliḡiən rəfin rəham, kəni molkeiki min ik min nəuvein məmə natolkeiki aru ik mine.”

²⁸ Kəni İesu təməni=pən kəm in məmə, “In əhruahru ko. Okəmə natol lanəha, kəni ik onəkos nəmiəḡhiən itulin.”

²⁹ Mətəu suah kəha, in tolkeiki əmə məmə otəḡətu rəhan noliən məmə in iətəmi əhruahru, kəni in təmətapuəh o İesu məmə, “?Mətəu nıpəh min ilah iəu min nəuvein?”

³⁰ Kəni İesu təməni=pən kəm in məmə, “Suah kəti təmsipən Jerusiləm kəni maliuək meiuaiu matuvən əpəha Jeriko. Kəni e suaru, nakləh min nəuvein kəmotaskəlim motəmki rəkis rəhan napən, kəni motoh motələhu timiseiah mətəməhli e suaru, kəni motəḡim motəpəh.

³¹ “Kəni əmeiko təuvir əḡin, pris kəti tatitəu min suaru əha mətuva, mətəu nian in təmeruh suah kəha, in təmaliuək mos nıkalı suaru matuvən. ³² Kəni Lifait† kəti titəu

10:18 Aes 14:12; Nəh 12:7-10,13; Luk 10:15; Jon 12:31; Nəh 20:1-3,10 * 10:19 Skopion in nati kəti təhmen e tupə əkəku kəti u tətəlkəu e nıftəni. Tatus itəmi, kəni tətəhmə, tapirəkis nilpat uə pıtimar. 10:20 Fıl 4:3; Nəh 3:5 10:22 Jon 3:35; 10:15 10:24 Mat 11:25-27; 13:16-17 10:25 Mat 22:35-40; Luk 18:18 10:27 Dut 6:5 10:27 Lev 19:18 10:28 Lev 18:5 † 10:32 Lifait, ilah nətəmimi min u kəutasıru e pris min e uək rəhalah, kəni kəuol uək pişin pişin min əpəha e Nımə Rəha Uḡin.

min suaru katiəh muva, mətəu nian in təmeruh suah kəha in tətəməhli, təmol əmə nati katiəh min maliuək mos nikali suaru. ³³ Mətəu iətəm Səmeriə kəti, iətəm kautol tikimīr ilah nətəm Isrel, in min tatitəu suaru əha mətəu, kəni meruh suah kəha tətəməhli. Nian təmeruh, nikin təmahmə ohni, ³⁴ kəni in təmaliuək muvən ohni, mafəl rəhan niməgim e oiel mine wain, kəni məuveg vivi ilah. Kəni mīləfəri suah u maharu-pəri e rəhan togki, kəni mələs mian əpəha e hotel kəni mateh vivi. ³⁵ Kəni kəməni lauig lan, in təmos mənī[‡] muvən məfən kəm iətəmi rəha hotel, kəni mənī=pən kəm in məmə, ‘Onateh vivi suah u, kəni nəmə nəkəraki e rəham kəti mənī lan, kəni nian iəu iəkitalig=pa min, kəni nəkəni=pa, kəni iəu iəpanalpin.’ ”

³⁶ Kəni nian Iesu təmol naunun e nəghatiən u, kəni mətəpuəh o iəinatig e Lou məmə, “?E rəham nətəligiən, suah milahal əha, nəkəhrun məmə ilahal pəh təmol təuvir kəm suah kəha kəmoh, təhmen məmə in in kəti?” ³⁷ Kəni iəinatig e Lou təmənī=pən məmə, “Iətəmi iətəmi in təmolkeikei pik suah kəha.” Kəni Iesu təmənī=pən kəm in məmə, “Intəh. Ik uvən mol min təhmen=pən əmə məmə inu suah kəha təmol.”

Iesu təmuvən e lahuənu rəha Matə mine Meri

³⁸ Nian Iesu mine rəhan min nətəmimi kəməutaliuək e suaru, kəni kəmohiet=pən lahuənu kəti. Kəni pətan kəti, nərgin u Matə, in təmos Iesu e nikin agiən muvən əpəha e rəhan nimə. ³⁹ Pətan əha, pian kəti əha ikin, nərgin u Meri. Kəni Meri təmuvə məharəg iuəkir e nəhlki Iərmənig mətətəlig e nəgətiən min rəhan. ⁴⁰ Mətəu Matə, rəhan nətəligiən tatuvən pik o noliən nauəniən, kəni uək tinatoh in. Kəni təmuvən o Iesu mənī=pən kəm in məmə, “?Iərmənig, təhro? ?Nikim təhti məmə təhruahru əmə, uə kəpə, məmə pətan u piak təsasiruiən lak mine o noliən uək u, kəni iəu pišin əmə iatol? Ahli=pa məmə otuva masiru lak.” ⁴¹ Mətəu Iərmənig təmənī=pən kəm in məmə, “Ei, Matə. Sətəlig pikian e natimnati min tēpət lanko. ⁴² Mətəu nati katiəh əmə in nati agin, kəni Meri in tinitəpin rəkis nati u iətəm in təuvir tapirəkis, kəni ko iəu iəsos rəkisiən nati əha ohni.”

11

Iesu təmətəgətun rəhan min nətəmimi e suaru rəha nəfakiən kəm Uhgīn

(Mat 6:9-15; 7:7-11)

¹ Nian kəti, Iesu təmətəfaki kəm Uhgīn ikin kəti. Nian təmol naunun nəfakiən rəhan kəm Uhgīn, kəni rəhan kəti iətəmimi təmətəpuəh ohni məmə, “Iərmənig, əgətun-to itəmah e suaru rəha nəfakiən kəm Uhgīn, təhmen=pən e Jon Bəptais in təməgətun rəhan min nətəmimi.”

² Kəni Iesu təmənī=pən kəm lah məmə, “Nian nəmə nəkotəfaki kəm Uhgīn, nəkotəni məmə,

‘Tatə Uhgīn, nərgəm ilis agin, pəh nətəmimi okotisiəi.

Pəh rəham narmənigiən tuva mətətig.

³ Nian rəfin, onəkəfa nauəniən nigtəmah təhmen o nian rəueiu.

⁴ Kəni mafəl rəkis rəhatimah noliən tərah min mətəu-inu itimah min iəotapliniən motəpəh rəkis naskəlīm iəkisiən e nikitimah noliən tərah min rəha nətəmimi iətəm kautol e timah.

Kəni məsegəhan-pəniən e timah iəkəhuvən ima nəfeifeiən, mətə iəkotəmkarəpən motol təfagə tərah.’ ”

⁵⁻⁶ Kəni təmənī=pən kəm lah məmə, “?Nəmə suah kəti tuva imam ikin lapin, mətəu nauəniən tikə, kəni onəkəhro? Onəkuvən e nimə rəha ik kəti, kəni mənī=pən məmə, ‘Pale, suah kəti əha təmsipən isəu muva imak ikin rəueiu lapin, mətəu nauəniən təmikə mə iəkəfən kəm in. Əfa nauəniən kəti, iəkos muvən məfən kəm in.’ ⁷ Kəni nəmə, in otəni=pinə kəm ik məmə, ‘!Aaah! Atuvən, səhgi-pəriən itimah, inotapili rəkis itimah kəlkələh min rəhak. Ko iəsəhtul minien məfinə nauəniən kəm ik.’ ⁸ Iəkəni kəm təmah məmə, nati əpnəpin ik in kəti, mətəu suah u təsəlkeikeiən məmə in otəfinə nauəniən

[‡] 10:35 Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, “Tənariəs keiu.” “Tənariəs,” inu mənī rəhalah, təhmen e vatu rəha Vanuatu. Nian suah kəti tatol uək nian katiəh, kəni kətətəu in tənariəs katiəh. 10:39 Jon 11:1; 12:2-3 10:42 Mat 6:33

kəm ik. Mətəu iətəni pəhriən, nian nətəkeikei mətətapuəh ohni, kəni in otəhtul məfina natimnati min rəfin iətəm ik nəkolkeikei.

⁹ “Kəni tol lanu iəkəni kəm təmah məmə, otətapuəh=pən kəm Uhgın o natimnati, kəni in otəfina kəm təmah. Kəni otəsal lan, kəni onəkoteruh. Kəni otəhti-əhti doə, kəni doə oterəh o təmah. ¹⁰ Iəkəni lanu mətəu-inu nətəmimi rəfin nətəm kətətapuəh, ilah okotos. Kəni nətəmimi min u nətəm kətəsal, ilah okoteruh. Kəni nətəmimi min u kətəhti-əhti doə, kəni doə oterəh o lah.

¹¹ “Itəmah tatə min. ?Itəmah kəti, nian nətən tətəpuəh o nəmu, kəni in otəfən sineik? !Kəpə! ¹² ?Uə nian in tətəpuəh o nonali mənig, kəni in otəfən skopion?!” !Kəpə! ¹³ Nati əpnəpən itəmah nətəmimi nəkotərah, mətəu nətəfən natimnati təuvir min kəm nenətəmah min. Mətəu Tatə Uhgın e negəu e neai, nolien rəhan in təuvir pik mapirəkis agin nolien rəhatəmah, kəni nīpəhriənien, in otəfən Narmin Rəhan kəm nətəmimi min u ilah kətətapuəh ohni.”

Nətəmimi nəuvein kəmotəni məmə Iesu tatol uək e nəsanəniən rəha Setən

(*Mat 12:22-30,43-45; Mak 3:20-27*)

¹⁴ Kəni e nian kəti, suah kəti əha ikin iətəm narmin tərəh tətətig lan, kəni in təruru nəghatiən. Kəni Iesu təməhgi pətigəm narmin tərəh əha, kəni suah kəha təmətuəuin məghati, kəni nətəmimi narmilah təmiuvig pik ohni. ¹⁵ Mətəu nətəmimi min əha nəuvein kətəni məmə, “Pielsepul u in iətəmi asoli rəha narmin tərəh min, in əmə əha təməfən nəsanəniən kəm suah u məmə in otəhgi pətigəm narmin tərəh min e nətəmimi.”

¹⁶ Kəni nətəpəsin min nəuvein kəmotətapuəh o Iesu məmə in otol-to nəmtətiən asoli kəti e nəsanəniən iətəm tatsipən e negəu e neai mətəu-inu, ilah kotolkeikei məmə okotəhrun-to məmə Iesu in iətəmi pəh.

¹⁷ Mətəu Iesu tinəhrun rəkis nətəligiən rəhalah, kəni təni məmə, “Nəmə nətəmimi e kəntri kəti kautəhapu ilah min, kəni okotərəkin rəhalah kəntri, kəni narmənigiən otearis mikə. Kəni təhmen=pən əmə, e lahuənu kəti, nəmə nətəmimi lan kautəhapu ilah min, kəni okotərəkin agin lahuənu u. ¹⁸ ?Kəni nəmə nətəmimi rəha Setən kautəhapu ilah min, kəni otəhro lanu e rəhan narmənigiən otətig? Iətəni lanu mətəu-inu nətəni lanu məmə iətəhgi pətigəm narmin tərəh min e nəsanəniən rəha Pielsepul. ¹⁹ ?Kəni nəmə iəu, iətəhgi pətigəm narmin tərəh min e nəsanəniən rəha Pielsepul, kəni itəmah nətəni məmə rəhatəmah min nətəmimi kətəhgi pətigəm narmin tərəh min e nəsanəniən rəha Pielsepul. Təmə tol lanəha, ilah okotakil rəhatəmah min nəghatiən məmə in neiuəien. ²⁰ Mətəu nəmə iəu iətəhgi pətigəm narmin tərəh min e nətəmimi e nəsanəniən rəha Uhgın, kəni tətəgətun məmə Narmənigiən Rəha Uhgın tinuvnə rəkis o təmah.

²¹ “Nian iətəmi rəhan nəsanəniən tepət tətəmki natimnati rəha nəluəginiən, in otətəhtul maru mətəsal vi o rəhan nimə, in ko rəhan natimnati kətəməhli vi əmə. ²² Mətəu nian iətəpəsin kəti min iətəm rəhan nəsanəniən tapirəkis in, in otuva muəluəgin mətian-mətian təhpahu in, kəni mos rəkis rəfin rəhan natimnati rəha nəluəginiən iətəm təmələhu=pən rəhan nətəligiən lan, kəni in otəuəri natimnati rəfin rəha suah kəha kəm rəhan min nətəmimi.

²³ “Iətəmi u in təsuərisigiən lak, in rəhak tikimir. Kəni iətəmi u in təsoriaruniən sipsip min, in tatol ilah kətagim atiti.”

²⁴ Kəni təməni əskasik məmə, “Nian narmin tərəh tatiet e suah kəti, kəni in tuvən mətan əpəha ikin kikə-kikə ikin, ikin nəhu tikə lan mətəsal ikin otəmeig ikin, mətəu təseruhiən. Kəni in otəni məmə, ‘Pəh iəkətəlig=pən e rəhak nimə u iəmsipən ikin əupən.’

²⁵ Kəni nian in təmitəlig=pa, meh rəhan nimə kəmafəl təpiə vivi, kəni natimnati rəfin kətəməhl-məhli vi əmə. ²⁶ Kəni in otuvən mit min narmin tərəh səpən min məhuva u kotərah pik motəpirəkis in. Kəni okəhuvən min imə motətig e nəmiəgəhiən rəha suah u. Kəni suah u, əupən rəhan nəmiəgəhiən tərəh, mətəu rəueiu tinərah pik agin.”

* 11:12 Skopion — afin-to futnot e Luk 10:19 11:15 Mat 9:34; 10:25 11:16 Mat 12:38 11:22 Kol 2:15 11:23 Luk 9:50

²⁷ Nian Iesu tәмәni nәghatiән әһa, pәtauәhli kәti tagәt әfәмәh mәмә, “Uhgин tәмәtuati pәhriән e rәһan nәuuiriән kәм pәtan u iәtәм tәмemәk lam, kәni mәfinә nah kәм ik.”

²⁸ Kәni Iesu tәni mәмә, “Nipәhriәniән, mәtәu Uhgин otәtuati e rәһan nәuuiriән kәм nәtәmimi min u kәutәtәu rәһan nәghatiән tapirәkis agin, kәni mautol.”

Nәmtәtiән rәһa Jonә

(Mat 12:38-42; Mak 8:12)

²⁹ Kәni nian nәtәmimi kәмәhuva mәмә okotәtәu nәghatiән rәһa Iesu, kәмәhuva tepәt nәuuetin min, kәni Iesu tәni mәмә, “Itәmah nәtәmi rәueiu mine, itәmah nol tәfagә tәrah agin min. Itәmah nәkotolkeikei mәмә nәkoteh nati apispis u nәmtәtiән kәti. Mәtәu Uhgин ko tәsәfinәiән nәmtәtiән kәti kәм tәmah tol lanu. Mәtәu Uhgин otәfinә әmә nәmtәtiән kәtiәh kәм tәmah, inәһa nәmtәtiән rәһa iәni Jonә. ³⁰ Tәһmen әmә e Jonә mә in nәmtәtiән kәti tatuvән o nәtәм Ninivә u aupән, kәni tol lanu, iәu Nәti Iәtәmimi iәu min nәmtәtiән rәһa nәtәmimi u rәueiu mine.

³¹ “Kәni e nian әһa Uhgин otakil nәtәmimi rәfin, kәni kwin rәһa nitәni pesi ikin, otәhtul mәni pәtigәм mәмә itәmah nәtәм nәkotәrah. Otәһrun nәniән lanәһa mәtәu-inu, in tәmiet e nikali nitәni әpәһa isәu agin, kәni maliuәk muva mәмә otәtәu nәghatiән rәһa Kig Solomән u iәtәм teinatig pik. Kәni oteruh-to, suah kәti iәtәм in ilis agin mapirәkis Kig Solomән tinuva, mәtәu itәmah nәsotәtәligiән.

³² “Kәni nәtәм Ninivә okotәhtul e nian Uhgин otakil nәtәmimi әrәfin lan, kәni ilah okotәni mәмә itәmah nәmotol noliән tәrah. Kәni ilah okotәһrun nәniән lanәһa mәtәu-inu, nian ilah kәmotәtәu nәghatiән rәһa Jonә, ilah kәmotәuhlin ilah e noliән tәrah min rәһalah. Kәni rәueiu u, suah kәti u ikinu in ilis pik tapirәkis Jonә.”

Nәhagәhagiән rәһa lait

(Mat 5:15; 6:22-23)

³³ Kәni Iesu tәмәni mәмә, “Ko suah kәti tәsәsiәpәniән e lait, kәni ko matig mәһluaig lan uә tәfән e nipәg nati kәti. Kәpә. Mәtәu nian iәtәmi tәsiәpән e lait, otәkeikei maharu pәri e nigә rәһa lait mәмә nәtәmimi u kәutәhuva e nipәg nәuan nimә, kәni ko mauteruh nәhagәhagiән rәһa lait kәni kotәһrun neruhiән nati lan. ³⁴ Nәһmtәм tәһmen e lait u tәtәfән nәhagәhagiән kәм nipәtim. Nian nәһmtәм mil kuәuuir, tәһmen әmә mәмә nipәtim tәriauәh e nәhagәhagiән. Mәtәu nian nәһmtәм mil kuәrah, tәһmen әmә mәмә nipәtim tәriauәh e napinәpuiән.† ³⁵ Kәni tol lanәһa, ik onәkәkeikei mateh vivi mәмә rәһam nәhagәhagiән in sәniән mәмә napinәpuiән. ³⁶ Kәni nәmә rәһam nәmiәgәhiән tәriauәh vivi e nәhagәhagiән, napinәpuiән otikә agin lam, kәni nәhagәhagiән tәsiәgәpin vivi rәfin rәһam nәmiәgәhiән, tәһmen=pән әmә e nәhagәhagiән rәһa nәuanisә tәtәsiәgәpin ik.”

Iesu tәmagәt әskasik
e Farәsi min mine
nәgәtun min rәһa lou

(Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47)

³⁷ Kәni nian Iesu tәmәghati rәkis, kәni Farәsi kәti tәmuva mәni=pән kәм in mәмә okiән muauән әpәһa e rәһan nimә. Kәni Iesu tәmәliuәk muvән әpәһa imә mәһarәg e nikali tepil o nauәniән. ³⁸ Kәni Farәsi әpәһa tәmauit ohni narmin tәmiuvig nian tәmeruh mәмә Iesu tәmәsәueiuian nәһlmin e nәһu uәrisig tәpanauән.

³⁹ Kәni Iәrmәnig tәмәni=pән kәм in mәмә, “Itәmah u Farәsi min, nәkotәһmen әmә e kap mine pilet iәtәм nәutafәl ilah әpәһa ihluә әmә, mәtәu in әpәһa e nipәgnәualah, kotapin. Itәmah nәkotәriauәh e navәrsiән mine nәrahian. ⁴⁰ !Itәmah nәutalmәli pik! ?

11:27 Luk 1:28,42,48   11:29 Mat 16:4   11:31 1King 10:1-10   11:32 Jona 3:5-10   11:33 Mak 4:21; Luk 8:16   † 11:34 Nipәtin kәti rәһa “nәһmtәм mil kuәuuir” tәni mәмә, ik kәti u nikim tagiән o nasiruian e nәtәmimi e rәһam mәni. Kәni nipәtin kәti rәһa “nәһmtәм mil kuәrah” tәni mәмә, ik iәumis kәti. Nipәtin kәti min rәһa “nәһmtәм mil kuәuuir” tәni mәмә, rәһam nәtәligiән kәtiәh әmә o Uhgин.

Nikitamah tæhti uə kəpə məmə, Uhgîn iətəm tæmol nipətītæmi, in min tæmol nikitæmi? !Əuəh! ⁴¹ Mətəu onəkotəfən kəm nanrah min e nikitamah agiən, kəni natimnati rəfin ihluə mine imə okotəhruahru motəuvir.

⁴² “!Mətəu itəmah Farəsi min, nərahien asoli otuva o təmah! Itəmah nəutohtəu=pən vivi nipispisi Lou min. Itəmah nəkotəni məmə nautol tait rəhatəmah e nimali minit mine ru mine nəuvein min kotol lanəha, u iətəmimi tətəfən e nauəniən. Inu təhruahru e Lou, mətəu itəmah ninotəpəh nitəu-pəniən suaru əhruahru rəha nakiliən iətəmimi, mine suaru rəha nolkeikeiən Uhgîn. Onəkotəkei motol nolien təuvir asoli əha, kəni məsotaliən məmə nəkotol tait rəhatəmah.

⁴³ “Itəmah u Farəsi min, nərahien asoli otuva o təmah, mətəu-inu nəkotolkei məmə nəkəhuvən məutəharəg aupən e nimə rəha nuhapuminiən. Kəni e makit, nəkotolkei məmə nətəmimi okotəfəri=pinə nəhmi lah kəm təmah o nisaiən itəmah.

⁴⁴ “Itəmah u Farəsi min, nərahien asoli otuva o təmah, mətəu-inu itəmah nəkotəhmen e suvət u kotamikmik, mətəu kəsəhrun əhruahruən məmə in iə, kəni nətəmimi kəutaliuək pikin lan motəruru, məutol rəhalah nəmiəgəhiən tətamikmik.”[‡]

⁴⁵ Kəni iəgətun kəti rəha Lou təməni=pən kəm Iesu məmə, “Iəgətun. Nian nətəni nəghatien min u, kəni tətərək in min itimah.”

⁴⁶ Kəni Iesu təni məmə, “!Nəgətun min rəha Lou! Nərahien asoli otuva o təmah mətəu-inu, itəmah nəutəl in-pəri nati figəm min u tiəkis məmə nətəmimi okotos.[§] Kəni məsotasiruiən nəuvetin e nəuanəhlmitəmah məmə onəkotasiru e lah o nosien natimnati min əha.

⁴⁷ “Nərahien asoli otuva o təmah mətəu-inu itəmah nəutuvləkin nimə təuvir min o suvət rəha iəni min rəha Uhgîn aupən, kəni məutəni məmə nəutisiai ilah. Mətəu nəuteiuə. Tipitəmah min əmə kəmotohamu ilah.* ⁴⁸ Tol lanu, itəmah nəutəni pətigəm məmə itəmah nəutegəhan e natimnati min əha tipitəmah min kəmotol aupən, u kəmotohamu iəni min, kəni itəmah nikitəmah tagiən o nolien rəhalah, kəni ko nəutuvləkin suvət min rəhalah.

⁴⁹ “Kəni tol lanəha, Uhgîn u iətəm teinatig pik təməni məmə, ‘Iəu oiəkahli=pən rəhak iəni min mine aposil min okəhuvən motəghati kəm lah, kəni ilah okotəgəu rəkis ilah motol nərahien kəm nəuvein, kəni motuhamu nəuvein.’ ⁵⁰ Tol lanəha, Uhgîn otakil itəmah təhmen məmə itəmah əmə nəmotohamu iəni min rəfin rəhan, kəni in otol nalpiniən kəm təmah o nimisiən rəhalah, ilah u kəməutatig e nətuəuiniən e niftəni mətəuarus=pa u rəueiu, ⁵¹ iəni min rəfin u kəmotuhamu əpəha e Epil mətəuarus=pən Səkarəea, u iətəm təmimis e Nimə rəha Uhgîn e nəlugin e oltə mine nimə.[†] Kəni nipəhriən, itəmah u rəueiu mine, Uhgîn otol nalpiniən kəm təmah.

⁵² “Kəsi, itəmah min u nəgətun min rəha Lou, nərahien asoli otuva o təmah mətəu-inu suaru kəti əha ikin iətəm tətəgətun nak Uhgîn tolkei. Itəmah nəkotəhrun suaru əha, mətəu nəutəhluəig lan məmə nətəmimi kotəruru. Itəmah nəsotəgətun-pəniən, kəni məutasisig e nətəmimi məmə ilah min kotəruru nitəu-pəniən.”

⁵³ Nian Iesu təmiet e nimə əha minətaliuək minatuvən, kəni nəgətun min rəha Lou mine Farəsi min, niəməha tæmol ilah. Təmətəuəu in əha ikin əha, ilah kəməhuva məmə tikim in min rəhan. Kəni ilah kəmətərakipən e nəghatien əskasik tepət kəm in ⁵⁴ məmə okoteruh-to nəniən kəti rəhan u iətəm təsəhmenien.

[‡] 11:44 Lou rəha nətəm Isrel tətəni məmə, nəmə suah kəti otek iətəmi təmimis, kəni in tamikmik e Lou. Tol lanəha, ilah okotəkei motol əpətin uə nəmtətien kəti ikin kəmol suvət ikin məmə nətəmimi okəsotaliəuk pikiniən lan. [§] 11:46 “Nati figəm” u Iesu tətəghati lan, in lou əlkələh min tepət pik rəha nətəm Isrel. ^{*} 11:47 Iesu tətəhi Farəsi min mətəu-inu kəutəni məmə kəutisiai iəni aupən min. Mətəu ilah kəsotoliən natimnati min u iəni min kəməutəni. [†] 11:51 E Nauəuə Rəha Uhgîn u e Oltestimin, Epil in iəni aupən agin, kəni Səkarəea, in naunun. Af in-to e Jen 14 mine 2Kron 24:22.

12

Nəghatiən min
rəha nem əskasikiən
(*Mat 10:19-20,26-33; 12:32*)

¹ Kəni e nian əha, nətəmimi tepət kəməhuva kətiəh, ko kafin kəruru. Mətəu nətəmimi tınepət pik, kəni məutəhgi-əhgi rəkis ilah min. Kəni ko İesu tətəuəin mətəghati kəm rəhan min nətəmimi məmə, “İtəmah, onəutətəu itəmah o is rəha Farəsi min, is u in nolian rəhalah u rəhalah nəniən təuvir, mətəu nıkilah tamikmik. ² Natimnati u iətəmimi tatol oneuən, Uhgın otəpanəfətigəm, tagəhag ikin. Kəni natimnati iətəm iətəmimi tətəhluəig lan, kəni Uhgın otəpanəfətigəm, nətəmimi okoteruh. ³ Natimnati u nautəni e napinəpuian, nətəmimi okotətəu e nərauiə asoli. Kəni natimnati u nautəni oneuən e nıpəgnəua nimə, nətəmimi kəpanotəni pətigəm əpə ihluə, nətəmimi rəfin okotətəu.

⁴ “Rəhak min nətəmimi, iəkəni kəm təmah məmə, nəsotəginiən e nətəmimi u kotəhrun nuhamuiən nıpətītəmah, mətəu uərisig, ko kəsotol minian nati kəti tərəh e təmah. ⁵ Mətəu iəkəni pətigəm kəm təmah iətəmi u təhruahru məmə onəkotəgın lan. Onəkotəkeiki motəgın e Uhgın, mətəu-inu nian in otəhamu suah kəti, in təhrun nərəki-pəniən in e nıgəm asoli. Əuəh, nıpəhriənian, iəkəni kəm təmah məmə onəkotəkeiki motəgın e Uhgın. ⁶ Məniğ əlkələh uəha kotəhmen e kəuviəguvehli u kos nəhmti lah məni əkəku əmə, mətəu Uhgın təsaluiən ağın e kəti. ⁷ Sotəginiən, mətəu-inu Uhgın tolkeiki itəmah tapirəkis məniğ min tepət. Nıpəhriənian, Uhgın təmafin məhrun vivi nəuanutəmah rəfin.

⁸ “İəkəni kəm təmah məmə, nəmə iətəmi tətəni pətigəm e nəhmti nətəmimi məmə in rəhak kəti, kəni iəu Nəti İətəmimi, iəu min iəkəni pətigəm e nəhmti nagelo min rəha Uhgın məmə in rəhak iətəmimi. ⁹ Mətəu nəmə iətəmi tətəni pətigəm e nəhmti nətəmimi məmə in səniəmə məmə iətəmimi kəti rəhak, kəni iəu iəkəni pətigəm e nəhmti nagelo min məmə suah u in səniəmə iətəmimi kəti rəhak. ¹⁰ Kəni iətəmimi tətəni nəghatiən tərəh e Nəti İətəmimi, Uhgın otəfəl rəkis rəhan təfəgə tərəh. Mətəu iətəmimi tətəghati rah e Narmin Rəha Uhgın, ko Uhgın təsafəl rəkisiən rəhan təfəgə tərəh.*

¹¹ “Kəni nian kotıuvi pətigəm itəmah e nimə rəha nuhapuminiən, mine e nəhmti iər-məniğ min, mine nətəmi asoli min məmə okotiuvi pətigəm itəmah məutakil rəhatəmah nəghatiən, kəni nikitəmah otəsəhti pikiən məmə onəkotəhro lanu motuhalpın rəhalah nəghatiən, ¹² mətəu-inu e nian əhruahru əha, Narmin Rəha Uhgın otəgətun itəmah e nəghatiən nak onəkotəghati lan kəni motəni kəm lah.”

Nəghatiən əuhlin
e iətəmi u rəhan nautə tepət mətəu rəhn-kapə tikə

¹³ Kəni nətəmi min əha kəti təməni=pən kəm İesu məmə, “İəgətun. Rəhak tatə tinimis rəkis. Pale, əni=pən kəm piak məmə otəuəri natimnati rəha tatə rəhatımlau məmə təfa rəhak nəuvein, u iətəm tatə təmələhu məmə rəhak.” ¹⁴ Mətəu İesu təməni kəm in məmə, “İəu kəti, iəu iəkikə e nətəligiən u rəhatəlau o nəuəriən rəhatəlau natimnati.” ¹⁵ Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “Onəutətəu vivi itəmah. Onəkotəsisig vivi e təmah məmə nəsolian məmə itəmah nəvərəs min, mətəu nəukəti nəmiəgəhiən təsisipəniən e nautə tepət.”

¹⁶ Kəni təməni nəghatiən əuhlin u məmə, “Suah kəti, rəhan nautə tepət, kəni rəhan nasumiən təuvir pik. ¹⁷ Kəni məni=pən aru kəm in məmə, ‘?Kəsi, oiəkəhro əha rəueiu, mətəu-inu rəhak nimə min kinotəpəh nəhmeniən məmə iəkəfən nauəniən nəgək min ikin?’

¹⁸ “Kəni in təməni məmə, ‘Təuvir məmə iəköl lanu lan. İəkəmki rəkis nimə min u, kəni mol nimə asoli min nəuvein iətəm iahgin min nəuətın. Kəni məlin=pən nəgək nauəniən, mine nautə min rəhak ikin. ¹⁹ Kəni iəkəhrun nəniən aru kəm iəu məmə, rəhak natimnati

12:2 Luk 8:17   12:7 Luk 12:24; Uək 27:34   * 12:10 Afin-to futnot min əpəha Mat 12:32 mine Mak 3:29.   12:11 Mak 13:11; Luk 21:12-15   12:15 1Tim 6:9-10

tepət pəhriən təhmen o nu tepət. Kəni rəueiu əha iəkəmeig, mətauən, mətəmnim, kəni mətətəu nagienien təuvir əmə lanu rəha nian rəfin.’

²⁰ “Mətəu Uhgın təmənı=pən kəm in məmə, ‘!Ik ialməli! İəu iəməfinə nəmiəgəhiən u kəm ik, mətəu rəueiu əmə u lapın, iəkos rəkis, nəkimis. ?Kəni okəhro e natimnati mın u rəham ik nəmoriarun=pa tepət pik, kəni pəh otarmənig e natimnati mın əha?’ ”

²¹ Kəni İesu təmənı məmə, “Uhgın otol əmə lanəha kəm nətəmimi u kəutoriarun nautə mın tepət məmə rəhalah, kəni nikin təsəhti pikien noliən təuvir mın u Uhgın tolkeikei.”

Nəsotətəlig pikien
e natimnati rəha nıpətətəmi

(Mat 6:19-21,25-34)

²² Kəni İesu təmənı kəm rəhan mın nətəmimi məmə, “Mətəu-inu noliən əha, iətəni kəm təmah məmə, nəsotətəlig pikien e natimnati rəha nəmiəgəhiən rəhatəmah məmə onəkotun nak, kəni məsotətəlig pikien e natimnati rəha nıpətətəmah məmə onəkəhuvən e nak. ²³ Nəsotətəlig pikien mətəu-inu nəmiəgəhiən rəhatəmah tapirəkis nauəniən, kəni nıpətətəmah tapirəkis napən mın rəha nuvəniən lan. ²⁴ Oteruh-to mənig mın, ilah kəsotasumiən, kəni məsotəuləkien, kəni rəhalah nimə rəha nauəniən tikə, mətəu Uhgın in tətəugin ilah. !Mətəu Uhgın tolkeikei pik itəmah tapirəkis mənig mın!

²⁵ “?Nikitəmah təhti məmə rəhatəmah nətəlig pikien təhrun noliən rəhatəmah nəmiəgəhiən təfəməh? !Kəpə! Noliən rəha nətəlig pikien təsəfinəniən auə kətiəh mın e nəmiəgəhiən rəhatəmah. ²⁶ ?Mətəu nəmə itəmah nəsotəhruniən noliən nati əkəku kəti tol lanəha, kəni təhro nəutətəlig pik e natimnati pisin pisin mın e nəmiəgəhiən rəhatəmah?

²⁷ “Nikitəmah təhti-to noliən rəha nəuginigi mın u kəutəugin. İlah kəsotoliən nati kəti, məsotəhliən rəhalah napən. Mətəu iəkəni kəm təmah məmə aupən, Kig Solomən, in iətəmimi rəhan nautə tepət, kəni rəhan napən iətəm tatuvən lan, ilah kotəuvir motapirəkis. Mətəu nəugi nigı əpnəpın mın kotəuvir tapirəkis agin rəhan napən. ²⁸ Nəuginigi mın əha kəutəhtul o nian kətiəh əmə, kəni olauig, kuan e nigəm, mətəu Uhgın in tatol ilah kotəuvir pik. ?Kəni nikitəmah təhti məmə in otəfinə napən kəm təmah uə kəpə? !əuəh! Rəhak nətəmimi, rəhatəmah nəhatətəniən təkəku agin.

²⁹ “Təsəviriən məmə nikitəmah təhti pik natimnati o nəmiəgəhiən rəhatəmah, kəni nian rəfin nəutəsəl e nauəniən nigtəmah mine nəmnimiən nımtəmah. ³⁰ Nikitəmah təsəhti pikien natimnati mın əha, mətəu-inu nətəm kəsotəhatətəniən e Uhgın, ilah kəutəsəl e natimnati mın əha. Rəhatəmah Tatə in təhrun natimnati iətəm nəkotəkeikei motos o nəmiəgəhiən rəhatəmah. ³¹ Mətəu onəkotətəlig pik əmə e natimnati rəha Narmənigiən Rəha Uhgın motol təhtul aupən e nəmiəgəhiən rəhatəmah, kəni in otəfinə mın kəm təmah natimnati mın rəha nəmiəgəhiən u ikinu e nəhue nıftəni.

³² “Nəsotəginien, itəmah rəhak mın sipsip itəmah təkəku əmə, mətəu-inu Tata rəhatəmah nikin tətəgien pik o təmah məmə onəkotatig əhgəl rəhan narmənigiən, kəni in oteh vivi itəmah, kəni onəkotarmənig itəmah mın. ³³ Onəkotəfətigəm rəhatəmah natimnati nətəmimi kotos nəhmtin, kəni motəfən məni kəm nanrah mın. Nian nəkotol təuvir lanu, in təhmen məmə ikin nautə rəhatəmah otətəməhli ikin ko təsərahien nian kəti, kəni itəmah onəkotələhu pən rəhatəmah natimnati iətəm təuvir əpəha e negəu e neai iətəm ko təsikəniən. Kəni ikin əha, ko nakləh mın kəsotərəkinien, kəni ko uvni mın kəsotərəkinien natimnati mın əha. ³⁴ İətəni lanu mətəu-inu, ikin pəhruvən rəhatəmah natimnati təuvir mın kəutəməhli ikin, kəni nikitəmah otəkeikei məhti-əhti natimnati mın əha ikin əha.”

Nətəmimi rəha İesu okotəkeikei mautol əpenə
rəhan nuvaiən

³⁵ Kəni İesu təmənı məmə, “Nian mın ərəfin, onəutəhtul maru, təhmen e iətəmi təfən napən rəha uək, meargin rəhan kətəuti, kəni masiəpən e rəhan nəuanisiə nian rəfin.

³⁶ Onəkotəkeikei motəhmen e noluək mın rəha iərmənig kəti təmsipən e lafet kəti rəha

marit kəti. Kəni nian in təmuva məhti-əhti doə, kəni əmeiko, ilah koterəh e doə məmə otuvən imə. ³⁷ Noluək min u kəutair məutəhtul maru nian iərmənig tətuvə, ilah kəmotəh kəni motos nəuviriən rəha iərmənig. Nipəhriənien u iəkəni kəm təmah məmə, in otuvən e napən rəha uək, kəni mauin e lah məmə okəhuva motəharəg, kəni in oteh vivi ilah kəni maugin ilah. ³⁸ Kəni nəmə iərmənig otətuvə lapin e napinəpuian, uə e nian mənig nətəkəkə lan, mətəu noluək min kəutair mautol əpenə əmə, kəni in otol təuvir agin kəm lah. ³⁹ Kəni itəmah nəkotəkeikei motəhrun məmə, nəmə suah kəti təhrun nian əhruahru iətəm iakləh otuva e rəhan nimə məmə otakləh, kəni ko in təsapiliən, in otətəhtul maru mateh vivi rəhan nimə məmə iakləh otəsuvaiən imə. ⁴⁰ Kəni itəmah, nian rəfin nəkotəkeikei məutəhtul maru mətəu-inu iəu Nəti İətəmiimi iəkuva min e nian iətəm itəmah nəsotəhrunien.”

⁴¹ Kəni Pitə təməni=pən kəm in məmə, “İərmənig. ?Nəghatiən əuhlin u nətəni rəhatimah əmə, uə rəha nətəmiimi ərəfin?”

⁴² Kəni İərmənig təni məmə, “?Pəh u in ioluək kəni meinatig min matol rəhan uək e nian min rəfin e nolien iətəm təuvir? ?Kəni iərmənig kəti otəfəri pəh otuva iətəmi asoli rəha noluək min e nimə rəhan məmə in təuəri nauəniən nig noluək min rəfin e nian əhruahru rəhan? ⁴³ Kəni nian iərmənig rəha suah kəha titəlig=pa, kəni meruh məmə in tatol vivi rəhan uək, kəni in otol təuvir kəm ioluək əha. ⁴⁴ Nipəhriənien iəkəni kəm təmah məmə, iərmənig in otəfəri ioluək əha tuva mol iətəmi asoli lan məmə in otərmənig e natimnati rəfin rəhan. ⁴⁵ ?Mətəu nəmə ioluək u nikin təhti məmə, ‘Rəhak iətəmi asoli təsuvaian nuvəh. Ko təsuva uəhaiən.’ Kəni ioluək əha tinətuəuin minatoh noluək min nipətan mine nəman, kəni muvən mətəuən mətəmnim mətəpis. ?Kəni iərmənig otol nak? ⁴⁶ İərmənig rəha suah u otitəlig=pa ohni e nian kəti iətəm in təsəhrunien kəni məsəhtul maruiən ohni. Kəni iərmənig otəfən nalpinien asoli kəm in, kəni in otəfən in tuvən matig ilah nətəmi min u kəsotolien rəhan nəghatiən.

⁴⁷ “İoluək əha iətəm tinəhrun rəkis nəghatiən rəha iərmənig rəhan, mətəu in təsəhtul maruiən məmə otol uək min əha, kəni okoh in tətəu nahməien. ⁴⁸ Mətəu ioluək iətəm in təsəhrunien nəghatiən min rəha iərmənig, kəni in matol natimnati iətəm in təsəhruahruien iətəm in otəkeikei mos nalpinien ohni, kəni okoh mətig ioluək u. İətəmiimi u Uhgın tətəfən natimnati tepət kəm in, in otəkeikei mol natimnati tepət. Kəni iətəmiimi u kətəluə=pən natimnati tepət e nəhlmin, okətuərah e natimnati tepət ohni.”

İesu tatol nətəmiimi kəutəuəri ilah min

⁴⁹ Kəni İesu təməni məmə, “İəmuva məmə iəkəhlman e nigəm e nəhue niftəni, kəni nəmə rəueiu əha nigəm əha tinətuəu rəkis, kəni niki tagiən. ⁵⁰ Nian əskasik kəti otuva e rəhak nəmiəgəhiən, təhmen e nolien bəptais kəti, kəni niki tətəhmə lan mətəuarus otol naunun. ⁵¹ ?Nikitəmah təhti məmə iəmuva u məmə iəkəluə nəməlinuiən e nəhue niftəni? !Kəpə! İəməsuvaian məmə iəkəluə nəməlinuiən, mətəu iəmuva məmə iəkəluə nətəmiimi kotaiu atiti. ⁵² Kəni rəueiu əha, nəmə nətəmiimi faif e lahuənu kəti, kəni okotəuəri ilah min, kisi oklahi keiu, kəni keiu okuahi kisi. ⁵³ Tatə mine nətən iərman okətuərah o lau min. Kəni mamə mine nətən pətan, okətuərah o lau min. Kəni pətan mine uhun, okətuərah o lau min.”

*Nətəmiimi okotəkeikei motəhrun nəmtətiən min
(Mat 16:1-4; Mak 8:11-13)*

⁵⁴ Kəni in təməghati min kəm nimənin nətəmiimi mətəni məmə, “Nian nəkotəruh nimali nəpuə min okotəri, kəni nəkotəni uəhai əmə məmə otəfuv, kəni otol pəhriən. ⁵⁵ Kəni nian nəkotəruh niug notəsuvəhiən tol naugin,† nəkotəni məmə okəpiəpei, kəni otol pəhriən. ⁵⁶ !Ei! !İtəmah nəfaki eiə min! İtəmah nəkotəni məmə nəkotəhrun pik natimnati min, kəni motəhrun nehien niftəni mine neai, kəni nəkotəhrun məmə nian otuva lanəha, kəni otol pəhriən lanəha. ?Mətəu təhro nəsotəhrunien nipəti nəmtətiən min iətəm nauteruh əha rəueiu?

12:39 Mat 24:43-44; 1Təs 5:2   12:44 Mat 25:21,23   12:46 Mat 24:45-51   12:47 Jem 4:17   12:48 Mat 10:34-36   12:50 Mak 10:38-39   12:53 Maeka 4:6   † 12:55 Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, “Nian nəkotətəu nimətagi iətəm tatsipəsi,” mətəu-inu əpəha Isrel, nəpiəpiən tətərisig e nimətagi iətəm tatsipəsi.

⁵⁷ “?Təhro nəsotitəpənian suaru iətəm təhruahru məmə onəkotohtəu=pən? ⁵⁸ Nian suah kəti otələs ik nəkian e kot, kəni e nian natualiuək e suaru, kəni təuvir məmə nəkaupən məghati kəm in muəni-vivi rəhatəlau nərəhiən. Nəmə nəsuoliən, kəni otələs ik mian e kot, kəni iətəmi asoli rəha kot otegəhan=pən lam e nəhlmi polis, kəni otələs ik muvən masisig lam e kaləpus. ⁵⁹ Iətəni kəm ik məmə, nəmə tol lanəha, ko nəsietən e kaləpus mətəuarus nəkəkeikei mətəou e mənə rəfin ağin o nalpiniən rəham.”

13

Nətəmimi okotəkeikei motəuhlin ilah e rəhalah nolien tərəh min

¹ Kəni e nian əha, nətəmimi nəuvein kəməhuva motəni=pən kəm Iesu məmə nətəm Kaləli nəuvein kautoh natimiəgəh min məmə okotol sakrifais lan kəm Uhgın, əmeiko, soldia min rəha kəpmən u Pailət kəməhuva motohamu ilah, kəni nira natimiəgəh min mine nira nətəmimi min kəmotaiu motol əmə kətiah.* ² Kəni Iesu tənəni=pən məmə, “?Təhro? ?Nikitəmah təhti məmə nərəhiən əskasik rəha nətəm Kaləli əha məmə inkonu ilah kotərəh pik tapirəkis ərəfin nətəm Kaləli? ³ !Kəpə! Iətəni kəm tənəni məmə təsoliən lanəha. Mətəu okəmə itəmah min nəsotəuhliniən itəmah e nolien tərəh min rəhatəmah, kəni itəmah min onəkohmis. ⁴ ?Kəni təhro e nətəm Sailoam eitən əpə nimə əfəməh tənəni məharəg-ərain ilah kohmis? ?Nikitəmah təhti məmə nətəmiəgəhiən rəhalah tərəh tapirəkis nətəmimi rəfin əpəha Jerusiləm? ⁵ !Kəpə! Iətəni kəm tənəni məmə təsoliən lanəha. Mətəu nəmə itəmah nəsotəuhliniən itəmah e nolien tərəh rəhatəmah, kəni itəmah min onəkohmis.”

⁶ Kəni tənəni nəghatiən əuhlin u məmə, “Iətəmimi kəti tənəni nigi kəti e nasumiən rəhan, nərgin u fik. Kəni nian nu min nəuvein tənəni minuvən rəkis, kəni suah u tənəni nian tənəni mətəsəl e nəuan nigi u, mətəu-inu tənəni. ⁷ Kəni in tənəni=pən kəm suah u tənəni nasumiən məmə, ‘Eruh-to. Iəmuva mətəsəl e nəuan nigi minos nu kisil, mətəu iəsəruhiən nəuan nigi kəti mine. Əuahli rəkis. Təsəuviriən məmə təhtul pəsik e niftəni rəha nasumiən.’ ⁸ Kəni suah u iətəm tənəni nasumiən tənəni=pən kəm in məmə, ‘Iətəmi asoli, upəh-to pəh tos min nu kətiah. Kəni iəkəl niftəni mətəu e nəukətin, kəni masiru lan məmki=pən niftəni təuvir. ⁹ Kəni nəmə tənəni e nu əha ikin, kəni ko təuvir. Mətəu nəmə kəpə, ik nəkəhrun nətəni rəkisiən.’ ”

Iesu tənəni vi pətən kəti e Sapət

¹⁰ Kəni e Sapət kəti, Iesu tənəni tənəni nətəmimi əpəha e nimə rəha nuhapuminiən. ¹¹ Kəni pətən kəti əha ikin narmin tərəh tətətig lan e nu eitən, kəni tatol məmə nətəni tənəni tənəni e nian rəfin, kəni mətəhtul əhruahru. ¹² Kəni Iesu tənəni in, kəni in tənəni lan məmə otuva ohni, kəni tənəni=pən kəm in məmə, “Pətən. Iəu iatitəni rəkis rəham nimisiən, ko tənəni kəlimiən ik.” ¹³ Kəni Iesu tənəni=pən nəhlmin lan, kəni əmeiko, tənəni əhruahru minəuvir, kəni minəni-vivi Uhgın.

¹⁴ Mətəu iətəmi asoli rəha nimə rəha nuhapuminiən, niki tənəni məmə inko Iesu tənəni vi pətən u e nian rəha Sapət. Kəni in tənəni=pən kəm nətəmimi məmə, “Nian sikis rəhatəmah o nolien uək lan. Nəkotəhrun nəhuvaian e nian min əha məmə in otol vi itəmah lan, mətəu e nian rəha Sapət, onəsəhuvaian lan.”

¹⁵ Kəni Iərməni tənəni=pən kəm in məmə, “!Itəmah nətəni eiuə min! ?Pəh u ikinu e nikitəmah e nian rəha Sapət, kəni tənəni rəhan kau uə togki u tənəni, kəni masig muvən tənəni nəhu? !Kəpə! Itəmah min nautol lanəha. ¹⁶ Mətəu pətən əha, in nəuaniləuis kəti rəha Epraham, u Setən tənəni o nu eitən. Kəni təhruahru əmə iəu iəkəkeikei mətəni kəni mosmiəgəh in e nian rəha Sapət.” ¹⁷ Kəni nəghatiən rəha Iesu tənəni rəhan tənəni min kəmotəu. Kəni nətəmimi rəfin, niki tənəni tagiən o uək təuvir ağin min iətəm Iesu tatol ilah.

12:59 Mat 5:25-26 * 13:1 Nətəm Isrel kəmotəu o nimisiən rəha nətəmimi min əha mətəu-inu ilah kətətig e Nimə Rəha Uhgın u tasim, kəni mautol nati Lou tənəni. 13:2 Jon 9:2 13:7 Luk 3:9 13:8 2Pitə 3:9,15 13:14 Eks 20:9-10; Dut 5:13-14 13:15 Luk 14:5

Iesu tāmāni nēghatīen əuhlin keiu e Narmānīgīen Rəha Uhgīn
(*Mat 13:31-33; Mak 4:30-32*)

¹⁸ Kəni Iesu tāmāni māmə, “?Narmānīgīen Rəha Uhgīn in təhmen e nak? Pəh iəkəni nēghatīen əuhlin kəti māmə otəgətun itəmāh e Narmānīgīen Rəha Uhgīn. ¹⁹ Nəua nigī kəti u nikitin natiəkəku agin u tətəgətun=pən Narmānīgīen Rəha Uhgīn.† Kəni suah kəti tərfei e rəhan nasumiən. Kəni nikitin teviə mol iahgin, kəni mənīg ilis min kəhuva motol=pən nimaalah e nəhlmin min.”

²⁰ Kəni tāmāni min māmə, “?Iətəgətun Narmānīgīen Rəha Uhgīn māmə in təhmen=pən e nak? ²¹ In təhmen=pən e is nəuan nəuветin iətəm pətan kəti tətalkin flauə e pesin asoli, kəni təhgī flauə rəfin tətasisi matol iahgin.”

Təuə əkəku
(*Mat 7:13-14,21-23*)

²² Nian Iesu tāmətaliuək matuvən Jerusiləm, kəni mətəgətun nətəmimi e nəhruənu asoli min mine lahuənu min. ²³ Kəni suah kəti tāmətapuəh ohni māmə, “?Iərmənīg, nətəmimi nəuan nəuvein əmə iətəm Uhgīn otosmiəgəh ilah?”

Kəni Iesu tāmāni=pən kəm lah māmə, ²⁴ “Iəkəni kəm təmāh māmə onəkotəkeikei motalkut pīk māmə nəkəhuvən pən e namtīhluə u iətəm natiəkəku tatuvən e negəu e neai, mətəu-inu nətəmimi tepət okotalkut māmə okəhuvən imə, mətəu ko kəsəhuvəniən. ²⁵ Mətəu o nian kəti, iərmənīg rəha nimə əha in otəhtul masisig e rəhan doə. Kəni itəmāh u nə səhuvaiən əha imə e nīkulu iətəm natiəkəku, onəkəutəhtul ihluə mətəhtī-əhti nīkulu mətəni māmə, ‘Pale, Iərmənīg. !Erəh e doə o timah!’ Mətəu in otəni māmə, ‘Iəkəruru agin itəmāh.’ ²⁶ Kəni itəmāh onəkotəni māmə, ‘Iərmənīg, kitah kəmotauən pəti, kəni ik nəməgətun itəmāh əpəha imatimāh ikin.’ ²⁷ Mətəu in otəni=pinə māmə, ‘Iəu iətəni kəm təmāh māmə iəkəruru agin itəmāh. Itəmāh rəfin nətəm nəkotərəh agin. ! Əhuvən əpəha isəu ohniəu!’

²⁸ “E nian əha itəmāh onəkoteruh Epraham, mine Aisək, mine Jekəp, mine iəni aupən min kəutatig e negəu e neai iətəm Uhgīn tətərmənīg lan, mətəu itəmāh onəutəhtul ihluə kəni okəraki pətīgəm e təmāh, kəni onəkotasək, mautigət-ərain nəhluvətəmāh, mətətəu tərəh. ²⁹ Kəni nətəmimi okotsipən e nīkalin min rəfin rəha nəhue niftəni, māmə okəhuvən motəharəg motauən e negəu e neai iətəm Uhgīn tətərmənīg lan. ³⁰ Kəni təuvir māmə nəkotəhrun māmə, nətəmimi nəuvein iətəm kəutəhuərisig okəhuva motəhtul aupən. Kəni nətəmimi nəuvein u kəutaupən, ilah okəpanəhuərisig.”‡

Herot təmolkeikei māmə
in otuhamu Iesu
(*Mat 23:37-39*)

³¹ Kəni e nian əha, Farəsi min nəuvein kəməhuva motəni=pən kəm Iesu māmə, “Təuvir māmə onəkiet uəhai əmə u ikinu matuvən, mətəu-inu Herot Antipas tolkeikei māmə otuhamu ik.”

³² Kəni Iesu tāmāni=pən kəm lah māmə, “Herot Antipas in iol ekəu-ekəu, təhmen e kuri rarpin. Əhuvən motəni=pən kəm in māmə iəu iətəni māmə, ‘Eh-to. Nian əkuəkir əmə əha ikin tətətig iətəm iəu iəkəhgī pətīgəm narmin tərəh min e nətəmimi, kəni matol vivi nimisiən rəha nətəmimi, kəni uərisig e nian kisil lan, kəni iəkəkol naunun e rəhak uək.’

³³ “Nati əpnəpin Herot tāmāni lanəha, mətəu iəu iəkəkeikei mətītəu=pən rəhak suaru matuvən u rəueiu, mine olauig, mine oniəh muvən miet pən Jerusiləm. Ikin əha əhruahru iətəm okotəkeikei kisiai iəni min ikin. Mətəu Jerusiləm əmə, kətuhamu iəni min rəha Uhgīn ikin.

† 13:19 Nēghatīen Kris tətəni māmə, “nīkiti mastət.” Mastət in nigī kəti u nikitin in natiəkəku. Tateviə əpəha Isrel, mətəu tikə əpəha Nitəni. 13:25 Mat 25:10-12 13:27 Sam 6:8

13:28 Mat 8:11-12 13:29 Sam 107:3 13:30 Luk 14:9; Mak 9:35; 1Kor 4:9; Mat 20:8 ‡ 13:30 Nətəm Isrel, nīkilah təhti māmə ilah kəutəhtul aupən e nətəmimi ərəfin. Kəni nīkilah təhti māmə Nanihluə min kotərəh əmə. Mətəu Iesu təni māmə nətəmimi tepət rəha Isrel okəsəhuvəniən e negəu e neai, kəni Nanihluə min tepət, ilah okəhuvən e negəu e neai.

³⁴ “!Əui kəsi, nətəm Jerusiləm, nətəm Jerusiləm! Itəmah nəutohamu iəni min rəha Uhgın, kəni nətəmimi nətəm Uhgın təmahli=pa kəm təmah, nəutahtımu ilah e kəpiel apın, inəha nətəmimi u rəha Uhgın nətəm kautos nəghatıən rəhan. Nian tepət iətigaru əfəməh e nəhlmək məmə iəkos vivi itəmah, təhmen=pən e mənig iətəm tatuu nenətin min e nıkəuvkəuvın, mətəu nikitəmah təsagıənıən, kəni məutəpəh iəu. ³⁵ Otafu-to. Uhgın tınəpəh itəmah, rəhatəmah nimə nərahıən otələs, kəni nati tıkə ikin. Kəni iəkəni kəm təmah məmə, nati əha in nıpəhriənıən mətəu-inu onəsoteruh minıən iəu mətəuarus nəkotəni məmə, ‘!İərmənig Uhgın tətətig ilau suah u iətəm tətəuva e nərgın.’ ”

14

İesu təmuvən əpəha ima Farəsi kəti ikin

¹ E nian e Sapət kəti, İesu təmuvən e nimə rəha iətəmi asoli kəti rəha Farəsi min məmə otəuən, kəni nətəmimi kəmauteruh vivi in məmə otol-to nak. ² Kəni inəha İesu təmətəharəg ikin, suah kəti tatimis e nimisiən u nıpətin tətəsisı, in tətəharəg iuəkır əmə ohni. ³ Kəni İesu təmətapuəh o nəgətun min rəha Lou mine Farəsi min məmə, “?Təhro? ?Lou tətəgəhan məmə suah kəti otol vivi nətəmi kautohmıs kotəhrun nəmiəgəhiən min e Sapət, uə Kəpə?” ⁴ Mətəu ilah kəsotəniən nati kəti mine. Kəni İesu təmos suah u, mol nıpətin təuvır min, kəni mahli=pən tətuvən.

⁵ Kəni təməni=pən kəm lah məmə, “?Nəmə itəmah kəti, rəhan suakəku, uə rəhan kau otiuvıg=pən pikin e nimil asoli e Sapət, kəni in otəhro? In otəkeikei muvən mələs rəkis uəhai əmə. ?Pəh u e təmah otəsoliən lanəha?” ⁶ Kəni rəhalah kəti nəghatıən təmikə məmə okotəni.

⁷ Kəni İesu təməh nətəmimi nəuvein iətəm kəmauin e lah o nauəniən, kəni kəməhuva imə kəni motitəpın ikin min rəha nısiəiən məmə okotəharəg=pən ikin. Kəni təməni=pən kəm lah məmə, ⁸ “Nəmə iətəmi tətəuin lam məmə onəkəkuva o nauəniən rəha marıt, kəni nəsuvenıən məharəg pıpım ikin təuvır ikin maupən. Məta suah kəti in tepət mapirəkıs ik tuva, ⁹ kəni iətəmi asoli rəha nimə otəni kəm ik məmə, ‘Agım. Pəh suah u in otəharəg u ikinu.’ Kəni onakaulıs mətəu-inu onəkəkeikei meıuıai məharəg ləhtəni agın ikin nısiəiən tıkə ikin. ¹⁰ Mətəu nəmə suah kəti taun lam məmə nəkuvən mauən e nauəniən kəti, kəni təuvır məmə nəkitəpın ikin nısiəiən tıkə ikin. Kəni ko, nəmə iətəmi asoli rəha nimə tuva, kəni in otəni kəm ik məmə, ‘Rəhak iətəmimi, uvən məharəg əha ilıs, ikin təuvır ikin.’ Kəni inu otləfəri nərgəm e nəhmtı nətəmi rəfin əha imə. ¹¹ İəkəni lanu mətəu-inu iətəmi tətəfəri aru in məmə otəva iətəmi asoli, Uhgın in otəsıahu in. Mətəu iətəmimi tətəsıahu aru in, Uhgın otəfəri matol iətəmi asoli lan.”

¹² Kəni İesu təməni=pən kəm iətəmi asoli rəha nimə u məmə, “Nəmə natol nauəniən asoli kəti e nərauıə uə lapın, təsəuvırıən məmə nəkəuin e ik min nəuvein, mine pıam min, mine nımənın min rəham, mine nətəmi rəhalah nautə tepət u kəutatıg təlau lam. Nəmə natol lanəha, kəni məta, ilah min okotəuin lam məmə nəkuvən motəuən itəmah min ilah, kəni ilah okotalpın nati nəmol kəm lah. ¹³ Mətəu nian natol nauəniən kəti, onəkəkeikei mauın e nanrah min, mine nətəmi nıpəti lah nəuvetın tərəh, mine iəhlkın rah min, mine nətəmi nəhmtılah tərəh, məmə okəhuva nəkaugın ilah. ¹⁴ Kəni Uhgın in otətəuati e rəhan nəuvırıən kəm ik, mətəu-inu ko ilah kəsotalpın agıniən nati nəmol kəm lah. Mətəu e naunun nian, nian nətəm kotəhruahru okotəmiəgəh min, Uhgın otətəu ik lan.”

*Nəghatıən əuhlin
e nauəniən asoli
(Mat 22:1-10)*

¹⁵ Kəni ilah kəti əha ikin e nauəniən təmətəu nəghatıən əha, kəni təməni=pən kəm İesu məmə, “Təuvır pik o iətəmimi u otuvən əpəha e nəgəu e neai ikin Uhgın tətərmənıg lan, kəni mauən e nauəniən asoli rəhan.”

¹⁶ Mətəu Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Nian kəti, suah kəti təmöl nauəniən asoli kəti rəhan, kəni mauin e nətəmimi tepət məmə okəhuva motauən pəti ilah min. ¹⁷ Kəni e nian rəha nauəniən, in təmahl=pən rəhan iol əhruiin məmə otuvən məni pətigəm kəm nətəmimi u təmauin rəkis e lah. Kəni təmuvən məni=pən kəm lah məmə, ‘əhuva-tə motauən, inol əpenə-penə rəkis e nauəniən.’ ¹⁸ Mətəu ilah rəfin kəmotəpəh nuvəniən motəni məmə ko kəsuvaiən. Kəti təmaupən məni kəm in məmə, ‘Pale. Əni=pən-to kəm rəham iətəmi asoli məmə ko iəsvnəiən mətəu-inu, iəmos əmə nəhmti niftəni kəti, kəni iəkəkeiki muvən meruh.’

¹⁹ “Kəni kəti min təni məmə, ‘Pale. Əni=pən kəm rəham iətəmi asoli məmə ko iəsvnəiən mətəu-inu iəmos əmə nəhmti kau ten rəha niuvien kat, kəni iəkəkeiki muvən meh pipim rəhalah min uək.’

²⁰ “Kəni kəti min təni məmə, ‘Əni=pən kəm rəham iətəmi asoli məmə ko iəsvnəiən mətəu-inu, kəmit rəhak pətan kəhuva lahuənu u rəueiu.’

²¹ “Kəni iol əhruiin təmuva məni=pən kəm rəhan iətəmi asoli. Kəni iətəmi asoli u nikin təmāhmə pik, kəni təməni=pən kəm rəhan iol əhruiin məmə, ‘Uvən uəhai e suaru mine ikin min nəuvein e taun meruh nanrah min, mine nətəmi nipəti lah min tərāh, mine nətəmi nəhmti lah tərāh, mine nətəmi nəhklilah tərāh, kəni mit ilah məhuva.’

²² “Kəni in təmöl nati rəhan iətəmi asoli təməni, kəni nian in təmitəlig=pa məni=pən kəm rəhan iətəmi asoli məmə, ‘Iətəmi asoli. Iəu inol rəkis natimnati min iətəm ik nəməni məmə iəköl, mətəu nauəniən tepət əhanəh əha ikin, kəni nimə təhmen e nətəmimi nəuvein min.’

²³ “Kəni iətəmi asoli təməni kəm ioluək məmə, ‘Kəni ko uvən e suaru, mine ikin min rəfin ihluə e taun, kəni muvən muh nikilah məmə ilah okəhuva imə, məmə nimə u rəhak otəkeiki məri. ²⁴ Mətəu iəkəni kəm ik məmə nətəmi iəmaupən mauin e lah, ko kəsotun askəuviniən nauəniən nəuvetin rəhak.’”

Suaru o nitəu-pəniən Iesu

²⁵ Nīmənin nətəmimi tepət kəmautəhuərisig e Iesu e suaru. Kəni nian in təmeirair məni=pən kəm lah məmə, ²⁶ “Nəmə suah kəti tolkeikei məmə otuərisig lak, in otəkeikei mol iəu iəkəhtul aupən e rəhan nəmiəgəhiən. In otəkeikei molkeikei pik agin iəu, mapirəkis rəhan tatə mine məmə mine rəhan pətan mine nətən min mine pian min mine nəuvinin min, mine in əhruahru min.* Kəni nəmə təsoliən lanəha, ko in təsəhmenien məmə otuva rəhak iətəmimi. ²⁷ Kəni nəmə iətəmimi kəti təsələsien rəhan nigə kəluau mitəu=pa iəu, ko in təsəhmenien məmə in otuva mol rəhak iətəmimi lan.

²⁸ “Nəmə itəmah kəti tolkeikei məmə tol nimə asoli kəti u təfəməh, in otaupən məharəg meruh rəhan məni rəha natimnati min məmə təhmen uə kəpə. ²⁹ In tatol lanəha mətəu nəmə in təsəupəniən meruh məni ohni, kəni in otətəuəin mətələhu nəukəti† nimə əmə, nəmə təsoliən naunun lan, kəni nətəmi rəfin u kəhuva moteruh kəni motələh lan motəni məmə, ³⁰ ‘Otafu-to. Suah əpəha təmöl nimə kəni məsol rəfinien.’

³¹ “Kəni nəmə kig kəti, rəhan nətəm kəutəluagin ilah ten-tausin əmə, mətəu tətətəu məmə kig pisin kəti min rəhan nətəm kəutəluagin ilah tuenti-tausin tətəva məmə okuəluagin, ko təsuvən uəhaiən mə otəluagin. In otaupən məharəg mətəlig lan məmə təhrun nəhpəhuiən, uə kəpə. ³² Nəmə təhrun məmə ko təsəhpəhuiən, in otəkeikei mahli=pən nətəmi nəuvein kəhuvən motəh rəhan min tikimir nian in isəu əhanəh, məmə okotol nəməlinuiən. ³³ Kəni təhmen əmə, nəmə itəmah kəti in təsöl əpenə-pənəiən məmə otəhlman e natimnati rəhan məmə tuva muərisig lak, ko in təsuvaiən mə rəhak iətəmimi.”

³⁴ Kəni Iesu təmöl naunun e nəghatien rəhan kəm nətəmimi e suaru məmə, “Sol in nati təuvir kəti, mətəu nəmə narfuiən rəhan tikə, ko nati tikə mə ko tol məmə in otəuvir

14:20 1Kor 7:33 * 14:26 Nəghatien Kris əhruahru tətəni məmə, iətəmi tolkeikei məmə otuərisig e Iesu, in otəkeikei məməki e rəhan min. Mətəu nipəti nati u məmə, kitah okotolkeikei kitah min, mətəu okotəkeikei mautolkeikei pik agin Iesu. 14:26 Luk 9:23

† 14:29 Nəghatien u “nəukəti,” tətəghati e kəpiel min iətəm kətaupən kətələhu o nolien nimə.

min.‡ 35 Kəni ko kəsoliən nati təuvir kəti lan, kəni nətəmimi okotəraki əmə lan. Itəmah rəfin matəlgitəmah tatig, otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatien min u.”

15

Nəghatien əuhlin
e sipsip iətəm təməluēi
(Mat 18:10-14)

¹ E nian əha, nətəmimi tepət nətəmi kautos məni rəha takis, mine nətəmimi min tepət u iol təfagə tərəh min, kəməhuva məmə okotətəlig e Iesu.

² Kəni Farəsi min mine nəgətun min rəha Lou kəməutəni nīkali Iesu o nətəm iol təfagə tərəh min əha, məutəni məmə, “Suah əha, nīkin tagiən əmə məmə nol təfagə tərəh min kəutəhuva ohni, kəni məutəuən pəti.”

³ Kəni əmeiko Iesu təməni nəghatien əuhlin kəti məmə, ⁴ “Inu nīpəhrīənīən, uə kəpə. Nəmə itəmah kəti rəhan sipsip ilah uan-hanrit, kəni kətiəh təluei, kəni tūpəh nainti-nain kəutan ikin təpiə ikin məutəuən, kəni muvən məsal e sipsip u təməluēi mətəuarus məkeikei meruh. ⁵ Nian in təmeh, kəni in təməfəri mələs, kəni nīkin təmagiən. ⁶ Kəni nian in təmiet=pa lahuənu, in otəkeikei mauin e in min nəuvein, mine nətəmimi min u kəutatig ilah min, kəni məni=pən kəm lah məmə, ‘Əhuva. Pəh kotagiən pəti, mətəu-inu iəmeruh min rəhak sipsip u təməluēi.’ ”

⁷ Nian Iesu təməni rəkis nəghatien əuhlin u, kəni məni=pən kəm lah məmə, “Kəni iəu iəkəni kəm təmah məmə, əpəha e neai otəhmen əmə lanəha. Nəmə iol təfagə tərəh kəti titəlig e rəhan nətəligiən muva o Uhgīn, kəni nagīənīən asoli əpəha ilis e negəu e neai o suah u otepət, mapirəkis nagīənīən o nətəmimi nainti-nain u nīkilah təhti məmə kotəhruahru məsotoliən nati kəti tərəh iətəm okotəkeikei mohtəlig e nətəligiən rəhalah ohni.”*

Nəghatien əuhlin
e məni təmikə

⁸ Kəni Iesu təmatig məghati min məmə, “?Nəmə pətan kəti rəhan məni ten kəmol e silfə, kəni məruru kətiəh, kəni in otol nak? In otasiə, kəni maiəh məsal vi əha imə mətəuarus meruh. ⁹ Kəni nian in təmeruh məni əha, in otəuīn e in min nəuvein mine nətəmimi min u kəutatig ilah min, məni məmə, ‘Əhuva pəh kotagiən pəti mətəu-inu iəmeruh rəkis rəhak məni əpələ təmikə.’ ”

¹⁰ Nian Iesu təməni rəkis nəghatien əuhlin u, kəni məni=pən kəm lah məmə, “Iəu iəkolkeikei məmə iəkəni kəm təmah məmə, təhmen əmə min lanəha, nagīənīən asoli e nəhmti nagəlo min əpəha ilis e neai, nian iol təfagə tərəh kəti titəlig e nətəligiən rəhan matuvən o Uhgīn.”

Nəghatien əuhlin e nəti suah kəti iətəm təməluēi

¹¹ Kəni Iesu təmətəkeikei mətəni məmə, “Suah kəti, nətin iərman keiu. ¹² Iətəm təkəku lan tənī=pən kəm tīmīlau, ‘Tatə. Əuəri nautə min rəham, kəni məfa rəhak u rəueiu.’ Kəni tīmīlau təuəri rəhan natimnati kəni məfən kəm lau.

¹³ “Kəni təsuvəhiən, nətin iətəm təkəku tos rəhan muvən mətuati lan kəni mos məni lan, kəni miet imalah ikin muvən e nitəni pişin kəti min isəu. Kəni mol rəhan məni mərəkīn-rəkīn e nolīən tərəh min əmə. ¹⁴ Kəni nian rəhan məni təmikə rəfin, nəumis asoli təman e nitəni əha, kəni nəumis tinatus suah u, nīgīn nauəniən tinikə. ¹⁵ Kəni təmuvən matol uək kəm suah kəti əha ikin, kəni suah u təmahli=pən məmə otuvən mətaugīn rəhan min nīpīkəh min. Nian in təmətaugīn nīpīkəh min əha, ¹⁶ mətəu nəumis

‡ 14:34 Sol rəha nətəmimi e nian əha, in təmol filəh-filəh e nati pişin pişin u rəhalah nətəhiənīən tikə. Kəni nian nəuvein, nəmə nəhu tatol filəh-filəh e sol, kəni ko narfuīən tiet. Mətəu sol rəhatah u rəueiu təsoliən lanəha. In tarfu əmə lanko. 14:34 Mat 5:13; Mak

9:50 15:2 Luk 5:30 15:4 Esik 34:11,16; Luk 19:10 * 15:7 Iesu tətəghati e Farəsi min nətəmi kəutohtəu=pən Lou rəha Mosis, kəni ilah kəutəni məmə kotəhruahru, nati əpnəpīn nərahīən tətətig e nīkilah rəfin.

natus pik kəni əmeiko in tınatolkeikei məmə otun nauəniən nig pikəh min. Mətəu iətəmi tikə məmə otəfən nati kəm in.

¹⁷ “Kəni əmeiko nətəligiən təuvir kəti tinuva ohni, kəni tətəlig məmə, ‘Kəsi. Rəueiu əha noluək min rəha tatə, niglah nauəniən tepət mapirəkis agin, mətəu iəu əpə iətətig u ikinu, otəsuvəhiən iəkimis e nəumis. ¹⁸ Oiəkəkeikei miet u ikinu mitəlig=pən o rəhak tatə, kəni məni=pən kəm in məmə, “Tatə. Iəu iəmol təfagə tərəh e Uhgın mine ik. ¹⁹ Rəueiu əha iəsəhmeniən məmə onəkauin lak məmə nətım. Mətəu ol iəu məmə ioluək əmə kəti rəham.”’ ²⁰ Kəni təməhtul maliuək minatuvən məmə oteh rəhan tatə.

“Mətəu nian təmətuvə əhanəh isəu, rəhan tatə təməsəl=pən mafu, kəni nikin təməpət ohni, kəni maiu muvən mos nəuegin magiən ohni.

²¹ “Kəni nətın təni=pən kəm in məmə, ‘Tatə. Iəu iəmol təfagə tərəh e Uhgın mine ik. Rəueiu əha iəsəhmeniən məmə onəkauin lak məmə nətım.’

²² “Mətəu rəhan tatə taun e rəhan min noluək min məni=pən kəm lah məmə, ‘Ei! Əhuvən uəhai motos napən u iətəm təuvir mapirəkis məhuva məhuvən=pən lan kəm in, kəni motos ring motəfən e nəhlmin, kəni motos put kəhuva məhuvən=pən e nəhlkin, ²³ kəni motos kau iətəm tasisi-asisi məuvir kəni motoh, pəh kətol pəti nauəniən asoli rəha nətik, ²⁴ mətəu-inu nətik u, in təhmen əmə məmə təmimis rəkis, mətəu rəueiu in tınəmiəgəh min. In təməluəi, mətəu ineruh min.’ Kəni əmeiko ilah kinətol lafet.

²⁵ “Kəni e nian əha, nətın iətəm tepət in əpəha e nasumiən. Nian təmətuvə minuva iuəkir o lahuənu, kəni mətəu nətəmimi kətol nəpuən, kəni məutol danis. ²⁶ Kəni taun e ioluək kəti tuva tətəpuəh lan məmə, ‘?Ei, nati nak əha nətəmimi kətol?’ ²⁷ Kəni təməni=pən kəm in məmə, ‘Piam təmuva, kəni rəham tatə təmoh pəlik iətəm tasisi mətəu-inu piam tinitəlig=pa, kəni in təsanən əmə.’

²⁸ “Kəni nikin təmāhmə, kəni in təməni məmə, ‘Ko iəsuvəniən imə.’ Mətəu rəhan tatə təmuva ihluə mətəkeikei kəm in məmə otuvən imə. ²⁹ Mətəu təni=pən kəm rəhan tatə məmə, ‘Afu-to. Kəmətəuatig nu tepət rəkis, kəni iətol uək u ikinu təhmen=pən əmə məmə rəham kəti ioluək, kəni məsəhtian nəuiam. ?Mətəu təhro, tatə? Nəməsəfaiən nati əkəku kəti kəm iəu təhmen=pən e nəni, məmə iəkol nauəniən lan itimah iəu min nəuvein. ³⁰ Mətəu nətım əha iətəm təmərəkin rəfin rəham min natimnati o nətəouiən nıpətan min lan rəha suaru, mətəu nian tinitəlig=pa lahuənu, kəni nəkauit moh pəlik u tasisi-asisi matol lafet lan rəhan.’

³¹ “Mətəu rəhan tatə təni=pən məmə, ‘Nətik. Nian rəfin kilau min ik kətuatig, kəni natimnati rəfin rəhak in rəham. ³² Mətəu təhruahru əmə məmə okol lafet u motəgiən, mətəu-inu piam u təhmen=pən əmə məmə təmimis rəkis, mətəu rəueiu in tınəmiəgəh min. In tənəkə, mətəu rəueiu kinoteh min.’ ”

16

Nəghatiən rəha iətəmi asoli iətəm tatol noliən ekəu-ekəu

¹ Kəni İesu təməni kəm rəhan min nətəmimi məmə, “Suah kəti rəhan nautə tepət, kəni in təmos suah kəti tuva in iətəmi asoli rəha noluək min. Kəni rəhan min nəuvein noluək min kəməhuva motəni=pən nərahien rəha iətəmi asoli əha kəm iərmənig, motəni məmə, ‘Ei, suah kəha tətərəkin rəham natimnati.’ ² Kəni təmauin e suah kəha məmə tuva təghati kəm in məmə, ‘?Ei, nəghatiən nak u iətətəu kətəni lam? İəkolkeikei məmə nəkos rəfin nəghatiən min rəha uək rəham muva, mətəu rəueiu əha iəkəhli pətigəm ik e uək.’

³ “Kəni iətəmi asoli əha təmuvən nikin təhti məmə, ‘Kəsi. Rəhak iərmənig təni məmə otəraki lak e rəhak uək əha rəueiu. ?Kəni oiəkəhro əha rəueiu? Iəu iəsəhmeniən məmə o iəkuvən mətu niftəni o nosiən məni, kəni iəu iəkisiəi neasiəiən o məni. ⁴ !Əuəh! Rəueiu əha inəhrun nati oiəkəh pəh nətəmimi okotol iəu iəkuvən imalah ikin kəni ko motəh vivi iəu nəmə rəhak iərmənig otəraki lak e rəhak uək.’

⁵ “Kəni ko in təmauin rəfin e nətəmimi nətəmi kəmotos məni o iərmənig kəhuva kətiəh kətiəh. Kəni in təməni=pən kəm iətəm təmaupən muva məmə, ‘?İk nəmos nak?’ ⁶ Kəni suah kəha təni məmə, ‘İəmos dirəm rəha oiel rəha nauəhiən ilah uan-hanrit.’* Kəni

15:18 Sam 51:4

15:24 Efəs 2:1,5

* 16:6 Dirəm e oiel kətiəh təhmen e tate o fote litə.

iätəmimi asoli tәмәni=pән кәм in мәмә, ‘Inu мә nauәuә рәһа kauin рәһам. Әһарәг uәһai, кәni мәtei fifti дiрәм әмә e рәһам nauәuә.’

⁷ “Кәni ko мәni=pән кәм suah кәti min мәмә, ‘?Ik нәmos nak?’ Мәтәu in тәni мәмә, ‘Iәmos uan таusin pak wit.’ Кәni iätәmi asoli тәni мәмә, ‘Os nauәuә рәһа kauin рәһам, кәni мәtei=pән әмә eit-hanrit pak wit.’

⁸ “Кәni ko, iәрmәniг рәһа iätәmi asoli әһа iätәm in тәmol тәрәһ lan, тәмәni-vivi in o рәһан neiuәiән мәмә in oteh vivi aru in.

“Nati u тәтәгәтun мәмә нәтәmimi рәһа niftәni, ilah kotәһrun vivi noliән min рәһа niftәni nian ilah кәutәghati кәм lah min, таpirәkis нәтәmimi рәһа нәһагәһагiән.†

⁹ “Кәni iätәni кәм тәmah мәмә, onәkotasiru vivi e нәтәmimi e мәni рәһа niftәni мәмә ilah okәһuva рәһатәmah niәli min. Кәni nian мәni рәһа niftәni u otikә, кәni Uһgin otos itәmah муvән әрәһа e neгәu e neai iätәm ko тәsikәiән.

¹⁰ “Nәмә suah кәti in тәтәsal vivi o nati әкәku кәti, кәni in otәһrun нәsaliән o nati asoli. Кәni нәмә suah кәti in татol noliән тәрәһ e nati әкәku кәti, кәni in otol noliән тәрәһ e nati asoli. ¹¹ ?Кәni tol lanәһа, нәмә itәmah нәsotәsal viviән o мәni рәһа niftәni u, кәni пәһ oteгәһан e тәmah мәмә нәkotos nati iätәm тәuvir пәһriән, u natimnati рәһа Uһgin? ¹² Кәni нәмә itәmah нәsotәsal viviән e natimnati рәһа suah кәti min, кәni niki тәmah тәsәhtiән мәмә okәfinә min кәм тәmah мәмә рәһатәmah әһruahru natimnati мәтәu-inu, kateruh мәмә ko нәsotәsal viviән min natimnati min әһа.

¹³ “Ko iätәmimi кәti тәsuvaiән мәмә in ioluәk рәһа iätәmi asoli mil keiu. Nәмә tol lanәһа, in otolkeikei кәti matol нәuian, кәni мәмәki e кәti кәni мәsoliән нәuian. Кәni ko нәsoliән ioluәk рәһа Uһgin mine мәni e nian кәtiәһ.”

¹⁴ Farәsi min kotolkeikei пik мәni, кәni nian кәmotәтәu нәghatiән min u, кәni кәmotalәһ әuvsan e Iesu. ¹⁵ Мәтәu in тәmәni кәм lah мәмә, “Itәmah nautol noliән min мәмә нәтәmimi kotәni мәмә itәmah нәkotәһruahru. Мәтәu Uһgin тәһrun nikitәmah мәмә нәkotәrah. Iätәni lanu мәтәu-inu nati nak u нәтәmimi кәutos мәмә in nati агin, мәтәu e нәһmti Uһgin in nati әpnapin әмә.”

¹⁶ Кәni in тәmәtәkeikei мәтәni мәмә, “Кәmәтәni пәtigәm Lou mine нәghatiән рәһа iәni min рәһа Uһgin мәтәuarus=pa Jon Bәptais, кәni ko uәrisig lan, кәтәni пәtigәm nanusiән тәuvir рәһа Narmәniгiән Рәһа Uһgin, кәni нәтәmimi рәfin кәutalkut пik мәмә okәһuvән motatig lan. ¹⁷ Мәтәu кәsәniән мәмә uәk рәһа Lou mine нәsanәniән рәһан, тәmol naunun. Нәghatiән рәfin рәһан кәutatig, iätәm тepәт min мәтәuarus=pән iätәm тәkәku агin. Lou otәtatig mapirәkis neai mine niftәni.

¹⁸ “Кәni тәһmen=pән әмә lanәһа: нәмә iätәmi кәti татol тifos мәтәpәһ рәһан пәтан, кәni matit пәтан пisin кәti min мәтуatig, in татol тәfаgә тәрәһ. Кәni нәмә iätәmi кәti tatit пәтан кәti iätәm рәһан iәрman тәmәpәһ кәni ilau мәтуatig, in татol тәfаgә тәрәһ мәтәu-inu in тәtaklәһ e пәтан рәһа iätәmi пisin кәti.”

Nәghatiән рәһа Lasiris mine iätәmi кәti рәһан nautә тepәт

¹⁹ Кәni Iesu тәmәni мәмә, “Iätәmi кәti рәһан nautә тepәт, кәni in татуvән e napән тәuvir кәmoh e al u нәугi naris in нәһmtin tiәkis, кәni nian рәfin in татun әмә nauәniән тәuvir min. ²⁰ Кәni ianrah кәti, нәrgin u Lasiris, nimәgim тәmol рәfin niрәtin min. Кәni кәmәlәs kan әрәһа e namtiһluә рәһа suah u. ²¹ In tolkeikei пik мәмә otatun niрispiәni nauәniән min u кәutәmei e тepil рәһа iätәmi asoli әһа. Кәni nati тәрәһ min кәti, kuri min кәutәһuva мәutәpәһ-әpah nimәgim min рәһан.

²² “Кәni ianrah әһа тәmimis, кәni nagelo min кәmotos in мәһuvән әрәһа e nikali Epraham, ima нәuviriән ikin. Кәni iätәmi u рәһан nautә тepәт, in min тәmimis кәni kitәnim. ²³ Кәni in тәмуvән әрәһа e niгәm asoli, кәni тәтәтәu namәhiән asoli, кәni nian тәmәsal-pәri, mafu Epraham әрәһа isәu. Кәni Lasiris әрәһа e nikalin. ²⁴ Кәni тәmauin әfәmәһ мәмә, ‘!Әui, Tatә Epraham! Asiru lak. Әni=pән кәм Lasiris мәмә otәfән нәuan

† 16:8 Niрәti нәghatiән рәһа Iesu мәмә нәтәmimi рәһа нәһагәһагiән кәsotoliән natimnati iätәm Uһgin in tolkeikei мәмә otәhtul aupән e рәһalah нәmiәгәhiән. Nikilah тәsәhti пikiән нәtәligiән рәһа Uһgin. 16:10 Luk 19:17-26 16:13 Mat 6:24 16:15 Mat 23:28; Luk 18:9-14 16:16 Mat 11:12-13 16:17 Mat 5:18 16:18 Mat 19:1-12; Mak 10:1-12

nəhlmin e nəhu kəni mos muva mek namik lan məmə otətəpu, mətəu iətətəu nahməiən asoli e nigəm u ikinu rəueiu.’

²⁵ “Mətəu Epraham təni məmə, ‘Nətik, nikiim təhti-to rəham nəmiəgəhiən aupən. Ik nəmatos natimnati təuvir min rəham tepət, mətəu Lasiris təmatətəu nahməiən tepət e nipətın. Mətəu rəueiu əha, in tətətəu təuvir u ikinu, kəni ik nətətəu nahməiən tepət e nipətım. ²⁶ Kəni nati kəti min. E nəlugin e tah, nimil asoli tətəuəri itah, ik ko, kəni itimah u. Nəmə itimah kəti tolkeikei məmə otuvnə meh ik, mətəu ko təsuvəniən. Kəni nəmə itəmah kəti tolkeikei məmə otuva meh itimah mətəu ko təsuvaiən.’

²⁷ “Kəni iətəm rəhan nautə tepət təməni məmə, ‘Tatə. Əui, kəsi. Ahli=pən Lasiris tuvən e nimə rəha tatə rəhak, ²⁸ mətəu-inu piak faif əha ikin. Təuvir məmə in otuvən məghati mem əskasik ilah məmə okotətəu ilah məmə okəsəhuvaian u ikinu iətəm iətətəu nahməiən asoli agin ikin,’

²⁹ “Mətəu Epraham təni məmə, ‘Kəpə. Nəghatiən rəha Mosis mine iəni min rəha Uhgın tətətig. Pəh piəm min okotətəu nəghatiən min əha.’

³⁰ “Kəni iətəmi rəhan nautə tepət təməni məmə, ‘Kəpə, Tatə Epraham. Təsəhmenian. Mətəu nəmə iətəmi kəti otəmiəgəh min e nimisian otuvən məghati kəm lah, kəni nipəhrionian, ilah okotəuhlin rəhalah nətəligiən kəni motəpəh təfagə tərəh min rəhalah.’

³¹ “Kəni Epraham təni məmə, ‘Nəmə kəsotətəligiən e nəghatiən rəha Mosis mine iəni min rəha Uhgın, kəni nati əpnəpin nəmə iətəmi kəti təmiəgəh pau e nimisian kəni muvən məghati kəm lah, mətəu ko kəsotəniən nipəhrionian lan.’”

17

Əutətəu itəmah

(*Mat 18:6-7,21-22; Mak 9:42*)

¹ Kəni Iesu təməni kəm rəhan min nətəmiimi məmə, “Pəhrion, natimnati min u kəutiuvipən iətəmi tətəmeipən e təfagə tərəh, okəhuva. !Mətəu nərahian asoli o iətəmi əha u tətəfən-əfən kəm nətəmiimi, uə in suaru rəha nəfən-əfəniən! ² Mətəu nəmə iətəmi kəti tiuvi=pən rəhak kəti iətəmiimi u təhmen e suakəku, məmə otol təfagə tərəh, kəni suah kəha, Uhgın otol nalpinian asoli kəm in. Kəni nalpinian əha otəskasik tapirəkis nəmə kətu=pən kəpiel kəti e nentəui, kəni kəraki=pən əpəha itəhi lokənim. ³ Kəni tol lanəha, əutətəu mauteruh vi rəhatəmah nəmiəgəhiən.

“Nəmə piəm tatol təfagə tərəh kəm ik, kəni əni=pən rəhan nolian tərəh e nəhmtin, kəni nəmə tətəuhlin rəhan nətəligiən, kəni alu e rəhan nolian tərəh məsosian tatig e nikiim. ⁴ Kəni nati əpnəpin nəmə in tatol təfagə tərəh lam mau səpin e nian kətiəh, kəni muva mau səpin, kəni məni=pən kəm ik məmə, ‘Kəsi, iəmol təfagə tərəh lam. Iatitəlig e nətəligiən rəhak kəni mətəpəh təfagə tərəh,’ kəni ik onəkəkeikei məsalpinian malu e rəhan nolian rah min, kəni məsosian tatig e nikiim.”*

⁵ Kəni aposil min kəmotətəpuəh o iərməniğ məmə, “Ol rəhatimah nəhatətəian təskasik təhmin.”

⁶ Kəni İərməniğ təməni məmə, “Nati əpnəpin nəmə rəhatəmah nəhatətəian natiəkəku agin pau təhmen e nipispisi nipəkil, kəni nəkotəhrun nəniən kəm nigı u nokin təfəməh məmə, ‘Euvi aru ik, kəni muvən miuvig=pən itəhi,’ kəni nigı u otol nəuiatəmah.†

⁷ “Otəni-to. ?Nəmə iətəmi kəti rəhan ioluək tətəsum, uə in tateh rəhan min sipsip min, nian in tuva lahuənu, nikitəmah təhti məmə, iətəmi asoli otəni=pən kəm in məmə, ‘!Ei! Va uəhai məharəg mun nauəniən əha?’ !Kəpə! ⁸ In otəni=pən kəm rəhan ioluək məmə, ‘Uvən mol nəgək nauəniən, kəni ko muvən muvən e rəham nəpən təuvir, kəni məfa nəgək nauəniən mine nimək nəmnimian. Nian nəkol rəfin rəham uək, ko nəkəhrun

^{17:3} Mat 18:15 * ^{17:4} Nipəti nəghatiən əha təsəniən məmə kitah okotalu e təfagə tərəh rəha iətəmi kəti mau səpin əmə, mətəu okotəkeikei motalu lanu naunun tikə. † ^{17:6} E nəghatiən əhruahru rəha Iesu, in tətəghati e nikitə mastət u in natiəkəku agin, mine nigı kəti nəukətin təmeviə agin, nərgin u fik-malperi. ^{17:6} Mat 17:20; 21:21

nuniän nauäniän këni mine nämnimiän.’⁹ ?Këni nikitämah tähti mëmä iätëmi asoli, in otëni-vivi rëhan ioluäk o uäk asoli rëhan iätëm in otëkeikei mol? !Këpë!¹⁰ Këni itämah ko, näkotëhmen ëmä e noluäk min rëha Uhgïn. Nian nämotol rëkis natimnati rëfin iätëm Uhgïn tëmëni mëmä onëkotëkeikei motol, onëkotëni mëmä, ‘Itimäh noluäk min ëmä. Noliän rëhatämah tësëhmeniän o nëni-viviän. Itimäh iëmotol ëmä uäk u itimäh oiëkotëkeikei mautol.’”

Iesu tëmöl vivi nätëmi ten iätëm leprosi tëmöl ilah

¹¹ Nian Iesu tëmëtalieuäk matuvän Jerusilëm, in tëmëtalieuäk matuvän=pän e nälugi nitëni mil u Sëmeriä mine Kalëli. ¹² Këni nian in tëmiet=pän lahuënu këti, nätëmimi ten iätëm nimisiän u leprosi tëmöl ilah këmëhuva motëhtul isëu näuvetin, ¹³ këni motauin lan mëmä, “!Iesu, Iätëmi asoli, asiru e timäh!”

¹⁴ Këni nian in tëmeh ilah, tëni mëmä, “Onëkëhuvän o pris mëmä in oteh nipëtëtëmäh.”[‡] Këni nian ilah këmautaliuäk ähanäh e suaru, këni motëuvir, nimisiän tëmikë.

¹⁵ Këni ilah këti tëmëruh mëmä leprosi rëhan tinikë, këni in tëmëlali mitëlig=pän o Iesu, mätëni äfëmäh mëmä, “!Iatëni-vivi Uhgïn! !Iatëni-vivi Uhgïn!” ¹⁶ Këni in tëmëiuaiu e nëhlki Iesu misin näulin nipënegïn tatek niftëni, këni mätëni këm Iesu mëmä nikin tëtägiän mëmä in tëmöl vivi rëhan nimisiän. Këni suah u in iätëm Sëmeriä. ¹⁷ Këni Iesu tëmëni mëmä, “?Iëmol vivi nätëmi ten këni mos rëkis rëhalah nimisiän, uë këpë? ?Mätëu nain min, ilah ië? ¹⁸ ?Suah u in iapispis ëmä, mätëu in pisin ëmä tëmëtëlig=pa mätëni-vivi Uhgïn?” ¹⁹ Këni Iesu tëmëni këm suah u mëmä, “Ähtul maliuäk matuvän. Rëham nëhatëtëiän tëmöl vivi ik.”

Nuvaiän rëha

Narmëniagiän Rëha Uhgïn

(Mat 24:23-28,36-41)

²⁰ Nian këti, Farësi min këmotëtapuäh o Iesu mëmä, “?Onëhgïn Narmëniagiän Rëha Uhgïn otuva?” Këni in tëmëni=pän këm lah mëmä, “Narmëniagiän Rëha Uhgïn otësuviäniän mëmä nätëmimi okoteruh e nëhmti lah. ²¹ Këni iätëmimi tikë më otëni mëmä, ‘Äsal=pa meh, in uëha,’ uë ‘!Äsal=pän meh, in äpëhal!’ mätëu-inu Narmëniagiän Rëha Uhgïn tinuva rëkis mätatig e nikitämäh.”

²² Këni Iesu tëni këm rëhan min nätëmimi mëmä, “Nian min këutëhuva iätëm itämäh onëkotelkeikei mëmä onëkoteh nian min rëha Nëtë Iätëmimi, mätëu ko nësotehiän. ²³ Këni nätëmimi okotëni këm tëmäh mëmä, ‘!Äsal=pa, in uëha!’ uë ‘!Äsal=pän, in äpëhal!’ Mätëu onësëhuvëniän motohtëu=pän ilah, ²⁴ mätëu-inu e nian iëu Nëtë Iätëmimi oiëkuva lan, in otëhmen e noräipiän iätëm tëtoraip këni mätësiägëpin neai e nikalïn këti mätëuäru=pän nikalïn këti min, këni nätëmimi rëfin okoteruh motëhrun. ²⁵ Mätëu äupän, iëu iäkëkeikei mätëu namëhiän tepët, këni nätëmi këutatig räueiu, ilah okotëuhlin nëmtahlah mätëpëh iëu.

²⁶ “E nian iëu, Nëtë Iätëmimi, iëkuva lan, otëhmen=pän ëmä e nian rëha Noa äupän, iätëm nätëmimi këmotol natimnati min mäsotëhruniän mëmä Uhgïn otol nati këti lan mäsotol äpenä-penëiän. ²⁷ E nian äha, nätëmimi këmëutauän, mätëmnim, mautol marit, inëha natimnati min rëfin këmautol e nämiägëhiän rëhalah, motëuäru=pän nian iätëm Noa tinuvän e nipëgnëua negëu asoli rëhan. Këni nuhüän tëmëfuv narüäh asoli tëmüva këni maiu melërmin rëfin nätëmimi iätëm këmäsëhuvëniän e negëu.

²⁸ “In tëhmen=pän ëmä e nian rëha suah këha Lot. Nätëmimi këmotauän, mätëmnim, mätëus nëhmti natimnati min, mätëtasum, mautuvlëkin nimë min, inëha natimnati rëfin këmautol e nämiägëhiän rëhalah. ²⁹ Mätëu e nian iätëm Lot tëmiet lan e taun äha Sotëm,

17:13 Lev 13:45-46 ‡ 17:14 Nian nimisiän leprosi tëmöl suah këti, Lou tëtëni mëmä in tamikmik. Nian nimisiän tëmikë, in otëkeikei müvän meruh pris këti mëmä in otëni pëtigëm këm nätëmimi rëfin mëmä nimisiän tëmikë mine namikmikien tëmikë. Nian Iesu tëmëni këm lah mëmä ökëhuvän motëruh pris këti, in tëhmen mëmä in tëmëni mëmä in otol vivi ilah. 17:14 Lev 14:2-3; Mat 8:3-4 17:23 Mak 13:21; Luk 21:8 17:28 Jen 18:20; 19:25

kəni niġəm mine kəpiel min kəmoġuəu mautesipəri e neai motoġamu ilah rəfin əpəha e taun.

³⁰ “Kəni otəġmen əmə e nian iəu Nəti İətəmimi oiəkuva min lan kəni, Uġġin otol əpu iəu kəm nətəmimi. ³¹ E nian əha, nəmə suah kəti tətəġarəġ ihluə e rəġan nimə, pəġ in taġim məsuvən minian imə məmə in otos rəġan natimnati, kəni nəmə suah kəti in əpəha e nasumiən, pəġ in otəġim məsuva minian laġuənu. ³² !Onəsotaluiən e pətəuəġli rəġa Lot! ³³ In təmolkeikei məmə otəkəlim rəġan nəmiəġġiən e nəġue niġtəni u məsitəupaian iəu, in otəsosiən nəmiəġġiən itulin. Mətəu iətəmimi u tətəpəġ natimnati rəġa nəmiəġġiən e nəġue niġtəni u, kəni mətətəu=pa iəu, in otos nəmiəġġiən itulin. ³⁴ İətəni kəm təmah məmə, e nian əha lapin, iətəmimi keiu okətəupili e pet kətiəġ, kəni okos rəkis kəti, kəpəġ kəti. ³⁵⁻³⁶ Pətan keiu kətəuəġarəġ pəti matuol nauəniən, kəni okos kətiəġ, kəpəġ kəti.”§

³⁷ Kəni rəġan noluek min kəmotəni=pən kəm in məmə, “?İərməniġ, onəkuva iə?”

Kəni in təməni=pən kəm laġ məmə, “Onəkotəġrun əmə. Təġmen e nian nati miəġəġ kəti təmimis mətəməġli, kəni kuverie min koteiuaiu mauton pəti.”*

18

Nəġġatiən əuġlin
rəġa pətəlimis kəti

iətəm tətəsək o nasiruiən

¹ Kəni İesu təməni nəġġatiən əuġlin kəm laġ mətəġətun ilah lan məmə okotəkeikei məutəfaki nian rəfin məsotəpəġiən, məsotoliən məmə nikilah otəsəmeiən. ² In təməni məmə, “Laġuənu kəti, iəni kəti əha ikin rəġa nələġuiən nəġġatiən min. Kəni təsisiəiən Uġġin, kəni təsisiəi minian nətəmimi. ³ Kəni e laġuənu əha, pətəlimis kəti əha ikin, kəni nian rəfin tətəuə materuh iəni u mətəni=pən kəm in məmə, ‘Əui. Kəsi, onəkəsiru lak məġġati o nələġu əġruəġuiən nəraġiən rəġa tikimir rəġak tatol kəm iəu.’ ⁴ Mətəu iəni u in təməsuvəniən, kəni mos nian əfəməġ məmə otəġət mol vi nəraġiən əha rəġa pətəlimis. Mətəu pətan əha təmətətapuəġ o suah kəġa nian rəfin matuvən matuvən, kəni iəni niġin təni məmə, ‘Nati əpnapin iəsisiaieən Uġġin, kəni məsisiəi minian nətəmimi, ⁵ mətəu pətan əha tətəni mətəni nati kətiəġ minatol mirə iəu o rəġan nəġġatiən, matol matol. Pəġ iəkəkeikei muvən məni-vivi rəġan nəraġiən kəni mələġu nəuviriən. Nəmə iəkəpəġ, kəni in otətəuə ohniəu matol matol rəueiu kəni iəkəpəu lan.’ ”

⁶ Kəni nian İərməniġ təməni rəkis nəġġatiən əuġlin əha, kəni məni məmə, “Otətəliġto e nəġġatiən rəġa iəni əpəha iətəm in tərəġ təġmin. ⁷ ?Mətəu təġro e Uġġin? In təmiətəpən rəġan min nətəmimi, kəni ilah kətəsək=pən kəm in nian rəfin e nərauiə mine lapin min rəfin. ?Kəni niġitəmah təġti məmə in otəni=pən kəm laġ məmə, ‘Pəġ pəpim?’ Kəpə. ?Kəni niġitəmah təġti məmə in ko təsasiruiən uəġai əmə e rəġan min? Kəpə. ⁸ İətəni=pinə kəm təmah məmə niġəġriəniən, in otəsiru uəġai əmə e rəġan min, kəni mol vivi rəġalah nəraġiən. ?Mətəu nian iəu Nəti İətəmimi oiəkətiəliġ=pa min lan e niġtəni, oiəkəġ nətəmimi nəuvein nətəm kətətəġətə e Uġġin, uə kəpə?”

Nəġġatiən əuġlin

rəġa Farəsi mine

iətəm tatos məni rəġa takis

⁹ Kəni İesu təməni nəġġatiən əuġlin kəti kəm nətəmimi nəuvein nətəm nikilah təġti məmə ilah kotəġruəġru motəpəriəkis nətəmimi rəfin, kəni motəsəl iəġu e laġ. ¹⁰ In təməni məmə, “Suah mil keiu kəmian əpəha e Nime Rəġa Uġġin məmə kuəfaki. Kəti, in Farəsi, kəni kəti in iətəmi tatos məni rəġa takis. ¹¹ Kəni Farəsi təməġtul məmə tətəfaki, kəni in mətəni aru əmə in, mətəni məmə, ‘Uġġin, iətəni-vivi ik mətəu-inu nəmol məmə iəköl

17:31 Mat 24:17-18   17:32 Jen 19:26   17:33 Luk 9:24   § 17:35-36 E kopi əuas min nəuvein rəġa Niutestimīn iətəm kəmətəi e nəġġatiən Kris əupən, kəmīlpin nəġġatiən min u rəġa fes 36: İətəmi keiu okətəuasum, kəni okos rəkis kəti, kəpəġ kəti.   * 17:37 Niġətəi nəġġatiən u məmə, e nian İesu in otəuə lan, nətəmimi rəfin okoteruh.   18:1 Kol 4:2; 1Təs 5:17

iätəpəsin lak, mə inəha nətəmimi kotalkeikei pik məni kəni məuteiuə məmə kotakləh lan, kəni məutol tərəh, kəni məutakləh e pətan rəha iätəpəsin. Mətəu iəu iəsoliən kəmə ilah. Kəni iəu min iəsoliən kəmə suah kəha iätəm tatos məni rəha takis. ¹² Nian keiu e nəfakiən kətiəh, iätətuakəm mətəpəh nauəniən mətəfaki kəm ik. Kəni nəmə iəkos natimnati ten, iətos rəkis kətiəh mətəfinə kəm ik.’

¹³ “Mətəu suah kəha, iətəmi tatos məni rəha takis, in təməhtul=pən isəu, kəni mətəulis məsəsal pəriən e negəu e neai kəni məfaki. Kəni nikin titəgət mətasək mətəhti mankilahan mətəni məmə, ‘Uhgın, iəu iətəmi tərəh. !Nikim teiuaiu ohniəu!’ ”

¹⁴ Kəni Iesu təni məmə, “İətəni kəm təmah. Nian suah mil u okiatəlig=pən lahuənu, iətəmi rəha takis, in otəhruahru e nəhmti Uhgın. Mətəu Fərəsi, in təsoliən lanəha, mətəu-inu iətəmi tətəfəri aru in, Uhgın otosiahu, mətəu iətəmi tatosiahu aru in, Uhgın otəfəri.”

*Kəlkələh min kəməhuva o Iesu
(Mat 19:13-15; Mak 10:13-16)*

¹⁵ Kəni nətəmimi nəuvein kəmotos rəhalah min iəpəou mətəmätig min məhuva kəm Iesu məmə in otələhu=pən nəhlmin e lah kəni məfaki o lah. Mətəu nian rəhan min nətəmimi kəmotəh ilah, kəni motəniəhu ilah. ¹⁶ Mətəu Iesu təmauin e iəpəou min əha mə okəhuva ohni, kəni məni=pən kəm rəhan min natətəlig məmə, “Sotəniəhuin iəpəou min məmə okəsəhuvaian ohniəu, pəh ilah okəhuva ohniəu, mətəu-inu Narməniğian Rəha Uhgın in rəha nətəmimi min u kotəhmen e iəpəou min u. ¹⁷ İətəni pəhriən kəm təmah məmə, nəmə iətəmi kəti təsolkeikeian məmə oteiuaiu məhmen e kəlkələh min u kəti mupəh Uhgın tarməniğ lan, ko in təsatig ahgəliən Narməniğian Rəha Uhgın.”

*Suah kəti rəhan nautə tepət
(Mat 19:16-30; Mak 10:17-31)*

¹⁸ Kəni iətəmi asoli kəti təməni=pən kəm Iesu məmə, “İəgətun, ik iətəmi təuvir. ? Oiakəhro mos nəmiəgəhiən itulin?” ¹⁹ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “?Təhro nətəuin lak məmə iəu iətəmi təuvir? Suah kəti tikə in iətəmi təuvir, mətəu Uhgın əmə in təuvir. ²⁰ İk nəkəhrun nəghatian min e Lou rəha Uhgın tətəni məmə, ‘Sakləhiən e pətan rəha iätəpəsin, məsohamuiən iətəmimi, məsakləhiən e natimnati, məseiuəiən e kot, misiai rəham tatə mine məmə.’ ”

²¹ Kəni suah u təməni məmə, “Natimnati min rəfin u, iəmol rəfin ilah, nian iəmətəkəku mətəuarus=pa u rəueiu.” ²² Nian Iesu təmətəu nəghatian əha, kəni təni=pən kəm in məmə, “Nati kəti min əmə əha ikin onəköl. Uvən mol nətəmimi kotos nəhmti rəham nautə rəfin ağin, kəni məfən məni lan kəm nanrah min. Kəni ik onəkös nəuviriən tepət əpəha e negəu e neai. Kəni muva muərisig lak, mol məmə rəhak iətəmimi.”

²³ Mətəu nian təmətəu nəghatian min əha, nikin təməpəou mətəu inko rəhan nautə tepət. ²⁴ Kəni nian Iesu təməsal=pən meruh məmə nikin nəpəou, kəni təni məmə, “!Ei, tiəkis ağin o iətəmi rəhan nautə tepət məmə in otuva matig ahgəl e Narməniğian Rəha Uhgın! ²⁵ Tiəkis məmə kau otuvən=pən e niyəg nitil, mətəu tiəkis pik məmə iətəmi rəhan nautə tepət otuva matig ahgəl e Narməniğian Rəha Uhgın.”*

²⁶ Kəni nətəmimi u kəutətəu nəghatian əha kəmotəni məmə, “?Nəmə tiəkis o iətəmi rəhan nautə tepət, kəni pəh əha in təhmen məmə otos nəmiəgəhiən əha?”

²⁷ Mətəu in təməni məmə, “Nati nak u tiəkis pik ağin, mə ko nətəmimi kəsotoliən, mətəu Uhgın in təhrun noliən.”

²⁸ Kəni Pitə təməni=pən kəm in məmə, “?Mətəu təhro e timah? İəmotəpəh rəfin rəhatimah natimnati kəni məhuva məmə iəkəhuərisig lam.”

²⁹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “İətəni pəhriən kəm təmah məmə, iətəmi təməpəh rəhan nimə, uə rəhan pətan, uə pian min, uə rəhan tatə mine məmə, uə rəhan kəlkələh min mətəu-inu in tatitəu=pən Narməniğian Rəha Uhgın, ³⁰ kəni e nəhue niftəni

18:12 Aes 58:1-4; Mat 23:23 18:13 Sam 51:1 18:14 Mat 23:12 18:17 Mat 18:3 18:18 Luk 10:25 18:20 Eks 20:12; Dut 5:16-20 * 18:25 Nəghatian Kris əhruahru tətəni məmə, “Tiəkis o kaməl otuvən=pən e niyəg nitil.” Kaməl in nati miəgəh asoli kəti tapirəkis kau.

u, in otos natimnati tepət tapirəkis ilah mīn u tāməpəh ilah, kəni uərisig, in otos mīn nəmiəgəhiən itulin.”

Iesu təməni pətigəm
rəhan nimisiən

(*Mat 20:17-19; Mak 10:32-34*)

³¹ Kəni Iesu təməni=pən kəm rəhan tueləf natətəlig mīn məmə okohiet e nimənin nətəmimi məhuva kətiəh motuhapumīn ilah mīn, kəni təməni=pən kəm lah məmə, “Otətəlig-to. Rəueiu kəhuvən əpəha ilis Jerusiləm, kəni natimnati mīn iətəm iəni mīn rəha Uhgīn aupən kəmotəni lak, Nəti iətəmimi, e nauəuə mīn rəhalah, ilah okəhuva motol nīpəhriənīən. ³² Nətəmimi okotegəhan=pən lak e nəhlmi Nanihluə mīn, kəni nətəmimi okotəghati motaləh əuvsan lak, motol=pən əmə iəu, motagəh əpis nəhmtək, ³³ kəni okalis iəu, kəni kohamu iəu. Mətəu e nian tatol kisil lan, oiəkəmiəgəh mīn.”

³⁴ Mətəu kəsotəhruən rəhan nəghatiən mīn. In təhmen=pən e nəghatiən iətəm nīpətīn tətəhluəig, kəni kəsotəhruən nīpətī nəghatiən mīn əha.

Iesu təmol vi iətəmi kəti nəhmtīn tərəh
(*Mat 20:29-34; Mak 10:46-52*)

³⁵ Nian Iesu təmuva iuəkīr o taun əha Jeriko, suah kəti in tətəharəg e nīkali suaru nəhmtīn tərəh. Nian rəfin in tətəsiə e məni o nətəmimi. ³⁶ Kəni nian iətəmi əha nəhmtīn tərəh təmətəu məmə nətəmimi tepət kəutaliuək e suaru, kəni in təmətəpuəh məmə, “?Nati nak əha katol?” ³⁷ Nətəmimi kəmotəni=pən kəm in məmə, “Iesu əpəha, iətəm Nəsərit, tətaliuək e suaru.”

³⁸ Kəni təmagət əfəməh məmə, “!Iesu! !Mipi kig Tefit! !Asiru lak!”

³⁹ Kəni nətəmimi mīn u kəutaliuək məutaupən e Iesu, kəmotagət lan, motəni məmə, “!Sagətīn!” Mətəu in təmagət əfəməh təhmīn məmə, “!Mipi kig Tefit! !Asəkəhruin iəu masiru lak!”

⁴⁰ Kəni Iesu təməhtul təməni=pən kəm lah məmə okotit məhuva. Kəni nian kəmotit məhuva iuəkīr, Iesu tətəpuəh ohni məmə, ⁴¹ “?Nəkolkeikei məmə iəkol nak kəm ik?” Kəni in təməni məmə, “Iərmənig, iəkolkeikei məmə oiəkair meruh nati.”

⁴² Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Air meruh nati. Rəham nəhatətəiən tīnol vivi ik.” ⁴³ Əmeiko rəueiu aɡīn mīn, təmair mīnateh nati, kəni mīnatuərisig e Iesu, mətəni-vivi Uhgīn. Kəni nian nətəmimi rəfin kəmoteruh nati əha, ilah kəməutəni-vivi Uhgīn.

19

Iesu mīne Sakiəs

¹ Kəni Iesu təmaliuək muvən imə e taun u Jeriko matuvən məmə otiet=pən e nīkalīn nəuvetīn mīn kəti.

² Kəni e taun əha, suah kəti əha ikin, nərgīn u Sakiəs. In iətəmi asoli kəti rəha nətəm kautos məni rəha takis, kəni in rəhan nautə tepət. ³ Kəni in tolkeikei məmə oteh-to məmə Iesu in pəh, mətəu təruru neruhīən mətəu in təkūəkīr, nətəmimi kəutəhtul pəsīg lan.

⁴ Kəni in təmaiu aupən muvən məri e nīgi kəti, nərgīn u sikəmo, məmə otəhruən neruhīən Iesu nian in otuva=pa in ikin.

⁵ Kəni nian Iesu təmuva əhruahru əha ikin, təməsəl-pəri meruh, kəni məni=pən kəm in məmə, “Sakiəs. Eiuaiu uəhai, mətəu rəueiu ko iəkəkeikei muvən mauən əpəha e rəham nimə.” ⁶ Kəni Sakiəs təmeiuaiu uəhai əmə, kəni mit Iesu mian əpəha iman ikin imə, kəni nīkin təmagīən.

⁷ Mətəu nian nətəmimi kəmoteruh natimnati mīn əha, kəni kəutasīuən kəm lah mīn o nolīən əha məutəni nīkali Iesu məmə, “Suah əha tatuvən e nimə rəha iol təfagə tərəh.”

⁸ Kəni nian kīnəhuvən rəkis e nīpəgnəua nimə rəha Sakiəs, in təhtul məni kəm Iərmənig məmə, “Iərmənig, ətəlig-to. Oiəkəuəri rəhak natimnati mol nəhmtīn keiu, kəti rəhak, kəni kəti iəkəfən kəm nanrah mīn. Kəni natimnati iətəm iəmakləh lan o suah kəti, oiəkəlpīn mau kuvət.”

⁹ Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “Rəueiu Uhgın tinosmiəgəh ik mine rəham mın, mətəu-inu ik mın, nəməhatətə e Uhgın, kəni ik nəuaniləuis pəhriən kəti rəha Epraham.
¹⁰ Kəni iəu, Nəti İətəmimi, iəmuva məmə iəkəsəl e nətəmimi iətəm kəmotəluei, kəni mosmiəgəh ilah.”

Nəghatiən əuhlin

rəha nətəmimi nətəm kəmos məni rəha iərməniğ rəhalah

¹¹ Nian nətəmimi kəməutətəlig e Iesu, in təmətəkeikei mətəni nəghatiən əuhlin kəm lah mətəu-inu in tınuva iuəkır o Jerusiləm, kəni nıkilah təhti məmə Narməniğiən Rəha Uhgın otəsuvəhiən əha rəueiu tuva. ¹² Kəni təməni=pən kəm lah məmə, “İərməniğ kəti tolkeikei məmə in otuvən isəu meruh kig asoli ağın məmə kig asoli otəfəri in mol kig lan əpəha iman ikin, kəni in otəpanitəlig=pa mın. ¹³ Kəni in təmauin e rəhan noluək mın ten, kəni məuəri məni asoli kətiəh kətiəh e lah.* Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, ‘İtəmah onəkotəkeikei motalkut o məni u o nolıən nətın mətəuarus=pən iəu iəkıtəlig=pa mın.’

¹⁴ “Mətəu nətəm iman ikin kəsotolkeikeiən suah kəha, kəni motahli=pən nətəmimi nəuvein kotos nəghatiən məhuvən kəm kig asoli ağın məmə, ‘İtəmah iəsotolkeikeiən məmə suah u otərməniğ e timah.’ ¹⁵ Mətəu kəmləfəri iərməniğ u kol kig lan, kəni in təmitəlig=pa mın. Kəni suah u təmauin e rəhan noluək mın iətəm in təməuəri rəhan məni kəm lah. In tolkeikei məmə otəhrun məmə ilah kəmotətəuarus məni nak nian in təmətatıg əpəha isəu.

¹⁶ “Kəni iətəm təmaupən muva məni=pən kəm in məmə, ‘İərməniğ, nəmələhu=pa məni kətiəh e nəhlmək, kəni iəmətəuarus məni ten mın.’ ¹⁷ Kəni rəhan iərməniğ təməni=pən kəm in məmə, ‘İk ioluək təuvır, nəmol nati iətəm in təuvır. Mətəu-inu nəmol uək təuvır o neruh viviən nati iətəm təkəku, kəni rəueiu əha oiəkəgəhan lam məmə ik onəkərməniğ e taun ilah ten.’

¹⁸ “Kəni iətəm tətərisig lan təmuva məni=pən məmə, ‘İərməniğ, nəmələhu=pa məni kətiəh e nəhlmək, kəni iəmətəuarus məni faif mın.’ ¹⁹ Kəni iərməniğ təməni=pən kəm in məmə, ‘İk onəkərməniğ e taun ilah faif.’

²⁰ “Kəni ioluək kəti mın təmuva məni=pən kəm in məmə, ‘İərməniğ, inu rəham məni. İəməlis-ərain e napən, kəni məhluaiğ vivi lan. ²¹ İəu iəməğın lam mətəu-inu, iəkəhrun məmə ik iətəmi nolıən rəham tiəkis. İk natos natimnati kəsəniəmə məmə rəham, kəni matos nauəniən e nasumiən mın rəha nətəmimi pisin mın.’

²² “Kəni iərməniğ təməni=pən kəm in məmə, ‘İk ioluək tərəh! E rəham əmə nəghatiən, iətakil ik məmə nəmol tərəh ağın. Nəmə ik ninəhrun rəkis məmə iəu iətəmi iəkis, kəni iətos natimnati iətəm kəsəniəmə rəhak, kəni matos nauəniən e nasumiən mın rəha nətəmimi pisin mın, ²³ kəni təhro nəməsosiən rəhak məni muvən məfən e bank, kəni nian iəkıtəlig lan, iəkəhrun nosiən rəhak məni ilau nətın.’

²⁴ “Kəni təməni=pən kəm rəhan mın nətəmimi məmə, ‘Otos rəkis rəhan məni, kəni motəfən kəm suah u rəhan məni ten.’

²⁵ “Kəni ilah kəmotəni məmə, ‘İərməniğ, təsəhruahruiən mətəu-inu rəhan məni ten rəkis!’

²⁶ “Kəni iərməniğ təməni=pən kəm lah məmə, ‘İətəni kəm təmah məmə, iətəmimi iətəm tatos nati kəti, kəmanəfən mın nəuvein mın kəm in. Mətəu iətəmi rəhan nati kəti tikə, kəpanos rəkis rəhan natimnati rəfin. ²⁷ Kəni rəueiu, rəhak tikimır mın iətəm kəməsotolkeikeiən iəu məmə iəkuva kig rəhalah, onəkotit ilah məhuva, kəni motuhamu ilah e nəhmtək.’ ”

Iesu təmuvən Jerusiləm

(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19)

²⁸ Kəni nian Iesu təməğhati rəkis, kəni in təmalıuək maupən matuvən əpəha ilis Jerusiləm, kəni nətəmimi kəmautuərisig lan. ²⁹ Nian kəməhuva iuəkır o lahuənu mil u

19:9 Luk 13:16; Uək 16:31   19:10 Luk 15:4; Jon 3:17; 1Tim 1:15   * 19:13 Kəni iərməniğ təməfən məni kətiəh kətiəh kəm rəhan ioluək ten, kəni məni kətiəh in təhmen=pən e uan-hanrit-tausin vatu.   19:17 Luk 16:10   19:26 Mat 13:12; Luk 8:18

keiu, Petfas mine Petani e Nitauat Raha Nigi U Olif, kani in tamani=pən kəm rəhan mil keiu iətamimi məmə, ³⁰ “Onəkian əpəha lahuənu ikin kəmotəpən ikin. Ikin əha, onəkueh nəti togki kəti kəsasə əhanəhian lan. Nəkiatis nıləuis lan muasig miəuva u ikinu. ³¹ Kani nəmə suah kəti tətəpuəh o təlau məmə, “Nətiatis togki o nak?” kani onəkuəni=pən kəm in məmə, ‘Iərmənig, in tolkeikei məmə otol nati kəti lan.’ ”

³² Kani kəmian mueruh natimnati rəfin tol əmə məmə inu Iesu tamani. ³³ Kani nian kəmətiatis nəti togki, kani nətəmimi min rəha togki kəmotəpən o lau məmə, “!Ei! ? Nətiatis nəti togki o nak?” ³⁴ Kani ilau kəmuəni=pən məmə, “Kəpə. Iərmənig tolkeikei məmə otol nati kəti lan.” ³⁵ Kani kəmuasig miəuva kəm Iesu, kani kəmuəpəg rəhalau kəti napən muəhtərain nəmtah nəti togki lan, kani muasiru e Iesu təri masuə e nəti togki. ³⁶ Nian təmasuə lan minatuvən, kani rəhan min nətəmimi kəmotəpən motəpəg rəhalah min kəti napən motəpənə e suaru.†

³⁷ Nian Iesu tınatuvə iuəkir o Jerusiləm mətasuə e togki məteiuaiu e Nitauat Raha Nigi U Olif, kani nətəmimi min rəfin rəhan nıkiləh təmagiən, kani minautəni-vivi Uhgın məutəgət əfəməh o nati apispis min ilah kəmoteruh in təmatol. ³⁸ Kani ilah məutəni məmə,

“!Iərmənig Uhgın tətətig ilau kig u iətam tətuvə e nərgin!

Pəh nəməlinuian otətig əpəha e negəu e neai, kani əpəha ilis ilis agin e negəu e neai, okətəfəri nərgi Iərmənig Uhgın!”

³⁹ Kani Farəsi min nəuvein əha kəutətig əha ikin kəmotəni=pən kəm in məmə, “Iəgətun. Əniəhu rəham min nətəmimi məmə okəsotəgətən.”

⁴⁰ Mətəu in tamani=pən kəm lah məmə, “Nəmə nətəmi min u kəsotəgətən, kani kəpiəl əpnəpin min u, ilah okotəgət əfəməh.”

Iesu təmasək
o nətəm Jerusiləm

⁴¹ Kani nian Iesu təmuva iuəkir meruh taun əha Jerusiləm, in təmasək o nətəmimi min əha ikin əha.

⁴² Kani in tənəni məmə, “Kəsi, iəmolkeikei pik məmə itəmāh min nəmotəhrun natimnati min iətam okotəfinə nəməlinuian kəm təmah e nian u rəueiu. Mətəu kəpə. Kani rəueiu, natimnati min əha kəutəhluag ko nəsoteruhian. ⁴³ Mətəu e nian min iətam otuvə o təmah, rəhatəmāh tikiimir min okəhuva motəhtul tətəlau e təmah, okotel niftəni motəpəri motol əpətin rəhatəmāh taun, kani motəhtipəsīg lan məmə onəsəhietən. ⁴⁴ Kani ilah okotərəkın rəfin nimə e taun rəhatəmāh, kani ko kəpiəl kəti mine rəha nimə min otəsəhtulian. Kani okotohamu itəmāh rəfin itəmāh kəlkələh min rəhatəmāh. Natimnati rəfin u otuvə mətəu-inu itəmāh nəmoteruh mətəu nəməsotəhrunian nian iətam Uhgın təmuva məmə in otosmiəgəh itəmāh lan.”

Iesu təməhgi pətīgəm nətəmimi iətam kautol makit e Nimə Rəha Uhgın

(*Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Jon 2:13-22*)

⁴⁵ Kani Iesu təmuvən Jerusiləm, kani muvən e iat rəha Nimə Rəha Uhgın meruh nətəmimi kautol makit ikin, kani təməhgi pətīgəm ilah.‡ ⁴⁶ Kani in tamani=pən kəm lah məmə, “Kəməte rəkis e Nauəuə Rəha Uhgın məmə, ‘Rəhak nimə, in nimə rəha nəfakian,’ mətəu itəmāh ninautol tınuva məmə ‘nimə kəti iətam nakləh min kəutəhluag ikin.’ ”

⁴⁷ Kani uərisig lan, e nian min rəfin, Iesu təmətəgətun əpəha imə e Nimə Rəha Uhgın. Kani pris asoli min, mine nəgətun min rəha Lou, mine nətəmimi asoli min rəha nətəm Isrel, kəməutəsəl e suaru məmə okotuhamu Iesu, ⁴⁸ mətəu kəsotəhian suaru kəti mətəu-inu nətəmimi rəfin kətolkeikei pik məmə okotətəu nəghatən min rəhan, kani nəghatən rəhan tətəkəlīm vivi rəhalah nətəligiən.

† 19:36 Nian kəmotəpəg rəhalah min kəti napən motəpənə e suaru məmə togki otaliuək lan, inu nəmtətən rəha nisaiən rəhalah o Iesu. 19:38 Sam 118:26 19:44 Luk 21:6 ‡ 19:45 Afin-to e tiksınəri “Nimə Rəha Uhgın” o nəhrunian natimnati nian Iesu təmuvən məhgi pətīgəm nətəmimi e Nimə Rəha Uhgın. 19:46 Aes 56:7 19:46 Jer 7:11 19:47 Luk 21:37

20

Nətapuəhiən məmə
pəh təmegəhan e Iesu
məmə otol uək

(*Mat 21:23-27; Mak 11:27-33*)

¹ Nian kəti, Iesu təmətəgətun nətəmimi əpəha e Nimə Rəha Uhgın, kəni mətəni pətigəm nanusiən təuvir rəha Uhgın kəm nətəmimi. Kəni pris asoli min, mine nəgətun min rəha Lou, mine nətəmimi asoli min rəha nətəm Isrel kəməhuva moteh in, ² kəni kəmotətapuəh ohni məmə, “?Əni-to kəm timah məmə natol natimnati min əha e nepətian əhro? ?Kəni pəh təmegəhan lam natol natimnati min əha?” ³ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Təuvir əmə. İəu iəkətapuəh min e nəghatian kəti kəm təmah, kəni itəmah onəkotaupən motuhalpın=pa kəm iəu. ⁴ ?Pəh təmegəhan e nepətian kəm Jon məmə in otol bəptais e nətəmimi, Uhgın uə iətəmimi əmə?”

⁵ Kəni kinəutəni nəghatian u kəm lah min, məutəni məmə, “Nəmə kotəni məmə Uhgın təmegəhan lan, kəni in otəni məmə, ‘?Mətəu təhro nəsotəniən nıpəhrıənıən e nəghatian rəha Jon?’ ⁶ Mətəu nəmə kitah kotəni məmə nətəmimi əmə kəmotegəhan lan, kəni nətəmi min əha okotəhti itah e kəpiel mətəu-inu ilah kinotəni rəkis nıpəhrıənıən e Jon məmə in iəni kəti rəha Uhgın.” ⁷ Kəni ilah kəmotuhalpın məmə, “İtimah iəsotəhrunıən məmə pəh təmegəhan lan.” ⁸ Kəni Iesu tənı=pən kəm lah məmə, “Kəni iəu min, ko iəsəniən məmə pəh təmegəhan e nepətian kəm iəu məmə iəköl natimnati min u.”

Nəghatian əuhlin
e nasumiən rəha krep

(*Mat 21:33-46; 22:15-22; Mak 12:1-17*)

⁹ Kəni Iesu təməni nəghatian əuhlin kəti kəm nətəmimi məmə, “İətəmi asoli kəti təmərfəi nıləuis u krep e nasumiən asoli rəhan. Kəni mələhu=pən nasumiən u e nəhlmi nətəmimi nəuvein, kəni ilah okəutasum kəni məutafəl, kəni nian rəha nəuləkıən, kəni ilah okotəfən nəuvetın kəm in. Kəni in təmuvən əpəha e nıtəni pısın kəti min, kəni minatig minos nian tepət.

¹⁰ “Kəni nian krep təmol nəuan kəni minatimarəg, iətəmi asoli u təmahlı=pən rəhan kəti ioluək məmə in otuvən meruh nətəm kəutasum e rəhan nasumiən məmə okotəhli nəua krep, kəni motəuəri motəfən rəha iətəmi asoli nəuvein. Mətəu nətəmimi min əha kəmotəhtul motəhti ioluək əha, kəni motahlı=pən titəlig kəni məsotəfəniən nəua krep nəuvein kəm in. ¹¹ Kəni iətəmi asoli təmahlı=pən min rəhan kəti ioluək. Kəni ilah kəmotəh min, kəni motol aulis in, kəni motahlı=pən titəlig məsotəfəniən nəua krep kəti kəm in mine. ¹² Kəni in təmahlı=pən min kəti, kəni ilah kəmotəh motəfən nıməgım kəm in, kəni motərazi pətigəm lan.

¹³ “Kəni iətəmi asoli rəha nasumiən tənı məmə, ‘?Oıəkəhro əha rəueiu? Təuvir məmə iəkahlı=pən nətik əhruahru, iətəm iəkölkeikei pık. Nıkık təhti məta okotısıai in.’ Kəni in təmahlı=pən.

¹⁴ “Mətəu nian nətəmimi min əha kəmoteruh, kəni kəmotəni kəm lah min məmə, ‘Nətı iətəmi asoli əpə tətıva u nian kəti nasumiən tuva mol rəhan lan. Pəh kotohamu, kəni kitah kotos nasumiən u rəhan məmə rəhatah.’ ¹⁵ Kəni kəmotaskəlım motatu pətigəm lan e nasumiən, kəni motəh motəhamu.

“?Kəni tol lanəha, iətəmi asoli rəha nasumiən otol nak e nətəmimi min əha? ¹⁶ In otıva kəni moh nətəmimi min əha mohamu ilah, kəni in otələhu=pən nasumiən asoli əha tuvən e nəhlmi nətəpısın.”*

Kəni nian nətəmimi kəmutətəlig lan kəmotətəu nəghatian əha, məutəni məmə, “! Təuvir məmə, otəsöl ađınıən nati əha!”

20:9 Aes 5:1 * 20:16 Nəghatian əuhlin u tətəghati e nətəmimi pısın pısın min tepət. İətəmi asoli rəha nasumiən tətəgətun=pən Uhgın. Kəni nasumiən rəha krep tətəgətun=pən nətəmimi rəha Isrel. Nətəm kəutasum tətəgətun=pən nətəmimi asoli min rəha nətəm Isrel. İol əhrıın nati rəha iətəmi asoli tətəgətun=pən iəni min rəha Uhgın. Kəni nətı iətəmi asoli tətəgətun=pən Krısto İesu.

¹⁷ Mətəu Iesu təməsal=pən meruh ilah, kəni məni məmə, “?Mətəu nəghatiən u nipətin nak? Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, ‘Kəpiel iətəm nətəmimi rəha nuvləkinian nimə kəmotəraki lan, in tinuva kəpiel keikei rəha noliən nimə.’

¹⁸ “Nətəmimi rəfin nətəm okotəmei motorin=pən ilah e kəpiel əha, kəni nikilkililah otitəgīt-əgīt. Kəni nəmə kəpiel əha otəmei məhti iətəmi kəti, kəni in otəuvtəuvtə mərah agin.”

¹⁹ Kəni nəgətun min rəha Lou, mine pris asoli min kəmotəhrun məmə nəghatiən əuhlin u rəhan tətəni əmə ilah, kəni tol lanəha, ilah kəutəsal e suaru məmə okotaskəlim uəhai əmə, motləfən e kaləpus, mətəu kinotəgin e nətəmimi, kəni motəpəh.

?Təhruahru məmə nətəmimi okotətəu takis kəm Sisə,
uə kəpə

(*Mat 22:15-22; Mak 12:13-17*)

²⁰ Kəni nəgətun min rəha Lou, mine pris asoli min kəutəsal vivi o Iesu məmə okotətəu nəghatiən kəti rəhan u təsəhmen əhruahruian. Kəni o nəghatiən u, okotəfən in e nəhlmi iətəm kəti rəha kəpmən rəha Rom. Kəni kəmotəhli=pən nətəmimi nəuvein məmə ilah okəhuvən motol kəuit kəsua e Iesu. ²¹ Kəni kəuit kəsua min kəməhuvən motətapuəh o Iesu məmə, “Iəgətun. Itimah iəkotəhrun natimnati min iətəm nətəni mine natimnati iətəm nətəgətun nətəmimi lan, kotəhruahru vivi. Ik onəsoliən noliən pisin kəm suah kəti, kəni matig mol pisin min kəm suah kəti. Mətəu onəköl təhmen-əhmen əmə kəm lah rəfin. Kəni ik nətəghati əmə e nipəhriənian mətəgətun nətəmimi e suaru rəha Uhgın. ²² Kəni tol lanu, əni-to kəm təmah məmə, təhruahru e Lou rəhatah məmə okotətəou takis kəm Kig Sisə u in iətəmi asoli agin rəha kəpmən rəha Rom, uə kəpə?”

²³ Mətəu Iesu təməhrun rəkis məmə kautol kəuit kəsua kəm in, kəni in təməni=pən kəm lah məmə, ²⁴ “Otəgətun-to məni† kəti kəm iəu. ?Narmi pəh u tətətig e məni u? ? Kəni nərgi pəh u tətətig e məni u?” Kəni kəmotəni məmə, “Narmi Sisə, mine nərgi Sisə.”

²⁵ Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “Kəni ko nəmə natimnati rəha Sisə, əfən kəm Sisə. Kəni natimnati rəha Uhgın, əfən kəm Uhgın.”

²⁶ Kəni e nəhmti nətəmimi ərəfin, nəghatiən min iətəm kəutətapuəh lan, ko kəsələs iahuiən Iesu lan. Mətəu narmilah təmiuwig pik e nəghatiən iətəm Iesu təmuhəlpin, kəni kəməsotəghatiən.

?Təhro e iətəmi timis
kəni məmiəgəh min?

(*Mat 22:23-33; Mak 12:18-27*)

²⁷ Kəni Satusi min nəuvein kəməhuva o Iesu. Ilah kəutəni məmə nian iətəmi timis, ko təsəmiəgəh minian. ²⁸ Kəni kəmotətapuəh e nəghatiən kəti kəm Iesu məmə, “Iəgətun. Mosis təmətəi=pən e Lou rəhatah məmə nəmə iərman kəti otimis, kəni məpəh rəhan pətan, kəni məsuələsian nətilau kəti mine, kəni pian otəkeikei mit pətəlimis əha, məmə okuələs nətilau kəti ko, kəni suakəku u otos nime i rəhan tatə asoli əpəha tinimis rəkis.

²⁹ “Tol lanəha, nəman ilah səpin, u rəhalah tatə kətiəh. Kəni iətəm tepət e lah təmaupən mit pətan kəti, kəni məsuələsian nətilau kəti, kəni mimis. ³⁰ Pian iətəm tətərisig lan, təmit min pətəlimis u, mətəu in min təmimis, kəni kəməsuələsian nətilau kəti. ³¹ Kəni uərisig lan, pialah kəti min təmit min pətəlimis u, mətəu in min təmimis. Kəni pian min əha ilah rəfin səpin kəmotit pətan u, mətəu kəsotələsian nətilah kəti, ilah kəməhmis ərəfin. ³² Kəni uərisig lan, pətəlimis u timis min. ³³ Inəha nətəmimi səpin, ilah pialah min kəmotit pətan əha. ?Mətəu e Naunun Nian, nian nətəmimi okotəmiəgəh min e nimisian, pətan əha in rəha pəh lan?”

³⁴ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “E nian u rəueiu e nəhue niftəni u, nəman mine nipətan kautol marit. ³⁵ Mətəu e nian rəha natigian vi, otəsoliən lanəha. Nətəmimi

20:17 Sam 118:22   20:18 Aes 8:14-15   20:20 Luk 11:54   † 20:24 Məni u in silin kəti rəha Rom, kətəni məmə Tənariəs. Okotəkeikei motətəou takis e məni əha tatuvən kəm Sisə.   20:28 Dut 25:5

nətəm Uhgín nìkin tətəgìan o lah məmə ilah okotəmiəgəh mìn e nìmisian, kəni in otos ilah məhuvən kotatig e natigian vi. Kəni ko ilah okəsotolian marit, kəni ilah okəsotohtəu-pəniən nolian rəha marit, ³⁶ mətəu-inu ilah ko kəsəhmis minian. Kəni ko kəsəhmis minian mətəu-inu, ilah okotəhmen əmə e nagelo mìn nətəm kəsəhmisian, kəni məsotolian marit, kəni məsotəməkian e kəlkələh mìn. Kəni ilah mìn u nətəm Uhgín təmol ilah kotəmiəgəh mìn e nìmisian, ilah mìn nenəti Uhgín.[‡] ³⁷ Kəni kotəhrun məmə inu otuva mol nìpəhriənian lan mətəu-inu, nauəuə rəha Mosis tətəgətun mìn məmə nian nətəmimi okəhmis, ilah okotəmiəgəh mìn. E nənian rəha nigì iətəm nigəm təmatuəu=pən lan, Mosis təmauin e Iərməniğ məmə in ‘Uhgín rəha Epraham, Uhgín rəha Aisək, mine Uhgín rəha Jekəp,’ nati əpnapin ilahal kəmlimis rəkis nuvəh nəuətin. ³⁸ Uhgín u, in Uhgín rəha nətəm kautəmiəgəh, mətəu səniəmə in Uhgín rəha nətəm kəməhmis, mətəu-inu in tateh nətəmimi mìn rəfin məmə ilah okotəmiəgəh, nati əpnapin nəmə kəməhmis rəkis uə kautəmiəgəh əhanəh.”

³⁹ Kəni nəgətun mìn rəha Lou nəuvein kəmotəni=pən kəm Iesu məmə, “Iəgətun, nəmuhalpin vivi pəhriən.” ⁴⁰ Kəni kəmotəgin o nətapuəh minian nəghatian kəti mìn tol lanəha.

Kig Tefit mine Kristo
(*Mat 22:41-46; Mak 12:35-37*)

⁴¹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “?Təhro nətəmimi kəutəni məmə Kristo iətəm Uhgín təməni məmə otahli=pa, in mipi Kig Tefit? ⁴² Mətəu-inu e Nauəuə Rəha Nəpuən Mìn,[§] Kig Tefit aru əmə təməni məmə,

‘Iərməniğ Uhgín təməni=pən kəm rəhak Iərməniğ* məmə, “Əharəg u e rəhak maru, ikin ima nəsanəniən mine nisaiən,

⁴³ mətəuarus=pən iəu iəkələs iahu rəham tikimir mìn,

məlin=pən ilah əpəha ləhtəni e nəhlkəm,

məmə nətərməniğ e lah.” †

⁴⁴ Kig Tefit əhruahru təməni məmə Kristo in rəhan Iərməniğ. ?Kəni nəmə mipi Tefit əhruahru əmə, kəni təhro matol rəhan Iərməniğ lan?”

Iesu təmagət
e nəgətun mìn rəha Lou

(*Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54*)

⁴⁵ Nətəmimi kəməutətəlig, kəni Iesu təməni=pən kəm rəhan mìn nətəmimi məmə, ⁴⁶ “Itəmah onəkotəkeikei məutətəu vivi itəmah kəni məsotohtəu-pəniən nolian mìn rəha nəgətun mìn rəha Lou. Ilah kotolkeikei məmə okəhuvən e napən əfəməh mìn rəha nəfəriən məmə nətəmimi okoteruh=pən ilah lan. Kəni nìkilah tətəgìan nian nətəmimi kəutəfəri nəhlmi lah kəm lah e nisaiən əpəha e makit. Kəni əpəha imə e nimə rəha nuhapuminiən, kotolkeikei məmə okotəharəg əpən əpəha təuvir ikin. Kəni e nian rəha lafet, ilah kotolkeikei məmə okəhuvən motəharəg əpən ikin nisaiən ikin. ⁴⁷ Kəni ilah kautol tərəh kəni məutakləh e nimə mìn rəha pətəlimis mìn. Kəni ilah kəutəfaki əfəməh məuteiuə əmə məmə nətəmimi okoteruh ilah ohni. Nəlpiniən rəha nətəmimi mìn u in otəskasik mapirəkis.”

‡ 20:36 Nətəmimi u kəutatig rəueiu e nəhue niftəni u, kautol marit məmə okotəmək e kəlkələh mìn. Mətəu nəmə iərman kəti o pətan kəti tatuvən e negəu e neai, ko təsəmisian, kəni ko təsolian marit məmə otemək. 20:37 Eks 3:6 § 20:42 “Nauəuə Rəha Nəpuən Mìn” in “Ol Sam” e Bislama Baebol. * 20:42 Nətəmimi e nian rəha Iesu, kotəhrun məmə nəghatian u “Iərməniğ” e nəpuən u tətəghati e Məsaiə iətəm Uhgín təməni məmə otahli=pa. † 20:43 Nəghatian Kris əhruahru tətəni məmə, “iəkol rəham tikimir mìn ilah okotəhmen e nati kəti iətəm kətəharəg matəfu-pəri nəhlkəm lan.” 20:43 Sam 110:1

21

Pətalimis kəti təməfən
rəhan məni kəm Uhgın

(Mak 12:41-44)

¹ Kəni nian İesu təməsal-pəri, materuh vivi nətəmimi min u rəhalah nautə tepət kəutəfən rəhalah məni e bokis kətəfən məni ikin əpəha e Nimə Rəha Uhgın, ² kəni in təmeruh pətəlimis kəti ianrah tətəfən məni əkəku keiu əmə.* ³ Kəni İesu təni məmə, “Nipəhrənən iətəni kəm təmah məmə, məni iətəm pətan u təməfən, in tapirəkis rəha nətəmimi rəfin, ⁴ mətəu nətəm rəhalah nautə tepət kəmotəfən məni nəuvein mətəu inko in nati əpnəpən o lah, rəhalah tepət min əpəha ikin. Mətəu pətəlimis u in ianrah pəhrən, in təməfən rəfin rəhan məni o nos nəhmtinən nauənən nigın, kəni tikə min əha ikin.”

İesu təməghati e natimnati min
iətəm okəhuva

(Mat 24:1-35,42-44; Mak 13:1-37)

⁵ Kəni İesu təmətəu rəhan min nəuvein nətəmimi kəutəni Nimə Rəha Uhgın iətəm rəhan kəpiel asoli min kotəuvir, mine natimnati təuvir min əha imə iətəm nətəmimi kəmotəfən kəm Uhgın. Kəni təni məmə, ⁶ “İtəmah nəuteruh natimnati min əha, mətəu nian otətuva nətəmimi okotoharəg-rəg kəpiel min rəha nimə əha, kəpiel min rəfin okotəmei, ko kəti təsəhtulən əha tətəhtul ikin rəueiu.”

⁷ Kəni kəmotətapuəh ohni məmə, “İəgətun. ?Natimnati min əha onəhgın kəhuva? ? Kəni nəmtətən nak otəgətun məmə otəsuvəhiən natimnati min əha okəhuva?”

⁸ Kəni İesu təni məmə, “Onəkotəkeikei məutətəu vivi itəmah məmə suah kəti otəseiuən e təmah, mətəu-inu nətəmimi tepət okəhuva motəni məmə, ‘İəu, iəu Kristo u!’ Kəni nəuvein okotəni məmə, ‘Nian rəha natimnati əha tinuva iuəkir.’ Mətəu onəsəhuərisiğən e lah. ⁹ Kəni nian onəkotətəu nanusiən məmə nətəmimi kəutəluagin, uə nətəmimi kəutəməu ilah rəhalah kəpmən, mətəu itəmah onəsotəginən. Natimnati min əha okotaupən məhuva pipim, mətəu kəsənə məmə in Naunun Nian.”

¹⁰ Kəni İesu təni=pən kəm lah məmə, “Nətəmimi e nitəni min nəuvein okotəluagin ilah nətəmimi e nitəni min nəuvein, kəni kəpmən nəuvein okotəluagin ilah kəpmən nəuvein. ¹¹ Kəni nəmig asoli min okotan, kəni nəumis otan ikin min tepət e nəhue niftəni, kəni nimisiən əskasik min okotan e nəhue niftəni, kəni əpəha ilis e neai, natimnati min okəhuva motol niki nətəmimi otəgin, kəni ilah okoteruh nəmtətən asoli min e neai.

¹² “Mətəu nian natimnati min u okəsəhuva pipim əhanəhiən, nətəmimi okotaskəlim itəmah, kəni motol nərahən kəm təmah o nəhatətəiən rəhatəmah, kəni motələs itəmah məhuvən əpəha e nimə rəha nuhapuminən, mine e kaləpus, kəni onəkotəhtul e nəhmti kig min mine nətəmi asoli min rəha kəpmən mətəu-inu itəmah nautos nərgək məutəni nipəhrənən lak. ¹³ İnəha nian təuvir əhruahru məmə nəkotəni pətiğəm nanusiən təuvir kəm lah. ¹⁴ Mətəu otol əpenə-pənə e nikitəmah rəueiu məmə e nian əha nikitəmah təsəhtən məmə nəghatiən nak onəkotəni kəm lah, ¹⁵ mətəu-inu iəu oiəkəfinə nəghatiən əhruahru kəm təmah kəni məfinə nəhrunən kəm təmah, kəni mol rəhatəmah nəghatiən təsanən, kəni rəhatəmah min tikimir ko kəsotuhəpiniən, kəni ko kəsotənən məmə nəsotənən nipəhrənən. ¹⁶ Kəni rəhatəmah tatə mine məmə min, mine piatəmah min, mine rəhatəmah nimənin min, mine niəli min okotəfən itəmah e nəhlmi tikimir min. Kəni okotohamu itəmah nəuvein. ¹⁷ Nətəmimi min rəfin okotəməki e təmah o nərgək. ¹⁸ Mətəu ko nəuanutəmah uəha kəti, ko təsikən. ¹⁹ Nian onəutəhtul əskasik məutəhatətə lak e nian iəkis min iətəm okəhuva e rəhatəmah nəmiəğəhiən, kəni onəkotos nəmiəğəhiən itulin.

²⁰ “Mətəu nian onəkoteruh soldia min okəhuva tepət motohtəlau e taun u Jerusiləm, kəni itəmah onəkotəkeikei motəhrun məmə otəsuvəhiən kəni kərəkin agin taun əha Jerusiləm. ²¹ Kəni itəmah nəutatig Jutiə, onəkotəkeikei motaiu motəgim məhuvən

* 21:2 Məni u təhmen=pən e tuenti vatu. 21:3 2Kor 8:12 21:6 Luk 19:44 21:14 Luk 12:11-12
21:15 Uək 6:10 21:16 Mat 10:21-22

motəhluaig əpəha e nitəuət min. Kəni itəmah nətəm nəutatig e taun əha, onəkotəkeikei mohiet. Kəni itəmah nətəm nəutatig ikinu titəlau e taun əha, onəsəhuvən minien əha imə e taun əha, ²² mətəu-inu nian əha, in nian rəha Uhgın otol nalpinien lan kəm nətəm kautol nolien tərəh, kəni mol əpu nəghatien iətəm kəmətei=pən e nauəuə rəhan tuva matol nıpəhrıenien lan.

²³ “!Kəsi! Nahməien asoli o nıpətan nətəm kəmotol nərfilah mine nıpətan kəutəfən nah kəm nəpəou min. E nian əha okotos pik nahməien, mətəu-inu nərahien asoli otuva e nəhue nıftəni, kəni niəməha mine nalpinien rəha Uhgın otuva kəm nətəmimi min u rəha Isrel u kautol nolien tərəh min. ²⁴ Kəni rəhalah tikimir min okagəmu ilah e nau, kəni nian okotoh ilah, kəni okotit ilah məhuvən e nitəni pisin pisin min kəni ilah okəhuva iol əhruin nati min rəhalah. Kəni Nanihluə min okotaliuək kəni motevig əpevin e Jerusiləm motələs iahu nətəmimi min ikin iətəm kəutatig əhanəh, məutarmənig e lah, mətəuarus=pən rəhalah nian otol naunun.†

²⁵ “Kəni nəmtətien nəuvein okəhuva e mitigar, mine məuig, mine məhau min. Kəni ikinu e nəhue nıftəni, nətəmimi rəfin okotəgin e nərkərikien rəha nitəhi mine peau-peau asoli min. ²⁶ Nətəmimi okotəgin pik məutimiseiah e nərahien asoli min iətəm kəutəhuva e nəhue nıftəni, mətəu-inu natimnati e neai iətəm kotəskasik pik, mətəu Uhgın otəlauəl-auəl e lah. ²⁷ Kəni e nian əha, okoteruh Nəti İətəmimi tətuvə e nımalı nəpuə kəti e nəsanənien mine nəpətien əhagəhag asoli rəhan. ²⁸ Kəni nian natimnati min u kinotətuəuin minəutəhuva minautol nıpəhrıenien lan, otəhtul məha-məha motəhrun məmə nati təuvır tinatuvə, mətəu-inu otəsuvəhien Uhgın otosmiəgəh itəmah.”

²⁹ Kəni in təməni nəghatien əuhlin u kəm lah məmə, “Nəkotəhrun-to nigı u fik mine nigı nəuvein min. ³⁰ Nəmə kinotəhaləgləg minəutapilpıl min, kəni nəkotəhrun məmə in nian rəha nasumien. ³¹ Təhmen əmə, nəmə nəkotəh natimnati min u kautol lanəha, onəkotəhrun məmə otəsuvəhien, Narmənigien Rəha Uhgın tuva.

³² “Nıpəhrıenien iətəni kəm təmah məmə nımənin rəha Isrel‡ otəsikəien mətəuarus=pən natimnati rəfin əha okotol nıpəhrıenien. ³³ Neai mine nıftəni okiakə, mətəu nəghatien min rəhak ko kəsəhkəien.”

³⁴ Kəni İesu tətəni məmə, “Nəkotəkeikei məutətəu itəmah. Sotərkiniən rəhatəmah nian min o nolien əmə lafet, məutapis lan, kəni məutətəlig pik e natimnati rəha nıftəni u. Təsəuvirien məmə nian asoli u otuva mos kauit kəm təmah təhmen=pən məmə nəuanikulu təmahtipəsıg e təmah, ³⁵ mətəu-inu nian əha otuva mələs nətəmimi min rəfin e nəhue nıftəni. ³⁶ Mətəu nian rəfin onəkotəkeikei məutəhtul maru, kəni məutəkeikei məutəfaki məmə nəkotos nəsanənien təhmen məmə nəkəutəhtul əskasik əmə e natimnati ərəfin əha okəhuva, kəni ko Nəti İətəmimi otəgıen o təmah nian onəkotəhtul e nəhmtin.”

³⁷ Kəni nian rəfin İesu tətəgətun nətəmimi əpəha e Nımə Rəha Uhgın, kəni lapın min in tiet muvən əpəha Nitəuət Rəha Nıgı U Olif mətapılı əha ikin. ³⁸ Kəni nian min rəfin ləplapın əgin, nətəmimi kəutəhuva məmə okotətəlig e rəhan nəghatien əpəha e Nımə Rəha Uhgın.

22

Jutəs təmətuati e İesu

(Mat 26:1-5,14-16; Mak 14:1-2,10-11; Jon 11:45-53)

¹ Kəni nian rəha lafet rəha Pıret U Is Tikə Lan tinatuvə iuəkır, kəni in tinətuəuin e lafet rəha Pasova. ² Kəni pris asoli min mine nəgətun min rəha Lou kəməutəsəl oneuən e suaru məmə okotohamu İesu lan. Kəməutəsəl oneuən e suaru mətəu-inu ilah

21:22 Jer 5:29; 46:10; Hos 9:7 † 21:24 E nian İesu təmimis lan mətəuarus=pa nu fote, soldıə min rəha Rom kəmotoh Jerusiləm motərəkin e nu 70 AD. 21:24 Sam 79:1; Nəh 11:2

21:25 Aes 13:10; Esik 32:7; Joel 2:31; Nəh 6:12-13 21:27 Dan 7:13; Mat 26:64; Nəh 1:7 ‡ 21:32 Nətəmimi nəuvein kəutəni məmə nəghatien u tətəghati e nətəmimi iətəm kəutəmiəgəh nian İesu tətəghati. Kitah kəmotətei təhmen e nətəmimi nəuvein min iətəm kəutan məmə tətəghati e nımənin min rəfin rəha Isrel tatuvən muvən isəu.

kəutəgin e nətəmimi məmə, kəta nīmənin nətəmimi okotorgəhu nəmə kotəhrun məmə kəmotohamu Iesu.

³ Kəni Setən təmuvən e niki Jutəs, u nərgin kəti min u Iskariot, in kəti e nətəmimi tueləf rəha Iesu. ⁴ Kəni in təmuvən meruh pris asoli min mine nətəmi asoli min rəha soldia rəha Nimə Rəha Uhgın, mətəsəl e suaru məmə otegəhan e Iesu tuvən e nəhlmiləh. ⁵ Kəni nikiləh təmagiən, kəni kəmotəniəkis məmə okotəfən məni kəti kəm in. ⁶ Kəni Jutəs təmegəhan lan məmə in otol, kəni mətəsəl e suaru məmə otegəhan e Iesu tuvən e nəhlmiləh nian nətəmimi okohkə lan.

*Iətəmi keiu rəha Iesu
kəmuol əpenə-penə
o lafet rəha Pasova*

(Mat 26:17-29; Mak 14:12-25; Jon 13:21-30; 1Kor 11:23-26)

⁷ Kəni e nian rəha lafet rəha Piret U Is Tikə Lan tinuva, kəni e nian əha, nətəmimi okotəkeiki motuh nətə sipsip rəha lafet rəha Pasova. ⁸ Kəni Iesu təmauin e Pitə mine Jon, kəni məni=pən kəm lau məmə, “Ian kəni muol əpenə-penə nauəniən rəha lafet rəha Pasova məmə okəhuvən motauən ikin.”

⁹ Kəni kəmuəni=pən kəm in məmə, “?Nəkolkeiki məmə itimlau oiəkian iə muol əpenə-penə e nauəniən ikin?”

¹⁰ Kəni təməni=pən kəm lau məmə, “Uətəlig vivi-to. Nian itəlau onəkian=pən itaun, kəni onəkueh suah kəti tətəharu pəri pətəl asoli kəmətu=pən nəhu lan. Kəni nəkiauərisig lan mihluvən e nimə kəti iətəm in otuvən ikin. ¹¹ Kəni nəkuəni=pən kəm iətəmi asoli rəha nimə, “?Iəgətun təmahli=pa itimlau məmə iəkuva muətapuəh ohnik məmə nəuan u in pəhruvən iətəm in mine rəhan min nətəmimi okəhuva motol nauəniən ikin rəha lafet rəha Pasova?” ¹² Kəni in otit itəlau nəkian əpəha e nəuan ilis ikin iətəm kinol vivi rəkis natimnati rəfin rəha nauəniən əha ikin. Kəni nəkuol əpenə-penə nauəniən əha ikin.”

¹³ Kəni kəmian mueruh natimnati rəfin təhmen=pən əmə məmə inu Iesu təməni mine. Kəni ilau kəmuol əpenə-penə nauəniən ikin məmə rəha lafet rəha Pasova.

Naunun nauəniən rəha Iesu mine rəhan min natətəlig

¹⁴ Kəni e nian rəha nauəniən, Iesu təmuvən məharəg e tepil ilah rəhan min aposil min. ¹⁵ Kəni təməni=pən kəm lah məmə “Otəsuvəhiən, okol nahməiən kəm iəu. Mətəu nikik tinolkeiki pik məmə okotaupən motun nauəniən rəha lafet rəha Pasova. ¹⁶ Iəkolkeiki pik məmə kitah okotaupən lanu mətəu-inu, ko iəsauəniən min e nauəniən rəha Pasova mətəuarus nipətə lafet u tuva mol nipəhriənən lan e Narməniğiən Rəha Uhgın.”

¹⁷ Kəni Iesu təmos kap wain məni tagkiu ohni kəm Uhgın, kəni məni məmə, “Otos itəmah rəfin kəni motəmnim, ¹⁸ mətəu-inu rəueiu iətəni kəm təmah məmə iəsənnimian wain mətəuarus=pən nian natimnati rəfin okotətig ahgəl Narməniğiən Rəha Uhgın.”

¹⁹ Kəni təmos piret məni tagkiu ohni kəm Uhgın, kəni məhapu məfən kəm rəhan min nətəmimi, kəni məni məmə, “Inu nipətik iətəm iətəfinə o təmah. Nian rəfin onəkotəkeiki mautol nati u məmə nikitəmah tətəhti iəu.”

²⁰ E nolien əhmen min əmə, nian kəmotauən rəkis, Iesu təmos kap wain kəni məni məmə, “Kap wain u tətəgətun=pən nəniəskasikiən vi rəha nasiruiən rəha Uhgın kəm nətəmimi, kəni nəniəskasikiən vi u tətəhtul mətəmiəgəh e nīrak iətəm otaiu o təmah. ²¹ Mətəu onəkotətəlig vivi-to. Suah kəti u ikinu kətauən kitah min e tepil, kəni in otəpanegəhan=pən lak e nəhlmī rəhak min tikimir. ²² Iəu Nətə Iətəmimi oiəkəkeiki mimis məmə inu Uhgın təməni mine. !Mətəu kəsi, nərahien asoli tatuvən o iətəmi təmegəhan=pən lak e nəhlmī tikimir min!” ²³ Kəni kinəutətapuəh-ətapuəh o lah min məmə, “?Kitah pəh otol nati əha?”

²⁴ Kəni nati kəti min, ilah kinəutol nikiləh min məmə pəh u in otepət mapirəkis nəuvein. ²⁵ Kəni Iesu tənī=pən kəm lah məmə, “Kig min rəha niftəni u kəutarməniği e nətəmimi e rəhalah nəsanəniən, kəni kətauin aru e lah məmə ilah ‘Nətəmimi rəha Nasiruiən.’ ²⁶ Mətəu itəmah onəsotolien lanəha. Nəmə itəmah kəti in ilis, in otosiahu in

tähmen=pæn e suakæku. Kæni nãmæ itãmah kæti tåtæhtul aupæn, kæni in otuva iol æhruin nati æmæ kæti. ²⁷ ?Pæh u in ilis pik, iætæmi in tætauæn e tepil, uæ iol æhruin iætæm tatos nauænien e tepil in ilis tapirækis? Nækotæhrun mæmæ iætæm tætauæn e tepil in ilis tapirækis. Mætæu iæu, iætæmi asoli ræhatæmah, nian iæmætaliuæk kitah min itãmah, iæmæhmen=pæn e iol æhruin æmæ kæti.

²⁸ “Itãmah u, nian ræfin næutatig iuækir ohniæu nian iætætig e nian æskasik min. ²⁹ Kæni tæhmen æmæ mæmæ Tatæ ræhak tætæfæri iæu mæmæ iækuva kig, kæni iæu min oiækæfæri itãmah mæmæ nækæhuva kig min, ³⁰ mæmæ nækæhuva motæharæg kitah min iæu, motæuæn pæti e nian iækuva mol kig lan. Kæni e nian æha, itãmah min onækotæharæg e jeæ min ræha Kig, kæni itãmah onækæhuva motæhtul aupæn e næuanilæuis min ilah tuelæf ræha Isrel mæutakil ilah mæutarmænig e lah.”

³¹ Kæni Iesu tæni=pæn kæm Saimon Pitæ mæmæ, “Kæsi. Saimon. ætælig-to lak. Setæn tinætapuæh rækis o Uhgîn mæmæ otegæhan mæmæ in otuva mæfæn-æfæn kæm tæmah mol nærahien kæm tæmah mæmæ otægætun ræhatæmah næhatætæien mæmæ tæskasik lak uæ kæpæ. ³² Mætæu inæfaki rækis ohnik mæmæ ræham næhatætæien otæsæmeien. Kæni nian nækæuhlin ræham nætæligien titælig=pa min, ik onækækeikei mol nætæligien ræha piam min okotæskasik.”

³³ Mætæu Saimon Pitæ tæni=pæn kæm in mæmæ, “Iærmænig. Iætæhtul maru mæmæ iækuvæn kilau min ik e kalæpus, kæni mimis kilau min ik.”

³⁴ Kæni Iesu tæni=pæn kæm in mæmæ, “Pitæ, iætæni kæm ik mæmæ, o lapin u mænig otæsækakæ æhanæhien, kæni ik onækæni mau kisil mæmæ nækæruu iæu.”

³⁵ Kæni Iesu tæni=pæn kæm lah mæmæ, “Aupæn, iæmahli pætigæm itãmah, næmæsotosien mæni e pauis, mine kætîm, mine put. ?Tæhro? ?Ræhatæmah natimnati tæsæhmenien, uæ kæpæ?” Kæni ilah kæmotæni mæmæ, “Kæpæ.”

³⁶ Kæni tæmæni=pæn kæm lah mæmæ, “Mætæu ræueiu, næmæ suah kæti tatos ræhan mæni e pauis uæ kætîm, otækeikei mos. Kæni iætæm tæsosien nau ræha næluæginien, pæh otætuati e ræhan kot mos næhmti ræhan kæti. ³⁷ Iætæni kæm tæmah mæmæ næghatien u e Nauæuæ Ræha Uhgîn tætæghati lak, kæni in otækeikei mol nîpæhriænien. In tætæni mæmæ, ‘Nætæmimi nîkilah tæhti mæmæ in iætæmimi kæti in tætæraiki e Lou.’ æuæh, næghatien u tatol nîpæhriænien æha ræueiu.”

³⁸ Kæni ilah kæmotæni mæmæ, “Iærmænig, afu-to. Nau ræha næluæginien keiu u.” Kæni in tæni=pæn kæm lah mæmæ, “Næhmen. Otæpæh-tæ.”

*Iesu tæmuvæn mætæfaki æpæha e Nîtæuæt Ræha Nîgi U Olif
(Mat 26:36-46; Mak 14:32-42)*

³⁹ Kæni Iesu tæmiet e taun muvæn æpæha e Nîtæuæt Ræha Nîgi U Olif tæhmen=pæn æmæ mæmæ in tatol nian min ræfin, kæni ræhan min nætæmimi kæutohtæu=pæn in. ⁴⁰ Kæni nian in tæmuvæn mætæuærus=pæn æha ikin æha, mæni=pæn kæm lah mæmæ, “Onækotækeikei mæutæfaki mæmæ nati kæti otæsæfæn-æfæniæn kæm tæmah.” ⁴¹ Kæni in tæmalieuæk mupæh ilah muvæn næuætîn, kæni misin næulin mætæfaki mætæni mæmæ, ⁴² “Tatæ, okæmæ nîkim tagien, kæsi, os rækis nahmæien min u okæpanæhuva. Mætæu næsolien ræhak nætæligien, mætæu ol nati ik æmæ nækolkeikei.” ⁴³ Kæni ægelo e neai kæti tæmietigæm=pæn mæfæn næsanænien kæm Iesu. ⁴⁴ Kæni mætæu-inu nîkin tætahmæ pik, kæni ræhan nætæligien tæsæmæhlien, kæni tæmæfaki æskasik pik, kæni næmnæhægien asoli tæmaiu lan mætæhliæhli=pæn e niftæni tæhmen e nîræ.*

⁴⁵ Nian tæmæfaki rækis, kæni mæhtul mîtælig=pæn o ræhan min nætæmimi, kæni meruh ilah kinotapili alu rækis. Kæmotæpæou mætæu-inu nîkilah tætahmæ. ⁴⁶ Kæni tæni=pæn kæm

22:26 Mat 23:11; Mak 9:35   22:27 Jon 13:12-15   22:30 Mat 19:28   22:32 Jon 17:15   22:34 Mat 26:31-35;
Mak 14:27-31; Jon 13:36-38   22:35 Luk 9:3; 10:4   22:37 Aes 53:12   * 22:44 E kopi æuas min næuvein
ræha Niutestimin iætæm kæmætei e næghatien Kris aupæn, næghatien ræha fes 43-44 tikæ.
Tol mæ, sæniæmæ Luk u tæmætei fes 43-44, mætæu suah kæti min in tæmætei kopi kæti ræha nauæuæ u.

lah mämä, “?Təhro nəutapili? Otair motəfaki mämä nati kəti otəsəfən-əfəniən kəm təmah.”

*Tikimir min rəha Iesu kəməhuva motos
(Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:2-11)*

⁴⁷ Nian Iesu təmətəghati əhanəh, nimənin nətəmimi kəmohiet=pa əha ikin, kəni suah kəha Jutəs, u in iətəmimi kəti e nətəmi tueləf rəha Iesu, in təmit ilah məhuva, in təmuva iuəkir mämə otol nəmtətien kəti rəha nolkeikeien kəm Iesu. ⁴⁸ Mətəu Iesu təni=pən kəm in mämə, “?Jutəs, iəu Nəti Iətəmimi, mətəu təhro nəmuva mämə onəkol nəmtətien kəti rəha nolkeikeien kəm iəu, kəni e nolien u megəhan=pən lak e nəhlmi rəhak tikimir min?”

⁴⁹ Kəni nian nətəmimi min rəha Iesu kəmoteruh natimnati min əha minotəhrun mämə nak əha okol, kəni kəmotəni=pən kəm in mämə, “?Iərməniğ oiəkotəhro? ?Iəkotəluagin e nau, uə?” ⁵⁰ Əmeiko ilah kəti təmauəh e nau rəha nəluaginien mohatuv rəkis nimatəlgin maru rəha ioluək rəha pris asoli agin.

⁵¹ Mətəu Iesu təni mämə, “!Ei! !Nəhmen, otupəh əmə!” Kəni in təmələhu=pən nəhlmin e matəlgı suah u, kəni mol vivi min.

⁵² Kəni Iesu təməghati kəm pris asoli min, mine nətəmimi asoli min rəha soldia rəha Nimə Rəha Uhgın, mine nətəmi asoli rəha nimənin rəha Isrel, u kəməhuva mämə okotaskəlim Iesu. In təməni=pən kəm lah mämə, “Təhro, nəman? ?Nikitəmah təhti mämə iəu iohamu itəmi kəti matol nəluaginien o nələs iahuiən kəpmən, uə? !Kəpə! ? Kəni nətəmki nau asoli min mine neim min məutəhuva mämə onəkotaskəlim iəu? ⁵³ ? Nian rəfin iətan kitah min itəmah e Nimə Rəha Uhgın, mətəu təhro nəotaskəlimien iəu? Mətəu rəueiu əha, in nian əhruahru rəhatəmah, kəni nəsanəniən rəha napinəpuien in tətərməniğ.”

*Pitə təməni mämə
in təruru Iesu*

(Mat 26:57-58,69-75; Mak 14:53-54,66-72; Jon 18:12-18,25-27)

⁵⁴ Kəni kəməhuva motaskəlim Iesu motələs məhuvən e lahuənu rəha pris asoli agin. Kəni Pitə təmuərisig e lah mətəu təməsuvəniən iuəkir o lah. ⁵⁵ Nətəmi min əha kəmotəhli niğəm əpəha e iat rəha pris asoli agin, kəni məutəharəğ titəlau e niğəm. Kəni Pitə tuvən mətəharəğ ilah min. ⁵⁶ Kəni pətan mitə kəti u in ioluək rəha pris asoli agin, təmuva meruh Pitə tətəharəğ, kəni nəhagəhagien rəha niğəm təmasiəgəpin in, kəni pətan əha təmateruh mətig in, kəni məni=pən kəm lah mämə, “Suah u, in min ilau Iesu kəmətuan.” ⁵⁷ Mətəu Pitə təni=pən kəm pətan u mämə, “!əsəhrunien suah u nətəni.”

⁵⁸ Kəni uərisig lan təsuvəhien, suah kəti min tuva məni=pən kəm Pitə mämə, “Ei, ik min, ik iətəmi kəti rəhan.” Mətəu Pitə təni mämə, “Ei, səniəmə iəu iətəmimi rəhan.”

⁵⁹ Kəni ko uərisig lan, auə kəti tinuva minuvən rəkis, kəni suah kəti təməni əskasik kəm lah mämə, “Nipəhrinien mämə suah u təmatuərisig e Iesu, mətəu in iətəm Kaləli!”

⁶⁰ Mətəu Pitə təni mämə, “!Ei! !Iəsəhrun aginien nəghatien u nətəni!” Kəni nian Pitə təmətəghati əhanəh, kəni mənig təkəkə. ⁶¹ Kəni Iərməniğ təmeirair məsal=pən əhruahru meruh Pitə. Kəni Pitə, nikin təhti nəghatien rəha Iərməniğ iətəm təməni lan mämə, “O lapin əmə u, nian mənig otəsəkəkə əhanəhien, ik onəkəni mau kisil mämə nəkəruru iəu.”

⁶² Kəni Pitə tiet muvən ihluə, təmasək təmasək.

*Nətəmimi kəmotələh əuvsan e Iesu
(Mat 26:67-68; Mak 14:65)*

⁶³ Kəni e nian əha, nətəmimi nətəm kəmotaskəlim Iesu kəmotəgət əuvsan lan, kəni mautoh. ⁶⁴ Ilah kəmotəlis-ərain nəhmtin kəni motoh, məutəni=pən mämə, “!Ei, iəni! ? Əni-to mämə pəh tatoh ik?” ⁶⁵ Kəni ilah kəmotəni nəghatien tərəh tepət məutərəkin in lan.

*Kəmiuvi pətigəm Iesu
e kaunsil*

(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Jon 18:19-24)

⁶⁶ Kəni ləplapin aġin, nətəmi asoli rəha nīmənin rəha Isrel kəməhuva motuhapumin e kaunsil rəhalah, ilah u pris asoli min mine nəġətun min rəha Lou. Kəni nətəmimi kotos Iesu məhuva təhtul e nəhmti kaunsil əha. ⁶⁷ Kəni nətəmi rəha kaunsil kəmotətapuəh ohni məmə, “Nəmə ik Kristo u iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa, əni kəm timah.” Mətəu Iesu təni=pən kəm lah məmə, “Nəmə iəkəni kəm təmāh, kəni nəsotəniən nīpəhrīəniən lak. ⁶⁸ Kəni nəmə iəkətapuəh itəmāh, ko nəsotuhəlpiniən. ⁶⁹ Mətəu tətəuəin rəueiu, iəu Nəti Iətəmimi, iəu oiakuvən məharəg e nīkali Uhgın maru, Uhgın u iətəm rəhan nəsanəniən iahġin aġin.”

⁷⁰ Kəni ilah rəfin kəmotətapuəh ohni məmə, “?Təhro? Ik Nəti Uhgın?”

Kəni Iesu təni=pən məmə, “Itəmāh nətəni məmə iəu u inu.”

⁷¹ Kəni kotəni məmə, “?Təhro kitah kəutəsəl e nəġatīən kəti min məmə otasiru e rəhatah nəġatīən? Kīnotətəu əhruəhru nəġatīən əha e nohlin.”

23

Iesu təməhtul e nəhmti Pailət

(*Mat 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38*)

¹ Kəni nətəmimi rəfin rəha kaunsil kəmotəhtul motit Iesu məhuvən kəm Pailət. ² Kəni motəni pətīġəm nīpəġnəmtin min iətəm otəh Iesu məmə, “Iəmotəh məmə suah u tatit rəhatah nətəmimi min, kəni mol ilah kəutəlməli, kəni mətəuhlin rəhalah nətəliġiən kəutol tikimīr ilah kəpmən rəha Rom, mətəhtipəsīg e timah məmə iəsotətəuīən takis tuvən kəm Sisə iətəm tətərməniġ e nītəni u. Kəni in mətəni pətīġəm məmə in Kristo iətəm Uhgın təmāhli=pa məmə in kīg kəti.”

³ Kəni Pailət tətətapuəh ohni məmə, “?Təhro? ?Ik kīg rəha nətəm Isrel?” Mətəu Iesu təni=pən kəm in məmə, “Ik nəməni lanko.”

⁴ Kəni Pailət təməni=pən kəm pris asoli min mine nətəmimi rəfin məmə, “Iəsehīən nīpəġnəmtin kəti mine, iətəm tətəni məmə suah u təmərəkīn Lou.”

⁵ Mətəu ilah kəmotəgət əfəməh məutəni məmə, “Kəpə. Mətəu suah u tətən əpnapin mətəgətun nətəmimi rəfin ikin min əha Jutiə təmətəuəin əpəha Kaləli mətəuə mətəuərus=pa u ikinu, kəni mol nətəliġiən rəha nətəmimi kəutəluēi məutəlməli.”

⁶ Kəni nian Pailət tətətəu nəġatīən əha, tətətapuəh məmə, “?Təhro? ?Suah u in iətəm Kaləli?” ⁷ Kəni nian tətətəu məmə Iesu tīsīpən Kaləli, ikin əha iətəm Herot Antipas tətərməniġ ikin, in təmāhli=pən Iesu məmə otuvən meruh Herot, mətəu-inu e nian əha, Herot min in tətətiġ Jerusiləm.

Iesu təməhtul

e nəhmti Herot Antipas

⁸ Kəni nian Herot Antipas təmeruh Iesu, nīkin təmāġiən pik, mətəu-inu nuvəh nəuētīn in təmolkēikēi məmə otəruh. Herot tətətəu əmə nəniən rəhan, kəni in təmolkēikēi pik məmə tərūh otol nati apispīs kəti. ⁹ Kəni o natimnati min u, Herot Antipas tətətapuəh lan o nəġatīən min tēpət o Iesu, mətəu Iesu təməpnapin əmə məsuhəlpiniən rəhan nəġatīən. ¹⁰ Kəni pris asoli min mine nəġətun min rəha Lou kəmotəhtul motəgət əskasik e nīpəġnəmtin min rəhalah məutuh Iesu lan. ¹¹ Kəni uərisiġ lan, Herot Antipas mine rəhan min soldiə kotəgət əuvsan e Iesu, kəni məutəuvsan lan. Kəni Herot təməni=pən kəm rəhan min soldiə məmə okəhuvən=pən e napən təuvīr rəha kīg kəm in, kəni motit min məhuvən kəm Pailət.

¹² Aupən ikin, Herot Antipas mine Pailət kəmatuol tikimīr kəm lau min, mətəu e nian əha, ilau kəmiəuə minuołkēikēi ilau min.

Pailət təməni məmə Iesu otəkeikēi mīmīs

(*Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:39-19:16*)

¹³ Kəni Pailət təmāuīn e pris asoli min, mine nətəmi asoli rəha nətəm Isrel, mine nətəmimi rəfin, kəni ilah rəfin kəməhuva kətiəh. ¹⁴ Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “Suah u, nəmotos məhuva təhtul e nəhmtək, kəni nəmotəni məmə tətəuhlin nətəliġiən

rəha nətəmimi rəhatəmah kautol tikimir kəm kəpmən. Mətəu iəmakil rəkis rəhan nətəligiən u e nəhmtitəmah, kəni məsehien məmə təmatgəhli lou kəti, kəni nīpəgnəmtin min iətəm nətəni lan təsoliən nīpəhriənien. ¹⁵ Kəni Herot Antipas min, in təkakil meruh məmə noliən rah kəti təsəhkul-pəniən lan. Tol lanəha, in tahlī=pa tuva min kəm tah, kəni təhruahru əmə məmə suah u in təkəsoliən nati kəti iətəm tərāh məmə in otimis ohni. ¹⁶⁻¹⁷ Kəni o nati əha inəha, rəhak min soldia okotalis əmə, kəni uərisig kotahli=pən tətuvən.”*

¹⁸ Mətəu ilah rəfin kəmotagət əfəməh mətəni məmə, “!Otiləfətigəm suah u kəni motohamu! !Mətəu ahli pətigəm Parəpəs tuva meh itəmah!” ¹⁹ (Suah u Parəpəs, kəmləfən e kaləpus mətəu-inu təkəmtul aupən məmki nətəmimi mətəluagin mə kotələs iahu kəpmən rəha Rom e taun əha, kəni in təkəhamu itəmi.)

²⁰ Mətəu Pailət in təkəmolkeikei məmə otəhlman e Iesu tətuvən, kəni in təkəghati min kəm lah. ²¹ Mətəu ilah kəmotagət əfəməh pik məmə, “!Ətu-pəri in e nigī kəməluau! ! Ətu-pəri in e nigī kəməluau!”

²² Mətəu Pailət təkəghati min kəm lah minau kişil məmə, “?O nak? ?Suah u in təkəmol nati tərāh nak? İəu iəseruhiən məmə in təkəmol nati kəti iətəm təhruahru məmə in otimis ohni. Mətəu rəhak soldia min, ilah okotalis əmə, mə kəmanotəhlman lan tətuvən.”

²³ Mətəu ilah kəmotəkeikei mətagət əskasik, kəni mətagət əfəməh e Pailət məmə otətu-pəri Iesu e nigī kəməluau. Kəni mətagət mətagət pik, kəni motapirəkis Pailət. ²⁴ Tol lanəha, Pailət təkəni məmə Iesu otəkeikei mīmīs təkəmen=pən məmə ilah kətəni mine. ²⁵ Kəni in təkəmol nətəligiən rəhalah, kəni mahli pətigəm Parəpəs u in təkətətig e kaləpus o nəluaginiən o kəpmən mine mohamu itəmi. Kəni in megəhan=pən e Iesu e nəhlmi rəhan min soldia məmə ilah okotos məhuvən mohtəu nətəligiən rəha nīmənin nətəmimi.

Kəmit Iesu kan məmə otimis

(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27)

²⁶ Kəni nian soldia min kəmotit Iesu mohiet e taun, kəni motafu iətəm Sairəni kəti, nərgin u Saimon. Kəni kəmotaskəlim motələhu pəri nigī kəməluau rəha Iesu e nəuegin məmə otələs, kəni motəni=pən məmə otitəu=pən Iesu.

²⁷ Kəni nīmənin nətəmimi tēpət kəmautaliuək mətuərisig e Iesu e suaru, kəni nīpətan min kəmautəhuərisig e lah, mətasək o Iesu kəni mətauin lan. ²⁸ Mətəu Iesu təkəirair məsal=pən meruh ilah, kəni məni=pən kəm lah məmə, “Nīpətan Jerusiləm. Sotasəkiən ohniəu, mətəu otasək aru o təkəmah, mine nenətitəmah min. ²⁹ Otətəlig-to lak. Nian tərāh min otətəva kəni kəmanəni məmə, ‘!Otagiən itəmah nətəm nəsotəməkiən uə nəsotəfəniən nah kəm iəpəou!’ ³⁰ E nian əha, nətəmimi okotəni=pən kəm nītəuət asoli min məmə, ‘Əui, ohməgrəg=pa e timah.’ ³¹ İətəni lanu mətəu nətəmimi min u kautol nati tərāh min u kəm iəu rəueiu e nian u nigī tətəmtə əhanəh. ?Kəni otəpanəhro əhanəh nian nigī tinimətu?”†

Soldia min kəmotətu-pəri Iesu e nigī kəməluau

³² Kəni soldia min kəmotələs suah mil keiu iətəm ilau kəmuatgəhli lou, məmə okuhamu ilahal Iesu. ³³ Kəni kəməhuva ikin kəti, nərgin u Louipil-uipil. İkin əha, motətu-pəri Iesu e nigī kəməluau. Kəni kəmotətu-pəri iatgəhli lou mil əha ikin, kəti e nīkali Iesu maru, kəni kəti e nīkalin məuil. ³⁴ Kəni Iesu təni məmə “Tatə. Alu e rəhalah noliən tərāh min kautol lak, kəni məsalpiniən, mətəu-inu kəsotəhruniən nati nak ilah kautol.” Kəni kəmotəuəri napən rəhan moturin tais ohni.

* ^{23:16-17} E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəmətei e nəghatiən Kris aupən, katilpən nəghatiən kəti min u ikinu tətəni məmə, “E nian rəha lafet rəha Pasova, Pailət in otəkeikei mahli pətigəm rəhalah kəti iətəmimi otiet e kaləpus.” ^{23:29} Luk 21:23 ^{23:30} Hos 10:8; Nəh 6:16 † ^{23:31} “Nigī tətəmtə əhanəh” tatəpsen=pən Iesu iətəm in təhruahru agin, mətəu in tatos nalpiniən. Kəni “nigī tinimətu” tatəpsen=pən nətəm Isrel. Kəni uərisig lan, nətəm Rom okotol nalpiniən asoli kəm lah. Afın Luk 21:20-24. ^{23:34} Sam 22:18; Aes 53:12

³⁵ Kəni nətəmimi min u kəməutəhtul əha ikin, mauteruh natimnati min u, mətəu nətəmi asoli min rəha nətəm Isrel kəutul əuvsan e Iesu mətəni məmə, “!In təmosmiəgəh nətəmimi tēpət rəkis. Mətəu nəmə in Kristo iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa, kəni in Iətəm Uhgın Təməni Rəkis, təuvir pəh otosmiəgəh aru in!”

³⁶ Kəni soldia min, ilah min kəutəghati əuvsan e Iesu, kəni məhuva iuəkir ohni mətətəpuəh məmə in tolkeikei wain u iətəm tarfu, † ³⁷ mautəni məmə, “!Nəmə ik kig pəhriən rəha Isrel, osmiəgəh aru-to ik əha rəueiu!”

³⁸ Kəni nəghatiən kəti əha ikin kəmətəi kətu-pəri e rəhn-kapə niği kəməluau, tətəni məmə,

INU KIG RƏHA NƏTƏM ISREL

³⁹ Kəni iatgəhli lou mil kəti iətəm kətuəhkul-pəri e niği kəluau, in təməghati rah e Iesu, mətəni məmə, “!Ei! ?Ik Kristo iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa, uə kəpə?”

⁴⁰ Mətəu iatgəhli lou əha kəti min təməni=pən kəm in kəti, kəni mahtipəsığ lan məmə, “?Təhro? ?Nəsəginian e Uhgın, nati ənapin onəkimis? Nalpinian u rəhatahal in təhmen-əhmen əmə. ⁴¹ Mətəu təməhruahru əmə məmə kilau okiamis o rəhalau nolian tərəh min iətəm kəmuol. Mətəu suah u, in təsoliən nati kəti tərəh kəti mine.”

⁴² Kəni mənı=pən kəm Iesu məmə, “!Iesu, o nian onəkıva mətol kig lan, kəni nıkim otətəhti iəu.” ⁴³ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “!Nıpəhriənian iətəni kəm ik, məmə rəueiu əmə kilau min ik əpəha e negəu e neai.”

Iesu təmimıs

(*Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30*)

⁴⁴⁻⁴⁵ Kəni iuəkir tueləf klok e nərəuia, mitıgar təsasiəian, kəni napinəpuian tınan rəfin ikin əha mətəuarus=pən tri klok ləhnaıuv. Kəni napən iətəm tətəhkul pəsıg=pən İkin Tasım Agın İkin e Nimə Rəha Uhgın, təməhapu nəuvin keıu. ⁴⁶ Kəni Iesu təmasək əfəməh məmə, “!Tatə. İatələhu=pən nəmiəgəhian rəhak e nəhlməm!” Nian təməni rəkis nəghatiən əha, kəni rəhan nehagian tiet.

⁴⁷ Kəni nian iətəmi asoli rəha soldia min əha rəha nətəm Rom təmeh natimnati min əha, kəni in təməni-vivi Uhgın mətəni məmə, “!Nıpəhriənian, suah u in təhruahru pəhriən!” ⁴⁸ Kəni nətəmimi min u kəməhuva ikin əha məmə okoteruh, nian kəmoteruh natimnati min əha, kəməutətəu tərəh e nıkilah kəni mətəhti-əhti mankılahalah, kəni minəutəhuvən. ⁴⁹ Kəni niəli min rəha Iesu, mine nıpətan iətəm kəmotsipən Kaləli motohtəu=pən Iesu məhuva, ilah kəməutəhtul isəu nəuvin kəni mauteruh natimnati min əha.

Josip təmitənim Iesu

(*Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42*)

⁵⁰⁻⁵¹ Kəni iətəm Aramatia kəti əha ikin, nərgin u Josip. Aramatia in taun kəti rəha Isrel, kəni suah kəha in iətəmimi kəti rəha kaunsil rəha nətəm Isrel. In iətəmi təuvir, rəhan nəmiəgəhian təhruahru, kəni in iətəmi kəti təmətəhtahnin məmə oteruh Narməniagian Rəha Uhgın. Kəni in təməsegəhanian e nəghatiən rəha kaunsil iətəm kəmotegəhan e Iesu məmə okuh. ⁵² Kəni in təmuvən meh Pailət mətəpuəh ohni məmə oteghən e nıpəti Iesu tos. ⁵³ Kəni Josip təmuvən mosiahu nıpəti Iesu e niği kəməluau, mos muva məuveg e napən təuvir kəti, nərgin u linən. Kəni mos muvən mələhu=pən e nıpəg kəpiel iətəm kəmətəi rəkis o nolian suvət ikin, mətəu kəsitanim əhanəhian suah kəti ikin. ⁵⁴ İnəha e nian rəha nətəm Isrel iətəm kəutul əpenə-penə lan o nian rəha Sapət, kəni iuəkir Sapət tətəuin.

⁵⁵ Kəni nıpətan u kəmotsipən Kaləli kəmətuərisıg e Iesu, kəməutohtəu=pən suah u, kəməhuvən kəni moteruh nıpəg kəpiel, kəni moteruh nolian iətəm in təmələhu Iesu ikin. ⁵⁶ Kəni uərisıg, nıpətan kəmohtəlig=pən lahuənu, kəni mautol əpenə-penə nımənati min nəuvein mine fomat iətəm nəmiəvilah təuvir məmə okotol=pən e nıpəti Iesu. Kəni e nian rəha Sapət, ilah kəmotəmeig mətətohtəu=pən nəghatiən rəha Lou.

23:35 Sam 22:7-8 † 23:36 Wain u iətəm tarfu, in nəmnimian rəha nanrah min. 23:36 Sam 69:21
23:44-45 Hip 6:19-20; 10:19-20 23:56 Eks 20:10; Dut 5:14

24

Iesu tēmamiägəh min
e nimisiən

(*Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10*)

¹ Kəni e Sante ləplapin aġin, nīpətan kəməhuvən əpəha e suvət, motos natimnati u nəmiəvilah təuvir u kəmotol əpenə-penə rəkis lan. ² Nian kəməhuva e suvət, moteruh kəpiel u kətahtipəsīg e nīpəg kəpiel lan, mətəu kəmisuə rəkis rəkis. ³ E nian kəməhuvən imə e nīpəg kəpiel, mətəu kəsotehiən nīpəti İərmənīg İesu. ⁴ Kəni ilah kīnotəruru əfəməh məutətəlig e natimnati min əha. Kəni əmeiko kəmotauit pik e iətəmi keiu kəmiaietīgəm=pa əha ikin məutuəhtul ilah nīpətan, kəmian e napən iətəm tətoraip-oraip. ⁵ Kəni nīpətan kəmotəgīn pik, motasiəulin nəulilah məutəsəl iahu mauteh niftəni.

Kəni suah mil kuəmə, “Təhro nəutəsəl e iətəmi tətəmiägəh u ikinu imə nətəm kəmoħmīs? ⁶ In tikə u ikinu. !In tinəmiägəh min! Nīkitəmah təhti nəghatiən in təməni kəm təmah nian in təmətətiġ əhanəh əpəha Kaləli məmə, ⁷ ‘Natimnati min u okotəkeikei muva motol nīpəhriənīən lan. Okegəhan=pən e Nəti İətəmiimi tuvən e nəħlmi iol təfəgə tərəh min, kəni okətu-pəri e nīgī kəməluau timis, mətəu e nian tatol kisil lan, kəni in otəmiägəh min.’ ” ⁸ Kəni nīkilah tinəhti nəghatiən rəha İesu.

⁹ Kəni kəmoħiet e suvət məhuvən motəni=pən natimnati min əha kəm nətəmi lepīn rəha İesu, mine rəhan min rəfin. ¹⁰ Kəni nīpətan min əha u kəmotəni pətīgəm natimnati min u kəm aposil min, inko Meri Maktələ, Joana, Meri mamə rəha Jemis, mine nīpətan min nəuvein iətəm kəməhuvən e suvət. ¹¹ Mətəu aposil min kəmotətəu nəghatiən əha təhmen=pən əmə e nəghatiən alməli kəti iətəm nīpətin tikə, kəni məsətəniən nīpəhriənīən lan.

¹² Mətəu Pitə təməhtul maiu muvən əpəha e suvət, məməhli-əməhli məsal=pən e nīpəg kəpiel kəni meruh əmə napən iətəm kəməuveg nīpəti İesu lan, mətəu nati min kəti tikə əha ikin. Kəni in təməliuək mītəlig minatuvən lahuənu, kəni matətəlig pik e natimnati min əha.

E suaru tətuvən Emeəs
(*Mak 16:12-13*)

¹³ E nian əmə əha inəha, suah mil keiu rəha İesu kəmətəliuək mətian lahuənu kəti, nərgīn u Emeəs. Lahuənu u mətuərus=pən Jerusiləm, in iuəkīr o lepīn kilomitə. ¹⁴ Kəni nian ilau kəmətəliuək mətian, kəni ilau mətuəghati e natimnati min u kəmol ilah. ¹⁵ Nian ilau kəmətəuəghati lanəha, kəni İesu təmuva iuəkīr o lau, məhləliuək pəti mīhluvən. ¹⁶ Mətəu kəməsuəhrunīən məmə pəh əha ilahal min kəməhləliuək mətəu-inu Uhgīn təməhtipəsīg e nətəliġiən rəhalau.

¹⁷ Kəni İesu təməni=pən kəm lau məmə, “Suah mil. ?Nati nak u nətuəni?”

Kəni əmeiko kəmuəlalī muəhtul, nəħmtīlau təməpəou. ¹⁸ Kəni suah mil əha kəti, nərgīn u Kleopas, təməni=pən kəm in məmə, “İətəhrun məmə ik əmə u iapispis kəti u Jerusiləm iətəm nəsəhrunīən natimnati min kəmol ilah e nian min u kīnəhuva minəhuvən rəkis.”

¹⁹ Kəni in təməni=pən kəm lau məmə, “?Natimnati min nak əha?”

Kəni kəmuəni=pən kəm in məmə, “Natimnati min u kəmol e İesu iətəm Nasərit. In iəni kəti rəha Uhgīn, kəni rəhan uək təsanən vivi mine rəhan min nəghatiən kotəfiġəm, kəni nīki Uhgīn mine nīki nətəmiimi tətəgiən lan. ²⁰ Mətəu rəhatimah pris asoli min mine nəgətun min rəha Lou kəmotəfən in tuvən e nəħlmi nətəm Rom məmə okotakil məmə in otimis. Kəni kəmotətu-pəri e nīgī kəluau timis.

²¹ “Mətəu itimah iəmotələhu=pən pau rəhatimah nətəliġiən tətətiġ əskasik lan məmə in otos rəkis itimah nətəm İsel e nəħlmi tikimīr min rəhatimah. Kəni rəueiu in nian tatol kisil lan. ²² Kəni nati kəti min, nīpətan nəuvein u iəməutan, kəmotol narmitimah təmiuvig o nəghatiən kəti. Rəueiu ləplapin aġin, kəməhuvən əpəha e suvət u kəmitənim İesu ikin, ²³ mətəu kəməsoteruhīən nīpətin. Kəni kəmohtəliġ=pa motəni məmə, ‘İəmotəh

nati kəti təhmen e nəməhlairiən, agelo mil keiu kətuəni=pa məmə Iesu təməmiəgəh.’
²⁴ Kəni rəhatimah nəuvein nətəmimi kəməhuvən e suvət, kəmotəh natimnati rəfin agin təhruahru təhmen əmə e nəghatiən əha nīpətan min əha kəmotəni, mətəu kəsotəhiən Iesu.”

²⁵ Kəni in təməni=pən kəm lau məmə, “Suah mil. !Rəhatəlau kapə tikə, nəkotəhro tiəkis agin o təmah o nəniən nīpəhriənien e natimnati min u iəni min rəha Uhgīn kəmotəni!
²⁶ ?Nəkuəhrun uə kapə məmə, Kristo, u Uhgīn təməni məmə otahli=pa otəkeikei mos nahməiən e nīpətin, kəni uərisig lan, in təpanuvən e negəu e neai mos nərgin rəha nīsiaiən?” ²⁷ Kəni Iesu təməni=pən vivi kəm lau Nauəuə Rəha Uhgīn u kəutəghati lan, təmətuəuin e nauəuə rəha Mosis kəni muvən mətəuarus=pən nauəuə min rəha iəni min rəha Uhgīn.

²⁸ Kəni kinəhluva iuəkir o lahuənu u suah mil u kətian ikin. Kəni kinuafu məmə Iesu tinətaliuək minətəpirəkis ilau məsəhtuliən, ²⁹ mətəu ilau kətioh nīkin məmə, “Ei, təuvir məmə nəkuva kitahal min ik, mətəu tinəpinəpu rəkis, kəni təsuvəhiən rəueiu mitigər tiuvig.” Kəni ko tuvən meruh ilau məhləharəg.

³⁰ Nian kinəhləharəg məmə okihlauən, kəni in təmos pīret kəni məni-vivi Uhgīn ohni, kəni ko məmkəris məfən kəm lau. ³¹ Kəni əmeiko Uhgīn tol kinuəhrun məmə in Iesu, kəni əmeiko in tatig mikə min, kəni kəməsueruhiən min. ³² Kəni kəmuəni=pən kəm lau min məmə, “!Ei! ?Nian in təməni=pa vivi Nauəuə Rəha Uhgīn kəm lau e suaru, kəni kəmuətəu təuvir lan nīkilau tətəgiən pik, uə kapə?”

³³ Kəni rəueiu agin min, kəmuəhtul miaiet ikin əha miatəlig=pən min Jerusiləm. Kəni ikin əha, ilau kəmueh nətəmimi lepīn rəha Iesu mine nətəmimi min nəuvein min rəhan kəməhuva motuhapumin rəkis ilah min məutəharəg, ³⁴ kəni məutəni məmə, “! Nīpəhriənien! !Iərməniəg təməmiəgəh min, kəni Saimon Pitə* təmeh rəkis!” ³⁵ Kəni ilau kəmuəni=pən rəfin natimnati iətəm kəmol kəm lau e suaru, kəni muəni=pən nian ilau kəmuəhrun Iesu lan e nian iətəm in təməgəuvahli pīret məfən kəm lau.

Nətəmimi min rəha Iesu kəmotəh in
 (Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23)

³⁶ Kəni nian kətuəni əhanəh nəghatiən min əha, Iesu təmuva məhtul e nəlugin e lah mətəni kəm lah məmə, “Nəməlinuəiən tətətiəg o təmah.”

³⁷ Mətəu ilah kəmotəuīt lan kəni minəutəgin, nīkilah təhti məmə kinotafu narmin kəti.
³⁸ Mətəu in təməni=pən kəm lah məmə, “?Təhro rəhatəmah nətəligiən tətərah lanko? ? Təhro rəhatəmah nətəligiən tətəhtul pəgpag? ³⁹ Oteh-to nəhlmək mine nəhllək məmə iəu əmə əpə. Otea=pa motek nīpətik kəni motəhrun məmə iəu. Narmi iətəmimi nīpətin mine nīkilkilīn tikə, təsolien məmə inu nauteh iəu, nīpətik mine nīkilkilik əpə ikin.”

⁴⁰ Təməni nəghatiən əha, kəni məgətun nəhlmin mine nəhlkin kəm lah. ⁴¹ Kəni narmilah təmiuvig nīkilah təmagiən pik kəni motəlu məmə nati u in nīpəhriənien. Ilah kəsotəni-vivi əhanəhiən nīpəhriənien lan. Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “? Nauəniən kəti u nəutos, uə?” ⁴² Kəni kəmotos nəmu nəuvetin iətəm kəmuvan rəkis mətəfən kəm in, ⁴³ kəni e nəhmtilah, təmos mun.

⁴⁴ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Aupən ikin, nian iəmətətiəg əhanəh kitah min itəmah, iəməni nəghatiən u kəm təmah məmə, natimnati rəfin iətəm kəutəghati lak e Nauəuə Rəha Uhgīn, okotəkeikei məhuva mautil nīpəhriənien lan, inu nəghatiən min e nauəuə rəha Mosis, mine nauəuə min rəha iəni min rəha Uhgīn, mine Nauəuə Rəha Nəpuən Min.”

⁴⁵ Kəni in təmerəh e rəhalah nətəligiən məmə okotəhrun nəghatiən min iətəm tətətiəg e Nauəuə Rəha Uhgīn. ⁴⁶ Kəni təməni=pən kəm lah məmə, “Nəghatiən iətəm tətətiəg e Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni məmə nətəmimi okotol tərah e Kristo iətəm Uhgīn təmahli=pa, mautil tətətuə nahməiən e nīpətin mətuvən mətəuarus timis, mətəu e nian tatol kisil lan, in otəmiəgəh min e nīmisien. ⁴⁷ Kəni e nərgi Kristo u Uhgīn təmahli=pa,

24:24 Jon 20:3-10   24:26 Luk 9:22   24:27 Sam 22:1-21; Aes 53   * 24:34 Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, “Saimon.”   24:34 1Kor 15:4-5   24:37 Mat 14:26   24:44 Luk 9:22

nətəmimi okotəkeikei motəni pətīgəm nəghatən u məmə nətəmimi okotəkeikei motəuh-
lin kəni motohtəlig e rəhalah təfagə tərah min, kəni Uhgīn in otəsalpīnīən nītai təfagə,
kəni malu e rəhalah nolīən tərah min. Nəghatən u otəkeikei muvən kəm nətəmimi min
e nəuaniləuis min rəfin e nītəni min rəfin, otətuəuin Jerusiləm muvən əpəha ikīn min
rəfin e nəhue nītəni min. ⁴⁸ Itəmah nəmotəh natimnati min u, kəni onəkotəni pətīgəm
əhruahru nəghatən min lan. ⁴⁹ Kəni iəkahli=pa suah u iətəm rəhak Tatə təmənīəkis
məmə in otahli=pa kəm təmah, inu rəhan Narmin. Mətəu onəkotəhtahnin e taun
əha motətəuarus=pən nəkotos nəsanənīən rəha Narmin Rəha Uhgīn, kəni tərīauəh e
nəmiəgəhīən rəhatəmah.”

Uhgīn təmos Iesu muvən
e neai

(Mak 16:19-20)

⁵⁰ Kəni Iesu təmit ilah mōhiet e taun məhuvən əha lahuənu Petəni. Kəni məfəri
nəhlmin məfaki o lah. ⁵¹ Kəni nian təmətəfaki o lah, kəni məpəh ilah nian Uhgīn təmos
minatuvən əpəha ilis e negəu e neai. ⁵² Kəni kəmotēiuaiu motəfaki=pən kəm in, kəni
uərisig lan, kəmohtəlig=pən Jerusiləm nīkilah tətəgīən. ⁵³ Kəni nian rəfin, kəutəhuvən e
Nimə Rəha Uhgīn məutəni-vivi Uhgīn.

Jon

Nanusian Təuvir Rəha İesu Kristo İətəm Jon Təmətei

Nəghatian əkuəkir rəha nauəuə u Jon

?Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Jon təmətei nauəuə u. In pia Jemis, kəni ilau nəti Səpəti mil. In kəti nətəmimi tueləf rəha İesu, kəni İesu tolkeikei pik in. E nauəuə u, Jon təsəniən nərgin mine. Mətəu təməni əmə nati tol lanu məmə “iətəmimi kəti min rəha İesu,” (Jon 18) uə “suah u iətəmi İesu tolkeikei pik,” (Jon 13:23; 20:2; 21:7,20) uə “İətəmi təmiəu-iəu muva iuəkir o İesu e nian kəmətauən e lafet rəha Pasova” (Jon 21:20). In təmətei nauəuə min u: Nanusian Təuvir İətəm Jon Təmətei, 1Jon, 2Jon, 3Jon, mine Nəhan-əhanian.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei nauəuə u tatuvən kəm nətəmimi məmə okotəni nıpəhrıənian e İesu. In tolkeikei məmə otasiru e lah mol nəhatətəian rəhalah tuva məskasik, mətəu-inu rəhalah nəhatətəian təsəskasik əhanəhian.

?Natigian təhro lanu nian təmətei? Jon in iətəmi asoli kəti rəha niməfaki, kəni nətəmimi rəfin rəha niməfaki kautisiai in. In tolkeikei məmə nətəmimi rəfin okotəhrun vivi rəhan nəgətunian, kəni nian nəgətunian eiue tətən, mətəu nətəmimi kotəhrun nahtipəsıgıən e nəghatıən eiue min e nəghatıən rəha Jon e nauəuə u.

?Təmətei nauəuə u o nak? Jon təmətei nauəuə u mətəni pətıgəm vivi məmə İesu in nəti Uhgın, kəni nətəmimi rəfin nətəm okotəhatətə lan, okotos nəmiəgəhian itulın. Kəni Jon tolkeikei məmə otəni pətıgəm təhruahru məmə İesu in nəti Uhgın, kəni İesu in Uhgın pəhrıən. Kəni Jon tolkeikei məmə otəni pətıgəm nanusian min nəuvein rəha İesu iətəm nauəuə min rəha Matıu, mine Mak, mine Luk kəmslənian. Kəni tolkeikei məmə otəgəu əhruahru nətəlıgıən min nəuvein iətəm nətəmimi kəutəni e İesu.

Nəghatıən Rəha Uhgın Təmuva İətəmimi, in İesu

¹ Aupən agın, e nətuəuinian nian, Nəghatıən* tınatıg rəkis.† Nəghatıən u təmətatıg ilau Tatə Uhgın, kəni Nəghatıən u, in min, in Uhgın. ² E nəukəti nian, in təmətatıg rəkis ilau Uhgın, ³ kəni Uhgın təmöl natımnati rəfin e Nəghatıən u, kəni natımnati rəfin iətəm Uhgın təmöl, nati kəti tikə mine məmə Nəghatıən u təsolıən.‡§ ⁴ Inu, in Nəukəti Nəmiəgəhian,* kəni Nəmiəgəhian u, in Nəhagəhıgıən rəha nətəmimi rəfin.† ⁵ Nəhagəhıgıən əha, tətasiəgəpın napınəpuian, kəni napınəpuian ko təsapırəkısıən.‡

⁶ İətəmimi kəti iətəm Uhgın təmahlı=pa təmuva, nərgın u Jon Bəptais.§ ⁷ Təmuva mətəhtul pətıgəm məmə otanus pətıgəm Nəhagəhıgıən əha kəm nətəmimi, pəh ilah rəfin kotəni nıpəhrıənian lan. ⁸ Səniəmə Jon Bəptais in Nəhagəhıgıən əha, mətəu in təmuva əmə məmə otəhtul pətıgəm məni pətıgəm Nəhagəhıgıən əha kəm nətəmimi rəfin.* ⁹ Nəghatıən əha təmətıva e nəhue nıftəni, kəni in Nəhagəhıgıən pəhrıən, iətəm in tətasiəgəpın nətəmimi rəfin.†

* 1:1 Nian Aposil Jon təmətei “Nəghatıən” e japtə 1, tətəghati e İesu Kristo, kəni “Nəghatıən” in təhmen e nərgın kəti rəhan. † 1:1 Jen 1:1; 1Jon 1:1; Jon 17:5; Nəh 19:13 ‡ 1:3 Laen e “Nəghatıən” mil u kətuəni əmə nati kətıəh əmə. Mətəu-inu in nolıən rəha Jon o nəniən nati kətıəh e suaru pısın pısın min. § 1:3 Kol 1:16; 1Kor 8:6; Hip 1:2 * 1:4 Jon 5:26; 11:25; 14:6; Jen 1 † 1:4 Jon japtə 1 tatol məmə kitah kotətəlıg e Jenesıs japtə 1, nian Uhgın təmöl nəhue nıftəni mine natımnati rəfin agın. Japtə mil u kuəghati e nəghatıən, mine nəhagəhıgıən, mine nəmiəgəhian. Kəni Jon japtə 1 tətəuin e İesu Kristo məmə in Nəghatıən rəha Uhgın, mine Nəhagəhıgıən, mine Nəmiəgəhian. ‡ 1:5 Jon 9:5; 12:46 § 1:6 Aposil Jon in təmətei nauəuə u. In tətəghati e suah pısın kəti e fes min u, nərgın u Jon Bəptais. * 1:8 Nətəmimi tepət kəməutəhtahnın Məsaiə iətəm Uhgın təməni məmə otahlı=pa, kəni ilah tepət, nıkilah təhti məmə Jon Bəptais u in Məsaiə. Jon 1:19-28 † 1:9 1Jon 2:8; Jen 1:1-5 tətəghati e nəhagəhıgıən rəha nian Uhgın təmöl nəhue nıftəni, kəni Jon tətəghati e nəhagəhıgıən rəha Narmənıgıən Rəha Uhgın iətəm tətasiə e nıki nətəmimi.

¹⁰ Nati əpnapin məmə Uhgın təmol niftəni u e Nəghatiən əha, kəni Nəghatiən u tətətətig e nəhue niftəni u, mətəu nətəmimi rəha nəhue niftəni u kəsotəniən nīpəhriənən məmə in pəh. ¹¹ Təmuva iman ikin, mətəu nətəmiman min kəutəuhlin=pən nəmtahləh kəm in, məsotəlkeikeiən. ¹² Mətəu nətəmimi nəuvein kəmos in, kəni ilah rəfin nətəm kəmos in, nīkilah tagiən ohni, kəni motəhatətə e nərgin, kəni in tətəfən nətətiən kəm lah məmə kotəhrun nuvaiən nenəti Uhgın min. ‡ ¹³ Nenəti Uhgın min əha, ilah kəsotairiən e nolien u iəpəou min kəutair lan, kəni məsəniən min məmə e nətəlīgiən rəha iətəmimi, təhmen e tatə kəti iətəm tolkeikei in otos iəpəou. Mətəu ilah kəutair vi min e Uhgın, e rəhan əmə nəsanəniən. §

¹⁴ Nəghatiən əha, in təmuva iətəmimi, mətətīg kitah min u nətəmimi rəha nəhue niftəni. Kəni itimah iəmoteruh rəhan nətətiən, kəni nəsanəniən asoli mine nəhagəhagiən rəhan e nəhmtitimah. * Inu, in nəsanəniən asoli mine nəhagəhagiən rəha Nəuan Kətiəh Əmə, iətəm in təmsipən e Tatə Uhgın. In təriəuəh e nəuviriən iətəm tətətuati lan kəm tah, kəni məriəuəh min e nīpəhriənən. †

¹⁵ Jon tətəhtul pətīgəm mətəni əfəməh məmə, “İətəmi u inu iətəm iəu iəmətəni məmə, ‘İətəmi kəti tətərisig lak, mətəu in ilis tapirəkis iəu, mətəu-inu, nian iəməsair əhanəhiən, in tətətətīg itulin rəkis.’ ” ‡

¹⁶ Kəni in təməriəuəh e nəuviriən iətəm in tətətuati lan kəm tah, kəni e nəuviriən əha rəhan, nian rəfin in tətəfa, mətəfa, mətəfa, kəm tah rəfin. ¹⁷ Tol lanəha mətəu-inu Lou iətəm Uhgın təməfa əupən, Mosis in suaru ohni, mətəu İesu Kristo in suaru rəha nətəuatiən e nəuviriən əha mine nīpəhriənən rəha Uhgın kəm tah. §

¹⁸ İətəmi kəti təseruhiən Uhgın nian kəti mine. * Mətəu Nəuan Kətiəh Əmə, in Uhgın, iətəm in iuəkir o niki Tatə Uhgın, in təmol əpu Uhgın kəm tah kəni kotəhrun. †

Jon tətəni məmə səniəmə in Kristo iətəm Uhgın tətəni məmə otahlipa (Mat 3:11-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17)

¹⁹ Kəni nətəmimi asoli min rəha nətəm İsrəl nətəm kautatīg Jerusiləm, kəmotahli=pən pris min nəuvein mine Lifait min u, nətəm kəutasiru e pris min e Nīmə Rəha Uhgın, məmə okəhuva motəh Jon motətapuəh ohni, məmə, “?İk iətəmi pəh ko?” Kəutətapuəh mətəu-inu nətəmimi tətət kəmətəni məmə Jon in Kristo iətəm Uhgın tətəni məmə otahli=pa. Kəni əmeiko, Jon tətəhtul pətīgəm mənəni pətīgəm in.

²⁰ Nian ilah kəmotətapuəh ohni, in təməsəhluəgiən, mətəu tətəni=pən əhruahru əmə in kəm lah məmə, “Səniəmə iəu Kristo iətəm Uhgın tətəni məmə otahli=pa.”

²¹ Kəni ilah kəmətəni məmə, “?Nəmə səniəmə ik Kristo, kəni ik pəh? ?İk Elaijə?” ‡
Mətəu Jon tənəni məmə, “Kəpə, səniəmə iəu Elaijə.”

Kəni ilah kəmotətapuəh min ohni məmə, “?Nəmə səniəmə ik Elaijə, kəni ik pəh? ?İk iəni rəha Uhgın iətəmi kəmətəni əupən məmə otəpanuva?” §

Mətəu Jon tənəni məmə, “Kəpə.”

²² Kəni ilah kəmətəni məmə, “?Kəni ik pəh? İk onəkeikei mənəni pətīgəm ik kəm timah, pəh itimah iəkəhuvən motəni=pən kəm nətəmimi kəmotahli=pa itimah iəkəhuva.”

²³ Kəni tənəni=pən kəm lah məmə, “İəu u iətəm iəni rəha Uhgın Aiseə tətəni rəkis əupən məmə, ‘İəu u nəuia iətəmi kəti tətəuin əfəməh əpəha ikin təpiə-məpiə ikin, mətəni məmə, otol suaru təhruahru rəha İərməniğ.’ ” *

²⁴ Nətəmimi nətəm kəmahlipə ilah, Farəsi min nəuvein əha ikin, ²⁵ kəni ilah kəmotətapuəh o Jon məmə, “?Nəmə səniəmə ik Kristo iətəm Uhgın tətəni məmə otahli=pa, kəni səniəmə ik Elaijə, kəni səniəmə ik iəni iətəm kəmətəni pətīgəm əupən, kəni təhro natol bəptais e nətəmimi?”

‡ 1:12 Kəl 3:16 § 1:13 Jon 3:5; 1Pitə 1:23 * 1:14 Jon tətəghati e aposil min nətəm kəmoteruh rəhan nətətiən, mine nəsanəniən, mine nəhagəhagiən e nəhmtilah. † 1:14 Fil 2:7; 1Tim 3:16 ‡ 1:15 Jon 1:1 § 1:17 Rom 5:21 * 1:18 Eks 33:20 † 1:18 2Kor 4:6; Kol 1:19; 2:9; Nəh 22:4 ‡ 1:21 Mal 3:1; 4:5-6; Mat 11:14; 17:10-13 § 1:21 Dut 18:15 * 1:23 Aes 40:3

²⁶ Kəni tuhalpın mətəni məmə, “İəu iatol bəptais e nətəmimi e nəhu, mətəu iətəmi kəti u ikin e nəlugin e təmah, iətəm itəmah nəkotəruru in. ²⁷ İətəmi u tətüərisig lak, mətəu in ilis, in tepət mapirəkis iəu, kəni iəu ləhtəni lan, kəni iəsəhmen aginiən məmə iəkol uək əkəku agin kəti rəhan.”† ²⁸ Natimnati min u, kəmol əpəha e lahuənu kəti, nərgin u Petəni, in tətətig əpəha e nitəni=pən e nəhu Jotən. İkin əha Jon təmatol bəptais e nətəmimi ikin.

Iesu in təhmen e nəti sipsip rəha Uhgın.

²⁹ Kəməni lauig lan, Jon təmeruh Iesu tətaliuək mətüva, kəni in təni məmə, “!Ei! ! Oteruh-to! Suah u inu, in Nəti Sipsip rəha Uhgın o noliən sakrifais lan o noliən tərəh min rəha nətəmimi.‡ Kəni in otəpanos rəkis noliən tərəh min rəha nitənimtəni min.§ ³⁰ İətəmi u inu, iəu iəmətəni kəm təmah məmə, ‘İətəmi kəti tətüərisig lak, mətəu in ilis tapirəkis iəu, mətəu-inu, nian iəməsair əhanəhiən, in təmətətig itulın rəkis.’ ³¹ Nian iəu iəmətəghati lan, kəni iəu min iəməruru məmə in iətəmi pəh; mətəu iəmuva matol bəptais e nətəmimi e nəhu məmə iəkol əpu suah u kəm nətəmimi min rəha Isrel.”

³²⁻³³ Jon təmətəhtul pətigəm mətəni məmə, “Uhgın təmahlı=pa iəu məmə iəkol bəptais e nətəmimi e nəhu, kəni nian iəmətəghati lan, iəu min iəməruru məmə suah u inu. Mətəu Uhgın təməni=pa kəm iəu məmə, ‘Onəkeruh Narmın Rəhak oteiuaiu matig e iətəmimi kəti. Kəni suah u inu, in otol bəptais e nətəmimi e Narmın Rəha Uhgın.’ Kəni əmeiko, uərisig iəmeruh Narmın Rəha Uhgın təmsipəri e neai təhmen e mak, muva, meiuaiu məharəg-pəri lan. ³⁴ İəu əhruahru iəmeruh nati u, kəni iəməhtul pətigəm mətəni pətigəm məmə, ‘Suah u inu, in Nəti Uhgın pəhriən.’ ”

Iesu təmətüəuin mətəuin e rəhan nətəmimi

³⁵ Kəməni lauig lan, Jon tətəhtul əmə əha ləmen kətiəh əmə ilahal rəhan keiu iətəmimi mil. ³⁶ Kəni nian nəhmti Jon təməhtul e Iesu taliuək mətüva kəni təni məmə, “!Ei! ! Oteruh-to! !Suah u inu, in Nəti Sipsip rəha Uhgın!”

³⁷ Kəni nian rəhan iətəmimi mil kəmuətəu nəghatiən əha, kəmuəhtul mətiəuərisig e Iesu. ³⁸ Kəni Iesu teirair meruh suah mil u kətiatəu=pən in, kəni in təni məmə, “Ei! !Suah mil! ?Nətuəsəl lak onak?”

Kəni ilau kuəmə, “Rapai. ?İk nətətig iə?” (Nəghatiən u “Rapai,” nıpətın u “İəgətun.”)

³⁹ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Pəh kılhluvən nəkuəruh-to.” Kəni ilau kəmiəuərisig lan mılhluvən kuəruh ikin in tətətig ikin. İuəkır mıtigar tiuwig ləhnaiuv, ilau kəmətuan ilahal min mətəuarus tapınəpu.

⁴⁰ Suah mil u kəti iətəm təmətəu Jon kəni muərisig e Iesu, nərgin u Antiru, pian u Saimon Pitə. ⁴¹ Kəni rəueiu agin min, in təmuvən meh pian Saimon, kəni məni=pən kəm in məmə, “!Ei! !Inotafu rəkis Məsaia!” (Nəghatiən u, Məsaia, nıpətın u məmə, “Kristo,” iətəm Uhgın təməni məmə otahlı=pa.) ⁴² Kəni təmit Saimon muva o Iesu.

Kəni nian nəhmti Iesu təməhtul lan, kəni məni=pən kəm in məmə, “İk u inu Saimon, nəti Jon, mətəu rəueiu okəuin ərəg-rəg lam məmə ‘Kefəs.’ ” (In “Pitə” e nəghatiən Kris u nıpətın məmə “kəpiel.”)*†

Iesu təmauin e Filıp mine Nətaniəl

† 1:27 Nəghatiən pəhriən iətəm Jon təməni, tol lanu, “İəu iəsəhmen aginiən məmə iəkos rəkis put rəhan.” Nətəmimi əupən kotəni məmə uək rəha nos rəkisiən put rəha iərməniğ, in uək rəha slef iətəm in ləhtəni agin. ‡ 1:29 Aupən ikin, e nian rəha Oltestimın, nətəmimi kəutohamu nəti sipsip mautol sakrifais lan məmə otəfəl rəkis təfəgə tərəh rəhalah. Afın-to nəghatiən u “sakrifais” e tiksınəri. Jen 22:8; Aes 53:7; 1Pitə 1:19; Nəh 5:6 § 1:29 Hıprus 9:22,26 * 1:42 Nətəmimi rəha Kris kəutəni kəpiel məmə “pitə.” Kəni nəghatiən u pitə tınuva nərgin kəti rəhalah, kətauin e nətəmimi lan. Kəmətəi nauəuə min rəha Niutestimın e nəghatiən rəha Kris. Nətəmimi tepət kəmətəghati e nəghatiən rəha Kris, təhmen əmə e nətəmimi tepət e nəhue nıftəni rəueiu kəutəghati e nəghatiən mil u rəha İnglan uə Franis. “Kefəs” in nəghatiən kəti rəha Aram u nıpətın təni məmə kəpiel. Nətəm Isrel kəmətəghati e nəghatiən rəha Aram təhmen e nətəm Vanuatu kəutəghati e nəghatiən u Bislama. † 1:42 Mat 16:18

⁴³ Kəmāni lauig lan min, Iesu nīkin tinəhti mēmə otuvən-to Kaləli.

Təməsəl e Filip kəni meruh. Kəni Iesu tēmāni=pən kəm in mēmə, “Va-to, mitəu=pa iəu.” ⁴⁴ Filip u, in iətəm Petsaitə, ima Antiru mine Pitə. ⁴⁵ Kəni in tēmuvən məsəl meruh Nətaniəl, kəni tēni=pən kəm in mēmə, “Itimah inoteruh suah əpələ u, aupən Mosis tēmətēi rəkis rəhan nəghatiən min iətəm tətəghati lan e nauəuə rəha Lou. Kəni iəni min rəha Uhgīn aupən ilah min kəmotətēi rəkis nəghatiən min iətəm tətəghati lan. In iətəm Nasərit, in nəti Josip, kəni nərgīn u Iesu.”

⁴⁶ Mətəu Nətaniəl tēni mēmə, “!Nati nak! ?Nīkim tēhti mēmə nati təuvir kəti otsipən e Nasərit? !Kəpə!”

Kəni Filip tēni mēmə, “Intəh, təuvir əmə, pəh-to kian nəkeruh-to.”

⁴⁷ Nian Iesu tēmeruh Nətaniəl tətaliuək mətəu, kəni tēni mēmə, “!Suah u, in iətəm Isrel pəhriən! !Neiuəiən tikə lan!”[‡]

⁴⁸ Kəni əmeiko Nətaniəl təmauit mətəpuəh o Iesu mēmə, “?Nəməhra məhrun mēmə iəu iətəmi tol lanu?”

Kəni Iesu tēni=pən kəm in mēmə, “Nian ik nəmətəharəg e nəukəti nigī fik, kəni Filip təsəuin əhanəhiən lam, mətəu iəu iəmafū rəkis ik.”[§]

⁴⁹ Kəni Nətaniəl tēni mēmə, “!Iəgətun! !Ik Nəti Uhgīn! Ik Kig rəha nətəm Isrel!”

⁵⁰ Iesu tēmāni=pən kəm in mēmə, “?Ik nəməhatətə lak mətəu-inu iəu iəməni əmə mēmə iəmeruh rəkis ik nian nəmətəharəg=pən əha e nəukəti nigī fik? Ik onəmaneruh nati asoli min tapirəkis inu.” ⁵¹ Kəni mēni min mēmə, “Nipəhriən iən agin u iətəni=pinə kəm tēmāh mēmə, onəpanoteruh negəu e neai otəuag, kəni nagelo min rəha Uhgīn kəutəri mautəhuvən e neai, kəni mətəiuiəu mətəhuva e Nəti Iətəmi u təhmen e suaru tatilpin nuvəniən e neai mine nəhue niftəni.”^{*}

2

Marit kəti əpəha Kenə

¹ Kəmāni niəh lan, katol marit kəti əpəha Kenə, lahuənu kəti e Kaləli. Kəni māmə rəha Iesu in əpəha ikin.^{*} ² Kəni ilah kotəuin=pən min e Iesu mine rəhan min nətəmiimi, mēmə ilah min okəhuvən e marit əha. ³ Kautol mautol lafet, kəni nətəmiimi min kotəmnim rəfin wain, kəni māmə rəha Iesu tēni=pən kəm in mēmə, “Rəhalah wain tēmikə.”

⁴ Mətəu Iesu tēni=pən kəm in mēmə, “?Pətəuəhli, təhro nətələhu=pa nati u kəm iəu? Nian rəhak təsəuə əhanəhiən.”

⁵ Mətəu rəhan māmə tēni=pən kəm noluk min rəha marit mēmə, “Itəmah onəkotəkeiki motol natimnati rəfin iətəm in otəni.”

⁶ Nīlosi nati asoli ilah sikis, kəməlīn əha ikin əha o nəhu, mēmə nətəm Isrel ilah okoteikuas mətəruətuəh lan e nəhmti Uhgīn. Nīlosi nati min u, kəmol e kəpiel, kəni kətiəh təhrun nosiən uan-hanrit litə nəhu.

⁷ Kəni Iesu tēni=pən kəm nətəm kautol uək mēmə, “Otətu=pən nəhu e nīlosi nati min u.” Kəni kəmotətə ilah kotəriəuəh vivi.

⁸ Kəni tēni=pən kəm lah mēmə, “Otətu rəkis nəhu kəti motos məhuvən kəm iətəm tətərməniḡ e marit.” Kəni ilah kəmotol lanəha.

⁹ Kəni nian iətəmi u təməmnim askəuvin, mətəu nəhu tinol rəkis wain lan. Mətəu iətəmi u in tətərməniḡ e marit u, in təruru mēmə kəmos iə wain u. Nətəmi min əmə u nətəm kəmos nəhu məhuva, ilah əmə kotəhrun. Kəni iətəm tətərməniḡ e

[‡] 1:47 Jen 27:30-36; 31:26; 32:28 Nərgīn u “Isrel,” in nərgīn kəti min rəha iətəmiimi u Jekəp. Nərgīn u Jekəp nipətin tēni mēmə “iətəmi tətəiua.” Mətəu Uhgīn təmauin ərəgrəg e nərgīn tuva “Isrel” mēmə otəgətun nəmiəgəhiən vi rəhan. [§] 1:48 Nigī min u fik, ilah nigī kəhrun min e nasumiən ikin Isrel. Nətəmiimi kautun nəualah, kəni mətəharəg ahgəl nimalilah. Kəutəharəg ahgəl pik nigī fik iuəkir o nimə rəhalah kəni mətəfaki mēmə nīkilah otətəhti nəghatiən rəha Nauəuə Rəha Uhgīn. Nati iətəm Iesu tēmāni e fes 47 mine 51 in tətəghati e Nətaniəl mēmə nəmə təhro təmətəharəg ahgəl rəhan nigī fik, kəni nīkin tətətəhti nəmiəgəhiən rəha Jekəp. ^{*} 1:51 Jen 28:12 ^{*} 2:1 Nəmə təhro Josip u iərman rəha Meri, māmə rəha Iesu, in tinimis rəkis. Mətəu Jon u tēmətēi nauəuə u, təməsəniən mēmə inəha ikin ilah min ilah.

marit tēmauīn e iētām tēmōl marit, ¹⁰ mēni=pēn mēmā, “Nian rēfin nētēmimi kotaupēn motafētīgēm wain tēuvir, kēni uērisīg nētēmimi kotēmnim tepēt ko, kēni kēpanafētīgēm inu tēsēuvir pikian. !Mētēu ik, nēmaharu kalin iētām tēuvir mētēuarus=pa u rēueiu!”

¹¹ Kēni inu nētētāiēn iētām Iesu tēmētēuīn agin lan mol. Kēni in tēmōl ikin Kēnā, lahuēnu kēti e Kalēli. E nētētāiēn ēha, in tēmēgētun nepētāiēn rēha Uhgīn lan, kēni rēhan nētēmimi mīn, kēmōtēhatētē āskasīk lan.

Iesu tēmēghi pētīgēm nētēmimi nētēm kautol makit e Nimē Rēha Uhgīn

(Mat 21:12-13; Mak 11:15-18; Luk 19:45-46)

¹² Uērisīg e marit ēha, in tēmēiuaiu muvēn e taun asoli ēha Kapeniēm ēpēha Kalēli ilah rēhan mēmā mīne pian mīn mīne rēhan nētēmimi mīn. Kēni kēmōtatīg nian nēuvein ēha ikin ēha. ¹³ Kēni tinuva iuēkir o nian rēha lafet rēha nētēm Isrel iētām kētēni mēmā lafet rēha Pasova. † Kēni Iesu tēmēri muvēn ēpēha Jerusilēm.

¹⁴ Ihlua lan e Nimē Rēha Uhgīn kētēfaki ikin, Iesu tēmāfu nētēmimi kautol sēlim e kau, mīne sipsip, mīne mak mīn, mēmā nētēmimi okotos nēhmtin o noliēn sakrifais lan. Kēni nētēmimi nēuvein ēha ikin, ilah kautol senis e mēni rēha nētēmi iki pisin pisin mīn.

¹⁵ Kēni in tos tēulē nēuvein, mētāl o nalisīēn iētēmi. Kēni in mītēu nētēmi mīn u ilah kau mīn mīne sipsip mīn mēmā okohiet e Nimē Rēha Uhgīn. Kēni in mauvēregin mēni rēha nētēmi mīn u nētēm kautol senis lan, kēni tēmāhuvihīn-ahuvihīn rēhalah tepil mīn. ‡

¹⁶ Kēni mahi ilah mīn u nētēm kautol sēlim e iūeīn mēni=pēn kēm lah mēmā, “!Otēmki natimnati mīn u mohiet! !Itēmāh mēsotoliēn Nimē Rēha Tatē rēhak tuva mēmā in nimē rēha noliēn makit!” ¹⁷ Kēni nētēmimi rēhan, nīkilah tēmēhti nēghatiēn kēti e Nauēuē Rēha Uhgīn, iētām tētēni mēmā, “!ēu iēkolkeikei pik Nimē Rēham e nīkik, nīkik pik agin lan.” §*

¹⁸ Kēni nētēmi asoli mīn rēha nētēm Isrel nīkilah tēmāhmā motētapuēh ohni mēmā, “? Pēh tēmōl mēmā nēkēhrun noliēn nati u? !Ol nētētāiēn mēmā otēgētun ēhruahru kēm tīmāh!”

¹⁹ Mētēu Iesu tēni mēmā, “Nēmā itēmāh nēkotērēkin Nimē u Rēha Uhgīn, kēni nian kisil ēmā, iēu iēkuvlēkin mīn tēhtul.” †

²⁰ Kēni nētēmi asoli mīn ēha kotēni mēmā, “!Ei, nēman! Nētēmimi kēmōtol uēk asoli o nu ilah rēfin fōte-sikis motuvlēkin Nimē u Rēha Uhgīn. !Onēkēhro lanu muvlēkin e nian kisil ēmā!”

²¹ Mētēu Nimē ēha Rēha Uhgīn iētām Iesu tētēghati lan, in nīpētīn. ²² Kēni uērisīg, nian in tinimis rēkis, kēni mīnēmiēgēh mīn, kēni rēhan nētēmimi mīn, nīkilah tēhti nēghatiēn ēha rēhan iētām tēmēni. Kēni ilah kēmōtēhatētē e Nauēuē Rēha Uhgīn, mīne nēghatiēn iētām Iesu tēmēni=pēn kēm lah.

Iesu tinēhrun rēkis nētēligiēn mīn rēha nētēmimi

²³ Nian ēha Iesu tēmētātīg e Jerusilēm e nian rēha lafet rēha Pasova u, nētēmimi tepēt kēmōteruh nētētāiēn mīn iētām in tēmōl, kēni kēmōtēhatētē lan. ²⁴ Mētēu Iesu in tēmēhrun nati iētām tētātīg e nīkilah, kēni mēsēhatētēiēn e lah. ²⁵ Ko iētēmi kēti tēsēhtul pētīgēmīēn mēghati rēha nētēmimi lan, mētēu-inu Iesu tēhrun rēfin nētēligiēn rēha nētēmimi. ‡

3

Nikotimēs tēmuvēn meruh Iesu

¹ Iētēmi asoli kēti rēha nētēm Isrel, nērgin u, Nikotimēs.* In Farēsi kēti. ² Kēni nian kēti lapin, in tēmuvēn mēmā otēghati ilau Iesu. In tēmēni=pēn mēmā, “!ēgētun, itīmāh

† 2:13 Eks 12; Dut 16:1-6 ‡ 2:15 Afin-to e tiksīnēri “Nimē Rēha Uhgīn” o nēhrunīēn natimnati nian Iesu tēmuvēn mēghi pētīgēm nētēmimi e Nimē Rēha Uhgīn. § 2:17 Suaru kēti mīn o nēuhlinīēn fes u tol lanu lan: “!ēu iēkolkeikei pik Nimē Rēham e nīkik, nīkik pik agin lan, kēni nētēmimi okotohamu iēu lan.” * 2:17 Sam 69:9 † 2:19 Mat 26:60-61; 27:40; Mak 14:57-59; 15:29 ‡ 2:25 Jon 1:47; 6:61; 13:11 * 3:1 Jon 7:50-51; 19:39-42

iakotəhrun məmə ik iəgətun kəti iətəm Uhgın təmahli=pa ik nəkuva, mətəu-inu iətəmi kəti ko təsolian nəmtətian min u ik natol nəmə Uhgın təsatigian ohni.”

³ Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “Nipəhrīanīan aɡin u iətəni=pinə kəm ik məmə, nəmə iətəmi kəti təsair vivi minian,† ko in təseruhian Narmənigian Rəha Uhgın.”‡

⁴ Kəni Nikotiməs, narmīn təmiuvig pik, kəni mətapuəh ohni məmə, “?Iətəmi tīnol iahgin rəkis, otəhro mair mətmətig min? Ko təsuvən minian e nərfi rəhan mamə kəni mair=pa min!”

⁵ Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “Nipəhrīanīan aɡin u iətəni=pinə kəm ik məmə, nəmə iətəmi təsair viən e nəhu mine Narmīn Rəha Uhgın, ko təsuvənian matig ahgəl Narmənigian Rəha Uhgın. § ⁶ Nipətītəmi təmair əmə e nīrə rəha iətəmi əmə, mətəu Narmīn Rəha Uhgın əmə u in tatol məmə narmītəmi tətair vi min. ⁷ Təsuvirian məmə narməm otuuvig nian iəmāni=pinə kəm ik məmə, ‘Onəkəkeiki motair vi min.’ ⁸ Təhmen əmə e nīmətāgi u nəseruhian məmə tatsipən ikin kəti, matelel nati matuvən ikin kəti iətəm in tolkeiki məmə otuvən=pən ikin. Natətəu əmə, mətəu ik nəsoteruhian məmə təmsipən iə, kəni matuvən iə. Kəni e suaru kətiəh əmə, kitah kəsoteruhian Narmīn Rəha Uhgın, mətəu kauteruh əmə rəhan uək e nəmiəghian rəha iətəmi iətəm təmair vi min.”*†

⁹ Kəni əmeiko, Nikotiməs tətəpuəh o Iesu məmə, “?Natimnati min u, otəhro lanu muva?”

¹⁰ Kəni Iesu təni məmə, “Ik iəgətun asoli rəha nətəm Isrel. ?Təhro nəkəruru natimnati min u? ¹¹ Nipəhrīanīan aɡin u iətəni=pinə kəm ik məmə, nəghatian min u iətəm iətəni ilah, iəu iəkəhrun vivi, kəni natimnati iətəm iətəni pətigəm, iəu ineruh rəkis. Mətəu itəmah nəsoətəhatətəian e nəghatian min rəhatimah.‡ ¹² Iəu iəmāni natimnati min iətəm katol e nəhue nītəni əmə u, mətəu itəmah nəsoətəhatətəian e rəhak nəghatian. ?Kəni nəmə iəkəni natimnati min iətəm katol e Negəu e Neai, nəkotəhro lanu motəhatətə lan? ¹³ Iətəmi kəti tisuvənian əpəha ilis e Negəu e Neai, meiuaiu=pa, məni pətigəm nian kəti mine. Mətəu Nəti Iətəmi əmə, təmsipən iman ikin e Negəu e Neai, meiuaiu=pa, təhrun nəni pətigəmian. §

¹⁴ “Aupən, əpəha ikin təpiə-məpiə ikin, Mosis təmos narmi sineik kəti, mətu-pəri ilis e nigī əfəməh kəti, kəni miləfəri.* Kəni e nolian əhmen əmə lanəha, okəkeiki kətu-pəri miləfəri Nəti Iətəmi lanəha,† ¹⁵ məmə nətəmi min u nətəm okotəhatətə lan, ilah okotos nəmiəghian itulin.

¹⁶ “Tol lanəha, Uhgın təmolkeiki pik nətəmi e nəhue niftəni, tol=pən in təməfa Nətin Nəuan Kətiəh Əmə, məmə nətəmi min rəfin u nətəm kəutəhatətə lan, ilah ko kəsəhuvənian e nigəm itulin, mətəu okotos nəmiəghian itulin.‡ ¹⁷ Uhgın in təməsahli=paian Nətin tuva e nəhue niftəni u məmə otəni pətigəm nalpinian rəha nolian

† 3:3 Nəghatian u “nair viən,” nipətin keiu məmə, “iətəmi tətair vivi min” mine “Uhgın təmol məmə in tair e nairian rəha negəu e neai.” Nəghatian u in əha ikin e fes 5 min. ‡ 3:3 Jon 1:13; 1Pitə 1:23; Jem 1:18 § 3:5 Esik 36:25-27; Efəs 5:26; Tait 3:5 * 3:8 E nəghatian rəha Kris, nəghatian mil u “nīmətāgi” mine “narmīn,” ilau nəghatian kətiəh mil əmə. † 3:8 Esik 37:9 ‡ 3:11 Nəghatian Kris əhruahru rəha fes 11 tətəni məmə, “Nipəhrīanīan aɡin u iətəni=pinə kəm ik məmə, nəghatian min u iətəm iəutəni ilah, itimah iəkotəhrun vivi, kəni natimnati iətəm iəutəni pətigəm, itimah inoteruh rəkis. Mətəu itəmah nəsoətəhatətəian e nəghatian min rəhatimah.” Nəmə təhro, Iesu təməni məmə, “itimah” e fes u mətəu-inu e fes 2, Nikotiməs təməni məmə “itimah.” Uə nəmə təhro Iesu tətəghati e Uhgın, Narmīn Rəhan, mine in; uə nəmə təhro tətəghati e Jon Bəptais mine in. § 3:13 Nian Iesu təməni “Nəti Iətəmi,” in təməghati aru lan. * 3:14 Eruh min e Namba 21:4-9 tətəghati e aiən sineik. Jon 8:28; 12:32; 12:24 † 3:14 Nəghatian u “okəkeiki kətu-pəri miləfəri Nəti Iətəmi lanəha” nipətin keiu u ikinu: məmə nətəmi okotəfəri Iesu ilis e nigī kəməluau məmə otimis, kəni mine Uhgın otəfəri min in təri muvən e neai ikin ima nisaiən. ‡ 3:16 Esik 18:23,32; 37:9; 1Tim 2:4; 4:10; 1Jon 4:9-10

rəha nətəmimi rəha nəhue niftəni, mətəu in təmahli=pa məmə Nətin otuva in suaru o nosmiəgəhiən nətəmimi e nəhue niftəni.

¹⁸ “Nətəmimi nətəm kəutəhatətə lan, Uhgīn otəsənion nəlpinion rəhalah. Mətəu nətəmimi nətəm kəsotəhatətəiən lan, Uhgīn tinəni rəkis nəlpinion rəhalah, mətəu-inu kəsotəhatətəiən e Nəti Uhgīn Nəuan Kətiəh Əmə. ¹⁹ Uhgīn tətakil nətəmimi e noliən u məmə, Nəhagəhagion tinuva rəkis e nəhue niftəni, mətəu nətəmimi kəsotolkeikeiən Nəhagəhagion, mətəu-inu nian rəfin rəhalah noliən, təsəhruahruion. ²⁰ Nətəmimi nətəm kautol noliən iətəm təsəhruahruion, ilah kəutəməki e Nəhagəhagion. Kəni ilah kəsəhuvaion e Nəhagəhagion, mətəu-inu ilah kəutəpəh məmə Nəhagəhagion əha otasiəgəpīn pətigəm rəhalah noliən tərāh min.

²¹ “Mətəu nətəmimi nətəm kautohtəu=pən suaru rəha nīpəhrionion ilah okəhuva e Nəhagəhagion, məmə Nəhagəhagion əha, in otasiəgəpīn rəhalah noliən, kəni mətəgətun məmə ilah kautol nəuia Uhgīn e nəsanionion əmə rəhan.”

Jon təməghati min e Iesu

²² Uərisig e natimnati min əha, Iesu mine rəhan min nətəmimi kəməhiet Jerusiləm motan əmə e nītəni Jutiə. Təmatig nuvəh nəvetin ilah min ikin əha, kəni matol bəptais e nətəmimi. ²³ Mətəu e nian əha, Jon min, in tatol bəptais e nətəmimi əpəha ikin kəti iuəkīr əmə o Salim, nərgin u, Aenon, mətəu-inu, ikin əha, nəhu tēpət ikin. Kəni nətəmimi kautəhuvən ikin əha, məmə Jon otol bəptais e lah. ²⁴ E nian əha, kəsləfən əhanəhiən Jon e kaləpus.

²⁵ Kəni nətəmimi nəuvein rəha Jon, ilah kəmotorgəhu ilah iətəm kəti u taskəlīm vivi lou rəha Mosis, o noliən əhruahru iətəm iətəmimi otəkeikei maig məmə in otəhruahru e nəhmti Uhgīn. ²⁶ Kəni ilah kəməhuvən moteruh Jon, motəni=pən kəm in məmə, “Iəgətun, ik nəkəhrun iətəmimi kəti u aupən itəlau min əpəha e nītəni=pən ikin e nəhu Jotən, kəni ik nəməhtul pətigəm mətəghati lan kəm nətəmimi. Rəueiu əha, in tinatol bəptais e nətəmimi. Kəni ilah rəfin kinautəhuvən ohni.”

²⁷ Kəni Jon təni=pən məmə, “Iətəmimi təruru noliən nati kətiəh mine, nəmə Uhgīn əpəha e Negəu e Neai tətəfən uək əha kəm in. ²⁸ Itəmah u nəutəhtul=pa ohniəu. Itəmah nəkotəhrun məmə iətəni lanu məmə, ‘Səniəmə iəu Kristo iətəm Uhgīn təməni məmə otahli=pa.’ Mətəu Uhgīn təmahli=pa iəu məmə iəkaupən muva, kəni Kristo in otəpanuərisig. ²⁹ Iətəm aluə kəti məmə otol marit, in otos pətan vi rəhan. Mətəu iətəmimi u tətəsiru e lafet rəha marit u, nīkin tagiən pik məmə otəhtul e nīkali iətəm aluə u mətəlig lan. Kristo in təhmen e iətəm aluə, kəni iəu iəkəhmen e iətəm tāsiru. Kəni nīkik tagiən məmə in təmuva, kəni nīkik tagiən min məmə nətəmimi okotuərisig lan. ³⁰ Kristo əha, in otəkeikei muva mə in ilis tapirəkis iəu, kəni ko iəu iəkeiuaiu.”

³¹ Iətəmimi in təmsipən ilis e Negəu e Neai, in ilis tapirəkis nətəmimi ərəfin. Iətəmimi iətəm tətən əmə e nəhue niftəni, in iətəmimi əmə rəha nəhue niftəni, kəni in təhrun əmə nəniən natimnati min u e nəhue niftəni u. Mətəu, iətəmimi iətəm tatsipən ilis e neai in ilis tapirəkis nətəmimi rəfin. ³² In tətəhtul pətigəm o nəni pətigəmiən natimnati iətəm in təmeruh kəni minətəu rəkis, mətəu iətəmimi kəti mine təsəhatətəiən e rəhan nəghatiən. ³³ Iətəmimi iətəm təmos rəhan nəghatiən kəni mətəhatətə lan, in tətəhtul pətigəm məmə nəghatiən iətəm Uhgīn təməni, in nīpəhrionion. ³⁴ Tol lanəha mətəu-inu iətəmimi əha iətəm Uhgīn təmahli=pa tuva, in tətəni pətigəm əmə nəghatiən min rəha Uhgīn. Kotəhrun məmə in tətəni pətigəm əmə nəghatiən min rəha Uhgīn mətəu-inu Uhgīn təməfən Narmin Rəhan təriəuəh lan, ko kəseuviəhlinion keruh kəni kəsehiən naunun lan.

³⁵ Əuəh, Tatə Uhgīn in tolkeikei pik Nətin əha, kəni in tinələhu=pən rəkis natimnati rəfin e nəhlmin. ³⁶ Iətəmimi u iətəm tətəhatətə e Nəti Uhgīn u, in tatos nəmiəgəhiən itulīn u, naunun tikə. Kəni mətəu, iətəmi tətəhti nəuia Nətin u, in ko təsosiən nəmiəgəhiən itulīn u nian kəti mine, mətəu-inu iətəmimi iətəm tol lanəha, niəməha rəha Uhgīn tatuvən ohni naunun tikə.

4

Iesu tēmätəghati

kəm pətan Səmeriə

¹ Farəsi min kəmotətəu nəghatiən, məmə Iesu in tinatiuvi=pa nətəmimi tēpət kinəutəhuva ohni, kəni in tatol bəptais e lah tēpət. Rəhan nətəmimi tēpət e rəha Jon.

² (Mətəu nīpəhriənīən sənīəmə Iesu in tatol bəptais e lah, nətəmimi min əmə rəhan ilah kautol bəptais e nətəmimi.) ³ Kəni nian Iesu tinəhrun məmə Farəsi min kinautətəu nəghatiən əha, kəni in tēmiet Jutiə mitəlig=pən əpəha Kaləli.

⁴ Kəni nian in təmatuvən əha ikin əha, təməni məmə otəkeikei muvən=pən Səmeriə ikin.* ⁵ Kəni in təmuvən=pən e taun kəti e Səmeriə, nərgin u, Saikar. Taun əha, in iuəkir o nitəni kəti iətəm Jekəp tēmətei məfən aupən ikin[†] kəm nətīn u Josip. ⁶ Kəni wel rəha Jekəp əha ikin. Kəni Iesu tinəpəou agin, mətəu-inu in təmaliuək e suaru əfəməh, kəni tuva məharəg-pəri iuəkir o wel, mətəmeig. E nian əha, mitigar tinəhtul əhruahru.

⁷⁻⁸ Kəni rəhan min nətəmimi kəməhuvən əpəha itaun, məmə okotos nəhmti nauəniən. Kəni təsuvəhiən, pətan Səmeriə kəti, təmuvə məmə otətə nəhu. Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “Ei. Əfa-to nəhu nəuan nəvetin kəm iəu. Iəkolkeikei məmə iəkəmnim.”

⁹ Kəni pətan Səmeriə u, təni=pən kəm in məmə, “!Ei! Ik iətəm Isrel ko, kəni iəu pətan Səmeriə. ?Təhro nətətapuəh=pa o nəhu kəm iəu?” Təməni=pən lanəha mətəu-inu iətəm Jutiə mine iətəm Səmeriə kəsūəmnim pətīən nəhu e kap kətiəh.

¹⁰ Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “Ik nəkəruru nati nak iətəm Uhgīn tolkeikei məmə otəfinə kəm ik. Kəni ik məruru min iəu, iəu u, iətətapuəh=pīnə o nəhu kəm ik. Nəmə ik nəkəhrun, ik onəkətapuəh o nəhu ohniəu. Kəni iəu oiəkəfinə nəhu miəgəh.”[‡]

¹¹ Kəni pətan u, təni=pən kəm in məmə, “Iətəmi asoli, ik rəham pəkīt tikə kəni wel u, in əpəha ləhtəni isəu. ?Nəhu miəgəh u, nətəni məmə onəkətu əhro lanu? ¹² Rəhatah kəha Jekəp u aupən, in təməfa wel u kəm tah, kəni in təmatətəu nəhu ikin nīmīn, ilah nenətīn min, mine rəhan min kau min. ?Kəni təhro? ?Ik nəkapirəkis Jekəp, uə?”

¹³ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Nətəm kəutəmnim nəhu e wel u, ilah okəpanotəuauə min. ¹⁴ Mətəu iətəmimi iətəm otəmnim nəhu iətəm iəu iəkəfən kəm in, ko təsəuauə minīən nian kəti mine.[§] Nəhu iətəm iəu oiəkəfən kəm in, in təhmen e nəhmti nəhu kəti iətəm tətəpuəl-apuəl mətəiəu əpəha imə e nīkin nian rəfin, mətəfən nəmīəgəhiən itulīn kəm in, iətəm otəsoliən naunun.”*

¹⁵ Kəni pətan əha təni=pən kəm in məmə, “!Iətəmi asoli, əui! Əfa-to nəhu u kəti kəm iəu, məmə iəu iəsəuauə minīən nian kəti, kəni məsuvaiən min u ikinu, mətəu nəhu.”[†]

¹⁶ Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “Uvən mauīn=pən e rəham iərman, kəni miəuva u ikinu.”

¹⁷ Kəni pətan əha təni=pən kəm in məmə, “M-m-m. Iəu rəhak iərman tikə.”

Mətəu Iesu təni=pən kəm in məmə, “Nətəni pəhriən məmə rəham iərman tikə. ¹⁸ Mətəu-inu ik, nəmītəu=pən rəkis nəman faif, kəni iərman u iətəm itəlau min nətəuatig u rəueiu, sənīəmə rəham əhruahru iərman. Nəghatiən rəham u rəueiu, in nīpəhriənīən.”

¹⁹ Kəni pətan u, təni=pən məmə, “!Ei-i-si! Iətəmi asoli, iətəfu məmə ik iəni kəti rəha Uhgīn. ²⁰ Tīpitimah min aupən, ilah kəmutəfaki kəm Uhgīn əpəha ilis e nitəuət əpəha, mətəu itəmah nətəm Isrel, nətəni məmə Jerusiləm əmə əha, okəkeikei kətan ikin kətəfaki.”

* ^{4:4} E nian əha, tiəkis o nətəm Isrel məmə okəhuvən ima nətəm Səmeriə, mətəu-inu e rəhalah neruhiən, nətəm Səmeriə ilah kotamīkmīk e nəhmti Uhgīn. Kəni nati əpnāpīn kəmūtəni min məmə kəmotsipən e Jekəp, mətəu kəutəmāki e lah min. [†] ^{4:5} Jen 48:22; Jos 24:32 [‡] ^{4:10} Pətan u təməsəhrun viviən nīpətī nəghatiən iətəm Iesu təməni=pən məmə otəfən nəhu miəgəh. Nəghatiən əha, nīpətīn əhruahru u nəhmti nəhu kəti iətəm təhlan mətəpuəl-apuəl. Mətəu Iesu in tətəghati aru lan, məmə Narmin Rəhan in tətəfən nəhu itulīn. Aes 44:3; 55:1; Jer 2:13; 17:13; Sek 14:8; Jon 7:37-38; Nəh 7:17; 21:6; 22:1,17 [§] ^{4:14} Jon 6:35 * ^{4:14} Sam 42:1-2; 63:1; Aes 12:3; 41:17-18; 44:3; 49:10; 55:1; Jer 2:13; 17:13; Jon 7:38 [†] ^{4:15} Jon 6:34

²¹ Mətəu Iesu təni=pən kəm in məmə, “Pətan, ik onəkəkeiki mənī nīpəhriənīən e rəhak nəghatīən. Nian əha ikin tətuvə, məmə itəmāh onəsotəfaki minīən kəm Tatə Uhgīn əpəha e nītəuət asoli əha, mine Jerusiləm min. ²² Itəmāh nətəm Səmeriə, itəmāh nəutəfaki kəm Uhgīn mətəu itəmāh nəkotəruru in. Mətəu itīmāh iəutəfaki kəm Uhgīn u, iəkotəhrun in, mətəu-inu suaru rəha Uhgīn o nosmiəgəhīən nətəmimi in təmsīpa e timāh, nətəm Isrel.† ²³ Mətəu otəsuvəhīən, Narmīn rəha Uhgīn in otasīru e nəfaki pəhriən min, mol ilah məmə ilah okotəhrun vivi Uhgīn məmə Uhgīn u, in Uhgīn pəhriən, kəni mol ilah məmə ilah okotəfaki kəm in e nīkilah pəhriən. Mətəu-inu Tatə Uhgīn in tətəsəl e nəfaki min nətəm kautol lanəha. Kəni nīpəhriənīən məmə nian əha tinuva rəkis. ²⁴ Uhgīn səniəmā iətəmimi. Kəpə. In narmīn. Tol lanəha, kəni nətəmimi nətəm kəutəfaki kəm in, ilah kotəkeiki motəfaki kəm Uhgīn məmə Uhgīn u, in Uhgīn pəhriən, kəni ilah kotəkeiki motəfaki kəm in e nīkilah pəhriən e nəsanəniən rəha Narmīn Rəhan.”

²⁵ Kəni pətan u, təməni=pən kəm in məmə, “Iəu inəhrun məmə Məsaiə, otəkeiki muva. Inu, kətauin lan məmə Kristo iətəm Uhgīn təməni məmə otahli=pa. Kəni nian otuva, kəni in təhrun nəni pətīgəmiən natimnati rəfin kəm tah.”§

²⁶ Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “Iəu u inu, iətəghati kəm ik.”

²⁷ Kəni əmeiko, nətəmimi rəha Iesu kəmohtəlīg=pa min. Kəni narmilah təmiuvig pīk nian kəmotēh in tətəghati ilau pətan kəti. Mətəu ilah kəti təməsətapuəhīən o pətan əha məmə, “?Ik nəkolkeiki nak?” uə kəm Iesu məmə, “?Ik nətəghati kəm pətan əha o nak?”

²⁸ Kəni pətan u, təməpəh rəhan nīlosi nəhu tətəharəg, mītəlīg muvən əpəha e taun. Təmuvən mətəni=pən kəm nətəmimi ikin əha məmə, ²⁹ “!Ei! Əhuvən-to motafu suah kəti əha ikin əha. In təməni pətīgəm rəfin natimnati min iətəm iəu iəmol. ?Nəmə təhro in Kristo iətəm Uhgīn təməni məmə otahli=pa?” ³⁰ Kəni ilah kəmohtiet e taun əha, minautəhuvən məmə okotafu to Iesu.

Iesu təməghati əuhlin e nauəniən

³¹ Kəni e nian əha, nətəmimi rəha Iesu kəmautuh nīkin məmə, “Iəgətun, ik auən kəti.”

³² Mətəu in təni=pən kəm lah məmə, “Iəu nəgək əpəha nauəniən iətəm itəmāh nəkotəruru.”*

³³ Tol lanəha, rəhan min nətəmimi kinəutətapuəh-ətapuəh o lah min məmə, “?Təhro? ?Kəmə təhro iətəmi kəti təməfən nauəniən kəti kəm in, uə?”

³⁴ Mətəu Iesu təni=pən kəm lah məmə, “Uhgīn təməhli=pa iəu iəkuva, kəni nauəniən u nəgək, məmə iətol natimnati iətəm in tolkeiki məmə iəkol.† Kəni iəkol rəfin uək min iətəm in təməfa məmə iəkol, o nol nauəniən rəhan uək.

³⁵ “Itəmāh nəkotəhrun-to nəghatīən kəti u kətəni məmə, ‘Məuīg kuvət əha ikin tətətiḡ məmə okotətəuərus nian rəha nəuləkīən e nauəniən e nasumiən.’ Mətəu iəu iətəni kəm təməh, oteruh-to nauəniən u e nasumiən. Rəueiə əha, nimalilāh tinimətu rəkis. Nian rəha nəuləkīən əha rəueiə.‡

³⁶ “Iətəmimi rəha nəuləkīən tinuva, minətətuəuin minatos rəkis rəhan nətəuīən. Kəni nauəniən u, in təməulək lan o nəmiəgəhīən itulīn.§ E noliən u, iətəmimi iətəm tətəsəm minə iətəmimi iətəm tətəulək lan mos mətuvə, ilau pəti nīkilāu otagīən.

³⁷ Nəghatīən kəti u kətəni məmə, ‘Iətəmi kəti təmuvən məmə otərfei kəni misuv nati, mətəu iətəmi pisin kəti min otəulək lan mos muva.’ Nəghatīən u, in nīpəhriənīən.

³⁸ Iəu iəməhli=pən itəmāh məmə onəkəhuvən motəulək e nasumiən iətəm itəmāh

‡ 4:22 Rom 3:1,2; 9:4,5; 15:8,9 § 4:25 Nətəm Səmeriə kəmotəhrun e nauəuə rəha Dut 18:15-19 məmə Kristo in otəni əpu kəm lah nəlpəkəuiən rəha Uhgīn. * 4:32 Job 23:12; Jon 6:27

† 4:34 Jon 5:30; 8:29 ‡ 4:35 Nian Iesu tətəghati e nauəniən e nasumiən iətəm nimalilāh tinimətu rəkis, in tətəni əhruahru əmə məmə, “!Oteruh-to! Nətəmimi kinotəhtul maru rəkis. Sotoliən məi məutapili o nəni pətīgəmiən nəghatīən rəha Uhgīn təhmen=pən əmə e nətəm kautol məi o nəuləkīən, kəni məutəni məmə, ‘Məuīg kuvət əha ikin, kəni nauəniən təpaniməhtə.’ Kəpə, nətəmimi kinautəhtul maru rəkis o nosiən nəghatīən rəha Uhgīn.” § 4:36 Nīpəti nəghatīən u məmə nətəmimi rəha Iesu okotos nətəmimi məhuva o Uhgīn təhmen=pən əmə e iətəmimi tatos nauəniən e nasumiən. Nətəmimi min okotos nəmiəgəhīən itulīn.

nəməsotərfeian mine məsotisuvian. Nətəpisiñ min, ilah kəmotasum lan. Kəni itəmah ninəutəhli nəua rəhalah uək.”

Nətəm Səmeriə tepət kəmotəhatətə e Iesu

³⁹ Kəni e taun u, nətəm Səmeriə tepət, ilah kəmotəhatətə e Iesu mətəu-inu pətan əha təməhtul pətigəm mətəni=pən kəm lah məmə, “Iesu təməni pətigəm natimnati rəfin iətəm iəu iəmatol.”

⁴⁰ Kəni nian nətəm Səmeriə kəməhuvən motəh, kəni kəmotəkeikei ohni məmə otuvən motatig ilah min. Kəni Iesu təmuven motatig o nian keiu. ⁴¹ Kəni nətəmiimi tepət min kəmotəhatətə lan e rəhan min nəghatiən.

⁴² Kəni mautəni=pən kəm pətan u məmə, “Itimah iəmotəhatətə lan o nəghatiən u iətəm ik nəməni=pa, mətəu rəueiu əha, iəkotəhatətə lan mətəu-inu itimah əhruahru iəmotətəu rəhan nəghatiən min, kəni motəhrun pəhriən məmə in İosmiəgəh rəha nəhue niftəni.”*

Iesu təmol vivi nətəi
iətəmi asoli kətəi rəha kig

⁴³ Nian Iesu təmatig mos nian keiu rəkis ikin əha, in təmiət muvən Kaləli. ⁴⁴ Aupən, in təmətəni məmə iəni min rəha UhgİN, nauət imalah min, ilah kəsotisiaiən ilah.† ⁴⁵ Nətəm Kaləli, aupən ilah kəməhuvən Jerusiləm mautol lafet rəha Pasova, kəni e nian əha, ilah kəmoteruh natimnati min iətəm in təmol ikin əha. Kəni nian Iesu təmuven Kaləli, nikilah təmagiən ohni.

⁴⁶ Kəni Iesu təmitəlig=pən min e lahuənu Kenə, əpəha Kaləli. İkin əha aupən, in təmol nəhu tuva mol wain.‡ Kəni e Kapeniəm iuəkir əmə, iətəmi asoli kətəi rəha kig tətətig ikin. Kəni nətİN kətəi tatİmis. ⁴⁷ Kəni nian suah u təmətəu məmə Iesu təmsipən Jutiə minuva rəkis Kaləli, kəni in təmuva meruh Iesu. Kəni məni=pən kəm in məmə oteiuaiu muva əpəha Kapeniəm masiru e nətİN. Mətəu-inu suakəku otİmis rəueiu.

⁴⁸ Kəni Iesu təni=pən kəm suah u məmə, “!Nəman! Itəmah u, nəkotəni məmə onəkoteruh əmə nəmtətİən min mine natimnati min iətəm narmitəmah otaupən miuvig ohni, uərisig ko, nəpanotəhatətə lak. Mətəu nəmə nəsoteruhİən, ko nəsotəhatətəİən lak.”

⁴⁹ Kəni suah kəha təni məmə, “!İətəmi asoli, əui! !Pəh kian uəhai əmə! !Otəsuvəhiən rəueiu nətİk tİmis!”

⁵⁰ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Uvən; nətİm otəpanəmiəgəh.” Kəni suah u təməhatətə e nəghatiən rəha Iesu kəni mİtəlig.

⁵¹ Nian in təmatuvən əhanəh e suaru, meruh rəhan noluək min, kəni ilah kotəni=pən kəm in məmə, “Rəham suakəku tİnəmiəgəh rəkis.”

⁵² Kəni in təmətəpuəh o lah məmə, “?Təməuvİr e nian nak?”

Kəni ilah kəmotəni=pən kəm in məmə, “Nəniuv ləhnaiuv e uan klok rəhan nəpiəpeİən təmikə.” ⁵³ Kəni suah u, təməhrun məmə, e nian əhruahru əha inəha, Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Rəham suakəku otəpanəmiəgəh.” Kəni in mine rəhan min, kəmotəhatətə e Iesu. ⁵⁴ İnu nian tatol keiu lan iətəm Iesu təmiət Jutiə, muva Kaləli kəni mol nəmtətİən kətəi.

5

Iesu təmol vivi suah kətəi əpəha iuəkir e nəhu Petseta

¹ Uərisig e nian əha, Iesu təməri muvən e taun u Jerusiləm, mətəu-inu katol lafet kətəi rəha nətəm İsrəl əha ikin əha.

* 4:42 1Jon 4:14 † 4:44 Nati əpnapİN Iesu təmair lahuənu Petlehem, e niftəni asoli Jutiə, nətəmiimi kəuteruh məmə in iətəm Nasərit əpəha Kaləli, mətəu-inu təmatig nuvəh ikin əha (Jon 7:41; 18:5; 19:19). Nətəmi İsrəl e Jutiə mine Kaləli tepət kəsotəhatətə pəhriənİən lan, rəhalah nəhatətəİən təkəku əmə lan, nian kəuteruh in tatol nati əpİspİs nəuvein (Jon 1:11; 2:18,23-25; 4:45,48; 6:2,41,66). Mətəu nətəm Səmeriə nətəm kotatig e taun u Saikə, ilah kəmotəhatətə pəhriən lan, məmə Iesu in Kristo iətəm UhgİN təməni məmə otahli=pa (Jon 4:40-42). ‡ 4:46 Jon 2:1-11

² E Jerusiləm, noan nəhu asoli kəti əpəha ikin, iətəm kətaig lan. E nəghatiən rəha nətəm Isrel kətəni nərgin məmə Petseta. Kəni nimə kəti tətəhtul iuəkir o noan nəhu əha. Nimə u, fərantə lan, faif. In iuəkir əmə o ket u e nikali taun u, nərgin u, Ket rəha Sipsip. ³⁻⁴ Kəni ikin əha e fərantə min, nətəm kautohmis tepət kəutapili əha ikin. Nəuvein nəhmtilah tərəh, kəni nəuvein nəhlikilah tərəh, nəuvein min nīpətilah nəuветin təmimis.* ⁵ Kəni suah kəti əha ikin tətəpili. In təmatimis minos rəkis nu tate-eit. ⁶ Kəni Iesu təmeruh suah u tətəpili, kəni in minəhrun məmə suah u təmimis nuvəh nəuветin, kəni tətəpuəh ohni məmə, “?Təhro? ?Nəkolkeikei məmə onəkəuvir?”

⁷ İətəmi tatimis əha təni=pən kəm in məmə, “İətəmi asoli, iətəmi tikə məmə otələs iəu meiuaiu muvən e noan nəhu əha nian nəhu təlauəl. Nian rəfin, iəu iətalkut pik məmə iəkeiuaiu muvən e nəhu, mətəu nətəmiimi nəuvein ilah kotəpirəkis iəu moteiuaiu məhuvən. Kəni ilah motəupən motek nəhu.”

⁸ Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “!Əhtul! Mos rəham nīmahan maliuək matuvən.”
⁹ Kəni rəueiu aɡin suah kəha təməuvir min. Kəni maiu-aiu rəhan nīmahan mos matuvən.

Nati u kəmol e nian rəha Sapət,† ¹⁰ kəni nətəmi asoli min rəha Isrel kəmotahi suah kəha iətəm tinəmiəgəh e rəhan nīmisiən, motəni məmə, “Nian u rəueiu rəha Sapət; kəni təsəhruahruian e Lou rəhatah məmə onəkəos lanko rəham nīmahan.”‡

¹¹ Kəni in təni=pən kəm nətəmi min u məmə, “Mətəu suah u təmol vivi iəu, in təməni=pa məmə iəkəos rəhak nīmahan maliuək matuvən.”

¹² Kəni ilah kəmotətapuəh ohni məmə, “?Suah pəh ko təməni=pinə kəm ik məmə onəkəol nati u?”

¹³ Mətəu suah u təruru nərgi Iesu, mətəu-inu nətəmiimi tepət ikin əha, kəni Iesu təmikə=pən əmə əpəha e nikilah.

¹⁴ Kəni uərisig, Iesu təmeruh suah kəha e Nimə Rəha Uhgın, kəni təni=pən kəm in məmə, “!Ei! !Eruh-to! !Ik nīnəuvir rəkis! Mətəu onətətu ik məmə nəsol minian təfəgə tərəh min. Nəmə nəkol, nərahian kəti otos min ik, iətəm tərəh pik min.”

¹⁵ Kəni suah kəha təmuvən məni pətiɡəm kəm nətəmi asoli min rəha Isrel məmə, “Suah u iətəm təmol vivi iəu, nərgin ko, Iesu.”

¹⁶ Kəni tol lanəha, nətəmi asoli rəha nətəm Isrel, ilah kinəutohtəu-ohətəu Iesu məmə okotol nərahian kəm in, mətəu-inu ilah kəuteruh in tatol natimnati min tol lanəha e nian rəha Sapət kəni nati u tol ilah kəutəməki lan. ¹⁷ Mətəu Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nian rəfin rəhak Tatə in tatol uək, kəni iəu min iatol uək.”§

¹⁸ Kəni nəghatiən u, tol nətəliɡiən rəhalah təskasik təhmīn min, məmə okotohamu in timis. Mətəu-inu rəueiu əha, səniəmə məmə tətətgəhli əmə Lou rəha Sapət, mətəu nati asoli aɡin, in tətəni məmə rəhan Tatə əhruahru Uhgın, kəni tol lanəha, in matol məmə in təhmen əhruahru e Uhgın.*

Iesu in tətərməniɡ
mətəu-inu in Nəti Uhgın

¹⁹ Kəni Iesu təni=pən kəm lah məmə, “Nīpəhrīəniən aɡin u iətəni kəm təmah, Nəti Uhgın təruru nolian nati kəti e rəhan aru əmə nətəliɡiən. Təhrun əmə nolian natimnati min u iətəm tətəruh Tatə Uhgın tatol, mətəu-inu natimnati rəfin u iətəm Tatə Uhgın tatol, Nətin, in min in tatol.† ²⁰ Nətin təhrun nolian lanəha, mətəu-inu Tatə Uhgın tolkeikei pik Nətin, kəni in tətəgətun in e natimnati rəfin iətəm in tatol. Kəni in otəpanəgətun in e natimnati rəfin iətəm in tatol. Kəni in otəpanəgətun min natimnati

* 5:3-4 E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəmətei e nəghatiən Kris əupən, kəmətu=pən nəghatiən rəha fes 3-4 tol lanu məmə, “3b İlah kəutapili ikin əha məutəhtahnin nəuan əha məmə otəlauəl. 4 Mətəu-inu, nian nəuvein, əgelo kəti rəha Uhgın tuva, muvən e noan əha, kəni mol tatəlauəl. Kəni nian nəmə nəhu əha təlauəl, iətəmiimi iətəm təupən meiuaiu muvən e nəhu, nati əpnəpīn tatos nīmisiən nak, mətəu rəhan nīmisiən otəuvir.” † 5:9 Sapət — Eruh e tiksīnəri. ‡ 5:10 Jer 17:21 § 5:17 Jon 14:10

* 5:18 Jon 10:30,33; 19:7 † 5:19 Jon 14:10

min kəm in iətəm iahgin min kotapirəkis in min u, məmə otol itəmah narmitəmah tatiuvig pik ohni.

²¹ “Mətəu-inu Tatə Uhgīn tatol nətəm kəmoħmis ilah kotəmiəgəħ min, kəni e nolien kətiəħ əmə, Nətin təħrun nəfəniən nəmiəgəħiən kəm nətəmimi nətəm nikin tagiən məmə otəfən kəm lah.[‡] ²² Mətəu-inu səniəmə Tatə Uhgīn iətəm in otakil nətəmimi, mətəu in təmələhu=pən rəfin nakiliən e nəħlmi Nətin,^{§*} ²³ məmə nətəmimi ilah rəfin okotisiai Nətin, təħmen əmə məmə inu kəutisiai lanəħa Tatə Uhgīn. Iətəmimi iətəm təsisiaiən Nətin, ko təsisiaiən Tatə Uhgīn u iətəm təmahlī=pa Nətin.[†]

²⁴ “Nipəħriəniən agin u iətəni kəm təmah məmə, iətəmimi iətəm tətətəu rəħak nəghatiən, kəni mətəhatətə e Uhgīn iətəm təmahlī=pa iəu iəkuva, in tinatos nəmiəgəħiən itulīn. Ko in təsəhtulien e nəħmtək məmə oiəkəni pətigəm nalpinien rəħan. In tinagin rəkis e nimisiən, kəni minuva o nəmiəgəħiən.[‡] ²⁵ Nipəħriəniən agin u iətəni kəm təmah, məmə o nian kəti iətəm tətəu, nətəmi min u kəmoħmis, ilah okotətəu nəuia Nəti Uhgīn, kəni nətəmi min u ilah kəutətəlig lan, ilah okotos nəmiəgəħiən. Kəni nipəħriəniən, nian əħa tinuva rəkis. ²⁶ Tatə Uhgīn in Nəukəti Nəmiəgəħiən, kəni e nolien kətiəħ əmə, in təmol məmə Nətin in min Nəukəti Nəmiəgəħiən,[§] ²⁷ kəni in təmələhu=pən nəsanəniən mine nepətiən e nəħlmi Nətin məmə in otakil nolien min rəħa nətəmimi, mətəu-inu in Nəti Iətəmimi.

²⁸ “Təsəuviriən məmə narmitəmah otiuvig pik o nati u, mətəu-inu nian əħa ikin tətəu iətəm nətəm kəmoħmis okotətəu nəuia Nətin,²⁹ kəni ilah okotəhtul e rəħalah min suvət, ilah min u aupən kəmautol nolien təuvir min okotəkeikei motəhtul min motos min nəmiəgəħiən, mətəu nətəmi min aupən ilah kəmautol nolien tərəħ min, ilah okotəkeikei motəhtul min e nimisiən kəni motəhtul e nəħmti Tatə Uhgīn məmə Nətin otəni pətigəm rəħalah nalpinien.*

³⁰ “Iəu iəkərru nol aruiən nati kəti e rəħak əmə nəsanəniən. Iəu iətakil nolien min rəħa nətəmimi min, mətəu iatol əħruəħu əmə məmə rəħak Tatə tətəni mine məmə oiəköl. Kəni nian iəkakil nolien rəħa nətəmimi, iəkəħrun məmə iəköl təħruəħu, mətəu-inu oiəsölkeikeiən məmə iəköl əmə e rəħak nətəligiən. Iəkəkeikei mol təħmen e nətəligiən rəħa Uhgīn iətəm təmahlī=pa iəu iəkuva.”[†]

Nəhtul pətigəmiən
o nəruəsaniən Iesu

³¹ Nəmə iəu pišin əmə iətəhtul pətigəm mətəghati aru lak, kəni rəħak nəghatiən ko təsəhtulien.[‡] ³² Mətəu iətəmi kəti min əħa ikin in tətəhtul pətigəm kəni matol nəfigəmiən ohniəu, kəni iəu iəkəħrun məmə nəghatiən min u rəħan iətəm tətəni lak ilah nipəħriəniən.[§]

³³ “Aupən, itəmah nəmotahlī=pən rəħatəmah min nətəmimi məmə okəħuvən motətəlig e nəghatiən rəħa Jon, kəni in təmətəhtul pətigəm o nipəħriəniən.* ³⁴ Iətəghati lanu lan, mətəu iəsərəriəiən e nəghatiən rəħa iətəmimi əmə kəti məmə təħrun nolien

[‡] 5:21 Rom 4:17; Jon 11:25   [§] 5:22 Kitah koteruh fes 21-22 kəni məħrun məmə Iesu in otakil itah rəfin o nian kəti, kəni in otəfən nəmiəgəħiən kəm nətəmimi min u nətəm nikin tagiən məmə otəfən kəm lah. Mətəu Jon 3:17 tətəgətun məmə Iesu təməsuvaieən e nəħue niftəni o nəni pətigəmiən nalpinien rəħataħ, mətəu təmuva o nəfəniən nəmiəgəħiən kəm tah.   * 5:22 Jon 5:26-27; 9:39; Uək 10:42   [†] 5:23 Luk 10:16; 1Jon 2:23   [‡] 5:24 Jon 3:18   [§] 5:26 Jen 2:7; Job 10:12; 33:4; Sam 36:9; 42:8; 66:9; Jon 1:1-4   * 5:29 Nətəmimi nətəm kəutəhatətə e Iesu, kəutos nəmiəgəħiən itulīn. Nətəmimi nətəm kəsotəhatətəiən lan, ilah okotos nalpinien itulīn (Jon 3:36; 5:24; Mak 16:16; Efəs 2:8-10). Natimnati min nətəm nətəmimi kautol, okotol əpu nəmə təħro ilah kəutəhatətə pəħriən e Iesu o kəpə (Mat 7:17-20; Kəl 5:6; Jem 2:17,26). Uhgīn tətəfən nəhatətəiən kəm nətəmimi əpnəpin əmə, kəni matig masiru min e lah məmə okautol natimnati təuvir min.   [†] 5:30 Jon 8:16   [‡] 5:31 Dut 17:6; 19:15   [§] 5:32 Jon 8:17-18   * 5:33 Jon 1:19-28

nəfigəmiən ohniəu. Kəpə. Təsoliən lanəha.[†] Iətəghati e nəghatiən rəha Jon lanu mətəu-inu iəkolkeikei məmə Uhgīn otosmiəgəh itəmāh. ³⁵ Jon u, təhmen e lait kəti. Tatuəu məhagəhag vivi, kəni nikitəmāh təmagiən ohni o nian əkuəkir əmə.

³⁶ “Mətəu rəhak uək min,[‡] ilah min kautol nəfigəmiən ohniəu. Kəni ilah kotəsanən motapirəkis nəghatiən min u Jon təmatəni. Uək min u, rəhak Tatə təməfa kəm iəu mə iəkol naunun e lah. Kəni uək min u rəhak, ilah kəutəni pətigəm iəu, kəni ilah mautol əpu iəu məmə rəhak Tatə in təmahli=pa iəu.[§] ³⁷ Kəni Tatə Uhgīn iətəm təmahli=pa iəu, inəha iətəm tinatəhtul pətigəm ohniəu. In tətəni pətigəm pau iəu, mətəu itəmāh nətotətəu aginən nəuiən aupən mətəuərus=pa u rəueiu mine, kəni itəmāh nəotəruhiən nəhmtin. ³⁸ Kəni nəghatiən rəhan təsatigəh viviən e nikitəmāh, mətəu-inu itəmāh nəotəhatətəiən lak, iəu u, iətəm in təmahli=pa iəu iəkuva.

³⁹ “Itəmāh nəutafin pik nəghatiən min e Nauəuə Rəha Uhgīn, kəni motəhatətə e nəghatiən min əha məmə itəmāh onəkotos nəmiəgəhiən iətəm naunun tikə. Mətəu oteruh-to. Nəghatiən min əha e Nauəuə Rəha Uhgīn, ilah kəutəghati lak, məutəni pətigəm iəu. ⁴⁰ Mətəu itəmāh nəutəpəh nuvaieən ohniəu məmə nəkotos nəmiəgəhiən ohniəu.*

⁴¹ “Iəsoliən nati agin e nəni-viviən rəha nətəmimi. Kəpə. ⁴² Mətəu mə itəmāh ko, iəu iəkəhrun vivi itəmāh, kəni iəu iəkəhrun vivi məmə nolkeikeiən rəha Uhgīn tikə e nikitəmāh. ⁴³ Iəu iəmuva e nərgi Tatə rəhak, mətəu itəmāh nətososiən iəu e nikitəmāh, nikitəmāh təsəgiənən ohniəu; mətəu nəmə iətəmi kəti tətəva e nərgin aru əmə, kəni nikitəmāh tos, kəni motəgiən ohni. ⁴⁴ Nian rəfin itəmāh nəkətolkeikei məmə nəkotos nəni-viviən rəhatəmāh min, mətəu nəotətkut aginən məmə onəkətol nati kəti iətəm Uhgīn u, in pišin əmə in Uhgīn, otəni-vivi itəmāh ohni. ?Onəkəhatətə əhro lanu lak nian nautol nolien əha?

⁴⁵ “Təsəviriən məmə nikitəmāh otəhti məmə, iəu oiəkəni pətigəm nolien tərāh min rəhatəmāh e nəhmti Tatə Uhgīn. Kəpə. Mətəu Mosis pəhriən, nian rəfin itəmāh nəutəsəl=pən ohni,[†] in otəni pətigəm nolien tərāh min rəhatəmāh. ⁴⁶ Mətəu-inu nəmə itəmāh nəmotəhatətə pəhriən e nəghatiən min rəha Mosis, kəni itəmāh onəkəhatətə min e rəhak nəghatiən min. Mətəu-inu təmətei nəghatiən min kəutəghati lak. ⁴⁷ Mətəu itəmāh nəotəhatətəiən e nəghatiən min iətəm in təmətei, tol lanəha, suaru tikə agin məmə onəkəhatətə lak.”

6

Iesu təmaugin nətəmimi tepət

(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

¹ Uərisig e natimnati min u, Iesu təmuvən əpəha e nitəni=pən e nəhu asoli nərgi u, Lek Kaləli. Kəni nərgin kəti min u, Lek Taipiriəs. ² Kəni nīmənin nətəmimi kəmautuərisig lan, mətəu-inu kəutəfu nəmtətəiən min rəhan, iətəm tatol nətəmimi kautəhmis kəmotəsanən. ³ Kəni Iesu təmuvən əpəha ilis e nitəuət kəti, kəni mətəharəg ikin ilah rəhan min

[†] 5:34 1Jon 5:9 [‡] 5:36 Uək min iətəm Iesu təmol tol lanu lan: in təmol vivi nətəmimi u kautəhmis; in təmahli pətigəm narmin tərāh min e nətəmimi; in təməgətun nətəmimi e Narməniəgən Rəha Uhgīn; in təmaugin nətəmimi faif-tausin e pīret faif mine nəmu əkəku keiu; in təməniəhu nīmətəgi asoli əpəha e nəhu Lek Kaləli. Natimnati min tol lanəha kəutəgətun məmə Uhgīn in Tatə rəha Iesu kəni mahli=pa e nəhue niftəni. [§] 5:36

Jon 10:25; 14:11 ^{*} 5:40 E fes min u 31-40, Iesu tətəghati e lou rəha nətəm Isrel u tətəni məmə, nəmə iətəmi keiu uə kisil kəutəhtul məutəni pətigəm nati kəti e iətəmi kəti, nətəmimi okotəhrun məmə nəghatiən rəhalah in nīpəhriənən. Nətəmi asoli rəha Isrel, kəmotəni=pən kəm Iesu məmə, ko təsəhtulien məghati pətigəm aru əmə mətəu-inu in pišin əmə (fes 31). Mətəu Iesu təni məmə kəpə, in min Jon Bəptais ilau min (fes 33); mine uək min rəhan təmol ilah (fes 36); mine Rəhan Tatə Uhgīn (fes 37); mine nauəuə rəha Uhgīn (fes 39). Ilah min u kəutəhtul məutəni pətigəm in. Afīn-to Jon 8:17-18. [†] 5:45 Jon 9:28; Rom 2:17

nätəmimi. ⁴ E nian əha, lafet kəti rəha nätəm Isrel u, kətəni məmə lafet rəha Pasova tinuva iuəkir.

⁵ Kəni nian Iesu təməsal=pən, kəni meruh nīmənin nätəmimi tepət ilah kəməhuva, kəni in təmətapuəh o Filip məmə, “?Okotəhro motos pīret tepət təhmen e nätəmimi mīn u məmə ilah okotun?” ⁶ In təməni askəuvīn əmə məmə oteruh-to nəhatətəiən rəha Filip, mətəu in tinəhrun rəkis nati nak iətəm in otəpanol.

⁷ Kəni Filip təni=pən kəm in məmə, “!Ei! Nəmə okos nəhmti pīret məni lan təhmen e tu-hanrit tənariəs pau,* mətəu ko təsəhmenīən. Nätəmimi mīn u rəfin ilah okotun əmə təkəku məkəku.”

⁸ Kəni iətəmimi kəti rəha Iesu, nərgin u Antiru u pia Saimon Pitə, in təməni=pən kəm Iesu məmə, ⁹ “Suakəku kəti uəha tatos pīret faif kəmol e pale, mīne nəmu keiu. Mətəu ko təsəhmen aginiən e nätəmimi mīn əha.”†

¹⁰ Kəni Iesu təni məmə, “Otəni=pən kəm nätəmimi məmə okotəharəg.” Kəni ikin əha, manuvehli tepət, kəni ilah kəmotəharəg. Kəni nəmpə rəha nəman əmə, təhmen e faif-tausin.‡ ¹¹ Kəni Iesu təmos pīret, məni tagkiu kəm Uhgīn ohni, kəni məfən pīret u kəm lah rəfin u kəutəharəg, kəni matig mol mīn nati kətiəh əmə e nəmu. Kəni ilah kəmotun təhmen nərfilah tasisi.

¹² Kəni nian kinotauən rəkis, nərfilah tasisi, kəni Iesu təni=pən kəm rəhan mīn nätəmimi məmə, “Əhuvən motəuəri nīpispisi pīret mīn kəutəməhl-məhli. Təsəuviriən məmə okotərəkin əmə.” ¹³ Kəni ilah kəməhuvən motəuəri nīpispisi pīret kəni məhu-veipei=pən e kətim asoli mīn ilah tueləf kotəriauəh vivi. Pīret u, in nīpispisi pīret ilah faif kəmol e pale,§ iətəm nätəmimi kəmotun motəpəh.

¹⁴ Kəni nian nätəmimi kəmoteruh nəmtətīən əha iətəm Iesu təmol, kəni ilah kəmotəni məmə, “Nīpəhriənīən. İləni pəhriən u* rəha Uhgīn iətəm aupən kəmətəni məmə in otuva e nəhue niftəni!”† ¹⁵ Kəni Iesu təməhrun məmə nätəmimi mīn u kotəni məmə okəhuva motos in məhuvən motəkeikei kəm in məmə in otuva mol kig rəhalah. Kəni in təmagim mīn, məpəh ilah muvən əpəha e nītəuət, mətən in pisin əmə.‡

*Iesu təmalīuək e nəhue nəhu
(Mat 14:22-27; Mak 6:45-52)*

¹⁶ Nian mītīgar təmeiuaiu, nätəmimi rəha Iesu mīn kəmotēiuaiu məhuvən e lek əha. ¹⁷ Kəni tinapinəpu, mətəu Iesu tikə, təsuva-əhanəhiən. Kəni əmeiko, ilah kəməhuvən motəri e bot kəti, kəni mīnəutasuə lan mīnəutohapumīn mīn e lek, məmə ilah okəhuvən Kapeniəm. ¹⁸ Kəni nīmətəgi asoli kəti təməhtul mīnatol nəhu tinətərah. ¹⁹ Kəni nian ilah kəməutasuə mautəhuvən, təhmen e faif uə sikis kilomitə, kəni ilah kəmotafu Iesu taliuək e nəhue nəhu§ mətəu iuəkir o rəhalah bot. Kəni ilah kəmotəgin pik,* ²⁰ mətəu in təməni=pən kəm lah məmə, “Sotəgin pikiən, mə iəu əpə.” ²¹ !Kəni nīkilah təmagiən mə kotələs in e bot, mautol əmeiko, rəueiu agin, mətəu bot tinuvən e nəve nəhu e nītəni=pən ikinu kəməutəni məmə okəhuvən ikin!

Nätəmimi kəməutəsəl e Iesu

²² Kəməni lauīg lan, nätəmimi mīn nätəm kəutatig əha e ləven=pən=pa ikin e lek asoli u, ilah kəmoteruh məmə aupən, bot kətiəh əmə tətəhtul. Kəni ilah kotəhrun məmə Iesu təsuvəniən e bot u ilah rəhan mīn nätəmimi, mətəu-inu nian kəməhiet, ilah pisin əmə məhuvən. ²³ Kəni bot mīn nəuvein, komotsipən e taun u Taipiriəs, ilah kəməhuva. İlah

* 6:7 “Tənariəs,” inu məni rəhalah, təhmen e vatu rəha Vanuatu. Rəueiu, tu-hanrit tənariəs təhmen e tu-hanrit-tausin vatu (200,000 vatu). † 6:9 2King 4:42-44 ‡ 6:10 Nīpətan mīne kəlkələh mīn ilah mīn e nīmənīn əha, mətəu kəməfin əmə nəman. Noliən rəhalah tol lanəha. !Nəmə təhro, nätəmimi ilah rəfin tuenti-tausin! § 6:13 Pale in nati kəti təhmen e rais uə wit. * 6:14 Nätəm Isrel ilah kəmotəhtahnin iəni kəti məmə in otuva təhmen e Mosis (Jon 1:21). E nian rəha Mosis, Uhgīn təməfən pīret təmsipəri e neai, nərgin u mana. Kəni ilah kəmauteruh əmə Iesu təmol nati apispis, maugin ilah e pīret. Rəhalah nətəligiən təmuvən o nauəniən (fes 26) mīne noh rəkisiən ilah o nätəm Rom (fes 15). † 6:14 Dut 18:15-19 ‡ 6:15 Mat 4:8-10; Jon 18:36-37 § 6:19 Job 9:8 * 6:19 Mat 14:26; Mak 6:49; Luk 24:37

kəməhuvari iuəkir əmə u ikinu iətəm İərməniğ təməhtul ikin məfaki mətəni tagkiu o pıret, kəni nətəmimi kəmotun. ²⁴ Kəni ilah kəmoteruh məmə İesu tınikə u ikinu, moteruh məmə rəhan min nətəmimi kinohkə min, kəni tol lanəha, ilah min kəmotasua min e bot min, məhuvən Kapeniəm, mautəsal lan.

İesu in pıret rəha nəmiəğəhiən

²⁵ Nian nətəmimi min u kəmoteruh İesu əpəha nəve nəhu=pən əpəha e lek u, kotətapuəh ohni məmə, “?İəğətun, ik nəmuva u ikinu nəhgın?”

²⁶ Mətəu İesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nipəhrriənən əgin iətəni kəm təmah məmə, itəmah nəutəsal lak, səniəmə nəmoteruh nəmtətən min u iətəm iəmol, mətəu itəmah nəmotun əmə pıret, nərfitəmah tasisi. ²⁷ Mətəu təsəuviriən məmə itəmah nahgitəmah otikə o nosiən pıret iətəm otəpanəmnəmit mikə.† İtəmah, nahgitəmah otəkeikei mikə o nosiən pıret iətəm tətətiğ itulin u, pıret rəha nəmiəğəhiən iətəm naunun tikə.‡ Pıret u, inu, Nəti İətəmimi otəpanəfinə kəm təmah; mətəu-inu Tatə Uhgın, in təməğətun məmə niğin tagiən o Nətin.”§

²⁸ Kəni ilah kəmotətapuəh ohni məmə, “?Noliən nak min u iətəm Uhgın tolkeikei məmə itimah oiəkotol?”

²⁹ Kəni İesu təni=pən kəm lah məmə, “İtəmah nəkotəkeikei motəhatətə lak, məmə Uhgın təmahli=pa iəu.* Nati u inu Uhgın in tolkeikei.”

³⁰ Kəni ilah kəmotətapuəh min ohni məmə, “?Mətəu ik onəkol nəmtətən nak, məmə itimah iəkoteruh kəni iəkotəhatətə lam? ?Ik onəkol nati nak? ³¹ Nian rəhatah kəha min u aupən, ilah kəmutan ikin təpiə-məpiə ikin, ilah kəmutun ‘mana.’† Nəğhatiən kəti e Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, ‘In təməfən pıret iətəm təmsipən e Negəu e Neai məmə ilah okotun.’”‡

³² Mətəu İesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nipəhrriənən əgin u iətəni kəm təmah məmə, səniəmə Mosis təməfinə pıret u iətəm tatsipən e Negəu e Neai məmə nəkotun. Mətəu mə rəhak Tatə in təməfinə. Kəni in u tətəfinə pıret pəhriən iətəm tatsipən e Negəu e Neai, məmə itəmah onəkotun. ³³ Mətəu-inu pıret rəha Uhgın, inu in iətəm tatsipən e Negəu e Neai, məteuiəu=pa e nəhue niftəni.§ Kəni pıret u tətəfən nəmiəğəhiən kəm nətəmimi e nəhue niftəni.”*

³⁴ Kəni ilah kəmotəni=pən kəm in məmə, “İətəmi asoli, kəsi, əfa-to pıret u kəm timah nian rəfin.”†

³⁵ Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “İəu u, iəu‡ Pıret iətəm tətəfən nəmiəğəhiən. İətəmimi otuva ohniəu, in nəumis otəsus miniən. Kəni iətəmimi iətəm otəhatətə lak, in otəsəuəuə miniən.§* ³⁶ Mətəu iəu iəməni=pinə rəkis kəm təmah, məmə nati əpnəpın nauteruh iəu, mətəu itəmah nəotəhatətəiən lak. ³⁷ Nətəmimi nətəm rəhak Tatə tətəfa ilah kəm iəu, ilah okəhuva ohniəu. Kəni iətəmimi iətəm otuva ohniəu, ko iəsahli pətiğəmiən.† ³⁸ Mətəu-inu iəu iəmsisipəniən e Negəu e Neai meiuəu=pa e nəhue niftəni məmə iəkol natimnati min u iəu əmə iəkolkeikei. Mətəu iəmuva məmə iəkol natimnati min u iətəm rəhak Tatə təmahli=pa iəu iəkuva ohni. ³⁹ Kəni in tolkeikei məmə iəu iəkaskəlīm tiəkis nətəmimi min u nətəm in təməmkı=pa ilah kəm iəu, oiəsəmkərpəniən e iətəmi kəti mine. In tolkeikei məmə e naunun nian, iəu iəkol nətəmi min u ilah okotəmiəğəh min e nımiəsiən.‡ ⁴⁰ Mətəu-inu rəhak Tatə in tolkeikei məmə nətəmimi rəfin

† 6:27 Aes 55:2 ‡ 6:27 Jon 6:35,48 § 6:27 Aes 55:2 * 6:29 Jon 6:35; 1Təs 1:3; 1Jon 3:23 † 6:31 Nam 11:7-9 ‡ 6:31 Eks 16:4,15; Neh 9:15; Sam 78:24; Sam 105:40 § 6:33 Jon 3:13,31 * 6:33 Dut 8:3; Mat 4:4; Luk 4:4 † 6:34 Mat 6:11; Jon 4:15 ‡ 6:35 Jon 8:12; 10:7,11; 11:25; 14:6; 15:1 § 6:35 Jon 4:14; 7:37-39 * 6:35 E nauəuə rəha Jon, İesu in tətəni in məmə in nati səpin: in Pıret iətəm tətəfən nəmiəğəhiən (6:35); in Nəhəğəhəgiən rəha nətəmimi u e nəhue niftəni (8:12); in Namtiəluə (10:7,9); in İətəmimi rəha Nəsəl Vıviən Sipsip Mın (10:11,14); in Nəukəti Nair=pa Mınıən e Nımiəsiən, kəni in Nəukəti Nəmiəğəhiən (11:25); in Suaru, mine Nəukəti Nipəhrriənən, mine Nəukəti Nəmiəğəhiən (14:6); in Nəukəti Niği Pəhriən (15:1). † 6:37 Jon 17:2 ‡ 6:39 Jon 17:2,12; 18:9

nätəm kəutəsəl=pən o Nətin, kəni motəhatətə lan, ilah okotos nəmiəgəhiən itulīn. Kəni e naunun nian, iəu oiəköl nätəmimi min u ilah okotəmiəgəh min e nimisiən.”

⁴¹ Kəni o nati u, nätəmimi nikilah tinətuəuin mətəgət, mətəu-inu in tətəni məmə, “Iəu u, Piret iətəm tatsipən e Negəu e Neai, meiuaiu=pa e nəhue niftəni.” ⁴² Ilah kəutəni məmə, “?Təhro? Suah u in Iesu, nəti Josip, kitah kotəhrun əmə rəhan tatə mine məmə. ?Təhro in tətəni lanəha məmə, ‘Iəu iəmsipən e Negəu e Neai, mətuvə e nəhue niftəni?’”

⁴³ Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Təsəuviriən məmə nəkotəghati lanko. ⁴⁴ Nəmə Tatə Uhgīn iətəm təmahlī=pa iəu iəkuva, in təsiuvi=pa iən iətəmimi kəti tuva ohniəu, kəni ko iətəmimi u təsuva aruiən ohniəu məmə iəköl otəmiəgəh min e nimisiən e naunun nian. § ⁴⁵ Nəghatiən iətəm iəni kəti təmətəi aupən e Nauəuə rəha Uhgīn, tətəni tol lanu məmə, ‘Uhgīn in otəgətun nätəmimi rəfin.’* Iətəmimi iətəm tətətəlig e nəgətuniən rəha Tatə Uhgīn kəni mos rəhan nətəligiən ikin, in tətuvə ohniəu. ⁴⁶ Iətəmimi kətiəh mine tikə, iətəm təmeruh Tatə Uhgīn. In pisin əmə u iətəm təmsipən lan, təmeruh in. ⁴⁷ Nipəhriən iən agin u iətəni kəm təmāh məmə, iətəmimi iətəm tətəhatətə lak, in tinos nəmiəgəhiən itulīn.

⁴⁸ “Iəu u, Piret rəha nəmiəgəhiən. † ⁴⁹ Nati əpnapin tipitəmah min aupən, ilah kəmotun piret u ‘mana’ əpəha ikin təpiə-məpiə ikin, mətəu ilah kəmoħmis rəkis. ⁵⁰ Mətəu Piret iətəm təmsipən e Negəu e Neai meiuaiu=pa u rəueiu, in tol pisin. Piret u, təmeiuaiu=pa məmə iətəmi iətəm tatun, ko təsimisiən ⁵¹ Iəu u, iəu Piret iətəm tətəmiəgəh, təmsipən e Negəu e Neai, meiuaiu=pa e nəhue niftəni. Iətəmi otun Piret u, in otəmiəgəh matuvən əmə lanko naunun tikə; kəni Piret u, iətəm iəu iəkəfinə o nəmiəgəhiən rəha nätəmimi e nəhue niftəni, inu nəhuvegək.”

⁵² Nəghatiən u təmol nätəmimi kinautəhtul minautorgəhu kəm lah min, motəni məmə, “?Təhro ?Suah u təhrun nəfaiən nəhuvegin kitah kotun?”

⁵³ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nipəhriən iən agin u iətəni=pinə kəm təmāh məmə, nəmə itəmah nəsotuniən nəhuvegi Nəti Iətəmimi, kəni məsotəmnimiən niran, ko nəsotosiən nəmiəgəhiən itulīn. ‡ ⁵⁴ Iətəmimi iətəm tatun əmə nəhuvegək mətəmnim nirak, in otos nəmiəgəhiən itulīn, § kəni e naunun nian, iəu oiəköl in otəmiəgəh min e nimisiən.* ⁵⁵ Iəməni lanəha, mətəu-inu nəhuvegək in piret pəhriən nig nätəmimi. Konu nirak, in nəmnimiən pəhriən nim nätəmimi. ⁵⁶ Iətəmimi iətəm tatun nəhuvegək, kəni mətəmnim nirak, in otatig lak. Kəni iəu iətətig lan. †‡

⁵⁷ “Rəhak Tatə iətəm təmahlī=pa iəu iəkuva, in nəukəti nəmiəgəhiən. Kəni iəu iatos nəmiəgəhiən ohni. Kəni e nolien əhmen əmə, iətəmimi iətəm tatun iəu, inu tatos nəmiəgəhiən ohniəu. ⁵⁸ Iəu u piret pəhriən, iətəm təmsipən e Negəu e Neai, meiuaiu=pa e nəhue niftəni. In təsəhmeniən e piret u, iətəm tipitah min aupən kəmutun. Nati əpnapin məmə ilah kəmotun piret əha, mətəu ilah kinohmis rəkis. Mətəu iətəmimi iətəm tun piret u, in otos nəmiəgəhiən itulīn, iətəm naunun tikə.” § ⁵⁹ Iesu təməni pətigəm nəghatiən min u, nian təmətəgətun nätəmimi əpəha e nimə rəha nuhapuminiən* e Kapeniəm.

§ 6:44 Hos 11:4; Jon 6:65; 12:32 * 6:45 Aes 54:13; Jer 31:34 † 6:48 Piret əpnapin əmə tasiru e nipətital məmə kitah okotəmiəgəh kəni mətətatig, mətəu Iesu, in Piret rəha nəmiəgəhiən, kəni in nəukəti nəmiəgəhiən itulīn, iətəm tətətuəuin u rəueiu. ‡ 6:53 Iesu tətəghati e nəghatiən əuhlin əha məmə katun nəhuvegin, katənim niran. Nipətin u, məmə nätəmimi okotəkeikei motəhatətə e rəhan nimisiən kəni motos nəmiəgəhiən itulīn. (Jon 6:27,29,35,47-48,60). Nati nak in təməni tol nikitah təhti nipəti Nauəniən Rəha Nəmtətiən Rəha Iesu; Mat 26:26,28. § 6:54 Fes 54 in suaru kəti min rəha nəniən fes 40. Nipətīlau kuəhmen-əhmen e lau min. In təhruahru əmə məmə nuniən nəhuvegi Iesu mine nəmnimiən niran in nəghatiən əuhlin o nəhatətəiən rəhatah. * 6:54 Sam 63:5 † 6:56 Nian kitah kəutəni məmə kəutatig e Iesu, uə kəutəpeir=pən e Iesu, nipətin u məmə kitah kəutatig e Iesu məsohietən, mətətsipən lan, mətəhtul=pən lan, kautos rəfin nəsanəniən rəhatah ohni, mətərarəiə lan, kautīpin kitah min. ‡ 6:56 Jon 15:4-7; 1Jon 3:24; 4:15 § 6:58 Jon 6:41,51 * 6:59 “nimə rəha nuhapuminiən” — Afin-to e tiksīnəri.

Nätəmimi min rəha Iesu kəmotəpəh nəhatətəiən lan

⁶⁰ Nätəmimi tepət rəha Iesu kəmotətəu nəghatiən u rəhan, kəni ilah kotəni məmə, “! Nəman! !Nəghatiən u tiəkis agin! ?Pəh u təhrun nosiən nəghatiən tol lanəha?”

⁶¹ Kəni Iesu təməhrun aru məmə nətəmimi min rəhan, kinautəni mun-mun e nəghatiən əha rəhan. Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “?Mətəu təhrol əha? ? Nətəligiən rəhatəmāh təmeiuaiu o nati u? ⁶² ?Mətəu nəmə təhro nəkoteruh Nəti İətəmimi təri matuvən min ikin əha, in təmsipən ikin aupən, təhrol u rəueiu?† ⁶³ Narmin Rəha Uhgın əmə təhrun nəfəniən nəmiəgəhiən kəm iətəmimi.‡ Nəsanəniən rəha iətəmimi təruru noliən nati u. Nəghatiən min u iəmatəni kəm təmāh, ilah nəghatiən min rəha Narmin Rəha Uhgın iətəm tətəfən nəmiəgəhiən kəm nətəmimi. ⁶⁴ Mətəu itəmāh nəuvein u ikinu, itəmāh nəsoətəhatətə əhanəhiən lak.” (Iesu təməni lanəha mətəu-inu in tinəhrun rəkis e nətuəuiniən məmə nətəmi nıpəh min u kəsotəhatətəiən lan, kəni pəh u in otegəhan=pən e nəhlmi tikimir min rəhan.)§ ⁶⁵ Kəni in təməni məmə, “O nati u inu, iəu iəməni rəkis kəm təmāh, məmə ko iətəmimi kəti təsuvaieən ohniəu nəmə Tatə Uhgın təsolieən suaru ohni.”*

⁶⁶ Uərisig e nəghatiən əha, nətəmimi rəhan tepət kəmotəgım, minotəpəh nitəu-pəniən.

Pitə təməni pətigəm məmə in tətəhatətə e Iesu

⁶⁷ Kəni Iesu təmətəpuəh o rəhan nətəmimi tueləf məmə, “?Təhro e təmāh? ?İtəmāh min nəkotəni məmə nəkotəgım motəpəh iəu?”

⁶⁸ Kəni Saimon Pitə təməni=pən kəm in məmə, “?İərməniğ, itimāh oiəkəhuvən o pəh? İk əmə u, rəham əmə nəghatiən in tətəfən nəmiəgəhiən iətəm naunun tikə.† ⁶⁹ Kəni itimāh inotəhatətə rəkis lam, kəni itimāh inotəhrun rəkis məmə ik İətəmi Asim rəha Uhgın.”‡

⁷⁰ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “İtəmāh u, nətəmi tueləf rəhak. İəu u, iəmitəpın itəmāh, mətəu itəmāh kəti u ikin, in iərmis.”§ ⁷¹ In tətəni Jutəs, nəti Saimon İskariot, mətəu-inu in min in iətəmi tueləf kəti rəha Iesu, mətəu uərisig ikin, in otəpanegəhan=pən in e nəhlmi rəhan min tikimir.*

7

Iesu təməghati ilah pian min

¹ Uərisig e natimnati min u, Iesu təsolkeikeiən məmə otuvən lahuənu min e Jutiə məmə otol rəhan uək əha ikin əha, mətəu-inu, nətəmi asoli rəha nətəm Jutiə kəmotətəi nənien oneuən kəti ohni məmə okotuhamu in. Kəni titəlig muvən lahuənu min e nitəni Kaləli.

² Mətəu nian tinəkuəkir e nian rəha noliən lafet kəti rəha nətəm İsrəl, nərgin ko lafet rəha Noliən Nımauvlavl.* ³ Kəni pia Iesu min kəmotəni=pən kəm in məmə, “Təuvir agin konu məmə nəkiət muvən əpəha Jutiə, pəh nətəmimi min rəham əha ikin əha, ilah koteruh nati apispis min rəham iətəm natol. ⁴ Mətəu-inu iətəmimi iətəm tolkeikei məmə nətəmimi okotəhrun in, kəni ko təsəhluaigən e rəhan min uək min. Nəmə natol natimnati min u, uvən mol əpu ik, kəni təuvir agin məmə onəkol pəh nətəmimi min e nəhue nıftəni koteruh.” ⁵ Pian agin min pau, ilah min kəsotəhatətəiən lan, kəni mol kəutəni lanəha.†

⁶ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nian əhruahru rəhak təsuva əhanəhiən,‡ mətəu itəmāh, nian min rəfin əmə təhruahru o təmāh. ⁷ Nətəmimi rəha nəhue nıftəni u, ilah ko kəsotəməkiən e təmāh, mətəu iəu, ilah kəutəməki lak,§ mətəu-inko iəu iatəni pətigəm məmə rəhalah noliən təsəhruahruən.* ⁸ İtəmāh onəkəutəhuvən e lafet,

† 6:62 Jon 3:31; 17:5 ‡ 6:63 Jon 6:68; 2Kor 3:6 § 6:64 Jon 2:25 * 6:65 Jon 3:27; 6:44; 14:6 † 6:68 Jon 6:63 ‡ 6:69 Mak 1:24; 8:27-30; Luk 4:34 § 6:70 Jon 13:2,27 * 6:71 Jon 17:12 * 7:2 Lafet rəha Noliən Nımauvlavl — Eruh e tiksınəri. † 7:5 Sam 69:8; Mak 3:21 ‡ 7:6 Mat 26:18; Jon 2:4; 7:30 § 7:7 Jon 15:18-21 * 7:7 Jon 3:19-20

mätəu ko iəu iəsaupəniən muvən e lafet əha mätəu inko, nian əhruahru rəhak təsuva əhanəhiən.”†‡ 9 In təmətəni nəghatiən u, kəni mətətig əpəha Kaləli.

Iesu təmuvən min e lafet rəha Noliən Nimauvlulv

10 Kəni pia Iesu min kəmotəupən məhuvən e lafet əha, uərisig ko, Iesu təmuvən min. Mətəu nian təmuvən, in təmətan oneuən əmə o nətəmimi məmə okəsotehiən. 11 Kəni e lafet əha, nətəmi asoli rəha nətəm Jerusiləm, kəutəsal lan məutətapuəh lan əpnəpən əmə o nətəmimi məmə, “?Suah əpə in iə?”

12 Kəni ikin əha, nīmənin nətəmimi kəməutasuən-asiuən lan. Ilah nəuvein kotəni məmə, “In iətəmi təuvir kəti,” mətəu nəuvein kotəni məmə, “Kəpə, in tətəiuə əmə əpəha e nətəmimi.” 13 Mətəu ilah kəutəgin e rəhalah nətəmi asoli,§ kəni kəti təməsəni pətəgəmiən Iesu e niki nətəmimi məmə nətəmimi okotətəu.

14 Lafet əha, kəmol o nəfakiən apəpə kəti, kəni e nəlugi lafet u, Iesu in təmuvən əpəha e Nīmə Rəha Uhgīn, mətəgətun nətəmimi. 15 Kəni nətəmi asoli rəha nətəm Isrel, narmilah təmiuvig pik, kəni kotəni məmə, “?Suah u təməhro məhrun natimnati min u e Nauəuə Rəha Uhgīn? Rəhatah kəti iətəmi asoli təsəgətunian lan mine.” 16 Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nəghatiən min u iətəm iətəgətun nətəmimi lan, səniəmə rəhak əmə. Ilah kəutsipən e Tatə Uhgīn iətəm təmahli=pa iəu iəkuva.

17 “Kəni nəmə suah kəti rəhan nətəligiən təskasik məmə otol natimnati min iətəm Uhgīn tolkeikei, kəni in təhrun məmə nəghatiən min u rəhak, ilah kəutsipən o Uhgīn, səniəmə rəhak aru əmə. 18 Iətəmimi iətəm tətəghati aru əmə e rəhan nepətiən, in tətəlkut aru əmə ohni, məmə otiuvi rəkis nətəmimi, kəni kotəfəri nərgin ohni.* Mətəu iətəmimi iətəm tolkeikei məmə nətəmimi okotəfəri nərgi iətəm təmahli=pa in tuva, in iətəmimi rəha nəniən nīpəhriənian, in səniəmə iətəm tətəiuə. 19 Mosis təməfən Lou kəm təmah, mətəu itəmah kətiəh mine təsol vivian Lou əha mine. ?Itəmah nəutəlkut məmə nəkotəhamu iəu o nak?”†

20 Kəni nīmənin nətəmimi kotəni məmə, “!Nəman! !Narmin tərəh kəti u tətətig lam! ?Pəh təni məmə otəh ik mine?”

21 Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Iəu iəmol uək kətiəh əmə,‡ kəni itəmah rəfin, narmitəmah tatiuvig ohni. 22 Mətəu itəmah min nəutol uək e Sapət, nəutəhgi=pən nəsuəlkələh e nian əha, məutohtəu=pən Lou rəha Mosis.§ (Nīpəhriənian, səniəmə Mosis əhruahru in təmətuəuin noliən əha, mətəu tipitəmah min ilah kəmotətuəuin.)*

23 Mətəu nian rəfin, itəmah nəutəhgi=pən nəsuəlkələh e nian rəha Sapət məutol məmə onəsotəgəhliən Lou rəha Mosis.† ?Kəni təhro niəməha tatol itəmah mətəu-inu iəu iəmol vivi agin nīpəti iətəmimi e nian rəha Sapət?‡ 24 Otəpəh nakiliən noliən rəhak u iətəm nəmoteruh əmə e nəhmtitəmah, mətəu onəkotəkeikei motətəlig e natimnati iətəm nəsoteruhian e nəhmtitəmah, kəni motakil e nətəligiən iətəm təhruahru.”§

† 7:8 Jon 7:6 ‡ 7:8 Kəni əuas min nəuvein rəha nauəuə u kəutəni məmə, “O iəu iəsuvəniən e lafet əha.” Nīpəti nəghatiən u məmə Iesu otəsuvəniən e lafet əha mətəu-inu pian min, nīkilah təhti məmə in otəkeikei muvən məmə in otol nati apispis min, kəni mol narmi nətəmimi okotiuvig ohni. Mətəu Iesu otuvən əmə e lafet e nian əhruahru iətəm Uhgīn otəni kəm in. § 7:13 Jon 9:22; 12:42-43; 19:38; 20:19 * 7:18 Jon 5:41; 8:50,54 † 7:19 Nətəmi asoli min rəha nətəm Isrel, kəməutəsal e suaru o nohamuiən Iesu e Jon 5:18 mine 7:25. E Lou rəha Mosis, Uhgīn tətəniəhu nohamuiən iətəmi (Eks 20:13). ‡ 7:21 Jon 7:23; Jon 5:2-9 § 7:22 Lev 12:3 * 7:22 Jen 17:9-14; 21:4 † 7:23 Nətəm Isrel, nətəligiən rəhalah tol lanəha. Nəmə lou keiu, kəni kuol pisin e lau min, nəmə natol kəti iətəm tatol ik nətəgəhli min kəti min, kəni onəkeikei məhrun məmə lou nak u in iahgin. Nati əpnəpən məmə kəsəgəhanian noliən uək e nian rəha Sapət, mətəu nətəm Isrel ilah kinotəhrun rəkis məmə nəhgi-pəniən iətəmi, in iahgin e lou rəha Sapət. Tol lanəha, nəmə okəhgi=pən suəkəku kəti e nian rəha Sapət, kəni okəkeikei kəhgi=pən e nian əha, kəni səniəmə noliən tərəh. Nətəligiən rəha Iesu tol lanu məmə, nəmə ilah kəutəgəhan nəhgi-pəniən nəsuəlkələh e nian rəha Sapət, kəni kəutəkeikei motəgəhan o nol vivian nīpəti iətəmimi kəti nəmə nīmisiən uə nərahian kəti tətətig lan e nian rəha Sapət. ‡ 7:23 Jon 5:2-9; Mak 3:5; Luk 13:12-14; Luk 14:4-6 § 7:24 Aes 11:1-3; Jon 8:15

Nätämimi kəmotəghati e Kristo

²⁵ Kəni e nian əha, nätəm Jerusiləm nəuvein kotəni məmə, “?Təhrol əha? ?Suah u inu, nätəmi asoli kotəni məmə okotuhamu?”* ²⁶ Mətəu oteruh-to. In tinatəgətun pətīgəm əmə nätəmimi əpəha e nəhmti nätəmimi mətəu suah kəti təsahien ohni. ?Təhro nəmə nak nätəmi asoli min kinotəhrun rəkis məmə in Kristo iətəm Uhgīn təməni məmə otahli=pa? ²⁷ Mətəu kitah kotəhrun ikin suah u təmsipən ikin. Mətəu nian Kristo in otuva, ko iətəmi kəti təsəhrunien ikin in tatsipən ikin.”†

²⁸ Kəni e nian əha, Iesu in tətəgətun nätəmimi e Nimə Rəha Uhgīn. Kəni in təmagət əfəməh mətəni pətīgəm məmə, “Nikitəmah təhti məmə nəkotəhrun iəu, kəni motəhrun min ikin iəmsipən ikin, mətəu itəmah nəkotəruru. Iəu, iəməsuvaian e nätəligian əmə rəhak. Uhgīn təmahli=pa iəu iəkuva. Kəni Uhgīn, in nipəhriənien. Itəmah nəkotəruru in, ²⁹ mətəu iəu iəkəhrun,‡ mətəu-inu iəu iəmsipən lan. Kəni in təmahli=pa iəu iəkuva.”

³⁰ O nati u, nätəmi asoli min kəmotolkeikei məmə soldia min okotaskəlim Iesu, mətəu kəti təməsea-pəniən mek, mətəu-inu təsol əhanəhian nian rəhan.§ ³¹ Mətəu e nimənin nätəmimi ikin əha, ilah tepət kəmotəhatətə lan, kəni motəni məmə, “Nəmə Kristo tuva, kəni ko in təsolian nəmtətiən tepət tapirəkis ilah min u suah u Iesu tatol.”*

Soldia min rəha

Nimə Rəha Uhgīn kəməhuva

məmə okotaskəlim Iesu

³² Kəni nian Farəsi min kəmotətəu nimənin nätəmimi kəutasian-asian e Iesu lanəha, ilah mine pris asoli min kəmotahli=pən soldia min nätəm kəutəhtul o Nimə Rəha Uhgīn məmə okotaskəlim Iesu.†

³³ Kəni Iesu təməni=pən kəm nimənin nätəmimi məmə, “Iəu iətətiḡ nian təkuəkir əmə kitah min itəmah, kəni uərisig, iəkətəlig=pən min o iətəm təmahli=pa iəu. ³⁴ E nian u, itəmah onəpanotəsal lak, mətəu ko nəsotəhian iəu; mətəu-inu ikin əha, iəu iatuvən ikin, ko itəmah nəsəhuvaian ikin.”

³⁵ Kəni nätəmi asoli min rəha nätəm Isrel kinəutətapuəh-ətapuəh o lah min məmə, “?In otuvən iə əha məmə kitah okəsoteruhian in? ?Otuvən o nätəm Isrel nəuvein u nätəm kəutətiḡ e nitəni pisin pisin min ilah Nanihluə‡ min, məmə otəgətun ilah? ³⁶ In tətəni məmə e nian əha, kitah okotəsal lan, mətəu kəsoteruhian in, mətəu-inu ikin əha in tatuvən ikin, ko kitah kəsəhuvəniən ikin. ?Nəghatien nak u, nipətin tətəni nak?”

Nəhu iətəm tətəfa nəmiəghian pəhriən

³⁷ Naunun nian rəha lafet əha, in iahgin tapirəkis e nian min nəuvein rəha lafet. Kəni e nian əha, Iesu təməhtul əpəha e nəhmti nätəmimi magət əfəməh məmə, “!Iətəmi iətəm tətəuauə, pəh in otuva ohniəu, məmnim!§* ³⁸ Iətəmi iətəm tətəhatətə lak, in təhmen e nəghatien rəha Nauəuə Rəha Uhgīn u tətəni lanu məmə, ‘Nəhu iətəm tətəfən nəmiəghian pəhriən, in otsipən e nikin, təhmen e nəhmti nəhu iətəm tətəpuəl-apuəl mətəri mətəiaḡ pətīgəm.’”† ³⁹ Iesu təməni nəghatien u, mətəghati e Narmin Rəha Uhgīn u uərisig in otəpanəfən kəm nätəmi min u kotəhatətə lan.‡ Mətəu e nian əha, Narmin Rəha Uhgīn, təsuva əhanəhian e nätəmimi, mətəu-inu Uhgīn təməsəfəri əhanəhian Iesu.§

* 7:25 Jon 7:1 † 7:27 Nätəmimi kotəhrun məmə Iesu təməpət əha Nasərit, kəni in rəhan u məmə mine tatə u Josip mine Meri (Mat 2:23; Jon 1:45; 6:42; 18:5). Nätəm Isrel nəuvein ilah kotəhrun məmə Kristo in otsipən əpəha taun Petlehem (Maeka 5:2; Mat 2:4-6), mətəu nəuvein, nikilah təhti məmə in otuva əmə, nätəmimi ilah okotəruru ikin in təmsipən ikin. ‡ 7:29 Mat 11:27 § 7:30 Mat 26:18 * 7:31 Jon 2:23; 4:48 † 7:32 Jon 7:45-48 ‡ 7:35 Nanihluə, Ianihluə — Afin-to e tiksineri. § 7:37 “Nəuəuəian” in nəghatien əuhlin tətəgətun məmə kitah kotəkeikei motos Uhgīn təhmen e iətəmi iətəm tətəuauə təkeikei məmnim nəhu. “!Əhuva ohniəu, məmnim!” in nəghatien əuhlin iətəm tətəni məmə, “əhatətə lak.”

* 7:37 Aes 55:1; Jon 4:13-14; 6:35; Nəh 22:17 † 7:38 Jer 2:13; Aes 44:3; 55:1; 58:11; Sek 14:8-9; Jon 4:10-14; 6:35; Nəh 7:17 ‡ 7:39 Jon 1:33; Uək 2:17,33 § 7:39 Jon 12:23,32; 13:31,32

Nätämimi kəmotəuəri ilah min o Iesu

⁴⁰ Nian nätämimi əha ikin kəmotətəu nəghatiən u, kəni nəuvein kotəni məmə, “Suah u, in iəni rəha Uhgın u, aupən kəmatəghati lan.”

⁴¹ Mətəu nəuvein min ilah kotəni məmə, “Suah u, in Kristo iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa.”

Mətəu in pisin min nəuvein kotəni məmə, “?Nikitəmah təhti məmə Kristo iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa təhrun nisipəniən e Kaləli? !Kəpə! ⁴² Nauəuə rəha Uhgın tətəni məmə Kristo iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa otəkeikei misipən e nəuaniləuis rəha Tefit, e taun u Petlehem, ima Tefit aupən.”[†] ⁴³ Tol lanəha, kəni nimənin nätämimi min u, kəmotuəri ilah min o Iesu. ⁴⁴ Kəni nəuvein kotəni məmə okotaskəlim in, mətəu iətəmi kəti təməsea-pəniən mek.

Nətəmi asoli min rəha nätəm Isrel kəməsotəhatətəiən e Iesu

⁴⁵ Kəni soldia min kəmohtəlig məhuvən o pris asoli min mine Farəsi min, kəni nätəmi asoli min əha kəmotətapuəh o lah məmə, “?Təhro nəsotələsiən Iesu məhuva?”

⁴⁶ Kəni soldia min əha kotəni=pən kəm lah məmə, “!İməsotələsiən mətəu-inko suah kəti təsəghatiən təhmen lan!”

⁴⁷ Kəni Farəsi min kəmotəni=pən kəm lah məmə, “?Təhro? In tiniuvi=pən nətəligiən rəhatəmah min e rəhan nəghatiən eiuə? ⁴⁸ ?Nəmoteruh rəkis rəhatah kəti iətəmi asoli uə Farəsi kəti təməhatətə lan? ⁴⁹ Mətəu nätəmi əpnəpən min, ilah kotəruu agin Lou rəha Mosis, tol lanəha, Uhgın otərəkin ilah.”

⁵⁰ Kəni Nikotiməs u in Farəsi kəti, inəha ikin ilah min. Suah u inu aupən təmuvən mətəghati kəm Iesu.‡ Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, ⁵¹ “?Təhro? ?Təhruahru e Lou rəhatah məmə kitah okotəni pətigəm nalpiniən rəha iətəmi iətəm kitah kəsotaupəniən motəhrun vivi, konu, məsotəh əhruahruən nati nak iətəm in tatol?”

⁵² Kəni ilah kəmotəni=pən kəm in məmə, “?Təhro? !?Ik u ik iətəm Kaləli, uə!? Uvən-to mafin min Nauəuə Rəha Uhgın. Ik onəkeruh məmə iəni kəti ko təsisipəniən Kaləli.”

⁵³ Kəni nätämimi kinotohtəlig=pən min məutəhuvən lahuənu min.§

8

¹ Mətəu Iesu təmuvən əpəha e nitəuət u, nərgin u, Nitəuət Rəha Nigi U Olif.

Pətan iətəm təmapili ilau iərman pisin u səniəmə rəhan iərman

² Kəməni lauig, ləplapən agin, kəni Iesu təmitəlig=pən min e Nimə Rəha Uhgın. Kəni nätämimi tēpət kəməhuva, motuhapumən=pən ilah min ohni, kəni Iesu təməharəg kəni minətuəuin mətəgətun ilah.

³ Kəni nəgətun min rəha Lou mine Farəsi min kəmotələs pətan kəti məhuva ohni. Kəni motol in təhtul aupən e nəhmtilah. Pətan əha, nätämimi nəuvein kəmoteruh e nəhmtilah məmə tətapili ilau iərman kəti səniəmə rəhan əhruahru iərman. ⁴ Kəni nätəmi asoli min əha kəmotəni=pən kəm Iesu məmə, “İgətun, pətan u nätämimi kəmoteruh e nəhmtilah məmə in tətapili ilau iərman kəti, mətəu səniəmə rəhan əhruahru iərman. ⁵ E Lou rəhatah, Mosis təmələhu nəghatiən kəti tətəni məmə, pətan tol lanu, kitah kotəkeikei motəhti e kəpiel apin motəhtimu.* ?Mətəu ik, rəham nətəligiən təhro?” ⁶ İlah kəmotətapuəh lanəha, məmə okotol nətəligiən ekəu-ekəu, pəh ilah moteruh=pən nolian tərəh nəuvein lan, məmə ilah kotəhrun nakiliən nolian rəhan.† Mətəu Iesu təpnəpən əmə, məməhli-əməhli mətətəi nati e niftəni e nəuanəhlmin.

⁷ İlah kəməutəhtul məutəhtul məutətapuəh e nəghatiən u kəm in, kəni in təhtul, kəni mənəni=pən kəm lah məmə, “Nəmə itəmah kəti u ikinu, in təsolian nolian tərəh nian kəti

* 7:41 Jon 1:46 † 7:42 2Saml 7:16; Sam 89:3-4; Maeka 5:2; Jer 23:5; Mat 2:1,22-23; Luk 2:4-7 ‡ 7:50 Jon 3:1 § 7:53 E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəmətəi e nəghatiən Kris aupən, nəghatiən u Jon 7:53-8:11 tikə. * 8:5 E Lou rəha Mosis pətan mine iərman ilau pəti okəkeikei kahtimu ilau (Lev 20:10; Dut 22:22-24). † 8:6 Nikilah təhti məmə niki Iesu otasəkəhruin pətan əha, konu ilah okotəni məmə in təsitəu-pəniən Lou rəha Mosis.

mine, pəh in otaupən məhti pətan u.”‡ 8 Kəni in məməhli-əməhli mīn, mətətei nati e niftəni e nəuanəhlmin. 9 Kəni nian ilah kəmotətəu nəghatiən rəhan, kinəutan kətiəh kətiəh, mətagim. Nauəhli mīn kotaupən motagim kətiəh kətiəh, motəpəh əmə Iesu mine pətan əha.

10 Kəni Iesu təməhtul əhruahru mīn lan məni=pən kəm pətan məmə, “?Pətan, nətəmimi mīn u kəmotəhrvən? ?Kəti təsuvaieən məmə otəni pətigəm rəham nalpinieən?”

11 Kəni pətan əha təməni=pən kəm in məmə, “Iətəmi asoli, ilah kohkə.”

Kəni Iesu tən=pən məmə, “Iəu mīn, ko iəsəni pətigəmieən rəham nalpinieən. Mətəu atuvən, mol naunun e nolieən tərəh mīn.”§

Iesu in nəhagəhagieən rəha nətəmimi e nəhue niftəni

12 Kəni Iesu təmətəghati mīn kəm lah, mətəni məmə, “Iəu u, iəu Nəhagəhagieən rəha nətəmimi u e nəhue niftəni.* Iətəmimi iətəm tətəitəu=pa iəu, ko in təsaliuəkəiən e napinəpuieən nian kəti mine, mətəu in otos nəhagəhagieən e nəmieəghəiən rəhan.”†

13 Kəni Farəsi mīn kəmotəni=pən kəm in məmə, “!Ik nətəfu pətigəm ik lanko, mətəu iətəmi kəti təsolieən rəhan aru nəfigəmieən, kəni tol lanko, rəham nəghatiən ko təsəhtulieən!”‡

14 Kəni Iesu tən=pən məmə, “Əuəh, nīpəhrīeən məmə iəu aru əmə iətəni pətigəm iəu. Mətəu rəhak nəghatiən in tətəhtul pəhrīeən, mətəu-inko, iəu iəkəhrun ikin iatsipən ikin, kəni məhrun mīn ikin iatuvən mīn ikin,§ mətəu itəmah nəkotəruru ikin iatuvən ikin, kəni motəruru ikin iatsipən ikin.*

15 “Itəmah u, nəutakil nolieən rəha iətəmimi e nətəligieən rəha iətəmimi əmə. Mətəu iəu iəsakiliən nolieən rəha iətəmi lanəha, məsakiliən iətəmi kəti. 16 Mətəu nəmə iəu, iəkakil nolieən rəha nətəmimi, oiəkol e nolieən iətəm təhruahru, mətəu-inu səniəmə iətakil e nətəligieən əmə rəhak, mətəu itimlau Tatə Uhgīn iətəm təmahli=pa iəu, rəhatimlau nakiliən in kətiəh əmə. 17 E Lou rəhatəmah, kəmətei məmə, nəmə iətəmimi keiu, katuol nəfigəmieən o nəghatiən kəti, kəni nəghatiən u, in otatəhtul.† 18 Kəni rəueiu əha, iəu iətəni pətigəm iəu, mətəu rəhak Tatə iətəm in təmahli=pa iəu iəkuva, in mīn tatol nəfigəmieən ohnieu.”‡

19 Kəni tol lanəha, ilah kinəutətapuəh ohni məmə, “?Mətəu Tatə in iə rəham?”

Kəni in tən məmə, “Itəmah nəkotəruru iəu, kəni itəmah nəkotəruru mīn rəhak Tatə. Nəmə itəmah nəkotəhrun mə iəu pəh, kəni nəkotəhrun mīn rəhak Tatə.”§

20 Iesu təməni nəghatiən u e Nīmə Rəha Uhgīn əhruahru, nian in təmətəgətun nətəmimi əpəha ikin kəti iətəm kətəfən məni ikin. Mətəu iətəmi kəti təməsuvənieən maskəlim in, mətəu-inu təsol əhanəhieən nian rəhan.

Iesu təmsipən ilis

21 Kəni Iesu təməni=pən mīn kəm lah məmə, “Iəu iəpanagim rəkis e təmah, kəni itəmah onəkotəsal lak. Mətəu itəmah onəkohmis, kəni təfagə tərəh u rəhatəmah* otatig əhanəh e təmah. Ikin əha iatuvən ikin, ko itəmah nəsəhuvaieən ikin.”

22 Kəni nətəmi asoli rəha nətəm Isrel, ilah kotəni məmə, “?Nəghatiən əha Iesu tətəni məmə, ikin əha in tatuvən ikin, ko kitah kəsəhuvənieən ikin, nīpətīn tətəni nak? ?Nəmə təhro in otəhamu aru in, uə?”

23 Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Imatəmah u ikinu, mətəu iəu, iəu imak əha ilis ikin əha, kəni iəmsipən ikin, meiuaiu=pa. Itəmah nətəmimi rəha nəhue niftəni u. Mətəu iəu, səniəmə iətəmi rəha nəhue niftəni u.† 24 Tol lanəha, iətəni=pīnə kəm təmah

‡ 8:7 Dut 17:7; Rom 2:1,22 § 8:11 Jon 3:17; 5:14 * 8:12 Esik 1:26-28; Jon 1:4-5; Hip 1:3 † 8:12 Sam 27:1; 44:3; 119:105; Prov 6:23; Aes 49:6; 60:19-20; Mat 5:14; Nəh 21:23-24 ‡ 8:13 Jon 5:31 § 8:14 Jon 13:3; 16:28

* 8:14 Nəghatiən rəha Iesu in nīpəhrīeən mətəu-inu təmsipən e Uhgīn, kəni mətətəlig e Uhgīn, kəni Uhgīn in nīpəhrīeən. † 8:17 Dut 19:15 ‡ 8:18 Mak 1:10-11; Jon 1:33-34; Jon 5:31-40 § 8:19 1Jon 2:23 * 8:21 Nian Iesu tətəni “təfagə tərəh u,” nəmə nak in tətəghati e təfagə tərəh iətəm kəsotəhatətəieən lan (Jon 9:41). † 8:23 Jon 3:31

məmə, itəmah onəpanohmis e nolien tərəh min rəhatəmah, mətəu-inu nəmə itəmah nəsothətətəien lak məmə İəu U Inu,[‡] kəni itəmah onəkohmis, kəni nolien tərəh min rəhatəmah okotətig agin e təmah.”[§]

²⁵ Kəni ilah kəmotətapuəh ohni məmə, “!Ei! ?Ik pəh konu?”

Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “İəu iəkəhmen əmə məmə in konu iəmatəni kəm təmah aupən, mətəuarus=pa u rəueiu. ²⁶ Natimnati tepət iətəm iəkəhrun nəniən e təmah, kəni məhrun nakilien nolien min rəhatəmah ohni, mətəu iətəmimi iətəm təmahli=pa iəu, rəhan nəghatien in nipəhriənien əmə. İəu iətəni pətigəm əmə natimnati min iətəm iəmətəu ohni, məmə nətəmimi rəha nəhue niftəni ilah okotətəu.”

²⁷ Mətəu ilah kəsotəhrunien məmə İesu in tətəgətun Tatə Uhgın. ²⁸ Tol lanəha, in tənı=pən kəm lah məmə, “Nian onəkotləfəri rəkis Nəti İətəmimi,^{*} nəpanotəhrun məmə İəu U Inu.[†] Kəni onəpanotəhrun min məmə iəsol aruiən nati kəti e rəhak nətəligien. İətəni əmə natimnati iətəm Tatə Uhgın təməgətun iəu lan.[‡] ²⁹ İətəmi təmahli=pa iəu iəkuva, in tətətig itimlau min. In təsəpəhien iəu iəkan pisin,[§] mətəu-inu, nian rəfin, iətol natimnati min iətəm nikin tətəgien ohni.”^{*}

³⁰ Nian İesu təmətəni nəghatien min əha, nətəmimi tepət kəmotəni nipəhriənien lan.

Nipəhriənien

təuui rəkis itəmi

³¹ Kəni İesu təməni=pən kəm nətəm Isrel min u kəmotəni nipəhriənien lan məmə, “Nəmə nəkotaskəlim əskasik nəghatien min u rəhak, iətəm iətəni=pinə kəm təmah, itəmah əhruahru konu, rəhak nətəmimi min.[†] ³² Kəni itəmah onəkotəhrun nipəhriənien, kəni nipəhriənien u, otitis itəmah məmə nəsəhuva minien motol slef.”[‡]

³³ Kəni ilah kəmotəni=pən kəm in məmə, “İtəmah u namipi Epraham,[§] itəmah u iəsotol aginien slef^{*} min rəha iətəmi kəti. ?Təhro nəməni nəghatien u məmə, ‘Nipəhriənien otitis itəmah, nəkotəpiə.’?”

³⁴ Kəni İesu tənı=pən kəm lah məmə, “Nipəhriənien agin u iətəni=pinə kəm təmah, nətəmimi nətəm kautol nolien tərəh, kəni nolien tərəh u, in tətərmənig e lah, kəni mətəskəlim matol ilah kəutəhuva rəhan min slef.[†] ³⁵ Kəni slef, rəhan iətəmi asoli təsegəhanien məmə otətig e nimə rəhan. Mətəu iərmənig tətəgəhan lan məmə nətın tətətig e nimə rəhan nian rəfin matuvən əmə lanko naunun tikə. ³⁶ !Tol lanəha, nəmə Nəti Uhgın tatitis itəmah, kəni tatitis pəhriən agin itəmah, kəni itəmah nəsəhuva minien motol slef! ³⁷ İəkəhrun məmə itəmah namipi Epraham, mətəu nəutəsal e suaru məmə onəkotohamu iəu, mətəu-inu nəsotolkeikeien məmə onəkotətəlig e rəhak nəghatien.[‡] ³⁸ İəu iətəni natimnati min u, iətəm iəmeruh rəhak Tatə təmol. Mətəu itəmah nautol natimnati min u iətəm rəhatəmah əmə tatə təməni kəm təmah.”

³⁹ Kəni ilah kəmotəni=pən kəm in məmə, “!Mətəu tatə rəhatiməh, in Epraham!”

Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nəmə itəmah namipi Epraham əhruahru min, kəni itəmah onəkotos rəhan nolien min, təhmen lan təmol aupən. Mətəu itəmah səniəmə namipin əhruahru, mətəu-inu nəsotosien nolien min rəhan.[§] ⁴⁰ İəu iətəni pətigəm nəghatien pəhriən kəm təmah iətəm iəmətəu o Uhgın, mətəu itəmah nəkotəni məmə

[‡] 8:24 E kopi əuas min rəha Niutestimin iətəm kəmətei e nəghatien Kris aupən, nəghatien u rəha İesu, “Mə İəu U Inu,” təməni u ikinu mine ikin min tepət e nauəuə u, in təhmen-əhmen əmə e nəghatien kəti iətəm Uhgın təmətəni o nəni aruiən nərgin kəm Mosis, mətəni məmə, “İəu İətətig.” Afın-to e nauəuə rəha Eks 3:14-16. İesu tətəni nəghatien əha, matol əpu in məmə in Uhgın. İesu in tətəni məmə in Uhgın. Jon 8:28,58; 13:19; 18:6 § 8:24 Rəueiu İesu in təsəghatien əmə e nolien tərəh asoli iətəm kəsotəhatətəien lan, mətəu tətəghati e nolien tərəh min rəfin agin iətəm nətəmimi əha kəmotol. * 8:28 Jon 3:14; 12:32-33 † 8:28 “İəu u inu” — Afın-to futnot e Jon 8:24. ‡ 8:28 Jon 14:24 § 8:29 Jon 16:32 * 8:29 Jon 4:34; 5:30; 6:38 † 8:31 2Jon 1:9 ‡ 8:32 Rom 8:2; 2Kor 3:17; Kəl 5:1 § 8:33 Luk 3:8 * 8:33 “slef” — Afın-to e tiksınəri. † 8:34 Rom 6:12-23; 1Jon 3:8-9 ‡ 8:37 Jer 9:25-26; 1Jon 3:10 § 8:39 Rom 2:28-29; 9:7-9

onəkotohamu iəu. ?Nikitəmah təhti məmə nolien rəha Epraham tol lanəha? ⁴¹ Itəmah nəutohtəu=pən əmə nolien əmə rəha tatə rəhatəmah.”

Kəni ilah kəmotəni=pən kəm in məmə, “Itimah u səniəmə kəlkələh min e suaru. Uhgın əmə in Tatə rəhatimah.”

Nenəti Setən

⁴² Kəni Iesu təni=pən kəm lah məmə, “Nəmə Uhgın pəhriən in Tatə rəhatəmah, kəni itəmah onəkotolkeikei iəu, mətəu-inu iəu iəmsipən lan, muva u ikinu.* Mətəu in səniəmə rəhatəmah Tatə. Iəu iəməsuvaian u ikinu e rəhak aru əmə nətəligian, iəmuva mətəu-inu in təmahli=pa iəu.

⁴³ “?Mətəu təhro nəsotəhrunian nipəti nəghatian rəhak? !Mətəu-inu nəsotolkeikei aginian məmə nəkotətəu rəhak nəghatian! ⁴⁴ Itəmah, rəhatəmah nolien təhmen əmə e nolien rəha tatə rəhatəmah, Setən. Kəni nian rəfin itəmah nəkotolkeikei nolien nəuan.† Nolien rəhan iətəm təmatol e nətuəuinian,‡ tatol əhanəh, in iətəmi rəha nohamuiən itəmi. In təməki e nipəhriənian, mətəu-inu nipəhriənian tikə lan. Nian in tətəiuə, in tatol əmə rəhan nolien, mətəu-inu in iətəmi rəha neiuəian, kəni in tatə rəha neiuəian min.

⁴⁵ “Mətəu iəu iətəni nipəhriənian əmə kəm təmah, kəni tol lanəha, itəmah nə-sotəhatətəian e rəhak nəghatian. ⁴⁶ ?Təhro? Itəmah kəti u ikinu təhrun nəgətuian məmə iəu iəmol nolien tərəh kəti mine? ?Nəmə iəu iətəni nəghatian pəhriən min, kəni təhro itəmah nəsotəhatətəian lak? ⁴⁷ Iətəmi rəha Uhgın, in tatətəlig e nəghatian rəha Uhgın, mətəu itəmah səniəmə nətəmi rəha Uhgın. Tol lanəha, nəsotətəligian e nəghatian rəha Uhgın.”

Iesu mine Epraham

⁴⁸ Kəni nətəmi asoli rəha nətəm Isrel kəmotahi Iesu motəni məmə, “!Nəman! !Itimah inoteruh əhruahru ik! Ik iətəm Səmeriə kəti. !Ik, narmin tərəh kəti tətətig lam!”

⁴⁹ Mətəu Iesu təni məmə, “Narmin tərəh tikə lak, mətəu iəu iətəfəri nərgi rəhak Tatə, mətəu itəmah, nətərakin nərgək. ⁵⁰ Iəu iəsalkutian o nərgin asoli, mətəu iətəmi kəti in tətəkut ohniəu. Kəni in otəpanakil nətəmi rəfin. ⁵¹ Nipəhriənian agin u iətəni=pinə kəm təmah məmə, iətəmi iətəm tatol nəuiak, ko in təsimisian nian kəti mine.”

⁵² Kəni nətəmi min əha kotəni=pən kəm in məmə, “!Rəueiu inotəhrun məmə narmin tərəh kəti tətətig lam! Epraham təmimis, kəni iəni min kəmoħmis min, mətəu ik nətəni məmə, iətəmi iətəm tatol nəuiam, ko in təsimisian nian kəti. ?Nəghatian nak u? ⁵³ ?Ik nəkapirəkis Epraham u tipitimah tinimis rəkis? ?Kəni mine iəni min u kinohmis rəkis? ?Kəni nəkəmə ik iətəmi nak?”§

⁵⁴ Kəni Iesu təni=pən məmə, “Nəmə iəu əmə iətəfəri aru iəu, kəni rəhak nisaiəin in nati əpnapin əmə. Mətəu rəhak Tatə u itəmah nətuəni məmə in Uhgın rəhatəmah, inəha in tətəfəri iəu mətəfən nisaiəin kəm iəu. ⁵⁵ Itəmah nəkotəruu in, mətəu iəu iəkəhrun in. Nəmə iəkəni məmə iəkəruu in, kəni in otol iəu məmə iəu iətəmi rəha neiuəian, təhmen əmə e təmah. Mətəu iəu iəkəhrun in, kəni iəu matol nəuian. ⁵⁶ Tipitəmah u Epraham, nikin təmagian pik məmə in otəpaneh nian rəhak otuva. Kəni nian in təməhrun məmə rəhak nian otəkeikei muva, kəni nikin təmagian-pik.”

⁵⁷ Kəni nətəmi min u kəmotahi motəni məmə, “!Nəman! !Ik nəsos əhanəhian nu fifti mine! Nəməhro mafu Epraham?”*

⁵⁸ Kəni Iesu təni məmə, “Nipəhriənian agin u iətəni=pinə kəm təmah məmə, nian Epraham təməsair əhanəhian, mətəu Iəu İətətig.”†‡

* 8:42 1Jon 5:1 † 8:44 1Jon 3:8 ‡ 8:44 E nauəuə rəha Jen 3:4, koteruh məmə Setən təmaupən meiuə e nətuəuinian. In təməni=pən kəm Iv məmə, “Ko ik onəsimis aginian.” Mətəu Setən təmətəghati lanu, məuhlin nəghatian iətəm Uhgın təməni e Jen 2:17. § 8:53 Jon 4:12 * 8:57 Epraham təmimis minos rəkis nu tu-tausin, uərisig Iesu təpanair=pa. † 8:58 Nian Iesu təməni min məmə, “Iəu İətətig,” tatos nərgi Uhgın (Eks 3:14), təhmen e “Mə Iəu U Inu” (Jon 8:24). Tol lanəha, təhmen=pən əmə məmə in təməni məmə in Uhgın əhruahru. Afin-to futnot e Jon 8:24. ‡ 8:58 Jon 1:1; 17:5; 17:24

⁵⁹ Kəni əmeiko, ilah kəmotəmki kəpiel apin, motəni məmə okotəhti Iesu lan;[§] mətəu Iesu təməhluaig, kəni miet e Nimə Rəha Uhgın matuvən.

9

Iesu təmöl vivi nəhmti suah kəti

¹ Kəni nian kəti, Iesu təmaliuək mətən, kəni meruh suah kəti. Nian təmair, nəhmtin təpis.

² Kəni nətəmimi min rəha Iesu kəmotəni=pən kəm in məmə, “İəgətun, suah u təmair nəhmtin təpis. ?O nak? ?O noliən tərəh rəhan, uə noliən tərəh rəha tatə mine məmə rəhan?”*

³ Mətəu Iesu təni məmə, “Nəhmti suah u təmərəh, mətəu səniəmə e noliən tərəh rəhan, uə e noliən tərəh rəha tatə mine məmə rəhan. Mətəu, nəhmti suah u təməpis lanəha məmə Uhgın otəgətun rəhan uək e nəmiəgəhiən rəhan.†‡ ⁴ Nian tətian əhanəh,[§] kitah kotəkeiki motol uək rəha Uhgın, iətəm təmahlı=pa iəu iəkuva. Nian lapin otəpanuva, kəni iətəmimi in təruru noliən uək.* ⁵ Nian iəu iətətiğ əhanəh e nəhue niftəni u, iəu Nəhagəhagiən rəha nətəmimi e nəhue niftəni.”†

⁶ Nian Iesu təməni rəkis nəghatiən əha, təmagəh niftəni, kəni, mol nəmit lan, kəni mos nəmit əha, mol=pən e nəhmti suah kəha.‡ ⁷ Kəni Iesu təni=pən ohni məmə, “Onəkuvən e noan nəhu Sailoam, kəni məueiu nəhmtəm.” (Nərgin u Sailoam, nıpətın təni məmə, “Kəmahlı=pən.”) Kəni suah kəha, təmuvən, məueiu nəhmtin. Nian təmitəliğ=pa, mətəu nəhmtin tinəuvır, kəni minateruh nati.§

⁸ Kəni nətəmimi iman ikin, mine nətəm min u nətəm kotəhrun in, məmə in iətəmimi kəti nian rəfin tətəsiə o məni o nətəmimi, ilah narmilah təmiuvıg pik ohni. Kəni kinautətapuəh-ətapuəh o lah min məmə, “!Ei! !Oteruh-to! ?Suah u inu, nian rəfin tətəharəg mətəsiə o məni o nətəmimi?”

⁹ Kəni nətəmimi nəuvein kotəni məmə, “Əuəh, inəha.”

Kəni mətəu nəuvein kotəni məmə, “Kəpə. Təhmen əmə lan, mətəu səniəmə in.”

Mətəu suah kəha təni məmə, “!İəu u inu!”

¹⁰ Kəni ilah kəmotətapuəh ohni məmə, “?Nəhmtəm təməhro məuvır?”

¹¹ Kəni in təni məmə, “Suah u, nərgin u Iesu, in təmöl nəmit nəvetin kəni mol=pən e nəhmtək, kəni məni məmə, ‘Uvən əpəha Sailoam, məueiu nəhmtəm.’ Kəni əmeiko, iəmuvən. Nian iəməueiu nəhmtək, mətəu nəhmtək tinəuvır, inateh nati.”

¹² Kəni ilah kəmotətapuəh ohni məmə, “?Mətəu suah tətətiğ iə?”

Kəni in təni məmə, “İəu iəkəruru.” ¹³ Kəni nətəmimi kəmotələs suah u nəhmtin təmərəh apən, məhuvən kəm Farəsi min. ¹⁴ Nian u, iətəm Iesu təmöl=pən nəmit e nəhmti suah kəha kəni mol vivi, in nian rəha Sapət.

¹⁵ Kəni Farəsi min kəmotətapuəh ohni məmə, “?Nəməhro nəhmtəm təuvır?”

Kəni suah kəha təməni=pən kəm lah məmə, “Iesu təmöl=pən nəmit e nəhmtək, kəni iəkuvən məueiu rəkis, kəni nəhmtək təuvır, iateruh nati.”

¹⁶ Kəni Farəsi min nəuvein kəmotəni=pən məmə, “Suah ko təsisipənien o Uhgın, mətəu-inu, in təsitəu-pənien lou rəha Sapət.”

Mətəu Farəsi min nəuvein min kotəni məmə, “?Mətəu təhro? Suah kəha səniəmə in tatol noliən tərəh. İətəm tatol noliən tərəh təruru noliən nəmtətien kəti lanəha.” Kəni ilah kəmotəuəri ilah min o nəghatiən u.

¹⁷ Kəni ilah kəmotətapuəh min ohni məmə, “?Suah kəha təmöl vivi nəhmtəm, kəni nıkim təhti məmə in iətəmimi nak?”

Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “In iəni kəti.”

§ 8:59 Lev 24:16 * 9:2 Luk 13:2-3 † 9:3 Nətəm Isrel kəutəghati pik o nətapuəhiən min tol lanu, mətəu Iesu in təməsuvənien pik o nəghatiən min tol lanu, mətəu in təmətəgətun ilah məmə kotəh nəsanənien rəha Uhgın. ‡ 9:3 Jon 11:4 § 9:4 Nian Iesu tətəni məmə, “Nian tətian əhanəh,” nəghatiən u tətəgətun rəhan nəmiəgəhiən, mətəu-inu in Nəhagəhagiən (fes 5). Mətəu lapin tətəgətun=pən rəhan nımisiən. * 9:4 Jon 12:35-36 † 9:5 Jon 1:4 ‡ 9:6 E nian əha, nətəmimi nıkilah təhti məmə nəgəhiən tatol uək təhmen e mərsin. Nəmə təhro, noliən u rəha Iesu təmasiru e iətəmimi əha məmə otəhatətə e nəsanənien rəhan. § 9:7 Aes 35:5

¹⁸ Mätəu nətəmi asoli rəha nətəm Isrel kəsotəniən nīpəhrīəniən lan məmə suah u aupən nəhmtin təmərəh, mätəu rəueiu əha, tinətair. Tol lanəha, ilah kəmotəuin=pən e rəhan tatə mine mamə kiəuva, ¹⁹ kəni kəmotətəpuəh o lau məmə, “?Təhro? ?Nətītəlau u suah u? ?Itəlau onəkuəni-to məmə nian in təmair=pa, kəni nəhmtin təpis? ?Okəmə nīpəhrīəniən, kəni nəhmtin təməhro məuvir?”

²⁰ Kəni rəhan mamə mine tatə kuəmə “Itimlau iəkuəhrun məmə nətītimlau əha, kəni itimlau iəkuəhrun məmə təmair=pa, nəhmtin tərāh. ²¹ Mätəu itimlau iəkuəruru məmə, rəueiu əha, kəməhro nəhmtin tair. Kəni itimlau iəkuəruru min məmə iətəmimi pəh təmol nəhmtin təuvir. Təuvir məmə itəmah nəkotətəpuəh ohni. In tinəpət rəkis, in təhrun nənīən natimnati min rəfin kəm təmah.” ²² Rəhan tatə mine mamə, kəmuəni lanəha, mätəu-inu ilau kətuəgin e nətəmi asoli min rəha Isrel, mätəu-inu ilah kīnotələhu rəkis nəghatīən kəti məmə, iətəmimi iətəm tətəni pətīgəm məmə Iesu in Kristo iətəm Uhgīn təməni məmə otahli=pa, kəni ilah okotahli pətīgəm e nimə rəha nuhapumīniən.*

²³ Tol lanəha, rəhan tatə mine mamə, ilau kəmuəni məmə, “In tinəpət rəkis, təuvir məmə itəmah nəkotətəpuəh ohni, pəh in təni.”

²⁴ O nati u, ilah kəmotəuin=pən min e suah kəha iətəm nəhmtin təmərəh aupən, məmə otuva məhtul aupən e nəhmtīlah. Kəni kəmotahi motəni məmə, “Əni nīpəhrīəniən kəni məfəri nərgi Uhgīn. Itimah iəkotəhrun məmə suah u, in iol təfagə tərāh.”

²⁵ Mätəu suah u təni məmə, “Iəu iəkəruru məmə suah u in iol təfagə tərāh, uə kəpə. Nati kətīəh əmə iətəm iəu iəkəhrun. Aupən nəhmtək təməu, mätəu rəueiu inətair.”

²⁶ Kəni ilah kīnətətəpuəh min ohni məmə, “?Təməhro ik? ?Təməhro lanu mol nəhmtəm tair?”

²⁷ Mätəu in təni məmə, “Iətəni=pīnə rəkis kəm təmah, mätəu itəmah nəsotətəligiən lak. ?Təhro nəkotəni məmə iəkəni min? ?Itəmah min nəkotəni məmə rəhan u itəmah!?”

²⁸ Kəni ilah kəmotahi motəni rah, motəni məmə, “!Ah! !Ik u rəhan iətəmimi! !Mätəu itimah u, nətəmimi rəha Mosis!† ²⁹ Itimah iəkotəhrun vivi məmə Uhgīn təmətəghati kəm Mosis, mätəu suah ko, iəkotəruru məmə təmsipən iə.”‡

³⁰ Kəni suah kəha təni məmə, “!Nəman! !Narmək təmiuvig pik! !Suah u in təmol vivi nəhmtək, mätəu itəmah nəkotəruru ikin təmsipən ikin! ³¹ Kitah kotəhrun məmə Uhgīn təsətəligiən e nətəm kautol nolīən tərāh. !Mätəu iətəmi tətīsiəi Uhgīn, kəni matol nəuiən, Uhgīn tətətəlig lan!§ ³² E nətuəuiniən nian, mətəuarus=pa u rəueiu, kəsətəu əhanəhiən iətəmi kəti təmol vivi iətəm nəhmtin təməpis kəti iətəm təmair=pa tol lanəha. Mätəu nəhmtək tinəuvir. ³³ Nəmə iətəmi kəti tətīsiipənīən e Uhgīn, ko təsəl aginiən nati kəti. Mätəu təhruahru əmə məmə in tatsipən e Uhgīn.”*

³⁴ Kəni ilah kəmotahi min motəni məmə, “!Nəman! Ik iətəmimi rəha nolīən tərāh nian min rəfin əmə, tətəuīn e nian nəmair=pa mətəuarus=pa u rəueiu. ?Nəkəhro məmə nəkəgətun itimah?” Kəni ilah motəraki pətīgəm lan.†

Nətəligiən rəha Farəsi min, təhmen e iətəm nəhmtin təpis

³⁵ Kəni Iesu təmətəu nəghatīən məmə kəmahlī pətīgəm suah u e nimə rəha nuhapumīniən, kəni in təmuvən meruh, kəni tətəpuəh ohni məmə, “?Təhro? ?Ik nətəhatətə e Nəti iətəmimi?”

³⁶ Kəni suah u təni məmə, “?Iətəmi asoli, iətəmimi ko in pəh? !Əui! Əni=pa-to, pəh iəu iəkəhatətə lan.”‡

* 9:22 Nəmə kotahli pətīgəm nətəmimi nəuvein e nimə rəha nuhapumīniən, kəni nətəmimi rəfin okoteruh məmə ilah nətəm kotərah. † 9:28 Jon 5:45 ‡ 9:29 Nətəmi asoli rəha nətəm Isrel, təməuvir məmə ilah okotəhrun məmə Iesu təmsipən o Uhgīn, mätəu-inu Uhgīn əmə təhrun nol viviən iəmnəu. Nəvetin min u, Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni məmə nian Kristo iətəm Uhgīn təməni məmə otahli=pa tuva, kəni in otol vivi iəmnəu min okotəuvir (Aes 29:18; 35:5; 42:7). Mätəu, nətəmi asoli rəha nətəm Isrel, nəhmtīlah təu o natimnati min rəha Uhgīn, kəni kəutəpəh nītəu-pənīən Iesu. § 9:31

Sam 66:16-20; Prov 15:29; Aes 1:15; 59:2 * 9:33 Jon 3:2 † 9:34 Jon 9:2; Aes 66:5 ‡ 9:36 Rom 10:14

³⁷ Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “Rəueiu əha, ik nīneh rəkis in. Suah u, mə inu iəu, iətəghati kəm ik u rəueiu.”§

³⁸ Kəni suah u təni=pən kəm Iesu məmə, “Iərməniḡ, iəu inəhatətə lam əha rəueiu.” Kəni in masiəulin=pən kəm in, kəni mətəfaki kəm in.*

³⁹ Kəni Iesu təməni məmə, “Iəu iəmuva e nəhue niftəni u məmə iəkakil nətəmimi məuəri ilah, kəni tol lanəha, nətəmi nəhmtilah təməpis, okoteh nati, kəni nətəmi mīn u kauteh nati, nəhmtilah otəpis.”†

⁴⁰ Kəni Farəsi mīn nəuvein əha ikin, kəmotətəu nəghatiən lan, kəni kotəni=pən kəm in məmə, “?Təhro? ?Ik nətəni məmə nəhmtitimah mīn təpis?”‡

⁴¹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nəmə nəhmtitəmah təpis, oiəsəniən məmə itəmah nəkotəkeikei motos nalpiniən o təfagə tərəh mīn rəhatəmah. Mətəu itəmah nəkotəni məmə nəhmtitəmah təuvir, nəuteh nati, kəni tol lanəha, təfagə tərəh mīn rəhatəmah tətətiḡ əhanəh e təmah.”§*

10

Iesu təməghati əuhlin
e iətəmi rəha nəsalien e sipsip

¹ Kəni təni məmə, “Nipəhriəniən aḡin u iətəni kəm təmah məmə, iətəmi iətəm tatuvən imə e nipai rəha sipsip, təsuvən-pəniən e namtiəluə, mətəu in tətəri kəni matiuvigegəu məmə otuvən imə e nipai rəha sipsip,* in iakləh mīne iohamu itəmi kəti.† ² Mətəu iətəmimi iətəm tatuvən=pən e namtiəluə, in iətəm tətəsəl o sipsip.‡ ³ Iətəmimi iətəm tətəhtul e namtiəluə, nian rəfin in taterəh e doə o suah u, kəni sipsip mīn kotəhrun nəuiən. Nian rəfin in tətəuīn e nərgi sipsip mīn kətiəh kətiəh, kəni in matit ilah mautohiet. ⁴ Nian in tatit rəhan mīn sipsip mīn mautohiet e nipai, in tətəupən e lah, kəni sipsip mīn kautəhuərisig lan, mətəu-inu kotəhrun nəuiən. ⁵ Mətəu ilah kəsotohtəupəniən iətəmi kəti u iətəm kotəruru, ilah okotəkeikei motaḡim motəpəh, mətəu-inu ilah kotəruru nəuiən.”

⁶ Iesu təməghati əuhlin lanu, mətəu ilah kotəruru nipətīn məmə tətəni nak.

Iesu in iətəmimi əhruəhru rəha nəsalien e sipsip

⁷ Tol lanəha, kəni Iesu təməni=pən mīn kəm lah məmə, “Nipəhriəniən aḡin u iətəni kəm təmah məmə, iəu u, Namtiəluə rəha sipsip mīn iətəm kautəhuvən=pən ikin.§ ⁸ Nətəmi mīn u nətəm kəmotəupən lak, ilah rəfin nətəmimi rəha nakləhiən əmə mīne nohamuiən itəmi.* Mətəu sipsip mīn ko kəsotətəliḡiən e lah. ⁹ Iəu u, iəu Namtiəluə u. Iətəmi tətəva=pa iəu ikin, məmə otuvən imə, in otos nəmiəḡhiən. In otəva imə, miet muvən ihluə e iəu, kəni mos nimanuvehli əmemtəh təuvir.†‡ ¹⁰ Mətəu iakləh, in tətəva əmə o nati kətiəh əmə. In tətəva məmə otakləh kəni mohamu itəmi, kəni mərəkin-ərəkin natimnati rəfin. Mətəu iəu, iəmuva məmə iəköl suaru o nosiən nəmiəḡhiən,§ kəni nəmiəḡhiən u otol niki nətəmimi taḡiən vivi.

§ 9:37 Jon 4:26 * 9:38 Mat 28:9 † 9:39 Aes 6:10; Mak 4:12; Luk 4:18 ‡ 9:40 Rom 2:19 § 9:41 Nian Iesu tətəghati e nolien rəha nehien, tətəghati e nolien rəha nehien e nəhmti nikitəmi. Farəsi mīn kəutəni məmə kotəhrun nehien, kəni nipətīn nati u təni məmə kotəhrun Lou rəha Mosis. Lou tətəḡətun ilah məmə nolien mīn nak ilah təfagə tərəh mīn, kəni mətəḡətun məmə Uḡin təkeikei mol nalpiniən kəm lah o təfagə tərəh mīn rəhalah. Mətəu ilah kəsotəhatətəiən e Iesu, tol lanəha Uḡin təsafəliən təfagə tərəh mīn rəhalah, mətəu təfagə tərəh mīn rəhalah tətətiḡ əhanəh e lah. * 9:41 Jon 15:22,24; Hip 10:28-31 * 10:1 Nipai rəha sipsip əha, təhmen e ikin kəti iətəm kətəḡi=pən sipsip mīn ikin nian rəfin lapin məmə ilah okəutəməhli vivi ikin o kuri rarpin mīn mīne laion mīn. † 10:1 Jon 10:8,10 ‡ 10:2 E fes mīn u 1-5, namtiəluə mīne iətəmi tətəsəl o sipsip, ilau pəti kətuəḡətun=pən Iesu, konu nakləh mīn kautəḡətun=pən nətəmi asoli mīn rəha nətəm Isrel mīne məsaie eiəu mīn e nian əha. Konu sipsip mīn kəutəḡətun=pən nətəmimi mīn rəha Uḡin. § 10:7 Jon 1:51; 14:6 * 10:8 Jer 12:1; Esik 34:2 † 10:9 Sam 118:20,22-24 ‡ 10:9 Dut 28:6 § 10:10 Jon 1:4; 3:15-16; 5:40; 20:31

¹¹ “Iæu u, Iætəmimi rəha Nəsal Vivian Sipsip Min.* Iætəmi tæuvir u, iætəm tətəsəl vivi o sipsip min, in nikin tagiən əmə məmə otəfən nəmiəgəhiən rəhan o sipsip min.† ¹² Sipsip min, ilah rəha Iætəmimi rəha Nəsal Vivian e Sipsip Min. Mətəu iætəmimi kəti iætəm kətətəou məmə in otətəsəl o sipsip min, in səniəmə iætəmi əhruahru rəha nəsalien o sipsip. Səniəmə in rəhan əha sipsip min. Kəni nəmə tafu kuri arpın kəti tuva məmə otus ilah, kəni in otaiu magim məpəh ilah. Kəni kuri arpın u, tuvən mus sipsip min nəuvein, kəni məhgi atiti ilah kətiəh kətiəh. ¹³ Iætəmi tol lanəha, in otagim mətəu-inu kətətəou əmə in o nəsalien o sipsip min, mətəu e nikin, in təsəniən nati agin e sipsip min.

¹⁴⁻¹⁵ “Iæu u inu, iæu Iætəmimi rəha Nəsal Vivian o Sipsip Min. Tatə Uhgın in təhrun iæu, kəni iæu iəkəhrun in,‡ kəni e nolien əhmen əmə, iæu iəkəhrun rəhak sipsip min, kəni rəhak sipsip min ilah kotəhrun iæu. Iæu nīkik tagiən əmə, məmə oiəkimis o nosmiəgəhiən ilah. ¹⁶ Rəhak min nəuvein min sipsip əpəha ikin, iætəm ilah kəsotatigien e nīpai u, mətəu iæu iəkəkeiki mit min ilah kəhuva. Ilah min, okəpanotəhrun nətəuiən nəuiak. Kəni sipsip min u ilah rəfin u, okəhuva motuhapumin əmə ilah min motol kətiəh. Kəni iætəmimi kətiəh əmə, in otateruh ilah.§*

¹⁷ “Rəhak Tatə in tolkeiki pik iæu, mətəu-inu nīkik tagiən əmə məmə iəkəfən rəhak nəmiəgəhiən o nətəmimi, məmə uərisig lanko, iæu iəkəs min nəmiəgəhiən rəhak.† ¹⁸ Iætəmimi kəti tikə məmə otos rəkis nəmiəgəhiən rəhak, mətəu iæu aru əmə iəkəfən rəhak nəmiəgəhiən mətəu-inu iæu əmə iəkəlkeiki lanəha. Iæu aru əmə iətos nepətien məmə iəkəhlman e rəhak nəmiəgəhiən, kəni iæu aru əmə matos min nepətien məmə iəkaskəlim min rəhak nəmiəgəhiən. Nati u inu, iætəm rəhak Tatə təməni=pa kəm iæu məmə iəkəkeiki mol.”‡

¹⁹ Kəni nətəm Isrel u, ilah kəmotəhapu min ilah min. ²⁰ Ilah tepət kəutəni məmə, “! Suah u narmin tərəh kəti tətətig lan! !Rəhn-kapə tətəlməli! ?Təhro itəmah nəutətəlig lan?”

²¹ Mətəu nəuvein min, ilah kəutəni məmə, “Nəghatien u, səniəmə nəghatien rəha iætəmi narmin tərəh tətətig lan. ?Nikitəmah təhti məmə, narmin tərəh təhrun nol vivian iætəmi nəhmtin təməu, tæuvir min?”§

Nətəmimi kəmotəməki
e Iesu, mətəu-inu in təməni
məmə in Nəti Uhgın

²² Tinuva e nian rəha nətəm Isrel iætəm kautol lafet kəti lan əpəha Jerusiləm. Nərgin u, lafet rəha Nol Vivian Min Nimə Rəha Uhgın.* ²³ Inəha e nian rəha nətəpuian. Kəni Iesu təmətəliuək e fərantə kəti e Nimə Rəha Uhgın, nərgin u Fərantə Rəha Kig Solomən. ²⁴ Kəni nətəmi asoli rəha nətəm Isrel nəuvein kəməhuva motəhtul, mohtəlau lan. Kəmotəni=pən kəm in məmə, “?Onəhgın kəni ik nəmanol itəmah iəkotəhrun ik? Nəmə ik Kristo pəhriən iætəm Uhgın təməni məmə otəhli=pa, nəkəni=pa vivi kəm timah.”†

* 10:11 Sam 23:1; Aes 40:11; Esik 34; Maeka 5:2,4; Mat 2:6; Mak 6:34; 1Pitə 2:25; 5:2-4; Nəh 7:17; Jon 15:13; 1Jon 3:16 † 10:11 Hip 13:20 ‡ 10:14-15 Mat 11:27 § 10:16 Fes 16 u, in tətətəlig=pən e fes min 1-5. Ikin əha, nīpai rəha sipsip tətəgəton nətəm Isrel. Iesu tətəuin e lah məmə rəhan min. Sipsip min iætəm kəutəməhli əhanəh e nīpai kəha, ilah u, nətəm Isrel nətəm kəutəhatətə e Iesu. Sipsip min iætəm Iesu tətəni məmə ilah kəsotəməhliən e nīpai u, ilah Nanihlua min. Nian in otəuin e lah, kəni ilah min okotətəlig e nəuiən, kəni ilah rəfin okəhuva motol kətiəh, kəni iætəmimi kətiəh əmə, inu Iesu, in otətəsəl vivi ilah. * 10:16 Aes 56:8; Jon 11:52; Uək 10:34,35; Rom 1:16; Efəs 3:6 † 10:17 Aes 53:12 ‡ 10:18 Mat 26:53-54; Fıl 2:8; Hip 5:8 § 10:21 Eks 4:11 * 10:22 Lafet əha kautol nīkilah tətəhti nian kəti aupən. Nian kəti, tikimir min rəha Isrel kəməutəluagin məhuvən imə e Nimə Rəha Uhgın, kəni mautos nimə kəha. Kəni konu uərisig lan, kəni nətəm Isrel kəmotəhtul kəni motəluagin ilah rəhalah min tikimir, kəni motəhgi pətigəm lah. Kəni konu motəfəl vivi min Nimə Rəha Uhgın tuva masim min. Lafet əha, kətəni min məmə lafet rəha Lait Min, mətəu-inu nətəmimi kəmotəsiəpən e lait min tepət e rəhalah lahuənu min. † 10:24 Luk 22:67-71

²⁵ Kəni Iesu təni=pən kəm lah məmə, “Iəu iəmāni=pinə rəkis kəm təmah, † mətəu itəmah nəsoṭəhatətəiən lak. Nəmtətəiən mīn u iətəm iatol e nərgi rəhak Tatə, ilah kautol nəfigəmiən e nəghatiən rəhak, § ²⁶ mətəu itəmah nəsoṭəhatətəiən lak, mətəu-inko itəmah səniəmə rəhak mīn sipsip mīn.* ²⁷ Rəhak sipsip mīn ilah kəutətəu nəuiak kəni motəhrun. Iəu iəkəhrun vivi ilah, kəni ilah kəutuərisig lak. ²⁸ Kəni iəu iətəfən nəmiəgəhiən itulin u naunun tikə kəm lah, ilah ko kəsohmisiən nian kəti mine. Kəni iətəmi kəti mine ko təsiuvi rəkisiən ilah e nəhlmək. † ²⁹ Rəhak Tatə iətəm təməfa ilah kəm iəu, in təsanən tapirəkis natimnati mīn rəfin. Tol lanəha, kəni iətəmi kəti ko təsiuvi rəkisiən ilah e nəhlmīn. ‡ ³⁰ Itimlau rəhak Tatə, itimlau kətiəh əmə.” §

³¹ Kəni nətəm Isrel kəmotəmki mīn kəpiel apin, məmə okotəhti in lan. ³² Mətəu Iesu təni=pən kəm lah məmə, “Iəu inol rəkis nəmtətəiən təuvir mīn tepət e nəhmtitəmah. Nəmtətəiən mīn əha ilah əha, rəhak Tatə təməfa məmə iəu iəkol. ?Mətəu nəmtətəiən əhro u itəmah nəkotəni məmə onəkotəhti iəu ohni e kəpiel apin?”

³³ Kəni ilah kotəni məmə, “Itimah iəsoṭəniən məmə iəkotəhti ik e kəpiel apin o nati apispis təuvir u ik natol. Itimah iəkotəni məmə iəkotəhti ik mətəu-inu nətəni rah Uhgīn. Ik iətəmi əmə, mətəu ik nətəni məmə ik Uhgīn.”

³⁴ Kəni Iesu təni=pən kəm lah məmə, “Kəmətei=pən aupən, e rəhatəmah əhruahru Lou, məmə Uhgīn təməni=pən kəm lah məmə, ‘Itəmah uhgīn mīn.’* ³⁵ Kəni kitah kotəhrun məmə Nauəuə Rəha Uhgīn, ko təsəuhliniən, in nīpəhriəniən əmə. Uhgīn təməfa nəghatiən rəhan kəm nətəmi nəuvein. ?Tol lanəha, nəmə Uhgīn təmətəghati e nətəmi mīn u, kəni məni ilah məmə uhgīn mīn, ³⁶ kəni nəkotəhro məutahi iəu məutəni məmə iəu iətəni rah Uhgīn mətəu iətəni məmə iəu Nəti Uhgīn? Iəu u inu, iətəm Tatə Uhgīn in təmələhu=pən iəu məmə rəhan pišin əmə, kəni mol əpenə-penə iəu, məmə otahli=pa iəu iəkuva e nəhue niftəni.

³⁷ “Nəmə iəsolian nəmtətəiən mīn iətəm rəhak Tatə tatol, kəni soṭəhatətəiən lak. ³⁸ Mətəu nəmə iatol nəmtətəiən mīn u rəhak Tatə tatol, kəni nati ənəpən məmə itəmah nəsoṭəhatətəiən e rəhak nəghatiən mīn, mətəu təuvir məmə onəkotəhatətə e nəmtətəiən mīn rəhak. Kəni tol lanəha, itəmah onəmanotəhrun vivi agin məmə Tatə Uhgīn tətətiḡ lak, kəni iətətiḡ e Tatə Uhgīn.” † ³⁹ Tol lanəha, e nəghatiən mīn u, ilah kəmotolkeikei mīn məmə okotaskəlīm in, mətəu in təmīet e lah magim.

⁴⁰ In təməhapumīn=pən mīn e nəve nəhu Jotən, muvən əpəha Jon təmatol bəptais e nətəmi ikin aupən. Kəni mətətiḡ əha ikin əha. ⁴¹ Kəni nətəmi tepət kəməhuva ohni, kəni motəni məmə, “Jon təməsolian nəmtətəiən kəti mine. Mətəu nəghatiən mīn iətəm in təmətəni e suah u, ilah rəfin nīpəhriəniən əmə.” ‡ ⁴² Kəni ikin əha, nətəmi tepət kəmotəhatətə e Iesu.

11

Lasiris təmimīs

¹ Iətəm Petəni kəti, nərgin u Lasiris, tatimīs. Petəni, in lahuənu kəti, ima Meri mine pian Matə.* ² Meri u, inu, uərisig otəpanəueiū nəhlki Iərməniḡ rəhatah e səntə, kəni mafəl e nəuanun, tasik. † Kəni pətan u, rəhan u kakə Lasiris u tatimīs. ³ Tol lanəha, nəuvini Lasiris mil kuahli=pən nəghatiən o Iesu məmə, “Iətəmi asoli, ik kəti u iətəm nəkolkeikei piḡ, ‡ in tatimīs.”

‡ 10:25 Jon 8:58 § 10:25 Jon 5:36; 14:11 * 10:26 Jon 6:44 † 10:28 Jon 6:39; Rom 8:35-39 ‡ 10:29 Jon 17:2,6,24

§ 10:30 Dut 6:4; Jon 17:21-23 * 10:34 E Sam 82:1-2, Uhgīn təmol nəghatiən əuhlin kəti məmə, nətəmi asoli mīn rəha nətəmi rəhan, ilah kotəhmen e uhgīn mīn, mətəu-inu in təmītəpən ilah məmə ilah okautəhtul o Uhgīn, kəni motakil rəhan nətəmi mīn. Kəmotakil nətəmi lanəha, kəni tol lanəha, kəni təni e lah məmə, “uhgīn mīn.” Mətəu kəsi, məmə ilah kəməsoṭakiliən suaru əhruahru, kəni Uhgīn otərəkin ilah. Inu e fes u Jon 10:34, Iesu in tatos e nəghatiən u kəmətei aupən e Sam, kəni tətəghati kəm nətəmi asoli mīn rəueiū. † 10:38 Jon 14:10,11,20; 17:21 ‡ 10:41 Jon 1:26-27,30,34 * 11:1 Luk 10:38-42 † 11:2 Jon 12:3 ‡ 11:3 Jon 11:5,36

⁴ Nian Iesu tæmætæu næghatiæn u, kæni in tæni mæmæ, “Lasiris tatimis, mætæu ræhan nimisiæn æha, ko tæsoliæn in timis agin. Nimisiæn æha ræhan otol mæmæ nætæmimi okotæfæri motæni-vivi Uhgîn ohni. Kæni nimisiæn æha otol mæmæ nætæmimi okotæfæri motæni-vivi Næti Uhgîn ohni.”

⁵ Iesu tolkeikei pik Matæ mine pian, mine ræhalau kakæ Lasiris. ⁶ Tol lanæha, nian tætætæu pau mæmæ Lasiris tatimis, in tæmatig mos nian keiu æpæha ikin tætætig ikin. [§] ⁷ Kæni uærisig, tæni=pæn kæm ræhan min nætæmimi mæmæ, “Pæh kohtælig=pæn min Jutiæ.”

⁸ Mætæu ræhan min nætæmimi kotæni=pæn, kæm in mæmæ, “Iægætun, ræueiu æmæ uæha, nætæmimi asoli ræha Isrel æha ikin æha kæmotæni mæmæ okotahtimu ik e kæpiel apin. ? Mætæu ik nækæni mæmæ onækætælig=pæn min ikin æha?”

⁹ Kæni Iesu tæni=pæn kæm lah mæmæ, “Itæmah nækotæhrun mæmæ tuelæf auæ lænian. Næmæ iætæmimi tætalieuæk lænian, ko tæsoriniæn næhlkin e kæpiel kæti, mætæu-inu tateruh nati e næhagæhagiæn ræha næhue niftæni.* ¹⁰ Mætæu næmæ in tætalieuæk lapin, in tæhrun noriniæn næhlkin e kæpiel kæti, mætæu-inu ræhan næhagæhagiæn tikæ.” ¹¹ Iesu tinæni rækis næghatiæn æha, kæni in mæni=pæn kæm lah mæmæ, “Kitah kæti u Lasiris, in tætapili. Mætæu iæu oiækuvæn æha ikin mæhgi-pæri.”†

¹² Kæni ræhan min nætæmimi kotæni=pæn kæm in mæmæ, “Iætæmi asoli, næmæ in tætapili, kæni ræhan nimisiæn otikæ. !In otætæu tæuvir min!”

¹³ E næghatiæn u ræha Iesu, nipætîn u mæmæ Lasiris tinimis rækis. Mætæu ilah nikilah tæhti mæmæ Lasiris in tætapili æmæ. ¹⁴ Kæni Iesu tæmæni=pæn vivi mæmæ, “Lasiris tinimis rækis. ¹⁵ Nian nikik tæthti itæmah, nikik tagiæn mæmæ iæmæsatiagiæn itimlau min, mætæu-inu nati u, otasiru e tæmah mæmæ onækotæhatætæ lak. Mætæu tæuvir mæmæ pæh kæhuvæn moteh in.”

¹⁶ Kæni Tomæs u, kætæuin lan mæmæ, Mil-Mil, in tæni=pæn kæm nætæmimi næuvein min ræha Iesu mæmæ, “Tæuvir, pæh kitah ræfin kæhuvæn, mæmæ kitah ræfin okohmis æmæ kitah min.”

Iesu in næukæti nairpa miniæn e nimisiæn

¹⁷ Nian Iesu tæmietigæm=pæn Petæni, kæni tæmætæu mæmæ kæmitænim Lasiris tinos nian kuvæt rækis. ¹⁸ Lahuænu u, Petæni, in iuækir æmæ o Jerusilæm, næmæ tæhro suaru lan tæhmen e kilomitæ kisil, ¹⁹ kæni nætæm Isrel tepæt kæmæhuva mæmæ okoteh Matæ mine Meri o næfæriæn nætæligiæn ræhalau mætæu-inu kætæuætæu tærah o ræhalau kakæ tæmimis.

²⁰ Kæni nian Matæ tæmætæu mæmæ Iesu tætuva, in tæmæhtul muvæn mæmæ oteruh. Mætæu Meri, in tæmætæharæg æmæ imæ.‡

²¹ Kæni Matæ tæmæni=pæn kæm Iesu mæmæ, “Iætæmi asoli, næmæ ik næmætætig u ikinu, ko ræhak kakæ tæmæsimiæni. ²² Mætæu iæu iækæhrun mæmæ nati nak onækætæpuæh lan kæm Uhgîn, kæni Uhgîn otæpanæfinæ kæm ik.”

²³ Kæni Iesu tæni=pæn kæm in mæmæ, “Ræham kakæ otæpanæmiægæh min.”

²⁴ Matæ tæni mæmæ, “Æuæh. Iæu iækæhrun mæmæ Lasiris otæmanæmiægæh min e Naunun Nian, iætæm nætæmimi ræfin kæmohmis okotair=pa min.” §

²⁵ Kæni Iesu tæni=pæn kæm in mæmæ, “Iæu u, iæu Næukæti Nair=pa Miniæn e Nimisiæn, kæni iæu min, iæu Næukæti Næmiægæhiæn. Iætæmimi iætæm in otæhatætæ lak, nati ærnapin mæmæ in tæmimis, mætæu in otæmiægæh min. ²⁶ Kæni iætæmi iætæm tætæmiægæh kæni mætæhatætæ lak,* in ko tæsimisiæn agin nian kæti mine.† ?Nætæhatætæ e næghatiæn u ræhak?”

§ 11:6 Iesu in tolkeikei Meri mine Matæ mine Lasiris, tol lanæha in tæthtahnin mæmæ Lasiris otaupæn mimis, mætæu-inu in otol næhatætæiæn ræhalahal tæskasik min nian in otol Lasiris tæmiægæh min e nimisiæn. Afin-to fes 14-15. * 11:9 Jon 8:12; 9:5 † 11:11 E næghatiæn ræhalah, “næpiliæn” nipætîn keiu. Kæti mæmæ næpiliæn, kæni kæti min mæmæ nimisiæn. Nimisiæn ræha nætæm kæutæhatætæ e Iesu in tæhmen æmæ mæmæ kæmotapili alu æmæ mætæu-inu ilah kæmotos næmiægæhiæn itulin. Jon 3:16; 5:24; 10:28; 11:25-26; 1Tæs 4:13-18 ‡ 11:20 Luk 10:38-42 § 11:24 Dan 12:2; Jon 5:28,29; 6:39,40; Uæk 24:15 * 11:26 Jon 3:15 † 11:26 Mat 25:46

²⁷ Matə tənı=pən kəm in məmə, “Əuəh, İərmənıg. İəu inəhatətə lam, məmə ik Kristo İətəm Uhgın təmənı məmə otahlı=pa. Ik Nəti Uhgın. Ik u inu, aupən kəmənı e Nauəuə Rəha Uhgın məmə ik onəpanuva e nəhue nıftəni.”

İesu təmasək

²⁸ Nıan Matə tınənı rəkıs nəghatıən u, kəni muvən məmə otənı=pən kəm pian Meri tuva. Təmuvən kəni masıuən=pən e matəlgin məmə, “İəgətun[‡] tınuva rəkıs. Tolkeikei məmə oteruh ik.” ²⁹ Kəni nıan Meri təmətəu nəghatıən u, təməhtul uəhai əmə, matuvən məmə oteruh İesu. ³⁰ İesu in təsuvən əhanəhiən lahuənu, in tətəhtul əha İkin Matə təmuvən İkin meh. ³¹ Kəni nətəm İsrəl mın u kəməutəharəg imə ilah Meri, məutəfəri rəhan nətəlİgıən. Nıan kəmoteruh in təməhtul uəhai əmə matuvən ihluə, kəni ilah kəhuərisıg lan. Nıkilah təhti məmə tatuvən e suvət, otasək.

³² Meri təmıet=pən u İkin İesu tətəhtul İkin, kəni nıan təmeruh İesu, in təmasıəulın mənı=pən kəm in məmə, “İətəmi asoli, nəmə ik nəmətatıg u İkinu, kəni ko rəhak kəkə təsımısıən.”

³³ Nıan İesu təmeruh məmə pətan u mınə nətəmımi mın u ilah mın kəutasək, in təmətəu tərəh pık, nıkin təfıgəm. ³⁴ Kəni in təmətapuəh o lah məmə, “?Nəmohtənım İə?”

Kəni ilah kəmotənı=pən kəm in məmə, “İətəmi asoli, va-to meruh.”

³⁵ İesu, nəhu nəhmtın təməiəh. § ³⁶ Kəni nətəm İsrəl mın u, ilah kotənı məmə, “Ei, nətəmımi. !In təmolkeikei pık agın suah u tapırəkıs!”

³⁷ Mətəu ilah nəuvein mın kotənı məmə, “Suah kəha inəha aupən, təmol vivi İətəm nəhmtın təpıs. ?Kəni təhro məsəniəhuıən Lasiris məmə təsımısıən?”

İesu təmosmiəgəh mın Lasiris

³⁸ Kəni İesu təmətəu mın tərəh pık, kəni in təmuvən əpəha e suvət. İlah kəmohtənım Lasiris əpəha e nıpəg kəpiel kəti, kəni motləfən mın kəpiel kəti mın motahtıpəsıg=pən nıpəg kəpiel lan. Inu rəhalah nolıən.* ³⁹ Kəni İesu tənı=pən məmə, “Otəhuvıhın rəkıs-to kəpiel.”

Kəni Matə u, nəuvını Lasiris, tənı=pən kəm İesu məmə, “!Mətəu İətəmi asoli, in tınəpien rəkıs! Kəmitənım tınos nıan kuvət rəkıs.”

⁴⁰ Mətəu İesu tənı=pən kəm in məmə, “?Təhro? ?İk nınalı məmə İəmənı=pınə rəkıs kəm ik məmə nəmə nəkəhatətə lak kəni onəkəh nəsanənıən asoli mınə nıpətıən əhagəhag rəha Uhgın?” ⁴¹ Tol lanəha, ilah kəmotəhuvıhın rəkıs kəpiel. Kəni İesu təməsal-pəri kəni mənı məmə, “Tatə, İəu İətəni tagkiu ohnik mətəu-inu nəmətəu rəkıs rəhak nəghatıən. ⁴² Kəni İəkəhrun məmə e nıan rəfin, natətəu İəu. Mətəu İətəni nəghatıən u, o nətəmi mın u, nətəm kəutəhtul tıtəlau lak, məmə ilah okotəhatətə məmə ik nəmahlı=pa İəu.”†

⁴³ Kəni əmeiko, nıan İesu tınənı rəkıs nəghatıən u, in təmauın əfəməh məmə, “!Lasiris, əhtul mıet!” ⁴⁴ !Kəni Lasiris təməhtul mıet mətmətıg əmə, nəpən mın u İətəm kəmatu-ərain nəhlmın mınə nəhlkin mınə nəhmtın mınə lan tətətıg əhanəh lan!

Kəni İesu tənı=pən kəm lah məmə, “Ohtıs rəkıs nəpən mın əha, pəh in talıuək.”

Nətəmi asoli mın rəha İsrəl

(Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)

⁴⁵ Nətəm İsrəl nətəm kəməhuva o Meri kəni motəh natımnatı mın u İətəm İesu təmol, ilah tıpət kəmotəhatətə lan. ⁴⁶ Mətəu ilah mın nəuvein kəməhuvən o Farəsi mın, kəni motənı pətıgəm kəm lah natımnatı mın rəfin İətəm İesu təmol. ⁴⁷ Kəni o natı u, Farəsi mın u mınə pris asoli mın ilah kəmotaskəlım nuhapumınıən asoli kəti rəhalah, kəni ilah kəmotənı kəm lah mın məmə, “?Okotəhro lanu? Suah kəha tınatol nəmtətıən tıpət.

‡ 11:28 Jon 13:13 § 11:35 Luk 19:41 * 11:38 Nətəm İsrəl e nıan əha kəsotıtənımınıən İətəmımi e nıftəni. İlah kəuteıkuas e nıpətılah, kəni motəuveg ilah e nəpən u kəmotol=pən natı piən-piən u tətəpien təuvır (Afin-to Jon 12:7; 19:39-40), konu motəfən e nıpəg kəpiel, kəni motahtıpəsıg=pən nıpəg e kəpiel asoli kəti. † 11:42 Jon 3:17

⁴⁸ Nəmə kotəpəh əmə, tatol lanəha, kəni nətəmimi rəfin okotəhatətə lan, kəni nətəm Rom ilah okəhuva motərəkkin Nimə Rəha Uhgın mine nitəni rəhatah, kəni motos rəkis ilau e nəhlmitah.”

⁴⁹ Kəni ilah kəti u, nərgin u Kaiəfəs, in pris asoli agin e nu əha. Tol lanəha, in təməni məmə, “Itəmah nəkotəruru agin nati u. ⁵⁰ ?Təhro itəmah nəsotəhrunian? ? Itəmah nəsotəhrunian məmə təuvir nəuветin o təmah məmə iətəmi kətiəh əmə otimis o nətəmimi, tapirəkis məmə kəntri apiəpiə otimis?”[‡]

⁵¹ Nian in tinəni nəghatien u, in təməsəni aruiən e nətəligiən əmə rəhan. In pris asoli agin e nu əha, kəni in təmaupən məni pətigəm nəghatien iətəm Uhgın təməfən kəm in. Kəni in təməni məmə Iesu in otimis o nosmiəgəhiən nətəm Isrel.[§]

⁵² Kəni mətəu rəhan nimisiən, səniəmə o nosmiəgəhiən nətəm Isrel əmə, mətəu o nosmiəgəh minian nenəti Uhgın min nətəm kəutan atiti e nəhue nitəni min, kəni mol ilah kəhuva motol kətiəh əmə.*

⁵³ Tol lanəha, e nian əha, ilah kəmotegəhan lan məmə okotəkeikei motəsəl e suaru kəti o nuhamuiən Iesu. ⁵⁴ Kəni o nati u, Iesu təsaliuək pətigəmiən min ikin min e Jutiə, in təmagim ikinu, muvən əpəha e taun kəti, nərgin u Efraim. Taun u, in iuəkir əmə o ikin təpiə-məpiə ikin. Kəni in mətətig ikin əha, ilah rəhan min nətəmimi.

*Nətəmimi kəmautol əpenə-penə
o noliən lafet rəha Pasova*

⁵⁵ Tinatuvən iuəkir o nian rəha lafet kəti rəha nətəm Isrel, nərgin u, lafet rəha Pasova.[†] Kəni nətəmimi tepət kinautohiet ikin pisin pisin min minəutəhuva Jerusiləm məmə okotol natimnati min məmə ilah okotarətuəh[‡] e nəhmti Uhgın, uərisig ko, kəmanotətuəuin e lafet əha. ⁵⁶ Kəni nətəmi min əha kinəutəsəl e Iesu. Kəni nian kəmotuhapumın e Nimə Rəha Uhgın, kinəutətapuəh-ətapuəh o lah min məmə, “?Kəruru mə Iesu otuva e lafet u, uə kəpə?”

⁵⁷ Mətəu e nian əha, pris asoli min mine Farəsi min kəmotələhu nəghatien kəti, məmə nəmə iətəmimi kəti təhrun ikin Iesu tətətig ikin, in otəkeikei muva məni pətigəm kəm lah, pəh soldia min kəhuvən motaskəlim.

12

*Meri təməueiu nəhlki Iesu
e səntə*

(Mat 26:6-13; Mak 14:3-9)

¹ Nian sikis əha ikin tətətig əhanəh kəpənan e nian rəha lafet rəha Pasova, kəni Iesu tinətəlig=pa min Petəni, ima Lasiris ikin. Suah u inu, Lasiris Iesu in təmol in təmiəgəh min e nimisiən. ² Kəni nətəmimi ikinu, kəmotol nauəniən kəti rəha Iesu e nimə rəha Matə. Kəni in tos nauəniən, muva.* Kəni Lasiris min əha ikin e nauəniən əha, ilah Iesu mine,

[‡] 11:50 Jon 18:14   § 11:51 Kaiəfəs tolkeikei məmə okuhamu Iesu mətəu-inu təsolkeikeiən məmə nətəm Rom okotərəkkin kəntri rəha nətəm Isrel. Mətəu, in təmatəni aupən nati kəti iətəm otuva mol nipəhriənien lan. Uhgın təməfən nəghatien u kəm in e nohlin məmə otəni pətigəm mətəu-inu in Pris Asoli rəhan. Mətəu in təruru nati əha in tətəni. Rəhan nəghatien, nipətin tətəgəgun məmə Iesu otəkeikei mimis məmə Uhgın otəsoliən nalpinien kəm rəhan nətəmimi o rəhalah təfəgə tərəh min. Nipəhriənien agin məmə nətəmi asoli rəha Isrel kəmotolkeikei məmə kotoh Iesu, nati əpnapin in təmatol natimnati min təuvir tepət. Nikilah təhti məmə mətə otəmki nətəmimi min nəuvein motəluagin ilah nətəm Rom, mətəu ko kəsotoliən win. Kəni nəmə nati u otol lanu, kəni okəmki iahu ilah, kəsəhuvaian məmə nətəmi asoli rəha Isrel. Nian Iesu təmimis rəkis nu 30 rəkis, nəluəginien kəti təməhtul kəni nətəm Rom kəmotol win, kəmotərəkkin tepət kəni motohamu nətəmimi tausin tepət, kəni motol nətəmimi tausin tepət min kəhuva mol slef e lah kəni kəmki ilah kəgim. * 11:52 Aes 49:6; Jon 10:16   † 11:55 Eks 12:13,23,27   ‡ 11:55 Okotarətuəh, nipətin u, məmə ilah okotəfəl vivi ilah min, mətəu-inu ilah kotəhrun məmə ilah kotamikmik e nəhmti Uhgın. * 12:2 Luk 10:38-42

kautəmähli=pən mətauən.† 3 Kəni Meri təmos səntə kəti təməri e nilosi nati, muva. Səntə u, kəmol e noki nard.‡ Səntə əha, nəmiəvin təuvir, kəni nəhmtin tiəkis. Kəni in təməueiu nəhlki Iesu e səntə u, kəni mafəl e nəuanun. Nəmiəvi səntə u, təməriəuəh rəfin e nīpəgnəuan nimə.§

4 Mətəu iətəmimi kəti rəha Iesu, nərgin u Jutəs Iskariot, suah u inu uərisig lanko təpanegəhan=pən e Iesu e nəhlmi rəhan tikimir min, in təmahī ohni. In təməni məmə, 5 “?Ik nəkəruru noliən səlīm e səntə u, mos məni lan, kəni məfən kəm nanrah min? Səntə, in təhmen e məni u, tri-hanrit tənariəs.”* 6 In təməni lanəha, mətəu səniamə in tatol nati agin e nanrah min, mətəu in təməni əmə, mətəu-inu in iakləh. In tatos kətim rəha məni rəhalah, kəni nian nəuvein, in tətəkləh lan.

7 Mətəu Iesu təni məmə, “Upəh-to pətan u. Sərəkiniən rəhan nətəligiən. In təmətələhu vivi səntə u, məmə otəueiu nīpətik, o nian əha iətəm okitənim iəu lan.† 8 Nanrah min, nian rəfin itəmah min ilah nəutatig.‡ Mətəu iəu, ko iəsətiğiən nian rəfin kitah min itəmah.”

Pris asoli min kəməutəsəl min e suaru o nohamuiən Lasiris

9 Kəni nian nīmənin nətəm Jutiə kəmotətəu məmə Iesu tətətiği lahuənu Petəni, kəni ilah kinəhuvən ikin. Kəsəhuvaieən əmə məmə okoteh Iesu, mətəu ilah kəməhuva min məmə okoteh-to Lasiris u təmimis, kəni Iesu tol min təmiəgəh.§ 10 Kəni əmeiko, pris asoli min, kəmotegəhan lan min məmə okəkeikei kohamu min Lasiris, 11 mətəu-inu nian nətəm Isrel tēpət kəmoteruh Lasiris təməmiəgəh min, kəni ilah kəmotəhatətə e Iesu, kəni minautəpəh rəhalah nətəmimi asoli min.

*Iesu təmuva Jerusiləm
matol əpu in məmə in kig*

(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)

12 Kəməni lauig lan, nīmənin nətəmimi nətəm kəməhuva Jerusiləm məmə okotol lafet rəha Pasova, kəmotətəu məmə Iesu tətəliuək minatuvən e taun. 13 Kəni tol lanəha, ilah kəməhiet e taun u, mautəmki nati kəti təhmen e nimali nəmil* mautəhuvən məmə okoteruh Iesu. Kəni məutagət əfəməh mautəni məmə,

“!Hosanə!†

!İərməniği Uhgīn tətətiği ilau suah u iətəm tətəuva e nərgin!

!İərməniği Uhgīn tətətiği ilau Kig u rəha nətəm Isrel!”‡

14 Kəni Iesu təmeruh nəti togki§ kəti, kəni tasuə lan maliuək matuvən. Natimnati min u, Nauəuə Rəha Uhgīn tinəni rəkis məmə,

15 “Nətəm Jerusiləm,* Itəmah sotəginieən.

!Oteruh-to! !Kig rəhatəmah tətəuva,

in tətəsuə e nəti togki maliuək mətəuva, mətəuva!”†

† 12:2 Nīpəhriəniən məmə ilah kəsətəharəgiən motəuən. Mətəu e noliən rəhalah e nian əha, ilah kotəpili mautisin=pən nəunəlmiləh e tēpil, mətauən. ‡ 12:3 Nard in nati kəti nəmiəvin tətəpien vivi, təhmen e nīgipisi. § 12:3 Mak 14:3 * 12:5 “Tənariəs,” inu məni rəhalah, təhmen e vatu rəha Vanuatu. Rəueiu, tri-hanrit tənariəs təhmen e tri-hanrit tausin vatu. † 12:7 Afin-to futnot e Jon 11:38 iətəm tətəghati e noliən rəha nītənimieən itəmi. ‡ 12:8 Dut 15:11 § 12:9 Jon 11:43,44 * 12:13 Nimali nəmil u in nəmtətieən rəha niftəni rəhalah məmə ilah kəmotol win e tikimir min rəha nətəm Isrel. Ilah kəməutəfəri nimali nəmil mətəu-inu nīkilah təhti məmə Iesu in Kristo, kəni in tinuva məmə otəmki rəkis ilah e narməniğiən rəha nətəm Rom. † 12:13 “Hosanə,” nīpətīn əhruahru məmə, “Asiru, Uhgīn, osmiəgəh itəmah,” mətəu e nian rəha Iesu, nəghatīən u, ilah kəməutəuhlin məmə nīpətīn məmə, “Əni-vivi Uhgīn!” Fes u ilah kəutəni təmsipən e Sam 118:25-26. ‡ 12:13 Jon 1:49 § 12:14 Togki in nati miəgəh kəti təhmen e əhos əkəku, in nəhmtin teiuiəu əmə e əhos. * 12:15 Nəghatīən əhruahru ikinu tətəni “Nətəm Saion.” Saion u, in nərgi Jerusiləm kəti min. Kəmauin e Jerusiləm məmə Saion, mətəu-inu nərgin əha rəha nītəuət kəti iətəm kəmuvləkin-pəri taun lan. † 12:15 Sek 9:9

¹⁶ E nian əha, nətəmimi rəha Iesu ilah kotəruru nipəti nati u. Mətəu uərisig, nian Iesu tinəmiəgəh min e nimisiən, kəni Uhgın tinol əpu rəkis nepətiən rəha Iesu, kəni nikilah təpanəhti məmə aupən, kəmətei rəkis nəghatiən lan e Nauəuə Rəha Uhgın, konu nətəmimi kinotol nəghatiən min əha, tinuva minol nipəhriənən lan.

¹⁷ E nian Iesu təmauin e Lasiris, kəni Lasiris tiet e nipəg kəpiel məmiəgəh min, nimənin nətəmimi tepət ilah Iesu e ikin əha e nian əha. Kəni ilah kəməutanus natimnati u in təmol. ¹⁸ Tol lanəha, nətəmimi tepət kəməhuva məmə okoteruh Iesu, mətəu-inu kəmotətəu məmə in təmol nəmtətiən əha. ¹⁹ Kəni Fərəsi min kinautəni-əni kəm lah min məmə, “!Oteruh-to, ko kitah kəsotol aginiən nati kəti. Rəueiu əha, nətəmimi rəfin e nəhue niftəni kinautəhuərisig lan!”

Nətəm Kris nəuvein kəmotolkeikei məmə okoteruh Iesu

²⁰ Kəni nian nətəmimi kəməhuvən Jerusiləm məmə okotəfaki e nian rəha lafet u, kəni nətəm Kris nəuvein min əha ikin ilah min, kəmautəfaki. ²¹ Nətəm Kris min u kəməhuva moteh Filip. Filip in iətəm Petsaitə əpəha Kaləli. ‡ Kəni ilah kəmotəni=pən kəm in məmə, “Iətəmi asoli, iəkotolkeikei məmə iəkoteruh Iesu.” ²² Kəni Filip təhtul muvən məni=pən kəm Antiru, kəni ilau kəmian muəni=pən kəm Iesu.

²³ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Rəueiu əha, Nəti Iətəmimi, rəhan nian tinuva rəkis, məmə Uhgın otol əpu rəhan nepətiən. ²⁴ Nipəhriənən agin u iətəni kəm təmah məmə, iətəmimi otəkeikei mitənim nikiti nati e niftəni keruh məmə timis. Nəmə təsimisiən, ko təseviəiən kəni məsəuəiən. Mətəu nəmə otimis, kəni otəuə e nəuan tepət. §* ²⁵ Kəni tol lanu, iətəmi nikin tətəhti pik rəhan nəmiəgəhiən e nəhue niftəni u, in otəmkarəpən lan. Mətəu iətəmi iətəm nikin təsəhti pikien lanəha rəhan nəmiəgəhiən e nəhue niftəni u, in otaskəlim vivi nəmiəgəhiən rəhan o nəmiəgəhiən itulin. † ²⁶ Iətəmi tolkeikei məmə otol uək rəhak, in otəkeikei muərisig lak, ‡ kəni nəmə ikin pəhruvən iəu iəkətig ikin, kəni in min, in otətig ikin. § Kəni iətəmi tatol uək rəhak, Tatə Uhgın otisiai in.”

Iesu təməghati
e nimisiən rəhan

²⁷ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Rəueiu əha, nikik tətəhmə pik.* ?Oiakəhrol lanu? Ko iəsəniən məmə, ‘Tatə, oh rəkis nahməiən iətəm tətəuva ohniəu.’ Nati u inu, iəu iəmuva ohni. ²⁸ Tatə, ik əfəri aru nərgəm.”

Kəni əmeiko, rəueiu agin ilah kəmotətəu nəuia iətəmi kəti təmsipəri=pən e neai tətəni məmə, “Iəu inəfəri rəkis nərgək, kəni rəueiu əha, oiakəfəri min.”

²⁹ Kəni nətəmimi nətəm kəməutəhtul iuəkir ohni kəmotətəu nəuia iətəmi əha, kəni ilah nəuvein kotəni məmə, “!Nətəmimi! ?Nati nak u? ?Kaluəluə kəti, uə?” Mətəu nəuvein kotəni məmə, “Agelo kəti əha tətəghati kəm in.”

³⁰ Mətəu Iesu təni=pən kəm lah məmə, “Nəuia iətəmi u, təməsuvaieən məmə iəu iəkətəu. Mətəu təmuva məmə itəmah onəkotətəu. † ³¹ Rəueiu əha tinol nian iətəm Uhgın otakil nolien rəha nətəmimi e nəhue niftəni. Rəueiu əha, in otoh iahu nəsanəniən rəha Setən, ‡

‡ 12:21 Jon 1:43-44 § 12:24 Iesu in tətəghati aru lan u ikinu, məmə otəkeikei mimis, kəni nəua nimisiən rəhan məmə nətəmimi tepət okotos nəmiəgəhiən vi nian Uhgın tosmiəgəh ilah. In təmətəghati min e rəhan min nətəmimi. Rəhatah nəmiəgəhiən əuas e təfagə tərəh otəkeikei mimis, kəni ko kotəhrun nolien nəuatah vi min tepət. * 12:24 1Kor 15:36 † 12:25 Mat 10:39; 16:25; Mak 8:34-38; Luk 14:26; 17:33; 2Kor 5:14-15 ‡ 12:26 Mat 10:38; Luk 14:27 § 12:26 Jon 14:3; 17:24 * 12:27 Mat 26:38,39; Jon 11:33,38; 13:21 † 12:30 Eks 19:9; Jon 11:42 ‡ 12:31 Nati əpnapin məmə nimisiən rəha Iesu təmol məmə nəmə təhro Setən təmol win, mətəu nipəhriənən məmə in təsoliən win. Afin-to Luk 10:18; Hip 2:14-15; 1Jon 4:4; Nəh 12:8-9.

iærmænig ræha næhue niftæni u. § 32 Nian kætæfæri iæu ilis,* kæni ko iæu oiækiuvi=pa nætæmimi ræfin kæhuva ohniæu.”† 33 E næghatiæn u, in tinuahpik e nimisiæn ræhan mæmæ otæhro lanu mimis.‡

34 Kæni nætæmimi kæmotæni=pæn kæm in motæni mæmæ, “Itimah iæmotætæu rækis e Lou ræhatah, mæmæ nian Kristo iætæm Uhgîn tæmæni mæmæ otahli=pa tuva, in otætatiġ itulin æmæ, mætuvæn æmæ lanko naunun tikæ. § ?Tæhro ik nætæni mæmæ nætæmimi okotækeikei motæfæri Næti Iætæmimi?* ?Mætæu Næti Iætæmimi u, in pæh?”

35 Kæni Iesu tæmæni=pæn kæm lah mæmæ, “Næhagæhagiæn u, tætatiġ o tæmah o nian ækæku æmæ. Kæni nian næhagæhagiæn u, tætatiġ o tæmah, itæmah nækotækeikei motaliuæk lan. Næmæ kæpæ, kæni napinæpuiæn otætæuarus itæmah. Kæni iætæmimi iætæm tætalieuæk e napinæpuiæn, in tæruru ikin in tætuvæn ikin. 36 Nian næhagæhagiæn u tætatiġ æhanæh o tæmah, itæmah nækotækeikei motæhatætæ e næhagæhagiæn u mæmæ itæmah nækæhuva nenæti næhagæhagiæn.”†

Nætæm Isrel ilah kæmæsotæhatætæiæn e Iesu

Nian Iesu tæmæni rækis næghatiæn u kæm lah, kæni magim mæpæh ilah muvæn mætæhlu-aig. 37 Nati ænnapin mæmæ in tinol rækis næmtætiæn tepæt e næhmti nætæm Isrel, mætæu ilah kæsotæhatætæiæn lan. 38 Iæni ræha Uhgîn u Aiseæ, tæmaupæn mætæghati e ræhalah nolien. Kæni nati u tæmuva mæmæ otol næghatiæn ræhan tuva mol niæpæhriænien lan. In tæmæni mæmæ,

“?Iærmænig, pæh otæhatætæ e næghatiæn ræhatimah, uæ kætiæh æmæ mine?

?Iætæni pætiġæm, kæni pæh otæhatætæ lan, uæ kætiæh æmæ mine?

?Kæni Iærmænig otol æpu kæm pæh nahgin iætæm tæsanæn pik o nosmiæġæhiæn?”‡

39 Konu ilah kotæruru næhatætæiæn lan mætæu-inu tæhmen=pæn æmæ mæmæ Aiseæ tæmæni pætiġæm min aupæn mæmæ,

40 “In tæmol ilah mæmæ næhmtilah otæpis.

Næmæ tææpisiæn, kæni ilah okoteruh nati kæni motæhrun.

Kæni in tinahtipæsig rækis e nikilah.

Næmæ tæsolien, kæni ilah okoteinatig kæni motæhrun næuhlinien nætæliġien ræhalah, kæni motæhatætæ lak, iækol næmiæġæhiæn ræhalah, otuvi min.”§*

41 Iæni ræha Uhgîn, Aiseæ u aupæn, tæmæni lanu lan mætæu-inu in tæmeruh næpætiæn æhagæhag ræha Iesu, kæni tol lanæha, in tætæghati lan.†

42 Kæni mætæu, nætæmi asoli min tepæt næuvetin, ilah min kæmotæhatætæ e Iesu. Mætæu ilah kætæġin e næni pætiġæmiæn mæmæ ilah kæmotæhatætæ lan, mætæu-inu kætæġin e Faræsi min mæmæ mæta kotahli pætiġæm ilah e nimæ ræha nuhapuminiæn, 43 mætæu-inu nætæmi asoli min u, ilah kotolkeikei pik mæmæ nætæmimi okotæni-vivi ilah, tapirækis mæmæ Uhgîn nikin, otagiæn o lah.

Næghatiæn ræha Iesu tæhrun nakilien nolien ræha nætæmimi

44 Kæni Iesu tæmagæt æfæmæh mæmæ, “Iætæmimi iætæm tætæhatætæ lak, sæniæmæ tætæhatætæ piæn æmæ lak, mætæu tætæhatætæ min e Uhgîn iætæm tæmahli=pa iæu. 45 Kæni iætæmimi u iætæm tæmeruh iæu, sæniæmæ tæmeruh æmæ iæu. In tæmeruh min Uhgîn u

§ 12:31 Mat 4:8-9; Jon 14:30; 16:11; 2Kor 4:4; Efæs 2:2; 6:12 * 12:32 E nauæuæ ræha Jon, tætæghati e næghatiæn u “kinatæfæri rækis iæu ilis” nian tepæt. Kæni in niæpætin keiu. Nian tætæni “kinatæfæri rækis iæu ilis,” niæpætin kæti in tætæghati e nimisiæn ræha Iesu e niġi kæmæluau. Eruh min e Namba 21:4-9 tætæghati e aiæn sineik. Kæni niæpætin kæti min, e niġi kæmæluau æha, in tætæġætun næuviriæn asoli min næpætiæn asoli ræha Iesu. † 12:32 Jon 3:14; 6:44; 7:39; 8:28 ‡ 12:33 Fil 2:8-9; 1Tim 3:16; Hip 1:3 § 12:34 Nætæmimi nikilah tætæhti fes min æha, tæhmen e 2Saml 7:16; Sam 72:17; 89:4,35-37; 110:1,4, Aes 9:7; Esik 37:25; Dan 7:14. Nikilah tææhtiæn fes min iætæm kætæni mæmæ Kristo in otaupæn mimis. * 12:34 “æfæri” — Afin-to futnot æpæha Jon 3:14. † 12:36 Mat 5:14; Efæs 5:8-9; 1Tæs 5:5 ‡ 12:38 Aes 53:1; Rom 10:16 § 12:40 Nætæmimi ilah kinotæni rækis mæmæ okæsotæhatætæiæn, kæni Uhgîn tæhlman e lah lanæha. Eruh min to Mat 13:13-15; Uæk 28:26-27; Rom 11:8. * 12:40 Aes 6:10 † 12:41 Aes 6:1-4

təmahli=pa iəu.‡ 46 Iəu u nəhagəhagiən.§ Iəmuva e nəhue niftəni u, məmə iətəmimi iətəm otəhatətə lak, otəsatiğiən e napinəpuien. 47 Iətəmimi iətəm tətətəu rəhak nəghatiən, məsoliən, ko iəu iəsəni pətiğiəm iən rəhan nalpinien, mətəu-inu iəməsuvaian e nəhue niftəni u məmə iəkəni pətiğiəm nalpinien rəha nətəmimi. Mətəu iəmuva məmə iəkəsmiəgəh ilah.* 48 Mətəu iətəmimi iətəm tətəuhlin=pa nəmtahn kəm iəu, məsosiən rəhak nəghatiən, nati kəti əha ikin tətatiği məmə in otəni pətiğiəm rəhan nalpinien. E Naunun Nian, nəghatiən min u rəhak, ilah okotəni pətiğiəm nalpinien rəhan.† 49 Tol lanəha mətəu-inu nəghatiən min u, səniəmə rəhak pisin əmə, mətəu Tatə Uhgın u təmahli=pa iəu, kəni in təməni məmə iəkəkeiki muvən məni lanəha, kəni məghati lanəha.‡ 50 Kəni iəu inəhrun rəkis məmə nəghatiən min u, iətəm in təməni=pa kəm iəu, nəmiəgəhiən itulın tətatiği lan. Kəni tol lanəha, nəghatiən min u iətəni ilah, Tatə Uhgın təməni=pa kəni məgətun iəu lan, məmə iəkəni.”

13

Iəsu təməueiu

nəhlki rəhan min nətəmimi

1 Tinuva mətəuarus nian nətəm Isrel kotol lafet lan, lafet rəha Pasova, kəni Iəsu tinəhrun məmə rəhan nian tinuva rəkis məmə otəpəh nəhue niftəni u, muvən meruh Tatə Uhgın.* Nian rəfin in təmatolkeiki pik rəhan nətəmimi u kəutatiği e nəhue niftəni, kəni mətəu rəueiu in tətəgətun əsas rəhan nolkeikiən kəm lah muvən mətəuarus naunun nian rəhan.

2 Tinəhnaiuv, Iəsu mine rəhan min nətəmimi kəməutauən, kəni Setən tinəfən rəkis nətəliğiən e niki Jutəs Iskariot, nəti Saimon, məmə in otətuati e Iəsu tuvən e nəhlmi rəhan tikimir min. 3 Iəsu təməhrun məmə Tatə Uhgın təmələhu=pən rəkis natimnati rəfin u e nəhlmin,† kəni tinəhrun min məmə in təmsipən e Uhgın, kəni in otəpanitəliği=pən min o Uhgın. 4 Tol lanəha, in təməhtul, kəni məpeg rəkis rəhan sot asoli, kəni matu in e tauil kəti. 5 Kəni mələs pesin kəti, mətəu=pən nəhu lan, kəni əmeiko mətəuəin mətəueiu nəhlki rəhan min nətəmimi, kəni mətəfəl e tauil, tauil u iətəm in tətətəuti lan.

6 Təmol lanəha muvən e Saimon Pitə, kəni Pitə təni=pən kəm in məmə, “?Iərməniği, təhro? Təsəuviriən məmə ik onəkəueiu nəhlkək.”

7 Mətəu Iəsu təni=pən kəm in məmə, “Rəueiu ik nəkəruru nipəti nati u iəu iatol, mətəu uərisiği nəpanəhrun nipətin.”

8 Kəni Pitə təni=pən in məmə, “Onəkəpəh ağiən nəfəliən nəhlkək.”

Mətəu Iəsu təni məmə, “Nəmə iəsəueiuiən nəhlkəm, kəni ko ik nəsuvaian mol rəhak iətəmimi.”

9 Kəni Saimon Pitə təməni=pən kəm in məmə, “Iərməniği, nəmə tol lanəha, kəni onəsəueiu əməian nəhlkək, mətəu əueiu min nəhlmək mine rəhk-kapə!”

10 Kəni Iəsu təni=pən kəm in məmə, “!Kəpə! Iətəmimi u tinaigi rəkis, in tinəruən rəkis, tinəhmen. Təuvir əmə məmə okəsəueiu minien nipətin; mətəu iəu oikəkeiki məueiu min əmə nəhlkin. Itəmah ninotəruən rəkis. Mətəu səniəmə itəmah rəfin ağiən.”‡ 11 Iəsu tinəhrun rəkis məmə ilah pəh u otegəhan=pən lan e nəhlmi rəhan min tikimir min. Tol lanəha, kəni in təni məmə, “Səniəmə itəmah rəfin ağiən.”

12 Nian Iəsu tinəueiu rəkis nəhlki rəhan min nətəmimi, kəni muvən min e rəhan napən, kəni muvən məharəg e nimein e tepil. Kəni əmeiko mətəpuəh o lah məmə, “?Itəmah nəkotəhrun nipəti nati u iəmol rəueiu ağiən e təmah? 13 Itəmah nəutəuəin lak məmə Nəgətun mine Iərməniği, kəni təhruahru əmə lanko, mətəu-inu nipəhriənien məmə iəu u, rəhatəmah Nəgətun mine rəhatəmah Iərməniği.

14 “Mətəu-inu iəu, iəu u rəhatəmah Iərməniği mine iəu Iəgətun rəhatəmah, konu iəu iəkəueiu nəhlkitəmah, konu itəmah min, onəkotəueiu nəhlkitəmah min.§ 15 Iəu

‡ 12:45 Jon 14:8-9 § 12:46 Jon 1:4 * 12:47 Jon 3:17 † 12:48 Jon 5:45 ‡ 12:49 Jon 14:31 * 13:1 Jon 16:28 † 13:3 Mat 28:18 ‡ 13:10 Jon 13:18 § 13:14 1Pitə 5:5

iəmol mægətuŋ itəmah lan, məmə itəmah onəkotol kəm təmah min.* 16 Nipəhriənian agin u iətəni=pinə kəm təmah məmə, ioluək kəti, in təsapirəkisən rəhan iətəmi asoli, konu iahli=pən in təsapirəkisən iətəm tətahli. 17 Rəueiu əha, itəmah nəkotəhrun vivi natimnati min u. Kəni o nati u, nəmə onautol lanu, kəni itəmah onəkotos nəuviriən o Uhgīn.†

18 “Iəu iəsəniən itəmah rəfin.‡ İəkəhrun vivi itəmah min u nətəm iəu iəmitəpən itəmah.§ Mətəu nəghatien u rəha Nauəuə Rəha Uhgīn, otəkeikei muva mol nipəhriənian lan. Nəghatien u tətəni məmə, ‘İətəmimi u, aupən itimlau iəmatuauən pəti e pilet kətiəh, mətəu rəueiu, in tinəuhlin rəhan nətəligiən, minətələhu nəghatien tərah ohniəu.’* ”

19 “Iəu iətəni pətigəm natimnati min u kəm təmah u rəueiu, nian okəsol əhanəhian. Mətəu nian okatol, kəni itəmah onəkotəhatətə lak, məmə Iəu U Inu.† 20 Nipəhriənian agin u iətəni=pinə kəm təmah məmə, iətəmimi pəh iətəm tatos iətəmi u iətahli=pinə, kəni nikin tagiən ohni, təhmen=pən əmə məmə in tatos min iəu, kəni nikin tagiən ohniəu. Konu iətəmimi iətəm tatos vivi iəu, kəni nikin tagiən ohniəu, təhmen=pən əmə məmə in tatos vivi min rəhak Tatə, kəni nikin tagiən ohni.”‡

Iəsu təməni pətigəm məmə Jutəs in otegəhanpən lan e nəhlmi tikimīr min

(Mat 26:20-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23)

21 Nian Iəsu tinəni pətigəm rəkis nəghatien əha, kəni nikin təməfigəm pik, kəni in təni məmə, “Nipəhriənian agin u iətəni=pinə kəm təmah məmə, itəmah kəti u ikinu otegəhan=pən lak e nəhlmi tikimīr min rəhak.”

22 Kəni rəhan min nətəmimi kəmotəsəl=pən moteruh ilah min, minotəruru agin məmə in tətəni pəh. 23 Kəni ilah kəti u iətəm Iəsu in tolkeikei pik,§ in tətəmähli* iuəkīr əmə o Iəsu. 24 Kəni Saimon Pitə, in təmasiuən=pən kəm in məmə, “Ətapuəh-to ohni, məmə iətəmimi pəh kəha in tətəni.”

25 Kəni suah kəha təmiəu-iəu muva iuəkīr o Iəsu, kəni mətəpuəh ohni məmə, “? İərməniğ, pəh u nətəni?”

26 Kəni Iəsu təni məmə, “Iəu iəkəmkəris pīret nəuəvetin, konu məuəri=pən e sup, kəni məfən kəm in, konu suah u, inko.” Kəni əmeiko, in təməmkəris pīret kəti, məuəri=pən e sup, kəni məfən kəm Jutəs, nətī Saimon İskariot. 27 Kəni Jutəs təmos pīret u. Kəni rəueiu agin, Setən† tinəuəg rəhan nətəligiən.

Kəni Iəsu təni=pən kəm in məmə, “Nati u nəkəmə natol, uvən uəhai əmə mol.”‡ 28 Nətəmimi min u rəha Iəsu nətəm kəutəmähli titələu e tepil məutəuən, ilah kəsotəhrunian məmə Iəsu təməni=pən nəghatien u kəm in o nak. 29 Jutəs in tətəharu kətim rəha məni rəhalah, kəni ilah nəuəvin nikilah təhti məmə Iəsu təməni=pən kəm in məmə otuvən mos nəhmtin nauəniən nəuəvin niğlah o lafet, uə nəmə təhro tatuvən otəfən məni kəti kəm nanrah min.§ 30 Kəni nian Jutəs təmos rəkis pīret u, təməhtul miet uəhai əmə. Kəni tinəpinəpu rəkis.*

Iəsu təməni nəghatien vi kəti məmə okotol

* 13:15 Iəsu təmol uək rəha slef, kəni molkeikei məmə okotol uək rəha slef kəm kitah min nəuəvin. Suaru min tepət o nasiruiən e kitah min nəuəvin lanəha. † 13:17 Mat 7:24,25; Luk 11:28; Jem 1:25 ‡ 13:18 Jon 13:10 § 13:18 Jon 15:16 * 13:18 Sam 41:9 † 13:19 “Iəu u inu” — Afin-to futnot e Jon 8:24. ‡ 13:20 Mat 10:40; Jon 17:18 § 13:23 İətəmimi iətəm nauəuə u tətəni, in Jon u iətəm tətəmähli iuəkīr o Iəsu e tepil. In u, iətəm Iəsu tolkeikei pik, mətəu in təmətei nauəuə u, kəni məsəniən nərgin. * 13:23 E nolien rəhalah e nian əha, ilah kəutəmähli lanəha məutəuən. † 13:27 Setən — Afin-to e tiksineri. ‡ 13:27 Luk 22:3 § 13:29 Jon 12:5-6 * 13:30 Tinəpinəpu mətəu-inu lapin, mətəu tinəpinəpu min e niki nətəmimi. E Luk 22:53, Iəsu təməni kəm pris asoli min, mine nətəmi asoli rəha soldia min, mine nətəmi asoli rəha nətəm İsrəl məmə, “Mətəu rəueiu əha, in nian əhruahru rəhatəmah, kəni nəsanəniən rəha napinəpuin in tətərməniğ.”

³¹ Nian Jutəs tınıet rəkis, kəni Iesu təni məmə, “Rəueiu əha, Uhgın tınatəfəri nərgi Nəti İətəmimi,† kəni Nəti İətəmimi tınatəfəri nərgi Uhgın. ³² Mətəu nian Nəti İətəmimi tınol əpu rəkis nepətian rəha Uhgın, kəni Uhgın aru əmə in otol əpu mın nepətian rəha Nəti İətəmimi. Kəni in otol əmə uəha rəueiu əmə.‡

³³ “Nənətik mın, ko iəsatiğian tuvəh kitah min itəmah. Kəni itəmah onəmanotəsəl lak, mətəu iəu iətəni mın nəghatian kətiəh əmə kəm təmah u rəueiu, iətəm iəməni=pən kəm nətəmi asoli mın rəha Isrel aupən. İətəni=pinə kəm təmah məmə, ikin əha iatuvən ikin, itəmah nəkotəruru nuvəniən ikin.§

³⁴ “İəu iətəni=pinə nəghatian vi kəti kəm təmah məmə nəkotəkeikei mautol.* İtəmah nəkotəkeikei motolkeikei itəmah mın.† İəu iəmolkeikei itəmah, kəni itəmah nəkotəkeikei motolkeikei itəmah mın təhmen əmə lanəha.‡ ³⁵ Kəni nəmə nəkolkeikei lanu itəmah mın, kəni nətəmimi rəfin okotəhrun məmə itəmah rəhak mın nətəmimi.”§

Iesu təməni pətigəm məmə Pitə otəpanəni məmə in təruru Iesu

(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34)

³⁶ Kəni Saimon Pitə tətəpuəh ohni məmə, “?İərmənig, ik onəkuvən iə?”

Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “İkin əha iəu iatuvən ikin, ik nəkəruru nitəu=paiən iəu rəueiu, mətəu uərisig ko, onəpanuva.”*

³⁷ Kəni Pitə tətəpuəh ohni məmə, “?İərmənig, oiəsitəu-pəniən ik u rəueiu o nak? İəu, nıkkı tagiən əmə məmə iəkimis ohnik.”

³⁸ Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “?Ik nəkəmə nıkkı tagiən əmə məmə onəkımis ohniəu? Nıpəhriənian ağın u iətəni kəm ik məmə, mənig otəsəkəkə əhanəhian, kəni ik onəkəni mau kılil məmə nəkəruru iəu.”†

14

Iesu in suaru o nuvəniən o Tatə Uhgın

¹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nıktəmah təsahməiən. İtəmah nəkotəkeikei motəhatətə e Uhgın,* kəni motəhatətə mın lak. ² E nımə rəha Tatə rəhak, nəuan tərət əha ikin. Nəghatian u in nıpəhriənian. Nəmə təsoliən lanəha, ko inəni=pinə rəkis kəm təmah. Rəueiu əha, iəu iatuvən, iəkol əpenə-penə rəhatəmah.† ³ Kəni mətəu-inu iəkuvən mol əpenə-penə o təmah, kəni iəu oiəpanitəlig=pa mın mos itəmah nəkəhuva motatig kitah min iəu,‡ məmə itəmah onəkotatig ikinu iətəm iəu mın iətatig ikin.§ ⁴ İkin əha iatuvən ikin, itəmah nınotəhrun rəkis suaru rəhan.”

⁵ Mətəu Toməs təni=pən kəm in məmə, “İərmənig, itəmah iəkotəruru ikin ko natuvən ikin. ?İəkotəhro lanu lan motəhrun suaru tatuvən ikin əha?”

⁶ Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “İəu u,* Suaru ohni.† Kəni iəu u, Nəukəti Nıpəhriənian,‡ kəni iəu u, Nəukəti Nəmiəgəhian.§ İətəmimi kəti ko təsuvəniən o rəhak Tatə nəmə iəu iəsosiən in muvən.* ⁷ Nəmə nəmotəhrun iəu, kəni nəmotəhrun mın rəhak Tatə.† Kəni tol lanəha, tətəuəin rəueiu, nınotəhrun rəkis in, kəni mınoteruh.”

⁸ Kəni Filip təni=pən kəm in məmə, “İərmənig, əui, əgətun-to Tatə Uhgın e tımah. Nati əmə u inu, itəmah iəkotolkeikei.”‡

⁹ Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “Filip, iəu iəmatig təfəməh kitah min itəmah. Mətəu ik nəkəruru əhanəh iəu. İətəmimi iətəm tateruh iəu, in tateruh Tatə Uhgın.§ Təhro ik nətəni məmə, ‘Əui, əgətun Tatə Uhgın kəm tımah?’* ¹⁰ ?Ik nəşəhatətəiən məmə iətatig e Tatə Uhgın, konu Tatə Uhgın tətətatig lak?† Nəghatian mın u iəkətəni kəm təmah,

† 13:31 Jon 12:23 ‡ 13:32 Jon 17:1-5 § 13:33 Jon 7:33-34 * 13:34 Jon 15:12; 1Jon 2:7-11; 3:11 † 13:34 Lev 19:18; 1Təs 4:9; 1Pitə 1:22 ‡ 13:34 Efəs 5:1-2; 1Jon 4:10-11 § 13:35 1Jon 3:14; 4:20 * 13:36 Jon 14:2 † 13:38 Jon 18:27 * 14:1 Sam 4:5 † 14:2 Hip 11:16 ‡ 14:3 1Təs 4:16-17; 2Kor 5:8; Fil 1:23 § 14:3 Jon 12:26 * 14:6 Jon 6:35 † 14:6 Jon 10:9; Hip 10:20 ‡ 14:6 Jon 1:14 § 14:6 Jon 1:4 * 14:6 Uək 4:12 † 14:7 Jon 1:18; 1Jon 2:23 ‡ 14:8 Eks 33:18 § 14:9 Aes 9:6; Jon 1:14; 12:45; 2Kor 4:4; Fil 2:6; Kol 1:15; Hip 1:3 * 14:9 Jon 1:18; 10:30; 12:44-45; 13:20 † 14:10 Jon 14:20; 10:38; 17:21

səniəmə rəhak əmə. Tatə Uhgīn u, nian rəfin, tətətig lak, inu in tatol rəhan min u uək.
¹¹ Itəmah onəkotəkeiki motəhatətə lak nian iəu iətəni məmə iətətig e Tatə Uhgīn, konu
 Tatə Uhgīn tətətig lak. Mətəu nəmə kəpə, təuvir məmə nəkotəhatətə lak o nəfigəmiən
 rəha uək asoli min iətəm iəmatol.‡ ¹² Nipəhrīniən agin u iətəni kəm təmah məmə,
 iətəmini iətəm tətəhatətə lak, in otol nolien uək min u iətəm iəu iəmatol.§ Əuəh, in
 otol nolien uək təri təhmīn min tapirəkis uək min u iətəm iəu iəmol, mətəu-inko iəu
 oiəkətuven o Tatə Uhgīn. ¹³ Iəu Nətin, kəni nəmə nəkoteasiə e nati kəti e nərgək, nati
 əpnəpin nəmə nəkoteasiə e nati nak, iəu iəpanol,* məmə uək u rəha Nətin otəfəri nərgi
 Tatə Uhgīn. ¹⁴ Kəni nəmə onəkoteasiə e nati kəti ohniəu, e nərgək, kəni iəu iəkol.”

Iesu təməni məmə
 Narmin Rəha Uhgīn otuva

¹⁵ Kəni Iesu təməghati əhanəh matuvən, mətəni məmə, “Nəmə itəmah nəkotolkeiki
 iəu, konu itəmah onəkotol nəghatiən rəhak.† ¹⁶ Kəni iəu, oiəkəasiə e Tatə Uhgīn məmə in
 otahli=pa Iasiru‡ kəti min o təmah. Kəni in otətətig itulin itəmah min. ¹⁷ Suah u inu, in
 Narmin rəha Nipəhrīniən.§ Nətəmini rəha nəhue niftəni u, ko kəsotosiən in e nikilah,*
 mətəu-inu ilah kəsoteruhiən in, motəruu in. Mətəu itəmah, nəkotəhrun in, mətəu-inko
 in tətətig itəmah min. Kəni in otəpanatig e nikitəmah.

¹⁸ “Nian iəu iəkiet e təmah, ko iəsəpəhiən itəmah nəkotatig pisin əmə, təhmen e iətəm
 kəmimis-ərin. Iəu iəpanitəlig=pa min o təmah. ¹⁹ Otəsuvəhiən, nətəmini rəha nəhue
 niftəni u ilah okəsoteruhiən iəu. Mətəu itəmah onəpanoteruh iəu.† Kəni mətəu-inu iəu
 iəpanəmiəgəh, itəmah min onəpanotəmiəgəh.‡ ²⁰ E nian rəha natimnati min u, kəni
 itəmah onəkotəhrun məmə iətətig e rəhak Tatə.§ Kəni itəmah nəkotatig lak, konu iəu
 iətətig e təmah.

²¹ “Iətəmini iətəm təmos vivi nəghatiən rəhak, kəni matol, iətəmini u inu in tolkeiki
 iəu. Kəni iətəmini iətəm tolkeiki iəu, rəhak Tatə in otolkeiki min in.* Kəni iəu min
 oiəkolkeiki in. Kəni iəu oiəkol əpu iəu kəm in, məmə in otəhrun vivi iəu.”

²² Kəni Jutəs u, (səniəmə Jutəs Iskariot, mətəu iahunin kəti u in iətəmi kəti min rəha
 Iesu), in təmətapuəh ohni məmə, “?Iərməniğ, ik onəkəhro lanu kəni mol əpu ik kəm
 timah əmə, mətəu onəsəl əpuian ik kəm nətəmini rəha nəhue niftəni?”†

²³ Mətəu Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Iətəmini iətəm tolkeiki iəu, in otatol
 nəuiak, kəni rəhak Tatə in otolkeiki in. Konu iəu mine rəhak Tatə, itimlau oiəkiəuva
 mətəuatig itimahal min. Kəni itimlau iəkuol imatimlau əha ikin.‡ ²⁴ Iətəmini iətəm
 təsolkeikiən iəu, in təsoliən nəuiak. Nəghatiən min u iətəm nəmotətəu iəmatəni,
 iəməsəni aruiən ilah. Mətəu iəmos ilah o rəhak Tatə iətəm in təmahli=pa iəu iəkuva.§

²⁵ “Iəu iətəni pətigəm nəghatiən min u kəm təmah nian iətətig əhanəh kitah min
 itəmah. ²⁶ Mətəu Narmin Rəha Uhgīn u, in Iasiru, iətəm Tatə Uhgīn otahli=pa e nərgək,
 in otəgətun itəmah e natimnati min rəfin. Kəni in otol itəmah məmə nikitəmah otətəhti
 natimnati min u iətəm iətəni kəm təmah, məsotaluiən lan.*

²⁷ “Rəueiu əha tinuəkir məmə iəu oiəkəpəh itəmah. Iəu iətələhu nəməlinuiən rəhak
 tətətig o təmah.† Konu nəməlinuiən u, iətəm iəkəfinə, təsəhmenien e nəməlinuiən iətəm
 nəhue niftəni u tətəfinə. Itəmah, nikitəmah təsəhməien kəni məsotəginien.

²⁸ “Itəmah ninotətəu rəkis rəhak nəghatiən, iəməni=pinə kəm təmah məmə, ‘Iəu
 oiəpanəpəh itəmah, mətəu uərisig, oiəpanitəlig=pa min o təmah.’ Nəmə nəkotolkeiki
 pəhrīən iəu, kəni nikitəmah otəginən əmə məmə nəkotəruh iəu iətuven o rəhak Tatə,
 mətəu-inu in ilis tapirəkis iəu. ²⁹ Iəu iətəni pətigəm rəkis əmə natimnati min u

‡ 14:11 Jon 5:36; 10:38 § 14:12 Luk 10:17 * 14:13 Mat 7:7 † 14:15 Dut 11:13; Jon 13:34; 1Jon 2:3-5,24; 5:3;
 2Jon 6 ‡ 14:16 Jon 14:26; 15:26; 16:7 § 14:17 Jon 15:26; 16:13; 1Jon 4:6; 5:6 * 14:17 1Kor 2:14 † 14:19 Jon
 16:16 ‡ 14:19 Jon 6:57 § 14:20 Jon 10:38; 17:21 * 14:21 Jon 16:27; 1Jon 2:5 † 14:22 Uək 10:41 ‡ 14:23
 Esik 37:27-28; Sek 2:10; Efəs 3:17; 1Jon 4:12,16; Nəh 21:3 § 14:24 Jon 5:19; 7:16; 8:28; 12:49-50 * 14:26
 Jon 15:26; 16:7,13; 1Jon 2:27 † 14:27 Aes 9:6-7; Luk 2:14; 24:36; Jon 16:33; Rom 5:1; Fil 4:7

kəm təmah u rəueiu, nian ilah kəsotol əhanəhiən, məmə nian ilah kinəhuva mautol nīpəhriənən lan, kəni itəmah onəkotəhatətə lak. ³⁰ Rəueiu əha, ko iəsəghatiən təfəməh min kəm təmah, mətəu-inu Setən u iərmənig rəha nəhue niftəni u, † in tinuva. In təsosiən nəsanəniən məmə otol win lak. § ³¹ Mətəu iəu iatol əhruahru əmə nəuia Tatə Uhgīn məmə nətəmimi rəha nəhue niftəni okotəhrun məmə iəu iəkolkeikei in.*

“Intələh, pəh kotəhtul motəgim u ikinu, mautəhuvən.”

15

Iesu in təhmen
e nəukəti nigī pəhriən

¹ Kəni Iesu təni məmə, “Iəu u,* iəu iəkəhmen e nəukəti nigī pəhriən. Kəni rəhak Tatə in təhmen e iətəmimi iətəm tətəhtlin nigī u. † ² Nəhlmi nigī min rəfin iətəm kəsotəuəiən, in tətətei rəkis ilah, kəni nəhlmi nigī rəfin u iətəm kautəuə, in tətəfəl vivi ilah, ‡ məmə ilah okotəuə e nəualah tepət. § ³ Itəmah nəkotəhmen e nəhlmi nigī u. Kəni iəu inafəl vivi rəkis itəmah e nəghatiən min iətəm iəmənī=pinə kəm təmah.* ⁴ Otəhtul=pa lak, † kəni iəu oiəkəhtul=pinə e təmah. Nəhlmi nigī otəsəuəiən nəmə in təsəhtul=pəniən e nəukətin. Təhmen əmə, itəmah ko nəmiəghəhiən rəhatəmah təsəuəiən e nəuan nəmə nəsotəhtul=pa iən lak. ‡

⁵ “Iəu u, iəu nəukəti nigī. Kəni itəmah nəhlmi nigī min, nəhlmi nigī min iətəm tatilpin=pa vivi lak, mautəhtul=pa. Nəmiəghəhiən rəha iətəmimi iətəm tətəhtul=pa lak kəni iətəhtul=pən lan, in otəuə e nəuan tepət. Mətəu itəmah u, nəmə nəsotəhtul=pa iən lak, ko nəsotoliən nati kəti. § ⁶ Nəmə iətəmimi təsəhtul=pa iən lak, in təhmen e nəhlmi nigī kəti, iətəm kinəraki lan kəni tinimətu rəkis. Nəhlmi nigī min tol lanəha, kəhrun nəmki=pəniən e nigəm, kuan əhtuv.* ⁷ Nəmə itəmah nəkotəhtul=pa lak, kəni nəghatiən rəhak nəmotətəu rəkis tətətig e nikitəmah, nati nak itəmah nəkotolkeikei, nəkotəhrun neasiəiən lan. Kəni Uhgīn otol kəm təmah. † ⁸ Nian nəmiəghəhiən rəhatəmah otəuə e nəuan tepət, ‡ nati əha in tətəfəri nərgi rəhak Tatə, kəni e nol iən u, tətəgətun məmə itəmah rəhak min nətəmimi. §

⁹ “Tatə Uhgīn in tolkeikei pik iəu. Təhmen əmə, iəu iəkolkeikei itəmah lanəha. Otəhtul e rəhak nolkeikeiən. ¹⁰ Nəmə itəmah nautol rəhak nəghatiən,* kəni onəkotəhtul=pa e rəhak nolkeikeiən, təhmen əhruahru əmə məmə inu iəu iəmol nəghatiən min rəha Tatə Uhgīn, kəni iətəhtul=pən e rəhan nolkeikeiən. ¹¹ Iəu iəmətəni pətigəm nəghatiən min u kəm təmah, məmə nikitəmah otətagiən, təhmen əmə məmə iəu nīkik tətəgiən. Konu nikitəmah otəgiən magiən məriəuəh. †

¹² “Itəmah nəkotəkeikei mautol nəghatiən u rəhak. Tətəni məmə itəmah onəkotolkeikei itəmah min, təhmen əmə məmə iəu iəkolkeikei itəmah lanəha. ‡ ¹³ Iətəmi kəti tikə iətəm tolkeikei pik in kəti tapirəkis iətəmimi u iətəm tətəgəhan e rəhan nəmiəghəhiən məmə otosmiəgəh in min nəuvein. § ¹⁴ Kəni nəmə itəmah nəkotol natimnati min u iətəni kəm təmah, tətəgətun məmə itəmah ko, iəu min nəuvein.

¹⁵ “Iəu oiəsəu iən min iən e təmah məmə noluək min rəhak, mətəu-inu iətəm tatol uək, in təruru natimnati min iətəm rəhan iətəmi asoli tatol. Mətəu rəueiu əha, iəu iəkəu iən e təmah, məmə iəu min nəuvein, mətəu-inu natimnati min rəfin u iətəm iəmətəu o rəhak Tatə, inəni pətigəm rəkis kəm təmah.* ¹⁶ Itəmah nəməsotitəpiniən iəu, mətəu

‡ 14:30 Jon 12:31 § 14:30 Otəsuvəhiən kəni nəmə təhro nətəmimi rəha Iesu nīkilah otəhti məmə Setən tatol win. Mətəu Iesu təmənī nəghatiən u məmə otləfəri nətəligiən rəhalah məmə nīpəhriənən, nətəligiən rəha Uhgīn tinatuvə. * 14:31 Jon 10:18; 12:49 * 15:1 Jon 6:35 † 15:1 Aes 5:1-7 ‡ 15:2 Hip 12:5-11 § 15:2 Mat 7:20; Kəl 5:22-23; Efəs 5:8-9; Fil 1:11 * 15:3 Jon 1:29; 13:10; Efəs 5:26 † 15:4 Jon 6:56 ‡ 15:4 Afin-to e futnot əpəha Jon 6:56. § 15:5 Fil 4:13 * 15:6 Mat 3:10 † 15:7 Mat 7:7 ‡ 15:8 Kəl 5:22-23 § 15:8 Jon 8:31 * 15:10 Jon 14:15 † 15:11 1Jon 1:4 ‡ 15:12 Jon 13:34 § 15:13 Jon 10:11; Rom 5:7,8; 1Jon 3:16 * 15:15 Jon 8:26

iəu iəmitəpən itəmah.† Kəni iəu iəmələhu=pən itəmah məmə itəmah onəkəhuvən motol uək, kəni uək rəhatəmah otəuə e nəuan.‡ Kəni nəuan u, in otətətig. Tol lanəha, kəni nəmə nəkoteasiə e natimnati min kəm Tatə Uhgīn e nərgək, kəni in otəfinə kəm təmah. 17 Iətəfinə nəghatiən kəti kəm təmah in tol lanu. Itəmah onəkotəkeikei motolkeikei itəmah min.”§

Nətəmimi rəha nəhue niftəni, ilah kautəməki e nətəmimi rəha Iesu

18 Kəni Iesu tənī=pən məmə, “Okəmə nətəmimi rəha nəhue niftəni u kautəməki e təmah, nikitəmah otəkeikei məhti məmə aupən, ilah kəmotəməki lak lanəha.* 19 Okəmə itəmah nətəmimi rəha nəhue niftəni u, kəni nətəmimi rəha nəhue niftəni okotolkeikei itəmah, mətəu-inu rəhalah u itəmah. Mətəu səniəmə itəmah nətəmimi rəha nəhue niftəni u. Iəu iəmitəpən rəkis itəmah, kəni mos rəkis itəmah o nəhue niftəni. Kəni o nati u inu, nətəmimi rəha nəhue niftəni, kautəməki e təmah.† 20 Nikitəmah otəkeikei mətəhti nəghatiən u iəməni=pinə rəkis kəm təmah məmə, ‘Ioluək əmə kəti, təsapirəkisiən rəhan iətəmi asoli.’‡ Kəni mətəu-inu nətəmi rəha nəhue niftəni u, ilah kautol tərəh agin ohniəu, kəni tol lanəha, ilah okotol noliən kətiəh əmə e təmah.§ Nəmə ilah kəmotol rəhak nəghatiən, kəni ilah okotol rəhatəmah nəghatiən. Mətəu ilah kəməsotol aginiən rəhak nəghatiən min. 21 Ilah okotol natimnati min lanəha, mətəu-inu itəmah rəhak min nətəmimi.* Ilah okotol lanəha, mətəu-inu ilah kotəruru Uhgīn iətəm təmahli=pa iəu.†

22 “Iəmuva kəni məghati kəm lah. Tol lanəha nəua nəghatiən u, ilah kəmoteruh əsas rəhalah noliən tərəh min. Mətəu kəmotəuhlin matəlgilah ohniəu motəpəh rəhak nəghatiən. Kəni rəueiu, ko kəsotəniən məmə rəhalah noliən tərəh tikə.‡§ 23 Iətəmimi iətəm tətəməki lak, in tətəməki min e rəhak Tatə. 24 Iəmuva mol uək min u e nəhmtilah iətəm ko iətəpisiən kəti təməsolien. Tol lanəha, ilah kəmotəhrun məmə pəh u iəu. Kəni nati əpnəpən kəmotəhrun iəu, mətəu kautəməki lak, kəni tol lanəha məmə kautəməki min e rəhak Tatə. Kəni rəueiu, ko kəsotəniən məmə rəhalah noliən tərəh tikə.* 25 Mətəu natimnati min əha otəkeikei mol lanəha, kəni mol məmə nəghatiən u otuva pəhriən iətəm nətəmimi aupən kəmotətəi rəkis e nauəuə rəha Lou. Rəhalah u Lou iətəm kotolkeikei pik tətəghati e lah mətəni məmə, ‘Iəu iəsoliən nati kəti e lah, mətəu ilah kotəməki agin lak, mautol timətəi kəm iəu.†

26 “Mətəu nian Iasiru otuva, in otəni pətigəm iəu. Narmin rəha Nipəhriənien u, tatsipən e Tatə Uhgīn.‡ Iəu iəkahli=pa in tuva o təmah. 27 Konu itəmah min, onəkotəkeikei motəhtul pətigəm motəni iəu,§ mətəu-inu itəmah nautatig kitah min iəu e nətuəuiniən e uək rəhak muva mətəuarus=pa u rəueiu.

16

1 Iəu inətəni pətigəm natimnati min u kəm təmah məmə nəstəhlmanien e rəhatəmah nəhatətəien. 2 Ilah okəpanotəhgi pətigəm itəmah e nimə min rəha nuhapuminiən rəhalah;* kəni nipəhriənien agin, nian əha ikin tətəuva iətəm nətəmimi okotohamu itəmah, kəni nikilah təhti məmə ilah kautol uək təuvir kəti rəha Uhgīn.† 3 Ilah okotol natimnati min u, mətəu-inu ilah kotəruru pəhriən Tatə Uhgīn, kəni motəruru pəhriən min iəu.‡ 4 Mətəu iəu iəkaupən məni pətigəm natimnati min u kəm təmah. Kəni nian ilah kinotətuəuin minautol e təmah, kəni nikitəmah otəhti məmə iəu iəməni rəkis natimnati min u kəm təmah.”

† 15:16 Jon 13:18 ‡ 15:16 Jon 15:5 § 15:17 Jon 15:12 * 15:18 Aes 66:5; 1Jon 3:13 † 15:19 Jon 13:16; 17:14 ‡ 15:20 Jon 13:16 § 15:20 2Tim 3:12 * 15:21 Aes 66:5; Mat 5:10-12; 10:22; Luk 6:22-23; Uək 5:41; 1Pitə 4:14; Nəh 2:3 † 15:21 Jon 16:1-3 ‡ 15:22 Iesu tīnuva kəni mol əpu rəhalah noliən tərəh, kəni mol suaru o nitisiən ilah e təfagə tərəh. Mətəu nətəmimi rəha nəhue niftəni kautəməki məmə inko Iesu tatol əpu noliən tərəh min rəhalah. Tol lanəha, ilah kotəpəh in kəni mautohtəu=pən napinəpuien mapirəkis nəhəgəhəgiən, kəni nati u in təfagə tərəh asoli. (Jon 3:19-21; 9:39-41) § 15:22 Jon 9:41; Rom 1:20; 2:1; Luk 11:31-32 * 15:24 Jon 5:36; Mat 11:20-24 † 15:25 Sam 35:19; 69:4 ‡ 15:26 Jon 14:26 § 15:27 Luk 24:48; Jon 21:24; 1Jon 1:2; 4:14 * 16:2 Jon 9:22; 12:42 † 16:2 Uək 26:9-10 ‡ 16:3 Jon 15:21; 1Jon 3:1

Uək min iətəm
Narmin Rəha Uhgın otəpanol

Kəni İesu təghati əhanəh matuvən, mətəni məmə, “İəu iəməsəni pətigəm iən natimnati min u kəm təmah aupən, mətəu-inu iəmətətiḡ kitah min itəmah. ⁵ Mətəu rəueiu iəkətəliḡ=pən min o rəhak Tatə iətəm təmahli=pa iəu, mətəu itəmah kəti təsətapuəhiən ohniəu məmə, ‘?Ik onəkuvən iə?’ ⁶ Mətəu rəueiu, tol lanu lan məmə iəməni natimnati min u kəm təmah, kəni nikitəmah təmahmə. ⁷ Mətəu iəu iətəni pəhriən kəm təmah məmə, otəuvir pik o təmah məmə iəu iəkəḡim rəkis e təmah. Mətəu-inu nəmə iəsəḡim rəkis iən e təmah, kəni ko İasirū§ təsuva iən matig itəmah min. Mətəu nəmə iəu iəkəḡim muvən, kəni iəu iəkəhli=pa in tuva matig o təmah.* ⁸ Kəni nian in otuva, kəni otəḡətun nətəmimi rəha nəhue niḡtəni məmə ilah nol təfəḡə tərəh, kəni nətəliḡiən rəhalah təsəhmen iən o noliən iətəm təhruahru e nəhmti Uhgın, kəni nətəliḡiən rəhalah təsəhmen iən o nakiliən noliən rəha nətəmimi. ⁹ Narmin u otəḡətun ilah məmə ilah nol təfəḡə tərəh,† mətəu-inu kəsotəhatətə iən lak. ¹⁰ Narmin u otəḡətun ilah məmə nətəliḡiən rəhalah in təsəhmen iən o rəhalah nəhruahru iən e nəhmti Uhgın,‡ mətəu-inu iəu iəkətəliḡ=pən min o rəhak Tatə, kəni itəmah onəsoteruh iən iəu. ¹¹ Narmin u otəḡətun ilah məmə nətəliḡiən rəhalah in təsəhmen iən o nakiliən noliən rəha nətəmimi, mətəu-inu Uhgın in tinakil rəkis iərməniḡ rəha nəhue niḡtəni u, Setən.§

¹² “İəu iatos əhanəh natimnati tepət min məmə iəpanəni kəm təmah. Mətəu rəueiu əha, ko nəsotos rəfin iən ilah. Tiəkis pik o təmah.* ¹³ Mətəu nian Narmin rəha Nipəhriən iən otuva,† in otit itəmah, mol məmə itəmah nəkotəhrun nipəhriən iən min rəfin. In ko təsəni aruiən rəhan əmə nəghatiən. In otəni pətigəm əmə natimnati min u in tətətəu o Tatə Uhgın. Kəni in otəni=pinə min kəm təmah natimnati min u nian kəti okəpanəhuva. ¹⁴ In otətəu nəghatiən pəhriən ohniəu kəni mətəni pətigəm kəm təmah. E noliən u, in otəfəri iəu. ¹⁵ Natimnati min rəfin rəha Tatə Uhgın, in rəhak.‡ Tol lanəha, kəni iəu iətəni məmə, Narmin u, in otətəu nəghatiən pəhriən ohniəu kəni matol əru nipət in kəm təmah.”

Otəsuvəhiən koteruh İesu

¹⁶ Kəni İesu təni=pən məmə, “Otəsuvəhiən onəsoteruh iən iəu, mətəu uərisiḡ ko, təsuvəhiən, kəni onəmanoteruh min iəu.”§

¹⁷ Kəni nətəmimi min nəuvein rəhan, ilah kəutətapuəh-ətapuəh kəm lah min məmə, “?Nəghatiən u, nipət in nak? In tətəni kəm tah məmə, ‘Otəsuvəhiən onəsoteruh iən iəu, mətəu uərisiḡ, otəsuvəhiən, nəmanoteruh min iəu.’ Kəni in təni məmə, ‘Mətəu-inu iəu iatuvən o Tatə Uhgın.’ ¹⁸ Nəghatiən u, ‘otəsuvəhiən’ nipət in nak? Kitah kotəruru nəghatiən min əha in tətəni.”

¹⁹ Kəni İesu tinəhrun rəkis məmə ilah kotolkeikei məmə okotətapuəh o nati kəti ohni, kəni təni=pən kəm lah məmə, “?Təhro? İəu iəməni məmə, ‘Otəsuvəhiən itəmah nəsoteruh iən iəu. Mətəu uərisiḡ, təsuvəhiən onəmanoteruh min iəu.’ ?Kəni rəueiu nəutətapuəh o təmah min o nipət i nəghatiən u? ²⁰ Nipəhriən iən aḡin u iətəni məmə, itəmah nikitəmah otəhmə, itəmah onəkotasək pik,* mətəu nətəmimi rəha nəhue niḡtəni, nikilah otəḡiən. Itəmah onəkotətəu tərəh pik aḡin, mətəu nəhmə iən rəhatəmah otəuhlin=pa e nəḡiən iən.† ²¹ Nian nəmə tinuək ir məmə pətəni kəti otəmək, kəni in otətəu tərəh, mətəu-inu tinol nian rəhan məmə otətəu nəhmə iən əha. Mətəu uərisiḡ, nəmə nətin tinair rəkis, kəni in nikiən təsəhti min iən nəhmə iən əha. In nikiən tətəḡiən pik mətəu-inu nətin tinair=pa e nəhue niḡtəni. ²² Kəni təhmen əmə, rəueiu əha itəmah nəutətəu tərəh. Mətəu uərisiḡ, konu iəu iəkəruh min itəmah. Konu nikitəmah otəḡiən pik, ko iətəmimi kəti təsol min iən itəmah nikitəmah təhmə min. ²³ O nian əha, itəmah onəsotətapuəh min iən o nati kəti ohniəu. Nipəhriən iən aḡin u iətəni kəm təmah məmə,

§ 16:7 Jon 14:16 * 16:7 Jon 7:39 † 16:9 Jon 15:22 ‡ 16:10 Aes 64:5; Mat 5:20; Rom 1:17; 3:21,22; 10:3; Fil 3:6-9; Tait 3:5; 1Pitə 3:18 § 16:11 Jon 12:31 * 16:12 Mak 4:33 † 16:13 Jon 14:17 ‡ 16:15 Jon 17:10 § 16:16 Jon 14:18 * 16:20 Mak 16:10 † 16:20 Jon 20:20

nəmə itəmāh nəkotətapuəh e nati kəti o Tatə Uhgīn e nərgək, kəni in otəfīnə kəm təmah.‡ ²⁴ Mətəuarus=pa u rəueiu, itəmāh nəkotətapuəh əhanəhīən e nati kəti e nərgək. Otətapuəh lan e nərgək, kəni onəkotos, məmə nīkitəmāh otəgīən məri məriauəh.”§

Iesu təmēhpahu rəkis e natimnati mīn rəha nəhue niftəni

²⁵ Kəni Iesu tətəghati əhanəh matuvən mətəni məmə, “Iəu iətəni=pinə natimnati mīn u e nəghatiən əuhlin, mətəni kəm təmah.* Mətəu nian əha ikin tətuvə, iətəm iəu iəsəni mīniən nəghatiən əuhlin lan, mətəu oiəkanus=pinə rəhak Tatə kəm təmah e nolīən kəti məmə itəmāh onəkotəhrun vivi in lan. ²⁶ E nian əha, itəmāh onəkoteasiə e natimnati kəm rəhak Tatə e nərgək, mətəu iəu iəsəniən məmə iəu iəkuvən e nərgitəmāh measiə e natimnati ohni† ²⁷ mətəu-inu Tatə Uhgīn, in əmə tolkeikei pik itəmāh. In tolkeikei itəmāh mətəu-inu itəmāh nəkotolkeikei iəu, kəni itəmāh nəmotəhatətə məmə iəu iəmsipən lan. ²⁸ Iəu iəmsipən e Tatə Uhgīn, muva e nəhue niftəni u. Konu rəueiu otəsuvəhīən kəni iəkəpəh mīn nəhue niftəni u, mītəlig=pən mīn o Tatə Uhgīn.”

²⁹ Kəni nətəmimi mīn rəhan kəutəni məmə, “In konu! !Rəueiu əha ik nəsəghati əuhlin mīniən! Ik nətəni əhruahru əmə kəm timah. ³⁰ Rəueiu əha inotəhrun məmə ik nəkəhrun natimnati rəfin aɡin, kəni nati əpnəpin nəmə iətəni kəti təsətapuəh əhanəhīən nati kəti ohnik, mətəu ik nəkəhrun nuhalpiniən nəghatiən mīn rəfin iətəm kəsətapuəh əhanəhīən lan. Kəni nati u, tol kəni itimah iəkotəhrun məmə ik nəmsipən e Uhgīn.”

³¹ Kəni Iesu təni=pən kəm lah məmə, “?Nipəhriənīən, itəmāh nīnotəni nipəhriənīən lak u rəueiu?‡ ³² Itəmāh otətəlig-to lan, nian əha ikin tətuvə, nipəhriənīən məmə nian əha tiniət pətīgəm=pa rəkis, iətəm nətəmimi okotəgəu rəkis itəmāh, nəkotaiu atiti, məhuvən imatəmāh mīn ikin, motəpəh iəu, iəu pisin əmə.§ Mətəu ko iəu iəsan pisin əməiən, mətəu-inu nian rəfin rəhak Tatə tətətig itimlau mīn.*

³³ “Iəu iəməni pətīgəm rəkis natimnati mīn u kəm təmah, məmə otol nəməlinuīən otətig e nīkitəmāh mətəu-inu nəutətig lak.† E nəhue niftəni u, nəhməiən oterət o təmah,‡ mətəu sotəɡiniən, motəhtul məha-məha,§ mətəu-inu inēhpahu rəkis nəsanəniən rəha nəhue niftəni.”*

17

Iesu təməfaki aru ohni

¹ Nian Iesu təməghati rəkis, kəni məsal-pəri ilis e neai, kəni təməfaki mətəni məmə, “Tatə, rəhak nian tinuva rəkis. Iəu iəkolkeikei məmə ik onəkəfəri nərgi Nətim, məmə in mīn otəmanəfəri nərgəm,* ² mətəu-inu ik nəməfən nəsanəniən mīne nepətīən kəm in, məmə in otarməniɡ e nətəmimi rəfin,† kəni məhrun mīn nəfəniən nəmiəgəhīən itulīn kəm lah mīn u, nətəm ik nəməfən mīn ilah kəm in. ³ Kəni nəmiəgəhīən itulīn u, nipətīn u məmə nətəmimi okotəhrun ik, iətəm ik əmə u ik Uhgīn pəhriən,‡ kəni motəhrun mīn Iesu Kristo u, ik nəmahli=pa.§ ⁴ Iəu iəməfəri nərgəm e nəhue niftəni u,* kəni inol rəfin uək iətəm ik nəməfa kəm iəu məmə iəkol.† ⁵ Tatə, rəueiu əha, tinol nian rəham məmə onəkos iəu iəkuvnə mətətig kilau mīn ik. Əfəri iəu məfa nepətīən əhagəhəɡ kəm iəu, təhmen əmə məmə inu, iəmos aupən kilau mīn ik e nian niftəni u təmatikə əhanəh.‡

Iesu təməfaki o rəhan mīn

‡ 16:23 Mat 7:7 § 16:24 Jon 15:7-8 * 16:25 Mat 13:34; Mak 4:33,34; Jon 10:6 † 16:26 Kitah kotəhrun nuvaīən o Uhgīn e nəfakiən, təhmen əmə e kəlkələh mīn kautəhuvən o rəhalah mīn tatə nətəm kotolkeikei ilah. Iesu tətəfaki o nati kətiəh əmə, inu, məmə Uhgīn oteruh itah məmə kotəhruahru e nəhmtīn (Rom 8:34; Hip 7:24-25; 1Jon 2:1-2). Kəni tol lanəha, kitah kotəhrun nuvəniən moteasiə e natimnati o Uhgīn. ‡ 16:31 Jon 4:23 § 16:32 Sek 13:7; Mat 26:56; Mak 14:27 * 16:32 Jon 8:29 † 16:33 Jon 14:27 ‡ 16:33 Jon 15:18-21 § 16:33 Mak 13:9 * 16:33 Rom 8:37; 1Jon 4:4; 5:4; Nəh 2:7,11,17,26; 3:5,12,21; 21:7 * 17:1 Jon 12:23; 13:31,32 † 17:2 Dan 7:14; Mat 28:18; 1Kor 15:27-28 ‡ 17:3 Jon 17:25,26 § 17:3 Fīl 3:8 * 17:4 Jon 13:31 † 17:4 Jon 19:30 ‡ 17:5 Jon 1:1-2; 8:58; 16:28; Fīl 2:6-11

⁶ “Nətəmimi min u nətəm ik nəmos rəkis ilah o nəhue niftəni məfa ilah kəm iəu, iəu iəmatol əpu nərgəm kəm lah, məmə ilah okotəhrun ik.[§] Aupən, ilah rəham min nətəmimi, mətəu rəueiu ik nəməfa ilah e nəhlmək, məmə ilah rəhak min nətəmimi. Ilah kəmautohtəu=pən rəham nəghatiən, ⁷ kəni rəueiu əha, ilah kotəhrun məmə, natimnati min u ik nəməfa kəm iəu, ilah kautsipən əmə ohnik. ⁸ Ilah kotəhrun natimnati min u, mətəu-inu ik nəməni=pa rəkis nəghatiən kəm iəu, kəni iəu iəməni=pən kəm lah, kəni ilah kautos e nīkilah. Kəni ilah motəhrun məmə nīpəhriən iən agin məmə iəu iəmsipinə lam, kəni məutəhatətə lak məmə ik nəmahlī=pa iəu.

⁹ “Iəu iətəfaki o lah min u. Iəu iəsəfakiən o nətəmimi rəha nəhue niftəni, iətəfaki əmə o nətəmimi min u nətəm ik nəməfa ilah kəm iəu, mətəu-inu ilah u rəham min. ¹⁰ Nətəmimi min u iatos, ilah rəfin rəham, konu ilah rəfin u nətəm ik natos, ilah rəhak.* Kəni nətəmimi min u, ik nəmol ilah məmə nəmiəghəhiən rəhalah tətəfəri nərgək.

¹¹ “Rəueiu əha iətuva ohnik, kəni təsuvəhiən iəu iəsatiğ iən u e nəhue niftəni u. Mətəu nətəmimi min u, ilah okotatiğ əhanəh e nəhue niftəni u. Tatə, ik nəkəhruahru agin. Onəkaskəlīm nətəmimi min u kotatiğ vivi e nəsanəniən rəha nərgəm u ik nəməfa kəm iəu, məmə ilah okotatiğ kətiəh əmə, təhmen e lau, kilau kətiəh.[†] ¹² Nian iəu iəmətatiğ itimah min ilah, kəni mətəpali təuvir[‡] o lah, e nəsanəniən e nərgəm əmə iətəm ik nəməfa kəm iəu. Iəu iəmateh vivi ilah, iəməsairəuuiən e kəti.[§] Kətiəh əmə u iətəm nəti nərəkin iən, inko Uhgīn otəkeikei mahli=pən e Nīgəm Asoli.* Konu nati əha otol lanəha, məmə otol nəghatiən e Nauəuə Rəha Uhgīn otuva mol nīpəhriən iən.

¹³ “Rəueiu əha, iətuva ohnik, mətəu iətəni nəghatiən min u nian iətatiğ e nəhue niftəni, məmə ilah min, nīkilah otagiən məri məriəuəh, təhmen əmə məmə iəu nīkik tətəgiən. ¹⁴ Iəu iəməni pətəgiəm rəham nəghatiən min kəm lah. Kəni tol lanəha, nətəmimi rəha nəhue niftəni u, kəsotolkeikeiən ilah, kəutəməki e lah,[†] mətəu-inu ilah səniəmə nətəmimi rəha nəhue niftəni,[‡] təhmen əmə məmə iəu səniəmə iətəmi rəha niftəni u.

¹⁵ “Iəu iəsətapuəhiən ohnik məmə onəkos rəkis ilah e nəhue niftəni u. Mətəu iəkolkeikei məmə ik onəkəhtipəsīg e iətəmi tərāh u Setən, məmə otəsuvaiən mərəkin ilah. Ik nəkəpali təuvir[§] o lah.*

¹⁶ “Iəu, səniəmə iətəmimi rəha nəhue niftəni u. Kəni tol lanəha, ilah min səniəmə nətəmimi rəha nəhue niftəni. ¹⁷ Rəham nəghatiən in nīpəhriən iən rəfin. Onəkol rəham nəghatiən məmə in otol uək e nəmiəghəhiən rəhalah məmə ilah nətəmimi pəhriən rəham motasim motəhruahru.[†] ¹⁸ Ik nəmahlī=pa iəu, iəkuva e nəhue niftəni u,[‡] kəni təhmen əmə, iəu inətahlī pətəgiəm min ilah, kəutəhuvən e nəhue niftəni.[§] ¹⁹ Kəni iəu iətəfinə aru iəu məmə iəkəsim o nol iən nəlpəkəuiən rəham,* məmə iəkəsiru e nətəmimi min u, məmə ilah min okotasim motəhruahru, kəni ilah nətəmimi pəhriən rəham.[†]

Iəsu təməfaki o nətəm okəpanotəhatətə lan

²⁰ “Iəu iəsəfaki əməiən o nətəmi min u, mətəu iətəfaki min o nətəmimi min u nətəm okəpanotəhatətə lak e nəghatiən rəha nətəmimi min u. ²¹ Tatə. Iəu iətəfaki o lah, məmə ilah rəfin okəhuva kətiəh əmə, təhmen=pən əmə məmə inu kilau kətiəh əmə, kəni iətəhtul=pinə lam, kəni ik nətəhtul=pa lak. Iətəfaki məmə ilah okəhuva kətiəh əmə kitah min ik, məmə nətəmimi rəha nəhue niftəni okotəhatətə məmə ik nəmahlī=pa iəu.[‡] ²² Ik ninəfa rəkis nepətiən[§] kəm iəu, kəni iəu iətəfən pəti nepətiən rəhak kəm lah, məmə ilah okəhuva kətiəh əmə təhmen əmə məmə kilau kətuol kətiəh.* ²³ Iətəhtul=pən e nīkilah, kəni ik nətəhtul=pa lak. Tol lanəha, iətəfaki məmə, ilah okəhuva kətiəh əmə e natimnati

§ 17:6 Jon 1:18 * 17:10 Jon 16:15 † 17:11 Jon 17:21-23; Sam 133:1; Jon 10:30 ‡ 17:12 “Mətəpali təuvir,” nīpət iən u, iəmateh vivi məmə nati kəti təsərəkin iən, məsal vivi o lah. § 17:12 Jon 6:39 * 17:12 Inu Jutəs. Jon 6:70,71 † 17:14 Jon 8:23; 15:19 ‡ 17:14 1Pitə 2:11 § 17:15 “Onəkəpali təuvir,” nīpət iən u, oteh vivi məmə nati kəti təsərəkin iən ilah. * 17:15 Mat 24:24; Jon 8:44; 1Pitə 5:8 † 17:17 Lev 11:44-45; Jon 15:3; 1Pitə 1:16 ‡ 17:18 Jon 3:17 § 17:18 Jon 20:21; Mat 28:18-20 * 17:19 Mak 14:24; Luk 22:19; Jon 6:51; 1Kor 11:24; Dut 15:19,21; Tait 2:14; Hip 9:14 † 17:19 Hip 10:10 ‡ 17:21 Jon 3:17 § 17:22 Jon 1:14 * 17:22 Jon 14:20

min rəfin məmə nətəmimi min u rəha nəhue niftəni, ilah okoteruh motəhrun məmə ik nəmahlī=pa iəu, kəni məmə ik nəmolkeikei rəham nətəmimi† təhmen əmə məmə inu, ik nəmolkeikei iəu mine.

²⁴ “Tatə, ik nəməfa ilah u e nəhlmək məmə ilah rəhak min, kəni iəu iəkolkeikei məmə ilah okotəhrun nuvaiən ikin ko iətəm iəu min iəkuvən ikin,‡ məmə ilah okoteruh nepətian əhagəhag rəhak§ iətəm iəu iatos. Nepətian əhagəhag u, ik nəməfa kəm iəu, mətəu-inu ik nəmolkeikei iəu aupən aɡin nian niftəni u təmatikə əhanəh.*

²⁵ “Tatə, ik nəkəhruahru aɡin.† Nətəmimi rəha niftəni u, ilah kotəruu ik,‡ mətəu iəu iəkəhrun ik. Kəni nətəmimi min u rəhak min, ilah kotəhrun məmə ik nəmahlī=pa iəu. ²⁶ Iəu iəmol əpu ik kəm lah, məmə ilah okotəhrun vivi ik,§ konu iəu, oiəkəkeikei matol əpu ik lanəha, məmə nolkeikeiən rəham otinpi vivi nikilah,* kəni məmə iəu aru oiəkatiɡ e nikilah. Nolkeikeiən u iətəghati lan, in nolkeikeiən rəham, təhmen məmə inu ik nəkolkeikei iəu lan.”†

18

Tikimir min rəha Iesu kəməhuva motaskəlim in
(Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53)

¹ Nian Iesu təmaupən məfaki rəkis, kəmoħiet e taun u, kəni motəhapumin=pən e nitəni=pən e nipəɡ ləuəhtəni kəti, nərgin u, Kitron. Kəni ikin əha, kəmərfei niɡi olif tərət ikin. Kəni Iesu mine rəhan min nətəmimi min kəməhuvən e niki niɡi min əha.

² Kəni Jutəs u, iətəmimi u uərisiɡ in otəpanegəhan e Iesu kəm rəham min tikimir, in tinəhrun rəkis ikin əha, mətəu-inu nian nəuvein, Iesu mine rəhan min nətəmimi ilah kəutəhapumin ilah min ikin.* ³ Kəni pris asoli min mine Farəsi min kəmotahli=pən soldia min nətəm kautəhtul o Nimə Rəha Uħgin kəhuva motəh Jutəs. Kəni Jutəs təmit ilah mine soldia min nəuvein rəha nətəm Rom, mit ilah məhuvən e niki niɡi olif əha. Ilah kautəmki nəuanisiə, mine lait min, mine natimnati rəha nəluəɡiniən.†

⁴ Iesu tinəhrun rəkis məmə natimnati min u, in otuva tol lanu lan, mətəu in təmaliuək muvən o lah, kəni mətəpuəh o lah məmə, “Itəmah nəutəsəl e pəh u?”

⁵ Ilah kəmotəni=pən kəm in məmə, “Iətəm Nasərit kəti, nərgin u Iesu.” Kəni in təni=pən kəm lah məmə, “Mə Iəu u inu.”‡§ (Kəni Jutəs, suah u iətəm təmegəhan=pən e Iesu e nəhlmiləh, in tətəhtul ilah min.) ⁶ Kəni nian Iesu təməni məmə, “Mə Iəu U Inu,”* ilah kəmotan e nəmtəhlah mohtəliɡ, moteiuaiu motəmei e niftəni.†

⁷ Kəni Iesu tatəiɡ mətəpuəh min o lah məmə, “?Itəmah nəutəsəl e pəh konu?”

Kəni ilah kotəni məmə, “Iətəm Nasərit kəti, nərgin u Iesu.”

⁸ Kəni Iesu təni=pən məmə, “Inəni=pinə rəkis kəm təmah məmə, ‘Mə Iəu u inu.’‡§ Nəmə itəmah nəutəsəl lak, kəni təuvir məmə nəkotəpəh nətəmimi min u, kautəhuvən lahuənu.” ⁹ In təməni lanəha məmə nəghatiən u iətəm in tinəni rəkis in otol nipəħriəniən lan. Nəghatiən u təməni məmə, “Tatə, nətəmimi min u nətəm nəmələhu=pən ilah e nəhlmək, ko iəsairəuəuiən e kəti.”*

† 17:23 Jon 16:27 ‡ 17:24 Jon 12:26 § 17:24 Nətəm kəutəfaki kautəh nepətian rəha Iesu nəuətəin u rəueiu, (Jon 1:14; 2Kor 3:18). Mətəu kitah kotəhrun məmə nəmə otitəliɡ=pa, kitah okotəhmen lan, mətəu-inu e nian əha, okoteruh əsas rəhan nepətian əhagəhag e nəhmtitah (1Jon 3:2). Nepətian əhagəhag rəha Iesu iətəm rəhan nətəmimi min ilah okoteruh, inu rəhan nepətian məmə in Uħgin, nepətian əhagəhag əha iətəm in təmos aupən niftəni tərənatiɡ. * 17:24 Jon 1:1-3; 1:14; 1Pitə 1:20 † 17:25 Sam 119:137; Rom 3:26 ‡ 17:25 Jon 15:21; 16:3 § 17:26 Jon 17:6 * 17:26 E fes u, nipətin keiu. Kətiəh, Iesu tətəfaki məmə Tatə Uħgin otolkeikei rəhan min nətəmimi, təhmen əmə məmə in tatolkeikei Iesu. Mətəu in tətəfaki min məmə rəhan nətəmimi okotolkeikei ilah min təhmen əmə məmə Tatə Uħgin in tatolkeikei Iesu. † 17:26 Jon 15:9; Rom 5:5 * 18:2 Luk 21:37; 22:39 † 18:3 Uək 1:16 ‡ 18:5 “Iəu u inu.” — Afin-to futnot e Jon 8:24. § 18:5 Jon 6:20; 8:24,28,58; 13:19; 8:6,8 * 18:6 “Iəu U Inu.” — Afin-to futnot e Jon 8:24. † 18:6 Nəh 1:17 ‡ 18:8 “Iəu u inu.” — Afin-to futnot e Jon 8:24. § 18:8 Jon 6:20; 8:24,28,58; 13:19; 18:6 * 18:9 Jon 6:39; 10:28; 17:12

¹⁰ Saimon Pitə təmatələs rəhan kəti nau rəha nəluaginian. Kəni əmeiko, in təmeuvi pətigəm uəhai əmə rəhan nau, mauəh lan mohatuv rəkis nimatəlgi ioluək kəti rəha pris asoli aġin, nimatəlgin maru. Nərgi suah kəha, Malkəs.

¹¹ Mətəu Iesu təni=pən kəm Pitə məmə, “Əfən rəham nau e nimein. Ik onəkəkeiki məhrun məmə nahməian u rəhak,[†] iətəm Tatə Uhgın in təməfa kəm iəu, kəni iəu iəkəkeiki mətəlig əmə lan, mol.”[‡]

Ilah kəmotələs Iesu məhuvən təhtul aupən e nəhmti Anəs
(*Mat 26:57-58; Mak 14:53-54; Luk 22:54*)

¹² Kəni soldia min rəha nətəm Rom mine iətəmi asoli rəhalah, mine soldia min rəha nətəm Isrel, kəmotaskəlīm Iesu, kəni motəlis-ərain nəhlmin. ¹³ Kəni kəmotəupən motələs in məhuvən təhtul e nəhmti Anəs. Anəs u inu, in rəhn-iəuanian Kaiəfəs. Kaiəfəs u inu, in pris asoli aġin e nu əha.[§] ¹⁴ Kəni Kaiəfəs u inu, in aupən təməni kəm nətəm asoli rəha nətəm Isrel məmə təuvir pik məmə iətəmimi kətiəh əmə otimis o nətəmimi, tapirəkis məmə nətəmimi rəfin okohmis.*

Pitə təməni məmə
in təruru Iesu

(*Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57*)

¹⁵ Kəni Saimon Pitə mine iətəmimi kəti min rəha Iesu, ilau kəmiauərisig e Iesu. Iətəmimi u kəti min rəha Iesu, pris asoli aġin in təhrun vivi. Tol lanəha, in təmitəu=pən Iesu, muvən əpəha imə e iat rəha nimə rəha pris asoli aġin u. ¹⁶ Mətəu Pitə in təmatəhtul əmə e ket. Kəni iətəmimi kəti min u rəha Iesu, iətəm pris asoli aġin təhrun vivi, in təmiet muva ihluə, kəni məni=pən kəm pətan u iətəm tətəhtul o ket. Kəni in təmit Pitə mian imə. ¹⁷ Kəni əmeiko, pətan mītə u iətəm tətəhtul o ket, təməfu Pitə kəni tətapuəh ohni məmə, “?Ei, ik min u iətəmimi rəha suah kəha?”

Mətəu Pitə təni məmə, “Kəpə, səniəmə iəu rəhan iətəmimi.”

¹⁸ Kəni e nian əha, in nian rəha nətəpuian, kəni noluək min rəha pris asoli aġin, mine soldia min, ilah kəmotahli niġəm e nəmtahli niġəm, kəni məutəhtul titəlau lan, məutətogəm. Kəni Pitə min, in təmuvən matəhtul, matətogəm e niġəm.

Pris asoli aġin təməghati
kəm Iesu

(*Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71*)

¹⁹ Kəni pris asoli aġin tətətapuəh e natimnati min o Iesu. Tətətapuəh o nətəmimi min rəhan mine nəghatian min rəhan iətəm təmatəni mətəgəhun ilah lan.[†]

²⁰ Kəni Iesu tətəni=pən kəm in məmə, “Iəu iəmətəni rəhak nəghatian min e nəhmti nətəmimi. Nian rəfin, iətəgəhun nətəmimi lan, əpəha e nimə min rəha nuhapumian, kəni əpəha e Nimə Rəha Uhgın, iətəm nətəm Isrel kəutəharəg ikin nian rəfin. Iəu iəsəhluaigian e rəhak nəghatian min. ²¹ ?Təhro nəkətapuəh lanu lan kəm iəu? Təuvir

[†] 18:11 Nian Iesu təni məmə, “Ik onəkəkeiki məhrun məmə nahməian u rəhak,” nəghatian Kris əhruahru tətəni məmə, “?Oikəmnim-pən e kap u iətəm rəhak Tatə otəfa kəm iəu?” E nəghatian Kris, “oiəkəmnim-pən e kap” in nəghatian əuhlin, niṗətin u, məmə Iesu tətegəhan lan məmə in otos nahməian u iətəm otuva ohni nian Uhgın otol nalṗinian kəm in o nolian tərəh min rəha nətəmimi rəfin. [‡] 18:11 Mat 20:22 [§] 18:13 E nian rəha Oltestimin, kətəfəri pris asoli aġin min kəutəhtul mətəuərus nian ilah okohmis. Mətəu e nian Jon təmətei nauəuə u lan, nətəm Rom kəmotəuhlin nətəligian əha, motol məmə iətəmi tatol pris asoli aġin, okəkeiki kətəfəri nitain, məmə iətəmi kəti in otəsarməniġian nian təfəməh. E nu 6 AD, nətəm Rom kəmotəfəri Anəs məmə in otuva pris asoli aġin, konu e nu 15 AD, kəmotosiahu in e rəhan uək, kəni motəfəri Kaiəfəs məmə tatos nimein. Mətəu Anəs in tatos əhanəh narməniġian e nətəligian rəha nətəm Isrel, kəni nətəm Isrel kəutəni əhanəh məmə in pris asoli aġin. ^{*} 18:14 Jon 11:49-51 [†] 18:19 Nati əṗnapin məmə Kaiəfəs in pris asoli aġin e nu əha (fes 13), mətəu Anəs in tatos əhanəh nəṗətian rəha pris asoli aġin kəti, mətəu-inu in pris asoli aupən ikin. Kəni fes u tətəghati e Anəs. (Jon 18:24; Luk 3:2; Uək 4:5-6).

məmə nəkuvən mətapuəh o nətəmimi kəmotətəu rəhak nəghatien min. Ilah kotəhrun vivi natimnati min u iətəm iəməni.”[‡]

²² Nian Iesu təmatəni nəghatien əha, kəni soldia kəti iətəm tətəhtul e Nimə Rəha Uhgın, in tətəhtul əha ikin, təmem nikapın, kəni məni məmə, “?Nətəni lanko e pris asoli agin o nak?”

²³ Kəni Iesu tənı=pən kəm in məmə, “Nəmə iəməni nəghatien nəuvein kəsotəhru-ahruian, təuvır nəkəni pətigəm. ?Mətəu nəmə rəhak nəghatien min kotəhruahru əmə, təhro nəkem iəu?”

²⁴ Kəni əmeiko Anəs tahli=pən Iesu tuvən o pris asoli agin u Kaiəfəs. Mətəu təmatəmki əhanəh niləuis u kəməlis-ərain lan.

Pitə tınəni min məmə
təruru Iesu

(*Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62*)

²⁵ Kəni Saimon Pitə təhtul əhanəh mətətogəm e nigəm. Kəni kautətapuəh ohni məmə, “?Ei, ik min u, ik iətəmimi rəha iətəmi əha?”

Mətəu Pitə tənı məmə, “Kəpə, səniəmə iəu rəhan iətəmimi.”

²⁶ Kəni əmeiko, ioluək kəti rəha pris asoli agin, in nəuaniləuis kəti rəha suah u Pitə təmətahtuv matəlgın aupən, in təməni məmə, “?Nikik təhti məmə iəmeruh ik itəmah min əpəha e niki nigı olif, uə kəpə?”

²⁷ Mətəu Pitə tənı məmə, “!Kəpə! Səniəmə iəu.”

Kəni rəueiu agin min, mənig kəti təkəkə.[§]

Iesu in təməhtul aupən
e nəhmti Pailət

(*Mat 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5*)

²⁸ Kəni ləplapın agin, kəmotələs Iesu mohiet e nimə rəha Kaiəfəs, məhuvən e nimə rəha Pailət. Pailət in iətəm Rom, mətəu in tatos narmənigien asoli Isrel. Nətəm Isrel kautos nətuakəmien kəti rəhalah, ilah kəsəhuvənien e nimə rəha Ianihluə kəti. Nəmə okəhuvən imə, kəni ilah kəutəni məmə ilah kotamikmik e nəhmti Uhgın, kəni ilah ko kəsotunien nauənien rəha lafet rəha Pasova.^{*†} ²⁹ Nətuakəmien u rəhalah, tol kəni Pailət in təmiet e rəhan nimə, muva ihluə məmə oteruh ilah. Kəni in təmətapuəh məmə, “?Nipəgnəmtin nak u itəmah nauteh=pən e suah u?”

³⁰ Kəni ilah kəmotəni=pən kəm in məmə, “!Nəmə suah u in təsatgəhlien lou, kəni iəsotələsien məhuva ohnik!”

³¹ Kəni Pailət tənı=pən kəm lah məmə, “Təuvır məmə itəmah onəkotələs in məhuvən, kəni itəmah motakil, tıtəu=pən lou min rəhatəmah.”

Mətəu ilah kotəni=pən kəm in məmə, “Mətəu nətəm Rom əmə ilah kotegəhan məmə kəhrun nohamuien itəmi.” ³² Iesu təmətəni aupən məmə in otimis lanəha,[‡] kəni natimnati min u kəmol məmə nəghatien min u rəhan okəhuva motol nipəhriənien.

³³ Kəni əmeiko Pailət tuvən min imə, kəni mauin e Iesu tuva məhtul aupən e nəhmtin, kəni mətapuəh ohni məmə, “?Təhro? ?Ik kig rəha nətəm Isrel?”[§]

³⁴ Kəni Iesu tənı=pən kəm in məmə, “?Ik aru əmə nətətapuəh lankonu lan, uə nətətapuəh mətəu-inu nətəmimi kəutəni=pinə iəu kəm ik?”

[‡] 18:21 Lou rəha nətəm Isrel tətəni məmə iətəmimi kəti ko təsəni pətigəm aruian in e kot. Mətəu pris asoli agin tətətapuəh o Iesu məmə otəni pətigəm aru in. § 18:27 Jon

13:38 * 18:28 E fes u, Jon tətəgətun məmə nətəmi asoli rəha Isrel ilah kəutalkut pik o nitəu-pənien lou əlkələh min rəhalah, mətəu ilah kautol məmə ilah kəutohamu iətəmi kəti timis mətəu-inu kəsotolkeikeien in. † 18:28 Jon 11:55 ‡ 18:32 Iesu təməni məmə in otimis e nigı kəməluau (Mat 20:19; 26:2; Jon 3:14; 8:28; 12:32-33). Kəni nətəm Rom, ilah kəutohamu nətəmi kautol nərahien, mautətu-pəri ilah e nigı kəluau. Mətəu nətəm Rom kəsotegəhanien məmə nətəm Isrel, ilah okotohamu itəmi iətəm tatol nərahien. § 18:33

Mat 2:2; Luk 23:2-3

³⁵ Kəni Pailət təni=pən məmə, “?Təhro? !?Ik nīkim təhti məmə iəu iətəm Isrel kəti u!? Nətəmimi imam ikin əmə mine pris asoli mīn rəham, ilah kəmotegəhan=pa lam e nəhlmək. ?Ik nəmol nati nak?”

³⁶ Kəni Iesu təni məmə, “İəu, iəsoliən kig rəha niftəni u. Nəmə iəu kig kəti təhmen e kig mīn rəha nəhue niftəni u, kəni rəhak nətəmimi mīn okotəluagin, motoh nətəmimi mīn u kotalkeikei məmə okotəfən iəu e nəhlmi nətəmi asoli rəha nətəm Isrel. Mətəu iəu səniəmə kig kəti rəha nəhue niftəni u.”*

³⁷ Kəni Pailət təməni məmə, “Pəhriən. Ik kig kəti ko.”

Kəni Iesu təni məmə, “Ik nəməni məmə iəu kig kəti. İəu iəməir=pa e nəhue niftəni u o nati kətiəh əmə, məmə iətəhtul pətīgəm mətəni pətīgəm nīpəhriənən.† Kəni iətəmimi iətəm nīkin tagiən məmə otitəu=pən nīpəhriənən, kəni in tatətəlig e rəhak nəghatiən.”‡

³⁸ Mətəu Pailət təni=pən kəm in məmə, “?Nak u, nīpəhriənən?”

Pailət təmakil məmə
Iesu təkeikei mimis

(*Mat 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25*)

Kəni Pailət təmiet mīn muvən meh nətəmi asoli mīn rəha nətəm Isrel, məni=pən kəm lah məmə, “İəu iəseruhiən noliən tərəh kəti mine e suah u, iətəm tətəni məmə suah u təmərəkīn lou.§ ³⁹ Mətəu e noliən rəhatəmāh, e nian rəha lafet rəha Pasova, nian rəfin iatītis suah kəti mahli pətīgəm e kaləpus. ?Kəni təhro? ?İtəmāh nəkolkeikei məmə iəu iəkegəhan lan kəni mītis kig rəha nətəm Isrel?”

⁴⁰ Kəni ilah kotagət əfəmāh motəni məmə, “!Kəpə! !İtimāh iəkotəpəh suah ko, iəkotolkeikei Parəpəs!” Parəpəs u, in iakləh kəti, kəni in təmətəluagin mətəhamu itəmi məmə otəhgi pətīgəm kəpmən rəha Rom.*

19

¹ Kəni Pailət təməfən Iesu e nəhlmi rəhan mīn soldiə mīn, kəni ilah kəmotalis.* ² Kəni kəmotəmki nīləuis iətəm tol nihlīn nihlīn, motol kəfəfau lan, təhmen e kəfəfau rəha kig, kəni motaharu=pən e rəhn-kapə. Kəni məhuvən=pən e kot əfəmāh kəti kəm in, tol nəugi naris lan, təhmen e kot rəha kig. ³ Kəni ilah məhuva ohni, mətəuvsan lan, kəni mətəni məmə, “Ik u inu, kig rəha nətəm Isrel. İtimāh iəkotəfən nisaiən kəm ik.” Kəni ilah mautem=pən əmə nīkapīn.

⁴ Kəni Pailət tiet mīn muvən ihluə, kəni mətəni=pən kəm nətəmimi məmə, “Ei, nətəmimi. İəu iəkahlī pətīgəm mīn suah u tuva ihluə, məmə itəmāh onəkoteruh-to məmə iəu iəsehiən noliən tərəh lan mine.” ⁵ Kəni Iesu təmiet mīn muva ihluə. In tətəfəfau e kəfəfau u kəmol e ləhi iətəm tol nihlīn-nihlīn, təhmen e kəfəfau rəha kig, kəni matuvən e kot əfəmāh tol nəugi naris, təhmen e kot rəha kig, kəni Pailət təni=pən kəm lah məmə, “!Nətəmimi! !Oteh-to! Suah u inu!”

⁶ Mətəu nian pris asoli mīn mine soldiə mīn nətəm kəutəhtul o Nīmə Rəha Uhgīn kəmotafu, ilah kəmotagət əfəmāh mautəni məmə, “!Okətu-pəri e nīgi kəməluau! !Okətu-pəri e nīgi kəməluau!”†

Kəni Pailət təməni=pən kəm lah məmə, “İntələh, itəmāh pīsīn əmə, otos məhuvən, motətu-pəri e nīgi kəməluau. Mətəu iəu iəseruhiən noliən tərəh kəti mine lan.”

⁷ Mətəu ilah kotəni məmə, “Rəhatīmāh kəti əha ikin lou tətəni məmə in otəkeikei mimis, mətəu-inu in tətəni məmə in Nəti Uhgīn.”‡

⁸ Kəni nian Pailət təmətəu nəghatiən u, in təməgin pīk təhmīn mīn. ⁹ Kəni in təmətiğ muvən mīn imə, mətəpuəh o Iesu məmə, “?Ik iətəm iə?”§

* 18:36 Luk 17:21; Jon 6:51 † 18:37 Jon 3:32 ‡ 18:37 Jon 8:47 § 18:38 Luk 23:4 * 18:40 Uək 3:14 * 19:1 Aes 50:6; 53:5 † 19:6 Uək 3:13 ‡ 19:7 Lev 24:16; Mat 26:63-66; Jon 5:18; 10:33 § 19:9 Pailət təmətəpuəh lanəha o nəhruniən məmə nəmə təhro Iesu in uhgīn əkəku kəti, uə nəmə təhro nīkin tətəhti məmə Iesu in iətəm e nītəni pīsīn kəti kəni iətə-pīsīn kəti in otakil noliən rəhan (Luk 23:6-7). Iesu tinuhalpīn rəkis nəghatiən rəhan, mətəu Pailət təməsəniən nīpəhriənən lan (Jon 18:36-38a; Aes 53:7).

Mətəu Iesu təsuhəlpiniən rəhan nəghatiən. ¹⁰ Kəni Pailət tənə=pən kəm in məmə, “? Təhro nə səni=paieñ kəm iəu? ?Ik nə səhruniən məmə iəu iətos nəsanəniən məmə iəkahlə pətiğəm ik, kəni matos min nəsanəniən məmə okəhti=pən ik e niği kəməluau?”

¹¹ Kəni Iesu tənə=pən kəm in məmə, “Nəmə UhgİN təməsolieñ nati u, ko ik onəsos ağıniən nəsanəniən məmə onəkakil iəu.* Tol lanəha, noliən tərəh rəha iətəmi u iətəm təməfiñə iəu e nəhlməm, in tərəh mapirəkis rəham.”†

¹² Kəni tətəuəin e nian əha, Pailət təmolkeikei məmə otəhlman e Iesu. Mətəu nətəmi asoli min rəha nətəm Isrel kətagət əfəməh mautəni məmə, “Nəmə nəkəhlman e suah u mahli pətiğəm, kəni ik səniəmə iətəmi rəha Sisə. Iətəmi kəti u iətəm tətəni məmə in kig in tikimİR rəha Sisə.”

¹³ Kəni nian Pailət təmətəu nəghatiən u, kəni təmit Iesu muva min ihluə. Kəni in təmuvən əha ikin kəti, nərgİN u, Lou Kəpiel EpİN-EpİN, e nəghatiən Isrel, in Kapata,‡ kəni mətəharəg-pəri e jeə rəha nakiliən. ¹⁴ TİnuəkİR mitİgar təhtul əhruahru, e nian əhruahru rəha nol əpenə-penəieñ o noliən lafet rəha Pasova.

Kəni Pailət tənə=pən kəm nətəm Isrel məmə, “!Ei, nətəmi min əpə! !Otafu-to! !Suah u in kig rəhatəmah!”§

¹⁵ Mətəu ilah kəmotagət əfəməh, motəni məmə, “!Ohamu! !Ohamu! !Ətu-pəri e niği kəməluau!”

Kəni Pailət təməni=pən kəm lah məmə, “?Itəmah nəkotolkeikei mə iəu iəkətu-pəri kig rəhatəmah e niği kəməluau?”

Mətəu pris asoli min kotəni məmə, “!Sisə əmə u, in rəhatiməh kig!”

¹⁶ Kəni Pailət təmegəhan=pən e Iesu tuvən e nəhlmilah, məmə soldia min rəha Rom okəhuvən motətu-pəri e niği kəməluau.*

Soldia min kəmotətu-pəri Iesu e niği kəməluau

(*Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43*)

Kəni ilah kəmotələs Iesu məhuvən. ¹⁷ In tatələs niği kəməluau rəhan,† miet matuvən ikin kəti min, nərgİN u, Kolkotə e nəghatiən rəha nətəm Isrel. NİpətİN u, “LouipİL-uipİL.”

¹⁸ Kəni ikin əha, kəmotətu-pəri Iesu e niği kəməluau. Kəni kəmotatİg motəhti=pən min iətəmi mil keiu e niği kəməluau keiu min, kəti e nİkalİN maru, kəti e nİkalİN məuİL, kəni Iesu in tətəhkul e nəlugİN e lau.

¹⁹ Kəni Pailət təməni kətəi rəkis nəghatiən kəti, kələs kan kəhti=pən e rəhn-kapə niği kəməluau. Nəghatiən u tətəni məmə,

IESU

IƏTƏM NASƏRIT

KIG RƏHA NƏTƏM ISREL‡

²⁰ Kəni nətəm Isrel tepət, ilah kotəfin nəghatiən u, mətəu-inu ikin əha kəmotəhti=pən Iesu ikin, in iuəkİR əmə o taun.§ Kəni nəghatiən u, kəmətei rəkis e nəghatiən rəha nətəm Isrel, mine nəghatiən rəha nətəm Rom, mine nəghatiən rəha nətəm Kris.

²¹ Kəni pris asoli min rəha nətəm Isrel, kəməhuvən motəni=pən kəm Pailət məmə, “Onəsəteieñ məmə, ‘Kig rəha nətəm Isrel.’ TəuvİR mə onəkətəi məmə, ‘Suah u in tətəni məmə in kig rəha nətəm Isrel.’ ”*

²² Mətəu Pailət tənə məmə, “!Kəpə! Nati iətəm iəmətei təməhli əmə lanəha.”

Soldia min kəmotəuəri natimnati rəha Iesu

²³ Kəni nian soldia min kəmotəhti-pəri rəkis Iesu e niği kəməluau, kəni motos rəhan napən, kəni motəuəri nəhmtİN kuvət, mətəu-inu soldia min ilah kuvət. Mətəu kot əfəməh rəhan, iətəmi iətəm in təmol napən, təməsilpiniən napən lan, in təmol ariəpiə

* 19:11 Rom 13:1 † 19:11 Jon 18:30; Uək 3:13 ‡ 19:13 Kapata in ikin kəti kəməlin kəpiel iətəm tepİN-epİN min ikin, kol təhmen əmə e simen. § 19:14 Jon 19:19,21-22 * 19:16 Pailət in təhrun əmə məmə Iesu nati tərəh tikə lan, mətəu in təhrun min məmə nəmə təsolieñ nİkilah, okotol nərahieñ, kəni Sisə u kig rəha Rom təhrun nərakieñ lan e uək rəhan. † 19:17 Luk

14:27 ‡ 19:19 Jon 19:14,21 § 19:20 Hip 13:12 * 19:21 Jon 19:14

əmə napən əha. ²⁴ Kəni soldia min u kintəni-əni kəm lah min məmə, “Ei, təsəvirian məmə okotearis nati u. Təuvir məmə okotatu əmə e tais ohni. Kəni iətəmi tol win lan, in tos rəhan u kot.” Nati u təmiet məmə otol nəghatiən rəha Nauəuə Rəha Uhgın tuva mol nıphriənian, u təməni məmə,

“Ilah kəmotəmki rəkis rəhak napən. Ilah kəmotəuəri e lah min.

Kəni ilah kəmotatu e tais məmə otəgətun məmə pəh otos napən min əha.”†

Kəni tol lanəha, soldia min kəmotol pəhriən lanəha.‡

Iesu mine rəhan mamə

²⁵ Kəni iuəkir əmə o niği kəməluau rəha Iesu, nıpətan kuvət kəmutəhtul əha ikin. Mamə rəha Iesu, mine pia rəhan mamə, mine Meri kəti min, pətan rəha Klopəs, mine iahunin kəti min Meri pətan Maktələ. § ²⁶ Kəni nian Iesu təmeruh rəhan mamə mine suah u iətəm in tolkeikei pik* kautəhtul e nıkalın, kəni təni=pən kəm rəhan mamə məmə, “! Pətan, nətım kol!”

²⁷ Kəni məni=pən kəm suah u məmə, “!k rəham u mamə.” Kəni tətəuəin e nian əha, suah u təmit pətan u mian iman ikin, kəni in təmāteh vivi in, təhmen e rəhan əhruahru mamə.

Iesu tinimis

(*Mat 27:45-56; Mak 14:33-41; Luk 23:44-49*)

²⁸ Kəni uərisig lan, Iesu təməhrun məmə uək min iətəm in təmuva məmə otol, tinol naunun rəkis. † Kəni o nolian nəghatiən min e Nauəuə Rəha Uhgın tuva mol nıphriənian lan, in təməni məmə “!nəuəuə.”‡

²⁹ Kəni nosinati əkəku kəti əha ikin tətəharəg, kəmiuvi=pən wain lanu tarfu, məni lan nəhmtin teiuaiu. Kəni ilah kəmotələs nati kəti talus-alus təhmen e kotin, kəni motəfən e wain u, kəni motətu=pən e nəhlmi niği kəti kətəni məmə hisop, kəni motləfəri tuvən iuəkir o nohli Iesu, məmə otəmnim. ³⁰ Kəni nian in təməmnim wain u nəuətin, kəni məni məmə, “!Natimnati rəfin tinol naunun!”§

Kəni in təmarəg iahu e rəhn-kapə, mehag pətigəm e rəhan nehagiən tiet, kəni mimis.

Suah kəti təməu nıkali Iesu

³¹ Nian əha rəha nol əpenə-pənəian, mətəu-inu okəni lauig lan, nian rəha Sapət. (Kəni Sapət u, in Sapət keikei kəti.)* Kəni nətəmi asoli rəha nətəm Isrel kəsotolkeikeian məmə nıpəti suah milahal əha okəhləhkul e niği kəməluau mətəuərus=pən nian əha. Kəni o nati əha inəha, ilah kəməhuvən motətapuəh o Pailət məmə otahli=pən rəhan min nətəmimi, kəhuvən, motəhtihli nəhlkilahal, pəh ilahal okəhlimis uəhai əmə. Konu ilah okotələs rəkis nıpətılahal. ³² Kəni soldia min kəmotəpən motəhtihli nəhlki suah mil u keiu iətəm kəmotəhti=pən ilau e niği kəməluau ilahal Iesu.

³³ Mətəu nian kəməhuva o Iesu moteruh məmə in tinimis rəkis. Kəni əmeiko, ilah kəsotəhtihliən nəhlkin. ³⁴ Kəni soldia kəti təməu əmə nıkalın e rəhan nıərə, † kəni rəueiu agın, nıərə mine nəhu kəmuaiu əhmen-əhmen əmə, ‡ mətueiuaiu e nıpətin. § ³⁵ (Kəni suah kəti əha ikin tətəhtul,* in təmeh natimnati min u e nəhmtin. Kəni nəghatiən min rəha suah u, in təhruahru, kəni in təhrun məmə in tətəni pəhriən. Kəni in tətəni pətigəm məmə itəmāh min onəkotəhrun motəhatətə lan.) ³⁶ Natimnati min u kəməhuva məmə okotol nəghatiən e Nauəuə Rəha Uhgın tuva mol nıphriənian lan, † u tətəni məmə, “Ko

† 19:24 Sam 22:18 ‡ 19:24 Jon 19:28,36,37 § 19:25 Luk 8:2; Jon 20:1,18 * 19:26 Jon tətəni aru əmə in məmə, “suah u iətəm in tolkeikei pik” (Jon 13:23). † 19:28 Jon 17:4 ‡ 19:28 Sam 69:21; Jon 19:29 § 19:30 Luk 12:50; Jon 4:34; 17:4 * 19:31 Sapət u, in Sapət keikei kəti, mətəu-inu təmuva əhruahru e nian rəha lafet rəha Pasova. † 19:34 Sek 12:10; Nəh 1:7 ‡ 19:34 Nian nıərə mine nəhu kəmuaiu tətəgətun məmə Iesu təmimis pəhriən agın. § 19:34 1Jon 5:6-8 * 19:35 Aposil Jon iətəm təmətei nauəuə u, in tətəghati aru əmə lan e fes 35 (Jon 19:26; 21:24). † 19:36 Jon 19:24,28,37

nikilkilin kəti təsitəgitiən.”[‡] ³⁷ Kəni nəghatiən kəti min e Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni məmə, “Ilah okoteruh suah u iətəm kəmotəu.”[§]

Josip mine Nikotiməs, ilau kəmatənīm Iesu

³⁸ Kəni uərisig e natimnati min u, iətəm Aramatia kəti, nərgin u, Josip. Josip u, in iətəmimi kəti rəha Iesu, mətəu tətəhluəig e nati u, mətəu-inu tətəgin e nətəmi asoli rəha nətəm Isrel.* In təmuvən meruh Pailət, kəni tətəpuəh ohni məmə otegəhan lan pəh tos rəkis nīpəti Iesu. Kəni əmeiko, Pailət təmegəhan lan, kəni in təmuvən mos rəkis. ³⁹ Kəni Nikotiməs, u aupən in təmuvən meruh Iesu lapin,[†] in təmuvən ilau Josip. In tatitol kətim kəti, təməriəuəh e nati pien-pien min u mir mine alos. Kətim u təfigəm təhmen e tate kilo.

⁴⁰ Kəni ilau kəmuos rəkis nīpəti Iesu, muəuveg e napən təuvir kəti, nərgin u linən. Kəni ilau kəmuol=pən mir mine alos e napən u, təhmen əhruəhru əmə məmə inu nətəm Isrel kəutəuveg nīpəti iətəmimi mine lan, mautohtənīm. ⁴¹ Kəni ikin əha kəmətu-pəri Iesu ikin e niği kəməluəu, nīmai kəti əha ikin, kəni ikin əha, nīpəg kəpiel kəti əha ikin, iətəm katitənīm itəmi ikin. Kəni ikin əha, kəsitənīm=pən əhanəhiən iətəmi kəti ikin.[‡] ⁴² Kəni ilau kəmuəluəu=pən nīpəti Iesu e nīpəg kəpiel u, mətəu-inu nian əha in nian rəha nətəm Isrel kautol əpenə-penə lan o Sapət,[§] kəni nīpəg kəpiel iətəm katitənīm itəmi ikin, in iuəkir əmə.

20

Iesu tinəmiəgəh min

(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12)

¹ E Sante, ləplapin agin, tətəpinəpu əhanəh, Meri u pətan Maktələ,* təmuvən e nīpəg kəpiel. !Kəni meruh məmə kəpiel asoli u kəmahtipəsīg e nīpəg kəpiel lan, kəmisuə rəkis! ² Tol lanəha, kəni in təmaiu mītəlig muvən o Saimon Pitə mine iətəmimi u kəti min rəha Iesu, u Iesu tolkeikei pīk, kəni mənī=pən kəm lau məmə, “Ilah kəmotələs rəkis nīpəti İərməniğ əpəha e nīpəg kəpiel. Kəni iəkotəruru məmə kəmotələhu=pən iə nīpətin.”

³ Kəni Pitə mine iətəmimi kəti min u rəha Iesu, kəmiaiet mətian məmə okueruh nīpəg əha. ⁴ Kəmuəiu əsanən mian, mətəu suah u kəti in təmaiu maupən mapirəkis Pitə, maupən muvən əpəha nīpəg u ikin. ⁵ Kəni in təməməhli-əməhli məsal=pən əpəha imə, kəni meruh napən təuvir u linən tətəməhli, mətəu in təməsuvəniən imə.

⁶ Kəni Saimon Pitə in təmiet pətīgəm=pa min, kəni miuvig=pən uəhai əmə imə e nīpəg kəpiel u, kəni meruh napən min u kautəməhli, ⁷ kəni meruh min napən u kəməuveg rəhn-kapə Iesu lan aupən. Napən u, in təsəməhli-pəniən ilah napən min u nəuvein, mətəu in kəmaiu-aiu vivi kələhu pisin. ⁸ İətəmimi u rəha Iesu iətəm təmaupən, in min təmuvən imə e nīpəg kəpiel, kəni in təmeruh natimnati min u, kəni in təməhatətə məmə Iesu tinəmiəgəh min. ⁹ (Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni məmə Iesu otəkeikei məmiəgəh min e nimisiən, mətəu ilah kəsotəhrun vivi əhanəhiən nəghatiən əha.)[†]

Meri u pətan Maktələ in təmeruh Iesu

(Mak 16:9-11)

¹⁰ Kəni iətəmimi mil u rəha Iesu kəmatəlig mətian imalau ikin, ¹¹ mətəu Meri in tətəhtul iuəkir e nīpəg kəpiel u mətasək. Kəni nian in təmətasək əhanəh, kəni məməhli-əməhli mətasal=pən əpəha e nīpəg. ¹² Kəni əmeiko mafu əgelo keiu əpəha imə. Napən

[‡] 19:36 Iesu in təhmen e Nəti Sipsip rəha lafet rəha Pasova kəni nīran otosmiəgəh nətəmimi rəha Uhgīn. (Jon 1:29; 1Kor 5:7; 1Pitə 1:19) Təhmen məmə kəməsatgəhliən nikilkili nenəti sipsip min iətəm katoh e lafet rəha Pasova (Eks 12:46; Nam 9:12), e nolien əhmen əmə, nikilkili Iesu kəti, təməsitəgitiən. Sam 34:20. [§] 19:37 Sek 12:10; Nəh 1:7 * 19:38 Jon 7:13 [†] 19:39 Jon 3:1-2; 7:50 [‡] 19:41 Afin-to futnot e Jon 11:38 iətəm tətəghati e nolien rəha nitənimiən itəmi. [§] 19:42 Afin-to futnot e 19:31. * 20:1 Luk 8:2; Jon 19:25 [†] 20:9 Sam 16:10; Aes 53:11; Luk 24:25-27,46; Jon 2:22; Uək 2:24-28

rəhalau in tərūən vivi. Ilau kətuəharəg əha kəmələhu=pən Iesu ikin. Kətiəh tətəharəg e nime i rəhn-kapə, kəni kətiəh e nime i nəhlkin.

¹³ Kəni ilau kəmuətapuəh ohni məmə, “Pətan. ?Ik nətasək o nak?”

Kəni in təməni=pən kəm lau məmə, “İlah kəmotələs rəkis nīpəti İərməniğ rəhak, kəni iəkəruu məmə kəmotələhu=pən iə.”

¹⁴ Nian in tīnəni rəkis nəghatiən u, kəni meirair, kəni meruh Iesu tətəhtul, mətəu in təruru məmə Iesu.

¹⁵ Kəni Iesu təmətapuəh ohni məmə, “Pətan. ?Nətasək o nati nak? Ik nətasal e pəh?”

Mətəu pətan u, nīkin təhti məmə mətə iətəmi u tətəfəl nati əha ikin əha, kəni in təməni=pən kəm in məmə, “İətəmi asoli, nəmə ik nəmələs rəkis nīpətin, kəni mələhu=pən ikin kəti, əui, əni=pa-to kəm iəu, pəh iəu iəkuvən mos.”

¹⁶ Kəni Iesu təni=pən məmə, “Meri.”[‡]

Kəni Meri təmeirair uəhai əmə, məsal=pən meruh, kəni məni məmə, “!Raponi!” (Inu nəghatiən rəha nətəm İsrəl u, nīpətin təni məmə, “Rəhak İəğətun.”)

¹⁷ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Saskəlimiən iəu, mətəu iəu iəsuvən əhanəhiən əpəha ilis o rəhak Tatə. Mətəu ik, uvən, meh piak mīn kəni məni=pən kəm lah məmə iəu inatitəliğ=pən ilis o rəhak Tatə, kəni in mīn rəhatəmāh Tatə. In Uhgīn rəhak, kəni in Uhgīn mīn rəhatəmāh.”

¹⁸ Kəni Meri təmuvən meruh nətəmimi mīn rəha Iesu, kəni təni=pən kəm lah məmə, “!Nəsuaħ mīn əpə! !İəu iəmeruh İərməniğ!” Kəni in təməni pətiğəm nəghatiən mīn iətəm Iesu in təməni=pən kəm in.

Nətəmimi mīn rəha Iesu kəmoteruh in
(*Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49*)

¹⁹ E Sante ləhnaiuv, nətəmimi mīn rəha Iesu kəmotuhapumīn ilah mīn əpəha e nime kəti, kəni motasiğ e doə motol lok lan, mətəu-inu ilah kəutəğīn e nətəmimi asoli rəha nətəm İsrəl. Kəni əmeiko, Iesu təmuva məhtul e nəluğīn e lah kəni məni=pən kəm lah məmə, “Pəh nəməlinuian tətətiğ o təmah.”[§] ²⁰ Kəni məğətun nəhlmin mīne nəhlkin kəm lah, kəni nīkilah təmagiən piğ mətəu-inu kīnoteruh İərməniğ.*

²¹ Kəni Iesu təni=pən mīn kəm lah məmə, “Pəh nəməlinuian tətətiğ o təmah.[†] Tol mə rəhak Tatə təmahli=pa iəu,[‡] e nolīən əhmen əmə, iəu iətəhli=pən itəmah.”[§] ²² Kəni nian in tīnəni rəkis nəghatiən u, kəni in təməhəg=pən e lah, kəni məni məmə, “İtəmah, otos Narmin Rəha Uhgīn.* ²³ Nəmə nəkotalu e nolīən tərāh rəha iətəmimi, kəni Uhgīn mīn otəfəl rəkis nolīən tərāh rəhan. Mətəu nəmə itəmah nəsotaluian e nolīən tərāh rəha iətəmimi, kəni Uhgīn otəsaluian lan kəni məsafəl rəkisiən.”[†]

Iesu mīne Toməs

²⁴ Kəni iətəmi tuələf u kəti rəha Iesu, nərgīn u Toməs, u kətauin lan məmə, Mil-Mil, in təmikə e nian Iesu təmīet pətiğəm=pa o lah. ²⁵ Kəni in mīn nəuvein, ilah kəmotəni=pən kəm in məmə, “!Ei, iəmoteruh rəhataħ İərməniğ!”

Mətəu Toməs təməni=pən kəm lah məmə, “Nəmə iəkəruh nime i nil e nəhlmin mil, konu iəkək e nəuanəhlmək, konu meapən e nime i nīrəu e nīkalīn, konu pəh iəkəni nīpəhriənīən məmə in pəhriən məpanəhatətə lan. Mətəu nəmə iəsehīən, ko iəsəhatətəiən lan.”[‡]

²⁶ Kəni tīnos nəfakiən apiəpiə kətiəh rəkis, nətəmimi mīn rəha Iesu kətuəharəg mīn əpəha imə, e nime kətiəh əmə, kəni motəhtipəsīg e doə, motol lok. Kəni Toməs əha ikin ilah mīn. Nati əpnəpīn kəmol lok e doə, mətəu Iesu tatiğ muva mīn məhtul e nəluğīn e lah məni=pən məmə, “Pəh nəməlinuian tətətiğ o təmah.”[§] ²⁷ Kəni məni=pən kəm Toməs

[‡] 20:16 Iesu təmauin e nərgi Meri e nəghatiən Aram, u nəghatiən əhruahru rəhalau, konu in təhrun məmə Iesu. Mətə ilau kətuəğhati e nəghatiən Kris kəm lau mīn e fes 13-15.

§ 20:19 Jon 20:21,26; Jon 14:27; 16:33 * 20:20 Jon 16:19-22 † 20:21 Jon 20:19,26 ‡ 20:21 Jon 3:17 § 20:21 Mat 28:19; Jon 17:18 * 20:22 Esik 37:9; Jon 7:39; Uək 2:38; 8:15-17; 19:2; Kəl 3:2 † 20:23 Mat 16:19; 18:18

‡ 20:25 Mak 16:11 § 20:26 Jon 14:27; 20:19,21

məmə, “Eruh-to nəhlmək. Va mek e nəuanəhlməm. Kəni muahru=pa e nəhlməm kəni meapən e nimej nīrəu u e nīkalik. Səniən neiuəiən lan, mətəu ik onəkəkeikei məhatətə lak.”*

²⁸ Kəni Toməs təni=pən kəm in məmə, “Ik rəhak İərmənig, kəni ik rəhak Uhgīn.”†

²⁹ Kəni İesu təni=pən kəm in məmə, “Ik nəməhatətə lak, mətəu-inu nəmeruh iəu.‡ Mətəu nətəmimi min u kəsoteruhien iəu, kəni ilah kəutəhatətə lak, ilah okotos nəuviriən pəhriən, nīkilah tagiən pəhriən.”§

Nauəuə u, kəmətəi məmə nətəmimi okotəhatətə e İesu

³⁰ İesu təmol nəmtətiən min tərət e nəhmti rəhan nətəmimi, iətəm kəsətəi rəkisiən e nauəuə u.* ³¹ Mətəu kəmətəi natimnati min u e nauəuə u məmə itəmah onəkotəhatətə† məmə İesu in Kristo iətəm Uhgīn təməni məmə otahli=pa, inu Nəti Uhgīn. Kəmətəi lanəha, məmə itəmah onəkotos nəmiəgəhiən e nərgin, mətəu-inu itəmah nəutəhatətə lan.‡

21

İesu təmol əpu in kəm rəhan nətəmimi ilah səpīn

¹ Uərisig e natimnati min u, İesu təmol əpu min in o rəhan min nətəmimi,* əpəha e nīpəkīl e nīkali nəhu asoli, kətəni məmə Lek Kaləli.† Kəni təmol əpu in lanu. ² E nian əha, nətəmimi min u rəha İesu kəmotəliuək kətiəh: Saimon Pitə, mine Toməs u kətauin lan məmə Mil-Mil, mine Nətaniəl u iətəm Kaləli iman lahuənu Kenə, mine nəti Səpəti mil,‡ mine iətəmimi mil keiu min rəha İesu. ³ Saimon Pitə təni=pən kəm lah məmə, “İəu inatuvən iəkauəl e nəmu min.”

Kəni ilah kotəni məmə, “Intəh, pəh kitah rəfin kəhuvən.” Kəni ilah rəfin kəmotəiuiəu, məhuvən e bot kəti. Kəni Pitə təməpəg rəhan napən o uək. Kəni ilah kəməhuvən, motəraki e net, mətəuarus tian. Mətəu kəsotosiən nəmu kəti mine.§

⁴ Kəni tīnatiən, kəni İesu tuva mətəhtul ipari, mətəu rəhan min nətəmimi, ilah kotəruru məmə İesu.*

⁵ In tətəpuəh o lah məmə, “!Nəman! ?Nəsotosiən nəmu kəti?”

Kəni ilah kotəni məmə, “Kəpə, nəmu tikə.”

⁶ Kəni in təni=pən kəm lah məmə, “Intəh, otəraki=pən-to e net e nəven maru ikin e nīkali bot, kəni onəkotiivi nəmu nəuvein.” Kəni əmeiko, kəmotəraki pətigəm e net, əmeiko, minotəruru niuvi-pəriən, mətəu-inu net təri minəri minəriəuəh e nəmu.†

⁷ Kəni suah u iətəmi İesu tolkeikei pīk, in təni=pən kəm Pitə məmə, “!Ei! !İərmənig əhruahru əha!” Kəni nian Pitə təmətəu nəghatiən u, təmətəuti uəhai əmə e rəhan kot, kəni miuvig pətigəm ləuantəhi, meai muvari. ⁸ Kəni nətəmimi min u nəuvein rəha İesu, ilah kəməhuvəri e bot, motiivi net əpəha təməriəuəh e nəmu, mətəu-inu bot iuəkir əmə o nīpəkīl, təhmen əmə o hanrit mitə. ⁹ Kəni nian ilah kəməhuvəri, moteruh nigəm əkəku kəti əha ikin, nəuanəmkeiuv tatuəu əhanəh, kəni nəmu nəuvein əha ikin, kətuvan e nigəm, mine pīret əha ikin.

¹⁰ Kəni İesu təni=pən kəm lah məmə, “Otos nəmu min ko nəuvein iətəm nəmos məhuva.”

¹¹ Kəni Saimon Pitə təmuvən min e bot, kəni miuvi kəkan net muvən əpəha ipari. Net u təriəuəh e nəmu asoli min, ilah rəfin uan-hanrit fifti-tri. Kəni nati əpnarīn məmə net u təməriəuəh pau e nəmu, mətəu in təməsəhapuiən. ¹² Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “Əhuva motəuən.” Kəni ilah nīkilah təgin məmə otətəpuəh ohni məmə, “?Ik pəh u?” mətəu-inu ilah kīnotəhrun əsas məmə in İərmənig. ¹³ Kəni İesu təmos pīret muva məfən kəm lah, kəni məfən min nəmu.

* 20:27 Luk 24:40 † 20:28 Nəh 4:11 ‡ 20:29 Jon 3:15 § 20:29 1Pitə 1:8-9 * 20:30 Jon 21:25 † 20:31 Jon 3:15 ‡ 20:31 Jon 19:35 * 21:1 Jon 21:14; Jon 20:19,26 † 21:1 Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə “nəhu Lek Taipiriəs,” in nərgi nəhu Lek Kaləli kəti min. ‡ 21:2 Nəti Səpəti mil keiu, ilau u Jemis mine Jon. Jon u inu in təmətəi nauəuə u. § 21:3 Luk 5:5 * 21:4 Luk 24:16; Jon 20:14 † 21:6 Luk 5:4-7

¹⁴ Kəni inu, nian tatol kisil lan, iətəm Iesu təmol əpu in o rəhan min nətəmimi uərisig e nian in təmimis, kəni məmiəgəh min. †

Iesu mine Pitə

¹⁵ Nian ilah kinotauən rəkis, Iesu tətəpuəh o Saimon Pitə, məmə, “Saimon Pitə, nəti Jon. ?Ik nəkolkeikei iəu tapirəkis nətəmi min u?”

Pitə təni=pən kəm in məmə, “Əuəh, İərmənig, ik nəkəhrun məmə iəu iəkolkeikei pik ik.” §

Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “İntəh, ik onəkaugın rəhak nenəti sipsip min.”

¹⁶ Kəni Iesu tatig mətapuəh min ohni məmə, “Saimon, nəti Jon. ?Ik nəkolkeikei iəu?”

In təni=pən kəm Iesu məmə, “Əuəh İərmənig, ik nəkəhrun məmə iəkolkeikei ik.”

Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “İntələh, ik onəkəsəl vivi o rəhak min sipsip.”*

¹⁷ Kəni mau kisil lan, Iesu tatig mətapuəh min ohni məmə, “Saimon, nəti Jon. ?Ik nəkolkeikei iəu?” †

Kəni Pitə, nikin təmahmə, mətəu-inu Iesu tətəpuəh ohni mau kisil, məmə, “?Ik nəkolkeikei iəu?” Kəni in təni=pən kəm in məmə, “İərmənig, ik nəkəhrun rəfin natimnati. † Nəkəhrun məmə iəu iəkolkeikei ik.”

Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “İntəh, ik ətaugın rəhak min sipsip.” §

¹⁸ “Nipəhrənənən agın u iətəni kəm ik məmə, əpən, e rəham nətəm aluəiən, nəmətear-gin aru rəham kətəuti, kəni mətəliuək matuvən ikin min rəfin iətəm nəkolkeikei məmə nəkuvən ikin. Mətəu nian ik onəkəuəhli, onəkəuəhru e nəhlməm, kəni iətə-pisın kəti otəlis-ərain rəham kətəuti, kəni mit ik nəkian ikin ik nəsolkeikeiən məmə nəkuvən ikin.”

¹⁹ E nəghatiən u, Iesu təmaupən mətəni pətigəm rəkis əmə, nolən iətəm Pitə otimis, kəni rəhan nimisiən,* in otəfəri nərgi Uhgın. †

Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “İntəh, uərisig lak.” †

Iesu mine suah u
iətəm Iesu tətəmolkeikei pik

²⁰ Kəni Pitə teirair meruh iətəmimi kəti rəha Iesu tətəuərisig e lau, iətəmimi u Iesu tolkeikei pik. İətəmi əha inəha, iətəm tətəiəu-iəu muva iuəkir o Iesu e nian kəməutəuən e lafet rəha Pasova, kəni mətətapuəh ohni məmə, “?İərmənig, pəh u otegəhan=pən lam e nəhlmi rəham min tikimır?” §

²¹ Nian Pitə təmeruh in, kəni tətəpuəh o Iesu məmə, “?İərmənig, mətəu təhro e suah kəha?”

²² Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “?Nəmə iəu iəkolkeikei məmə in otətəmiəgəh muvən mətəuərus nian iəkətəlig=pa min, ik onəkəhrun o nak? Ik u, ik onəkəkeikei muərisig lak.”

²³ Kəni tol lanəha o nati u Iesu tətəni, nəghatiən kəti əha ikin kətəni titələu-tələu e piatah min məmə, “İətəmimi u rəha Iesu otəsımisiən,” mətəu Iesu tətəsənənən kəm Pitə məmə suah u otəsımisiən. In tətəni əmə məmə, “?Nəmə, iəu iəkolkeikei məmə in otətəmiəgəh mətəuərus=pən iəkətəlig=pa min, ik onəkəhrun o nak?”

²⁴ İətəmimi u rəha Iesu in iətəmimi kətəiəh əmə iətəm tətəni pətigəm natimnati min u,* kəni in məteı rəkis nəghatiən min u. Kəni itimah iəkotəhrun məmə nəghatiən min u tətəni, in nipəhrənənən əmə. †

Naunun nəghatiən

† 21:14 Jon 20:1,19,26 § 21:15 Mat 26:33-35; Jon 13:37-38 * 21:16 Esik 34:2; Mat 2:6; Jon 10:11; Uək 20:28; 1Pitə 5:2-3 † 21:17 Jon 13:38 † 21:17 Jon 16:30 § 21:17 Nian Iesu tətəni məmə, “onəkaugın rəhak nenəti sipsip min,” mine “onəkəsəl vivi o rəhak min sipsip,” mine “ətaugın rəhak min sipsip,” kahləni nati kətəiəh əmə e suaru pisın pisın e nəghatiən. * 21:19 Kətəni məmə e nu tate min tətəuə, kəni kəpanətu-pəri Pitə e nigı kəməluəu. † 21:19 Jon 13:36; 2Pitə 1:14 † 21:19 Mat 4:19; 16:24 § 21:20 Jon 13:23,25 * 21:24 Jon 15:27 † 21:24 Nian nəuəveın, Jon tətəghati lanəha, mətəni məmə, “itimah,” uə “in,” məsənənən “iəu,” mətəu in tətəni aru əmə in. (19:35; eruh-to 1Jon 1:1-4 mine Nəghatiən əkuəkır rəha nauəuə u Jon: ?Pəh tətəteı nauəuə u?).

²⁵ Kəni natimnati tepət mın əpəha ikin iətəm İesu təmol‡ kəni nəmə nətəmimi kəmotətei rəkis natimnati mın u ilah rəfin e nauəuə mın, iəu, nikik təhti məmə nəhue niiftəni u təkəku o nəliniən nauəuə mın u.

---

‡ 21:25 Jon 20:30

Uək Mın
Uək Mın Rəha Aposil Mın

Nəghatıən əkuəkır rəha nauəuə u Uək Mın

?Pəh təmətei nauəuə u? **Luk** təmətei nauəuə u. Afın e “Nəghatıən əkuəkır rəha nauəuə u Luk” o nəhrunıən məmə Luk in pəh.

?Təmətei tətuvən kəm pəh? **Luk** təmətei nauəuə u tətuvən kəm in kəti, nərgın u Teofiləs, iətəm kətiəh əmə iətəm Luk təmətei nauəuə u “Nanusıən Təuvır İətəm Luk Təmətei” tətuvən kəm in. Nərgın u, nıpətın təni məmə, “İətəmimi iətəm tolkeikei Uhgın.” Luk təmətei nauəuə u tətuvən kəm suah u, mətəu in təhrun məmə nətəm Isrel tepət mınə İanıhlua tepət okotafın mın.

?Natıgıən təhro lanu nıan təmətei? **Nauəuə** mın rəha Nanusıən Təuvır kəutəghatı e nəmiəgəhiən mınə nımısıən rəha İesu. Nauəuə u tətəni pətıgəm məmə nıməfakı təməhro lanu mətəuıın. Nıpılga nauəuə əupən nəuətın u tətəghatı tepət e uək rəha Pıtə, kəni nıpılga asolı iətəm tətəuırsıg lan tətəghatı e nəmiəgəhiən mınə uək rəha Pol.

?Təmətei nauəuə u o nak? **Luk** təmətei nauəuə u mətəni məmə nıməfakı təməhro lanu mətəuıın, kəni təməhro mın lanu nıməfakı təmevıə. E nıan əha, nətəm Isrel tepət kəsotatıgıən e nıtəni Isrel, mətəu kəutatıg e nıtəni mın iətəm Rom tətərmənıg e lah. Aposil mın ilah rəfın nətəm Isrel. Nanusıən təuvır əha kəmaupən kəni=pən kəm nətəm Isrel mınə Nanıhlua* mın u kəutohtəu=pən nəfakıən rəha nətəm Isrel. Kəni Pıtə mınə Pol mınə ilah mın nəuveın kınautos mınautuvən kəm Nanıhlua mın ənpapın mın. Təmə iərman tolkeikei məmə otıtəu=pən nəfakıən rəha nətəm Isrel, in okəkeikei kəhgi=pən kəni mıtəu=pən mın lou əlkələh mın tepət. Mətəu Pol mınə Pıtə rəueıu kınəuəhrun məmə nəmə iətəmi tolkeikei məmə otəhatətə e İesu, kəni ko nıkın təsəhtıən məmə okəhgi=pən mınə mıtəu=pən lou əlkələh mın əha. Nətəm Isrel tepət nıan kəmotətəu nətəlıgıən u, ilah kınətməkı e Pol mınə Pıtə mınəuol nərahıən kəm lau. Mətəu ilau kəmuhalpın=pən nəghatıən rəhalah. Nıan kəmotələs Pol məhuvən e kot, nətəmi asolı rəha Rom kəməsoteruhıən məmə in təmol natı kəti tərəh. E naunun nauəuə u, Pol in tətatıg əpəha e taun asolı u Rom, u iətəmi asolı agın rəha Rom tətatıg ikın. Kəni Pol təmətəni pətıgəm nanusıən təuvır, iətəmi tıkə məmə otəniəhu.

Uhgın təməni məmə otəhlıpa Narmın rəhan

¹ Teofiləs, e rəhak nauəuə iətəm iəmətəi əupən, iəmətəi nolıən mın rəha natımnatı rəfın iətəm İesu təmol mınə mətəgətun nətəmimi lan. ² Nauəuə əha tətəni pətıgəm nıan İesu təmətəuıın rəhan uək mətəuərus Uhgın təmos rəkıs muvən e Negəu e Neai. Mətəu əupən, nıan təməsuvən əhanəhiən e Negəu e Neai, Narmın Rəha Uhgın təmasıru lan məmə otəgətun rəhan mın aposil† mın natı nak in tolkeikei məmə okotol. ³ E nıan təməmiəgəh mın e nımısıən, nıan tepət tətəva o lah, kəni koteruh in e nıan kətiəh kətiəh e nıan fote, kəni matol əpu in kəm lah kəni məgətun ilah e nolıən mın tepət məmə in təməmiəgəh pəhrıən e nımısıən. Kəni e nıan mın əha, təmətəgətun ilah e Narmənıgıən Rəha Uhgın.

⁴ İesu təmətətıg əhanəh ilah mın ilah, kəni nıan kəti, nıan təmətəuən ilah mın ilah, in təməni=pən nəghatıən kəti kəm lah məmə, “İtəmah onəsotaupənıən mohıet u İerusıləm. Onəkotəkeikei məutətıg mətətəuərus onəkotos Narmın Rəha Uhgın, u rəhak tatə təməni əskasık rəkıs məmə otəfən kəm təmah, təhmen lanu məmə iəu iəməni=pınə rəkıs kəm

* : Nanıhlua, İanıhlua — Afın-to e tıksınəri. 1:1 Luk 1:3 † 1:2 “Aposil” in suah kəti iətəm İesu Kırsto təmahlı=pən o nəni pətıgəmıən rəhan nəghatıən. Nıan nəkotafın nəghatıən əha “aposil” e nauəuə u, nıpətın tətəni məmə nətəmimi tueləf rəha İesu u kəməuəalıuək ilah mın. Kəni e nauəuə u, Pol təməni məmə in mın aposil kəti rəha İesu, mətəu in təməsanıən ilah nətəmimi tueləf mın əha. Nauəuə u, in tətəghatı tepət e aposil mil, Pıtə mınə Pol.

1:2 Mak 16:19; Luk 24:49-51 1:3 Luk 24:36-49; Uək 10:41

təmah. ⁵ Aupən Jon təmatol bəptais e nətəmimi e nəhu, mətəu otəsuvəhiən, Uhgīn in otol bəptais e təmah e Narmin Rəhan.”

Əpəha e Nitəuət Rəha Nīgi U Olif, Uhgīn təmos Iesu muvən e Negəu e Neai

⁶ E nian min əha, aposil min kəməutatig ilah Iesu, kəmotətapuəh ohni məmə, “? İərməniğ, rəueiu əha tinəuvir məmə ik onəkol kitah nətəm İsrəl okotərməniğ e nitəni min rəhatah, uə kəpə?”

⁷ Mətəu Iesu təni=pən kəm lah məmə, “E nian min rəha natimnati min əha, Tatə Uhgīn təməhluaiğ e natimnati o təmah, məmə ko nəotəhruniən. In pişin əmə, tinitəpin rəkis e rəhan nəsanəniən. ⁸ Mətəu nian Narmin Rəha Uhgīn otuva mətig e təmah, itəmah onəkotos nəsanəniən. Kəni itəmah onəkotəkeikei məhuvən motəni pətigəm rəhak nəghatiən əpəha Jerusiləm, mine ikin min əpəha Jutiə, mine Səmeriə, kəni mine ikin min rəfin e nitənimtəni min.”

⁹ Nian təməni rəkis əmə nəghatiən əha kəm lah, kəni Uhgīn tos rəkis in məri matuvən e neai. Nian ilah kəmauteruh, kəni nəpuə kəti tuva məuveğ, kəni ilah kəsoteruhiən min. ¹⁰ Nian kəməutəsəl pəri əhanəh e neai məutəsəl lan, əmeiko suah mil keiu kəmuəfən napən ruən kəmiaiet=pa e nəlugin e lah. ¹¹ Kəni muəni=pən kəm lah məmə, “!Nətəm Kaləli! ?Təhro nəutəhtul u ikinu məutəsəl pəri lan əpətu lan e nəpuə? Iesu əha Uhgīn təmos rəkis o təmah mos məri matuvən e neai, in otəmanitəlig pa min təhmen=pən əmə lanəha, mə tətəri matuvən.”

Aposil min

¹² Kəni aposil min kəmotəsipən e nitəuət u kətəni məmə, Nitəuət Rəha Nīgi U Olif, motohtəlig=pən Jerusiləm səniəmə isəu pik, iuəkir əmə. ¹³ Nian kəmoħiet=pən Jerusiləm, məhuvən=pən imə e nəuan nimə kəti əpəha ilis lan, ikin kəutatig ikin. Aposil min əha, nərgiləh u Pitə mine Jon mine Jemis mine Antiru mine Filip mine Toməs mine Patolomiu mine Matiu mine Jemis nəti Alfias mine Saimon Selot[‡] mine Jutəs nəti Jemis. ¹⁴ Nətəmi min əha mine nişətan min, mine Meri u məmə rəha Iesu, mine notəha Iesu min, ilah kəutəhuva pəti-pəti e nikiləh kətiəh məutəfaki nian rəfin.

İətəmi u otos nimej Jutəs

¹⁵ Kəni nian kəti, nian nətəm kəutəhatətə e Iesu kəməutəharəğ, ilah tēpət, təhmen e uan-hanrit-tuenti ilah rəfin. Kəni Pitə təməhtul mətəğhati kəm lah məmə, ¹⁶ “Piak min mine nəuvinik min. Nuvəh aupən Narmin Rəha Uhgīn təməfən nəghatiən kəti kəm Kig Tefit, kəni Kig Tefit təni pətigəm. Təməni məmə suah kəti oteğəhan e Iesu kəm nətəmimi, kəni ilah okotəskəlīm motəhamu. Nəghatiən rəha Nauəuə Rəha Uhgīn otəkeikei muva mol nişəhriənən lan, kəni rəueiu nəghatiən o suah u tinuva mol nişəhriənən rəkis lan. Suah u in Jutəs. ¹⁷ Jutəs, in rəhan əha ikin uək məmə otəsiru e tah, in kitah əmə.”

¹⁸ (Jutəs u inu təmos nəhmti nişəni kəti e məni u təmos e nolien tərah iətəm in təmol. E nişəni əha, təməmei morin kəni nərfin təhapu nişigan tiet. ¹⁹ Kəni nətəm Jerusiləm kəmotətəu nəghatiən əha, kəni ilah kotəuin e nişəni əha e nəghatiən əha ikin məmə, “Akeltama,” nişətin u məmə Nişəni E Nire.)

²⁰ Kəni Pitə təməni məmə, “Natimnati iətəm Jutəs təmol təmuva mol nişəhriənən lan mətəu-inu e Nauəuə Rəha Nəpuən Min, nəghatiən kəti tətəni məmə, ‘Təuvir məmə rəhan nimə tətəhtul əpnəpin əmə, pəh iətəmi kəti otəsatiğien ikin.’[§]

“Kəni nəghatiən kəti min tətəni lanu məmə, ‘Təuvir məmə iətəmi pişin kəti min otuva mos nimein.’

²¹⁻²² “Kəni tol lanəha, iətəmi kəti otəkeikei mos nimej Jutəs mətəni pətigəm kəm nətəmimi itimah min, məmə İərməniğ Iesu təməmiəğəh min e nimisiən. Suah u, in suah kəti iətəm itimah min iəmautan aupən e nian min u iətəm İərməniğ Iesu təmətəliuək lan.

1:4 Luk 24:49; Jon 14:16-17; Uək 2:33   1:5 Mat 3:11   1:6 Luk 24:21   1:7 Mak 13:32   1:8 Mat 28:19; Luk 24:48   1:11 Mat 26:64; Luk 21:27   1:12 Luk 24:50-53   ‡ 1:13 Eruh-to futnot e Mat 10:4   1:13 Mat 10:2-4   1:16 Sam 41:9   1:18 Mat 27:3-8   § 1:20 Nişəti nəghatiən u məmə, “pəh otimis.”   1:20 Sam 69:25; 109:8

Suah u in suah kəti iətəm təmətatig nian Jon təmətəni pətigəm nəghatiən rəha nolian bəptais e təmi, muva mətəuarus=pən nian Uhgın təmos rəkis Iesu o tah mos məri muvən e Negəu e Neai.”

²³ Kəni ilah kəmətəni nərği iətəmi keiu, kəti nərğın u Josip u nian nəuvein kətauin lan məmə Pasapəs Jastəs, kəni kəti mın, nərğın u Matias. ²⁴ Kəni ilah kəmətəfaki mətəni məmə, “İərmənig ik nəkəhrun niki nətəmimi rəfin. Ik əgətun e timah məmə suah mil u, in pəhruvən u ik niniətərin rəkis ²⁵ məmə otaskəlīm uək u rəha aposil iətəm Jutəs təməpəh məmə otuvən e suaru iətəm tərəh, iman əhruahru ikin.” ²⁶ Nian ilah kəmətəfaki rəkis, ilah kəməturin kəpiel nəuvein, kotəhmen e tais, məmə otəgətun məmə pəh otos uək əha, kəni kəpiel mın kəmətəgətun nərği Matias. Kəni ilah kotəfən Matias məmə in aposil kəti, kəni rəueiu tinol mın tueləf aposil ilah rəfin.

2

*Narm*in Rəha Uhgın təmuva e nəmiəğəhiən rəhalah

¹ E nian rəha Pentekos, * lafet kəti rəha nətəm Isrel, nətəm u kəutəhatətə e Iesu kəməhuva kətiəh. ² Kəni rəueiu ağin mın, kəmətətəu nati kəti təmsipəri e neai təhmen e nimətəgi asoli kəti tətərkərik, kəni nati kəha kəmətətəu təmuva məri rəfin e nipəgnəua nimə əha kəutəharəg ikin. ³ Kəni ilah kəməteruh nati kəti təhmen e nəmnamı nīgəm tatuəu. Kəni nəmnamı nīgəm mın əha, kəmətiuvig motan-əhmen nətəmimi rəfin nətəm kəutəharəg əha imə. ⁴ Kəni ilah rəfin, Narmın Rəha Uhgın təmuva məriəuəh mətatig e lah, kəni məfən nəsanəniən kəm lah, mol ilah kınəutəğhati e nəghatiən iki pisin mın.

⁵ Kəni nətəmimi mın nəuvein əha ikinu, nətəm Isrel nətəm kəutəfaki kəm Uhgın. Aupən, ilah kəməhuvən e nitəni pisin pisin mın mətatig ikin, kəni rəueiu kohtəlig=pa mətatig Jerusiləm məmə okotol lafet rəha Pasova. ⁶ Nian ilah kəmətətəu nəghatiən mın əha, nətəmimi mın tepət kəməhuva. Kəni ilah kəmətauit pik mətəu-inu kəmətətəu nəghatiən mın rəhalah nətəmimi mın əha kəutəni. ⁷ Kəmətauit pik ağin kəni mətəni məmə, “!Ei! ?Nətəm Kaləli mın əmə əha kəutəğhati, uə kəpə? ⁸ ?Təhro əpəha kitah rəfin kəutətəu rəhatah nəghatiən mın ilah kəutəni? ⁹⁻¹¹ Kitah u nətəmimi iki pisin pisin mın tepət. Ikin u nətəm Patia u ikin, mine nətəm Metia, mine nətəm Elam, mine nətəm Mesopotemia, mine nətəm Jutia, mine nətəm Kapatosa, mine nətəm Pontəs, mine nətəm Esia, mine nətəm Fritia, mine nətəm Pamfilia, mine nətəm Ijip, mine nətəm Lipia e nikalın=pən əha Saerin ikin, mine nətəm Rom, nətəm Isrel əhruahru, mine Nanihluə† mın mətəu kitah kəutəfaki kəm Uhgın, mine nətəm Krit, mine nətəm Arepia. Mətəu kitah rəfin kəmətətəu ilah kəutəğhati e nəghatiən iki pisin pisin mın rəhatah, mətəni pətigəm nati asoli mın iətəm Uhgın təmol.” ¹² Narmilah təmiuvig pik, kəni kəmətətapuəh o lah mın məmə, “!Ei! ?Nak u tol lanu?”

¹³ Mətəu nəuvein kəmətaləh əvusan e lah, mətəni məmə, “Nati kəutəpis əpəha.”

Pitə təmuhamteipən nipəti nati əha

¹⁴ Kəni Pitə təməhtul ilah lepın aposil mın, məğhati əfəməh məni=pən kəm nətəmimi məmə, “Nətənimak mın nətəm Isrel, mine nətəm iki pisin pisin mın u nəutatig Jerusiləm, otətəlig vivi-to lak, pəh iəkuhamtei=pinə nipəti nati əha kəm təmah. ¹⁵ Itəmah nəutəni məmə nətəmi mın u kəutəpis. Mətəu kəpə, kəsotəpisiən. Nain klok əmə əha rəueiu ləplapın. ?Kəni ilah kotəhra motəpis?‡

¹⁶ “Mətəu mə tol lanu lan. İəni rəha Uhgın aupən, nərğın u Joel, təməni rəkis nati u itəmah nəuteruh. In təməni məmə,

¹⁷ ‘Uhgın təməni məmə,

“E naunun nian mın, iəkəfən rəhak Narmın kəm nətəmimi rəfin. İlah rəfin okotos nəsanəniən lan. Nenətətəmah mın, nəman mine nipətan, ilah okotəni pətigəm

1:21-22 Mak 1:9; 16:19; Jon 15:27 * 2:1 Pentekos — Afin-to e tiksınəri. 2:1 Lev 23:15-21; Dut 16:9-11 2:3 Mat 3:11 2:4 Mak 16:17; Uək 4:31; 10:44-46; 19:6 † 2:9-11 Nanihluə, İanihluə — Afin-to e tiksınəri. ‡ 2:15 Nətəmi mın əha kəsotəmnimiən wain ləplapın, kəni iətəmi tikə mə tapis ləplapın.

nəghatiən min rəhak iətəm iəu iəkəfən kəm lah. Nətəm aluə min rəhatəmah, Uhgīn otəfən nati kəti təhmen e nəməhlairiən kəm lah. Kəni nauəhli min rəhatəmah okotəməhlair e nəməhlairiən pişin pişin min.

¹⁸ Səniəmə nətəmi asoli min əmə, mətəu nəman mine niṗətan ilah noluək min əmə rəhak, kəni iəkəfən Narmin rəhak kəm lah e nian min əha. Kəni ilah okotəni pətīgəm nəghatiən min rəhak iətəm iəkəfən kəm lah.

¹⁹ Oiəköl nati apispis min əpəha e neai, mine nəmtətiən pişin pişin min e nitəni min. Onəkoteruh niṗə mine nigəm mine nahnigəm okotəri motol nəpuə lan. ²⁰ Miṭigār otaupən mapinəpu lan, kəni məuiğ otasiə təhmen e niṗə. [§] Kəni ko uərisiğ, Nian asoli ağın rəha İərməniğ otuva.

²¹ E nian əha, nətəmi rəfin nətəm okotauin e Nərgək, iəu oiəkösmiəgəh ilah.” ’

²² “Nətəm Isrel, itəmah otətəlig e nəghatiən u. Itəmah nəkotəhrun vivi nati apispis min, mine nəmtətiən pişin pişin min iətəm İesu iətəm Nasərit təmol e nəsanəniən rəha Uhgīn, u itəmah nəmoteruh. Natimnati min əha tətəgətun məmə Uhgīn in pişin əmə təmahli=pa İesu tuva. ²³ E nəlpəkəuiən rəha Uhgīn u in təmol rəkis mələhu aupən, in təməfinə suah u e nəhlmitəmah. Kəni itəmah nəmotuhamu in e nian nəmotegəhan=pən lan tuvən e nəhlmi nətəm kəsotəfakiən. Kəmotuh u, kəmotətu-pəri e niği kəməluau kəni timis.

²⁴ “Mətəu Uhgīn təmitis İesu e nahməiən rəha nimisiən, kəni mol in təmiəgəh min e nimisiən, mətəu-inu nimisiən, rəhan nəsanəniən tikə o naskəlimiən in. ²⁵ Təfit təməni lanəha e İesu aupən məmə,

‘Nian rəfin iəkəhrun məmə İərməniğ tətətiğ itimlau min. Ko iəsəğiniən mətəu-inu tətətiğ e nikalik itimlau min. ²⁶ Kəni tol lanəha, iəu nikik tətəgiən pik, mətəni-vivi ik e nohlik. Kəni nikik təməlinu mətəu iəkəhrun məmə Uhgīn otösmiəgəh niṗətik. ²⁷ Kəni ko nəşəpəhiən narmək otətətiğ ima nətəm kəmoħmis ikin. Kəni ko nəşegəhan miniən niṗəti rəham İətəmi İəhruahru məmə otəmnəmit. ²⁸ İk nəməgətun rəkis suaru rəha nəmiəgəhiən kəm iəu, kəni ik onəköl iəu nikik tətəgiən pik nian iətətiğ kilau min ik.’ Inu nəghatiən Təfit təməni e İesu aupən.

²⁹ “Piak min. İəkölkeiki məmə iəkəni nati əhruahru kəm təmah. İəuəhli u kəha rəhatah aupən, Kig Təfit, in təmimis rəkis, kəni kəmitənim, kəni rəhan suvət tətətiğ imatah ikin mətəuarus=pa u rəueiu. ³⁰ Mətəu in iəni kəti rəha Uhgīn, kəni in təhrun məmə Uhgīn təmos nonauvil kəti kəm in məniəkis nəghatiən kəti kəm in məmə iətəmi kəti e niṗə rəhan otuərisiğ lan otəkeiki mol Kig. ³¹ Kig təməfu məmə nati u otəkeiki muva mol niṗəhrəniən lan. Kəni in təməni məmə Kristo əha, iətəm Uhgīn təməni məmə otahli=pa, Uhgīn otol təmiəgəh min e nimisiən, kəni otəşəpəhiən narmin tətətiğ ima nətəm kəmoħmis ikin, kəni niṗətin ko təşəmnəmitiən. ³² Kəni nəghatiən u tətəghati e İesu u Uhgīn təmol rəkis təmiəgəh min e nimisiən. !Kəni itimah iəmotəh e nəhmtitimah! ³³ İesu, rəhan tatə təmos in məri muvən e nikalin maru ikin, imə nişiaən mine nəsanəniən. Kəni təhmen=pən əmə məmə Uhgīn təməni rəkis lan aupən, in təməfən Narmin rəhan kəm İesu məmə İesu otəfən kəm rəhan min. Kəni natimnati min u, nauteruh, məutətəu, Narmin Rəha Uhgīn tatol. ³⁴ Kig Təfit təməsuvəniən e Nəgəu e Neai təhmen e İesu. Kəni Təfit təməşəghati aruiən lan nian in təməni nəghatiən min əha məmə,

‘İərməniğ. İk İərməniğ rəhak. Uhgīn İərməniğ təni kəm ik məmə, “Əharəg e nikalik maru, ikin imə nişiaən mine nəsanəniən, mətəhtahnin. ³⁵ Oiəköl rəham min tikimir min məmə okotəhmen e niməulul iətəm nateviğ-ərain e niftəni, kəni ik onəkərməniğ e lah.” ’

³⁶ Pəh nətəm Isrel rəfin kotəkeiki motəhrun vivi məmə İesu əha iətəm itəmah nəmotətu-pəri e niği kəməluau, inəha, Uhgīn təmol məmə in İərməniğ mine Kristo — u iətəm Uhgīn təməni məmə otahli=pa.”

§ 2:20 iəni min rəha Uhgīn kəutəni nəghatiən min lanəha e natimnati əskasik min otəpanuva e Naunun Nian. 2:21 Joel 2:28-32 2:28 Sam 16:8-11 2:29 1King 2:10 2:30 2Saml 7:12; Sam 89:3-4; 132:11 2:31 Sam 16:10 2:33 Uək 5:32; 7:55-56 2:35 Sam 110:1 2:36 Uək 5:30-31

Nətəmimi tepət kəmotəni nīpəhriənīən e Iesu

³⁷ Nəghatiən u rəha Pitə təkək pəhriən nīkilah kəni nīkilah təpəou. Kəni kəmotətəpuəh o Pitə mine aposil min rəfin məmə, “Piatimah min. ?Oiəkotəhro lanu?”

³⁸ Kəni Pitə təmāni=pən kəm lah məmə, “Onəkotəkeikei motəuhlin nətəligiən rəhatəmāh, kəni kol bəptais e təmāh rəfin kətiəh kətiəh e nərgi Iesu Kristo, məmə Uhgīn otafəl rəkis nolīən tərāh min rəhatəmāh. Kəni Uhgīn otəfinə Narmin u kəm təmāh, ³⁹ mətəu Uhgīn təmāni rəkis nəghatiən u o təmāh, mine nenətītəmāh min, mine namipītəmāh min iətəm okəpanəhuva. Nəniəskasikiən u tətətig o nətəmimi rəfin min u iətəm Iərmənig Uhgīn rəhatāh tətəuin e lah.”

⁴⁰ Kəni Pitə təmāni nəghatiən təuvir tepət məmə otiuvi=pa ilah kəhuva, kəni mətəni kəm lah məmə, “O nəkohiet rəkis e nətəmi min u, nəpiəh mine u nətəm kotərah məmə, Uhgīn otəsoliən nalpiniən kəm təmāh min ilah.” ⁴¹ Kəni ilah tepət u kəmotətəu nəghatiən rəha Pitə kəmotəni nīpəhriənīən lan, kəni kəmol bəptais e lah. E nian əha, nətəmimi tepət təhmen e tri-tausin kəməhuva məhuərisig e lah u kəutəhatətə e Iesu.

Naliuəkīən rəha nətəmi min u kəmutəni nīpəhriənīən e Iesu

⁴² Nian rəfin nətəmimi min u kəutəni nīpəhriənīən e Iesu, kəutətəlig e nəghatiən iətəm aposil min kəutəgəgun ilah lan. E naliuəkīən rəhalah kəməhuva kətiəh, e nauəniən mine Nauəniən Rəha Nəmtətīən Rəha Iesu,* mine nəfakiən. Kəni nian rəfin nīkilah tətəskasik məmə okotəkeikei mautol nati əha. ⁴³ Aposil min kəmutol nati apispis mine nəmtətīən pišin pišin min e nəsanəniən rəha Uhgīn. Kəni nətəmimi narmilah tatiuvig pik ohni.

⁴⁴ Nətəmimi min u kəutəhatətə e Iesu, nian rəfin kəutəhuva kətiəh mətəfən rəhalah min natimnati kəm lah min; ⁴⁵ kəmə iətəmi kəti rəhan nati kəti tikə, kəni kəti təfən rəhan natimnati mos mənī lan, kəni məuəri mətəuati kəni masiru lan. ⁴⁶ Nian rəfin kəutəhuvən mətəfəki pəti e Nimə Rəha Uhgīn.† Kəni kəmutəhuvən e nimə pišin pišin min mətəuəri nauəniən niglah e nagīniən mine nīkilah pəhriən, kəni kəmutəuən min e Nauəniən Rəha Nəmtətīən Rəha Iesu. ⁴⁷ Kəni nian rəfin kəutəni-vivi Uhgīn, kəni nətəmimi kəutəni-vivi ilah o rəhalah nolīən. Kəni nian rəfin Iərmənig tatosmiəgəh nətəmimi, kəni ilah kəmutəhuva kətiəh ilah nətəm kəutəhatətə e Iesu.

3

Uhgīn təmol nati apispis e iətəmi u nəhlkin tərāh

¹ Nian kəti e tri klok ləhnaiuv, nian rəha nəfakiən, Pitə mine Jon kəmuəliuək mətian e Nimə Rəha Uhgīn. ² Suah kəti iətəm təsaliuəkīən e nian təmair mətəuərus=pa nian əha, kəmələs kəhuva kaharu e namtiəluə e Nimə Rəha Uhgīn u kətəni məmə Namtiəluə Təuvir. Nian rəfin tətəsiə e mənī o nətəmimi kəutəhuvən imə. ³ Nian təmeruh Pitə mine Jon kīnətian məmə okia imə, in təmətapuəh o lau məmə okuəfən mənī kəti kəm in. ⁴ Kəni Pitə mine Jon nəhmtīlau təməhtul lan. Kəni Pitə tənī məmə, “Əsal=pa meh itimlau.” ⁵ Kəni təməsəl=pən meruh ilau, nīkin təhti məmə otos mənī kəti o lau.

⁶ Mətəu Pitə təmāni=pən kəm in məmə, “Rəhak mənī tikə aɡin. Mətəu nati iətəm iəu iətos, iəkəfinə kəm ik. !E nərgi Iesu Kristo iətəm Nasərit, iətəni=pinə kəm ik, əhtul maliuək!” ⁷ Kəni in təmasiru lan, mos nəhlmin maru miuvi-pəri məmə otəhtul. Kəni əmeiko rəueiu aɡin min nəhlkin mil kəmuəhruahru. ⁸ Əmeiko təmətu-pəri məhtul minətəliuək, mətītəu=pən ilau mihlūvən e Nimə Rəha Uhgīn, kəni minətəliuək matiuvig-iuvig-pəri mətəni-vivi Uhgīn. ⁹ Kəni nətəmimi rəfin kəmoteruh in tətəliuək mətəni-vivi Uhgīn. ¹⁰ Ilah kīnotəhrun məmə suah əpələ inəha u iətəm tətəsiə o mənī nian rəfin e namtiəluə rəha Nimə Rəha Uhgīn, kəni kəmotəuit pik, narmilah təmiuvig o suah kəha mətəu-inu nəhlkin tinəuvir.

Pitə təməghati kəm nətəmimi əpəha e Nimə Rəha Uhgīn

^{2:39} Aes 57:19   ^{2:41} Uək 2:47; 4:4   * ^{2:42} Nauəniən Rəha Nəmtətīən Rəha Iesu — Afin-to e tiksīnəri.   ^{2:42} Uək 20:7   ^{2:44} Uək 4:32-35   † ^{2:46} Nimə Rəha Uhgīn — ikin nətəm Isrel kəutəhuva mətəfəki ikin kəm Uhgīn.   ^{2:47} Uək 6:7; 11:21   ^{3:4} Uək 14:9   ^{3:6} Uək 4:10; 16:18

¹¹ Nian tāmətəhkul=pən e Pitə mine Jon, nətəmimi rəfin narmilah tēmiuvig ohni, kotaiu məhuva mēmə okotafu e lahal əha nəuветin kəti e Nimə Rəha Uhgīn u kətəni mēmə Fərantə rəha Kig Solomən.*

¹² Nian Pitə tēmeruh ilah, kəni tēni=pən kəm lah mēmə, “Nətəm Isrel. ?Təhro narmitəmah tatiuvig pik o nati apispis u? ?Nauteruh itimahal nikitəmah təhti mēmə itimlau iətəmi asim mil keiu iəmol vi suah u e nəsanənien əmə rəhatimlau? !Kəpə!

¹³ Nati apispis u iətəm nəmoteruh, Uhgīn rəha Epraham, mine Aisək, mine Jekəp, mine tipitah min rəfin, in tāməfəri nərği rəhan ioluək lan, Iesu. Inu iətəmi kətiah əmə Iesu u nəmotəfən mēmə otuvən o nətəmi asoli rəha kəpmən mēmə ilah okotuhamu, kəni nati əpnarīn Pailət təməni rəkis mēmə okəsuhamuən okəhlman lan, mətəu itəmah nəmotəni=pən kəm Pailət mēmə kəpə, kəni motəpəh in. ¹⁴ Itəmah nəmotəpəh Iesu u in iol əhruahru mine iətəm təuvir e nəhmti Uhgīn, kəni nəmotətapuəh o Pailət mēmə otəhlman e suah kəha iohamu itəmi. ¹⁵ Kəni e nolien əha, itəmah nəmotuhamu Iesu, iətəm nəmiəgəhiən rəfin tatsipən ohni. Mətəu Uhgīn təmol tēmiəgəh min e nīmisiən. Kəni itimah iəmoteruh e nəhmtitimah mēmə nīpəhriən.

¹⁶ “Suah u iətəmi itəmah nauteruh motəhrun, in təməsanən əmə mətəu-inu itimah iətəhatətə e Iesu mine nəsanənien rəhan. In nəsanənien rəha Iesu mine nəhatətəiən iətəm tāməfa kəm timah təmol vi suah u, kəni itəmah rəfin nəmoteruh.

¹⁷ “Piak min. İəu iəkəhrun mēmə nati u nəmotol e Iesu itəmah rəhatəmah nətəmi asoli min, itəmah rəfin nəmotol mətəu-inu nəotəhruniən mēmə Iesu in pəh. ¹⁸ Mətəu suaru u inu rəha Uhgīn o nolien rəhan nəghatiən u in təməni aupən, tinuva minol nīpəhrieniən lan. E nəghatiən rəha iəni min rəhan, in təməni rəkis mēmə rəhan Kristo iətəm təməni rəkis aupən mēmə otahli=pa, in otəkeikei mətəu nahməiən e nīpətin.

¹⁹ “İntəh, rəueiu əha, onəkotəkeikei motəuhlin itəmah e rəhatəmah nolien tərəh min, kəni motohtəlig=pa o Uhgīn mēmə in otafəl rəhatəmah nolien tərəh min, kəni mēmə İərmənig Uhgīn otəfinə nəmeigien mine nəsanənien vi e nəmiəgəhiən rəhatəmah, ²⁰ kəni mēmə in otahli=pa Kristo titəlig=pa min, iətəmi iətəm Uhgīn təməni rəkis aupən. Kristo u iətəghati lan, in Iesu. ²¹ Mətəu Iesu otatig pipim e Negəu e Neai mətəuarus Uhgīn otol vi min natimnati rəfin təhmen=pən e itəmi Uhgīn təməni əskasik kəm təmah, iətəm rəhan min iəni min aupən ağin kəmotəni pətigəm.

²² “Kəni iəni asoli Mosis təməni pətigəm mēmə, ‘İərmənig Uhgīn otəfəri iəni kəti min e təmah təhmen lak. Onəkotəkeikei məutətəlig e natimnati min rəfin in otəni kəm təmah mautil nəuiən. ²³ Nətəmi min u okotəhti nəuia iəni əha, Uhgīn otos rəkis ilah o rəhan min nətəmimi kəni ilah okohmis.’ ²⁴ Kəni iəni min rəfin kəmotəni əmə nəghatiən kətiah, təmətuəuin e iəni u Samuel, muva mətəuarus=pa u rəueiu, kəutəni əhanəh nian əha u rəueiu.

²⁵ “Nəniəskasikiən u iətəm Uhgīn təməni=pən kəm rəhan iəni min aupən, in rəhatəmah. Kəni nəniəskasikiən rəha nasiruiən iətəm Uhgīn təməni kəm tipitəmah min aupən, in rəhatəmah min, mətəu-inu Uhgīn təməni=pən kəm Epraham mēmə, ‘Oiakol təuvir kəm nətəmimi rəfin e niftəni, kəni nati kəti iətəm mipim İosmiəgəh otol, otəfən nəuviriən əha kəm nətəmimi ərəfin.’ ²⁶ Nian Uhgīn tāməfəri rəhan ioluək u Iesu İosmiəgəh, təmaupən mahli=pinə kəm təmah mēmə in otəuhlin itəmah e rəhatəmah nolien tərəh min, kəni e nolien əha, in otol təuvir kəm təmah.”

4

¹ Nian Pitə mine Jon kəmətuəghati əhanəh kəm nətəmimi, kəni pris min, mine iətəmi tətərmənig e soldia min u kəutəsal o Nimə Rəha Uhgīn, mine Satusi min,* kəmohtigəm=pa. ² Nīkilah təmahmə pik mətəu-inu ilau kətuəgəton nətəmimi mēmə

* 3:11 Fərantə rəha Kig Solomən — ikin kəti imə e Nimə Rəha Uhgīn. İkin əha inəha, nian rəfin nətəmi asoli rəha Isrel kəutəghati e Lou rəha Uhgīn 3:13 Eks 3:6,15; Luk 23:13-25; Uək 2:23 3:17 Luk 23:34; 1Tim 1:13 3:19 Uək 2:38 3:23 Dut 18:15,18-19 3:25 Jen 22:18 3:26 Uək 13:46 * 4:1 Eruh nəghatiən min əha e tiksineri: pris min, mine soldia min u kəutəsal o Nimə Rəha Uhgīn, mine Satusi.

Iesu tāmimīs kəni məmīəgəh mīn. Kəni inu təmol suaru məmə nətəmi mīn u kəmoħmīs, Uhgīn otosmīəgəh mīn ilah. ³ Kəni kəmotaskəlīm ilau, motləfən əmə ilau e kaləpus mətəu tīnapīnəpu rəkīs, məmə ilau okuəməhli ikin lapīn, kəni olauig lan kəmanuəhtul e kot.†
⁴ Mətəu nətəmīmi mīn tēpət nīan kəmotətəu nəghatīən kəmuəni kəmotəni nīpəhriənīən lan. Kəni nətəmīmi rəfīn u kəmotəni nīpəhriənīən e Iesu, nəman əmə ilah iuəkīr təhmen e faif-tausīn.

Pitə mīne Jon kəmuəhtul e nəhmti kaunsīl

⁵ Kəməni lauīg lan, pris mīn nəuvein, mīne nətəmi asoli rəha Isrel mīn, mīne nəgətun mīn rəha Lou rəha Mosis,‡ kəmotuhapumīn ilah mīn əpəha Jerusīlēm. ⁶ Kəmotəharəg ilah Anəs u pris asoli aģīn, mīne Kaiəfəs, mīne Jon, mīne Aleksantə, mīne nətəmīmi mīn nəuvein e nəhlin rəha suah u pris asoli aģīn, kəmotəharəg e kaunsīl. ⁷ Motəni Pitə mīne Jon kian muəhtul aupən e lah, kəni kotətapuəh o lau məmə, “?Pəh təməfīnə nəpətīən kəm təlau megəhan e təlau məmə natuol nati u, uə nəmuol e nərgi pəh?”

⁸ Kəni Narmin Rəha Uhgīn təməriəuəh e niki Pitə, kəni Pitə təni=pən kəm lah məmə, “Itəmah u nətəmi nəutarməniġ e nətəm Isrel, mīne nətəmi asoli mīn. ⁹ Itəmah nəutəsəl lan=pa o tīmlau məmə suah u iətəm nəhlikīn təmərəh təmos iə nəuvirīən, uə itīmlau iəmuəhro lanu muol vivi nəhlikīn. ¹⁰ Itəmah rəfīn u ikinu mīne nətəm Isrel mīn rəfīn, onəkotəkeikei motəhrun məmə suah u iətəm nəhlikīn tīnəuvir rəkīs tətəhtul aupən e təmah e nəsanəniən əmə e nərgi Iesu Kristo, iətəm Nasərit. Suah kəha inəha, itəmah nəmotətu-pəri e niġi kəməluau, in təmimīs. Mətəu Uhgīn təmol təmīəgəh mīn. ¹¹ Suah kəha inəha, iətəm Nauəuə Rəha Uhgīn təməni lan məmə,

‘Kəpiel u iətəm itəmah nətəmīmi rəha nolīən nīmə, nəkotəni məmə tərəh kəni motəraki lan, mətəu rəueiu in tīnuva kəpiel təuvir aģīn iətəm nīmə təhtul-pəri lan.’

¹² Suah kətīəh əmə təhrun nosmīəgəhiən nətəmīmi, Iesu pīsīn əmə, kəni iətəmīmi kəti mīn tikə aģīn e niftəni təhrun nosmīəgəhiən nətəmīmi.”

¹³ Nətəmi asoli rəha kaunsīl kəmotauit pik nīan kəmoteruh məmə kəsueģīniən e lah, nati əpnapīn kəsuelīən skul, ilau iətəmīmi mil əmə. Kəmotəhrun əhruəhru məmə suah mil əha ilah pəhriən Iesu kəməutaliuək məutan. ¹⁴ Kəni kīnotəruru nuhalpīniən nəghatīən rəhalau mətəu-inu suah u nəhlikīn tīnəuvir rəkīs ilahal mīn ilau.

¹⁵ Kəni kəmotəni=pən kəm lahal məmə okīhliet mīhluvən ihluə pəh ilah əmə kotəghati pīpīm. ¹⁶ Kəni ilah kəmotətapuəh o lah mīn məmə, “?Okotəhro e suah mil əha? Nətəmīmi rəfīn u Jerusīlēm kīnotəhrun rəkīs məmə nati apīspīs u kəmuol e suah u, in iahģīn pik, ko kəsəniapīniən lan. ¹⁷ Mətəu pəh kotəniəhu əskasīk ilau məmə okəsueģīni pətīgəm mīniən nərgi Iesu kəm nətəmīmi, kəni nəghatīən e nati apīspīs əha otəsiet mīniən nətəmīmi kotətəu.”

Kaunsīl təmegəhan e lau
 məmə okīaiet

¹⁸ Kəni kəmotauin e lahal kīhluva imə, kəni motəni=pən kəm Pitə mīne Jon məmə okəsueģīni pətīgəm mīniən nərgi Iesu, kəni məsuəgətun mīniən nətəmīmi lan.

¹⁹ Mətəu ilau kəmuəni=pən kəm lah məmə, “Itəmah əmə otakil məmə təhruəhru e nəhmti Uhgīn məmə iəkuol nəuiətəmah uə nəuia Uhgīn. ²⁰ Mətəu itīmlau ko iəsuakīmīən nohltīmalau. Oīəkuəkeikei muəni pətīgəm nati itīmlau iəmuəruh e nəhmtitīmlau kəni muətəu e nīpəgtəlgitīmlau.”

²¹ Kəni kaunsīl təməni=pən mīn kəm Pitə mīne Jon məmə ilah okotol nalpīniən kəti kəm lau nəmə ilau okətuəkeikei mətuəni pətīgəm Iesu kəm nətəmīmi, kəni motəhli pətīgəm ilau. Kəmotəhli pətīgəm ilau mətəu-inu kīnotəruru məmə okotəh əhro ilau. Kəmotəhrun məmə nətəmīmi nīkilah otəhmə nəmə ilah okotol nalpīniən kəm lau, mətəu-inu nətəmīmi rəfīn kīnəutəni-vivi Uhgīn o nati apīspīs u Uhgīn təmol e iətəm

† 4:3 Okuəməhli ikin muətəuərus=pən olauig mətəu inu Lou təməni məmə suah kəti təsuvəniən e kot lapīn. 4:4 Uək 2:41 ‡ 4:5 “Lou rəha Mosis” — lou mīn iətəm Uhgīn təməfən kəm Mosis əpəha e nītəuət Sainai 4:10 Uək 3:6,13-16 4:11 Sam 118:22 4:12 Mat 1:21 4:18 Uək 5:28 4:19 Uək 5:29

u. ²² Kəni suah u, nəhlkɪn təməpaiu nian təmair mətəuarus=pa əha rəueiu, kəni rəhan nu tapirəkis fote.

Nəfakiən rəha nətəm kəmotəhatətə e Iesu

²³ Nian nətəmi asoli rəha kaunsil kəmotegəhan e Pitə mine Jon məmə okətian, kəmiaiet uəhai əmə mian əpəha nətəm kəutəhatətə e Iesu kəutatig ikin, kəni muəni pətigəm rəfin nəghatiən iətəm pris asoli mɪn mine nətəmi asoli rəha kaunsil kəmotəni=pən kəm lau.

²⁴ Nian kəmotətəu nəghatiən əha, ilah rəfin kəməhuva kətiəh motəfaki=pən kəm Uhgɪn, mətəni məmə, “Iərməniɡ Uhgɪn Asoli, ik nəmol neai, mine niiftəni, mine nitəhi, mine natimnati ərəfin e lah. ²⁵ Ik nəməghati e nəsanəniən rəha Narmin rəham kəm tipitimah u aupən Kig Tefit, u in rəham ioluək, kəni in təməni pətigəm rəham nəghatiən məmə, “?Təhro nətəmi e nitəni pişin pişin mɪn nikilah tətəhmə pik lanəha?

Təhro ilah nikilah tətəhti məmə okotol nərahien mɪn əha. Ko kotol pau ko kəsotolien nati kəti.

²⁶ Nətəm kəutarməniɡ e nitəni mɪn, kəmotol əpenə-penə o nəluaginien,

kəni nətəmi asoli mɪn kəutəhuva pəti-pəti,

məmə kotəluagin ilah Iərməniɡ Uhgɪn mine Iosmiəgəh iətəm in təməni rəkis.’

²⁷ “Iərməniɡ Uhgɪn, in niyəhriənien nəghatiən iətəm Kig Tefit təməni, tinuva miniet=pa, mətəu-inu Kig Herot Antipas, mine Pontias Pailət, mine nətəm Isrel, mine Nanihluə mɪn, ilah rəfin kəməhuva kətiəh u ikinu lahuənu Jerusiləm, mətətəi nəghatiən ekəu-ekəu məmə okotuhamu Iesu, u in rəham ioluək əhruahru u ik nəmitəpin. ²⁸ Mətəu natimnati rəfin iətəm kəmautol təmitəu=pən əmə rəham nəghatiən iətəm ik nəməni rəkis e nəsanəniən mine nəhrunien rəham aupən. ²⁹ Tol lanəha, Iərməniɡ, nikim tətəhti nəghatiən iətəm ilah kəmotəni məmə okotəh itimah, ol itimah rəham noluk mɪn məmə iəsotəginien məmə iəkotəni pətigəm rəham nəghatiən. ³⁰ Uahru=pa e nəhlməm əsanən məmə otol vi nətəmi kəutohmis, kəni mol nati apispis mɪn mine nəmtətiən pişin pişin mɪn e nərgi Iesu, rəham ioluək əhruahru.”

³¹ Nian kəmotəfaki rəkis, kəni nimə təmarigrig, kəni Narmin Rəha Uhgɪn təmuva məri-aueh mətətiɡ e lah rəfin, kəni kinautəni pətigəm nəghatiən rəha Uhgɪn məsotəginien.

Nətəm kəməutəni niyəhriənien e Iesu kəutəuəri nautə rəhalah kəm lah mɪn

³² Nətəmi kəutəni niyəhriənien e Iesu rəhalah nətəligien təmuva kətiəh. Kəti təməsəhluəigien e rəhan nautə, mətəu kəmautəuəri nautə rəhalah kəm lah mɪn. ³³ Kəni aposil mɪn kəmotə nəsanəniən e Narmin Rəha Uhgɪn kəni mətəni pətigəm məmə Iərməniɡ Iesu təməmiəgəh mɪn e nimisiən. Kəni e nəuəviriən rəha Uhgɪn, in tətəsiu e lah rəfin nətəm kəutəfaki. ³⁴ Kəni ilah kəti, rəhan kəti nati kəti təməsikəien, mətəu-inu nətəmi nəuəvin nətəm rəhalah niiftəni uə nimə tatig, kəmotol səlim lan, kəni motəfən məni kəm aposil mɪn, ³⁵ kəni ilah kəmotəuəri kəm nətəmi mɪn u rəhalah nati kəti tikə.

³⁶ Tol lanəha, suah kəti əha ikin nərgin u Josip, in nəuaniləuis rəha Lifai, iətəm Saiprəs, aposil mɪn kəmotəfən nərgin vi kəti kəm in, nərgin u Panəpəs, u niyətin təni məmə, “iətəm tətəsiu mətəfəri nətəligien.” ³⁷ In təmol səlim e rəhan kəti niiftəni, kəni mos məni lan muvən məfən kəm aposil mɪn məmə ilah okotəuəri kəm lah mɪn.

5

Anənaiəs mine Səfairə

¹ Mətəu suah kəti mɪn əha ikin, nərgin u Anənaiəs, mine rəhan pətan nərgin u Səfairə. Ilau mɪn kəmos məni e niiftəni kəti rəhalau. ² In təmaskəlim oneuən məni nəuətin, kəni rəhan pətan əmə təhrun. Kəni mos əmə niyəlgan muvən məfən kəm aposil mɪn məmə məni rəfin rəha niiftəni. ³ Mətəu Pitə təməni=pən kəm in məmə, “Anənaiəs. ? Təhro nətegəhan e iərmis u Setən tətəuə e nikim? Nəteiuə e Narmin Rəha Uhgɪn kəni mətəskəlim niyəlga məni nəuətin rəha niiftəni məmə rəham. ⁴ Uərisig nəmol səlim e

niftəni u, in rəham pisin əmə. Kəni nian nəmol səlim rəkis lan, rəham pisin əmə məni. ?Təhro natol lanəha? !lk nəseiuəiən e iətəmimi mətəu nəteiuə e Uhgīn!”

⁵ Nian Anənaiəs təmətəu nəghatiən əha, əmeiko misipəri morin rəhan nehagiən tiet. Kəni nətəmimi min əha kəmotətəu nati əha, kəmotəgin motərəmrumin. ⁶ Kəni nətəm aluə min kəməhuva motəuveg nipətin motələs mohiet məhuvən mohtənim.

⁷ İuəkīr auə kisil təmuva muvən rəkis, kəni rəhan pətan Səfairə təmiet=pa məruru məmə rəhan iərman tinimis rəkis. ⁸ Kəni Pitə təmətapuəh ohni məmə, “?Əni-to kəm iəu məmə məni rəfin əha e niftəni rəhatəlau iətəm kəmos nəhmtin?”

Kəni in təməni məmə, “Əuəh. Nəhmtin rəfin u.”

⁹ Kəni Pitə təməni=pən kəm in məmə, “?Təhro nəmuol oneuən nətəligiən kəti məmə nəkueiuə e Narmīn Rəha İərməniğ məmə ko təsəhruniən nati u nəmuol? !Ətəu-to! Nətəm kəmohtənim rəham iərman, ilah u e namtiəluə kəutəhuva məmə okotələs min ik.”

¹⁰ Kəni əmeiko tisipəri min morin=pən əpəha e nəhki Pitə ikin, nehagiən rəhan tiet kəni timis. Nian nətəm aluə min kəməhuva imə, moteruh nimis rəkis, kəni kotələs mohiet məhuvən mohtənim e nikali rəhan iərman. ¹¹ Nian nətəmimi rəha nəfakiən mine nətəmi əpnəpin kəmotətəu nati əha, kəmotəgin pik.

Aposil min kəmotasiru e nətəmimi tepət motol vi rəhalah nimisiən

¹² Kəni aposil min kəmotol nəmtətiən tepət mine nati apispis min e nəhmti nətəmimi. Kəni nətəmimi min u kəutəni nipəhriəniən e İesu kəməhuva kətiəh əmə e Fərantə rəha Kig Solomən e Nimə Rəha Uhgīn.

¹³ Nati əpnəpin nətəmimi min u kəsotəniən nipəhriəniən e İesu kəmotisiai ilah, mətəu kəmotəgin e nuvəniən əha meruh ilah. ¹⁴ Mətəu nian rəfin nətəmimi tepət kəutəhuva məutəni nipəhriəniən e İərməniğ İesu, nəman mine nipətan, kəni ilah tatepət. ¹⁵ Mətəu-inu e nati apispis min iətəm aposil min kəmautol, nətəmimi min kautos rəhalah min nimisiən məutəhuva, kəni məutəlin ilah kəutəpili e rəhalah pet mine niməhan e suaru məmə nian Pitə otaliuək mapikalın e lah, in otek nəuvein, uə nəmə nənipisiən rəhan əmə tos nəuvein məmə okotəmiəgəh. ¹⁶ Kəni nətəmimi tepət tepət kəmotəpən lahuənu min iuəkīr o Jerusiləm məhuva. Motos rəhalah min nətəm kəutohmis mine nətəmi min u narmin tərəh tətətiğ e lah məhuva, kəni aposil min kəmotəfaki e lah kəni ilah rəfin kotəuvir.

Nətəmi asoli min kəmotəmkipən aposil min e kaləpus

¹⁷ Kəni suah u pris asoli ağin mine rəhan min nətəmimi Satusi min u, ilah e pati kətiəh, niəməha təmol pik ilah mətəu-inu nətəmimi tepət kinəutəpəh ilah minautəhuvən o aposil min. ¹⁸ Kəni kəmotəuit motəskəlim aposil min motəmkī=pən ilah e kaləpus. ¹⁹ Mətəu lapin lan, agelo kəti rəha İərməniğ təmuva merəh e doə e kaləpus mit ilah mohiet. ²⁰ Kəni məni=pən kəm lah məmə, “Əhuvən e Nimə Rəha Uhgīn motəni pətiğəm nəghatiən pəhriən rəha nəmiəgəhiən vi u kəm nətəmimi.”

²¹ Kəni kəməni lauig lan, kəmotol nəuia agelo kəni məutəhuvən e Nimə Rəha Uhgīn minautəni pətiğəm nərgi İesu kəm nətəmimi.

Kəmləfən aposil min e kot

Kəni pris asoli ağin mine rəhan min, kəsotəhrun əhanəhiən məmə ilau kəmiaiet rəkis e kaləpus, kəni kəmotəuin e nətəmi asoli min rəha nətəm İsrəl, kəni ilah kəməhuva kətiəh məmə ilah okotəharəg e kaunsil* asoli rəha İsrəl. Kəni motəhli=pən nəghatiən kəm nətəm kəutərməniğ e kaləpus məmə okotəhli=pa aposil min kəhuva e kot əpəha e kaunsil. ²² Mətəu nian soldia min kəməhuvən e kaləpus, mətəu aposil min kohkə. Kəni kohtəliğ=pa e kaunsil motəni məmə, ²³ “Nian iəməhuvən e kaləpus, motəfu doə tahtipəsīg, lok tətəhkul=pən vi əmə lan, kəni soldia rəha kaləpus kəutəhtul məuteruh vivi əmə namtiəluə e kaləpus, mətəu nian iəmoterəh e doə məhuvən imə, mətəu kikə-kikə

5:12 Uək 2:43; 14:3   5:19 Uək 12:7-10   * 5:21 “kaunsil” — nətəmi asoli rəha İsrəl kəutiivi pətiğəm nətəmimi ikin məmə okotəhtul e nəhmtiləh e kot.

əmə imə.”²⁴ İətəm tətarmənig e soldia min iətəm kəutəsal o Nimə Rəha Uhgın, mine pris asoli min kəmotətəu nəghatiən əha, kəni motauit pik, narmi lah təmiuwig, minotəruru əpnəpın əmə məmə nati nak otuva min.

²⁵ Kəni əmeiko iətəmimi kəti tietigəm=pa məmə, “!Ei, nəman! !Nətəmi min əpələ əpə nəmotəmki=pən ilah e kaləpus, ilah əpəha e Nimə Rəha Uhgın kəutəgətun nətəmimi!”

²⁶ Kəni iətəm tətarmənig e soldia min təmit min soldia min rəhan məhuvən motəmki aposil min məhuva. Mətəu kəməsoteikəpaniən ilah mətəu-inu kınotəgin məmə nətəmi əpnəpın okotəhti ilah e kəpiel apın nəmə koteikəpan ilah.

²⁷ Nian kəmotit ilah məhuva imə, kəni motəni məmə ilah okotəhtul əpən e nətəmi asoli rəha kaunsil. Kəni pris asoli ağin təməni=pən kəm lah məmə, ²⁸ “İəmotəniəhu əskasik ağin itəmah məmə onəsotəgətuniən nətəmimi e nərgi suah kəha İesu. Mətəu nəgətuniən rəhatəmah tinaiu ərəfin əpəha Jerusiləm. Kəni mautol məmə nətəmimi okotəni məmə itimah iəmotəh suah kəha İesu.”

²⁹ Mətəu Pitə təməghati rəhalah aposil min lan məmə, “İtimah iəkotəkeikei mautol nəuia Uhgın, mətəu səniəmə nəuia nətəmimi əmə. ³⁰ İtəmah nəmotuhamu rəkis İesu motətu-pəri e nigı kəməluau, mətəu Uhgın u rəha tipitah min əpən təmol təmiəgəh min e nimisiən. ³¹ Uhgın u inu təməfəri rəkis İesu məmə otuvən məharəg e nikalın maru, u ima nisaiən mine nəsanəniən, məmə in İərmənig mine İosmiəgəh. Uhgın təmol nati əha məmə in otol suaru məmə nətəm İsrəl min kotəhrun nəuhliniən ilah e rəhalah nolien tərəh min, kəni in otafəl rəkis nolien tərəh min rəhalah. ³² Kəni itimah Narmin Rəha Uhgın iəutəni pətigəm natimnati min u, kəni Uhgın tətəfən Narmin rəhan kəm nətəmimi kautol nəuiən.”

³³ Nian nətəmimi rəha kaunsil kəmotətəu nəghatiən əha, təmiuvi pik rəhalah niəməha, kəni kotolkeikei məmə okotuhamu əmə ilah. ³⁴ Mətəu suah kəti təməhtul, nərgin u Kəmaliel, in Fərəsi kəti mine iəgətun kəti rəha Lou, u nətəmimi rəfin kəutisiəi. Kəni təmətapuəh o soldia min məmə okotit aposil min məhuvən ihluə pipim.

³⁵ Kəni in təməni kəm kaunsil məmə, “Nətənimak min, nətəm İsrəl. Otətətəlig vivi məmə onəkotəhro e nətəmi min u. ³⁶ Vi ağin uəha suah kəti nərgin u Teutas, təmietigəm=pa mətəni məmə in iətəmi asoli kəti, kəni iuəkır nətəmimi fo-hanrit kəmotuərisig lan. Mətəu kəmoəhamu in, kəni rəhan nətəmimi kəmotan kətiəh kətiəh, kəni rəhan nətəligiən təmuvən mikə. ³⁷ Uərisig lan, nian kəpmən təmatafin nətəmimi, suah kəti min u nərgin u Jutəs, iətəm Kaləli, in min təmiuvi nətəmimi kəhuərisig lan. Mətəu nətəmimi nəuvein kəmotəhamu min, kəni rəhan nətəmimi kəmotan kətiəh kətiəh. ³⁸ Kəni inu rəhak nətəligiən e nəniən u. !ləkəni kəm təmah, pəh nəkotəpəh əmə ilah motəgəhan e lah kohiet! Mətəu nəmə nati kautol, in rəha iətəmimi əmə, otəpanikə. ³⁹ Mətəu nəmə tatsipən o Uhgın, ko nəsotosiən nəsanəniən məmə onəkotəniəhu ilah. Məta onəkoteruh məmə itəmah Uhgın onəkotərgəhu.” ⁴⁰ Kəni ilah rəfin kəmotəgəhan e rəhan nəghatiən.

Kəni kəmotəuin e aposil min məmə okəhuva imə, kəni motəni məmə soldia min okotalis ilah. Kəni motəniəhu əskasik min ilah məmə okəsotəghati minian kəm nətəmimi e nərgi İesu kəni motəhlman e lah kohiet.

⁴¹ Kəni aposil min kəmoəhiet e kaunsil, nikilah təmagiən, mətəu-inu Uhgın nikin təməpət o lah kəni meğəhan e lah məmə nətəmimi okotəh ilah mətəu inko kəutəhuərisig e İesu.† ⁴² Kəni nian rəfin e Nimə Rəha Uhgın mine nimə min, ilah kəməsotəpəhiən məutəkeikei məutəni pətigəm kəni məutəgətun nəghatiən təuvir məmə İesu in Kristo iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa.

6

Kəməfəri dikon min səpın

5:28 Mat 27:25   5:29 Uək 4:19   5:31 Uək 2:33-34; Efəs 1:20; Hip 2:10; 12:2   5:36 Uək 21:38

5:40 Uək 4:18   5:41 Mat 5:10-12; 1Pitə 4:13   † 5:41 Nian kautos nahməiən nikilah tagiən, mətəu rəhalah İərmənig təmos nahməiən. Rəueiu əha nian kəutətəu tərəh, təgətun məmə ilah kətiəh əmə e İərmənig.

¹ Nian nœuvein tinuva rækis muvæn, kœni nœtœmi rœha Iesu tinœtœri minatepœt. Nœuvein ilah nœuanilœuis rœha Isrel kœmotsipœn ikin pisin pisin min, kœni mœutœni œmœ nœghatiœn Kris, mœsotœniœn nœghatiœn rœha Isrel. Kœni tepœt, ilah nœtœm Isrel œmœ. Mœtœu nœfaki min iœtœm kœutœni œmœ nœghatiœn Kris kinœutœni nikali nœfaki min u nœtœm Isrel, mœutœni mœmœ nian kœutœuœri mœni mine nauœniœn kœm pœtalimis min, mœtœu kœsoteh viviœn pœtalimis min rœha nœtœmi min u kœutœni nœghatiœn Kris.

² Kœni tuelœf aposil min kœmotœuin e nœtœmimi rœha Iesu mœmœ okœhuva-to. Kœni kœmotœni=pœn kœm lah mœmœ, “Piatimah min. Tœsœuviriœn mœmœ itimah iœkotœpœh nœni pœtigœmiœn mine nœgœtuniœn nœghatiœn rœha Uhgœn mœmœ itimah iœkœhuvnœ motœuœri mœni mine nauœniœn kœm pœtalimis min. Inu uœk rœha dikœn min. ³ Mœtœu rœueiu, otœfœtigœm-to itœmah sœpin, nœtœmi min u itœmah nœutisiai ilah, kœni motœhrun nati, mine Narmin Rœha Uhgœn tœriœuœh e nœmiœgœhiœn rœhalah. Kœni itimah iœkotœfœn nati u kœm lah mœmœ ilah okœtol. ⁴ Kœni pœh itimah oiœkœuteruh œmœ nœfakiœn kœm Uhgœn mine nœni pœtigœmiœn mine nœgœtuniœn nœghatiœn rœha Uhgœn.”

⁵ Kœni ilah rœfin nikilah tœmagiœn, kœni mœutegœhan e nœghatiœn œha. Kœni kœmotœfœtigœm Stipœn u rœhan nœhatœtœiœn tœskasik e Uhgœn, kœni Narmin Rœha Uhgœn tœmœriœuœh mœtatig lan. Motœfœtigœm min Filip, mine Prokorœs, mine Nikano, mine Timon, mine Pamenœs, mine Nikolœs iœtœm Antiok u œupœn tœmœpœh nœfakiœn rœha nœtœm iman ikin muva mœtitœu=pœn nœfakiœn rœha nœtœm Isrel. ⁶ Kœmotit ilah mœhuvœn kœm aposil min, kœni aposil min kœmotœlœhu=pœn nœhlmilœh e lah motœfaki e lah.

⁷ Kœni nœtœmi rœha Iesu kœutœni pœtigœm nœghatiœn rœha Uhgœn kœm nœtœmimi, kœni nœtœmi rœha Iesu u Jerusilœm kinautepœt pik. E nœtœmi min œha, pris min tepœt kœmotœhatœtœ e Iesu.

Kœmotaskœlim Stipœn

⁸ Kœni Stipœn u iœtœm tœmœriœuœh e nœuviriœn mine nœsanœniœn rœha Uhgœn, tœmol nœmtœtiœn tepœt mine nati apispis min e nœhmti nœtœmimi. ⁹ Mœtœu nœtœmimi nœuvein e nimœ rœha nuhapuminiœn rœha Nœtœm Kœmitis Ilah,* kœmotœghati ilah Stipœn. Nœtœmi min u nœtœm Isrel u kœmotsipœn Saerin mine Aleksantriœ. Kœni nœtœmimi nœuvein min u nœtœm Isrel u kœmotsipœn Silisiœ mine Esia, ilah kœmœhuva kœtiœh, minautorgœhu ilah Stipœn. Kotœni mœmœ nœghatiœn rœha Stipœn tœsœhrœhruœn, mœtœu rœhalah tœhrœhru. ¹⁰ Mœtœu Narmin rœha Uhgœn tœmol Stipœn teinatig pik, kœni nian in tœghati, rœhan nœghatiœn tapirœkis rœhalah.

¹¹ Kœni ilah kœmotœou œneuœn nœtœmimi nœuvein mœmœ okœtasiru e lah motœni pœtigœm mœmœ, “Itimah iœmotœtœu mœmœ Stipœn tœmœni rah Mœsis mine Uhgœn.”

¹² Kœni rœhalah nœghatiœn tœmol niki nœtœmimi, mine nœtœmi asoli rœha Isrel, mine nœgœtun min rœha Lou, kœmotœmœki e Stipœn. Kœni kœmœhuvœn motaskœlim motœlœs mœhuvœn mœmœ otœhtul e nœhmti kaunsil. ¹³ Kœni kœmotœmœki nœtœmimi nœuvein mœhuva mœmœ okœteiuœ e Stipœn. Nœtœmi min u kœmotœni mœmœ, “Nian rœfin tœtœni nœghatiœn tœrah e Nimœ Rœha Uhgœn, kœni mœtœni rah Lou rœha Mœsis. ¹⁴ Itimah iœmotœtœu in tœmœni mœmœ Iesu u iœtœm Nasœrit, in otœlœs iœhu Nimœ Rœha Uhgœn, kœni mœuhlin nolœn min u Mœsis tœmœfa kœm tah œupœn ikin.”

¹⁵ Kœni nœtœmimi rœfin u kœmœutœharœg e kaunsil kœmotœsal=pœn œhrœhru o Stipœn, motœfu mœmœ nœhmtœn tinagœhag pœhriœn tœhmen e rœha agelo.

7

Stipœn tœmœghati e Epraham

¹ Kœni pris asoli œgin tœmœtapuœh o Stipœn mœmœ, “?Tœhro? ?Nipœhriœniœn e nœghatiœn min œha kœtœtu=pœn lam?”

6:1 Uœk 4:35   6:7 Uœk 2:41; 16:5   * 6:9 “nimœ rœha nuhapuminiœn rœha Nœtœm Kœmitis Ilah” — Nœtœmi min œha, œupœn ilah slef rœha suah kœti, mœtœu rœueiu œha kœmitis ilah.

6:10 Luk 21:15

² Kəni Stipin təməni məmə, “Piak min mine tatə min. Otətəlig-to lak. Uhgın u iətəm in ilis ilis pik, təmietigəm=pa o tipitah Epraham nian in təmətətig əpəha Mesopotemiə, məsuvən əhanəhiən əpəha Haran. ³ Uhgın təməni=pən kəm in məmə, ‘Əpəh rəham min, mine ikin nətətig ikin muvən e ikin kəti iətəm iəu o iəkəgətun lam.’

⁴ “Kəni Epraham təmiet əha Kaltiə muvən mətətig əpəha Haran. Nian təmətətig ikinu kəni rəhan tatə timis, kəni Uhgın təmos muva u e niftəni u itəmāh nəutətig lan rəueiu. ⁵ Mətəu təməsəfən əhanəhiən niftəni əkəku aɡin nəuvətın kəm in məmə rəhan əhruahru. Mətəu Uhgın təməni əskasik kəm in məmə otəpanəfən rəfin nitəni əha kəm in mine namipin min. Kəni nitəni u otuva imalah aɡin ikin, nati əpnəpin e nian əha Epraham təməsələsiən nətın kəti. ⁶ Nəghatiən u Uhgın təməni kəm in tol lanəha, in təməni məmə, ‘O nian kəti, nəuaniləuis min rəham okəhuvən motətig e niftəni pişin kəti rəha nətəmimi pişin, kəni ilah okəhuva iəpişpiş min, kəni nətəm ikin okotol ilah okotəhuva slef min, kəni mautol mirə kəm lah kətəuarus nu fo-hanrit. ⁷ Mətəu iəkol nalpinian kəm nətəmimi min əha kəutarməniɡ e lah. Kəni uərisiɡ, rəham min nətəmimi okohiet e nitəni əha məhuva motəfaki kəm iəu e nitəni u.’

⁸ “Kəni Uhgın təməni əskasik məmə in oteh vivi Epraham mine nəuaniləuis min rəhan. Kəni mənı=pən kəm in məmə in otəhgi=pən nəsuəlkələh məmə in nəmtətiən kəti məmə ilah nətəmimi min rəha Uhgın. Kəni nian Epraham təmələs Aisək, kəni matig məhgi=pən nian təmos nian eit.* Kəni nian Aisək təmələs Jekəp, kəni matig məhgi=pən min. Kəni nian Jekəp təməmki nenətın min ilah tueləf, kəni məhgi=pən min ilah. Ilah tueləf əha, nəukəti nıratəh.”

Tipilah min kəmotəpəh Josip

⁹ Kəni Stipin təməni=pən min kəm lah məmə, “Kəni nəukəti nıərə min u rəhatah kəmautetet notəhalah u Josip, kəni motətuati=pən lan kəm nətəm Ijip, məmə otuva slef rəhalah. Mətəu ilau Uhgın e nian rəfin, ¹⁰ kəni Uhgın tos rəkis in e nərahian rəfin rəhan. Nian təməhtul e nəhmti kig rəha nətəm Ijip, kəni Uhgın təməfən nəhrunian kəm in, kəni matig mol min məmə kig otolkeikei in, kəni mol in tarməniɡ e nitəni Ijip mine nətəmimi mine natimnati rəfin rəhan.

¹¹ “Kəni əmeiko nəumis təman e nitəni əpəha Ijip mine Kenan mol nauəniən tikə, kəni nəumis natus nətəmimi, kəni tipitah min niɡlah nauəniən təmikə. ¹² Nian Jekəp tinətəu məmə nauəniən əpəha Ijip, təmahlı=pən nenətın min u tipitah min əha kəhuvən, kəni inu nətuəiniən ilah kəməhuvən Ijip. ¹³ Kəni uərisiɡ, ilah kəməhuvən min, kəni in təməni pətigəm in kəm lah, mətəu ilah kəsotəhrunian məmə in Josip pialah. Kəni kig rəha Ijip təmətəu nəniən o Josip mine pian min. ¹⁴ Kəni Josip təmahlı=pən nəghatiən kəm rəhan tatə Jekəp mine rəhan min, məmə okəhuva motətig ilah min. E nətəmimi min əha, ilah rəfin səpinte faif.

¹⁵ “Kəni Jekəp mine rəhan min kəməhuvən Ijip, kəni kəməutətig məutətig, kəni Jekəp mine tipitah min kəmoħmis ikin. ¹⁶ Kəni kəməmki ilah kan əpəha Sekəm e nitəni u rəhatah, kəni kitənim ilah ikin e nıpəɡ kəpiel kəti Epraham təmos rəkis nəhmtin o nətəm Hamor.”

Stipin təməghati e Mosis

¹⁷ Kəni Stipin təmətəkeikei mətəni=pən kəm lah məmə, “Tinātuva iuəkır məmə Uhgın otosmiəgəh rəhan min nətəmimi u təməni rəkis kəm Epraham, kəni nəuaniləuis min rəhatah u kəmautətig Ijip, rəueiu əha tinepət. ¹⁸ Kəni kig kəti min rəha Ijip təməhtul, in təsisiai aɡiniən Josip. ¹⁹ In təmosiahu tipitah min e nətəligiən tərāh min rəhan, matol nahməiən kəm lah. Kəni in təmol lou kəti məmə okotəmki pətigəm nenətılah min iəpəu amrərə min ihluə məmə okohmis.

7:3 Jen 11:31; 12:1   7:4 Jen 11:31–12:5   7:5 Jen 12:7; 15:18; 17:8   7:7 Jen 15:13–14; Eks 12:40   7:7 Eks 3:12

* 7:8 Noliən rəha nətəm Isrel tol lanu, nian suakəku iərman tair, e nian eit, kətəhgi=pən.
7:8 Jen 17:9–14; 21:4   7:9 Jen 37:11,28; 39:2,21–23   7:10 Jen 41:37–44   7:11 Jen 41:54; 42:1–2   7:13 Jen 45:1–4,16   7:14 Jen 45:9–11; 46:27   7:15 Jen 46:1–7; 49:33   7:16 Jen 23:2–20; 33:19; Jos 24:32   7:18 Eks 1:7–8
7:19 Eks 1:11–22

²⁰ “Kəni e nian əha, Mosis təmair, kəni in suakəku təuvır kəti e nəhmti Uhgın. Rəhan mamə mine tatə kəmuəhluaig oneuən lan əpəha imə muos məuiğ kisil. ²¹ Nian kəmləfətiğəm ihluə, nəti kig pətan təmeruh, kəni tələs məmə oteh vivi rəhan. ²² Kəmotəgətun in e neinatigiən rəfin rəha nətəm Ijip, kəni nian in təmepət, in təsanən e nəghatiən mine noliən nati.

²³ “Nian tinos nu fote, nikin təhti məmə otuvən-to meruh-to nətəmiman min, nətəm Isrel, ²⁴ kəni mafu kəti iətəm Ijip kəti tatoh. Kəni in təmuvən məmə otasiru e in kəti əmeiko mohamu iətəm Ijip əpəha. ²⁵ Kəni Mosis nikin təməhti məmə mətə in min, nətəm Isrel, okotəhrun məmə Uhgın təmahli=pən in məmə otuvən məmkirəkis ilah e nahməiən katol e lah. Mətəu ilah kotəruru. ²⁶ Kəni lauig lan tafu min iətəm Isrel mil keiu katuoh ilau min, kəni tuvən mə təghati kəm lau məmə otos rəkis ilau, kəni məmə otol ilau kuol vi ilau min. Kəni məni=pən kəm lau məmə, ‘Suah mil, itəlau əmə. ?Təhro natuoh itəlau min?’

²⁷ “Mətəu suah u təmaupən mol nəukəti norgəhuiən təməti=pən Mosis isəu, kəni məni=pən kəm in məmə, ‘?Pəh təməfəri ik məmə onəkarməniğ kəni mətakil itimah? ²⁸ !İətəhrun məmə nəkolkeikei məmə onəkohamu min iəu təhmen e iətəm Ijip u nəmoh nəniuv!’ ²⁹ Nian Mosis təmətəu nəghatiən əha, kəni təməğin kəni miet Ijip magim muvən əpəha isəu ikin Mitian mətatig ikin məhmen e iapispis kəti. Nian təmətatig mətatig mit pətan ikin kəti, kəni mələs nətın keiu iərman mil.

³⁰ “Nian təmətatig Mitian mos nu fote, kəni nian kəti tuvən mətən iuəkir o nitəuət əha Sainai əpəha təpiə-məpiə ikin. Kəni agelo kəti təmiet=pən ohni e niğəm iətəm tatuəu e niği əkəku kəti. ³¹ Nian təmeruh niğəm əha, narmin təmiuvig pik ohni, kəni muvən iuəkir məmə oteruh vivi, kəni mətəu İərməniğ Uhgın təməghati kəm in məmə, ³² ‘İəu Uhgın rəha tipim min, Uhgın rəha Epraham, mine Aisək, mine Jekəp.’ Kəni Mosis təməğin minətərəmrumin minatəğin e nəsal-pəniən əha niğəm ikin.

³³ “Kəni İərməniğ Uhgın təməni=pən kəm in məmə, ‘Os rəkis rəham put e nəhlkəm mətəu-inu niftəni ko ik nətəhtul ikin in tasim ağin, mətəu iəu əha ikin. ³⁴ İmeruh nərahien iətəm katol e rəhak nətəmimi əpəha Ijip, iəmətəu nasəkiən rəhalah, kəni mineiuaiu muva məmə iəkəmkirəkis ilah o nətəm Ijip. Va. Rəueiu əha iəkahli=pən ik nəkitəliğ muvən min Ijip.’ ”

Nətəmimi min rəha Isrel kəmotəpəh Mosis

³⁵ Kəni Stipin təmətəkeikei mətəni məmə, “Inu iətəm kətiəh əmə Mosis iətəm ilah kəmotəpəh nəuiən nian ilah kəmotəni=pən məmə, ‘?Pəh təmləfəri ik məmə onəkarməniğ kəni makil itimah?’ Mətəu Uhgın pisin əmə təmahli=pən suah kəha Mosis məmə otarməniğ kəni mosmiəgəh ilah. Təmahli=pən nian agelo təmiet=pən ohni e niğəm iətəm tatuəu e niği əkəku kəti. ³⁶ Kəni Mosis təmit ilah mohiet Ijip, kəni in təmol nati apispis mine nəmtətiən tepət, təmol əpəha Ijip, mine nian kəmətəliuək mautəhuvən=pən e nitəhi u kətəni məmə Nitəhi Ərarəuv, mine nu fote e ikin təpiə-məpiə ikin.

³⁷ “Inu iətəm kətiəh əmə Mosis u təməni=pən kəm nətəm Isrel məmə, ‘Uhgın otləfəri iəni kəti min e təmah təhmen lak.’

³⁸ “Inu Mosis iətəm təmauin e tipitah min məmə okotuhapumin ilah min əpəha təpiə-məpiə ikin, kəni agelo təməghati kəm in e Nitəuət Sainai, kəni Mosis u təməfən nəghatiən min u kəm tipitah min. Kəni nəghatiən min u, ilah nəghatiən keikei min iətəm kəutəfən nəmiəgəhiən kəm nətəmimi, kəni Mosis təməhlman tuva kəm tah.

³⁹ “Mətəu nian in təmətatig əhanəh əpəha e Nitəuət Sainai, tipitah min kəmotəhti nəuiən, motəpəh nətəliğin, mətəu nikilah təmitəliğ=pən o nati Ijip. ⁴⁰ Kəni kəmotəni=pən kəm Eron məmə, ‘Ol narmi nati nəuvein məmə okəhuva uhgın min rəhatah mə okotit itah. Mətəu Mosis əha inəha, iətəm təməmki itah kohiet Ijip, kinotəruru məmə in tınəhruvən.’ ⁴¹ Kəni e nian əha, ilah kəmotol narmi nati məmə in otuva uhgın rəhalah,

kəni kəmautol sakrifais e nati miəgəh min məmə okotəfaki kəm in. Kəni kəmautol lafet rəha narmi nəti kau iətəm ilah əmə kəmotol. ⁴² Mətəu Uhgın təməuhlin=pən nəmtahn kəm lah, kəni megəhan=pən e lah məmə okotəfaki kəm mitigar mine məuig mine məhau min e nəpuə. Kəni nati əha tətəgətun əsas əmə nəghatiən rəha Uhgın iətəm kəmətei e nauəuə rəha iəni min rəha Uhgın. Tətəni məmə,

‘!Nətəm Isrel! ?Nian rəfin e nu fote əpəha ikin təpiə-məpiə ikin, itəmah nəmautoh nati miəgəh min mautol sakrifais lan. ?Mətəu nikitəmah təhti məmə nəmautol kəm iəu? !Kəpə! ⁴³ Mətəu e nikitəmah, itəmah nəmautələs Nima Tapolin rəha uhgın eiua u Molek, mine narmi məhau rəha uhgın eiua u Refan. Nati mil u nəmautol məmə onəkotəfaki kəm lau. O nati əha, iəkahlı pətīgəm itəmah nəkəhuvən isəu motapirəkis Pabilon.’ ”

Stipin təməghati
e Nimə Rəha Uhgın

⁴⁴ Stipin təmətəkeikei mətəni məmə, “Nian tīpitah min kəməutatig ikin təpiə-məpiə ikin aupən, ilah kəmotos rəhalah nati kəti, Nima Tapolin rəha Uhgın iətəm tətəgətun məmə Uhgın tətətig ilah min. Kəni Mosis təmol Nima Tapolin əha tətītəu=pən əmə nətəligiən rəha Uhgın u təməni=pən rəkis kəm in. ⁴⁵ Kəni nu tepət uərisig, Josuə təmit ilah məhuva məmə okotos rəkis nītəni əha o nətəm Kenan, nətəni u Uhgın təməhgirəkis nətəmimi ikin. Kəni ilah kəmotələs Nima Tapolin u məhuvən motatig ilah min motətəuarus=pa e nian rəha Tefit təmol kig lan. ⁴⁶ Uhgın təmol təuvir kəm Tefit, kəni Tefit təmətapuəh ohni məmə Uhgın otegəhan lan pəh tol nimə kəti iətəm Uhgın otatig ikin. ⁴⁷ Mətəu nimə əha, Kig Tefit təməsolian, mətəu nətən Kig Solomən təmol.

⁴⁸ “Mətəu Uhgın iətəm ilis agin, təsatiğiən e nimə iətəm iətəmimi əmə təmol. Təhmen e nəghatiən rəha Uhgın iətəm iəni rəhan təməni məmə,

⁴⁹ ‘Ikin min rəfin e neai təhmen əmə lak məmə iəkəharəg ikin marmənig, kəni nītəni min rəfin təhmen əmə məmə iəkəfu=pən nəhllək ikin.

?Mətəu nimə nak iətəm nəkotəhrun nolian məmə otəhmen lak?

?Kəni ikin pəhruvən nəkotəhrun nolian məmə iəkuvən məmeig ikin?

⁵⁰ Otəni-to. ?Pəh təmol rəfin natimnati min əha?

Iəu pisin əmə, iəu Uhgın iəmol rəfin ilah.’ ”

Nətəm Isrel kəmotəpəh iəni min rəfin rəha Uhgın,
mine Kristo

⁵¹ Kəni Stipin təmətəkeikei mətəni məmə, “!Itəmah u! Rəhn-kapə təmah təkaskik. Nikitəmah tapinəpu təhmen e rəha Nanihlua min. Matəlgitəmah talu o nətəuiən nəuia Uhgın. !Itəmah nəkotəhmen əmə e tīpitəmah min nətəm kəməutəhti nəuia Narmin Rəha Uhgın! ⁵² ?Iəni min rəha Uhgın aupən, pəh tīpitəmah min kəməsolian nərahian kəm in? !Tikə! Kəmotol nərahian kəm lah rəfin. Kəmotohamu min nətəmi min u kəməutəni pətīgəm nuvaiən rəha Iətəmi Əhruahru. Kəni itəmah nəmotegəhan=pən e Itəmi Əhruahru u e nəhlmi rəhan min tikimir min kəni kotuhamu. ⁵³ Itəmah nəmotos rəkis Lou rəha Uhgın u aupən nagelo min kəmotos məhuva, mətəu itəmah nəməsotohtəu=pən aginiən Lou əha.”

Kəmotəhtimu Stipin

⁵⁴ Nian kəməutətəu nəghatiən min rəha Stipin, nəhmtilah təmapinəpu, nīkilah təmahmə pik, kəni mautigət=pən nəhluvlah kəm in mətəu-inu nīkilah nahmə agin.

⁵⁵ Mətəu Narmin Rəha Uhgın təməriauəh e Stipin, kəni təsal pəri e Negəu e Neai mafu nəhagəhagiən iətəm təsanən pik təmiet ima Uhgın ikin, kəni meruh Iesu tətəhtul e nīkali Uhgın maru, ikin ima narmənigiən mine nəsanəniən. ⁵⁶ Kəni Stipin təməni=pən kəm lah məmə, “!Ei, nəman! Iətəfu Negəu e Neai rəha Uhgın taterəh, kəni Nəti Iətəmimi tətəhtul e nīkali Uhgın maru, ikin ima narmənigiən mine nəsanəniən.”

⁵⁷ Nian nətəmi asoli rəha kaunsil kəmotətəu nəghatiən əha, kəmotəmkəsgin matəl-gilah min e nəuanəhlmilah, kəni motearəg e Stipin e nəuialah rəfin motauit motaiu məhuvən moteapən əhmen-əhmen əmə ohni, ⁵⁸ moteikəpan kəni motəraki pətigəm lan e taun. Kəni nətəmimi u kəmotətəu nəghatiən rəha Stipin, ilah kəmotəpeg rəhalah sot asoli min, motəlin=pən iuəkir e nəhki iətəm aluə kəti, nərgin u Sol. Kəni minəutəhti Stipin e kəpiel apin.

⁵⁹ Nian kəmutəhti, kəni Stipin təməfaki məmə, “Iərməniġ Iesu, os narmək.” ⁶⁰ Kəni təmeiuaiu misin nəulin kəni masək əfəməh məmə, “Iərməniġ, afəl nolian tərāh iətəm ilah kautol lak.” Nian təmol naunun e rəhan nəfakiən, kəni rəhan nehagiən tiet.

8

¹ Kəni Sol in təmatəhtul əmə nikin tətəgiən məmə ilah kəmotəhtimu Stipin.

Sol təməh nətəm kəutəfaki

Mətuəuin e nian əha, nərahien asoli kinotol e niməfaki əpəha Jerusiləm. Kəni ilah kəməhiet Jerusiləm motəgim=pən Jutiə mine Səmeriə motəpəh pişin əmə aposil min kəutətiġ Jerusiləm. ² Nətəmimi nəuvein nətəm kəutəfaki əskasik kəməhuva motələs Stipin məhuvən mohtənim, kəni ilah kəmotəsək pik ohni. ³ Mətəu Sol təmətuəuin minətərəkkin-ərəkkin niməfaki, matuvən e nimə min mətiuvi pətigəm nəman mine nipətan iətəm kəutəfaki, kəni matəmki=pən ilah e kaləpus.

Filip təməni pətigəm nanusiən təuvir əpəha Səmeriə

⁴ Kəni nətəm kəutəfaki iətəm kəməhiet Jerusiləm motəgim, kəmutəni pətigəm nəghatiən rəha Uhgın ikin min rəfin iətəm ilah kəutəhuvən=pən ikin. ⁵ Filip təmuvən e taun kəti rəha Səmeriə, kəni mətəni pətigəm nanusiən rəha Kristo iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa. ⁶ Nian nimənin nətəmimi kəmotətəu Filip, kəni motafu nati apispis min iətəm in tatol, ilah rəfin kəməutətəlig vivi lan e nak in tətəni. ⁷ Nətəmimi tepət narmin tərāh min kəməhiet e lah. Nian narmin tərāh min kəməhiet, kəmotəsək əfəməh. Kəni nətəmimi tepət iətəm nipətilah təmimis, uə nətəm kəsotaliuəkien, kəmotəuvir min. ⁸ Kəni nətəmimi rəfin e taun əha, ilah rəfin kəmotəgiən.

Saimon u təmol natimnati e nəsanəniən rəha iərmis min

⁹ Kəni e taun əha, suah kəti nərgin u Saimon, in təmatol nati apispis tepət e nəsanəniən rəha iərmis min, kəni nətəmimi rəfin e Səmeriə, narmilah təmiuviġ. Təmol nuvəh nəuətin. In mətəfəri aru əmə in məmə in iətəmi asoli kəti. ¹⁰ Kəni nətəmimi rəfin, nətəmi asoli mətəuarus=pa nolüək min əmə, kəməutəsəl=pən pik ohni kəni məutəni məmə, “Suah u in iətəmi kəti u in tatol uək e Nəsanəniən Asoli Rəha Uhgın.” ¹¹ Kəməutohtəu=pən in nuvəh nəuətin mətəu-inu narmilah tatiuviġ o natimnati min iətəm in tatol. ¹² Mətəu nian nətəmimi kəmotətəu nəghatiən iətəm Filip tətəni pətigəm e nanusiən təuvir rəha Narməniġiən Rəha Uhgın mine nəghatiən rəha Iesu Kristo, kəmotəni nipəhriənien lan, kəni kəmol bəptais e lah, nəman mine nipətan. ¹³ E nian əha, suah min u Saimon, təməni nipəhriənien e Iesu, kəni kol bəptais min lan. Kəni in tətəitəu=pən Filip ikin min rəfin. Narmin təmiuviġ o nati apispis min mine nəmtətiən min iətəm in tateruh Filip tatol.

¹⁴ Nian aposil min əpəha Jerusiləm kəmotətəu məmə nətəm Səmeriə kinotəhatətə e nəghatiən rəha Uhgın, kəni kəmotahli=pən Pitə mine Jon məmə okian o lah. ¹⁵ Nian ilau kəmian miaiet=pən o lah, muəfaki o lah məmə Narmin Rəha Uhgın otəriəuəh mətatig e lah, ¹⁶ mətəu-inu kəmol bəptais əmə e lah e nərgi Iərməniġ Iesu, mətəu Narmin Rəha Uhgın təsəriəuəh əhanəhiən e nəmiəgəhiən rəhalah. ¹⁷ Kəni Pitə mine Jon kəmuələhu=pən nəhlmilau e lah muəfaki e lah, kəni Narmin Rəha Uhgın təməriəuəh e lah.

¹⁸ Nian Saimon tēmafū mēmā Narmin Rēha Uhgīn tatuvēn e nēmiāgēhiēn rēha nētēmimi nian aposil mil kēmuēlēhu=pēn nēhlmīlau e lah muēfaki e lah, kēni in tēfētīgēm mēni mēmā otēfēn kēm lau, ¹⁹ kēni mēni=pēn kēm lau mēmā, “Uēfa min nēsanēniēn u kēm iēu mēmā nian iēkēlēhu=pēn nēhlmāk e nētēmimi, kēni ilah kotēhrun nosiēn Narmin Rēha Uhgīn.”

²⁰ Mētēu Pitē tēmāni=pēn kēm in mēmā, “!Ik mine rēham mēni onēkian e nīgēm asoli! Mētēu-inu nīkim tēhti mēmā nēkēhrun nos nēhmti nati u iētēm Uhgīn tētēfēn kēm nētēmimi e mēni. ²¹ Ko ik nēsoliēn uēk u nēuētēn mine, mētēu-inu rēham nētēligiēn tēsēhruahruēn e nēhmti Uhgīn. ²² Əuhlin ik e rēham noliēn tērah min kēni mēfaki=pēn kēm Iērmēnīg, mēta tafēl rēkis rēham noliēn tērah min iētēm nīkim tētēhti ilah. ²³ Iateruh mēmā nian rēfin netetiēn tēmēriauēh e rēham nētēligiēn, kēni noliēn tērah min kēmōtēlis ik tiēkis.”

²⁴ Kēni Saimon tēmāni=pēn mēmā, “!Əui! Uēfaki=pēn kēm Iērmēnīg ohniēu mēmā natimnati iētēm itēlau nēmuēni, kēti otēsuvaiēn ohniēu.”

²⁵ Kēni nian ilau kēmuēni pētīgēm rēkis nēghatiēn rēha Iērmēnīg mine natimnati iētēm in tēmōl, kēni kēmētian Jerusilēm matuēhtul ēgmāgim e lahuēnu min rēha Sēmeriē matuēni pētīgēm min nanusiēn tēuvir rēha Iērmēnīg.

Filip tēmēghati kēm iētēm Itiopiē kēti

²⁶ Kēni agelo kēti rēha Iērmēnīg tēmāni=pēn kēm Filip mēmā, “Əsēu-pēsi muvēn e suaru tisiēpēn Jerusilēm matuvēn Kasa.” (Suaru əha tētēmēhli əpēha ikin tēpiē-mēpiē ikin.) ²⁷ Kēni in tēmātuvēn əmeiko mafu iētēm Itiopiē kēti e suaru. Suah əha in iētēmi asoli kēti rēha kwīn rēha nētēm Itiopiē.* Kēni in tēmētarmēnīg e mēni rēha kwīn. Suah u tēmuvēn Jerusilēm mēmā otēfaki, ²⁸ kēni minatitēlig matuvēn iman ikin. Kēni in tēmētāharēg-pēri e nati kēti kētēni mēmā, “kat” iētēm hos tatiuvi. Kēni mētēfin nauēuē iētēm iēni kēti rēha Uhgīn tēmētei, nērgin u Aisē. ²⁹ Kēni Narmin Rēha Uhgīn tēmāni=pēn kēm Filip mēmā, “Uvēn maliuēk=pēn iuēkir o kat əha.”

³⁰ Kēni Filip tēmāiu muvēn iuēkir ohni, mētēu suah u tētēfin nauēuē iētēm iēni Aisē tēmētei. Kēni tēmētəpuēh ohni mēmā, “?Nēkēhrun nīpēti nati u nētēfin, uē kēpē?”

³¹ Kēni suah u tēmāni=pēn kēm Filip mēmā, “?Iēkēhra mēhrun? Mētēu-inu iētēmi kēti tikē mē otuhāmtēi=pā nīpēti nēghatiēn u kēm iēu.” Kēni in mētəpuēh mēmā Filip otēri muvēn ilau min muēharēg. ³² In tēmētēfin nēghatiēn u e Nauēuē Rēha Uhgīn, tētēni mēmā, “Kēmit tēhmen e sipsip kan mēmā okuhamu.

Kēni tēhmen e nēti sipsip, tēsagētian nian kētētei nīmeimein,

Kēni in tēmēpnāpīn əmē, mēsēghatiēn.

³³ Kēmōl aulīs in, kēni nian kēmākil e kot, kēsakil əhrūahruēn.

Nian kēmōtuhamu, in nēlugi iētēmimi əmē kēti, nētīn tikē.”

³⁴ Kēni suah u tēmētəpuēh o Filip mēmā, “?Kērmē Aisē tēmētēghati aru lan, uē iētēpisiēn kēti?” ³⁵ Kēni Filip tēmētəuēuin e nēghatiēn kētiēh əmē iētēm tēmēfin, mētēni=pēn nēniēn tēuvir rēha Iēsu.

³⁶ Nian kēmētian e suaru miēuva ikin kēti nēhu əha ikin, kēni suah u tēmāni=pēn kēm Filip mēmā, “!Afu-to! Nēhu kēti əpēha. ?Tēhro? ?Pēh nēkol bēptais lak lan?” Kēni Filip tēmēgēhan lan.†

³⁸ Kēni tēmēniēhu kat mēmā otēhtul, kēni ilau pēti kēmueiuaiu mian e nēhu, kēni Filip tol bēptais lan. ³⁹ Nian kēmuēri e nēhu miēuva ilīs, Narmin Rēha Iērmēnīg tēlēs rēkis

* 8:27 Nēghatiēn Kris əhrūahru tētēni mēmā in suah kēti iētēm kēmētei. E nian əha, nēmē suah kēti tatol uēk nian rēfin iuēkir o kwīn kēti, kēni okitei mēmā otēsitiēn kwīn. 8:33

Aes 53:7-8 † 8:36 E kopi əuas min nēuvein rēha Niutestimin iētēm kēmētei e nēghatiēn Kris əupēn, nēghatiēn piēn kēti min əha ikin iētēm tatilpīn nēghatiēn u mētēni mēmā, “37 Kēni Filip tēmāni=pēn kēm in mēmā, ‘Nēmē nēkēni nīpēhriēniēn e Iēsu e nīkim rēfin, iēkēhrun noliēn bēptais lam.’ Kēni tēni mēmā, ‘Iēu iātēni nīpēhriēniēn e Iēsu Kristo, mēmā in Nēti Uhgīn pēhriēn.’” 8:36 Uēk 10:47

Filip. Kəni suah u təməseruh minian, mətəu təmatitəlig matuvən iman ikin e nagianian asoli e nikin. ⁴⁰ Mətəu Filip təmafə məmə tətəhtul əpəha e nitəni pahav ikin əpəha Astot. Kəni in təmatuvən, mətəni pətigəm nanusian təuvir rəha Iesu əpəha e taun min rəfin mətəuarus in təmiet=pən əpəha Sisəriə.

9

Sol təmafə Iesu
e suaru rəha Təmaskis
(Uək 22:6-16; 26:12-18)

¹ Kəni e nian əha, Sol təmətəghati əskasik mətəni əskasik məmə otohamu nətəmimi rəha Iesu. In təmuven meruh pris asoli agin ² mətəpuəh ohni məmə otətəi nauəuə min kəm nimə min rəha nuhapuminiən rəha nətəm Isrel əpəha Təmaskis, məmə nəmə oteruh kəti tatitəu=pən Suaru Rəha Iesu, nati əpnəpin iərman uə pətan, otaskəlim ilah məlis ilah məmki ilah muvən e kaləpus əpəha Jerusiləm. Kəni təməfən nauəuə min kəm in.

³ Nian Sol təmuva iuəkir o Təmaskis, əmeiko nəhagəhagian kəti təmsipəri e neai tatuəu təhmen e noraipian muva masiəgəpin in mine ikin min titəlau lan. ⁴ Kəni in təmsipəri morin e niftəni, kəni mətəu nəuia suah kəti tətəni=pən kəm in məmə, “!Sol! !Sol! ?Təhro natol nərahian kəm iəu?”

⁵ Kəni Sol tətəpuəh məmə, “?Ik pəh, İərməniğ?” Kəni nəuia iətəmi u təməni=pən kəm in məmə, “İəu Iesu iətəm ik natol tərək lak. ⁶ Mətəu rəueiu əhtul muvən əpəha e taun. İkin əha, suah kəti əha ikin otəpanəni=pinə əmə məmə nati nak onəköl.”

⁷ Kəni nətəmimi nətəm kautəhuərisig e Sol, kəmotauit kəni mətəhtul məsotagətiən. Kəmotətəu əmə nəuia iətəmi u, mətəu kəməsoteruhian iətəmi kəti. ⁸ Kəni Sol təhtul, mətəu nəhmtin tinəuau, tinəruru neruhian nati. Kəni kəmos əmə nəhlmən motit məhuvən Təmaskis. ⁹ Təmos nian kisil təməsehian nati, kəni məsauəniən kəni məsənimian nəhu mine.

¹⁰ Əpəha e Təmaskis, iətəmi kəti rəha Iesu əha ikin, nərgin u Anənaiəs. İərməniğ təmauin lan e nati kəti təhmen e nəməhlairian, kəni məni=pən kəm in məmə, “! Anənaiəs!” Kəni in təmətəm məmə, “İərməniğ, iəu əpə.”

¹¹ Kəni İərməniğ təni=pən kəm in məmə, “O nəkuvən əha e nimə rəha Jutəs e suaru asoli iətəm kətəni məmə Təhruahru, kəni mətəpuəh o iətəmi kəti, iətəm Tasəs, nərgin u Sol. In tətəghati rəueiu kəm Uhgın e nəfakian, ¹² kəni Uhgın təməfən nəməhlairian kəti, kəni təmeruh ik, Anənaiəs, nəmuva mələhu=pən nəhlməm lan məmə nəhmtin otair min.”

¹³ Mətəu Anənaiəs təni məmə, “İərməniğ, iətətəu nəghatian tepət e suah kəha e rəhan nolian tərək min iətəm tatol e nətəm kəutəhatətə lam əpəha Jerusiləm. ¹⁴ Kəni in təmuva u ikinu e nərgi pris asoli min məmə otaskəlim, mələs nətəm kəutəhatətə lam.”

¹⁵ Mətəu İərməniğ təməni kəm Anənaiəs məmə, “!Uvən! Mətəu-inu suah u in rəhak iətəmimi iətəm inauin rəkis lan məmə otəni pətigəm nərgək kəm Nanihluə u sənə məmə nətəm Isrel, mine rəhalah kig min, mine nətəm Isrel min. ¹⁶ Kəni iəu iəpanəgətun in məmə otos nəhməian o nərgək.”

¹⁷ Kəni Anənaiəs təmuven lahuənu muvən imə, kəni mələhu=pən nəhlmən e Sol, məni=pən kəm in məmə, “Piak Sol. İərməniğ Iesu iətəm təmietigəm ohnik e suaru nian nəmətuva u ikinu, in təmahlipə iəu məmə ik onəkəh min nati, kəni Narmən Rəha Uhgın otəriəuəh matig lam.” ¹⁸ Əmeiko, nati kəti təhmen e niviligi nəmu təmiet rəkis e nəhmti Sol, kəni tair min minateruh nati. Kəni minəhtul mətəliuək, kəni kol bəptais lan məmə in nəmtətiən rəha nəhatətəian. ¹⁹ Kəni nian təmun nauəniən, kəni niptətin tuva məsanən min.

Sol tinətuəuin mətəni pətigəm nərgi Iesu əpəha Təmaskis

Kəni Sol təmatig mos nian nəuvein min ilah nətəmimi rəha Iesu əpəha Təmaskis. ²⁰ Təmətuəuin min əmə e nian əha, mətəni pətigəm Iesu əpəha e nimə min rəha nuhapuminiən rəha nətəm Isrel məmə Iesu in Nəti Uhgın pəhriən.

²¹ Kəni nətəmi rəfin nətəm kəmotətəu in, kəmotauit pik ohni, kəni məutəni məmə, “! Eil ?Suah u inu təmatol nərahien kəm nətəm kəutəhatətə e Iesu əpəha Jerusiləm aupən, uə kəpə? Kəni in təmuva ikinu məmə otaskəlim ilah məmki ilah muvən kəm pris asoli min. ?Mə inəha, uə kəpə?”

²² Kəni nəghatiən iətəm Sol tətəni pətigəm, in təsanən pik mapirəkis nəghatiən rəha nətəm Isrel iətəm kəutatig Təmaskis, kəni mətəgətun vivi məmə Iesu in Kristo iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa. Kəni ilah kəmotəruru məmə okotəhrəni.

²³ Nian tepət təmuva muvən rəkis, kəni nətəmi asoli rəha nətəm Isrel kəmotətəi oneuən nəua kəti məmə okotohamu Sol, ²⁴ mətəu Sol təmətəu nəua oneuən rəhalah. Kəni rəueiu e nərauiə mine lapin min, nətəm Isrel kəutəhtul pəsığ əpəha e namtihlua e nıpai kəmol e kəpiel məmə okotohamu Sol.* ²⁵ Mətəu in min nəuvein kəmotələs lapin motaipei e kətim asoli kəti iətəm kəmətu=pən təulə lan, motiləfətigəm motəhlman-əhlman lan e nəmtah nıpai ihluə ikin. Kəni in təmagım muvən Jerusiləm.

Sol əpəha Jerusiləm

²⁶ Nian Sol təmietigəm=pa Jerusiləm, təmalkut məmə otuvən meruh nətəmi rəha Iesu mitəu=pən ilah, mətəu ilah kəutəgin, nıkilah təhti məmə tətəiuə əmə e lah məmə in iətəmi rəha Iesu. ²⁷ Mətəu Panəpəs təmit muvən miti=pən kəm aposil min, məni=pən kəm lah məmə təməhrol lanu Sol təmeruh İərmənig Iesu e suaru nian təmatuvən e Təmaskis. Kəni təməni=pən min kəm lah məmə İərmənig təməghati kəm Sol, kəni təhro lan in tinətəni pətigəm nərgi Iesu əpəha Təmaskis, məsəginien. ²⁸ Kəni ilah Sol kəmotatig kəni in tatuvən ikin min əpəha Jerusiləm mətəni pətigəm nərgi İərmənig Iesu məsəginien. ²⁹ Təməghati ilah nətəm Isrel nətəm kəutəni nəghatiən Kris, kəmotoh ilah min e nəghatiən. Kəni kinautol məmə okotohamu Sol. ³⁰ Nian in min nəuvein nətəm kəutəfaki kəmotətəu, kəməhuvən motit Sol məhuvən motəsəu-pah əpəha ləuəhtəni iuəkir o nitəhi e taun əha Sisəriə, kəni motahli=pən məmə otagım muvən əpəha isəu e taun əha Tasəs.

³¹ Kəni nətəm kəutəhatətə e Iesu əpəha Jutiə, mine Kaləli, mine Səmeriə kəmotatig e nəməlinuian, iətəmi tikə məmə otol nəginien kəm lah. Kəni Narmin Rəha Uhgın təmətəsiru e lah mol ilah kəutəhtul əskasik, kəni ilah rəfin kəutatig mautisiai İərmənig. Kəni ilah tinatəpət.

Pitə təmol nəhlki Aeneas təuvir min

³² Pitə təmalıuək muvən ikin min məmə otəsəl e nətəm kəutəhatətə e Iesu. E nalıuəkien rəhan, təmuvən materuh nətəmimi rəha İərmənig əpəha e taun əha Lita əpəha Jutiə. ³³ Təmuvən ikin əha meruh suah kəti nərgin u Aeneas, nıpətin təmimis tinos nu eit, təməsalıuəkien mətəpili əmə e rəhan pet. ³⁴ Kəni Pitə təməni=pən kəm in məmə, “Aeneas. Iesu Kristo təmosmiəgəh ik əha rəueiu e rəham nımisien. Əhtul, maiu-aiu rəham nımahan.” Kəni rəueiu agin min, Aeneas təməuvir min məhtul. ³⁵ Kəni nətəmimi rəfin əha Lita mine ikin min rəfin əpəha Saron kəmoteruh suah u təmalıuək mətən, kəni ilah rəfin kəmotəuhlin rəhalah nətəligien kəni minəutəfaki kəm İərmənig.

Pitə təmol Tokəs təmiəgəh min

³⁶ E taun kəti əha Jopə, pətan kəti əha ikin iətəm in tətəhatətə e Iesu, nərgin u Tapitə.† E nəghatiən rəha nətəm Kris, kətəni məmə Tokəs. Pətan u, nian rəfin tatol təuvir kəm nətəmimi kəni mətəsiru min e nanrah min.

³⁷ Mətəu e nian əha, nımisien kəti təmol in kəni tımis. Kəni ilah kəmotəueiu kəni kəməhuvən=pən e rəhan napən, kəni motələhu e nəuan nımə əpəha ilis agin. ³⁸ İkin əha Lita in iuəkir əmə o taun əha Jopə. Kəni nian nətəmi rəha Iesu kəmotətəu məmə Pitə

9:21 Uək 8:3   9:22 Uək 18:28   * 9:24 E taun əha Təmaskis, təhmen e taun tepət, aupən aupən kəmol nıkalın asoli e kəpiel titələu e taun.   9:25 2Kor 11:32-33   9:26 Kəl 1:17-19
9:27 1Kor 9:1   † 9:36 Nıpətin rəha nərgin u Tapitə tənı məmə, “tia,” u in nati miəgəh kəti.

əpəha Lita, kəmotahli=pən suah mil keiu məmə okian muəsəu-pah muəni=pən kəm in məmə, “!Otuva uəhai əmə-to!”

³⁹ Kəni Pitə təmitəu=pən ilau. Nian kəmhlietigəm=pən lahuənu, kəmotit məhuvən əpəha ilis aɡin. Mətəu pətəlimis min tərīauəh əpəha ikin kəutasək ohni, kəni kəmotəgə-tun kəm Pitə rəhalah natimnati iətəm pətan əha təməhli nian in təmatəmiəgəh.

⁴⁰ Kəni Pitə təmahli pətigəm ilah, kəni meiuaiu misin nəulin kəni məfaki. Kəni məsal=pən o pətan əha təmimis məmə, “Tapitə, əhtul.” Kəni pətan əha təmair meruh Pitə, kəni məhtul məharəg. ⁴¹ Kəni Pitə teapən ohni maskəlīm nəhlmin miuvi-pəri məmə otəhtul e nəhlkin mil. Kəni mauin=pən e nətəm kəutəhatətə e Iesu mine pətəlimis min məmə okəhuva imə, kəni miti=pən pətan əha iətəm tinəməmiəgəh kəm lah. ⁴² Kəni nəghatīən e nati əha təmaiu mitəlau e taun əha Jopə. Kəni tepət kəmotəni nīpəhriənīən e Iərməniɡ Iesu. ⁴³ Kəni Pitə təmatig əha Jopə nəuветin ilau suah kəti nərgin u Saimon iətəm tətəl əpenə-penə e nilosi kau.

10

Uhgīn təməghati kəm Koniliəs

¹ E taun Sisəriə, suah kəti əha ikin nərgin u Koniliəs. In iətəm Rom, kəni in iətəmi asoli rəha soldiə min u ilah rəfin uan-hanrit. Kəni ilah kəutsipən e “Soldiə rəha Itali.” ² In iətəmi kəti in tatisiai Uhgīn rəha nətəm Isrel, mətitəu=pən noliən rəha nəfakiən rəhalah, in mine rəhan min, mine noluək min rəhan. In tətəfən rəhan məni tepət kəm ianrah min, kəni mətəfaki kəm Uhgīn rəha nətəm Isrel nian rəfin. ³ Nian kəti əmeiko e tri klok ləhnaiuv e nian tətəfaki lan, təmeruh nati kəti təhmen e nəməhlairiən. In təmafu vivi əmə agelo kəti rəha Uhgīn tətəuə ohni, kəni mauin lan məmə, “!Koniliəs!”

⁴ Nian nəhmti Koniliəs təməhtul lan, in təməgin kəni məni məmə, “?Iərməniɡ, təhro?”

Kəni agelo təməni=pən kəm in məmə, “Uhgīn tinətəu rəkis rəham nəfakiən mīneruh nəuvenirən iətəm ik natol kəm nanrah min, kəni nīkin tinagiən ohni. ⁵ Ahli=pən nətəmiimi nəuvein kəhuvən əpəha Jopə, motos suah kəti məhuva, nərgin u Saimon Pitə. ⁶ In tətətig ilau suah kəti nərgin u Saimon u tatol əpenə-penə e nilosi kau. Rəhan nimə tətəhtul iuəkīr o nitəhi.”

⁷ Nian agelo təməghati rəkis kəm in təmitəlig, kəni Koniliəs təmauin e rəhan ioluək keiu mine soldiə kəti iətəm tatol uək kəm in, kəni in min iətəmi rəha nəfakiən. ⁸ In təməni=pən rəfin natimnati iətəm in təmeruh kəm lahal, kəni mahli=pən ilahal məmə okihluvən Jopə.

Uhgīn təməghati kəm Pitə e nəməhlairiən

⁹ Kəni kəməni lauig lan, nian mitigar tinalelin, kəni suah milahal əha kəmluva e suaru iuəkīr o taun əha Jopə. E nian əha, Pitə in təmuvən əpəha ilis e nəhue nimə iətəm tepin-epin ikin məmə otəfaki kəm Uhgīn.

¹⁰ Mətəu nəumis tinus, kəni nian kəmatol əhanəh niɡin nauəniən, in təmair mətəu təmeruh nəməhlairiən kəti iətəm Uhgīn təməfən. ¹¹ E nəməhlairiən əha, təmeruh neai təmerəh, kəni nati təhmen e tapolin asoli kətəskəlīm nīfifin min, kəni kəhlman-əhlman teiuaiu=pa e niftəni. ¹² E nīpəg nati əha, təmeruh nati miəgəh pišin pišin min əha ikin iətəm kəutaliuək mine mautəlkəu, mine mənig pišin pišin min. ¹³ Kəni nəuia iətəmi kəti təməni=pən kəm in məmə, “Pitə, əhtul. Ohamu nəuvein mun.”

¹⁴ Mətəu Pitə tənī məmə, “!Iərməniɡ, kəpəl! E rəhak nəmiəgəhiən iətan məsun əhanəhiən nati kəti tol lanu iətəm Lou rəham təməniəhu məmə kəsuniən tamikmik e nəhmtəm.”

¹⁵ Kəni nəuia iətəmiimi təməghati min kəm in məmə, “Səniən məmə nati kəti tamikmik iətəm iəu Uhgīn iətəni məmə təuvir əmə, təsamikmikīən.”

¹⁶ Kəmuəghati o natimnati min əha mau kisil, kəni rəueiu aɡin min, tapolin əha təməri muvən əpəha e neai.

Pitā tamos
nīpāti nāmahlairiān

¹⁷ Kēni Pitā nīkin tāmēhti pīk mēmā otāhrun nīpāti nati əha tāmeh e nāmahlairiān u tāmeh. Mētāu suah milahal u iētām Koniliās tāmahli=pən ilahal, kəmlətapuəh o nimā rəha Saimon, kēni mīnluva mīnleruh. Kēni mīnluvən mēhləhtul əpəha e namtihlua.

¹⁸ Kēni mēhlauin əfəmāh mēmā, “!Ei! ?Suah kēti u ikinu nərgin u Saimon Pitā uə?”

¹⁹ Kēni nian Pitā tətalkut əhanəh mēmā otāhrun nīpāti nati əha tāmeh e nāmahlairiān, kēni Narmin Rəha Uhgīn tāmāni=pən kəm in mēmā, “!Ei, ətəu-to! Suah milahal kīsil əpəha kələsal lam. ²⁰ Əhtul uəhai meiuaiu muvən meruh ilahal. Nīkim tāsəhtiān mēmā ko nəsuvəniān mītəu=pən ilahal mētəu-inu iəu iəmahli=pa ilahal mēmā okīluva.”

²¹ Kēni Pitā tāmēiuaiu muvən mēni=pən kəm lahal mēmā, “Mə iəu u iētām itəmahal nələsal lan. ?Nəkolkeikei iəu o nah?”

²² Kēni kīhləni=pən kəm in mēmā, “Əuəh. Iētām tətarməniḡ e soldia mīn, u Koniliās, tāmahli=pa itīmahal mēmā iəkluva. In suah kēti iētām tātisiāi Uhgīn kēni in mēhruahru e nəhmtīn, kēni nətəm Isrel kəutisiāi pīk in. Agelo kēti rəha Iərməniḡ tāmāni=pən kəm in mēmā in otahli=pa itīmahal iəhkluva mīhliit ik kəhuvən iman ikin, mēmā ik nəkanus nəghatiān kəm in pəh tətəu.” ²³ Kēni Pitā tāmīt ilahal mēhuvən imə mēmā ilah okotapīli əha ikin.

Pitā tāmuvən
e nimā rəha Koniliās

Kēni nian kəmāni lauig lan, Pitā tāmītəu=pən ilahal, kēni nəfaki mīn nəuvein əha Jopə, kəmohtəu=pən ilah. ²⁴ Kəmāni lauig mīn lan, kəmohtəu=pən əpəha Sisəriə. Ikin əha Koniliās tāmətapuəh o rəhan mīn mīne nətəmimi mīn nəuvein mēmā okəhuva mētəhtahnin Pitā. ²⁵ Nian Pitā tāmətəuəuin mēmā tuva imə, kēni Koniliās tāmēiuaiu misin nəulin e nəhki Pitā mēmā otəfaki kəm in. ²⁶ Mētəu Pitā tāmēapən kēni miuvi-pəri mīn kēni mēni=pən kəm in mēmā, “Əhtul, iəu iətəmimi əmə təhmen lam.”

²⁷ Kēni Pitā tāmətəghati ilau Koniliās kēni mian imə. Pitā tāmeh mēmā nətəmimi tēpət kīnəhuva rəkis mētəharəḡ. ²⁸ Kēni Pitā tāmāni=pən kəm lah mēmā, “Itəmāh rəfin nəkotəhrun vivi mēmā tasim e Lou rəha nətəm Isrel mēmā okəhuva motan kətīəh ilah nətəm sənīə mēmā nətəm Isrel, uə okəhuvən motatig pəti. Mētəu Uhgīn tāmāni kəm iəu e nāmahlairiān mēmā iəsəniān mēmā suah kēti in tamīkmik e nəhmtīn. ²⁹ Tol=pən lanəha, nian nāmotahli=pinə nəghatiān ohniəu, iəməsəniān nati kēti, nīkik tāmāgiān əmə mēmā iəkuva. ?Mētəu iəkolkeikei mēmā iəkətapuəh mēmā nāmotahli=pinə nəghatiān ohniəu mēmā iəkuva o nak?”

³⁰ Kēni Koniliās tēni mēmā, “Nian kīsil tinuvən rəkis təhmen əha rəueiu e tri klok ləhniəu, iəmətəfaki əpəha e rəhak nimə. Kēni rəueiu aḡin suah kēti iētəm rəhan napən tagəhag tətəhtul aupən lak, ³¹ Kēni mēni mēmā, ‘Koniliās. Uhgīn tāmətəu rəkis rəham nəfakiān, kēni məsaluiān e nati təuvir mīn iətəm ik natol kəm ianrah mīn. ³² Ahli=pən nətəmimi nəuvein kəhuvən əpəha Jopə o suah kēti əha ikin, nərgin u Saimon Pitā mēmā otuva. In tətatig e nimā rəha suah kēti, nərgin u Saimon, u tol əpenə-penə e nilosī kau. Rəhan nimə tətəhtul e nīkali nitəhi.’ ³³ Kēni iəkahli=pinə uəhai əmə nəghatiān ohnik. Kēni təuvir pīk mēmā ik nəkuva. Itīmāh rəfin u ikinu e nəhmti Uhgīn o iəkotətəliḡ lam mēmā onəkəni=pa rəfin natimnati iətəm Iərməniḡ tāməfiḡ mēmā onəkəni=pa kəm timah.”

Pitā tāməghati

³⁴ Kēni Pitā tāməghati mēni mēmā, “Rəueiu inəhrun mēmā sənīəmə nətəm Isrel əmə iətəm Uhgīn nīkin tətāgiān matol təuvir kəm lah, ³⁵ mētəu nīkin tagiān o nətəmimi e ikin mīn rəfin u kəutisiāi in mīne mautol nati iətəm təhruahru.

³⁶ “Itəmāh nəkotəhrun rəkis nəghatiān iətəm Uhgīn tāməfən kəm nətəm Isrel. Tətəni nanusiān təuvir rəha nəməlinuiān ilah Uhgīn e Iesu Kristo iətəm in Iərməniḡ rəha nətəmimi ərəfin. ³⁷ Itəmāh nəkotəhrun natimnati mīn iətəm Iesu iətəm Nasərit təmol əpəha ikin e Jutiə tāmətəuəuin e Kaləli. In təmol natimnati mīn əha uərisiḡ e uək rəha Jon

Bəptais iətəm tətəni pətigəm kəm nətəmimi məmə okəkeikei kol bəptais e lah. ³⁸ Iesu əha, Uhgın təmitəpən məfən Narmin Rəha Uhgın mine nəsanənən kəm in, kəni mətəu-inu Uhgın tətətig ilau min, in təmuvən e ikin min matol nati təuvir min, kəni matol vivi nətəmimi rəfin iətəm Setən təmələs ilah.

³⁹ “İtimah iəmoteruh natimnati iətəm in təmöl əpəha Jerusiləm mine ikin min əpəha Jutiə. Kəni itimah iəmoteruh nian nətəmimi kəmotoh motətu-pəri e nigı kəməluau kəni timis. ⁴⁰ Mətəu Uhgın təmöl təmiəgəh min e nian iətəm tatol kışil lan, kəni matol əpu in kəm nətəmimi nəuvein məmə okoteruh məmə in təməmiəgəh min. ⁴¹ Səniəmə nətəmimi rəfin kəmoteruh in, mətəu nətəmi min əmə u iətəm Uhgın təmitəpən ilah məmə okoteruh, itimah əha iəmotauən kətiəh itimah min nian təməmiəgəh min e nımışiən.

⁴² “Kəni in təməni=pa kəm timah məmə iəkotəni Iesu kəm nətəmimi, kəni motəni pətigəm məmə Uhgın təməfəri rəkis in məmə in otakil noliən rəha nətəmimi rəfin iətəm kəutəmiəgəh mine iətəm kinohmis rəkis. ⁴³ İəni min rəfin rəha Uhgın əupən kəmutəni pətigəm in məmə, nətəmimi rəfin iətəm kotəni nıpəhrıənıən lan, Uhgın otafəl rəkis rəhalah min noliən tərəh min e nərgi Iesu.”

Narmin Rəha Uhgın təmuva e Nanıhlua min u səniəmə nətəm İsrəl

⁴⁴ Nian Pitə təmətəghati əhanəh, Narmin Rəha Uhgın təmuva məriauəh mətətig e lah rəfin u nətəm kəutətəu nəghatiən əha. ⁴⁵ Kəni nətəm İsrəl min u kəutəni nıpəhrıənıən e Iesu iətəm kəmohtəu=pən Pitə əpəha Jopə məhuva, kəmotauit pik nian kəmoteruh nati əha məmə Uhgın tətətuati min e Narmin Rəhan kəm nətəmi min u səniəmə nətəm İsrəl. ⁴⁶ Kinotəhrun məmə təməfən Narmin Rəhan kəm lah mətəu-inu kəmotətəu nətəmimi kəutəghati e nəghatiən iki pişin min məutəni-vivi nərgi Uhgın.

Kəni Pitə təni məmə, ⁴⁷ “?Pəh təhrun nəniəhuiən nətəmi min u məmə ko kəsoliən bəptais e lah? Mətəu ilah kinotos rəkis Narmin Rəha Uhgın təhmen e tah.” ⁴⁸ Kəni in təməni=pən məmə okol bəptais e lah e nərgi Iesu Kristo. Kəni ilah kəmotətəpuəh o Pitə məmə otatig nəuветin ilah min.

11

Pitə təmanus kəm nətəm kəutəfaki əpəha Jerusiləm

¹ Kəni aposil min mine nətəm kəutəfaki əpəha ikin min e nitəni Jutiə kəmotətəu məmə Nanıhlua min, ilah min kınəutəni nıpəhrıənıən e nəghatiən rəha Uhgın. ² Kəni nian Pitə təməri muvən Jerusiləm, mətəu nətəmi rəha iəfaki min iətəm kəutəni məmə okəkeikei kəhgi=pən nətəmimi, ilah kınəutəni nıkalın, ³ məutəni məmə, “?Təhro ik nəmuvən mətətig e nımə rəha nətəmi kəsəhgi-pənıən ilah, mətəuən itəmah min ilah?”

⁴ Kəni Pitə tinətuəuin mətəni-vivi kəm lah nanusiən rəha natimnati rəfin əpəha Sisəriə, ⁵ təmətəni kəm lah məmə, “Nian iəmətətig əpəha Jopə mətəfaki meruh nati kəti təhmen e nəməhlairiən. E nati əha, iəmeruh nati kəti təhmen e tapolın asoli kəti təmeiuaiu e neai kətəskəlın nıfifin min kətəhlman-əhlman tətəiuaiu mətəuə ohniəu. ⁶ İəməsal=pən vivi e nıpəgnəua nati əha meruh nati miəgəh pişin pişin min əha ikin iətəm kəutəliuək, mine məutəlkəu, mine nati arpın min, mine mənig pişin pişin min. ⁷ Kəni iəmətəu nəuiə iətəmi kəti tətəni=pa kəm iəu məmə, ‘Pitə, əhtul muhamu nəuvein mun.’

⁸ “Mətəu iəkəni=pən kəm in məmə, ‘!İərmənig, kəpə! E rəhak nəmiəgəhiən iəsuniən nati kəti tol lanko iətəm Lou rəham tətəniəhu məmə iəsuniən tamıkmik e nəhmtəm.’

⁹ “İəmətəu min nəuiə iətəmi u təmsipən e neai mətəni=pa kəm iəu məmə, ‘Səniən məmə nati kəti tamıkmik iətəm iəu Uhgın iətəni məmə təuvir əmə təsamıkmikiən.’

¹⁰ İəmuəghati o natimnati min əha muau kışil, kəni tapolın əha təməri muvən əpəha e neai.

¹¹ “Kəni rəueiu agin e nian əha, suah milahal kisił kəmlietigəm=pa e nimə iətəm iəutatig ikin. Iətəm Sisəriə kəti təmahlı=pa ilahal məmə okılıva ohniəu, mihlit iəu mihluva. ¹² Kəni Narmin Rəha Uhgın təni=pa kəm iəu məmə iəkitəu=pən ilahal, nikik otəsəhtiən məmə ilahal Nanihlua min. Piatah min sikis u ilah kəmotətəu=pa iəu, iəməhuvən mohiet=pən əpəha e nimə rəha suah əha Koniliəs məhuvən imə. ¹³ Kəni in təməni=pa kəm timah məmə təməhro lanu in təmeruh agelo kəti rəha Uhgın təmuva miet=pən ohni məmə, ‘Ahli=pən nətəmimi nəuvein kəhuvən əpəha Jopə o suah kəti nərgin u Saimon Pitə. ¹⁴ In otəni=pinə nəghatiən kəti kəm təmah, kəni nian nəkotətəu nəghatiən əha, kəni Uhgın otosmiəgəh itəmah rəfin, ik mine rəham min, mine rəham min noluək min.

¹⁵ “Kəni nian iəmətuəuin mətəghati, Narmin Rəha Uhgın təmeiuiəu məriəuəh matig e lah, Nanihlua min, təhmen əmə e inu təmuva e tah, nətəm Isrel, aypən mine. ¹⁶ Kəni nikik tətəhti nəghatiən iətəm İərməniğ təməni məmə, ‘Jon təmol bəptais e nətəmimi e nəhu, mətəu otəsuvəhiən Uhgın tol bəptais e təmah e Narmin Rəhan.’ ¹⁷ Kəni nəmə Uhgın tətəfən kəm Nanihlua min Narmin kətiəh əmə iətəm təməfa kəm tah nətəm Isrel nian kitah kəmotəni nıpəhriənıən e İesu Kristo, iəu iətəmimi əmə u, ko iəsəniəhuiən Uhgın o nati nak iətəm in tolkeikei məmə otol kəm lah.”

¹⁸ Nian kəmotətəu nəghatiən rəha Pitə, ilah kəməsotagət miniən, mətəu kəmotəni-vivi Uhgın motəni məmə, “Nati əha tol lanəha məmə Uhgın tinol rəkis suaru rəha Nanihlua min məmə ilah min okotəuhlin ilah e rəhalah nolıən tərəh min məmə Uhgın otosmiəgəh ilah.”

Niməfaki əpəha Antiok

¹⁹ Nian Sol mine rəhan min kəmotuhamu Stipin, kəmotol tərəh e nətəm kəutəni nıpəhriənıən e İesu. Kəni nətəm nəfaki min əha kəmotagim məhuvən isəu əpəha ikin min əpəha Fonisiə mine Saiprəs mine Antiok, mətəni pətigəm nərgi İesu kəm nətəm Isrel min əmə u kəutatig əha ikin min əha. ²⁰ Mətəu nəfaki min nəuvein, nətəm Saiprəs mine Saerin, kəməhuvən Antiok mətəni pətigəm min nanusiən təuvir rəha İərməniğ İesu kəm nətəmimi əpnəpin min əmə u Nanihlua min, səniəmə nətəm Isrel əmə. ²¹ Kəni İərməniğ təmol natimnati tepət e rəhan nəsanəniən kəni mətəsiru pik e lah, kəni nətəmimi tepət tepət kəmotəuhlin ilah mətəni nıpəhriənıən e İərməniğ İesu.

²² Nətəm kəutəfaki əpəha Jerusiləm kəmotətəu nanusiən u, kəni ilah kəmotahli=pən Panəpəs məmə otuvən əpəha Antiok. ²³ Nian təmıet=pən, meruh məmə Uhgın təmolkeikei pik ilah matol təuvir kəm lah, kəni nətəmimi tepət kəmotəni nıpəhriənıən e İesu, kəni Panəpəs nikin təmagiən masiru e lah məmə ilah okotəhtul əskasik e İərməniğ e nıkilah rəfin. ²⁴ Panəpəs in iətəmi təuvir kəti iətəm Narmin Rəha Uhgın təriəuəh mətətig lan, kəni rəhan nəhatətəiən in təskasik e Uhgın. Kəni in təmasiru e nətəmimi tepət ikin əha məmə ilah okotəni nıpəhriənıən e İərməniğ İesu.

²⁵ Kəni Panəpəs təmıet muvən Tasəs mətəsəl e Sol. ²⁶ Nian təmeruh Sol, tit mian əpəha Antiok, kəni muatig ikin o nu apıəpiə kətiəh mətəufaki ilah nətəmi rəha niməfaki əha mətəuəgətun nətəmimi tepət. İkin əha Antiok kəmətuəuin kauin e nətəmi rəha İesu Kristo məmə “Kristin.”*

²⁷ E nian əha, iəni min nəuvein rəha Uhgın kəməhiet Jerusiləm məhuvən əpəha Antiok. ²⁸ Kəti nərgin u Akapus təməhtul məghati e nəsanəniən e Narmin Rəha Uhgın məmə nəumis otan e nıtəni min rəfin iətəm Rom tətərməniğ e lah. (Kəni təmuva mol nıpəhriənıən lan. Nəumis təman nian Klotiəs təmətərməniğ e nətəm Rom.) ²⁹ Kəni nətəmi rəha İesu əpəha Antiok kəmotolkeikei məmə okotasiru e nətəmi rəha İesu əpəha Jutiə. Iətəmi kəti təhrun nəfəniən məni nak in təhrun nəfəniən. ³⁰ Kəni kəmotol məni min əha, mətəfən kəm Panəpəs mine Sol məmə okuos mian kəm eldə min rəha niməfaki əpəha Jerusiləm.

11:14 Uək 16:31   11:15 Uək 10:9-48   11:15 Uək 2:4   11:16 Uək 1:5   11:18 Uək 13:48; 14:27
11:19 Uək 8:1-4   11:22 Uək 4:36   11:25 Uək 9:30   * 11:26 E nəghatiən Kris, nıpəti nəghatiən
u “Kristin” tətəni məmə “rəha Kristo.”   11:28 Uək 21:10   11:30 Uək 12:25

12

Kig Herot Akripə Uan təmol nərahian kəm niməfaki

¹ E nian əha, nian Panəpəs mine Sol kəmətuəgətuən əpəha Antiok, Kig Herot Akripə Uan* təmahli=pən rəhan min soldia min məmə okotaskəlim nətəmimi nəuvein rəha niməfaki əpəha Jerusiləm məmə otol ilah kotətəu nahməiən e nīpətīlah. ² Təmahli=pən rəhan min nətəmimi kəməhuvən motaskəlim Jemis pia Jon kəni motohamu e rəhalah nau asoli. ³ Nian təmohamu Jemis, meruh məmə nətəm Isrel nīkilah təmagiən pik. Kəni in təmatig maskəlim min Pitə. Təmatol nati u e nian kəmatol lafet mil lan Rəha Pasova mine Piret U Is Tikə Lan. ⁴ Nian təmaskəlim rəkis Pitə, kəni miləfən əpəha e kaləpus. Kəni Herot təni məmə soldia sīkistin okotəhtul pəsīg lan, kuvət kuvət e auə min rəfin e nərauiə mine lapin. Kəni Herot tolkeikei məmə otiuvi pətīgəm təhtul e nəhmti nətəmimi nian lafet tol naunun.

⁵ Mətəu nian Pitə təmətatig e kaləpus, kəni nətəmi rəha niməfaki kəməutəfaki=pən əskasik ohni kəm Uhgīn.

Uhgīn təməfətīgəm Pitə e kaləpus

⁶ Lapin u mə olauig lan, kəni Herot tiuvi pətīgəm, Pitə təmətapili e nəlugin e soldia keiu, kəməlis nəhlmin mil e sen keiu, kətu=pən kəti e soldia kəti, kəni kətu=pən kəti e soldia kəti min. Kəni soldia keiu kətuəhtul matueruh namtīhluə e kaləpus.

⁷ Rəueiu agin, agelo kəti rəha Iərmənīg tiet=pa, kəni təmasiə məgəhag e nīpəgnəua kaləpus. Təmek-ek nīkali Pitə kəni məhgi pəri. Kəni məni məmə, “!əhtul uəhai!” Kəni sen mil kuəmtəh aru e nəhlmi Pitə mil.

⁸ Kəni agelo təni=pən kəm in məmə, “Uvən e rəham put mine natimnati.” Kəni Pitə tuvən e lah. Kəni təni=pən kəm in məmə, “Uvən e rəham kot, kəni mītəu=pa iəu.” ⁹ Kəni Pitə təmītəu=pən miaiet e nīpəgnəua kaləpus, mətəu in təsəhrunian məmə natimnati min u agelo tatol lan ilah nīpəhriənian. Nīkin təhti məmə təhmen e nati kəti təhmen e nəməhlairiən. ¹⁰ Kəmuəliuək muapirəkis soldia kəti iətəm tateh kaləpus, kəni muəliuək muapirəkis min soldia kəti min, kəni kəmiəuva e naunun doə iətəm kəmol e aiən. Təuə u tətəuag=pən e taun asoli. Nian kəmiəuva iuəkir ohni kəni terəh aru kəni kəmiaiet=pən ikin. Nian kəmuəliuək nəuəvətīn mian e suaru, kəni əmeiko agelo tikə aru əmə.

¹¹ Kəni Pitə tinəhrun əha rəueiu məmə səniəmə nəməhlairiən, kəni təni məmə, “Rəueiu inəhrun əhruahru məmə Iərmənīg təmahli=pa rəhan kəti agelo təmuva mələs rəkis iəu e nətəligiən u iətəm Herot tolkeikei məmə otol lak iətəm nətəm Isrel kəmotolkeikei məmə okoteruh.”

¹² Nian Pitə tinəhrun məmə Uhgīn təmələs rəkis in, kəni təmuvən əpəha e nimə rəha Meri, məmə rəha Jon Mak. Nətəm kəutəhatətə e Uhgīn tepət kəməhuva pəti mətəfaki=pən kəm Uhgīn məmə otasiru lan. ¹³ Kəni Pitə təməhti-əhti doə e iat rəha nimə əha, kəni pətan ioluək kəti, nərgin u Rotə, təmaiu muvən məmə kərmə pəh əha tətəhti-əhti doə. ¹⁴ Nian təmətəu nəuia Pitə, kəni təhrun məmə Pitə pəhriən. Kəni nīkin təmagiən pik agin kəni talu e nerəhian e doə kəni maiu mītəlig muva meruh nətəmi min u kəutəfaki, kəni məni məmə, “!Ei, nətəmimi, Pitə əpəha ihluə e doə tətəhtul!”

¹⁵ Mətəu kotəni məmə, “!k ialməli.” Mətəu in təmətəkeikei mətəni məmə, “!Kəpə! Iatəni pəhriən.” Kəni ilah kotəni, “Nəmə təhro rəhan agelo teh.”

¹⁶ Mətəu Pitə tətəkeikei mətəhti-əhti doə. Kəni kəməhuvən moterəh e doə, kəni nian kəmoteruh in, nīkilah təmauit pik ohni. ¹⁷ Mətəu Pitə təməfəri nəhlmin mətəniəhu ilah məmə okəsotagətiən. Kəni mətəni məmə təməhro lanu Iərmənīg təmos rəkis in e kaləpus. Kəni məni=pən kəm lah məmə, “Otəni=pən nəghatiən u kəm Jemis notəha Iesu† mine piatah min e niməfaki.” Kəni matig mītəlig min magim muvən iki pisin kəti min.

* 12:1 iətəmi keiu e nauəuə u Uək Min nərgilau u Kig Herot Akripə. In aupən, kətauin lan məmə Kig Herot Akripə Uan, kəni nətīn, kətauin lan məmə Kig Herot Akripə Tu. Afin-to “Herot” e tiksīnəri. 12:10 Uək 5:19 † 12:17 Jemis notəha Iesu, in təmuva iətəmi asoli rəha niməfaki əpəha Jerusiləm.

¹⁸ Kəni kəməni lauig lan, soldia min nətəm kəmauteruh Pitə e kaləpus, kəmotətapuəh o lah min, mətəu kinotəruru əfəməh məmə Pitə təməhruvən. ¹⁹ Kəni nian Herot təmətəu məmə Pitə təmagim, kəni təmahlī=pən soldia min məmə okotəsal lan. Mətəu nian soldia min kəməsoteruhiən, kəni Herot təmauīn e soldia min u kəmauteruh kaləpus mətəpuəh o lah məmə Pitə təməhra magim. Mətəu ilah kotəruru, kəni in təməni məmə okəmki soldia min u kan kəhuamu ilah. Kəni Herot təmiet Jutiə muvən e taun kəti Sisəriə matig ikin o nian nəuvein.

Kig Herot Akripə Uan
təmimīs

²⁰ E nian əha, Kig Herot Akripə Uan niəməha təməu pik kəni tətəməki e nətəm kəutatig e taun mil əha, Taea mine Saedon. Kəni nətəmi asoli min e taun mil əha kəməhuva pəti kəni məhuvən məmə okoteruh Kig məmə kotol vivi ilah min, mətəu-inu nətəm imalah ikin kautəhuvən məutos nəhmti nauəniən ima Kig ikin. Mətəu aupən ilah kəmautəhuvən məuteruh Kig, kəmotəghati ilah suah kəti nərgin u Plastus, u in iətəmi asoli kəti rəha Kig Herot, motiuvī=pən məmə otasiru e lah.

²¹ E nian Kig Herot təmos məmə otuvən meruh ilah, kəni təmuvən e rəhan napən təuvir u tətəgətun məmə in tətərməniḡ. Kəni təmuva məharəḡ e tron rəhan, † kəni mətəghati kəm nətəmimi. ²² Kəni nətəmimi kəmotəgət əfəməh məmə, “!Suah u tətəghati səniə məmə iətəmimi mətəu uhgin kəti!” ²³ Kəni nian nətəmimi kəmotəfən nəni-viviən kəm Herot, mətəu in təsəfəniən nəni-viviən kəm Uhgin, kəni rəueiu agin min agelo kəti rəha İərməniḡ təmoh e nimisiən əskasik kəti, kəni wom min kəmotun nisigan kəni in timīs.

²⁴ Kəni e nian əha, nətəm kəutəni niyəhrīəniən e İesu kəməutəkeikei məutəni pətigəm nəghatiən rəha Uhgin e ikin min tepət, kəni nətəmimi tepət kəməhuva məutəni niyəhrīəniən e İesu.

²⁵ Nian Panəpəs mine Sol kəmuol naunun e rəhalau uək əpəha Jerusiləm, kəni miatəlig mian Antiok ilahal Jon Mak.

13

Uhgin təmitəpin Panəpəs mine Sol məmə okuol rəhan uək

¹ E niməfaki əpəha Antiok, iəni min əha ikin mine nəgətun min. Ilah u Panəpəs mine Simion u kətəni məmə iətəmi apin, mine Lusias iətəm Saerin, mine Manaen u təməpət ilau Herot Antipas u təmətərməniḡ e Kaləli aupən, mine Sol. ² E nian kəti ilah kəmotəpəh nauəniən kəni məutəfaki=pən kəm İərməniḡ, kəni Narmin Rəha Uhgin təməni=pən kəm lah məmə, “!əkolkeikei məmə rəueiu əha onəkotəfəri Panəpəs mine Sol məmə ilau okuol uək u iətəm iəmauīn e lau ohni.” ³ Kəni nian kəmotəpəh rəkis nauəniən məutəfaki, kəni motələhu=pən nəhlmilah e rəhn-kapə lau məmə okotəfəri ilau, kəni motahlī=pən ilau məmə okian muol uək.

Panəpəs mine Sol kəmuəni pətigəm nəghatiən rəha Uhgin əpəha Saiprəs
(*Eruh map* rəha naliuəkien rəha Pol e naunun nauəuə u.)

⁴ Kəni Narmin Rəha Uhgin təmahlī=pən ilau məmə okuol uək u, kəni ilau kəmian əpəha e taun Selusiə, kəni ikin əha kəmian e nəgəu kəti mian əpəha e nitəni kəti Saiprəs. ⁵ Nian kəmiaiet=pən e taun Saləmis, kəmian e nimə min rəha nuhapuminiən rəha nətəm İsrel mətuəni pətigəm nəghatiən rəha Uhgin. Kəni Jon Mak tatitəu=pən ilau mətəsiru e lau.

⁶ Kəni kəmlaliuək əmə mihlitəlau agin e nitəni u mətəuarus milietigəm=pən e taun Pafos. Ikin əha kəmleruh nəuaniləuis kəti rəha İsrel iətəm tatol nati apispis e nəsanəniən rəha iərmis min, kəni in iəni eiūə, nərgin u Elimas u nərgin kəti min Patisas. ⁷ Suah u tətəliuək nian tepət ilau Setias Polas u kəpmən asoli rəha nətəm Saiprəs. Setias Polas in teinatig, rəhan nətəligiən təuvir. Kəni in təmahlī=pən nəghatiən məmə Panəpəs mine

12:18 Uək 5:22-24 † 12:21 “tron” – ikin kig tətəharəḡ ikin mətərməniḡ e nətəmimi. 12:23
Dan 5:20 12:24 Aes 55:11 12:25 Uək 11:29-30; 15:37 13:2 Uək 9:15 13:3 Uək 6:6 13:5 Uək
12:12; 15:39

Sol okiəuva mueruh in, mətəu-inu tolkeikei məmə otətəu nəghatiən rəha Uhgın. ⁸ Mətəu suah u Elimas tətətəni rah ilau. (Nipəti nərgin təni məmə iətəmi tatol nati apispis e nəsanəniən rəha iərmis min). Kəni mətalkut məmə otəuhlin nətəligiən rəha Setias Polas məmə otəsəniən nipəhriənən e Iesu.

⁹ Kəni Sol u kətəuin lan min məmə Pol,* Narmin Rəha Uhgın təməriəuəh e nikin, kəni təməsəl=pən əhruahru o Elimas kəni məni məmə, ¹⁰ “!Ei! Ik nəti Setən. Ik tikimir rəha natimnati ərəfin iətəm kotəhruahru. Ik nəkəriəuəh əmə e neiuəiən mine nərahien. ?Onəhgın nəmanəpəh nəni rahien suaru pəhriən rəha Iərməniğ iətəm nətəuhlin? ¹¹ Rəueiu əha Iərməniğ otol nalpinien kəti kəm ik məmə nəhmtəm otəpis, onəsəruhiən nəhəghəgiən kəti mine o nian nəuvein.”

Kəni rəueiu ağin min təmafəu norəuiən mine napinəpuiən kəmiəuva muəueg nəhmtin, kəni nəhmtin təməpis ağin. Kəni təməhtul mateapən əpnəpin əmə məmə suah kəti otasiru lan mit. ¹² Nian kəpmən Setias Polas təmeruh nati əha, təni nipəhriənən e Iesu mətəu-inu təmauit magiən o nəgətuniən rəha suah mil e Iərməniğ.

Panəpəs mine Pol kəmian Antiok əpəha ikin Pisitə

¹³ Kəni Pol mine rəhan min nətəmimi kəməhiet Pafos məhuvən e negəu kəti məhuvən əpəha taun Perka e ikin Pamfiliə. Ikin əha Jon Mak təməpəh ilah mitəlig=pən Jerusiləm.

¹⁴ Kəni ilah kəməhiet Perka məhuvən əpəha taun Antiok əha ikin Pisitə. Kəni e nian rəha Sapət, kəməhuvən imə e nimə rəha nuhapuminiən rəha nətəm Isrel məutəharəg. ¹⁵ Nian kəmotətəu nafiniən rəha Lou mine Iəni Min, kəni nətəmi asoli rəha nimə əha kəmotahli=pən nəghatiən kəm Pol mine Panəpəs motəni məmə, “Piak min. Okəmə itəmah kəti tatos nəghatiən təuvir məmə otəni tasiru e nətəmimi, təhtul məni pətigəm.”

¹⁶ Kəni Pol təməhtul məfəri nəhlmin məmə okəsotəgətiən kəni məni məmə, “Nətəm Isrel mine itəmah Nanihlua min nətəm nəutəfaki=pən kəm Uhgın, otətəlig-to lak.

¹⁷ Uhgın rəha nətəm Isrel u təmitəpin tipitah min aupən kəni mol ilah kotepət kəni motəskasik nian ilah kəməutatig əpəha Ijip. Kəni e nəsanəniən asoli rəhan, təmiti pətigəm ilah e nitəni əha. ¹⁸ Kəni mateh vivi ilah nati əpnəpin kəmautol noliən tərəh min o nu fote nian kəmautan əpəha ikin təpiə-məpiə ikin. ¹⁹ In təmol nəuaniləuis min rəha nətəm Isrel kəmotəh kəpmən min rəha nitəni səpin iətəm kəutatig e nitəni Kenan, kəni məfən nitəni əha rəhalah kəm tipitah min məmə rəhalah. ²⁰ Natimnati min əha kəmol nu fo-hanrit-fifti tinuva minuvən rəkis.

“Uərisig e natimnati min əha, Uhgın təməfən kəm nətəm Isrel nətəmi asoli min məmə ilah okotərməniğ e lah mətəuarus=pa e nian rəha iəni rəha Uhgın Samuel. ²¹ Kəni nətəmimi kəmotətapuəh kəm Samuel o kig, kəni Uhgın təməfən Sol kəm lah u nəti Kis, təmsipən e nəuaniləuis rəha Benjəmin. Kəni in təmərməniğ e lah o nu fote. ²² Kəni nian Uhgın təmos rəkis Sol, kəni in təmol Tefit tuva kig. In təməni pətigəm nati kəti təuvir lan məmə, ‘Təmeruh suah kəti Tefit nəti Jese, in iətəmi əhruahru iətəm nikin tatitəu=pən rəhak nətəligiən. Kəni in otol natimnati rəfin iətəm iəu iəkolkeikei məmə otol.’

²³ “Kəni Uhgın təmol məmə İosmiəgəh kəti, inu Iesu, otsipən e nəuaniləuis rəha suah u Kig Tefit, məmə otosmiəgəh nətəm Isrel təhmen=pən əmə məmə in təməni rəkis.

²⁴ Mətəu uərisig Iesu tətəuvin rəhan uək, Jon təmaupən məni pətigəm kəm nətəm Isrel məmə okotəkeikei motəlali e rəhalah noliən tərəh min kəni kol bəptais e lah. ²⁵ Nian Jon təmətəuva iuəkir o noliən naunun e rəhan uək, in təməni məmə, ‘?Nikitəmah təhti

* 13:9 Nərgin u Sol, in nəghatiən rəha nətəm Isrel u kətəni mə Hipru. Nərgin u Pol, in nəghatiən rəha nətəm Rom u kətəni mə Latin. Aupən e nauəuə rəha Uək Min, Luk in təmətəuin e nərgin u Pol məmə Sol. Mətəu rəueiu əha təmauin ərəg-rəg lan mətəni məmə Pol. Inu nətuəuiniən e uək rəha Pol tatol mətəni pətigəm nanusiən təuvir kəm Nanihlua min, kəni Luk tətəuin lan məmə Pol u nərgin rəha Nanihlua min. 13:11 Uək 9:8 13:13 Uək 15:38 13:17 Eks 1:7; 6:6; 12:51 13:18 Nam 14:34; Dut 1:31-32 13:19 Dut 7:1; Jos 14:1 13:20 Jaj 2:16; 1Saml 3:20 13:21 1Saml 8:5,19; 10:20-24 13:22 1Saml 13:14; 16:12; Sam 89:20 13:23 2Saml 7:12-16 13:24 Mat 3:1-2

məmə iəu pəh? İəu səniəmə iəu u Uhgın təməni rəkis. !Kəpə! In tətərisig lak iətəm iəu iəsəhmenian məmə iəkəpeg rəkis rəhan put.’†

²⁶ “Piak min iətəm nəmotsipən e nəuaniləuis rəha Epraham, mine itəmah Nanihlua min iətəm nəutəfaki kəm Uhgın, otətəlig vivi, Uhgın təmahlı=pa kəm tah nəghatiən u e İesu məmə in otosmiəgəh itah. ²⁷ Kəni nətəm kəutatig Jerusiləm, mine rəhalah nətəmi asoli min kəməsotəhrunian məmə iətəmi əha inəha İesu, Uhgın təmahlı=pa məmə otosmiəgəh ilah. Kəni nati əpnəpən kəmətafin pətigəm kəm lah e Sapət min rəfin nəghatiən rəha iəni min rəha Uhgın iətəm kəməutəni e İesu, mətəu ilah kəməsotəhrunian. Kəni motol nəghatiən rəha iəni min tuva mol nıpəhriəniən lan, mətəu-inu ilah kəmötəni məmə okotuhamu İesu. ²⁸ Nati əpnəpən kəməsoteruhian nati kəti məmə otimis ohni, mətəu kəmötətapuəh məmə Pailət otuhamu.

²⁹ “Nian kəmol rəfin natimnati iətəm Nəghatiən rəha Uhgın təməni məmə okol lan, kəni rəhan min nətəmimi kəmötələs iahu e nigı kəməluau motos məhuvən mohtənim e nıpəg kəpiel. ³⁰ Mətəu Uhgın təmol in təmiəgəh min e nimisiən. ³¹ Kəni e nian tərət tatiət=pən o rəhan min nətəmimi. Nətəmi min əha, ilah İesu kəməutan əpən əpəha Kaləli mətəuarus=pa Jerusiləm. Kəni rəueiu əha nətəmi əha kəutəni pətigəm kəm piatah min u nəuaniləuis min rəha Isrel, məmə ilah kəmoteh pəhriən İesu, kəni in təməmiəgəh pəhriən.

³² “Kəni rəueiu əha, itimah iəutəni=pinə kəm təmah nanusiən təuvir əha, məmə nəniəskasikiən iətəm Uhgın təmol kəm tipitah min əpən, ³³ rəueiu əha, tinol rəfin nəghatiən rəhan kəm tah nəuaniləuis min rəhalah nian təmosmiəgəh İesu e nimisiən. Təhmen=pən əmə e Nauəuə Rəha Uhgın e Nauəuə Rəha Nəpuən Min keiu tətəni məmə, ‘İk nətik. Rəueiu inuva rəham tatə əhruahru.’

³⁴ “Uhgın təməni əskasik rəkis e rəhan Nauəuə məmə otəpanosmiəgəh İesu e nimisiən, kəni ko təsimisiən, kəni nıpətın otəsəmnəmitiən. Tətəni məmə, ‘Nıpəhriəniən, oiəkəfinə nati təuvir ağin min kəm ik iətəm iəməni əskasik rəkis kəm Kig Tefit əpən.’

³⁵ “Kəni e iki pişin min kəti min e Nauəuə Rəha Uhgın, Kig Tefit təməni kəm Uhgın e İosmiəgəh məmə,

‘Kəni onəsegəhaniən məmə nıpəti İoluək əhruahru rəham otəmnəmit məpien.’

³⁶ “Nian Tefit tətəmiəgəh, təmol natimnati min iətəm Uhgın tolkeikei. Uərisig lan timis, kəni kəmitənim ilah tipin min, kəni nıpətın təməmnəmit. ³⁷ Kəni nəghatiən əha, təməsəghatiən e Tefit, mətəu təməghati e İesu məmə in min təmimis, mətəu Uhgın təmol təmiəgəh min, kəni nıpətın təməsəmnəmitiən.

³⁸ “Tol lanəha piak min, iəkəkeikei məmə onəkotəhrun məmə rəueiu iətəni=pinə kəm təmah məmə e İesu, Uhgın otos rəkis nolıən tərəh min rəhatəmah. ³⁹ Kəni itəmah onəkotəkeikei mətəhrun məmə e İesu pişin əmə, Uhgın təhrun nos rəkisiən nolıən tərəh rəha nətəm kəutəhatətə lan. In otitis ilah e nolıən tərəh min rəhalah. Mətəu suaru rəha nitəu-pəniən Lou rəha Mosis təsəhmenian o nosmiəgəhiən iətəmimi. ⁴⁰ Kəni itəmah onəkotəkeikei mətətəu itəmah məmə nəghatiən rəha iəni min rəha Uhgın otəsuva minian e təmah. ⁴¹ Kəni in tətəni məmə,

‘Ei, otətəlig-to, itəmah nətəm nəutəgət əvsan mətəni rah natimnati rəfin. Onəkotəuit kəni mohmis, mətəu-inu e nian nəutəmiəgəh, oiəkəkol nati kəti tərəh pik o təmah iətəm ko nəsotəniən nıpəhriəniən lan, nati əpnəpən məmə iətəmi kəti otəni əhruahru kəm təmah.’ ”

Nətəmimi kəmotağian o nəniən təuvir

⁴² Nian Pol mine Panəpəs kinatiaiet e nimə rəha nuhapuminiən, nətəmimi kəmötətapuəh o lau məmə, “Əui, onəkieuva min e Sapət u tətəva, muəni pətigəm min nəghatiən əha nəuvein kəm timah.” ⁴³ Kəni nian nətəmimi kəməhiet e nimə, ilah tərət

† 13:25 İoluək rəha iətəmi asoli in tatəpeg rəkis put rəha iətəmi asoli rəhan. Uək u in ləhtəni ağin. 13:25 Jon 1:20,27 13:28 Mat 27:22-23 13:29 Mat 27:59-60 13:31 Uək 1:3,8 13:33 Sam 2:7 13:34 Aes 55:3 13:35 Sam 16:10 13:39 Rom 10:4 13:41 Hab 1:5

kəmohtəu=pən Pol mine Panəpəs. Nətəmi min əha, nəuvein nəuaniləuis min rəha Isrel, kəni nəuvein Nanihluə min kəmotəpəh rəhalah nəhatətəiən kəni məutohtəu=pən nolian min rəha nəfakiən rəha nətəm Isrel.‡

Kəni ilau kəmuəghati kəm lah mətuəni=pən əskasik kəm lah məmə, “Onəkotəkeiki motaskəlim nəhatətəiən rəhatəmāh e Uhgīn, məmə in otolkeikei pik itəmāh mol təuvir kəm təmah.”

⁴⁴ Kəni e Sapət iətəm tətəva, iuəkir nətəmimi rəfin e taun asoli əha kəməhuva məmə okotətəu nəghatiən rəha Uhgīn. ⁴⁵ Kəni nian nətəmi asoli rəha nətəm Isrel u kəsotolkeikeiən Pol kəmoteruh nīmənin nətəmimi kəməhuva o nəghatiən rəhan, kəni kinəutohtgərah in o lah, kəni minotətəuəuin məutəni rah Pol mine nati nak in tətəni.

⁴⁶ Kəni Pol mine Panəpəs kəməsuəginian kəmuəni məmə, “Itimlau oikuəkeiki muəni pətigəm nəghatiən u rəha Uhgīn kəm təmah muaupən, nətəm Isrel min. Kəni itəmāh nəmotəpəh nəghatiən rəha Uhgīn, kəni nəghatiən aru əmə rəhatəmāh tətəgətun məmə itəmāh nəsotəhmenian o nosiən nəmiəgəhiən itulin. Kəni rəueiu itimlau inətiən məmə iəkuəni pətigəm nəniən təuvir u kəm Nanihluə min mətəu səniəmə nətəm Isrel, ⁴⁷ kəni inu, inu nəghatiən iətəm İərmənig təməfa rəkis kəm timlau məmə iəkuol, in tətəni e Nauəuə Rəha Uhgīn məmə,

‘İəu iəmol ik məmə onəkuva ik nəhagəhagian kəti rəha Nanihluə min, məmə nətəni pətigəm kəm nətəmimi e ikin min rəfin məmə iəkolkeikei məmə iəkosiəgəh ilah.’”

⁴⁸ Nian Nanihluə min kəmotətəu nəghatiən əha, nikilah təmagian ohni, kəni minəutəni-əni kəm lah min məmə nəghatiən rəha İərmənig İesu in təuvir pik. Kəni nətəmi min Uhgīn təmitəpən rəkis e lah məmə okotos nəmiəgəhiən iətəm ko təsikəiən, ilah kəmotəni niphəriənian lan.

⁴⁹ Kəni nəghatiən rəha İərmənig təmaui mitəlau e nitəni rəfin əha iuəkir e taun əha.

Nətəm Isrel kəmotəhgi pətigəm Pol mine Panəpəs

⁵⁰ Mətəu nətəmi asoli rəha nətəm Isrel kəməhuvən moteruh Nanihluə min rəha taun əha, inu nətəmi asoli, mine niphətan asoli min nətəm kəutəfaki məutohtəu=pən nolian rəha nətəm Isrel. Kəni motiuvipə məmə okotol niəməha kəm Pol mine Panəpəs. Kəni ilah rəfin kəmotəhgi pətigəm ilau əha imalah ikin. ⁵¹ Mətəu ilau kəmuohrapispis niftəni e nəhlkilau təhmen e nəmtətian kəti məmə Uhgīn təməuhlin nəmtahn kəm lah kəni ilau kəmiaiet mian e taun əha İkoniam. ⁵² Mətəu nətəmi rəha İesu əpəha Antiok, Narmin Rəha Uhgīn təməriəuəh e lah, kəni ilah nikilah təmagian pik.

14

Pol mine Panəpəs kəmian İkoniam

¹ E İkoniam kəmian min əpəha e nīmə rəha nuhapumian rəha nətəm Isrel, kəni mətuəni pətigəm nəghatiən rəha Uhgīn, kəni nəghatiən rəhalau təuvir pik, kəni təmiuvi=pə nətəmimi tēpət məmə ilah kəmotəni niphəriənian e İesu, inu nətəm Isrel tēpət mine İanihluə tēpət min nətəm kəutohtəu=pən nolian rəha nəfakiən rəha nətəm Isrel. ² Mətəu nətəm Isrel min u kəməsotəniən niphəriənian e rəhalau nəghatiən, kəməhuvən o Nanihluə min, motol ilah kotəməki pik e nətəmi min u kəutəni niphəriənian e İesu, məutol niəməha kəm lah. ³ Mətəu Pol mine Panəpəs kəmuatig təfəməh ikin, məsuəginian e lah, mətuəkeikei matuəni pətigəm nəghatiən rəha nəuviriən rəha Uhgīn kəm nətəmimi rəfin. Kəni İərmənig təmol ilau kuol nati apispis mine nəmtətian tēpət məmə nətəmimi okotəhrun məmə rəhalau nəghatiən in nəghatiən pəhriən.

⁴ Kəni nətəm ikin əha, kəmotəhapu ilah min, nəuvein kəutohtəu=pən nətəm Isrel u kəsotəniən niphəriənian e İesu, kəni nəuvein kəutohtəu=pən aposil mil əha, Pol mine Panəpəs. ⁵ Kəni nətəm Isrel mine Nanihluə min, mine nətəmi asoli min rəhalah min, kinautol nəghatiən oneuən kəti məmə okotərəkin ilau, kəni kotahtihmu ilau e kəpiel.

‡ 13:43 Nanihluə min əha u kəutohtəu=pən nəfakiən rəha nətəm Isrel, kəməhgi=pən ilah.
13:46 Uək 3:26; 18:6   13:47 Aes 49:6   13:51 Mat 10:14; Uək 18:6   14:3 Mak 16:20; Hip 2:4   14:5 Uək 14:19

⁶ Mætāu nian kəmuətəu nəghatiən oneuən rəhalah, ilau kəmuagim mian əpəha e profens rəha Likaoniə, kəni mian əpəha e taun mil əha, Listra mine Terpe. Kəni e taun mil əha mine ikin min titəlau e taun mil əha, ⁷ ilau kətuəni pətigəm nanusiən təuvir rəha Iesu Iosmiəgəh.

Pol mine Panəpəs əpəha Listra

⁸ Kəni əha Listra, suah kəti əha ikin. Nian təmair mətəu nəhlkin mil kəmuəpaiu təruru naliuəkiən, təmətəharəg əmə, kəni in təmətəharəg əha ikin ⁹ matətəlig e nəghatiən rəha Pol. Pol təməsəl=pən əhruahru o suah kəha, minəhrun məmə in tinəhatətə rəkis məmə nəhlkin təhrun nəuviriən, ¹⁰ kəni magət əfəməh lan məmə, “!Ei piak, əhtul!” Kəni əmeiko, suah u təməhtul əhruahru kəni minətaliuək.

¹¹ Nian nimənin nətəmimi kəmoteruh nati əha iətəm Pol təmöl, kəmotəni əfəməh e nəghatiən Likaoniə məmə, “!Ei! Otəfu-to. Uhgīn mīn rəhatah kīnotol nətəmimi e lah, kəni minəhuva imatah ikin.” ¹² Kəni kəmotauin ərəg-rəg e nərgi Panəpəs məmə Sus u nīpətīn təni məmə in iərməniḡ rəha uhgīn mīn rəhalah. Kəni motauin ərəg-rəg mīn e nərgi Pol məmə Heremes, nīpətīn u təni məmə in iətəm tətəghati rəha uhgīn mīn rəhalah. Kəmotauin lan lanəha mətəu-inko Pol tətəghati pik, mapirəkis Panəpəs. ¹³ Nimə rəha narmi nati rəha uhgīn əha Sus, in tətəhtul ihluə e taun əha. Kəni pris rəha uhgīn əha Sus təmasiḡ kau mīn nəuvein iətəm təmətu=pən rəkis nəuginiḡ e lah. Kəni məmki ilah muva e namtihlua rəha lahuənu. Mətəu in mine nimənin nətəmimi kətolkeikei məmə kətol sakrifais kəm lau motol nəni-viviən lan kəm Pol mine Panəpəs.

¹⁴ Mətəu nian aposil mil kəmuətəu nəghatiən e nati əha kəni muəhrun, kəmuəharu rəhalau napən.* Kəni kəmuaiu mian əpəha e nəlugin e lah. Kəni muagət əfəməh məmə, ¹⁵ “!Ei, nəman! ?Nəkotəni məmə nautol nak u? Itimlau iətəmimi əmə təhmen e təmah. Iatuos nəniən təuvir mətəiəuva kəm təmah, kəni iəkuolkeikei məmə iəkuəuhlin nətəligiən rəhatəmah məmə nəkotəpəh nəfakiən kəm uhgīn mīn u iətəm rəhalah nəsanəniən tikə. Mətəu onəkotəfaki əmə kəm Uhgīn iətəm tətəmiəgəh, mətətiḡ itulīn. In piḡin əmə təmöl neai, niftəni, nitəhi, mine natimnati rəfin iətəm kəutatig ikin mīn rəfin.

¹⁶ “Aupən in təmegəhan məmə nətəmimi ikin mīn rəfin məmə ilah okotohtəu=pən aru əmə suaru mīn rəhalah. ¹⁷ Mətəu nian rəfin in tatol suaru kəm lah məmə ilah kotəhrun neruhiən rəhan nəuviriən iətəm in tatol. In tatol nuhuən tətəfuv, matol nauəniən mīn e nasumiən, kəni kautol nīpətīlah e nian əhruahru rəhalah. In tətəfən nauəniən kəm təmah mol itəmah nəutətəu təuvir.” ¹⁸ Mətəu kəmətuəni pau nəghatiən əha kəm lah, iuəkīr əmə kəni kuəruru nəniəhuiən ilah o nolīn sakrifais o nəni-viviən ilau.

¹⁹ Kəni nətəmimi nəuvein e nəuaniləuis rəha nətəm Isrel kəmotəpən Antiok əha Piḡitiə mine Ikoniəm mohiet=pa Listra, kəni kəmotol nətəligiən rəha nətəmimi tēpət məmə okotəməki e Pol mine Panəpəs. Kəni kəmotələs Pol kəni motəhti e kəpiel, kəni moteikəpan məhuvən motəraki pətigəm e taun motəpəh tətəməhli. Nīkilah təhti məmə tēmimīs. ²⁰ Mətəu nian nətəmi rəha Iesu kəməhuva motəhtul təlau lan, kəni təhtul əmeiko muvən mīn əpəha imə e taun. Kəni kəməni=pa lauig lan, in mine Panəpəs kəmiaiet mian Terpe.

Pol mine Panəpəs kəmiatəligpən Antiok əha Siriə

²¹ Kəni Pol mine Panəpəs kəmuəni pətigəm nəniən təuvir e taun əha Terpe, kəni kəmiavi=pa nətəmimi tēpət kəhuva o Iesu. Kəni kəmiatəlig miəuva Listra, kəni uərisiḡ miāiet mīn miəuva Ikoniəm, kəni kiaiet mīn miəuva Antiok əha Piḡitiə. ²² Kəni ikin əha, kəmətuəfu əskasik e nətəmi rəha Iesu. Kəni mətəuəfən nəghatiən məmə okotəhtul əskasik e nəhatətəiən e Iesu. Kəni matuəni məmə, “Kitah okotətiḡ e nərahīn tēpət nian kəhuvən e suaru rəha nuvəniən matig aḡəl Narməniḡiən Rəha Uhgīn. Mətəu nati əpnapīn əmə, kitah okotəkeikei mətəhtul əskasik.” ²³ Kəni e niməfaki mīn ikin mīn rəfin iətəm ilau

14:11 Uək 28:6 * 14:14 “kəmuəharu rəhalau napən” məmə in ko kəmuətəu tərāh pik e nolīn əha. 14:15 Sam 146:6; Uək 10:26 14:16 Uək 17:30 14:17 Jer 5:24 14:19 Uək 17:13; 2Kor 11:25 14:22 Uək 15:32; 1Təs 3:3

kətian ikin, mətüəfəri eldə min rəhalah. Kəni mətüəpəh nauəniən matuol əmə nəfakiən, kəni mətüələhu e nəhlmi İərməniğ nətəmimi nətəm kinotəni rəkis nıpəhrıənıən lan.

²⁴ Kəni ilau kəmiən=pən Pısitıə ikin muəsəu-pah mueiuaiu Pamfilıə ikin e taun əha Perka, ²⁵ ikin əha ilau kəmuəni pətıgəm nəniən təuvır ikin. Kəni ilau muəsəu-pah mueiuaiu=pa mın e taun kəti mın Atalıə, ²⁶ kəni kəmuos negəu ikin miatəliğ=pa Antiok əha Sirıə. Nətəm Antiok əha inəha, aıpən ikin ilah kəmotahli=pən Pol mıne Panəpəs məmə okian muəni pətıgəm nəghatıən rəha Uhgın, kəni motəfaki məmə Uhgın oteh vivi ilau e ikin mın iətəm ilau kətian ikin. Kəni rəueiu kinuol naunun uək rəhalau.

²⁷ Nıan ilau kəmiatəliğ=pa mın, kəmuauın e nətəmimi rəha nıməfaki məmə okəhuva kətiəh. Kəni ilau kəmuəni pətıgəm kəm lah natımnati rəfin iətəm Uhgın təmöl ilau kuol e nəsanəniən rəhan, kəni muəni məmə təməhro lanu Nanihlua mın, ilah kəməhuva motəni nıpəhrıənıən e İesu. ²⁸ Kəni ikin əha, ilau kəmuatıg tuvəh nəuvetın ilah nətəmi rəha İesu.

15

Nəfaki mın nəuvein kəmotəni məmə nətəmimi okotohtəupən lou rəha Mosis

¹ Kəni nətəmimi nəuvein kəmotıpən Jutiə mohiet=pa Antiok məutəgətun piatah mın məutəni məmə, “Okəmə kəsəhgi-pəniən itəmah, təhmen e inu iətəm Lou rəha Mosis tətəni, ko Uhgın təsosmiəgəhiən itəmah.”* ² Kəni Pol mıne Panəpəs ilah nətəmi əha kinəutahi ilah mın o nəghatıən əha, kəni mınəutagət əfəməh e nəniən əha. Kəni uərisıg, nətəmimi rəha nıməfaki əha Antiok kəmotitəpın Pol mıne Panəpəs mıne ilah mın nəuvein məmə okəhuvən Jerusıləm moteruh aposıl mın mıne eldə mın rəha nıməfaki o nəniən əha.

³ Nətəmimi rəha nıməfaki kəmotahli=pən ilah kəhuvən, kəni nıan ilah kəmoɦiet=pən Fonisiə mıne Səmeriə, kəmotəni pətıgəm məmə təməhro lanu Uhgın tatiuvi=pa Nanihlua mın kəutəhuva rəhan nətəmimi. Kəni nəghatıən əha təmöl piatah mın ikin əha nıkilah tətəgiən pik. ⁴ Nıan kəməhuva Jerusıləm, nətəmimi rəha nıməfaki mıne aposıl mın mıne eldə mın rəha nıməfaki, kəmotəgiən məmə okotos ilah məhuvən imalah mın ikin. Kəni Pol mıne nətəmimi əha kəmotəni pətıgəm natımnati iətəm Uhgın təməfən nəsanəniən kəm lah məmə okotol. ⁵ Mətəu Farəsi nəuvein əha ikin iətəm kəutəni nıpəhrıənıən e İesu, kəmotəhtul motəni məmə, “Nanihlua mın, okəkeikei kəhgi=pən ilah, kəni okotəkeikei motəgətun ilah məmə okotohtəu=pən Lou rəha Mosis.”

Aposıl mın mıne nətəmi asoli mın kəmotəghati əpəha Jerusıləm

⁶ Kəni aposıl mın mıne eldə mın rəha nıməfaki kəmotəharəg məutəghati e nəniən əha. ⁷ Kəni nıan kəmotəghati nəfəməh nəuvetın, kəni Pitə təməhtul məni məmə, “Piak mın. Itəmah nəkotəhrun vivi məmə nuvəh rəkis Uhgın təmıtəpın iəu e nıkitəmah məmə iəkəni pətıgəm nanusiən təuvır rəha İesu kəm Nanihlua mın məmə okotəni nıpəhrıənıən lan. ⁸ Uhgın təhrun nətəliğıən rəha nətəmimi, kəni in tınəgətun rəkis məmə nıkin tagiən məmə otosmiəgəh nətəmi mın u kəsəniəmə nətəm İsrəl əmə, mətəu-inu təməfa Narmın Rəha Uhgın kəm lah təhmen əmə mə inu təməfa kəm tah. ⁹ In təməsöl pısinıən əmə kəm lah. !Kəpə! In təməfəl rəkis rəhalah nolıən tərah mın mətəu-inu kəutəni nıpəhrıənıən lan təhmen=pən əmə mə inu tınol rəkis kəm tah.

¹⁰ “?Mətəu təhro itəmah nəutəhuvən e suaru pısın məmə Uhgın nıkin otahmə? ?Təhro itəmah nınəutətu=pən Lou e nəhuveğılah məmə in nati fıgəm kəti iətəm ilah kəutələs? !Kəpə! Itəmah, oteruh-to. Kitah mıne tıpitah mın kitah rəfin kəsotəhmenıən məmə okotələs nati fıgəm əha. ¹¹ Mətəu kitah kəutəhatətə məmə İesu in İərməniğ rəhatah, kəni in tatosmiəgəh itah e rəhan nəuvırıən əmə, kəni in mətöl əmə lanəha kəm lah.”

14:26 Uək 13:1-2   14:27 Uək 15:4,12   * 15:1 Nəhgi-pəniən e Oltestimın in nəmtətıən məmə nətəmimi, ilah nətəmimi rəha Uhgın. Nanihlua mın tepət, kəsəhgi-pəniən ilah. Rəha nətəm Tanna, nəhgi-pəniən in nəmtətıən məmə kətəfən nepətıən rəha kəlkələh mın nəman.   15:1 kəl 5:2   15:2 kəl 2:1   15:4 Uək 14:27   15:7 Uək 10:1-43   15:8 Uək 10:44; 11:15   15:10 Mat 11:30; Kəl 3:10   15:11 kəl 2:16; Efəs 2:5-8

¹² Nəghatiən əha təmol ilah kotəruru nati okotəni, kəni məutətəlig e Pol mine Panəpəs kinətuənuş pətiğəm nati apispis min mine nəmtətətiən pişin pişin min iətəm Uhgın təmol ilau kuol e nəhmti Nanihluə min.

Jemis təmahtipəsəg e nəghatiən

¹³ Nian kəmuol naunun e nəni pətiğəmiən uək min rəhalau, kəni Jemis† təhtul məni məmə, “Piak min. Otətəlig vivi-to e rəhak nəghatiən. ¹⁴ Pitə təməni-vivi aɡin kəm tah məmə təməhro lanu Uhgın təmaupən miet=pən o Nanihluə min məmkirəkis ilah nəuvein məmə rəhan min. ¹⁵ Kəni nati əha təhmen=pən əmə e nəghatiən iətəm iəni rəha Uhgın təməni iətəm kəmətəi e Nauəuə Rəha Uhgın. Uhgın tətəni məmə,

¹⁶ ‘Uərisəg e natimnati min əha, oiəkətəlig=pa min.

Oiəkol vi nimə rəha narməniɡiən rəha Kig Tefit u təmənnəmit aupən.

Nati əpnəpən təmənnəmit, mətəu iəkləfəri mem mafəl mol təskasik min,

¹⁷ məmə nətəmi əpnəpən e nītəni min u Nanihluə min, iətəm iəmitəpən rəkis ilah məmə rəhak nətəmi min, ilah okotəsəl lak.

¹⁸ İəu İərməniɡ iətəni lanu, kəni iəmol nətəmi kotəhrun rəkis nati əha nuvəh aupən.’ ”

¹⁹ Kəni Jemis təməni məmə, “Kəni tol lanəha, iəu iəkəni məmə rəueiu Nanihluə min tərət kinəutəuhlin nətəliɡiən rəhalah minəutəhuva o Uhgın. Kəni təsəuviriən məmə rəueiu əha kitah okotol tiəkis pik min o lah. ²⁰ Mətəu pəh okotətəi nauəuə kəti tuvən kəm lah məmə okəsotuniən nauəniən min u kəmol rəkis sakrifais lan kəm narmi nati min u iərmis min, kəni kotamikmik e nəhmti Uhgın. Kəni məsotoliən təfagə e pətan. Kəni məsotuniən nati miəgəh iətəm kəmarin nentəui mətəu-inu niran əha ikin e nipətin. Kəni okəsotuniən nira. ²¹ Okotəkeikei motəniəhu ilah lanəha o nələhuiən nəməlinuiən tətətiɡ o iəfaki min, nətəm İsrəl mine Nanihluə min, mətəu-inu nətəmi kəutisiai Mosis, kəni təmətuəuin nuvəh rəkis e Sapət min rəfin, nətəmi kəutafin Lou rəha Mosis əpəha e nimə rəha nuhəpuminian rəha nətəm İsrəl. Kəni kəutəni pətiğəm nəghatiən min əha e taun min rəfin.”

Kəmətəi nauəuə kəm
nəfaki min u Nanihluə min

²² Kəni aposil min mine eldə min mine nətəmi rəha niməfaki kəmotegəhan məmə okotahli=pən ilah min nəuvein kotohtəu=pən Pol mine Panəpəs məhuvən Antiok. Kəni kəmotətgi=pən Sailəs mine Jutəs u kətəni məmə Pasapəs. Suah mil əha nətəmi kəutisiai ilau. ²³ Kəni kəmotəfən nauəuə kəm lah məmə okotos məhuvən. Nauəuə tətəni məmə,

“İtimah aposil min mine eldə min rəha niməfaki, itimah piatimah u itəmah. İəkotəni təuvir kəm təmah əpəha Antiok, mine Siria, mine Silisə u Nanihluə min, mətəu rəueiu ninəhuva piatimah min.

²⁴ İtimah iəmotətəu məmə nətəmi nəuvein u e nikitimah kəmotol tiəkis pik kəm təmah, kəni itəmah nəmotətəu tərəh e nəghatiən rəhalah. Mətəu itimah iəməsotəfəniən nəghatiən məmə okəhuvən motəni lanəha.

²⁵ Tol lanəha kəni itimah iəmotəuin e nəghatiən kəti, kəni motegəhan məmə itimah nəuvein okotos nəghatiən rəhatimah muitəu=pən Pol mine Panəpəs u itimah iəkotolkeikei pik ilau. ²⁶ İuəkir kiamis o uək u rəha İərməniɡ rəhatah, İesu Kristo.

²⁷ Kəni itimah iəutahli=pinə Jutəs mine Sailəs məmə okiauvnə mueh itəmah. İlau okuəni əhruahru kəm təmah nəghatiən kətiəh əmə iətəm itimah iəmotətəi.

²⁸ Kəni Narmin Rəha Uhgın nikin tagiən mine nikitimah tagiən məmə iəsotəfiən minian lou kəti kəm təmah məmə otəfiğəm pik o təmah, mətəu in əmə u nəkotəkeikei motol: ²⁹ onəsotuniən nauəniən min u kinol rəkis sakrifais lan kəm narmi nati min u iərmis min; kəni məsotuniən niran; kəni məsotuniən nati miəgəh u kəmarin nentəui mətəu-inu niran əha ikin e nipətin; kəni məsotoliən təfagə e pətan. Nəmə nəutohtəu=pən nəghatiən min əha, onəkəhuvən e suaru təuvir.

† 15:13 Jemis u, in notəha İesu, kəni in iətəmi asoli rəha niməfaki əpəha Jerusiləm. 15:13
Kəl 2:9 15:18 Amos 9:11-12 15:20 Eks 34:15-17; Lev 17:10-16 15:28 Mat 23:4

Inu naunun nęghatięn ręhatimah.”

³⁰ Kęni nętęmi asoli min ęha kęmotahli=pęn nętęmi ęha ilah kuvęt męmę okęhuvęn ępęha Antiok. Nian kęmohietigęm=pęn Antiok, kęmotauin e nętęmimi ręha nimęfaki min ęha ikin ęha, kęni kęhuva kętięh, kęni kotęfęn nauęuę u kęm lah. ³¹ Kęni nian kęmotafin nauęuę u, nikilah tęmagięn mętęu-inu nęghatięn ęha tęmęfęri nikilah. ³² Jutęs mine Sailęs ilau ięni mil ręha Uhgın. Kęmuęghati tęfęmęh kęm piatah min ęha mętuęfęri nętęligięn ręhalah mętuol ilah kęutęhtul ęskasik. ³³ Ilau kęmuatig tęfęmęh nęuvtęin ikin ęha, kęni piatah min kęmotauięhruin ilau kęni motętapuęh męmę Uhgın otęfęn ręhan nęmęlinuięn kęm lau, kęni motahli=pęn ilau kiatęlig=pęn o nętęmi min u kęmotahli=pa ilau. ³⁴⁻³⁵ Kęni Pol mine Panępęs kęmuatig tęfęmęh nęuvtęin ępęha Antiok, kęni ilah nętęmimi tępęt kęmęutęni pętigęm nęghatięn ręha Ięrmęnig kęm nętęmimi męutęgętun ilah lan.

Pol mine Panępęs kęmuęhapu ilau min

³⁶ Nian nęuvein uęrisig, Pol tęmęni=pęn kęm Panępęs męmę, “Tęuvtę męmę kiatęlig min mian mueruh pialau min e taun min ręfin u kęmuęni pętigęm nęghatięn ikin ręha Ięrmęnig kęm lah, mueruh-to męmę kęutęhratig.” ³⁷ Kęni Panępęs tęmegęhan kęni molkeikei męmę otit min Jon Mak. ³⁸ Mętęu Pol tęmęnięhu ęskasik męsolkeikeięn, mętęu-inu Jon Mak tęmępęh rękis ilau ępęha Pamfilię mitęlig męsitęu-pęnięn ilau mętuęarus kinuol naunun e uęk. ³⁹ Kęni kęmuęni tęskasik e nian ęha, ęmeiko muęuęri ilau min. Kęni Panępęs tęmit Mak kęni muos negęu kęti mian ępęha Saipręs. ⁴⁰ Mętęu Pol tęmit Sailęs ilau min. Kęni nętęm kęutęfaki kęmotęfaki męmę Ięrmęnig oteh vivi ilau e ręhan nęuvtęrięn, kęni motahli pętigęm ilau. ⁴¹ Kęni kęmuęliuęk mian=pęn Sirię mine Silisię ikin kęni matuem ęskasik nimęfaki min.

16

Timoti tęmitęupęn Pol mine Sailęs

¹ Kęni Pol tęmęliuęk min muvęn ępęha Terpe mine Listra. Kęni ikin ęha, iętęmimi kęti ęha ikin ręha Ięsu, nęrgın u Timoti. Męmę ręhan in pętan Isrel in tatęhatętę e Ięsu, mętęu ręhan tatę in iętęm Kris. ² Piatah min u kęutęhatętę e Ięsu ępęha Listra mine Ikonięm kęmotęni męmę Timoti in iętęmi tęuvtę kęti. ³ Kęni Pol tolkeikei męmę otit ilau min. Kęni tęmęhgi=pęn in mętęu-inu tęmęsolkeikeięn męmę nętęm Isrel min ęha ikin min ęha, nikilah otęhti rah mętęu-inu ilah ręfin kotęhrun męmę tatę ręha Timoti in iętęm Kris.*

⁴ Kęni nian ilahal kęmhluvęn e taun min, męhlęni pętigęm kęm nętęmimi ręha Uhgın nęghatięn ręha aposil min mine eldę min iętęm kęmotęlęhu ępęha Jerusilęm. Kęni męhlęgętun ilah męmę okotękeikei męutohtęu=pęn nęghatięn min ęha. ⁵ Kęni e nolięn ęha, nimęfaki min kęmotęskasik e ręhalah nęhatętęięn, kęni nian ręfin nętęmimi tępęt kęmęutęhatętę e Ięsu męutęhuva e nimęfaki.

Pol tęmeruh nęmęhlairięn kęti ręha Uhgın

⁶ Kęni ilahal kęmhluvęn=pęn ępęha Fritię mine Kęlesię ikin, mętęu-inu Narmin Ręha Uhgın tęmęsegęhanięn e lahal męmę okięhluvęn=pęn Esię męhlęni pętigęm nęghatięn ęha ikin ęha. ⁷ Nian kęmhluva iuękir e ikin Misię mine ikin Pitinię, męhlolkeikei męmę okięhluvęn Pitinię. Mętęu Narmin ręha Ięsu tęsegęhanięn męmę okięhluvęn. ⁸ Kęni kęmhliuęk mięhluvęn=pęn Misię ikin, kęni mięhleiuęiu=pa e taun ęha Troas. ⁹ Kęni lapın lan, Pol tęmeruh nati kęti tęhmen e nęmęhlairięn. Tęmeruh męmę iętęm Masetonię kęti tętęhtul mętętapuęh ęskasik ohni męmę, “Pale, onękuva Masetonię masiru e timah.”

¹⁰ Nian Pol tineruh rękis ęmę nati ęha, kęni inautol ępenę-penę męmę iękęhuvęn

15:37 Uęk 12:12,25   15:38 Uęk 13:13; Kol 4:10   16:1 Uęk 14:6; 2Tim 1:5   16:2 Fil 2:19-22

* 16:3 Nętęm Kris ilah Nanihluę min, kęsęhgi=pęn ilah.   16:4 Uęk 15:23-29   16:6 Uęk 18:23

Masetonia, mətəu-inu inotəhrun məmə Uhgīn tətəuin e timah məmə oiəkotəni pətīgəm nanusiən təuvir rəha Iesu kəm nətəmimi əha ikin.[†]

Litia əpəha Filipai təmāni nīpəhrīənīən e Iesu

¹¹ Kəni iəmosos negəu kəti mohiet əpəha Troas motaiu əhruahru əmə o nītəni Samotres. Kəni kəmāni lauig lan iəməhuvən məhuvəri e taun Neapolis. ¹² Kəni iəmohiet ikinu motaliuək əmə məhuvən əpəha e taun əha Filipai, u tətəmāhli aupən e nītəni asoli Masetonia. Nətəmi ikin əha, nətəm Rom əhruahru. Kəni iəmotatīg nəuvətīn əha ikin.

¹³ Kəni e Sapət, nian rəha nəfakīən, iəmohiet e taun əha kəni məhuvən əpəha ləuahtəni e nəhu kəti iətəm nīkitimah təmāhti məmə nətəmimi okəhuva ikin məutəfaki. Kəni iəməhuvən motəharəg məutəghati itimah nīpətan u ilah kəmotəupən məhuva məutəharəg.[‡] ¹⁴ Kəni pətan Tuatirə kəti əha ikin tətətəlīg e timah, nərgīn u Litia. In pətan kəti tatol napən u nəugi naris, kəni nian rəfin napən əha nəhmtīn tiəkis pik. Pətan əha in Ianihluə kəti mətəu in tatitəu=pən nəfakīən rəha nətəm Isrel, kəni Iərmənīg təmōl nīkin timətmətīg məmə otəni nīpəhrīənīən e nəghatīən iətəm Pol tətəni. ¹⁵ Kəni kəmōl bəptais lan mīne rəhan mīn, mīne rəhan mīn noluək mīn. Kəni in təmāni=pa kəm timah məmə, “Pale, onəkəhuva imak ikin kotatīg nəuvətīn mətəu-inu itəmah nīnotəhrun rəkis məmə iəu iətəni nīpəhrīənīən e Iərmənīg.” Kəni in təmətəkeikei kəm timah, kəni iəkəhuvən iman ikin.

Kəmləfən Pol mīne Sailəs e kaləpus əpəha Filipai

¹⁶ Kəni nian kəti, nian iəməhuvən ikin kətəfaki ikin, kəni pətəkəku kəti təmeruh itimah e suaru. In ioluək rəha nətəmimi nəuvein nətəm kəmosos nəhmtīn. Pətan əha narmin tərəh kəti tatīg lan iətəm in tatol tətəni pətīgəm natimnati iətəm otəpanuva. Kəni rəhan nətəmi asoli mīn kəmosos məni tepət e pətan əha mətəu-inu nətəmimi kəutətəu ilah məmə ilah okotətəu rəhan nəghatīən. ¹⁷ Kəni in təmatuərisīg e timah Pol, kəni mətəni əfəməh məmə, “Nətəmi mīn u, nətəmimi rəha Uhgīn u ilis, ilis pik. Kəutəni=pīnə kəm təmah suaru rəha Uhgīn məmə in otosmiəgəh nətəmimi lan.”

¹⁸ Təmatol lanəha e timah nian tepət, mətəuarus nian kəti Pol tinətəu tərəh o nati əha mīnəpəu lan. Kəni in təmeirair magət e narmin tərəh əpəha məmə, “!E nərgī Iesu Kristo iətəni=pīnə kəm ik məmə onəkiet rəkis e pətəkəku u!” Kəni rəueiu aɡīn mīn, narmin tərəh əpəha təmīet e pətəkəku əha.

¹⁹ Kəni nian rəhan nətəmi asoli nətəm kəutarmənīg lan kinotəhrun məmə narmin tərəh tīniet rəkis lan, kəni rəhalah nətəlīgīən o nosiən məni lan, in təmīet e lah, kəni kəmotətəu tərəh. Kəni kəmotaskəlīm Pol mīne Sailəs motələs ilau məhuvən əpəha e taun əha kautol makit ikin, ²⁰ məmə okuəhtul e nəhmtī nətəm Rom, nətəmi rəha kot. Kəni ilah kəmotəni məmə, “Suah mil u ilau iətəm Isrel. Ilau katuol nati tərəh tepət, matuol nətəmimi kəutan məhli pik u imatah ikin. ²¹ Ilau kətuəni məmə kitah okotəkeikei motohtəu=pən suaru pīsīn mīn. Mətəu suaru mīn əha kəsotohtəu=pənīən lou rəhatah. Kitah nətəm Rom. !Ko kitah kəsotoliən lanəha!”

²² Kəni nətəm ikin əha kəməhuva moteruh ilau mīnəutəni rah ilau. Kəni suah mil u rəha kot kəmuəni=pən kəm soldiə mīn məmə okotəpeg rəhalau napən motalis ilau e nəuanīgi. ²³ Kəni kəmotalis ilau motau tepət, kəni uərisīg motləfən ilau e kaləpus. Kəni motəni=pən kəm iətəm tateh kaləpus məmə otateh vivi ilau məmə okəsiaietīən muagīm.

²⁴ Nian iətəmi rəha neruhīən kaləpus təmətəu nəghatīən əha, təmələs ilau muvən e nəuan kəti əpəha imə aɡīn, kəni mətəu=pən nīgi e nəhlikīlau təhmen e hankap.

Iətəm tateh kaləpus təmāni nīpəhrīənīən e Iesu

[†] 16:10 E fes 10-17, koteruh nəghatīən rəha Luk u nīpətīn tətəni mə “itimah.” Inu tətəni məmə Luk ilah Pol mīne e naliuəkīən rəhan. Koteruh mīn nati kətīəh e japtə 20 fes 5 matuvən.

[‡] 16:13 Nian Pol tatuvən e taun kəti, nian rəfin tatuvən e nīmə rəha nuhapumīnīən rəha nətəm Isrel. Mətəu nəmə təhro, kəni tikə e taun u. Kəni tol lanəha, təmuvən əpəha e nəhu asoli, ikin məutəfaki ikin. 16:17 Mak 1:24 16:20 Mak 13:9 16:22 2Kor 11:25; 1Təs 2:2

²⁵ Kæni e nælugi nian lapin, Pol mine Sailæs kætufaki, kæni ilau mætuanu næpuæn min ræha næni-vivian Uhgin. Kæni nætæmimi min e kalæpus kætætætæg e lau. ²⁶ Kæni ræueiu agin min, næmig asoli kæti tæmælauæl e niftæni kæni mol nimæ kalæpus tæmælauæl pik, kæni doæ min e kalæpus kætoteræh, kæni sen u kætælis nætæmimi lan kætæhtis. ²⁷ Kæni nian iætæmi ræha nehian kalæpus tæmair, mafu mæmæ doæ min ræha kalæpus kætoteræh, nikin tæmæhti mæmæ nætæmi kætætæmhli e kalæpus kinotagim ræfin. Kæni tæmlæfæri ræhan nau mæmæ otægæmu aru in lan. [§] ²⁸ Mætæu Pol tæmagæt æfæmæh mæmæ, “!Ei! !Sagæmuian ik! Itimah ræfin æpæ ikin.”

²⁹ Kæni suah kæha tæmauin mæmæ okælæs lait kan, kæni in tæmaiu muvæn imæ. Kæni misin=pæn næulin æpæha e næhki Pol mine Sailæs ikin mætæmrumin. ³⁰ Kæni mit ilau mihluvæn æpæha ihluæ kæni mætæpuæh o lau mæmæ, “!Suah mil! ?Oiaæhro lanu mæmæ Uhgin otosmiægæh iæu?” ³¹ Kæni kæmuæni=pæn kætæm in mæmæ, “Onækækeikei mæni nipaæhræniæn e lærmænig Iesu, ik mine ræham min.” ³² Kæni kæmuæni=pæn næghatiæn ræha lærmænig kætæm in mine nætæmimi u kætætæg ilah min. ³³ Nati æpnapin lapin agin, mætæu suah kæha tæmit ilau muvæn mæueiu mafæl nimægim min e nipaæti lau iætæm kætælis ilau ikin. Kæni e nian æmæ æha kæmuol bæptais lan mine ræhan min. ³⁴ Kæni in tæmit Pol mine Sailæs muvæn iman ikin mæfæn nauæniæn kætæm lau. Kæni in mine ræhan min æræfin nikilah tæmagiæn mæriauæh mætæu-inu kætætæni nipaæhræniæn e Uhgin.

³⁵ Nian tæmian, iætæmi ræha kot mil æha kuæni=pæn kætæm soldia min mæmæ, “Onækæhuvæn moteræh e suah mil æha kætian.”

³⁶ Kæni suah kæha iætæmi ræha kalæpus tæmæni=pæn kætæm Pol mæmæ, “Iætæmi ræha kot mil kæmuæni mæmæ okæsuol minian næhmæiæn kæti kætæm tælau, kæni iækoteræh e tælau nækætian, kæni iaæiet mætian kæni muatæg mætæg.”

³⁷ Mætæu Pol tæmæni=pæn kætæm soldia min æha mæmæ, “?Ei, mætæu tæhro æha? Mæ itimlau iætæm Rom mil.* Kæni iætæmi ræha kot mil æha kætæmæruhiæn mæmæ iæmuol nati kæti tærah, mætæu e næhmti nætæmimi kætætælis itimlau, kæni motlæfæn itimlau e kalæpus. ? Kæni ræueiu kuolkeikei mæmæ oiaæiaæiet oneuæn æmæ? !Kæpæ! Ilau æmæ okuækeikei miæuva u ikinu kæni muæfætægim itimlau.”

³⁸ Kæni soldia min æha kætæmhuvæn motæni=pæn kætæm iætæmi ræha kot mil æha. Kæni nian kætæmætæu mæmæ Pol mine Sailæs ilau iætæm Rom mil, ilau kætæmægim pik. ³⁹ Kæni kætæmian muæni=pæn kætæm Pol mine Sailæs mæmæ, “!Pale, kæsi! Iæmuol tærah e tælau.” Kæni ko miet ilau mohiet e kalæpus, kæni muæni=pæn vivi kætæm lau mæmæ okiaæiet e taun æha.

⁴⁰ Kæni Pol mine Sailæs, ilau kætæmiaæiet e kalæpus mian e nimæ ræha Litia. Kæni muæruh piatah min æha ikin æha mine næuvinitah min ræha nimæfaki, kæni muæghati næuvetin kætæm lah mætæufæri nikilah. Kæni uærisig lan, kiaæiet mætian.

17

Pol mine Sailæs kætæmian æpæha Tæsalonaikæ

¹ Kæni Pol mine Sailæs kætæmuæliuæk mian=pæn æha e taun mil æha Amfipolis mine Apolonia, miæuva miaæiet=pa e taun æha Tæsalonaikæ. Ikin æha, nimæ ræha nuhapuminiæn kæti æha ikin ræha nætæm Isrel. ² Kæni Pol tæmol mæmæ inu tatol nian min, tæmuvæn æpæha imæ e nimæ æha. Kæni e Sapæt kisil ilah nætæm Isrel æha ikin kætætætol næghatiæn tepæt o Nauæuæ Ræha Uhgin. ³ In tætæni kætæm lah mæmæ, “Nauæuæ Ræha Uhgin tætæni-vivi agin mæmæ Kristo iætæm Uhgin tæmæni mæmæ otæhli=pa, in otækeikei mimis, kæni Uhgin otosmiægæh min in e nimisiæn. Iesu u iætæm iætæni kætæm tæmah, in Kristo æha.”

⁴ Ilah næuvein kætætæni nipaæhræniæn e næghatiæn æha, kæni kætæmætæu=pæn Pol mine Sailæs. Kæni Nanihluæ min tepæt nætæm kætæufaki kætæm Uhgin, mine nipaætan asoli tepæt nætæm kotæpæt e nipaætan min, kætæmætæu=pæn ilau.

§ 16:27 E nian æha, næmæ soldia kæti tairaræpæn e iætæm tatol kalæpus tagim, okækeikei kohamu soldia æha. 16:27 Uæk 12:18-19 16:30 Uæk 2:37 * 16:37 Næmæ suah kæti in iætæm Rom, mætæu kætætu=pæn næghatiæn kæti lan, kæni lou kæti æha ikin ræhalah mæmæ æpæn kætæmæn otol nalpiniæn kætæm in, mætæu in otækeikei mæhtul e kot mæni pætægim næuveti næghatiæn kætætu=pæn lan. Afen e Uæk 25:16.

⁵ Mætəu nətəmi asoli min rəha nətəm Isrel əha ikin əha, kinəutohtgərah ilau, kəni məhuvən motəmki=pa nətəm kotərah, əpəha e nīkali suaru min mine ikin min nəuvein min, kəni minautol nərahien tepət əpəha e taun əha. Kəni məhuvən e nimə rəha Jeson, minautəhapu doə e nimə, məutəsəl e Pol mine Sailəs. Kəmotolkeikei məmə okotləfən ilau e nəhlmi kaunsil əha ikin əha.

⁶ Nian kəməsotəhiən ilau, kəni kotaskəlīm Jeson mine piatah min nəuvein motəmki=pən ilah məmə okotəhtul aupən e nətəmi asoli rəha kaunsil. Kəni kəmotagət əfəməh məutəni məmə, “Suah mil əha Pol mine Sailəs kətiasuv nəməuiən e ikin min rəfin, kəni miniauva e taun rəhatah. ⁷ Kəni Jeson təmauin e lau kian iman ikin, mətəu ilah kəutatgəhli lou rəha Sisə iətəm tətarmənig e nitəni min. Ilah kəutəni məmə Iərmənig kəti min əha ikin tətətig, nərgin u Iesu.” ⁸ Nian nətəm Isrel kəmotəni nəghatien əha, mautol nətəmi mine nətəmi asoli min əha nīkilah tinəpiapei pik. ⁹ Kəni nətəmi asoli min əha kəmotol Jeson mine piatah min kəmotəfən məni kəti, məmə in nəniəskasikien kəti məmə okəsotol minien nati əha, kəni motahli=pən ilah kəutəhuvən.

Pol mine Sailəs kəmian əpəha Perea

¹⁰ Nian tinapinəpu, kəni piatah min ikin əha kəmotahli=pən Pol mine Sailəs məmə okian e taun əha Perea. Nian kəmiaiet=pa ikin əha, kəmian e nimə rəha nuhapuminien rəha nətəm Isrel. ¹¹ Nətəm Isrel əha ikin əha nətəligien rəhalah təuvir, məpirəkis nətəm Təsalonaikə, mətəu-inu kotolkeikei pik məmə okotətəlig e nəghatien rəhalau. Kəni nian rəfin, kəutəfin vivi e Nauəuə Rəha Uhgīn, məutəsəl vivi məmə nəghatien rəhalau təhruahru uə kəpə. ¹² Mətəu-inu e nolien əha, kəni tepət kəmotəni nīpəhrīenien e Iesu. Kəni nīpətan asoli min Kris tepət, mine nətəm Kris tepət kəmotəni nīpəhrīenien e Iesu.

¹³ Mətəu nian nətəm Isrel əpəha Təsalonaikə kəmotətəu məmə Pol tətəni pətīgəm min nəghatien rəha Uhgīn əpəha Perea, kəni ilah kəməhuva min əpəha ikin minəutəhlili nətəm Perea, minautol ilah məmə kotəhrun nohien ilau. ¹⁴ Kəni nian əmə əha, piatah min kəmotahli=pən min Pol tuvən əpəha itəhi muvən e negəu muvən Atens, məpəh əmə Sailəs mine Timoti kətuatig əpəha Perea. ¹⁵ Kəni nətəm kəmotit Pol məhuvən Atens, kəni Pol təmāni=pən kəm lah məmə okotəni=pən kəm Sailəs mine Timoti məmə okuauit uəhai əmə mian mueruh min in. Kəni kəmohtəlig=pa min Perea.

Pol əpəha Atens

¹⁶ Nian Pol təmətəhtahnin Sailəs mine Timoti əpəha Atens, in təmətəu tərah pik mətəu-inu nian tətəliuək mətən ikin əha, meruh məmə ikin əha tərīauəh e narmi nati tərah əpnəpīn min. ¹⁷ Mətəu-inu o nati əha, in təmuvən əpəha e nimə rəha nuhapuminien rəha nətəm Isrel ilah nətəm Isrel, mine Nanihluə min nətəm ilah kəutəfaki kəm Uhgīn, məutəghati pik o nati əha mine nanusien təuvir. Kəni nian rəfin in tatuvən ikin katol makit ikin mətəghati kəm nətəmi əpnəpīn min əmə. ¹⁸ Kəni nəgətun min nəuvein nətəm Kris, kətəni ilah məmə Epikiurien mine Sitoik,* ilah min kəutəghati. Ilah nəuvein kəutəni məmə, “?Suah əha təmələs əmə nəghatien kəti e suaru mətəni, kəmə tətəni nak əpəha?”

Kəni nətəmi mine nəuvein kəmotəni məmə, “Itimah iəutətəu məmə tətəghati e uhgīn min rəha iki pisin pisin min.” Kəmotəni lanəha mətəu-inu Pol tətəghati e Iesu, mətəni məmə təmimis mətəu Uhgīn təmosmiəgəh min.

¹⁹ Kəni kətauin=pən e Pol məmə otuva məhtul e nəhmti kaunsil rəha nətəm kəutəharəg e nitəuət əha Areopakus. Kəni kaunsil əha təmāni=pən kəm in məmə, “Iəkotolkeikei məmə iəkotəhrun nīpəti nəghatien vi u iətəm nətəni. ²⁰ Nəghatien min əha nəuvein iəmotətəu məmə tol pisin agin, kəni iəkotolkeikei məmə iəkotəhrun nīpətin.” ²¹ Kəmotəghati lanəha mətəu-inu nətəm Atens mine ikin pisin min iətəm

---

17:7 Luk 23:2; Jon 19:12   17:17 Uək 18:19   * 17:18 Epikiurien mine Sitoik — Nəgətun min nəuvein iətəm kəutəsəl e nīpəhrīenien. Ilah Epikiurien kəutəni məmə natimnati iətəm tatol suah kəti nīkin tətəgien, inu nəukəti nəmiəgəhien təuvir. Ilah Sitoik kəutəni məmə təuvir nəmə suah kəti təsətəuiən nəgīenien mine nəhmīen e nīkin.

kəməhuva Atens, kəmotolkeikei məmə okotəharəg əmə motətəlig e nəghatiən vi mīn əha, kəni motəuhlin vivi nəniən lan.

²² Kəni Pol təhtul e nəhmti nətəmi rəha kaunsil əha məmə, “Nətəm Atens. İəu ineruh rəkis məmə nikitəmah tətuvən pīk o uhgīn mīn. ²³ Nian iəu iətaliuək u ikinu materuh ikin nətəfaki mīn ikin mine narmi nati mīn, kəni meruh nəghatiən kəti iətəm nəmotətəi=pən rəkis e kəpiel kəti məmə,

INU İKIN KƏTƏFAKI=PƏN KƏM UHGİN KƏTI İƏTƏM İTİMAH İƏKOTƏRURU.

Mətəu uhgīn iətəm itəmah nətəfaki=pən kəm in, iətəm nəkotəruru, Uhgīn əha inəha iətəm iəu iətəni=pinə kəm təmah.

²⁴ “Uhgīn əha inəha təmol niftəni u, mine natimnati rəfin u kəutatig lan, kəni in tətərmənig e neai mine niftəni, in təsatiğiən e niməfaki mīn iətəm kitah əmə nətəmimi kəmotol. ²⁵ Nati kəti təsikəiən ohni u kitah nətəmimi kotəhrun noliən məmə kotəfən kəm in. Mətəu in pisin əmə tətəfa nəmiəgəhiən kəm tah kətiəh kətiəh, mətəfa natimnati mīn rəfin kəm tah. ²⁶ Aupən, aupən agin, in təmol əmə iətəmi kətiəh əmə, kəni nətəmimi rəfin kəmotəsipən əmə e suah kəha, kəni in pisin əmə təmələhu ilah rəfin e ikin mīn, kəni in pisin əmə təməni nian iətəm ilah okotan lan, mine niftəni mīn rəhalah. ²⁷ Uhgīn əmə təmol lanəha məmə kitah rəfin okotəkeikei motalkut motəsal məmə okotəh, təhmen e suah kəti iətəm tətəpən mətəsal e nati kəti e napinəpuian, mətəu-inu nikin təhti məmə mətə tələs nati u in tolkeikei. Mətəu nīpəhrīənən məmə Uhgīn əha, səniəmə in isəu o tah. ²⁸ Nīpəhrīənən mətəu-inu təhmen e iətəmi kəti təməni aupən məmə, ‘In əmə tatol məmə kitah rəfin kəutəmiəgəh, mətəliuək, mətol natimnati rəfin.’ Kəni məhmen e suah kəti rəhatəmah iətəm tətətəi rəkis nəpuən kəti məmə, ‘Kitah mīn, kitah nənətin mīn.’

²⁹ “Mətəu-inu kitah nənəti Uhgīn, ko kitah kəsotəniən məmə in təhmen e natimnati əpnapin əmə iətəm nətəmimi kətol ilah e aiən u kol tətəraip-oraip, mine silfə, mine kəpiel. In səniə məmə nati kəti iətəm suah kəti təhrun noliən e nəhlmin uə e rəhan nəhrunən. !Kəpəl

³⁰ “E nian əha aupən nətəmimi kotəruru Uhgīn, kəni təhmen e iətəm Uhgīn təmahtipəsīg e nəhmtin məmə otəsəruhien noliən tərah mīn əha. Mətəu rəueiu tətəni kəm tah rəfin e ikin mīn rəfin məmə, ‘Itəmah rəfin onəkotəuhlin itəmah e rəhatəmah mīn noliən tərah mīn.’ ³¹ In təməni lanəha, mətəu-inu in təmītəpin rəkis nian in otakil noliən lan rəha nətəmimi rəfin, kəni in otol əmə e suaru iətəm təhruahru. Uhgīn tinitəpin rəkis iətəmimi iətəm otakil noliən mīn rəha nətəmimi, kəni kinotəhrun rəkis məmə in pəh, mətəu-inu tinol rəkis suah kəha təmiəgəh e nimisiən.”

³² Nian ilah kəmotətəu nəghatiən məmə Uhgīn təmol suah kəti təmiəgəh mīn e nimisiən, nəuvein kəmotələh-əmu, mətəu nəuvein kotəni məmə, “Itiməh iəkotolkeikei məmə iəkotətəu mīn rəham nəghatiən.” ³³ Nəghatiən əha tinol naunun ikin əha, kəni Pol tietigəm e kaunsil. ³⁴ Mətəu nətəmimi nəuvein kəməhuvən motəhkul=pən lan, məutəni nīpəhrīənən e İesu. Nətəmi əha kəti ikin nərgin u Taionisiəs, in iətəmi kəti rəha kaunsil əha, mine pətan kəti mīn nərgin u Tamaris, mine nətəmimi nəuvein mīn.

18

Pol təmuven Korən

¹ Uərisig e natimnati mīn əha, Pol təmiet əha Atens, muven e taun pisin kəti mīn, nərgin u Korən. Taun mil əha kətuatig e nitəni Akaiə. ² İkin əha, təmeruh suah kəti, in iətəm İsel, nərgin u Akuilə. Təmair əpəha Pontəs, mətəu təmuven mətatig əpəha Itali e taun asoli əha Rom. Uərisig, kəni iətəm Rom əha, Klotiəs iətəm tətərmənig e ikin mīn rəfin rəha Rom, təmol lou kəti məmə nətəm İsel mīn əha ikin okotəkeikei mohiet Rom. Kəni Akuilə mine rəhan pətan Prisilə kəmiaiet miəuva muatig əpəha Korən. Kəməsuatigien təfəməh kəni Pol tiet=pa, meruh Akuilə. Kəni Pol təmuven imalau ikin. ³ Uək rəhan rəha nosiən məni təhmen əmə e uək rəhalau. İlahal nətəmi rəha nəhliən nima tapolin.

Kəni təmatig ilahal min ilau, kəni mahlol pəti uək. ⁴ Kəni e nian rəfin e Sapət, nian rəha nəfakiən, Pol mine nətəm Isrel mine nətəm Kris kautol nəghatiən tepət əpəha e nimə rəha nuhapuminiən rəha nətəm Isrel, mətəu-inu Pol tolkeikei məmə otiuvi=pa ilah məmə okotəni niphəriənən e Iesu.

⁵ Kəni Sailəs mine Timoti kəmiaiet Masetoniə, kəni nian kəmiaiet=pa ikin əha, Pol təməpəh uək rəha nəhliən tapolin, kəni mətəni pətigəm əmə nian rəfin nanusiən təuvir kəm nətəm Isrel əha ikin məmə Iesu in Kristo iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa. ⁶ Mətəu ilah kəmotəməki, kəni məutahi. Kəni Pol təmorin-orin rəhan sot asoli e nəhmtilah. In nəmtətiən kəti məmə in otəpəh ilah. Kəni məni məmə, “Nəmə nəutatig e nərahian lan nian Uhgın otakil nətəmimi e Naunun Nian, mətəu rəhatəmah aru, mətəu iəmətəni rəkis mətəu-inu itəmāh nəutəpəh. Tətuəuin əha rəueiu, iəkuvən məni pətigəm nanusiən təuvir kəm Nanihlua min.” ⁷ Kəni in təmiet e lah muvən mətatig e nimə rəha İanihlua kəti mətəu tatitəu=pən nəfakiən rəha nətəm Isrel, nərgin u Titias Jastəs. Rəhan nimə in e nicali nimə rəha nuhapuminiən rəha nətəm Isrel. ⁸ Kəni Krispəs u in tətarməniğ e nimə əha, in mine rəhan min, ilah kəmotəhatətə e İərməniğ. Kəni nətəm Korən tepət min kəmotətəu nəghatiən rəha Pol, kəni kəmotəhatətə e Iesu, kəni kol bəptais e lah.

⁹ Kəni nian kəti lapin, Pol təmeruh nati kəti təhmen e nəməhlairiən. E nəməhlairiən əha, İərməniğ təməghati kəm in məmə, “Səginien. Uvən məni pətigəm rəhak nəghatiən məsəmeigien, ¹⁰ mətəu-inu kilau min ik. Nətəmimi ko kəsotəəkiniən ik, mətəu-inu nətəmimi tepət e taun əha, ilah rəhak nətəmimi min.” ¹¹ Kəni Pol təmatig ikin əha o nu kətiəh kəni məuiğ sikis, mətəgətun nətəmimi e nəghatiən rəha Uhgın.

Nətəm Isrel kəmotləfən Pol e kot

¹² Kəni nian Kalio in kəpmən rəha nətəm Akaiə, kəni nətəm Isrel kəməhuva pəti kəni motaskəlim Pol motələs məhuvən e kot. ¹³ Kəni motəni məmə, “Suah u tətalkut məmə otiuvi=pən nətəmimi məmə okotəfaki kəm Uhgın e nolien kəti iətəm təsəhmenien e Lou.”

¹⁴ Kəni Pol təməhtul məmə otəghati, mətəu Kalio təməni=pən kəm lah məmə, “Nətəm Isrel. Otətəlig-to. Okəmə nati u in nati kəti təsəhruahruien, uə təsitəu-pəniən lou, itəmāh ninotəhrun rəkis məmə iəkəkeikei mətəu nəghatiən rəhatəmāh. ¹⁵ Mətəu, nəghatiən u in nənikiliniən əmə kəti rəhatəmāh e nərgin min mine natimnati min rəha Lou rəhatəmāh, kəni tətətiğ əmə e təmah məmə onəkotəni motələhu vivi. Ko iəu iəsakiliən nati tol lanəha e kot.” ¹⁶ Kəni in mahli pətigəm ilah e kot. ¹⁷ Kəni nian kəməhuvən ihluə, əmeiko kəni motaskəlim Sostənes u iətəmi asoli rəha nimə rəha nuhapuminiən rəha nətəm Isrel. Kəni motoh əpəha e namtihlua e nimə rəha kot. Mətəu Kalio təməsolkeikeien məmə otol nati kəti məmə otəniəhu ilah.

Pol təmitəlig Antiok əpəha Siria

¹⁸ Pol təmatig nian tepət əpəha Korən ilah piatah min. Kəni uərisig təpəh ilah muvən Kəgkriə.* Aupən Pol təmol nəniəskasikiən kəti kəm Uhgın, kəni ikin əha in təmətei nəuanun matol naunun nəniəskasikiən lan rəhan. Kəni in təmos min negəu kəti ikin əha mitəlig=pa Siria. Kəni Prisilə mine Akuilə kəmuütəu=pən in. ¹⁹⁻²¹ Nian kəməhuva e taun əha Efəsis, ilahal kihluvari. Kəni Pol təmuvən əpəha imə e nimə rəha nuhapuminiən rəha nətəm Isrel, kəni məutəni nəghatiən tepət. İlah kəmotətapuəh ohni məmə otətiğ nəuvetin ilah min ilah. Mətəu in təni məmə, “Ei kəsi, kəpə. Ko iəsətiğien.” Mətəu nian in təmiet məni=pən kəm lah məmə, “Nəmə Uhgın tolkeikei məmə iəkuva min, kəni iəpanuva min meruh itəmāh.” Kəni in təmos negəu kəti miet Efəsis, mətəu təməpəh Akuilə mine Prisilə kətuətiğ ikin əha.

²² Nian Pol təmuva e taun əha Sisəria, kəni muvari. Kəni maliuək muvən məmə oteruh nətəmi rəha niməfaki əpəha Jerusiləm. Kəni uərisig, titəlig=pa min əpəha Antiok.

18:3 Uək 20:34   18:5 Uək 17:14-15   18:6 Uək 13:46,51; Uək 20:26   18:10 Jos 1:9; Aes 41:10

* 18:18 Kəgkriə in pasis rəha Korən.   18:18 Nam 6:18; Uək 21:24

²³ Tæmatig næuветin ikin æha, kæni miet min maliuæk muvæn=pæn æpæha Kælesia mine Fritia ikin matem æskasik nætæmi ræha Iesu.

Apolos tæmuvæn Efæsis mine Koræn

²⁴ Kæni suah kæti tæmuva æpæha Efæsis, in iætæm Isrel kæti, nærgin u Apolos. In tæmair æpæha Aleksantria, kæni in iætæm tæuvir kæti ræha næghatiæn, kæni mæhrun vivi min næghatiæn min e Nauæuæ Ræha Uhgîn. ²⁵ Kæmægætun rækis in e suaru ræha Iærmænig. Kæni nian ræfin nigæm tatuæu e nîkin o næni pætigæmiæn næghatiæn ræha Uhgîn. Kæni næghatiæn ræhan e Iesu in tæhruahru mæuvir. Mætæu nati kætiah æmæ, in tæhrun æmæ noliæn bæptais u Jon tæmatol aupæn. ²⁶ Kæni in tæmætæni æskasik næghatiæn ræha Uhgîn æpæha e nimæ ræha nuhapuminiæn ræha nætæm Isrel. Nian Prisilæ mine Akuilæ kæmuætæu in, kæmiet mihluvæn æpæha e ræhalau nimæ, kæni muæni pætigæm vivi kæm in suaru ræha Uhgîn, kæni tæmætælig vivi.

²⁷ Kæni nian Apolos tolkeikei mæmæ otuvæn æpæha Akaiæ, kæni piatah min æpæha Efæsis kæmotasiru lan motætei nauæuæ kæti tuvæn kæm nætæmi ræha Iesu æpæha Akaiæ, mæutætapuæh o lah mæmæ kotæhrun nosiæn Apolos mæhuvæn æpæha imalah ikin. Ilah min æha, kæmotaupæn rækis motæhatætæ e Iesu e næuviriæn ræha Uhgîn. Kæni Apolos tæmiet=pæn Koræn ikin Akaiæ masiru e lah lanæha mætæu-inu in iætæm tæuvir kæti ræha næghatiæn. ²⁸ Kæni mætæni pætigæm vivi e Nauæuæ Ræha Uhgîn mæmæ Iesu in Kristo iætæm Uhgîn tæmæni mæmæ otahli=pa. Kæni e næhmti nætæmimi, tæmoh rækis næghatiæn ræha nætæm Isrel.

19

Pol tæmuvæn min Efæsis

¹ Nian Apolos tæmætætig æhanæh æpæha Koræn, taun kæti ræha Akaiæ, Pol tæmitæu suaru kæti æpæha ilis ikin e nitæuæt min miet=pa æpæha Efæsis. Ikin æha tæmeruh nætæmimi næuvein ræha Iesu. ² Kæni tæmætæpuæh o lah mæmæ, “?Tæhro? ?Narmin Ræha Uhgîn tinuva mæriauæh mætætig e tæmah nian næmotæhatætæ e Iesu, uæ kæpæ?”

Kæni kæmotæni=pæn kæm in mæmæ, “Itimah iæmæotætæu aginiæn mæmæ nati kæti min æha ikin Narmin Ræha Uhgîn.”

³ Kæni Pol tæmætæpuæh o lah mæmæ, “?Mætæu kæmol bæptais æhro lanu e tæmah?”

Kæni kæmotæni=pæn kæm in mæmæ, “Kæmol bæptais e timah e noliæn bæptais iætæm Jon tæmatol.”

⁴ Kæni Pol tæni mæmæ, “Noliæn bæptais iætæm Jon tæmatol, katol e nætæmi min u kæutæuhlin ilah e ræhalah noliæn tærah min. Mætæu Jon tæmætæni pætigæm mæmæ nætæmimi okotækeikei motæhatætæ e iætæmimi iætæm otæpanuærisig lan. Suah u in Iesu.”

⁵ Kæni nian nætæmimi kæmotætæu næghatiæn æha, kæni kæmol bæptais e lah e nærgi Iærmænig Iesu. ⁶ Kæni nian Pol tæmælæhu=pæn næhlmin e ræhn-kapæ lah, Narmin Ræha Uhgîn tæmuva mæriauæh mætætig e lah. Kæni kinæutæghati e næghatiæn iki pisin min, kæni mæutæni pætigæm næghatiæn iætæm Uhgîn tætæfæn kæm lah. ⁷ Kæni nætæmimi min æha, næman ilah ræfin iuækir e tuelæf.

⁸ Kæni Pol tæmatuvæn e nimæ ræha nuhapuminiæn ræha nætæm Isrel e mæuig kisil mætæni pætigæm æskasik næghatiæn e nanusiæn tæuvir ræha Uhgîn mæsæginiæn. Kæni ilah min ilah, kæmotol næghatiæn tepæt mætæu-inu in tolkeikei mæmæ otiuvi=pa ilah e Narmænigiæn Ræha Uhgîn. ⁹ Mætæu nætæmimi næuvein, ræhn-kapæ lah tiækis pik mæmæ okotæni niþæhrieniæn e ræhan næghatiæn. Kæni kæmotæni rah suaru ræha Iærmænig ræhatah e næhmti nætæmimi ræfin. Mætæu e noliæn min æha, kæni Pol tæmiet e lah kæni mit nætæm kæutæhatætæ e Iesu kæhuva mæhuærisig lan. Kæni nian ræfin ilah nætæmimi kæutæghati æpæha e nimæ sikul asoli kæti u suah kæti, nærgin u Tiranæs, tæmætægætun ikin aupæn. ¹⁰ Kæni Pol tæmatol uæk æha o nu apiæpiæ keiu. Mætæu-inu tæmatol lanæha, kæni nætæmimi nætæm kæutatig ikin æha Esia, nætæm Isrel mine Nanihluæ min, ilah ræfin kæmotætæu næghatiæn ræha Iærmænig.

Nenəti Skefa min

¹¹ Kəni Uhgın təməfən nəsanəniən kəm Pol məmə otol nati apispis min iətəm tol pisin agın. ¹² Natimnati rəha Pol təhmen e hagkisif mine napən iətəm təmatuvən lan, nətəmimi kautos məutəhuvən mautek nətəm kəutohmis lan. Kəni nimisiən min kəmotəuvir, kəni narmin tərəh min kəmohtiet e lah.

¹³ Kəni nətəm Isrel nəuvein kəutəhuvən ikin pisin pisin min nəuvein, məutəhgi pətigəm narmin tərəh min e nətəmimi, kəni nətəmimi min əha kəmotalkut məmə okotol nati əha e nərgi İərməniğ İesu. Kəni kəmotəni=pən kəm narmin tərəh min məmə, “E nərgi İesu, iətəm kətiəh əmə iətəm Pol tətəni pətigəm, ohtiet.”

¹⁴ Kəni nətəm kəmautol nati əha, səpən əha ikin nenəti suah kəti, nərgin u Skefa, u in pris asoli kəti rəha Isrel.* ¹⁵ Mətəu narmin tərəh təməni=pən kəm lah məmə, “İəkəhrun suah u İesu, kəni məhrun min Pol. ?Mətəu itəmah nıpəh min u?” ¹⁶ Kəni suah u narmin tərəh tətətig lan, təməhtul məhti ilah mərəkin ilah, məhapu-əhapu rəhalah napən məpeg rəkis, kəni kotaiu piəpiə əmə mətəgin e rəhan nimə motəmnrə-kəmnrə. ¹⁷ Nian nətəm Isrel əha ikin mine Nanihluə min kəmotətəu nati əha, kəmotəgin pik. Kəni nətəmimi kəmotəfəri nərgi İərməniğ İesu təri pik.

¹⁸ Kəni nətəmimi tepət iətəm kəutəhatətə e İesu, kəmotəni pətigəm kəm nətəmimi nati tərəh min iətəm kəmotol. ¹⁹ Nəuvein nətəm kəmautol nərək, ilah min kəmotəmki nauəuə min rəhalah e nati əha məhuva, motuvan əhtuv e nəhmti nətəmimi. Nian nətəmimi kəmotəfin nəhmti nauəuə min əha, təhmen e fifti-miliən vatu† ilah rəfin. ²⁰ Kəni nəghatiən rəha İərməniğ təmaiu iahgin e nəsanəniən asoli rəha Uhgın.

Norgəhuiən asoli kəti əpəha nitəni Esia e taun Efəsis

²¹ Kəni uərisig e nati əha, Pol tinəni e nikin məmə otitəlig=pən əpəha Jerusiləm, mətəu otuvən=pən Masetoniə mine Akaiə ikin. Kəni in təni məmə, “Nian iəkuvən rəkis Jerusiləm, iəkəkeiki muvən min Rom.” ²² Kəni in təmahli=pən Timoti mine Erastəs iətəm kətuasiru lan, məmə okuaupən mian əpəha Masetoniə. Mətəu in otətətig pipim nəuətin əpəha ikin Esia.

²³ Kəni e nian əha, norgəhuiən asoli kəti təməri əpəha Efəsis o Suaru Rəha İərməniğ. ²⁴ Suah kəti əha ikin iətəm tatol natimnati e aiən kətəni məmə silfə, nərgin u Temetrius. İkinu nətəmimi tepət kəutəfaki kəm uhgin kəti pətan, nərgin u Atemis. Kəni Temetrius tatol narmi nimə əkəku min e silfə iətəm təhmen e nimə rəha narmi nati rəha Atemis. Kəni nətəmimi tepət kautos nəhmtin, kəni tatos məni asoli ilah rəhan min nətəmimi u kəutol pəti uək.

²⁵ Kəni təmauin e rəhan nətəmimi min mine nətəpisin iətəm kəutol uək kətiəh əmə məmə okəhuva kətiəh. Kəni təni məmə, “İəu min, nəkotəhrun rəkis məmə kəutos məni asoli e uək u rəhatah. ²⁶ Mətəu itəmah nəmoteruh mine motətəu məmə suah u Pol tətərəkin nətəmimi tepət kəni kinəutohtəu=pən, səniə Efəsis əmə, mətəu iuəkir ikin min rəfin e nitəni əha Esia. In tətəni pətigəm məmə uhgin min iətəm nətəmimi əmə kəmotol e nəhlmi lah, səniəmə uhgin min pəhriən. ²⁷ Kəni rəueiu əha, iuəkir tinətərəkin suaru rəhatah o nosiən məni, kəni iuəkir min in tatol məmə nətəmimi okoteruh rah nimə rəha Atemis, u iətəm in ilis pik. Kəni naunun, nəmə təhro nəghatiən rəhan otərəkin nərgin Atemis iətəm ilis pik tuva mol nati ərnapin əmə lan. Mətəu ikinu Esia mine ikin min rəfin, nətəmimi kəutəfaki kəm uhgin u rəhatah.”

²⁸ Nian kəmotətəu nəghatiən əha, nikilah təmahmə pik, kəni əmeiko minautagət əfəməh məmə “!Ure e Atemis u Efəsis!” ²⁹ Kəni nətəmimi rəfin e taun kinotəpis e nalməliən. Kəni nətəmimi tepət kəməhuva kətiəh məhuvən motaskəlim iətəm Masetoniə mil əha iətəm kətəliuək ilahal Pol, nərgiləu u Kəəs mine Aristakəs. Kəni kəməhuvən pəti motiuvipən iləu əpəha ikin nian rəfin kəutuəpəmin asoli ikin.

19:11 Uək 14:3   19:12 Uək 5:15   * 19:14 Nətəmi min u kotəhrun vi Baebol, kotəni məmə Skefa in səniəmə pris əhruahru, mətəu in aru əmə in tatol məmə in pris.   19:17 Uək 5:11
† 19:19 E nəghatiən əhruahru rəha Kris, tətəni “fifti-tausin koin məni kəmol e silfə.” Kəni koin məni kətiəh təhmen e 1,000 vatu.   19:21 Uək 23:11; Rom 1:13   19:23 2Kor 1:8   19:29 Uək 20:4; 27:2; Kol 4:10; Flm 24

³⁰ Kəni Pol tolkeikei məmə otuvən məghati kəm nətəmimi əha, mətəu nətəmi rəha Iesu kəsotegəhanian. ³¹ Mine nətəmi asoli nəuvein rəha kaunsil asoli əpəha Esia nətəm kotolkeikei Pol, kəmotahli=pən nəghatien kəm in motəniəhu əskasik məmə otəsuvəniən əha nətəmi əha ikin.

³² Kəni ikin əha, nətəmimi kautol vilig vilig tepət məutagət əfəməh. Nəuvein kəutəni nati pisin, kəni nəuvein kəutəni nati pisin. Mətəu tepət kotəruru agin məmə kəməhuva o nati nak. ³³ Kəni nətəm Isrel min əha ikin kəmotətgi=pən suah kəti nərgin u Aleksantə məmə otuvən məhtul aupən e lah. Kəni təməfəri nəhlmin məmə kəsotagətien pəh təni pətigəm neruhien rəhan. ³⁴ Mətəu nian nətəmimi kəmotəhrun məmə in iətəm Isrel kəti, kəmotagət pəti-pəti əfəməh min məmə, “!Ure e Atemis əpəha Efəsis! !Ure e Atemis əpəha Efəsis!” Kəmotagət əfəməh motos auə keiu.

³⁵ Kəni iətəmi asoli kəti in kəpmən asoli rəha taun Efəsis, təməhtul məniəhu ilah məmə, “!Sotagətien-to!” Kəni məni məmə, “Ei, nətəmimi! Atemis u in uhgin rəhatah. Kəni nərgin in ilis. Kəni nətəmi ikin min rəfin kotəhrun məmə in uək rəhatah nətəm Efəsis məmə okoteruh vivi niməfaki rəhan, kəni moteh vivi kəpiel asim rəhan iətəm təmsipən e neai muva. ³⁶ Kəni suah kəti tikə iətəm otəni məmə iətəiuə. Kəni tol lanəha, təuvir məmə nətəligien rəhatəmah teiuaiu. Təsəuvirien məmə nəkotalməli lanko.

³⁷ “Nəmotos suah mil u məhuva ikinu, mətəu ilau kəsuaqləhian e nati kəti kəni məsuan kəskəsien e nimə rəha narmi nati rəhatah, kəni məsuəghati rahien e nərgi pətan əha, uhgin rəhatah. ³⁸ Nəmə Temetrius mine rəhan noluək min kəuteruh=pən nəghatien tərəh e suah kəti, nian əha ikin rəha kot mine nətəm rəha kot əha ikin. Təuvir məmə okəhuvən motəni pətigəm nəghatien tərəh min əha iətəm kəmotətəu kəm lah. ³⁹ Mətəu nəmə nati kəti min əha ikin iətəm nəkotolkeikei, nəkotos məhuvən e nəharəgien əhruahru rəhan. Mətəu nəharəgien u tətəhti lou. ⁴⁰ Təmətig əmə məmə okotəfən kitah e kot o nolien u, məmə kəmotərgəhu pik u rəueiu. Iuəkir kotəməu təpiə əmə ikin. ?Kəni ko kəsotəniən nati kəti məmə kəməhuva ikinu e nəharəgien u rəueiu o nak? Mətəu-inu nəharəgien u, nipətin tikə, kəni təsitəu-pəniən lou.” ⁴¹ Nian təməni rəkis nəghatien əha, kəni məniəhu nəghatien mahli=pən ilah məmə okotəgim min.

20

Pol təmuven əpəha Masetoniə mine Akaiə

¹ Nian nərahien əha təmol naunun, Pol təmauin e nətəmi rəha Iesu məmə okəhuva kətiəh. Kəni mətəghati kəm lah o nem əskasikien ilah. Kəni uərisig lan, tauiəhruin ilah miet maliuək muven əpəha Masetoniə. ² Təmuven əha ikin tepət ikin kəni mətəfən nəghatien tepət kəm nətəmimi rəha Iesu matem əskasik ilah, kəni miet=pa Kris. ³ Matig mos məuig kisil ikin əha, kəni uərisig təni məmə otos negəu kəti mitalig=pa Siriə. Mətəu təmətəu məmə nətəm Isrel min kinautol nəghatien oneuən kəti məmə okotohamu əpəha e negəu. Kəni təməuhlin rəhan nətəligien, kəni məpəh negəu mətəliuək əmə mitalig=pən Masetoniə. ⁴ Nətəmimi nətəm kəmətohtəu=pən e nian əha, kəti u Sopata nəti Pirəs iətəm Perea, mine Aristakəs, mine Sekantəs, iətəm Təsalonaikə mil, mine Kaeəs iətəm Terpe, mine Timoti, mine nətəm Esia mil u Tikikəs mine Trofiməs. ⁵ Kəni e Filipai, nətəmi əha kəmotəupən məhuvən məutəhtahnin itimah əpəha taun Troas Esia ikin. ⁶ Nian Lafet rəha Piret U Is Tikə Lan təmol naunun, itimah iəmotos negəu kəti mohiet Filipai motaiu nian faif minəhuvən əpəha Troas, məhuvən moteruh ilah kəni motatig motos wik apiəpiə.

Iutikis təmimis kəni məmiəgəh min əpəha Troas

⁷ E Sarere lapin, iəməhuva kətiəh məmə iəkotəfaki, kəni motəuən, kəni mautun Nauəniən Rəha Nəmtətien Rəha Iesu. Kəni Pol təməghati kəm nətəmimi mətəu-inu təhrun məmə oləuig tətuvən məpəh ilah. Kəni təməghati mətəuərus nəlugi nian lapin.

⁸ Nipəgnəua nimə iətəm iəutəharəg ikin, in e nimə kəmol kilpin-ilpin təri. Kəni kəmasipən e lait tepət əha ikin. ⁹ Kəni iətəm aluə kəti, nərgin u Iutikis, tətəharəg e wintə ikin. Nian Pol tətəni pətigəm nəghatien rəha Uhgin mətəni mətəni, kəni Iutikis, napiliən

tamos, əmeiko məmei pətigəm e wintə misipəri morin əpəha ləhtəni e niftəni. Kəni nıpəg nəua nimə iətəm təməmei ikin, in tol kisil lan. Kəni nian kəmotəuuiəu məhuvən, mətəu tinimis rəkis. ¹⁰ Kəni Pol təmuvən misin nəulın e nikali iətəm aluə əha, kəni mələs məgəu=pa e nəhlmin mil, kəni məni=pən kəm lah məmə, “Nikitəmah təsahməiən. In tinəmiəgəh min.”

¹¹ Kəni Pol təməri min muvən əpəha ilis kəni mol Nauəniən Rəha Nəmtətəiən Rəha İesu ilah min ilah, kəni ko motəuən pəti. Kəni tətəghati min kəm lah mətəuarus tian, kəni məpəh ilah. ¹² Kəni ilah kəmotit iətəm aluə u məhuvən lahuənu. Nikilah tətəgiən mətəu-inu iətəm aluə təməmiəgəh min.

Kəmohiet Troas məhuvən Maelitəs

¹³ Kəni Pol təməri məmə otaliuək əmə muvən əpəha e taun əha Asos, mətəu itimah iəkəhuvən e negəu məhuvən mə iəkotələs əha ikin. Kəni itimah iəkotos negəu motəupən məhuvən əpəha Asos, kəni in tuərisig muva.

¹⁴ Nian təmiet=pa, iəkotit məhuvən e negəu. Kəni itimah rəfin məhuvən əpəha Mitilen. ¹⁵ İəmotiet məhuvən ikin əha, kəni lauig lan iəkəhuva məutəməhli ihluə e nitəni əha Kios. Kəni lauig min iəkəhuva e nitəni əkəku Samos. Kəni lauig min iəpanəhuva Maelitəs kəni məhuvari ikin. ¹⁶ Pol təməri rəkis məmə iəstəhtuliyən Efəsis mətəu-inu təsolkeikeiyən məmə iəkotan pik əha e nitəni Esia. In təmalikut məmə iəkəhuvən uəhai İerusaləm məmə in otuvən e lafet rəha Nauəniən Vi kətəni məmə Pentekos.

Pol təmauiəhruin nətəmi asoli min rəha niməfaki əpəha Efəsis

¹⁷ Kəni nian iəməhuvari əpəha Maelitəs, Pol təməhli=pən nəghatiyən əpəha Efəsis məmə eldə min rəha niməfaki mə okəhuva-to motəh in. ¹⁸ Nian kəməhuva, təməghati kəm lah məmə, “İtəmah nəkotəhrun rəkis rəhak noliyən iətəm iatol nian iəmuva apis ikinyu Esia mətəuarus=pa u rəueiu. ¹⁹ İəu ioluək əmə rəha İərməniğ. Kəni rəhak nətəliğiyən in ləhtəni əmə. Kəni nian rəfin nəhu nəhmtək tətəiu o təmah. Kəni nian rəfin iətətiğ e nian əskasik min, mətəu-inu nətəm İsrəl kotolkeikei məmə okotuhəmu iəu.

²⁰ “İtəmah nəkotəhrun məmə iəmətəghati kəm təmah mətəgətun itəmah e niki nətəmiimi natimnati min iətəm otasiru e təmah, məsəhluaigiyən e nati kəti o təmah. İəməni=pinə rəfin e nıpəgnəua nimə min kəni ihluə min e nəhmti nətəmiimi. ²¹ İətəni=pən əhruahru kəm nətəm İsrəl mine Nanihluə min məmə okotəkeikei motəuhlin ilah e rəhalah nəmiəgəhiən məhuva o Uğin, kəni motəhatətə e rəhatəmah İərməniğ İesu Krısto.

²² “Kəni rəueiu əha, inatuvən İerusaləm mətəu-inu Narmin Rəha Uğin təməri kəm iəu məmə iəkuvən. İəsəhruniən məmə oikəhratig əha ikin. ²³ Nati kətəiəh əmə iəkəhrun məmə taun min rəfin iətəm iətuvən=pən ikin, Narmin Rəha Uğin tətəni=pa kəm iəu məmə nian iəkuvən ikin əha, iəkətiğ e nərahiyən kəti kəni muvən e kaləpus. ²⁴ Kəni iəu iəsəğiniən e natimnati min əha. Nəmiəgəhiən rəhak in nati əpnəpin əmə. Mətəu iəkəkeikei pik məmə iəkəkol naunun e uək u İərməniğ İesu təməfa məmə iəkəkol o nəni pətiğəmiən nanusiən təuvir e nəuviriyən rəha Uğin.

²⁵ “Otətəu-to. İəməghati kəm təmah e Nərməniğiyən Rəha Uğin, mətəu rəueiu əha iəkəhrun məmə itəmah rəfin onəsoteruh miniyən iəu nian kəti. ²⁶ Kəni iətəni=pinə kəm təmah əha rəueiu e nəhmti Uğin məmə, nəmə itəmah kəti otuvən tərəh ikin, mətəu rəhan aru, səniəmə iəu iəmol. ²⁷ İəməni=pinə natimnati min rəfin kəm təmah iətəm Uğin tolkeikei məmə onəkotəhrun.

²⁸ “Onəkotətəu vivi itəmah. Kəni nətəmiimi nətəm Narmin Rəha Uğin təməfən e nəhlmitəmah, inu niməfaki rəha Uğin. Kəni onəkotəkeikei məuteh vivi ilah təhmen e iətəmi rəha sipsip min tətəh vivi rəhan sipsip min. İlah min əha, Uğin təmos nəhmti lah e nira nətən nian təmimisi e niği kəməluəu.* ²⁹ İnəhrun rəkis məmə nian iəkiet rəkis e təmah, nətəmiimi nəuvein iətəm kotəhmen e kuri arpin min okəhuva məmə okotus

20:17 Uək 18:21   20:18 Uək 18:19–19:10   20:23 Uək 9:16; 21:11   20:24 Uək 21:13; 2Tim 4:7   * 20:28 Suaru kəti min o nəuhliniyən nəghatiyən u “nira nətən” in tol lanu: “niran aru.”
20:28 1Tim 4:16; 1Pitə 5:2–4

itəmah nətəmimi rəha İesu. ³⁰ Itəmah aru mīn əmə nəuvein okəpanotəhtul moteiuə motəgəu nəghatīən pəhriən məmə okotit rəkis nətəmimi rəha İesu. ³¹ Kəni onəkotətəu vivi itəmah kəni məsotaluiən məmə e nu kisil iəməsəpəhiən nəni-pinəiən nəghatīən u kəm təmah e nian mīn rəfin. Kəni nian nəuvein, iəmətasək o təmah.

³² “Kəni rəueiu əha, iətəfən itəmah e nəhlmi Uhgīn mine nəghatīən rəha nəuviriən rəhan kəm təmah. Nəghatīən u nəsanəniən lanəha ikin məmə otol itəmah nəkotəskasik, kəni məfinə nəuviriən iətəm Uhgīn təməni rəkis məmə otəfən kəm rəhan mīn nətəmimi.

³³ “İəu səniəmə iətəmimi iəkolkeikei pik nautə rəha iətəpisin, məni rəhan uə napən iətəm katuvən lan. ³⁴ Itəmah nəkotəhrun rəkis məmə iəu aru əmə, iatol uək o nosiən natimnati iətəm iəu mine nətəmimi kəutəhuərisig lak kotolkeikei o natigīən. ³⁵ Nian nəmotəh rəhak nolīən mīn, iəməgətun suaru mīn əha kəm təmah məmə onəkotol lanəha motasiru e nətəmimi u kəsotəskasikiən. Kəni onəsotaluiən e nəghatīən rəha İərməniğ İesu iətəm təməni məmə, ‘Təuvir agin o nətəmimi u nətəm kəutəfən kəm nətəmimi, mapirəkis in mīn u ilah kəutəhtahnin əmə məmə okəfən kəm lah.’”

³⁶ Nian Pol təmol naunun e rəhan nəghatīən, təmeiuaiu misin nəulīn kəni məfaki ilah mīn ilah. ³⁷ Kəni kəmotasək pik motaskəlīm Pol məutəgətun nolkeikeiən rəhalah ohni, kəni motauiəhrui. ³⁸ Kəmotətəu tərəh pik məmə təməni kəm lah məmə okəsotəh mīniən nəhmtin. Kəni ilah mīn kəmotaliuək məhuvən əpəha negəu ikin.

21

Pol təmuvən Jerusiləm

¹ Nian iəmotauiəhrui rəkis ilah, iəməhuvən e negəu kəni mohiet, motaiu əhruahru əmə o nitəni əkəku əha, Kos. Kəni lauig lan iəkəhuva e nitəni əkəku əha, Rotes. Kəni iəmhiet mīn ikin əha məhuva mīn e ikin kəti kətəni məmə Patarə, kəni məhuvari ikin.

² İkin əha iəmoteruh negəu kəti, kinatəni məmə otiet muvən əpəha Fonisiə. Kəni iəkotiuvig=pən lan mohiet mīn. ³ İtimah iəməhuva moteruh nitəni asoli əha Saiprəs, kəni motohtəu=pən e nīkalīn u pesi ikin kəni motaiu e nitəni Siriə. Negəu əha təmuva e taun əha Taea məmə otəmki-pari natimnati ikin. Kəni iəkəhuvari ikin.

⁴ İkin əha iəməhuvən moteruh nətəmi rəha İesu. Kəni motatig itimah mīn ilah, motos nəfakiən apiəpiə kəti. Kəni Narmin Rəha Uhgīn təghati kəm lah, kəni ilah kəmotəni=pən əskasik kəm Pol məmə otəsuvəniən Jerusiləm. ⁵ Mətəu nian rəhatimah natigīən ikīnu tīnol naunun, kəni iəkohiet mīnautəhuvən əpəha Jerusiləm, kəni nətəmi rəha İesu ikin əha, mine rəhalah nīpətan mīn, mine nətilah mīn kəmohtəu=pən itimah iəkəhuvən əpəha itəhi e nīpəkil. Kəni motisin nəulitimah ikin motəfaki, kəni motauiəhrui itimah mīn. ⁶ Kəni iəkəhuvən e negəu, kəni ilah kohtəlig=pən imalah mīn ikin.

⁷ Kəni negəu təmiet Taea maiu o nitəni Toleme. Kəni iəkəhuvari məhuvən moteruh piatimah mīn, motos nian kətiəh. ⁸ Kəni lauig lan, iəkohiet mīn məhuvən məhuvari əpəha e taun Sisəriə kəni məhuvən məutatig e nīmə rəha Filip u iətəm tatuvən ikin mīn mətəni pətigəm nanusiən təuvir. Kəni in tatol səpin lan e nətəmimi nətəm kəməfəri ilah aupən o nasiruiən e aposil mīn. ⁹ Nətin pətan kuvət kəsotohtəu-pəniən iərman. Nīpətan mīn əha kəutəni pətigəm nəghatīən iətəm Uhgīn tətəfən kəm lah.

¹⁰ İəmotatig nian kisil uə kuvət ikin əha, kəni iəni kəti rəha Uhgīn əpəha Jutiə təmuva, nərgin u Akapus. ¹¹ Təmuva meruh itimah kəni mələs rəkis kətəuti rəha Pol, kəni məlis əpumīn aru nəhlmin mine nəhlkin lan, kəni məni pətigəm məmə Narmin Rəha Uhgīn təməni kəm in məmə, “Nətəmi asoli nəuvein rəha İsrəl okotəlis lanəha suah kəha rəhan u kətəuti, kəni motəfən e nəhlmi Nanihluə mīn əpəha Jerusiləm.”

¹² Nian iəmotətəu nəghatīən əha, itimah nətəm ikin əha, iəmotəniəhu əskasik Pol məmə otəsuvəniən Jerusiləm.

¹³ Mətəu Pol tənī=pa kəm timah məmə, “?Nəutasək onak? Nəkotol məutərəkīn nīkīk o nuvənīən ikin əha. İəu iəsəgīnīən o nuvənīən e kaləpus o nərgī İərmənīg İesu, mətəu iətegəhan mīn məmə iəkimīs ohnī əpəha Jerusīləm.”

¹⁴ Nīan iəmoteruh məmə ko Pol təsəuhlīnīən rəhan nətəlīgīən, kəni iəkotəpəh əmə, məutəni məmə, “Pəh İərmənīg otol əmə məmə in tolkeikei mīne.”

¹⁵ İəmotatīg nəuветīn u ikinu, kəni uərisīg iəkotaipei rəhatimah natimnati, motaliuək əmə məhuvən Jerusīləm. ¹⁶ Nətəmimi nəuvein rəha İesu əpəha Sisəriə kəmohtəu=pa itimah motit itəmah məhuvən e nīmə rəha iətəm Saiprəs kəti u in iətəmi rəha İesu nuvəh rəkīs mətəuarus=pa əha rəueiu, nərgīn u Nason. Kəni motapīli ikin.

Pol təmuvən meruh Jemis

¹⁷ Nīan iəməhuva Jerusīləm, piatah mīn nīkilah təmagīən pīk məmə koteruh itimah. ¹⁸ Kəni lauīg lan Pol mīne itimah rəfin iəməhuvən məmə iəkoteruh Jemis. Kəni eldə mīn rəfin rəha nīməfaki kəməhuva. ¹⁹ Pol təməni təuvīr kəm lah kəni mənī pətīgəm vivi kəm lah natimnati rəfin aģīn e rəhan naliuəkīən iətəm Uhgīn təmol kəm Nanīhluə mīn.

²⁰ Nīan kəmotətəu nəghatīən əha, ilah rəfin nīkilah təmagīən, kəni motəni-vivi Uhgīn. Kəni motəni=pən kəm Pol məmə, “Piak. İk nīnəhrun rəkīs məmə rəueiu əha nətəm İsrəl təhmen e tausīn tēpət kinotəhrun İesu, kəni ilah rəfin kəutaskəlīm pīk Lou rəha Mosis. ²¹ İlah kinotətəu rəkīs nəghatīən nəuvein iətəm kətəni məmə nətəgətun nətəm İsrəl əpəha ikin mīn pīsīn pīsīn məmə okotəpəh Lou rəha Mosis. Kəni motətəu məmə ik nətəni məmə okəsəhgi-pənīən nenətīlah mīn, kəni məsotohtəu=pən mīnīən kastīm rəhatah.* ²² Rəueiu əha ilah okotətəu məmə ik nīnuva u ikinu mətatīg. ?Kəni okotəhro lanu əha rəueiu?

²³ “Təuvīr məmə onəköl nati u iətəm iəutəni=pīnə kəm ik əha rəueiu. Nəman kuvət u ikinu kəmotol nəniəskasikīən kəti ilah Uhgīn. ²⁴ Olauīg nəkəkeikei mit ilah məhuvən, kəni mos nəhmti rəhalah nati miəgəh mīn rəha sakrifais, kəni itəmah mīn ilah motol sakrifais rəha nəfəlīən iətəmi u Lou rəhatah tətəni. Kəni ilah kotəhrun nakīən rəhn-kapə lah təpiə. Nīan natol natimnati mīn rəfin əha, kəni nətəmimi okotəhrun məmə kətēiuə lam, mətəu nīpəhriənīən, ik nətəskəlīm əhanəh Lou rəha Mosis.

²⁵ “Kəni rəueiu iəkəni Nanīhluə mīn nətəm kəutəhatətə e İesu. İtimah iəmotahli=pən rəkīs nauəuə kəti kəm lah. Nauəuə əha tətəni lanu rəhatimah nəghatīən məmə ilah okəsotunīən nīrə, mīne nauənīən u katol sakrifais lan kəm narmī nati mīn, kəni məsotunīən nati miəgəh u kəmarīn nentəui mətəu-inu nīran əpəha ikin e nīpətīn, kəni məsotolīən təfagə e pətān.” Kəni Pol təmegəhan e nəghatīən əha.

²⁶ Kəni lauīg lan, Pol mīne nətəmi əha kuvət kəməhuvən motol natimnati iətəm Lou tətəni. Kəni Pol təmuvən əpəha e Nīmə Rəha Uhgīn məmə otəni=pən kəm pris mīn məmə nīan kuvəh əha ikin tətatīg əhanəh məmə Lou tətəni, kəni pris mīn okotol sakrifais kuvət təhmen e nətəmi mīn əha.

Nətəm İsrəl kəmotaskəlīm Pol əpəha e Nīmə Rəha Uhgīn

²⁷ Nīan tīnuva iuəkīr o nīan səpīn iətəm sakrifais rəha nəfəlīən otol naunun lan, nətəm İsrəl nəuvein kəmotəpən Esīə aupən, kəmotafu Pol əpəha e Nīmə Rəha Uhgīn kəni kīnautos nətəmimi tēpət əha ikin əha mīnautahli=pən mīn nīgəm e nīkilah, kəni nətəmimi mīn əha kəmotaskəlīm Pol, ²⁸ məutagət əfəməh lan məmə, “!Ei, nətəm İsrəl! !Əhuva motasīru e timah! Suah əpələ in əpə iətəm tatuvən ikin mīn rəfin mətəgətun nətəmimi məmə okotəməki e tah mətəni kəm lah mīn məmə Lou rəha Mosis in nati əpnapīn əmə mīne Nīmə Rəha Uhgīn. Kəni mit Nanīhluə mīn məhuva ikinu imatah pīsīn əmə ikin e Nīmə Rəha Uhgīn, kəni nolīən əha təmatgəhli Lou kəni mīnol tīnamīkmīk u ikinu.” ²⁹ Kəmotəni lanəha mətəu-inu kəmoteruh suah kəha Trofīmās iətəm Efəsīs

21:13 Uək 20:24   21:19 Uək 15:12   21:20 Uək 15:1,5   * 21:21 İnu nəghatīən eiə məmə Pol təməni kəm nətəm İsrəl məmə ilah okotəpəh nītəu-pənīən Lou, kəni məsotəhgi-pənīən nətəmimi. Mətəu təməni kəm Nanīhluə mīn məmə nīkilah təsəhtīən məmə okotəkeikei motohtəu=pən Lou mīne kəkeikei kəhgi=pən ilah.   21:24 Nam 6:1-20; Uək 18:18   21:25 Uək 15:29   21:26 1Kor 9:20

təmətaliuək ilau Pol əpəha i taun. Kəni nīkilah təhti məmə kəta Pol təmit miəuva əha ikin əha e noan rəha nətəm Isrel əmə əpəha e Nimə Rəha Uhgīn.

³⁰ Kəni nətəmimi rəfin e taun kəmotagət əfəməh o nati əha, motaiu məhuvən motaskəlīm Pol moteikəpan mohiet e Nimə Rəha Uhgīn. Kəni pris mīn kotahtipəsīg uəhai əmə e doə e Nimə Rəha Uhgīn. ³¹ Nian kəmotalkut məmə okotohamu Pol, kəni iətəmi asoli rəha soldia mīn rəha Rom əpəha Jerusiləm, təmos nəghatiən məmə katol nati asoli kəti əpəha i taun. ³² Kəni təmauit məmki rəhan mīn nəuvein soldia mīn mīne nətəmi asoli mīn lan motaiu məhuvən əpəha ikin nətəmimi kəutoh Pol ikin. Nian nətəmimi kəmotafu ilah, ilah kotəpəh nohiən Pol, motəhtul motəpnapin əmə.

³³ Kəni iətəmi asoli rəha soldia mīn təmuva o Pol maskəlīm, kəni magət e rəhan mīn soldia mīn kəhuva motəlis e sen keiu. Kəni motətapuəh o nətəmimi məmə, “?Iətəmi pəh u? ?Təmol nati tərəh nak?” ³⁴ Kəni nīmənin nətəmimi nəuvein kəutəni nəghatiən pišin, nəuvein kəutəni nəghatiən pišin. Mətəu kinotəruru əhruahru nəukəti nəghatiən, kəni nəghatiən tinəpət. Iətəmi asoli rəha soldia mīn tinəruru məmə kəməhro lanu, kəni magət e rəhan mīn soldia mīn məmə okotələs Pol məhuvən e nimə rəhalah.

³⁵ Nian Pol tinətəpag-əpag pəri məmə otuvən imə, kəni soldia mīn kəmotəpən ohni kəni motləfəri, mətəu-inu nətəmimi nīkilah tətəhmə pik məmə okotoh. ³⁶ İlah rəfin kəmautəhuərisīg məutəni əfəməh məmə, “!Otohamu! !Otohamu!”

Pol təməni nīpilgan nəghatiən

³⁷ Nian kəmotələs məhuvən məmə okotevig=pən imə, kəni Pol tənī=pən kəm iətəmi asoli rəha soldia mīn e nəghatiən Kris məmə, “İəkolkeiki məmə iəkəni nati kəti kəm ik.”

Kəni iətəmi asoli rəha soldia mīn tənī məmə, “?Nəkəhrun nəghatiən e nəghatiən Kris? ³⁸ Nīkik təhti məmə ik iətəm İjip u nəmətalkut məmə nəkələs iahu rəhatiməh kəpmən əupən, kəni məmki nətəmimi fo-tausin u Nətəmi Rəha Nuhamuiən Nətəmimi, kəni məhuvən məutatīg əpəha ikin təpiə-məpiə ikin. ?ik uə kəpə?”

³⁹ Mətəu Pol tənī məmə, “Kəpə. İəu iətəm Isrel u. İəməir əpəha e nitəni Silisiə e taun asoli Tasəs, kəni iəu iətəmi kəti rəha taun əha. Pale, iəmə nəkegəhan lak pəh iəkəghati-to kəm nətəmi mīn əha.” ⁴⁰ Kəni tegəhan lan.

Kəni Pol təhtul pəri əpəha kətəgəpag-əgəpag ikin məfəri nəhlmin məmə okəsotagatiən. Nian kəməsotagatiən, kəni təghati kəm lah e nəghatiən Isrel məmə,

22

¹ “Tətə mīn mīne piak mīn. Otətəlig-to lak. Pəh iəkəni rəhak kəm təmah.” ² Nian kəmotətəu məmə təməghati kəm lah e nəghatiən əhruahru rəhalah, kəni nəgatiən təmikə ağin məutətəlig lan.

Kəni tənī məmə, ³ “İəu iətəm Isrel. İəməir əpəha Silisiə e taun əha Tasəs, mətəu iəməpət u Jerusiləm. Kəmaliel təməgətun iəu. Təməgətun vivi iəu e Lou rəha tipitah mīn məmə iəkətəu=pən əhruahru. Kəni e nian əha, iəmətəsanən o nolien natimnati iətəm Uhgīn tolkeiki təhmen e təmah u rəueiu.

⁴ “Aupən iəmatitəu məmə iəkol nərahien kəm nətəmimi nətəm kəutohtəu=pən Suaru Rəha İesu. Kəni mətaskəlīm ilah, nəman mīne nīpətan, mətəmki=pən ilah e kaləpus kəni mol nəuvein kohmis. ⁵ Nəghatiən mīn u pris asoli ağin mīne nətəmi asoli mīn rəha kaunsil rəhatah kotəhrun nəniən məmə nīpəhriənien. E nian əha, iəmos nəniən rəhalah e nauəuə mautegəhan lak məmə iəkuvən o nətəm Isrel əpəha Təmaskis. İəu iəmuven ikin əha məmə iəkaskəlīm nətəmimi mīn əha rəha İesu məlis ilah e sen məmki ilah muva məmki=pən ilah e kaləpus əpəha Jerusiləm məmə kol nalpinien kəm lah.

Pol təməni pətigəm məmə təməhro lanu mitəupən İesu (Uək 9:1-19; 26:12-18)

⁶ “E nian mitigar tinalelin əmə, kəni inuva iuəkir o Təmaskis, kəni nagəhagiən kəti tatuəu tərūən vivi, təmsipən e neai, masiəgəpən iəu. ⁷ Kəni iəksipəri morin e niftəni. Mətəu nəuia iətəmi kəti tətəni=pa kəm iəu məmə, ‘!Sol! !Sol! ?Təhro natol tərāh lanu lak?’

⁸ “Kəni iəkəmə, ‘?Mətəu İərməniğ ik pəh?’

“Kəni təni məmə, ‘İəu İesu, iətəm Nasərit u iətəm ik natol tərāh lan.’ ⁹ Nətəm kəməutuərisiğ lak e suaru kəməoteruh nəhagəhagiən əha, mətəu kəməsotətəuiəni nəuia suah kəha iətəm təməğhati kəm iəu. ¹⁰ Kəni iəkətapuəh ohni məmə, ‘?İərməniğ, iəkəhro lanu əha rəueiu?’

“Kəni İərməniğ təni=pa kəm iəu məmə, ‘Əhtul maliuək muvən əpəha Təmaskis. Kəni suah kəti əha ikin əha, in otəni=pinə kəm ik natimnati rəfin iətəm Uhgın tinəni rəkis məmə ik onəköl.’ ¹¹ Mətəu-inu nəhagəhagiən əha təsanən pik, kəni mol nəhmtək təpis, kəni nətəmi nətəm kəutəhuərisiğ lak kotos əmə nəhlmək motit iəu iəkəhuvən Təmaskis.

¹² “Kəni suah kəti əha ikin əha, nərgin u Anənaiəs, in suah kəti iətəm tatos vivi Lou rəhatah, kəni nətəm İsrəl əha ikin əha kəutisiəi pik. ¹³ In təmuva kəni meruh iəu məhtul=pa iuəkir ohniəu məmə, ‘Piak Sol, rəueiu əha nəhmtəm otair min.’ Kəni e nian əmə əha, nəhmtək təmair min kəni inateruh in. ¹⁴ Kəni təni=pa kəm iəu məmə, ‘Uhgın rəha tipitah min əpən, in təmitəpən rəkis ik məmə ik onəkəhruən natimnati iətəm in tolkeikei. Kəni ik onəkəruh iətəm Əhruəhru kəni onəkətəu rəhan nəğhatiən e nohlin. ¹⁵ Onəkəkeikei məni pətəgəm kəm nətəmi rəfin natimnati iətəm ik nəmətəu kəni meruh. ¹⁶ ?Kəni rəueiu əha, nətəhtahnin nak? Əhtul muvən məfaki=pən kəm İesu, kəni kol bəptais lam, kəni in otəfəl rəham noliən tərāh min.’”

Uhgın təmahlipən Pol kəm Nanihluə min

¹⁷ Kəni təmatəni məmə, “Uərisiğ e nati u, kəni iəkuvən Jerusiləm. Nian iəmuvən ikin əha, iəmuvən e Nimə Rəha Uhgın mətəfaki, kəni meruh nəməhlairiən kəti iətəm Uhgın təməfa. ¹⁸ E nəməhlairiən əha, iəmeruh İərməniğ tətəni=pa kəm iəu məmə, ‘Əhtul uəhai əha rəueiu əgin miet Jerusiləm. Mətəu-inu nətəmi u ikinu ko kəsotətəliğən e rəhak nəğhatiən iətəm ik nətəni.’

¹⁹ “Mətəu iəkəmə, ‘İərməniğ, nətəmi min əha kotəhruən vivi məmə əpən iəmatuvən e nimə min rəha nuhapuminiən mətaskəlin nətəmi u kəutəhatətə lam muva mətəlis ilah mətəmki=pən ilah e kaləpus. ²⁰ Kəni nian nətəmi kəmətahtimu Stipin, kəni niran təmai u mətəu-inu təmatəni pətəgəm ik. Mətəu iəu min, iəmatəhtul itimah milah. Kəni nikiğ tətəgiən mətəu-inu kəutəhti Stipin e kəpiəl, kəni məteh rəhalah natimnati.’

²¹ “Mətəu İərməniğ təməni=pa kəm iəu məmə, ‘Uvən. Mətəu-inu iəu iətəhli=pən ik ikin əha kəm Nanihluə min məmə onəkəni pətəgəm rəhak nəğhatiən kəm lah.’”

²² Kəni kəməutətəliğ vivi lan mətəuərus təni nəğhatiən əha. Mətəu nian kəməotətəu nəğhatiən əha, motetət motəgət əfəməh məmə, “!Otiləfətəgəm suah u, kotohamu! ! Təsəuviriən məmə otəmiəgəh mətatig!”

²³ Kəməutəkeikei məutəgət əfəməh motərazi əpnəpən əmə rəhalah nəpən, məutəmki nīməulul məutərazi əpnəpən əmə lan mətəu-inu niəməha tinol pik ilah. ²⁴ Kəni iətəm Rom u in tēpət e soldia min təni məmə okələs kan əpəha e nimə rəha soldia min. Kəni təni məmə okəlis mətəu-inu tolkeikei məmə Pol otəni kəm in məmə nətəmi kotəgət pik lan lanəha onak.

²⁵ Mətəu nian kəməutiəvi-ərain vivi Pol məmə okətalıs, kəni təni=pən kəm nətəmi asoli min əha kəti rəha soldia min u kəutəhtul iuəkir ohni məmə, “!Ei! İəu iətəm Rom u. ?Təhruəhru məmə onəkətalıs iəu nian iəsuvən əhanəhiən e kot?”

²⁶ Nian iətəmi asoli rəha soldia min təmətəu nəğhatiən əha, təmuvən meruh iətəmi asoli u in tēpət e lah mənə=pən kəm in məmə, “Ei! ?Nak u natol? !Suah u in iətəm Rom!”

²⁷ Kəni iətəmi asoli rəha soldia min əha tətəpuəh o Pol məmə, “!Ei! Əni-vivi-to məmə ik iətəm Rom pəhriən uə kəpə.”

Kəni Pol təni məmə, “Əuəh. İatəni pəhrən.”

²⁸ Kəni iətəmi asoli rəha soldia min təni məmə, “İəmətəou məni asoli o negəhan-pənien iəu məmə iəkuva iəu iətəm Rom.”

Mətəu Pol təni məmə, “İəu iəsətəouiən nati kəti. Rəhak tatə in iətəm Rom. Kəni tol lanəha, iəu iətəm Rom.”

²⁹ Kəni əmeiko soldia min nətəm kəmutəhtul maru məmə okotalis Pol kəmotauit motan e nəmtahləh məhuvən isəu. Kəni nian iətəmi asoli əha təməhrun məmə Pol in iətəm Rom, kəni təməgin mətəu-inu tinəlis rəkis e sen, kəni inu tətəhti lou rəha Rom.

Pol təməhtul aupən e kaunsil

³⁰ Kəni lauig lan, kəni iətəmi asoli rəha soldia min əha tolkeikei məmə otəhrun əhruahru məmə təhro nətəm Isrel kautol lanəha e Pol. Kəni məni kitis rəkis sen lan, kəni mauin e pris asoli min mine nətəmi asoli rəha kaunsil rəha nətəm Isrel məmə okotəharəg motəghati, kəni muvən mələs Pol muva təhtul aupən e lah.

23

¹ Kəni Pol təməsəl=pən əhruahru əmə o nətəmimi rəha kaunsil, kəni məni məmə, “Piak min. E rəhak nəmiəgəhiən aupən mətəuarus=pa u rəueiu, iəsitəu=pən aɡinien e nikik məmə iəmol nati tərəh kəti e nəhmti Uhgın.” ² Kəni pris asoli aɡin Anənaiəs təni=pən kəm iətəmi kəti tətəhtul iuəkır ohni məmə, “Em=pən nohlin.” ³ Mətəu Pol təməni=pən kəm in məmə, “!Uhgın otol min lanko lam! Ik nəkəhmen e nimə iətəm kəmoħ pik e al ruən əmə ihluə, mətəu tamikmik əpəha imə. ?Təhro nətəharəg u ikinu mətakil iəu e Lou rəhatah, mətəu ik nəməni məmə kəti otem iəu? Ik ninatgəhli rəkis Lou əha.”

⁴ Nətəm kəmutəharəg iuəkır o Pol kotəni məmə, “?Təhro nətəghati rah e pris asoli aɡin rəha Uhgın?”

⁵ Kəni Pol təni məmə, “Piak min. İəu iəsəhrun aɡinien məmə in pris asoli aɡin rəha Uhgın. Mətəu iəu iəkəhrun məmə Nauəuə Rəha Uhgın tətəni lanu məmə, ‘Səghati rahien e nətəm kotepət lam.’”

⁶ Kəni təmafı məmə nikali kaunsil nəuətin ilah Satusi min, kəni nikalin nəuətin ilah Farəsi min. Kəni in təmagət əfəməh məmə, “Piak min. İəu Farəsi kəti. Rəhak tatə mine tipik min, ilah Farəsi min. Mətəu nətəmi min u kotolkeikei əmə məmə okotiıvi pətigəm iəu e kot mətəu-inu iəmələhu=pən rəhak nətəligien e nəhatətəien u rəhatah məmə iətəmi təmimis otəpanəmiəgəh min.”

⁷ Nian təməni rəkis əmə nəghatien əha, kəni Farəsi mine Satusi min kəmotagət asoli e lah min əpəha imə e kaunsil, kəni minautəhapu ilah min, minautol nəniən keiu. ⁸ Mətəu inko Satusi min kəutəni məmə nian iətəmimi timis, ko təsəmiəgəh minien. Kəni məutəni məmə nagelo min kohkə, kəni narmin tikə. Mətəu Farəsi min kəutəni məmə, nati milalah əha, ilahal nıpəhrıenien.

⁹ Mətəu-inu o nati əha, ilah kəmotagət pik ohni. Kəni nəghatien rəhalah təməri muvən ilis.

Kəni nəgətun min nəuəvin rəha Lou u Farəsi min, kəmotəni əskasik məmə, “İtimah iəoteruh-pənien nəghatien tərəh kəti mine e suah u. Nəmə təhro nıpəhrıenien məmə narmin kəti uə əgelo kəti təməghati kəm in.”

¹⁰ Kəni nəghatien təməskasik pik iuəkır kautoh ilah min. Kəni iətəmi asoli rəha soldia min əha, təgin məmə nətəmimi rəha kaunsil okotearis-earis Pol nəmə okotaskəlım. Kəni tahli=pən rəhan soldia min məmə okəhuvən motələs rəkis Pol məhuvən min əpəha imalah ikin.

¹¹ Kəni lapın əmeiko, İərməniɡ təmuva o Pol məni=pən kəm in məmə, “Nati əha, nati əpnarın əmə. Səginien. Ik nəməni pətigəm rəkis iəu u ikinu Jerusiləm. Kəni onəkol min əpəha Rom.”

Nətəm Isrel nəuəvin kəmotəni oneuən məmə okotohamu Pol

¹² Kəni lauig lan, nətəm Isrel nəuvein kəmotəharəg e nəghatien kəti, kəni motəni oneuən məmə okotohamu Pol. Kəni motol nəniəskasikien kəti məmə okəsotauəniən mine motəmnim nəhu motətəuarus kotohamu Pol. Kəni nəmə okotətgəhli nəniəskasikien əha, pəh Uhgın otōh ilah kohmis. ¹³ Ilah tapirəkis fote nətəm kəmotol oneuən nəghatien əha. ¹⁴ Kəni kəməhuvən o pris asoli min, mine nətəmi asoli min rəha nətəm Isrel, motəni=pən kəm lah məmə, “İəmotol nəniəskasikien kəti məmə iəotauəniən mətəuarus iəkotōhamu Pol. ¹⁵ Kəni itəmah mine nətəmi rəha kaunsil onəkotəkeikei motəhli=pən nəghatien kəm iətəmi asoli rəha soldia min rəha Rom motətapuəh ohni məmə, otəkeikei mələs Pol muva u ikinu, kəni moteiuə lan məmə onəkoteruh o natimnati min əha rəhan. Kəni itimah oiəkotəhluəig e suaru mətəhtahnin məmə okotələs motəhuva, kəni iəkotaskəlim motōhamu.”

¹⁶ Mətəu rəhn iəuanien Pol kəti iərman, nəti nəuvinin, təmətəu nəghatien əha, kəni muvən əpəha ima soldia min ikin məni pətigəm kəm Pol.

¹⁷ Kəni Pol taun e iətəmi asoli kəti rəha soldia min tuva, kəni təni=pən kəm in məmə, “Pale, onəkət iətəm aluə u muvən teh iətəmi asoli rəha soldia min. In tatos nəghatien kəti məmə otəni kəm in.”

¹⁸ Kəni soldia əha tit mian o iətəmi asoli e lah. Kəni məni=pən kəm in məmə, “Suah u Pol iətəm tətətig e kaləpus, təmauin lak məmə oiəkət iətəm aluə u muva kəm ik. In tatos nəghatien kəti məmə otəni kəm ik.”

¹⁹ Kəni iətəmi asoli rəha soldia min əha, tos nəhlmi suah u mian əpəha ikin kəti ilau pisin əmə, kəni mətəpuəh ohni məmə, “?Nati nak əha nəmə nəkeh iəu ohni?”

²⁰ Kəni suah u təni məmə, “Nətəmi asoli min əpəha Isrel kəmotegəhan rəkis məmə olauig kəhuva motətapuəh ohnik məmə onəkət Pol mian əpəha e kaunsil rəhalah. Okoteiuə lam məmə kaunsil tolkeikei əmə oteruh vivi min-to nəghatien min rəha suah kəha. ²¹ Mətəu pale, segəhanien e lah kotiuvipən ik. Mətəu rəhalah nətəmi tapirəkis fote okəhuva motəhluəig e suaru mətəhtahnin. Ilah kəmotol nəniəskasikien kəti məmə okəsotauəniən mətəmnimien nəhu mətəuarus okotohamu Pol. Kəni minətəhtul maru əmə əha rəueiu məmə okotol nati əha, mətəhtahnin əmə rəham nəghatien.”

²² Kəni iətəmi asoli rəha soldia min əha təni məmə, “Səni minien kəm suah kəti məmə nəməni=pa nəghatien u kəm iəu.” Kəni mahli=pən tatuvən.

Kəmahlipən Pol kəm Filiks u kəpmən rəha Rom

²³ Kəni iətəmi asoli rəha soldia min taun e rəhan iətəmi asoli keiu məni=pən kəm lau məmə, “Okian muəni kəm soldia min ilah rəfin fo-hanrit-səpinte məmə okotəhtul maru o nuvəniən Sisəriə. Kəni tu-hanrit okotaliuek əmə, kəni səpinte okotasuə e hos, kəni tu-hanrit nətəm okotəmki nirəu okotaliuek əmə. Okohiet e nain klok əha rəueiu lapin.

²⁴ Kəni motəkeikei kələs hos nəuvein məmə Pol otasuə e lah, kəni motələs məhuvən kəm kəpmən əha Filiks, kəni mauteruh vivi məmə okəsoliən nati kəti lan e suaru.”

²⁵ Kəni iətəmi asoli rəha soldia min təmətəi nauəuə kəti məfən kəm lau məmə okuos mian muəfən kəm kəpmən asoli əha Filiks. Nauəuə u tətəni məmə,

²⁶ “Filiks. Ik iətəm ilis pik pəhriən. Iəu Klotiəs Lisias iətətəi nauəuə kəm ik iətəm nətərməniğ e kəpmən, kəni iətəni təuvir kəm ik.

²⁷ Suah u, nətəm Isrel kinotaskəlim rəkis, kəni iuəkir kotohamu. Mətəu iəmətəu məmə in iətəm Rom, kəni iəkuvən itimah rəhak soldia min motələs rəkis o lah.

²⁸ İəmolkeikei məmə iəkeruh-to məmə nati nak təmol təsəhruahruien koteruh=pən lan, kəni iəməni məmə rəhak soldia min okotələs məhuvən e kaunsil rəhalah. ²⁹ Kəni iəmeruh məmə in təsoliən nati kəti tərāh mine məmə otimis ohni, uə tuvən e kaləpus ohni. Nəghatien min əha kəutətu=pən lan, ilah natimnati min əmə e rəhalah əmə Lou.

³⁰ Mətəu uərisig, suah kəti təmuva məni=pa kəm iəu məmə nətəm Isrel kəutol oneuən nəghatien kəti məmə okotohamu, kəni nikik təhti məmə təuvir məmə iəkəhli=pinə kəm ik. İnəni=pən rəkis kəm nətəmi min əha kəutəməki lan məmə okəhuvnə motəni=pinə kəm ik nati tərāh min iətəm kəuteh=pən lan.

Inəha naunun rəhak nəghatien.”

³¹ Kəni soldia min kəmotol əmə məmə inu mine iətəmi asoli rəhalah təməni. Kəmotələs Pol motəsəu-pah e taun əha Antipatris lapin. ³² Kəni lauig lan, soldia min iətəm kəmotaiu e hos min, ilah əmə kotos Pol motəsəu-pah min. Kəni soldia nəuvein min kəmohtəlig=pa imalah ikin. ³³ Soldia min u kəmotasua e hos kəmotələs məhuvən əpəha Sisəria, kəni motəfən nauəua kəm iətəmi asoli əha Filiks, kəni motələhu=pən Pol e nəhlmin. ³⁴ Nian kəpmən u təmafin nauəua, kəni mətəpuəh o Pol məmə, “?Ik iətəm iə?”

Kəni Pol təməni məmə, “İəu iətəm e profens rəha Silisia.”

³⁵ Kəni kəpmən təməni məmə, “Nian nətəmimi okəhuva motəni pətigəm natimnati kauteruh=pən əhanəh lam, iəu oiəkəni kot otəharəg o nətəligiən u rəham, kəni iəu iəkakil.” Kəni məni=pən kəm rəhan min soldia min məmə okotəfən Pol e nimə rəha kəpmən rəha Rom iətəm Kig Herot Asoli təmuvləkin aupən, məutaskəlim əha ikin.

24

Pol təməhtul aupən e Filiks e kot

¹ Nian faif tinuvən rəkis, kəni pris asoli agin nərgin u Anənaiəs, təmuven Sisəria ilah nətəmi asoli min nəuvein rəha Isrel mine iətəm təhrun vivi lou kəti, nərgin u Tetələs.* Nian kəmohtəlig=pa, kəni məhuvən motəhtul e nəhmti Filiks məmə okotəni nəghatiən min iətəm nikilah təhti məmə Pol təmöl təsəhruahruən. ² Kəni kəmotauin e Pol məmə otuva imə e nəghatiən, kəni Tetələs tətəni=pən nəghatiən min rəhalah kəm Filiks məmə, “İətəmi asoli. İautisiai pik ik mətəu-inu ik ilis pəhriən. Kəni nolien rəham e nəmkien itimah in təhruahru vivi. İmatimah ikin təməlinu nuvəh rəkis mətəuarus=pa u rəueiu matuvən əhanəh. E narmənigiən rəham u ikinu nəmol vivi natimnati tepət məmə otol nəmiəgəhiən mine natigiən rəhatimah təuvir. ³ Kəni nian rəfin kitah kəutətəu təuvir e natimnati min əha, kəni iəkotəni-vivi pik ik ohni. ⁴ İəsolkeikeiən məmə iəkaskəlim pik ik, mətəu iəkətapuəh ohnik məmə onəkəsiro e timah mətəlig vivi-to e nəghatiən əkuəkir u rəhatimah.

⁵ “İtimah inotafu rəkis məmə suah kəha in iətəmi tərəh kəti. In nəukəti nərahien tepət e ikin min e nitəni min. In tatəhlili itimah nətəm Isrel məmə iəkotərəkin kəpmən, kəni iətəmi asoli rəha nətəm kəutuərisig e suah əpələ iətəm Nasərit. ⁶ Kəni in mətəlkut məmə otol Nimə Rəha Uhgın tamikmik e nəhmti Uhgın, kəni iəkotaskəlim.† ⁸ Kəni nəmə nəkətapuəh ohni, nəkəhrun nətəuiən nəghatiən min u tiet e nohlin iətəm iətəni=pinə kəm ik.”

⁹ Kəni nətəm Isrel kəmotegəhan e nəghatiən rəha louiə əha məutəni məmə, “Nəghatiən min rəfin əha, in nıpəhriənien.”

Pol təmuhalpin nəghatiən

¹⁰ Kəni Filiks torin=pən rəhn-kapə kəm Pol məmə otəghati. Kəni Pol təghati məmə, “İətəmi asoli Filiks. İəu iəkəhrun vivi məmə ik nəmətakil e kot nətəmimi u ikinu imatimah ikin o nu tepət rəkis. Kəni tol lanu nikik tagiən məmə iəkəni pətigəm nıpılğan nəghatiən rəhak kəm ik. ¹¹ İəu iəmuven Jerusiləm məmə iəkuven məfaki. Kəni rəueiu əha nian tueləf əmə tinuva minuvən rəkis. Kəni ik nəkəhrun nətəpuəhiən o nati u məmə in nıpəhriənien uə neiuəien. ¹² Nətəmi min u kəutətəu=pa nəghatiən u lak, kəsoteruhiən mine məmə iəkuərgəhu itimlau suah kəti əpəha e Nimə Rəha Uhgın. Kəni məsoteruhiən məmə iatol nətəmimi kəutorgəhu əpəha e nimə rəha nuhapuminien rəha nətəm Isrel, uə ikin min əpəha i taun. !Kəpə! ¹³ Kəni ko təsəgətun əhruahruen kəm ik məmə nəghatiən iətəm kəutəni lak u rəueiu in nıpəhriənien, mətəu-inu in neiuəien.

* 24:1 İətəm təhrun vivi lou u in suah kəti iətəm tətəghati e kot. 24:5 Uək 17:6 † 24:6 E kəpi əuas min nəuvein rəha Niutestimın iətəm kəmətei e nəghatiən Kris aupən, nəghatiən pisin kəti min əha ikin iətəm tatılpin nəghatiən u mətəni məmə, “6 Kəni iəmotəni məmə iəkotohtəu=pən nəghatiən kəti lan e kot e nolien rəha Lou rəhatimah. 7 Mətəu Lisias iətəm tətərməni e soldia min, tinətəu nəniən rəhatimah, kəni ilah rəhan min nətəmimi kinautiuvı rəkis əsanən suah u o timah. 8 Kəni mələhu nəniən kəti məmə nətəmimi iətəm kauteruh=pən nərahien kəti e suah u, otəkeikei muva məni=pinə kəm ik.” 24:6 Uək 21:28-30

¹⁴ “Mətəu iəkəhrun nəni-pinəiən kəm ik məmə nıpəhriənən məmə iatitəu=pən Suaru Rəha Iesu iətəm nətəm Isrel kotəni məmə in nəfakiən eiua. Mətəu iəu iətəfaki kəm Uhgın rəha tipitimah min, kəni iəu iətəni nıpəhriənən e nəghatiən min iətəm kəmətəi e Lou rəha Mosis mine nəghatiən rəha iəni min rəha Uhgın aupən. ¹⁵ Iəu iatələhu=pən əmə rəhak nətəligiən kəm Uhgın məmə in otol kəm nətəmi kəmoħmis məmə okotəmiəgəh min, nətəmi min u kotəhruahru mine nətəm kəsotəhruahru iən. Inu nətəligiən kətiəh əmə nıkilah tətəhti. ¹⁶ Mətəu-inu tol lanəha, kəni iətalkut pik məmə iəkol nati iəu iəkəhrun məmə təhruahru e nəhmti Uhgın mine nətəmimi.

¹⁷ “Uərisig e nu nəuvein nian iəmiet u ikinu Jerusiləm, kəni iəmitəlig=pa min məmə iəkos məni muvən kəm nanrah min imak ikin, kəni mol sakrifais min əpəha e Nimə Rəha Uhgın. ¹⁸ Kəni nian iəmatol əhanəh nati əha, kəni inəhruahru rəkis e nəhmti Uhgın, kəmoteruh iəu əpəha e Nimə Rəha Uhgın. Kəni səniəmə itimah nətəmimi tərət, kəni məsotorgəhu min iən. ¹⁹ Mətəu nətəm Isrel nəuvein kəmotəsipən Esia, kəmautəhtul əha ikin e nian əha. Kəni nəmə kəutos nəghatiən kəti tərəh lak, təuvir əmə məmə ilah okəhuva motəhtul e nəhmtəm motəni pətigəm. ²⁰ Mətəu nəmə kəpə, təuvir məmə nətəm Isrel min u kəutəhtul u ikinu, okotəni=pinə əhruahru kəm ik nəghatiən rəha kaunsil rəhalah nian iəməhtul e nəhmtilah. Pəh kotəni məmə nati nak iəmol təsəhmen iən. ²¹ Kəmotəməki lak o nəghatiən kətiəh əmə məmə nian iəməhtul aupən e lah, magət əfəməh e lah məmə, ‘Itəmah nəutakil iəu u rəueiu mətəu-inu iəu iətəni nıpəhriənən məmə nətəm kəmoħmis okotəmiəgəh min.’”

²² Suah əha Filiks in təhrun vivi Suaru Rəha Iesu. Kəni təmasisig e nəghatiən əha məmə, “Nian Lisias u iətəm tətərmənig e soldia min otiet=pa ikinu, kəni iəmanəfina nəghatiən e nəharəgiən u rəueiu.” ²³ Kəni Filiks təməni=pən kəm iətəmi asoli e soldia min məmə otaskəlim Pol, mətəu oteghəhan lan məmə in otol natimnati nəuvein. Kəni megəhan e rəhan min məmə kotəhrun nosiən natimnati iətəm in tolkeikei məhuva kəm in.

Pol təməghati kəm Filiks mine rəhan pətan

²⁴ Kəni uərisig e nian nəuvein, Filiks təmit rəhan pətan Trusilə muva u in pətan Isrel kəti. Kəni Filiks tənı=pən kəm lah məmə okotit Pol məhuva-to təhtul aupən lan. Kəni nian Pol təmuva, kəni mətəghati kəm lau mətəni=pən noliən min rəha nəhatətəiən e Kristo Iesu. ²⁵ Kəni Pol təməni pətigəm rəhan nıpəgnəmtin min kəm lau məmə otıuvi rəhalau nətəligiən. Kəni nian in təməghati e noliən rəha nəmiəgəhiən iətəm təhruahru, mine noliən iətəm suah kəti tətərmənig e rəhan nətəligiən mine noliən min, mine nian Uhgın otakil nətəmimi lan, kəni Filiks təməgin pik kəni məni məmə, “Tinəhmen. Iet-tə. Nəmə iəkos nian kəti min, kəni iəmanauin min lam.” ²⁶ Kəni nian tərət tətəni=pən məmə Pol otuva mətəuəghati, mətəu-inu in tolkeikei məmə otətəu Pol, mətəu nati kəti min, nıkin təhti məmə təhro Pol otəfən məni kəti kəm in pəh in tahli pətigəm.

²⁷ Kəni nian tinos nu keiu, Filiks təmeiuaiu e kəpmən, kəni suah kəti nərgin u Posias Festəs təmos nimein. Mətəu Filiks təməpəh Pol tətətig əmə e kaləpus məmə otol niki nətəm Isrel tagiən.

25

Pol təmətapuəh məmə

oteruh Sisə

¹ Nian Festəs təmol kəpmən minos əmə nian kisil, kəni miet Sisəria muvən əpəha Jerusiləm. ² İkin əha, pris asoli min mine nətəmi asoli min rəha Isrel kəmotəni=pən kəm Festəs nakiliən rəhalah e natimnati nəuvein iətəm nıkilah təhti məmə Pol təmol təsəhruahru iən. ³ Kəmotətapuəh o Festəs mə otəkeikei masiru e lah mol nəuialah, kəni motolkeikei məmə otahli=pən Pol titəlig=pən əpəha Jerusiləm, mətəu-inu ilah kəmotol oneuən nətəligiən məmə okotohamu Pol e suaru. ⁴ Mətəu Festəs tənı məmə, “Pol otətətig

æmæ e kalæpus æpæha Sisæriæ. Kæni otæsuvæhian, iækitalig=pæn æha ikin. ⁵ Kæni ræhatæmah næuvein nætæmi asoli okotækeikei motætæu=pa iæu iækæhuvæn Sisæriæ, kæni næmæ Pol tæmol nati kæti tæsæhmenian, kæni okotætu=pa kæm iæu.”

⁶ Kæni Festæs tæmatig mos nian eit uæ ten ilah min ilah, kæni mitælig muvæn æpæha Sisæriæ. Kæni kæmæni lauig lan, kæni tæmuvæn mæharæg e jeæ iætæm iætæmi tætakil næghatien tætharæg ikin. Kæni mahli=pæn næghatien mæmæ okotit Pol mæhuva, tæhtul e kot. ⁷ Nian Pol tæmuva imæ, nætæm Isrel min u kæmotsipæn Jerusilæm kæmotæhtul mohtælau lan mæutæni pætigæm næghatien æskasik næuvein e Pol, mætæu suaru tike tæmægætun ræhalah næghatien mæmæ kæutæni nipæhrænian.

⁸ Kæni Pol tæmuhalpin næghatien ræhalah mæmæ, “Iæsolian nati kæti tærah e Lou ræha nætæm Isrel, mine Nimæ Ræha Uhgin, mine Sisæ u tæarmænig e ikin min ræfin.”

⁹ Mætæu Festæs tolkeikei mæmæ otol niki nætæm Isrel tagien, kæni mætæpuæh o Pol mæmæ, “?Nikim tagien mæmæ onækuvæn Jerusilæm? ?Pæh iækuvnæ ikin makil ræham næghatien e nænien min u?”

¹⁰ Kæni Pol tæni mæmæ, “Iæu iætæhtul e kot kæti ræha Rom, iætæm ræhan iætæmi asoli in Sisæ. Kæni tæhræhru mæmæ ræhak næghatien kakil ikin. Kæni ik nækæhrun rækis mæmæ iæsolian nati kæti tærah e nætæm Isrel. ¹¹ Næmæ iæmatgæhli lou uæ iæmol nati kæti tærah mæmæ iækimis ohni, kæni ko iæsætapuæhian ohnik mæmæ, nækælæs rækis iæu e nati æha. Mætæu næmæ nænien min æha kæutæni lak kæsotæhræhruian, kæni suah kæti ko tæsæfænian iæu e næhlmilah. Mætæu iækolkeikei æmæ mæmæ Sisæ in otakil nænien min u iætæm kæutæni lak.”

¹² Kæni Festæs tæmæghati e nænien æha næuvin ilah ræhan min nætæmimi iætæm kæutakil næghatien. Kæni uærisig tæni=pæn kæm Pol mæmæ, “Ik næmæni mæmæ nækolkeikei mæmæ onækuvæn meruh Sisæ o næghatien u ræham. Kæni tæuvir æmæ. Ik onækuvæn meruh Sisæ.”

*Pol tæmæhtul aupæn
e Kig Herot Akripæ Tu*

¹³ Nian næuvein min tæmuva muvæn, kæni Kig Herot Akripæ Tu* mine næuvinin nærgin u Pernis, ilau kæmuæsæu-pah Sisæriæ mæmæ okueruh Festæs muæni tæuvir kæm in. ¹⁴ Kæni nian kæmuatig ikin æha nian næuvein, kæni Festæs tæni=pæn kæm kig natimnati næuvein iætæm kætæni e Pol. In tæmæni mæmæ, “Suah kæti u ikinu e kalæpus, iætæm Filiks tæmlæfæn. ¹⁵ Nian iæmuvæn Jerusilæm, kæni pris asoli min mine nætæmi asoli ræha Isrel kæmotæni pætigæm nipægnæmtin næuvein lan mæmæ tatol kæsotæhræhruian motætæpuæh mæmæ iækæni pætigæm mæmæ in tæmol tærah kæni otos nalpinien ohni.

¹⁶ “Mætæu iæmæni=pæn kæm lah mæmæ, ‘Itimah nætæm Rom sæniæmæ nolien u ræhatimah mæmæ okotegæhan æmæ e iætæmimi tuvæn e næhlmæ nætæmimi iætæm kæutæni mæmæ tæmol nati kæti tæsæhræhruian. Mætæu tækeikei mæhtul aupæn e lah muhalpin ræhalah næghatien iætæm kætætu=pæn lan.’ ¹⁷ Kæni nian nætæm Isrel min æha kæmæhuva, iæmsi-uvi=pæn minien, mætæu kæmæni lauig æmæ, kæni iækæhuvæn motæharæg e nimæ kot kæni motæuin min e Pol mæmæ otuva mæhtul aupæn. ¹⁸ Nian ræhan min tikimir min kæmotæhtul motæghati, mætæu kæsotænian mæmæ tæmol nati nak tærah iætæm nikik tæmatæhti mæmæ okotæni. ¹⁹ Ilah kæmotæni pætigæm æmæ norgæhuiæn kæti ræhalah e næfakien ræhalah, kæni mæutæni nænien e iætæmi tæmimis kæti, nærgin u Iesu, iætæm Pol tætæni mæmæ suah kæha tæmæmiægæh. ²⁰ E natimnati min æha, iæu iæsæhrun vivien suaru o næhrunien lan næuvin, kæni mol iækætapuæh o Pol mæmæ, “?Tæhro, nikim tagien mæmæ nækuvæn Jerusilæm? ?Pæh iækuvnæ ikin makil nænien min iætæm kætæni lam?” ²¹ Mætæu Pol tæmæsegæhanien lan, kæni mætæpuæh mæmæ iækæhli=pæn Rom kæm Sisæ, pæh in otakil nænien min æha iætæm kætæni lan. Kæni iæmæni=pæn mæmæ ræhak nætæmimi okotaskælim vivi mætæuarus iækæh suaru kæti, kæni mænahli=pæn tuvæn meruh Sisæ.”

²² Kəni Kig Akripə təməni kəm Festəs məmə, “İəu min iəkolkeikei məmə iəkətəu nəghatien rəha suah kəha.” Kəni Festəs təni məmə, “Təuvir əmə. Olauig nəkətəu rəhan nəghatien.”

²³ Kəməni lauig lan, kəni Kig Akripə mine Pernis kəmiəuva e nimə kot, kəni nətəmi asoli min rəha soldia min, mine nətəmi asoli agin min e taun əha Sisəria kəməhuva, kəni kəmotol noliən asoli min rəha nisaiən. Kəni Festəs tahli=pən rəhan min soldia min məmə okəhuvən motələs Pol məhuva. ²⁴ Kəni Festəs təni məmə, “Kig Akripə mine itəmah rəfin u nəutəharəg u ikinu rəueiu. Suah u iətəm tətəhtul aupən e təmah, nətəm Isrel u ikinu mine Jerusiləm kəutəghati kəm iəu ohni nian rəfin. Nian rəfin kəutagət əskasik lak məmə təsəuviriən məmə iəkegəhan e suah kəha tətətig, mətəu təkəikei mimiis. ²⁵ Mətəu iəsəruhiən nati kəti lan mine, mə iəkol nalpiniən kəm in e nimisiən. Mətəu nian in təmətapuəh məmə otuvən meruh Sisə əpəha Rom, kəni nikiik təhti məmə iəkegəhan lan. ²⁶ Mətəu iəsosiən nəghatien əhruahru kəti mine e nati u məmə iəkətei nauəuə lan mahli=pən kəm Sisə. Kəni ko, iəkos muva məmə otəhtul aupən e nəhmtəm, Kig Akripə, mine itəmah rəfin. Iəkolkeikei məmə ik, Kig Akripə, u ik iətəm Isrel, onəkeh min-to kəni məhrun natimnati min əha, kəni nian kilau okuətapuəh ohni mueruh muəhrun natimnati min əha, kəni pəh iəkətei nauəuə lan kəti mahli=pən kəm Sisə. ²⁷ Iəkəhrun məmə təsəhruahruən məmə iəkahli=pən iətəm tatol kaləpus kəti kəm Sisə, kəni məsəni=pən əhruahruən kəm in məmə nati nak təmol tərah.”

26

Pol təməghati

e nəhmti Kig Akripə

¹ Kəni Kig Akripə təni=pən kəm Pol məmə, “Ik nəkəhrun nəniən nəuəvətin nəghatien əha iətəm kətəni lam.” Kəni Pol təməfəri nəhlmin e noliən rəha iətəm tətəghati, kəni muhalpin rəhalah nəghatien məni məmə, ² “Kig Akripə. Nikiik tagiən pik agin rəueiu məmə iəkəhtul e nəhmtəm, kəni məni pətigəm rəfin nəniən min u nətəm Isrel kəutətu=pa lak. ³ Nikiik tagiən mətəu-inu ik nəkəhrun vivi noliən min e kastim rəha nətəm Isrel e natimnati min iətəm ilah kəutəghati pik ohni. Kəni onəkətəlig mətig-to e rəhak nəghatien.

⁴ “Nətəm Isrel rəfin kotəhrun natimnati rəfin e rəhak nəmiəgəhiən məmə təhro lanu e rəhak natigian, nian iəmatəkəku e nətuəuiniən imak ikin e rəhak niftəni, mətəuarus=pa uərisig iəkuvən Jerusiləm. ⁵ Nətəmi min əha kotəhrun iəu nuvəh rəkis, kəni nəmə nikiilah tagiən, kotəhrun nəniən məmə iəu Farəsi kəti nian iəmatəkəku rəkis mətəuarus=pa u rəueiu. Kəni nətəmi min əha Farəsi min, ilah kəutohtəu=pən vivi agin Lou rəha nəfakiən rəha nətəm Isrel, məpirəkis nətəmi min rəfin. ⁶ Kəni rəueiu u, iatəhtul ikinu məmə ik onəkakil rəhak nəghatien min mətəu-inu iəu iatələhu=pən rəhak nətəligiən e nəniəskasikiən iətəm Uhgın təmol aupən ilah tipitimah min.* ⁷ Nəniəskasikiən u kətiəh əmə u rəhatimah tueləf nəuaniləuis min kəmautəfaki kəm Uhgın lapin mine e nərauiə məmə okotos. Kig Akripə, nətəm Isrel min u kəutəni=pinə nəghatien min əha lak nati əpnəpin iəu min, iətələhu=pən nətəligiən rəhak e nəniəskasikiən u. ⁸ ?Təhro tiəkis pik o təmah o nəniən nipiəhrieniən məmə Uhgın təhrun noliən iətəm təmiimis təmiəgəh min?

⁹ “Aupən, iəu aru nikiik təməhti məmə iəkəkeikei mol natimnati tepət pəh mərəkin nərgi suah kəha İesu, iətəm Nasərit. ¹⁰ Nati əha inəha iəmatol əpəha Jerusiləm. Pris asoli min kəmotegəhan lak kəni motəfa nepətiən. Kəni iəməmki=pən nətəmi min tepət rəha İesu e kaləpus. Kəni nian kəmakil ilah e kot, iəu min iəməfən rəhak nətəligiən məmə okohamu ilah. ¹¹ Nian tepət iətuvən e nimə min rəha nuəpumiən rəha nətəm Isrel matol nalpiniən kəm lah matol məmə ilah okotəni rah İesu. Nikiik təmətahmə pik

^{26:5} Fil 3:5-6 * ^{26:6} Pol nikiin təhti məmə nipiəti nəniəskasikiən məmə Uhgın otol nətəmi min kotəmiəgəh min e nimisiən. Afin e Uək Min 26:8; 23:6; 24:15. ^{26:7} Uək 23:6; 28:20 ^{26:9} Uək 8:3

mətəmaki e lah, kəni mətəgəu rəkis ilah nian rəfin. Kəni kotagim məhuvən e taun isəu min ikin pisin pisin min, mətəu iəmətəgəu rəkis ilah.”

Pol təmāni pətīgəm rəhan nuvaiən o Iesu

(Uək 9:1-19; 22:6-16)

¹² Kəni Pol təmətəkeikei mətəni məmā, “Nian kəti iəmatuvən əpəha Təmaskis məmā iəkol nati əha. Pris asoli min kəmotəgəhan lak, kəni mətəni əskasik kəm iəu məmā iəkəkeikei mol, kəni motahli=pən iəu e nərgilah. ¹³ Kig Akripə, e nəlugi nian, iəmatuvən e suaru, kəni mafu nəhagəhagiən kəti təmsipən e neai muva masiəgəpən iəu mine nətəm kautəhuərisig lak. Nəhagəhagiən əha, tatuəu tapirəkis mitigar. ¹⁴ Kəni itimah rəfin iəmotəmei pətīgəm e ništəni, kəni iəu iəmətəu nəuia iətəmi təmsipəri e neai mətəghati kəm iəu e nəghatiən Isrel məmā, ‘!Sol! !Sol! ?Təhro natol tərəh pik kəm iəu lanu? Noliən əha in tətərəkən aru əmə ik. Ik nəkəhmen e kau iətəm kəməu e niği kəmsiplan tasilə, nian tətətu e nəhllkin, kəni niği təməha mətəu, kəni matol naməhiən asoli aru əmə kəm in.’

¹⁵ “Kəni iəkətapuəh ohni məmā, ‘?Mətəu Iərməniğ, ik pəh u?’

“Kəni Iərməniğ təni=pa kəm iəu məmā, ‘Iəu Iesu iətəm natol tərəh lan. ¹⁶ Mətəu əhtul. Iəmitəpən rəkis ik məmā ik rəhak iətəmimi mine rəhak ioluək. Kəni onəkəni pətīgəm kəm nətəmimi rəfin natimnati iətəm nəmeruh u rəueiu, mine natimnati iətəm iəmanol, ik nəkeruh. ¹⁷ Nətəm Isrel mine Nanihluə min okotol nərahien kəm ik, mətəu iəu oiəkəs rəkis ik e nəhlmilah min. Iəkahli=pən ik məmā onəkuvən məni pətīgəm iəu kəm lah məmā, ¹⁸ onəkərəh e nəhmtilah məmā okotəuhlin ilah mohiet e napinəpuiən məhuva e nəhagəhagiən. Kəni mohiet e nəsanəniən rəha Setən məhuva o Uhgın. Kəni Uhgın otafəl rəhalah noliən tərəh min, mətəu-inu kəmotəni niyəhriənien e nəghatiən iətəm iətəni. Kəni ilah okəhuva imalah ikin ilah nətəmi u Uhgın tinitəpən rəkis ilah.’ ”

Pol təmāni rəhan uək

¹⁹ Kəni Pol təməkeikei mətəni məmā, “Kig, iəu iatol natimnati iətəm Uhgın təmāni kəm iəu nian in təmāni kəm iəu lanəha. ²⁰ Iəu iətəni pətīgəm rəhan nəghatiən iəmətuəuin əpəha Təmaskis, kəni uərisig u iəkuvən mətəni pətīgəm əpəha Jerusiləm, mine ikin min e nitəni Jutiə, mine ima nətəm ikin min rəfin u Nanihluə min. Kəni mətəni pətīgəm kəm lah məmā okotəkeikei motəuhlin ilah e rəhalah noliən tərəh min motəhatətə e Uhgın, kəni motol natimnati iətəm tətəgətun məmā kəmotəuhlin pəhriən ilah. ²¹ Mətəu nati u inu əmə, kəni nətəm Isrel kotələs iəu əpəha e Nimə Rəha Uhgın motolkeikei məmā okotohamu iəu.

²² “Mətəu Uhgın tətəsiru lak nian rəfin mol iatəhtul ikinu rəueiu mətəni kəm nətəmi əpnəpən min, mine nətəmi kautos narməniğiən, mətəni əmə natimnati iətəm Mosis mine iəni min rəha Uhgın kəmotəni məmā otəpanol lanəha. ²³ Kəmotəni məmā Kristo əha iətəm Uhgın təmāni məmā otahli=pa, in otətəu nahməiən e niyətin kəni manimis. Kəni mətəu-inu in iətəmimi təmaupən məmiəgəh min e nimisiən, kəni otəgətun nəhagəhagiən rəha Uhgın kəm nətəm Isrel mine Nanihluə min, məmā nəhagəhagiən u in suaru iətəm Uhgın otosmiəgəh ilah lan.”

Pol təmalikut məmā Kig Akripə otəni niyəhriənien e Iesu

²⁴ Nian Pol təmətəghati əhanəh, Festəs təmagət əfəməh lan məmā, “!Pol ik ninətəlməli! Rəham nəhrunien tinəfəməh pik ağin, kəni rəueiu əha rəhm-kapə nətəlali!”

²⁵ Mətəu Pol təni=pən kəm in məmā, “Iətəmi asoli rəhak Festəs, iəu iəsalməliən. Nəghatiən min u iətəni, kotəhruahru əmə, kəni ilah niyəhriənien. ²⁶ Iəu iəkəhrun nəghati əhruahruən kəm kig, kəni ko iəsaulisien mətəu-inu iəkəhrun məmā in təhrun rəkis natimnati min u. Iəkəhrun məmā in təmos rəfin nəghatiən min əha, kəni səniəmə in nati kəti iətəm kəmol oneuən=pən əha nətəmimi kohkə ikin. ²⁷ ?Kig Akripə, təhro? ? Nəkotəni niyəhriənien e nəghatiən iətəm iəni min rəha Uhgın kəmotətəi? Iəkəhrun əmə ik nətəni niyəhriənien e lah.”

²⁸ Mətəu kig təni=pən kəm Pol məmə, “?Pol. Nĭkim təhti məmə e nian əkuəkĭr əmə uəha rəueiu, nəkəhrun niuvi=paĭən iəu məmə iəu iəkuva Kristin kəti?”

²⁹ Mətəu Pol təni məmə, “Nati əpnapĭn əmə məmə in nian əkuəkĭr uə nian əfəməh, iətəfaki=pən kəm Uhgĭn məmə səniəmə ik pişin əmə, mətəu nətəmimi rəfin nətəm kəmotətəu rəhak nəghatiən rəueiu, Uhgĭn otosmiəgəh ilah, kəni mol məmə okotəhmen lak — mətəu sen əmə u iətəm kəməlis iəu lan, iəsolkəikeiən məmə okəlis itəmāh lan.”

³⁰ Kəni Kig təməhtul ilah kəpmən u Festəs, mine Pernis, mine nətəmimi rəfin u kəutəharəg, ³¹ kəni mohiet, mautəni=pən kəm lah min məmə, “Suah əha təsolĭən nati kəti tərāh məmə in otĭmis ohni uə tuvən e kaləpus ohni.”

³² Kəni Kig Akripə təni=pən kəm Festəs məmə, “Nəkəhrun nahli pətĭgəmĭən suah kəha, mətəu in əmə u, in tinətapuəh rəkis məmə Sisə otakil nəghatiən rəhan.”

27

Soldiə min kəmotit Pol məhuvən Rom

¹ Nian kəmotegəhan məmə oiəkəhuvən Itali, kəmotələhu=pən Pol mine nətəm kəutul kaləpus nəuvein min e nəhlmi iətəmi asoli kəti rəha soldiə min, nərgĭn u Julĭəs. In tətərməniĭg e soldiə uan-hanrit. In e soldiə u kətəni məmə “Soldiə Rəha Sisə.” ² Kəni negəu kəti təmĭet əpəha Atramitiəm mətəuva, kəni matĭg minatitəliĭg=pən min əpəha Esĭə, kəni iəkəhuvən lan. Kəni iətəm kəti təmĭuuiĭg=pa itimāh min, nərgĭn u Aristakəs, in iətəm Təsalonaiyə əpəha e niətəni u Masetoniə. Kəni negəu təmĭetiĭgəm.

³ Kəni lauĭg lan iəkohiet=pa Saedon. Kəni Julĭəs təmatol təuvĭr kəm Pol, kəni megəhan məmə otuvəri muvən meruh rəhan nəuvein nətəmimi iətəm in təhrun ilah. Kəni ilah kəmauteruh vivi Pol.

⁴ Kəni iəmhiet min ikin əha, kəni məutaiu məutou piĭkin nimətəgi, kəni motohtəlau e nikali niətəni əha Saiprəs ikin nimətəgi təsəskasik piĭkiən ikin. ⁵ Kəni iəmotaiu ihluə e Silisiə mine Pamfiliə, kəni mohiet=pa e taun Maerə əpəha e niətəni u Lisĭə. ⁶ Ikin əha, iətəmi asoli rəha soldiə min təmuvən meruh negəu kəti rəha taun Aleksantriə əpəha niətəni u Ijĭp, kəni negəu tatuvən Itali. Kəni təmki=pən itimāh lan.

⁷ Kəni iəmhiet min, mətəu e nian tepət negəu əha tətaiu mətĭg əmə. Iəmotalkut nəuveitĭn məmə iəkotətəuarus taun Nitas, kəni iəməhuva iuəkĭr, mətəu tiəkĭs, mətəu-inu iəutələs piĭkin nimətəgi, kəni ko iəsotaiuiən məhuvən min. Kəni iəkotaiu e niĭkalĭn pesi ikin e niətəni u Krit. Iəmotitəlau e niĭpəgnəmtĭn niətəni əha kəti nərgĭn u Salmone. Kəni motohtəlau e nəuveiti niĭftəni əha, ⁸ iəmotaiu ipari ipari əmə, mətəu tiəkĭs əhanəh. Kəni iəkəhuva mohiet=pa e ikin kəti kətəni məmə, Pasiş Təuvĭr, iuəkĭr o taun əha Lasea.

⁹ Mətəu-inu iəmotalkut-ərəkin əmə nian tepət təmuva muvən, kəni nian təuvĭr o nuvəniən e negəu tinol naunun, kəni otəsuvəhiən əha rəueiu, nian rəha nimətəgi kəni niətəhi tərāh. Nian asoli rəha nətəm Isrel u kətəni məmə, Nian Rəha Nafəliən Təfəgə, tinuva rəkis minuvən e məuiĭg Oktopa. Kəni Pol təməghati məmə okotətəu vivi ilah, mətəni məmə, ¹⁰ “Piak min. Iateruh məmə okotatĭg e nərahĭən tepət e naliuəkĭən u rəhatah. Niətəhi otərəkin kako min u, mine negəu u, kəni nəmə təhro kitah min okohmis.”

¹¹ Mətəu iətəmi asoli rəha soldiə min tatətəliĭg piĭk e iətəmi tatələs negəu mine iətəmi u rəhan u negəu. Kəni məsətəliĭg piĭkiən e nəghatiən rəha Pol. ¹² Kəni pasis əha təsəuvĭr piĭkiən məmə negəu otəhtul ikin e nian rəha nətəpuĭən mətəu nian əha, in nian niətəhi tatəsauəsau piĭk lan. Kəni ilah tepət kotəni məmə təuvĭr məmə okohiet. Niĭkilah təməhti məmə okəhuvən əpəha e pasis əha Finiks motəhluaig ikin. Pasiş əha in pasis kəti əpəha Krit iətəm təmol nohlin keiu, kəti tatəuag=pən e nəven pahav ikin, kəni kəti tatəuag=pən nəven pesi ikin. Kəni negəu təhrun nəməhliən ikin e nian rəha nəsəsauĭən.

Nimətəgi asoli təmoh ilah

¹³ Kəni nimətəgi təuvĭr kəti tinatsĭpesi matelel nati, kəni nətəmimi e negəu, niĭkilah təhti məmə nimətəgi əha inəha kotolkeikei məmə okotaiu lan. Kəni motəni məmə pəh okohiet. Kəni motĭuvi-pəri agke, motĭuvi nivən, kəni mohiet. Iəmotaiu ipari ipari

əmə e nitəni əha Krit. ¹⁴ Mətəu təsuvəhiən nimətagi asoli kəti tinuva min, nərgin u, Luətuəmlai,* tatsipən e nitəni əha, ¹⁵ minatələs itimah, minatoḥ negəu. Kəni negəu tinəruru naiuiən mələs pikin nimətagi. Kəni iəkotəpəḥ naiuiən məutətəlig əmə e nimətagi tatələs itimah.

¹⁶ İəməhuva=pa nitəni Kauta ikin e nikalın pesi ikin. İəmotəhluaig nəuветin əha ikin əha, kəni motalkut məmə iəkotiivi-pəri bot əkəku rəha negəu u koteikəpan. Kəni nətəmi kautol uək e negəu, kəmotəkeikei motəkeikei, kəni motləfəri bot e nəhue negəu. ¹⁷ Kəni motəmki=pən təulə nəuvein ləhtəni e negəu ikin, kəni kiuvi-ərain tiəkis məmə otaskəlim negəu mol təskasik. İlah kəmotəgin mətəu-inu ihluə e Lipiə, səniəmə lokamnım pik, kəni nīkilah təhti məmə negəu otələs pikin nīpəkil ikin əha. Kəni kəmotiivi iahu nivən rəhalah, kəni motəpəḥ əmə nimətagi tələs negəu mətən. ¹⁸ Kəməni lauig lan kəni nimətagi tatol əmə lankonu lan, kəni kotəmki pətigəm kako nəuvein e negəu. ¹⁹ Kəməni min lauig min, kotəmki pətigəm natimnati min kautol uək lan e negəu təhmen e təulə mine nəuvein min nati ərnapın nati agın min rəha negəu. ²⁰ Kəni nimətagi təməhtul o nian tepət nəuветin kəni iəsotehiən mitigar lənian mine məhau min lapın. Kəni nīkitimah təhti məmə oiasotəmiəgəḥ minian.

²¹ Nian iəməsotauəniən o nian tepət nəuветin, kəni Pol təhtul aupən e timah məni məmə, “Nəman. Nəmə nəmotətəlig lak, ko kəməsohiətian Krit, kəni ko kəsotatigian e nərahian u kəni məsotərəkinian natimnati tepət. ²² Mətəu rəueiu iəkəni=pinə kəm təmah məmə sotəginian. Ko kitah kəti u ikinu təsimisian, mətəu negəu əmə otərah. ²³ İəu iətəmi kəti rəha Uhgın kəni iatol rəhan uək. Kəni agelo kəti rəhan təməni=pa nəghatian u kəm iəu lapın məmə, ²⁴ ‘Pol. Səginian. Onəkəkeikei muvən məhtul e nəhmti Sisə əpəha Rom. Mətəu-inu Uhgın təuvir, kəni nīkin tagian məmə otosmiəgəḥ nətəmi min u ilah min ik nautasuə e negəu.’ ²⁵ Kəni Piak min, sotəginian. İəu iətəhatətə e Uhgın məmə natimnati min rəfin otol əmə məmə inu mine agelo təməni=pa kəm iəu. ²⁶ Mətəu nimətagi otləfəri kitah əpəha e nitəni əkəku kəti.”

Nitəhi təmləfəri negəu

²⁷ Tinos nian ilah rəfin fotin, kəni lapın lan nimətagi tələs negəu muvən əpəha e nitəhi asoli Metiterenian. Kəni e nəlugi nian lapın, nətəm kautol uək e negəu, nīkilah təhti məmə inəhuva iuəkir o nitəni kəti. ²⁸ Kəni kəmotətu=pən nati figəm kəti əpəha e nīpəgnəmti təulə kəhlman-əhlman məmə lokamnım uə lokipari. Kəni moteruh məmə təhmen e nevigəpagian Tate-səpın ilah rəfin. Kəni motaiu nəuветin min kəni motəhlman-əhlman min, mətəu tinəhmen e nevigəpagian ilah rəfin tuenti-eit əmə. ²⁹ Kəni nətəm kautol uək e negəu kəmotəgin məmə negəu otələs pikin kəpiel, kəni motəmki pətigəm agke kuvət əpəha uərisig məutəfaki məmə otian uəhai əmə.

³⁰ Kəni nətəm kautol uək e negəu kəmotalkut məmə okəhuvari motagım, kəni motələs iahu bot rəha negəu moteiuə məmə okəhuvən əpəha e nohli negəu motəmki pətigəm min agke nəuvein. ³¹ Mətəu Pol təni=pən kəm iətəmi asoli rəha soldia min məmə, “Nəmə nətəmi min əha okəsəutəharəgian u e nəhue negəu, kəni nəkohmis.” ³² Kəni soldia min kotohatuv təulə, kəni bot tiet=pən itəhi.

³³ Kəni tinuva iuəkir əmə o nianian, kəni Pol təkeikei mətəni kəm lah məmə okotəkeikei motauən. Təməni məmə, “Nian fotin nəməutəharəg məutəgin nian rəfin mətəu məsotunian nati kəti. ³⁴ Kəni rəueiu əha iətəni=pinə məmə onəkotəkeikei motun nati kəti məmə onəkotəsanən. Kitah rəfin okotəmiəgəḥ. İətəmi kəti otəsətigian e nərahian.”

³⁵ Pol təməmki pıret, kəni məhtul aupən e lah məfaki=pən kəm Uhgın, kəni məharu mun. ³⁶ Kəni ko nīkilah tinəuvir minautos nauəniən minautun. ³⁷ İtimah rəfin tu-hanrit-səpınte-sikis e negəu. ³⁸ Nian ilah rəfin kəmotauən rəkis, kəni motəmki pətigəm pak nauəniən e negəu məmə otəhvevig.

Negəu təmələs nīpəkil

* ^{27:14} E nəghatian Kris, nimətagi u kətəni məmə Eurakulon, u nīpətin təni məmə tatsipən Not Is. ^{27:24} Uək 23:11 ^{27:26} Uək 28:1

³⁹ Kēni nian tēmian, nētəm kautol uək e negəu kəmotafu mēmə inəhuvari iuəkīr o nītəni əkəku kəti, mətəu kotəruru mēmə nītəni nak. Kēni moteruh pasis kəti nīpəkīl kəti əha ikin. Kēni nīkilah təhti mēmə okotləfəri negəu əha ikin. ⁴⁰ Kēni kəmotəhtuv təulə e agke mīn motəpəh ilah kotamnīm. Kēni mohtis rəkis təulə mīn iətəm kəməlis-ərain nuveiə asoli mīn lan ikin katələs negəu ikin. Kēni motiuvī nivən əpəha aupən mēmə nīmətəgi otələs negəu muvari. ⁴¹ Mətəu ikin əha lokipari nəuветin, kēni nohli negəu təməu nīpəkīl, negəu təməruru nəlauəlīən. Kēni nītəhi tīnətəhapu-əhapu nəusi negəu uərisīg.

⁴² Kēni soldīə mīn kīnotəni mēmə okohamu nētəm kautol kaləpus u e negəu tətəmki ilah mətə nəuvein kotəgīm. ⁴³ Mətəu Julīəs u rəhalah iətəmi asoli tolkeikei mēmə otosmiəgəh Pol kēni mənīəhu mēmə okəsotolīən nati əha kəutəni. Kēni mənī=pən kəm nətəmi mīn u kotəhrun neaiən mēmə okotaupən motiuvīg=pən pətīgəm ləuantəhi moteai pari. ⁴⁴ Kēni mənī=pən kəm lah rəfin əha ikin mēmə okotəmki nīpīspīsī timpə uə nəuветi negəu mīn iətəm nītəhi təməhapu-əhapu moteai lan. Iəmotol lanəha kēni məhuvari rəfin, iətəmi kəti təsīmīsīən.

28

Pol əpəha e nītəni Moltə

¹ Nian iəməhuvari, kēni itimah rəfin iəkotəsanən əmə, kēni mīnotətəu mēmə nītəni əha, nərgīn u Moltə. ² Nētəm ikin əha kəmotəuvīr pīk o tīmah, kēni nīkilah təmagīən o nosiən itimah. Kēni e nian əha nuhuən təmatəfuv, nətəpuīən tēpət. Kēni kotahli nīgəm asoli kəti mēmə otəhgi itimah. ³ Kēni Pol təməuəri nīgī mətəu nəuvein muva. Kēni nian tətəraki=pən nīgī nəuvein e nīgəm, əmeiko sineik kəti iətəm tus iətəmi katīmīs, təgīn e nahgi nīgəm mīet matus nəhlmīn məhkul=pən lan. ⁴ Nētəm ikin əha kəmoteruh sineik tətəhkul=pən e nəhlmi Pol, kēni motəni kəm lah mīn mēmə, “Nīpəhrīənīən suah u in iol təfəgə kəti iohamu itəmi. Təməsīmīsīən ləuantəhi, mətəu uhgīn u nərgīn u Nəlpīnīən otəsegəhanīən mēmə otəmiəgəh.”

⁵ Mətəu Pol təmōrin=pən sineik əpəha e nīgəm, kēni məsətəu əgīnīən mēmə nīpətīn kəti tahmə lan. ⁶ Nətəmīmi nīkilah təhti mēmə nīpətī Pol otāsīsī, uə otəsuvəhīən əha rəueiu, tsīpəri morīn mīmīs. Kəməutəharəg māuteruh mətəu tīnuvəh, mətəu təsolīən nati kəti mīne. Kēni nīkilah təhti mēmə nəmə təhro suah u in uhgīn kəti.

⁷ Ikin əha səniəmə isəu o nītəni rəha suah kəti, nərgīn u Pupliəs, iətəm tətərmənīg e nətəmi ikin əha. Təməmki itimah iəkəhuvən iman ikin, kēni meruh vīvi itimah. Kēni iəkotatīg iman ikin motos nian kīsīl. ⁸ Kēni tatə rəha suah u Pupliəs, in tatīmīs matətəpu-ətəpu, kēni mətəiu e nīrə. Kēni Pol tuvən ohni əpəha iman ikin imə, mələhu=pən nəhlmīn mil lan, kēni məfaki lan, kēni nīmīsīən rəhan təuvīr mīn. ⁹ Nian nətəmīmi kəmotətəu nati əha, kēni ilah rəfin e nītəni u iətəm kautohmīs kəməhuva mīn o Pol. Kēni Pol təfaki e lah kotəuvīr. ¹⁰ Nətəmi ikin əha, kəmotəfa natīmīnati tēpət kəm tīmah. Nian inautol əpenəpenə mēmə iəkohiet, kəmotəmki=pən rəfin rəhatīmāh natīmīnati mīne nauənīən əpəha e negəu iətəm otāsīru e tīmah e suaru.

Pol təmuvən Rom

¹¹ Iəmotatīg ikin əha motos məuīg kīsīl, kēni iəməhuvən e negəu kəti rəha Aleksantrīə iətəm təməhluaiğ e nītəni əha e nian rəha nətəpuīən. E nohli negəu əha, kəməfu aupən narmī uhgīn mil əha mil-mil mil, nərgī lau u Kasto mīne Polakīs. ¹² Iəməhuva əha taun Saerakus əpəha nītəni Sisīli, kēni motəhtul ikin motos nian kīsīl. ¹³ Kēni mohiet ikin əha məhuva e taun kəti mīn, nərgīn u Retīam əpəha nītəni Itali. Kēni lauīg lan, nīmətəgi iasīpesi tīnatelel nati, kēni iəkohiet motəiu o nian keiu, motələs=pən nati əpəha Puteoli. ¹⁴ Ikin əha iəmoteruh piatah mīn nəuvein əha ikin nətəm kəutəhatətə e Iesu. Kēni kotətapuah mēmə oīəkotatīg itimah mīn ilah o nəfakīən kətīəh. Kēni uərisīg iəmotəliuək əmə məhuvən əpəha Rom. Kēni inu suaru rəhatīmāh iətəm iəmotəliuək lan mohiet=pə Rom.

¹⁵ Kəni nian piatah min iətəm kəutəfaki əpəha Rom kəmotətəu məmə iəməhuvən, kəni kəməhuva məmə okoteruh itimah əpəha e suaru. Kəməhuva məutəharəg əpəha Apias, taun kəti katol makit ikin. Ikin əha, hotel kisil əha ikin. Kəni nian Pol təmeruh ilah, təməni-vivi Uhgın, kəni nikin təmagiən məri məriauəh. ¹⁶ Nian iəməhiet=pa Rom, kəni kəpmən təmegəhan məmə Pol otətətig pisin əmə e nimə kəti, pəh soldia kəti tateh.

Pol təməni pətigəm nəghatiən rəha Uhgın əpəha Rom

¹⁷ Tinos nian kisil, kəni Pol tahli=pən nəghatiən kəm nətəmi asoli min rəha Isrel məmə okəhuva o nəghatiən kəti. Nian kəməhuva, kəni təməni pətigəm kəm lah məmə, “Piak min, iəu iəməsoliən nati kəti tərəh e nətəm imatah ikin, mine kastim rəhatah iətəm tipitah min kəməutəgətun itah lan aupən. Mətəu nətəm Jerusiləm kəmotəskəlīm iəu kləfən iəu kəm nətəm Rom. ¹⁸ Kəni nətəm Rom kəmotətapuəh o nəghatiən tərət ohniəu. Mətəu kəməsoteruhien nəghatiən kəti mine məmə oiəkimis ohni. Kəni kətolkeikei məmə okotahli pətigəm iəu. ¹⁹ Mətəu nətəm Isrel ikin əha kəsotolkeikeiən. Kəni iəu aru əmə iəkətapuəh məmə iəkuva ikinu Rom məhtul e kot e nəhmti suah u Sisə, mətəu iəsəniən nəghatiən kəti tərəh e nətəm imak min.

²⁰ “Mətəu-inu tol lanəha, kəni iəkəlkəikei məmə iəkəhli=pən nəghatiən o təmāh məmə iəkəruh itəmāh məghati lan nəuətəin kəm təmāh. Kəməlis iəu e sen u, mətəu-inu o Iosmiəgəh əmə u, iətəm kitah nətəm Isrel kəutəni məmə otəpanuva.”

²¹ Kəni kəmotəni=pən kəm Pol məmə, “Iəsotosiən nauəuə lan kəti mine iətəm təmsipən Jutiə. Kəni kitah min nəuəvin kəsotsipəniən ikin əha motos nəghatiən kəhuva məmə kətəni nəghatiən tərəh nəuəvin lam. ²² Mətəu iəkəlkəikei məmə iəkətəu-to məmə rəham nətəligiən təhro lanu. Mətəu-inu iəkətəhrun məmə kinatəni rah nolien rəha nəfakiən u rəhatəmāh əpəha ikin min rəfin.”

²³ Kəni ilah kəmotələhu nian kəti o nəghatiən. Kəni e nian əha, ilah tərət min nətəm Isrel kəməhuva əha Pol tətətig ikin. Kəni in təməghati kəm lah e nian apirəpiə əha, mətəni-vivi kəm lah narməniğiən Rəha Uhgın. Kəni mətəni min Lou rəha Mosis mine iəni rəha Uhgın, məmə otiuvi ilah kəhuva o Iesu. ²⁴ Nəuəvin kəmotətəu rəhan nəghatiən, motəni nipiəhriəniən lan. Mətəu nəuəvin kəsotəniən nipiəhriəniən lan. ²⁵ Kəni minautorgəhu ilah min ilah minautol məmə okotəgim min. Mətəu uərisig kohiet, Pol təni=pən nəghatiən kəti min kəm lah məmə, “Nəghatiən iətəm Narmin Rəha Uhgın təməfən kəm iəni rəha Uhgın u Aisəə məmə otəni pətigəm kəm tipitah min aupən, in təhruahru əmə. Uhgın təməni kəm iəni məmə,

²⁶ “Uvən məni pətigəm kəm nətəmi min əha məmə iəu Uhgın iatəni məmə,

“Onəutətəu məutətəu məutətəu,
mətəu ko nəsotəhrunien nian kəti mine.
Kəni onəkoteruh maüteruh maüteruh,
mətəu ko nəsotəhrunien nian kəti mine.”

²⁷ In tol lanəha mətəu-inu nikilah tiniəkis rəkis.

Kəmotəsisig e matəlgilah mine nəhmtilah.

Mətəu kəmautol lanəha məmə,
okəsoteruhien e nəhmtilah,
kəni okəsotətəuiən e matəlgilah,
kəni nikilah təruru nəhrunien.

Kəni məsəhuvaieən ohniəu məmə iəkəkosmiəgəh ilah.’ ”

²⁸ Kəni Pol təni məmə, “Onəkotəkeikei motəhrun vivi məmə Uhgın təmol suaru u rəhan o nosmiəgəhiən nətəmi. Tinuvən rəkis o Nanihluə min. Kəni nətəmi min əha okotətəlig e nəghatiən əha kəni motəni nipiəhriəniən lan.”*

28:18 Uək 26:31   28:19 Uək 25:11   28:20 Uək 26:6-7   28:22 Uək 24:14   28:27 Aes 6:9,10

* 28:28 E kəpi əuas min nəuəvin rəha Niutəstimin iətəm kəmətei e nəghatiən Kris aupən, nəghatiən pisin kəti min əha ikin iətəm tatilpən nəghatiən u mətəni məmə, “29 Nian Pol təmol naunun e rəhan nəghatiən, kəni kəməhiet, nətəligiən rəhalah təman kətiəh kətiəh kəni məutərgəhu.”

³⁰ Kəni e nu keiu apiəpiə, Pol təmətatiğ əmə e nimə əha kəni matol ren lan. Kəni nikin tətəgiən o nətəmimi min rəfin kəutəhuva məutəh. ³¹ In təməkeikei mətəni pətigəm narmənigiən Rəha Uhgın kəni mətəgətun əskasik ilah e nanusiən təuvir rəha İərmənig İesu Kristo. Kəni suah kəti tikə məmə otəniəhu o nəni pətigəmiən nəghatiən əha.

Rom

Nauəuə iətəm Pol təmətei tuvən kəm nəfaki min ikin Rom

Nəghatiən əkuəkir rəha nauəuə u Rom

?Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Pol təmətei nauəuə u.

?Təmətei tətuvən kəm pəh? Təmətei nauəuə u tətuvən kəm nəfaki min iətəm ilah kəutatig e taun asoli u Rom.

?Natigian təhro lanu nian təmətei? Pol tətəi məmə in tolkeikei məmə otuvən meh nəfaki min əpəha rom, uərisig in təpanuvən e kəntri u Spen. Mətəu aupən ikin, in otəkeikei muvən mos mənəi kəti o nəfəniən kəm nanrah min e niməfaki rəha Jerusiləm. E niməfaki rəha Rom, Nanihluə* min tepət, mətəu nətəm Isrel tepət min.

?Təmətei nauəuə u o nak? Uərisig Pol tətuvən Rom, in tolkeikei məmə ilah okotaupən motəhrun in, kəni inəha, təmətei nauəuə u. Nətəm Rom kəsotos əhanəhiən nəgətuniən kəti rəha aposil kəti. Kəni inəha, in tolkeikei məmə otəni pətigəm suaru əhruahru rəha Uhgın o nosmiəgəhiən nətəmimi. Kəni in tolkeikei məmə otəni əhruahru məmə otəhro lanu, Nanihluə min mine nətəm Isrel, ilah rəfin okəhuva kətiəh əmə e niməfaki rəha Uhgın.

Pol təməni təuvir kəm lah

¹ İəu Pol, u iəu slef rəha Kristo İesu†. Uhgın təmauin lak məmə iəu aposil, kəni təmītəpən məfəri iəu məmə iəkəni pətigəm nanusiən təuvir rəhan. ² Nanusiən təuvir u, in tinəni rəkis nuvəh e rəhan iəni min iətəm kəmotətəi=pən e Nauəuə Rəha Uhgın. ³⁻⁴ Nanusiən təuvir əha tətəghati e Nətin, İesu Kristo rəhatah İərməniğ. In təmuva iətəmimi kəti, misipən e nəhlin rəha Kig Tefit. In təmimis, kəni Uhgın təməgətun məmə in Nətin əhruahru, inəha Nəti Uhgın, nian təmosmiəgəh in e nimisiən e nəsanəniən e uək rəha Narmin Asim. ⁵ E Kristo, Uhgın təmol təuvir kəm iəu, məfa kəm iəu uək təuvir məmə iəu aposil kəti. Təməfa uək u məmə iəkəuin e nətəmimi e niki Nanihluə‡ mine e nəuaniləuis min rəfin məmə okotəni niphəriəniən lan, kəni tol lanəha, mautol nəuiən. Kəni nian kautol lanəha, otəfəri nərgi İesu. ⁶ Kəni itəmah min əpəha Rom, Uhgın təmauin e təmah məmə itəmah rəha İesu Kristo.

⁷ Kəni rəueiu iəkətəi nauəuə kəm təmah rəfin. Uhgın tolkeikei itəmah, kəni təmauin e təmah məmə rəhan.

Pəh Uhgın Tatə rəhatah, mine İərməniğ İesu Kristo okuətuati e rəhalau nəuviriən mine nəməlinuiən kəm təmah.

Pol təmolkeikei məmə otuvən meruh nətəm Rom

⁸ Uərisig iəpanəghati, iəkəni tagkiu kəm Uhgın o təmah rəfin ağin, mətəu-inu nətəmimi rəfin e nəhue niftəni kəmotətəu nanusiən e nəhatətəiən rəhatəmah. Natimnati iətəm İesu Kristo təmol kəm tah tatol tol lanəha məmə iəkəhrun nəniən tagkiu kəm Uhgın. ⁹ Kəni Uhgın təhrun məmə e nian rəfin iətəfaki, kəni məsaluiən e təmah. İatol pik uək rəhan e niki ərəfin o nəni pətigəmiən nanusiən təuvir rəha Nətin. ¹⁰ İəmətəhtahnin nuvəh məmə oiəkuvnə meruh itəmah. Kəni iətəfaki məmə rəueiu, nəmə in nətəligiən pəhriən rəha Uhgın, in oterəh e suaru kəti məmə iəkuvnə pəhriən.

¹¹ İəkolkeikei pik məmə iəkuvnə meruh itəmah məmə iəkəfinə kəm təmah nəuviriən kəti rəha Uhgın məmə otol itəmah nautəhtul əskasik təhmin min, ¹² tol lanu, nəhatətəiən rəhatəmah təhrun nasiruiən lak, kəni rəhak min təhrun nasiruiən e təmah.

¹³ Piak min mine nəuvinik min, təuvir məmə nəkotəhrun məmə nian tepət, rəhak nətəligiən təhti məmə iəkuvnə məsal=pən e təmah. Mətəu nian rəfin natimnati tepət tətəhtipəsığ lak o nuvnəiən. İəkolkeikei məmə rəhak uək otəuə e nəuan e nəmiəgəhiən

* : Nanihluə, İanihluə — Afin-to e tiksınəri. † 1:1 Afin-to “İesu” e tiksınəri. 1:1 Uək 9:15
1:2 Rom 16:25-26 ‡ 1:5 Nəghatiən u “Nanihluə” tətəghati e nətəmimi rəfin u səniəmə nəuaniləuis min rəha Isrel. 1:5 Uək 26:16-18; Kəl 2:7-9 1:7 Nam 6:25-26 1:10 Uək 19:21; Rom 15:23

rəhatəmah, təhmen e nəmiəgəhiən rəha Nanihlua min ikin pişin pişin min. ¹⁴ İəkəkeikei mənə pətiğəm nanusiən təuvir kəm nətəmimi rəfin nətəm kəutatig ikin min Rom tətarməniğ ikin, mine iki pişin min rəfin, kəni ilah nətəm kəmotol vivi skul, mine ilah nətəm kəsotol viviən skul. Əuəh, iəkəkeikei mənə pətiğəm kəm lah rəfin. ¹⁵ Kəni o nati əha, iəkəkeikei pik məmə iəkəni pətiğəm nanusiən təuvir kəm təmah min əpəha Rom.

¹⁶ İətəghati lanu mətəu-inu, iəu iəsaulis aginiən o nanusiən təuvir. İəsaulisiən mətəu-inu nanusiən təuvir in nəsanəniən rəha Uhgın o nosmiəgəhiən nətəmimi rəfin nətəm kəutəhatətə lan, təmaupən muva o nətəm Isrel, uərisig ko, o Nanihlua min. ¹⁷ Tol lanəha, e nanusiən təuvir, Uhgın təmol əpu suaru rəhan məmə Uhgın tətəfən rəhan əmə nəhruahruən kəm nətəmimi. E nəhatətəiən əmə, Uhgın tatol məmə nətəmimi kəhuva motəhruahru e nəhmtin. Kəni inu təhmen e Nauəuə rəha Uhgın iətəm tətəni məmə, “Nətəmimi nətəm kotəhruahru e nəhmti Uhgın e nəhatətəiən rəhalah, ilah okotos nəmiəgəhiən itulin.”

Niəməha tatol Uhgın
o təfagə tərəh rəfin

¹⁸ Mətəu Uhgın e negəu e neai tətəgətun rəhan niəməha mine nalpiniən o nətəmimi rəfin nətəm kəutəhti nəuiən mautol noliən tərəh min rəhalah. İlah kəutəhtul pəsığ e niyəhriniən rəha Uhgın e noliən tərəh min rəhalah, ¹⁹ mətəu-inu ilah kotəhrun neruhiən əhruahru natimnati min rəfin iətəm nətəmimi kotəhrun nəhruniən Uhgın lan. Tol lanəha mətəu-inu Uhgın aru təməgətun əhruahru ilah lan. ²⁰ Ko nətəmimi kəsoteruh əhruahruən Uhgın e nəhmtilah. Mətəu təmətuəuin e nian təmol neai, mine niftəni, mine natimnati rəfin, kəni nətəmimi rəfin kotəhrun neruhiən e nəhmtilah, natimnati rəfin iətəm in təmol, kəni tol lanəha, kotəhrun neruhiən rəhan nəsanəniən iətəm tatuvən əmə lanko naunun tikə, mine niyəhriniən məmə in Uhgın, kəni motəhrun nəhruniən məmə Uhgın in təhro lanu. O nati əha, iətəmimi kəti tikə iətəm təhrun nəniən məmə in təruru məmə Uhgın təhro lanu.

²¹ Tol lanəha mətəu-inu, nati əpnəpin ilah kəmotəhrun Uhgın tepət nəuan nəuətin, mətəu kəmotəpəh nisaiən məmə in Uhgın, kəni məsotəniən kəm in məmə nikilah tagiən o natimnati in təmol kəm lah. Mətəu nikilah təmatəhti nətəliğin əlməli min məmə Uhgın təhro lanu, kəni nətəliğin rəhalah təmuva mapinəpu, minotəruru suaru iətəm Uhgın tolkeikei məmə okotəhrun. ²² Nati əpnəpin ilah kəutəni məmə ilah koteinatig, mətəu ilah kəməhuva nalməli min, ²³ kəni kəmotəpəh nəfakiən kəm Uhgın iətəm rəhan nəpətiən təhəgəhəg, kəni otəsimişien məmnəmitiən, kəni tətətiğ itulin. Kəni minəutətuəuin məutəfaki kəm narmi nati min iətəm təhmen e nətəmimi u okotimis motəmnəmit nian kəti, uə təhmen e mənig min, uə nati miəgəh min kəutəliuək uə kəutəlkəu.

²⁴ O nati u, Uhgın təməpəh ilah meğəhan e lah məmə okotohtəu=pən əmə noliən tərəh min nikilah tolkeikei məmə okotol e niyətilah. Tol lanəha, ilah kəmotol noliən min e niyətilah iətəm tol əmə naulisiən. ²⁵ İlah kəmotəpəh niyəhriniən rəha Uhgın motəkəlim neiuəiən, kəni məutəfaki mautol uək kəm natimnati tepət iətəm Uhgın təmol, mətəu kəmotəpəh nəfakiən kəm Uhgın. Mətəu pəh kitah kotəni-vivi in nian rəfin naunun tikə. Əuəh.

²⁶ O noliən min əha iətəm nətəmimi kəmotol kəm Uhgın, təməpəh ilah, meğəhan=pən e lah məmə okotohtəu=pən əmə noliən tərəh min iətəm nikilah tolkeikei məmə okotol e niyətilah iətəm tol naulisiən əmə. Nati əpnəpin niyətan min, mətəu ilah kəutəpəh nitəu-pəniən rəhalah nəman, mautit aru ilah min, kəni nati u in nati pişin e inu Uhgın təmələhu. ²⁷ Kəni e noliən əhmen-əhmen əmə, nəman min, ilah kəutəpəh nitəu rəhalah niyətan min, mautolkeikei pik nəman pişin min. İlah kautit aru ilah min iətəm tol

1:13 Uək 19:21   1:16 Mak 8:38; Uək 13:46; 1Kor 1:18-24   1:17 Hab 2:4; Rom 3:21-22   1:19 Uək 14:15-17; 17:24-28   1:20 Job 12:7-9; Sam 19:1   1:21 Efəs 4:17-18   1:22 Jer 10:14; 1Kor 1:20   1:23 Dut 4:15-19; Sam 106:20

naulisian. Kəni Uhgīn tēməfən nalpīnīən əhruahru kəm lah o rəhalah noliən tərāh agin min.

²⁸ Kəni nati kəti min. Mətəu-inu ilah kəsotolkeikeiən məmə okotəhrun Uhgīn, in tēməpəh ilah megəhan=pən e lah məmə rəhalah nətəligiən təsəhrunīən məmə nati kəti in təuvir uə nati kəti in tərāh, kəni megəhan=pən məmə okotol nati iətəm təsəhruahruīən məmə okotol.

²⁹ Nīkilah təməriauəh e noliən tərāh pisin pisin rəfin, kəni ilah navərəs, kəni ilah kəutəsəl e suaru o nərəkīnīən nətəmimi. Kəni nīkilah təməriauəh e noliən tərāh min əha: ilah kautetet nətəmimi, ilah nohamu itəmi, ilah kautol natimnati iətəm kautiuvī=pa niəməha, ilah neiuə, ilah kautol tərāh kəm nətəmimi. Ilah kəutəni nīkali nətəmimi, ³⁰ mautəni rah nətəmimi, ilah kəutəməki e Uhgīn, ilah nagət-rəkis, ilah nəfəri məutəghati əfəri. Ilah kəutəsəl e suaru o noliən təfagə tərāh min iətəm nətəmimi kəsotəhrun əhanəhiən. Ilah mautəhti nəuia tatə mine məmə.

³¹ Nīkilah təsəhtiən nati, ilah nəghati pīk, nolkeikeiən rəhalah tikə o nətəmimi, kəni nati əpnapīn ilah aru əmə nəuvein, ko təsətəligiən e nasəkiən o nasiruiən e nətəmimi.

³² Ilah kotəhrun pau nəghatiən əhruahru rəha Uhgīn iətəm tətəni məmə nətəmimi min u kautol noliən min əha, kotəkeikei mohmis. Mətəu ilah kəutəkeikei e noliən min əha, kəni ilah kautol noliən tərāh tapirəkis nati əha, nīkilah tagiən o nətəmimi min nəuvein min nətəm kautol noliən tərāh min əha, kəni məutəfəri rəhalah nətəligiən məmə okotol.

2

Uhgīn otələhu nəghatiən o nakiliən təfagə tərāh

¹ Tol lanəha, nati əpnapīn itəmāh nətəmimi nak, nəmə nəkotakil motələhu nəghatiən rəha suah kəti o noliən tərāh kəti rəhan,* mətəu nəkotakil motələhu aru nəghatiən rəhatəmāh. Kəni rəhatəmāh nəghatiən tikə o nuhalpīnīən, mətəu itəmāh nətəm nautol lanəha, nautol noliən tərāh min təhmen-əhmen əmə e lah.† ² Kəni kitah kotəhrun məmə nian Uhgīn tətakil mətələhu nəghatiən kəm nətəmimi nətəm kautol noliən min əha iətəm iəməni rəkis u, rəhan nəghatiən in təhruahru əmə.

³ Tol lanəha, nian itəmāh nəutakil məutələhu nəghatiən rəha nətəmimi o nərəhiən rəhalah, mətəu itəmāh nautol noliən əhmen-əhmen əmə, kəni nəkotəkeikei motəhrun məmə ko nəso tagimīən nian otakil mələhu nəghatiən rəhatəmāh. ⁴ !Nīkitəmāh təsəhti pīkiən noliən rəha Uhgīn! In tatol təuvir pīk kəm təmāh, kəni məsəməki uəhaiən e təmāh, kəni rəhan nətəligiən o təmāh in təfəməh. Mətəu itəmāh nautol nati əpnapīn əmə e noliən təuvir min əha rəhan. Nəkotəhrun uə kəpə, məmə tatol noliən təuvir min kəm təmāh məmə onəkotəuhlin itəmāh e rəhatəmāh noliən tərāh min.

⁵ Mətəu rəhn-kəpə təmāh tiəkis, kəni məsotəuhliniən itəmāh e rəhatəmāh noliən tərāh min. Kəni o nati u, nautoriarun niəməha mine nalpīnīən rəha Uhgīn o təmāh. Kəni nati əpnapīn məmə nəso teruhiən niəməha mine nalpīnīən əha rəueiu, mətəu onəkotos niəməha mine nalpīnīən rəhan nian Uhgīn otol əpu rəhan nələhuiən nəghatiən iətəm təhruahru. ⁶ Kəni Uhgīn otəfən kəm nətəmimi kətiəh kətiəh titəu=pən əmə natimnati iətəm kəmotol. ⁷ Uhgīn otəfən nəmiəgəhiən itulīn kəm nətəmimi nətəm kautəhtul əskasik nian rəfin o noliən nati iətəm təhruahru. Nətəmimi min əha kəutalkut pīk o noliən nati təuvir məmə Uhgīn otəfən kəm lah nəni-viviən, mine nisīaiən, mine nəmiəgəhiən iətəm naunun tikə. ⁸ Mətəu in otəfən rəhan niəməha mine nalpīnīən kəm nətəmimi nəuvein nətəm kautol əmə nati nīkilah əmə tolkeikei, kəni məutəuhlin nəmtəhləh e nīpəhriənīən, kəni məutohtəu=pən noliən tərāh min. ⁹ Nətəmimi min rəfin

---

1:27 Lev 18:22; 20:13; 1Kor 6:9 * 2:1 Nətəm Isrel kəmotəni məmə Nanīhluə min, ilah rəfin nətəm kotərah mətəu-inu Nanīhluə min kəsotosiən Lou rəha Mosis. 2:1 Mat 7:1-2; Jon 8:7 † 2:1 Fes min u e 2:1-3:8, Pol tətəghati əhruahru kəm nətəm Isrel. Tətəghati e noliən rəhalah iətəm nīkilah təhti məmə kotəhruahru e nəhmti Uhgīn mətəu-inu ilah nətəm Isrel, kəni kəutohtəu=pən Lou rəha Mosis. Kəni nətəligiən rəhalah məmə inu əmə təhmen məmə tatol ilah kotəhruahru. 2:4 Efəs 1:7; 2Pitə 3:15 2:6 Sam 62:12; Prov 24:12; Mat 16:27; 2Kor 5:10 2:7 Rom 8:17-18 2:8 2Təs 1:8

nətəm kautol nolien təräh, ilah okotos nərəhian mine nian iäkis min. Otaupən pipim e nətəm Isrel, uərisig ko Nanihluə min.

¹⁰ Mətəu nətəmimi min rəfin nətəm kautol nolien təuvir, Uhgın otəfən nəni-vivian, mine nisaiən, mine nəməlinuiən. Otaupən pipim e nətəm Isrel, uərisig ko, kəm Nanihluə min. ¹¹ Tol lanəha mətəu-inu Uhgın tatol təhmen-əhmen əmə kəm nətəmimi rəfin. Nati əpnapin ilah nətəm Isrel uə Nanihluə min, ilah rəfin okotos nati iətəm təhruahru o lah, inu nalpinian uə nəuvirien.

¹² Uhgın otəfən nalpinian rəha Nanihluə min o nolien təräh min rəhalah, nati əpnapin kəməsotosian Lou u Uhgın təməfən kəm Mosis. Kəni nətəm Isrel, nətəmimi nətəm kəmosos Lou, Uhgın otakil rəhalah nolien təräh min e nəghatien rəha Lou, kəni məfən nalpinian rəhalah lan. ¹³ Tol lanəha mətəu-inu səniəmə nətəmimi nətəm kautətəu Lou iətəm kotəhruahru e nəhmti Uhgın, mətəu nətəmimi nətəm kautol nati iətəm Lou tətəni, ilah əha, Uhgın otəni məmə ilah kotəhruahru e nəhmtin. ¹⁴ Nipəhriənien, Nanihluə min kəməsotosian Lou rəha Mosis. Mətəu nian min nəuvein, kautohtəu=pən əmə rəhalah nətəligien mautil nati iətəm təhruahru, təhmen-əhmen əmə e inəha Lou tətəni. Inu tətəgəton məmə lou kəti əha ikin e nikilah, kəni ilah kotəhrun nati əhruahru, mine nati iətəm in təsəhruahruian, nati əpnapin ilah kəsotosian Lou rəha Mosis. ¹⁵ Ilah kotəhrun məmə nipəti Lou əha ikin rəha Uhgın e nikilah mətəu-inu nian nəuvein, ilah kautol təuvir, kəni nikilah tətəhti məmə, “nolien u təuvir.” Kəni nian tēpət, kautol nolien təräh, kəni nikilah tətəhti məmə, “nolien u təräh.”

¹⁶ Əuəh, nian kəti otəpanuva pəhriən iətəm Uhgın otəni məmə Iesu Kristo otakil muh mələhu nəghatien rəha nətəmimi rəfin o nolien min iətəm nətəmimi kotəhrun neruhien, mine nolien min mine nətəligien oneuən min. Iətəni nəghatien u kəm nətəmimi nian iətəni pətigəm nanusian təuvir.

Nətəm Isrel mine Lou rəha Mosis

¹⁷ Mətəu pəh iəkəghati kəm təmäh nətəm Isrel. Nautəni məmə itəmäh nətəm Isrel məutəfəri lan, kəni məutəghəl=pən e Lou məmə in suaru rəha Uhgın o nosmiəgəhian itəmäh lan, kəni məutəghati əuvsan məmə itəmäh əmə nəkotəhrun Uhgın, kəni in təhrun min əmə itəmäh. ¹⁸ Kəni nautəni məmə nəkotəhrun rəkis nati nak iətəm Uhgın tolkeikei, kəni itəmäh nəkotəhrun suaru iətəm təhruahru vivi mətəu-inu Lou təməgəton itəmäh lan. ¹⁹ Itəmäh nautəni pik məmə nautit nətəmi nəhmtilah tēpis, kəni itəmäh nətasiəgəpin suaru rəha nətəmimi kəutaliuək tapinəpu ikin, ²⁰ kəni məutəgəton nanməli min mine kəlkələh min. † Nautəni lanəha mətəu-inu itəmäh nautos Lou iətəm nəhrunian mine nipəhriənien rəfin kəutatig lan.

²¹ Təuvir əmə nəutəgəton nətəmimi pisin pisin min. ?Mətəu təhro nəotəgəton aruiən itəmäh? Itəmäh nəutəgəton məmə nətəmimi okəsotəkləhian. ?Mətəu təhro nəutəkləh?

²² Itəmäh nəutəgəton məmə okəsəkləhian e pətan. ?Mətəu təhro itəmäh nəutəkləh e pətan? Nautəməki e narmi nati min kəmətēi e nigēi. ?Mətəu təhro nəutəkləh e natimnati e niməfaki rəha narmi nati min? ²³ Nəutəghati əfəri e Lou. ?Mətəu təhro nəutatgəhli Lou məutərəkin nərgi Uhgın? ²⁴ Inu təhmen e Lou Rəha Uhgın iətəm tətəni məmə, “!Nətəm Isrel! Nanihluə min kəutəni rah nərgi Uhgın o nolien təräh rəhatəmäh.”

²⁵ Nolien rəha nəhgi-pəniən rəha nətəm Isrel in nati təuvir, mətəu in otəuvir əmə nəmə nətitəu=pən Lou iətəm Uhgın təməfən kəm Mosis. Mətəu nəmə nəutatgəhli Lou, kəni təhmen əmə məmə kəsəhgi-pəniən itəmäh. ²⁶ Nəmə Ianihluə kəti u kəsəhgi-pəniən, mətəu tatitəu=pən Lou, Uhgın oteruh suah kəha məmə kinəhgi=pən rəkis, inəha in rəhan iətəmimi. ²⁷ Kəni nətəmimi nətəm kəsəhgi-pəniən ilah e nipətilah, mətəu kautohtəu=pən Lou, ilah okotakil motuh motələhu nəghatien rəhatəmäh mətəu-inu, nati əpnapin nəmosos pau Lou iətəm kəmətēi, kəni kəməhgi=pən itəmäh, mətəu nəutəhti Lou.

^{2:14} Uək 10:35 † ^{2:20} Nian Pol tətəni “nətəmi nəhmtilah tēpis,” mine “nanməli min,” mine “kəlkələh min,” in tətəghati e Nanihluə min iətəm nətəm Isrel kəutəni məmə ilah kautol nolien min əha. ^{2:20} 2Tim 3:5 ^{2:21} Mat 23:3-4 ^{2:24} Aes 52:5 ^{2:26} Kəl 5:6

²⁸ Nəmə iətəmi kəti təmol noliən rəha nətəm Isrel, təsoliən məmə in təmuva iətəm Isrel pəhriən. Kəni noliən pəhriən rəha nəhgi-pəniən, səniəmə nati kəti rəha nīpətīn.
²⁹ Mətəu iətəmi kəti u in iətəm Isrel pəhriən, in iətəm Isrel e nīkin. Kəni noliən pəhriən rəha nəhgi-pəniən, in nati kəti rəha nīki iətəmimi iətəm Narmin əmə Rəha Uhgīn tatol, mətəu Lou təsoliən. Kəni səniəmə nətəmimi nətəm kautəfəri nərgi iətəmi əha, mətəu Uhgīn əmə təfəri nərgīn.

3

Nian rəfin Uhgīn tatol rəhan nəghatiən

¹ Kəmə təhro iətəmi kəti otəni məmə, “?Nəmə nīpətī nəhgi-pəniən suah kəti e noliən rəha nətəm Isrel, in səniəmə nati kəti rəha nīpətīn, kəni təhro nətəni məmə nəhgi-pəniən u in nati agīn kəti? ?Kəni o nati nak in nati təuvīr kəti məmə suah kəti in iətəm Isrel?”
² !Kəni iəu iəkəni məmə okəmə suah kəti in iətəm Isrel, in nati təuvīr agīn e noliən mīn rəfin! Nati tətəupən, Uhgīn təmələhu=pən e nəhlmīlah, nəghatiən əhruahru rəhan. ³ In nīpəhriənīən məmə ilah nəuvein kəsotoliən nəghatiən rəha Uhgīn. Mətəu noliən rəhalah təsoliən məmə Uhgīn otəsoliən rəhan nəghatiən. ⁴ !Kəpə! Nati əpnarīn nətəmimi rəfin e nəhue niftəni kəuteiua, mətəu Uhgīn təseiuaīən. Təhmen əmə e Nauəua Rəha Uhgīn, tətəghati e Uhgīn mətəni mīn lanu məmə, “Nian nəkəghati, nəghatiən rəham otəgətun məmə ik nəkəhruahru. Nian nətəmimi okotakil rəham noliən mīn, motəni məmə nəmōl noliən tərāh mīn, mətəu ik onəkōl win e nəghatiən rəhalah.”

⁵ Mətəu nəmə təhro iətəmi kəti otəni e nətəligiən rəha iətəmimi əmə tol lanko lanu məmə, “Nətəmimi kauteruh məmə kitah kautol təfagə tərāh mīn, kəni uərisig mauteruh məmə Uhgīn in təhruahru agīn. Tol lanu lan, təfagə tərāh mīn rəhatah tətəgətun nəhruahruīən rəha Uhgīn, kəni in nati təuvīr məmə nətəmimi kauteruh nəhruahruīən rəha Uhgīn. Tol lanu, təsəhmenīən məmə Uhgīn otakil itimah mol nalpīniən kəm timah o təfagə tərāh mīn rəhatimah mətəu-inu təfagə tərāh mīn rəhatimah kəutəgətun rəhan nəhruahruīən.” ⁶ !Ei, kəpə, nətəligiən u tol lanu in rəha iətəmimi əmə, səniəmə rəha Uhgīn. Kəni nətəligiən əha in neiuaīən! ?Nəmə nətəligiən əha in nīpəhriənīən, kəni Uhgīn otəhro mīn lanu makil muh mələhu nəghatiən rəha nətəmimi e nəhue niftəni, (kəni kitah kotəhrun məmə in otol)?

⁷ Kəni nəmə təhro iətəmi kəti otəni məmə, “?Nəmə iəkəiua, kəni rəhak neiuaīən otəgətun məmə Uhgīn tətəni əmə nīpəhriənīən, kəni nətəmimi kəutəni-vivi in ohni, kəni təhro lanu Uhgīn otakil muh mələhu nəghatiən rəhak məmə iəmol təfagə tərāh?”

⁸ Mətəu iəu iatəni məmə, nəmə kotohtəu=pən nətəligiən alməli mīn lanəha, nətəmimi kotəhrun nənīən məmə, “Pəh kotol noliən tərāh mīn məmə rəhatah mīn noliən tərāh mīn okotəuə e nəuviriən.” Mətəu nəghatiən u tərāh. Nīpəhriənīən, nətəmimi nəuvein kəutəni rah nərgək məuteiua məmə iəu iətəghati mətītəu=pən nətəligiən alməli mīn lanəha. Uhgīn otakil muh mələhu nəghatiən rəhalah, kəni rəhan nəghatiən əha in təhruahru əmə.

*Iətəmi kəti tikə
in təhruahru vivi agīn*

⁹ ?Kəni təhro? ?Kitah okotəni məmə nak əha rəueiua?* ?Nikitəmah təhti məmə Uhgīn otol təuvīr kəm nətəm Isrel mapirəkis Nanīhluə mīn? !Kəpə! Iəmāni rəkis məmə nəsanənīən rəha təfagə tərāh tətarməniḡ e nətəmimi rəfin, nətəm Isrel mīne Nanīhluə mīn. ¹⁰ Inu təhmen e Nauəua Rəha Uhgīn iətəm tətəni məmə, “Iətəmi kəti tikə iətəm təhruahru, kətiəh agīn mīne uəha tikə;

¹¹ Iətəmi kəti tikə iətəm təhruahru, iətəmi kəti tikə iətəm tətəsəl e Uhgīn.

¹² Nətəmimi mīn rəfin agīn kəmotəuhlin nəmtahlah o Uhgīn,

2:29 Dut 30:6; Kol 2:11 3:4 Sam 51:4 * 3:9 Rəueiua Pol tətəni nəghatiən kəti mīn e nətəpuəhiən rəha fes 1, “?Kəni o nati nak in nati təuvīr kəti məmə suah kəti in iətəm Isrel?” 3:9 Rom 1:18–2:24; 3:23

ilah kəsotəhruniən noliən nati kəti o noliən nəuia Uhgīn,
iətəmi kəti tikə iətəm in tatol nəuviriən, kətiəh agin mine uəha tikə.”

¹³ “Nəghatiən rəhalah təhmen e nəpieniən rəha suvət iətəm təməuag,
Narmilah tərīauəh e neiuəiən.”

“Poesin rəha sineik tatsipən e nohlilah.”

¹⁴ “Nohlilah tərīauəh e nəuiakəniən mine nəghatiən arfu.”

¹⁵ “Kəutaiu uəhai əmə o nohamuiən itəmi;

¹⁶ ikin min rəfin kəutəhuvən=pən ikin, kəutərəkīn natimnati, kəni mautol nətəmimi
kautətəu tərāh,

¹⁷ kəni ilah kotəruru agin suaru rəha nəməlinuiən.”

¹⁸ “Ilah kəsotəginien e Uhgīn, kəni nisīaiən rəhan tikə agin e nətəligiən rəhalah.”

¹⁹ Kitah kotəhrun məmə natimnati min rəfin iətəm Lou tətəni, in rəha nətəmi min
u Uhgīn təməfən Lou kəm lah. Tol lanəha məmə iətəmi kəti tikə təhrun nuhalpiniən
nəghatiən iətəm Uhgīn otəni. Kəni nətəmimi rəfin e nəhue niftəni, nətəm Isrel mine
Nanihluə min, okotəkeikei motəhtul aupən e nəhmti Uhgīn məmə in otakil muh mələhu
nəghatiən rəhalah. ²⁰ Tol lanəha, iətəmimi tikə agin iətəm Uhgīn otəni pətigəm məmə
in təhruahru e nəhmtin mətəu-inu in təmitəu=pən Lou. Kəpə, mətəu e Lou, kitah rəfin
kotəhrun məmə kitah nol təfagə tərāh.

Nəhruahruien

e nəhmti Uhgīn tətəu e nəhatətəiən əmə

²¹ Mətəu rəueiu, Uhgīn tinol pətigəm rəkis rəhan suaru məmə nətəmimi okəhuva
motəhruahru e nəhmtin. Suaru əha sənīəmə inu okotohtəu=pən Lou. Mətəu nəghatiən
min e Lou, mine nəghatiən rəha iəni min aupən, kəutəghati e suaru pisin əha rəha
Uhgīn. ²² Uhgīn tatol iətəmi kəti tətəhruahru e nəhmtin nian tətəhatətə e Iesu Kristo.
Kəni Uhgīn otol kəm nətəmimi min rəfin nətəm kəutəhatətə lan. Nətəmimi min
rəfin kotəhmen-əhmen əmə, ²³ mətəu-inu nətəmimi rəfin kəmotol təfagə tərāh kəni
motəmkarəpən e suaru rəha nəhruahruien rəha Uhgīn iətəm təuvir məhagəhag, ²⁴ kəni
e nəuviriən rəhan, Uhgīn tətəni əmə məmə ilah rəfin nətəm kəmotəhatətə lan, ilah
kotəhruahru əmə e nəhmtin, məhuva nətəmimi rəhan, təhmen e nəlpəkəuiən rəhan.
Ilah kəsotətəouiən nati kəti məsotoliən nati kəti məmə okəhuva lanəha, mətəu Kristo
Iesu təmətəou suaru rəhalah, mītis ilah e təfagə tərāh min rəhalah e nimisiən rəhan.

²⁵ Uhgīn təmāhli=pa Kristo məmə in sakrifais iətəm təmos nalpiniən mine niəməha
rəhan o təfagə tərāh min, nian nira Kristo təmāiu. Kəni Uhgīn təmāfəl təfagə tərāh
min rəha nətəmimi nian nətəmimi kotəhatətə məmə Kristo təmimis o lah. Uhgīn təmōl
suaru əha məmə otəgətun məmə rəhan noliən in təhruahru agin, mətəu-inu e nətəligiən
əfəməh rəhan, in təsoliən nalpiniən o təfagə tərāh min iətəm nətəmimi kəmotol aupən.
²⁶ Təmōl lanəha məmə otəgətun rəueiu məmə noliən rəhan in təhruahru. In təməsalu
əməiən e təfagə tərāh min, mətəu təmāhli=pa Iesu məmə in otos nalpiniən o təfagə
tərāh min. Kəni Uhgīn aru əmə tətəni məmə nətəmimi nətəm kotəhatətə e Iesu, ilah
okotəhruahru e nəhmtin.

²⁷ ?Tol lanəha, iətəmimi kəti təhrun nəghati əuvsaniən o nati kəti iətəm təmōl,
məmə in təhruahru e nəhmti Uhgīn, uə kəpə? Kəpə, nati tikə. ?Kəni iətəmimi təruru
nəghati əuvsaniən o nak? Mətəu-inu iətəmimi kəti tikə iətəm təhrun nitəu-pəniən Lou
məmə tuva məhruahru e nəhmti Uhgīn. Uhgīn tatol iətəmimi təhruahru e nəhmtin e
nəhatətəiən əmə rəhan. ²⁸ Tol lanəha mətəu-inu kitah kautaskəlīm əskasik nətəligiən
məmə iətəmimi tətəhruahru e nəhmti Uhgīn e rəhan nəhatətəiən, mətəu sənīəmə e
nitəu-pəniən Lou.

²⁹ Uhgīn, in sənīəmə Uhgīn rəha nətəm Isrel əmə. In Uhgīn min rəha Nanihluə min,
³⁰ mətəu-inu Uhgīn kətiəh əmə, iətəm in otol nətəmimi kotəhruahru e nəhmtin e suaru
kətiəh əmə, inu nəhatətəiən rəhalah. Təhmen-əhmen əmə o nətəm Isrel mine Nanihluə

min. ³¹ ?Təhro əha rəueiu e Lou əha? ?Nəhatətəiən əha tatol Lou əha in nati əpnapin? ! Kəpə! Mətəu nian kəutəhatətə əmə e Uhgīn, kəni e nolien əha, kautohtəu=pən əhruahru suaru pəhriən rəha Lou.

4

Uhgīn təmol Epraham təhruahru e nəhmtin e nəhatətəiən

¹ Epraham in nəukəti nəuaniləuis min rəha Isrel aupən.* Otətəlig-to e nati Epraham təmeruh məmə in suaru rəha nəhruahruian e nəhmti Uhgīn. ²⁻³ Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni məmə, “Epraham təməhatətə e Uhgīn, kəni Uhgīn təməni məmə Epraham in təhruahru e nəhmtin e nəhatətəiən rəhan.” Tol lanəha, Uhgīn təmol Epraham təhruahru e nəhmtin, mətəu səniəmə e suaru rəha nolien təuvir min rəha Epraham. Nəmə nolien təuvir min in suaru rəha nəhruahruian, kəni Epraham təhruan nagət əfəriən ohni. Mətəu e nəhmti Uhgīn, ko Epraham təsəfəriən ohni. Mətəu e nəhmti Uhgīn, ko Epraham təsəfəriən o nati kəti.

⁴ Nian iətəmi kəti tatol uək o nətəouiən, kəni rəhan iərmənig təsəniən məmə rəhan nətəouiən in neanien kəti kəm in, mətəu iərmənig təkeikei məfən nətəouiən o rəhan uək. ⁵ Mətəu kitah kəsotolien uək məmə okəhuva motəhruahru e nəhmti Uhgīn. Kitah kotəhatətə əmə e Uhgīn, kəni in tatol məmə kitah kəhuva motəhruahru e rəhatah nəhatətəiən. Uhgīn pisin əmə in tatol nətəmi min u kotərah kəutəhuva məutəhruahru e nəhmtin. ⁶ Təfit in min təməghati e nati u nian in təməni pətigəm məmə nəuviriən pəhriən tatuvən o iətəmi iətəm Uhgīn tətəni məmə in təhruahru e nəhmtin, mətəu səniəmə e nolien təuvir iətəm iətəmi u təmol. In təməni məmə, ⁷ “Nəuviriən pəhriən tatuvən o nətəmi u Uhgīn təmafəl rəhalah nolien tərəh, kəni in təmalu e rəhalah təfəgə tərəh.

⁸ Nəuviriən pəhriən tatuvən o iətəmi u iərmənig təsəskəlīmiən e nīkin rəhan təfəgə tərəh.”

⁹ Intəh. Kitah kəmotəghati e nolien təuvir min, kəni rəueiu kotəghati e nəhgi-pəniən. ?Nikitəmah təhti məmə nəuviriən pəhriən əha in rəha nətəmi əmə u kəməhgi=pən ilah, nətəm Isrel, uə nəuviriən pəhriən əha, in min rəha nətəmi kəsəhgi-pəniən ilah, Nanihluə min? Əuəh, rəha Nanihluə min. Iəmatəni məmə, Uhgīn təməni məmə Epraham in təhruahru e nəhmtin mətəu-inu e rəhan nəhatətəiən.

¹⁰ ?Kəni mətəu Uhgīn təməni e nian pəhruvən məmə Epraham in təhruahru, nian kīnəhgi=pən rəkis uə nian kəsəhgi=pən əhanəhiən? Uhgīn təmaupən məni lanəha, uərisig kəpanəhgi=pən.

¹¹ ?Kəni təməhgi=pən Epraham o nak? In nəmtətiən əmə iətəm təməgətun pəhriən məmə in tinəhruahru rəkis e nəhmti Uhgīn e rəhan nəhatətəiən. Tinəhruahru rəkis, kəni uərisig kəmanəhgi=pən.

Kəni tol lanəha, in tatə rəha nətəmi rəfin nətəm kəsəhgi-pəniən ilah, mətəu kəutəhatətə e Uhgīn, kəni in tətəni məmə ilah kotəhruahru e nəhmtin e nəhatətəiən rəhalah. ¹² Kəni in tatə rəha nətəmi nəuvein min, ilah nətəm kəməhgi=pən ilah, inu nətəm Isrel. Mətəu in səniəmə rəhalah tatə mətəu-inu kəməhgi=pən ilah, mətəu in rəhalah tatə mətəu-inu ilah min kautohtəu=pən suaru rəha nəhatətəiən. Aupən ikin, rəhalah tatə Epraham təmitəu=pən suaru u nian kəsəhgi=pən əhanəhiən.

¹³ Uhgīn təmol nəniəskasikiən kəm Epraham mine rəhan min nəuaniləuis min məmə niftəni otuva rəhan o nian kəti. Mətəu Lou səniəmə suaru iətəm nəniəskasikiən u otuva mol nīpəhriənlan. In otuva mol nīpəhriən e nəhruahruian iətəm təmsipən e suaru rəha nəhatətəiən. ¹⁴ Tol lanəha mətəu-inu nəmə nəniəskasikiən u tətəva matol

3:30 Dut 6:4; Kəl 3:20   3:31 Mat 5:17   * 4:1 E japtə u, Pol təmətəkeikei mətəghati kəm nətəm Isrel məmə nolien rəha Uhgīn o nolien nətəmi kəutəhuva məutəhruahru e nəhmtin e nəhatətəiən, mətəu kəsəniən məmə e natimnati min iətəm ilah kautol. Uhgīn təməfəri iətəmi agin mil keiu, Epraham mine Təfit. Uhgīn təmol ilau kuəhruahru e nəhatətəiən rəhalau.   4:2-3 Jen 15:6; Kəl 3:6   4:2-3 1Kor 1:31   4:8 Sam 32:1-2   4:11 Jen 17:10-11   4:13 Jen 17:4-6; 22:17-18; Kəl 3:29

nipəhrīənīən o nətəmimi nətəm kəutarəriə əmə e Lou, kəni nīkilah tətī mēmə ilah kotəhruahru lan, kəni suaru rəha nəhatətəiən in nati əpnapīn əmə, kəni nəniəskasikīən tol nati əpnapīn əmə lan. ¹⁵ Mətəu nəghatīən u, in nipəhrīənīən: Lou tətəni mēmə nalpīniən mine niəməha rəha Uhgīn tatuvən o nətəmimi nətəm kəutatgəhli Lou, kəni ikīn mīn rəfīn Lou əha ikīn, nətəmimi kəutatgəhli. Tol lanəha, nolīən rəha nītəu-pəniən Lou rəha nətəm Isrel tatiuvi=pa nalpīniən mine niəməha rəha Uhgīn, kəni təsoliən mēmə nəniəskasikīən otuva mol nipəhrīənīən.

¹⁶ Tol lanəha, nəniəskasikīən tətūva matol nipəhrīənīən e nəmiəgəhīən rəhatah e suaru rəha nəhatətəiən mēmə nəniəskasikīən otuva e nəuviriən iətəm Uhgīn tətətuati lan kəm tah, kəni kitah kotəhrun pəhriən mēmə rəhan nəniəskasikīən in rəha nəuaniləuis mīn rəfīn rəha Epraham†, səniəmə rəha nətəmi mīn əmə u nətəm Uhgīn təməfən Lou kəm lah, mətəu rəha nətəmimi mīn u, ilah mīn nətəm kautohtəu=pən suaru rəha nəhatətəiən rəha Epraham. In rəhatah ərəfīn tatə. ¹⁷ Təhmen e Nauəuə Rəha Uhgīn iətəm tətəni mēmə, “Iəmol ik nəkuva tipī nətəmimi tepət.” E nəhmti Uhgīn, Epraham in rəhatah tatə. In təməhatətə e Uhgīn iətəm tətəfən nəmiəgəhīən kəm nətəm kəmohmīs, kəni in təhrun nolīən natimnati e nati agīn tikə.

¹⁸ Uhgīn təməniəkīs kəm Epraham mēmə in otuva tatə rəha nəuaniləuis mīn tepət, kəni namipīn mīn okotepət motapirəkīs. Kəni Epraham təmələhu=pən rəhan nətəligiən təkāsik e Uhgīn məhatətə iəkīs lan mēmə nəghatīən rəhan, in nipəhrīənīən, nati əpnapīn in tiəkīs agīn mēmə nəniəskasikīən otuva mol nipəhrīənīən. ¹⁹ Nəhatətəiən rəhan təsəiuaiuiən, nati əpnapīn in təhrun mēmə nipətīn tīnauəhli mīnəhmen əmə o nīmisiən mətəu-inu rəhan nu iuəkīr o uan-hanrit, kəni təhrun mēmə Serə tīnapirəkīs ikīn katemək ikīn kəni ko təsəməkīən.

²⁰ Epraham rəhan nəhatətəiən təməsauit-aitiən e nəniəskasikīən rəha Uhgīn. Nipəhrīənīən, rəhan nəhatətəiən təmeviə muva məskasik təhmin mīn, kəni mətəfən nəni-viviən kəm Uhgīn. ²¹ In təməhrun vivi e nīkin mēmə Uhgīn tatos nəsanəniən o nolīən rəhan nəniəskasikīən tuva mol nipəhrīənīən. ²² O nati əha inəha, “Uhgīn təməni mēmə Epraham in təhruahru e nəhmtīn e nəhatətəiən rəhan.” ²³ Nəghatīən u iətəm tətəni mēmə, “Uhgīn təməni mēmə Epraham in təhruahru e nəhmtīn,” kəməsətəiən mēmə rəha Epraham pīsīn əmə, ²⁴ mətəu kəmətəi mīn mēmə rəhatah, iətəm Uhgīn otəni mēmə kitah okotəhruahru e nəhmtīn, kitah nətəm kəutəhatətə lan, inu Uhgīn u təmosmiəgəh Iesu Iərməniḡ rəhatah e nīmisiən. ²⁵ Kəmegəhan=pa e Iesu tuva mīmīs o təfagə tərəh mīn rəhatah, kəni Uhgīn təmol in təmiəgəh mīn e nīmisiən mēmə in otol suaru mēmə kitah okotəhruahru e nəhmtīn.

5

Nəməlinuiən mine nagīənīən

¹ Tol lanəha, Uhgīn təməni mēmə kitah kotəhruahru e nəhmtīn e nəhatətəiən, mətəu-inu kitah kəutəhatətə e nati u Iesu Kristo təmol o tah. Kəni rəueiu, kitah Uhgīn kəutatig e nəməlinuiən. ² Kitah kəməutəhatətə e Iesu Kristo, kəni in təmos itah kəhuva e nəhmti Uhgīn mēmə okotos nəuviriən iətəm Uhgīn təmətuati lan kəm tah. Kəni nəuviriən əha, kəutatig lanəha rəueiu. Kəni kitah kotagiən mətəu-inu kitah kotəhrun vivi agīn mēmə okotos nepətīən əhagəhag rəha Uhgīn. ³ Kəni nati kəti mīn, kitah kəutagiən əmə nian kəutatig e nian əskasik mīn mətəu-inu, kitah kotəhrun mēmə nian əskasik mīn kəutasīru e tah mēmə okotəhtul əskasik e nərahīən. ⁴ Kəni nian kəutəhtul əskasik, Uhgīn, nīkin tagiən o tah. Kəni nian kotəhrun mēmə Uhgīn nīkin tagiən o tah, kəni kitah kotələhu=pən rəhatah nətəligiən təkāsik e Uhgīn. ⁵ Kəni natimnati iətəm kəutələhu=pən rəhatah nətəligiən təkāsik e Uhgīn ohni, kotəhrun mēmə okəhuva motol nipəhrīənīən

4:14 Kəl 3:18   4:15 Rom 3:20; 5:13   † 4:16 Inu nətəm Isrel mine Nanihlua mīn u nətəm kautohtəu=pən suaru rəha nəhatətəiən.   4:16 Kəl 3:7   4:17 Jen 17:5   4:17 Jon 5:21   4:18 Jen 15:5   4:19 Jen 17:17   4:22 Jen 15:6   4:25 Rom 4:19   4:25 Aes 53:4-5   5:3 Jem 1:2-3; 1Pitə 1:5-7

mätəu-inu, in təməfa Narmin Rəhan kəm tah, kəni Narmin tətəfa nolkeikeiən rəha Uhgīn tərīauəh e nīkitah.

⁶ Kəni aupən, rəhatah nəsanəniən təmatikə əhanəh o nosmiəgəh aruiən itah, mətəu e nian əhruahru iətəm Uhgīn təməni, kəni Kristo təmimīs o nosmiəgəhiən itah nətəm kotərəh u kəsotisiaiən Uhgīn. ⁷ E rəhak nətəligiən, in nati tiəkis aɡin məmə iətəmi kəti otegəhan məmə in otimīs o iətəmi kəti min nati əpnəpīn rəhan noliən təhruahru. Mətəu nəmə təhro iətəmi kəti otimīs o iətəmi kəti min iətəm rəhan noliən təuvir aɡin o nətəmimi. ⁸ Mətəu Uhgīn təməgətun rəhan nolkeikeiən asoli kəm tah e noliən u məmə, nian kitah nətəmi kəmautol əhanəh təfagə tərəh, kəni Kristo timīs o tah.

⁹ Tol lanəha, Uhgīn təmōl itah kotəhruahru e nəhmtīn e nira Kristo iətəm təmāiu nian təmimīs o tah. Kəni mətəu-inu nati u in nīpəhriəniən, kitah kotəhrun vivi məmə Kristo otosmiəgəh itah e niəməha mine nalpiniən rəha Uhgīn e naunun nian. ¹⁰ Nian kəmautol tikimīr kitah Uhgīn, mətəu in təmōl itah kəhuva rəhn-niəli min mətəu-inu Nətin təmimīs. Kəni mətəu-inu təmōl itah kəhuva rəhn-niəli min, nati kəti iətəm tapirəkīs inu məmə kitah kotəhrun vivi məmə Uhgīn otosmiəgəh itah e nalpiniən mine niəməha rəhan, mətəu-inu Kristo tətəmiəgəh. ¹¹ Kəni nati kəti min, nīkitah tagiən məmə kəməhuva kətiəh kitah Uhgīn e Iərməniɡ rəhatah Iesu Kristo, iətəm Uhgīn təmiuvi=pa itah lan kəhuva rəhn-niəli min.

Atəm təmiuvipa nimisiən, kəni Kristo təmos nəmiəgəhiən

¹² Aupən aɡin, suah u Atəm, təmōl təfagə tərəh, kəni tol lanəha, iətəmi kətiəh əmə u təmos təfagə tərəh muva e nəhue niftəni. Kəni təfagə tərəh təmələs nimisiən muva ikin. Kəni tol lanəha, nətəmimi rəfin okotəkeikei mōhmīs mətəu-inu ilah rəfin kautol təfagə tərəh. ¹³ Nīpəhriəniən, nətəmimi kəmotol təfagə tərəh uərisiɡ Uhgīn təmanəfa Lou. Uhgīn in təməsakiliən rəhalah noliən məmə tərəh, kəni məsətei rəkīs-pəniən məmə rəhalah kəti təfagə, mətəu-inu e nian əha lou tikə əhanəh məmə okotətgəhli. ¹⁴ Mətəu nati əpnəpīn Uhgīn təməsətei rəkisiən təfagə tərəh min rəhalah, nətəmimi nətəm kəutatig e nian rəha Atəm mətəuarus=pa Mosis, ilah rəfin kəmohmīs. Əuəh, nati əpnəpīn nətəmi min əha kəməsotoliən təfagə tərəh təhmen e təfagə tərəh rəha Atəm iətəm təməhti nəghatiən pəhriən rəha Uhgīn, mətəu ilah rəfin kəmohmīs.*

E noliən min nəuvein, Atəm in təhmen e Kristo iətəm təmuərisiɡ lan, mətəu-inu nati nak iətəm Atəm təmōl, tatuvən o nətəmimi rəfin, təhmen=pən əmə məmə nati nak Kristo təmōl tatuvən o nətəmimi rəfin. ¹⁵ Mətəu nati nak Uhgīn təməfa tol pisin aɡin e təfagə tərəh rəha Atəm. Təfagə tərəh rəha suah kətiəh əmə u, Atəm, təmiuvi=pa nimisiən o nətəmimi tēpət, kəni inu in nati asoli. Mətəu nati asoli tapirəkīs, in nəuviriən asoli rəha Uhgīn iətəm in təmean pik kəm nimənin nətəmimi tēpət lan o nafəliən təfagə tərəh rəhalah, kəni nati əha təmuva e nəuviriən rəha iətəmi kətiəh əmə u, Iesu Kristo.

¹⁶ Iəkəni min məmə, nəuviriən asoli rəha Uhgīn iətəm in təmətuati lan kəm nətəmimi, in tol pisin aɡin e nəua təfagə tərəh rəha iətəmi kətiəh əmə əha. Suah u təmōl təfagə tərəh kətiəh əmə, kəni Uhgīn təkəkil muh mələhu nəghatiən lan məmə nətəmimi rəfin otəkeikei motos nalpiniən o rəhalah təfagə tərəh min. Mətəu uərisiɡ, nati əpnəpīn nətəmimi tēpət kəmautol təfagə tərəh tēpət, aupən muvən mətəuarus rəueiu, kəni Uhgīn təməfa nati təuvir aɡin kəm tah, kəni təmōl məmə kitah kotəhruahru e nəhmtīn, kəni rəhatah nalpiniən tikə. ¹⁷ Nīpəhriəniən məmə təfagə tərəh rəha iətəmi kətiəh əmə, Atəm, təmōl nimisiən tətərməniɡ e nətəmimi rəfin, kəni inu nati asoli. Mətəu nati asoli kəti min tapirəkīs məmə, nati iətəmi kətiəh əmə təmōl, inu Iesu Kristo. Nətəmimi rəfin nətəm kautos nəuviriən rəha Uhgīn iətəm in təmətuati əpnəpīn əmə lan kəm lah, kəni motəhatətə məmə Uhgīn tatol ilah kəutəhruahru e nəhmtīn, ilah okotos nəmiəgəhiən itulīn. Kəni ilah Kristo, okotərməniɡ e natimnati rəfin.

5:8 Jon 3:16; 1Jon 4:10   5:9 Rom 1:18; 2:5; Efəs 2:3-5   5:12 Jen 3:6; Rom 6:23   5:13 Rom 4:15   * 5:14 Təfagə rəha Atəm in nəhtiən nəghatiən əhruahru pəhriən rəha Uhgīn. Uərisiɡ, nətəmimi kautol təfagə tərəh, mətəu Uhgīn təməsəghati əhruahru iən kəm lah təhmen e Atəm.   5:14 Jen 3

¹⁸ Əuəh, təfagə tərəh kətiəh əmə rəha Atəm təmol məmə Uhgın təmakil muh mələhu nəghatiən rəha nətəmimi rəfin məmə okotəkeikei motos nalpiniən. Kəni e noliən əhmen-əhmen əmə, nati əhruahru kətiəh əmə rəha Kristo təmol suaru məmə nətəmimi kotəhrun məhuva motəhruahru e nəhmti Uhgın. Kəni nəhruahruian əha, tatol məmə nətəmimi rəfin kotəhrun nosiən nəmiəghəhiən itulın. ¹⁹ Nətəmimi tepət kəməhuva nol təfagə tərəh min mətəu-inu iətəmi əha Atəm təməhti nəuia Uhgın. Mətəu nətəmimi tepət okəhuva motəhruahru e nəhmti Uhgın mətəu-inu iətəmi kəti min, Kristo, təmol nəuia Uhgın.

²⁰ Uhgın təməfa Lou məmə təfagə tərəh otuva mol iahgin, kəni məmə nətəmimi okotəhrun noliən tərəh min rəhalah. Mətəu nian təfagə tərəh təmuva mol iahgin, nəuviriən iətəm Uhgın təmətuati əpnəpən əmə lan təmuva iahgin təhmən min mapirəkis, ²¹ məmə nəuviriən otəri mapirəkis təfagə tərəh min. Təfagə tərəh təmətarmənig e nətəmimi rəfin matiuvı=pa nımisiən e lah. Mətəu rəueiu nəuviriən iətəm Uhgın təmətuati lan kəm tah otarmənig, kəni nəuviriən əha otol məmə nətəmimi okotəhruahru e nəhmti Uhgın, kəni motos nəmiəghəhiən itulın e İesu Kristo rəhatah İərmənig.

6

Nəsanəniən rəha təfagə tərəh ko təsəlis-ərainiən itah

¹ ?Kəni tol lanəha o nati əha, kitah okotəhrəni? Nətəmimi nəuvein okotəni məmə, “Təuvir məmə okotəkeikei əmə e noliən təfagə tərəh mətəu-inu Uhgın otəfa rəhan nəuviriən tepət min kəm tah lan.” ?Mətəu kitah okotəni nəghatiən təhmen e nati u?*

² !Kəpə, təsəhruahruian! Nian təfagə tərəh tətəlkut məmə otiuvı=pən itah tərəh ikin, kəni nikitah təkeikei məhti məmə, təhmen əmə məmə kəməhmis rəkis lan e təfagə tərəh, kəni ko kəsotoliən nəuiən rəueiu. ³ Nəkotəhrun uə kəpə məmə, kəmol bəptais e tah, kəni bəptais əha tətəgətun məmə kitah kəməhuva kətiəh kitah Kristo. Kəni nian Kristo təmimis, təhmen əmə məmə kitah kəməhmis kitah min, u niyətin təni məmə nəmiəghəhiən rəhatah e noliən təfagə tərəh, in təmimis. ⁴ Tol lanəha, nian kəmol bəptais e tah, in təhmen məmə kəməhmis, kəni kitənim itah kitah Kristo. Kəni Uhgın Tate təmosmiəgəh Kristo e nımisiən e nəsanəniən asoli rəhan. Kəni təhmen-əhmen əmə məmə Kristo təmiəgəh min, kitah kotəhrun nitəu-pəniən suaru rəha nəmiəghəhiən vi.

⁵ Tol lanəha mətəu-inu, kəməhuva kətiəh kitah min e nımisiən rəhan, kəni okəhuva min kətiəh kitah min e noliən iətəm Uhgın təmosmiəgəh in lan e nımisiən. ⁶ Kitah kotəhrun məmə nian kəməhti=pən Kristo e niği kəməluau, kəməhti=pən ilah rəhatah nəmiəghəhiən rəha noliən əuas min məmə, otərəkin noliən əuas rəhatah iətəm tolkeikei pik təfagə tərəh, rəhatah nəmiəghəhiən rəha noliən əuas əha təmimis. Kəni təmol məmə təfagə tərəh otəsarmənig mininən e tah, ⁷ mətəu-inu iətəmimi iətəm təmimis, nəsanəniən rəha təfagə tərəh təsarmənig mininən lan.

⁸ Mətəu-inu kəməhmis kitah Kristo, kəni tol lanəha, kotəhatətə məmə okotəmiəgəh kitah min rəueiu, mine nian iətəm təpanuva. ⁹ Kotəhatətə lanəha mətəu-inu kotəhrun məmə Uhgın təmosmiəgəh Kristo e nımisiən, kəni tol lanəha ko təsəmis mininən. Nımisiən təsarmənig mininən lan. ¹⁰ In təmimis mau kətiəh əmə, kəni e nımisiən rəhan təmos rəkis nəsanəniən rəfin rəha təfagə tərəh. Mətəu tətəmiəgəh rəueiu, kəni e nəmiəghəhiən rəhan, in təməmiəgəh məmə otəfəri nərgi Uhgın.

¹¹ Kəni e noliən əhmen əmə əha, nikitəmah təkeikei məhti itəmah məmə nəməhmis e təfagə tərəh. Təfagə tərəh, rəhan nəsanəniən tikə o niuvı-pəniən itəmah. Mətəu e nəmiəghəhiən rəhatəmah əha rəueiu, nikitəmah təkeikei məhti itəmah məmə

5:18 1Kor 15:22   5:19 Aes 53:11   5:21 Rom 6:23   * 6:1 Inu in nati asoli kəti u nətəm İsel kəsotolkeikeiən e nəghatiən rəha Pol. In tətəni məmə Uhgın in tatosmiəgəh iətəmimi e nolkeikeiən rəhan, mətəu səniəmə e natimnati təuvir min nətəmimi kautol. İlah kəutəni məmə nəmə tol lanəha, kəni nətəmimi okotol əpnəpən əmə təfagə tərəh min! Konu, ilah kəutəni məmə nətəligiən rəha Pol təsəhruahruian.   6:3 Kəl 3:27   6:6 Kəl 5:24

nautəmiəgəh e Uhgīn mine nolīan vi mətəu-inu nəmautol kətīəh itəmah Kristo Iesu, kəni nolīan vi əha otləfəri nərgi Uhgīn.

¹² Tol lanəha, sotegəhaniən məmə təfagə tərəh tətarməniḡ e nipətītəmah u nautos rəueiu iətəm otəpanimīs nian kəti. Sotegəhaniən məmə onautol nəuia nətəliḡiən tərəh rəha nipətītəmah. ¹³ Kəni sotegəhan minīən e nipətītəmah min məmə nautol təfagə tərəh lan. Mətəu otegəhan=pən e nəmiəgəhiən rəhatəmah rəfin kəm Uhgīn, mətəu-inu itəmah nətəmimi nətəm Uhgīn təməmkirəkis itəmah e nīmisiən məmki=pən itəmah e nəmiəgəhiən. Kəni otegəhan e nipətītəmah min məmə okotol nolīan min iətəm kotəhruahru e nəhmti Uhgīn. ¹⁴ Tol lanəha mətəu-inu, təfagə tərəh otəsarməniḡiən e təmah mətəu-inu, nəsoatig əhgəliən Lou iətəm təsasiruiən e təmah məmə nəsooliən təfagə tərəh. Mətəu nəutatig əhgəl nəuviriən iətəm Uhgīn tətətuati lan kəm təmah, kəni e nəuviriən əha, in otasiru e təmah məmə nəsooliən təfagə tərəh.

Iol əhrui min rəha nolīan əhruahru

¹⁵ ?Kəni rəueiu iətəni min məmə, kitah okotəhrəni? Nəmə iətəmi kəti otəni məmə, pəh okotol təfagə tərəh mətəu-inu, Lou təsarməniḡiən e tah, mətəu nəuviriən əmə rəha Uhgīn iətəm tətətuati lan kəm tah tətarməniḡ e tah. !Kəpə, təsəhruahruian!†

¹⁶ Nəkotəhrun uə kəpə məmə, nian nəutegəhan=pən e təmah kəm iətəmi kəti məmə nautol nəuiən, kəni itəmah rəhan nol əhrui min, kəni itəmah nol əhrui min rəha iətəmi u nautol nəuiən. Suaru keiu o nitəu-pəniən. E suaru kəti, nəutəhuva motəhmen e nol əhrui min rəha təfagə tərəh, kəni suaru u tatuvən o nīmisiən. Kəni e suaru kəti min, nəutəhuva motəhmen e nol əhrui min rəha nolīan nəuia Uhgīn, kəni suaru u tatuvən o nəhruahruian e nəhmti Uhgīn.

¹⁷ Kitah kəutəni-vivi Uhgīn məmə nati əpnəpīn aupən nəmautol motəhmen e nol əhrui min rəha təfagə tərəh, mətəu uərisig, nəmotəuhlin itəmah məmə onəkotol e nikitəmah rəfin nəgətuniən iətəm iəmətəgətun itəmah lan. ¹⁸ Uhgīn təmitis itəmah e təfagə tərəh, kəni təfagə tərəh, rəhan nəsanəniən tikə o narməniḡiən e təmah. Kəni nəməhuva motəhmen e nol əhrui min rəha nolīan min iətəm kotəhruahru e nəhmti Uhgīn.

¹⁹ Iətəghati e nətəliḡiən min iətəm nətəmimi kotəhrun, inu iol əhrui mine iətəmi asoli, mətəu-inu nətəliḡiən rəhatəmah təsəhmenīən o nəhruniən natimnati rəha Uhgīn. Aupən ikin, nəmotegəhan e nipətītəmah məmə ilah iol əhrui rəha nolīan min iətəm tatol naulisiən əmə, mine iol əhrui rəha nərahīən iətəm tətəri tepət. Mətəu rəueiu otegəhan=pən e lah məmə ilah iol əhrui rəha nolīan iətəm kotəhruahru, kəni nəkəhuva nətəmimi nətəm Uhgīn təmələhu kalin rəkis məmə rəhan min.

²⁰ Nian itəmah nəmautol iol əhrui rəha təfagə tərəh, nolīan iətəm təhruahru e nəhmti Uhgīn təsarməniḡiən e təmah. ²¹ ?Nəuan nəuviriən nak nəmotos e nəmiəgəhiən rəhatəmah e nolīan tərəh min iətəm nətaulis ohni əha rəueiu? !Nəuan nolīan tərəh min əha, in nīmisiən əmə! ²² Mətəu rəueiu, Uhgīn təmitis itəmah e təfagə tərəh, kəni nəməhuva iol əhrui min rəhan, kəni nəuan nəuviriən iətəm nəutəhli, tatit itəmah məmə nəkəhuva nətəmimi rəha Uhgīn e nikitəmah rəfin. Kəni uərisig lan, onautos nəmiəgəhiən itulin. ²³ Tol lanəha, mətəu-inu nətəouiən rəha təfagə tərəh in nīmisiən, mətəu neaniən rəha Uhgīn in nəmiəgəhiən itulin e Kristo Iesu rəhatah Iərməniḡ, kəni Uhgīn tətəan ərəfin nəmiəgəhiən itulin u e nikin aḡiən.

7

Lou təsarməniḡiən e tah

¹ Piak min mine nəuvinik min. Itəmah nəkotəhrun nolīan rəha lou. Lou min kəutarməniḡ e nətəmimi nian ilah kəutəmiəgəh əmə. ² Təhmen e nati u. Nəmə pətan kəti iətəm təmol marit, lou tətəni məmə in rəhan əmə əha iərman nian in tətəmiəgəh. Mətəu nəmə iərman əha timis, kəni lou rəha marit təsaskəlim minīən pətan əha, kəni in təhrun

6:11 2Kor 5:15; Kəl 2:19
6:16 Jon 8:34; 2Pitə 2:19

6:12 Jen 4:7
6:13 Rom 12:1
6:23 Rom 5:12,15

6:14 1Jon 3:6

† 6:15 Afin-to e futnot e Rom 6:1.

nītəu=pən minian iərman pişin kəti. ³ Mətəu nəmə in tatitəu=pən iərman pişin kəti nian rəhan iərman tətəmiəgəh əhanəh, kətəni məmə in tətərəkīn rəhan iərman. Mətəu nəmə rəhan iərman təmimīs, lou əha rəha marit təsaskəlīm minian pətan əha, kəni nati əpnəpin tatitəu=pən iərman pişin, in təsərəkīnīən rəhan iərman aupən.

⁴ Piak min mine nəuvinik min. E noliən əhmen-əhmen əmə, mətəu-inu ninotol kətiəh itəmah Kristo, təhmen əmə məmə itəmah nəmohmīs itəmah min e niği kəməluau. Kəni mətəu-inu nəmohmīs, Lou rəha Mosis təsaskəlīm minian itəmah əha rəueiu. Uhgīn təmītīs itəmah o nītəu-pəniən əhruahru natimnati rəfin ağin e Lou məmə Uhgīn otosmiəgəh itəmah. Kəni itəmah nəkotəhmen=pən əmə e pətan kəti iətəm rəhan iərman in təmimīs, kəni rəueiu in təsoliən marit, kəni in təhrun nītəu-pəniən iərman pişin. Rəhatəmah iərman aupən, in Lou. Mətəu rəueiu, itəmah nəutohtəu=pən iətəmi pişin u Kristo, iətəm Uhgīn təmosmiəgəh e nimisīən. Kəni nəutohtəu=pən in məmə nəkotəu nəuan təuvir, iətəm in noliən təuvir min iətəm kəutisīai Uhgīn.

⁵ Nian nətəligiən tərəh rəha iətəmi^{*} tətərməniğ e tah, nətəligiən tərəh min rəhatah kautiuvī=pən itah məmə okotol noliən tərəh min e niṗətītah. Kəni nian Lou tətəni məmə okəsotoliən noliən tərəh min əha, tol məmə niḱitah tətəhti piḱ noliən tərəh min, kəni kautolkeikei mautil təhmin noliən tərəh min. Tol lanəha, kəmotol təfəgə tərəh tēpət. Kəni nəua təfəgə tərəh min əha, in nimisīən əmə. ⁶ Mətəu rəueiu, kitah kəsotohtəu=pən minian Lou rəha Mosis məmə okotos nəmiəgəhiən itulīn, mətəu-inu təhmen əmə məmə kitah kəmohmīs e Lou əha. Kəni tol lanəha, Lou təsərməniğiən e tah u rəueiu. Kəni rəueiu, kitah iol əhrui min rəha Uhgīn, mətəu kəsotohtəu-pəniən suaru əuas o nītəu-pəniən Lou iətəm in nati kəti əmə iətəm kəmətēi rəkis, mətəu kəutohtəu=pən suaru vi rəha Narmin Rəha Uhgīn.

Lou tatol məmə nətəmiimi kautol təfəgə tərəh

⁷ ?Kəni ko, kitah okotəhrəni? ?Lou in nati tərəh mətəu-inu tatol məmə kitah kautol təfəgə tərəh? !Kəpə, təsəhruahruīən! Mətəu pəhriən, iəu iəkəhrun əmə məmə təfəgə tərəh təhro lanu mətəu-inu Lou tətəgətun iəu lan. Nəmə Lou in təməsəniən məmə iəsoliən noliən rəha nolkeikeiən nati kəti rəha iətəmi pişin, kəni ko iəsəhruniən noliən əha məmə təhro lanu.[†] ⁸ Mətəu təfəgə tərəh təmaskəlīm nəghatiən rəha Lou, mol rəhan lan ioluək, kəni təmol məmə noliən rəha nolkeikeiən nati kəti rəha iətəmi pişin təmuva tēpət e niḱik. Mətəu nəmə Lou təniḱə, kəni təfəgə tərəh rəhan nəsanəniən təniḱə lanəha, təhmen məmə təmimīs.

⁹ Aupən iḱin, nian iəmətəru rəhanəh Lou, niḱik təsəhtiən təfəgə tərəh rəhak, iəmətətiğ vivi əmə. Mətəu nian iəməhrun məmə Lou əha iḱin, kəni nəsanəniən rəha təfəgə tərəh təmuva məmiəgəh məskasik, kəni inəhrun məmə inimīs rəkis, inəha iəu isəu o Uhgīn. ¹⁰ Kəni iəmeruh məmə Lou əha iətəm təmuva məmə otol iətəmiimi təmiəgəh, mətəu niṗəhriənīən təmiuvī=pa əmə nimisīən. ¹¹ Tol lanəha mətəu-inu, təfəgə tərəh təmaskəlīm nəghatiən rəha Lou, mol rəhan lan ioluək, kəni təmeiua lak. Niḱik təməhti məmə nəmə iəmallut o nītəu-pəniən Lou rəha Mosis, kəni iəkos nəmiəgəhiən itulīn. Mətəu inəru rəhanəh noliən, kəni e nəghatiən rəha Lou, iəkəkeikei mimīs o təfəgə tərəh min rəhak. ¹² Tol lanko, iəməgətun məmə Lou tasim təmsipən e Uhgīn, kəni nəghatiən min rəha Lou kəmotəsiṗən e Uhgīn motasim, motəhruahru, motəuvir motasiru e nətəmiimi.

¹³ Kəni nəmə təhro iətəmi kəti otəni məmə, “?Təhro lanu məmə Lou in nati təuvir kəti, mətəu təmol məmə iəmiimīs, inəha iəu isəu o Uhgīn?” !Mətəu kəpə, təsəhruahruīən! Nian iəməhrun nəghatiən rəha Lou iətəm in təuvir, niḱik təmuvən o noliən təfəgə tərəh,

^{7:4} Rom 6:2,11 * ^{7:5} Nətəmiimi rəfin kautol təfəgə tərəh mətəu-inu nətəligiən tərəh rəha iətəmiimi tətətiğ e tah rəfin. Nətəligiən tərəh əha tatiuvī=pən itah məmə kautol təfəgə tərəh. Rəhatah nəsanəniən tikə məmə okəsotoliən təfəgə tərəh motol noliən təuvir. Uhgīn əmə təhrun nəfaiən nətəligiən vi kəm tah. ^{7:6} Rom 8:2; 6:4 † ^{7:7} E nəghatiən min rəha fes 7:7-25, nian Pol tətəni “iəu,” mətəu niṗətī nəghatiən u məmə in tətəghati e nətəmiimi rəfin. ^{7:7} Eks 20:17; Dut 5:21; Jen 3 ^{7:10} Luk 10:28; Lev 18:5; Sam 19:7-10; Esik 20:11; Rom 10:5 ^{7:11} Jen 3:13 ^{7:12} 1Tim 1:8

kəni iəu iəmol təfagə tərəh iətəm nəuan in nīmisiən. Tol lanəha, təfagə tərəh təmol məmə iəkimis. Kəni rəueiu iəkəhrun məmə noliən tərəh mīn rəhak, ilah təfagə tərəh pəhriən. Kəni nian iəmeruh nəghatiən rəha Lou, inəhrun məmə təfagə tərəh in nati tərəh aɡin.

¹⁴ Kitah kotəhrun məmə Lou təmsipən e Uhgīn. Mətəu iəu, iəu iətəmimi əmə. Kəni kətuati lak məmə iəu iol əhrui kəti, kəni təfagə tərəh in rəhak iətəmi asoli. ¹⁵ Nian mīn nəuvein, iəsəhruniən natimnati iətəm iatol, mətəu-inu nati təuvir mīn iətəm iəkolkeikei məmə iəkol, iəsoliən, mətəu iatol əmə nati iətəm iəsolkeikeiən. ¹⁶ Iəkəhrun vivi məmə təfagə tərəh iətəm iatol in nati tərəh, kəni iəsolkeikeiən məmə iəkol. Kəni nian iətətəu tərəh e nīkik o təfagə tərəh u, in nəmtətiən kəti məmə Lou tatol rəhan uək, kəni Lou in nati təuvir kəti. ¹⁷ Tol lanəha, səniəmə iəu iətəm iatol təfagə tərəh mīn, mətəu noliən rəha təfagə tərəh iətəm tətətig e rəhak nətəligiən nian rəfin, tatol məmə iəkol noliən tərəh mīn. ¹⁸ Iəkəhrun məmə nətəligiən tərəh rəhak otəsegəhaniən məmə iəkol nati təuvir kəti. Iəkəhrun in nīpəhriən iən mətəu-inu iəkolkeikei məmə iəkol nati iətəm təuvir, mətəu ko iəsoliən. ¹⁹ Nati nak iatol səniəmə in nati təuvir iətəm iəkolkeikei məmə iəkol, mətəu iatol əmə təfagə tərəh iətəm iəsolkeikeiən məmə iəkol. ²⁰ Kəni nəmə iəkol nati nak iətəm iəsolkeikeiən məmə iəkol, səniəmə iəu pəhriən u iatol, mətəu təfagə tərəh iətəm tətətig lak tatol.

²¹ Tol lanəha, iateruh məmə noliən kəti tatol uək e nəmiəgəhiən rəhak nian rəfin. Noliən əha tol lanəha məmə, nian iəkolkeikei məmə iəkol nati təuvir, mətəu təfagə tərəh uəha iuəkir ohniəu tatiuvi=pən iəu e təfagə tərəh. ²² E nīkik rəfin, iəkolkeikei Lou rəha Uhgīn, ²³ mətəu iateruh mīn lou kəti mīn iətəm tatol uək e nəmiəgəhiən rəhak iətəm tətəluəgin ilau rəhak nəhruniən, məlis iəu, matol məmə iəu iol əhrui rəha təfagə tərəh iətəm tatol uək e rəhak nəmiəgəhiən. ²⁴ !Kəsi, iətətəu tərəh pīk aɡin! Nīpətik tolkeikei məmə iəkol təfagə tərəh. !əui! ?Kəmə pəh otitis iəu e nolkeikeiən tərəh mīn əha iətəm tatit iəu e nīmisiən mol iəu iətətig isəu o Uhgīn? ²⁵ !Pəh kotəni-vivi Uhgīn. Iesu Kristo rəhatah Iərmənig in otol!

Kəni tol lanəha, nəmiəgəhiən rəhak tol mīn lanu məmə, iəu iol əhrui rəha Lou rəha Uhgīn e rəhak nətəligiən vi, mətəu e nətəligiən tərəh rəhak, iəu iol əhrui rəha lou rəha təfagə tərəh.

8

Noliən rəha nītəu-pəniən Narmin Rəha Uhgīn

¹ Kəni nəua nəghatiən rəfin mīn əha tol mīn lanu lan, məmə Uhgīn tətəni məmə kitah kotəhruahru e nəhmtin mətəu-inu kətəhatətə e nati iətəm Kristo təmol o tah. Kəni tol lanəha, Uhgīn ko təsuhien, kəni məsələhu iən nəghatiən məsoliən nalpinien kəti rəha nətəmimi mīn u kəməhuva kətiəh ilah Kristo Iesu, ² mətəu-inu nəsanəniən rəha Narmin, iətəm tətəfa nəmiəgəhiən vi kəm tah e Kristo Iesu, in təmitis itah e nəsanəniən rəha təfagə tərəh mīne nīmisiən. ³ Lou təruru nītisiən lanəha itah, mol itah kotəhruahru e nəhmti Uhgīn mətəu-inu, kitah nətəmimi əmə, kəni rəhatah nəsanəniən tikə o noliən nati iətəm Lou tətəni. !Mətəu nati iətəm Lou təruru noliən, Uhgīn təmol! Inu, təmahli=pa Nətin əhruahru kəni təmuva iətəmimi məhmen e tah.

Kəni Uhgīn təkəkil muh mələhu nəghatiən mol nalpinien o təfagə tərəh iətəm kitah nətəmimi rəfin kautol. In təmol lanəha nian təmol Nətin təmuva sakrifais o təfagə tərəh mīn rəfin rəhatah. ⁴ Uhgīn təmol lanəha məmə, nəghatiən əhruahru mīn rəha Lou okəhuva motol nīpəhriən iən e nəmiəgəhiən rəhatah iətəm kəsotohtəu-pəniən suaru rəha nətəligiən tərəh rəha iətəmimi, mətəu kəutohtəu=pən suaru iətəm Narmin Rəha Uhgīn tətəgətun itah lan.

⁵ Nətəmimi nətəm kəutohtəu=pən nətəligiən tərəh rəha iətəmimi, nətəligiən rəhalah tatuvən əmə o nati iətəm nətəligiən tərəh rəhalah tolkeikei nian rəfin. Mətəu nətəmimi nətəm kəutohtəu=pən noliən iətəm Narmin Rəha Uhgīn tolkeikei, nətəligiən rəhalah tatuvən əmə o nati iətəm Narmin Rəha Uhgīn tolkeikei. ⁶ Nəmə nətəligiən tərəh rəha

^{7:15} Kəl 5:17   ^{7:23} Kəl 5:17; ^{1Pitə} 2:11   ^{7:25} 1Kor 15:57   ^{8:3} Hip 4:15   ^{8:3} Uək 13:37-39; Hip 2:14; 7:18; 10:1-2; Fīl 2:7   ^{8:4} Kəl 5:16,25

iätəm Uhgïn otəpanəfa nian kəti. Kəni rəueiu kəutəhtahnin e nian əhruahru məmə Uhgïn otegəhan=pa ərəfin kəm tah natimnati iätəm təməhli itah ohni. Kəni in otitīs nīpətītah əuas mīn, məfa in vi mīn. ²⁴ Təmətəuəuin e nian Uhgïn təmosmiəgəh itah, kitah kəutələhu=pən əskasik rəhatah nuhuiniən e natimnati mīn əha. Pəhriən, kitah kəsotos əhanəhiən natimnati mīn u. Nəmə kinotos rəkis, kəni kəsotuhuiniən ohni. ²⁵ Mətəu kəutələhu=pən rəhalah nuhuiniən e nati kəti iätəm kəsotos əhanəhiən, kəni motol rəhalah nətəligiən təfəməh məutəhtahnin mautəhtul əskasik.

²⁶ Kəni təhmen məmə noliən rəha nuhuiniən əha tətəsiru e tah, Narmin Rəha Uhgïn tətəsiru e tah e rəhatah nəpəouiən, təhmen lanu məmə, kitah kotəruru məmə nati nak kotəkeiki motəfaki ohni, mətəu Narmin Rəha Uhgïn tətəni rəhatah lan nian kitah kəutehkimiš e noliən kəti iätəm nəghatiən tikə lan. ²⁷ Kəni Uhgïn iätəm in təhrun niki nətəmimi, in təhrun nati Narmin Rəhan tətəni, mətəu-inu Narmin Rəhan tətəfaki e nəfaki mīn tatitəu=pən nətəligiən rəha Uhgïn.

Nətəligiən rəha Uhgïn

²⁸ Kitah kotəhrun məmə, Uhgïn tatol məmə natimnati rəfin iätəm kəutəhuva, inko nati təuvir mīn mine natimnati tərāh mīn, ilah rəfin kəutəhuva o nasiruiən e tah nətəm kotolkeiki Uhgïn, inu kitah nətəmimi nətəm in təmauin e tah e nətəligiən rəhan. ²⁹ Tol lanəha mətəu-inu, aupən aupən agin, Uhgïn tinitəpīn rəkis itah, kəni e nian əha, in təməni məmə noliən rəhatah otuva məhmen e Nətin məmə nətəmimi tēpət okəhuva pian mīn mine nəuviniən mīn, kəni in ilis e tah rəfin. ³⁰ Kəni kitah u in təmaupən məni məmə okəhuva rəhan, in təmauin e tah. Kəni kitah u nətəm təmauin e tah, in təmol itah kotəhruahru e nəhmtin. Kəni kitah u nətəm təmol itah kotəhruahru, in otəfəri məfən nisaiən mine nepətiən əhagəhag rəhan kəm tah.

Nolkeikeiən asoli rəha Uhgïn

³¹ Natimnati mīn rəfin əha kəutəgətun itah məmə, Uhgïn in tətəhtul=pa e tah, matol natimnati rəfin məmə ilah natimnati təuvir mīn e nəmiəgəhiən rəhatah, kəni nati əpnapin əmə nəmə pəh tatol tikimīr kəm tah. ³² In təməsəginien o Nətin əhruahru məmə otimis o tah rəfin, mətəu in təmegəhan əmə lan. Kəni nəmə in təməfa Nətin kəm tah, kəni nati əkəku əmə məmə in otean itah e natimnati mīn rəfin. ³³ ?Pəh təhrun nətə=pa mīn nəghatiən kəti məmə kitah kəmotol tərāh? Iətəmi kəti tikə, mətəu-inu, in Uhgïn iätəm təmol itah kotəhruahru, kitah nətəm in təmitəpīn. ³⁴ ?Kəni pəh təhrun nələhuian nəghatiən məmə kitah kotəkeiki motos nalpiniən? Iətəmi kəti tikə, mətəu-inu Kristo Iesu təmimīs o tah, kəni nati kəti mīn, Uhgïn təmosmiəgəh in e nimisiən. Kəni rəueiu, in tətəharəg e nīkali Uhgïn maru, ikin ima nisaiən mine nəsanəniən, mətəfaki kəm Uhgïn o tah.

³⁵ ?Nak təhrun nələs rəkisiən itah e nolkeikeiən rəha Kristo o tah? ?Nərahien, uə nian iəkis mīn, uə nərahien iätəm nətəmimi kəutol kəm tah, uə nəumis, uə rəhatah nautə tikə, uə ikin tasilə ikin, uə nətəmimi nətəm kəutərəkīn motəhamu kitah? Kəpə. !Nati kəti tikə!

³⁶ Nəmiəgəhiən rəhatah təhmen e nati Nauəuə Rəha Uhgïn tətəni məmə,

“Uhgïn. Nian rəfin, nətəmimi kəutolkeiki məmə okotəhamu itimah o nərgəm.

Itimah iəkotəhmen e sipsip mīn iätəm okəhamu ilah.”

³⁷ Nīpəhriənien, e natimnati mīn ərəfin əha, Kristo iätəm tolkeiki itah, tatol məmə kitah kotəpīrəkis agin. ³⁸ Kəni iəkəhrun vivi agin məmə nati kəti tikə agin təhrun nos rəkisiən itah e nolkeikeiən rəha Uhgïn, inu nimisiən, uə nəmiəgəhiən, uə nagelo mīn, uə iərmīs mīn, uə natimnati iätəm tətəva əha rəueiu, uə natimnati iätəm otəpanuva, uə nəsanəniən mīn rəfin, ³⁹ uə natimnati əpəha ilis, uə natimnati ipai agin, uə nati kəti e natimnati rəfin agin iätəm kotatig, ko ilah rəfin kəsotəhruniən nos rəkisiən itah e nolkeikeiən rəha Uhgïn iätəm kautos e Iərməniəg rəhatah Kristo Iesu.

9

Pol tæmolkeikei pik mæmæ nætəm Isrel okotəhatətə e Kristo

¹ Kəni ræueiu iækolkeikei mæmæ iækəghati e rəhak mīn nætəmimi u nætəm Isrel, mæmæ ilah tepət kəmotəpəh Kristo.

Iatəni pəhriən mətəu-inu itimlau Kristo kətiah əmə, iəseiuəiən. Rəhak nətəligiən tətəni mæmæ nati u iətəni in nīpəhriən, kəni Narmin Rəha Uhgīn tətəgəhan lan. ² Nīkik təmitəgīt kəni mətəhmə pik o lah nian rəfin. ³ Nəmə iəu iækəhrun nosiən nalpiniən mine niəməha rəha Uhgīn, kəni inu otasiru e nətəmimak mīn mæmæ okotəhatətə e Kristo, kəni nīkik tagiən əmə. Nīpəhriən, nīkik tagiən nəmə Uhgīn otos rəkis iəu e Kristo iətəm iækolkeikei pik, nəmə in otasiru e nətəmimak mīn mæmæ okotəhatətə lan. Iəkəni nəghatiən u, “nətəmimak mīn,” mətəu-inu e nīpətīn, ilah nətəm Isrel təhmen lak. ⁴ Ilah nətəm Isrel, kəni natimnati təuvīr mīn u rəhalah: Uhgīn təməhli ilah mæmæ nenətīn mīn, kəni təmol əpu rəhan nepətīən əhagəhag kəm lah, kəni məfən mīn nəniəskasikiən mīn rəha nasiruian,* kəni məfən mīn Lou kəm lah, mine nəfakiən əpəha e Nimə Rəha Uhgīn, mine nəniəskasikiən mīn. ⁵ Kəni tīpilah mīn, ilah nətəmi asoli mīn rəha Uhgīn aupən, kəni e nīpətīn ikin, Kristo təmsipən e lah, kəni in Uhgīn iətəm in ilis e natimnati rəfin, iətəm okotəni-vivi əmə kətan naunun tikə. Əuəh.†

Suaru iətəm Uhgīn təmitəpīn nətəmimi lan

⁶ Nətəm Isrel kəməsotəhatətəiən e Kristo, mətəu nolīən əha təməsoliən mæmæ nəghatiən rəha Uhgīn təmei.‡ Nətəmimi rəfin nətəm kəutəni mæmæ Jekəp in kəha tərah rəhalah, ilah kəutəni mæmæ ilah nətəm Isrel§. Mətəu səniəmə ilah rəfin u iətəm Uhgīn tətəni mæmæ ilah nenətīn mīn, nətəmimi pəhriən rəha Isrel. ⁷ Kəni e nolīən əha inəha, ilah nətəm kəmotəpən e Epraham, ilah səniəmə nətəmi pəhriən rəha Epraham. Mətəu Uhgīn təməni kəm Epraham mæmæ, “Namipīn əhruahru otsipən e nira Aisək.” ⁸ Nīpətī nati u mæmæ, ilah u kəmotəpən e Epraham səniəmə ilah rəfin nenətī Uhgīn mīn. Mətəu nenətī Uhgīn pəhriən, ilah nətəmimi nətəm kəmotair e nəniəskasikiən rəha Uhgīn. Kəni ilah u namipī Epraham pəhriən. ⁹ Tol lanəha mətəu-inu Uhgīn təməni əskasik kəm Epraham lanu, “E nian əhruahru lanu e nu iətəm tətəva, oiəkətəlig=pa, kəni Serə tinələs rəkis nətīn kəti iərman.”

¹⁰ Mətəu nəghatiən təsoliən naunun u ikinu. Nətī Serə u Aisək təmit Rəpekə, kəni in təmələs mil-mil keiu. Rəhalau tatə u Aisək, kəha tərah rəha nətəm Isrel. ¹¹ Mətəu nian mil-mil mil u kəməsuair əhanəhiən, kəni məsuol əhanəhiən nati kəti iətəm təuvīr uə tərah, Uhgīn təməni=pən nəghatiən kəti kəm Rəpekə. Kəni nəghatiən u tətəgətun vivi mæmæ Uhgīn tətītəpīn nətəmimi tatītəu=pən əmə rəhan nətəligiən, ¹² mətəu səniəmə kitah kəmotol nati təuvīr kəti uə nati tərah kəti. Uhgīn təməni kəm Rəpekə mæmæ, “Nətīm iətəmi asoli, otol əhruiin kəm nətīm in əkəku lan.” ¹³ Kəni inu tatītəu=pən əmə nəghatiən e Nauəuə Rəha Uhgīn iətəm tətəni mæmæ, “Iəmitəpīn Jekəp, mətəu iəməpəh Iso.”*

¹⁴ ?Okotəhrəni əha ræueiu? ?Okotəni mæmæ nolīən rəha Uhgīn təsəhruahruian? !Kəpə! Kəotəhrun mæmæ in tatol təhruahru. ¹⁵ Uhgīn təməni kəm Mosis mæmæ, “Iəu pisin əmə iəkītəpīn nətəmimi nətəm oiəkəsək əhruiin ilah,

9:3 Eks 32:32 9:4 Eks 16:10; 24:15-18; 33:12-23; 40:34-38 * 9:4 Nəniəskasikiən rəha nasiruian nəuvein tol lanu lan: (Noa) Jen 9:8-17; (Epraham) Jen 12:2-4; 15:9-21; 17:1-27; (Isrel) Eks 19-24; (Finehas) Nam 25:10-13; (Tefīt) 2Saml 7:5-16; (Isrel — in vi) Jer 31:31-34. † 9:5 Ikin mīn tepət e Niutestimin, Pol tətəni-vivi Uhgīn nian təni mæmæ tətəuvin mīn nikin tətəhti in, təhmen e Rom 7:25; 8:31-39; 11:33-36. ‡ 9:6 Uhgīn təməniəskasik kəm Epraham, Aisək, mine Jekəp mæmæ namipīn tərah mīn rəhalahal okotos nəuviriən mīn rəha Uhgīn. Nəuviriən mīn əha kəməhuva pəhriən e Iesu Kristo nian nətəmimi kəutəhatətə lan. § 9:6 Isrel in nərgin kəti mīn rəha Jekəp. 9:7 Jen 21:12 9:8 Kəl 4:23 9:9 Jen 18:14 9:12 Jen 25:23

* 9:13 Nəghatiən əhruahru rəha Kris tətəni mæmæ, “Imolkeikei Jekəp, mətəu iəməməki e Iso.” Mətəu nīpətīn mæmæ Uhgīn təmitəpīn Jekəp mæmæ in otol rəha nəniəskasikiən lan.

9:13 Mal 1:2-3

kəni iəu pişin əmə iəkitəpən nətəmimi nətəm oiəkol nəuviriən kəm lah.”

¹⁶ Kəni tol lanəha, kitah kəsotosiən nəniəskasikiən rəha Uhgın o nati kəti iətəm kautol, təhmen məmə kautolkeikei pik in, uə təhmen məmə kitah kautol uək ohni, kəpə. Kautos əmə e nasəkəhruiniən rəha Uhgın. ¹⁷ E Nauəuə Rəha Uhgın, in tətəni kəm Fero, kig rəha Ijip məmə, “İəmləfəri ik o nati kətiəh əmə məmə nətəmimi okotafu rəhak nəsanəniən e nəmiəgəhiən rəham, məmə nətəmimi okotəni pətigəm nərgək e nitənimtəni min rəfin.”

¹⁸ Kəni niyəti nati u məmə, Uhgın rəhan nasəkiən tepət o nətəmimi nəuvein mətəu-inu in aru tolkeikei məmə otol lanəha. Kəni in tatol nətəmimi nəuvein məmə ilah kotəpəh nətəuiən rəhan nəghatiən mətəu-inu in aru tolkeikei məmə otol lanəha.

¹⁹ Mətə nəmə itəmah kəti otətapuəh ohniəu məmə, “Nəmə Uhgın tatol nətəmimi nəuvein məmə ilah kotəpəh nətəuiən rəhan nəghatiən, kəni ilah okotəkeikei motol lanəha. ?Kəni təhro Uhgın tətəni məmə ilah kəmotol təfagə tərəh?” ²⁰ Mətəu pəh iəkəni kəm ik məmə, ik iətəmimi əmə. Təhro nətagət rəkis əsanən e nəghatiən rəha Uhgın. Nikitəmah təhti-to. Nilosi nati kəmol e nəuanəriəpig†, ko təsəniən kəm iətəmi təmol məmə, “Nəməhro mol iəu məmə iəkol lanu lan?” ²¹ İətəmimi iətəm təmol natimnati e nəuanəriəpig, in təhrun nosiən nəuanəriəpig kəti mol nosinati lan keiu, kəti iətəm təuvir rəha noliən lafet, kəni kəti min rəha uək əpnəpən əmə.

²² Kəni Uhgın təhrun nitəu-pəniən noliən əha e nətəmimi. Nəmə in tolkeikei, in təhrun noliən ilah məmə otərəkin ilah. In tolkeikei məmə otol pətigəm məmə niəməha tatol o təfagə tərəh, kəni in otol nalpiniən asoli kəm nətəmimi nətəm kautol təfagə tərəh. Mətəu nati əpnəpən in tatol lanəha, rəhan nətəligiən təfəməh məsol uəhaiən nalpiniən kəm lah nətəm kautol məmə nikiən otahmə. ²³ Rəhan nətəligiən təfəməh lanəha məmə in otol pətigəm nəuviriən asoli rəhan kəm nətəmi min u nətəm in tolkeikei məmə rəhan nasəkiən otepət o lah. In təmol əpenə-penə ilah əpən əpən əgin məmə ilah okotətig e nəuviriən rəha Uhgın əpəha e nəgəu e neai. ²⁴ İnu kitah rəfin nətəm in təmitəpən, kəni səniəmə nətəm İsrəl əmə, mətəu Nanihluə min. ²⁵ Təhmen əmə e nati nak Uhgın təməni e Nauəuə u rəha Hoseə məmə,

“Nətəmi min əha u səniəmə rəhak min nətəmimi,
iəkauin e lah məmə, ‘rəhak min nətəmimi.’
Kəni nətəmimi nətəm iəməsolkeikeiən ilah əpən,
iəkauin e lah məmə, ‘nətəmimi nətəm iəkolkeikei.’

²⁶ Kəni ikinu əhruahru, iətəm iəməni kəm lah məmə, ‘İtəmah səniəmə rəhak min nətəmimi,’
nətəmimi okotəuən e lah məmə, ‘İlah nənəti Uhgın iətəm tətəmiəgəh.’ ”

²⁷ Kəni iəni Aiseə təmətəghati e nətəm İsrəl min e nian tətəni pətigəm məmə,
“Nati əpnəpən nəmə nətəm İsrəl tepət təhmen e niyəkil e nikali nitəhi, mətəu Uhgın otosmiəgəh əmə ilah nəuan nəuvein, ²⁸ mətəu-inu İərməniğ in otol rəfin uəhai əmə rəhan nəghatiən o nəfəniən nalpiniən kəm nətəmimi e nitənimtəni min.”

²⁹ Kəni təhmen e nəghatiən iətəm iəni Aiseə təməni əpən məmə,
“Nəmə İərməniğ Əsanən Pək Əgin in təsegəhaniən e tah məmə rəhatah kəti niyə otəmiəgəh, kəni kitah kəməhuva motəhmen e nətəm Sotəm mine Kəmorə iətəm in təməh-apis lah.”

Nətəm İsrəl kəməsotəhatətəiən

³⁰ ?Niyyəti nəghatiən min u nak? Niyyətin tol lanu məmə, Nanihluə min nətəm kəsotalkut əskasikiən məmə okotəhruahru e nəhmti Uhgın, Uhgın təmol ilah kotəhruahru e nəhmtin e nəhatətəiən rəhalah. ³¹ Mətəu nətəm İsrəl kəmotalkut pik e suaru rəha nitəu-pəniən Lou məmə ilah okotəhruahru e nəhmti Uhgın. Mətəu ilah kəsotəhruahru. ³² ?O nak? Mətəu-inu ilah kəmotalkut pik məmə okotəhruahru e nəhmti Uhgın e noliən təuvir min rəhalah, mətəu kəsotohtəu-pəniən suaru rəha nəhatətəiən. İlah kətoh pikin “Kəpiel Rəha Noh Pikiəniən.” ³³ İnu təhmen e Nauəuə Rəha Uhgın iətəm

9:15 Eks 33:19   9:16 Efəs 2:8   9:17 Eks 9:16   † 9:20 Əpəha İsrəl, kəmotol sospən mine pilet mine pətəl mine e nəuanəriəpig.   9:20 Aes 29:16; 45:9   9:21 Jer 18:6   9:25 Hos 2:23   9:26 Hos 1:10   9:28 Aes 10:22,23   9:29 Aes 1:9   9:32 Aes 8:14

tətəni məmə,

“!Oteruh-to! Iəmaharu Kəpiel kəti əpəha Jerusiləm[‡] məmə nətəmimi okotoh pikin, in Kəpiel iətəm otol ilah kotəmei.

Mətəu iətəmimi iətəm tətəhatətə e Iətəmi əha[§], ko in otəsaulisən nian təhtul e nəhmti Uhgın.”

10

¹ Piak min mine nəuvinik min. Iəkolkeikei pik məmə Uhgın otosmiəgəh nətəm Isrel, kəni nian rəfin iətəfaki ohni. ² Iəu iətəni pətigəm kəm təmah məmə ilah kəutalkut pik o noliən natimnati iətəm otol niki Uhgın tagiən. Mətəu noliən rəhalah təsisipəniən e nəhruniən iətəm təhruahru. ³ Ko ilah kəsotohtəu-pəniən suaru rəha Uhgın məmə ilah okəhuva motəhruahru e nəhmtin, mətəu-inu ilah kotəruru suaru rəhan, kəni motalkut məmə okotohtəu-pən rəhalah aru suaru, suaru rəha nitəu-pəniən Lou. ⁴ Lou təmarkut pau məmə tol itah kotəhruahru e nəhmti Uhgın, mətəu e suaru u təruru noliən. Mətəu Kristo təmol naunun e suaru u. In təmol suaru təuvir məmə nətəmimi rəfin nətəm kəutəhatətə əmə lan, ilah rəfin okotəhruahru e nəhmti Uhgın.

Nəmiəgəhiən iətəm Uhgın tətəfa, in rəha nətəmimi ərəfin.

⁵ Mosis təmətəi nəghatiən kəti o suaru rəha nitəu-pəniən Lou məmə iətəmi kəti tuva məhruahru e nəhmti Uhgın. In təməni məmə, “Iətəmimi iətəm tatol natimnati rəfin agin iətəm Lou tətəni, in otos nəmiəgəhiən itulin.”

⁶ Mətəu suaru rəha nəhatətəiən məmə iətəmi kəti tuva məhruahru e nəhmti Uhgın təpiə əmə, məmə kitah kəsotoliən nati kəti mətəu-inu Kristo tinol rəkis rəfin. Təhmen e Nauəuə Rəha Uhgın iətəm tətəni məmə, “Səniəmə nəkəkeikei muvən e negəu e neai,” məmə onəkəsəl e Kristo mələs meiuaiu muva məmə otasiru lam. ⁷ Kəni tətəni min məmə, “Səniəmə nəkəkeikei muvən əpəha ipai ikin ima nətəm kəmohmis,” məmə nəkəfətigəm Kristo mol təmiəgəh min e nimisiən. Nipəhriənən. Uhgın tinol rəkis natimnati min əha. ⁸ ?Mətəu, tətəni min nak? Tətəni məmə, “Nəghatiən Rəha Uhgın in iuəkir əmə ohnik. In əpəha e nohlim mine niki.” Nəghatiən u in nəghatiən rəha nəhatətəiən iətəm iəutəni pətigəm.

⁹ Tol lanəha mətəu-inu, nəmə nəkəni pətigəm e nohlim məmə Iesu in Iərməniğ, kəni nəmə nəkəhatətə e niki məmə Uhgın təmosmiəgəh in e nimisiən, kəni Uhgın otosmiəgəh ik. ¹⁰ Kəni inu nipəhriənən lanəha mətəu Uhgın tatol iətəmimi kəti tətəhruahru e nəhmtin nian iətəmi əha tətəhatətə pəhriən lan e niki. Kəni Uhgın tatosmiəgəh iətəmimi kəti nian in tətəni pətigəm e nohlin məmə Iesu in Iərməniğ rəhan. ¹¹ Təhmen e Nauəuə rəha Uhgın iətəm tətəni məmə, “Nətəmimi rəfin nətəm kəutəhatətə e iətəmi əha, ilah okəsotaulisən nian okotəhtul e nəhmti Uhgın.”

¹² Nəghatiən əha rəha nətəmimi rəfin, nati əpnəpin nəmə ik iətəm Isrel, uə Ianihlua kəti, mətəu-inu Iərməniğ kətiəh əmə u tətərməniğ e nətəmimi rəfin, mətətuati e rəhan nəuviriən kəm nətəmimi rəfin nətəm kəutətapuəh ohni. ¹³ Təhmen e Nauəuə Rəha Uhgın iətəm tətəni məmə, “Nətəmimi rəfin nətəm kotəuin e nərgi Iərməniğ məmə otosmiəgəh ilah, in otosmiəgəh ilah.”

¹⁴ ?Mətəu nətəmimi okotəhro motəuin e Iərməniğ o nosmiəgəhiən ilah, nəmə kəsotəhatətəiən lan? ?Kəni okotəhro motəhatətə lan nəmə kəsotətəuiən nanusiən lan kəti? ?Kəni okotəhro motətəu nanusiən nəmə iətəmi kəti təsəni pətigəmiən kəm lah? ¹⁵ ?Kəni nətəmimi okotəhro motəni pətigəm nanusiən təuvir nəmə Uhgın təsahli-pəniən ilah? Təhmen e Nauəuə Rəha Uhgın iətəm tətəni məmə, “!In nati təuvir agin nian iətəmi kəti tətəuə o nəni pətigəmiən nanusiən təuvir!”

[‡] 9:33 Nəghatiən əhruahru rəha Kris tətəni məmə Saion. “Saion” in nərgin kəti min rəha Jerusiləm. [§] 9:33 “Kəpiel” u mine “Iətəmi” kətuəgəgun Kristo. 9:33 Aes 8:14; 28:16 10:5

Lev 18:5 10:6 Dut 30:13 10:7 Dut 30:13 10:8 Dut 30:14 10:11 Aes 28:16 10:12 Efəs 3:8 10:13
Joel 2:32 10:15 Aes 52:7

¹⁶ Kəni nīpəhriənīən, nətəm Isrel mine Nanihluə mīn kīnotətəu rəkis nanusiən u. Mətəu səniəmə nətəm Isrel rəfin nətəm kəmos e nikilah nanusiən təuvir. Təhmen e nəghatiən iətəm Aiseə təmətēi mēmə, “Iərməniġ, nətəmimi təkəku əmə kəmotəni nīpəhriənīən e nəghatiən rəhatimah.” ¹⁷ Kəni tol lanəha, nəhatətəiən tatsipən e nati iətəm natətəu, kəni nati iətəm natətəu tatsipən e nanusiən iətəm kətəni e Kristo.

¹⁸ ?Mətəu iəkətapuəh mīn mēmə, ilah kəmotətəu uə kəpə? Əuəh, kəmotətəu. Nauəuə rəha Uhgīn tətəni mēmə,
“Nəghatiən təmuvən ikin mīn rəfin e nītənimtəni mīn,
təmuvən ikin mīn rəfin aġin.”

¹⁹ ?Kəni iəkətapuəh əmə o nati kəti mīn mēmə, nətəm Isrel kəmotəhrun, uə kəpə? Əuəh, kəmotəhrun. Mosis təmaupən mēni mēmə,
“Iəkol itəmah nəkotetət nətəmimi e nītəni əpnəpīn əmə iətəm iəkol təuvir kəm lah,
kəni iəkol niəməha tol itəmah mətəu-inu iəkol təuvir kəm nītəni mīn iətəm kəmo-
təlməli.”*

²⁰ Kəni uərisiġ Aiseə təsəġiniən o nəniən mēmə,
“Nətəmimi nətəm kəsotəsaliən lak, kəmoteruh iəu;
Nətəmimi nətəm kəsotətəpuəhiən lak, iəmol pətəġəm aru iəu kəm lah.”

²¹ Mətəu Aiseə təməni nəghatiən rəha Uhgīn kəm nətəm Isrel mēmə,
“E nian rəfin, nian rəfin, iəmuahru e nəhlmək mēmə iəkəsiru e təmah,
itəmah nətəm nautəhti nəuiak mətəuhlin nəmtəhtəmah kəm iəu.”

11

Uhgīn tətəsəkəhruiən əhanəh nətəm Isrel

¹ Pəh iəkətapuəh o nəghatiən kəti e nətəm Isrel. ?In pəhriən uə kəpə mēmə Uhgīn təməuhlin nəmtəhn o rəhan nətəmimi? !Kəpə! Oteh-to iəu. In təməsəuhliniən nəmtəhn kəm iəu u iətəm Isrel, iatsipən e Epraham, nīrə rəha Benjəmin. ² Aupən aupən aġin, Uhgīn təmitəpīn nətəm Isrel mēmə in otolkeikei ilah, kəni ilah okəhuva rəhan mīn nətəmimi. Kəni in təməsəuhliniən nəmtəhn kəm lah. Nəkotəhrun uə kəpə mēmə nati nak Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni e Elaiġ. In təmətapuəh əskasik o Uhgīn mətəni pətəġəm nərahīən iətəm Isrel təmol. ³ In təni mēmə, “Iərməniġ, kəmotəhamu rəham iəni mīn motəh-əuaris-əuaris rəham oltə mīn. Kəni iəu pišīn əmə iətətiġ, kəni mətətalkut mīn mēmə okotəhamu iəu.”

⁴ ?Mətəu Uhgīn təməni=pən nak kəm in? In təməni mēmə, “Iətəskəlim nətəmimi səpīn-tausīn mēmə rəhak mīn, nətəm kəsotəfakiən kəm uhgīn eiūə u Paal.”

⁵ Kəni təhmen əmə əha rəueiu, nətəm Isrel nəuan nəuvein əha ikin nətəm Uhgīn təmitəpīn ilah e rəhan nəuviriən. ⁶ Kəni mətəu-inu Uhgīn tatosmiəġəh ilah e nəuviriən rəhan, kəni təməsolīən e natimnati təuvir mīn iətəm ilah kautol. Mətəu nəmə təmosmiəġəh ilah mətəu-inu ilah kautol natimnati təuvir mīn, kəni nəuviriən iətəm Uhgīn tətətuati lan kəm lah, in tikə, təhmen mēmə tətətəu əmə ilah o rəhalah uək.

⁷ ?Kəni təhro? Nətəm Isrel tēpət kəmotəsəl pik o suaru rəha nuvaiən məhruahru e nəhmti Uhgīn, mətəu kəməsotosiən. Mətəu ilah Uhgīn təmitəpīn ilah, kəmos. Mətəu ilah rəfin kəməsotosiən, Uhgīn təmol ilah mēmə kotəpəh nətəuiən rəhan nəghatiən.

⁸ Təhmen əmə e iətəm Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni mēmə,
“Kəni mətəuərus=pa u rəueiu, Uhgīn təmol mēmə nətəliġiən rəhalah tətəpīli alu,
kəni mol mēmə nəhmtilah tēpis,
kəni mol mēmə nīpəġtəġiləh talu.”

⁹ Kəni Kig Tefit təməni mēmə,

10:16 Aes 53:1   10:18 Sam 19:4   10:19 Dut 32:21   * 10:19 Nīpəhriənīən, nətəm Isrel kəmotəhrun nəghatiən rəha Uhgīn, mətəu ilah kəməsolkeikeiən mēmə okotətəliġ lan. Kəni tol lanəha, Uhgīn təməfən nəghatiən kətīəh əmə kəm Nanihluə mīn mēmə in otol nətəm Isrel kotetət ilah ohni.   10:20 Aes 65:1   10:21 Aes 65:2   11:1 1Saml 12:22; Sam 94:14; Fīl 3:5   11:3 1King 19:10   11:4 1King 19:18   11:6 Kəl 3:18   11:8 Dut 29:4; Aes 29:10

“Pəh nauəniən rəhalah tepət otuva məhmen e nəuanikulu kəti, iətəm otəh-ərain ilah, mol ilah kotəni məmə natimnati rəfin təuvir əmə. Pəh rəhalah natimnati təuvir okəhuva kəpiel kəti rəha noh pikiniən mine nalpiniən kəm lah.

¹⁰ Pəh nəhmtilah tapinəpu məmə kəsoteruhiən nati, Pəh nəkau e lah təgəu aɡin e nərahien rəhalah nian rəfin.”

Suaru rəha Uhgın

o nosmiəgəhiən Nanihluə min

¹¹ ?Kəni iəkətapuəh min məmə, nətəm Isrel kəmotəh pikin motəmei motorin məmə ko kəsotəhtul minien? !Kəpəl! O rəhalah nəmkarəpəniən, Uhgın təmol suaru o nosmiəgəhiən Nanihluə min məmə otol nətəm Isrel kotetət nətəmimi min əha, kəni motolkeikei rəhan nəuviriən. ¹² !Tol lanəha, nəmə Nanihluə min kəmotəh nəuviriən rəha Uhgın mətəu-inu nətəm Isrel kəmotəpəh nosmiəgəhiən rəha Uhgın, kəni nətəm Isrel rəfin nətəm Uhgın təmitəpin rəkis, nian ilah okotəhatətə e Kristo, nəuviriən rəha Uhgın otuva mepət!

¹³ Rəueiu iətəghati kəm təmah Nanihluə min. Mətəu-inu iəu aposil rəhatəmah Nanihluə min, iəu iətəni-vivi rəhak uək ¹⁴ məmə, iəu iəkəkol mətə nətəmimak min nətəm Isrel kotetət Nanihluə min ohni, kəni e nolien əha Uhgın otosmiəgəh nəuvein. ¹⁵ Nian Uhgın təməuhlin nəmtahn o nətəm Isrel, kəni in məmki=pa Nanihluə min kəhuva məmə rəhan niəli min. Mətəu nian in otos nətəm Isrel kəhuva min ohni, inu in nati asoli kəti, təhmen e nətəm kəməhmis kəmotəmiəgəh min. ¹⁶ Nəmə nətəmimi kətələhu kalin nəve pīret rəha nauəniən vi məmə rəha Uhgın, kəni pīret apiəpiə, in min rəha Uhgın.* Kəni e nəghatiən rəha niɡi, nəmə nəukətin rəha Uhgın, kəni nəhlmin min, ilah min rəha Uhgın. Nəghatiən u, niəpətin təni məmə nəmə Epraham mine mipin min aupən, ilah rəha Uhgın, kəni niəmənin min rəhalah, ilah min rəha Uhgın.

¹⁷ Mətəu nəhlmi niɡi min nəuvein rəha nasumiən lan, Uhgın təmatgəhli rəkis, inu təhmen e nətəmimi nəuvein rəha Isrel. Kəni itəmah Nanihluə min, nəkotəhmen e nəhlmi niɡi u olif əpnəpin min e niəkinati. Uhgın təmilpin itəmah e nəukəti niɡi məmə nəkotos niəmilah, kəni rəueiu nəkotos nəuviriən iətəm Uhgın təməniəkis kəm Epraham mine nətin min u in nəukəti niɡi.† ¹⁸ Mətəu itəmah Nanihluə min, nəsotəghati əuvsaniən məmə Uhgın təmilpin itəmah e niɡi iətəm təmatgəhli rəkis ikin, u təhmen e nətəm Isrel nəuvein. Sotaluiən məmə nəukəti niɡi tətəugin itəmah, mətəu səniəmə itəmah nəhlmi niɡi nətaugin nəukəti niɡi.

¹⁹ Kəni nəmə iətəmi kəti otəfəri ohni məni məmə, “Uhgın təmatgəhli rəkis nəhlmi niɡi min nəuvein məmə otilpin iəu iəkəkos niəmilah.” ²⁰ In niəpəhriənien, mətəu tətətgəhli rəkis ilah mətəu-inu kəsotəhatətəien e Uhgın. Kəni itəmah nəkotəpeir=pən e nəukəti niɡi e nəhatətəien əmə rəhatəmah. Kəni tol lanəha sotəgət-əfəriən ohni, mətəu itəmah nəkotəkeikei motəgin, ²¹ mətəu-inu Uhgın təmatgəhli rəkis nəhlmi niɡi nəuvein lanəha, kəni nəmə nəsotəkeikeien o nosien nəhatətəien əskasik lan, kəni in otətgəhli rəkis itəmah.

²² Otətəlig e nolien pəti mil rəha Uhgın kəm nətəmimi: in tatol təuvir kəm nəuvein, kəni mətələhu nəghatiən əskasik kəm nəuvein min. In təmələhu nəghatiən əskasik o nətəmimi nətəm kəmotəhti nəuiən, mətəu in tatol təuvir kəm təmah, nəmə nəkotəkeikei məutəhatətə lan e rəhan nəuviriən. Mətəu nəmə nəkotəpəh nəhatətəien lan, kəni in otətgəhli rəkis min itəmah. ²³ Kəni nəmə nətəm Isrel kohtəlig=pa min məutəhatətə e Uhgın, kəni in otilpin min ilah e nəukətin, mətəu-inu tatos nəsanəniən o nolien lanəha.

²⁴ Kəni niəpəti nəghatiən u məmə, itəmah Nanihluə min, itəmah nəkotəhmen e nəhlmi

11:10 Sam 69:22,23 11:11 Uək 13:46 * 11:16 Nəghatiən u rəha pīret tatsipən e Oltestimin. In tətəghati e nian kautos nauəniən vi e nasumiən. Nətəmimi kautol pīret lan, kəni motaupən məutəfən nəve pīret nəuvin kəm Uhgın. Kəni in tətəgətun məmə pīret apiəpiə, in min rəha Uhgın, kəni ilah kotəhrun nuniən. Nam 15:20 † 11:17 Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, “Kəni rəueiu, nautos nəhu niɡi təuvir rəha nəukəti niɡi u olif.” 11:17 Efəs 2:11-19 11:22 Jon 15:2,4

nigi u olif əpnapin e nikinati iətəm Uhgın təmətəi rəkis, kəni mılpin=pən e nigı u olif e nasumiən rəhan. Noliən əha səniəmə noliən əhruahru kəti rəha nigı, o nosiən nəhlmi nigı pisin kəti mılpin=pən e nigı pisin kəti. Mətəu nətəm Isrel, kotəhmen e nəhlmi nigı u olif əpəha e nasumiən. Kəni rəueiu timətiğ məmə Uhgın otılpin min ilah e nəukətilah əhruahru.

Nasəkiən rəha Uhgın tepət

o nətəmimi rəfin

²⁵ Piak min mine nəuvinik min. İəkolkeiki məmə nəkotəhrun nati oneuən u məmə, itəmah nəsotəfəri pikien itəmah. Uhgın təmol məmə nətəm Isrel nəuvein kəmotəpəh nətəuiən rəhan nəghatiən. Mətəu noliən əha otətətiğ əmə mətəuarus=pa Nanihlua min rəfin nətəm Uhgın təmitəpin, ilah okotəhatətə lan. ²⁶ Kəni e noliən əha, Uhgın otosmiəğəh rəfin nətəm Isrel. Təhmen əmə e nati Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “İətəmi otosmiəğəh nətəmimi otsipən e nətəm Isrel;‡ in otos rəkis noliən tərəh rəha nətəm Isrel.

²⁷ Kəni inu nəniəskasikiən rəha nasiruiən rəhak kəm lah məmə iəkafəl rəkis təfəgə tərəh rəhalah.”

²⁸ Nətəm Isrel kəmotəpəh nanusiən təuvir rəha İesu Kristo, kəni tol lanəha, ilah kəməhuva tikimir min rəha Uhgın. Mətəu nati u in o nəuviriən rəhatəmah mətəu-inu rəueiu, Uhgın təməfinə rəhan nəuviriən kəm təmah Nanihlua min. Mətəu Uhgın tatolkeiki əhanəh nətəm Isrel mətəu-inu in təmitəpin ilah, kəni ilah nırə rəha Epraham, Aisək, mine Jekəp. ²⁹ Tol lanəha mətəu-inu, nian Uhgın təmitəpin rəkis nətəmimi kəni mol təuvir kəm lah, ko in təsəuhlin miniən e rəhan nətəliğin. ³⁰ İtəmah u Nanihlua min, aypən nəmutəhti nəuia Uhgın. Mətəu rəueiu, Uhgın təmasək o təmah mətəu-inu nətəm Isrel kəmotəhti nəuiən. ³¹ Kəni təhmen-əhmen əmə, nətəm Isrel kəmotəhti nəuia Uhgın rəueiu, məmə nasəkəhruiən rəha Uhgın təhrun nepətiən o lah. Tol lanəha mətəu-inu rəueiu ilah kauteruh məmə nasəkiən rəha Uhgın tepət o lah, kəni mətə ilah okotolkeiki məmə Uhgın otol min lanəha e lah. ³² Nətəmimi rəfin kəutəhti nəuia Uhgın, kəni in tatol məmə rəhalah noliən tərəh tətəskəlim ilah. In təmol lanəha məmə rəhan nasəkiən otepət o lah ərəfin.

Noliən rəha Uhgın in təuvir agin

³³ !Otafu-to! !Nəuviriən rəha Uhgın o nətəmimi, mine nətəliğin rəhan mine nəhruniən rəhan, ilah rəfin kotepət agin! Kitah kotəruuru agin noliən rəha nətəliğin rəhan, mine rəhan suaru min. Inu təhmen=pən əmə e Nauəuə Rəha Uhgın iətəm tətəni məmə,

³⁴ “İətəmi kəti tikə təhrun natimnati iətəm tətətiğ e nətəliğin rəha Uhgın.

Kəni iətəmi kəti tikə iətəm təhrun nəfəniən nəghatiən kəti məmə otasiru e Uhgın.”

³⁵ “İətəmi kəti tikə iətəm təhrun nəfən aruiən nati kəti rəhan kəm Uhgın mətəu-inu, natimnati rəfin agin rəha Uhgın rəkis.”

³⁶ Tol lanəha mətəu-inu Uhgın təmol natimnati rəfin, kəni natimnati rəfin kəutətiğ mətəu-inu nəsanəniən rəhan tətəskəlim ilah, kəni natimnati rəfin in təmol məmə rəhan. !Pəh kitah kotəfən nəni-viviən kəm in tatuvən matuvən naunun tikə! Əuəh.

12

Sakrifais iətəm nəmiəğəhiən tətətiğ lan

¹ Piak min mine nəuvinik min. Mətəu-inu nasəkəhruiən rəha Uhgın tepət o tah, iəkəta-puəh əskasik o təmah məmə nəkotəfən nıpətiəmah ərəfin kəm Uhgın təhmen e sakrifais kəti iətəm tətəmiəğəh, kəni nəkotələhu kalin məmə rəhan, kəni nikin tətəgiən lan. Inu suaru əhruahru iətəm onəkotəfəki kəm Uhgın lan. ² Sotosiən noliən rəha nətəmimi rəha niftəni u, mətəu pəh Uhgın otol nəkotəuiək-to e nətəliğin təuvir rəhatəmah məmə noliən rəhatəmah okəhuva motəuvir. Kəni tol lanəha, itəmah onəkotəhrun nakiliən,

‡ 11:26 Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, “otsipən Saion.” Saion in nərgin kəti min rəha Jerusiləm, kəni in tətəgətuən=pən nətəm Isrel.

mine nähruniän, këni nitäpiniän noliän täuvir min iätäm Uhgîn tolkeikei, inu noliän min iätäm täuvir, mine noliän min iätäm tatol nîkin tătăgiän, mine iätäm tähruahru.

³ Këni e näuviriän iätäm Uhgîn tāmēfa kām iäu, iätäni=pinā kām tāmāh rāfin māmē sotāfəri aruiän itāmāh. Mätäu e nätəligiän ähruahru, oteruh nāsānəniän min iätäm Uhgîn tāməfinā kām tāmāh e nəhatətəiän rəhatāmāh e Kristo. Këni nian nəkotəruh nāsānəniän min əha, oteruh rəhatāmāh noliän min, motakil motəruh māmē rəhatāmāh noliän min täuvir mähmen motohtäu=pən nāsānəniän min iätäm Uhgîn tāməfinā kām tāmāh, uə kəpə.

⁴ Nipəti iätəmimi, rəhan nəuəli-nəuəlin tepət, këni nəuəli-nəuəli nipətin əha, rəhalah əha ikin uək pisin pisin min iätäm kautol. ⁵ Këni təhmen=pən əmə e nätəm kəutəhatətə e Kristo. Kitah tepət, mätäu kəutəhuva nipətin kətiəh əmə lan, këni motarəriə aru əmə e kitah min.

⁶ Këni Uhgîn tāmēfa nāsānəniän o noliän uək pisin pisin min tatitäu=pən näuviriän rəhan iätäm tāmēfa kām tah. Uhgîn tətəfən kām iätəmi kəti nāsānəniän o nəni pətigəmiän nəghatiän rəhan iätäm in tətəfən ähruahru kām in. Këni pəh iätəmi u otəni pətigəm nəghatiän min əha titäu=pən nəhatətəiän rəhan māmē Uhgîn tāməghati kām in. ⁷ Nəmē iätəmi kəti tatos nāsānəniän o nasiruiän, pəh in tasiru; nəmē in tatos nāsānəniän o nəgətuniän, pəh in təgətun; ⁸ nəmē in tatos nāsānəniän o nəfəriän nätəligiän, pəh in otləfəri; nəmē in tatos nāsānəniän o nəfəniän məni, pəh in otəfən tepət; nəmē in tatos nāsānəniän o nitien niməfaki, pəh in tol e nîkin rāfin; nəmē in tatos nāsānəniän o nasəkəhruiän, pəh in tol e nîkin agiän.

Suaru rəha nolkeikeiän nätəmimi

⁹ Noliän rəha nolkeikeiän rəhatāmāh o nätəmimi, otəkeikei mol nipəhriänian lan. Otəmāki e noliän tərāh min, këni motaskəlim əskasik noliän täuvir min. ¹⁰ Otolkeikei itāmāh min təhmen māmē itāmāh piatāmāh min mine näuvinitāmāh min. Itāmāh kətiəh kətiəh nəkotalkut pik māmē onəkotisiai itāmāh min. ¹¹ Otəkeikei nian rāfin o noliän uək rəha Uhgîn e nikitāmāh rāfin təhmen e nigəm tatuəu, këni məsotəpəouiän. ¹² Otagiän mätäu-inu nəmotələhu=pən əskasik rəhatāmāh nuhuiniän e Uhgîn. Këni nian nərahien tuva, otol rəhatāmāh nätəligiän tatəfəmäh. Këni motəghati kām Uhgîn e nəfakiän nian rāfin. ¹³ Otəfən kām nätəmimi rəha Uhgîn nati nak iätäm rəhalah tikə. Otəkeikei motol täuvir kām iapispis min nätəm kəutəhuva imatāmāh ikin.

¹⁴ Otətapuəh o Uhgîn māmē otol näuviriän kām nätəm kautol nərahien kām tāmāh. Sotəuiakəniän e lah, mätäu otətapuəh o Uhgîn māmē otol näuviriän kām lah. ¹⁵ Otagiän itāmāh nätəm kəutagiän. Këni otasək itāmāh nätəm kautasək. ¹⁶ Otol rəhatāmāh nätəligiän təhmen-əhmen əmə e tāmāh min rāfin. Nikitāmāh təsəhtien māmē itāmāh nəuvein ilis, mätäu nikitāmāh otagiän əmə māmē nəutan pəti əmə itāmāh nätəmi min u ləhtəni. Nikitāmāh təsəhtien māmē nəkotəhrun pik.

¹⁷ Nəmē iätəmi kəti tatol tərāh e tāmāh, sotalpiniän rəhan noliän. Onəkotolkeikei motalkut māmē nəkotol noliän iätäm nätəmimi rāfin okoteruh māmē tähruahru. ¹⁸ Otol natimnati rāfin iätäm nəkotəhrun noliän māmē itāmāh nəkotatig e nəməlinuiän itāmāh nätəmimi rāfin. ¹⁹ Piak min mine näuvinik min. Sotalpiniän nitai təfagə rəha iätəmi kəti, mätäu otəpəh əmə māmē Uhgîn otəpanələhu nalpiniän mine niəməha kām in, mätäu-inu e Nauəuə Rəha Uhgîn, İərməniğ tətəni māmē, “In rəhak pisin əmə uək o nalpiniän nitai təfagə. İäu iəköl lanəha.” ²⁰ Mätäu itāmāh nautol əmə māmē Nauəuə Rəha Uhgîn tətəni māmē,

“Nəmē rəham tikimir nəumis tatus, əfən nauəniän kām in;

nəmē in tətəuəuə, əfən nati kəti in təmnim.

Nian nautol natimnati min u, in otaulis pik lan.”

²¹ Sotəghaniän māmē noliän tərāh, otətəuərus itāmāh mələs iahu itāmāh, mätäu otol māmē rəhatāmāh noliän täuvir otosiahu noliän tərāh.

13

Narməniğin rəha kəpmən

¹ Pəh kitah rəfin okotəkeikei motatig ahgəl kəpmən, mətəu-inu nepətiən o narməniğin rəfin tatsipən e Uhgın, kəni kəpmən min rəfin iətəm kəutatig, Uhgın pisin əmə tətəfəri ilah. ² Kəni tol lanəha, nəmə iətəmi kəti təhti nəuia kəpmən, in tətəhti nəuia nati iətəm Uhgın təmələhu, kəni nətəmimi nətəm kautol lanəha, kəutiuvi=pa nalpiniən o lah. ³ Tol lanəha mətəu-inu kəpmən iətəm Uhgın təmələhu təsoliən nətəmimi nətəm kautol noliən təuvir kotəgin, mətəu tatol əmə o nətəm kautol noliən tərəh. Nəmə nəsolkeikeiən məmə nəkotəgin e nətəmi asoli min rəha kəpmən, nəkotəkeikei motol noliən təuvir min, kəni ilah okotəfəri itəmah ohni. ⁴ Sotaluiən məmə ilah noluək min rəha Uhgın nətəm uək rəhalah məmə ilah okotos nəuviriən məhuva o təmah. Mətəu nəmə nəkotol tərəh, nəkotəkeikei motəgin, mətəu-inu ilah kautos nəsanəniən o noliən nalpiniən. Ilah noluək min rəha Uhgın nətəm otol niəməha mine nalpiniən rəha Uhgın kəm nətəm kautol tərəh. ⁵ Tol lanəha, kitah rəfin okotəkeikei motatig ahgəl kəpmən, mətəu-inu kitah kəsotolkeikeiən məmə kotos nalpiniən. Kəni kitah kotəhrun əmə məmə in noliən əhruahru.

⁶ Kəni o nati kətiəh min, otətəou=pən takis kəm kəpmən, mətəu-inu nətəmi asoli rəha kəpmən, ilah noluək rəha Uhgın, kəni inu uək rəhalah. ⁷ Otəfən kəm nətəmimi rəfin, natimnati iətəm təhruahru məmə onəkotəfən. Nəmə takis pisin pisin min, nəkotəkeikei motətəou ilah. Nəmə nisaiən, otisai ilah. Nəmə iətəmi tatos narməniğin, kəni otatig ahgəl.

Nolkeikeiən

⁸ Nəkotəkeikei motətəou rəhatəmah kauin min. Mətəu kauin kətiəh əmə tətəkeikei mətəu o təmah, inu kauin rəha nolkeikeiən iətəm tatuvən kəm təmah min. Kəni nəkotəkeikei mautətəou nian rəfin, naunun tikə, mətəu-inu iətəm tolkeikei in kəti, in tatol pəhriən natimnati rəfin iətəm Lou tətəni. ⁹ Lou tətəni məmə, “Sotakləhiən e pətan,” “Sohamuən itəmi,” “Sotakləhiən,” “Nikim təsuvəniən e natimnati rəha iətəmi kəti,” kəni lou nəuvein min əha ikin. Mətəu nəghatiən kətiəh əmə in nəukətilah rəfin, in tətəni məmə, “Olkeikei ik kəti təhmen əmə məmə natolkeikei aru ik.” ¹⁰ Nəmə iətəmi kəti tatolkeikei in kəti, ko təsoliən nərahien kəm in. Kəni tol lanəha, iətəmimi iətəm tatolkeikei nətəmimi, in tatol nipəti Lou rəfin.

Noliən əhruahru o nian rəha naunun nian

¹¹ Nəkotəkeikei motol lanəha mətəu-inu itəmah nəkotəhrun vivi nian kəutatig lanu rəueiu. Nian tinətəuva məmə nəkotəkeikei motair məsotapiliən, mətəu-inu nosmiəgəhiən rəhatah nian rəfin tinətəuva iuəkir, mapirəkis nian kitah kinotəhatətə. ¹² Napinəpuiən otəsuvəhiən tikə, kəni nəhagəhagiən otəsuvəhiən tuva. Kəni tol lanəha, pəh kotəpəh noliən rəha napinəpuiən, kəni motəluagin o noliən təuvir min rəha nəhagəhagiən təhmen=pən e soldia kəti iətəm tətəskəlīm vivi rəhan nau rəha nəluaginien. ¹³ Pəh kitah kotol noliən təuvir min, təhmen e nətəmimi nətəm kəutaliuək e nəhagəhagiən kəni nətəmimi okoteruh. Okəsotoliən lafet tərəh min, məsotapisiən, məsotit əpnəpiniən itəmah min, kəni məsotoliən noliən alməli min, məsotorgəhuiən, məsotetetiən itah min. ¹⁴ Mətəu otegəhan əmə məmə İərməniğ İesu otərməniğ e nəmiəgəhiən rəhatəmah, kəni sotətəliğin e suaru min o noliən təfəgə tərəh min iətəm nətəliğin tərəh rəhatəmah tolkeikei.

14

Nəghatiən rəha nətəmi min u

rəhalah nəhatətəiən təsəkasikiən

¹ Sotəuhlin-pəniən nəmtəhtəmah o nəfaki min nəuvein nətəm rəhalah nəhatətəiən təsəkasikiən, kəni motəruu məmə niki Uhgın təsəgiənien uə kəpə e noliən min nəuvein iətəm nətəmimi nəuvein kəutəniəhu. Nəkotos ilah məhuva, mətəu iəsolkəikeiən məmə nəkotərgəhu o rəhalah nətəliğin min. ² İətəmimi kəti, e rəhan nəhatətəiən, təuvir məmə

in otun nauəniən min rəfin. Mətəu iətəmi kəti min, rəhan nəhatətəiən təsəskasikien, kəni nikin təhti məmə in təhrun nuniən nauəniən e nasumiən əmə, məpəh nuniən nəhuvegi nati. ³ Iətəmi u iətəm təhrun nuniən natimnati rəfin, təsəuviriən məmə in oteh rah iətəmi iətəm təsuniən natimnati min rəfin. Kəni iətəmi in təsuniən natimnati min rəfin, təsəuviriən məmə in otəni kəm iətəmi u tatun natimnati min rəfin məmə, in tatol noliən tərəh, mətəu-inu Uhgın nikin tagiən əmə ohni. ⁴ Təsəuviriən məmə ik nətəni məmə ioluək rəha suah kəti min təmol noliən tərəh. Rəhan aru əmə iərməniğ otəni məmə təmol təuvir uə tərəh.* Kəni Uhgın otegəhan lan mətəu-inu iərməniğ təhrun nəfəniən nəsanəniən kəm in o noliən nati təuvir min.

⁵ Iətəmi kəti in təni məmə nian kətiəh əmə in rəha Uhgın tapirəkis nian rəfin, mətəu iətəmi kəti min təni məmə nian rəfin kotəhmen-əhmen əmə. Mətəu iətəmi otəkeiki məhtul əskasik o rəhan nətəligiən o nati u. ⁶ Iətəmi kəti iətəm tətəni məmə nian kətiəh əmə rəha Uhgın, in tatol o nisaiən iərməniğ. Kəni iətəm tatun nəhuvegi nati, tatun o nisaiən iərməniğ, mətəu-inu tətəni tagkiu kəm Uhgın o niğin nauəniən. Kəni iətəm tətəpəh əmə nuniən nəhuvegi nati, in min tətəpəh nuniən o nisaiən iərməniğ, kəni in min tətəni tagkiu kəm Uhgın o niğin nauəniən. ⁷ Iətəmi kəti təsərməniğ aruiən e nəmiəgəhiən rəhan, nati əpnəpin in tətəmiəgəh uə in təmiimis. ⁸ Nəmə kitah kəutəmiəgəh, kəutəmiəgəh o nisaiən iərməniğ, kəni nəmə kohmis, kəmoħmis o nisaiən iərməniğ. Kəni tol lanəha, nəmə kəutəmiəgəh uə kəmoħmis kitah rəha iərməniğ. ⁹ Kristo təmiimis matig məmiəgəh min, məmə in iərməniğ rəha nətəmiimi kəutəmiəgəh mine nətəmiimi kəmoħmis rəkis.

¹⁰ Kəni təsəuviriən məmə nəkəni nikali nətəm kəutəfaki kəti min məmə təmol noliən tərəh e natimnati min əha. Kəni təsəuviriən məmə nəkeh iahu piəm, mətəu-inu kitah rəfin okotəhtul əpən e nəhmti Uhgın məmə in otakil itah. ¹¹ Təhmen e iərməniğ tətəni e Nauəuə Rəha Uhgın məmə,

“Inu niəpəhriənən, təhmen məmə in niəpəhriənən məmə iətəmiəgəh, nətəmiimi rəfin okotisin nəulilah kəm iəu, kəni nətəmiimi rəfin okotəni pətigəm e noħlilah məmə iəu, iəu Uhgın.”

¹² Kəni tol lanəha, kitah rəfin kətiəh kətiəh okotəhtul e nəhmti Uhgın o nəni pətigəmiən natimnati kəmotol.

¹³ Tol lanəha, pəh kotəpəh noliən rəha nəniən nikali iətəmi kəti məmə rəhan noliən in təfəgə tərəh kəti. Mətəu pəh kəutəni məmə okəsotoliən nati kəti iətəm otol piatah kəti təmei e rəhan nəmiəgəhiən. ¹⁴ Iəu iəmuva kətiəh itimlau iərməniğ Iesu, kəni o nati u, iəu iəkəhrun vivi məmə nauəniən rəfin kotəuvir o nuniən, kəsotoliən iətəmi kəti tamikmik e nəhmti Uhgın. Mətəu nəmə iətəmi kəti nikin təhti məmə nati kəti tamikmik e nəhmti Uhgın, nati əha tamikmik aru əmə ohni. ¹⁵ Nəmə piəm kəti tətətəu tərəh pik o nati kəti iətəm natun, kəni nəmə natun əmə lanko, kəni nəsalieuəkien e suaru rəha nolkeikeiən. Soliən məmə nati natun tətərekin piəm kəti iətəm Kristo təmiimis ohni. ¹⁶ Segəhaniən məmə nati kəti iətəm ik nəkəni məmə təuvir, okəni məmə in nati tərəh. ¹⁷ Tol lanəha mətəu-inu Nərməniğiən Rəha Uhgın səniəmə nati rəha nauəniən mine nəmnimiən iətəm nati əpnəpin əmə, mətəu in nati rəha nəhruahruən e nəhmti Uhgın, mine nəməlinuiən, mine nagəniən e Nərmən Rəhan, ¹⁸ mətəu-inu iətəmi kəti iətəm tatol uək kəm Kristo e noliən əha, in tatol niki Uhgın tətəgiən, kəni nətəmiimi kauteh in məmə in iətəmi təuvir, kəni nikilah tagiən əmə ohni.

¹⁹ Kəni tol lanəha, pəh kitah kotalkut pik o noliən nati iətəm tətələs itah e suaru rəha nəməlinuiən, kəni matəfəri nətəligiən rəhatah rəfin. ²⁰ Sərekinien uək rəha Uhgın o nauəniən əmə. Nauəniən rəfin kotəuvir, məsotoliən iətəmi kəti tamikmik e nəhmti Uhgın. Mətəu iətəmi kəti tatol təfəgə tərəh nian in tatun nati kəti iətəm tol pian tətəmei lan e rəhan nəmiəgəhiən. ²¹ Kəni tol lanəha, təuvir məmə nəsotuniən nəhuvegi nati, uə nəsotəmnimiən wain, uə noliən nati kəti min iətəm otol piatəmah otəmei e nəmiəgəhiən rəhan.

* 14:4 Fes 4 u, in eksampıl kəti. “Ioluək” tətəgətun=pən kitah nəfaki min, kəni “iərməniğ” tətəgətun=pən Uhgın. Niəpəti nəghatiən məmə Uhgın otakil itah, mətəu təsəuviriən məmə kitah okotakil itah min.

²² Kəni nəmə itəmah nautos nətəligiən kəti o natimnati mīn u, otaskəlīm oneuən əmə itəmah Uhgīn. Iətəmi kəti tətatiḡ e nəuviriən pəhriən nian in tatol əmə natimnati iətəm in təhrun məmə təhruahru məmə in otol. ²³ Mətəu iətəmimi iətəm rəhan nətəligiən tatol keiu o nati iətəm in tatun, məmə in təhruahru o nunian uə kəpə, təuvir məmə in təsuniən. Mətəu nəmə in tatun, Uhgīn otəni məmə noliən rəhan in təfagə tərāh, mətəu-inu in tatun, mətəu nikin təsəhtiən məmə in nati əhruahru. Kəni nəmə iətəmi kəti tatol nati kəti iətəm nikin təhti məmə in tərāh, in tatol təfagə tərāh.

15

Nəfəriən nətəligiən
rəha nəfaki pisin pisin mīn

¹ Kitah nəuvein, nəhatətəiən rəhatah təskasik, kəni kitah kotəhrun məmə nati əlkələh mīn əha, ilah nati əpnapin əmə. Mətəu kitah kəsotəkeikeiən o noliən natimnati mīn əha iətəm nikitah əmə tətəgiən lan. Nikitah təkəikei məhti piatah mīn mīne nəuvinitah mīn nətəm rəhalah nətəligiən keiu e natimnati mīn əha. ² Kitah okotəkeikei motol noliən iətəm otol niki nətəpisin okotəgiən lan, məmə otasiru e lah, mol nəhatətəiən rəhalah tuva məskasik. ³ Pəh kotol lanəha mətəu-inu Kristo mīn, in təməsolian noliən kəti məmə in aru nikin otəgiən lan. Mətəu in təmol natimnati rəfin aḡin iətəm Uhgīn nikin tolkeikei, kəni natimnati mīn u, nətəmimi kəmotəni rah in ohni. Inu təhmen e Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni məmə, “Nəni rahien mīn iətəm nətəmimi pisin pisin mīn kəutəni lam, tətərəkīn iəu.” ⁴ Natimnati mīn əha kəmətei aupən e Nauəuə Rəha Uhgīn, kəmətei mīn məmə otəgətun itah, məmə okotələhu=pən əskasik nətəligiən rəhatah e Uhgīn. Kəni kitah kotəhrun noliən əha mətəu-inu kautəhtul əskasik e nian iəkis mīn, kəni Nauəuə Rəha Uhgīn tətəfəri nətəligiən rəhatah.

⁵ Uhgīn pisin əmə tətəsiuru e tah məmə kəutəhtul əskasik e nian iəkis mīn, kəni in pisin əmə tətəfəri nətəligiən rəhatah. Kəni rəueiu, iatətapuəh ohni məmə in otasiru e təmah e nətəligiən rəhatəmah məmə otuva mol kətiəh əmə, təhmen əmə e noliən rəha Kristo Iesu. ⁶ Kəni iatətapuəh lanəha o təmah rəfin nətəm nautos nətəligiən kətiəh əmə, məmə nəuiatah təhrun nuvaiən məhmen e nəuia iətəmi kətiəh əmə o nəfəriən nərgi Uhgīn, iətəm in Uhgīn mīne Tatə rəha Iərməniḡ rəhatah Iesu Kristo.

⁷ Otos nətəm kautəfaki mīn nəuvein e niki təmah aḡiən motol təuvir kəm lah təhmen əmə məmə Kristo təmos itəmah e nikin aḡiən. Otol lanəha məmə nətəmimi okotəni-vivi Uhgīn lan. ⁸ Sotaluiən e nati u məmə, Kristo təmuva məhmen e ioluək rəha nətəm Isrel məmə otəgətun məmə Uhgīn tatol rəhan nəḡhatien, nəḡhatien u məmə nəniəskasikien mīn rəhan kəm tiḡi nətəm Isrel aupən, ilah kəməhuva motol nipiəhriənien e Kristo. ⁹ Kəni təmuva məmə Nanihluə mīn okotos nasəkəhruiniən rəha Uhgīn motəni-vivi in ohni, təhmen e Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni məmə, “Tol lanəha, oiəkəfəri nərgəm e niki Nanihluə mīn, oiəkani nəpuən mīn məni-vivi nərgəm.”

¹⁰ Kəni tətəni mīn məmə,
“Otagiən, Nanihluə mīn, itəmah rəhan mīn nətəmimi.”

¹¹ Kəni tətəni mīn məmə,
“Itəmah Nanihluə mīn rəfin otəni-vivi Iərməniḡ,
kəni itəmah rəfin nətəmimi mīn rəfin rəha nəuaniləuis mīn rəfin e nəhue nitəni mīn,
otəni-vivi in.”

¹² Kəni Aiseə tətəni mīn məmə,
“Mipi Tefit* aupən otair muva,
kəni Uhgīn otəfəri in məmə otarməniḡ e nətəmimi mīn rəfin rəha nəuaniləuis mīn rəfin
e nəhue nitəni mīn rəfin.
Kəni Nanihluə mīn okotələhu=pən əskasik nuhuiniən rəhalah lan.”

¹³ Uhgīn təmasiru e tah məmə okotələhu=pən əskasik rəhatah nuhuiniən lan. Pəh in otol məmə nikitəmah otəri məriauəh e nāḡiənien mīne nəməlinuiən nian nəutəhatətə

* 15:12 Nəḡhatien əhruahru rəha Kris tətəni məmə “Mipi Jese.” Jese in tatə rəha Kig Tefit.

lan mämä, e näsänänian rəha Narmin Rəha Uhgın, onəkotələhu=pən əskasik pik təhmin rəhatəmäh nuhuinän e Uhgın.

Pol in aposil

rəha Nanihluə min

¹⁴ Piak min mine nəuvinik min. İəkəhrun vivi mämä nemiəgəhiən rəhatəmäh təməri məriauəh e nəuviriən, kəni nəmotos nəhruniən rəfin, kəni nəkotəhmen o nəgətuniən itəmäh min. ¹⁵ Mətəu e nauəuə u rəhak, iəməsəhluaigian e nati kəti, iəməni pətigəm e nikiik rəfin natimnati min u kəm təmäh, kəni molkeikei mämä nikitəmäh otəkeikei məhti nəghatiən min əha. Təhruahru əmə mämä iətəghati lanəha, mətəu-inu Uhgın təmasiru lak e rəhan əmə nəuviriən ¹⁶ mämä iəu iəkuva ioluək rəha Kristo İesu o nəni pətigəmiən nanusiən təuvir kəm Nanihluə min. İəu iəkəhmen e pris kəti iətəm iətəni pətigəm nanusiən təuvir rəha Uhgın mämä, Nanihluə min nətəm kəutəhatətə e Kristo, okəhuva neaniən təuvir min nətəm Narmin Rəha Uhgın təmafəl mələhu kalin mämä rəha Uhgın, kəni Uhgın nikiin tagiən o nosiən.

¹⁷ Kəni e uək rəfin iətəm iatol o Uhgın, nikiik tagiən pik lan mətəu-inu in Kristo İesu əmə iətəm tatol uək. ¹⁸ Ko iəsəghati əfəri əməiən o nati kəti min, iəkəghati əfəri əmə o natimnati təuvir iətəm Kristo təmol nian iəmol rəhan uək o nosiən Nanihluə min kəhuva motol nəuia Uhgın. Kristo təmol uək e rəhak nəghatiən, mine rəhak nolian min, ¹⁹ kəni təmol uək e nəsänänian rəha nəmtətiən min mine nati apispis min, kəni təmol ilah rəfin e nəsänänian rəha Narmin Rəha Uhgın. Kəni tol lanəha, iəməni pətigəm rəfin nanusiən təuvir rəha Kristo, iəmətuəuin Jerusiləm muvən ikin min rəfin mətəuarus=pən nitəni u İlirikəm iətəm in isəu pahav ikin. ²⁰ Nian rəfin e nətuəuiniən rəhak uək mətəuarus=pa u rəueiu, iəmolkeikei mämä iəkuvən məni pətigəm nanusiən təuvir e ikin min nəuvein iətəm kəsətəu aginiən nərgi Kristo ikin. İəsolkəikeiən mämä iəkol uək e ikin kəti iətəm iətəmi kəti tinuvən rəkis ikin məni pətigəm nanusiən təuvir. ²¹ Mətəu təhmen əmə e Nauəuə Rəha Uhgın iətəm tətəghati e Kristo mämä, “Nətəmiimi nətəm kəsəni pətigəmiən nanusiən təuvir kəm lah, ilah okoteruh in, kəni nətəmiimi nətəm kəsotətəu əhanəhiən nanusiən təuvir, ilah okotəhrun.” ²² Nian tepət, uək u rəhak o nuvəniən iki pisin pisin min tətəhtipəsig lak o nuvnəiən meruh itəmäh.

Nətəligiən rəha Pol o nuvəniən Rom

²³ Mətəu rəueiu, rəhak uək u ikinu tinol naunun, kəni e nu tepət rəkis, iəkolkeikei pik mämä iəkuvnə meruh itəmäh, ²⁴ kəni tol lanəha, nikiik təhti mämä iəkuvnə meh itəmäh nian iəkuvən əpəha kəntri u Spen. Kəni nian iəkuvnə kəni kotatig nian təkuekir əmə, kəni iəkolkeikei mämä nəkotasiru lak e rəhak naliuəkiən.

²⁵ Mətəu rəueiu, iatuvən Jerusiləm o nasiruiən e nətəm kəutəfaki ikin, ²⁶ mətəu-inu nətəm kəutəfaki əpəha nitəni mil u Masetoniə mine Akaiə, nikiilah təmagiən o nəfaiən məni mämä iəkəsiu e nətəm kəutəfaki əpəha Jerusiləm. ²⁷ Nikiilah təmagiən əmə o nolian, kəni in təhmen mämä kəutətəu kauin kəti iətəm nətəm İsrəl kəmotol kəm lah. Tol lanəha mətəu-inu nəmə Nanihluə min kəmotos nəuviriən rəha Uhgın e suaru rəha nətəm İsrəl, kəni Nanihluə min okotəkeikei motasiru e nətəm İsrəl e rəhalah məni. ²⁸ Oiəkos məni u kəmotəfa, muvən məfən kəm nətəm kəutəfaki əpəha Jerusiləm. Kəni nian iəkol naunun e uək u, kəni oiəkiet Jerusiləm muvən əpəha nitəni u Spen, kəni e rəhak naliuəkiən oiəkuvnə meh itəmäh.

²⁹ Nian iəkuvnə mitələu=pa imatəmäh ikin, iəkəhrun mämä iəkos natimnati təuvir tepət e Kristo mämä iəkəfinə kəm təmäh, kəni itəmäh onəkotətəu təuvir lan.

³⁰ Piak min mine nəuvinik min, mətəu-inu kitah kəutəhatətə e İərməniig rəhatah İesu Kristo, kəni Narmin Rəha Uhgın tatol mämə kitah kəutəfaki itah min, iəkətapuəh əskasik o təmäh mämə nəkotəfaki əskasik kəm Uhgın ohniəu, kəni e nolian əha, nəkotasiru lak e nəluəginiən rəhak. ³¹ Otəfaki mämə Uhgın otasiru lak məhtipəsig e nətəm Jutiə nətəm kəsotəniən nipəhrəniən e nanusiən təuvir mämə, okəsotərkiniən

iæu. Kæni otæfaki min mæmæ nian iækuvæn miet=pæn Jerusilæm, nætæmi min u kæutæhatætæ e Kristo, nikilah otagiæn o ræhak uæk. ³² Kæni e nolian æha, næmæ Uhgîn tolkeikei lanæha, iækuvnæ meruh itæmah e nagïenïæn, kæni kitah ræfin agin, nikitah otagiæn. ³³ Pæh Uhgîn iætæm in næukæti næmælinuïæn tætatig itæmah min. Ðuæh.

16

Pol tæmauiæhruin in min næuvein

¹ Iæu iætæni=pinæ kæm tæmah mæmæ næuvinitah u Fipi, iætæm tatos uæk ræha dikon e nimæfaki æpæha Kegkriæ, in pætan tæuvir kæti. ² Iækætapuæh o tæmah mæmæ nian in otuvnæ, onækotagiæn æmæ ohni e nærgi Iærmænig ræhatah, e nolian æhruahru mæmæ nætæmimi ræha Uhgîn okotol lanæha. Næmæ ræhan nati kæti tikæ, tæuvir mæmæ nækotasiru lan, mætæu-inu in tæmasiru lak mine nætæmimi tepæt.

³ Otæni tæuvir kæm Prisilæ mine Akuilæ, iætæm itimahal iæmahlol uæk kætiæh ræha Kristo Iesu. ⁴ Kæmuæhtul maru mæmæ okiamis o nasiruïæn lak. Sæniæmæ iæu pisin æmæ, mætæu iæu mine Nanihluæ min ræfin u kæutæfaki, itimah iækotæni-vivi Uhgîn o lau.

⁵ Kæni otæni tæuvir kæm nimæfaki iætæm kæmotuhapumin e ræhalau nimæ.

Otæni tæuvir kæm iæu kæti u Epaenetæs, u iætæm tæmaupæn mæhatætæ e Kristo e profens æpæha Esia.

⁶ Otæni tæuvir kæm Meri iætæm tæmatol pik uæk o timah.

⁷ Otæni tæuvir kæm Antronikæs mine Junias, iætæmimak mil iætæm itimahal min ilau iæmihluvæn e kalæpus. Aposil min kæutisiai pik ilau, kæni ilau kæmuauupæn lak muæhatætæ e Kristo.

⁸ Otæni tæuvir kæm Ampliatæs, iætæm iækolkeikei e nolkeikeiæn ræha Iærmænig.

⁹ Otæni tæuvir kæm Urpanæs, iætæm kitah kautol uæk kætiæh e Kristo, kæni otæni tæuvir kæm iæu kæti u Stakis.

¹⁰ Otæni tæuvir kæm Apeles iætæm tæmæhtul æskasik e Kristo e nian iækis min.

Otæni tæuvir kæm Aristopulus mine ræhan min nætæmimi, mine ræhan min noluæk min.

¹¹ Otæni tæuvir kæm Herotiæn, ræhak æhruahru.

Otæni tæuvir kæm nætæmimi ræha Nasisæs mine ræhan noluæk min nætæm kæutæfaki kæm Iærmænig.

¹² Otæni tæuvir kæm Trifaenæ mine Trifosæ, pæta mil iætæm katuol pik uæk ræha Iærmænig. Otæni tæuvir kæm iæu kæti u Persis, pætan kæti iætæm tatol pik uæk ræha Iærmænig.

¹³ Otæni tæuvir kæm Rufæs, iætæmi kæti ræha Iærmænig tæfæki vivi, mine ræhan mamæ iætæm tæmatol tæuvir kæm iæu tæhmen e ræhak æhruahru mamæ.

¹⁴ Otæni tæuvir kæm Asigkritæs, mine Filegon, mine Heremes, mine Patropæs, mine Heremas, mine piatah min nætæm ilah min kæutatig.

¹⁵ Otæni tæuvir kæm Filolokæs, mine Juliæ, mine Nereæs mine næuvinin, mine Olimpæs, mine nætæm kæutæfaki min ræfin nætæm ilah min kæutatig.

¹⁶ Otæni tæuvir kæm tæmah min tæhmen mæmæ itæmah kætiæh æmæ e Kristo. Nimæfaki ræfin ræha Kristo kæutæni tæuvir kæm tæmah.

¹⁷ Piak min mine næuvinik min. Iækætapuæh æskasik o tæmah mæmæ nækotætæu vivi itæmah o nætæmi kautol mæmæ nækotæhapu itæmah min, kæni kautægætun natimnati iætæm kautol nætæmimi kæutæmkaræpæn e næhatætæien ræhalah, kæni nægætuniæn æha tol pisin agin e nægætuniæn iætæm næmotos rækis. Otæhtul isæu o lah, ¹⁸ mætæu-inu nætæm kotol lanæha, ilah kæsotolien uæk ræha Iærmænig Kristo, mætæu kautol uæk æmæ o nati ilah æmæ kautolkeikei. Ilah kæutæni-vivi næghatiæn, kæni næghatiæn ræhalah tæthiæn, kæni ilah kæuteiuæ, kæni mæutærækin nætæligiæn ræha nætæmimi tepæt nætæm kotæruu nati.

¹⁹ Nætæmimi kinotætæu rækis nanusiæn mæmæ itæmah nautol næuia Kristo. Tol lanæha, nikik tagiæn pik o tæmah. Mætæu iækolkeikei pik mæmæ nækoteinatig e nolian æhruahru min, kæni mæmæ næsæhuvæniæn e nolian tærah min.

²⁰ Uhgîn iætæm næukæti næmælinuïæn, otæsuvæhiæn in tevig-ærain e Setæn, kæni in otatig æmæ læhtæni e næhlikitæmah.

Pæh næuviriæn ræha Iærmænig Iesu tætatig itæmah min.

²¹ Timoti iätəm itimlau min iatuol uək kətiəh, tətəni təuvir kəm təmah. Kəni Lusias, mine Jeson, mine Sosipatə u natimak min, kəhləni min təuvir kəm təmah.

²² Iəu Tesias, iätəm iəmətei nəghatiən rəha Pol e nauəuə u, iəu iətəni təuvir kəm təmah u kitah kətiəh e Iərməniġ.*

²³⁻²⁴ Kaeəs tətəni təuvir kəm təmah. Iəu Pol, iətatig e rəhan nimə, kəni nətəmi rəha niməfaki kəutuhapumın iman ikin.

Erastəs u iätəm tətərməniġ e məni rəha taun əha, mine piatah Kuartəs, ilau min kətuəni təuvir kəm təmah.

²⁵ Pəh kotəni-vivi Uhgın. In təhrun noliən məmə itəmah nəutəhtul əskasik e nəhatətəiən rəhatəmah. In otol lanəha e nanusiən təuvir rəha Iesu Kristo iätəm iətəni pətigəm. Nəghatiən u təməhluaiġ nuvəh rəkis, ²⁶ mətəu rəueiu, təmol əpu in. Kəni in Uhgın u iätəm tətəmiəgəh nian rəfin, kəni in təməni məmə iəkotəni pətigəm nanusiən rəha Kristo iätəm iəni min aupən kəmotətəi e nauəuə min rəhalah, kəni nətəmiimi okotəhrun. Iəkotəni pətigəm məmə nətəmiimi min rəfin rəha nəuaniləuis min rəfin e nitəni min rəfin, pəh ilah okotəhatətə e Uhgın, kəni tol lanəha mautol əmə nəuian. ²⁷ Uhgın pişin əmə in Uhgın, kəni in pişin əmə in teinatig. !Pəh kotəni-vivi Uhgın nian rəfin naunun tikə, o nati iätəm Iesu Kristo təmol! Əuəh.

---

* ^{16:22} Pol təhrun əmə nətəiən nauəuə, mətəu e nian əha, nətəmiimi tepət kəməutos iətəmi kəti min məmə otətətəi nəghatiən min rəhalah. Suah kəti, nərgin u Tesias, təməharəġ ilau Pol mətəi nəghatiən rəhan.

1 Korən

Nauəuə iətəm Pol təmaupən mətəi tuvən kəm nəfaki min ikin Korən

Nəghatiən əkuəkir rəha nauəuə u 1 Korən

?Pəh təmətəi nauəuə u? *Aposil* Pol təmətəi nauəuə u.

?Təmətəi tatuvən kəm pəh? Təmətəi tatuvən kəm niməfaki rəha Korən.

?Natigian təhro lanu lan nian təmətəi? *Korən* in taun asoli kəti. Ikin əha, nətəmimi tepət kotos rəhalah kaku o noliən səlim lan, kəni nətəmimi tepət kəhuva məmə okotos nəhmtin. Nətəmimi nəuvein kəhuva e negəu, nəuvein kotaliuək əmə. In taun kəti təuvir pik e profens rəha Akaiə, iətəm tətətig e nitəni asoli u Kris. Mətəu taun u, narmi nati min kəmotəriəuəh lan, kəni noliən tərəh min tepət e taun əha. Niməfaki rəha Korən, Nanihluə* min kotepət lan. Pol təmətəuəu in niməfaki u e nian rəha naliuəkian iətəm tatol keiu lan. Mətəu rəueiu əha, nərahian asoli min nəuvein tinatig e niməfaki. Nətəmimi nəuvein kautol noliən tərəh min, kəni nəuvein kautos nətəligian min iətəm kəsotəhruahruian.

?Təmətəi nauəuə u o nak? *Niməfaki* rəha Korən in tətətig e taun kəti iətəm noliən tərəh min rəfin təməriəuəh vivi lan. Noliən tərəh min nəuvein kəməhuva imə e niməfaki. Kəmotətapuəh o Pol o natimnati min nəuvein iətəm ilah kəsotəhruon vivian, kəni in təmətəi nauəuə u titəu=pən əhruahru əmə rəhalah nətəligian. Pol təmətəi nauəuə u məmə otəni pətigəm noliən tərəh min iətəm tətətig e niməfaki, mine nərahian pisin pisin min nəuvein min. Kəni təmətəi nauəuə u məmə otələhu əhruahru noliən tərəh min iətəm ilah nəuvein kəmautol. In təməni kəm lah məmə okotəhro min lanu motəkeikei mohtəlig=pa min o Uhgın, kəni noliən nak u təhruahru iətəm iətəmimi otol nəmə in iətəmimi rəha İesu.

Pol təməni təuvir kəm lah

¹ İəu Pol, iətəm Uhgın təmauin lak kəni mitəpin e nəuiən məmə iəu aposil rəha Kristo İesu. İtimlau piatah Sostənes iətuəni təuvir kəm təmah. ² Nauəuə u tatuvnə kəm təmah niməfaki rəha Uhgın əpəha Korən. Uhgın təmol asim itəmah e Kristo İesu, kəni təmauin e təmah məmə rəhan min, nətəm nəutaliuək e noliən əhruahru itəmah mine nətəmimi e ikin min rəfin nətəm kəutəfaki kəm İərmənig rəhatah İesu Kristo iətəm in İərmənig rəhatah rəfin.

³ Pəh Uhgın Tatə rəhatah mine İərmənig İesu Kristo, okuəfinə nəuvirian mine nəməlinuian kəm təmah.

Pol təməni-vivi Uhgın e nəfakian

⁴ Nian rəfin iətəni tagkiu kəm Uhgın mətəu-inu təməfinə rəhan nəuvirian kəm təmah e Kristo İesu. ⁵ Təməfinə rəhan nəuvirian u tepət kəm təmah e noliən min rəfin, e nasiruiən o nəni pətigəm vivian natimnati min mine neinatigian o nəhrunian nəghatiən rəhan. ⁶ Kəni noliən min əha kəutəgətun məmə nanusiən e Kristo in nıpəhriənian, kəni itəmah nəmoteruh. ⁷ Tol lanəha, nian nautəhtul maru mautəhtahnin nuvaiən rəha İərmənig rəhatah İesu Kristo, Uhgın təməfinə kəm təmah rəhan nəsanəniən e Narmin o noliən uək rəhan, nəsanəniən rəfin min əha iətəm kotəhruahru o nəmiəgəhian rəhatəmah. ⁸ Kəni in otol itəmah nəutəhtul əskasik motətəuarus=pən naunun nian məmə okəseh-pəniən noliən tərəh kəti e təmah e Nian rəha İərmənig rəhatah İesu Kristo, iətəm tətəva min lan. ⁹ Kəni Uhgın otol nati u kəm təmah mətəu-inu nian rəfin in tatol rəhan nəghatiən. In Uhgın iətəm təmauin e təmah nəkəhuva kətiəh itəmah Nətin İesu Kristo u İərmənig rəhatah.

Nətəmimi rəha niməfaki kəmotəhapu ilah min

¹⁰ İətətapuəh əskasik o təmah, piak min mine nəuvinik min, e nərgi İərmənig İesu Kristo, məmə itəmah rəfin nəkotətəlig e təmah min, məsotolian məmə nətəligian kəti

* : Nanihluə, İanihluə — Afin-to e tiksınəri. 1:8 1Təs 3:13; 5:23 1:9 1Təs 5:24; 1Jon 1:3

otuva məhapu itəmah, kəni mətəu nəkəhuva pəhriən motol kətiah e nətəligiən mine nikin kətiah. ¹¹ Piak min mine nəuvinik min, iətəni lanəha mətəu-inu nətəmimi nəuvein rəha Kloē† kəmotəni pətigəm kəm iəu məmə itəmah nautorgəhu. ¹² Nipəti nəghatiən iətəm iətəni tol lanu, itəmah nəuvein kotəni məmə, “Itimah iautəhuərisig e Pol,” nəuvein kotəni məmə, “Itimah iautəhuərisig e Apolos,” nəuvein kotəni məmə, “Itimah iautəhuərisig e Pitə,” nəuvein min kotəni məmə, “Itimah iautəhuərisig e Kristo.” ¹³ Nian nəutəuəri lanko, təhmen e nəhapu-əhapuiən Kristo! İəu Pol, iəməsəhkul-pəriən e niği kəməluau o təmah! Kəni nian kol bəptais e təmah, kəməsoliən e nərgək Pol. !Kəpə! !Mətəu nautol lanko məmə nautəhuərisig lak Pol, uə Apolos, uə Pitə, mətəu itəmah nəstoliən məmə nəutohtəu=pən Kristo!

¹⁴ İəu iəkəni tagkiu kəm Uhgın məmə iəmol bəptais əmə e Krispəs mine Kaeəs, mətəu iəməsoliən bəptais e təmah kəti min. ¹⁵ Niki tagiən lanəha mətəu-inu iətəmi kəti ko təsəniən məmə kəmol bəptais lan e nərgək məmə otuva rəhak iətəmimi. ¹⁶ Ei əuəh, iəmalu, iəmol bəptais min e Stefənəs mine rəhan min. Uərisig e inəha, iəmalu məmə mətə iəmol bəptais min e iətəmi kəti uə kəpə. ¹⁷ Nipəti nəghatiən min u məmə, Kristo təsəhli=pa iəu məmə iəkol bəptais e nətəmimi, təmahli=pa iəu məmə iəkəni pətigəm əmə nanusiən təuvir. Kəni iəsəni pətigəm əməiən e nəghatiən einatig rəha iətəmimi mətəu-inu, iəsolkeikiən məmə nəghatiən e nimisiən rəha Kristo e niği kəməluau in otəhvevig nəsanəniən tikə.

¹⁸ Nipəhriən iən, nəghatiən e nimisiən rəha Kristo in təhvevig malməli o nətəmimi u kautohtəu suaru rəha nuvəniən e niğəm asoli. Mətəu kitah u nətəm Uhgın tatosmiəgəh itah, in nəsanəniən əmə rəha Uhgın. ¹⁹ Kəni Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “İəu iəkərək in ağın neinatigiən rəha nətəm koteinatig, kəni mahtipəs ig e nəhruniən rəha nətəm kotəhrun pik nati.”

²⁰ ?Nətəmimi koteinatig iə? ?Nəgətun min rəha Lou iə? Nətəmimi nətəm kotəhrun vivi suaru rəha nəghatiən iə? Uhgın təmol neinatigiən rəha nəhue niftəni tınuva rəkis nalməliən əmə. ²¹ Tol lanəha mətəu-inu, e neinatigiən rəha Uhgın, təmol məmə nətəmimi rəha nəhue niftəni okəsotəhruniən in e nəhruniən əmə rəhalah iətəm kəutəni məmə neinatigiən. Mətəu in təmol məmə nəghatiən alməli min rəhatimah otosmiəgəh nətəmimi nətəm kəutəni nipəhriən iən lan.

²² Nəuaniləuis min rəha Isrel kəutətapuəh e nati apispis min, kəni Nanihlua‡ min kəutəsal e neinatigiən məmə okoteruh Uhgın, ²³ mətəu kitah kəutəni pətigəm əmə nimisiən rəha Kristo e niği kəməluau. Kəni nəghatiən u in təhmen e kəpiel e suaru iətəm tatol nəuaniləuis min rəha Isrel kəutəmei, kəni in təhmen e nalməliən o Nanihlua min. ²⁴ Mətəu nətəmimi min u nətəm Uhgın təmau in e lah, nəuaniləuis min rəha Isrel nəuvein mine Nanihlua min nəuvein ilau pəti, kəni Kristo in nəsanəniən rəha Uhgın mine neinatigiən rəhan. ²⁵ Tol lanəha mətəu-inu, noliən u iətəm nətəmimi kəutəni məmə in nalməliən rəha Uhgın, mətəu nipəhriən iən in teinatig tapirəkis neinatigiən rəfin rəha nətəmimi, kəni nati u iətəm nətəmimi kəutəni məmə in nəpəouiən rəhan, in təsanən tapirəkis nəsanəniən rəfin rəha nətəmimi.

²⁶ Piak min mine nəuvinik min, nikitəmah otəkeiki məhti məmə itəmah nətəmi əhro nian Uhgın təmau in e təmah. İtəmah tepət nəstəinatigiən e nəhmti nətəmimi, kəni məsotosiən nəsanəniən, kəni səniəmə itəmah nenəti nətəmi asoli nəuvein. ²⁷ Mətəu Uhgın tatitəpin nati alməli min e nəhue niftəni məmə okotol aulis nətəm koteinatig, kəni mitəpin nati əpəou min e nəhue niftəni məmə okotol aulis nətəm kotəsanən. ²⁸ In təmitəpin natimnati iətəm, e nətəligiən rəha nətəmimi, ilah nati əpnəpin əmə, mine

1:10 Fil 2:2 † 1:11 Kloē in pətan kəti iətəm rəhan nautə tepət, kəni nətəmimi kəutisai in. Pol əpəha Efəsis e nian təmətei nauəuə u, kəni nətəmimi rəha Kloē kəməhuvən motəsal=pən lan. Kəni motəni kəm in nətəligiən min əha e niməfaki Korən. 1:12 Uək 18:24-28; 1Kor 3:4 1:14 Uək 18:8; Rom 16:23 1:16 1Kor 16:15 1:19 Aes 29:14 1:20 Job 12:17; Aes 19:12; 33:18; 44:25 1:21 Mat 11:25 ‡ 1:22 Nanihlua, İanihlua — Afin-to e tiksini. 1:23 Rom 9:32; 1Kor 2:14 1:24 Kol 2:3 1:25 2Kor 13:4 1:26 Mat 11:25; Jem 2:5

iätəm nätəmimi kəsotolkeikei pikian, mine natimnati iätəm lähtəni agin. Kəni təmitəpən natimnati min əha məmə ilah suaru məmə in tol nati keikei e nətəligiən rəha nätəmimi kəməhuva nati əpnapin əmə. ²⁹ Təmol lanəha məmə iätəmimi tikə otəghati əfəri e nəhmti Uhgın. ³⁰ Mətəu-inu e nəuia Uhgın, itəmah nəməhuva kətiəh itəmah Kristo Iesu. Kəni Kristo təmuva o tah məmə in rəhatah neinatigiən rəha Uhgın. Inəha e Kristo, Uhgın təmol itah kotəhruahru e nəhmtin, kəni mələhu kalin itah məmə rəhan min, kəni mosmiəgəh itah. ³¹ Tol lanəha, təhmen e Nauəuə Rəha Uhgın tətəni, “Iätəmimi iätəm tətəghati əfəri, otəghati əfəri əmə o nati iätəm İərmənig təmol lan.”

2

¹ Piak min mine nəuvinik min. Nian iəmuvnə o təmah, iəməsəni pətigəmiən nəghatiən rəha Uhgın e nəghatiən iätəm nätəmimi kəutəni məmə koteinatig, mine nolien rəha iätəmimi iätəm təhrun vivi nəghatiən. ² Kəni nian iəmətatig kitah min itəmah, nikik təkəsik məmə iəkəni pətigəm əmə Iesu Kristo, mine nimisiən rəhan e nigı kəməluau. ³ İəmuva o təmah e nəpəuuiən mine nəginien mine nərəmruminiən asoli. ⁴ Kəni nian iəməni pətigəm rəhak nəghatiən e nanusiən təuvir, iəməsəniən e neinatigiən rəha nätəmimi, mine nəghatiən asoli min iätəm otiuvi itəmah, mətəu nian iəməghati, nəmoteruh nəsanəniən rəha Uhgın mine uək rəha Narmin Rəha Uhgın. ⁵ İəmol lanəha məmə nəhatətəiən rəhatəmah otəsəhtul əməiən e neinatigiən rəha nätəmimi, mətəu in otəhtul e nəsanəniən rəha Uhgın.

Neinatigiən

rəha Narmin Rəha Uhgın

⁶ Mətəu nıpəhriəniən məmə itimah iəutəni pətigəm nəghatiən einatig kəm nätəm koteinatig kəni minoteinatig rəkis e nəmiəgəhiən rəhalah. Mətəu səniəmə neinatigiən rəha nätəmimi min rəueiu, uə nätəmimi nätəm kəutarmənig u rəueiu. İlah okəhuva nati əpnapin min əmə. ⁷ Kəpə. İtimah iəutəghati e neinatigiən rəha Uhgın əpən iätəm tətətəməhli oneuən, kəni in neinatigiən iätəm tətətəhluaig, kəni Uhgın təmol nəlpəkəuiən əpən əpən agin məmə, neinatigiən əha, in otol nəuvirien kəm tah e nəsanəniən mine nəhagəhagien. ⁸ Nätəm kəutarmənig e niftəni əha rəueiu, ilah kinotəruru nəlpəkəuiən əha rəha Uhgın, mətəu nəmə ilah kəmotəhrun, ko kəsotətu-pəriən İərmənig rəha nəsanəniən əhagəhag rəfin e nigı kəməluau təhmen e iätəmimi kəti əpnapin əmə iätəm tətərəkın lou. ⁹ Mətəu Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “İətəmi tikə tətəruh, iətəmi tikə tətətəu, iətəmi tikə təhrun, nati nak iätəm Uhgın təmol əpenə-penə lan rəha nətəmi min u kotolkeikei in.”

¹⁰ Mətəu Uhgın təmol əpu nəlpəkəuiən oneuən əha rəhan kəm tah e Narmin. Kəni Narmin təhrun natimnati rəfin, kəni məhrun min natimnati rəha Uhgın iätəm iätəmimi kəti ko təsəhrunien. ¹¹ ?Tol lanəha, iätəmimi pəh təhrun nətəligiən rəha iätəmimi kəti, mətəu narmin əmə? ?E nolien kətiəh əmə, iätəmimi pəh təhrun nətəligiən rəha Uhgın, mətəu Narmin əmə? ¹² Uhgın təməsəfaiən kəm tah nətəligiən rəha nätəmimi e nəhue niftəni, mətəu təməfa Narmin iätəm tatsipən ohni. In təməfa kəm tah məmə kitah okotəhrun nati nak iätəm Uhgın təməfa əpnapin əmə kəm tah. ¹³ Inu nəghatiən iätəm itimah iəutəni, kəni neinatigiən rəha nätəmimi təsəgətuniən itimah e nəghatiən min əha, mətəu Narmin Rəha Uhgın təməgətun itimah, kəni iəkotəni pətigəm natimnati pəhriən rəha Narmin Rəha Uhgın e nəghatiən min iätəm təmsipən lan.

¹⁴ İätəmimi iätəm Narmin Rəha Uhgın tikə lan, tətəpəh natimnati iätəm tatsipən e Narmin Rəha Uhgın mətəu-inu ilah nati əpnapin min əmə ohni, kəni ko in təsəhrunien ilah mətəu-inu Narmin Rəha Uhgın əmə təhrun nasiruiən e nätəmimi o nəhrunien natimnati rəha Uhgın. ¹⁵ Kitah nätəm kautos Narmin Rəha Uhgın kəmotəh motəhrun

motakil natimnati min əha, mətəu nətəmimi əpnapin, ko kəsoteruhien məsotəhrun aginien mine məsotakil aginien itah. ¹⁶ Tol lanəha mətəu-inu Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə,

“?Pəh u təhrun nətəligien rəha İərməniğ

məmə in otəgətun in?”

Mətəu kitah kotəhrun nətəligien rəha Kristo kəni tol lanu lan motəhrun natimnati min əha.

3

Nəhapu-əhapuiən e niməfaki

¹ Piak min mine nəuvinik min. Nian iəmətətiğ kitah min itəmah, iəməsəghatien kəm təmah təhmen e nətəmimi nətəm kinotəskasik rəkis e nəmiəgəhiən rəhalah e Narmin Rəha Uhgın, kəpə. İəməghati kəm təmah məmə itəmah nətəmimi rəha nəhue niftəni əmə, kəni iəməghati kəm təmah təhmen e kəlkələh min əmə e nəmiəgəhiən vi rəhatəmah e Kristo. ² Nian iəmətəgətun itəmah, təhmen məmə iəmətaugın itəmah e milik əmə, iəməsəfinəien nauəien əskasik kəm təmah mətəu-inu itəmah nəməsotəhmenien o nunian. Kəni nipehriənien, itəmah nəsotəhmen əhanəhiən o nunian, ³ mətəu-inu nolien rəhatəmah təhmen əmə e rəha nətəmimi rəha nəhue niftəni. Tol lanəha mətəu-inu itəmah nautetet itəmah min, kəni mautorgəhu, kəni təhmen əmə məmə itəmah nətəmimi rəha nəhue niftəni əmə u. Nəkotəhmen e nətəmimi əpnapin min. ⁴ Nian iətəmi kəti tətəghati əfəri məni məmə, “İəu rəha Pol,” kəni kəti təni məmə, “İəu rəha Apolos,” nolien əha tətəgətun məmə itəmah nətəmimi rəha nəhue niftəni əmə.

⁵ Oteruh-to. ?Apolos in pəh, kəni Pol in pəh? Itimlau iəkuəhmen əmə e ioluək iətəm iəmuasiru e təmah o nuvaian o İesu. Itimlau iatuol əmə uək iətəm İərməniğ təməfa pisin pisin kəm timplau məmə iəkuol. ⁶ Təhmen əmə məmə iəu iəmərfei nikiti nati, kəni Apolos in təueiu e nəhu, mətəu Uhgın əmə tatol tateviə. ⁷ Tol lanəha, iətəmimi iətəm tətərfei nati, uə iətəmimi tətəueiu e nəhu, in nati əpnapin əmə, mətəu Uhgın pisin əmə in nati keikei iətəm tatol natimnati kəutəmiəgəh mauteviə. ⁸ İətəm tətərfei, mine iətəm tətəueiu, ilau kuəhmen-əhmen əmə mətian əmə o nati kətiəh əmə. Kəni Uhgın otətəou ilau kətiəh kətiəh e rəhalau uək pisin pisin min. ⁹ Itimlau ioluək mil rəha Uhgın, kəni itəmah nəkotəhmen e nasumien rəha Uhgın, uə nimə rəha Uhgın.

¹⁰ E nəuvirien iətəm Uhgın təməfa kəm iəu, iəmuvləkin vivi nəhlki nimə təhmen e iətəm təhrun vivi nuvləkinien nimə. Kəni iətəmi kəti min tatuvləkin nimə nəuətəin. Mətəu ilah rəfin okotəkeikei mauteh vivi uək rəhalah rəha nuvləkinien nimə, ¹¹ Nəhlki nimə kətiəh əmə, inu İesu Kristo. İətəmi kəti tikə təhrun nuvləkinien nəukəti nimə pisin kəti min. ¹² Nəmə iətəmi kəti tuvləkin-pəri rəhan nimə iətəm nəhlki nimə in İesu Kristo, kəni in təhrun nuvləkinien nimə e aien u kol tətəraip-oraip, uə e silfə, uə e kəpiel nəhmtin tiəkis, uə e niği, uə e niuig, uə e nimanian.* ¹³ Kəni nian kəti nətəmimi okoteruh uək rəhan, mətəu-inu e nian İesu tuva min, rəhan uək otuva e nəhagəhagien. Rəhan uək okələhu=pən e niğəm, kəni niğəm otəgətun məmə rəhan uək təuvir uə tərəh. ¹⁴ Nəmə niğəm otəsusien rəhan nimə, in otos rəhan nətəouien. ¹⁵ Mətəu nəmə niğəm otus rəhan nimə, kəni rəhan natimnati rəfin təmikə. In əmə, Uhgın otosmiəgəh, mətəu təhmen-əhmen əmə e iətəmi kəti iətəm rəhan nimə niğəm tatus kəni tiuviğ pətiğəm maiu, kəni niğəm tus nimə mauəris.

2:16 Aes 40:13   3:2 Hip 5:12-13; 1Pitə 2:2   3:3 1Kor 1:10-11   3:4 1Kor 1:12   3:6 Uək 18:4,11,27-28

3:9 Mat 16:27; Efəs 2:20-22   3:11 Aes 28:16; 1Pitə 2:4-6   * 3:12 Nolien rəha nitəu-pəniən Kristo təhmen e nolien rəha nuvləkinien nimə. İətəmi tətəitəu=pən vivi nolien rəha Kristo, in təhmen e iətəmi kəti tatuvləkinivi rəhan nimə. Nolien təuvir min rəhan təhmen e pos min əskasik rəha nimə, uə aien u kol uə aien u silfə. İətəmi tətəitəu=pən vivien nolien rəha Kristo, təhmen e iətəmi kəti tatuvləkin rah rəhan nimə, təhmen əmə e nimauvluvl əmə kəti. Afin-to Mat 6:19-20.   3:13 1Kor 4:5

¹⁶ ?Nəkotəhrun uə kəpə məmə, itəmah u Nimə Rəha Uhgın, kəni Narmin Rəha Uhgın tətətig e təmah? ¹⁷ Nəmə iətəmi kəti tərəkın Nimə Rəha Uhgın, kəni Uhgın otərəkın in, mətəu-inu Nimə Rəha Uhgın, in tasim rəhan pisin əmə. Kəni Nimə u Rəha Uhgın, itəmah.

¹⁸ Təsəuvirən məmə iətəmi kəti tətəiuə aru əmə lan. Nəmə iətəmi kəti tətəkil aru in e nətəligiən rəha nəhue niiftəni, kəni nikin təhti məmə in teinatig u rəueiu, in otəkeikei muva ialməli kəti e nəhmtilah məmə in otuva ieinatig pəhriən. ¹⁹ Tol lanəha mətəu-inu neinatigəni rəha nətəmimi rəha nəhue niiftəni, in talməli e nəhmti Uhgın. Təhmen e Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “Uhgın tatol lalig e nəghatiən rəha iətəmi kəti iətəm tətəni məmə in teinatig vivi, kəni Uhgın taskəlim in.” ²⁰ Kəni Nauəuə Rəha Uhgın tətəni min məmə, “İərməniğ təhrun məmə, nətəligiən rəha nətəm koteinatig, ilah nati əpnəpın əmə.”

²¹ Kəni tol lanu lan, sotəniən məmə itəmah rəha suah u uə rəha suah kəha məmə onəkotləfəri aru itəmah ohni. Uhgın tətəfən itimah nətəmi asoli min rəfin kəm təmah məmə otasiru e təmah. ²² Tol lanu sotəfəriən itəmah kəni motəni məmə rəhatəmah u Pol uə Apolos uə Pitə.† Nipəhriən agın, Uhgın tinəfinə natimnati min rəfin e nəhue niiftəni o nasiruən e təmah. Kəni nəmiəghəniən uə nimisiən, kəni natimnati min u kəutəhuva rəueiu uə natimnati min u kəmanəhuva nian kəti, natimnati rəfin min əha mine nətəmimi min əha okotasiru e təmah, təhmen əmə ilah rəfin rəhatəmah. ²³ Tol lanu lan, itəmah onəkotəkeikei motəfəri itəmah o İesu pisin əmə, səniəmə o nətəmi asoli min rəhatəmah, mətəu-inu səniəmə itəmah rəha iətəmi asoli kəti, mətəu itəmah rəha Kristo, kəni Kristo in rəha Uhgın.

4

Aposil min rəha Kristo

¹ Tol lanəha, nətəmimi okotəkeikei motəh itimah təhmen e noluək min rəha Kristo iətəm Uhgın təmələhu=pən e nəhlmitimah məmə itimah iəkotol əpu nəlpəkəuiən oneuan rəha Uhgın. ² Kəni nətəmimi nətəm kauteh natimnati rəha iətəmi asoli kəti, ilah kotəkeikei motol rəhalah uək təuvir e nolien iətəm iətəmi asoli tolkeikei. ³ Nati əpnəpın əmə kəm iəu nəmə itəmah, uə nətəpisin nəuvein kotəni pətigəm nətəligiən rəhalah e rəhak uək. Kəni iəu aru iəsakiliən e rəhak uək. ⁴ E rəhak nətəligiən, məmə iəmol əmə nati iətəm in təuvir, mətəu nati u təsəniən məmə iəu iəkəhruahru. İərməniğ əmə təhruahru o nakiliən rəhak uək. ⁵ Tol lanəha, sotəuit-əuitiən o nakiliən natimnati, mətəu nautəhtahnin nian İərməniğ otuva lan. In otəfətigəm=pən e nəhəghəghəniən natimnati iətəm kəutəhluəig e napinəpuən, kəni in otəni pətigəm nati nak tətətig e niki nətəmimi o nolien min rəhalah. E nian əha Uhgın otəni-vivi ilah kətiəh kətiəh e nolien əhruahru.

⁶ Piak min mine nəuvinik min. İəməni=pinə nəghatiən min əha kəm təmah itimlau Apolos məmə itəmah onəkotos nəhruniən ikin. Kəni nəmə nəkotos nipəti nəghatiən min u, “Nəkotəkeikei motol əmə nəghatiən min iətəm kinətei rəkis,” kəni nəsotəfəriən nətəmi asoli nəuvein motosiahu nəuvein. ⁷ ?Təhro? Itəmah nəsotəpətien motəpirəkis nətəmimi min rəfin. Uhgın təməfinə kəm təmah natimnati min rəfin nətəm nəmautos. ?Kəni təhro nəutəghati əuvsan o natimnati iətəm Uhgın təməfinə kəm təmah təhmen əmə məmə inu itəmah əmə nəmotol natimnati min əha?

⁸ Nikitəmah təhti məmə ninotos rəfin rəkis natimnati rəha Uhgın. Nikitəmah təhti məmə ninotos rəfin rəkis nautə rəha Uhgın. Nolien rəhatəmah təhmen məmə nəməhuva kig min rəha Uhgın, mətəu itimah iəutatig ləhtəni əmə. !Mətəu kəpə, səniəmə nipəhriənən! !Nəman! Nəmə nipəhriənən məmə itəmah nəməhuva kig min rəha Uhgın, nikitimah otəgiən pik, kəni nəmə tol lanəha, itimah min iəkotol kig kitah min itəmah. Mətəu təsoliən lanəha. ⁹ Itimah aposil min, mətəu nikik təhti məmə Uhgın təmələhu itimah əpəha ləhtəni agın, iəutatig təhmen e nətəm kəmakil rəkis

^{3:19} Job 5:13   ^{3:20} Sam 94:11   † ^{3:22} Nəghatiən əhruahru rəha Kris tətəni məmə, “Pol, uə Apolos, uə Kefəs...” Kefəs in nərgin kəti min rəha Pitə. Kəni e nauəuə u, e nəghatiən Kris əhruahru, Pol tətəuin lan məmə “Kefəs,” mətəu kəutəni əmə məmə Pitə.   ^{4:2} Luk 12:42

^{4:5} 1Kor 3:8   ^{4:6} Rom 12:3   ^{4:7} Rom 12:6

məmə okotəkeiki mohmis. Nikitəmah tətəhti lanəha mətəu-inu təhmen məmə itəmah nətəmimi nətəm kəməsotoliən win e nəluaginian, kəni məutəhtul e nəhmti nagelo min mine nətəmimi rəfin məmə ilah okoteruh məmə oiəkohmis.* ¹⁰ !Nətəmimi tepət kəutəni məmə itimah nanməli min o nərgi Kristo, mətəu nikitəmah tətəhti məmə itəmah nəkoteinatig vivi e Kristo! Mətəu səniəmə niphəriən. !Nətəmimi tepət kəutəni məmə rəhatimah nepətiən tikə, mətəu nəutəghati əfəri məmə rəhatəmah nepətiən iahgin! Mətəu səniəmə niphəriən. Nətəmimi tepət kautisiai itəmah, mətəu kətəni rah itimah.

¹¹ Mətəu, inu niphəriən. Mətəuarus=pa u rəueiu matuvən, nəumis tatus itimah, kəni məutəuauə, kəni iautəhuvən e napən əhapu-əhapu, nətəmimi kautoh itimah, kəni rəhatimah nimə tikə. ¹² Itimah aru əmə iautol pik uək e nəhlmitimah məmə iəkotos məni o nauəniən. Nian okotəni rah itimah, mətəu itimah iəkotəfaki o nəuvirən o lah. Nian nətəmimi kautol nərahien kəm timah, mətəu itimah iəkotəpnəpin əmə. ¹³ Nian nətəmimi kəutəni rah itimah, mətəu itimah iəutəghati vivi əmə kəm lah. Mətəuarus=pa u rəueiu matuvən itimah iəkotəhmen e nimənərik rəha nətəmimi rəfin, uə namikmikien rəha nitəni min rəfin.

Ilah okotəkeiki motohtəupən nolien rəha Pol

¹⁴ İəsəteien nəghatien u məmə iəkol itəmah nəkotaulis, mətəu mə otəghi-pəri itəmah, mətəu-inu itəmah nenətik min nətəm iəkolkeiki itəmah. ¹⁵ Rəhatəmah nəgətun min tepət nətəm okotəgətun itəmah e Kristo, kəni nəmə təhro ilah kotəhmen əmə e tatə kalin min ilah ten-tausin, mətəu rəhatəmah tatə əhruahru kətiəh əmə, inu iəu, mətəu-inu e Kristo İesu iəmuva rəhatəmah tatə əhruahru nian iəməni pətigəm nanusien təuvir kəm təmah aupən. ¹⁶ Tol lanəha, iəkətapuəh əskasik o təmah məmə onəkotohtəu=pa rəhak nolien min. ¹⁷ Mətəu-inu o nati u, iətahli=pinə nətik e Kristo u Timoti iətəm iəkolkeiki. In tətəiu əskasik e İərmənig matol vivi rəhan uək. In otəni min kəm təmah suaru rəha nəmiəgəhien rəhak e Kristo İesu iətəm tətītəu=pən natimnati iətəm iətəgətun e niməfaki min ikin min rəfin.

¹⁸ Kəni itəmah nəuvein nəutəgət əfəri pik o rəhatəmah nepətiən mətəu-inu nikitəmah tətəhti məmə iəsvnə minien məsəghati əskasikien kəm təmah o rəhatəmah nolien. ¹⁹ Mətəu otəsuvəhien, iəkəkeiki muvnə meruh itəmah (nəmə İərmənig tegəhan lak.) Kəni oiəkəhrun nəmə nətəm kəutəgət əfəri kautos pəhriən nəsanəniən rəha Uhgın, uə kəpə. ²⁰ Mətəu-inu Nərmənigien Rəha Uhgın səniəmə in nati kəti rəha nəghatien, mətəu in nati kəti rəha nəsanəniən. ²¹ ?Kəni nəkotolkeiki nak? ?İəkuvnə malis itəmah, uə iəkuvnə e nolkeikeien u e nikik teuiəu əmə?

5

Pian kəti, rəhan nolien tərəh agin

¹ Kəməni pətigəm kəm iəu məmə iətəmi kəti u e nikitəmah tətəkləh e pətan kəti, kəni təmol e nolien tərəh kəti iətəm tapirəkis nolien rəha nətəm kəsotəfakien. In tətəkləh e pətan vi rəha rəhan tatə. ² !Kəni itəmah nəutəfəri o nəfakien əskasik rəhatəmah! !Kəsitin min! Mətəu nəfəriən təsəhruahruen, mətəu onəkotəkeiki motətəu tərəh o təfagə tərəh əha. Kəni nəsotahli pətigəmiən iətəmi kəha iətəm təmol nolien tərəh əha e nikitəmah. Mətəu onəkotəkeiki motahli pətigəm.*

* ^{4:9} Nian kig kəti təmol win e nəluaginian, minatitəlig matit rəhan soldia min mine rəhan tikimir min. Rəhan soldia min kautəhuərisig lan, kəni tikimir min kautəhuərisig e lah, kəni nətəmimi rəfin kotəhrun məmə tikimir min okohmis. Nətəmimi kəmotol lafet kəti, kəni nətəmimi rəfin kəutarfu e tikimir min kautoh aru ilah min, uə nəmə təhro kautəluagin ilah nati arpın min təhmen e laion. Kəni Pol tətəni məmə in mine rəhan min nətəmimi kotəhmen e tikimir min nətəm okohmis, kəni nətəmimi rəfin kauteruh.

4:11 2Kor 11:23-27   4:12 Mat 5:44; 2Təs 3:8   4:15 Kəl 4:19   4:16 Fıl 3:17   4:17 Uək 19:22

4:20 1Kor 2:4   5:1 Lev 18:7-8; Dut 22:30   * 5:2 Məta Pol tətəni u ikinu məmə təsəuvirien məmə ilah okotəgəni əmə kəni məutəfəri ilah nian təfagə tərəh asoli kəti tətətig əha ilah ikin e niməfaki.

³ Nati əpnapın iəsatiğən kitah min itəmah, mətəu e narmin iətatig kitah min itəmah. Kəni təhmen əmə nəmə kitah kəutatig, inəni rəkis e nərgi İərmənig İesu məmə təhro in təhruahru məmə kitah okotol e iətəmi kəha. ⁴ Nian nəkəhuva kətiəh, kəni e narmin, iətatig kitah min itəmah, kəni nian nəsanəniən rəha İərmənig rəhatah İesu inəha ikın kitah min, ⁵ kəni otəfən iətəmi u əha rəueiu e nəhlmi Setən məmə otərəkin nıpətin. Mətəu İərmənig otosmiəgəh narmin nian in tətəva min e naunun nian.†

⁶ Rəhatəmah nagət əfəriən tərəh. ?Nəkotəhrun uə kəpə məmə, is nəuan nəuəvətın əmə tınpi rəfin e niki flauə iətəm kəmalkin?‡ ⁷ Otəfəl rəkis is əuas min rəhatəmah, inu təfagə tərəh min e nikitəmah, məmə itəmah flauə vi iətəm kəmalkin u is tikə lan, kəni nıpəhrəniən itəmah nəkotəhmen əhruahru e pıret vi əha. Tol lanəha mətəu-inu Kristo iətəm in nəti sipsip rəha lafet rəha Pasova, təmimis rəkis təhmen e sakrifais o noliən tərəh min rəhatah. ⁸ Tol lanəha, pəh kotol lafet əha, mətəu kəsotoliən e is əuas, iətəm təhmen e noliən tərəh min u nətəmimi kotolkeikei pık noliən kəm nətəmimi, mine noliən tərəh min rəfin. Mətəu pəh kotol lafet e pıret u is tikə lan, təhmen e noliən rəfin iətəm kotol nıpəhrəniən motəhruahru.

⁹ İəmətəi rəkis nauəuə kəm təmah məmə nəsotan pətien itəmah nətəm kəutakləh e nıpətan.§ ¹⁰ İəsəniəhuiən məmə nəsotaniən itəmah nətəm kəsotəfakiən nati əpnapın noliən rəhalah tol lanəha: ilah kəutakləh e nıpətan, ilah navərəs, ilah nakləh min e neiuəiən, kəni ilah kəutəfaki kəm narmi nati min. Nətəmimi tepət ağin kotol lanu lan u rəueiu e nəhue niftəni. Nəmə nəsotaniən itəmah min ilah, kəni nəkotəkeikei mohiet ağin ikinu e nəhue niftəni. ¹¹ Mətəu nıpəti nauəuə iətəm iəmətəi kəm təmah məmə onəsotan pətien itəmah iətəmi kəti iətəm tətəni məmə in piatəmah kəti, mətəu in tətəkləh e pətan, uə in tətəvərəs, uə in tətəfaki kəm narmi nati min, uə in tətəni rah nətəmimi, uə in tətəpis nian tepət, uə in tətəkləh e neiuəiən. Sotoliən nati kəti itəmah min ilah, nati əpnapın in nati əkəku əmə təhmen e nauən pətien.

¹²⁻¹³ Səniəmə in rəhak uə mine rəhatəmah kəti uək məmə okotakil nətəmimi nətəm kəsotəfakiən. Uhgın otakil Nanihluə min. Mətəu in uək rəhatəmah məmə onəkotakil noliən rəha nətəmimi əpəha e niməfaki nətəm kautol təfagə e noliən min u. Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “Otəhli pətiğəm e nikitəmah iətəm tatol noliən tərəh.”

6

Noliən rəha nakiliən itəmi

¹ Nian nəmə itəmah kəti tatərgəhu ilau in kəti, tol naulisən məmə otələs muvən kəm nətəmimi nətəm kəsotəfakiən məmə okotiuvı pətiğəm ilau motakil rəhalau norgəhuiən. Mətəu nəkotəkeikei motos məhuvən kəm nəfaki min. ² ?Nəkotəhrun uə kəpə məmə nəfaki min, ilah okotakil nətəmimi rəfin e nəhue niftəni? * ?Kəni nəmə itəmah onəkotakil nətəmimi e nəhue niftəni, kəni təhro nikitəmah təhti məmə nəsotəhmenien o nakiliən rəhatəmah norgəhuiən əlkələh min? ³ ?Nəkotəhrun uə kəpə məmə, kitah okotakil nagelo min? !Kəni natimnati min rəha nəhue niftəni, ilah kotimətiğ əmə o nakiliən!

5:3 Kol 2:5 5:5 1Tim 1:20 † 5:5 Pol tətəni məmə kəraki lan e niməfaki. Kəni ihluə e niməfaki, suah u otuvən e nəhlmi Setən, kəni Setən otarmənig lan kəni mol nalpiniən kəm in e nıpətin. Kəni mətə, suah u təhrun nitəlig rəkisən e noliən tərəh min rəhan, kəni Uhgın təhrun nosmiəgəhiən min in. ‡ 5:6 Təhmen əmə nian kətətəi nati miəgəh kəti, nəmə kətarereh kuənkamik lan, otol=pən mərəkin rəfin nəhuvegın. Təhmen əmə nəmə iəfaki kəti e niməfaki tatol təfagə tərəh. Təfagə tərəh u tınpi rəfin niməfaki. 5:6 Kəl 5:9 5:7 Aes 53:7; 1Pitə 1:19 5:8 Dut 16:3 § 5:9 Nauəuə u Pol tətəghati lan e fes 9 tikə əha rəueiu. Pol təmətəi nauəuə kuvət kəni mahli=pən kəm niməfaki Korən. Mətəu nauəuə aıpən, mine nauəuə iətəm tatol kisil lan kiakə u rəueiu. Nauəuə iətəm tatol keiu lan, in 1 Korən, kəni nauəuə iətəm tatol kuvət lan, inu 2 Korən. 5:11 2Təs 3:6; Tait 3:10 5:12-13 Dut 13:5; 17:7 * 6:2 E Japtə 5 kəutəfin məmə ko kəsotakiliən nətəmimi ihluə e niməfaki, mətəu e fes u tətəni məmə kitah okotakil ilah. Nıpətin u təni məmə, RƏUEIU kitah okəsotakiliən nətəm ihluə e niməfaki, mətəu nian Kristo otəva min, nian əha inəha, kitah okotakil ilah. 6:2 Nəh 20:4

⁴ ?Kəni tol lanəha, nəmə nautorgəhu o nətəligiən min nəuvein, təhro nəutəhuvən o nətəm ihluə məmə okotakil norgəhuiən rəhatəmah? İlah kəsotosiən nisiaiən rəha niməfaki. ⁵ İatəni lanəha məmə nəkotaulis lan. ?Təhro? ?İtəmah kəti tikə iətəm teinatig məmə in təhrun nələhuiən nəniən min əha? ⁶ !Mətəu kəpə! İtəmah piatəmah min nəutorgəhu, kəni mautəhuvən o nətəm ihluə məmə ilah okotakil rəhatəmah norgəhuiən min. Kəsi.

⁷ İtəmah nautəhuvən o iətəmi kəti məmə otakil rəhatəmah norgəhuiən. Inu tətəgətun məmə nəmotəmkarəpən agin e suaru rəha Uhgın e nəmiəgəhiən rəhatəmah. ?Təhro? Nəmə iətəmi kəti tatol tərəh kəm ik, təuvir məmə nəkalu əmə lan. Nəmə tətəiüə əmə lam mətakləh kəm ik, alu min əmə lan. ⁸ Mətəu kəpə. Nautol tərəh pik! İtəmah piatəmah min əmə, mətəu itəmah aru nautol tərəh kəm təmah min, kəni mauteiüə e təmah min məutakləh kəm təmah min.

⁹ Sotətəligiən e neiuəiən. Nəkotəkeiki motəhrun məmə, nətəmi kautol nərəhiən, ko kəsəhuvəniən e Narməniğiən Rəha Uhgın: ilah nətəm kəutakləh e pətan, mine nətəm kəutəfaki kəm narmi nati min, mine nəman nətəm kinotol rəkis marit kəutakləh e pətan, mine nəman nətəm kautit aru ilah min, ¹⁰ mine nakləh min, mine navərəs min, mine nətəm kəutapis e wain, mine nətəm kəutəghati rah e nərgi nətəmiimi, mine nətəm kəuteiüə məutakləh kəm nətəmiimi, ilah min u ko kəsəhuvəniən e Narməniğiən Rəha Uhgın. ¹¹ Kəni itəmah nəuvein, nəmautol lanəha. Mətəu, Narmın Rəha Uhgın rəhatah təmafəl itəmah, mələhu kalın itəmah məmə rəhan, mol itəmah nəkotəhruahru e nəhmtin e nərgi İərməniği İesu Kristo.

Noliən rəha nakləhiən
e pətan in təfagə tərəh

¹² Nətəmiimi nəuvein kəutəni məmə, “Natimnati rəfin təuvir əmə məmə iəkol.” Mətəu, səniəmə ilah rəfin kotəhrun nasiruiən lak. Kəni, ko iəsegəhaniən məmə natimnati nəuvein okotarməniği e rəhak nəmiəgəhiən. ¹³ Nətəmiimi nəuvein kəutəni məmə, “Nauəniən mine nərfitəmi, kəmol o lau min,” inu kotəhrun nunian nauəniən min rəfin. Mətəu nauəniən mine nərfitəmi, Uhgın otol naunun e lau pəti, konu, nati mil u səniəmə nati kəti. Kəni nati u in nıpəhrəniən. Mətəu nəghatiən u səniəmə e nıpətitəmi. Uhgın təməsoliən nıpətə tah məmə kitah okotapili əpnapın kitah nəman uə nıpətan min u səniəmə nəman mine nıpətan min rəhatah. Nıpətətah mine İərməniği, ilau rəhalau min. Uhgın təmol nıpətətah məmə okotisiai İərməniği, kəni ko otəsoliən naunun e lah, təhmen e nauəniən mine nərfitəmi. ¹⁴ Kitah okohmis. Mətəu o nian kəti e rəhan nəsanəniən, Uhgın otosmiəgəh min itah e nimisiən mol vivi nıpətətah. Kəni inu təhmen əhmen əmə məmə nian İərməniği təmimis, Uhgın təmosmiəgəh in e nimisiən mol vivi nıpətətin.

¹⁵ ?Nəkotəhrun uə kəpə məmə, nıpətətah, ilah nəuəli-nəuəli nıpətəti Kristo? ?Kəni nikitəmah təhti məmə iəkəfən nıpətətik iətəm in kətiəh ilau Kristo, kəni mol kuol kətiəh ilau pətan rəha suaru? !Kəpə! Ko təsoliən lanəha. ¹⁶ Nıpəhrəniən agin məmə iətəm tətən ilau pətan rəha suaru, ilau kətiəuva kətiəh əmə e nıpətətin. Mətəu-inu nəghatiən rəha Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “İlau okiəuva nıpətətin kətiəh əmə.” ¹⁷ Mətəu iətəmiimi iətəm tatol kətiəh ilau İərməniği, tətəva kətiəh ilau min e narmin. Kəni tol lanəha, nıpətətin tatol kətiəh ilau İərməniği Kristo məmə rəhan. Kəni tərəh agin nəmə otos rəkis e Kristo məfən kəm pətan kəti rəha suaru.

¹⁸ Otagim rəkis məhuvən isəu e noliən rəha nitəu-pəniən nıpətan. Noliən tərəh rəfin iətəm iətəmi kəti tatol iətəm tol pisin e inu, in ihluə e nıpətətin. Mətəu təfagə tərəh u, in tatol kəm nıpətətin aru.† ¹⁹ Nəkotəkeiki motəhrun məmə nıpətətamah in nati asoli, nıpətətamah in nimə kəti rəha Uhgın iətəm Narmın Rəha Uhgın tətətig ikin, kəni Uhgın təməfinə Narmın kəm təmah, mətatig e təmah. Kəni itəmah səniəmə rəhatəmah aru u

6:10 kəl 5:19-21; Efəs 5:5; Nəh 22:15   6:11 Tait 3:3-7   6:12 1Kor 10:23   6:13 1Təs 4:3-5   6:14 Rom 8:11; 1Kor 15:20; 2Kor 4:14   6:15 Efəs 5:30   6:16 Jen 2:24; Mat 19:5   6:17 Jon 17:21-23; Rom 8:9-11
† 6:18 Təfagə tərəh u, in tatol kəm nıpətətin aru mətəu-inu tinuva rəkis kətiəh ilau Kristo, tol məmə tatol təfagə e Kristo.

itəmah. ²⁰ Uhgın tətətəou rəkis itəmah e nətəouiən iətəm nəhmtin tiəkis. Tol lanəha, otisiai Uhgın e nolien min rəha nıpətītəmah.

7

Nəghatiən o marit

¹ Rəueiu iəkəni=pinə nənien e nauəuə rəhatəmah iətəm nəmotətəi kəm iəu. Əuəh, in təuvir məmə iətəmimi kəti təsoliən marit. ² Mətəu nətəmimi tepət nətəm kautohtəu=pən nıpətan. Tol lanəha, təuvir məmə iətəmimi otəkeikei mos aru rəhan pətan, kəni pətan tatos rəhan iərman kəni muol marit. ³ Nian kuol marit, iərman otəkeikei mətəpili ilau rəhan pətan nəmə pətan tolkeikei, kəni pətan otəkeikei mətəpili ilau rəhan iərman nəmə iərman tolkeikei. ⁴ Pətan təsarmənig aruiən e nıpətin, mətəu rəhan iərman tətarmənig lan. Kəni təhmen-əhmen əmə e iərman, in təsarmənig aruiən e nıpətin, mətəu rəhan pətan tətarmənig lan. ⁵ Təsəuviriən məmə pətan uə iərman təgin o nıpətin nəmə kəti tolkeikei. Mətəu nəmə ilau pəti kuegəhan məmə təuvir əmə okuəpəh napili pətiən nəmə kəti təni məmə otəfaki o nian nəuvein, kəni təuvir əmə. Mətəu okuəkeikei miəuva min kətiəh. Nəmə kəsuliən, kəni Setən oteh suaru o nəfən-əfəniən kəm lau. İatəni lanu mətəu-inu itəmah rəfin nəotəskasikiən.

⁶ Nəghatiən əha məmə, “okuəpəh o nəfakiən o nian nəuvein,” iətəni məmə iətegəhan lan, mətəu iəsəniən məmə in lou kəti. ⁷ E rəhak nətəligiən, təuvir məmə nətəmimi rəfin okəsotoliən marit təhmen lak. Mətəu Uhgın tatol suaru pisin pisin min kəm tah kətiəh kətiəh, kəni tatol məmə nəuvein kautol marit, kəni nəuvein kəutan əmə.

Nətəm kəmotol marit mine pətəlimis min

⁸ Kəni iətəni kəm nətəm kəsotoliən marit mine pətəlimis min məmə, təuvir məmə kəutan əmə məmə iəu mine. ⁹ Mətəu nəmə tiəkis o lah nətəm kəsotoliən marit məmə okotaliəuk e suaru əhruahru kəti, inəha kəsotapiliən e pətan uə iərman kəti, kəni təuvir məmə okotəkeikei motol marit pəh nikilah təsəhti pikiən ilau pətan uə iərman nian min rəfin.

Nətəm kəmotol marit kəsotəhapuiən

¹⁰ İtəmah nətəm nəmotol marit, iəkəni=pinə nəghatiən u kəm təmah, səniəmə rəhak mətəu rəha iərmənig məmə, pətan otəsəpəhiən rəhan iərman. ¹¹ Mətəu nəmə in otol, kəni təuvir məmə otəsitəu=pən miniən suah kəti min, uə nəmə təhro, titəlig=pən min əmə o rəhan iərman. Kəni iərman otəsəpəhiən rəhan pətan.

Nəmə ilau kəti təsəfakiən

¹² Pəh iəkəni nəghatiən kəti kəm təmah nətəm rəhatəmah nəman uə nıpətan kəsotəfakiən. Inu rəhak əmə nəghatiən, səniəmə rəha iərmənig əhruahru. Nəmə itəmah kəti, rəhan pətan təsəfakiən, mətəu tolkeikei məmə ilau kətuatig, iərman otəsəpəhiən. ¹³ Kəni nəmə itəmah kəti, rəhan iərman təsəfakiən, mətəu tolkeikei məmə ilau okuatig, pətan otəsəpəhiən. ¹⁴ Otol lanəha mətəu-inu nian pətan kəti tətəfaki, kəni Uhgın tətələhu kalin min rəhan iərman məmə rəha Uhgın. Kəni nian iərman kəti tətəfaki, kəni Uhgın tətələhu kalin min rəhan pətan məmə rəha Uhgın. Nəmə təsoliən lanu, kəni rəhatəmah kəlkələh min, ilah rəha nəhue niftəni əmə, mətəu tol lanəha, Uhgın tətələhu kalin ilah məmə rəhan min, mətəu-inu təmələhu kalin rəkis tatə mine məmə.

¹⁵ Mətəu nəmə iətəmi təsəfakiən tolkeikei məmə otəpəh rəhan pətan uə iərman iətəm tətəfaki, otegəhan əmə lan. İətəm tətəfaki, iərman uə pətan, Uhgın təsaskəlimiən in e marit əha. Mətəu, Uhgın təmauin e tah məmə okotatig mətig e nəməlinuiən. ¹⁶ Pətan, kəmə təhro Uhgın otosmiəgəh rəham iərman e nolien təuvir rəham. Kəni iərman, nəmə təhro Uhgın otosmiəgəh rəham pətan e nolien təuvir rəham.

Otagiən əmə

o rəhatəmah nəmiəgəhiən

¹⁷ Mətəu in əmə u, nian Uhgin təmauin e təmah, nəmotatig e natigian pisin pisin min iətəm İərməniğ təmələhu, kəni təuvir məmə nəkotatig əmə lan. Inu rəhak nəghatien iətələhu kəm niməfaki min rəfin. ¹⁸ Nian Uhgin təmauin e suah kəti, nəmə kəməhgi=pən in, kəni otəsəhluaiğien e nəhgi-pəniən iətəm kəmol lan. Kəni nian Uhgin təmauin e suah kəti min, nəmə kəsəhgi-pəniən, kəni təuvir məmə təsalkutien məmə okəhgi=pən. ¹⁹ In nati əpnapin əmə nəmə kəməhgi=pən suah kəti uə kəsəhgi-pəniən. Nati keikei məmə kitah kotohtəu=pən əmə nəghatien min rəha Uhgin. ²⁰ Nian Uhgin təmauin e təmah, nəmotatig e natigian pisin pisin min, kəni təuvir məmə nəkotatig əmə e lah.

²¹ ?Nian Uhgin təmauin lam, ik slef əmə kəti? Nikim təsəhti pikien, (mətəu nəmə nəkəhrun nitəu-pəniən suaru iətəm kəmitis slef min lan, itəu=pən əmə.) ²² Tol lanəha mətəu-inu iətəmi u slef əmə nian İərməniğ təmauin lan, in iətəmi rəha İərməniğ iətəm kəmitis rəkis. Kəni təhmen-əhmen əmə, iətəmi səniəmə slef kəti nian İərməniğ təmauin lan, in slef rəha Kristo. ²³ Uhgin təmətəou rəkis itəmah e nətəouiən iətəm nəhmtin tiəkis. Sotolien məmə itəmah nəkəhuva slef min rəha nətəmimi. ²⁴ Piak min mine nəuvirik min, nian Uhgin təmauin e təmah, nəmotatig e natigian pisin pisin min, kəni təuvir məmə nəkotatig əmə e lah itəmah Uhgin.

Nətəm vi nətəm nəsotol əhanəhien marit

²⁵ Inu nəghatien kəti rəhatəmah nətəm vi nətəm nəsotol əhanəhien marit. İəsos əhrualruian nəghatien kəti o İərməniğ, mətəu iəkəni əmə rəhak nətəligian. Mətəu itəmah nəkotəhrun məmə rəhak nəghatien in nipəhriənien, mətəu-inu İərməniğ təməsəkəhrun iəu. ²⁶ Mətəu-inu nərahien asoli u rəueiu iətəm nəutatig lan,* rəhak nətəligian tol lanu lan məmə, nəkotatig əmə lanu lan məmə nəutatig lan u rəueiu. ²⁷ ?Təhro? ?Nəmol marit? Səsalien e suaru o nəpəhien rəham pətan. ?Təhro? ?Nəsolien marit? Səsalien o nosien rəham kəti pətan. ²⁸ Mətəu nəmə natol marit, inu səniəmə təfagə tərəh. Kəni nəmə pətan vi tatol marit, in təsolien təfagə tərəh. Mətəu nətəm kəmotol marit, okotatig e nərahien tepət e rəhalah natigian, kəni iəkolkeikei məmə nəsəhuvəniən e nərahien min əha.

²⁹ Piak min mine nəuvirik min, inu nipəti nəghatien rəhak. Natigian rəha nətəmimi e nəhue niftəni in tinəkuəkir əmə. Kəni rəueiu mine matuvən, nətəm kəmotol marit, təuvir məmə okəsotətəlig pikien e nolien rəha marit rəhalah. ³⁰ Nəmə iətəmi kəti tətəsək, uə tətəgiən, uə tatos nəhmti nati kəti, kəni təuvir məmə otəsəgəhanien məmə rəhan nasəkiən, uə nagienien, uə rəhan nati vi otəriəuəh e rəhan nətəligian. ³¹ Kəni təuvir məmə nətəmimi nətəm kətol bisnis e nəhue niftəni, ilah okotətəlig lan məmə rəhalah bisnis in nati əpnapin əmə, mətəu-inu nəhue niftəni mine nəuvirien rəhan mine nolien min rəhan otəpanikə.

³² İəkolkeikei məmə nikitəmah təsəhti pikien nati kəti rəha nəhue niftəni u. Tol lanəha, nəmə iətəmi kəti təsolien marit, nikin tətəhti pik uək rəha İərməniğ məmə təhro lanu mol İərməniğ nikin tagien o uək iətəm in tatol. ³³ Mətəu iətəm təmol marit, nikin təhti pik əmə natimnati rəha nəhue niftəni məmə otəhro lanu mol niki rəhan pətan tagien, ³⁴ kəni rəhan nətəligian tatuvən o nati keiu, rəhan pətan mine uək rəha İərməniğ. Kəni pətan iətəm təsolien marit, uə pətan mitə, nikin tətəhti pik uək rəha İərməniğ məmə təhro lanu in otətuəkəm o İərməniğ e nipətin mine narmin. Mətəu pətan iətəm təmol marit, in tətətəlig pik əmə o natimnati rəha nəhue niftəni məmə otəhro lanu mol rəhan iərman nikin tagien.

³⁵ İətəni=pinə nəghatien min u o nəuvirien aru əmə rəhatəmah, səniəmə iətəniəhu itəmah, mətəu məmə nəkotohtəu=pən suaru rəha nəmiəgəhien iətəm təhruahru, kəni nikitəmah tətəhti pik uək rəha İərməniğ.

³⁶ Mətəu e nikalin rəha iərman vi kəti mine pətan vi kəti. Nəmə tol lanu lan məmə, kinəniəkis məmə ilau okuol marit. Uərisig, kəni iərman təni məmə okuəpəh pipim. Mətəu rəueiu, nikin təhti məmə təsolien nolien əhruahru e pətan əha, kəni iərman nikin təhti məmə təkeikei mol-tə marit e pətan əha, kəni təuvir məmə, in təhrun nolien. In

^{7:19} Rom 2:25; Kəl 5:6; 6:15   ^{7:22} Flm 16; 1Pitə 2:16   * ^{7:26} E nian əha, kəpman rəha Rom tatol tərəh e nətəm kəutəfaki.   ^{7:31} 1Jon 2:17

təsoliən təfagə tərəh, mətəu təuvir məmə in otol marit. ³⁷ Kəni e nıkalın kəti min e rəha inu. Nəmə keiu min lanəha kuolkeikei məmə okuol marit. Mətəu iərman nıkin tınəhti rəkis məmə okuəpəh marit. Kəni nati kəti tıkə məmə otəkeikei kəm in məmə otol marit. Kəni iərman in tətarmənig vivi e nıkin. Kəni nəmə nıkin tınəhti rəkis məmə otəsoliən marit e pətan əha, kəni iətəmi əha, in min tatol nolıən əhruahru. ³⁸ Tol lanəha, iərman iətəm tatol marit e pətan vi, in tatol əhruahru, mətəu iərman iətəm təsoliən marit, in tatol təuvir mapirəkis aɡın.

Pətəlimis min kotəhrun nolıən marit

³⁹ Pətan otəkeikei mətətig ilau rəhan iərman e nian rəfin, mətəu nəmə rəhan iərman tımis, in təhrun nolıən marit e suah kəti min iətəm in tolkeikei, mətəu nati kətiəh əmə, in təkeikei mol marit e iərman kəti iətəm tətəfaki kəm Uhgın. ⁴⁰ Mətəu e rəhak nətəligiən, nəmə in tətətig əmə lanəha məsoliən marit, kəni nıkin otagiən tapirəkis nəmə in tatol marit. Kəni nıkkik təhti məmə Narmin Rəha Uhgın tətətig min lak məfa nəghatiən u kəm iəu.

8

Nauəniən iətəm katol sakrifais lan kəm narmi nati min

¹ Kəni rəueiu, iəkəghati e nauəniən min iətəm katol=pən sakrifais lan kəm narmi nati min. Kitah kotəhrun nəghatiən rəha nətəmimi nəuvein məmə, “Kitah rəfin kautos nəhruniən.” Mətəu “nəhruniən” in nati kəti iətəm iətəmi kəti tətəfəri ohni, mətəu nolkeikeiən tatuvləkin iətəmimi. ² Nəmə iətəmi kəti nıkin təhti məmə in təhrun pıkk nati, mətəu in təsəhrun əhanəhiən natimnati iətəm in otəkeikei məhrun. ³ Mətəu iətəmimi iətəm tolkeikei Uhgın, Uhgın təhrun in misiaıən in.

⁴ ?Kəni tol lanəha, təhro e nauəniən min iətəm katol=pən sakrifais lan kəm narmi nati min? Nıpəhrıeniən, kitah kəutəhrun məmə narmi nati in nati əpnapın əmə kəti e nəhue nıftəni, kəni uhgın əlkələh min kohkə, mətəu Uhgın kətiəh əmə. ⁵ Kətəni məmə, “uhgın əlkələh” min mine “iərmənig əlkələh” min tepət əha ikin, kəni nıpəhrıeniən nətəmimi nəuvein kautəfaki kəm lah. Mətəu nati əpnapın nəmə uhgın əlkələh min əha ikin, əpəha e neai uə əpəha ləhtəni e nəhue nıftəni, ⁶ o kitah, Uhgın kətiəh əmə pəhrıen, Tatə Uhgın. Natimnati rəfin təmsipən lan, kəni təməfa nəmiəgəhiən kəm tah məmə kitah okotol nəuiən. Kəni iərmənig kətiəh əmə, İesu Kristo, kəni Uhgın təmol natimnati rəfin aɡın e Kristo, kəni e Kristo kitah kautəmiəgəh.

⁷ Mətəu səniəmə nətəmimi rəfin kotəhrun nəghatiən u, kəni nətəmimi nəuvein, nıkilah təhti məmə narmi nati kəutəmiəgəh pəhrıen kəni ilah nati aɡın min. Aupən, nətəmimi nəuvein kəmotəfaki kəm narmi nati min nian rəfin. Kəni tol lanəha, rəueiu, nian kautun nəhuvegi nati iətəm kəmol sakrifais lan kəm narmi nati, nıkilah təhti məmə kəutəfaki kəm uhgın əlkələh min pəhrıen. Kəni ilah kəutətəu məmə kautol təfagə tərəh mətəu-inu nətəligiən rəhalah təsəskasikiən təhmen məmə natimnati min u ilah nati əpnapın əmə. ⁸ Mətəu nauəniən təsoliən itah kəutəhuva iuəkir o Uhgın. Nəmə kəsotuniən nəhuvegi nati əha, uə kotun nəhuvegi nati əha, nətəligiən rəha Uhgın o tah in təhmen əmə.

⁹ Təuvir əmə, nəkotəhrun nıtəu-pəniən suaru iətəm nəkotolkeikei, mətəu nəutətəu itəmah. Sotoliən nati kəti iətəm nəkotolkeikei mətəu nati u otol məmə piatəmah kəti uə nəuvinitəmah kəti u nətəligiən rəhan təsəskasikiən təhmen, otəmei e rəhan nəmiəgəhiən. ¹⁰ İətəni lanu mətəu-inu nəmə iətəmi kəti iətəm nətəligiən rəhan təsəskasikiən təhmen, in tateh itəmah nətəm nəutəni məmə nəutos “nəhruniən” əha məmə narmi nati min kəsotəmiəgəhiən, kəni nautəhuvən e nimə rəha narmi nati min məmə nəutəuən, kəni təhro? Tol lanəha rəhatəmah nolıən otıuvi=pən rəhan nətəligiən, kəni in min otuvən mun nəhuvegi nati iətəm kəmol sakrifais lan kəm narmi nati min, kəni in tatol təfagə tərəh kəti mətəu-inu nıkin təhti məmə nolıən əha tətəgətun məmə in tətəfaki kəm narmi nati matol in tamıkmik e nəhmti Uhgın. ¹¹ Kəni nəhruniən iətəm

nikitəmah təhti məmə nautos, in tətərəkın iətəm nətəligiən rəhan təsəskasikiən təhmen. Mətəu in piatah kəti iətəm Kristo təmimis ohni.

¹² Nian nautol noliən tərəh kəm itəmah kəti e noliən əha, mautərəkın nətəligiən rəhan u təsəskasikiən təhmen, kəni nautol təfagə tərəh e Kristo. ¹³ Tol lanəha, nəmə nati kəti əmə iətəm iatun tol piak tətəmei e rəhan nəmiəgəhiən, kəni təuvir məmə iəsun miniən nəhuvegi nati nian kəti min məmə otəsəmeiən e rəhan nəmiəgəhiən.

9

Pol təmuhalpin nəghatiən iətəm kətəni lan.

¹ Nikitəmah təhti məmə iəkəhrun noliən nati nak iətəm iəkolkeikei, uə kəpə? !Əuəh! İəu aposil kəti, uə kəpə? !Əuəh! ?İəmeruh İesu İərməniğ rəhatah e nəhmtək, uə kəpə? !Əuəh! ?İtəmah u nəua rəhak uək e İərməniğ, uə kəpə? !Əuəh! ² Nətəmimi nəuvein kəutəni məmə səniəmə iəu aposil, mətəu nipiəriəniən, itəmah nəsotəhruniən nəniən lanəha, mətəu-inu nəmiəgəhiən rəhatəmah e İərməniğ tətəgətun məmə iəu aposil kəti.

³ İəkuhalpin nəghatiən rəha nətəmimi nəuvein nətəm kəutəni məmə iəu səniəmə aposil kəti. Kəutəni lanəha mətəu-inu e rəhalah neruhiən, iəsoliən noliən rəha aposil kəti, inəha itimah iəsotətapuəhiən o nati kəti o təmah məmə inəha aposil min nəuvein kautol. ⁴ ?Təhruahru məmə itimah aposil min oiəkotətapuəh o təmah o nauəniən mine nəmnimiən, uə kəpə? Əuəh, itəmah nəkotəhrun. !Mətəu iəu iəməsoliən! ⁵ Aposil min nəuvein, mine pia İərməniğ min, mine Pitə,* rəhalah nipiətan nətəm kəutəfaki kautəhuərisig e lah nian ilah kəutəliuək mautol uək rəha İərməniğ. ?In təhruahru məmə kitah kotol təhmen-əhmen əmə, uə kəpə? Əuəh, itəmah nəkotəhrun. !Mətəu iəu iəməsoliən! ⁶ ?Uə nikitəmah təhti məmə iəu əmə mine Panəpəs, itimlau pisin əmə iəkuəkeikei muol aru uək o nauəniən rəhatimlau?

⁷ Otətəlig-to, tol lanəha. Pəh tatol uək rəha soldia kəni məsosian nətəouiən lan? ?Uə, pəh tətəsum məsunian nauəniən lan? ?Uə, pəh tətəugin nati miəgəh min məsunian kəti mine?

⁸ ? Nikitəmah təhti məmə natimnati min iətəm iətəghati lan, kautsipən əmə e nətəligiən rəha nətəmimi? !Kəpə! Lou tətəni nati kətiəh əmə. ⁹ Kəmətəi e Lou rəha Mosis məmə, “Nian nəkotasig kau məhuva məmə otol uək meuiəgeuig e wit, sotəlisian nohlin. Pəh ton nipiəpisi wit nəuvein.”† ?Təhro? ?Niki Uhgın tətəhti əmə kau min, ¹⁰ uə nikin tətəhti min itah? Əuəh, kəməfa lou u o rəhatah nəuviriən, mətəu-inu nətəmimi nətəm kəutaupən mautərfei nati e nasumiən, mine nətəm kautəhuərisig mautəulək ikin, ilah rəfin nətəligiən rəhalah kətiəh əmə məmə okotos pəti nauəniən e nasumiən u.

¹¹ E uək min rəhatimah, təhmen əmə məmə iəmotasum kəti məmə itəmah nəkotəuən ikin, inu nauəniən rəha narmitəmah. ?Kəni təhro, tiəkis o təmah məmə nəkotəfa nauəniən kəti rəha nipiətin kəm timah? ¹² Nətəpisin nəuvein kotəhrun nətəpuəhiən o nauəniən o təmah, kəni in təhruahru əmə, mətəu ilah kautol uək rəha Uhgın. ?Kəni təhro e timah? !Nətəpuəhiən rəhatimah in təhruahru agin!

İtimah iəsotolkeikeiən məmə oiəkotol nati kəti məmə otəhtul pəsiz e nanusiən təuvir rəha Kristo, tol lanəha iəsotətapuəhiən itəmah o nati kəti, nati əpnapin itimah iəkotəhrun noliən. Tol lanəha, itimah iəmotos pik nərahien, mətəu iəməsotətapuəhiən itəmah o nati kəti mətəu-inu iəsotolkeikeiən məmə iəkotəhtul pəsiz e nanusiən təuvir rəha Kristo. ¹³ ?Nəkotəhrun uə kəpə məmə, nətəmimi nətəm kautol uək e Nimə Rəha Uhgın, kautos niğlah ikin nauəniən? Kəni nətəmimi nətəm kautol uək e oltə, ikin katol sakrifais ikin, kautos niğlah ikin nauəniən. ¹⁴ E suaru kətiəh əmə, İərməniğ təməni əskasik məmə, nətəmimi nətəm kəutəni pətiğəm nanusiən təuvir, rəhalah natimnati o natigian otəkeikei misipən ikin.

8:11 Rom 14:15,20   8:13 Rom 14:21   9:1 Uək 22:17-18; 26:16; 1Kor 15:8-9   9:2 2Kor 3:2-3   9:4 Luk 10:8   * 9:5 Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, “Kefəs” u nərgin kəti min rəha Pitə, kəni ikin pisin min e Niutestimin kətauin e Pitə məmə “Kefəs.” † 9:9 “wit” — Afin-to e tiksınəri. 9:9 Dut 25:4; 1Tim 5:18   9:10 2Tim 2:6   9:11 Rom 15:27   9:12 Uək 20:34; 2Kor 11:9   9:13 Dut 18:1-3 9:14 Mat 10:10; Kəl 6:6

¹⁵ Mätəu iəsətapuəhiən kəm təmah o nati nak iətəm təhruahru əmə kəni iəkəhrun nətəpuəhiən. Kəni iəməsəteien nauəuə u məmə itəmah nəkotol natimnati min əha nəuvein kəm iəu. Iətəfəri nəuветin məmə iətəni pətigəm nanusiən təuvir kəsətəouiən iəu lan. Kəni iəsolkēikei aginiən məmə iəkītəu=pən suaru pisin. !Nimisien in təuvir tapirəkis suaru pisin!

¹⁶ Mätəu iəsəfəriən iəu məmə iətəni pətigəm nanusiən təuvir mätəu-inu, iəkəkeikei məni pətigəm. !Kəsi, nərahien asoli otuva ohniəu nəmə iəsəni pətigəmiən nanusiən təuvir! ¹⁷ Nəmə iətəni pətigəm nəghatien rəha Uhgīn mätəu-inu iəkolkēikei mol lanu lan, kəni təhruahru məmə iəkos nətəouiən lan. Mätəu in Uhgīn əmə iətəm tēmītəpin iəu məmə iəkol uək u, kəni tol lanəha, iəkəkeikei mol nati əpnəpin katətəou iəu uə kəpə. ¹⁸ ?Kəni rəhak nətəouiən in nati nak? In əmə u, məmə nian iəkəni pətigəm nanusiən təuvir, rəhak nətəouiən tikə. Kəni tol lanəha iəsətapuəhiən o nati kəti, nati əpnəpin in təhruahru məmə iəkol.

¹⁹ Suah kəti təsarməniğin lak, mätəu iəu iəmosiahu aru iəu məmə iəu slef əmə rəha nətəmimi rəfin. Iatol lanu məmə iəkiuvi=pa tepət kəhuva o Kristo. ²⁰ Nian iəmətan itimah nətəm Isrel nətəm kəutohtəu=pən Lou, iəmuva məhmen e nətəm Isrel məmə iəkiuvi=pa ilah kəhuva o Kristo. Kəni nati əpnəpin Lou təsarməniğin lak, nian iəmətan itimah nətəm kəutohtəu=pən Lou, inəha nətəm Isrel, kəni iəmuva məhmen e lah, məmə iəkiuvi=pa ilah kəhuva o Kristo. ²¹ Nian iəmətan itimah Nanihlua min nətəm kəsotohtəu-pəniən Lou, iəmuva məhmen e lah. (Mätəu iəsərakien Lou rəha Uhgīn, kəpə. Lou rəha Kristo tətarməniğ lak.) Iəmol lanəha məmə iəkiuvi=pa ilah kəhuva o Kristo. ²² Nian iəmətan itimah nətəm rəhalah nəhatətəien təsəskasikiən, iəmuva məhmen e lah məmə iəkiuvi=pa ilah kəhuva o Kristo. Iəmuva məhmen e nətəmimi rəfin məmə e nolien min rəfin iəkiuvi=pa nəuvein kəhuva o Kristo. ²³ Iatol lanəha o nanusiən təuvir məmə iəu min iəkos natimnati təuvir min rəhan. †

²⁴ ?Nəkotəhrun uə kəpə məmə, e naiuiən, nətəmimi rəfin kəutaiu, mätəu kətiəh əmə tatol win? Kəni təuvir məmə nəkotaiu e nolien rəha naiuiən iətəm nətətalkut pik məmə onəkotol win. ²⁵ Nətəmimi nətəm kotolkēikei məmə kəhuvən e naiuiən, kotətuakəm əskasik o rəhalah naiuiən. Kautol məmə okotol win e nati kəti iətəm otəpanikə, mätəu kitah kautol məmə kitah okotol win e nati kəti iətəm tətətig itulin. ²⁶ Tol lanəha, təhmen e naiuiən, iəsaiu əpnəpiniən, kəni təhmen e boksig, iəsətrə-pəniən təhmen e iətəm təhtəhti nimagəuagəu. ²⁷ !Kəpə! Iətətuakəm əskasik o nipətik məmə otuva rəhak slef. Iatol lanəha məmə, nian iəməni pətigəm nanusiən təuvir kəm nətəmimi tepət rəkis məmə ilah okəhuva e naiuiən əha, kəni iəu iəsuvaiən məhmen e iətəmimi iətəm tətətgəhli lou rəha naiuiən kəni kəraki lan e naiuiən.

10

Pol təməni pətigəm

nolien rəha nətəm Isrel aupən

¹ Piak min mine nəuvinik min, iəkolkeikei məmə nəkotəhrun məmə nian tipitimah min kəmohtet Ijip, ilah rəfin nəpuə tətətagəl pəsīg e lah, kəni ilah rəfin kəməhuvən=pən itəhi u kətəni məmə Nitəhi Ərarəuv. ² Kəni e nəpuə mine nitəhi, Uhgīn təmol bəptais e lah rəfin məmə okəhuva nətəmimi rəha Mosis. ³ Kəni ilah rəfin kəmotun nauəniən kətiəh əmə iətəm təmsipən e Narmin Rəha Uhgīn, ⁴ kəni motəmnim nəhu kətiəh əmə iətəm təmsipən e Narmin Rəha Uhgīn, mätəu-inu kəmotəmnim nəhu e kəpiel iətəm təmsipən e Narmin Rəha Uhgīn iətəm təmətan ilah min, kəni kəpiel əha in Kristo.* ⁵ Nati əpnəpin ilah kəmotol lanəha, mätəu Uhgīn nikin təməsəgiəniən o lah tepət nəuветin, kəni ilah tepət kəmohtet əpəha ikin pisin pisin min təpiə-məpiə ikin.

^{9:16} Jer 20:9   ^{9:20} Uək 21:20-26   ^{9:22} 2Kor 11:29   † ^{9:23} Pol tətəni min məmə nikin tagien məmə in otəni pətigəm nanusiən təuvir nati əpnəpin kəsətəouiən in lan.   ^{9:25} Fil 3:14; 2Tim 2:4-5; 4:7-8   ^{9:27} Rom 8:13; 13:14   ^{10:1} Eks 13:21-22; 14:22   ^{10:3} Jon 6:31; Eks 16:4,35   ^{10:4} Eks 17:6; Nam 20:11   * ^{10:4} "Kəpiel" u, kəsafiniən e Oltestimin. Nətəliğin u tēmiet e nəghatien min rəha nətəm Isrel.   ^{10:5} Nam 14:29-30

⁶ Kəni Uhgın təmol natimnati min əha məmə ilah nəmtətian min məmə otəhgi-pəri nikitah motəgətun itah, kəni kitah okəsotolien nitai lah motələhu=pən rəhatah nətəligian e nolian tərəh min təhmen e natimnati iətəm kəmotol aupən. ⁷ Sotohtəu-pəniən nolian rəha nəfakian kəm narmi nati min təhmen e lah nəuvein kəmotol aupən. Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “Nətəmimi kəmotəharəg məmə okotauən motəmnim, kəni motəhtul məmə okotol danis u tiuvi=pən ilah tərəh ikin.” ⁸ Tərəh məmə kitah okotit oneuən nipətan təhmen e lah nəuvein kəmautol aupən, kəni ilah rəfin tuenti-tri-tausin kəmoħmis e nian kətiəh əmə. ⁹ Tərəh məmə kitah okotol natimnati iətəm otuvi niəməha rəha İərməniğ† təhmen e lah nəuvein kəmautol aupən, kəni sineik tus ilah kəħmis. ¹⁰ Tərəh məmə nəkotəni nicali Uhgın təhmen e lah nəuvein kəmautol aupən, kəni agelo rəha nimisian tohamu ilah.

¹¹ Kəni Uhgın təmol natimnati min əha məmə okəhuva e nəmiəgəhian rəhalah, məmə ilah nəmtətian min, kəni kəmətei ilah məmə okotəhgi-pəri nikitah motəgətun itah, nətəm kəutatig rəueiu məmə naunun nian tətuvə iuəkir. ¹² Kəni nəmə nikitəmah təhti məmə nəutəhtul əskasik, autətəu vivi itəmah, mətəu-inu itəmah min nəkotəhrun nəmeian e nolian tərəh min əha. ¹³ Nəfeifeian iətəm tətuvə e nəmiəgəhian rəhatəmah təhmen əmə e iətəm katol lan e nətəmimi rəfin. Mətəu nian rəfin, kitah kotəhrun nəhatətəian e Uhgın, kəni otəsegəhaniən e nəfeifeian otuvə e nəmiəgəhian rəhatəmah məmə in təkəsik mapirəkis nəsanəniən rəhatəmah. Mətəu nian nəfeifeian tətuvə e nəmiəgəhian rəhatəmah, Uhgın otol suaru kəti məmə onəkotəhrun nosian nəhtulian rəhatəmah, məmə nati əha otəsiuvi-pəniən itəmah e nərahian.

Narmi nati min mine nəfaki min

¹⁴ Tol lanəha rəhak min, otəgim rəkis e nolian rəha nəfakian kəm narmi nati min. ¹⁵ Itəmah nəkotəni məmə nəkoteinatig, kəni otakil aru nəghatian rəhak məmə in təuvir uə tərəh. ¹⁶ Nian kitah kotəuən e Nauəniən Rəha Nəmtətian Rəha İesu, kəni motəni kəm Uhgın məmə nikitah tagian o nəmnimian, kəni məutəmnim nəmnimian əha, təhmen məmə kitah kəutəhuva mautil kətiəh kitah Kristo e niran. ?İətəni pəhriən, uə kəpə? Kəni nian kitah kəutun piret iətəm kəməmaris kəuəri, kitah kəutəhuva kətiəh kitah Kristo. ? İətəni pəhriən, uə kəpə? ¹⁷ Kitah u nətəmimi tepət, mətəu kotəhmen e nipətin kətiəh əmə, mətəu-inu piret kətiəh əmə, kəni kitah rəfin kəutun əmə piret əha.

¹⁸ Nikitəmah tətəhti nolian rəha nətəm İsrəl. Nian iətəm tatol sakrifais kəm Uhgın, kəni nətəmimi nəuvein kəutun nəhuvegi nati iətəm kəmol sakrifais lan, təhmen əmə məmə ilah rəfin kəməhuva kətiəh ilah Uhgın e sakrifais əha. ?Inu nipəhriənian, uə kəpə? Əuəh, in nipəhriənian.

¹⁹ ?Nipəti nəghatian min rəhak nak? ?Təhro? ?İətəni məmə nəhuvegi nati iətəm katol sakrifais lan kəm narmi nati min in nati ağin kəti, uə nati əpnəpin əmə? İlah nati əpnəpin əmə. ?Uə təhro? ?İətəni məmə narmi nati min, ilah nati ağin min nəuvein, uə ilah nati əpnəpin əmə? İlah nati əpnəpin əmə. ²⁰ Mətəu iətəni məmə nian nətəmimi kəutol sakrifais kəm narmi nati min, kəutol kəm iərmis min, kəni nati u in nati kəti, kəni kəsotolien kəm Uhgın. Kəni iəsolkeikeian məmə nəkəhuva kətiəh itəmah iərmis min. ²¹ Itəmah onəsəhuvəniən motos piret mine wain e Nauəniən Rəha Nəmtətian Rəha İesu, kəni motətig məhuvən min e niməfaki rəha narmi nati min motun sakrifais mine motəmnim wain rəha iərmis min itəmah nətəm kəutəfaki lan. ²² ?Təhro? ?Nəutol məmə İərməniğ otəməki e təmah təhmen e nətəm İsrəl? ?Nikitəmah təhti məmə nəsanəniən rəhatah tepət mapirəkis rəha Uhgın?

²³ Itəmah nəutəni məmə, “Təuvir əmə məmə iəkol natimnati rəfin iətəm iəkolkeikei.” Mətəu iəu iəkəni məmə, səniəmə natimnati min rəfin kəutasiru e təmah motasiru e

10:6 Nam 11:4,34; 1Kor 10:11 10:7 Eks 32:4,6,19 10:8 Nam 25:1-9 † 10:9 Tətəghati e nolian rəha nətəmimi nətəm kəutol nolian tərəh kəti, nati əpnəpin ilah kotəhrun məmə Uhgın təməni məmə nolian əha in nolian tərəh kəti. 10:9 Eks 17:2; Nam 21:5,6 10:10 Nam 16:41-50; 17:5,10 10:16 Mat 26:26-28 10:17 Rom 12:5 10:18 Lev 7:6 10:19 1Kor 8:4 10:20 Dut 32:17; Nəh 9:20 10:21 2Kor 6:15-16 10:22 Dut 32:21

nəmiəgəhiən rəhatəmah. ²⁴Təsəuviriən məmə itəmah kəti tətəsal aru e rəhan nəuviriən, mətəu təkeikei mətəsal min e nəuviriən rəha nətəmimi min nəuvein.

²⁵Kəni təuvir əmə. Otun əmə nəhuvegi nati min rəfin iətəm katos e makit, kəni məsətətapuəhiən e nəghatiən lan məmə kəmol sakrifais lan kəm narmi nati min, uə kəpə. Kəni nikitəmah təsəhti pikiən. ²⁶Noliən əha təuvir əmə mətəu-inu Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “Niftəni mine natimnati rəfin əha ikin ilah rəha İərməniğ.”

²⁷Kəni nəmə iətəm təsəfakiən kəti tətəpuəh ik məmə nəkuvən e rəhan nimə muauən, kəni nikim tagiən məmə onəkuvən, un əmə nauəniən nak iətəm tətəfinə, məsətapuəhiən məmə kəmol sakrifais lan kəm narmi nati min uə kəpə. Nikim təsəhti pikiən. ²⁸Mətəu nəmə kəti tənə-pinə kəm ik məmə, “Kəmol sakrifais e nəhuvegi nati u kəm narmi nati min,” kəni təuvir məmə nəsunien. Nikim otətəhti iətəmi u mətəu-inu e rəhan nətəligiən təmol, kəni nəsunien. ²⁹Səniəmə nati tərəh kəti ohnik, mətəu in nati tərəh e nətəligiən əmə rəhan. ?Mətəu təhro nətəligiən rəha iətəmi kəti min otakil rəhak noliən iətəm iəkolkeikei məmə iəkol, kəni mahtipəsığ lak məmə iəsoliən nati kəti? ³⁰?Nəmə iətəni kəm Uhgın məmə nikik tagiən o nauəniən, təhro okəni rah iəu e nati kəti iətəm iəməni rəkis kəm Uhgın məmə nikik tətəgiən ohni?

³¹Nəukəti nəghatiən rəfin əha tol lanəha, nati nak iətəm onəkol, uə nəkauən, uə nəkəmnim, nəkəkeikei mol ilah rəfin e noliən iətəm otləfəri nərgi Uhgın lan. ³²Soliən məmə iətəmi kəti təmei e rəhan nəmiəgəhiən, nəmə in nəuaniləuis rəha Isrel, uə İanihlua, uə iətəmi kəti e niməfaki rəha Uhgın. ³³Otol noliən əha təhmen e noliən rəhak iətəm iətəkut məmə iəkol niki nətəmimi rəfin kotəgiən e noliən min rəfin. İatol lanəha mətəu-inu iəsəsal aruiən e rəhak nəuviriən, mətəu rəha nətəmimi tepət, məmə Uhgın otosmiəgəh ilah.

11

¹Otisikəuvin iəu təhmen məmə iəu iatisikəuvin Kristo.

Noliən rəha nəfakiən

²Iətəni-vivi itəmah mətəu-inu nikitəmah tətəhti iəu e natimnati rəfin iətəm iəmol kəni mägətun, kəni nəutaskəlīm nəgətunien min təhmen əmə məmə iəmägətun itəmah lan.

³Mətəu iəkolkeikei məmə itəmah rəfin nəkotəhrun məmə rəhn-kapə pətan in rəhan iərman iətəm tarməniğ lan, rəhn-kapə nəman rəfin in Kristo iətəm tarməniğ e lah, kəni rəhn-kapə Kristo in Uhgın iətəm tarməniğ lan. ⁴Iərman kəti tatol aulis Kristo nəmə tətəhtərain rəhn-kapə nian in tətəghati kəm Uhgın e nəfakiən uə tətəni pətigəm nəghatiən iətəm Uhgın təməfən kəm in. ⁵Mətəu pətan tatol aulis rəhan iərman nəmə təsəhtərainien rəhn-kapə nian in tətəghati kəm Uhgın e nəfakiən uə tətəni pətigəm nəghatiən iətəm Uhgın təməfən kəm in. Noliən əha təhmen əmə məmə təmaki rəhn-kapə.* ⁶!Nəmə pətan kəti təsolkeikeiən məmə otəhtərain rəhn-kapə lanəha, təuvir məmə otətəi əmə nəuanun! Mətəu nəmə in tətəulis o nəteien nəuanun, uə nakien rəhn-kapə, kəni təuvir məmə otəhtərain rəhn-kapə. ⁷Təuvir məmə iərman kəti təsəhtərainien rəhn-kapə mətəu-inu nian Uhgın təmol iətəmimi, iətəmimi təmos narmi Uhgın, kəni matol pətigəm nəuviriən rəha Uhgın; mətəu pətan tatol pətigəm nəuviriən rəha iərman rəhan.

⁸Tol lanəha mətəu-inu iərman təsisipəniən e pətan, mətəu pətan təmsipən e iərman, ⁹kəni Uhgın təməsoliən iərman məmə in iasiru rəha pətan, mətəu təmol pətan məmə in iasiru rəha iərman. ¹⁰Tol lanəha, pətan otəkeikei məhtərain rəhn-kapə iətəm tətəgətun məmə tatisiai rəhan iərman mətəu-inu nagelo min kauteruh.

10:23 1Kor 6:12   10:24 Rom 15:1-2   10:26 Sam 24:1   10:28 1Kor 8:7   10:30 1Tim 4:4   10:31 Kol 3:17

10:32 Rom 14:13   10:33 1Kor 9:20-22   11:1 1Kor 4:16   11:3 Jen 3:16; Efəs 5:23   * 11:5 Nəmə pətan

kəti təmaki rəhn-kapə, in nati kəti rəha naulisiən. Nətəmimi nəuvein kəutəni məmə in nəmtətiən kəti məmə katol nalpinien kəti kəm in, kəni nətəmimi nəuvein kəutəni məmə in nəmtətiən kəti məmə in pətan rəha nəfəriən.   11:7 Jen 1:26-27   11:9 Jen 2:18-23

¹¹ Mətəu kitah u kəməhuva kətiəh kitah İərməniğ, pətan otəsətiğ aru əməiən e iərman, kəni iərman min otəsətiğ aru əməiən e pətan, ¹² mətəu-inu pətan təmsipən e iərman, kəni təhmen min əmə, pətan təmələs iərman. Mətəu natimnati rəfin kəutsipən e Uhgın.

¹³ Otakil aru nati u. ?Otəhruahru məmə pətan iətəm tətəfaki kəm Uhgın təsəhtərainiən rəhn-kapə, uə kəpə? ¹⁴ Nətəmimi rəfin kotəhrun məmə iərman iətəm nəuanun təfəməh, tatol aulis in. ¹⁵ Mətəu nəmə pətan kəti nəuanun təfəməh, nikin tagiən lan kəni kətişiai in lan, mətəu nəuanun əha Uhgın təməfən məmə otəhtərain rəhn-kapə. ¹⁶ Mətəu nəmə iətəmi kəti tolkeikei məmə otorgəhu o nati əha, kəni iətəni lanəha məmə nolien kəti min tikə o nati u, kəni niməfaki pisin pisin min rəfin kautol təhmen-əhmen əmə.†

Nauəniən Rəha

Nəmtətiən Rəha İesu

¹⁷ Nəghatiən min iətəm iəkəni kəm təmah əha rəueiu, oiəsəni-viviən itəmah mətəu-inu nəharəğ pətiən rəhatəmah təsasiruiən, mətəu tətərekin əmə itəmah. ¹⁸ İəmaupən mətəu məmə nian nəutuhapumın itəmah min məmə nəkotəfaki, kəni məutəhapu-əhapu itəmah min. Kəni nikiç təhti məmə nəghatiən min əha, nəuvein nipiəhriən, ¹⁹ mətəu-inu nəhapu-əhapuiən min okotəkeikei məhuva məmə okeruh əhruahru məmə pəh tətəfaki pəhriən.

²⁰ !Nian nəutuhapumın itəmah min, mautəni məmə nautun Nauəniən Rəha Nəmtətiən Rəha İesu, mətəu oteruh-to nolien u rəhatəmah! Səniəmə Nauəniən Rəha Nəmtətiən Rəha İesu, ²¹ mətəu-inu nian nəutauən, itəmah kətiəh kətiəh kautəkeikei əmə, məsotəhtəhniən ilah min nəuvein. Kəti tinapis rəkis, kəni kəti min nəumis tatus əhanəh. ²² ? Rəhatəmah lahuənu tikə məmə nəkotaupən motauən ikin? ?Uə itəmah nəsotisiəiən niməfaki rəha Uhgın, kəni mautol aulis nanrah min? ?Kəni iəkəni məmə nak kəm təmah? ?İəkəni-vivi itəmah o nolien əha? !Kəpə, tiəkis ağin!

²³ Mətəu-inu iəməgətun rəkis itəmah e nəgətuniən min iətəm təmsipən o İərməniğ. E nian lapin əha uərisiğ keğəhan=pən lan e nəhlmi tikimır min rəhan, in təmos pıret, ²⁴ kəni məni tagkiu kəm Uhgın ohni, kəni məhapu, kəni məni məmə, “Inu nipiətik iətəm otitəgıt o təmah.‡ Onəkotol lanu lan kəni nikitəmah tətəhti iəu.” ²⁵ E nolien əhmen min əmə, nian kinotauən rəkis, in tos kap wain məni məmə, “Kap wain u tətəgətun=pən nəniəskasikiən vi rəha nasiruiən rəha Uhgın kəm nətəmimi, kəni nəniəskasikiən vi u tətəhtul mətəmiəgəh e nırak iətəm otaiu o təmah. Nian rəfin nəkotəmnim kap wain u, nikitəmah otəhti iəu.” ²⁶ O nati əha, nian rəfin nəkotun pıret u, uə nəkotəmnim kap u, onəkautəni pətiğəm nımişien rəha İərməniğ mətəuarus titəliğ=pa min.

²⁷ Tol lanəha, iətəmimi pəh iətəm tatun pıret, uə tətəmnim kap wain u rəha İərməniğ e nolien kəti iətəm təsəhruahruən, in tatol təfəgə o nərekinien nipiətın mine nıra İərməniğ. ²⁸ İətəmimi otəkeikei maupən makil rəhan nəmiəgəhiən, uərisiğ təpanun pıret mine məmnim kap wain, ²⁹ mətəu-inu iətəmimi iətəm tatun mine mətəmnim, mətəu nikin təsəhti viviən pıret mine wain məmə tətəgətun=pən nipiətı İərməniğ, nunien mine nəmnimiən iətəm in tatol tatiuvi=pa aru əmə nalpinien kəm in. ³⁰ Mətəu o nati əha, itəmah tēpət nəkotəpəou kəni mautohmis, kəni itəmah nəuan nəuvein kinohmis rəkis. ³¹ Mətəu nəmə kitah kotakil aru nolien min rəhatah, İərməniğ təsakiliən itah mol nalpinien kəm tah. ³² Nian İərməniğ takil itah mol nalpinien kəm tah, in tatol məmə kitah okotəhruahru, məmə nian in otakil nətəmimi e nəhue nıftəni məni nalpinien rəhalah məmə okohmis, kəni kitah okəsotosiən nalpinien əha kitah min ilah.

† 11:16 Nətəmimi nəuvein kotəni məmə nəniən min u o nəhtərainiən nəuanutəmi mine nəuanutəmi u təfəməh okətəkeikei katol rəueiu. Mətəu nəhtərainiən nəuanutəmi mine nəpəhiən nəuanutəmi təfəməh, nipiətı lau e nian əha rəha Pol kuol pisin e nian u rəueiu. 11:18 1Kor 1:10-12 ‡ 11:24 Rəhn-kapə lahuənu otəhapu (mətəu otəsəteiən) pıret tol nıpişpisin kəni məfən kəm rəhan min famli. Pıret tətəgətun=pən nipiətı Kristo, mətəu səniəmə nipiətın əhruahru pəhriən. Mine wain tətəgətun=pən nıran, mətəu səniəmə nıran əhruahru pəhriən. 11:25 Eks 24:6-8; Hip 8:8-13 11:26 Mat 26:26-29; Mak 14:22-25; Luk 22:14-20 11:27 Hip 10:29 11:32 Hip 12:5-6

³³ Tol lanəha piak min mine nəuvinik min, nian nəkəhuva kətiəh məmə nəkotauən, əutəhtahnin itəmah min. ³⁴ Nəmə iətəmi kəti nəumis tus, təuvir məmə otauən iman ikin lahuənu, məmə nian nəkotuhapumin, Uhgın otəsəfinəiən nalpinien kəm təmah o noliən min əha rəhatəmah.

Nian iəkuvnə, oiəkəfinə suaru e natimnati pisin nəuvein min iətəm nəkotətapuəh ohni.

12

Nəsanəniən pisin pisin min rəha Narmin Rəha Uhgın

¹ Piak min mine nəuvinik min, pəh iəkəghati e nəsanəniən pisin pisin min rəha Narmin Rəha Uhgın iətəm tətəfa kəm tah, mətəu-inu iəkolkeikei məmə itəmah nəkotəkeikei motəhrun. ² Itəmah nəkotəhrun məmə aupən, nian nəməsotəfakiən kəm Uhgın, katiuvi=pən rəhatəmah nətəligiən katit itəmah e suaru o nəfakiən kəm narmi nati min iətəm kəsotəghatiən. ³ Tol lanəha, iəkəni kəm təmah məmə iətəmi kəti tikə iətəm tətəghati e nəsanəniən rəha Narmin Rəha Uhgın mətəni rah Iesu, kəni iətəmi kəti min ko təsəniən məmə, “Iesu in İərməniğ,” mətəu Narmin Rəha Uhgın, in əmə tol iətəmi tətəni.

⁴ Nəkotəkeikei motəhrun vivi nati u məmə, nəsanəniən pisin pisin min rəha Narmin Rəha Uhgın iətəm tətəfa kəm tah, mətəu kautsipən e Narmin Rəha Uhgın kətiəh əmə. ⁵ Kitah kautol uək pisin pisin min tepət o nasiruiən e nətəmiimi, mətəu İərməniğ kətiəh əmə iətəm kitah kautol uək rəhan. ⁶ Kitah kautol uək e noliən pisin pisin tepət, mətəu Uhgın kətiəh əmə iətəm tatol uək e nəmiəgəhiən rəha nətəmiimi rəfin məmə ilah okautol uək rəfin min əha.

⁷ Kəni Narmin Rəha Uhgın tətəfa rəhan nəsanəniən pisin pisin min kəm tah kətiəh kətiəh məmə kitah okotasiru e tah min rəfin. ⁸ Iətəmi kəti, Narmin tətəfən nəghatiən rəha neinatigien kəm in. Kəni kəti min, Narmin kətiəh əmə tətəfən nəghatiən rəha nəhrunien nati kəm in. ⁹ Kəni kəti min, Narmin kətiəh əmə tətəfən nəhatətəiən kəm in. Kəni kəti min, Narmin kətiəh əmə əha tətəfən nəsanəniən o nol viən nimisiən kəm in. ¹⁰ Kəni kəti min, tətəfən nəsanəniən o noliən nati apispis min kəm in. Kəni kəti min, tətəfən nəghatiən min iətəm Uhgın tətəfa kəm in. Kəni kəti min, tətəfən nəsanəniən o nakiliən narmin pisin pisin min kəm in. Kəni kəti min, tətəfən nəsanəniən rəha nəniən nəghatiən iki pisin pisin min kəm in.* Kəni kəti min əha, tətəfən nəsanəniən o nəniən niyəti nəghatiən iki pisin pisin min əha kəm in. ¹¹ Nəsanəniən min əha ilah rəfin, kautsipən əmə e Narmin kətiəh əmə, kəni tətəfa kəm tah kətiəh kətiəh e suaru min iətəm in əmə tolkeikei.

¹² Niyəti iətəmiimi kətiəh əmə, mətəu nəuəli-nəuəlin tepət; kəni nati əpnəpin nəuəli-nəuəlin pisin pisin min, ilah kautilpin e niyətin kətiəh əmə. Kəni tol lanəha, təhmen-əhmen əmə e Kristo. ¹³ Kitah nəuvein, kitah nəuaniləuis min rəha İsrəl, kitah nəuvein Nanihluə min, nəuvein slef min əmə, nəuvein səniəmə slef min, mətəu Narmin Rəha Uhgın kətiəh əmə təmol bəptais e tah rəfin ağin mol məmə kəməhuva niyətin kətiəh əmə, kəni kitah kəmosos Narmin Rəha Uhgın u kətiəh əmə.

¹⁴ Pəhriən. Niyəti iətəmiimi kəməsoliən nəuəlin kətiəh əmə, mətəu nəuəlin tepət. ¹⁵ Nəmə nəhlkin təni məmə, “Səniəmə iəu nəhlmin, kəni tol lanəha, səniəmə iəu nəuəli niyətin kəti,” kəni nəghatiən rəhan təsoliən məmə nəhlkin in səniəmə nəuəli niyətin nəuətin. ¹⁶ Kəni nəmə matəlgin təni məmə, “Səniəmə iəu nəhmtin, kəni tol lanəha, səniəmə iəu nəuəli niyətin kəti,” kəni nəghatiən rəhan təsoliən məmə matəlgin in səniəmə nəuəli niyətin nəuətin.

¹⁷ ?Nəmə niyətin in nəhmtin rəfin əmə, kəni otəhra mətəu nati? ?Kəni nəmə niyətin in matəlgin rəfin əmə, kəni otəhra məmiəvin nati. ¹⁸ Mətəu kəpə, Uhgın təməuəri nəuəli-nəuəli niyətin ilah rəfin iətəm in tolkeikei məmə ilah okotol lanəha. ¹⁹ Nəmə niyəti

---

12:2 Hab 2:18-19   12:3 1Jon 4:2-3   12:4 Rom 12:6   * 12:10 Nəsanəniən rəha nəniən nəghatiən iki pisin pisin min, tətəghati e nəghatiən min iətəm iətəmi kəti təsəhrunien. Afin-to 1Kor 13:1, mine Uək 2:4.   12:11 1Kor 7:7   12:12 1Kor 10:17   12:13 Kəl 3:28

iətəmimi kəti in nəuəli-nəuəlin əmə kəti, təhmen e nəhlkin, mətəu səniəmə in nipətin kəti pəhriən. ²⁰ Mətəu nipəhriənien, nəuəli-nəuəlin tepət, mətəu nipətin kətiəh əmə.

²¹ Nəhmtin ko təsəniən kəm nəhlmin məmə, “İəu iəkəpəh ik, iəu inəhmen rəkis.” Kəni rəhn-kapə ko təsəniən kəm nəhlkin mil məmə, “İəu iəkəpəh itəlau, iəu inəhmen rəkis.”

²² Təsəliən lanəha. Kəni tapirəkis inu, nəuəli-nəuəli nipətitaḥ iətəm nikitah təhti məmə ilah kotəpəou aḡin, ilah nati keikei o nipətitaḥ. ²³ Kəni nəuəli-nəuəli nipətitaḥ iətəm nikitah təhti məmə ilah nati əpnapin əmə, kautol nolien rəha nisaiən e lah. Kəni nəuəli-nəuəlin rəha naulisən, kitah kauteh vivi ilah. ²⁴ Mətəu nəuəli-nəuəli nipətitaḥ iətəm təsəliən naulisən, kitah kəsətolien nati aḡin e lah. Mətəu Uḡin təmuhapumin nəuəli-nəuəli nipətitaḥ min, kəni matisiai nəuəli-nəuəlin min iətəm kitah kauteh=pən əmə ilah. ²⁵ Kəni e nolien əha, nəuəli-nəuəli nipətitaḥ okəsətəhapu əhapuiən ilah min, mətəu ilah okoteh vivi rəfin ilah min. ²⁶ Nəmə nəuəlin nəuətin tətətəu nahməiən, kəni nəuəlin min ilah rəfin okotətəu nahməiən ilah min. Kəni nəmə nəuəlin nəuətin kətəfən nisaiən kəm in, kəni nəuəlin min rəfin okotəḡiən ilah min.

²⁷ Nipəti nəḡhatien u məmə itəmah nipəti Kristo, kəni itəmah rəfin kətiəh kətiəh itəmah nəuəlin min rəha nipəti Kristo. ²⁸ Kəni e niməfaki, Uḡin təmaupən mələhu=pən aposil min, kəni uərisig ko, iəni min, kəni uərisig ko, nəḡətun min. Kəni təmələhu=pən nətəm kautol nati apispis, mine ilah nətəm kautol vivi nimisən min, kəni nətəm kəutasiru e nətəmimi, kəni nətəm koteinatig nətəm kəutasiru o nəniən rəha niməfaki, kəni nətəm kəutəḡhati e nəḡhatien ikin pisin min. ²⁹ ?Nətəmimi rəfin aposil min? ? Uə nətəmimi rəfin iəni min? ?Uə nətəmimi rəfin nəḡətun min? ?Uə nətəmimi rəfin kautol nati apispis min? ³⁰ ?Uə nətəmimi rəfin kautol vivi nimisən min? ?Uə nətəmimi rəfin kəutəḡhati e nəḡhatien ikin pisin min? ?Uə nətəmimi rəfin kəutəni pətiḡəm nipəti nəḡhatien ikin pisin min? Kəpə, təsəliən lanəha. ³¹ Mətəu təuvir məmə nəkotələhu=pən əskasik nətəliḡiən rəhatəmah o nosiən nəsanəniən pisin pisin min iətəm Narmin Rəha Uḡin tətəfa, ilah min əha kotəuvir aḡin.

Mətəu rəueiu iəkəni=pinə suaru təuvir aḡin.

13

Nolkeikeiən

¹ Nəmə iətəḡhati e nəḡhatien rəha nətəm ikin pisin min, uə nəḡhatien rəha nagelo min, mətəu iəsosiən nolkeikeiən e nikik, rəhak nəḡhatien in nəuiən əpnapin əmə təhmen e nəuia dirəm uə nəuia bel. ² Nəmə iatos nəsanəniən iətəm Narmin Rəha Uḡin tətəfa o nəni pətiḡəmiən nəḡhatien min iətəm Uḡin tətəfa, mətəu iəsosiən nolkeikeiən e nikik, iəu nati əpnapin əmə. Kəni nəmə iəkəhrun nati oneuən rəfin mine nəhrunien rəfin, mətəu iəsosiən nolkeikeiən e nikik, iəu nati əpnapin əmə. Kəni nəmə rəhak nəhatətəiən təkəsik məmə otol nitəuət kəti tiet, mətəu iəsosiən nolkeikeiən e nikik, iəu nati əpnapin əmə. ³ Nəmə iəkəfən rəfin rəhak natimnati kəm nanrah min, uə iəkeḡəhan e nipətik məmə niḡəm otus, mətəu iəsosiən nolkeikeiən e nikik, iəsəliən win e nati kəti.

⁴ Nolien rəha nolkeikeiən tol lanu: iətəmi kəti rəhan nətəliḡiən təfəməh, kəni matol təuvir kəm nətəmimi, kəni məsitḡərahien e nətəmimi, kəni məsəri pikien, kəni məsəfəri aruiən in, ⁵ kəni məsol-pəniən nətəmimi, məsəkutien o nərfin, kəni nikin təsəhmə uəhaiən, kəni məsəskəlim pikien nərahien iətəm iətəmi kəti tatol lan. ⁶ Kəni nikin təsəḡiənien o nolien tərəh min, mətəu nikin ḡiən əmə o nolien təuvir min rəha nipəhriənien. ⁷ Nolien rəha nolkeikeiən tol lanu: nati əpnapin suaru rəha iətəmi kəti tiəkis, mətəu nian rəfin iətəmi əha tatitəu=pən əmə, məsəhlmanien e rəhan nəhatətəiən nian kəti, kəni nian rəfin tətələhu=pən əskasik rəhan nətəliḡiən e Uḡin, rəhan nəhatətəiən tətəhtul əmə lanko e nian rəha nərahien.

⁸ Nolien rəha nolkeikeiən naunun tikə. Mətəu rəha nəni pətiḡəmiən nəḡhatien iətəm Uḡin tətəfa, otəpanikə. Rəha nəḡhatien iki pisin min, okəpanohkə. Rəha nəhrunien nati, otəpanikə. ⁹ Tol lanəha mətəu-inu nəhrunien rəhataḥ nəuan nəuətin əmə, kəni

kəutəni pətigəm nəghatiən iətəm Uhgın tətəfa mətəu nəghatiən u tatol əpu nəuan nəuветin əmə. ¹⁰ Mətəu nian Iesu Kristo otuva min mol əhruahru natimnati min rəfin, kəni nəsanəniən min iətəm Narmin Rəha Uhgın tətəfa rəueiu okohkə. ¹¹ Nian iəmətəkəku, iəmətəghati təhmen e iəpəou, kəni nəhrunian rəhak təhmen e rəha iəpəou, kəni noliən rəha nətəligiən rəhak təhmen e rəha iəpəou. Mətəu nian iəmuva mol iətəmi asoli lak, iəmələhu noliən min rəha iəpəou e nəmtahk. ¹² Rəueiu, kitah kauteruh nəuan nəuветin əmə təhmen e iətəmi kəti tateh narmin e kilas iətəm təuau. Mətəu e nian əha, kitah okoteruh əhruahru nəhmti Uhgın. Rəueiu, iəkəhrun nəuan nəuветin əmə, mətəu e nian əha, iəpanəhrun əhruahru natimnati rəfin, təhmen məmə Uhgın təhrun ərəfin iəu mine əha rəueiu.

¹³ Kəni rəueiu, noliən milahal u kisił kələhtul: noliən rəha nəhatətəiən, noliən rəha nuhuinian e Uhgın, mine noliən rəha nolkeikeiən. Mətəu iətəm in təuvir pik agin e lahal, in noliən rəha nolkeikeiən.

14

Nəni pətigəmiən nəghatiən iətəm Uhgın tətəfa, mine nəniən nəghatiən ikin pişin min ¹ Otalkut əskasik məmə nolkeikeiən otarməniğ e nəmiəgəhiən rəhatəmah, kəni motalkut əskasik məmə onəkotos nəsanəniən min iətəm Narmin Rəha Uhgın tətəfa, kəni otalkut pik təhmın min o nəsanəniən rəha nəni pətigəmiən nəghatiən iətəm Uhgın tətəfa. ² İəkəni lanəha mətəu-inu itəmah kəti iətəm tətəghati e nəghatiən iki pişin min, təsəghatiən kəm nətəmiimi, mətəu tətəghati əmə kəm Uhgın. Pəhriən, iətəmi kəti tikə iətəm təhrun nəghatiən iətəm in tətəni, mətəu in tətəni pətigəm nəghatiən oneuən min e Narmin Rəha Uhgın. ³ Mətəu nətəmiimi rəfin nətəm kəutəni pətigəm nəghatiən iətəm Uhgın tətəfən e nəghatiən rəhalah, kəutəni kəm nətəmiimi o nol əskasikiən ilah, o nəfəriən nətəligiən rəhalah, kəni o nasiruiən məfəri nikiłah. ⁴ İətəmiimi iətəm tətəghati e nəghatiən ikin pişin min, tatol əskasik aru əmə in, mətəu iətəmiimi iətəm tətəni pətigəm nəghatiən iətəm Uhgın tətəfən e nəghatiən rəhalah, tatol əskasik niməfaki.

⁵ İəkolkeikei məmə itəmah rəfin agin nəkotəghati e nəghatiən iki pişin min, mətəu təuvir pik məmə nəkotəni pətigəm nəghatiən iətəm Uhgın tətəfinə. İətəmiimi iətəm tətəni pətigəm nəghatiən iətəm Uhgın tətəfən, in tətəsiru pik e niməfaki tapirəkis agin iətəmiimi iətəm tətəghati e nəghatiən ikin pişin min mətəuarus in təni nişətın məmə otol əskasik niməfaki.

⁶ Piak min mine nəuvinik min. ?Nəmə iətuva o təmah kəni mətəghati e nəghatiən iki pişin, təhro lanu iəu iəkəuvir o təmah? Mətəu nəmə iətol pətigəm nəghatiən nəuvein iətəm kəməutəhluaig əupən, uə iətos nəhrunian nəuvein, uə nəghatiən iətəm Uhgın tətəfa, uə nəghatiən rəha nəgətunian, kəni oiəkəsiru e təmah. ⁷ Otətəligto e natimnati təhmen e bambu iətəm kətahli, uə kitar iətəm katoh. Natimnati min əha kəsotəmiəgəhiən, iətəmiimi əmə tatol ilah kəutagət. Mətəu nəmə kəsotagət əhruahruian, kəni itəmah onəkotəruru məmə nəpuən nak ilah kəutani. ⁸ Kəni nəmə təui təsasək əhruahruian, kəni nətəmiimi okotəruru məmə kotəkeikei motol əpenə-penə o nəluaginian.*

⁹ Mətəu təhmen əmə e təmah. ?Nəmə nəutəghati e nəghatiən iətəm nətəmiimi kotəruru, okotəhro lanu motəhrun nişəti nəghatiən nəutəni? İtəmah onəkotəghati əmə kəm niməgəuagəu, mətəu nətəmiimi kəsotosiən nişətin. ¹⁰ Pəhriən məmə nəghatiən min tepət e nəhue niftəni, mətəu ilah rəfin nişətılah əha ikin. ¹¹ Kəni nəmə iəsəhrunian nişəti nəghatiən iətəm iətəmi kəti tətəni=pa kəm iəu, iəu iəpişpis ohni, kəni in iəpişpis ohniəu. ¹² Təhmen əmə e təmah. İtəmah nəkotolkeikei nəsanəniən min rəha Narmin Rəha Uhgın, kəni tol lanəha, otalkut məmə nəkotuvləkin niməfaki e nəsanəniən min iətəm okotasiru pik lan.

13:13 1Təs 1:3 14:1 1Kor 12:31; 14:39 * 14:8 E nian rəha Pol, soldia kəti tətahli nati kəti təhmen e təui nian nərahian tətuva təhmen e nəluaginian. Nəpuən kəti, nişətin təni məmə, "Otol əpenə-penə o nəluaginian!" Kəni nian nətəmiimi kəutətəu, ilah kotol əpenə-penə o nəluaginian.

¹³ Mətəu-inu o nati əha, okəmə itəmah kəti tətəghati e nəghatiən ikin pisin min, otəkeikei məfaki min məmə Uhgın otəfən nıpəti nəghatiən u məmə otəni pətigəm kəm niməfaki. ¹⁴ Nəmə iətəfaki e nəghatiən ikin pisin min, nıkkik tətəfaki mətəu nətəligiən rəhak tətəhtul əpnapin əmə. ¹⁵ ?Kəni iəkəhro? İəkəfaki e nıkkik, mətəu iəkəfaki min e nətəligiən rəhak e nəghatiən iətəm iəkəhrun. Kəni iəkəni nəpuən e nıkkik, mətəu iəkəni min nəpuən e nətəligiən rəhak e nəghatiən iətəm iəkəhrun. ¹⁶ ?Nəmə nətəni-vivi Uhgın e nıkkim e nəghatiən pisin, təhro iətəmi kəti iətəm təruru nəghatiən u in otəni “Əuəh” e rəham nəfakiən, mətəu-inu in təruru nati iətəm nətəni? ¹⁷ Nəmə təhro nətəni-vivi pəhriən Uhgın, mətəu nəsasiruən e iətəmimi pisin kəti min.

¹⁸ İətəni tagkiu kəm Uhgın məmə iətəghati e nəghatiən ikin pisin min tapirəkis itəmah rəfin. ¹⁹ Mətəu e niməfaki, nəmə iətəgətun nətəmimi e nəghatiən faif əmə iətəm kotəhrun, inu təuvir mapirəkis agın nəmə iəkəni nəghatiən ten-tausin e nəghatiən pisin iətəm kinotəruru.

²⁰ Piak min mine nəuvinik min. Sotoliən nətəligiən rəhatəmah təhmen e kəlkələh min. E nəmiəgəhiən rəhatəmah, təuvir məmə nəkotəhmen e kəlkələh min nətəm kotəruru əhanəh noliən tərəh. Mətəu e nətəligiən rəhatəmah, təuvir məmə nəkohmətə.

²¹ Kəmətei lanəha e Lou rəha Mosis məmə, “İəkol məmə nətəmimi kautəghati e nəghatiən ikin pisin min okotəni rəhak nəghatiən kəm rəhak nətəmimi.

Kəni ilah okotətəu nəghatiən min rəha napispis min.

Mətəu nati əpnapin ilah okotətəu nati əha iətəm tol pisin, ko kəsotətəligiən lak.

İərmənig tətəni lanu.”

²² Tol lanəha, nəghatiən ikin pisin min, in nəmtətəni kəti rəha nətəmimi nətəm kəsotəfakiən, səniəmə nəmtətəni kəti rəha nəfaki min. Mətəu nian iətəmimi kəti tətəni pətigəm nəghatiən iətəm Uhgın tətəfən, in rəha nəfaki min, səniəmə rəha nətəm kəsotəfakiən. ²³ ?Tol lanəha, nəmə niməfaki apiəpiə tətuhapumin, kəni nətəmimi rəfin kəutəghati e nəghatiən ikin pisin min, kəni ilah nəuvein nətəm kəsotəhruniən, uə nətəm kəsotəfakiən kəhuva imə, ilah okotəni məmə itəmah nəutalməli, uə kəpə? ²⁴ Mətəu nəmə iətəmi təsəfakiən kəti, uə iətəmi təruru tuva imə nian nətəmimi rəfin kəutəni pətigəm nəghatiən iətəm Uhgın tətəfən, kəni nəghatiən rəhatəmah otek nıkin, kəni in otəhrun məmə in iol təfagə tərəh, kəni nəghatiən min əha okotakil rəhan noliən, ²⁵ kəni rəhan təfagə tərəh min iətəm kəutəhluaig otuva e nəhəgəhəgiən. O nati əha, in otasiəlin e nisiasiən məfaki kəm Uhgın, mətəni pətigəm məmə, “!İtəmah pəhriən Uhgın nəutan!”

Nələhu əhruahruən noliən rəha nəfakiən

²⁶ Piak min mine nəuvinik min. Pəh iəkəni nıpəti rəhak nəghatiən min u rəueiu. Nian itəmah rəfin nəkəhuva kətiəh e nuhapuminiən o nəfakiən, itəmah rəfin kətiəh kətiəh rəhatəmah əha ikin uək o noliən, nəuvein kəutani nəpuən, nəuvein kəutəgətun ilah, nəuvein kautol əpu nəghatiən nəuvein u kəmotəhluaig əpən, nəuvein kəutəghati e nəghatiən ikin pisin min, nəuvein kəutəni nıpəti nəghatiən min əha. Onəkotəkeikei mautol natimnati min əha o nuvləkiniən niməfaki təskasik. ²⁷ Nəmə nətəmimi nəuvein kəutəghati e nəghatiən iki pisin, keiu uə kisil əmə okotəghati. Kəti otəni rəhan, uərisig kəti, konu kəti min təni rəhan, kəni iətəmi kəti otəkeikei məni nıpəti nəghatiən min əha. ²⁸ Nəmə iətəmimi tikə o nəni pətigəmiən nıpəti nəghatiən min əha, iətəmimi iətəm otəghati e nəghatiən pisin, otəkeikei məsəghatiən e niməfaki, kəni məghati oneuən əmə kəm Uhgın.

²⁹ Kəni iəni min, təuvir məmə iəni keiu uə kisil okotəghati, kəni nətəmimi nəuvein okotakil vivi nəghatiən kəutəni. ³⁰ Kəni nəmə Uhgın tatol əpu nəghatiən kəti iətəm təmatəhluaig əpən tətəni o iətəmi kəti iətəm tətəharəg, təuvir məmə iətəm təmaupən mətəghati otəpəh nəghatiən. ³¹ Tol lanəha, itəmah nətəm nəutəni pətigəm nəghatiən iətəm Uhgın tətəfinə, kəti otaupən məghati, konu kəti min, ko kəti min məmə nəkotəgətun nətəmimi rəfin, motəfəri nətəligiən rəhalah. ³² Sotaluiən məmə iəni min

kəutarmənig e nikilah məmə okotəhrun nənı pətigəmıən nəghatıən rəhalah e nıan iətəm in təhruahru o nənıən, ³³ mətəu-inu Uhgın səniəmə in Uhgın rəha nolıən nəruruıən e nati, mətəu in Uhgın rəha nəməlinuıən, təhmen e niməfaki mın rəfin.

³⁴ Nıan kətəfaki lan, nıpətan okotəharəg mohkə agın, mətəu-inu təsəhruahruıən məmə okotəghati. Mətəu okotəkeikei məutətəlig e nətəmi asoli rəha niməfaki, təhmen əmə e iətəm Lou tətəni mıne. ³⁵ Nəmə kotolkeikei məmə kotəhrun nati kəti, okotəkeikei motətapuəh o rəhalah nəman mın əpəha lahuənu, mətəu-inu tol naulisıən məmə pətan otəghati əpəha e niməfaki.

³⁶ ?Təhro? ?Nikitəmah təhti məmə nəghatıən rəha Uhgın təmaupən miet pətigəm o təmah? ?Uə nikitəmah təhti məmə nəghatıən rəha Uhgın təmuva əmə o təmah? ³⁷ Nəmə itəmah kəti nıkin təhti məmə in iəni kəti, uə Narmin Rəha Uhgın təməfən nəsanənıən kəti kəm in, in otəkeikei mənı nıpəhrıənıən e nəghatıən iətəm iətətəi kəm təmah məmə in nəuia İərmənig. ³⁸ Nəmə təpəh nənıən nıpəhrıənıən e nəghatıən u, okəsəni mınıən nıpəhrıənıən e rəhan nəghatıən.

³⁹ Tol lanəha, piak mın mıne nəuvınık mın, təuvır məmə nəkotəkeikei məmə nəkotəni pətigəm nəghatıən iətəm Uhgın tətəfinə, kəni məsotəhtul pəsıgıən e nənıən nəghatıən ikın pısın mın. ⁴⁰ Mətəu e natımnati rəfin agın iətəm nautol e nəfakıən, otol e nolıən iətəm in təhruahru o niməfaki, motohtəu=pən vivi nolıən rəha nəfaki ən.

15

Kristo təməmiəgəh mın
e nımısıən

¹ Piak mın mıne nəuvınık mın. İəkolkeikei məmə iəkəni pətigəm kəm təmah nənıəsıən təuvır iətəm iəmatəni pətigəm kəm təmah aupən, nəmotos e nikitəmah, kəni motos rəhatəmah ikın nəhtulıən lan. ² Nəmə nəkotaskəlım əskasık nənıəsıən təuvır əhruahru iətəm iəu iəməni pətigəm kəm təmah, Uhgın otosmiəgəh itəmah lan. Mətəu nəmə nəkotəpəh nati əhruahru, motəhatətə e nəghatıən pısın, kəni nəhatətəıən rəhatəmah in nati əpnarıp əmə.

³ İnəni=pınə rəkis kəm təmah natımnati agın mın iətəm iəmətəu məmə, Kristo təmımis o rəhatah nolıən tərəh mın təhmen e Nauəuə Rəha Uhgın təməni rəkis mıne, ⁴ kəmitənim, kəni təmiəgəh mın e nımısıən e nıan iətəm tatol kısıl lan təhmen əmə e Nauəuə Rəha Uhgın təməni rəkis mıne, ⁵ kəni təmaupən miet pətigəm o Pıtə, uərisıg ko, o rəhan mın nətəmımi tueləf rəfin. ⁶ Uərisıg lanko, in təmıet pətigəm mın o piatah mın tapırəkis faif-hanrıit e nıan kətıəh əmə, u ilah tepət kəutəmiəgəh əhanəh, mətəu nəuvein kınohmıs rəkis. ⁷ Kəni uərisıg, tıet pətigəm=pən o pian Jemis,* kəni mıne o aposıl mın rəfin.† ⁸ Kəni uərisıg e lah rəfin, in təmıet pətigəm mın ohnıəu, nati əpnarıp iəu iəkəhmen e iəpəu iətəm iəməir pahi. İəmuva məmə iəu aposıl e suaru pısın agın.

⁹ Tol lanəha, iəu ləhtəni agın e aposıl mın rəfin, kəni iəsəhmenıən məmə nətəmımi okotəuın lak məmə iəu aposıl kəti, mətəu-inu iəu iəmatol nərahıən kəm niməfaki rəha Uhgın aupən. ¹⁰ Mətəu e nəuvırıən iətəm Uhgın təməfa kəm iəu, iəmuva məhmen lanu rəueıu, kəni nəuvırıən əha təsuva əpnarıpıən, mətəu nəuan əha ikın. !Nıpəhrıənıən, iəmol uək tapırəkis rəfin aposıl mın! Mətəu səniəmə e rəhak əmə nəsanənıən, mətəu e nəuvırıən əmə iətəm Uhgın təməfa kəm iəu. ¹¹ Nati əpnarıp iəu iəməni pətigəm, uə ilah kəmotəni pətigəm nənıəsıən təuvır kəm təmah, mətəu nəghatıən u inu iətəm iətəni pətigəm, nənıəsıən təuvır iətəm nəmotəni nıpəhrıənıən lan.

Nəmiəgəhıən e nımısıən rəha nətəm kəməhmıs

14:34 1Kor 11:3; 1Tim 2:12   14:37 1Jon 4:6   15:3 Aes 53:5-12   15:4 Mat 12:40; Uək 2:24-32   15:5 Mat 28:16-17; Luk 24:34   * 15:7 Jemis, in pia İesu, kəni rəueıu in təmuva iətəmi asoli rəha niməfaki əpəha İerusaləm.   † 15:7 Nıan Pol tətəni “aposıl mın,” nıan nəuvein, tətəghati e nətəmımi mın tueləf rəha İesu, kəni nıan nəuvein tətəghati e rəhan mın nətəmımi tueləf mıne nəuvein mın.   15:7 Uək 1:3-4   15:8 Uək 9:3-6   15:9 Efəs 3:8; 1Tim 1:15   15:10 2Kor 11:23

¹² İamətəu məmə itəmah nəuvein nəutəni məmə nətəm kəmoħmıs ko kəsotəmiəgəħ minian. ?Mətəu nəmə kəmətəni pətigəm məmə Kristo təməmiəgəħ min e nimisiən, kəni təħro itəmah nəuvein nəutəni məmə nətəm kəmoħmıs ko kəsotəmiəgəħ minian?

¹³ Mətəu nəmə nəghatiən rəhatəmah in nıpəħriəniən, məmə nətəm kəmoħmıs kəsotəmiəgəħ minian, kəni ko İesu min təsəmiəgəħiən e nimisiən. ¹⁴ Kəni nəmə Kristo təsəmiəgəħiən e nimisiən, kəni uək rəhatımah o nəni pətigəmiən nanusiən təuvır, in nati əpnəpın əmə, təħmen min əmə e nəhatətəiən rəhatəmah.

¹⁵ Nati kəti min lanəha, nəmə Kristo təsəmiəgəħiən e nimisiən, itimah iəmotəiua e Uħgin mətəu-inu iəmotəni pətigəm məmə Uħgin təmosmiəgəħ Kristo e nimisiən. Mətəu nəmə nətəm kəmoħmıs ko kəsotəmiəgəħ minian e nimisiən, təħmen itəmah nəuvein kəutəni, kəni ko Uħgin təmosmiəgəħiən Kristo e nimisiən! ¹⁶ Mətəu-inu nəmə nətəm kəmoħmıs ko kəsotəmiəgəħ minian e nimisiən, kəni ko Kristo təsəmiəgəħ minian e nimisiən. ¹⁷ Kəni nəmə Kristo təsəmiəgəħ minian e nimisiən, kəni nəhatətəiən rəhatəmah nıpətın tikə, kəni itəmah nəutatig əhanəħ e təfagə tərəħ min. ¹⁸ Kəni nətəmi nətəm kəmətəni nıpəħriəniən e Kristo nətəm kinohmıs rəkis, ilah min kəmətəmkarəpən rəkis e nəmiəgəħiən itulin. ¹⁹ !Nəmə kautələhu=pən əskasık rəhalah nətəligiən e Kristo o nəmiəgəħiən əmə rəħa nəhue nıftəni, kəsi, təuvır əmə məmə nətəmi okotətəu tərəħ o təmah tapırəkis aġin nətəmi rəfin mətəu-inu, kəmətəmkakıəħ! Kəni rəhataħ nosiən nəħməiən o Kristo otol nati əpnəpın əmə lan.

²⁰ !Mətəu kəpə! Nıpəħriəniən məmə Kristo təməmiəgəħ pəħriən min e nimisiən. In təmaupən e nətəmi rəfin nətəm kəmoħmıs kəni məmiəgəħ min e nimisiən, kəni ko təsımıs minian. † ²¹ Otətəlig lan. Nimisiən tinuva e nəhue nıftəni e iətəmi kəti, kəni tol min əmə lanəha, nəmiəgəħ minian e nimisiən təmuva e iətəmi kəti. ²² Tol lanəha, nətəmi rəfin okohmıs mətəu-inu kəmətsıpən e Atəm, kəni təħmen əmə, nətəmi rəfin nətəm kəməhuva kətiəħ ilah Kristo okotəmiəgəħ min.

²³ Mətəu ilah min u, okotəmiəgəħ min e nian əħruəħru rəhalah. Kristo in təmaupən məmiəgəħ min, kəni nian in otuva min, rəħan min okotəmiəgəħ min. ²⁴ Kəni naunun nian otuva. In otərəkin narməniġiən min rəfin, mine nəpətıən min rəfin, mine nəsanəniən min rəfin. Uərisig lan, in otəħlman=pən e narməniġiən rəħan e nəħlmi Uħgin Tatə.

²⁵ Tol lanəha mətəu-inu, in təkeikei mətərməniġ mətəuərus məmki=pa rəħan tikimır min mevig-ərain e lah e nəħlkin. ²⁶ Naunu rəħan tikimır iətəm otərəkin, in ko nimisiən. Kəni nimisiən otıkə min, ²⁷ mətəu-inu “tinəmki=pa natimnati rəfin mevig-ərain lan e nəħlkin.” Otətəlig-to lan, nian tətəni məmə natimnati rəfin aġin tınatevig-ərain e nəħlkin, nəkotəruh məmə səniəmə Tatə Uħgin min əħa ikın e nəħlkin. In Uħgin iətəm təmələhu=pən natimnati rəfin aġin ləhtəni e nəħlki Kristo. ²⁸ Nian Uħgin tinol natimnati min əħa, kəni Nətin aru otuva ləhtəni e Narməniġiən Rəħa Uħgin iətəm təmələhu=pən natimnati rəfin e nəħlkin, məmə Uħgin əmə otərməniġ e natimnati rəfin.

²⁹ Otətəlig-to lan. ?Təħro e nətəmi nətəm katol bəptais e lah o nətəm kinohmıs rəkis? ?Nəmə nətəm kəmoħmıs kəsotəmiəgəħ minian nian kəti, kəni təħro katol bəptais e nətəmi o lah? § ³⁰ ?Kəni təħmen əmə e timah, təħro iəutələs pıkin nian əskasık min e nəmiəgəħiən rəhatımah nian rəfin? ³¹ !İatos nonəvıl, piak min mine nəuvınık min, məmə nətəmi kotalkut məmə okotoħamu iəu e nian tepət! Nəkotəħrun məmə inu nıpəħriəniən təħmen əmə məmə iətəsıru o nəhatətəiən rəhatəmah e Kristo İesu İərməniġ rəhataħ. ³² ?Nəmə iəməluəġin kəm nati miəgəħ min iətəm kauton iətəmi

† 15:20 Kristo in təħmen e nəniəskasıkiən rəħa Uħgin məmə nətəmi rəfin okotəmiəgəħ min e nimisiən. 15:21 Rom 5:12 15:23 1Təs 4:16; Nəħ 20:5 15:25 Mat 22:44 15:26 Nəħ 20:14

15:27 Sam 8:6 § 15:29 Pol təsəni əħruəħriən məmə in tolkeikei məmə nətəmi okotol bəptais e lah o nətəmi nətəm kinohmıs rəkis, mətəu təməni əmə məmə nətəmi nəuvein kəməutol lanəha. Kəni kitah u rəueiu, tiəkis o nəħruniən nıpətı nəghatiən u. 15:30 Rom 8:36

əpəha Efəsis* o nətəligiən rəha nətəmini əmə, iəmol win e nak? Nəmə nətəm kəməhmis kəsətəmiəgəh minian, pəh kotol əmə təhmen e nəghatiən u iətəm tətəni məmə,

“Pəh kotauən motəmnim, mətəu-inu olauig kohmis.”

³³ Sotoliən nətəmini koteiuə e təmah. Inu nipəhrəniən iətəm iətəmi kəti təməni, “Nian nətəmini rəhalah noliən təuvir kəutan ilah nətəm kotərah, nətəm kotərah kəutərekin noliən təuvir rəhalah.” ³⁴ Ohtəlig=pa min motos əhruahru min nətəligiən rəhatəmah iətəm təhruahru, kəni motəhlman e təfagə tərəh min, mətəu-inu itəmah nəuvein kotərru əhanəh Uhgın, kəni inu nati kəti rəha naulisiən.

Nipəti iətəm təmimis tətəmiəgəh min

³⁵ Mətəu nəmə nətəmini nəuvein kotətapuəh məmə, “? Nətəm kəməhmis okotəmiəgəh əhro lanu? ?Okotos nipəti nak məhuva?” ³⁶ !Nəghatiən əha talməli! Nati u təhmen e nikiiti nati iətəm kotəhrun rəkis. Nikiiti nati iətəm nəmərfəi, otəkeikei maupən mimiis, uərisig təpanəmiəgəh. ³⁷ Nian nəkərfəi nikiiti nati, nəsarfeiən nəukətin iətəm otuva, mətəu nikiiti nati əmə, nəmə nikiiti wit uə nati pisin kəti. ³⁸ Mətəu Uhgın tol tateviə e nəukətin iətəm in tolkeikei, kəni nikiiti nati rəfin, in əmə tətəfa nipətilah.

³⁹ Nipətilah rəfin kəsətəhmen-əhmenian. Nipəti iətəmini tol pisin e rəha nati miəgəh min, mine mənig min, mine nəmu itəhi. ⁴⁰ Əpəha e neai, natimnati əha ikin, kəni e nəhue niftəni natimnati min əha ikin tol pisin. Nian koteruh nati əpəha ilis e neai məmə in təuvir, rəhan nəuviriən in tol pisin e nəuviriən rəha nati əpəha ləhtəni e nəhue niftəni. ⁴¹ Kəni nəhagəhagiən rəha mitigar tol pisin e nimihliən rəha məuig mine nasiəiən rəha məhau min. Kəni nasiəiən rəha məhau min nəuvein, kotol pisin e rəha nəuvein min.

⁴² Kəni təhmen əmə e nipəti nətəm kəməhmis nətəm kautəmiəgəh min. Nipətin iətəm kəmitənim otəmnəmit, mətəu nian otəmiəgəh min, otəsəmnəmit minian. ⁴³ Nian katitənim, in nati kəti iətəm nətəmini kəsotolkeikeiən, mətəu nian otəmiəgəh min, in nati kəti iətəm nətəmini okoteruh rəha nəuviriən. Nian katitənim, nəsanəniən rəhan tikə, mətəu nian otəmiəgəh min, təsanən. ⁴⁴ Nian katitənim nipətitah, in nati rəha nəhue niftəni, mətəu nian otəmiəgəh min, in nati rəha negəu e neai.

Nəmə nipətin əha ikin rəha nəhue niftəni, rəha negəu e neai min əha ikin. ⁴⁵ Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “Iətəmi təmaupən agin, Atəm təmos nipətin miəgəh.” Kəni naunun Atəm, inu Kristo, təmuva narmin u tətəfa nəmiəgəhiən. ⁴⁶ Nati rəha narmin təməsaupəniən muva, mətəu nati rəha nəhue niftəni, uərisig lan nati rəha narmin təpanuva. ⁴⁷ Iətəm təmaupən agin, kəmol e niməulul rəha niftəni, mətəu iətəm təmuərisig u Kristo, təmsipən e negəu e neai. ⁴⁸ Nətəmini rəfin e nəhue niftəni, nipətilah təhmen e nipəti Atəm, mətəu nətəmini nətəm okəhuvən e negəu e neai nipətilah otəhmen e nipəti Kristo, u təmsipən ikin. ⁴⁹ Rəueiu kitah kotəhmen e Atəm u rəha nəhue niftəni, kəni tol lanəha, nian kəti okotəhmen e Kristo u rəha negəu e neai.

⁵⁰ Iətəni pətigəm kəm təmah, piak min mine nəuvinik min məmə, nipətin mine nira iətəmini təruru nuvəniən e Narməniğiən Rəha Uhgın, kəni təhmen əmə, nati iətəm otəmnəmit otəsosiən nati iətəm tətətig itulin. ⁵¹ Otətəlig-to, kəni oiəkəni nati oneuən məmə, səniəmə kitah rəfin okohmis, mətəu Uhgın otol nipətitah rəfin okotəuiək vivi, ⁵² in otol uəhai əmə təhmen e noraipeən, nian naunu təui rəha Uhgın otasək. Mətəu-inu təui otasək, kəni nətəm kəməhmis okotəmiəgəh min məsohmis minian, nipətilah otəuiək. Kəni kitah u kəutəmiəgəh e nian əha, Uhgın otol nipətitah min təuiək vivi. ⁵³ Tol lanəha mətəu-inu, nati iətəm otəmnəmit, inəha nipətitəmi, otəkeikei muvən e nati iətəm otəsəmnəmitiən, kəni nipətitəmi iətəm otimis otəkeikei muvən e nati iətəm otəsimišiən mətətig itulin. ⁵⁴ Nian nati u tuva mol nipəhrəniən lan, kəni nəghatiən iətəm iəni Aiseə kəmətei otuva nipəhrəniən, tətəni məmə, “Nəluaginiən tinol naunun. Uhgın təmol win agin. Nimišiən tinikə.”

* 15:32 Pol tətəghati e tikimir min rəhan əpəha Efəsis, mətəu səniəmə nati miəgəh min pəhrin. 15:32 Aes 22:13 15:36 Jon 12:24 15:43 Fil 3:20-21 15:45 Jen 2:7 15:51 1Təs 4:15-17 15:52 Mat 24:31 15:53 2Kor 5:4 15:54 Aes 25:8

⁵⁵ “!Ei! !Nimisian! ?Onəkəhro lanu lan mol win e timah?
!Ei! !Nimisian! ?Onəkəhro lanu lan mus itimah?”

⁵⁶ Rəueiu, təfagə tərəh in təhmen e nati kəti tatus iətəmi kəni mətəva in nimisian, kəni Lou tatol təfagə tərəh nəsanəniən rəhan tatepət. ⁵⁷ !Mətəu pəh kotəni-vivi Uhgın! Tatol məmə e İərmənig İesu Kristo, kitah kautol win.

⁵⁸ Tol lanəha, piak min mine nəuvinik min, otəhtul əskasik. Sotegəhanian məmə nati kəti təlauəl e təmah. Nian rəfin, otol uək rəha İərmənig e nikitəmah rəfin, mətəu-inu nəkotəhrun məmə uək rəha İərmənig iətəm nautol, səniəmə nati əpnəpın əmə mətəu in nati agin.

16

*Məni o nasiruiən e nəfaki min
əpəha Jerusiləm*

¹ Rəueiu iəkəni məni o nasiruiən e nəfaki min əpəha Jerusiləm. Otol təhmen əmə məmə iəməni mine kəm niməfaki min əpəha profens əha Kəlesia. ² E Sante min rəfin, itəmah rəfin kətiəh kətiəh onəkətəkeikei motələhu kalin məni nəuvein. İətəmi iətəm in tatos məni asoli, otələhu kalin tepət, kəni iətəmi iətəm tatos məni əkəku, otələhu kalin nəuan nəuətən əmə. Tol lanəha, nian iəkəvnə, kəni kəsalkut minian o noriarunian rəfin məni. ³ Kəni otəfu pətigəm itəmah nəuvein məmə okotos məni məhuvən. Kəni nian iəkəvnə, iəkəte nauəuə məni pətigəm ilah kəm nətəm Jerusiləm, kəni mahli=pən ilah kotəmkı məni məhuvən əpəha ikin. ⁴ Nəmə iəkeruh məmə təuvir məmə iəu min iəkəvnə, kəni ilah okotohtəu=pa iəu.

Naliuəkian min rəha nətəmi asoli min nəuvein

⁵ Uərisig iəmanuvnə məsal=pinə e təmah, iəkəvnə=pən Masetonia, mətəu-inu iəkaupən muvən məsal=pən e niməfaki min əpəha ikin. ⁶ Kəni nəmə təhro iəkətig nəuətən min kitah min itəmah, mə kəmə təhro, kotətig əmə motətəuarus nətəpuian tol naunun. Tol lanəha, nəkotəhrun nasiruiən lak e rəhak naliuəkian iətəm iətəvnə=pən ikin. ⁷ İəsolkeikeian məmə iəkəvnə meruh itəmah ko miet min uəhai əmə, mətəu iəkəlkəikei məmə iəkəvnə kotətig nəuətən nəmə İərmənig tegəhan lak. ⁸ Mətəu iətətig əmə Efəsis mətəuarus nian rəha Pentekos, lafet rəha Nauəniən Vi, ⁹ mətəu-inu Uhgın təmerəh e suaru asoli ohniəu məmə iəkəkol uək təuvir iətəm otəuə e nəuan tepət, nati əpnəpın nətəmi tepət kəutalkut məmə kotaiu-əpəsig lak o nolian uək.

¹⁰ Nəmə Timoti tuvnə meruh itəmah, otol təuvir kəm in motəfən nisian kəm in, sotolian nati kəti iətəm otol nikin tərəh o təmah, mətəu-inu in tatol uək rəha İərmənig təhmen əmə lak. ¹¹ Sotolian məmə itəmah kəti oteh iahu in. Otahli=pa tuva kəni motasiru lan e rəhan naliuəkian məmə otitəlig=pa ohniəu. İətəhtahnin piatah min ilah Timoti məmə okəhuva moteh iəu.

¹² Kəni e piatah Apolos, iəmətapuəh əskasik məmə in otəkeikei mitəu=pən piatah min muvnə meruh itəmah. In təsolkeikei pikian məmə otəvnə əha rəueiu, mətəu in otəvnə e nian iətəm otəhruahru ohni.

¹³ Onəkəutair, mətəhtul əskasik e nəhatətəian rəhatəmah. Məsotəginian, motol nətəligian rəhatəmah təskasik. ¹⁴ Natimnati rəfin agin iətəm itəmah nautol, otol e nolkeikeian.

¹⁵ Itəmah nəkotəhrun məmə Stefənəs mine rəhan min, ilah kəmotəupən motəni nıpəhrinian e İesu əpəha Akaiə, kəni ilah kəutalkut əskasik o nasiruiən e nəfaki min. İətəni əskasik kəm təmah piak min məmə, ¹⁶ otisiai ilah motol nəuialah, mine nətəmi rəfin nətəm kautol pik uək o niməfaki. ¹⁷ Nıkik təmagian nian Stefənəs, mine Fotunətəs, mine Akaekəs kəmhliet pətigəm, mətəu-inu nati əpnəpın itəmah nəkohkə, mətəu nian iəmeruh ilahal, təhmen əmə məmə iəmeruh itəmah. ¹⁸ İlahal kəmləfəri pik rəhak nətəligian təhmen əmə məmə kəmhli e təmah. Nətəmi kotol lanəha, okəkeikei kisai ilah.

Naunun nəghatiən rəha Pol

¹⁹ Niməfaki min u ikinu e profens əpəha Esiə kəutəni təuvir kəm təmah. Akuilə mine Prisilə kuolkeikei pik məmə okuəni təuvir kəm təmah e nərgi İərməniğ ilah nəfaki min nətəm kəmotuhapumin e nimə rəhalau. ²⁰ Piak min rəfin ikinu kəutəni təuvir kəm təmah. Otəni təuvir kəm təmah min təhmen məmə itəmah kətiəh əmə e Kristo.

²¹ İəu Pol, iatos pen o iətəmi u tatətei nauəuə u, kəni matətei əmə e nəhlmək nəghatiən u rəha nəniən təuvir kəm təmah.*

²² Nəmə iətəmi kəti təsolkeikeiən İərməniğ, pəh nalpinian rəha Uhgın tatuvən ohni. !İərməniğ rəhatimah, va-tə!

²³ Pəh İərməniğ İesu təfinə rəhan nəuviriən kəm təmah.

²⁴ İəkahli=pinə rəhak nolkeikeiən kəm təmah rəfin e Kristo İesu. Əuəh.

---

^{16:19} Uək 18:2,18,26 * ^{16:21} E nian əha, nian tepət nətəmini kotəhmen e Pol kəutəni rəhalah nəghatiən kəm iətəmini kəti, kəni in tətəi rəkis. E fes 21 u, Pol aru tatos pen mətətei nəghatiən rəhan. ^{16:22} Kəl 1:8-9; Nəh 22:20

2 Korən

Nauəuə iətəm tatol keiu lan iətəm Pol təmətei tuvən kəm nəfaki min ikin Korən
Nəghatiən əkuəkir rəha nauəuə u 2 Korən

?Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Pol təmətei nauəuə u.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei tatuvən kəm niməfaki rəha Korən, mine nəfaki min rəha Akaiə profens rəfin. Korən in əpəha Akaiə profens.

?Natigian təhro lanu nian təmətei? Pol təmətei rəkis nauəuə kisi mahli=pən kəm niməfaki rəha Korən. Inu nauəuə iətəm tatol kuvət lan. Mətəu nauəuə iətəm tatol kətiəh, mine nauəuə iətəm tatol kisi, ilau kəmiakə. Nauəuə iətəm tatol keiu, kətəni məmə 1 Korən, kəni e nauəuə u in təməghati əskasik kəm lah məmə okotəgəu əhruahru nolian tərəh min rəhalah, kəni in təməgətun min ilah e natimnati pisin min nəuvein. Ilah tərət e niməfaki kautətəu=pən nətəligian rəha Pol iətəm təmətei e nauəuə 1 Korən. Mətəu nəuvein əha ikin, ilah kətəni məmə Pol in səniəmə iətəmi asoli, kəni təsəhruahruian məmə in otəghati lanəha. Kəni ilah kətəni məmə in tatol uək rəhan o nosian əmə məni.

?Təmətei nauəuə u o nak? Pol in təmətei nauəuə u mətəgətun məmə in aposil kəti, kəni Uhgın in təməfən uək u kəm in, kəni təhruahru əmə məmə in otəghati lanəha kəm lah. Kəni in tolkeikei məmə otəniəhu nəgətunian eiua min iətəm kəutatig Korən.

Pol təməni təuvir kəm lah

¹ İəu Pol, iətəm Uhgın təmītəpin e nəuian məmə iəu aposil rəha Kristo İesu, iatətei nauəuə u itimlau piatah Timoti. Nauəuə u tatuvnə kəm təmāh, niməfaki rəha Uhgın əpəha Korən, mine nəfaki min ilah rəfin əpəha ikin Akaiə. ² Pəh Uhgın Tatə rəhatah mine İərməniğ İesu Kristo, okuəfinə nəuviriən mine nəməlinuiən kəm təmāh.

Uhgın iətəm tətəfəri nətəligian rəha nətəmimi

³ Pəh kotəni-vivi Uhgın, u in Uhgın mine Tatə rəha İərməniğ rəhatah İesu Kristo. In Tatə iətəm in nəukəti nasəkəhruiniən, kəni in Uhgın iətəm nasiruiən rəfin o nəfəriən nətəligian tatsipən ohni. ⁴ In tətəfəri nətəligian rəhatah e nərahian rəfin rəhatah məmə kitah kotəhruən nəfəriən nətəligian rəha nətəmimi e nərahian pisin pisin min. Kəni kitah kotəfəri nətəligian rəhalah e nolian rəha nəfəriən nətəligian iətəm Uhgın təmōl kəm tah. ⁵ Təhmen əmə e nahməiən iətəm Kristo təmos, təmuva min e nəmiəgəhiən rəhatah. Kəni e nolian əhmen əmə, Kristo in suaru məmə nasiruiən o nəfəriən nətəligian rəhatah təmuva pik e nəmiəgəhiən rəhatah, kəni rəueiu nasiruiən rəhatah o nəfəriən nətəligian tatuvən min o nətəmimi pisin pisin min.

⁶ Nəmə itimah iautətəu nahməiən, nahməiən əha tətəuə o timah nian iəutəni pətigəm nanusian təuvir, kəni nanusian təuvir əha tətəfəri nətəligian rəhatəmāh mosmiəgəh itəmāh. Nəmə Uhgın təməfəri nətəligian rəhatimah, tatol məmə itimah iəkotəhruən nəfəriən nətəligian rəhatəmāh. Kəni nəuan rəha nəfəriən nətəligian əha, tətəuə e nəmiəgəhiən rəhatəmāh, məmə otətasiru e təmāh məmə onəkotəhtul əskasik əmə lanko nian nəutatig e nahməiən kətiəh əmə iətəm kitah kəutatig lan. ⁷ İtimah iəmotələhu=pən əskasik rəhatimah nətəligian e Uhgın o təmāh məmə onəkotəhtul əskasik. Tol lanəha mətəu-inu kitah rəfin kəutatig e natigian kətiəh əmə məmə, itəmāh nəkotətəu nahməiən iətəm iəutatig lan. Kəni təhmen əmə məmə Uhgın otəfəri nətəligian rəhatah, kəni in otəfəri min nətəligian rəhatəmāh.

⁸ Piak min mine nəuvinik min, iəkotolkeikei məmə nəkotəhruən vivi nian əskasik min iətəm iəmotatig lan e profens ikin Esia. Nərahian asoli min kəmotəfigəm pik o timah, tapirəkis nəsanəniən rəhatimah, təmōl nikitimah təhti məmə no-iəkohmis. ⁹ Nipəhriəniən, itimah iəmotətəu məmə kəmegəhan rəkis e timah məmə iəkohmis. Mətəu nian əskasik min əha kəməhuva məmə iəsotarəriəiən e timah, mətəu iəutarəriə e Uhgın iətəm tatol iətəmi təmimis təmiəgəh min. ¹⁰ In təmosmiəgəh itimah e nərahian

asoli əha iətəm təmatuvən o nımisiən, kəni in otosmiəgəh itimah e nərahien iətəm otəmanuva. İəmotələhu=pən əskasik rəhatimah nətəligiən lan məmə in otosmiəgəh min itimah. ¹¹ Kəni in otol lanəha nian nəutəfaki o timah məmə, nətəmimi tepət okotəni-vivi Uhgın o natimnati təuvir iətəm in otol kəm təmah mətəu-inu nətəmimi tepət kəmotəfaki o timah.

Pol təməuhlin rəhan nətəligiən o rəhan naliuəkiən

¹² Rəueiu iəkəni nəghatiən u mətəgiən əmə lan. İəkotəhrun vivi e nikitimah məmə iəsotoliən nati kəti tərəh e noliən rəhatimah. E noliən min rəfin iətəm iəmotol, itimah iəmotohtəu=pən suaru iətəm Uhgın təmitəpın məmə iəmotəghati əhruahru əmə mautəni tagəhag nəghatiən. İəmotol noliən əha kəm nətəmi əpnəpın əmə rəha nəhue niftəni, kəni mautol tapirəkis kəm təmah. İəmotəghatiən e nəhrunien əmə rəhatimah rəha nəhue niftəni, mətəu iəmotarəriə əmə e nəuviriən rəha Uhgın. ¹³⁻¹⁴ İatəni lanəha mətəu-inu, iəsotəteien nəghatiən kəti iətəm tiəkis o təmah o nafiniən, uə nəhrunien nıpətın. Rəueiu, nəkotəhrun nıpılgan nətəligiən rəhatimah, mətəu iəkolkeikei pik məmə nian kəti onəkotəhrun rəfin. Kəni e noliən əha, nian İərməniğ İesu otuva min, itəmah onəkotəgiən o timah təhmen min məmə itimah iəutəgiən o təmah.

¹⁵⁻¹⁶ Mətəu-inu inəhrun məmə nəkotəgiən o timah, əupən ikin nıkiik təhti məmə nian iəkuvən Masetoniə, iəkaupən muvnə meruh itəmah, kəni nian iəkıtəlig Masetoniə, iəkuvnə min meruh itəmah. Tol lanəha, nəkotos nəuviriən motau keiu. Kəni uərisiğ lanko itəmah min, onəkotasıru lak motahli=pən iəu iəkuvən e nıtəni Jutiə. ¹⁷ ?Nikitəmah təhti məmə, nian iəmol nətəligiən min əha, mətəu iəmol əpnəpın əmə? Uə, kəmə təhro nətəligiən rəhak təmsipən e noliən rəha nəhue niftəni, təhmen e nətəmimi nətəm kəutəni “əuəh” mine “kəpə” e nəghatiən kətiəh əmə?

¹⁸ İtəmah nəkotəhrun məmə Uhgın nian rəfin tatol rəhan nəghatiən, kəni iəu min, rəhak nəghatiən kəm təmah səniəmə, “əuəh” mine “kəpə,” ¹⁹ mətəu-inu rəhak nəghatiən o Nəti Uhgın İesu Kristo, iətəm iəmhłəni pətiğəm kəm təmah itimahal Sailəs* mine Timoti, səniəmə, “əuəh” mine “kəpə,” mətəu e Kristo, nian rəfin rəhak nəghatiən in “əuəh,” in nıpəhriəniən. ²⁰ Tol lanəha mətəu-inu, nəniəskasikiən min rəfin iətəm Uhgın təmol, ilah rəfin kəutəhuva nıpəhriəniən e Kristo, inu nəghatiən “əuəh” rəha Uhgın. Tol lanəha, e Kristo, kitah kəutəni “Amen, Əuəh” kəm Uhgın, kəni mautəfəri nərgin lan. ²¹ Uhgın əmə tatol itimah iəutəhtul əskasik e Kristo kitah min itəmah. In təmitəpın itah, ²² kəni təmol mak e nəmiəgəhiən rəhatah məmə kitah rəhan min, kəni təmələhu=pən rəhan Nəmin e nikitah məmə kitah okotəhrun rəueiu məmə rəhan nəniəskasikiən min, ilah rəfin okəhuva nıpəhriəniən e nəmiəgəhiən rəhatah o nian kəti.

²³ Uhgın əmə təhrun məmə rəhak nəghatiən in nıpəhriəniən. İəməsuvaieən Korən, mətəu nəmə iəkuvnə, iəkəkeikei məfiənə nəghatiən əskasik kəm təmah o noliən rəhatəmah, kəni iəməsolkeikeiən məmə iəkol lanəha. ²⁴ İəsolkeikeiən məmə iəkotərməniğ e nəhatətəien rəhatəmah, kəpə. Mətəu iəutol uək kitah min itəmah o nəgiəniən rəhatəmah, mətəu-inu itəmah nınəutəhtul əskasik rəkis e nəhatətəien rəhatəmah.

2

¹ Tol lanəha, inəni rəkis e nıkiik məmə ko iəsuvnə minien meruh itəmah mol nikitəmah təhmə. ² ?İəməni lanəha mətəu-inu, nəmə iəkol nikitəmah təhmə, pəh u ikin ko otol iəu nıkiik tagiən? İtəmah əmə, nətəm iəkol nikitəmah təhmə.

³ Kəni iəmətei nauəuə əha, məmə nian iəkuvnə, iəsətəuiən tərəh e nıkiik mətəu-inu nəmə məta iəkəkeikei məni nəghatiən əskasik kəm təmah. İəsolkeikeiən məmə nətəmimi nətəm okotəkeikei motol nıkiik tagiən, ilah okotol məmə iəkətəu tərəh. İəmətei nauəuə kəha e noliən əha, mətəu-inu inəhrun məmə kitah kətiəh əmə, kəni nian nıkiik tagiən, kəni nikitəmah min tagiən. ⁴ Tol lanəha, nian iəmətei nauəuə əha kəm təmah, nıkiik

1:10 2Tim 4:18   1:13-14 2Kor 5:12; Fil 2:16   1:15-16 1Kor 16:5-6   * 1:19 Nəghatiən Kris tətəni nərgin u məmə, “Silfanus” iətəm in nərgin əkuəkir u “Sailəs.”   1:19 Uək 18:5   1:20 Nəh 3:14   1:22 2Kor 5:5; Efəs 1:13-14   1:24 1Pitə 5:3   2:1 1Kor 4:21

təpəu pik o təmah, kəni nīkik tītəgīt, nəhu nəhmtək taiəh o təmah. İəsəteian nauəuə əha məmə otol nīkitəmah təpəu. !Kəpə! Mətəu iəmətei məmə onəkotəhrun rəhak nolkeikeian asoli o təmah.

Alu e noliən tərəh min rəha nol təfagə

⁵ İətəmi iətəm təmol nərahian, təmol iəu iəkətəu tərəh, mətəu təmol itəmah rəfin nəkotətəu tərəh pik, mətəu iəsəlkeikeian məmə nəghatian rəhak e nati u in təkəsik pik.* ⁶ Nəlpinian iətəm itəmah tēpət nəmotəfən kəm in tinəhmen. ⁷ Mətəu rəueiu əha, nəkotəkeikei motalu e rəhan noliən tərəh kəni motol vivi nīkin, məmə nīkin otəsəpəu pikian mol təmei e rəhan nəmiəgəhian. ⁸ İətətapuəh əskəsik o təmah məmə nəkəhuvən motol təuvir kəm in məmə in otəhrun rəhatəmah nolkeikeian ohni. ⁹ İəmətei nauəuə əha kəm təmah məmə iakeruh məmə onəkotol nəuiak e natimnati rəfin, uə kəpə. ¹⁰ Nəmə itəmah nəkotalu e noliən tərəh rəha iətəmi kəti, iəu min iəkalu e rəhan noliən. Nəmə iətəmi kəti əha təmol nati tərəh nəuvein məmə iəu iəkəkeikei malu e rəhan noliən, mətəu inalu rəkis e rəhan noliən e nəhmti Kristo. İəmol lanəha məmə otasiru e təmah ¹¹ məmə Setən otəseiuəian e tah kəni rəhan nərahian min məmə təsərəkiniən itah lan, mətəu-inu kitah kotəhrun rəkis rəhan nətəligian o noliən nərahian.

Nətəmi nətəm kəutəni pətigəm nanusiən təuvir

¹² Nian iəmuven əpəha Troas o nəni pətigəmiən nanusiən təuvir rəha Kristo, iəmeruh məmə İərməng təmol suaru kəm iəu. ¹³ Mətəu iəsətig əməlinuian e rəhak nətəligian mətəu-inu, iəməseruhian piak Taitəs ikin əha.† Kəni iəmauiəhrui ilah, miet muven Masetoniə.

¹⁴ Pəh kotəni-vivi Uhgın, mətəu-inu in təmol win e rəhan tikimır min e nəluəginian. Kəni təhmen e kig kəti iətəm təmol win e nəluəginian minitəlig matit rəhan soldia min mine rəhan min tikimır, Uhgın tatit itimah e Kristo. Kəni itimah rəhan min nətəmi nətəm iəutəni pətigəm neinatigian rəha Kristo, kəni neinatigian əha in təhmen e nəmiəvi səntə kəti iətəm tatuvən ikin pisin pisin min. ¹⁵ E nəhmti Uhgın, itimah iəmotəhmen e nəmiəvi səntə rəha Kristo kəm nətəmi rəfin, nətəmi nətəm Uhgın tatosmiəgəh ilah, mine nətəmi nətəm okəhuva e nəlpinian rəha Uhgın. ¹⁶ İtimah nəmiəvin rəha nimisian kəm nəuvein iətəm tətəgətu ilah məmə okohmis. Kəni itimah nəmiəvin rəha nəmiəgəhian kəm nəuvein, iətəm tətəgətu ilah məmə Uhgın otosmiəgəh ilah. ?Kəni pəh u təhrun noliən uək asoli əha? ¹⁷ Mətəu itimah iəsotəhmenian e nətəmi tēpət min, nətəm kəutəni pətigəm nəghatian rəha Uhgın o nos əməian məni. Kəpə, mətəu Uhgın təmahli=pən itimah, kəni e Kristo, itimah iəutəni pətigəm nanusiən təuvir e nəhmti Uhgın, kəni nəghatian rəhatimah təmsipən e nīkitimah iətəm təhruhru əmə.

3

¹ Nəmə təhro nīkitəmah təhti məmə inəutəfəri itimah* məmə itəmah onəkotəgəhan lan. Nətəmi nəuvein okotəkeikei motos nauəuə kəti iətəm kəmətei e lah nian kəutəhuvən o nətəm kotəruru ilah. ?Təhro nīkitəmah təhti məmə iətəmi kəti otəkeikei mətəi nauəuə lanəha e timah kəm təmah? ?Uə, təhro itəmah əmə nəkotolkeikei məmə onəkotətei? !Kəpə! ² İtəmah aru əmə nəkotəhmen e nauəuə iətəm tatol əpu uək rəhatimah. Nauəuə kəha kəmətei=pən e nīkitimah. Nian nətəmi kəuteruh itəmah, kəni kəutəfin nauəuə u mautəhrun. ³ İtəmah nəua uək rəhatimah. Kəni nəmiəgəhian rəhatəmah tətəgətu məmə itəmah nauəuə kətafin iətəm Kristo təmətei. Kristo təmətei nauəuə kəha e Nəmin Rəha Uhgın iətəm tətəmiəgəh, mətəu təsəteian e

^{2:4} Uək 20:31 * ^{2:5} Nəmə təhro, Pol tətəghati e iətəmi kəti u təməni rah in nian in əpəha Korən. Uə nəmə təhro, tətəghati e iətəmi u e 1Kor 5. ^{2:11} Luk 22:31 ^{2:12} Uək 14:27; 1Kor 16:9 † ^{2:13} Aupən ikin, Pol təmahli=pən Taitəs e Korən. Nəmə təhro, rəueiu Pol tolkeikei məmə Taitəs otos nəghatian kəti rəha Korən. ^{2:13} Uək 20:1 ^{2:16} Luk 2:34; 2Kor 3:5-6 * ^{3:1} E fes 1, nian Pol tətəni "itimah," in tətəghati aru əmə lan. ^{3:1} Uək 18:27; 2Kor 5:12 ^{3:2} 1Kor 9:2

nəhlmi iətəmimi. Kəni in təməsətei-pəniən e kəpiel epin-epin, mətəu təmətei=pən e niki nətəmimi.†

⁴ Itimah iəsotəginian o nənian lanəha kəm təmah mətəu-inu itimah iəutatig e Kristo, kəni məutəhatətə əskasik e Uhgın. ⁵ Nikitimah təsəhtian məmə itimah əmə iəkotəhmen o nolian uək u, kəni mauseruh nəuan rəha uək. Mətəu Uhgın əmə tatol məmə itimah iəkotəhrun nolian uək. ⁶ In təmol məmə itimah iəkotəhmen məmə iəkəhuva rəhan noluək min rəha nəniəskasikian vi rəha nasiruiən iətəm Uhgın təməni. Nəniəskasikian vi əha təsisipəniən e Lou iətəm kəmətei, mətəu təmsipən e Narmin Rəha Uhgın. Mətəu-inu Lou iətəm kəmətei tatol məmə nətəmimi kautəhuvən e nimisian, mətəu Narmin Rəha Uhgın tətəfa nəmiəgəhian.

Nəhagəhagian rəha Nəniəskasikian Vi Rəha Nasiruiən

⁷ Otətəlig-to lan. Nian Uhgın təmətei Lou e kəpiel, məfən kəm Mosis, nəhagəhagian əha ikin rəha Uhgın, kəni nəhagəhagian əha təmauveg nəhmti Mosis, kəni nətəm Isrel kəməsotəfuiən nəhmtin, nati əpnəpən nəhagəhagian tinateiuaiu. Kəni uək rəha Lou in suaru iətəm tatuvən o nimisian, kəni in təhagəhag. ⁸ Mətəu uək rəha Narmin Rəha Uhgın otəhagəhag pik. ⁹ !Nəmə uək iətəm tatol nətəmimi məmə okotəkeikei mohmis, in təhagəhag, kəni uək iətəm tatol nətəmimi kəutəhruahru e nəhmti Uhgın, in tətəhagəhag pik agin! ¹⁰ Nipəhriənian, nəniəskasikian əuas rəha nasiruiən iətəm təməhagəhag aupən, rəueiu in təsəhagəhagian, mətəu-inu nəniəskasikian vi iətəm təhagəhag pik agin, tinəpirəkis in aupən. ¹¹ !Kəni nəmə uək rəha Lou iətəm otəpanikə, tinuva e nəhagəhagian, kəni uək rəha Narmin Rəha Uhgın iətəm otatig itulin, təhagəhag pik agin pəhriən!

¹² Tol lanəha, mətəu-inu iəmotələhu=pən əskasik rəhatimah nətəligian e uək əha rəha Narmin Rəha Uhgın, nətəligian rəhatimah təskasik e Uhgın, kəni məsotəginian o nəni pətigəm rəhan nəghatian. ¹³ Itimah iəsotəhmenian e Mosis, iətəm təmətəuveg nəhmtin e napən əgeiəgei məmə nətəm Isrel okəoteruhian məmə nipəhriənian, nəhagəhagian teiuaiu muvən mikə. ¹⁴ Mətəu Uhgın təmol nətəligian rəhalah təskasik. Kəni mətəuarus=pa əha rəueiu, nati kəti tətəuveg nətəligian rəhalah nian kotəfin Nauəuə Rəha Nəniəskasikian əuas, kotəhrun nənian məmə napən, təhmen e napən iətəm təmətəuveg nəhmti Mosis.‡ Napən əha təsiet rəkis əhanəhian, mətəu-inu tiet rəkis əmə e Kristo. ¹⁵ Əuəh, mətəuarus=pa kəha rəueiu mine, nian kotəfin Lou rəha Mosis, napən kəti tətəhtərain əhanəh nikilah. ¹⁶ Mətəu nəmə iətəmimi pəh təuhlin məsal=pən o İərməniğ, napən əha otiet rəkis.

¹⁷ Otətəlig-to, İərməniğ əha, in Narmin. Kəni ikin Narmin rəha İərməniğ tətətig ikin, in tatitit itah. ¹⁸ Kəni kitah, nətəm kəsotəhtərainian nəhmtitah e napən, kəuteruh nəhagəhagian asoli rəha İərməniğ, kəni nətəmimi kəuteruh nəhagəhagian əha e nəmiəgəhian rəhatah. Kəni in tətəuhlin nəmiəgəhian rəhatah məmə okəhuva motəhmen lan. Kəni nəhagəhagian rəha İərməniğ e nəmiəgəhian rəhatah tətəri mətəri pik isəu. Kəni nəhagəhagian əha təmsipən o İərməniğ iətəm in Narmin Rəha Uhgın.

4

Nati keikei e kipəhau əuas

¹ Tol lanəha, nikitəmah təsəpəouiən o uək mətəu-inu itimah iəmos e nasəkəhruinian rəha Uhgın. ² İəsotəliən uək rəha Uhgın təhmen e nətəmimi nəuvein nətəm kautol e nolian tərəh. Mətəu e nolian rəhatimah, iəsotəgəhanian e nolian iətəm tətəhluəig mine nolian aulis min. Ko iəsotəuiəian məsotəuhlinian nəghatian rəha Uhgın. !Kəpə! Mətəu itimah iətəni əhruahru əmə nipəhriənian, kəni e nolian əha, e nəhmti Uhgın,

† 3:3 Nian Pol tətəghati e nəghatian “kəməsətei-pəniən e kəpiel epin-epin,” tətəghati e Lou iətəm Uhgın təməfən kəm Mosis, kəni Mosis təmətei=pən e kəpiel. 3:3 Eks 24:12; Jer 31:33; Esik 36:26-27 3:6 Jer 31:31; Jon 6:63; 1Kor 11:25 3:7 Eks 34:29 3:9 Dut 27:26; Rom 1:17 3:13 Eks 34:33

‡ 3:14 “Nauəuə Rəha Nəniəskasikian Əuas” in “Oltəstimin.” 3:16 Eks 34:34 3:17 Jon 8:36; Rom 8:2

iəmotol pətigəm e nəhmti nətəmimi rəfin məmə rəhatimah nolian in təhruahru. ³ Kəni nəmə təhro nanusian təuvir iətəm iətəni pətigəm in tətəhluaig o nətəmimi nəuvein, mətəu kəpə, tətəhluaig əmə o nətəmimi nətəm kəutohtəu=pən suaru o nuvənien e niğəm asoli. ⁴ İlah kəsotəhatətəien e Kristo, məutohtəu=pən suaru əha mətəu-inu Setən, u in İərmis iətəm tətərmənig e nəhue niftəni u, təməuveg nətəligiən rəhalah, məmə kəsoteruhien nəhagəhagiən təuvir rəha nanusian təuvir iətəm tatuəu mətəsiəgəpən ilah. Nəhagəhagiən əha təmsipən e Kristo. Kəni nian kitah koteruh Kristo, kəni kitah koteruh məmə Uhgın in təhro lanu.

⁵ İtimah iəsotəni pətigəm aruiən itimah, mətəu iəutəni pətigəm İesu Kristo məmə in İərmənig, kəni itimah noluk min rəhatəmah o nərgi İesu. ⁶ Tol lanəha mətəu-inu Uhgın u təmənə məmə, “Pəh nəhagəhagiən tuəu masiəgəpən ikin tapinəpu ikin,” in tətəsiəgəpən nikitah məmə kitah kotəhrun nehien nepətiən əhagəhag rəha Uhgın, kəni kitah kauteh natimnati min əha e nəhmti Kristo.

⁷ Mətəu kitah kautos nati keikei əhanəh e kipehau əuas, inu niyətiəh.* Tol lanəha məmə otəgətun məmə nəsanəniən təuvir əha tapirəkis, təmsipən e Uhgın, təsisipəniən o təmah. ⁸ Nərahien tepət kəutələs pikin itimah e suaru min rəfin, mətəu təsərakiniən itimah. Nian nəuvein iəkotəruru suaru, mətəu iəsotəpəhiən nalkutiən. ⁹ Nətəmimi kautol nərahien kəm timah, mətəu Uhgın təsəpəhiən itimah. Kautoh itimah, mətəu kəsotərakiniən itimah. ¹⁰ İkin pəhruvən iəutəhuvən ikin, katohamu niyətiəh təhmen e kəmoəhamu İesu. Tol lanəha məmə, nətəmimi okoteruh nəmiəgəhiən rəha İesu e niyətiəh. ¹¹ Kəni itimah nətəm iəutəmiəgəh, nian rəfin iuəkir iəkohmis o nərgi İesu. Tol lanəha məmə nətəmimi okoteruh rəhan nəmiəgəhiən e niyətiəh iətəm otəpanimis nian kəti. ¹² Konu, nian rəfin itimah iəutələs pikin nimisiən məmə itəmah onəkotəhrun nəmiəgəhiən itulin.

¹³ Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “İəməhatətə, kəni tol lanəha iətəghati.” Kəni e nolian kətiəh əmə rəha nəhatətəien, itimah min iəkotəhatətə, kəni tol lanəha iəutəghati, ¹⁴ mətəu-inu itimah iəkotəhrun məmə, iətəmi təmol İərmənig İesu təmiəgəh min e nimisiən, in otol itimah min itəmah, kitah rəfin kotəmiəgəh min e nimisiən kitah İesu, kəni məfu pətigəm itah e nəhmtin. ¹⁵ Natimnati rəfin u o nəuviriən rəhatəmah, kəni nian nəuviriən rəha Uhgın tatiuvi=pa nətəmimi tepət təhmin min okəhuva o Kristo, kəni okotəfən nəni-viviən tepət kəm Uhgın, kəni okotəfəri nərgin ilis ilis agin.

¹⁶ Tol lanəha, nikitimah təsəpəouiən. Nati əpnəpən məmə niyətiəh tətəiuaiu əha rəueiu, mətəu Uhgın tatol nikitəmah tatuvi rəueiu matuvən nian rəfin əmə. ¹⁷ Tol lanəha mətəu-inu, nərahien iətəm kəutatig lan, ilah nati əpnəpən əmə, kəsotətiğiən tuvəh. Mətəu nəualah in nəhagəhagiən təuvir iətəm otətətiği itulin, kəni in təuvir məfiğəm tapirəkis ilah. ¹⁸ Kəni tol lanəha, nəhmtilah kəsotəhtuliən e nati iətəm kateruh, mətəu kəutəhtul e nati iətəm kəsehien. Mətəu-inu nati iətəm kateruh in nati rəha rəueiu əmə, otəpanikə, mətəu nati iətəm kəsehien in naunun tikə.

5

Niyyətin vi əpəha
e negəu e neai

¹ Tol lanəha, kotəhrun məmə niyətiəh təhmen e nimauvlulv* iətəm kitah kəutatig lan u ikinu e nəhue niftəni, kəni nian kəti otərah məmnəmit mikə. Kəni nian nimauvlulv əha tikə e nəhue niftəni, mətəu əpəha e negəu e neai, rəhatah nimə vi əha ikin iətəm səniəmə iətəmimi təmol, mətəu Uhgın əmə təmol, niyətiəh vi iətəm otətiği itulin. ² Mətəu rəueiu e niyətiəh rəha nəhue niftəni, kautəhgi nikitah, kəni kotolkeikei pik məmə nian otuva

4:2 2Kor 2:17; 1Təs 2:5   4:4 Efəs 2:2; Kol 1:15; Hip 1:3   4:6 Jen 1:3; Aes 9:2; 2Kor 3:18   * 4:7 Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, “kautos nati u e nilosi nati kəmol e nəriəpig.”

4:7 2Kor 5:1   4:8 2Kor 1:8; 7:5   4:10 1Kor 15:31   4:11 Rom 8:36   4:13 Sam 116:10   4:14 1Kor 6:14

4:16 Efəs 3:16   4:17 Rom 8:17-18   4:18 Kol 1:16   * 5:1 Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, “niyyətiəh təhmen e nima polin.”   5:1 2Kor 4:7

iətəm kitah okotos nipətitalah vi o negəu e neai, təhmen mə kautəhuvən e napən vi. ³ Tol lanəha mətəu-inu səniəmə kitah okəhuva narmin əmə nipətin tikə, mətəu okotos nipətin vi rəha negəu e neai. ⁴ Nipətitalah iətəm otimis tol itah kəutətəu tərəh pik məutəhgi nikitah e nəpəouiən, mətəu səniəmə kautolkeikei əmə məmə okohmis kəni nipətitalah otikə, kəpə. Mətəu kitah kotolkeikei məmə okəhuvən e nipətitalah vi məmə nəmiəgəhiən itulin otəuiək agin e nipətitalah rəha nəhue niftəni iətəm otimis. ⁵ Kəni Uhgın pisin əmə təmol itah o natimnati min əha, kəni təməfa Narmin Rəhan məmə otəgətun vivi kəm tah məmə rəhan nəniəskasikiən min otuva pəhriən.

⁶ Kəni tol lanəha, nətəligiən rəhatah təkaskik, kəni kitah kotəhrun vivi məmə nian kəutətig əhanəh u ikinu mautos əmə nipətin rəha nəhue niftəni u, kitah kautəhtul əhanəh ihluə ima İərməniğ ikin rəhatah. ⁷ İateruh nipətik, kəni nian rəfin tətəuəhli kəni mətəpəou təhmen, mətəu rəhak nəhatətəiən in e Uhgın, kəni iəu iətətig nian min rəfin mətəhatətə lan, kəni mətəhatətə məmə in otəfa kəm iəu nipətik vi. Rəhatah nəhatətəiən tatit itah e nəmiəgəhiən u ikinu e nəhue niftəni, səniəmə natimnati iətəm kauteruh. ⁸ İətəni məmə nətəligiən rəhatah təkaskik, kəni kotolkeikei məmə kotəpəh nipətitalah məhuvən e nipətin vi rəhatah, inəha nimə vi rəhatah, kitah İərməniğ. ⁹ Tol lanəha, nəmə kotətig e nipətitalah u rəha nəhue niftəni u, uə nəmə kotəpəh nipətitalah, kitah kotalkut pik məmə kotol natimnati iətəm kautol niki İərməniğ tagiən. ¹⁰ Kotol lanəha mətəu-inu kitah rəfin okotəkeikei motəhtul aupən e Kristo məmə in otakil rəhatah nolien min, kəni kitah kətiəh kətiəh okotos nətəouiən titəu=pən natimnati iətəm kəmotol e nəhue niftəni, nəmə nati təuvir uə nati tərəh.

İəni əhruin min rəha Uhgın

¹¹ Kəni rəueiu əha, mətəu-inu iəutəgin məutisiai İərməniğ, kəni motalkut məmə iəkotiuvu=pa nətəmimi. Uhgın təhrun itimah mine uək rəhatimah, kəni iəkotolkeikei məmə itəmah min onəkotəhrun vivi itimah. ¹² İəsotolkeikeiən məmə iəkotəfəri itəmah e nəhmtitəmah, mətəu iəkotəfinə rəhatimah nətəligiən məmə nəmə təhro nikitəmah otagiən o timah. Kəni rəueiu, nəkotəhrun nuhalpinien nəghatiən rəha nətəmimi nətəm kəutəfəri o nolien iətəm nətəmimi kauteruh, mətəu nikiəh təsəhtien nati iətəm tətətig e niki iətəmimi. ¹³ Nəmə itimah ialməli min, mətəu o nərgi Uhgın. Kəni nəmə rəhatimah nətəligiən təhruahru əmə, in nati kəti iətəm otasiru e təmah.

¹⁴ Tol lanəha mətəu-inu, nolkeikeiən rəha Kristo tətərməniğ e timah, mətəu-inu itimah iəkotəhrun vivi məmə iətəmi kətiəh əmə təmimis o nətəmimi rəfin, kəni tol lanəha, nətəmimi rəfin kinohmis. ¹⁵ Kəni təmimis o nətəmimi rəfin məmə ilah nətəm kautəmiəgəh, okotəpəh nolien natimnati iətəm ilah əmə kotolkeikei, mətəu ilah kotəkeikei motol nolien min iətəm İesu tolkeikei, u iətəm təmimis o lah kəni məmiəgəh min e nimisiən.

¹⁶ Tol lanəha, rəueiu mine, itimah iəsotakiliən nətəmimi e nolien iətəm nətəmimi rəha nəhue niftəni kotakil nətəmimi lan. Nati əpnapin nian kəti iəmotakil Kristo e nolien əha, mətəu rəueiu iəsotolien. ¹⁷ Tol lanəha, nəmə iətəmi kəti təmuva kətiəh ilau Kristo, in təmuva iətəmimi vi. !Nati əuas təmikə, kəni nati vi tinuva! ¹⁸ Natimnati rəfin min əha tatsipən e Uhgın. Aupən kitah tikimir min kitah Uhgın, mətəu e Kristo, in təməmki itah kəhuva iuəkir ohni, mol itah rəhn-niəli min. Kəni təməfa kəm timah uək u rəha niuvi=paen tikimir min rəha Uhgın okəhuva rəhn-niəli min. ¹⁹ Inu tətəni məmə Uhgın təmiuvi=pa rəhan tikimir min e nəhue niftəni məmə okəhuva rəhn-niəli min e Kristo, kəni məsafin minien rəhalah nolien tərəh min. Kəni təməfa kəm timah nəghatiən u rəha niuvi=paen tikimir min rəhan okəhuva rəhn-niəli min.

²⁰ Tol lanəha, itimah iəni əhruin min rəha Kristo, kəni təhmen məmə Uhgın tətəuin e nətəmimi e nəuiatimah. Kəni iəutətapuəh əskasik o təmah e nərgi Kristo məmə nəkotəpəh nolien tikimir, kəni məhuva niəli min rəha Uhgın. ²¹ Uhgın təmol iətəmi u rəhan nolien tərəh tikə, məmə in sakrifais rəha nolien tərəh min rəhatah, məmə e İesu, kitah okotəhruahru e nəhmti Uhgın.

6

¹ Mətəu-inu itimah iautol uək kətiəh itimah Uhgın, iəkotətapuəh əskasik o təmah məmə nian Uhgın tətəfinə rəhan nəuvirən kəm təmah, nəsosian təhmen e nati əpnəpən əmə, ² mətəu-inu Uhgın tətəni məmə, “E nian əhruahru, iəmətəu ik, kəni e nian rəha nosmiəgəhiən, iəmasiru lam.” Iəkəni kəm təmah, məmə rəueiu, in nian əhruahru rəha Uhgın, rəueiu in nian rəha nosmiəgəhiən.

Nian əskasik min e nəmiəgəhiən rəha Pol

³ İəsoliən nati kəti iətəm iətəmi kəti otəmei lan e rəhan nəhatətəiən, mətəu-inu iəsotolkeikeiən məmə okəni rah uək rəhatimah. ⁴ Mətəu noliən min rəfin e nəmiəgəhiən rəhatimah kautəgətun məmə itimah noluək min pəhriən rəha Uhgın: itimah iəutəhtul əskasik e nian rəha nərahien, mine nian iəkis min, mine nian itimah iəkotətəu tərəh. ⁵ Nətəmiimi kəmotəh itimah, kəni kəmki=pən itimah e kaləpus, kəni katitəu itimah məmə okoh itimah. İəmotol pik uək, məsotəpiliən lapin, kəni nəumis tus itimah. ⁶ İəsotoliən noliən kəti iətəm tatol nikitimah tamikmik, itimah iəkoteinatig, nətəligiən rəhatimah tətəməh, iautol təuvir kəm nətəmiimi, Narmin Rəha Uhgın tətəri e nikitimah, kəni iəkotolkeikei nətəmiimi e nolkeikeiən pəhriən. ⁷ İəutəni əmə nipəhriənien, kəni nəsanəniən rəha Uhgın tətətig e timah. Soldiə min kəutəmki natimnati min rəha nəluəginien o nohiən mine nələhu pəsigiən. Mətəu nian kitah kəutohtəu=pən suaru rəha Uhgın, noliən əhruahru min rəhatah kotəhmen e natimnati min rəha nəluəginien nian nətəmiimi kəutəni rah nəghatien rəha Uhgın. ⁸ Nətəmiimi nəuvein kauteh iahu itimah, nəuvein kautisai itimah, nəuvein kəutəni rah itimah, nəuvein kəutəni-vivi itimah, nəuvein kəutəni məmə itimah iəuteiuə məmə itimah noluək min rəha Uhgın, mətəu itimah noluək min pəhriən rəhan. ⁹ Nətəmiimi nəuvein kəsotəgəhaniən məmə itimah aposil min pəhriən, mətəu nətəmiimi tətət kəutəni məmə itimah aposil min pəhriən. Nian rəfin nimitien tətətu itimah, mətəu iəutəmiəgəh əhanəh. Katəh itimah, mətəu kəsəhamu əhanəhiən itimah. ¹⁰ Nikitimah tətəpəu, mətəu nian rəfin iəutəgiən əhanəh. Rəhatimah nautə tikə, mətəu itimah iəkotol nətəmiimi tətət rəhalah nautə tətət. Rəhatimah nati kəti tikə, mətəu iautos natimnati min rəfin.

¹¹ Piak min əpəha Korən, iəmotəni rəfin nəghatien kəm təmah məsotəpəhiən kəti, kəni iəkotolkeikei itimah e nikitimah rəfin. ¹² Itimah iəsotəhtipəsigiən e nolkeikeiən rəhatəmah o timah, mətəu itimah nəutahtipəsig e rəhatəmah o timah. ¹³ Rəueiu əha, iətəghati kəm təmah məmə itimah nənətik əhruahru min. Təhruahru əmə məmə itimah min, nəkotolkeikei itimah e nikitəmah rəfin.

¹⁴ Sotəniən kəm nətəm kəsotəfakiən məmə nautol uək kəti itəmah min ilah. ?Noliən əhruahru mine noliən tərəh kuəhrun nol pətien nati kəti? ?Uə, nəhəgəhəgiən mine napinəpuiən kuəhrun niəuvaieən muəharəg pəti muəghati? !Kəpə! ¹⁵ Kəni e noliən kətiəh əmə, Kristo mine Setən, ko ilau kəsəuəniən nəghatien kətiəh nian kəti. ?İəfaki mine iətəmi tətəfakiən kuəhrun noliən nati e nətəligiən kətiəh? Kəpə! ¹⁶ E Nimə Rəha Uhgın, ikin kəti tikə əha ikin o narmin nati min, mətəu-inu kitah u Nimə Rəha Uhgın u iətəm tətəmiəgəh. Kəni Uhgın tətəni məmə, “İəkətig itimah min ilah, kəni maliuək itimah min ilah, kəni iəkuva iəu Uhgın rəhalah, kəni ilah okəhuva rəhak min nətəmiimi.”

¹⁷ Kəni İərmənig tətəni məmə, “Tol lanəha, ohiet rəkis e nətəm kəsotəfakiən, motan isəu o lah. Kəni məsotəkiən nati iətəm tamikmik e nəhmti Uhgın, kəni nikik tagiən mə iəkos itəmah.”

¹⁸ “Kəni iəkuva rəhatəmah tatə, kəni itəmah onəkəhuva nenətik min.” Inu nəghatiən rəha İərmənig iətəm in ilis aɡin tətəskəlīm nəsanəniən min rəfin.

7

¹ Rəhk-iəli min. Nəniəskasikien min u rəhatah. Kəni tol lanəha, pəh kotafəl nikitah, motos rəkis natimnati min rəfin iətəm kautol nipətitalah mine narmitah kəutamikmik. Kəni pəh kotələhu kalin itah məmə rəha Uhgın əmə motohtəu=pən rəfin suaru iətəm nikin otəgiən lan. Kəni okautol mətəu-inu kəutisiai Uhgın.

Niki Pol təmagiən o lah

² Oterəh e nikitəmah kəm timah. İəsotoliən tərəh kəm iətəmi kəti, iəsotiuvi-pəniən iətəmi kəti tərəh ikin, iəsotalkutiən məmə iəkotos nati kəti rəhatəmah e noliən ekəu-ekəu. ³ İəsəniən nəghatiən u məmə inu nəmotol noliən tərəh. İəməni rəkis kəm təmah məmə iəkotolkeikei pik itəmah nian rəfin, kəni nati əpnəpin nımisiən uə nəuviriən otuva e nəmiəgəhiən rəhatimah, mətəu itəmah əpəha imə e nikitimah. ⁴ İəu iətəhatətə əskasik e təmah. İətəfəri o təmah. İtəmah nəmotəfəri pik rəhak nətəligiən. İəmos nərahien tepət təmuva e rəhak nəmiəgəhiən, mətəu nikik tagiən mapirəkis o təmah.

⁵ Tol lanəha mətəu-inu, nian iəməhuva Masetoniə, iəsotəmeigien, mətəu nian rəfin, nərahien tətələs itimah təmsipən ikin pisin pisin min. E nəmiəgəhiən rəhatimah, nətəmimi kəmotorgəhu motol nərahien kəm timah, kəni itimah iəkotəgin. ⁶ Mətəu Uhgın tatol vivi niki nətəmimi nətəm nətəligiən rəhalah təpəou, kəni təmol vivi nikitimah e nuvaiən rəha Taitəs u təmsipinə e təmah. ⁷ Kəni səniəmə e nuvaiən əmə rəhan iətəm təmol nikitimah tagiən, mətəu e nəghatiən təuvir rəha nol viviən iətəm nəmotəni=pən kəm in. In təməni=pa kəm timah məmə itəmah nəkotolkeikei pik məmə nəkotəruh iəu, kəni məmə nikitəmah tətətəu tərəh o nəghatiən rəhak, kəni məni məmə nəkotolkeikei pik iəu mautəhtul əskasik o nərgək. Nian iəmətəu, nagiəniən e nikik təməri məriauəh.

⁸ Nati əpnəpin nəmə rəhak nauəuə aupən təmol itəmah nəkotətəu tərəh, mətəu iəsətəuiən tərəh ohni. Mətəu aupən, iəmotətəu tərəh ohni, mətəu-inu iəmeruh məmə nauəuə u təmol itəmah nəkotətəu tərəh, mətəu rəha nian əkuəkir əmə. ⁹ Mətəu rəueiu, nikik tətəgiən, kəni səniəmə məmə nəmotətəu tərəh, kəpə. Nikik tagiən məmə nian nəmotətəu tərəh, e nian əkuəkir əmə, nəmotəuhlin itəmah e rəhatəmah noliən tərəh min. Nipəhriəniən, Uhgın tolkeikei məmə kitah okotətəu tərəh o noliən min lanu lan. Kəni mətəu-inu nəmotəuhlin itəmah, kəni natimnati iətəm iəmotəni aupən kəm təmah təməsoliən məmə itəmah nəmotəmkarəpən e rəhatəmah nəhatətəiən.

¹⁰ Kəni nian kautətəu tərəh e noliən iətəm Uhgın tolkeikei, kəni kotəuhlin itah e rəhatah noliən tərəh, kəni Uhgın tatosmiəgəh itah. Kəni nipəhriəniən nikitah otəsəpəouiən o noliən əha. Mətəu nian kautətəu tərəh e noliən rəha nəhue niftəni, kəni noliən əha təsəuhliniən iətəmi kəti e rəhan noliən tərəh titəlig=pən o Uhgın, kəni noliən əha tatiuvi=pən nətəmimi e nımisiən. ¹¹ Oteruh-to nəmiəgəhiən rəhatəmah nian nəmotətəu tərəh e noliən iətəm Uhgın tolkeikei. Noliən əha, nəuan tepət: narmitəmah təmiuvig nəmotəuit motəgin e noliən tərəh min, kəni motəməki e noliən tərəh min, kəni motalkut əskasik məmə nəkotəgəu əhruahru rəhatəmah noliən tərəh min, kəni nəkotolkeikei motalkut əskasik məmə nəkotol noliən əhruahru. Nəmotolkeikei məmə nəkotəruh min iəu, kəni nəmotolkeikei pik məmə nəkotəhtul əskasik o nərgək. Kəni nəmautəhtul maru məmə nəkotol nalpiniən kəm nətəm kautol noliən tərəh. E noliən min rəfin rəhatəmah, nəmotəgətun məmə nəsotoliən nati kəti tərəh e natimnati u.

¹² İətəmi kəti e nıməfəki rəhatəmah təmol noliən tərəh. Kəni iəmətei nauəuə u kəm təmah. Mətəu iəməsəteien nauəuə u o iətəmi u iətəm təmol noliən tərəh, kəni iəməsəteien o iətəmi in təmərəkin.* Kəpə. İəmətei pəhriən məmə iətəm onəkotəruh əsas

6:18 2Saml 7:14; 7:8; Jer 31:9   7:5 2Kor 2:13   7:8 2Kor 2:4   7:10 Mat 27:3-5; Hip 12:16-17   * 7:12 iətəmi iətəm suah kəti təmərəkin, in Pol.

e nəhmti Uhgın məmə nautəhtul əskasik o nərgək. ¹³ Natimnati rəfin min əha kautəfəri nətəligiən rəhatimah.

Səniəmə itimah əmə nətəm nəmutəfəri nətəligiən, mətəu nikitimah tagiən pik o Taitəs, mətəu-inu nikin tagiən məmə nəmutəfəri min nətəligiən rəhan. ¹⁴ İəməni=pən kəm in məmə iətəfəri pik o təmah, kəni itəmah nəməsotoliən iəu iəkaulis. Natimnati rəfin iətəm iəmotəni kəm təmah, ilah nıpəhrəniən. Kəni e noliən kətiəh əmə, natimnati rəfin iətəm iəmotəni kəm Taitəs e təmah, kəni motəfəri ohni, ilah min nıpəhrəniən. ¹⁵ Taitəs, nikin tətəhti əhanəh məmə itəmah rəfin ağin nəmotol nəuiən, kəni mautəgin mautəəmrumin nian nəmotəgəhan lan məmə otuva meruh itəmah. Kəni nian nikin tətəhti natimnati min əha, nolkeikeiən rəhan o təmah tətəri təhmin. ¹⁶ Nikip tagiən pik mətəu-inu iətəhatətə əskasik e təmah məmə nəkotol nak iətəm təhruahru.

8

Pol təmətapuəh məmə okotəfən məni kəm nəfaki min əpəha Jerusiləm

¹ Piak min mine nəuvinik min, iəkotolkeikei məmə nəkotəhrun nəuvirəniən rəha Uhgın iətəm təməfən kəm niməfaki min əpəha Masetoniə. Nəuvirəniən rəhan təmol məmə ilah kotəhrun nasiruiən e nətəmimi nəuvein min. ² İlah kəmotatig e nərahien asoli kəti mine nian əskasik min, kəni nati əpnəpin ilah nanrah, kəni rəhalah nautə tikə ağin, mətəu nəmiəgəhiən rəhalah təriəuəh vivi e nəgiəniən. Kəni nanrahien mine nəgiəniən kəmuəuə e noliən təuvir. E noliən əha, kəmotəraki e məni tepət motəfən kəm nəfaki min əpəha Jerusiləm nətəm kəutatig ikin motolkeikei nasiruiən. ³ İətəni pətəgəm kəm təmah məmə ilah kəmotəfən tepət, tapirəkis iətəm nətəmimi nikipah tətəhti. Kəni ilah aru kəmotol. ⁴ Kəmotətapuəh pəhrəniən o timah məmə itimah iəkotəgəhan pəh ilah kotasiru e uək rəha nəfəniən məni kəm nəfaki min əpəha Jerusiləm. ⁵ Kəmotəpən motəfən nəmiəgəhiən rəhalah kəm İərməniğ, kəni uərisig, kəm timah, e noliən iətəm Uhgın tolkeikei. Nikitimah təməsəhtien məmə okotol tepət lanəha, mətəu kəmotol.

⁶ Kəni tol lanəha, iəmotuh niki Taitəs məmə otitəlig=pinə o təmah. In təməpən məghati kəm təmah o noliən nati u, kəni tol lanəha, iəmotətapuəh məmə in otəghati kəm təmah məmə nəkotəkeikei motol naunun e uək təuvir rəha nəfəniən əha iətəm nəmotətəuəin. ⁷ E natimnati rəfin min u, itəmah nəmotol təuvir pik mapirəkis, inu nəhatətəiən rəhatəmah, mine nəghatiən rəhatəmah, mine nəhruniən rəhatəmah, mine noliən rəha nəhtul əskasikiən, mine nolkeikeiən rəhatəmah o timah. Kəni rəueiu, iəkolkeikei məmə nəkotol uək kəti min e noliən təuvir pik mapirəkis, inu uək təuvir rəha nəfəniən.

⁸ İəsəniən məmə nəkotəkeikei motol. Mətəu iəmotəgətun itəmah məmə nətəmi pisin pisin min nikipah tagiən o nasiruiən e uək əha. Kəni rəueiu əha, iəkolkeikei məmə iəkeruh vivi məmə nolkeikeiən rəhatəmah in nıpəhrəniən təhmen e lah, uə kəpə. ⁹ İtəmah nəkotəhrun vivi nəuvirəniən rəha İərməniğ İesu Kristo iətəm təməfinə kəm təmah, məmə nati əpnəpin rəhan nautə tepət, mətəu təmol o təmah məmə in rəhan nautə tikə. Kəni mətəu-inu təmol məmə rəhan nautə tikə, kəni mol itəmah rəhatəmah nautə tepət e narmin e İesu Kristo.

¹⁰ Kəni inu rəhak nətəligiən e natimnati min u, iətəm otasiru e təmah. Otol naunun e uək rəha nəfəniən rəhatəmah məni iətəm nəmotətəuəin e nu uərisig. E niməfaki min rəfin, nikitəmah təməpən məhti məmə nəkotol uək əha, kəni itəmah nəmotəpən motətəuəin motol. ¹¹ Tol lanəha, rəueiu otol naunun e uək rəha nəfəniən. Kəni rəhatəmah nətəligiən o noliən uək iətəm nəkotolkeikei pik məmə nəkotol, in otuva nıpəhrəniən, kəni itəmah onəkotəfən məni iətəm nəkotəhrun nəfəniən e nəghitəmah. ¹² Nəmə nikitəmah tagiən o nəfəniən, kəni Uhgın nikin tagiən əmə o nosiən natimnati nautos mətəfən. Kəni in otəsətapuəhiən e natimnati iətəm tikə o təmah.

¹³ Iəsolkeikeiən məmə nəmiəgəhiən rəha nətəmimi nəuvein otimətig mətəu-inu kəmos rəhatəmah məni, kəni tol lanu lan, nəmiəgəhiən rəhatəmah otiekis mətəu-inu nəmotasiru e lah. Kəpə. Iəkolkeikei məmə təhmen-əhmen əmə o təmah rəfin. ¹⁴ Rəueiu, itəmah nautos tepət kəni motəhrun nasiruiən e lah. Kəni o nian min nəuvein, ilah kotəhrun nəuəriən kəm təmah nəmə rəhatəmah tikə. Kəni itəmah nəkotəhmen-əhmen əmə, ¹⁵ təhmen e iətəm Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “Nətəmimi nətəm kəmotəulək tepət, təhmen əmə, təsapirəkisiən. Kəni nətəmimi nətəm kəmotəulək təkəku, rəhan nauəniən təhmen əmə, təsikəiən.”

Taitəs təmuvən Korən otem əskasik ilah o nəfəniən məni

¹⁶ Iətəni-vivi Uhgın məmə təmələhu=pən e niki Taitəs nətəligiən o nasiruiən e təmah, təhmen-əhmen e rəhak. ¹⁷ Tol lanəha mətəu-inu, nian iəməni=pən kəm Taitəs məmə tuvne meruh itəmah nikin tagiən. Kəni mətəu nikin tagiən mapirəkis agin o nasiruiən e təmah, kəni in rəhan əmə nətəligiən məmə in otuvne meruh itəmah. ¹⁸ Kəni itimah iətahli=pinə min piatah kəti min tuvne ilau min. Suah u, nətəmimi e niməfaki min kəutisiai o rəhan uək o nəni pətigəmiən nanusiən təuvir. ¹⁹ Kəni tapirəkis agin inu, niməfaki min kəmotitəpin məmə otuva itimah min o nosiən məni u muvən əpəha. Kəni itimah iəkotarməniğ lan o nəuəriən məmə otəfəri nərgi lərməniğ, kəni mətəgətun məmə nikitimah otagiən pik o nasiruiən. ²⁰ Itimah iəsotolkeikeiən məmə iətəmi kəti otəni rah itimah o noliən rəha nəuəriən məni asoli əha. ²¹ Tol lanəha, itimah iəutalkut pik məmə iəkotol nati əhruahru, mətəu səniəmə e nəhmti lərməniğ əmə, mətəu e nəhmti nətəmimi min.

²² Kəni iətahli=pinə piatah kəti min ilahal suah mil u. Iətəmimi əha, e uək tepət mine noliən tepət, iəmoteruh vivi məmə in tolkeikei pik məmə otasiru. Kəni rəueiu, in tolkeikei pik məmə otasiru mətəu-inu in tətəhatətə pik e təmah məmə onəkotəfən məni tepət. ²³ Kəni Taitəs, itimlau min iəkuol uək kətiəh əmə, kəni in min tatol uək e nikitəmah o nasiruiən e təmah. Kəni piatah mil u ilahal Taitəs, ilau iəni əhrui mil rəha niməfaki min, kəni noliən təuvir min e nəmiəgəhiən rəhalau kətiasiai Kristo. ²⁴ Tol lanəha, otəfən tepət mətəgətun kəm lahal məmə nəkotalkeikei pəhriən nəfaki min. Kəni ilahal okiləhrun məmə nak itimah nikitimah tagiən o təmah, kəni niməfaki min okoteruh min.

9

¹ Nəmə iəsətəiən nauəuə u kəm təmah, in təuvir əmə mətəu-inu ninotəhrun rəkis uək u rəha nasiruiən e nəfaki min əpəha Jerusiləm. ² Iətəni lanəha mətəu-inu iəu iəkəhrun məmə nəkotalkeikei məmə onəkotasiru. Kəni iəmətəfəri noliən təuvir rəhatəmah o nətəm Masetoniə, mətəni kəm lah məmə e nu iətəm tinuvən rəkis, itəmah əpəha Akaie, nəmautəhtul maru o nəfəniən. Kəni nian kəmoteruh məmə nikitəmah tagiən pik o nasiruiən, təmöl min ilah tepət kotalkeikei məmə okotasiru min.

³ Mətəu rəueiu, iətahli=pinə piatah milahal u məmə ilahal okihleruh itəmah məmə itəmah onəkotol nati iətəm nəmotəni, təhmen əmə məmə iəməni mine, kəni tol lanəha rəhatimah nəghatiən o nəfəriən noliən təuvir rəhatəmah, səniəmə nati əpnəpin əmə.

⁴ Mətəu nəmə nəstoliən, kəni nian iəkuvnə itimah nətəm Masetoniə nəuvein, kəni okoteruh məmə itəmah nəstol əhanəhiən, kəni noliən əha otol itimah iəkotaulis, mətəu-inu itimah inəutəfəri rəkis itəmah. Kəni otol itəmah nəkotaulis tapirəkis. ⁵ Tol lanəha, nikik təhti məmə iəkəkeikei mətəpuəh o piatah milahal məmə okihlaurən mihlunə rəkis pipim mihleruh itəmah, kəni mihlol naunun uək o nəmki=paie məni asoli iətəm nəmotəni-əskasik məmə nəkotəfən. Mətəu iəkolkeikei məmə in nəfəniən kəti iətəm tatsipən aru e nikitəmah, səniəmə iətəmi kəti tətəkeikei kəm təmah məmə nəkotəfən.

Noliən rəha nəfəniən

⁶ Sotaluiən e nati u. Iətəm tətərfei nati nəuan nəuvetin, mətəulək e nəuan nəuvetin əmə. Kəni iətəm tətərfei nati tepət, mətəulək lan tepət. ⁷ Itəmah kətiəh kətiəh

nəkotəkeikei motəfən nati nak nəməni e nikim məmə nəkəfən. Nəmə nikim təsəgəniən ohni, təsəviriən məmə nəkəfən. Kəni nəmə nəkəfən mətəu-inu iətəmi kəti tətəkeikei kəm ik məmə nəkəfən, in min təsəviriən. İəkəni lanəha mətəu-inu Uhgın tolkeikei iətəmi u tətəfən e nikin pəhriən. ⁸ Kəni Uhgın təhrun nəfəniən nəuviriən rəfin agın kəm təmah məmə e nian rəfin e natimnati rəfin, nəkotos natimnati rəfin iətəm təhruahru məmə nəkotəkeikei motos, kəni mautos tepət min əha ikin məmə nəkotəuəri kəm nətəmi. ⁹ Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “In tətəuəri rəhan natimnati tepət kəm nanrah min, kəni rəhan noliən əhruahru tətətiğ itulin.”

¹⁰ Kəni Uhgın iətəm tətəfinə nikiti nati o iətəm tətərfe, kəni mətəfinə nauəniən o nunian, e suaru kətəh əmə in otəfinə nati tepət kəm təmah mol in tepət min məmə, itəmah nəkotəhrun nasiruiən e nətəmi nəuvein min, kəni in otol nəuan tepət iətəm təmsipən e noliən əhruahru rəhatəmah. ¹¹ E natimnati rəfin e nəmiəgəhiən rəhatəmah, Uhgın otəfinə rəhan nəuviriən kəm təmah məmə itəmah nəkotəhrun nəfəniən nian rəfin. Kəni nian iatəuəri rəhatəmah nasiruiən, nətəmi okotəni-vivi Uhgın ohni.

¹² Uək u iətəm itəmah nautol, tətəfən məni o nauəniən kəm nətəmi rəha Uhgın u nəumis tatus ilah, mətəu tatol nati təvür kəti min tapirəkis, inu nəni-viviən iətəm təməri məriəuəh e niki nətəmi matuvən o Uhgın. ¹³ Nian nəkotol uək u, natol pətəgəm noliən rəhatəmah kəm nətəmi tepət. Kəni ilah okotəfəri nərgi Uhgın ohni, mətəu-inu itəmah nautol pəhriən noliən rəha nətəmi nətəm kautəni nipəhriənən e nanusiən təvür rəha Kristo. Kəni okotəfəri nərgi Uhgın o nəfəniən rəhatəmah məni asoli kəm lah mine nətəmi rəfin. ¹⁴ Kəni nian kautəfəki o təmah, nikilah tuvən o təmah mətəu-inu Uhgın təməfinə rəhan nəuviriən kəm təmah tapirəkis agın məmə nəmotasiru pik e lah. ¹⁵ !Pəh kotəni kəm Uhgın məmə nikitah tagiən o Nətin iətəm təməfə kəm tah, u in nati təvür agın tapirəkis!

10

Pol təmuhalpin nəghatiən rəha nəgətun eiə min e rəhan uək

¹ Kristo, in rəhan nətəliğin ləhtəni, kəni in iətəmi mətəti. Kəni nətəmi nəuvein kautəni məmə nian kitah min itəmah, rəhak noliən in timətətiğ əmə, mətəu nian iəkiet rəkis e təmah, rəhak noliən təskasik pik agın. İəu Pol, iəu aru, iətəkeikei e nati kəti kəm təmah e noliən mətətiğ rəha Kristo. ² İətətapuəh o təmah məmə, onəkotol noliən rəhatəmah təhruahru məmə nian iəkuvnə, məsəhi pikiən itəmah. Mətəu iəkəhrun məmə iəkəhi nətəmi nəuvein u kautəni məmə iətohtəu=pən noliən rəha nəhue niftəni u, ³ mətəu-inu nati əpnəpən iəutətiğ e nəhue niftəni u, itəmah iəsotəluəginiən e noliən rəha nəhue niftəni u. ⁴ Natimnati rəha nəluəginiən iətəm itəmah iəutəluəgin lan, səniəmə nati iətəm nəhue niftəni tətəluəgin lan. Kəpə, natimnati rəhatəmah, ilah kautos nəsanəniən rəha Uhgın o nərəkinian ikin tiəkis o nuvəniən ikin ima tikimər min. ⁵ İtəmah iətosiahu nəghatiən eiə min mine nətəliğin əfəri min, natimnati min u kautəniəhu nətəmi o nəhrunian Uhgın. Nətəliğin min rəfin u tikimər min rəha Uhgın, itəmah iəutəlis-ərain ilah, mautehpəhu ilah, motol məmə ilah rəfin okotol nəuia Kristo. ⁶ Kəni nian itəmah nəkotohtəu=pən vivi nəuia Kristo, itəmah iəutəhtul maru o noliən nalpiniən kəm nətəmi rəfin nətəm kəutəhti nəuiən.

⁷ İtəmah nauteruh nati iətəm ihluə, mətəu nəkotəruru nikilah. Nəmə iətəmi kəti təhrun pəhriən məmə in iətəmi rəha Kristo, kəni in otətiğ vivi min məmə itəmah min rəha Kristo təhmen lan. ⁸ Nati əpnəpən iətəghati əfəri nəvetin o nəpətiən iətəm İərməniğ təməfə, ko iəsəulisiən ohni. Təməfə o nuvləkinian itəmah, səniəmə o nələs iəhuiən itəmah. ⁹ İəsəolkeikeiən məmə nikitəmah təhti məmə iəkətei nauəuə min kəm təmah e noliən iətəm nətəmi nəuvein kautəni, məmə otol itəmah nəkotəgin. ¹⁰ İlah kəutəni rah iəu məmə, “Rəhan nauəuə təfiğəm kəni masilə, mətəu nian tətən kitah min,

in səniəmә iətәmi әskasik kәti, kәni rәhan nәghatiәn in nati әpnapin әmә.” ¹¹ Nәtәmimi kotol lanәha kotәkeikei motәhrun mәмә, nolian rәhatimah iәtәm kauteruh e nauәuә min iәmotahli=pinә nian itimah isәu, mәtәu nian iәkәhuvnә, iәkotol rәfin nolian min әha.

¹² Iәsotolkeikeiәn mәмә iәkoteruh әhmen itimah mine nәtәmi pisin nәuvein nәtәm kәutәfәri aru ilah. !Kәsi, itimah iәsotәhmenian! !Kәpә, iәtәuvsan әmә! Nian ilah aru әmә kauteruh әhmen ilah min, kәni kautakil aru әmә ilah min, tol rәhalah nәhrunian talmәli. ¹³ Mәtәu itimah, iәsotәghati әfәrian tapirәkis nepәtian rәhatimah, mәtәu iәutәghati әfәri e uәk iәtәm Uhgин tәmәlәhu=pән mәмә rәhatimah, kәni uәk u, itәmah min әpәha ikin. ¹⁴ Kәni nәghatiәn әfәri e nepәtian rәhatimah o tәmah in tәhruahru әmә, in tәsepәt pikiәn. Nәмә iәsәhuvnәian o tәmah, ko iәsotәghatiәn lanu. Mәtәu nipәhriәnian, iәmotaurәn mәhuvә motәtәuarus=pa itәmah nian iәmәutan mәutәni pәtigәm nanusiәn tәuvir rәha Kristo.*

¹⁵ Nәtәmimi nәuvein kәutәghati әfәri o uәk iәtәm iәtәmi pisin tәmol. Mәtәu iәutәghati әfәri әmә e uәk iәtәm Uhgин tәmәlәhu=pән kәm timah. Itimah iәmotәlәhu=pән әskasik nәtәligiәn rәhatimah mәмә nәhatәtәian rәhatimah oteviә tәhmin min, kәni tol lanәha, rәhatimah uәk e nikitәmah otol iahgin mepәt, ¹⁶ kәni tol lanәha, iәkotәhrun nuvәnian motәni pәtigәm nanusiәn tәuvir e ikin min e nikali imatәmah ikin muvәn tәhmin min. Kәni e nolian әha, itimah iәsotolian uәk e ikin kәti iәtәm iәtәmi kәti tinol rәkis uәk ikin, kәni mәsotәghati әfәrian o uәk rәha iәtәpisin, tәhmen e nolian rәha nәgәtun eiуә min. ¹⁷ Mәtәu Nauәuә Rәha Uhgин tәtәni mәмә, “Pәh iәtәmimi tәtәghati әfәri, in otәghati әfәri әmә e natimnati iәtәm Iәrmәnig tәmol.” ¹⁸ Iәtәni lanәha mәtәu-inu, kәsisiәian iәtәmimi iәtәm tәtәfәri aru in, mәtәu kәsisiәi әmә iәtәmimi iәtәm Iәrmәnig tәtәfәri.

11

Pol mine aposil eiуә min

¹ Iәkolkeikei mәмә nәkotegәhan lak pәh iәkәni rәhak nәuветin nalmәlian kәm tәmah. Mәtәu pәhriәn, nautol rәkis. ² Iateh vivi itәmah, mәsolkeikeiәn mәмә iәtәmi kәti min otәmki rәkis itәmah e nәhlmәk, kәni nolian әha rәhak tәmsipән әmә o Uhgин. Iәu tata rәhatәmah, kәni itәmah nәkotәhmen e pәtan mitә kәti iәtәm kinәni rәkis mәмә okos rәhan kәtim kan mәмә otitәu=pән suah kәtiәh әmә, nәrgin u Kristo. Kәni iateh vivi rәhak pәtan mitә әha mәмә iәkegәhan=pән lan kәm rәhan iәrman, kәni in tәruru әhanәh iәrman.

³ Mәtәu iәtәgin mәмә onәkotәhmen e pәtan u Iv iәtәm Setән tәmeiuә lan e nәghatiәn әtәhian. Iәtәgin mәмә iәtәmi kәti otiuvi=pән rәhatәmah nәtәligiәn tuvәn ikin pisin, kәni nәkotәpәh rәhatәmah nolkeikeiәn e Kristo, iәtәm in tәhruahru mәpiә vivi. ⁴ Iәtәni lanәha mәtәu-inu nian iәtәmi kәti tәtuva o tәmah mәtәni pәtigәm Iesu iәtәm tol pisin e Iesu iәtәm iәutәni pәtigәm, uә nәмә itәmah nautos narmin iәtәm tol pisin e Narmin nәmotos rәkis, uә nәkotәtәu nanusiәn tәuvir iәtәm tol pisin e iәtәm nәmotos rәkis, mәtәu itәmah ialmәli min, nәkotegәhan әmә lan. ⁵ Aposil min әha nәtәm itәmah nәutәni mәмә ilah “aposil min ilis pik,” mәtәu e rәhak nәtәligiәn, ilah ko kәsotapirәkisiәn iәu e nati kәti. ⁶ Nәмә tәhro kәsәgәtun viviәn iәu e nәghatiәn, mәtәu iәkәhrun vivi nәukәti nanusiәn tәuvir. Itimah iәmotәgәtun nati әha kәm tәmah e nolian min rәfin nian tepәt.

⁷ Nian iәmotәni pәtigәm nanusiәn tәuvir rәha Uhgин kәm tәmah, iәsoliәn mәмә nәkotәtәou nati kәti. Iәu aru әmә iәmosiahu iәu o nәfәrian itәmah. ?Kәni tәhro? ? Nolian әha in tәfagә tәrah kәti? !Kәpә! ⁸ Nian iәmatol uәk kitah min itәmah, nimәfaki min ikin pisin kәmәutәtәou iәu. Iuәkir tәhmen mәмә iәmәklәh kәm lah mәмә iәkasiru e tәmah. ⁹ Kәni nian kәmәutan, kәni rәhak nati kәti tikә, iәsәtapuәhian o iәtәmi kәti o nasiruian mәtәu-inu piatah min nәtәm kәmotsipән Masetoniә kәmotәfa natimnati iәtәm rәhak tikә. Tol lanәha, iәsәtapuәhian o nati kәti o tәmah, kәni mәsәfinәian uәk әskasik

10:13 Rom 12:3 * 10:14 Pol in tәmәtәni mәмә nәgәtun eiуә min ilah kәutәgәt әfәri o uәk u səniәмә rәhalah, nәuvein e ikin min ilah kәsәhuvәnian ikin. 10:17 Jer 9:24; 1Kor 1:31 10:18 1Kor 4:4 11:2 Efәs 5:26-27 11:3 Jen 3:4,13 11:4 Kәl 1:8-9 11:5 1Kor 15:10; 2Kor 12:11 11:6 1Kor 2:1,13 11:7 1Kor 9:18

kəm təmäh o nehian iəu, kəni iəkol lanəha nian rəfin. ¹⁰ Təhmen e nīpəhriənian rəha Kristo tətatiġ lak, iətəni pəhriən məmə iətəmi kəti tikə ikin min rəfin əpəha Akaiə o nəniahuiən iəu o nəġhati əfəriən məmə iəməsətapuəhian o təmäh o nasiruiən. ¹¹ ?Kəni təhro iəsətapuəhian o nati kəti o təmäh? Nikitəmäh təhti məmə iəsolkəikeiən itəmäh? ! Kəpə! Uġgin təhruən məmə iəkolkeikei pik itəmäh.

¹² Nətəmimi nəuvein kotolkeikei məmə nikitəmäh təhti ilah məmə kotəhmen e timäh e uək iətəm kəutəġhati əfəri ohni. Mətəu iətəkeikei o nolian rəha nəsətapuəhian o natimnati məmə rəhalah nəġhatian otəmei. ¹³ Nətəmimi kotol lanəha, ilah aposil eiue min, kəni kəuteiuə e nətəmimi e uək rəhalah. !Kəni ilah kəutan təhmen məmə ilah aposil min pəhriən rəha Kristo, mətəu kəpə! ¹⁴ Mətəu kəsotauitien e nolian əha, mətəu-inu Setən aru, tətən təhmen e agelo kəti rəha nəhəġhəġhian. ¹⁵ Kəni səniəmə in nati kəti məmə okotauit lan, nəmə noluek min rəha Setən kotan təhmen məmə ilah noluek min rəha nolian əhruahru. E naunun nian, ilah okotos rəhalah nətəouiən titəu=pən əmə nolian rəhalah.

¹⁶ Iəkisimaru min. Pəh iətəmi kəti tikə nikin təhti məmə iəu ialməli. Mətəu nəmə nikitəmäh təhti lanəha, kəni oteġhan lak pəh iəkol nolian rəha ialməli nəuuetin, kəni pəh iəkəġhati əfəri nəuuetin. ¹⁷ Nəġhatian u rəhak səniəmə nati iətəm Iərməniġ təməni=pa kəm iəu məmə iəkəni. Mətəu iətəġhati əmə təhmen e ialməli kəti. ¹⁸ Nətəmimi tepət kəutəġhati əfəri o nolian min rəha nəhue niftəni, kəni tol lanəha, iəu min, iəkəġhati əfəri. ¹⁹ !E! !Nəkoteinatig vivi, kəni tol lanəha, motegəhan lan məmə nalməli min kotəġətun itəmäh!* ²⁰ Nəkoteġəhan əmə məmə iətəmi əpnəpin kəti tatol itəmäh slef, uə nəmə tatos nati kəti rəhatəmäh e nolian ekəu-ekəu, uə tətəfəri aru in, uə tatem=pən nəhmtitəmäh. ²¹ !Iətəulis məmə nətəliġian rəhatimäh təpəou pik məmə iəsotolian nolian tərah min əha!

Rəhak nəġhatian in talməli, mətəu nolian nak iətəm nətəmimi min əha kotəni məmə okotəġhati əfəri ohni, iəu min, iəkəġhati əfəri ohni. ²² ?Təhro? ?ilah kautəni məmə ilah nətəm Hipru? Iəu min. ?Kautəni məmə ilah nətəm Isrel? Iəu min. Kautəni məmə ilah namipi Epraham? Iəu min. ²³ ?Kautəni məmə ilah noluek min rəha Kristo? Iəu min, mətəu iəkəpirəkis ilah. Kəsi, iətəġhati təhmen e ialməli kəti. Iəmol pik uək tapirəkis ilah, kəni kləfən iəu e kaləpus nian tepət tapirəkis ilah, kəni kəmalis iəu tapirəkis ilah, kəni iuəkir iəkimis nian tepət.

²⁴ Nian faif, nətəm Isrel kəmotəlis iəu motəu tate-nain.† ²⁵ Nian kisil, kəmalis iəu e nīkilkil. Nian kəti kəməhti iəu e kəpiel apin. Nian kisil iəmuəvən e negəu kəni negəu tamnim, kəni nian kəti iəmeai əpəha itəhi lokamnim o nian apiəpiə kəti, lapin mine nərəuiə. ²⁶ Nian rəfin iətəliuək o nolian uək rəhak. Kəni iuəkir naruəh asoli tələs iəu iəkimis, kəni iəmətatig ikin tasilə ikin ima nakləh min, kəni ikin tasilə ikin ima nətənimak min nətəm Isrel, kəni ikin tasilə ikin ima Nanihluə min, kəni ikin tasilə ikin e taun asoli, kəni ikin tasilə ikin əpəha təpiə-məpiə ikin, kəni ikin tasilə ikin əpəha itəhi, kəni ikin tasilə ikin ima piak eiue min. ²⁷ Iəmol pik uək, kəni nian tepət iəsəpiliən lapin. Nian min nəuvein, nəumis tus iəu, kəni mətəuauə, kəni nian tepət nəġək nauəniən tikə. Kəni nian tepət iətətəpu, kəni rəhak napən təsəhmenian o nətəpuian.

²⁸ Kəni tapirəkis natimnati min əha, nian rəfin nīkik təhti pik niməfaki min rəfin. ²⁹ Nəmə iətəmi kəti rəha niməfaki rəhan nəmiəġəhian teiuaiu, kəni iəu min, rəhak nəmiəġəhian teiuaiu. Nəmə iətəmi kəti tatit iətəmi kəti min e təfəġə tərah, kəni nīkik təhmə pik ohni.

³⁰ Nəmə iəkəkeikei məġhati əfəri, kəni iəkəġhati əfəri o nati iətəm tətəġətun məmə rəhak nəsanəniən tikə. ³¹ Kəni Uġgin, u in Uġgin mine Tatə rəha Iərməniġ Iesu,

11:9 2Kor 12:13; Fīl 4:15-16 * 11:19 E fes 19-21, Pol tətəġhati əuvsan e lah. Nīpəhriənian, in tətəniəhu ilah. 11:22 Fīl 3:5 11:23 Uək 16:23 † 11:24 Lou rəha Mosis tətəni məmə nəmə kol nalpiniən kəm iətəmimi kəti məmə okəlis, okəsalisən motəpirəkis motəu fote. Iətəm tətəkil iətəmi təsolkəikeiən məmə otəġəhli lou, kəni kol məmə nəmə kalis kəsəpirəkisən kau fote, kotalis kau tate-nain, nəmə mətə kotəmkəpən e nafiniən. 11:24 Dut 25:3 11:25 Uək 16:22; 14:19 11:26 Uək 9:23; 14:5

iätəm kätəfəri nərgin nian min rəfin naunun tikə, in təhrun məmə iəu, iəseiuəiən. ³² Əpəha Təmaskis, iätəmi asoli rəha Kig Aretəs təməlin rəhan soldia min o neruh vivian namtihluə rəha taun məmə okotəsal lak motaskəlim iəu motləfən iəu e kaləpus. ³³ Mətəu kəmləfən iəu e kətim asoli kəti, kətu=pən niləuis lan, kləfən e wintə e nipaī asoli kəmol e kəpiel, kəni kəhlman-əhlman teiuaiu muvən əpəha ləhtəni, kəni inəha suaru iəmagim lan.

12

*Nihl*in kəti mine nati təhmen e nəməhlairiən

¹ İəkəkeikei mətəghati əfəri, nati əpnapin təsolian win e nati kəti ikin, mətəu iəkəkeikei mətəni natimnati min təhmen e nəməhlairiən mine nəghatiən vi min iätəm İərmənig təmol əpu kəm iəu. ² İəkəhrun iəfaki kəti iätəm tətəhatətə e Kristo.* E nu fotin tinuvən rəkis, Uhgın təmələs muvən əpəha ilis e negəu e neai ima Uhgın.† İəkərru nəmə nipaītin tinatuvən, uə narmin əmə, Uhgın əmə təhrun. ³ Kəni iəkəni min məmə iəkərru nəmə nipaītin tinatuvən, uə narmin əmə, Uhgın əmə təhrun. Mətəu iəkəhrun məmə iätəmi kəha, ⁴ Uhgın təmələs muvən əpəha iman ikin.‡ Kəni in təmətəu nati oneuən min iätəm təəhruahruian məmə iätəmi rəha nəhue niftəni otəni. ⁵ İəkəhrun nəghati əfəriən o iätəmi tol lanəha, mətəu iəsəghati əfəri aruiən ohniəu, mətəu iəkəghati əfəri əmə o rəhak nolian min iätəm nəsanəniən tikə e lah. ⁶ Mətəu nəmə iätəghati əfəri, ko iəsalməliən, mətəu-inu iätəghati e nipaīriən. Mətəu iəsəghati əfəriən lanəha, kəni tol lanəha, iätəmi kəti tikə iätəm otəfəri iəu ilis tapirəkis nati iätəm təhruahru. İəkolkeikei məmə oteruh əhmen iəu e nati nak iätəm iəkəni, uə iəkol.

⁷ Uhgın təsolkeikeiən məmə iätəfəri o nəghatiən vi min iätəm in təmol əpu kəm iəu, kəni nəghatiən min əha kotəuvir motapirəkis. Kəni tol lanəha təmahli=pa nərahian kəm iəu təhmen e nihlin kəti tətəu nipaītik. Nərahian əha in iol əhruiən kəti rəha Setən məmə tol nahməiən e nipaītik, kəni tol lanəha iəsəfəriən. ⁸ İəmeasiə o Uhgın mau kisil məmə otos rəkis ohniəu. ⁹ Mətəu təni kəm iəu məmə, “Rəhak nəuviriən asoli təhrun naskəlimiən ik, mətəu-inu nian rəham nəsanəniən tikə, nəsanəniən rəhak təhrun nuvaiən mol iahgin e rəham nəmiəghəiən.” Tol lanəha, iətagiən pik məmə iəghati əfəri e rəhak nəmiəghəiən iätəm nəsanəniən tikə, məmə nəsanəniən rəha Kristo otatig e nəmiəghəiən rəhak. ¹⁰ O nati əha, iətagiən nian nəsanəniən tikə e nipaītik, kəni iətagiən nian kətəni rah iəu, kəni iətagiən e nian iəkis min, kəni iətagiən nian katol nərahian kəm iəu. İətagiən e lah rəfin o nərgi Kristo, mətəu-inu nian rəhak nəsanəniən tikə, kəni iətəsanən.

¹¹ İəmol nolian rəha ialməli, mətəu itəmah əmə nəmotəkeikei kəm iəu məmə iəkol. Nəməsotəfəriən nərgək, mətəu təməuvir pik nəmə nəmotol, mətəu iəu səniəmə ləhtəni e “aposil min ilis pik min” e nati əkəku əmə kəti, nati əpnapin iəu iätəmi əpnapin əmə. ¹² Nian iəmətan kitah min itəmah, iəmatol natimnati iätəm tətəgətun iəu məmə iəu aposil pəhriən kəti. İəmatol nəmtətiən min, mine nati asoli min iätəm tol narmin nətəmiimi tatiuvig, mine nati apispis min e nikitəmah, kəni iəmol e nətəliəiən rəhak təfəməh nati əpnapin iəmətatig e nian iəkis min. ¹³ Nati kətiəh əmə iəməsolian e nikitəmah, iəməsətapuəhiən e məni kəti o təmah. !Otalı e təfəgə tərəh u rəhak!§

¹⁴ Rəueiu iətəhtul maru məmə iəkuvnə məsal=pinə e təmah iätəm otol kisil lan. Kəni iəsətapuəhiən o məni kəti o təmah, mətəu-inu iəsəkeikeiən rəhatəmah nautə, mətəu iəkolkeikei əmə itəmah. Otətəliə-to. Səniəmə uək rəha iəpəou məmə oteh vivi rəhan tatə mine mamə. Mətəu in uək rəha tatə mine mamə okueruh vivi rəhalau iəpəou. ¹⁵ Tol lanəha, nikitə tagiən məmə iəkəfinə rəfin rəhak natimnati o təmah, kəni məfinə min

11:33 Uək 9:23-25 * 12:2 Pol tətəghati aru lan. † 12:2 Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, “neai tatol kisil lan.” Mətəu nipaītin tətəni məmə, “negəu e neai ima Uhgın.”

‡ 12:4 Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, “Paradai” iätəm nipaītin tətəni məmə “negəu e neai,” ikin iätəm nətəmiimi nətəm kotəhruahru kautəhuvən ikin nian okohmis.

12:7 Job 2:6 12:9 Fil 4:11-13 12:11 2Kor 11:5 12:12 Rom 15:19 § 12:13 Pol tatol əuvsan e lah e nəghatiən u. 12:13 2Kor 11:9

rəhak nəmiəgəhiən o təmah. Rəhak nolkeikeiən o təmah in tepət. Mətəu rəhatəmah ohniəu in təkəku əmə. !Inu təsəhruahruien! ¹⁶ Nəutegəhan məmə iəsətapuəhiən e məni o təmah. Mətəu itəmah nəuvein kautəni məmə iəmos natimnati o təmah e noliən ekəu-ekəu. ¹⁷ ?Təhro? ?İəu iəmos natimnati e noliən ekəu-ekəu nian iəmahli=pinə nətəmimi kəm təmah, uə kəpə? !Kəpə! ¹⁸ İəmuh niki Taitəs məmə otuvnə o təmah, kəni mahli=pinə piatah kəti ilau min. ?Taitəs təsosien natimnati o təmah e noliən ekəu-ekəu, uə kəpə? ? Nəkotəhrun uə kəpə məmə, rəhatimlau nətəligiən kətiəh əmə, kəni matuol noliən kətiəh əmə?

¹⁹ Nəmə təhro nikitəmah təhti məmə e nəghatiən min rəfin əha, iəmautalkut e nuhalpiniən nəghatiən kəm təmah iətəm iətəmi kəti təməni kəm timah. Kəpə. E nəhmti Uhgın, iəmautəghati təhmen e nətəmimi rəha Kristo. Kəni niəli min, natimnati rəfin iətəm kautol, kautol məmə itəmah nəkotəsanən. ²⁰ İətəni lanu mətəu-inu iətəgin məmə nian iəkuvnə, kəni nəmə təhro iəkeruh məmə nəsololien məmə inu iəkolkeikei. (Kəni itəmah min nəkotəruh məmə iəu iəsoliən məmə inu nəkotalkeikei.) İətəgin məmə iəkeruh itəmah nəuvein kotərgəhu, nəuvein kautetət, nəuvein kəutəmərıt e niəməha, nəuvein kəutəhapu-əhapu ilah min, nəuvein kautəni rah nətəmimi, nəuvein kəutəni nikali nətəmimi, nəuvein kautəfəri, nəuvein kautol əpnəpın nati.

²¹ İətəgin məmə nian iəkuvnə min, rəhak Uhgın otələs iəhu iəu e nəhmtitəmah, kəni nikik otitəgit kəni oiəkəsək o təmah nəuvein nətəm nəmotol noliən tərəh əpən, kəni məsotəuhliniən ilah e noliən tərəh min rəhalah iətəm kautol nian rəfin, inu kautol noliən tərəh iətəm tol naulisiən o nəniən, kəni nəman mine niyətan kəutan oneuən, kəni kautol lanəha əpnəpın əmə.

13

Nəunən nəghatiən rəha Pol

o nəhgi-pəriən ilah.

¹ Inu rəhak naliuəkiən iətəm tatol kisil lan o təmah. Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “Nian iətəmi kəti tətətu=pən nəghatiən e iətəmi kəti min, iətəmimi keiu uə kisil okotəkeikei motəni nəghatiən kətiəh, kəni tol lanəha nətəmimi kotəhrun məmə nəghatiən kautətu=pən lan, in niyəhriənien.”* ² Nian iəmuvnə o təmah iətəm tatol keiu lan, iəməni pətigəm rəkis nəghatiən o nəhgi-pəriən e nətəmimi nətəm kautol təfagə tərəh min mine itəmah rəfin məmə onəkotəpəh təfagə tərəh min. Kəni rəueiu iəkəni min nian iəu əpəha isəu. Nian iəkuvnə min, iəkol nalpiniən kəm lah nətəm kəsotəpəhiən təfagə tərəh. ³ İatol lanəha mətəu-inu nikitəmah təhti məmə rəhak nəsanəniən tikə, kəni itəmah nəkotəkeikei motəhrun əsas məmə nian iətəghati, in nəghatiən rəha Kristo əmə. In təsəpəouiən o noliən uək itəmah min, mətəu rəhan nəsanəniən tepət e nikitəmah. ⁴ Niyəhriənien, nian kəmətu-pəri e niği kəluau, rəhan nəsanəniən tikə e niyətin. Mətəu tətəmiəgəh rəueiu e nəsanəniən rəha Uhgın. Kəni e noliən əhmen əmə, rəhatiməh nəsanəniən tikə e niyətitəmah, mətəu itəmah iəutəmiəgəh itəmah Kristo e nəsanəniən rəha Uhgın, kəni nian iəkəhuvnə motəghati kəm təmah, onəkoteruh nəsanəniən əha.

⁵ İtəmah aru, otakil vivi nəmiəgəhiən rəhatəmah. ?Nəhatətəiən rəhatəmah in pəhriən, uə kəpə? İtəmah aru, nəkotəruh vivi rəhatəmah noliən. ?Nəkotəhrun uə kəpə, məmə Kristo İesu tətətig e nəmiəgəhiən rəhatəmah? !Mətəu nəmə rəhatəmah nəmiəgəhiən təsitəu-pəniən noliən rəha nəhatətəiən, kəni Kristo təsatigien e nəmiəgəhiən rəhatəmah! ⁶ Kəni iəmələhu=pən əskasik rəhak nətəligiən məmə nian nauteruh mətig nəmiəgəhiən rəhatiməh, kəni motəhrun məmə itəmah aposil min pəhriən.

⁷ Kəni rəueiu, iəutəfaki kəm Uhgın məmə itəmah kəti təsolien nati kəti tərəh. İəsotolkeikeiən lanəha məmə otəgəhun məmə rəhatiməh uək e nikitəmah in təuvir

12:18 2Kor 8:6,16-18   12:21 2Kor 13:2   * 13:1 Dut 19:15 Kəmə təhro, Pol tətəni məmə rəhan naliuəkiən kisil təhmen e nəghatiən rəha iətəmimi keiu uə kisil.   13:1 Dut 19:15; Mat 18:16; 1Tim 5:19   13:4 Fil 2:7-8   13:5 1Kor 11:28

məhruahru. Mətəu iəkotolkeikei əmə məmə itəmah onautol nolian iətəm təhruahru, nati əpnapin nətəmini nəuvein kautəni məmə uək rəhatimah tərəh. ⁸Tol lanəha mətəu-inu ko itimah iəsotolian nati kəti iətəm tahtipəsiz e nipəhrəniən, mətəu iəkotəhrun nolian əmə nati iətəm tətəfəri nipəhrəniən. ⁹Nikitimah tagiən nian rəhatimah nəsanəniən tikə, mətəu itəmah nəkotəsanən. Kəni nəfakiən rəhatimah o təmah məmə nəmiəgəhiən rəhatəmah təhmen o nitəu-pəniən suaru əhruahru. ¹⁰Nian iəu əpəha isəu o təmah, iəkətei lanəha o nati kəti. İərməniz tinəfa rəkis nepətiən kəm iəu, mətəu iəsolkeikeiən məmə nian iəkuvnə o təmah, məkeikei məfinə təfigəm kəm təmah e nepətiən əha. In təməfa nepətiən əha məmə iəkəfəri itəmah, səniəmə məmə iəkərekin itəmah lan.

Naunun nəghatiən

¹¹Piak min mine nəuvinik min. Inu rəhak naunun nəghatiən. Otagiən. Otəuhlin rəhatəmah nolian min. Otətəu rəhak nəghatiən. Əhuva e nətəligiən kətiəh. Otətiğ e nəməlinuiən. Kəni Uhgın rəha nolkeikeiən mine nəməlinuiən otətiğ itəmah min.

¹²Otəni təuvir kəm təmah min təhmen məmə itəmah kətiəh əmə e Kristo. ¹³Nəfaki min rəfin kautəni təuvir kəm təmah.

¹⁴Pəh İərməniz İesu Kristo otəfinə rəhan nəuvirən kəm təmah rəfin. Kəni pəh Uhgın otəfinə rəhan nolkeikeiən kəm təmah rəfin. Kəni pəh Narmin Rəha Uhgın otol nikitəmah rəfin tol kətiəh.

Kəlesia

Nauəuə iətəm Pol təmətei tuvən kəm nəfaki min ikin Kəlesia

Nəghatiən əkuəkir rəha nauəuə u Kəlesia

?Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Pol təmətei nauəuə u.

?Təmətei tətuvən kəm pəh? Təmətei tətuvən kəm niməfaki min u kəutatig pesi ikin e nitəni Kəlesia, inu Ikoniəm, Listra, mine Terpe. Pol in təmətuəuin niməfaki min əha nian in təmaupən maliuək e rəhan naliuəkiən min.

?Natigian təhro lanu nian təmətei? Nərahian asoli kəti e niməfaki e nian əha rəha Pol. Nətəm Ianihluə tepət kəmautəni niphəriənian e Iesu Kristo. Kəni nətəm Isrel tepət kəutəni niphəriənian e Iesu. Mətəu nətəm Isrel nəuvein kəutəni məmə Nanihluə* min nətəm kotəni niphəriənian e Iesu, okotəkeikei motətəu=pən lou min rəha Mosis, təhmen e nəhgi-pəniən. İlah kəmautəni məmə Nanihluə min okəkeikei kəhgi=pən ilah nəmə kotolkeikei məmə okəhuva motəhruahru e nəhmti Uhgın. Nian Pol təmətei nauəuə u, in təmətəu tərəh mətəu-inu nətəmimi nəuvein kəmotəni rah nərgin, məutəgətuən nəghatiən eiuə min.

?Təmətei nauəuə u o nak? Pol in təmətei nauəuə u, məmə otəgəu əhruahru nətəligian rəha nətəm Isrel nətəm kəutəni məmə Nanihluə min okotəkeikei motətəu=pən lou rəha Mosis nəmə ilah kotolkeikei məmə Uhgın in otosmiəgəh ilah. Pol tolkeikei məmə nəfaki min okotəhrun məmə nəhatətəiən in suaru iətəm Uhgın təmöl məmə iətəmimi otəhruahru e nəhmtin, kəni in tatosmiəgəh ilah e nikin agian. Mətəu nolian rəha nəhgi-pəniən, uə nolian rəha uək əskasik min, uə nolian rəha nitəu-pəniən lou, kəsotosmiəgəhian iətəmimi. Nətəmi asoli rəha niməfaki u nətəm Isrel kəmautəharəg əpəha Jerusiləm məutəghati e nətəligian min əha. Kəni məutəni məmə təuvir əmə məmə Nanihluə min okəsotohtəu-pəniən lou rəha Mosis. Afin e Uək Min 15:1-35.

Pol təmətuəuin mətəghati kəm lah

¹⁻² Piak min mine nəuvinik min nətəm kəutəfaki lahuənu pisin pisin min ikin Kəlesia, iəu Pol, iəu aposil kəti rəha Uhgın, iətəm Iesu Kristo mine Tatə Uhgın kəmuəfəri iəu məmə iəu rəhalau aposil. Səniəmə iətəmimi əpnəpin əmə kəti təmauin lak kəni məfəri iəu, mətəu Uhgın. Uhgın u, in təməfəri Iesu tair=pa min e rəhan nimisian. !Tol lanəha, onəkotəkeikei motətəu!

İəkətei nauəuə u, mətahli=pinə kəm təmah. İəu mine piatah min nəuvein nətəm kəutəfaki u ikinu, iəkotolkeikei məmə iəkotəni “təuvir” kəm təmah.

³ Pəh Uhgın, u Tatə rəhatah, mine Iesu Kristo, u İərməniəg rəhatah, ilau okuəfinə nəuvirian rəhalau kəm təmah, kəni muələhu nəməlinuian tətətig o təmah. ⁴ Iesu Kristo təmegəhan aru lan məmə in otimis o nolian tərəh rəhatah, kəni miuvi rəkis itah e nolian tərəh min mine nətəligian tərəh min rəha nəhue niftəni. In təmimis mətəu-inu Tatə Uhgın tolkeikei məmə in otol lanəha. ⁵ Kəni tol lanəha, təuvir məmə kitah okotəni-vivi pik Uhgın u rəhatah, tətuvən, mətuvən, naunun tikə. Əuəh.

Nanusian Təuvir kətiəh əmə

⁶ İəmauit pik o təmah mətəu-inu rəueiu agin uəha Uhgın təmauin pau e təmah e nəuvirian rəha Iesu, təməfinə əpnəpin əmə kəm təmah. Mətəu rəueiu itəmah ninotəpəh Uhgın, məutəgim, məutohtəu=pən nəghatiən eiuə min. ⁷ Nəghatiən min əha səniəmə Nanusian Təuvir rəha Uhgın. Nətəmimi nəuvein kəmotəuhlin Nanusian Təuvir rəha Uhgın məutəni in pisin, kəni məutəni məmə nanusian təuvir, kəni məutiuvu kalin itəmah lan, kəni məutəəkən rəhatəmah nətəligian lan. !Mətəu Nanusian Təuvir kətiəh əmə, kəni kəti min tikə! ⁸ Nati əpnəpin nəmə iəu, uə agelo kəti rəha nəgəu e neai, uə nətəmi əpnəpin kəutanus pətigəm nəghatiən kəti min, iətəm təsəhmenian e inu iəmətəni pətigəm rəkis

* : Nanihluə, Ianihluə — Afin-to e tiksineri. 1:4 Kəl 2:20 1:7 Uək 15:1,24

kəm təmah aupən, pəh Uhgın otləfən e nigəm asoli. ⁹ Kəni iəkisimaru min, mətəni məmə, nəmə iətəmi kəti otanus pətigəm nəghatiən pisin u, təsəhmenien e Nanusien Təuvir iətəm itəmah nəmotəhrun rəkis, pəh Uhgın otləfən e Nigəm Asoli.

¹⁰ Rəhak nəghatiən əha in təskasik, kəni nati əpnəpən əmə nəmə nətəmimi nəuvein kəsotagiənien ohniəu ohni. İəkolkeikei əmə məmə niki Uhgın otagiən o nəghatiən rəhak. Nəmə iətəghati əhanəh məmə nətəmimi nəuvein nikiilah otagiən ohniəu ohni, kəni ko səniəmə iəu ioluək pəhriən kəti rəha Kristo.†

Uhgın təmauin e Pol

¹¹ Piak min mine nəuvinik min, iəkolkeikei məmə iəkəni=pinə əhruahru kəm təmah məmə Nanusien Təuvir iətəm iətəni pətigəm nian rəfin səniəmə nati kəti iətəm təmsipən e nətəligiən rəha iətəmimi əmə. ¹² Nanusien Təuvir u, səniəmə iətəmi kəti təməfa kəm iəu, kəni məgətun iəu lan, mətəu İesu Kristo əmə in təmerəh e rəhk-kapə.

¹³ İtəmah ninotəhrun rəkis rəhak nolien min iətəm iəmatol aupən e nian iəmətəfaki itimah nətəm İsrel. Kəni iəməni məmə oiəkoh rəfin nətəmimi min rəha İesu, mərəkin-ərəkin ağin niməfaki, kəni matol nalpinien əskasik kəm lah. ¹⁴ E nian əha, iəməhrun tapirəkis iəu min nəuvein, nətəm iəmotair əhmen. Kəni iəu iəmatəhtul əskasik o nəukəti kastim rəha nətəm İsrel, iətəm rəhak kəha min kəmotəgətun iəu lan aupən.

¹⁵ Nati əpnəpən iəmətərekin pau rəhan min nətəmimi, mətəu Uhgın təmasəkəhruiən iəu. In təmitəpən rəkis iəu nian iəmətan əhanəh e nərfi rəhak məmə. Kəni təmuva e nian əhruahru rəhan, in təmauin lak məmə iəkuva iəu, rəhan iətəmimi. ¹⁶ Kəni Uhgın təmerəh e rəhk-kapə, məgətun iəu e nətən İesu, məmə oiəkəhrun vivi in, kəni muvən manus pətigəm Nanusien Təuvir rəhan kəm nətəmimi min u səniəmə ilah nətəm İsrel, kətəni ilah məmə Nanihluə‡ min. E nian əha, iəu iəməsuvəniən meh iətəmi kəti məmə otəgətun iəu e Nanusien Təuvir əha. ¹⁷ Kəni iəu iəməsuvəniən əpəha ilis Jerusiləm məmə oiəkəruh nətəmimi min u kəmautol aposil aupən. İəməsuvəniən məmə okotəgətun iəu e Nanusien Təuvir rəha İesu. E nian əha, iəu iəməsəu-pesi=pən əpəha ikin kəti Arepiə§, kəni matig tuvəh nəuvin konu mitəlig=pa min muvən əmə lahuənu kəti, nərgin u Təmaskis.

¹⁸ Matuvən, matuvən nu kisil kinluva minluvən rəkis kəni ko, iəu iəmatig mitəlig=pən min Jerusiləm məmə iəkeh Pitə. Kəni iəməsatigiən tuvəh, iəmuatig muos nian fiftin əmə. ¹⁹ Kəni e nian əha, iəməh əmə Jemis u, pia İesu, İərməniğ rəhatah, mətəu iəməsehien aposil min u nəuvein. ²⁰ İətəni pəhriən e nəhmti Uhgın məmə nəghatiən u, nipiəhriənien, səniəmə neiüəien. İəmos nəghatiən u o Uhgın əmə, mətəu səniəmə o iətəmi kəti.

²¹⁻²² İəməsatigiən tuvəh əpəha ilis Jerusiləm. Kəni ko uərisig, iəmuvən əpəha nitəni Siria mine Silisia. Kəni e nian əha, nətəmimi nətəm kəutəfaki kəm Kristo lahuənu pisin pisin min e nitəni Jutiə, (nitəni asoli rəha Jerusiləm), ilah kəməsoteruh əhanəhiən iəu motəruu nəhmtək. ²³ Mətəu kəmotətəu əmə nanusien u, nətəmimi nəuvein kəmotəni məmə, “Suah əpəha in əpəha, rəhatah tikimir, təmatoh itah o nəfakiən, mətərekin nəmiəghien rəhatah, kəni mətəlkut məmə otərekin min rəhatah nəhatətəien. !Mətəu rəueiu əha, in min tinətəni pətigəm Nanusien Təuvir rəha İesu!” ²⁴ Kəni ilah kəmotəni-vivi pik Uhgın o natimnati min iətəm in təmol e rəhak nəmiəghien, in təməuhlin iəu iəkol lanu.

2

Aposil min nəuvein kəmotegəhan e uək rəha Pol

1:8 1Kor 16:22   1:10 1Təs 2:4   † 1:10 Nəghatiən rəha Pol u ikinu tətəgətun məmə in tətəhalpin nəghatiən eiüə min nəuvein. Nətəmimi nəuvein kəutəni lan məmə in tətəghati əmə məmə otol nətəmimi kəutətəu təuvir əmə lan.   1:11 Mat 16:17   1:13 Uək 8:3
1:14 Uək 22:3   1:15 Aes 49:1; Kəl 2:7   ‡ 1:16 Nanihluə, İanihluə — Afin-to e tiksınəri.   § 1:17 Məta nətəmimi nəuvein kəutəni məmə Pol təmos rəhan nanusien təuvir o iətəmi pisin kəti, kəni tol lanəha rəhan nəghatiən təsəhruahruən. Mətəu nian təmeruh rəkis İesu, in təmuvən isəu kəti e nitəni Arepiə, kəni nətəmimi kohkə ikin məmə okotəfən nanusien təuvir kəm in, mətəu Kristo əmə.   1:18 Uək 9:26-27   1:21-22 Uək 9:30

¹ Nian nu fotin təmuva muvən, kəni iəmuvən min əpəha ilis Jerusiləm itimlau Panəpəs, kəni miet Taitəs itimahal min mihluvən. ² Iəmuvən mətəu-inu Uhgın təməni=pa rəkis kəm iəu məmə iəkəkeikei muvən ikin. E nian iəmhliet=pən kəni iəmotuhapumın itimah nətəmimi əmə nətəm kətəni məmə nətəmi asoli min rəha niməfaki. Nian iəmotəharəg e nuhapuminian əha, iəu iəmətəni=pən vivi nəghatiən min iətəm iəkuvən mətəni pətigəm kəm Nanihluə min, ilah səniəmə nətəm Isrel. Iəməni=pən vivi natimnati min rəfin ağin kəm lah mətəu-inu iəməsolkeikeiən məmə rəhak nəghatiən təsəhruahruian, kəni uək rəfin rəhak tol nati əpnəpən əmə lan. ³ Kəni e nian əha, niki kətəhti pək məmə kəta kotahi iəu məmə iəkəkeikei mənə=pən kəm Nanihluə min, məmə okəkeikei kəhgi=pən ilah. Mətəu kəməsotəniən. Kəni iəu kəti u, Taitəs itimlau min, in iətəm Kris, səniəmə iətəm Isrel, kəsəhgi-pəniən əha. Mətəu ilah kəməsotəniən mə okəkeikei kəhgi=pən.

⁴ Nəniən rəha nəhgi-pəniən təmsipən e nətəmimi nəuvein kəmauteiue əmə məmə ilah piatah min. Kəni ilah kəməutəsal vivi məmə okoteh to məmə itimah iəutətəu=pən əhanəh Lou, uə kəpə. Mətəu itimah inohiet rəkis minəhuvən o İesu Kristo, kəni minotol kətiəh itimah min, kəni itimah səniəmə slef rəha Lou. Mətəu nətəmimi min əha, niki lah təməsəgiəniən o rəhatimah nəghatiən min u iətəm tətəni məmə təuvir əmə nəmə iəsitəu-pəniən Lou, kəni motolkeikei məmə okotəgəu=pən itah rəfin e Lou mine kastim rəha nəfakiən rəha nətəm Isrel. Kəni kəmətəni məmə okəkeikei kəhgi=pən Nanihluə min təhmen e Taitəs. ⁵ Mətəu iəmotəniəhu ilah məsotoliən məmə ko rəhalah nəghatiən otəri mapirəkis rəhatimah. Kəni itimah iəmotəskəlim əskasik nəghatiən pəhriən tətətig e Nanusiən Təuvir, məmə itəmah onəkotətəu nəghatiən əhruahru u iətəm nətəmimi kəsotəuhliniən.

⁶ Kəni nətəmimi min əha, kətəni ilah məmə ilah nətəmi asoli min rəha niməfaki, (mətəu e nehian rəhak, iətəmi tatos nərgin asoli, mine iətəm təsosiən nərgin asoli, ilau kuəhmen-əhmen əmə. Kəni e nəhmti Uhgın, in təseruhiən nərgin min əha). Kəni nətəmi min əha kəməsotəgətuniən iəu e nəghatiən vi kəti, məmə iəkuvən manus pətigəm. ⁷⁻⁸ ! Kəpə! Kəməsotoliən, mətəu-inko ilah kəmətəhrun əmə məmə, e nəsanəniən rəha Uhgın, in təməfəri iəu məmə iəu aposil, kəni mətəhli-pəniən iəu məmə iəkuvən mənə pətigəm Nanusiən Təuvir kəm Nanihluə min. Kəni e nəsanəniən əha, tinəfəri min Pitə lanəha, məmə in min in aposil, kəni otəni pətigəm Nanusiən Təuvir kəm nətəm Isrel.

⁹ Kəni Jemis mine Pitə* mine Jon, kətəni ilah məmə nəukəti niməfaki milahal. Nian kəmleruh, kəni miəhrun məmə e nəuviriən rəha Uhgın, in təməfa uək u e nəhlmək. Kəni kihluva mihləlofə e timplau Panəpəs məmə itimah iəkotol əmə kətiəh. Kəni iəmotəni məmə iəkotəuəri uək min. Itimlau oiəkian muanus pətigəm Nanusiən Təuvir kəm Nanihluə min, kəni ilah okihluvən məhləni pətigəm kəm nətəm Isrel. ¹⁰ Kəni ilah kəmətəni=pa əskasik nəghatiən kətiəh əmə məmə nikitimplau otəkeikei matəhti nanrah min əpəha Jerusiləm məmə iəkuasiru e lah. Mətəu, niki tinəgiən rəkis o uək əha.

Pol təmahi Pitə

¹¹ Nian Pitə təmuərisig muva Antiok, iəu iəməhtul e nəhmtin, kəni mahi məniəhu əskasik, mətəu-inu in təməmkarəpən. ¹² Pitə tətətauən ilah nətəm kəutəfaki, mətəu ilah Nanihluə min. Kəni nian nətəmimi min rəha Jemis, nətəm kəmətsipən Jerusiləm mohietigəm=pa, kəni Pitə təpəh nauəniən ilah Nanihluə min mətəu-inu ilah kəmətəh Pitə, mətəni məmə, “Nanihluə min u, okəkeikei kəhgi=pən ilah.” Kəni in təməgin e lah. Kəni nəghatiən u kəməutəni təmərəkin Pitə, mol taulis kəni məgin e nuvən minian mauən ilah nətəmi kəsəhgi-pəniən ilah. ¹³ Kəni piatah min nəuvein u nətəm Isrel, ilah min kəmətəgin, kəni kəmətol kəuit kəsua məhuərisig lan. Kəni Panəpəs min təmitəu=pən ilah mol kəuit kəsua min.

¹⁴ Mətəu nian imeruh məmə ilah kəsotaliuekiən e suaru əhruahru, titəu=pən Nanusiən Təuvir u, mol iəkəgət əskasik e Pitə e nəhmtiləh rəfin. Iəməni məmə, “İk iətəm Isrel, mətəu nəmos rəkis noliən rəha İanihluə. Ik nəsəskəlimiən noliən rəha nətəm Isrel. ?

2:1 Uək 15:2   2:4 Kəl 1:7; 5:1,13   2:7-8 Uək 22:21   * 2:9 Nəghatiən Kris əhruahru tətəni nərgi Pitə u ikinu məmə, “Kefəs.”   2:10 Uək 11:29-30   2:12 Uək 11:3

Təhro nətəkeikei kəm piatah mın u səniəmə nətəm Isrel məmə okotos nolıən rəha nətəm Isrel?”

Iətəmimi iətəm otəhatətə e İesu, Uhgın otasiru lan

¹⁵ Kəni e nian əha, iəu iəmənı=pən vivi kəm Pitə məmə nıpəhrıənıən məmə itımlau iəmiəsıpən əhruahru e nətəm Isrel. Itımlau səniəmə İanıhluə mil iətəm nətəm Isrel nıkilah tətəhti məmə ilah rəfin nol təfagə mətəu-inu kəsotohtəu-pənıən lou. ¹⁶ Mətəu rəueıu iəkuəhruən məmə Uhgın təsafınıən iətəmimi kəti məmə in təhruahru e nəhmtın mətəu-inu in tətətəu=pən əhruahru Lou rəha nətəm Isrel. Iətəmimi iətəm tətəhatətə pəhrıən e İesu Krısto, in əmə u, u təhruahru e nəhmtı Uhgın. Nətəlıgıən əha inəha, tol itımah mın nətəm Isrel, iəkotəkeikei motəhatətə əmə e İesu Krısto məmə iəkotəhruahru e nəhmtı Uhgın. Uhgın təsafınıən itımah mətəu-inu iautohtəu=pən Lou, mətəu in tətəfin əmə itımah mətəu-inu iəutəhatətə e İesu Krısto. Ko iətəmimi kəti tıkə otəhruahru e nəhmtı Uhgın mətəu-inu in tatıtəu=pən Lou.

¹⁷ Itımah u nətəm Isrel, kəni iəkotəhatətə e İesu Krısto məmə iəkəhuva motəhruahru e nəhmtı Uhgın. Mətəu nətəm Isrel nəuveın, nıkilah tətəhti məmə rəueıu itımah nol təfagə mətəu-inu iəsotohtəu-pənıən lou təhmen e nətəm e lah. !Inu təhmen məmə Krısto in tatol məmə itımah nol təfagə! !Kəpə! Səniəmə tol mın lanəha. ¹⁸ Mətəu təfagə pəhrıən in tol mın lanəha, nəmə iəkıtəu=pən nətəlıgıən rəhalah mıtəlıg=pən mın mətıtəu=pən lou məmə iəkəhruahru e nəhmtı Uhgın. Nəmə iatol mın lanəha, kəni iəu iəsəhruahruıən e nəhmtı Uhgın. Nolıən əha tətəgətun pətıgəm əmə məmə iəu iol təfagə tərəh. ¹⁹ Lou təmənı məmə iəkəkeikei mımıs. Kəni tol lanəha e nıkalın rəha lou, iəu iəmımıs rəkıs, in əha, iəsalkutıən məmə iatol nəghatıən mın rəfin ağın rəhan. Kəni rəueıu, nəmiəgəhıən rəhak in rəha Uhgın, kəni natımnatı rəfin iatol, iatol rəhan. ²⁰ Təhmen məmə kəmətupəri iəu e nıgı kəməluau itımlau Krısto, kəni iəkımıs itımlau mın. Kəni rəueıu u, səniəmə iəu iatəmiəgəh, mətəu Krısto in tətəmiəgəh e nıkık. Kəni e nəmiəgəhıən rəfin rəhak, iətəhatətə əmə e Nəti Uhgın, iətəm təmolkeikei pık iəu, kəni muva mımıs mos miəgəh iəu. ²¹ Nolkeikeıən u, Uhgın təməfa kəm tah, in iahgın ağın. Kəni ko iəsərəkınıən nolkeikeıən əha u Uhgın təməfa əpnarıən əmə. Mətəu nəmə nəutohtəu=pən nəgətun eıuə mın, motohtəu=pən Lou məmə otol itəmah nəkotəhruahru e nəhmtı Uhgın, kəni itəmah nautol natı əpnarıən əmə e nımısıən rəha Krısto.

3

Nətəm Kəlesıə kəmotəpəh suaru

¹ !Nətəm Kəlesıə, itəmah nınotalməli pık! ?Pəh təmasıg itəmah nınautəhuvən e suaru ekəu-ekəu lanko? İəmotəni pətıgəm vivi pau kəm təmah məmə İesu təmos nəhməıən e nıgı kəməluau məmə otafəl rəkıs təfagə tərəh mın rəhatəmāh. ?Mətəu təhro? ?Nəmə təhro iətəmi kəti təmeıuə rəkıs e təmah kəni mıuvi rəkıs itəmah mol itəmah nınotalməli pık? ² !!Uhgın təsəfınıən Narmin Rəhan kəm təmah mətəu-inu itəmah nautohtəu=pən Lou!! !!Kəpə!! In təməfınə kəm təmah mətəu-inu itəmah nəutəhatətə e Nanusıən Təuvır rəha İesu Krısto. ³ ?Təhro? ?Nəutalməli pık lan əpətu lan? !İtəmah nəmotətəuıın vivi nəmiəgəhıən vı rəhatəmāh e İesu Krısto e nasıruıən rəha Narmin Rəha Uhgın, kəni mətəu rəueıu, itəmah nınəutalkut məmə onəkotəpəh, kəni məhuva nətəmi əhruahru e rəhatəmāh əmə nəsanəniən! ⁴ Nəmutətəu nəhməıən tepət mətəu-inu nəmotəhatətə e Nanusıən Təuvır. ?Nəmutətəu nəhməıən əha əpnarıən əmə? !Kəpə! !Nəhməıən əha səniəmə rəha natı əpnarıən əmə! ⁵ Uhgın təməsəfınıən Narmin Rəhan kəm təmah mol natı apıspıs mın kəm təmah mətəu-inu nəutohtəu=pən Lou. In təmol mətəu-inu itəmah nəmotətəu Nanusıən Təuvır rəha İesu Krısto kəni itəmah nəutəhatətə lan.

Nıtəu-pənıən Lou,
mine nəhatətəıən e İesu

⁶ Otətəlıg-to e tıpitah asoli, Epraham. Nauəuə Rəha Uhgın təməghatı pətıgəm rəkıs lanu lan məmə:

“Epraham in təməhatətə əskasik e Uhgın, kəni tol lanəha, Uhgın təməni məmə in təhruahru e nəhmtin,”

⁷ Kəni təuvir, məmə itəmah onəkotəkeikei motəhrun məmə nətəmimi nətəm kəutəhatətə e Uhgın, ilah min u, in tətəfin ilah məmə nenəti Epraham pəhriən min e narmin, mətəu səniəmə ilah nətəm kəutarəriə e Lou.

⁸ Nauəuə Rəha Uhgın təməni rəkis aupən məmə Uhgın otos Nanihluə min, kəhuva ohni mol ilah kotəhruahru e nəhmtin e nəhatətəiən rəhalah. Aupən, Uhgın təməni pətigəm nanusiən təuvir kəm Epraham məmə:

“İəu oiəkol nəuviriən tisipən lam muvən o nəuaniləuis min rəfin e nəhue nitəni min.”

⁹ Kəni Uhgın təməfən rəhan nəuviriən kəm Epraham mətəu-inu in təməhatətə əskasik lan. Kəni nətəmimi okotəhatətə pəhriən lan kotos nəuviriən təhmen lan.

¹⁰ Mətəu nətəmimi min u, nətəm nikilah təhti məmə ilah okotos nəmiəgəhiən mətəu-inu ilah kəutohtəu=pən rəfin nati nak iətəm Lou tətəni, nətəmimi min əha, ilah kinotatig rəkis e nəhlmi nərahien. Tol lanəha mətəu-inu, Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə:

“Nətəmimi nətəm kəsotol əhruahruieən natimnati min rəfin iətəm kəutatig e nauəuə rəha Lou, ilah kinotatig rəkis e nəhlmi nərahien, kəni okotəkeikei motos nalpinien kəti.”

¹¹ Kəni nati kəti min, təhlan vivi əmə o tah məmə iətəmi kəti tikə iətəm tətəuə mətəhruahru e nəhmti Uhgın mətəu-inu in təmītəu=pən Lou. Mətəu in tətəhruahru mətəu-inu Nauəuə Rəha Uhgın tətəni min lanəha məmə:

“İətəmimi iətəm tətəhatətə e Uhgın, iətəmimi əha inəha, in tətəuə mətəhruahru e nəhmtin, kəni in otos nəmiəgəhiən pəhriən.”

¹² Nəghatiən əha, tətəghati e nəhatətəiən rəhatah e Uhgın. Suaru rəha nitəu-pəniən Lou, in suaru rəha noliən natimnati, mətəu in təsəhmen-əhmenien e suaru rəha nəhatətəiən e Uhgın. Inəha, mətəu-inu suaru rəha nitəu-pəniən Lou, təhmen=pən əmə lanəha, Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə:

“İətəmimi iətəm tolkeikei məmə otos nəmiəgəhiən pəhriən mətəu-inu tətītəu=pən əhruahru Lou, in otəkeikei mol natimnati min rəfin agin iətəm Lou tətəni.”

¹³ Nətəmimi rəfin agin kəsotol əhruahruieən nati nak iətəm Lou tətəni. Tol lanəha, Lou in təmələhu nalpinien tətətig o tah rəfin, kəni kitah rəfin kəutatig e nəhlmi nərahien. Mətəu İesu Kristo təmimis e nigı kəməluau, mos nalpinien o tah, kəni miuvi rəkis itah e nəhlmi nərahien əha. Təhmen=pən əmə e Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə,

“İətəmimi kəti, iətəm kəmohamu kətu-pəri e nigı, noliən əha tətəgətun=pən məmə Uhgın in təmöl nalpinien kəm in.”

¹⁴ Mətəu rəueiu, İesu təmimis lanəha məmə Nanihluə min, ilah kotəhrun nosiən nəuviriən iətəm Uhgın təməni kəm Epraham məmə, in otəfən kəm nəuaniləuis min rəhan. Kəni nati əha tol lanəha məmə rəueiu u kitah nətəm kəutəhatətə e İesu, kitah kotəhrun nosiən Narmin Rəha Uhgın iətəm Uhgın təməni məmə otəfən kəm nətəmimi.

Uhgın təmaupən mol nəniəskasikiən rəhan, mətəu Lou təmuərisig təsafəliən

¹⁵⁻¹⁶ Piak min mine nəuvinik min, pəh iəkəghati e natigien rəhatah rəueiu. Kitah kotəhrun noliən u rəha nəniəskasikiən. Nian iətəmi kəti tatol, ko kəsərəpei rəkisien, kəsətə-pəniən nəghatiən kəti min lan. Təhmen əmə lanəha, Uhgın təmöl nəniəskasikiən kəti kəm Epraham mine rəhan kəti nəuaniləuis. Kəni e nəghatiən əha, təməsəniən məmə Uhgın təməni kəm nətəmimi tepət, mətəu təməni əmə kəm iətəmimi kətiəh əmə otsipən lan, iətəmimi u, in İesu Kristo.

¹⁷ Kəni rəhak nəghatiən, nipətin tol lanu lan məmə, aupən, Uhgın təməniəskasik məmə otaskəlim nəghatiən rəhalau Epraham, mətəu uərisig nu fo-hanrit-tate təmuvən rəkis, kəni Lou təmuva. Mətəu Lou əha, iətəm təmuərisig e nəniəskasikiən əha, ko təsərəkiniən nəghatiən iətəm in təməni kəm Epraham, ko təsərəpei rəkisien nəniəskasikiən rəhan, ko təsətə-pəniən lan. ¹⁸ Kəni nəmə nipəhrieniən məmə kitah kəutatig e nəuviriən rəha

Uhgin mətəu-inko kitah kəutohtəu=pən Lou u, tətəgətun=pən məmə nəniəskasikiən iətəm Uhgin təmöl aupən in nati əpnapin əmə. Mətəu təsoliən lanəha. Mətəu-inu kitah koteruh Epraham in təmətətig e nəuviriən min rəha Uhgin mətəu-inu in təmaskəlīm iəkis nəniəskasikiən rəha Uhgin.

Lou rəhan əha ikin uək

¹⁹ İətəmi kəti otəpanətapuəh məmə, “?Nəmə tol lanəha, kəni konu Uhgin təməfən Lou o nak?” Kəni iəkəhrun nəniən kəm təmäh u rəueiu məmə nəniəskasikiən iətəm Uhgin təmöl kəm Epraham in təmaupən matig, mətəu Lou in təmuərisig lan. Təmuva məmə otəgətun əmə itah nətəmimi məmə okotəhrun məmə kitah nol təfagə tərəh. Mətəu Uhgin təmələhu Lou əha məmə otatig matuvən əmə lanko mətəuarus iətəmimi u otsipən e Epraham otair=pa o tah. Kitah kotəhrun məmə Lou əha, rəhan uək təuvir, mətəu nikitah otəkeikei matəhti məmə Lou əha, Uhgin təmaupən məfən kəm nagelo min, uərisig təmanəfən kəm iətəmimi kəti u Mosis. Mosis, in suaru o nəfaiən min Lou kəm tah. Mətəu nian Uhgin təmöl nəniəskasikiən ilau Epraham, təməsoliən lanəha. ²⁰ Kəni nian Uhgin təməghati kəm Epraham, təsəghatiən e suaru kəti təhmen e nagelo min uə iətəmi kəti təhmen e Mosis. Mətəu in əhruahru əmə təməghati məni=pən nəniəskasikiən rəhan e nəhmti Epraham əmə.

²¹ Kəni səniəmə Lou əha təmuva mə otərəkin nəniəskasikiən rəha Uhgin. Kəpə, təsoliən lanəha. Nəmə Lou təhrun nəfaiən nəmiəgəhiən vi kəm tah, kəni kitah okotəhrun nəhuvaian motəhruahru e nəhmti Uhgin. Mətəu təsoliən lanəha. ²² Mətəu Lou kəti tol lanəha tikə. Mətəu-inu Nauəuə Rəha Uhgin tətəni məmə noliən tərəh təməlis rəfin itah, kəni otəkeikei mol pəhriən lanəha. Tol lanəha məmə, suaru kətiəh əmə məmə kitah okotos nəuviriən min rəha Uhgin iətəm təməni əskasik rəkis. Kəni suaru u məmə kəutəhatətə e İesu Kristo.

Nian u rəueiu rəha nəhatətəiən e İesu Kristo

²³ Aupən, Lou iətəm Uhgin təməfən kəm Mosis, in təmaskəlīm itah tiəkis, təhmen əmə məmə kitah kəmotatig e kaləpus, mətəuarus=pa u rəueiu, Uhgin təmerəh e nəhmtitah koteruh suaru rəha nəhatətəiən. ²⁴ Kəni Lou əha, in təhmen əmə e hedmasta kəti iətəm tətərmənig e tah muva mətəuarus kətol naunun e skul. Kəni təhmen əmə, Lou təmətərmənig e tah muva mətəuarus=pən nian Kristo təmuva, məmə e nian əha, kitah kinəhuva motəhruahru e nəhmti Uhgin, mətəu-inu, kitah kəmotəhatətə lan. ²⁵ Mətəu rəueiu əha, Lou ko təsərmənig minien e tah, mətəu-inu nian rəha nəhatətəiən e İesu Kristo tinuva rəkis.

İtəmah rəfin kətiəh əmə

e İesu

²⁶ Kəni mətəu-inu itəmah nəmotəhatətə e İesu Kristo, itəmah rəfin nənəti Uhgin min. ²⁷ Kəni kinol bəptais rəkis e təmah, məmə itəmah nəkəhuva motol kətiəh əmə itəmah min. Tol lanəha məmə, itəmah ninotos noliən təuvir min rəha İesu təhmen əmə məmə nəməhuvən e napən vi. ²⁸ Kəni itəmah rəfin ağin nəməhuva motol əmə kətiəh itəmah İesu Kristo, kəni itəmah rəfin ninotəhmen əmə. Təuvir məmə kitah kəsotəuəri minien nətəmimi, nati əpnapin nəmə in iətəm İsrəl uə in İanihlua kəti, in slef kəti uə in səniəmə slef kəti, in iərman kəti uə pətan kəti. ²⁹ İtəmah rəfin nətəmimi rəha İesu. Tol lanəha, itəmah nəuaniləuis pəhriən rəha Epraham. Kəni e suaru kətiəh əmə, nəuviriən min iətəm Uhgin təməni rəkis kəm Epraham, itəmah onəkotos motatig lan.

4

Kitah nənəti Uhgin

¹ Rəueiu əha, oiəkəghati nəuvetin min e noliən rəhatah. Pəh iəkəghati lan e nəghatiən əuhlin. Nəmə iətəmi kəti in otimis, kəni nətin in otos rəhan nəuviriən min rəfin, mətəu nəmə nətin tətəkəku əhanəh, kəni ko təsos pipimien nəuviriən rəhan. Nətin təhmen əmə

e slef kəti, nati əpnapin rəhan nəuviriən min rəfin. ² In otəkeikei mətətig əmə e nəhlmi rəhan min, mətəuarus=pən nian rəhan tatə təməni in təhrun nosiən natimnati min iətəm rəhan tatə təmələhu kəm in. ³ Kəni kitah min kotəhmen=pən əmə lanəha. Aupən kitah kəmotəhmen əmə e suakəku əha. Kitah slef min rəha nəukəti lou* min iətəm tətəghati e natimnati rəha niftəni əmə. ⁴ Mətəu tinuva e nian əhruahru iətəm Uhgın təməni, kəni Uhgın təmahlı=pa nətın tuva, pətən kəti təmələs tair=pa e nəhue niftəni, kəni təkəkeikei mətītəu=pən Lou iətəm Uhgın təməfən kəm Mosis. ⁵ Tol lanəha məmə otitis rəkis itah u, Lou təməlis-ərain itah, konu Uhgın otəhli itah, mələs rəkis itah təhmen əmə e nenətin əhruahru min.

⁶ Konu rəueiu əha, Uhgın tolkeikei məmə in otol pəh kitah kotəhrun məmə kitah nenətin min, kəni tol lanəha, təmahlı=pa Narmin rəha Nətın təmuva e nikitah min rəfin, kəni matol itah kəutauin e Uhgın məmə, “Tatə.” ⁷ Kəni inəha, kitah səniəmə slef min əmə, mətəu nenəti Uhgın pəhriən min. In tətəfa natimnati təuvir min kəm tah, iətəm in təməni rəkis məmə otəfən kəm nenətin min.

Pol nikin tətəhmə

o nətəm Kəlesie

⁸ Aupən itəmāh nəmōtəruru Uhgın. Itəmāh nəmōtəfaki əmə kəm natimnati min məmə rəhatəmāh uhgın min. İlah kəmotəlis-ərain itəmāh, mətəu ilah, səniəmə ilah uhgın pəhriən min. ⁹ Mətəu rəueiu əha, ninotəhrun Uhgın. (Uə təuvir pəhriən məmə iəkəni lanəha məmə Uhgın tinəhrun rəkis itəmāh.) !?Kəni təhro nautohtəlig=pən o nəukəti lou min o nak!? Rəhalah nəsanəniən tikə o nasiruiən e təmāh, kəni ko kəsotoliən nati təuvir kəti kəm təmāh nian kəti mine. Təhro nəkotəni məmə ilah okautəlis min itəmāh? ¹⁰ ?Təhro itəmāh nautohtəu=pən nətuakəmiən rəhalah e nian min rəhalah, mine məuig min rəhalah, mine nian asim min rəhalah, mine nu min rəhalah? ? Nikitəmāh təhti məmə ko Uhgın nikin tagiən o təmāh ohni? ¹¹ !Kəsi nəman! !İəu iətəgin agin o təmāh! !Nəmə təhro iəmol pik uək e təmāh o nati əpnapin əmə!

¹²⁻¹³ Piak min mine nəuvinik, iəu iətəni əskasik kəm təmāh məmə, aupən itəmāh nəməsotətiğiən e Lou kəti, kəni nian iəu iəmuva meh natigiən rəhatəmāh, iəu iəmos noliən rəhatəmāh. İəməsitəu-pəniən Lou. Kəni rəueiu, iəkolkeikei məmə itəmāh min onəkotos noliən rəhak, iəsoliən məmə Lou otaskəlim pik iəu tiəkis. Otətəlig e nati u məmə, aupən, iəmatimis kəni imətətig kitah min itəmāh məmə oiəkəsanən. Kəni nian iəmətətig, mətəni pətigiəm Nanusiən Təuvir kəm təmāh. Mətəu nati əpnapin məmə iəu iəmatimis e nian əha, mətəu itəmāh nəməsotoliən iəu iəkətəu tərāh. ¹⁴ Nimišiən rəhak təmōl mirə itəmāh, mətəu nikitəmāh təməsəhti rahiən iəu, kəni məsotəni rah minian iəu. Itəmāh nəmautos vivi iəu mautəhuvən e nimə min rəhatəmāh, təhmen əmə məmə iəu agelo kəti rəha Uhgın, uə iəu, iəu İesu Kristo.

* 4:3 “Nəukəti lou min” — E nian əha, Nanihlə min nikilah təhti məmə iətəmini kəti təkəikei mītəu=pən suaru kəti mol lou min nəuvein, kəni “nəsanəniən min,” ilah okəsotoliən nərahien kəm in, mətəu okotol nəuviriən kəm in mətəfən natimnati təuvir kəm in. “Nəsanəniən min” əha təhmen e uhgın min rəhalah, uə iərmis min, uə nati kəti əpəha e neai. Məta noliən təuvir min u iətəm suah kəha təkəikei mol kotəhmen məmə suah kəha təkəikei məfaki kəm narmi nati kəti, uə məta in təkəikei mətuakəm (afin-to fes 10), uə məta in təkəikei mohamu nati miəgəh kəti məfən kəm rəhan uhgın. Nətəligiən rəhalah məmə iətəmini təkəikei mol noliən min tol lanəha, kəni in otos nəuviriən min. Nətəm İsrəl tepət, rəhalah nətəligiən iuəkir əmə e nətəligiən rəha Nanihlə min e nati u. Nikilah təhti məmə kəkəikei məhgi=pən suah kəti, kəni in təkəikei mītəu=pən lou min rəha Mosis. Kəni nian otitəu=pən noliən min u, kəni Uhgın otosmiəgəh in, mol təuvir kəm in. Kəni lou min əha kəutarməniğ e nətəmini, motol məmə nətəmini min u slef rəhalah. Nətəmini kəutəkəikei motol natimnati iətəm lou min kəutəni. Mətəu Pol təməni məmə nətəm İsrəl u kəutalkut pik o nitəu-pəniən lou rəha Mosis mine Nanihlə min nətəm kəutalkut pik o noliən natimnati təuvir min, suaru mil u kəsuliən nikitəmi kəti tatuvi min, məsoliən məmə in təhruahru e nəhmti Uhgın. 4:3 Kol 2:20 4:5 Jon 1:14;

Rom 1:3 4:7 Rom 8:15-17

¹⁵ Aupən itəmah nəmautolkeikei pik iəu, kəni mə nəkotəhrun noliən nati asoli agin kəti kəm iəu. İəmeruh məmə ko nəmotəhrun noliən nati u, nəmotiəlgi rəkis nəhmtitəmah motəfa. ?Mətəu tinəhrol əha rəueiu? ¹⁶ İəməni nəghatiən pəhriən min kəm təmah. !? Nati u tatol məmə iətuva tikimir rəhatəmah!?

¹⁷ Nəgətun eiuə min ko, kəutalkut pik məmə onəkotəuhlin rəhatəmah nətəligiən mautohtəu=pən ilah. Mətəu ilah kəsotoliən məmə okotasiru e təmah. Kotolkeikei əmə məmə okotiuvi rəkis itəmah ohniəu məmə itəmah onəkotalkut pik o nitəu-pəniən ilah. ¹⁸ !Əui! In nati təuvir məmə nəkotalkut pik o noliən natimnati, mətəu nəkotəkeikei motalkut o nati iətəm təuvir, inu nəgətuniən rəhak, mətəu səniəmə rəhalah! Kəni onəkotəkeikei mautil nian min, nati əpnapin iətətig kitah min itəmah, uə iəsətiğiən kitah min itəmah.

¹⁹ İəu min nəuvein, iəu iətətəu tərəh agin min o təmah, təhmen=pən əmə e pətan iətəm nəmtahn tinətəhmə məmə otemək, matuvən mətəuarus itəmah nəkotos noliən əhruahru rəha İesu Kristo e rəhatəmah nəmiəgəhiən. ²⁰ İəkolkeikei pik məmə iətətig kitah min itəmah u rəueiu mətəu-inu nəmə iətətig, ko iəsəgət pikien e təmah. Mətəu rəueiu iətətig isəu o təmah lanəha, kəni məruru məmə iəkəhro lanu masiru e təmah.

Namsu rəha Həkər mine Serə

²¹ Onəkotuhəlpin-to rəhak nəghatiən. ?Nipəhriəniən məmə itəmah nəkotolkeikei pik nitəu-pəniən Lou? !Mətəu itəmah nəsotəhruniən nati Lou tətəni! Rəueiu pəh iəkəni kəm təmah. ²² Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə Epraham təmələs nətin iərman keiu. Kəti iətəm slef rəha pətan rəhan təmələs, kəni kəti rəhan pətan əhruahru təmələs, səniəmə in slef mətəu pətan əhanəh rəhan. ²³ Suakəku iətəm pətan slef təmələs in təmair e nətəligiən əmə rəha nətəmini. Mətəu suakəku iətəm pətan əhruahru əha rəhan təmələs, in təmair mətəu-inu Uhgın in təməni rəkis məmə pətan əha otələs, kəni in təmol nati apispis lan.

²⁴⁻²⁵ Kəni kitah kotəhrun nəniən namsu rəha pəta mil əha kəni motəuhlin=pa nipətin e tah. Pəta mil əha ilau kətuəgətun nəniən mil əha iətəm Uhgın təmol kəm nətəmini. Pətan u Həkər, in mine nətin min ilah slef min əmə, okatol mirə ilah. Kəni pətan əha Həkər, in təhmen e nəniən iətəm Uhgın təmol e nitəuət Sainai əpəha e nitəni asoli Arepə, ikin əha inəha Uhgın təməfən Lou ikin kəm Mosis. Kəni in təhmen min e taun asoli kəti u Jerusiləm iətəm nətəm ikin kəutaskəlim əskasik Lou, kəni ilah kotəhmen e slef min iətəm Lou tətəlis-ərain ilah. ²⁶ Mətəu Jerusiləm kəti min əpəha ilis e neai, in təhmen e pətan iətəm səniəmə slef, iətəm Lou təsəlis-ərainiən, kəni in məmə rəhatah. ²⁷ Inu nəghatiən kəti e Nauəuə Rəha Uhgın tətəni lanəha məmə,

“!Ik u inu, nəseməkiən. !Agien!†

Ik u inu, nəməsosiən nəhməiən kəti o neməkiən. !Agət əfəməh, mətəu-inu nıkim tətəgiən!

Ik nəməsəlesiən iəpəou nian kəti mine, mətəu rəueiu əha, nenətim min tinol tepət pik agin, tapirəkis nenəti pətan iətəm tətətig ilau rəhan iərman nian rəfin.”

²⁸ Piak min mine nəuvinik min, itəmah nenəti Uhgın min mətəu-inko təməni əskasik məmə otol. Itəmah onəkotəhmen e Aisək u aupən, nəti Serə. ²⁹ Kəni suakəku u İsməel, nəti Həkər, iətəm təmair e nətəligiən əmə rəha iətəmini, in təmatərekın pik suakəku u Aisək iətəm təmair e nahgin rəha Narmin Rəha Uhgın. Konu rəueiu əha mine, noliən əha tatuvən əmə lanəha, ilah nətəm slef min rəha Lou kəutərekın itah nətəm kəmotair vi e Narmin Rəha Uhgın e nəhatətəiən. ³⁰ ?Mətəu Nauəuə Rəha Uhgın təməni məmə nak? In təməni məmə,

“Ik onəkəkeikei mahli pətiğəm pətan u slef mine nətin. İlau kuagim rəkis u ikinu mətəu-inko, nəti pətan əha, in ko təsosiən nəuviriən kəti rəha tatə. Nəuviriən min rəfin rəha tatə otuvən kəm nəti pətan iətəm səniəmə slef.”

³¹ Mətəu kitah u, kitah səniəmə nenəti pətan slef, kitah nenəti pətan iətəm səniəmə slef.

^{4:20} Jen 16 mine 21 † ^{4:27} Aes 54:1. Serə təməseməkiən mətəuarus təni məmə pətauəhli. Mətəu Həkər təməmək uəhai əmə.

5

Iesu təmitis

rəhan min nətəmimi

¹ Nian Iesu Kristo təmitis rəkis itah, təmol məmə nati kəti tikə təhrun nəlis-ərainiən min itah. O nati əha inəha, itəmah onəkotəkeiki motəhtul əskasik. Sotohtəu-pəniən Lou, məmə otarmənig e təmah. Lou əha, tatol mirə itəmah, məmə itəmah onəkəhuvən motol uək min rəhan.

² Otətəlig-to lak. İəu Pol iətəni nəghatiən u kəm təmah. Nəmə itəmah onəkotəgəhan məmə ilah okotəhgi=pən itəmah, konu nati u iətəm Iesu təmol təsasiruiən agin e təmah.

³ Kəni iəu iətagət əskasik o təmah məmə iətəmimi iətəm otegəhan məmə okəhgi=pən* in, in otəfən aru əmə in e nəhlmi Lou. Kəni iətəmimi iətəm tətətig e nəhlmi Lou, otəkeiki mitəu=pən rəfin agin natimnati min iətəm Lou tətəni məmə otol. ⁴ İtəmah u, nətəm nəutalkut-alkut o nitəu-pəniən Lou məmə otol itəmah nəkotəhruahru e nəhmti Uhgın, itəmah ninotətei rəkis aru itəmah e Iesu Kristo. İtəmah ninotəuhlin=pən rəkis nəmtəhtəmah o nəuviriən rəha Uhgın. ⁵ Kəni mətəu kitah u, okotələhu=pən əmə rəhatah nətəligiən e Uhgın, pəh in otol itah kotəhruahru e nəhmtin, mətəu-inu kitah kəutəhatətə əmə e Iesu Kristo. Narmin Rəha Uhgın, in otol itah kautəhtul əskasik kəni məutəhtahnin mətəuərus nati konu otiet pətigəm=pa. ⁶ Nian kitah kəhuva motəhkul=pən e Iesu Kristo, nati əpnəpin nəmə iətəmimi kəməhgi=pən uə kəsəhgi-pəniən, mətəu nati asoli konu, in rəhatah əmə nəhatətəiən e Iesu Kristo. Nəhatətəiən əha, in tol itah kotolkeiki Uhgın, motətig mautol min nolkeikiən kəm nətəmimi min.

⁷⁻⁸ Aupən, iəmeruh itəmah məhrun məmə itəmah nəutaiu əsanən e suaru əhruahru e nəmiəgəhiən rəhatəmah, məmə nəkotətuərus mak, mətəu rəueiu, nəmohtəlig. Uhgın təmauın rəkis e təmah. ?Tol lanəha, iəkolkeiki məmə iəkətapuəh-to məmə, pəh min kəutaiu pəsığ e rəhatəmah suaru, mautiuvı kalın itəmah məmə onəkotohtəu=pən min Lou? !İəkəhrun məmə ko Uhgın tisəniəhuiən itəmah lanəha!

⁹ In təhmen e nəghatiən kəti iətəm kətəni lanəha məmə, “İlah kəmoəhsuv nəuan nigı tərəh kəti, tinateviə, mətərəkın nətəligiən rəfin rəhatəmah.” ¹⁰ Mətəu iəkəhrun məmə nıpəhriənən İərmənig otol nətəligiən rəhatəmah tuva min mol kətiəh kitah min iəu. Kəni iəkəhrun vivi məmə iətəmimi u iətəm tətərəkın rəhatəmah nətəligiən lanko, nati əpnəpin in iətəmi asoli uə in iətəmi əhro kəti, mətəu Uhgın otol nalpiniən kəm in.

¹¹ Piak min mine nəuvinik min, nəghatiən nəuvein kətəni məmə iəu, iətəni pətigəm əhanəh məmə nətəmi kəmotəhatətə e Uhgın okəkeiki kəhgi=pən ilah məmə Uhgın otasiru e lah. Mətəu nəghatiən əha səniəmə nıpəhriənən. Nəmə iəu iətəni pətigəm lanəha, kəni nətəmimi min u nətəm kəutan itəmah min ilah, nıkilah otəgiən əmə ohniəu. !Mətəu oteruh-to! Nətəm İsrəl nəuvein, kəutərəkın əhanəh iəu, kəutohtəu iəu, mautoh iəu, mətəu-inu iəu iətəni pətigəm məmə nımisəniən rəha Iesu e nigı kəməluəu, in əmə u, in otosmiəgəh itah. ¹² !E rəhak nətəligiən, nətəmimi min ko nətəm kəutərəkın nətəligiən rəhatəmah mautəni məmə okəkeiki kəhgi=pən itəmah, təuvir məmə ilah okəhuvən motətei motərəkın aru ilah min!

¹³ Mətəu piak min mine nəuvinik min, Uhgın təmauın e təmah, kəni mitis rəkis itəmah, məmə Lou iətəm Uhgın təməfən kəm Mosis in otəsələsiən itəmah. !Onəutətəu vivi itəmah! Nıkitəmah otəsəhtiən məmə, “Təuvir, iəu inəgim rəkis e Lou əha. Rəueiu əha, iəu iəkəhrun nolıən natimnati rəfin iətəm nıkik aupən tolkeiki.” İtəmah, onəsotəniən lanəha. Mətəu nolkeikiən rəhatəmah otəkeiki mol itəmah nıkitəmah tagiən məmə onəkotasıru e təmah min.

¹⁴ Nolıən əha, in tatitəu=pən vivi nəghatiən kəti rəha Lou, u iətəm tətəmkərain rəfin nəghatiən pisin pisin min rəha Lou, in tətəni məmə, “İk, onəkolkeiki nətəmimi rəfin, kəni matol təuvir kəm lah, təhmen əmə mə ik natol aru kəm ik.” ¹⁵ İtəmah onəkotəkeiki

* ^{5:3} E nauəuə u, nian Pol tətəghati e nolıən rəha nəhgi-pəniən, in tətəghati e nolıən rəha nəhgi-pəniən rəha nətəm İsrəl. Nolıən rəhalah in tol pisin e nolıən rəha nətəm Entəni. Afın-to “əhgi=pən” e tiksınəri.

motətəu vivi itəmah. Nəmə itəmah nautol tərəh kəm təmah min, nəkotəhmen əmə e kəi min, kautus aru əmə ilah min, kəni nəghatiən rəhatəmah otərəkin itəmah.

Noliən rəha

Narmin Rəha Uhgın mine

noliən rəha nətəmimi

¹⁶ İəu, iəkolkeikei mə iəkəni nəghatiən kəti kəm təmah. Itəmah, Narmin Rəha Uhgın otəkeikei matit itəmah kəni itəmah nəkotohtəu=pən, kəni itəmah məsotələsiən noliən tərəh aupən rəhatəmah, iətəm nəmotos motair mohietigəm=pa. ¹⁷ Noliən tərəh aupən əha, inu u, nautol natimnati tərəh iətəm nətəligiən əuas rəhatəmah tolkeikei. Mətəu noliən əha, in təməki e noliən rəha Narmin Rəha Uhgın in təsolkeikei minian noliən tərəh aupən kəmotos motair=pa mautol. Noliən mil əha katuol tikimir kəm lau min, kəni tatol məmə nəsotoliən noliən təuvir min iətəm nəkoltolkeikei məmə onəkotol. ¹⁸ Sotaluian e nati u. Nəmə Narmin Rəha Uhgın tatit itəmah, konu Lou in təsəlis-ərain minian itəmah.

¹⁹ Kitah kotəhrun əmə noliən tərəh aupən rəha nətəmimi nətəm kəmotos motair=pa mautol. Nipətan mine nəman mine, kautit oneuən ilah min; kəni ilah kautol noliən tərəh rəfin iətəm tol naulisiən o nəniən; rəhalah nətəligiən tətuvən pik o noliən tərəh min əha. ²⁰ İlah kəutəfaki kəm narmin nati min, məutəmki nərik, mautos təmafə tərəh min, mautol kləpə, mine. Kəni mautol min timəti, məutəməu, məutetet, mautol niəməha, məutəfəri aru əmə ilah, məutəuəri ilah min, kəni nəmə rəhalah nətəligiən tol pisin pisin, kəni ilah kəutahi ilah min. ²¹ Nihilah tətəkləh e natimnati rəha nətəmimi pisin, məutəmnim nəmnimian min məutəpis lan, kəni mautol lafet məutəgiən lan o noliən tərəh min əmə, mautol min natimnati tətət min tol lanəha. !İatəni min təhmen=pən əmə məmə iəməni aupən məmə, autətəu vivi itəmah! Mətəu nətəmimi kautol noliən min əha, ko ilah kəsəhuvaian motatig əhgəl narməniğiən Rəha Uhgın iətəm tatol əpenə-penə lan.

²² Mətəu nəua Narmin rəha Uhgın iətəm tətəviə e nəmiəgəhiən rəha nətəmimi rəha Uhgın, in tol lanu lan. İlah kətolkeikei nətəmimi, kəni nihilah tətəgiən, konu nəməlinuian tətətiğ e nihilah, kəni rəhalah nətəligiən tətəməh, kəni məutasəkəhrin iətəmimi, kəni rəhalah noliən in təuvir pik. Kəni nətəmimi kotəhrun məmə ilah nətəmi əhruahru, kautol nəuə. ²³ Kəni ilah nətəmi mətiğ min. Kəni ilah kəutarməniğ e nətəligiən min mine noliən min rəfin rəhalah. Nəmə nautol noliən min u, kəni nautol natimnati min rəfin ağin iətəm Lou tətəni! ²⁴ Kitah u nətəmimi rəha İesu Kristo, kitah kinotəpəh rəkis noliən tərəh min rəhatah, u kəmautol natimnati min iətəm nətəligiən tərəh əmə rəhatah tolkeikei. Təhmen əmə lanəha məmə, kəməhti=pən nətəligiən tərəh min rəhatah e niği kəməluau.

²⁵ !Koteruh-to! Narmin Rəha Uhgın in təməfa rəkis nəmiəgəhiən kəti kəm tah, kəni təuvir məmə kitah okotaliuek e noliən təuvir min rəhan. ²⁶ Tərəh məmə kitah okotəfəri kəni motəfəri aru itah, motiuevi-pəri nərahian, kəni məutetet itah min.

6

Təuvir məmə kotasiru

e katipə əfiğəm rəhatah min

¹ Piak min mine nəuvinik min, nəmə itəmah kəti təmei e rəhan nəmiəgəhiən, təuvir məmə itəmah ko, Narmin Rəha Uhgın tatit itəmah, onəkotəkeikei motasiru lan motəgəu əhruahru. Mətəu onəsotəgət pikiən lan, onəkotəghati mətiğ əmə kəm in, motol məmə nikitəmah min tətəhmə ohni. Mətəu autətəu min itəmah, məmə nati kətiəh əmə iətəm itəmah onəkotəniəhu itəmi ohni, otəsekəu=pa minian o təmah. ² Itəmah onəkotasiru lanəha e təmah min. Onəkotəlis pəti nati fiğəm rəhatəmah min. Nəmə nautol lanəha, kəni itəmah nəkotətəu=pən vivi nati nak iətəm Lou rəha Kristo tətəni.

³ Təsəuivriən məmə kitah okotəfəri aru itah. Nəmə iətəmi kəti nikin təhti məmə "İəu, iəu iətəmi ağin kəti," iətəmimi u, nikin tətəiuə lan, mətəu in təruru məseruhian məmə in nati əpnapin əmə. ⁴⁻⁵ Mətəu itəmah onəkotəkeikei moteruh vivi-to natimnati iətəm nautol. Tol lanəha məmə, ko nəsakil aruian rəham uək mine uək rəha iətəmimi kəti

min. Mətəu nateruh vivi əmə rəham uək. Mətəu-inu, nətəmimi rəhalah uək min tol pisin pisin. Kəni ilah kautos katipə figəm pisin pisin min e nəmiəgəhiən rəhalah kətiəh kətiəh. Mətəu təuvir məmə nıkim otagiən o rəham uək, nəmə rəham uək təuvir əmə.

⁶ İtəmah u, təuvir məmə itəmah nəkotətuati e natimnati min nəuvein kəm rəhatəmah nəgətun min, nətəm kəutəgətun itəmah e nəghatiən rəha Uhgın.

⁷ Ətətəu itəmah, soteiuə aruiən e təmah min məmə itəmah nəkotəhrun nolien nati əpnarın kəti iətəm nıkitəmah tərəh əpən tolkeikei. Kəni ko nəsolian ialməli e Uhgın. Nıkitəmah təsəhtien məmə Uhgın otəsolian nalpinien kəm təmah. İk nəmisuv nəua niği nak e rəham nasumien, kəni onəkəhli aru min nəuan, mun. ⁸ İtəmimi iətəm tətəsum e nolien tərəh əpən, iətəm kəmosot motair=pa mautil, təhmen e nəua niği tərəh e rəhan nəmiəgəhiən, in otəkeikei məhli nəuan tərəh mun, konu nəua niği u, otəuə e nəuan, nıpətin u, Nımisien. Mətəu iətəmimi iətəm tətərfei nəua niği təuvir, iətəm Narmin Rəha Uhgın təməfən, Narmin Rəha Uhgın otol təuə e nəuan təuvir kəti, kəni in otəhli. Nərgi nəua niği u, in Nəmiəgəhiən İtulın iətəm naunun tıka.

⁹ Sotəpəouiən e nolien iətəm təuvir, mətəu-inu kitah okotəhli nəua niği təuvir əha, e nian əhruahru rəhan, nəmə kəsotəpəhiən uək. ¹⁰ Kəni tol lanəha, nian min rəfin iətəm kotəhrun nolien, pəh kautol təuvir kəm nətəmimi rəfin, kəni motatig mautil tərət min kəm nətəmi min u kotəhmen e piatah min mine nəuvinitah min e İesu Kristo.

Naunun nəghatiən rəha Pol

¹¹ Oikətei rəkis naunun nəghatiən rəhak e nauəuə e nəhlmək əmə.* İtəmah onəkoteruh məmə letə min rəhak, ilah iahgin min.

¹² Nətəm İsrəl u kəutəni məmə okəkeikei kəhgi=pən itəmah, ilah kotolkeikei məmə okəutəfəri əmə e nəhmti ilah min nəuvein o nati u. Mətəu ilah kəutəni lanəha o nati kətiəh əmə. Nəmə kəutəni pətigəm məmə nımisien rəha Kristo əmə əpəha e niği kəməluau təhrun nosmiəgəhiən nətəmimi, kəni nətəm İsrəl nəuvein min okautol nərahien kəm lah. ¹³ Kəni mine nati kəti min, nətəmi min əha, kotolkeikei məmə okəhgi=pən itəmah mətəu-inu kəutəfəri əmə məmə okotiuvı kalın nətəligiən rəhatəmah lan. Kəni motiuvı kalın itəmah, nəkotohtəlig məhuvən min e nəhlmı Lou rəha nətəm İsrəl. Mətəu oteruh-to, ilah min kəsotohtəu=pən vivien natimnati min iətəm Lou tətəni.

¹⁴ Mətəu iəu rəhak, iəu iəsəni-vivi aruiən iəu o nati kəti iəu iəmol. Mətəu iəkolkeikei məmə iəkəni-vivi əmə nati nak İərməniğ İesu Kristo təmol e nian in təmimis e niği kəməluau. Nati əha inəha, iəsolkeikei minien nati kəti rəha nəhue nıftəni u, kəni nətəmimi rəha nəhue nıftəni u, kəsotolkeikeien məmə kotəhrun iəu. ¹⁵ Nəmə Uhgın otol iətəmi kəti tuva in iətəmimi vi, kəni in otol iətəmi əha təhruahru e nəhmtin, nati əpnarın nəmə kəməhgi=pən uə kəməsəhgi=pəniən. ¹⁶ Kəni rəueiu, iətəfaki o nətəmimi min u kəutohtəu=pən vivi nəghatiən u, ilah nəuaniləuis əhruahru min rəha Uhgın. İətəfaki məmə, pəh nəməlinuian rəha Uhgın mine rəhan nasəkəhruien otatig o lah.

¹⁷ Rəhak u naunun nəghatiən. İəu iəsolkeikeien məmə iətəmi kəti otəni min nati tərəh lak. Mətəu-inkonu iatəmki əhanəh nımei nıməgim iətəm kəməhti iəu e kəpiel arın kəni kəmalis iəu. Nımei nıməgim min u, tətəgətun məmə iəu, slef rəha İesu.

¹⁸ Piak min mine nəuvinik min, iətəfaki məmə İərməniğ İesu Kristo otəfinə rəhan nəuvirien kəm təmah. Əuəh.

* ^{6:11} Pol təhrun əmə nəteien nauəuə, mətəu e nian əha, nətəmimi tərət kəməutos iətəmi kəti min məmə otətətei nəghatiən min rəhalah. Suah kəti təməharəg ilau Pol mətei nəghatiən rəhan. Kəni Pol aru təmətei fes 11 u.

Efəsis

Nauəuə iətəm Pol təmətəi tuvən kəm nəfaki min ikin Efəsis

Nəghatiən əkuəkir rəha nauəuə u Efəsis

?Pəh təmətəi nauəuə u? Aposil Pol təmətəi nauəuə u.

?Təmətəi tatuvən kəm pəh? Təmətəi nauəuə u tatuvən kəm niməfaki əpəha Efəsis, kəni molkeikei məmə ilah okotafin kəni motahli=pən tuvən kəm niməfaki pisin pisin min iuəkir.

?Natigian təhro lanu nian təmətəi? Pol təmətuəuin niməfaki əpəha Efəsis, kəni mətətig ilah min ilah o nu kisil. Kəni in tolkeikei pik ilah, kəni ilah kotolkeikei pik in. Efəsis in taun asoli kəti e nitəni asoli u Esia, kəni in ikin təuvir kəti məmə Pol otəni pətigəm nəghatiən ikin rəha Uhgın.

?Təmətəi nauəuə u o nak? Pol tolkeikei məmə otəfəri nətəligian rəhalah. In tolkeikei məmə otəni pətigəm nolien əhruahru, mine uək rəha niməfaki, kəni nəghatiən u tatuvən kəm niməfaki e ikin min rəfin.

¹ İəu Pol, u iəu aposil kəti rəha Kristo İesu, iətəm Uhgın təmitəpin rəkis məmə iəu rəhan aposil. İətəni təuvir kəm təmah rəfin nəfaki min əpəha Efəsis iətəm nautaskəlim əskasik nəhatətəian rəhatəmah e Kristo İesu.

² Pəh Uhgın u Tatə rəhatah, mine İərməniğ İesu Kristo, okuətuati e nəuvirian mine nəməlinuian kəm təmah.

Nəuvirian iətəm Uhgın təməfən e Kristo

³ Nəni-vivian tatuvən o Uhgın u Tatə rəha İərməniğ İesu Kristo rəhatah. E Kristo, in təmətuati e narmitah nəuvirian rəfin əha iətəm təmsipən e negəu e neai. ⁴ Tol lanu, mətəu-inu nian Uhgın təməsəl əhanəhian neai mine niftəni, mətəu in təmitəpin itah məmə kəhuva kətiəh kitah Kristo, kəni məmə e nəhmtin, kitah kotəhruahru kəni kəseh-pəniən nolien tərəh kəti e kitah. ⁵ Mətəu-inu Uhgın tolkeikei pik itah, uərisig in təmol natimnati, mətəu in təmitəpin rəkis itah məmə okəhuva nenətin min e İesu Kristo. Nati əha tatitəu=pən əmə nəuian mine nati nak iətəm in tolkeikei. ⁶ Təmol lanəha məmə kitah okotəni-vivi Uhgın o rəhan nəuvirian iətəm in təuvir tapirəkis, nəuvirian əha iətəm təmətuati əpnəpin əmə kəm tah e Nətin iətəm in tolkeikei pik. ⁷ Mətəu-inu nira Kristo təmaiu, kitah kəməhuva kətiəh lan, kəni Uhgın təmitis itah e rəhatah nolien tərəh min, inəha təmafəl rəkis nolien tərəh min rəhatah. !Nipəhrəniən, nəuvirian rəha Uhgın in iahgin tapirəkis! ⁸ Kəni təməfa nəuvirian əha iətəm təfigəm mapirəkis.

E neinatigian mine nəhrunian min rəfin rəhan, ⁹ nikin tagian məmə təmol əpu kəm tah nati oneuən e nəlpəkəuiən e rəhan nəghatiən, iətəm in otol e Kristo. ¹⁰ Kəni inu nətəligian rəha nəlpəkəuiən inəha. O nian kəti, e nian əhruahru rəhan, in otəhlman e natimnati rəfin e neai mine niftəni okəhuva mətətig əhgəl e narməniğian rəha Kristo.

¹¹ Uhgın tatol natimnati rəfin tətəva təhmen əmə məmə inu təməni tol lanəha. Aupən aupən agin in təmitəpin itah məmə okəhuva rəhan min nian təmiuvi=pa itah kəhuva motol kətiəh kitah Kristo. ¹² Təmol lanəha məmə itimah nəuaniləuis min rəha İsrəl u iəmotəupən motəhatətə e Kristo, itimah iəkotol məmə nətəmimi okotləfəri nərgi Uhgın iətəm nəsanəniən asoli rəha nəhəgəhəgian tətətig lan.

¹³ Kəni itəmah Nanihluə* min, nəməhuva kətiəh itəmah Kristo nian itəmah min nəmotətəu nəghatiən pəhriən, nənusiən rəha nosmiəgəhian. Nəmotəhatətə lan, kəni Uhgın təfinə Nəmin Rəhan kəm təmah təhmen e nəmtətiən kəti məmə itəmah rəhan min. ¹⁴ Mətəu-inu kitah kəmos Nəmin Rəha Uhgın, kəni kitah kotəhrun vivi məmə Uhgın otəfa natimnati təuvir min kəm tah iətəm in təməniəkis məmə in otol. Kitah

1:1 Uək 18:19-21; 19:1 1:3 Efəs 2:6 1:4 Jon 15:16 1:5 Jon 1:12 1:7 Efəs 2:7; Kol 1:14 1:9 Rom 16:25 1:10 Kol 1:16,20 1:11 Rom 8:28-29 * 1:13 Nanihluə, İanihluə — Afin-to e tiksınəri.

okotos natimnati min əha nian Uhgın otitis itah u rəhan min. Inu otol məmə nətəmimi okotəni-vivi Uhgın mətəu-inu in ilis tapirəkis.

Nəni-viviən mine nəfakiən rəha Pol

¹⁵⁻¹⁶ Mətəu-inu o natimnati min u, iətəfaki o təmah nian rəfin mətəuarus=pa u rəueiu, kəni iatəni tagkiu kəm Uhgın o təmah nian rəfin. Noliən əha iəmətəuvin nian iəmətəu nanusiən e rəhatəmah nəhatətəiən e İərməniğ İesu, mine rəhatəmah nolkeikeiən o nətəm kəutəfaki min rəfin. ¹⁷ İətəfaki o təmah kəm Uhgın iətəm in Uhgın rəha İərməniğ İesu Kristo rəhatah, kəni in Tatə iətəm kətəni-vivi katisiai pik ağin. İətəfaki məmə in otəfinə narmin rəha neinatıgiən mine nəhruniən məmə nəkotəhrun vivi in təhmin min.

¹⁸ Kəni iətəfaki min məmə in oterəh e rəhatəmah nətəligiən məmə onəkotəhrun nati nak nəmotələhu=pən əskasik rəhatəmah nətəligiən lan, itəmah nətəm Uhgın təmauin e təmah. Kəni iətəfaki min məmə onəkotəhrun məmə Uhgın otəfinə nati təuvir tapirəkis kəm təmah u nəutəhatətə e Kristo.†

¹⁹ Kəni iətəfaki min məmə onəkotəhrun nəsanəniən rəhan məmə in iahgin pik ağin, kəni nəsanəniən əha tatol uək e nəmiəgəhiən rəhatah nətəm kəutəni niphriən e İesu. Kəni nəsanəniən əha in təhmen əmə e rəhan nəsanəniən asoli ²⁰ iətəm təmol İesu təmiəgəh min e nimisiən, kəni təmol məmə in təmuva mətəharəg e nikali Uhgın maru e negəu e neai, ikin ima nəsanəniən mine nisaiən. ²¹ Kəni İesu in ilis e nətəmi asoli min mine nepətiən min rəfin, mine narməniğiən min rəfin, mine nəsanəniən min rəfin, mine nərgin min rəfin, e nian u rəueiu, mine e nian iətəm otəpanuva. ²² Kəni Uhgın təmələhu=pən natimnati rəfin ağin kəutatig ahgəl narməniğiən rəhan, kəni mol in tuva rəhn-kapə natimnati rəfin, kəni inu otasiru e niməfaki. ²³ Kəni niməfaki in niphri İesu, kəni nəlpəkəuiən rəha Uhgın e Kristo tətuva niphriən e niməfaki, kəni e noliən min əmə əha, nəlpəkəuiən rəha Uhgın o natimnati rəfin tətuva pəhriən e Kristo.

2

Nəmiəgəhiən vi e İesu

¹ İtəmah u, aupən təhmen əmə məmə nəmohmis e narmitəmah mətəu-inu nəmotəhti nəuia Uhgın, kəni motol noliən tərəh min. ² Nəmutan mautol noliən tərəh rəha niftəni, kəni mautol nəuia iətəmi tətərməniğ e nəsanəniən rəha nərahien rəha niməgəuagəu, u Setən. In əmə əha narmin tərəh iətəm tatol uək rəueiu e nəmiəgəhiən rəha nətəmi u kəutəhti nəuia Uhgın. ³ İtəmah min iəmautatig lanəha təhmen əmə e lah nian kəti aupən. Nikitimah tolkeikei noliən tərəh min, kəni itəmah iəmautol nərahien əha iətəm kəmotol nikitimah tagiən. Nati nak iətəm təmsipən e nikitimah mine nətəligiən tərəh min rəhatimah, mətəu itəmah iəmautohtəu=pən əmə ilah. Kəni nian iəmotair, mətəu noliən tərəh tinatig rəkis e nikitəmah, təhmen əmə məmə noliən tərəh tinatig rəkis e nətəmi əpnəpən min. Kəni niki Uhgın tətəhmə o noliən tərəh min rəhatimah, kəni in otəkeikei mol nalpiniən kəm timah.

⁴ Mətəu Uhgın, in təriəuəh e nolkeikeiən o tah, kəni rəhan nasəkəhruiən o tah in iahgin pik. ⁵ Kəni nati əpnəpən e nian əha təhmen məmə kəmohtis e narmitəh o noliən tərəh min, mətəu in təmol itah kotəmiəgəh kitah Kristo mətəu-inu in tolkeikei pik itah. (Otətəlig-to lan. E nəuviriən rəhan, in təmosmiəgəh itəmah.) ⁶ Kəni Uhgın təməfəri itah, kitah Kristo, kəni təmol məmə kitah kotəharəg kitah Kristo e negəu e neai.

⁷ Uhgın təmol lanəha məmə e nian iətəm otəpanuva, in otəgətun rəhan nəuviriən iətəm in iahgin tapirəkis ağin, kəni kitah kəuteruh rəhan nəuviriən e noliən təuvir rəhan kəm tah e Kristo İesu. ⁸ E nəuviriən asoli rəha Uhgın iətəm in təmətuati lan kəm təmah, in təmosmiəgəh itəmah e nəhatətəiən, kəni natimnati min əha, səniəmə itəmah aru nəmotol, mətəu in nati kəti iətəm Uhgın tətəfa əpnəpən əmə kəm təmah, ⁹ səniəmə e uək

1:14 2Kor 1:22 1:17 Kol 1:9 † 1:18 Nati təuvir u tətəghati e nəmiəgəhiən itulən itəmah Uhgın əpəha e negəu e neai. 1:19 Kol 1:11 1:20 Sam 110:1; 2Kor 13:4; Kol 2:12 1:21 Kol 1:16; 2:10 1:22 Sam 8:6 1:23 Rom 12:5; Efəs 4:10,15; Kol 1:18 2:2 Kol 3:7; Tait 3:3 2:3 Kol 3:6 2:5 Kol 1:21; 2:13 2:6 Kol 2:12

kəti iətəm itəmah nəmotol, kəni tol lanəha ko iətəmi kəti təsəfəri aruiən in ohni. ¹⁰ Tol lanəha mətəu-inu in Uhgın iətəm tatol uək e nəmiəgəhiən rəhatah, kəni in təmol itah e Kristo məmə kitah okotol uək mın iətəm kotəuvir. Uək mın u, Uhgın tınol əpenə-penə rəkis lan məmə kitah okotol ilah.

Ilah kəməhuva kətiəh e Kristo

¹¹ Tol lanəha, itəmah onəsotaluiən məmə nian nəmotair, kəni itəmah səniəmə nəuaniləuis rəha Isrel. Kəni nətəm Isrel nətəm kinəhgi=pən rəkis ilah, ilah kəmotəni məmə itəmah Nanihluə mın mətəu-inu kəsəhgi-pəniən itəmah. Mətəu nati u, in nati kəti iətəm katol əmə e nıpəti iətəmimi, mətəu təsekian nıkilah. ¹² Kəni onəsotaluiən məmə e nian əha, itəmah nəmotəhtul isəu o Kristo, itəmah səniəmə nətəm Isrel əhruahru, mətəu itəmah Nanihluə mın əmə, kəni nəniəskasikiən mın rəha nasiruiən rəha Uhgın kəm nətəm Isrel əpən iətəm kəməlis ilah lan e Uhgın, ko təsuvaian məmə rəhatəmah. Nəmiəgəhiən rəhatəmah e nəhue nıtəni u in təmol lanəha məmə, itəmah nəmotəruru ağın Uhgın, kəni rəhatəmah nuhuinən tikə ağın məmə onəkəhuvən məutətig itəmah Uhgın əpəha e negəu e neai. ¹³ Mətəu itəmah mın u əpən nəmotan isəu o Uhgın, nəməhuva kətiəh itəmah Kristo İesu, kəni rəueiu nəməhuva pəhriən o Uhgın e nira Kristo.

¹⁴ Tol lanəha mətəu-inu Kristo pisin əmə təmələhu nəməlinuiən, təməlis nəuaniləuis rəha Isrel mine Nanihluə mın kəhuva kətiəh məmə ilah nətəm kətiəh mın əmə. Əpən, Lou rəha nəuaniləuis mın rəha Isrel təməuəri ilah mine Nanihluə mın matol məmə ilah kautol tikimir, təhmen=pən əmə e nıpəgləuahtəniəkis kəti tətəuəri nətəmimi əpəha e nıtəuət kəti mine nətəmimi əpəha e nıtəuət kəti mın. Mətəu Kristo təmirəuei nıpəgləuahtəni əha. ¹⁵ Təmol lanəha nian in təmimis e nıgi kəməluau, kəni təmol məmə kitah okotəpəh nıtəu-pəniən Lou mın rəfin rəha nətəm Isrel məmə okotəhruahru e nəhmti Uhgın. Kristo təmol lanəha məmə in otol nətəm Isrel mine Nanihluə mın kəhuva kətiəh lan. Kəni e nolien əha, in təmələhu nəməlinuiən. ¹⁶ Kəni e nımisiən rəhan e nıgi kəməluau, Kristo təmos ilah kəhuva kətiəh, kəni mit ilah mohtəlig=pən o Uhgın, kəni mol rəhalah tıməti tamis. ¹⁷ In təmuva mətəni pətigəm nəməlinuiən kəm təmah u əpən nəməutətig isəu o Uhgın, kəni mətəni pətigəm nəməlinuiən kəm timah u iəməutətig iuəkir o Uhgın. ¹⁸ Kəni rəueiu e nati nak iətəm Kristo təmol, kitah rəfin nətəm Isrel mine Nanihluə mın, kotəhrun nuvaian o Tatə Uhgın e Narmın Rəhan kətiəh əmə.

¹⁹ Kəni tol lanəha, səniəmə itəmah iapispis mın uə nətəm ihluə, mətəu rəueiu itəmah natig mın e negəu e neai itəmah nətəm kəutəhatətə e İesu, kəni itəmah nenəti Uhgın mın. ²⁰ Kitah kotəhmen e nımə kəti rəha Uhgın iətəm nəhlki nımə in Kristo İesu, kəni aposil mın mine iəni mın, ilah nəhlmi nımə asoli mın, ²¹⁻²² kəni Kristo tatilpin itəmah Nanihluə mın e nımə əha təhmen e nəhlmi nımə mın, kəni tatuvləkin nəhlmi nımə mın rəfin məmə ilah okəhuva nımə əhruahru rəha nəfakiən kəm İərməniğ, iətəm Uhgın tətətig ikin e Narmın Rəhan.

3

Pol təməni pətigəm nəlpəkəuiən oneuən rəha Uhgın

¹ İəu Pol, iəməni pətigəm nanusiən rəha Kristo İesu kəm təmah Nanihluə mın, kəni kəməfa iəu e kaləpus ohni, kəni iətətig ikinu rəueiu.

² Itəmah nəkotəhrun rəkis məmə Uhgın təməfa uək asoli u kəm iəu məmə iəkəni pətigəm nəuviriən rəhan kəm təmah. ³ Təhmen e nəghatiən iətəm iəmətei rəkis kəm təmah, iətəni məmə Uhgın pisin əmə təmol əpu nati oneuən rəhan kəm iəu. ⁴ Nian onəkotəfin nəghatiən əha, kəni onəkotəhrun rəhak nəhruniən e nıpəti nəghatiən rəha nəlpəkəuiən oneuən rəha Uhgın e Kristo. ⁵ Uhgın təməsol əpuian nati u kəm nətəm əpən, mətəu rəueiu tınol əpu e Rəhan Narmın kəm rəhan mın aposil mın mine iəni mın iətəm təmipin rəkis. ⁶ Nati oneuən əha məmə e nanusiən təuvir əmə, Nanihluə

2:9 1Kor 1:29-31; 2Tim 1:9   2:10 Tait 2:14   2:12 Rom 9:4; Kol 1:21   2:13 Kol 1:20   2:14 1Kor 12:13   2:15 Kol 2:14   2:16 Sek 9:10; Kol 1:20,22   2:17 Aes 57:19   2:19 Efəs 3:6   2:20 1Kor 3:11   2:21-22 1Kor 3:16; 1Pitə 2:5   3:1 Fıl 1:7,13   3:2 Kol 1:25   3:3 Efəs 1:9-10; Kol 1:26

min, ilah min kəməhuva motəhmen e nətəm Isrel o nosiən nəuviriən rəha Uhgın, kəni ilah kəməhuva kətiəh, kəni kautos pəti nəuviriən rəha Uhgın e nəniəskasikiən rəhan e Kristo Iesu.

⁷ E nəuviriən asoli iətəm Uhgın təməfa ərnapin əmə kəm iəu e nəsanəniən asoli rəhan, in təməfa uək u rəha nəni pətiğəmiən nanusiən təuvir əha. ⁸ Nati ərnapin iəu ləhtəni agin e nətəmimi rəfin rəha Uhgın, mətəu e nəuviriən rəhan, Uhgın təməfa uək u, məmə iəkəni pətiğəm kəm təmäh u Nanihluə min, nəuviriən min rəha Kristo iətəm ko kitah kəsotəhruniən ilah rəfin mətəu-inu ilah tepət naunun tikə, ⁹ kəni iəkol əpu kəm nətəmimi rəfin noliən iətəm Uhgın təmöl rəhan nəlpəkəuiən oneuən otuva miet pətiğəm. Uhgın u təmöl natimnati rəfin, in təmətəhluəig e nəlpəkəuiən əha nuvəh rəkis.

¹⁰ In təmöl lanəha məmə rəueiu in otol pətiğəm kəm iərməniğ min mine nepətiən min əpəha e magəuagəu rəhan neinatigiən iətəm suaru rəhan tepət tepət. Kəni ilah okoteruh rəhan neinatigiən nian okoteh niməfaki. ¹¹ Inu nəlpəkəuiən rəhan iətəm tətətig itulin, kəni təmüva niphərieniən e Kristo Iesu, iərməniğ rəhatah. ¹² Kəni mətəu-inu e Kristo mine rəhatah nəhatətəiən lan, kitah kotəhrun nuvaiən nian rəfin otəhtul e nəhmti Uhgın məsotəginian. ¹³ Tol lanəha, iəkətapuəh o təmäh məmə sotolien məmə nətəligiən rəhatəmäh teiuiəu e nəhməiən iətəm iətətig lan ikinu. Iətətəu nəhməiən o təmäh, kəni in otasiru e rəhatəmäh nəmiəğəhiən.

Nəfakiən rəha Pol

¹⁴ Mətəu e natimnati min əha iətəm iəu iəməni rəkis, kəni iətəsiəulin mətəfaki kəm Uhgın Tata, ¹⁵ iətəm in təmöl nətəmimi min rəfin e nəhue nitəni min mine əpəha e negəu e neai. ¹⁶ Nəsanəniən mine nolkeikeiən mine neinatigiən rəha Uhgın in tepət təuvir tapirəkis, kəni iəkətapuəh o Uhgın məmə Narmin Rəhan otol nikitəmäh təsanən e nati təuvir min əha rəhan ¹⁷ məmə e nəhatətəiən rəhatəmäh e Kristo, in otətig kətiəh e nikitəmäh. Kəni iətəfaki min məmə nəmiəğəhiən rəhatəmäh oteuiəuəu mamnim vivi e nolkeikeiən rəha Uhgın ¹⁸ məmə itəmäh nətəmi rəfin iətəm nəutəhatətə e Kristo, onəkoteh vivi nolkeikeiən asoli rəha Kristo iətəm naunun tikə. In teiuiəu tapirəkis lokamnim apin. In təri tapirəkis məhau min. Suaru rəhan taiu tapirəkis suaru rəha mitigar. In iahgin tapirəkis nəhue niftəni rəfin agin. ¹⁹ Nolkeikeiən əha rəha Kristo, ko kəsotəhrun rəfiniən mətəu-inu in iahgin pik, mətəu iətəfaki məmə onəkotəhrun vivi nolkeikeiən əha məmə Uhgın otəriəuəh e nəmiəğəhiən rəhatəmäh e noliən təuvir min rəfin rəhan.

²⁰ !Kəni pəh kotəfəri nərgi Uhgın! E nəsanəniən rəhan iətəm tatol uək e nəmiəğəhiən rəhatah, in təhrun noliən natimnati tapirəkis agin natimnati rəfin iətəm nikitah tətəhti uə kəutətapuəh ohni. ²¹ Pəh kitah niməfaki kotol kətiəh kitah Kristo Iesu mautəni-vivi Uhgın nian rəfin matuvən matuvən əmə lanko naunun tikə. !Əuəh!

4

Kitah kətiəh e Kristo

¹ Uhgın aru təmäuin e təmäh məmə itəmäh nəkəhuva rəhan min nətəmimi, kəni təmäuin itəmäh məmə nəkəutəliuək e nəmiəğəhiən iətəm təhruahru agin. Tol lanəha, iəu Pol u iətətig e kaləpus o iərməniğ, iəkətapuəh əskasik o təmäh məmə onəkotətig e nəmiəğəhiən təuvir kəti tol lanəha. ² Otosiahu aru itəmäh e natimnati rəfin, kəni məhuva itəmäh nətəmi mətig, kəni nətəligiən rəhatəmäh otəfəməh, kəni nian suah kəti otol nati kəti təsəhmenien e nəhmtitəmäh, kəni nikitəmäh otəsahmə uəhaiən ohni e nolkeikeiən rəha Uhgın.

³ Narmin Rəha Uhgın təmuhapumın itəmäh, tol lanəha onəkotalkut əskasik məmə nəkotətig kətiəh e nəməlinuiən. ⁴ Kitah niphətin kətiəh əmə, kəni Narmin Rəha Uhgın kətiəh əmə, kəni itəmäh nautələhu=pən əskasik rəhatəmäh nətəligiən e nati kətiəh əmə, nəuviriən iətəm Uhgın təmäuin e təmäh ohni. ⁵ Kəni iərməniğ kətiəh əmə, nəgətuniən kətiəh əmə, bəptais kətiəh əmə; ⁶ kəni kitah kəutəfaki kəm Uhgın kətiəh əmə u in rəhatah

rəfin Tatə. In tətarmənig rəfin e tah, kəni tatol rəhan uək e nəmiəgəhiən rəfin rəhatah, kəni mətətiḡ e nikitah rəfin.

⁷ Mətəu Kristo təməuəri rəhan nəsanəniən kəm kitah rəfin aḡin kətiəh kətiəh o noliən uək pişin pişin min. ⁸ Tol lanəha, Nauəuə Rəha Uḡin tətəni məmə,

“Nian in təməri ilis aḡin,

kəni miti pətigəm rəhan tikimir min iətəm təmehpahu ilah.

Kəni təməfən nati təuvir kəm nətəmimi.”

⁹ Eruh to nəḡhatien əha məmə, “In təməri.” Nipətin təni məmə, Kristo təmaupən meiuaiu ləhtəni aḡin, ikinu e nəhue niftəni. ¹⁰ Suah u iətəm təmeiuaiu=pa, in iətəmi kətiəh əmə iətəm in təməri min ilis aḡin mapirəkis neai məmə in otəriauəh e ikin min rəfin. ¹¹ In iətəmi kətiəh əmə iətəm in təməfən nəsanəniən rəhan kəm nətəmimi pişin pişin min məmə nəuvein okəhuva aposil min, nəuvein okəhuva iəni min, nəuvein okəhuva nətəmimi rəha nəni pətigəmiən nanusiən təuvir, nəuvein okəhuva pastə min mine nəḡətun min. ¹² Kristo təmol lanəha məmə ilah okotasiru motol əpenə-penə e nətəmimi rəha niməfaki, kəni nətəmimi rəha niməfaki okotol uək rəha Uḡin məmə nipəti Kristo otəskasik, ¹³ mətəuarus kitah rəfin kəhuva motol kətiəh e nəhatətəiən rəhatah, mine nəhrunien e Nəti Uḡin, kəni motepət məhuva motəhmen e Kristo iətəm in təhruahru aḡin.

¹⁴ Kəni kitah okotəpəh noliən min rəha kəlkələh min u nian rəfin kəutəuhlin rəhalah nətəligiən e nati kinotəhatətə rəkis lan, təhmen e kinu kəti iətəm naiəh tatos. Nətəligiən rəhatəmah tatol lanəha mətəu-inu suah kəti tətəḡətun nati pişin, uə suah kəti min tatiuvi rəhatəmah nətəligiən e nəḡhatien rəhan iətəm nikitəmah təhti məmə in təuvir, mətəu nipəhriənien, suah kəha tətəiuə. ¹⁵ Mətəu kəpə, kitah okəsotolien lanəha. E nolkeikeien, okotəni əmə nipəhriənien. Kəni e noliən əha, e natimnati rəfin iətəm kautol, okotepət məhuva motəhmen e Kristo, iətəm in rəhn-kəpə niməfaki. ¹⁶ Kəni Kristo tatol məmə rəhan min nətəmimi kəhuva kətiəh, təhmen=pən əmə e nəuaniləuis min iətəm kautilpən nipəti iətəmimi. Nian nəuəli-nəuəli nipətin kautol vivi uək əhruahru rəhalah e nolkeikeien, mol nipətin tatepət mətəskasik.

Noliən vi rəha iəfaki min

¹⁷ E nəḡḡi İərmənig iətəni əskasik kəm təmah məmə onəsotohtəu=pən minien noliən rəha nətəmi min u kəsotəniən nipəhriənien e Uḡin. Nətəligiən rəhalah tol nati əpnapən lan. ¹⁸ Nəhrunien rəhalah tətən əmə əpəha tapinəpu ikin, kəni mautan isəu o nəmiəgəhiən iətəm Uḡin tətəfa mətəu-inu rəhn-kəpə lah tiəkis kəni kəsotolkeikeien məmə okotəhrun Uḡin, kəni kinotəruuru nati. ¹⁹ Kəni məsotaulisien e rəhalah noliən tərəh min, kəni minotegəhan e noliən tərəh min kəutarmənig e nəmiəgəhiən rəhalah, təhmen e nitəuiən nipətan, mine noliən min lanəha. Kəni nian rəfin kautolkeikei min məmə okotol təhmin min.

²⁰ !Mətəu nian kəmotəḡətun itəmah e Kristo, nəḡətunien əha in tol pişin aḡin e inəha! ²¹ Kəmotəḡətun itəmah e noliən rəha Kristo, kəni itəmah rəhan min, kəni kəḡətun itəmah e nipəhriənien iətəm tətətiḡ lan. ²² Kəni kəməḡətun itəmah məmə onəkotəhlman e rəhatəmah noliən əuas min u kotərah, təhmen e nati piən kəti. Kəni motəpəh nətəligiən əuas min u kotərah. Nolkeikeien tərəh min mine neiuə min koatərəkin noliən min mine nətəligiən min. ²³ Nəmiəgəhiən mine nətəligiən rəhatəmah otəkeikei muva məuvir vivi min. ²⁴ Kəni itəmah onəkotəkeikei məhuva nətəmimi vi min e noliən min mine nətəligiən min rəhatəmah, iətəm Uḡin təmol məmə okotəhmen lan, inu noliən min iətəm nikin tətəḡiən lan, mine noliən min əhruahru pəhriən.

²⁵ Tol lanəha, itəmah rəfin nəkotəkeikei motəpəh noliən rəha neiuəien, mətəu nəkotəni nipəhriənien kəm təmah min, mətəu-inu kitah nəuəli-nəuəli nipəti Kristo.

²⁶ Nian nikim tətəhmə, solien noliən tərəh, kəni alu uəhai əmə məsolien niəməha tətətiḡ

lam mətəuarus mitigar tuvən miuvig, ²⁷ kəni məsəfəniən nəua nımahan kəti kəm Setən. ²⁸ İətəm tətəkləh otəkeikei məhlan e noliən əha, mətəu in aru otəkeikei mol uək kəti e nəhlmin məmə otos məni nəuvein iətəm təhrun nəfəniən nasiruiən kəm ianrah min.

²⁹ Səniən nəghatiən tərəh e nohlim, mətəu əni əmə nati təuvir iətəm otasiru e nətəmimi nian kotaliuək e suaru pisin pisin min, məmə nəghatiən min əha otasiru e lah. ³⁰ Sotoliən Narmin Rəha Uhgın tətəu nahməiən o noliən rəhatəmäh, mətəu-inu in nəmtətiən rəhatəmäh məmə itəmäh rəha Uhgın, kəni in otos rəkis itəmäh e noliən tərəh min e nian rəha nosmiəghəniən. ³¹ Kəni əraki rəfin e natimnati min u: nahməiən e nikitəmäh iətəm tətətig tatuvəh o nati kəti tərəh iətəmi təmol e təmah; kəni əraki min e noliən niəməha; mine noliən rəha nəni rahien nətəmimi; mine noliən rəha nikitəmäh mine nohliətəmäh titatiperəh pik təhmen e kaluəluə; mine noliən rəha norgəhuiən; mine noliən min rəfin iətəm okotol nərahien kəm nətəmimi. ³² Mətəu otəuvir o təmah min, kəni motol nikitəmäh timətmətig o təmah min. Kəni nəmə itəmäh kəti otol nati tərəh kəti kəm təmah kəti min, kəni otalu əmə lan, təhmen=pən əmə məmə Uhgın təmalu e rəhatəmäh noliən tərəh min mətəu-inu Kristo təmimis o təfəgə tərəh min rəhatəmäh.

5

Nəmiəghəniən e nəhəghəghəniən

¹ Tol lanəha, otalkut əskasik məmə onəkotisikəuvin Uhgın mətəu-inu itəmäh nənəti Uhgın min iətəm in tolkeikei pik itəmäh. ² Kəni otəkəlim əskasik noliən rəha nolkeikeiən, təhmen əmə məmə Kristo təmolkeikei itah lan kəni muva mimis o tah, kəni nımisiən rəhan təhmen e sakrifais kəti iətəm kəmuvan e nigəm nəmiəvi nahnigəm təuvir iətəm kətəfən kəm Uhgın mol nikin tagiən lan.*

³ Mətəu-inu itəmäh nətəmimi rəha Uhgın iətəm nəkotəhruahru, kəni itəmäh onəsotol aghien noliən nati kəti məmə okəni rah itəmäh ohni. İatəni noliən tərəh min təhmen e nıpətan mine nəman mine, kautit oneuən ilah min; mine noliən tərəh rəfin iətəm tol naulisiən o nəniən; mine nətəmimi min u navərəs min. ⁴ Kəni təsəuviriən məmə nəkotəni nəghatiən iətəm taulis o nəniən, uə nəghatiən alməli min, uə nəuvsaniən tərəh, uə nəpauəiən. Təsəhruahruən məmə nəkotəni nəghatiən tərəh min əha. Mətəu otəni nəghatiən təuvir min kəm Uhgın, məmə nikitəmäh tagiən o natimnati iətəm in təmol o təmah. ⁵ Kəni nəkotəkeikei motəhrun nati u məmə, nətəmimi nətəm kautotəu nıpətan, uə nətəmimi nətəm kautol noliən tərəh iətəm tol naulisiən o nəniən, uə nətəm kəutaumis, ilah min əha ko kəsəhuvəniən e negəu rəha Kristo mine Uhgın, (nətəm kəutaumis kotəhmen e nətəmimi kətəfəki kəm narmi nati min, rəhalah nautə in uhgın rəhalah).

⁶ Sotəghəhaniən məmə suah kəti otiuvi=pən itəmäh e nəghatiən eiua min rəhan u nıpəhriən lan tikə. Mətəu-inu o noliən tərəh min əha, Uhgın nikin otərəh kəni tol nalpiniən kəm nətəmimi iətəm kətəhti nəuiən. ⁷ Tol lanəha, nəsəhuvəniən motan pəti itəmäh min ilah motol noliən tərəh min iətəm kautol.

⁸ Nian kəti aupən, napinəpuiən təmatərməniğ e təmah, mətəu rəueiu itəmäh ninəhuva o Kristo kəni nəhəghəghəniən tinətməniğ e təmah. Tol lanəha, otəni təhmen e nətəmi rəha nəhəghəghəniən, ⁹ mətəu-inu nəhəghəghəniən e nəmiəghəniən rəhatəmäh tətəuə e nəuviriən, mine nəhruahruən, mine nıpəhriəniən. ¹⁰ Kəni otalkut məmə onəkotəsal motəhrun noliən min iətəm okotol Uhgın nikin tagiən lan. ¹¹ Sotohtəu-pəniən nətəmimi rəha napinəpuiən motol noliən tərəh min itəmäh min ilah. Nati təuvir min e noliən min əha tikə. Mətəu otəmki=pa noliən min əha e nəhəghəghəniən, kəni nətəmimi okotun məmə noliən min əha kotərəh. ¹² Noliən oneuən min rəha nətəmi u nətəm kətəhti nəuia Uhgın, ilah noliən min rəha naulisiən, kəni naulisiən asoli o nəni pətəghəniən noliən min əha. ¹³ Mətəu natimnati rəfin iətəm kəhuva e nəhəghəghəniən, nətəmimi kotəruh vivi

4:26 Sam 4:4; Jem 1:19-20   4:29 Kol 4:6   4:30 Aes 63:10; Efəs 1:13-14; 1Təs 5:19   4:31 Kol 3:8   4:32 Mat 6:14; 18:22-35; Kol 3:12-13   5:1 Mat 5:48   * 5:2 Uvən meruh e tiksınəri nəghatiən u "sakrifais."
5:2 Eks 29:18; Hip 10:10   5:5 1Kor 6:9-10; Kol 3:5   5:6 Rom 1:18; Kol 2:4,8   5:8 Jon 12:36; Efəs 2:13; Kol 1:13; 1Pitə 2:9

məmə ilah kotəhro lanu. ¹⁴ Tol lanəha mətəu-inu nian nəhagəhagiən tətasiəgəpən nati kəti, kəni nətəmimi kauteruh əhruahru. O nati u kətəni məmə, “İtəmah u nəutapili, otair-tə, otəmiəgəh e nimisiən, pəh Kristo otasiəgəpən itəmah.”

¹⁵ Kəni əutətəu vivi itəmah o rəhatəmah nolien min, məsotatigien məmə nətəm kəutalməli mine, mətəu nəkotatig e neinatigien, ¹⁶ kəni nian rəfin okəmə nəkoteruh suaru o nolien nəuviriən kəti, autol, mətəu-inu rəueiu kəutatig e nian rəha nərahien tərət. ¹⁷ Kəni tol lanəha, sotalməliən-tə, mətəu otəkeikei motalkut məmə onəkotəhrun nati nak iətəm İərməniğ tolkeikei. ¹⁸ Sotapisiən e wain mətəu-inu otiuvi=pən itəmah e nalməliən, mətəu təuvir məmə nəmiəgəhiən rəhatəmah otəriəuəh əmə e Narmin Rəha Uhgın. ¹⁹ Otəghati kəm təmah min e nəpuən min e Nauəuə rəha Nəpuən, mine nəpuən min rəha niməfaki, mine nəpuən min iətəm tatsipən e Narmin Rəha Uhgın. Otani, kəni otani nəpuən min e nikitəmah kəm İərməniğ, ²⁰ kəni nəkotəkeikei məutəni kəm Tatə Uhgın məmə nikitəmah tagien o natimnati rəfin, kəni otəni e nərgi İərməniğ İesu Kristo.

Nolien rəha nətəm kəmotol marit

²¹ Nian itəmah kəti tətəghati, sotaskəlimiən e rəhatəmah əmə nətəligien, mətəu otətəlig-to e nəghatiən rəhan, kəni motol mətəu-inu nəkotisiai Kristo.

²² Itəmah nıpətan nətəm ninotol rəkis marit, otətəlig kəni motol nəghatiən rəha nəman min rəhatəmah təhmen məmə nautol kəm İərməniğ. ²³ Otol lanəha mətəu-inu iərman in tarməniğ e rəhan pətan təhmen e Kristo in tarməniğ e niməfaki u nıpətin, kəni in rəhan İosmiəgəh. ²⁴ Niməfaki tətətəlig lan kəni matol nəghatiən rəha Kristo, kəni təhmen-əhmen əmə, nıpətan nətəm kinotol rəkis marit okotəkeikei mautətəlig lan kəni motol nəghatiən rəha rəhalah min nəman e natimnati rəfin.

²⁵ Kəni itəmah nəman nətəm ninotol rəkis marit, otolkeikei rəhatəmah nıpətan təhmen əmə məmə Kristo təmolkeikei niməfaki, kəni məfən rəhan nəmiəgəhiən ohni. ²⁶ Təmol lanəha məmə in otol niməfaki otəhruahru, kəni təmeikuas lan e nəghatiən rəha Uhgın, təhmen e nəhu tətəikuas e nətəmimi. ²⁷ Təmol min lanəha məmə Kristo təhrun nosiən rəhan niməfaki muva ohni, kəni niməfaki u təhruahru vivi, kəni kəseh-pəniən nolien tərəh kəti lan, kəni in təuvir məhəgəhəg. Niməfaki əha in təhmen e pətan kəti iətəm kəmol=pən malə-malə kəm in məmə otol marit, kəni nati kəti tikə e nıpətin iətəm təsəhruahruən.

²⁸ Kəni təhmen əmə lanəha, nəman okotəkeikei motolkeikei rəhalah nıpətan min təhmen məmə kəutolkeikei aru əmə nıpətilah. İətəmi u in tolkeikei pik rəhan pətan, tolkeikei aru in. ²⁹ Otətəlig-to, iətəmi kəti tikə iətəm tətəməki aru e nıpətin, mətəu in tətəugın vivi kəni materuh vivi, təhmen əmə məmə Kristo tatol kəm niməfaki, ³⁰ mətəu-inu kitah nəuvetin nıpətin. ³¹ Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “Kəni o nati əha, suah kəti otiet rəkis e rəhan tatə mine məmə, kəni mol kətiəh ilau rəhan pətan, kəni ilau okiəuva matuol kətiəh e nıpətilau mine nəmiəgəhiən rəhalau.” ³² Nəghatiən əha in nəghatiən təuvir kəti iətəm təfigəm, kəni nıpətin tətəhluaig. Mətəu iətəni məmə in nəghatiən əuhlin kəti məmə Kristo mine niməfaki, ilau kətiəh. ³³ Mətəu nəghatiən əha tətəuə min o təmah. Kəni itəmah nəman kətiəh kətiəh onəkotolkeikei rəhatəmah nıpətan min təhmen e nautolkeikei aru min itəmah. Kəni nıpətan, nəkotəkeikei motisiai rəhatəmah nəman.

6

Nolien rəha kəlkələh min mine tatə mine məmə

¹ İtəmah kəlkələh min. Otol nəuia tatə min mine məmə min rəhatəmah mətəu-inu itəmah rəha İərməniğ, kəni nolien u in təhruahru məmə itəmah onəkotol. ² Nəghatiən kəti e Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “Otəfən nisaiən kəm rəhatəmah tatə mine

mamə.” Nian Uhgın təməni lou u, məfən nəniəskasikiən tatig lan. Kəni lou u, təmaupən miet e lah iətəm nəniəskasikiən tətətig e lah.* ³ Nəmə nəkotol lou əha, nəniəskasikiən əha tətəni lanəha məmə, “natimnati min e nəmiəgəhiən rəhatəmah otaiu təuvir, kəni natigian rəhatəmah e nəhue niftəni u otəfəmäh.”

⁴ Tatə min. Sotoliən təskasik e nenətitəmäh min məmə otol nikilah təpəou mahmə, mətəu oteh vivi ilah, motəgəu ilah e nolien rəhalah kəni motəgətun ilah e suaru rəha lərmənig.

Nolien rəha slef min mine rəhalah iətəmi asoli min

⁵ Slef min. Onəkotol nəuia nətəmi asoli min rəhatəmäh e nəhue nitəni u, onəkotol e nisaiən, mine nəginian, kəni onəkotol e nikitəmäh pəhriənian təhmen əmə məmə rəhatəmäh iətəmi asoli in Kristo. ⁶ Kəni onəkotol nəuialah, mətəu səniəmə nian əmə iətəm ilah kauteruh itəmäh lan məmə nikilah otəgian o təmäh. Mətəu onəkotol nəuialah təhmen məmə itəmäh slef min rəha Kristo, kəni mautol nolien min iətəm Uhgın tolkeikei e nikitəmäh pəhriən. ⁷ Onəkotol rəhatəmäh uək e nikitəmäh rəfin, təhmen=pən əmə lərmənig in rəhatəmäh iətəmi asoli, səniəmə iətəmi kəti əmə in rəhatəmäh iətəmi asoli, ⁸ mətəu-inu nəkotəhrun məmə lərmənig otəfinə nətəouiən kəm nətəmi ərəfin e nati təuvir min iətəm kəmotol, nati əpnəpin nəmə in slef uə in iətəmi əpnəpin əmə kəti.

⁹ Kəni itəmäh nətəmi asoli min. Onəkoteh vivi min əmə rəhatəmäh slef min lanəha. Məsotəghati əskasikiən kəm lah məmə ilah okotol nəuiatəmäh, mətəu-inu nəkotəhrun məmə iətəmi asoli rəhatəmäh min ilah kətiəh əmə əpəha e negəu e neai, kəni in tatol təhmen-əhmen əmə kəm nətəmi rəfin.

Nuvəniən e natimnati rəha Uhgın o nəluəginian

¹⁰ Naunun nəghatien rəhak tol lanu. Otəhtul əskasik e lərmənig mine rəhan nəsanəniən asoli. ¹¹ Əhuvən e natimnati rəfin rəha Uhgın o nəluəginian məmə nəkotəhrun nosiən nəhtulien rəhatəmäh nian Setən tatol nəlpəkəuiən eiue o nohiən itəmäh. ¹² İətəni lanu mətəu kitah kəsotəluəginian kitah nətəmi rəha niftəni, mətəu kəutəluəgin kitah nati pisin iətəm kəsotəfuiən, inəha lərmənig min, mine nepətien min, mine nati iətəm kotəsanən e nərahien rəha napinəpuiən rəueiu e niftəni, mine iərmis min mine narmin min e niməgəuəgəu. ¹³ Tol lanəha, əhuvən e natimnati rəfin rəha Uhgın o nəluəginian məmə nian nərahien iətəm Setən tatol otuva, nəkotəhrun nəluəginian o nərahien əha, kəni nian nəmotol əpenə-penə rəfin o nəluəginian, nəkotəhrun nosiən nəhtulien rəhatəmäh.

¹⁴ !Kəni, otol əpenə-penə! Nian nəkotəhtul əskasik o nəluəginian, rəhatəmäh natimnati rəha nəluəginian tol lanu:

Otaskəlim əskasik nəghatien pəhriən, inu təhmen e kətəuti iətəm nəmotəlis nəlugitəmäh lan.

Otol nolien rəhatəmäh otəhruahru e nəhmti Uhgın e nəhatətəian, inu təhmen e aiən iətəm tatol pəsig e mankilahatəmi.

¹⁵ Otol rəhatəmäh nətəligian təskasik e nanusiən təuvir rəha nəməlinuiən, inu təhmen e put əskasik iətəm tətəsiu e təmäh o nəhtul əskasikiən.

¹⁶ Kəni mine, nati kəti min, otəhatətə əskasik e Uhgın, inu təhmen e sil u in timpə asoli kəti iətəm təhrun nəuiəpisiən nifəgə rəha Setən iətəm tatuəu.

¹⁷ Otəni nipiəhriənian məmə Uhgın təmosmiəgəh itəmäh. Inu təhmen məmə natuvən e kəfəfau əskasik kəmol e aiən iətəm tətəhtərain rəhn-kəpə təmi.

* ^{6:2} Uhgın təməfən lou tətət, kəni nəuvein nəniəskasikiən tikə e lah. Mətəu nian təməni lou u, məfən nəniəskasikiən tatig lan. Uərisig e lou u, təməni lou min nəuvein iətəm nəniəskasikiən tətətig e lah. ^{6:3} Dut 5:16 ^{6:4} Sam 78:4; Prov 22:6; Kol 3:21 ^{6:5} Kol 3:22-23; Tait 2:9-10; 1Pitə 2:18 ^{6:8} 2Kor 5:10; Kol 3:24-25 ^{6:9} Rom 2:11; Kol 4:1 ^{6:11} Rom 13:12; 2Kor 10:4 ^{6:12} 1Pitə 5:8-9 ^{6:14} Aes 11:5; 59:17; 1Təs 5:8 ^{6:15} Rom 10:15

Otəhrun vivi Nauəuə Rəha Uhgın, inu təhmen məmə natos e nau rəha nəluaginian iətəm Narmin Rəha Uhgın tətəfinə kəm təmah.

¹⁸ Kəni otegəhan=pən məmə Narmin Rəha Uhgın otit itəmah e rəhatəmah nəghatian kəm Uhgın e nian rəfin, kəni otəghati kəm Uhgın e nəfakian e nolian pisin pisin min mine nətapuəhian min. Tol lanu, otəsal vivi, kəni motəfaki nian rəfin o iəfaki min rəfin.

¹⁹ Kəni otəfaki min ohniəu məmə nian rəfin iətəghati, kəni Uhgın otəfa nəghatian kəm iəu, məmə iəkəni pətigəm e nikin əsanən rəfin rəhak nati oneuən rəha nənian təuvir iətəm Uhgın təmol əpu kəm tah. ²⁰ Kəni rəueiu, iəu iəni əhrui rəha Iesu Kristo, mətəu iətətig əmə e kaləpus kəməlis iəu e sen u aiən, mətəu-inu iətəni pətigəm nənian təuvir əha. İəkəkei məni pətigəm nənian təuvir əha məsəginian. Kəni otəfaki ohniəu məmə iəkəkol lanu.

Naunun nəghatian rəha Pol

²¹⁻²² İəu iəkəkolkei məmə itəmah nəkotətəu nənian rəhak, kəni tol lanəha, iəkəhli=pinə Tikikəs tuvnə. In piatah kei kəti iətəm tətəiu əskasik o uək rəha İərməniğ ikinu. In otəni pətigəm nənian rəhatiməh kəm təmah məmə iəu iətəhratig lanu, kəni nənian əha otəfəri nətəligian rəhatəmah.

²³ Pəh Uhgın Tatə mine İərməniğ Iesu Kristo okuəfinə nəməlinuian, mine nolkeiəiən, mine nəhatətəiən. ²⁴ Pəh Uhgın otətəuati e nəuvirian rəhan kəm nətəmimi rəfin iətəm kətolkeiəi rəhatah İərməniğ Iesu Kristo e nolkeiəiən iətəm naunun tikə.

Fīlipai

Nauəuə iətəm Pol təmətei tuvən kəm nəfaki min ikin Fīlipai

Nəghatiən əkuəkir rəha nauəuə u Fīlipai

?Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Pol təmətei nauəuə u.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei tatuvən kəm niməfaki əpəha Fīlipai.

?Natiğiən təhro lanu nian təmətei? Nətəm Isrel, kəməhgi=pən ilah, mətəu Nanihlua* min tepət, kəməsəhgi-pəniən ilah. Pol in təmēm niməfaki əpəha Fīlipai e rəhan naliuəkiən iətəm tatol keiu lan. Əpəha e niməfaki əpəha Fīlipai, nətəm Isrel mine Nanihlua min kəutəfaki pəti, nati əpnəpən Nanihlua min tepət, kəməsəhgi-pəniən ilah. Mətəu e nian əha, nəgətun eiua min nəuvein kəməhuva motəni məmə okəkeikei kəhgi=pən ilah, kəni nəmə kəsotoliən, Uhgīn otəsosmiəgəhiən ilah.

?Təmətei nauəuə u o nak? 1. Nian Pol təmətatiğ e kaləpus əpəha Rom, nətəmini rəha niməfaki əpəha Fīlipai, kəmotahli=pən Epafrotaetəs məmə otəmki məni nəuvein muvən kəm in. Niməfaki əha inəha, əpəha Fīlipai in təmaupən mahli=pən məni kəm Pol. Pol təmətei nauəuə u məmə otəni tagkiu o niməfaki əpəha Fīlipai o natimnati iətəm kəmotahli=pən kəm in. 2. E nauəuə u, Pol təmahtipəsīg e nəgətun eiua min u kəutəni məmə Nanihlua min okəkeikei kəhgi=pən ilah məmə Uhgīn təhrun nosmiəgəhiən ilah. 3. Pol tolkeikei məmə otəfəri nətəliğiən rəhalah, kəni məni=pən kəm lah məmə suaru kətiəh əmə məmə okotagiən lan. Iesu Kristo pisin əmə təhrun noliən nikilah tagiən, nati əpnəpən məmə kəutatīg e nian təuvir uə nian iəkis min.

Pol təməni təuvir kəm lah

¹ İəu Pol, mine Timoti, slef mil rəha Kristo Iesu, iəutəni təuvir kəm təmah rəfin nətəm kəutəfaki kəm Kristo Iesu əpəha Fīlipai, mine nətəmi asoli rəha niməfaki, mine dikon min.

² Pəh Uhgīn u Tatə rəhatah, mine İərməniğ Iesu Kristo, otətuati e nəuviriən mine nəməlinuən kəm təmah.

Pol təməfaki o nətəm Fīlipai

³ İəkolkeikei məmə iəkəni kəm təmah məmə nian min rəfin iətəm nikik tətəhti itəmah, iətəni kəm rəhak Uhgīn məmə nikik tagiən o təmah. ⁴ Kəni nian rəfin e rəhak rəfin nəfakiən o təmah rəfin, iətəfaki əmə e nagiəniən, ⁵ mətəu inko rəhatəmah nasiruiən lak e uək rəha nəni pətiğəmiən nanusiən təuvir, e nətuəiniən, nian nəmotəhatətə e nanusiən təuvir, mətəuarus=pa u rəueiu. ⁶ Tol lanəha iəkəhrun vivi məmə Uhgīn iətəm təmətuəuin uək təuvir e nəmiəgəhiən rəhatəmah, in otəkeikei matol lanəha, kəni otəpanol naunun lan e nian Kristo Iesu otitəliğ=pa min.

⁷ Nian rəfin, iəkolkeikei pik itəmah, kəni iəkəkeikei mətəu nagiəniən lanu mətəu-inko Uhgīn təməfa rəhan nəuviriən nian təməfa uək u kəm tah. E nian iəmətatiğ e kaləpus, mine nian iəmətan əmə mətəhtul pətiğəm o nanusiən təuvir məmə in niphəriəniən, mətəu itəmah nəmotasiru lak. ⁸ Uhgīn təhrun məmə iətəni pəhriən məmə iəkolkeikei məmə iəkəruh itəmah, mətəu-inu iəkolkeikei pik itəmah təhmen əmə məmə Iesu Kristo tolkeikei itəmah.

⁹ Kəni inu rəhak nəfakiən məmə rəhatəmah nolkeikeiən oteviə təhmin min e nəhruniən nati mine neinatīgiən rəfin ¹⁰ məmə itəmah onəkotəhrun neruhiən nati nak u in təuvir pik agin, kəni məmə onəkotəhruahru vivi, kəsəruh-pəniən nati tərəh kəti e təmah rəueiu mətəuarus nian iətəm Kristo otuva min lan. ¹¹ Pəh rəhatəmah nəmiəgəhiən otəuə e nəuan nəuviriən mine nəhruahru iətəm Iesu Kristo tatol e nəmiəgəhiən rəhatəmah, o nəni-viviən mine nəfəriən nərgi Uhgīn.

Nian Pol əpəha e kaləpus, nətəmini kəmotətəu nanusiən təuvir

* : Nanihlua, İanihlua — Afin-to e tiksini. 1:6 1Kor 1:8

¹² Iəu min nəuvein, iəkolkeikei məmə onəkotəhrun məmə nati əpnapin nahməiən u kəmol lak, mətəu təmasiru pik o nəni pətigəmiən nanusiən təuvir kəm nətəmiimi tepət, ¹³ mətəu-inu tol lanəha, soldia min iətəm kautol kat o nimə rəha Sisə, mine nətəmi pisin pisin min tepət, kinotəhrun rəkis məmə iəu iətətig e kaləpus mətəu iəu ioluək rəha Kristo. ¹⁴ Kəni rəhak natigian e kaləpus təmol məmə iəkəfaki min iuəkir ilah rəfin kəmotəhatətə əskasik təhmin min e Iərməni, kəni matol nətəligian rəhalah təkaskik o nəni pətigəmiən nəghatian rəha Uhgīn məsotəginian.

¹⁵ Nipəhriənian, nəuvein kəmotəni pətigəm nanusiən təuvir rəha Kristo mətəu-inu kəutetət iəu kəni motolkeikei məmə okotepət lak. Mətəu nəuvein kəutəni pətigəm əmə nanusiən təuvir rəha Kristo e nətəligian əhruahru. ¹⁶ Nətəmi min u nətəligian rəhalah təhruahru əmə, ilah kəutəni pətigəm nanusiən təuvir mətəu-inu kotolkeikei iəu, kəni motəhrun məmə Uhgīn təmələhu=pən iəu ikinu e kaləpus məmə iatəhtul pətigəm o nanusiən təuvir məmə in nipəhriənian. ¹⁷ Mətəu nəuvein iətəm kəutetət iəu, kəsotəni pətigəmiən Kristo e nikilah pəhriən, mətəu kautol əmə mətəu-inu kotolkeikei məmə okəfəri aru ilah, kəni nikilah təhti məmə okotol nərahian kəm iəu rəueiu, nian iətətig e kaləpus. ¹⁸ Mətəu nati əha, in nati əpnapin əmə. Nəmə kautol e nikilah pəhriən uə kəpə, mətəu nati asoli məmə kəutəni pətigəm nanusiən təuvir rəha Kristo, kəni inu tatol nikik tətəginian.

¹⁹ Pəhriən, kəni nikik otagian min mətəu iəkəhrun məmə e nəua nəfakian rəhatəmah, mine nasiruiən rəha Narmin rəha Iesu Kristo, in otəmiəgəh iəu e nərahian u, ²⁰ təhmen əmə məmə iəkəhrun vivi kəni matələhu=pən rəhak nətəligian məmə Uhgīn otəsegəhanian məmə oiəkol nati kəti iətəm otol aulis iəu e nəhmti Uhgīn, kəni iəkəhrun mə iəu oiəsəginian o nəni pətigəmiən nanusiən təuvir rəha Kristo. Mətəu rəueiu mine nian min rəfin, nikik təkaskik məmə, nəmə iatəmiəgəh uə iəkimis, mətəu iatisiai Kristo e nəmiəgəhian rəhak.

²¹ Tol lanəha mətəu-inu nəmiəgəhian rəhak in Kristo əmə, kəni nəmə iəkimis, in nati təuvir tapirəkis. ²² Okəmə iətəmiəgəh əhanəh, in təuvir o noliən uək nəuətəin min rəha Uhgīn e nəhue nitəni. ?Kəni iəkītəpin iətəm pəhrvən? !Iəkəruu! ²³ Rəueiu əha suaru keiu kətuəməhli aupən lak, mətəu iəkolkeikei ilau pəti. Iəkolkeikei pik məmə iəkəpəh natigian u ikinu muvən meruh Kristo iətəm in təuvir ağin mapirəkis natigian u ikinu. ²⁴ Kəni iəkafu məmə iəkəkeikei matəmiəgəh e nəhue nitəni u o nasiruiən e təmah. ²⁵ Kəni mətəu-inu iəkəhrun məmə inu in nipəhriənian, kəni iəkəhrun məmə oiəkəmiəgəh o nasiruiən e təmah məmə nəhatətəian rəhatəmah otevia, kəni onəkotəginian e nəhatətəian rəhatəmah. ²⁶ Kəni e noliən əha, nian iəkuva min meruh itəmah, nikitəmah otagian nəkotəni-vivi Kristo Iesu, mətəu-inu iəu iəmitəlig=pa min o təmah.

Nəhtulian əskasik

²⁷ Kəni nati asoli, itəmah onəkotəkeikei motol məmə noliən min rəfin e nəmiəgəhian rəhatəmah okotəfən nisaiən kəm nanusiən təuvir rəha Iesu Kristo. Kəni nati əpnapin nəmə iəkuvnə uə iəsuvnəian, pəh oiəkətəu məmə nəutalkut əskasik e nətəligian kətiəh əmə, kəni məmə itəmah rəfin, itəmah nəutalkut e nətəligian kətiəh əmə o nəhtul əskasikian o nanusiən təuvir, ²⁸ kəni məmə nəsotəginian e rəhatəmah min tikimīr. Inu nəmtətian pəhriən kəti o lah məmə Uhgīn otərəkin ilah, mətəu in otosmiəgəh itəmah. Uhgīn otol natimnati min əha rəfin. ²⁹ Otol lanəha mətəu-inu in təmegəhan məmə onəkotəhatətə e Kristo, kəni nati kəti min, məmə onəkotos min nahməiən ohni. ³⁰ Kitah rəfin, nərahian əhmen əmə tatos itah, iətəm itəmah nəmoteruh e rəhak nəmiəgəhian aupən, kəni rəueiu nəutətəu məmə iətətig əhanəh lan.

2

Kotəkeikei məutohtəupən suaru rəha Iesu Kristo

¹ ?Nikitamah tāsikasik e Kristo mətəu-inu nautol kətiəh itəmah min, uə kəpə? !Əuəh! ?Nəutətəu təuvir e nolkeikeiən rəhan, uə kəpə? !Əuəh! ?Məutauilim itəmah Narmin Rəha Uhgın, uə kəpə? !Əuəh! ?Mautol təuvir kəm təmah min kəni məutasəkəhruiin pik itəmah min, uə kəpə? !Əuəh! ² Təuvir, pəh nətəligiən rəhatəmah tuva matol kətiəh; kəni motolkeikei itəmah min; kəni mautol pəti uək e nətəligiən kətiəh mine nikin təuvir. Konu, nəmə nautol natimnati min əha, in otol nīkik tagiən pik agin. ³ E noliən kətiəh əmə, sotoliən nati məmə itəmah nəkotəuvir motapirəkis itəmah min nəuvein, kəni sotoliən nati kəti məmə nəkotəfəri aru itəmah lan. Mətəu otosiahu aru itəmah, kəni otətəlig pik e təmah min nəuvein tapirəkis itəmah əmə. ⁴ Kəni otasiru e təmah min e nəmiəgəhiən rəhatəmah. Təsəuviriən məmə suah kəti tateh aru əmə rəhan nəmiəgəhiən.

⁵ Rəhatəmah nətəligiən otəkeikei məhmen e nətəligiən rəha Kristo Iesu iətəm tol lanu lan: ⁶ Kristo in təhmen əmə e Uhgın

mətəu in təməsalkutiən məmə in otaskəlim nepətiən rəha Uhgın,

⁷ mətəu təməpəh rəhan nepətiən, kəni təmuva məhmen e ioluək əmə kəti, kəni təmair e nəhue niftəni muva iətəmimi əmə kəti.

⁸ Kəni nian in iətəmi kəti, nīpətin təhmen əmə e tah, in təmosiahu aru in, mol nəuia Tatə Uhgın e natimnati rəfin muva mətəuarus mimis. Kəni kəmol aulis in e nimisiən e nigə kəməluau.

⁹ Mətəu-inu təmol lanəha, Uhgın təmləfəri agin in, kəni məfən nərgin kəm in iətəm tapirəkis nərgin min rəfin,

¹⁰ məmə e nərgi Iesu, natimnati rəfin iətəm kəutəmiəgəh ikin min rəfin e neai, mine nəhue niftəni, mine niki niftəni ləhtəni u ikin nətəmi kəməhmis ikin, okotasiəulim motəfən nisaiəni kəm in,

¹¹ kəni ilah rəfin okotəni pətigəm məmə Iesu Kristo in İərməniğ. Kəni noliən əha tətəfən nisaiəni kəm Tatə Uhgın.

Itəmah nəkotəhmen e nəhəgəhəgiən

¹² Rəhak nətəmimi min iətəm iəkolkeikei pik, nian kitah kəməutan, itəmah nəmautol nəuiak nian min rəfin. Kəni rəueiu, mətəu-inu iətətiğ isəu o təmah, itəmah aru nəkotəkeikei məutalkut pik təhmin məmə nəkotol nəuiak e natimnati min u: mətəu-inu nīnotəhrun rəkis noliən əha rəha Kristo, otalkut əskasik o nītəu-pəniən suaru rəha nosmiəgəhiən. Otītəu=pən suaru əha e nəhmti Uhgın motərəmrumin motəgin.

¹³ Kəni otītəu=pən suaru əha mətəu Uhgın tatol uək e nəmiəgəhiən rəhatəmah məmə onəkotolkeikei məmə nəkotol nəuiən, kəni tətəfinə nəsanəniən kəm təmah məmə onəkotol pəhriən nəuiən.

¹⁴ E natimnati rəfin iətəm nautol, sotəgahti-əghatiən ohni, kəni məsotorgəhuiən itəmah min ohni ¹⁵ məmə nəmiəgəhiən rəhatəmah otəhruahru vivi, kəni kəseh-pəniən nərahien kəti lan, kəni itəmah nenəti Uhgın nətəm noliən ekəu-ekəu tikə e təmah, nian nəutətiğ e nəlugi nətəm kotekəu-ekəu, iapinəpu min. Kəni itəmah nəkotəgəhəg təhmen e məhau min e nəhue niftəni, ¹⁶ nəutaskəlim vivi nəghatiən e nəmiəgəhiən. Kəni otol natimnati ərəfin məmə nian Kristo tuva min, kəni iəkəfəri o təmah kəni oiəkəhrun məmə iəsaiu əpnəpiniən, nəhgik təsikəiən o nati əpnəpin əmə. ¹⁷ Noliən rəhatəmah rəha nəhatətəiən e Uhgın təhmen e sakrifais* kəti kəm Uhgın. Nəmə iəkimis, kəni muva məhmen e sakrifais e wain iətəm katiuvi=pən ilau sakrifais rəhatəmah. Mətəu nati əpnəpin əmə, nīkik tagiən əmə kitah min itəmah. ¹⁸ Kəni e noliən kətiəh əmə, nikitəmah təkəikei magiən kitah min itəmah.

Timoti mine Epafrotaetəs

2:4 1Kor 10:24   2:6 Jon 1:1-2; 17:5   2:7 Jon 1:14; 2Kor 8:9   2:8 Hip 5:8; 12:2   2:9 Uək 2:33; Efəs 1:20-21; Hip 1:3-4   2:10 Rom 14:11   2:11 Rom 10:9   2:16 Dan 12:3; Fil 1:10; 1Təs 2:19   * 2:17 Nian tərət nətəm Isrel kotoh nati miəgəh min məutuvan e nigəm əpəha e Nīmə Rəha Uhgın məmə okotəfaki. Nian nəuvein katiuvi=pən wain o nəhu e nati miəgəh iətəm nigəm tatus təhmen e nəfəniən kəm Uhgın.   2:18 Fil 3:1; 4:4

¹⁹ Nəmə İərməniğ İesu tegəhan, iəkolkeikei məmə iəkahli=pinə Timoti tuvna meruh itəmah məmə nian iəkətəu nanusiən e təmah, iəu min, nīkik otagiən. ²⁰ Suah kəti tikə min u ikinu rəhan nətəligiən təhmen e rəha Timoti, iətəm nīkin təhti pik itəmah. ²¹ Nətəmi pisin pisin kəutətəlig aru e uək min rəhalah, məsotətəligiən e uək rəha İesu Kristo.

²² Mətəu itəmah nəkotəhrun məmə nian rəfin Timoti tatol əhro uək rəha Uhgın lanu, kəni rəhan uək in təuvir, kəni təhmen e suakəku tatol uək ilau rəhan tatə, in təmasiru lak e uək rəha nanusiən təuvir. ²³ Mətəu-inu o nati əha, nīkik tətəhti məmə nian oikəhrun məmə rəhak natigiən otəhro lanu, oikəhli=pinə uəhai əmə tuvən meh itəmah, ²⁴ kəni iətəhatətə e İərməniğ məmə otəsuvəhiən iəu min iəkuvnə meh itəmah.

²⁵ Mətəu nīkik təhti məmə oikəkeikei mahli=pinə Epafrotaetəs titəlig=pinə meh itəmah. In piak iətəm iətiəuva kətiəh matuol uək kətiəh, kəni mətuəluagin e nəluəginin kətiəh rəha Uhgın. Aupən, nəmotahli=pa e nərgitəmah məmə otuva məni pətəgəm kəm iəu nanusiən rəhatəmah, kəni məmə otasiru lak. ²⁶ Mətəu rəueiu, in tolkeikei pik məmə oteruh rəfin itəmah, kəni mətətəu tərəh pik mətəu-inu itəmah ninotətəu rəkis məmə in tatimis.† ²⁷ Pəhriən, in təmatimis pik, iuəkir əmə timis. Mətəu Uhgın təmasək əhruin pik in. Kəni masək əhruin min iəu, nian təmol vivi in e nīmisiən rəhan. Mətəu nəmə təmimis pəhriən, otol nīkik titəgət pik. ²⁸ Mətəu-inu Uhgın təmol vivi in, kəni nīkik tagiən pik o nahli-pinəiən məmə nīkitəmah otagiən nian onəkoteruh, kəni məmə iəu iəkalu lan nīkik təsəhti minin nīmisiən əha təmos. ²⁹ Nīkitəmah otəkeikei magiən məmə onəkoteruh min, təhmen məmə in piatəmah kəti e İərməniğ. Kəni otəfən nisaiən kəm nətəmi kotəhmen əmə lan, ³⁰ mətəu-inu iuəkir in timis o uək rəha Kristo, məsəginin o rəhan nəmiəgəhiən e nian əskasik min məmə in otasiru lak nian rəhatəmah suaru tikə o nasiruiən.

3

Suaru pəhriən o nosiən noliən əhruahru

¹ Rəhak min nətəmini iətəm iəkolkeikei pik, pəh iəkəni nīpilga nəghatiən nəuvetin min. Otagiən o İərməniğ. Kəni iəkəti min əmə nəghatiən kətiəh iətəm iəmətəi kəm təmah aupən, mətəu səniəmə in nati tiəkis ohniəu, kəni in otasiru e təmah mahtipəsəg e təmah o nəghatiən eiə min.

² Rəueiu, iətəni kəm təmah məmə, !Onətətəu itəmah o nətəmi u kəutəni məmə okəkeikei kəhgi=pən suah kəti məmə in otəhruahru e nəhmti Uhgın! !Nətəligiən rəhalah tərəh! !İlah kəutuh məutərəkın əmə nəman! !İlah kotəhmen e kuri arpın min!* ³ Mətəu kitah u nenəti Uhgın pəhriən min iətəm in təməti rəkis noliən tərəh min e nīkitah, kəni Narmin Rəha Uhgın tatol məmə kitah kotəhrun nəfakiən kəm Uhgın e rəhatah nəmiəgəhiən. Kəni kitah okotəfəri pik itah o Kristo İesu kəni moutarəriə əmə lan, mətəu səniəmə in nati kəti iətəm kitah aru kəmotol e nīpətəh o nosmiəgəhiən itah. ⁴ Mətəu aupən, rəhak natimnati lanəha iətəm iəmətarəriə lan o nosmiəgəhiən iəu, nətəm İsrəl kəmotakil məmə ilah kotəuvir agın.

Kəni nəmə suah kəti nīkin təhti məmə təhrun narəriəiən əmə e natimnati tol lanəha, mətəu rəhak natimnati kotol lanəha tapirəkis agın. ⁵ Tīpik min ilah nətəm İsrəl əhruahru, kəni iəmsipən e nəuaniləuis rəha Benjəmin. Nian iəmos nian eit əhruahru, kəni kəhgi=pən iəu.† Nəmə kəni nətəm İsrəl əhruahru, mə iəu kəti u! Aupən, iəu Farəsi kəti, kəni iəmatitəu=pən vivi Lou. ⁶ İəmolkeikei pik məmə nəfakiən kəm Uhgın in təhruahru agın, tol lanəha, iəmol nərahin kəm nətəm kəutəhatətə e İesu. Mətəu-inu e rəhak

2:21 2Tim 4:10   2:25 Fil 4:18   † 2:26 Məta Epafrotaetəs təmətəu tərəh mətəu-inu

təsəlkeikeiən məmə nīkilah otahmə ohni o rəhan nīmisiən. * 3:2 Nətəmini nəuvein rəha İsrəl kəmətəgətun nīməfaki məmə okəkeikei kəhgi=pən suah kəti, kəni in təkeikei mītəu=pən Lou rəha nətəm İsrəl məmə in otəhruahru e nəhmti Uhgın. Mətəu Pol təsəlkeikeiən ilah mətəu ilah kəuteiə məutərəkın nəhatətəiən rəha nīməfaki. Nətəmi min əha kotəhmen e kuri arpın min u kautol nərahin. 3:3 Rom 2:29   3:4 Uək 22:3 † 3:5 Lou rəha nətəm İsrəl tətəni məmə nian iəpəou iərman tinos nian eit əhruahru, kəni okəkeikei kəhgi=pən in. 3:5 Luk 1:59; Uək 23:6; 2Kor 11:22

nətəligiən, ilah kəmotol nəfakiən kəm Uhgın tamikmik.[‡] Kəməseh=paiən nati tərəh kəti mine e nəmiəgəhiən rəhak mətəu-inu iəmitəu=pən rəfin lou min rəha nati Isrel.

⁷ Mətəu natimnati min rəfin əha iətəm iəmətarəriə e lah aupən, kəni nikik təhti ilah kotəuvir pik agin, mətəu rəueiu əha iateruh məmə ilah nati ərnapin əmə mətəu-inu inəhrun nati iətəm Kristo təmol. ⁸ Mətəu təsolien naunun əha ikin əha. Kəni rəueiu iətakil məmə natimnati rəfin agin, ilah nati ərnapin əmə mətəu-inu iateruh nati kəti iətəm in təuvir pik agin, məmə iəkəhrun Kristo Iesu, Iərməniğ rəhak. Iəməpəh rəfin ilah o Iesu. Iətakil ilah təhmen e nimənəriək məmə iəkəhrun vivi Kristo, ⁹ kəni məmə iəkuol kətiəh itimlau min. Kəni nəmə iəu aru iətalkut məmə iəkitəu=pən Lou, kəni Uhgın təseruhiən iəu məmə iəkəhruahru. Mətəu nəmə iətəhatətə əmə e Kristo, kəni in tateruh iəu məmə iəkəhruahru. Uhgın tatol əmə iəu iətəmi əhruahru e nəhatətiən rəhak.

¹⁰ Iəkolkeikei məmə iəkəhrun təhmin min Kristo, mine nəsanəniən iətəm Uhgın təmol in təmiəgəh min e nimisiən. Kəni iəkolkeikei məmə iəkuva iuəkir ohni nian iəkətəu nahməiən təhmen e nahməiən iətəm in təmətəu. Kəni iəkolkeikei məmə iəkuva məhmen lan e nimisiən rəhan, ¹¹ kəni e suaru əha, iəkəhrun nələhu-pəniən əskasik rəhak nətəligiən lan məmə, iəu min, Uhgın otol iəkəmiəgəh min.

Pol təmalkut əskasik məmə in otəhrun təhmin Kristo

¹² Iəsəniən məmə inos rəkis natimnati min əha, kəni məmə e nəmiəgəhiən rəhak əha rəueiu, iəu iəkəhruahru vivi. Kəpə. Mətəu iəmitəu mətalkut pik məmə iəkos maskəlim natimnati min əha rəhak, mətəu-inu Kristo Iesu təmitəu iəu kəni maskəlim tiəkis. Mol iəu rəhan, məmə iəkos natimnati min əha. ¹³ Piak min, iəsəniən məmə inos rəkis natimnati min əha. Kəpə. Mətəu iəu iəkəhmen e suah kəti tətaiu e naiuiən kəti, kəni nati kətiəh əmə iətəm iətalkut ohni, məmə iəkalu e natimnati e nəmtahk, mətalkut pik matos nəmnəhagiən o nati iətəm tətəməhli aupən lak, ¹⁴ kəni təhmen e suah kəti iətəm tətaiu məmə otəupən mos nətəouiən, kəni iəu iətəu o nosiən nəua nalkutiən rəhak. Kəni nəua nalkutiən əha in nəmiəgəhiən vi e Kristo Iesu iətəm Uhgın təmauin lak məmə iəkos.

¹⁵ Kəni kitah rəfin nətəm kinotəskasik rəkis e nəmiəgəhiən rəhatah, okotəkeikei motəskəlim nətəligiən min əha. Mətəu nəmə itəmah nəuvein nətəligiən rəhatəmah tol pişin e nati u, pəh Uhgın otol tagəhag kəm təmah nətəligiən iətəm təhruahru. ¹⁶ Mətəu nati agin ko məmə kotohtəu=pən suaru iətəm kinotəhrun rəkis.

¹⁷ Piak min, əhuva kətiəh məutohtəu=pən nime iə nəhlkək, iətəm iəu inol rəkis nəkotəruh, kəni motəruh mətig nətəm kəutohtəu=pən nime iə nəhlkitimah. ¹⁸ Otitəu=pən nime iə nəhlkitimah mətəu-inu inəni=pinə rəkis kəm təmah nian tepət, kəni rəueiu nəhu nəhmtək tətaiu ohni məmə, nətəmi iə tepət rəhalah naliuəkiən tətəgətun məmə ilah tikim iə min rəha nanusiən təuvir rəha Kristo məmə in təmimi e niği kəməluau. ¹⁹ Uhgın otərəkin ilah. Kautətəlig pik əmə e natimnati min tərəh u nikilah tolkeikei. Kəni natimnati min əha, in uhgın rəhalah, kəni məutəfəri ilah o noliən natimnati iətəmi tol naulisiən, kəni motəfəri ilah o natimnati rəha nəhue niiftəni.

²⁰ Mətəu kitah nətəmi rəha negəu e neai, kəutəhtahnin Iosmiəgəh iətəm otsipən e negəu e neai, u Iərməniğ Iesu Kristo. ²¹ Kəni in otəuhlin niptətitah əpəou rəha nəhue niiftəni u, kəni mol təhmen e rəha Kristo nian təməmiəgəh e nimisiən. In otol lanəha e nəsanəniən rəhan iətəm otələhu=pən natimnati rəfin e rəhan narməniğiən.

4

¹ Tol lanəha, rəhak min, otəhtul əskasik lankonu lan e Iərməniğ. Iəkolkeikei itəmah kəni molkeikei pik məmə iəkəruh min itəmah. Rəhak min nətəmi iə, nəmiəgəhiən rəhatəmah iətəm təhruahru tatol nikik tətəgiən, kəni itəmah nəua nalkutiən rəhak iətəm təuvir agin.

[‡] 3:6 Aupən Pol nikin təhti məmə Iesu Kristo in iəiuə kəti, kəni tol lanəha, Pol təmol nərahien kəm niməfaki. Afin-to Uək 8:3; 22:4; 26:9-11. 3:6 Uək 8:3 3:7 Mat 13:44-46
3:9 Rom 3:21-22 3:10 Rom 6:3-5; 8:17 3:12 1Tim 6:12,19 3:14 1Kor 9:24 3:15 1Kor 2:6 3:17 1Kor 4:16 3:19 Rom 16:18 3:20 Efəs 2:6,19 3:21 1Kor 15:28,42-53 4:1 1Təs 2:19-20

Pol tēmāfəri
nətəligiən rəhalah

² Iuotia mine Sintike, iəkəni=pinə əskasik kəm təlau məmə nəkuəpəh nolian u məmə nəsuetəligiən e təlau min, mətəu-inu İərməniğ rəhatəlau pəti.

³ Əuəh, kəni ik min,* iətəm kilau min ik kəmuol uək nuvəh rəkis, iəkolkeikei məmə nəkasiru e pəta mil u, mətəu-inu iəmol pik uək itimahal mil lau. Kəmuasiru lak mətəuəni pətiğəm nanusiən təuvir rəha İesu Kristo, itimah Klemən mine piak min nəuvein min iətəm kəmotasiru e uək. Uhgın təmətei nərgilah e nauəuə rəha nəmiəğəhiən.

⁴ Otagiən o İərməniğ nian rəfin. !Kəni iəkəni min, otagiən! ⁵ Otol kəm nətəmimi məmə okoteruh məmə itəmah nətəmi rəhatəmah nətəligiən timətiğ. Kəni məsotaluiən məmə otəsuvəhiən İərməniğ titəliğ=pa min. ⁶ Nikitəmah təsəhti pikien natimnati min, nati əpnapin in nati asoli uə nati əkəku əmə, mətəu e natimnati min rəfin, otəfaki=pən əmə kəm Uhgın o nati itəmah nəkotolkeikei. Kəni nian nəkotəfaki motətapuəh ohni, motəni kəm in məmə nikitəmah tagiən o rəhan nəuviriən. ⁷ Kəni Uhgın otəfinə kəm təmah nəməlinuiən iətəm iahgin pik tapirəkis nəhruniən rəfin rəha nətəmimi. Kəni nəməlinuiən əha otərməniğ vivi e nikitəmah mine nətəligiən rəhatəmah mətəu-inu nəutəhatətə e Kristo İesu.

⁸ Kəni rəueiu piak min, otətəliğ e natimnati min iətəm tol nipiəhriənən, iətəm tətəskəlim nisiəiən, iətəm təhruahru, iətəm nolian tərəh tikə lan, iətəm kitah kotolkeikei, iətəm nərgilah kotəuvir, iətəm kotəuvir pik, iətəm nətəmimi kəutəni-vivi. Otətəliğ e natimnati min əha. ⁹ Otol nati nak iətəm iəməğətun itəmah lan, iətəm nəmotos e nəmiəğəhiən rəhatəmah, kəni otol min nati nak iətəm iəu iəməni, kəni otol nati nak nəmotəh=pa lak. Nian nəkotol lanəha, kəni Uhgın iətəm tətəfinə nəməlinuiən kəm təmah, otətan itəmah min e nian min rəfin.

Pol nikiin tagiən
o nasiruiən rəhalah

¹⁰ Nikiik tagiən iətəni-vivi İərməniğ mətəu-inu nuvəh nəuətin nəməsotasiruiən lak, mətəu əha rəueiu nikitəmah təhti min iəu. Nipiəhriənən nəməutətəliğ pik lak, mətəu suaru tikə məmə nəkotasiru lak. ¹¹ İəsəniən nati u mətəu-inu natimnati iətəm iəu iəkolkeikei tikə ohniəu, kəpə. Mətəu-inu rəueiu iəkəhrun suaru məmə nikiik tagiən əmə nian rəfin, nati əpnapin rəhak natigiən in təuvir uə tərəh. ¹² İəkəhrun suaru rəha nagiənən nəmə rəhak natimnati tikə, uə nəmə rəhak natimnati tepət. İnəhrun rəkis suaru oneuən əha e nian rəfin, nəmə nəğək nauəniən tepət uə təkəku əmə, nəmə rəhak nautə tepət uə təkəku əmə. ¹³ Mətəu-inu Kristo tətəfa rəhan nəsanəniən kəm iəu, kəni iəkəhrun naliuəkiən e nəuviriən uə nərahien.

¹⁴ Mətəu itəmah nəmotol nolian təuvir nian nəmotasiru lak e nərahien iətəm iəmatig lan. ¹⁵ Nipiəhriənən, itəmah nətəm Filipai ninotəhrun rəkis məmə nian nəmotətuəuin mətətuə nanusiən təuvir e İesu Kristo, nian iəmiət imatəmah ikin Masetonia, itəmah əmə u nəmotasiru lak e məni. Niməfaki kəti min tikə iətəm təməfa natimnati nəuvein kəm iəu. ¹⁶ Kəni nian iəmuəvən iuəkir əmə, e taun Təsalonaikə, mətətiğ əpəha ikin, nəmotahli=pa min məni kəm iəu, kəni səniəmə mau kətiəh əmə. ¹⁷ Səniəmə iətəsal e məni məmə nəkotəfa kəm iəu, mətəu iəkolkeikei məmə Uhgın oteruh nəuviriən əha kəni mətəu itəmah lan.

¹⁸ İəmos rəfin məni iətəm nəmotahli=pa kəm iəu, kəni in təhmen mapirəkis, mətəu nian Epafrotəetəs təmos natimnati min u muva kəm iəu, rəueiu rəhak natimnati rəfin tepət. İtəmah nəmotəfən nati kəti kəm Uhgın təhmen e sakrifais iətəm nəmiəvin təuvir. İn tatos əmə, nikiin tətəgiən ohni.

¹⁹ Kəni Uhgın rəhak in otəfinə kəm təmah natimnati rəfin iətəm təhruahru o nəmiəğəhiən rəhatəmah. Kəni rəhan rəfin nəfəniən kəutsipən e rəhan nautə tepət təuvir, kəni məutsipən e Kristo İesu.

* ^{4:3} Kərruru məmə iətəmi pəh u. Məta ioluək əha kəti rəha Pol, təhmen e Timoti uə Sailəs uə Luk uə suah kəti min. ^{4:3} Luk 10:20 ^{4:5} Hip 10:25; Jem 5:8-9 ^{4:6} Mat 6:25-34; Kol 4:2 ^{4:7} Aes 26:3; Jon 14:27; Kol 3:15 ^{4:9} Rom 16:20 ^{4:13} 2Kor 12:10 ^{4:15} 2Kor 11:9

²⁰ Pəh nətəmimi rəfin okotisiai Uhgın Tatə rəhatah tətuvən mətəvən naunun tikə. Əuəh.

Naunun nəghatiən rəha Pol

²¹ İətəni təuvir kəm təmah rəfin iətəm nəutəhatətə e Kristo İesu. Piatah min, itimah milah u ikinu kəutəni min təuvir kəm təmah. ²² Nətəmimi min rəfin iətəm kəutəhatətə e Kristo İesu, kəutəni=pinə təuvir kəm təmah, kəni ilah min əpəha e nimə rəha Sisə kəutəni təuvir pik kəm təmah.

²³ Pəh İərmənig İesu Kristo otətuati e rəhan nəuviriən kəm təmah rəfin.

Kolosi

Nauæuæ iætəm Pol tæmætei tuvən kəm nəfaki mīn ikin Kolosi

Nəghatīən ækuækir rəha nauæuæ u Kolosi

?Pəh tæmætei nauæuæ u? Aposil Pol tæmætei nauæuæ u.

?Tæmætei tatuvən kəm pəh? Tæmætei tatuvən kəm nimæfaki əpəha Kolosi, taun asoli kəti əpəha nītəni asoli Esia.

?Natigīən təhro lanu nian tæmætei? Kətəni məmæ nəmə təhro Epafra tæmætuəuin nimæfaki əha Kolosi. Pol tæsuvənīən meruh nimæfaki əha, mətəu nəgətuən eiua nəuvein kəməhuva e nimæfaki. Kəutəni məmæ okotəkēkei motohtəu=pən suaru nəuvein rəha nətua kəmīən rəha nauənīən mīne nəmnīmīən, kəni motæfaki kəm nagelo mīn, mautəni məmæ Kristo in səniəmæ ilis pīk. Kautəni məmæ kautos nəhrunīən nəuvein iætəm kəutəhluaig, mautəni məmæ nəhrunīən mīne nolīən rəha iætəmīmi in nati kəti iætəm tēpət pīk.

?Tæmætei nauæuæ u o nak? Pol tæmætei nauæuæ u məmæ otætei rəkis nəgətuənīən eiua mīn iætəm kəutatig e nimæfaki. Molkeikei məmæ otəni pətigəm məmæ Kristo in ilis tapirəkis natimnati rəfin, kəni nəfaki mīn okəsotarəriə e nəgətuənīən eiua mīn əha, mətəu-inu ilah nati əpnəpīn əmə.

Pol tæmætuəuin rəhan nəghatīən

¹ Iəu Pol, u iəu aposil kəti rəha Kristo Iesu, iætəm Uhgīn tæmītəpīn rəkis iəu. Itimlau piatah Timoti iətuatig, ² kəni nikitimlau tətəgiən məmæ iəkuəghati kəm təmah e nauæuæ u, iætəm iətuətei mətua hli=pīnə kəm təmah nətəmīmi rəha Uhgīn əpəha Kolosi, inu piak mīn mīne nəuvīnik mīn e Kristo iætəm nətəhatətə əskasik lan. Itimlau iətuəfaki məmæ nəuvīriən mīne nəməlinuīən rəha Uhgīn Tatə rəhatah in otəkēkei mətətig o təmah.

Pol təmāni-vivi Uhgīn o nətəm Kolosi

³ Nian iəkəutæfaki o təmah kəm Uhgīn u tatə rəha Iərmənig Iesu Kristo, kəni nian rəfin iəutəni tagkiu kəm in o rəhan uək e nəmiəgəhīən rəhatəmah, ⁴ mətəu-inu itimah iəmotətəu məmæ rəhatəmah nəhatətəiən təkaskik ohni mīne nolkeikeiən rəhatəmah tatuvən o nətəmīmi nətəm kəutæfaki. ⁵ Nəhatətəiən mīne nolkeikeiən rəhatəmah tol lanu lan mətəu itəmah nəkotəhrun vivi e nikitəmah məmæ Uhgīn otəfinə kəm təmah nati nak iætəm təmol əpenə-penə lan əpəha ilis e negəu e neai. Nəmotətəu rəkis natimnati mīn əha e nəghatīən pəhriən, inu nanusiən təuvir rəha Iesu Kristo.

⁶ Ikin mīn rəfin e nəhue nītəni mīn, nətəmīmi kəutəni pətigəmīən nanusiən təuvir, kəni tətəuə e nəuan mateviə matol vivi nəmiəgəhīən rəha nətəmīmi tēpət. Tol əmə məmæ inu nian itəmah nəmotətəu motəhrun nīpəhriənīən əha e nəuvīriən rəha Uhgīn, kəni tateviə mīn matəuə e rəhatəmah nəmiəgəhīən. ⁷ Inu suah u Epafra, tinəni rəkis nəghatīən u kəm təmah. In iætəmīmi təuvir kəti iætəm in slef kəti rəha Kristo itimlau mīn iætəm tatos rəhatimlau nəghatīən. In iætəmīmi kəti tətəhtul əskasik o nolīən uək rəha Kristo, kəni mətəsīru e təmah. ⁸ In təmāni kəm timlau nolkeikeiən rəhatəmah iætəm Nərmīn Rəha Uhgīn təməfinə kəm təmah, kəni nautolkeikei nətəmīmi lan.

⁹ Tol lanu, nian itimah iəmotətəu nanusiən əha, kəni iəutæfaki e nian rəfin o təmah. Iəutəpuəh o Uhgīn məmæ in otətəlmin itəmah e rəhan nətəligīən mīne neinatigīən pəh nəkotəhrun vivi rəfin nəuian.

¹⁰ Iəutæfaki lanu məmæ naliuəkīən rəhatəmah otəfən nisīaiən kəm Uhgīn pəh tol nīkin tətəgiən ohni, kəni məmæ rəhatəmah nəmiəgəhīən otəuə e nəuan iætəm təuvir o uək rəfin rəha Uhgīn iætəm nautol. Pəh Uhgīn otəsīru e təmah məmæ nəkotəhrun vivi in.

¹¹ Iəutæfaki məmæ nəsanənīən asoli rəha Uhgīn otol itəmah nəkotəsənən e nian nərahīən otuva. Pəh onəutəhtul əskasik kəni nətəligīən rəhatəmah təfəməh, kəni nagīənīən tətətig e təmah, ¹² kəni nəkotəni kəm Tatə Uhgīn məmæ nikitəmah tətəgiən o

natimnati iætəm təmöl. In təmöl itəmäh näkotəhruahru, mämə näkotəhrun nosiən nautə rəha Uhgın iætəm otəpanuva. Onəkotos rəhatəmäh nautə təhmen e nətəmimi rəfin iætəm kəutəfaki mautiluak e nəhagəhagiən rəha Uhgın.

¹³ Kəni Uhgın təmöl lanəha nian in təmos rəkis itah e narməniğiən rəha napinəpuian, minol itah kinəhuva e narməniğiən rəha Nətin iætəm in tolkeikei pik. ¹⁴ Nətin təmos nimeitah, mos nalpinian rəhatah, kəni mitis itah e nalpinian rəha təfagə, inəha təmafəl itah e təfagə təräh min rəhatah.

Kristo in ilis tapirəkis natimnati rəfin

¹⁵ Nəti Uhgın iætəm nətəmimi kəmoteruh, in təhmen=pən əmə e rəhan tatə iætəm nətəmimi kəsotehiən.

Aupən aupən agın, nian niftəni mine neai mine natimnati min rəfin kəmautohkə əhanəh, mətəu Nətin, in təmaupən matig rəkis. Kəni tol=pən in, in ilis tətarməniği e natimnati min rəfin u. ¹⁶ In ilis mətəu-inu in təmöl natimnati min rəfin e nəhue niftəni u, mine neai, natimnati iætəm kateh ilah uə kəsehiən ilah, u nagelo min, mine iərmis min, mine narmin təräh min, mine iərməniği min rəfin. Kəni in təmöl natimnati min rəfin u mämə rəhan.

¹⁷ Kəni in təmaupən matig rəkis e natimnati min rəfin. Kəni natimnati min rəfin kəutatig mətəu-inu nəsanəniən rəhan tətəskəlīm ilah.

¹⁸ Kəni in əmə tətəhtul aupən o niməfaki, kəni niməfaki in tatol uək təhmen=pən e nipətin, kəni in rəhn-kapə.

Kəni in nəukəti niməfaki, inəha in iətəmi iætəm in təmaupən məmiəgəh itulin e nımisiən. Tol lanəha, in ilis e natimnati min rəfin.

¹⁹ Uhgın nikin tagiən mämə e nətəliğiən rəhan, nəmiəgəhiən mine nəsanəniən rəfin rəhan tətətig əmə e Kristo, kəni tol lanəha Kristo in ilis e natimnati min rəfin.

²⁰ Kəni e Kristo, Uhgın təmələhu nəməlinuiən nian nira Kristo təmaiu e niği kəməluau, kəni nətəmimi, mine nati miəgəh min, mine nagelo min, mine iərmis min, mine natimnati min rəfin kəməhuva motuhapumin ilah min e Narməniğiən Rəha Uhgın.

E Kristo əmə Uhgın təmöl natimnati min əha.

²¹ Aupən ikin, itəmäh nəməutan isəu o Uhgın, kəni itəmäh tikimir min rəhan e nətəliğiən rəhatəmäh, kəni nəmautol təfagə təräh. ²² Mətəu rəueiu əha, Uhgın təmöl mämə itəmäh nəməhuva motol kətiəh e təmäh min e nımisiən rəha Kristo u nipətin təməhkul e niği kəməluau. Uhgın təmöl lanəha mämə otos itəmäh nəkəhuva iuəkir ohni, kəni məutəhruahru e nəhmtin, kəni rəhatəmäh nolian təräh min tikə, kəni Uhgın otəseruhiən nipəgnəmtin təräh kəti e təmäh mətəu näkotəpiə. ²³ Natimnati min u tol lanəha nəmə itəmäh nəutəhtul əskasik e rəhatəmäh nəhatətəiən e Iesu. Nəmotətəu nanusiən təuvir iætəm tətəgətun natimnati iætəm Uhgın otol kəm təmäh əpəha e negəu e neai, kəni rəhatəmäh nətəliğiən otəkeikei matəhtul əskasik e natimnati min əha. Nanusiən təuvir u, iætəm nəmautətəu rəkis, kəmətanus pətigəm ikin min e nitəni min, kəni iəu Pol, Uhgın təmauin lak mämə iətəni pətigəm nanusiən təuvir əha.

Pol tatol uək rəha niməfaki

²⁴ Nənik tagiən mämə iəkətəu nahməiən e nipətik o rəhatəmäh nəhatətəiən. Kristo təmətəu nahməiən e nipətin mämə niməfaki otair. Kəni e suaru kətiəh əmə, iəu min iətətəu nahməiən e nipətik o nipəti Kristo, u inu in niməfaki, mämə oteviə məskasik. Kəni tol lanu, uək iætəm Iesu təmətuəuin, iəkolkeikei mämə iəkəsiro e uək rəha Iesu o niməfaki, kəni mətətəu nəməhiən ohni. ²⁵ Uhgın əmə təmləfəri iəu mämə iəkol uək e niməfaki rəhan. Rəueiu əha, iəkəhrun nasiruiən e təmäh e uək iætəm Uhgın təmələhu=pən e nəhlmək. Rəhak uək mämə iətəni pətigəm nəghatiən min rəfin rəha Uhgın pəh näkotəhrun vivi, ²⁶ nəghatiən əha in nəlpəkəuiən oneuən rəha Uhgın iætəm

1:13 Luk 22:53; Efəs 2:2
Efəs 1:22-23; Nəh 1:5

1:14 Efəs 1:7
1:19 Kol 2:9

1:15 Jon 1:18; 2Kor 4:4
1:20 Efəs 1:10

1:17 Jon 1:1; 8:58
1:21 Rom 5:10; Efəs 2:12

1:18 Uək 26:23;
1:22 Rom 5:10;

Efəs 5:27

tämätähluaig o nätämimi räfin aupən ikın, mätəu rəueiu əha Uhgın tınitis nıpətın kəm rəhan mın nätämimi.

²⁷ Kəni Uhgın nıkin tagiən əmə məmə otəni pətigəm natimnati təuvir mın rəha İesu kəm təmah, nätəm Nanıhlua* mın u kəsəniə məmə itəmah nätəm İsrəl, məmə onəkotəhrun mın. Nəlpəkaiuən oneuən iätəm təuvir rəha Uhgın, tol lanəha, Kristo təmos nikitəmah, kəni nəkotəhrun motəhatətə lan məmə onəkotos rəhan nəuviriən iätəm təuvir agın u əpəha e negəu e neai.

²⁸ Kəni itəmah iəutəni pətigəm Kristo kəm nätämimi räfin. Kəni iəutəni əskasik məutəhgi-pəri nıkilah lan, kəni məutəgətun ilah e neinatigiən təuvir, məmə ilah kəhuva nəfaki mın iätəm kəutəhtul əskasik e rəhalah nəhatətəiən e Kristo. ²⁹ İatol uək əskasik o nati əha, kəni nian räfin iatol uək əskasik pik e nəsanəniən asoli rəha Kristo iätəm tatol uək e nəmiəgəhiən rəhak.

2

Nəkotəkeiki mətəhatətə əskasik e İesu

¹ İəkolkeiki məmə nəkotəhrun məmə iəu iatol uək əskasik agın o təmah nätəm Kolosi, mine nätəm Laotisiə, mine nəuvein mın nätəm kəutəfaki mətəu iəsehien ilah. ² İatol uək lanu o nəfəriən nətəligiən rəhatəmah räfin, kəni məmə nikitəmah räfin otəsanən. İəkolkeiki məmə itəmah onəkotolkeiki itəmah mın, kəni tol lanəha, onəkəhuva kətiəh e nətəligiən mine nıkin. İatol uək o təmah məmə onəkotəhrun vivi motəhrun räfin nəghatiən pəhriən rəha Uhgın iätəm aupən təmätəhluaig mətəu rəueiu tınıetiğəm=pa. Kəni nəlpəkaiuən oneuən əha, in Kristo, ³ iätəm Uhgın təmoriarun neinatigiən mine nəhrunien təuvir mın räfin rəhan tətatiğ lan.

⁴ İəu iətəghati lanu kəm təmah o nasisiğien e nəghatiən eiua mın rəha nätämimi iätəm tətəhiən o niuvi rəkisiən rəhatəmah nətəligiən. ⁵ Tol mə iətatiğ pau isəu o təmah, mətəu nıki kətəti pik itəmah. Kəni nıki kətəti tagiən pik mətəu-inu iəmətəu məmə rəhatəmah nətəligiən kətiəh əmə, kəni itəmah nəutəhatətə əskasik əmə e Kristo.

Rəhatəmah nəmiəgəhiən otəkeiki mətatiğ əmə e Kristo.

⁶ Mətəu inko itəmah nəmotos Kristo İesu məmə in İərməniğ rəhatəmah, kəni onəkotəkeiki məutohtəu=pən əskasik in. ⁷ Otəskəlīm Kristo tiəkis təhmen e noki niği tətəiuaiu mələs niiftəni, kəni pəh rəhatəmah nəmiəgəhiən teviə məskasik lan. Pəh rəhatəmah nəhatətəiən otəkeiki meviə mətəskasik e nian räfin, nəhatətəiən inu kəməgətun itəmah lan aupən. Kəni nian räfin otəkeiki məutəni kəm Uhgın məmə nikitəmah təməri məriəuəh e nəğaniən o natimnati iätəm təmol o təmah.

⁸ Otətəu vivi itəmah məmə nätämimi kəsotəskəlimiən kəni məsotiuvi minien itəmah e nəgətuniən eiua mın rəhalah. Nəgətun eiua mın əha tatitəu=pən nətəligiən rəha nätämimi əmə mine nəukəti lou mın iätəm tətəghati e natimnati rəha niiftəni əmə. Nəghatiən mın əha tatsipən e nətəligiən əuas mın rəha nätämimi, mətəu kəsotsipəniən e Kristo.

⁹ Kəni Kristo in Uhgın. Kəni in təmuva mos nıpəti iätəmimi təhmen e tah, kəni natimnati räfin rəha Uhgın tətatiğ lan. ¹⁰ Kəni nian nəmotəhatətə e Kristo, kəni Uhgın in təməfən natimnati räfin rəha nəuviriən kəm təmah. Kəni Kristo tətərməniğ e nätämimi mine natimnati räfin u kəutərməniğ e nəhue niiftəni mine neai. ¹¹ Kəni nati kəti mın e Kristo. Nian itəmah nəmotəhatətə lan, kəni in təməhgi=pən itəmah. Mətəu səniəmə nəhgi-pəniən rəha nıpətın u nätämimi kautol, mətəu nəhgi-pəniən rəha nikitəmah iätəm İesu təmol. In təmətei rəkis nətəligiən mine nolien tərah mın e rəhatəmah nəmiəgəhiən. ¹² Kəni e nian kəməueiu itəmah e nəhu, in nəmtətiən kəti məmə nəmiəgəhiən aupən rəha təfəgə tərah rəhatəmah kəutohmis kəni katitənim ilah İesu. Kəni Uhgın təməmiəgəh mın itəmah e nəmiəgəhiən vi mın itəmah İesu, mətəu-inu nəməutəhatətə e nəsanəniən asoli rəha Uhgın iätəm təmol İesu təmiəgəh mın e nımisiən.

1:26 Rom 16:25-26; Efəs 3:2-9 * 1:27 Nanıhlua, İanıhlua — Afin-to e tiksınəri. 1:29 Efəs 3:7,20; Fil 4:13 2:3 1Kor 1:24,30 2:4 Rom 16:18 2:5 1Kor 5:3 2:7 Efəs 3:17 2:9 Jon 1:14,16 2:10 Efəs 1:21-22 2:11 Rom 2:29 2:12 Rom 6:4

¹³ Aupæn ikin, nian Uhgîn tæmæsætei rækis æhanæhian noliæn tærah min e nikitæmah, kæni e næhmtin, tæhmen mæmæ itæmah næmohmis rækis e noliæn tærah min æha.* Mætæu nian næmæhuva motol kætiæh itæmah Iesu, kæni Uhgîn tæmosmiægæh min itæmah min. Uhgîn tæmafæl rækis noliæn tærah min ræhatah malu lan. ¹⁴ Nian kitah kæmautol noliæn tærah, kæni kæmautæhti Lou ræha Mosis iætæm tætæni mæmæ okohmis o noliæn tærah min æha, kæni tatætu=pa nipægnæmti næghatiæn min kæm tah. Mætæu Uhgîn tæmæhti=pæn næghatiæn min æha e nigî kæmæluau, kæni næsanæniæn ræhalah tikæ. ¹⁵ E nigî kæmæluau æha, Kristo in tæmehpahu næsanæniæn ræha iærmænig min ræfin, kæni tæmærahkin nærmænigiæn ræha iærmis min tæhmen=pæn mæmæ in tæmehpahu ilah e næluaginien asoli kæti. Kæni ræueiu æha, in tæmol ræhan tikimir min kæmæhuva nati æpnæpin æmæ e næhmti nætæmimi.

Iesu tætarmanig e tæmah

¹⁶ Tol min lanæha, næsotætæligiæn e næghatiæn ræha nætæmimi nætæm kæutælæhu pæsig mæmæ næsotoliæn natimnati næuvein, mæsutunien nauæniæn kæti uæ mæsotæmnimien nænmimien kæti. Sotætæligiæn e næghatiæn ræhalah iætæm kæutæni mæmæ nækol natimnati min u e nian asim min, uæ e nian ræha mæuig vi min, uæ e nian ræha Sapæt. ¹⁷ Lou min u ræhalah æha kæutæghati lan, kæutægætun=pæn nipæhriænien kæti iætæm tætuva, mætæu nipæhriænien æha, in Kristo pisin æmæ.

¹⁸ Nætæmimi næuvein kæutæfæri pik mætæu-inu ilah kæutæni mæmæ kinauteruh næmæhlairien min næuvein iætæm nipætilah tatig. Ilah kæutæni kæm tæmah mæmæ nækotækeikei motol natimnati næuvein iætæm tætgætun mæmæ ræhatæmah nætæligiæn teiuaiu, kæni itæmah onækotækeikei mæutæfaki kæm nagelo min. Sotohtæu-pæniæn nætæligiæn ræhalah. Nætæligiæn min æha iætæmimi æmæ tatol. Kæni næmæ nækotohtæu=pæn næghatiæn ræhalah, itæmah onækotæmkaræpæn e ræhatæmah næmiægæhien. Mætæu nætæmi min æha kæutæfæri ilah o nati nipætin tikæ. ¹⁹ Nætæmi min æha kæsotaskælimien nægætunien pæhriæn ræha Kristo tiækis mæsotoliæn kætiæh ilah Kristo. Mætæu Iesu tæhmen=pæn mæmæ in ræhnkapæ nimæfaki konu nimæfaki in nipæti Kristo. E noliæn kætiæh min tæhmen=pæn e nipæti iætæmimi, u iætæm tatilpin ikin e næuanilæuis min tatuvæn e nikilkilin, kæni Kristo tatol min nati kætiæh e nimæfaki ræhan mæmæ nimæfaki otæskasik, kæni mateviæ e næmiægæhien vi iætæm Uhgîn tatol tæteviæ.

Næmotos næmiægæhien vi mætæu itæmah næmotol kætiæh e Kristo

²⁰ Nian næmotæhatæta e Kristo, in tæhmen mæmæ næmohmis itæmah min. Kæni mætæu-inu lou tæsuvaæn o iætæmimi iætæm tæmimis, kæni næukæti lou min iætæm tætgæhati e natimnati ræha næhue niftæni æmæ, næsanæniæn ræhalah tikæ mæmæ okotærmænig e tæmah. Tol lanæha, iætætapuæh o tæmah mæmæ, tæhro itæmah nautohtæu=pæn lou min ræha næhue niftæni mine, inæha næghatiæn æuas min iætæm kæutæni mæmæ, ²¹ "Saskælimien nati u," uæ "Sun askæuvinien nati u," uæ "Sekien nati u." ²² Mætæu næghatiæn min u tæmsipæn e nætæligiæn ræha iætæmimi. Ilah kæutæghati æmæ e natimnati ræha næhue niftæni u, tæhmen=pæn e nauæniæn næuvein, mine nænmimien næuvein. Mætæu natimnati min u, ko tæsasiruiæn, kæni tæsarækinien nikitæmah, mætæu-inu e nian onækotos uæ nækotun, kæni tikæ min.

²³ Iækæhrun mæmæ nian næuteruh næghatiæn min æha, nækotæni mæmæ kæta næghatiæn agin min næuvein. Ilah kæutæni mæmæ nætæmimi okotæfaki lanu lan uæ lanæha lan, kæni ilah kæutæni mæmæ okotol ræhalah nætæligiæn teiuaiu lanu uæ lanæha, kæni ilah kæutæni min mæmæ nætæmimi okotækeikei mæuteruh vivi nipætilah min lanu uæ lanæha e noliæn iætæm in tiækis o nipætilah. Mætæu iætæni=pinæ kæm tæmah mæmæ næghatiæn min æha, ræhalah næsanæniæn tikæ mæmæ otahtipæsig e nætæligiæn tærah min mine noliæn tærah min u nætæmimi kautol e nipætilah.

* ^{2:13} Nian iætæmimi kæti tæshatæta æhanæhien e Iesu Kristo, ræhan tæfagæ taskælim matig isæu o Uhgîn. Ræhan næmiægæhien pæhriæn ilau Uhgîn tikæ, kæni tæhmen mæmæ nærmimimis. ^{2:13} Efæs 2:1,4-5 ^{2:14} Efæs 2:14-16; ^{1Pitæ} 2:24 ^{2:16} Rom 14:1-13 ^{2:17} Hip 8:5 ^{2:19} Efæs 2:21; 4:16 ^{2:21} Kæl 4:3,9; ^{1Tim} 4:3 ^{2:22} Mat 15:9

3

¹ Mətəu-inu Uhgīn təmosmiəgəh mīn itəmāh mīn Krīsto, kəni tol lanəha, rəueiu əha itəmāh onəkotəkeikei mautol nikitəmāh tətətig əskasik e natimnati iətəm tətətig əpəha e negəu rəha Uhgīn, ikin əha Iesu tətəharəg ikin e nikali Uhgīn maru, ikin əha, ikin ima nəsanəniən mine nisaiən. ² Itəmāh onəkotəkeikei mautol rəhatəmāh nətəligiən tətətig əmə e negəu rəha Uhgīn, kəni pəh nətəligiən rəhatəmāh otəsətiğiən e natimnati rəha nəhue niftəni u, ³ mətəu-inu itəmāh nəmohmīs itəmāh Krīsto, inəha nolīən rəha nəmiəgəhiən əuas rəhatəmāh kəmohtmīs, kəni nəmiəgəhiən pəhriən rəhatəmāh kəutəhluəig ilah Krīsto iətəm tətətig e negəu e neai ilau Uhgīn. Nəmiəgəhiən vi u, nətəmimi kəsoteruhiən. ⁴ Nəmiəgəhiən pəhriən rəhatəmāh in e Krīsto əmə. Kəni nian Krīsto otitəlig=pa mīn, kəni Uhgīn otəgətun Krīsto kitah mīn kəm nətəmimi rəfin, kəni ilah okoteruh nəuviriən mine nəsanəniən rəhan.

Suaru əhruahru

⁵ Mətəu itəmāh onəkotəkeikei motəpəh agin nolīən tərāh mīn rəha nəhue niftəni, nolīən tərāh tol mīn lanu; nīpətan mine nəman mine, kautit oneuən ilah mīn; ilah kautol nolīən tərāh tol naulisiən o nəniən; ilah kotalkeikei pik ilah mīn o nolīən tərāh; təfagə tərāh tēpət e rəhalah nətəligiən; ilah navərəs, kəni nolīən əha təhmen=pən məmə kəutəfaki kəm narmi nati mīn, inəha, kəutləfəri natimnati mīn rəha nəhue niftəni ilis tapirəkis Uhgīn. ⁶ Nolīən tərāh mīn əha tatol niki Uhgīn tətəhmə, kəni in otol nalpiniən asoli kəm nətəmimi nətəm kautol nolīən tərāh mīn əha. ⁷ Aupən ikin, nolīən tərāh mīn əha kəutarməniğ e rəhatəmāh nəmiəgəhiən, nəmautol ilah nian rəfin.

⁸ Mətəu rəueiu əha, nəkotəkeikei motos rəkis ilah e rəhatəmāh nəmiəgəhiən, kəni otol mīn lanəha: niəməha təsol miniən itəmāh; nikitəmāh mine nohlitəmāh təsətipəhal-atipəhal pikiən təhmen e kaluəluə; solīən tərāh kəm nətəmimi; səni rahiən nətəmimi; səniə nəghatiən iətəm tol naulisiən o nəniən. ⁹ Soteiuəiən e təmah mīn mətəu-inu itəmāh nəmotəpeg rəkis nətəligiən əuas rəhatəmāh, kəni motəpəh rəhan nolīən tərāh mīn, ¹⁰ kəni nəməhuvən e nətəligiən vi. Uhgīn tətəfinə nəmiəgəhiən vi u kəm təmah, matol məmə itəmāh onəkəhuva motol əmə məmə in mine. Kəni pəh nəkotəhrun vivi in.

¹¹ Mətəu e natimnati mīn əha, in nati əpnəpin əmə nəmə ik iətəm Isrel, uə səniəmə ik iətəm Isrel; nəmə kəməhgi=pən ik uə kəsəhgi-pəniən ik; nəmə nəmol vivi skul uə nəsol viviən skul; nəmə ik slef əmə kəti uə ik səniəmə slef kəti. Mətəu nati asoli in Krīsto, kəni tətətig e nəmiəgəhiən rəhatah rəfin u kəutəhatətə lan.

¹² Uhgīn təmolkeikei itəmāh, kəni mītəpin itəmāh məmə rəhan mīn. Kəni tol mīn lanu: nikitəmāh otəkeikei matitəgit o nətəmimi; mautol təuvir kəm nətəmimi; rəhatəmāh nətəligiən otəkeikei mətətig ləhtəni; itəmāh nətəm mətig; kəni nətəligiən rəhatəmāh otəfəməh. Otol nəghatiən mīn əha, təhmen=pən məmə nəutəhuvən e napən vi rəha Uhgīn. ¹³ Nian suah kəti otol nati kəti otəsəhmenīən e nəhmtitəmāh, kəni nikitəmāh otəsəhmə uəhaiən ohni. Nəmə suah kəti tatol tərāh e təmah kəti, pəh nəsotalpiniən motos əmə timis e nikitəmāh, mətəu nəkotəkeikei məutalu lan kəni mautol təuvir əmə kəm iətəmi u. Sotaskəlīm iəkisiən nolīən tərāh rəha iətəmimi təmol kəm təmah e nikitəmāh, mətəu nəkotol təuvir kəm in, təhmen=pən əmə məmə İərməniğ təsaskəlīm iəkisiən nolīən tərāh rəhatah e nikin, mətəu in tatol təuvir əmə kəm tah. ¹⁴ Nati agin u iətəm otəkeikei mətətig e nikitəmāh, in nolkeikeiən. Otos məhuvən lan təhmen=pən məmə napən təuvir rəha Uhgīn. Nian onəkotolkeikei itəmāh mīn, kəni tol itəmāh nəkəhuva kətiəh.

¹⁵ Otos nəməlinuīən rəha Krīsto pəh in tətərməniğ e nikitəmāh, mətəu inko Uhgīn təmauin e təmah məmə nəkəhuva motol kətiəh, kəni məutatig əmə e nəməlinuīən. Kəni nian rəfin otəni kəm Uhgīn məmə nikitəmāh tətəgiən o natimnati iətəm in təmol kəm təmah. ¹⁶ Otəgətun itəmāh mīn e nəghatiən rəha Krīsto, kəni motəni e nətəligiən təuvir kəm təmah mīn məmə nəkotəkeikei mautol, məsotəpəhiən. Otani nəpuən mīn e

Nauəuə rəha Nəpuən, mine nəpuən min rəha niməfaki, mine nəpuən min iətəm tatsipən e Narmın Rəha Uhgın. Otani ilah rəfin təhmen=pən e nəni-viviən kəti iətəm tatsipən e nikitəmah matuvən kəm Uhgın. Inəha e nolien min əha, pəh nəghatiən təuvir rəha Kristo tətətig matəmiəgəh mateviə vivi e nikitəmah e nian min rəfin. ¹⁷ Kitah u nəhlmi İərməniğ İesu min, kəni tol lanəha, natimnati rəfin u nautol, mine nəghatiən min rəfin u nautəni, mətəu nəkotol əmə e nərgi İərməniğ İesu. Kəni nian rəfin itəmah onəkotəkeikei motəni kəm Uhgın, tatə rəhatah, məmə nikitəmah tətəgiən o natimnati iətəm İesu təmol kəm təmah.

Nolien əhruahru rəha tatə, mine məmə, mine kəlkələh min

¹⁸ Nipətan, otisiai narməniğiən rəha nəman min rəhatəmah, təhmen=pən əmə məmə pətan u in tətəfaki in otəkeikei mol lanəha.

¹⁹ Kəni nəman, otolkeikei rəhatəmah nipətan, kəni motol təuvir kəm lah, mətəu sotolien rəhatəmah narməniğiən məmə nəkotol=pən əmə rəhatəmah nipətan.

²⁰ Kəlkələh min, otisiai rəhatəmah tatə mine məmə nian rəfin, mətəu-inu İərməniğ rəhatah nikin otəgiən o nolien əha.

²¹ Itəmah tatə min, sotolien nalpinien tapirəkis nərəhiən iətəm kəlkələh min kautol, məmə nikilah otəhmə ohni. Mətəu nəmə nəkotol lanəha e lah, kəni rəhalah nətəliğiən in oteiuaiu.

Nolien rəha slef mine rəhan iərməniğ

²² Slef min, nian rəfin onəkotəkeikei motol nəuia nətəmi asoli min rəhatəmah, mətəu səniəmə nian əmə iətəm ilah kəuteh itəmah lan məmə nikilah otəgiən o təmah. Mətəu itəmah onəkotəkeikei motol uək e nikitəmah pəhriən o nəfəniən nisaiən kəm Uhgın.

²³ Uək nak iətəm nautol, otol e nikitəmah rəfin təhmen əmə məmə nautol uək rəha İərməniğ rəhatah, səniəmə nautol uək rəha iətəmi əmə. ²⁴ Mətəu-inu onəkotəkeikei motəhrun vivi məmə İərməniğ rəhatah in otəfinə nətəouiən əhruahru rəha natimnati min iətəm nautol ilah. Nətəouiən əha Uhgın tinəni rəkis məmə otəfinə kəm nenətin min. ?Kəni nəkotəhrun nati u? Nautol uək rəha suah əha İərməniğ pəhriən rəhatah, in İərməniğ Kristo. ²⁵ Mətəu iətəmi iətəm tatol tərəh, in otos əhruahru min nəuan nətəouiən rəhan o nolien tərəh, mətəu-inu Uhgın, in tatol təhmen-əhmen əmə kəm nətəmi rəfin.

4

¹ Itəmah nətəmi asoli min u nəutarməniğ, onəkotəkeikei mautol təhruahru kəni məhmen o rəhatəmah slef min, mətəu-inu itəmah min nəkotəkeikei motəhrun məmə rəhatəmah min iətəmi asoli in tətətig min əpəha e nəgəu e neai.

Pol təməgətun ilah

² Itəmah onəkotəkeikei məutəghati=pən kəm Uhgın e nəfəkiən e nian rəfin. Kəni nian onətəfaki, rəhatəmah nətəliğiən otəkeikei mətatig lan, kəni nian rəfin ağin nəkotəkeikei məutəni kəm Uhgın məmə nikitəmah tətəgiən o natimnati iətəm in təmol kəm təmah.

³ Kəni iəu iəkölkeikei məmə itəmah nəkotəkeikei məutəfaki min o təmah min, məmə Uhgın oterəh e suaru məmə iəkotəni pətigəm nəlpəkəuiən oneuən rəha Uhgın e Kristo. İəmatəni pətigəm nəghatiən u inu, kəni kahtipəsə=pən lak ohni e kaləpus. ⁴ Otəfaki məmə iətəni pətigəm nəghatiən əha təhruahru kəni məpiə vivi təhmen əmə məmə iəkəkeikei mol lanəha.

⁵ Itəmah nətəm nəutəfaki, pəh nətəm kəsotəfəkiən kotəh=pən İesu e nolien min rəhatəmah, kəni e nian rəfin onəkotəkeikei məuteh vivi məmə nolien min mine nəghatiən min rəhatəmah otuvi Nanihluə min kəhuva o İesu. ⁶ Itəmah nəkotəkeikei məutəghati vivi kəm lah e nəghatiən min əmə u iətəm təuvir kəni mətəhiən, kəni pəh ilah okotətəu nəghatiən min əha məmə kotəuvir. Kəni itəmah onəkotəkeikei mətəhrun

vivi suaru min o nuhalpiniən nəghatiən min rəhalah iətəm kəutətapuəh o rəhatəmah nəhatətəiən e Iesu.

Pol təmahlipən

suah mil kətian o lah

⁷⁻⁸ Iətahli=pinə piatah iətəm təuvir, Tikikəs, in tatuvnə o təmah o nati keiu əmə məmə in otanus nəghatiən rəfin rəhatimah kəm təmah, kəni in otəfəri nətəligiən rəhatəmah. In piatah kəti iətəm iəu iəkölkeikei pik. Nian rəfin in tətəhtul maru o nasiruiən lak e uək rəha İərməniğ. ⁹ In tatuvnə ilau piatah Onesiməs. Nian rəfin in tətəhatətə əskasik e Iesu, kəni itimah iəkölkeikei pik in. In iətəmi kəti rəhatəmah. İlau okuəni kəm təmah nanusiən rəha natimnati rəfin u ikinu.

Naunun nəghatiən rəha Pol

¹⁰ Aristakəs in tətətiğ e kaləpus itimlau min. In tətahli=pinə nəghatiən təuvir kəm təmah. Kəni Mak, in pia Panəpəs, in min tətahli=pinə nəghatiən təuvir rəhan kəm təmah. Itəmah nəmotos rəkis rəhak nəghatiən ohni. Nəmə in otuvnə imatəmah ikin, kəni nəkotit məhuvən maüteruh vivi. ¹¹ Kəni Josuə Jastəs, in min tətahli=pinə nəghatiən təuvir rəhan kəm təmah. E nəuaniləuis min rəha İsrəl iətəm kəutəhatətə e Iesu, suah milahal əmə əha, ilahal kəhlasiru lak e uək rəha negəu rəha Uhgın. Kəni suah milahal əha, ilahal kəhlasiru pik lak e nian əskasik min iətəm tətəvu e rəhak nəmiəgəhiən.

¹² Epafra in rəhatəmah kəti iətəmi, in min tətahli=pinə nəghatiən təuvir kəm təmah. In iətəmi kəti nian rəfin tatol uək rəha Iesu Kristo, kəni e nian rəfin in tətəfaki əskasik o təmah. In tətətapuəh o Uhgın məmə itəmah onəkotəhtul əskasik, kəni mohməhtə motəhrun vivi natimnati rəfin iətəm Uhgın tolkeikei. ¹³ İəkəhrun nəniən kəm təmah məmə suah u in tatol uək əskasik o nasiruiən e təmah, mine nətəm Laotisiə, mine nətəm Hierapolis. ¹⁴ Toktə Luk iətəm kitah kətolkeikei pik, mine suah u Timəs, ilau min kətuahli=pinə nəghatiən təuvir kəm təmah. ¹⁵ Otahli=pən min rəhak nəghatiən təuvir kəm piatah mine nəuvinitah min əpəha Laotisiə, mine pətan əha Nimfa, mine nətəm kəutəfaki e nian min rəfin əha iman ikin.

¹⁶ Mətəu e nian onəkotəfin rəkis rəhak u nauəuə, kəni motəkeikei motahli=pən kəm nətəm Laotisiə məmə ilah okotəfin min kəm nətəmi rəha niməfaki əha ikin. Kəni e nolian kətiəh min, itəmah onəkotəkeikei motəfin min nauəuə rəha nətəm Laotisiə.

¹⁷ Kəni itəmah nəkotəkeikei motəni=pən kəm Akipəs məmə in otəkeikei mol rəfin uək iətəm İərməniğ rəhatah in təməfən kəm in məmə otol.

¹⁸ İəu Pol, iatos pən mətətəi əmə e nəhlmək nəghatiən u rəha nəniən təuvir kəm təmah. Sotaluiən məmə kəməfən iəu e kaləpus, kəni kəlis iəu e sen, kəni iətətiğ əhanəh.

Pəh Uhgın otətuati e rəhan nəuviriən tətətiğ o təmah.

1 Təsalonaikə

Nauəuə iətəm Pol təmaupən mətei tuvən kəm nəfaki min ikin Təsalonaikə

Nəghatiən əkuəkir rəha nauəuə u 1 Təsalonaikə

?Pəh təmətei nauəuə u? **Aposil** Pol təmətei nauəuə u.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei tatuvən kəm niməfaki əpəha Təsalonaikə.

?Natigien təhro lanu nian təmətei? **Pol** təmətuəuin niməfaki əpəha Təsalonaikə e nu keiu o kisil əmə tinuvən rəkis, kəni in niməfaki vi kəti. Nətəmimi rəha niməfaki okotəkeikei moteviə e nəmiəgəhiən rəhalah. İlah nəuvein, kəməhuvən e nian iəkis min mətəu-inu kəutəhatətə e Kristo. Kəni nəuvein kəsotəhrun vivien nian iətəm İesu otitəlig=pa min lan e nəhue niftəni. Nəuvein nikilah təhti məmə İesu otuva uəhai min əmə. Kəni motəruru məmə nətəmimi kəmoħmis uərisig e İesu titəlig=pa min, otəhro e lah.

?Təmətei nauəuə u o nak? **Pol** təmətei nauəuə u məmə otəfəri nətəligien rəhalah, kəni mol nəhatətəien rəhalah təskasik. Kəni molkeikei məmə otəfən nəgətunien nəuvein iətəm təhruəhru o nitəlig=pa minien rəha İesu Kristo.

Pol təməni təuvir kəm lah

¹ İəu Pol, mine Sailəs,* mine Timoti, iəhləni təuvir kəm təmah min u niməfaki ikin Təsalonaikə, u itəmah u nətəmimi rəha Tatə Uhgın mine İərməniğ İesu Kristo.

Pəh Uhgın otətuati e rəhan nəuvirien mine nəməlinuian kəm təmah.

² Nian rəfin, iəhləni=pən kəm Uhgın məmə nikitimahal tətəgien o təmah rəfin, kəni məhləfaki o təmah e nəfakien rəhatimahal. ³ Nian iəhləfaki kəm Tatə Uhgın, nikitimahal tagien mətəu-inu nian rəfin nikitimahal tətəhti nati kisil, kəti u rəhatəmah uək iətəm tatsipən e nəhatətəien rəhatəmah, mine rəhatəmah uək əskasik o nasiruiən e nətəmimi iətəm tatsipən e nolkeikeien rəhatəmah, mine nolien rəha nəhtul əskasikien rəhatəmah e nian iəkis min iətəm kəutəhuva e rəhatəmah nəmiəgəhiən, kəni nəkotol lanəha mətəu-inu nəmotəluə=pən əskasik rəhatəmah nətəligien e İərməniğ İesu Kristo.

⁴ Piak min mine nəuvirik min iətəm Uhgın tolkeikei itəmah. Nikitimahal tagien min o təmah mətəu-inu iəkləhrun məmə Uhgın təmitəpin itəmah. ⁵ Kəni iəkləhrun nati u, mətəu-inu nanusien təuvir iətəm iəməhləni kəm təmah, səniəmə təmuva e nəghatiən əmə, mətəu təmuva min e nəsanəniən, mine Narmin Rəha Uhgın, kəni kitah kotəhrun vivi məmə in nipəhrəniən. Kəni nian kitah kəməutatig, nəkotəhrun məmə nolien rəhatimah in təuvir məmə otasiru e təmah. ⁶ Kəni iəmleruh məmə itəmah nəmotisikəuvin itimahal mine İərməniğ e nolien u: nəmotos pau nəhməien asoli, mətəu nəmotos nəghatiən e nikin əgien iətəm Narmin Rəha Uhgın təməfinə.

⁷ Tol lanəha, e nolien rəhatəmah nəmotəgətun suaru təuvir kəti kəm nəfaki min əpəha Masetoniə mine Akaiə kotisikəuvin itəmah. ⁸ Nəmotəni pətigəm nəghatiən rəha Uhgın təhmen e təui təmasək kətəu ikin min rəfin, kəni səniəmə əpəha Masetoniə mine Akaiə əmə, mətəu nətəmimi ikin min rəfin kinotəhrun rəkis rəhatəmah nəhatətəien. Tol lanəha, iəsləni pətigəmiən nanusien rəha nəhatətəien rəhatəmah, ⁹ mətəu-inu nətəmimi rəha Masetoniə mine Akaiə, ilah aru kəutəni pətigəm məmə nian iəməhuva moteruh itəmah, nikitəmah tagien o nətəuiən nəghatiən rəhatimahal. Kəutəni pətigəm məmə itəmah nəmotəuhlin nəmtəhtəmah e narmi nati min u kəmol əmə ilah, kəni məutəhuərisig e Uhgın iətəm tətəmiəgəh, kəni in Uhgın pəhrəin, ¹⁰ kəni nəutəhtəhnin Nətin məmə otitəlig=pa min e nəgəu e neai muva min e nəhue niftəni. Nətin u in İesu, iətəm təmimis e nigə kəluau, kəni Uhgın təmosmiəgəh in e nimisien. Kəni in otosmiəgəh itah e nalpinien mine niəməha rəha Uhgın iətəm tətəva.

* 1:1 E nəghatiən Kris, nərgin u Sailəs in “Silfanus”

2

Uək rəha Pol
əpəha Təsalonaikə

¹ Piak min mine nəuvinik min. Nəkotəhrun məmə nian itimahal iəmluva mihleruh itəmah, nuvaiən rəhatimahal, in səniəmə tol nati ərnapin əmə lan, mətəu təmol nəuan.

² Kəni itəmah nəkotəhrun məmə inəha Filipai, nətəmimi kəmotol tərəh e timahal, kəni motahi motəni rah itəmahal, mətəu Uhgın rəhatah təmasiru e timahal, kəni itimahal iəsləginien e nəni pətigəmiən rəhan nanusien təuvir kəm təmah, nati ərnapin nətəmimi kəmotalkut məmə okotəniəhu itimahal. ³ Tol lanəha mətəu-inu rəhatimahal nəghatiən o niuvien rəhatəmah nətəligiən təsisipəniən e nətəligiən tərəh min uə nikin iətəm təsəhruahruien, kəni iəslalkutiən o neiuəien e təmah. ⁴ Kəpə, iəslolien lanəha. Mətəu nian iəhləghati, iəkləhrun məmə Uhgın təməsal=pən rəkis e nikitimahal, kəni məni məmə itimahal iəkləhmen məmə iəkləni pətigəm nanusien təuvir, kəni in təmələhu=pən e nəhlmitimahal. Kəni iəsləghatiən məmə nətəmimi nikilah otagiən o timahal, mətəu iəhləghati məmə Uhgın nikin otagiən o timahal, kəni in Uhgın iətəm tətəsal=pən e nikitimahal. ⁵ Nəkotəhrun məmə itimahal iəsluvaian o təmah məmə iəkliuvi nətəligiən rəhatəmah e nəghatiən ətəhien min. Kəni iəsləni pətigəmiən nanusien təuvir kəm təmah məmə iəklus rəhatəmah məni. Kəni Uhgın, in təhrun nikitimahal məmə nəghatiən u in nipəhrieniən. ⁶ Itimahal iəsluvaian məmə itəmah kəti uə iətəmimi ərnapin əmə kəti otəfəri itimahal.

⁷ Kəni nati kəti min, mətəu-inu itimahal aposil milahal rəha Kristo, iəkləhrun nəniən məmə nəkotəkeiki motisiai itimahal təhmen e iətəmi asoli milahal, mətəu iəməslolien. Nian kəməutatig, noliən rəhatimahal timətig təhmen e məmə kəti iətəm tateh vivi nenətin min, matol timətig o lah. ⁸ Nikitimahal tagiən məmə iəkləni pətigəm nanusien təuvir, mətəu səniəmə məmə iəhləni pətigəm əmə, mətəu iəmhlo natimnati rəfin iətəm iəkləhrun noliən məmə otasiru e təmah. In təhmen məmə iəmhləfinə nəmiəgəhien rəhatimahal, mətəu-inu itimahal iəmhlokeiki itəmah, kəni nəməhuva rəhatimahal nətəmimi. ⁹ Piak min mine nəuvinik min. ?Nikitəmah təhti, uə kəpə, uək əskasik iətəm iəmahlol? Nian itimahal iəməhləni pətigəm nanusien təuvir rəha Uhgın kəm təmah, itimahal iəmahlol uək e nəhlmitimahal ləplapin mətəuarus=pən lapin o nosien məni məmə iəslətapuəhien o məni o təmah.

¹⁰ Itəmah mine Uhgın, nəmoteruh kəni motəhrun nəni pətigəmiən məmə nian iəməhlatig kitah min itəmah nəfaki min, noliən rəhatimahal in təhruahru, kəni Uhgın tətəgiən lan, kəni iətəmimi kəti təsosien nipəgnəmtin kəti iətəm tərəh o timahal.

¹¹ Itəmah nəkotəhrun məmə itimahal iəmahlol təuvir kəm təmah rəfin təhmen e tətə kəti tateh vivi nenətin min. ¹² Kəni e noliən kətiəh əmə, iəhlem əskasik itəmah, kəni mahləfəri rəhatəmah nətəligiən, məhlətapuəh əskasik məmə nəmiəgəhien rəhatəmah otəhruahru e nəhmti Uhgın, kəni nikin tagiən lan. Uhgın u, tətəuin e təmah məmə nəkəhuva e narməniğiən mine nəuviriən rəhan.

¹³ Kəni nian rəfin, itimahal iəhləni tagkiu kəm Uhgın mətəu-inu nian nəmotos nəghatiən rəha Uhgın iətəm nəmotətəu o timahal, kəni motos tatig e nikitəmah, kəni nikitəmah təsəhtien məmə in nəghatiən rəha nətəmimi əmə, mətəu nikitəmah təhti məmə in nəghatiən rəha Uhgın, kəni pəhriən in nəghatiən rəhan. Kəni nəghatiən u tatol uək e nəmiəgəhien rəhatəmah, u nətəm nəutəni nipəhrieniən lan. ¹⁴ Kəni piak min mine nəuvinik min. Nətəmimi imatəmah əhruahru ikin, kəmotol tərəh e təmah mətəu-inu nəməutəhatətə e Kristo Iesu. Itəmah nəkotəhmen e nətəmimi rəha niməfaki min rəha Uhgın əpəha ikin Jutiə. İlah nətəm İsel əhruahru, mətəu rəhalah aru nətəmi asoli min kəmotol nərahien e lah nian kəmotəhatətə e Kristo Iesu. ¹⁵ Nətəmi asoli min u, kəmotuhamu lərməniği Iesu, mine iəni min, kəni motəhgi pətigəm itimah iəkohiet. Noliən rəhalah tatol niki Uhgın təsəgiəniən, kəni ilah tikimir min o nətəmimi rəfin, ¹⁶ mətəu-inu nətəmi asoli min u kəutalkut məmə okotəniəhu itimah o nəghatiən kəm

Nanihluə* min məmə Uhgın otosmiəgəh ilah. E noliən əha, ilah kotoriarun rəhalah noliən tərəh mətəuarus təhmen. Mətəu rəueiu əha, niəməha mine nalpinien rəha Uhgın tinuva o lah.

Pol təmolkeikei məmə oteruh ilah

¹⁷ Piak min mine nəuvinik min. Nian iəmhluvən isəu o təmah nian nəuan nəuvetin əmə, mətəu iəmhlokeikei pik məmə iəkluruh min itəmah. Nipəhriənien, nipətital isəu o tah min mətəu nətəligiən rəhatah kətiəh. Kəni iəməhlalkut pik məmə iəklitəlig mihleruh itəmah, ¹⁸ mətəu-inu iəmhlokeikei məmə iəkluvnə o təmah. İəu, Pol, iəmallkut nian tepət, mətəu Setən təmahtipəsig e suaru o timahal. ¹⁹ ?Təhro iəklolkeikei pik məmə iəkluruh min itəmah? ?Tol lanəha mətəu-inu, nian İərməniğ İesu otuva min, pəh min u iəmlələhu=pən nətəligiən əskasik rəhatimahah e lah məmə ilah nəua uək təuvir rəhatimahah? ?Kəni nikitimahah otagiən min o pəh min? ?Kəni pəh min u in rəhatimahah nətəuiən iətəm nikitimahah otagiən e lah? ?İtəmah, uə kəpə? Əuəh, itəmah u. ²⁰ Nipəhriənien, itimahah iəhlətəu təuvir o təmah, kəni nikitimahah tagiən o təmah.

3

¹ Tol lanəha, nian nikitimahah təməpəou kəni iuəkir nikitimahah titəgit, mətəu-inu itimahah iəkləruru məmə nəutatig təuvir uə kəpə, kəni itimahah iəmhlegəhan məmə iəu mine Sailəs iəkuatig Atens, ² iəmuahli=pinə Timoti məmə in otuvnə meruh itəmah. In piatah kəti iətəm tatol uək rəha Uhgın itimahah min o nəni pətigəmiən nanusiən təuvir rəha Kristo. In təmuvnə o təmah məmə otasiru e təmah məfəri rəhatəmah nətəligiən, kəni mol itəmah nəutəhtul əskasik e rəhatəmah nəhatətəiən, ³ məmə nərahien iətəm tətəva o təmah rəueiu, ko təsoliən nikitəmah təhti pik. Nəkotəhrun rəkis məmə in nətəligiən rəha Uhgın məmə nətəmimi okotol tərəh e tah lanəha. ⁴ Nipəhriənien, nian iəməhlatig kitah min itəmah, iəməhləkeikei məhləni kəm təmah məmə okol tərəh e təmah. Kəni itəmah nəkotəhrun vivi məmə tinuva mol nipəhriən lan təhmen əmə məmə itimahah iəmhləni mine. ⁵ Kəni o nati əha, nian iəməsəhrunien məmə natigien rəhatəmah təhro, kəni nikik təməpəou kəni iuəkir nikik titəgit, kəni iəmahli=pinə Timoti məmə otuvnə meruh-to rəhatəmah nəhatətəiən, məmə tatəskasik əhanəh, uə kəpə. İəməgin məmə e suaru kəti, Setən u iətəmimi rəha nəfən-əfəniən, in təməfən-əfən kəm təmah, kəni nəkotəmkarəpən e nəhatətəiən rəhatəmah, kəni uək rəhatimahah in tol nati əpnəpin əmə.

Timoti təməni pətigəm nanusiən təuvir

⁶ Kəni rəueiu əha, Timoti təmitəlig=pa min o timlau, kəni matos nanusiən təuvir e rəhatəmah nəhatətəiən mine nolkeikeiən. Təməni=pa kəm timlau məmə nikitəmah tətəhti əhanəh itimahah, təhmen əmə məmə itimahah iəklolkeikei məmə iəkluruh itəmah. ⁷ Tol lanəha, piak min mine nəuvinik min, nati əpnəpin iəmhlatig e nərahien, kəni mihlətəu nahməiən, mətəu nanusiən rəha nəhatətəiən rəhatəmah təməfəri rəhatimahah nətəligiən o təmah. ⁸ Nian iəmlös nanusiən məmə nautəhtul əskasik əhanəh o İərməniğ, kəni iəklətəu məmə inhlos min nəmiəgəhiən. ⁹ Nian iəkləhtul e nəhmti Uhgın, nagienien rəhatimahah o təmah in iahgin, kəni iəkləni kəm Uhgın məmə nikitimahah tagiən pik o təmah. ¹⁰ E nian rəfin, lənian mine lapin, iəhləfaki əskasik məmə iəkluruh min itəmah, kəni mihləgətun itəmah e nati nak nəkotərruru əhanəh məmə rəhatəmah nəhatətəiən otevia məskasik.

¹¹ Kəni pəh rəhatah Uhgın aru, u Tatə rəhatah, mine İərməniğ İesu rəhatah, kuol suaru rəhatimahah məmə iəkluvnə mihleh itəmah. ¹² Pəh İərməniğ otol nolkeikeiən rəhatəmah otepət məri məriauəh o təmah mine nətəmimi rəfin, təhmen e nolkeikeiən rəhatimahah o təmah tepət. ¹³ Pəh in otol nikitəmah otəsanən məmə, nian İərməniğ İesu tətəva min ilah rəhan min nətəmimi, kəni nəkotəhtul e nəhmti rəhatah Uhgın u Tatə rəhatah, kəni nəkotəhlan kəni noliən tərəh tikə e təmah.

* 2:16 Nanihluə, İanihluə — Afin-to e tiksineri. 2:19 Fıl 2:15-16; 4:1; 2Təs 1:4 3:1 Uək 17:15 3:2 Uək 16:1-3 3:3 2Tim 3:12 3:6 Uək 18:5

4

Nəmiəgəhiən rəhatəmah təkeikei mol Uhgın nikin tagiən

¹ Piak min mine nəuvinik min, rəueiu iəkəkeikei məghati e natimnati min nəuvein. İəmləgətun rəkis itəmah e noliən iətəm nəkotol məmə Uhgın nikin otagiən o təmah. Kəni pəhriən, onəkotol lanəha. Kəni rəueiu iəhlətapuəh o təmah kəni məhlətapuəh əskasik e İərməniğ İesu məmə nautol təhmin min lanko. ² Otol lanəha mətəu-inu itəmah nəkotəhrun suaru iətəm iəmləgətun itəmah lan, kəni İərməniğ İesu təməfa nərətəiən məmə iəkləgətun itəmah lan.

³ Nətəligiən rəha Uhgın məmə in təmələhu kalin itəmah məmə rəhan min məmə nəkotol nati iətəm təhruahru vivi: sotohtəu-pəniən suaru rəha niyətan mine nəman iətəm kautit oneuən ilah min. ⁴ Itəmah kətiəh kətiəh nəkotəkeikei motarməniğ e niyətitəmah e noliən iətəm təuvir məhruahru kəni kisiai. ⁵ Sotoliən noliən rəha niyə-pəniən nətəligiən əskasik o nit oneuəniən pətan uə iərman. Noliən əha rəha nətəm kəsotəfakiən motəruru Uhgın. ⁶ Kəni e natimnati min əha, sotoliən tərəh e piatəmah min e nakləhiən e pətan rəha iətəmi pisin. İərməniğ otol nalpiniən kəm nətəmini min u iətəm kautol noliən min iətəm tol lanəha, kəni inhləni rəkis nati u kəm təmah o nəhgi-pəriən itəmah. ⁷ Tol lanəha mətəu Uhgın təməsauniən e tah məmə okotamikmik e nəhmtin, okotatig e nəmiəgəhiən iətəm kəmotələhu kalin məmə rəhan. ⁸ Tol lanəha, iətəm tətəuhlin nəmtahn e nəghatiən əha, səniəmə tətəuhlin nəmtahn kəm iətəmini, mətəu tətəuhlin nəmtahn kəm Uhgın iətəm təməfa Narmin Rəhan kəm təmah.

⁹ Nəkotəhrun rəkis noliən rəha nolkeikeiən itəmah iəfaki min, kəni təsəhmeniən min məmə iəkətei e nauəuə, mətəu Uhgın tinəgətun rəkis itəmah o nolkeikeiən itəmah min. ¹⁰ Kəni pəhriən, nəkotolkeikei piatah min rəfin ikin Masetoniə. Mətəu, piak min mine nəuvinik min, iəklətapuəh əskasik məmə nəkautol təskasik təhmin lanko lan.

¹¹ Itəmah nəkotəkeikei motalkut o niyə-pəniən suaru rəha nəmiəgəhiən iətəm in təməlinu, kəni motol aru rəhatəmah uək, kəni nəkautol uək e nəhlmitəmah məmə nauəniən rəhatəmah mine natimnati min otəhmen, təhmen əmə məmə iəhləni mine kəm təmah. ¹² Otol lanəha məmə rəhatəmah nəmiəgəhiən otiuvi=pa nisiaiən rəha nətəm ihluə min, kəni itəmah nəsotarəriəiən e suah kəti.

Nuvaian rəha İərməniğ

¹³ Piak min mine nəuvinik min. İəklolkeikei məmə itəmah onəkotəhrun itəmah min nəuvein u kinohmis rəkis, məmə kinəhro e lah. Kəni iəslolkeikeiən məmə itəmah nəkotasək təhmen e nətəmini nətəm kəsotələhu-pəniən rəhalah nətəligiən e Uhgın u təhrun nauməhtuliən e nətəmini e nimisiən. İlah okotəkeikei motasək pik. Mətəu kitah okəsotasək pikiən, mətəu inu ¹⁴ kitah kəutəhatətə məmə İesu təmimis kəni nəmiəgəh min, kəni nikitah təhrun məmə nian İesu otuva min, kəni Uhgın otol məmə, nətəmi min u nətəm kinotəhatətə rəkis e İesu nian kəmoəhmis, okəhuva min ilah İesu. ¹⁵ Kəni iəhləni kəm təmah nəghatiən əhruahru rəha İərməniğ məmə, kitah u nətəm kəutəmiəgəh əhanəh məutatig mətəuarus nuvaiən rəha İərməniğ, pəhriən kitah okəsotaupəniən e nətəmi min u nətəm kəmotəupən mohmis.

¹⁶ Mətəu İərməniğ əhruahru əmə otsipəri e nəgəu e neai meiuaiu=pa, kəni məni pətigəm əfəməh, kəni iətəmi asoli rəha nagelo min otagət əfəməh, kəni nətəmini okotətəu təui rəha Uhgın, kəni nətəmi min u nətəm kinotəhatətə rəkis İesu nian kəmoəhmis, okotəmiəgəh motəupən motəri. ¹⁷ Kəni uərisig lan, kitah nətəm kəutəmiəgəh əhanəh, okotəri kitah min ilah e nimali nəpuə məmə okoteruh İərməniğ e magəuagəu. Kəni tol lanəha, okotatig kitah İərməniğ naunun tikə. ¹⁸ Tol lanəha, otəfəri nətəligiən rəhatəmah min e nəghatiən min u.

4:3 1Təs 5:23; 1Pitə 1:16

4:5 1Kor 6:13

4:7 Hip 12:14

4:8 Luk 10:16; 2Kor 1:22

4:9 Jon 13:34

4:11 Efəs 4:28

4:14 Rom 14:9; 1Kor 15:3-4,12

4:16 1Kor 15:51-52

5

¹ Piak min mine nəuvinik min. Təuvir əmə məmə iəsətəiən kəm təmah e nian əhruahru rəha natimnati min əha, ² mətəu-inu itəmah nəkotəhrun rəkis məmə nian iətəm İərmənig otuva min e nəhue niftəni u təhmen e iakləh iətəm tətəuva lapin, nian nətəmimi əpnəpin kotərru məsotəhtul maruən ohni. ³ Nian nətəmimi kəutəni məmə, “Natimnati rəfin təməlinu, kəni nərahien tikə,” kəni nalpinien mine niəməha rəha Uhgın otuva uəhai əmə o lah, kəni ko nətəmimi kəsotəgimien, təhmen e pətan iətəm nəmtahn tətəhmə o neməkien, nahməien tətəuva uəhai əmə, kəni ko pətan əha otəsəgimien.

⁴ Mətəu piak min mine nəuvinik min, iateruh məmə nəsotəhtulien e napinəpuien e natimnati min əha, kəni nuvaien rəha nian əha otəsəliən itəmah nəkotəuit təhmen e nətəmimi u kotəuit nian iakləh kəti təmuva. ⁵ İtəmah rəfin nenəti nəhəgəhəgəien mine nenəti nianien. Kitah səniəmə nətəmimi rəha lapin mine napinəpuien. ⁶ Kəni tol lanəha, pəh kəsotəliən təhmen e nətəmi min u kəutəpili, mətəu pəh kotair kəni mauteruh vivi rəhatah nətəligien mine rəhatah nolien min, ⁷ mətəu nətəmimi min u kəutəpili, ilah kəutəpili lapin, kəni nətəmi min u kəutəpis, ilah kəutəpis lapin. ⁸ Mətəu pəh kitah kotərmənig e nolien min rəhatah, mətəu-inu kitah nətəmi rəha nianien. Pəh kotəskəlim nolien rəha nəhatətəien mine nolkeikeien məmə nəpəliən kəti, inu təhmen e soldia kəti iətəm tətəfən napən təhmen e aiən iətəm tətəməhli pəsəg e nımankiləhatəmi məmə nəpəliən kəti. Kəni pəh kotələhu=pən əskasik rəhatah nətəligien e Uhgın məmə nəpəliən kəti, inu təhmen e soldia kəti iətəm titəharu=pən kəfəfəu əskasik kəmol e aiən iətəm tətəhtərain rəhn-kəpə təmi məmə nəpəliən kəti.

⁹ Pəh kotol lanəha mətəu Uhgın təməsauin rəkisien e tah məmə niəməha mine nalpinien rəhan otuva o tah, mətəu təmitəpin itah məmə in otosmiəgəh itah e rəhatah İərmənig İesu Kristo. ¹⁰ Təmimis o tah məmə kitah kotəhrun natigien pəti kitah min nəmə kəutəmiəgəh uə kəməhmis. ¹¹ Tol lanəha, onəkotəfəri rəhatəmah min nətəligien, kəni otəsiru e təmah min məmə nəkotol nəhatətəien rəhatəmah təskasik. Pəhriən, inu nolien itəmah nəkotol u rəueiu.

Naunun nəghatien rəha Pol

¹² Piak min mine nəuvinik min. Rəueiu iəklətapuəh o təmah məmə nəkotisai nətəmi min u kəutol uək əskasik itəmah min ilah, kəni məutərmənig e təmah e İərmənig, kəni məutəgət əsoli e təmah nian nəkotəmkəpən motol tərəh. ¹³ Otisai vivi ilah motolkeikei ilah o uək iətəm kəutol, kəni motətig e nəməlinuən kəni məsotətəien e təmah min.

¹⁴ Kəni piak min mine nəuvinik min, iəhlətapuəh əskasik məmə nəkotəgət əskasik e nətəmi min u kəutəpəh məsotəliən nati kəti. Otəfəri nətəligien rəha nətəmi nıkiləh təpəou. Otəsiru e nətəmi rəhalah nəsanəniən tikə. Otol rəhatəmah nətəligien tətəməh o nətəmimi rəfin. ¹⁵ Nəmə iətəmi kəti otol nati kəti təsəhmenien e təmah, kəni itəmah nəsotalpinien nitai nərahien, mətəu nian rəfin, itəmah nəkotəkeikei motəlkut məmə nəkotol təuvir kəm təmah min mine nətəpisin pisin min.

¹⁶ Nıkitəmah otəkeikei mətəgien nian rəfin; ¹⁷ kəni motəghati kəm Uhgın e nəfəkiən nian rəfin; ¹⁸ kəni nian rəfin otəni kəm Uhgın məmə nıkitəmah tagien, nati əpnəpin nəkotətig e nəuvirien, uə nərahien. Otol nati miləhal əha mətəu-inu iləhal nəuia Uhgın o təmah e Kristo İesu.

¹⁹ Sotalifu əpisiən nigəm rəha Nərmın Rəha Uhgın; ²⁰ sətəniən məmə nəghatien iətəm Uhgın təməfən kəm iətəmi kəti in tol nati əpnəpin əmə lan. ²¹ Otaupən pipim moteruh kəni motəkil vivi natimnati rəfin, kəni otəskəlim tiəkis nati iətəm təuvir, ²² kəni motəpəh natimnati rəfin iətəm tərəh.

²³ Pəh Uhgın pisin əmə iətəm in Uhgın rəha nəməlinuən, otol itəmah məmə rəhan pisin əmə u itəmah. Pəh Uhgın otol məmə nəmiəgəhiən rəfin rəhatəmah okotəhruahru, e narmitəmah mine e nətəligien rəhatəmah mine e nıpətətəmah. Kəni nıpəgnəmtin kəti

5:2 Mat 24:42-43; 2Pitə 3:10; Nəh 3:3   5:3 Mat 24:39; Luk 21:34-35   5:5 Rom 13:12   5:8 Aes 59:17; Efəs 6:14,17   5:10 Rom 14:8-9; 1Təs 4:14   5:14 2Təs 3:6,11   5:15 Rom 12:17; 1Pitə 3:9   5:16 Fil 4:4
5:18 Efəs 5:20   5:19 Efəs 4:30   5:22 1Jon 4:1

tikə mə otəhkuł=pən e təmah, nian rəhatah İərməniğ İesu Kristo tətuvə min. ²⁴ İətəm tətəuin e təmah, nian rəfin tatol rəhan nəghatiən, kəni in otol natimnati min əha.

²⁵ Piak min mine nəuvinik min. Otəfaki o timah. ²⁶ Otəni təuvir kəm təmah min təhmen məmə itəmah kətiəh əmə e Kristo. ²⁷ E nərgi İərməniğ, iətəni əskasik kəm təmah məmə nəkotafin nauəuə u kəm piak min mine nəuvinik min rəfin.

²⁸ Pəh rəhatəmah İərməniğ İesu Kristo otətuati e rəhan nəuviriən kəm təmah.

2 Təsalonaikə

Nauəuə iətəm tatol keiu lan iətəm Pol təmətei tuvən kəm nəfaki min ikin Təsalonaikə
Nəghatiən əkuəkir rəha nauəuə u 2 Təsalonaikə

?Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Pol təmətei nauəuə u.

?Təmətei tətuvən kəm pəh? Təmətei tətuvən kəm niməfaki əpəha Təsalonaikə.

?Natigiən təhro lanu nian təmətei? Nətəmimi tepət e niməfaki, kautol nəruvian e nuvaiən rəha Iesu. Kəutos nian iəkis tepət, kəni nəuvein nikilah təhti məmə inəha nəmtətiən iətəm tətəgətun məmə otəsuvəhiən, Iesu titəlig=pa min. Kəsotəhrun vivian nipəti nauəuə aypən rəha Pol (inu 1 Təsalonaikə). Kəni nəuvein kəutəni məmə Iesu otitəlig=pa uəhai əmə, kəni ko kəsotol uək pikiən. Mətəu ilah kəuteiuə əmə məutəlpəh, məutəpəh nolian rəha uək. Kəni Pol tətəni kəm lah məmə ilah kotəkeikei mautil uək nian kəutəhtahnin nitəlig=paian rəha Iesu.

?Təmətei nauəuə u o nak? Pol təmətei nauəuə u məmə otələhu əhruahru nətəligiən rəhalah e nitəlig=paian rəha Iesu. Kəni in təmolkeikei məmə ilah okotəhtul əskasik mitəu=pən suaru əhruahru.

Pol təməni təuvir kəm lah

¹ İəu Pol, mine Sailəs*, mine Timoti, iəhləni təuvir kəm təmah u niməfaki ikin Təsalonaikə. İtəmah nəməhuva kətiəh o Uhgın rəhatah Tatə, mine İərməniğ Iesu Kristo.

² Pəh Uhgın Tatə, mine İərməniğ Iesu Kristo okuətuati e rəhalau nəuvirian mine nəməlinuian kəm təmah.

Nəni-vivian mine nəfakiən rəha Pol

³ Piak min mine nəuvinik min. Nian rəfin itimahal iəhlətəu məmə iəkləkeikei məhləni kəm Uhgın məmə nikitimahal tagiən o təmah. Kəni təhruahru əmə məmə iəklol lanəha, mətəu-inu nian rəfin nəhatətəiən rəhatəmah tətəuə mətəskasik, kəni nian rəfin itəmah rəfin nautolkeikei pik itəmah min, kəni nolkeikeiən mine nəhatətəiən əha katuevian mətəuəri mətəskasik. ⁴ Tol lanəha, itimahal iəhləni pətigəm kəm nətəmimi rəha niməfaki rəha Uhgın e ikin min rəfin məmə nikitimahal tagiən pik o təmah. İtimahal iəhləni lanəha mətəu-inu nian rəfin, itəmah nautəhtul əskasik e nəmiəgəhiən rəhatəmah e Kristo, kəni məutəskəlim əskasik əhanəh nəhatətəiən rəhatəmah, nati əpnəpin nətəmi ihluə kautol tərəh e təmah, kəni mol itəmah nəutətəu nahməiən tepət.

⁵ Natimnati min əha tətəgətun məmə nolian rəha Uhgın o nakiliən nətəmimi, in təhruahru əmə. Nautos nahməiən o Narməniğiən Rəha Uhgın, kəni nəuan nəhtulian əskasik e nərahian rəhatəmah, okeruh=pən itəmah məmə itəmah nəkotəhruahru o nuvəniən e Narməniğiən Rəha Uhgın. ⁶ Tol lanəha mətəu-inu nolian rəha Uhgın in təhruahru, kəni in otol nalpinian kəm nətəmi min u kautol nərahian kəm təmah, ⁷ kəni o nian kəti in otəfinə nəmeigiən kəm təmah iətəm nautos nahməiən, kitah min itəmah. Natimnati min əha okəhuva motol niphəriənian nian Uhgın otol pətigəm İərməniğ Iesu iətəm otsipən e negəu e neai. In otəuə e nigəm iətəm tətəuə pik ilah rəhan nagelo min iətəm kotəsanən. ⁸ In otol nalpinian kəm iətəmi min u kotəruu Uhgın kəni məsotohtəu-pəniən nanusiən təuvir rəha İərməniğ Iesu rəhatah. ⁹ Uhgın otol nalpinian kəm lah e nərahian iətəm naunun tikə. Kəni otahtipəsik itulin ilah e nəhmti İərməniğ mine nəhəgəhəgiən asoli rəha nəsanəniən asoli rəhan. ¹⁰ Nati u otəuə e nian Iesu tətəuə min. In otos nəni-vivian o natimnati iətəm təmol kəm nəfaki min rəhan, kəni narmilah otiuvig ohni, itəmah min itəmah min ilah mətəu-inu nəmotəhatətə e rəhatimahal nəghatiən iətəm iəhləni kəm təmah.

¹¹ Kəni o natimnati min u, nian rəfin iəhləfaki o təmah məmə okeruh=pən itəmah məmə itəmah nəkotəhruahru o nuvəniən e Narməniğiən Rəha Uhgın. Kəni iəhləfaki

* 1:1 E nəghatiən Kris, nərgin u Sailəs in "Silfanus." 1:2 Rom 1:7 1:4 2Kor 7:4; 1Təs 2:19
1:6 Rom 12:19 1:7 1Təs 3:13 1:8 Aes 66:15 1:9 Aes 2:10 1:10 Kol 3:4

məmə Uhgın otol uək e nəsanəniən rəhan məmə, nətəligiən təuvir iətəm nəkotolkeikei məmə nəkotohtəu=pən, mine uək min iətəm tatsipən e nəhatətəiən rəhatəmah, okotol nəuan. ¹² Itimahal iəhləfaki lanəha məmə kəfəri nərgi İərməniğ İesu o natimnati iətəm təmol e nəmiəgəhiən rəhatəmah, kəni in otəfəri itəmah. Natimnati min əha otuva e nəuviriən rəha Uhgın rəhatah mine İərməniğ İesu Kristo.

2

Iətəmi Tatol Təfagə Tərah Agin Nian Rəfin

¹ Piak mine nəuvirik min. Pəh iəkləghati o nian rəha İərməniğ İesu Kristo otuva min lan, kəni Uhgın otuhapumin kitah min Kristo lan. ² Iəhlətapuəh məmə nikitəmah təsəhti pikiən, kəni məsotauitiən e nəghatiən eiua kəti u nətəmimi nəuvein kətəni məmə Nian Rəha Uhgın tinuva rəkis.* Kəpə, neiuəiən əmə. Mətəu kətəni məmə itimahal iəmlətei nəghatiən u e nauəuə kəti, uə məhləni pətiğəm nəghatiən kəti rəha Uhgın, uə məhləni pətiğəm nanusiən kəti. Mətəu kəpə, nəghatiən əha təsisipəniən e timahal. ³⁻⁴ Sotoliən iətəmimi kəti teiuə e təmah e nəghatiən kəti e Nian Rəha Uhgın, mətəu-inu nian əha otəsuvaiən mətəuarus nian nətəmimi okəhuva tikimir min rəha Uhgın motol nəluəginiən ilah min. Kəni Uhgın otol pətiğəm Iətəm Tatol Təfagə Tərah Agin Nian Rəfin, In otuva tikimir e natimnati min rəfin iətəm nətəmimi kəutəfaki ohni, mine natimnati rəfin iətəm kəutəni məmə rəhalah uhgın min. In əmə u otəfəri aru in ilis e natimnati min rəfin. Kəni in otuvən məharəg e Nimə Rəha Uhgın, kəni məni məmə in Uhgın. Mətəu Uhgın otərəkin pəhriən tətəu=pən əmə rəhan nəlpəkəuiən aupən rəkis.

⁵ ? Təhro? ? Nəmotalu məmə nian iəmətatig kitah min itəmah, iəmətəni=pinə natimnati min u? ⁶ Kəni ninotəhrun nati nak iətəm tətətipəsəg e iətəmi əha rəueiu, məmə Uhgın otol pətiğəm in e nian əhruahru rəhan. ⁷ Nəsanəniən oneuən rəha Təfagə Tərah Agin tinatol rəkis uək. Mətəu iətəmi iətəm tətətipəsəg e nəsanəniən əha, in otol lanəha mətəuarus=pən Uhgın otos rəkis. ⁸ Kəni Uhgın otol pətiğəm Iətəm Tatol Təfagə Tərah Agin Nian Rəfin. Nian İərməniğ İesu otuva min, in otərəkin suah u e nimətagi e nohlin, kəni mərəkin agin e nəhəgəhəgəniən rəhan. ⁹ Iətəm Tatol Təfagə Tərah Agin Nian Rəfin otuva mol uək rəha Setən e nəsanəniən rəhan, kəni in otol nati apispis eiua min, mine nəmətətiən eiua min, mine nati eiua min iətəm otol narmi nətəmimi tiuvig, ¹⁰ mine nərahəniən pişin pişin min rəfin iətəm kəuteiuə e nətəmi min u kəutəliuək e suaru tətuvən e nalpiniən. Uhgın otərəkin ilah mətəu-inu kəmətəni əskasik məmə kəsotolkeikeiən nipiəhriənəniən iətəm təhrun nosmiəgəhiən ilah. ¹¹ O nətəligiən əha, Uhgın tahli=pən kəm lah nati kəti təsanən iətəm tatol nətəligiən rəhalah tətəlməli məmə okotəni nipiəhriənəniən e neiuəiən. ¹² Kəni tahli=pən məmə otəni pətiğəm nalpiniən rəha nətəmimi rəfin nətəm kəsotəniən nipiəhriənəniən e nipiəhriənəniən, mətəu kəutətəu təuvir agin e nolien tərah min.

Nəfaki min okotəkeikei motəhtul əskasik

¹³ Piak min mine nəuvirik min iətəm İərməniğ tolkeikei itəmah. Nian rəfin iəkləkeikei məhləni tagkiu kəm Uhgın o təmah, mətəu-inu e nətuəuiniən Uhgın təmitəpin itəmah məmə otosmiəgəh itəmah. In otol lanəha e uək rəha Narmin Rəhan iətəm tətəluəhu kalin itəmah məmə rəhan, kəni otosmiəgəh itəmah e nəhatətəiən rəhatəmah e nipiəhriənəniən. ¹⁴ Uhgın təmauin e təmah o natimnati min əha e nanusiən təuvir iətəm iəhləni pətiğəm, məmə kitah kəhuva kətiəh kitah rəhatah İərməniğ İesu Kristo e rəhan nisaiən, mine nəsanəniən, mine nəhəgəhəgəniən. ¹⁵ Tol lanəha, piak min mine nəuvirik min, otəhtul əskasik kəni motəskəlim nəgətuniən iətəm iəmləfinə kəm təmah e nəghatiən iətəm təmiet e nohlitimahal, mine nəghatiən iətəm nəmotəfin e nauəuə iəmlahli=pinə.

¹⁶ Uhgın rəhatah Tatə təmolkeikei itah, kəni e nəuviriən rəhan təməfəri nikitah naunun tikə, kəni təmol məmə kitah okotəluəhu=pən əskasik rəhatah nətəligiən lan. Kəni

1:11 Kol 1:9; 1Təs 1:2-3 * 2:2 Nian Rəha Uhgın, in nian iətəm İərməniğ İesu Kristo otitəlig=pə min lan makil nətəmimi rəfin. 2:3-4 1Tim 4:1; 1Jon 2:18; 4:3 2:3-4 Esik 28:2; Dan 11:36 2:8 Aes 11:4; Nəh 19:15 2:13 Efəs 1:4; 2Təs 1:3

pəh rəhatah İərməniğ İesu Kristo aru ilau Uhgın Tata, ¹⁷ okuəfəri nikitəmah kəni muol itəmah nəkotəsanən e noliən təuvir min rəfin iətəm nautol, mine nəghatiən təuvir min rəfin iətəm nautəni.

3

Pol təmətapuəh o nəfakiən

¹ Piak min mine nəuvinik min. Inu naunun nəghatiən. Otəfaki o timahal məmə nəghatiən rəha İərməniğ otuvən uəhai əmə ikin min rəfin, kəni nətəmimi okotisiai motohtəu=pən, təhmen əmə e təmah nətəm nəmotisiai in məutohtəu=pən. ² Kəni otəfaki o timahal məmə Uhgın otos rəkis itimahal o nətəm kotərah, mətəu-inu səniəmə nətəmimi rəfin kəutəhatətə e İərməniğ. ³ Mətəu İərməniğ, nian rəfin tatol rəhan nəghatiən, kəni in otol itəmah nəkotəsanən, kəni mateh vivi itəmah o Setən məmə otəsərkiniən itəmah. ⁴ Kəni kitah kotəhrun vivi e İərməniğ məmə rəueiu itəmah nautol nati nak itimahal iəmhləni=pinə kəm təmah, kəni onəkotəkeikei mautol lankonu. ⁵ Pəh Uhgın otit nikitəmah e suaru rəha nolkeikeiən rəha Uhgın mine noliən rəha Kristo o nəhtul əskasikiən nian nərahien otuva.

Soliən noliən rəha nəlpahien

⁶ Piak min mine nəuvinik min. E nərgi İərməniğ İesu Kristo, iəhləni əskasik kəm təmah məmə nəkotəhtul isəu o piatah min iətəm kautol noliən rəha nəlpahien, kəni məsotatiğiən mətitəu=pən nəgətuniən iətəm nəmos o timahal. ⁷ Itəmah aru nəkotəhrun məmə nəkotəkeikei məutohtəu=pən noliən iətəm iəmahlol. Nian iəməhlatiğ kitah min itəmah, iəməsləlpahien, ⁸ kəni iəmləsləpəh nauəniən o nətəmimi, iəməsləsləpəh nauəniən. Mətəu iəmahlol uək pik, lapin mine lənian, iəmahlol uək e nəhlmitimahal mahlos məni o nauəniən məmə iəsləfinəniən uək əskasik o təmah e nehien itimahal. ⁹ Təhruahru o təmahal məmə iəklətapuəh o təmah məmə nəkotəruh itimahal, mətəu itimahal iəməsləliən lanəha mətəu-inu itəmahal iəkləlkeikei məmə iəkləgətun itəmah e noliən iətəm təhruahru məmə nəkotəhtəu=pən. ¹⁰ Kəni nian iəməhlatiğ əha kitah min itəmah, iəmhləfinə lou u məmə, “Nəmə iətəmi təlpah, kəni kəsəfəniən nauəniən kəm in.”

¹¹ İəhləni lanu mətəu-inu iəmlətəu məmə nətəmimi nəuvein ko itəmah min ilah kəutəlpah, ilah kəsotoliən uək kəti, ilah kəutəfən rəhalah kərəsei məmə kotəu rəkis nəghatiən min lan, mətəu kəsotoliən uək. ¹² E nərgi İərməniğ İesu Kristo, iəhləni kəni məhləkeikei kəm nətəmimi iətəm kotol lanəha məmə okotəkeikei motəpəh nəgəsiən motatiğ mətiğ əmə, kəni motol uək o nətəouiən nauəniən niğlah ¹³ Kəni itəmah piak min mine nəuvinik min, sotəpəouiən e noliən nati əhruahru.

¹⁴ Nəmə nətəmimi nəuvein kəsotohtəu-pəniən rəhatimahal nəghatiən e nauəuə u, kəni nəkotəkeikei motol məmə nətəmimi okotəhrun məmə ilah pəh. Kəni məsotəghatiən ağin kəm lah pəh nəkotol ilah kotaulis o nəlpahien rəhalah. ¹⁵ Mətəu nəsotəruhiən ilah məmə rəhatəmah tikimir min, mətəu ilah piatəmah min, kəni təuvir məmə nəkotəgət əsoli e lah məmə okotair əsoli e rəhalah nətəliğiən.

Naunun nəghatiən

¹⁶ Kəni pəh İərməniğ rəha nəməlinuiən, in pişin əmə otəfinə nəməlinuiən nian rəfin e noliən min rəfin. Pəh İərməniğ tətatiğ itəmah min itəmah.

¹⁷ İəu Pol, iatos pen mətətəi əmə e nəhlmək nəghatiən u rəha nəniən təuvir kəm təmah. Kəni e nauəuə min rəfin iəkətəi lanu məmə nəkotəhrun in rəhak nauəuə. Inu noliən rəha nəteien rəhak.

¹⁸ Pəh rəhatah İərməniğ İesu Kristo otətuati e rəhan nəuviriən kəm təmah rəfin.

1 Timoti

Nauəuə iətəm Pol təmaupən mətēi tuvən kəm Timoti

Nəghatiən əkuəkir rəha nauəuə u 1 Timoti

?Pəh təmətēi nauəuə u? **Aposil** Pol təmətēi nauəuə u.

?Təmətēi tātuvən kəm pəh? Təmətēi tātuvən kəm Timoti. Timoti in iətəm aluə kəti iətəm təmair e taun u Listra. Mamə rəhan in nəuaniləuis kəti rəha Isrel, kəni rəhan tātə in Ianihluə* kəti. Timoti in niəli kəti rəha Pol, kəni nian rəfin kətian əpəha ikin min matuəni pətigəm nanusiən təuvir rəha Iesu Kristo. Pol tolkeikei pik Timoti, tol lanəha kəni in tətəuin e Timoti məmə təhmen e nətīn əhruahru.

?Natigian təhro lanu nian təmətēi? **Pol** təmətəu məmə nəgətun eiua nəuvein e niməfaki əpəha Efəsis, kəni mol in tahli=pən Timoti məmə otuvən mələhu əhruahru neiuəiən əha. Nəmə təhro, Timoti təmuva təhmen e pastə rəha niməfaki əha Efəsis, nati əpnəpin məmə in iətəm aluə əmə. Nəgətun eiuaēiən min əha kautəgətun məmə nətəmimi okotəkeikei motətəu=pən nətəligiən rəhalah e nolian rəha nətəmimi o nosiən nemiəgəhiən iətəm naunun tikə. Kəutəni məmə nətəmimi okotəkeikei motəhrun nīpəti nəghatiən oneuən min, kəni motol natimnati nəuvein iətəm ilah kəmutəni.

?Təmətēi nauəuə u o nak? **Pol** təmətēi nauəuə u mətəni pətigəm nətəligiən nəuvein rəhan kəm Timoti mətəfəri rəhan nətəligiən, kəni məmə otasiru e niməfaki rəha Efəsis. Pol tətəghati e nolian təuvir min rəha nəfakiən, mine neruh viviən nətəm kəutəfaki. Kəni mətəni pətigəm nolian təuvir min iətəm nətəmi asoli min rəha niməfaki mine nəfaki min u okotohtəu=pən. Kəni naunun nəghatiən iətəm Pol təməni kəm Timoti tətəni məmə, in otəkeikei muva iətəmi təuvir kəti rəha nolian uək rəha Iesu Kristo. Kəni rəhan nolian otəkeikei məhruahru vivi.

Pol təməni təuvir kəm Timoti

¹ Timoti. Iəu Pol, iatəni təuvir kəm ik. Kəni iəu aposil kəti rəha Kristo Iesu mətəu-inu Uhgīn u iətəm təmosmiəgəh itah, mine Kristo Iesu iətəm tətəfa nuhuiniən, ilau əmə kəmuahli=pa iəu məmə iəkol uək u. ² Rəhalau nəhatətəiən e Kristo təhmen-əhmen əmə, kəni tol lanəha, in təhmen=pən əmə məmə ik nətīk pəhriən.

Pəh Uhgīn Tatə rəhatah ilau Kristo Iesu, Iərməniəg rəhatah, okuətuati e rəhalau nəuviriən kəm ik, kəni muasəkəhruiən ik, kəni muələhu nəməlinuiən tətətiəg ohnik.

Pol təmolkeikei məmə Timoti otəhtipəsīg e nəgətun eiua min

³ Aupən ikin e nian iəmatuvən Masetoniə, kəni iəu iəməni kəm ik məmə iəu iəkolkeikei pik məmə onətətiəg Efəsis, kəni rəhak nətəligiən tatol əmə lankonu lan. Nətəmimi nəuvein əha ikin kəutətiəg nətəm ilah kəutəgəu nəgətuniən pəhriən rəha Uhgīn məutəgətun nətəmimi lan. Mətəu ik onakəhtipəsīg e lah məmə okəsotoliən nolian əha. ⁴ Ilah okotəkeikei motəpəh nolian min əha iətəm kəutəni namsu eiua min mautos nərgi lus min aupən min ikin mautil məmə nərgi lus min rəhalah təfəməh. Kəni okotəfəri ilah aru lan. Nəghatiən min əha kəutiuvī=pa əmə timəti, mətəu inko kəsotasiruiən e nətəmimi məmə ilah okotəhrun nəlpəkəuiən rəha Uhgīn inu okotəhatətə əmə lan.

⁵ Mətəu nəua nəghatiən u rəhalau məmə nolkeikeiən tətəri e nikitəmah. Nolkeikeiən tətəri e niki iətəmi kəti nian nolian tərāh min rəfin iətəm təhrun məmə kəmutətiəg lan aupən, in təməpəh rəkis ilah, nīkin təuvir vivi, kəni tətəhatətə pəhriən əmə e Iesu. ⁶ Nətəmimi nəuvein kīnotəpəh nolian əhruahru u, kəni ilah kīnotəruru rəkis rəhalah suaru, mətəu kəutohtəu=pən nəghatiən alməli min əha. ⁷ Ilah kətolkeikei məmə nətəmimi kəutəni məmə ilah koteinatig vivi e Lou rəha Uhgīn, mətəu ilah kəsotəhrun aginiən nīpəti nəghatiən iətəm kəutəni, nati əpnəpin nīkilah təhti məmə kotəhrun agin.

* : Nanihluə, Ianihluə — Afin-to e tiksīnəri. 1:2 Uək 16:1-3; Tait 1:4 1:4 1Tim 4:7; Tait 1:14

⁸ Kitah kotəhrun vivi lou rəha Uhgīn məmə təuvīr nəmə kitah kotəhrun vivi uək rəha Lou kəni mautohtəu=pən e noliən iətəm Uhgīn tolkeikei.† ⁹ Nian rəfin kitah okotəkeikei motəhrun məmə Lou təməsuvaian o nətəm kotəhruahru, mətəu Lou təmuva məmə otəgətun kəm nətəmimi məmə ilah nətəmimi rəha nol rahian: nətəm kəsotisiaian Uhgīn mine nol təfagə tərəh; nətəm rəhalah noliən tekəu-ekəu kəutəuhlin nəmtahlah o nəfakiən; nətəm kəmotuhamu rəhalah tatə mine məmə; nətəm kəutuhamu əhanəh itəmi; ¹⁰ nəman mine nīpətan nətəm kinotol rəkis marit, mətəu kəutan əpnarīn; nəman kəutit aru ilah mīn kəni nīpətan kəutit aru ilah mīn; nətəmimi kəutələs iətəmi kəti motaskəlīm mautol səlīmīn təhmen e iol əhrūin; mine nətəm kəuteiuə e nian kəutəghati e kot; mine nətəm kəuteiuə əpnarīn əmə; mine nətəm kəutol noliən tərəh pīsīn mīn nəuvein. Əuəh, in nīpəhrīənīən məmə Lou in rəha nətəmimi nətəm kəutol natimnati rəfin əha iətəm tətərakīn nəghatiən əhrūahru mīn. ¹¹ Nəghatiən əhrūahru mīn u, kəutəni pətīgəm nanusiən təuvīr rəha nəsanəniən əhagəhag rəha Uhgīn, Uhgīn u iətəm təuvīr məhrūahru. Nanusiən u in təməfa kəm iəu məmə iəkəni pətīgəm.

Pol nīkin təmagiən o Kristo

¹² Iəu iətəni tagkiu kəm Kristo Iesu, Iərməniḡ rəhatah, iətəm tətəfa nəsanəniən kəm iəu o uək u, mətəu-inu in tateh iəu məmə iəkaskəlīm vivi rəhan uək məsəpəhiən, kəni in təmələhu=pa uək u mətəhli=pa iəu məmə iəkol. ¹³ Aupən iəmətəghati rah e nərgīn, kəni iəmatoh nətəm kəutəfaki matol tərəh e Iesu. Nati əpnarīn iəu iəmatol pau lanu lan, mətəu in təmasək ohniəu mətəu-inu iəməsəni əhanəhiən nīpəhrīənīən lan, kəni iəməruu məmə nati nak iətəm iəu iəmatol in tərəh. ¹⁴ Mətəu nolkeikeiən rəha Iərməniḡ rəhatah in iahgin pik ohniəu, mapirəkis noliən tərəh mīn rəhak. Kəni tatətəlmin nīkik o nəhatətəiən lan mine nolkeikeiən iətəm tatsipən e Kristo Iesu.

¹⁵ Inu nəghatiən tətəni pəhrīən, kəni kitah kotəkeikei motəni nīpəhrīənīən lan: Kristo Iesu təmuva e nəhue niftəni məmə otosmiəgəh nətəm kotərəh. Kəni iəu iətəmi iəkərah agīn mapirəkis rəfin ilah. ¹⁶ Mətəu Uhgīn təmasək ohniəu, iətəm iəkərah agīn, təhmen e nəmtətīən kəti iətəm tətəgətun məmə nətəliḡiən rəhan təfəməh, naunun tikə, tatuvən o nətəm kotərəh, pəh nətəmimi nəuvein koteruh kəni məhuərisig e suaru kətiəh əmə məmə okotəhatətə e Iesu kəni in tosmiəgəh ilah məfən nəmiəgəhiən itulīn kəm lah. ¹⁷ !Kotəni-vivi Uhgīn! Pəh kotisiai Uhgīn rəhatah. In Iərməniḡ itulīn; in təsīmisiən; kəsəruhiən in; kəni in pīsīn əmə in Uhgīn. Pəh kotəfəri nərgīn tatuvən matuvən matuvən naunun tikə. Əuəh.

¹⁸ Kəni inəha nətīk Timoti. Inu rəhak nəghatiən təhmen=pən e nəghatiən rəha iəni mīn nətəm kəmutəni kəm ik aupən. Ik onəkəkeikei maskəlīm nəghatiən mīn əha pəh tol rəham nətəliḡiən təkaskik, kəni ik onəkəluagin vivi e nəluaginiən rəha nəhatətəiən. ¹⁹ Askəlīm rəham nəhatətəiən təkaskik, kəni ol noliən iətəm ik nəkəhrun məmə in təhrūahru e nəhmti Uhgīn. Mətəu nətəmimi nəuvein ilah kəutol noliən nəuvein iətəm ilah kotəhrun məmə tərəh, kəni kəmotərakīn rəkis rəhalah nəhatətəiən, təhmen e iətəmi kəti təmləfən negəu təri e nīmas təhapu-əhapu agīn mərəh. ²⁰ Suah mil u Həmenəəs mine Aleksantə ilau kəmian motol kətiəh əmə ilah nətəmi mīn u. Iəu inegəhan=pən rəkis e lau e nəhlmi Setən məmə okuəhrun məmə okuəkeikei məsuəni rahian Uhgīn.

2

Noliən rəha nəfakiən

¹ Nati aupən iətəm iəkolkeikei məmə iəkəni, in tol lanu lan. Iəu iətəni əskasik kəm təmah məmə itəmah nəkotəkeikei motəfaki kəm Uhgīn o nətəmimi rəfin, kəni motəni tagkiu kəm Uhgīn o natimnati iətəm in təmol ilah. ² Kəni e nian rəfin itəmah onəkotəkeikei mautəfaki o nətəm kəutarməniḡ mine nətəmi asoli mīn rəhatah məmə

† 1:8 Nəgətun eiūə mīn əha, nian rəfin kəutəghati pik e Lou. Kəni məutəni məmə ilah kəutəhrūahru mətəu-inu ilah kotəhrun vivi Lou. Mətəu nol rah nati mīn, Uhgīn təməfən Lou kəm lah məmə Lou otəgətun ilah məmə ilah nətəm kotərəh. 1:8 Rom 7:12,16 1:12 Uək 9:15; 1Kor 15:9-10; Kəl 1:15-16 1:13 Uək 8:3; 9:1-5 1:15 Luk 19:10 1:20 1Kor 5:5; 2Tim 4:14-15

kitab rəfin okotatig e nəməlinuian kəni motatig mətig, pəh kitab kotisiai vivi Uhgın kəni rəhatah naliuəkian in təhruahru. ³ Noliən rəha nəfakian min u in təuvir pik, kəni in otol Uhgın İosmiəgəh rəhatah nikin otagian lan. ⁴ Uhgın u, in tolkeikei məmə otosmiəgəh nətəmimi rəfin, kəni molkeikei məmə ilah okotəhrun motəni niphəriənian e nəghatian pəhriən rəhan.

⁵ Otəfaki o nətəmimi rəfin məmə ilah okotəhatətə e Uhgın mətəu-inu Uhgın kətiəh əmə tətətig, kəni suah kətiəh əmə tətəhtul in suaru o nosiən nətəmimi muvən motol kətiəh ilah Uhgın, iətəmimi əha Kristo İesu. ⁶ E nian əhruahru, in əmə təməfa rəhan nəmiəgəhian o nətəouiən suaru rəha nətəmimi rəfin məmə otitis ilah e təfagə tərəh rəhalah. Kəni inu tətəgətun məmə Uhgın tolkeikei məmə otosmiəgəh nətəmimi rəfin. ⁷ Kəni e nəghatian əha, Uhgın təməfəri iəu məmə iəu aposil kəti rəhan o nəni pətigəmiən nanusiən təuvir u kəm Nanihluə* min, nətəmimi nətəm kəsəniə məmə nətəm İsrəl, kəni təməfəri iəu məmə iəgətun kəti rəha nəhatətəian pəhriən. İəu iatəni pəhriən, iəseiuiən.

⁸ Kəni ikin min rəfin, iəkolkeikei məmə nəman okotəghati kəm Uhgın e nəfakian. Kəni nian kautəfəri nəhlmilah məmə okotəfaki kəm Uhgın, iəkolkeikei məmə nəmiəgəhian rəhalah otəhruahru, kəni nikilah təsahməian, kəni məsotahian ilah min.

⁹ Kəni iəu iəkolkeikei məmə niphətan u nəfaki min okəhuvən e rəhalah napən iətəm təhruahru kəni mətəhtərain vivi ilah, məsotiuvian nətəligian rəha nəman, kəni məsotolian məmə nətəmimi okoteh o nəfəriən. Kəni ilah kəsotolian nəuanulah məmə okotəfəri ohni. Kəni ilah kəsəhuvəniən e natimnati min o niuvian nətəligian rəha nətəmimi, iatəni natimnati min təhmen=pən e napən min iətəm nəhmtilah tiəkis, uə nati kəti kəmol e aiən u kol tətəraip-oraip, uə nati kəti kəmol e perəl inu kəpiel iətəm nəhmtin tiəkis. ¹⁰ Mətəu iəkolkeikei məmə niphətan u nəfaki min, rəhalah nətəligian otəsuvəniən o malə-malə rəha niphətilah məmə okeruh, mətəu okotol malə-malə e nəmiəgəhian rəhalah, inəha ilah okotol noliən min iətəm otasiru e nətəmimi, noliən min iətəm təhruahru o niphətan nətəm kəutəni məmə ilah kəutəfaki kəm Uhgın.

¹¹ Nian nəman okotəgətun e niməfaki, niphətan okotəkeikei mautətəlig məsotagətian, kəni motəkeikei motosiahu ilah, kəni motisiai nəgətun min, kəni motətəu=pən nəgətun min əha nətəm kəutəgətun. ¹² İəu iəsegəhaniən e niphətan məmə okotəgətun kəni motarməniğ e nəman. İlah okotəkeikei məsotagətian, ¹³ mətəu-inu əpən ikin, Uhgın təmaupən mol Atəm, uərisiğ ikin təpanol İv. ¹⁴ Kəni səniəmə Atəm u Setən təmeiue lan əpən kəni tol nəuiən, mətəu İv u təmol nəuia Setən kəni matgəhli lou rəha Uhgın. ¹⁵ Mətəu Uhgın otosmiəgəh niphətan nian ilah kautol əhruahru uək rəhalah, inu neməkian mine neh viviən kəlkələh min. Mətəu ilah kotəkeikei məutaskəlim əskasik noliən rəha nəhatətəian, mine noliən rəha nolkeikeian nətəmimi, mine noliən rəha nəmiəgəhian iətəm təhruahru.

3

Nətəmi asoli min rəha niməfaki

¹ Inu nəghatian tətəni pəhriən məmə, “Nəmə iətəmimi kəti tolkeikei məmə in otuva iətəmi asoli kəti rəha niməfaki, kəni uək u, in uək təuvir ağin kəti iətəm in tolkeikei.”

² Kəni iətəmi asoli tol lanəha:

okəkeikei kəsəh-pəniən noliən tərəh kəti lan;

in məsol-pəniən rəhan pətan;

in təhrun nəni aruiən e nikin məmə otəpəh noliən natimnati iətəm tərəh kəni mol

əmə nati iətəm təuvir;

tətol natimnati e nəhrunian;

kətiəh in;

təteh vivi nətəmimi nətəm kautəhuvən iman ikin;

in iəgətun təuvir kəti;

³ səniəmə iətəmimi kəti rəha napisiən uə nəhtian itəmi;

2:6 Rom 3:29-30; Kəl 1:4 * 2:7 Nanihluə, İanihluə — Afin-to e tiksınəri. 2:7 Uək 9:15; Kəl 2:7-8; 2Tim 1:11 2:9 1Pitə 3:3-5 2:10 1Tim 5:10 2:12 1Kor 14:34 2:13 Jen 2:7,21-22; 1Kor 11:8-9 2:14 2Kor 11:3; Kəl 3:1-6 2:15 Jen 3:6-16

mətəu in iətəmi mətig;

səniəmə in iətəmi rəhan nəghatiən titatiperəh pik təhmen e kaluəluə;

nikin təsuvən pikien e məni;

⁴ in otəkeikei mətarmənig vivi e rəhan min, kəni mol məmə rəhan kəlkələh min kautol nəuian mautisiai vivi. ⁵ ?Mətəu nəmə in təruru narmənig vivien o rəhan min, kəni in otəhro əhanəh marmənig e niməfaki rəha Uhgın?

⁶ Iətəmi tətəhatətə vi əmə e Iesu, in təsəhmenien məmə otos uək u, mətə in tətəfəri pik in, kəni Uhgın tol nalpinien kəm in təhmen e inəha təmol e Setən u iəfəri pik.

⁷ Kəni iətəmi asoli, rəhan noliən otəkeikei məuvir məhruahru məmə nətəm kəsotəfakiən okotəni məmə in iətəmi təuvir. Nəmə təsoliən, mətə nəuanikulu rəha Setən toh pikin, kəni nərgin otərah.

Dikon min,

nətəm kəutasiru e niməfaki

⁸ E noliən əhmen əmə, dikon min, rəhalah nəmiəgəhien otəkeikei məhruahru vivi, kəni məutəni əmə niphəriənien e nian rəfin. Nətəm kəutapis uə kətolkeikei pik məni, kəsotəhmenien o naskəlimien uək u. ⁹ Ilah nətəmi nətəm kotəhrun məmə noliən tərəh kəti təsatigien e lah, kəni mautaskəlim əskasik nəghatiən pəhriən min rəha Iesu Kristo iətəm Uhgın təmol əpu. ¹⁰ Nətəmi kətol lanəha, niməfaki otəkeikei makil vivi rəhalah nəmiəgəhien, nəmə kəseh-pəniən nati kəti tərəh e lah, kəni ilah okotos uək rəha dikon.

¹¹ Kəni təhmen-əhmen əmə, niphətan rəha dikon min,* ilah min okotəkeikei motol rəhalah nəmiəgəhien təhruahru vivi. Təsəuvirien məmə ilah niphətan nətəm kəutəni nikalitəmi, uə niphətan rəha napsien, mətəu ilah niphətan nətəm nətəmi kəutəhatətə e lah e nian rəfin.

¹² Suah kəti iətəm tatos uək rəha dikon, in otəkeikei mos rəhan pətan kətiəh əmə, kəni in otəkeikei mətarmənig vivi e rəhan min kəlkələh min mine rəhan lahuənu. ¹³ Nətəmi nətəm kautol vivi uək rəha dikon, nərgilah in təuvir lan, kəni rəhalah nətəligien in otəskasik pik o naskəlimien nəhatətəien rəhalah e Kristo Iesu.

Nəukəti nəhatətəien rəhatah

¹⁴ Rəueiu əha, nian iətəte nauəuə u kəm ik, nikip tətəhti məmə, otəsuvəhien kəni iəkuvnə meruh ik. ¹⁵ Mətəu nəmə iəsuvnə uəhaiən, kəni nauəuə u in otəni natimnati rəfin iətəm kitah nenəti Uhgın okotohtəu=pən. Inu kitah u nətəm kəutəfaki, kəni Uhgın rəhatah tətəmiəgəh mətətig naunun tikə. Kitah nətəm kəutəfaki u kəutaskəlim nəghatiən pəhriən, kəni mauteh vivi. ¹⁶ Niphəriənien, nəghatiən pəhriən rəha Iesu Kristo iətəm Uhgın təmol əpu, in nati apispis iətəm in iahgin, kəni tol lanəha:

Kristo in təmuva iətəmi kəni nətəmi kəmoteruh.

Kəni Narmin Rəha Uhgın tətəgətan vivi məmə Iesu təhruahru vivi pik.

Kəni nagelo min kəmoteruh in.

Kəni nətəmi kəutəni pətigəm nanusien təuvir rəhan kəm nətəmi ikin pisin pisin min.

Kəni nətəmi rəha nəhue niftəni u kəutəhatətə lan.

Kəni Uhgın təmos muvən ilis e neai mətətig ilau min.

4

Nəgətan eiua min

¹ Narmin Rəha Uhgın tətəni pətigəm vivi məmə e nian min uərisig Iesu otəpanuva lan, nətəmi nəuvein okotəpəh nitəu-pəniən noliən pəhriən rəha nəhatətəien e Uhgın. Ilah okotohtəu=pən narmin eiua min kəni motohtəu=pən nəgətunien rəha iərmis min. ² Nəgətunien min əha kəutsipən e nəgətan min nətəm kəutəni məmə rəhalah nəghatiən in niphəriənien, mətəu ilah kəuteiua, kəni məsotolien nati iətəm kəutəni. Nətəmi min əha, nətəligien rəhalah tekəu-ekəu agin, kəni kinotəruru nakilien məmə

3:6 Tait 1:6-9   3:7 2Kor 8:21   * 3:11 Suaru keiu o nəuhlinien nəghatiən u “niphətan” e fes u. 1. Niphətan rəha dikon min 2. Niphətan nətəm kautos uək rəha dikon.   3:11 Tait 2:3   3:16 Mak 16:19; Kol 1:23; 1Jon 2:18

nəghatiən pəhriən iə, kəni nəghatiən eiua iə. ³ Ilah kəutəgətun nətəmimi məutəni məmə okəsotoliən marit, kəni məutəgətun ilah məmə okəsotuniən nauəniən min nəuvein. Mətəu Uhgīn təmol nauəniən min əha məmə okotun ilah. Kəni kitah u kəutəfaki kotəhrun nīpəhriənīən, kotəhrun nosiən, motəfaki motəni tagkiu kəm Uhgīn ohni, kəni motun, ⁴ mətəu-inu natimnati rəfin iətəm Uhgīn təmol ilah kotəuvir əmə. Nati kəti tikə məmə okəsotuniən. Kitah kotəhrun nuniən natimnati rəfin nəmə kitah kotəfaki motəni tagkiu kəm Uhgīn ohni, ⁵ mətəu-inu Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni məmə ilah kotəuvir, kəni kitah kəutəfaki ohni. Kəni rəueiu, nauəniən min əha kotəuvir əmə.

Ioluək təuvir rəha Kristo Iesu

⁶ Nəmə nətəni pətīgəm nəghatiən u kəm piatah min mine nəuvinitah min, kəni ik ioluək təuvir kəti rəha Kristo Iesu. Kəni tətəgətun məmə ik iətəmimi kəti iətəm natun nəghatiən təuvir min rəha nəhatətəiən mine nəgətuniən əhruahru, kəni mətəmiəgəh lan, kəni rəham nəmiəgəhiən tatitəu=pən nəghatiən rəfin min əha.

⁷ Əpəh, sətəligiən e nəghatiən eiua min iətəm nətəligiən rəha Uhgīn tikə lan, nəghatiən min təhmen e namsu əpnarīn min iətəm nīpətīn tikə. Mətəu əgətun aru rəham nəmiəgəhiən məmə tətītəu=pən Nauəuə Rəha Uhgīn. ⁸ Noliən rəha neruh viviən nīpətīm məmə in otəsanən, in təuvir o natimnati min nəuvein, mətəu nəmə natəgətun aru rəham nəmiəgəhiən e noliən rəha Uhgīn, kəni in təuvir məmə otasiru e natimnati rəfin e nəmiəgəhiən rəha nəhue niftəni u, mine rəha nəmiəgəhiən itulīn.

⁹ Inu nəghatiən tətəni pəhriən, kəni kotəkeikei motəni nīpəhriənīən lan. ¹⁰ Konu kitah kautol pīk uək o nəgətun aruiən rəhatah nəmiəgəhiən e noliən əha, mətəu-inu kinotəhatətə rəkis e Uhgīn u tətəmiəgəh kəni mətətig itulīn, kəni in Iosmiəgəh mətəhan nəhlmin kəm nətəmimi rəfin, mətəu in tatosmiəgəh əmə nətəmi min u nətəm kəutəhatətə lan.

¹¹ Əgətun natimnati min əha kəm nətəmimi, kəni mənī=pən kəm lah məmə okotəkeikei mautohtəu=pən. ¹² Segəhaniən lam məmə nətəmimi okotēh iahu ik mətəu-inu ik iətəm aluə əmə kəti. Mətəu ol rəham nəmiəgəhiən təhruahru vivi məmə nətəmimi okoteruh məmə ik iətəm təmiməhtə, kəni ilah kotəhrun nītəu-pəniən ik e nəghatiən min, mine naliuəkīən, mine nolkeikeiən, mine nəhatətəiən, mine nol əhruahruīən. ¹³ Ol natimnati min əha, kəni nati kisīl min əha ikin. Onəkəkeikei mol vivi ilahal mətəuarus iəkuvnə: afin Nauəuə Rəha Uhgīn kəm nətəmimi, kəni mənī pətīgəm Nauəuə Rəha Uhgīn, kəni məgətun Nauəuə Rəha Uhgīn. ¹⁴ Timoti. Uhgīn təməfinə rəhan nəsanəniən kəm ik o noliən uək rəhan nian eldə min rəha niməfaki kəmotələhu=pən nəhlmilah lam, kəni iəni min nəuvein rəhalah kəmotəni pətīgəm nəghatiən iətəm Uhgīn təməni lam. Səpəhiən nəsanəniən əha, mətəu ol uək rəha Uhgīn lan.

¹⁵ Ik onəkəkeikei matol uək min u, kəni rəham nətəligiən otəkeikei mətətig əskasik e natimnati min u pəh nətəmimi kotəhrun nehīən məmə rəham nəmiəgəhiən mine rəham uək tateviə vivi. ¹⁶ Ateh vivi noliən min e nəmiəgəhiən rəham, kəni ol rəham nəgətuniən məmə in tətəhruahru e nian rəfin. Onəkəkeikei mətəlkut əskasik məmə onəkəkol natimnati min əha, mətəu-inu nəmə nəkol, kəni onəkəosmiəgəh itəmah nətəm kəutətəlig lam.

5

Noliən rəha nisaiən
o nəghatiən kəm nətəmimi

¹ Sagət əskasikīən e nauəhli min, mətəu əghati kəm lah e nisaiən məmə nəkiuvi rəhalah nətəligiən, təhmen əmə məmə ilah rəham tatə əhruahru min. E noliən kətiəh min əmə, ol təhmen əmə kəm nətəm aluə təhmen əmə məmə ilah piām əhruahru min. ² Əghati mətīg e nisaiən kəm nīpətəuəhli min təhmen məmə rəham mamə əhruahru min. Rəham nəghatiən mine noliən min kəm nīpətən mītə otəkeikei məhruahru agin, təhmen məmə ilah nəuvinim min.

Noliən rəha neruh viviən nīpətəlimis min

³ Niməfaki otəkeikei mateh vivi nīpətalimis min u kəməmis ərin ilah, kəni iətəmi kəti tikə mə otateruh ilah. ⁴ Mətəu pətalimis kəti u nenətin min əha ikin uə namipin min əha ikin, ilah okotəkeikei motaupən motəhrun məmə uək rəha nətəm kəutəfaki, ilah okotəupən moteh vivi aru rəhalah min. Noliən u təhmen əmə məmə kəutəfən nitai nati kəm məmə mine tatə mine kəha min, kəni nati u tatol niki Uhgīn tətəgiən ohni.

⁵ Mətəu pətalimis iətəm tətətiḡ pisin aḡin əmə, iətəmi tikə o neruhiən, in tətəluh=pən əskasik rəhan nuhuiniən tətətiḡ e Uhgīn. Inəha e nian rəfin, lapin mine e nərəuiə, in tətəfaki kəm Uhgīn məmə otətasiru lan. Pətalimis tol lanəha, təhruahru aḡin məmə niməfaki otasiru lan. ⁶ Mətəu pətalimis u tətətəliḡ pik e natimnati rəha niftəni o nətəuiən təuvir lan, in tətəmiəḡəh, mətəu e narmin in tinimis rəkis. ⁷ Ik onəkeikei məni=pən nəḡhatiən min əha kəm niməfaki məmə ilah okotəkeikei motol pəh nətəmiimi kəsotəni rahiən ilah. ⁸ Suah kəti otəkeikei meh vivi rəhan min, kəni maupən meh vivi rəhan əhruahru min. Mətəu nəmə in təsolian, tətəḡətun məmə təməuhlin nəmtahn e noliən rəha nəfakiən, in tərəh mapirəkis iətəm təsəfakiən.

⁹ Nəmə nəkətei=pən nərgi pətalimis kəti e nauəuə rəha nasiruiən məmə niməfaki otasiru lan, rəhan nu in otəkeikei mos sikiste, pətan u təmətətiḡ vivi ilau rəhan u iərman. ¹⁰ Kəni in pətauəhli kəti iətəm nətəmiimi kautisiai in o rəhan noliən təuvir mine nasiruiən min iətəm in tatol, təhmen məmə in tateh vivi rəhan nəsualkələh; kəni nian iapispis min okəhuva iman ikin, tatol təuvir kəm lah; kəni matosiahu aru in mətasiru e nətəm kəutəfaki;* kəni mətasiru e ianrah; kəni rəhan nətəliḡiən təskasik məmə otol uək min iətəm təuvir.

¹¹ Mətəu sətəi=pəniən nərgi pətalimis min nətəm kəsotəpətauəhli əhanəhiən e nauəuə rəha nasiruiən, mətəu-inu uərisiḡ nəmə nətəliḡiən rəha nol minian marit tinuva məskasik e nikilah e Kristo, kəni ilah kotəni məmə okotol min marit. ¹² Kəni Uhgīn in otakil mol nalpinian kəm lah mətəu-inu kəmotatḡəhli rəhalah nonauvil iətəm kəmotol kəm in aupən.† ¹³ Kəni nati tərəh kəti min, mətə ilah kotəlpah kəni motos noliən rəha nuvəniən e nimə min rəfin mautəni nəḡhatiən iətəm nīpətin tikə. Uərisiḡ ilah kəhuva motərah pik o nosiən musmus e nəḡhatiən rəha iətəpisiḡ, kəni ilah kotolkeikei məmə okotəni pik nəḡhatiən rəha nətəpisiḡ, kəni ilah kəutəni nəḡhatiən min nəuvein iətəm təsəhmenian məmə okotəni. ¹⁴ Kəni iəu iətəni kəm nīpətan mitə min kəməmis ərin ilah məmə təuvir ilah okotol min marit, kəni motos nətəlah min, kəni moteh vivi ilah. Kəni nəmə kotol lanəha, kəni məsotəfəniən nəua nimahan kəm tikimir məmə okotəni rah itah. ¹⁵ Mətəu pətalimis nəuvein kinotalelin ilah e suaru təuvir kəni minautohtəu=pən Setən.

¹⁶ Nīpətan min u kəutəfaki okotəkeikei mauteruh vivi pətalimis min rəhalah, məsotəhlman=pəniən e lah kəm niməfaki məmə oteruh ilah. Kəni niməfaki in otateruh əmə pətalimis min u rəhalah nətəmiimi kohkə aḡin məmə okauteruh ilah.

Uək rəha nətəmi asoli rəha niməfaki

¹⁷ Eldə min nətəm kəutarməniḡ vivi e uək rəha niməfaki, niməfaki otəkeikei misiai ilah, kəni motətəou ilah. Kəni nəḡətun min mine nətəm kəutəni pətiḡəm Nauəuə Rəha Uhgīn, ilah kautəhtul aupən məmə okisiai ilah kətəou ilah. ¹⁸ Mətəu-inu Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni məmə, “Nian nati miəḡəh kəti tatol rəham uək, kəni nakəkeikei maugin.”‡ Kəni tətəni min məmə, “Nian iətəmi kəti tatol uək, mətəu okəkeikei kətəou in lan.”

* 5:10 Nəḡhatiən Kris əhruahru tətəni məmə, “Kəni tətəikuas e nəhlki nətəmiimi rəha Uhgīn.” — Noliən əha tətəḡətun məmə in pətan kəti tatosiahu aru in; kəni nikin tagiən o nasiruiən e nətəmiimi. † 5:12 E nian əha, pətalimis min nəuvein kəmotos nonauvil rəhalah kəm Uhgīn məmə okəsotoliən marit, kəni ilah okol əmə uək rəha niməfaki. Kəni nəmə pətalimis kəti tolkeikei məmə in otol min marit, kəni in otatḡəhli rəhan nonauvil iətəm təmol kəm Uhgīn. 5:13 2Təs 3:11 5:14 1Kor 7:9 ‡ 5:18 Nəḡhatiən əhruahru rəha Kris tətəni məmə, “Nian kau kəti tatol uək rəham tətəviḡ-eviḡ e nəua wit, kəni nəmə tolkeikei məmə otun kəti, kəni səlīs-ərainian nohlin.” Eruh mafin e tiksınəri e noliən rəha nətəm Isrel e noliən uək e wit. Pol tətəḡhati e nati miəḡəh, mətəu nīpəhriənian, nīpəti nəḡhatiən tətəḡhati e nətəmiimi. 5:18 Dut 25:4; Mat 10:10; 1Kor 9:9

¹⁹ Sətəligiən e nəghatiən rəha iətəmimi kətiəh əmə iətəm tətəni məmə eldə kəti rəha niməfaki təmol nolien tərəh, mətəu nəmə iətəmimi keiu uə kisil kəhləni, kəni nətətəlig e rəhalahal nəghatiən.

²⁰ Kəni nəmə iətəmi asoli kəti rəha niməfaki tatol nati kəti tərəh, kəni nətəgət əskasik lan e nəhmti nətəmimi rəfin rəha niməfaki, kəni tol lanəha nətəmimi okotəgin e nolien nati tərəh min.

²¹ E nəhmti Uhgın, mine Iesu, mine nagelo min iətəm Uhgın təmitəpın rəkis ilah, iəu iətəni əskasik kəm ik məmə ik onəkəkeiki mətətəu=pən nəghatiən rəhak e nolien iətəm in təhruahru. Ik onəsoliən nolien kəti kəm iətəmi kəti, kəni matig mol nolien pisin min kəm iətəmi kəti min. Mətəu onəkol təhmen-əhmen əmə kəm lah rəfin.

²² Səfəri uəhaiən iətəmi kəti məmə in otos uək kəti rəha niməfaki, inu mə nəkotələhu=pən nəhlmitəmah motəfaki lan. Mətəu-inu nəmə in iətəmi kəti iətəm rəhan əha ikin nolien tərəh, kəni rəhan nolien tərəh otatig lam, təhmen lanu məmə ik min nəmos rəhan nolien tərəh. Mətəu ol əmə rəham nəmiəgəhiən tətəuvir vivi mətəhruahru e nian rəfin.

²³ Səmmim əməiən nəhu. Os wain nəuan nəuətin mol o rəham nimisiən, pəh otasiru e nərfəm.

²⁴ Nətəmimi nəuəvin kitah rəfin kotəhrun məmə ilah nolrah nati, kəni kotəhrun məmə Uhgın otol nalpiniən kəm lah. Mətəu nətəmimi nəuəvin min, rəhalah təfəgə tərəh tətəhluəig əhanəh əha rəueiu, mətəu uərisig okəpaneruh.

²⁵ Kəni təhmen-əhmen əmə, nian tepət uək təuvir min, kitah kotəhrun əmə. Mətəu nəuəvin əha ikin iətəm kəutəhluəig əha rəueiu, mətəu nipəhriən, okəmaneruh ilah.

6

Nolien əhruahru o slef min

¹ Slef min nətəm kəutəfaki okotəkeiki motisiəi nətəmi asoli min rəhalah. Nolien əha in otahtipəsəg e nətəmimi u kəsotəfakiən məmə kəsotəni rahien nərgi Uhgın, mine nəgətuniən rəhatah. ² Mətəu slef min nətəm rəhalah nətəmi asoli ilah min nəfaki, ilah okəsotoliən nolien əha u kotəni məmə, “Ei. Iətəmi asoli əha in piatah əmə kəti,” kəni ilah məsotisiəi viviən. Mətəu ilah okotəkeiki motol əhruin pik nati kəm lah e nikiilah pəhriən, mətəu-inu rəhalah nətəmi asoli min ilah nəfaki min nətəm noluək min kotolkeiki ilah.

*Nəgətuniən neiuəiən min
mine natimnati vivi min pəhriən*

Natimnati min u, ik onəkəkeiki mətəgətun nətəmimi lan. Kəni e nian rəfin, ik onəkəkeiki mətəghati əskasik kəm lah o nitəu-pəniən.

³ Mətəu nətəmimi nəuəvin kəutəgətun nəghatiən nəuəvin iətəm tol pisin e nəghatiən əha rəhak, kəni ilah kəutəni məmə nəgətuniən rəha İərmənig rəhatah Iesu Kristo, in neiuəiən, mautəni məmə nəgətuniən rəha nolien rəha nəmiəgəhiən iətəm Uhgın tolkeiki, in neiuəiən. ⁴ Nətəmimi min əha kəutol lanəha ilah kəsotəhrun aginiən nati kəti, kəni ilah nətəm kəutəfəri pik ilah. Ilah kəutalməli o nuvəniən məghati pik o nəghatiən min iətəm tatiuvi=pa niəməha, o nəghatiən min iətəm nətəmimi kəutəməki e lah min ohni. Nolien u in tatol nətəmimi kəutitgərah ilah min, kəni məutəhapu-əhapu ilah min, kəni məutəghati rah e nərgilah min, kəni məutətəlig rah e lah min. ⁵ Kəni e nian rəfin ilah kəutol timəti. Inu nolien rəha nətəmimi nətəm rəhalah nətəligiən tərəh, ilah kəutəluəi e nəghatiən pəhriən. Ilah, nikiilah təhti məmə nolien rəha nəhatətəiən e Uhgın in nolien kəti o nosiən məni mine nautə min.

⁶ Mətəu nati təuvir pik səniəmə kitah kəutos məni mine nautə. Nati təuvir pik məmə kitah okotaliuek e nolien iətəm Uhgın tolkeiki. Kəni məutəgiən əmə, nati əpnapin nəmə rəhatah nautə təkəku uə tepət, ⁷ mətəu-inu nian kitah kəmotair=pa e nəhue niftəni u,

kəni kəməsotosiən nati kəti məhuva. Kəni e nian okohmīs lan, ko kəsotos minian nati kəti mohtəliḡ. ⁸ Mətəu nəmə niḡtah nauəniən mine napən təhmen əmə, kəni kitah kotagiən.

⁹ Nətəmiimi nətəm kotolkeikei pik məmə rəhalah nautə otepət, timətiḡ əmə o lah məmə okotol nolien tərah min tepət. In təhmen=pən e nalig kəti iətəm otələs ilah e nəuan nalməliən rəha nərahien, kəni ilah kotolkeikei məmə okotol natimnati tepət rəha nalməliən, kəni natimnati tepət iətəm tərah o lah. Kəni nolkeikeiən rəha natimnati tərah min əha okotərəkin-ərəkin nəmiəḡhiən rəhalah. ¹⁰ Mətəu-inu nolien rəha nolkeikei pikien məni, in nəukəti natimnati tərah tepət. Kəni nətəmiimi nəuvein ilah kautəhtul iəkis o niətəu-pəniən suaru u, kəni ilah kinəhuvən rəkis isəu o nolien rəha nəhatətəiən, kəni ilah kautol natimnati min nəuvein iətəm tətərəkin aru ničilah, kəni kautos nərahien tepət lan.

Nəghatiən təuvir rəha Pol tatuvən kəm Timoti

¹¹ Mətəu ik Timoti, iətəmi rəha Uhgīn, aiu=pən isəu o nolien tərah min əha. Ik onəkəkeikei malkut pik o niətəu-pəniən nolien əhruahru, iətəm Uhgīn tolkeikei. Rəham nəhatətəiən otəkeikei məskasik, kəni ik onəkəkeikei molkeikei nətəmiimi. Askəlim əmə rəham nəhatətəiən lanko, tatuvən naunun tikə. Kəni onəkəkeikei muva ik iətəmi mətig kəti. ¹² Onəkəluagiən vivi e nəluagiən rəha nəhatətəiən. Kəni maskəlim vivi nəmiəḡhiən itulin iətəm Uhgīn təmauin lam ohni. Aupən rəkis, in təmauin lam ohni nian nəməni pətiḡəm nəhatətəiən rəham e Iesu e nəhmti nətəmiimi tepət.

¹³ E nəhmti Uhgīn, iətəm tətəfa nəmiəḡhiən kəm natimnati rəfin, kəni e nəhmti Kristo Iesu iətəm təməni pətiḡəm vivi nəghatiən pəhriən e nəhmti Pontias Pailət, iətəghati əskasik kəm ik lanu lan: ¹⁴ Ol natimnati min u, kəni məsəpəhiən kəti mətəuarus=pən Iərməniḡ rəhatah Iesu Kristo otuva ¹⁵ e nian əhruahru iətəm Uhgīn təməni. Uhgīn iətəm kitah okotəkeikei mautəni-vivi e nian rəfin, in pišin əmə tətərməniḡ e natimnati rəfin. In Kig rəha kig min rəfin, kəni Iərməniḡ rəha iərməniḡ min rəfin. ¹⁶ In əmə təsimisiən mətətiḡ itulin, rəhan nətuəuiniən tikə, kəni naunun tikə. Ikin tətətiḡ ikin, nəhəḡəhəḡiən tasiə matitəlau lan, kəni ko kəsaniən iuəkir ohni. Suah kəti təseh əhanəhiən in, kəni ko iətəmi kəti təsəhruniən nehien nian kəti. Nian rəfin kitah okotəkeikei motisiəi in, kəni mautəni pətiḡəm rəhan nəsanəniən mine narməniḡiən mautəhuvən mautəhuvən naunun tikə. Tol lanəha lan. Əuəh.

Nəfaki min u rəhalah nautə tepət

¹⁷ Əghati əskasik kəm nətəm kautəfaki nətəm rəhalah nautə rəha nəhue niftəni u tepət. Əni məmə ilah okəsotəfəri pikien ilah, kəni kəsotəhatətəiən e rəhalah məni u tepət. Məni in rəha rəueiu əmə, mətəu olauig mine tikə min. Ilah okotəkeikei motəhatətə əmə e Uhgīn iətəm tətəfa natimnati təuvir tepət kəm tah məmə kitah okotətəu təuvir lan. ¹⁸ Əghati əskasik kəm lah məmə rəhalah nolien təuvir min, mine rəhalah nasiruiən təuvir min otepət. Kəni ničilah otəkeikei magiən o nətuatiən kəm nətəmiimi. ¹⁹ E nolien əha, in təhmen məmə ilah kautəluhu natimnati təuvir min tepət, təhmen=pən əmə məmə kəmotasə təuvir o nəmiəḡhiən iətəm otəpanuva. Kəni ilah kotəhrun nosiən nəmiəḡhiən, iətəm nəmiəḡhiən pəhriən.

Naunun nəghatiən rəha Pol

²⁰ Timoti, ik onəkəkeikei mateh vivi natimnati min iətəm Uhgīn təməluhu=pən rəkis e nəhlməm. Əpəh kəni məhtul isəu o nəghatiən min iətəm niətətilah tikə kəni kəsotəfəniən nisiəiən kəm Uhgīn, kəni nəghatiən min iətəm kəsotəhruahruiən e Nauəuə Rəha Uhgīn. Nəghatiən min əha kətəni məmə kautəfa nəhruniən, mətəu kəpə, kauteiuə. ²¹ Mətəu nətəmiimi nəuvein kautəhuərisiḡ e nəghatiən eiuə min əha, kəni minotəmkarəpen e suaru rəha nəhatətəiən pəhriən.

Pəh Uhgīn otətəuati e rəhan nəuviriən kəm təmah.

2 Timoti

Nauəuə iətəm tatol keiu lan iətəm Pol tətətei tuvən kəm Timoti

Nəghatien əkuəkir rəha nauəuə u 2 Timoti

?Pəh tətətei nauəuə u? **Aposil** Pol tətətei nauəuə u.

?Tətətei tətuvən kəm pəh? Tətətei tətuvən kəm Timoti. Kəni in molkeikei məmə ilah min əpəha e niməfaki rəha Efəsis, məmə okotafin. Afın e “Nəghatien Əkuəkir Rəha Nauəuə u 1 Timoti” o nəhrunien məmə Timoti in pəh.

?Natigien təhro lanu lan nian tətətei? **Nian** kəpmən rəha Rom tətəskəlīm Pol əpəha Rom, in tətəgien e kaləpus, mətəu in tətətətig e rəhan kəti nimə, kəni soldia min kəmutatig ilah min mauteruh vivi məmə in otəsəgimien. Naunun japtə rəha Uək Min tətəghati e nian min əha. Kəni əmeiko kəpmən tətəhli pətigəm in, kəni taliuək əmə mətən o nu keiu. Mətəu rəueiu əha, tinuvən min e kaləpus əpəha Rom, kəni kaləpus əha in tərəh pəhrien ikin. Nauəuə rəha Uək Min tətəghatien e nian əha, nauəuə tinol naunun rəkis. Kaləpus əha in tətəpu ikin, kəni tiəkis o nətəmimi o nuvəniən məsal=pən lan. Luk əmə ilau min. Pol tətəmolkeikei məmə Timoti otuva meh mətəu-inu in rəhan niəli təuvir. Kəni in molkeikei məmə Timoti in otəmki nauəuə min rəhan.

?Tətətei nauəuə u o nak? **Pol** tətəhrun məmə otəsuvəhien kohamu in timis. Tol lanəha, in tətətei nauəuə u o nələhu-pəniən niməfaki e nəhlmi nətəmi asoli pisin min nəuvein təhmen e Timoti. Nian iəkis min kətəhuva o niməfaki, kəni Pol in tolkeikei məmə Timoti otətəskəlīm Nanusien Təuvir, kəni matəhtul əskasik e nəhatətəin rəhan, kəni məsəginien e nəni pətigəmiən Nanusien Təuvir, kəni in otəhtul maru o nətəuiən nahməien e nipətin nəmə nərahien otuva.

Pol tətəni təuvir kəm Timoti

¹ İəu Pol, u iəu aposil kəti rəha Kristo İesu, iətəm Uhgın tətətəpin rəkis iəu məmə rəhan, kəni mahli=pa iəu məmə iəkəni pətigəm rəhan nəniəskasikien rəha nəmiəgəhien itulin e Kristo İesu. ² İətəni təuvir kəm ik Timoti, nətik iətəm iəkölkeikei pik ik.

Pəh Uhgın Tatə mine Kristo İesu rəhatah İərmənig okuəfinə rəhalau nəuvirien, mine nasəkəhruien, mine nəməlinuien kəm ik.

Pol tətəfəri nətəligien rəha Timoti

³ Nian rəfin lapin mine lənian, iətəfaki ohnik, kəni mətəni tagkiu kəm Uhgın ohnik. Kəni iatol uək rəhan təhmen=pən əmə e tipik min, kəni iəkəhrun məmə nolien tərəh kəti tətəgien lak. ⁴ Niki tətəhti nəhu nəhmtəm, kəni iəkölkeikei pik məmə iəkəruh min ik pəh nikik otəgien. ⁵ Niki tətəhti nəhatətəien pəhrien rəham iətəm təhmen=pən əmə e nəhatətəien iətəm tətəpən mətətig e rəham kəha Lois mine rəham məmə İunis, kəni iəkəhrun pəhrien məmə rəueiu in tinatig lam.

⁶ Kəni tol lanəha, iətəni min kəm ik məmə onəkelel nigəm rəha nəsanəniən iətəm Uhgın tətəfinə o nolien rəhan uək. Uhgın tətəfinə nəsanəniən əha nian iəmələhu=pən nəhlmək mətəfaki=pinə lam. ⁷ Ol uək e nəsanəniən əha, mətəu-inu Uhgın tətəfaien kəm tah niki rəha nəginien, mətəu tətəfa niki rəha nəsanəniən, mine niki rəha nolkeikeien, mine niki iətəm tatol nolien min iətəm in təhrun məmə kotəhruahru.

⁸ Kəni inəha, saulisien o nəni pətigəmiən İərmənig, kəni saulisien lak iətəm iətətig e kaləpus o nərgin. İətətəu nahməien o nanusien təuvir, kəni nəmə nian əskasik tətəuə ohnik, nəkəkeikei mol məmə iəu mine e nəsanəniən iətəm Uhgın tətəfinə kəm ik. ⁹ Uhgın tətəsmiəgəh itah kəni mauin e tah məmə kitah okəhuva rəhan min nətəmimi nətəm kotəsim, kəni tətəsolien o nati kəti iətəm kitah kəmotol, mətəu in tətəmol e rəhan aru əmə nətəligien, mine nəuvirien. Nian Uhgın tətəsol əhanəhien niftəni mine, mətəu in tətəmələhu rəkis nəlpəkəuien məmə in otəfən rəhan nəuvirien kəm tah e Kristo İesu, ¹⁰ mətəu rəueiu, in tətəmol əpu nəuvirien əha kəm tah e nuvaien rəha İosmiəgəh rəhatah,

Kristo Iesu. Kæni Kristo tæmohapis nîmisian mine ræhan næsanæniæn, kæni tæmasiægæpin mol æpu suaru ræha næmiægæhian u naunun tikæ, kæni kitah kauteh e nanusian tæuvir æha.

¹¹ Kæni Uhgîn tæmitæpin iæu mæmæ iæu iægæhati, mine aposil, mine iægætun o nanusian tæuvir æha. ¹² Tol lanæha iætætæu pik nahmæian ohni u ikinu e kalæpus. Mætæu iæsaullisian, mætæu-inu iækæhrun mæmæ pæh u iætæhatætæ lan, kæni mæhrun vivi mæmæ in tæhrun neh viviæn nati nak iætæm in tæmælæhu=pæ e næhlmæk o naunun nian.*

¹³ Itæu=pæn æmæ suaru ræha nægætuniæn u tæhruahru iætæm iæmæni kæm ik, kæni ol nati u e næhatætæian mine nolkeikeian e Kristo Iesu. ¹⁴ E nasiruiæn ræha Narmin Ræha Uhgîn iætæm tætatig e nikitah, kæni ateruh vivi nati tæuvir iætæm Uhgîn tæmælæhu=pæn e næhlmæm.

¹⁵ Nækæhrun mæmæ ræhak min nætæmimi æpæha Esia, ilah Fukelæs mine Hermokenæs, ilah ræfin kæmotagim rækis motæpæh iæu.

¹⁶ Pæh Iærmæniæg otasækæhrui Onesiforæs mine ræhan min, mætæu-inu nian tepæt tæmasiru lak mætæfæri ræhak nætæligian. Kæni tæmæsaullisian mæmæ iæmætætig e kalæpus.

¹⁷ Nîpæhræniæn, nian in tæmuva Rom, tæmæsal pik lak mætæuarus meruh iæu. ¹⁸ !Pæh Iærmæniæg otasækæhrui in e naunun nian! Ik nækæhrun vivi natimnati tæuvir min iætæm tæmol kæm iæu æpæha Efæsis.

2

Soldiæ tæuvir ræha Kristo Iesu

¹ Ik u nætik, pæh Uhgîn otol nikim tæsanæn e næuviræian iætæm tatsipæn e Kristo Iesu.

² Næmætæu rækis natimnati min u iætæm iæmægætun ik lan e næhmti nætæmimi tepæt. Kæni os ræhak næghatæian mælæhu=pæn e næhlmæ nætæmimi næuvein nætæm nætæni nîpæhræniæn e lah, kæni ilah okotæhrun nægætuniæn nætæmimi næuvein min lan. ³ Nian nærahian otuva, mætæu æhtul æskasik kitah min ik, tæhmen e soldiæ tæuvir kæti ræha Kristo Iesu. ⁴ E nian ræha næluaginian, soldiæ kæti tæsolian natimnati ræha nætæmimi æpnæpin æmæ, mætæu tatol æmæ uæk ræha soldiæ mætæu-inu, in tolkeikei mæmæ ræhan iætæmi asoli ræha soldiæ min, nîkin otægian lan. ⁵ Kæni e noliæn æhmen æmæ lanæha, iætæmi tætaiu mæmæ in otol win, in otækeikei mitæu=pæn lou min ræha naiuiæn, mætæu næmæ tæsolian, kæni in otæosian nætæouian ræha nol winian. ⁶ Tæhruahru æmæ min lanæha mæmæ iætæmi tatol pik uæk e nasumian, in otæupæn mæulæk lan. ⁷ Ætælig vivi e nati nak iætæni kæm ik. Iærmæniæg otasiru lam o næhruniæn nîpæti næghatæian min u.

⁸ Ætættælig e Iesu Kristo u næuanilæuis ræha Tefit, kæni Uhgîn tæmosmiægæh in e nîmisian. Kæni inu nanusian tæuvir iætæni pætigæm. ⁹ Kæni iætætæu nahmæian o nanusian tæuvir æha, kæni nîpæhræniæn, kæmælis iæu e sen tæhmen=pæn mæmæ iæu iæklæh kæti uæ iohamu itæmi. Mætæu kæsælisian næghatæian ræha Uhgîn. ¹⁰ Tol lanæha, iætæhtul æskasik e nahmæian min ræfin ræhak o nasiruiæn e nætæmimi nætæm Uhgîn tæmitæpin ilah, mæmæ in otosmiægæh ilah e Kristo Iesu, kæni ilah okotætig e næuviræian æhægæhæg ræha Uhgîn, iætæm naunun tikæ.

¹¹ Inu næghatæian tætæni pæhræian mæmæ, Okæmæ kæhuva kætiæh e Kristo e nîmisian ræhan, kæni okotæmiægæh min kitah min.

¹² Okæmæ kautæhtul æskasik e nian æskasik min, kæni kitah okotærmæniæg min kitah min.

Okæmæ kitah kotæniæpin lan, kæni in otæniæpin e tah.

¹³ Okæmæ kitah kæsotolian ræhatah nonauvil, mætæu in tatol ræhan nonauvil, mætæu-inu Uhgîn otækeikei matol ræhan nolian nian ræfin.

1:10 Hip 2:14 1:11 1Tim 2:7 * 1:12 Suaru pîsin o næuhlinian fes 12b: "kæni mæhrun vivi mæmæ in tæhrun neh viviæn nati nak iætæm iæu iæmælæhu=pæn e næhlmæm o naunun nian." 1:14

1Tim 6:20 2:3 2Tim 1:8 2:5 2Tim 4:8 2:6 1Kor 9:7 2:8 Rom 1:3; 1Kor 15:4 2:9 Efæs 3:1,13; Fil 1:12-14 2:11 2Kor 4:11 2:12 Mat 10:33 2:13 Rom 3:3-4; Tait 1:2

Ioluak tæuvir ræha Uhgîn

¹⁴ Natimnati min u, onækækeikei mætæni mætisimaru lan kəm rəham min nətəmimi. Əni əskasik kəm lah lanəha məmə, “İatəni e nərgi Uhgîn məmə itəmah nəstorgəhuiən o nıpəti nəghatiən min.” Norgəhuiən lanəha təsasiruiən e iətəmi kəti, mətəu tətərəkîn əmə nətəmimi nətəm kəutətəu. ¹⁵ Alkut əskasik məmə onəkuva ioluak tæuvir iətəm nian Uhgîn tateruh rəham uək, in təhrun nəniən məmə, “Əuəh, nəmol tæuvir,” kəni nəsaulisian o rəham uək, mətəu-inu nətəgətun əhruahru nəghatiən rəha nıpəhriənian.

¹⁶ Mətəu əpəh nəghatiən min u tol tanpən əmə iətəm kotərəh məsotisiaiən Uhgîn, mətəu-inu nətəmimi nətəm kəutəghati lanəha, nəmiəgəhiən rəhalah tatuvən matuvən əmə o noliən min iətəm Uhgîn təməki lan. ¹⁷ Nəgətuniən rəhalah in təhmen=pən əmə e nıməgim piən iətəm tətəmahali matəpət matol iahgin. Suah mil u kuol lanu lan, ilau u Haemeneəs mine Filitəs, ¹⁸ iətəm kinəmkarəpən rəkis e suaru rəha nıpəhriənian. Katuəni məmə Uhgîn təmol itah kotəmiəgəh min rəkis e nımisiən, kəni ko Uhgîn təsəfa minian nıpətita vi nian İesu tuva min. Kəni suah mil u kətuərəkîn nəhatətəiən rəha nətəmimi nəuvein. ¹⁹ Mətəu tol pəu lanəha, nımə iətəm Uhgîn tətəvləkin tətəhtul tiəkis, kəni təmətəi=pən lan məmə, “İərməniğ təhrun nətəmi min u rəhan min,” mine, “Nətəmi min u kəutəni məmə ilah nətəmimi rəha İərməniğ okotəkeikei motəpəh noliən tərəh min.”

²⁰ Ətəliğ-to lan. E nımə rəha iətəmi rəhan nautə tətəpət, kətim pişin pişin min tətəpət. Kəməu nəuvein e nımanıviuv tæuvir aɡin. Kəməu nəuvein e nımasiə mətəu.* Uək rəha kətim vi, in uək asoli iətəm katisiai. Kəni uək rəha kətim əuas, in uək ərnapin əmə iətəm tol naulisian təhmen əmə o nosiən nımənərik. ²¹ Okəmə iətəmi kəti tatol rəhan nəmiəgəhiən tətəhlan vivi mətəpəh noliən rəha naulisian, in təhrun noliən uək asoli iətəm katisiai, kəni Uhgîn otələhu kalın məmə rəhan pişin əmə, kəni mol əpenə-penə məmə otol uək tæuvir min.

²² Aiu muvən isəu o noliən tərəh min iətəm tətəviə e niki nətəm aluə. Kəni itəu=pən vivi suaru rəha natimnati min u: noliən iətəm təhruahru, mine nəhatətəiən, mine nolkeikeiən, mine nəməlinuiən. İtəu=pən suaru əha itəmah nətəmi min u nətəm kəutətapuəh o nasiruiən rəha İərməniğ e nikilah iətəm tæuvir. ²³ Əpəh magim rəkis e nəghatiən alməli min iətəm nıpətillah tikə. Nəghatiən min əha kəutiuvı=pə əmə norgəhuiən. ²⁴ Ioluak rəha İərməniğ, ko in təsorgəhuiən, mətəu in otəkeikei matol tæuvir kəm nətəmimi rəfin, kəni otəkeikei muva iətəmi rəha nəgətuniən, kəni rəhan nətəliɡiən tətəməh. ²⁵ Okəmə nətəmimi nəuvein kəutəni rah rəhan nəgətuniən, kəni in otəkeikei məgətun vivi ilah e noliən mətig əmə. Kəni nəmə təhro Uhgîn oteɡəhan məmə ilah okotəuhlin rəhalah nəmiəgəhiən, məmə ilah okotəhrun nıpəhriənian. ²⁶ Kəni ilah okəhuva min e nətəliɡiən tæuvir, kəni motəgim rəkis e laliğ rəha Setən, iətəm təmaskəlim ilah kəni kəutol nəuiən.

3

Noliən tərəh min iuəkir o Naunun Nian

¹ Mətəu onækækeikei məhrun nəghatiən u məmə nian əskasik min okəhuva iuəkir o Naunun Nian. ² Tol lanəha mətəu-inu, nətəmimi okəutətəliğ aru əmə e lah min, kəni ilah okotolkeikei pik məni. Nətəmimi nətəm kəutəni aru əmə nati, mətəfu aru ilah min, mətəni rah nətəmimi mine Uhgîn, mətəhti nəuia tatə mine məmə, mətəpəh nəniən tagkiu e nikilah, kəni okəsotisiaiən Uhgîn. ³ Rəhalah nolkeikeiən otərfu, məsotaluiən e nərahian kəti okol e lah. Okəsotərməniɡiən e noliən min rəhalah. Nikilah otəgiən o nərəkiniən nətəmimi mine nərgilah. Okotəməki e nati iətəm tæuvir. ⁴ İlah kəuit kəsua min, kəni okotol natimnati tərəh nəuvein mətəu kəsotətəliɡiən məmə nati nak otiet lan. Kəni ilah okotəfəri aru ilah, kəni ilah okotolkeikei pik natimnati o nətəuiən tæuvir e

2:14 1Tim 6:4; Tait 3:9   2:15 1Tim 4:6   2:16 1Tim 4:7   2:17 1Tim 1:20   2:19 Nam 16:5; Aes 52:11; Jon 10:14; 1Kor 8:3   * 2:20 Nəghatiən əhruahru rəha Kris tətəni məmə, “E nımə rəha iətəmi rəhan nautə tətəpət, piət pişin pişin min tətəpət. Kəmol nəuvein e aiən u kol tətəraip-oraip, nəuvein e silfə, nəuvein e niği, nəuvein e niftəni.”   2:22 1Tim 6:11   2:23 1Tim 4:7   3:1 1Tim 4:1

nipətilah, mətəu ilah okəsotolkeikeiən Uhgın. ⁵ Okotol nolian min rəha nəfaki min məmə nətəmimi okoteruh, mətəu ilah okəsotolkeikeiən məmə nəsanəniən rəha Uhgın otəuhlin nıkilah. Uvən isəu o nətəmimi min u.

⁶ Əpəh əmə ilah mətəu-inu nəuvein kauteh suaru o nuvəniən lahuənu min, kəni mautiivi rəkis nətəligiən rəha nipətan nətəm rəhalah nətəligiən təsəskasikiən. Təfagə tərəh min rəha nipətan min u, in tiəkis pik o lah, kəni nolian tərəh min tepət iətəm ilah kautolkeikei, kautiivi=pən ilah. ⁷ Kəni nipətan min əha kautətəlig vivi e nəghatiən min rəfin rəha nətəmi min əha, mətəu ko kəsotəhruniən nəghatiən rəha nipəhriəniən. ⁸ Aupən ikin, Janes mine Jampres kəmətuəməki e Mosis,* kəni e nolian əhmen əmə lanəha, nətəmimi min əha kautəhti nəghatiən rəha nipəhriəniən. Nətəmimi min u, rəhalah nətəligiən təriauəh e nolian tərəh min, kəni nolian rəha nəhatətəiən rəhalah in neiuəiən əmə in əmə. ⁹ Mətəu nəgətuniən eiuə rəhalah, ko təsəhtuliən tuvəh, mətəu-inu nətəmimi rəfin okoteruh məmə ilah kəsotəhruniən nati iətəm kəutəghati lan, kotəhmen=pən əmə e suah mil əha.

Nəghatiən rəha Pol kəm Timoti

¹⁰ Mətəu ik, Timoti, ik nəmətəu=pən rəhak nəgətuniən, mine nolian rəha nəmiəgəhiən rəhak, mine nati nak iətəm iəkolkeikei məmə iəkol, mine rəhak nəhatətəiən, mine nolian rəha nətəligiən rəhak iətəm təfəməh, mine rəhak nolkeikeiən, mine nəhtul əskasikiən rəhak, ¹¹ kəni nəkəhrun nian əskasik min iətəm tətuvə e rəhak nəmiəgəhiən, mine nolian tərəh min iətəm katol lak. Kəni nəkəhrun nolian əskasik min iətəm kəmol lak əpəha Antiok, mine İkoniam, mine Listra. Mətəu İərməniğ təmos rəkis iəu e natimnati min rəfin əha. ¹² Nipəhriəniən, nətəmimi rəfin nətəm kotolkeikei məmə okotol nolian iətəm Uhgın tolkeikei, kəni motol e Kristo İesu, nətəmimi okotol tərəh kəm lah, ¹³ mətəu nian kətiəh min əmə, nol təfagə tərəh min mine nətəmimi rəha neiuəiən,† ilah okotol nolian tərəh məhuvən motol nətəm kotərəh agin. İlah nətəm kəteiuə e lah,‡ kəni ilah okoteiuə pik agin e nətəmimi.

¹⁴ Mətəu ik, Timoti, onəkeikei mətitəu=pən əmə natimnati təuvir min iətəm kəməgə-tun ik lan nətəm nəməni əskasik rəkis nipəhriəniən lan, mətəu-inu ik nəkəhrun vivi nətəmimi nətəm kəmotəgətun ik lan. ¹⁵ Kəni nian nəmatəkəku mətəuarus=pa u rəueiu, nəməhrun Nauəuə Rəha Uhgın iətəm təhrun nəfinəiən neinatigəiən məmə nəkəhrun nosiən nəmiəgəhiən itulin lan o nəhatətəiən e Kristo İesu. ¹⁶ Nəghatiən min rəfin e Nauəuə Rəha Uhgın, kəmotəpən əmə e nohli Uhgın, kəni kəutasiru e tah. Kəutəgətun itah natimnati tepət. Mautəni əpu nolian tərəh min rəhatah, mautəgəu əhruahru itah, kəni məutəgətun itah e nolian min iətəm kotəhruahru. ¹⁷ Kautol əpenə-penə itah u nətəmimi rəha Uhgın məmə kitah kəhuva nətəmimi nətəm kotəhrun nolian uək təuvir min rəfin.

4

¹ Timoti, oiəkəni=pinə nəghatiən keikei kəti kəm ik e nəhmti Uhgın mine Kristo İesu iətəm otakil nolian rəha nətəmimi rəfin, nətəm kəutəmiəgəh mine nətəm kəməhmis, kəni oiəkəni=pinə nəghatiən u mətəu-inu in otuva min mətərməniğ. Kəni inəha, iətəkeikei mətəuvahag əskasik mətəni kəm ik məmə, ² əni pətigəm nəghatiən rəha Uhgın, kəni əhtul maru o nəni pətigəmiən, nati əpnəpən məmə otimətig əmə, uə tiəkis. Uhalpın

^{3:5} Mat 7:15,21; Tait 1:16 * ^{3:8} Janes mine Jampres, ilau iəmki nərik mil rəha kig rəha İjip. Nərgilau tikə e Nauəuə Rəha Uhgın, mətəu ilau əha ikin e nauəuə pisin min rəha nətəm İsrəl. ^{3:8} Eks 7:11 ^{3:11} Uək 13:50; 14:5; 14:19 ^{3:11} Sam 34:19 ^{3:12} Mat 16:24; Jon 15:20; Uək 14:22 † ^{3:13} “nətəmimi rəha neiuəiən” — Nipətin məmə ilah nətəmimi nətəm kəutəni məmə ilah kautol nati kəti məmə okoteiuə e nətəmimi nəuvein. Inu təhmen e nətəmimi nətəm Pol tətəni kəm Timoti. İlah kəutəni məmə ilah nəgətun min rəha niməfaki, mətəu kəpə, kəuteiuə. Səniəmə rəha niməfaki. Kəutəni əmə rəhalah əmə nətəligiən min məmə okoteiuə e nətəmimi. ‡ ^{3:13} Setən uə nətəmimi pisin min okoteiuə e lah. ^{3:16} Rom 15:4

nati mægəu əhruahru noliən rəha nətəmimi, əniəhu noliən tərəh rəha nətəmimi, kəni məuvahag məfəri nətəligiən rəha nətəmimi. Kəni nian natol uək min u, rəham nətəligiən otəkeikei məfəməh, kəni rəham nəgətuniən otəkeikei məhruahru vivi məuvir.

³ Nəkəkeikei mol lanəha mətəu-inu, nian iətəm tətəva, nətəmimi okəsotolkeikeiən məmə okotətəlig e nəghatiən pəhriən. Mətəu nikilah əmə otit ilah min, kəni ilah okotos iəgətun pişin pişin min motolkeikei məmə nəgətun min okotəhli matəlgilah motəgətun nəghatiən min iətəm ilah əmə kotolkeikei. ⁴ Kəni ilah okotəuhlin nimatəlgilah o nətəligiən e nəghatiən pəhriən, kəni məhuvən məutətəlig e nonagei eiua min.

⁵ Mətəu ik, ateh vivi rəham nətəligiən mine rəham noliən min e nian min rəfin, nati əpnapin nati pişin pişin min kəutəhuva e rəham nəmiəgəhiən, kəni əhtul əskasik nian nərahian tətəva, kəni uvən məni pətigəm nanusiən təuvir, kəni ol rəfin uək iətəm Uhgın təməfinə kəm ik məmə onəkol.

⁶ Timoti, ol natimnati min əha, mətəu-inu otəsuvəhiən, iəu iəkimis. Kəni rəueiu nəmiəgəhiən rəhak təhmen e wain iətəm kinatiuvi=pən e oltə məmə okol sakrifais lan.* ⁷ E rəhak nəluəginien təuvir rəha nəhatətəiən, iəmatu vivi e nəhlmək, kəni e rəhak naiuiən, iəu iəmaiu vivi rəkis mətəuarus=pa naunun naiuiən, kəni iəu iəmətaskəlim vivi noliən əhruahru rəha nəhatətəiən kəni iəməsəpəhiən uək rəha nəni pətigəmiən nanusiən təuvir. ⁸ Kəni rəueiu, İərməniğ iətəm rəhan nakiliən təhruahru vivi, in təmol əpenə-penə e nətəuiən rəhak, inu kəfəfau rəha iətəm tatol win e rəhan naiuiən, kəni in otəfəfau=pa kəm iəu e nian rəha nakiliən mətəu-inu in təmakil iəu məmə rəhak nəmiəgəhiən təhruahru. Kəni səniəmə iəu pişin əmə, mətəu otəfən kəm nətəmimi rəfin nətəm kotolkeikei məutəhtahnin məmə in otuva min.

Pol təməni pətigəm nanusiən rəha in min nəuvein

⁹ Əsal uəhai əmə rəham suaru məmə onəkuva meh iəu, ¹⁰ mətəu-inu Timəs, u tolkeikei pik nati rəha niftəni u, in tinəpəh iəu minuvən Təsalonaikə. Kresens tinuvən rəkis Kəlesia, kəni Taitəs tinuvən rəkis Talmesia. ¹¹ Mətəu Luk pişin əmə itimlau min. Təuvir məmə nian nətəva, onəkit Mak itəlau min, mətəu-inu in təhrun nasiruiən e uək rəhak. ¹² İəmahli=pən rəkis Tikikəs tuvən əpəha Efəsis. ¹³ Kəni nian nəkuva, onəkos rəhak kot iətəm iəmələhu kəm Karpəs əpəha Troas, kəni onəkos min rəhak nauəuə min iətəm kəmaiu-aiu, † kəni iəkolkeikei pik min məmə onəkos nauəuə min u kəmol e niłosi sipsip.

¹⁴ Suah u Aleksantə u iətəmimi rəha noliən uək e aiən, in təmatol tərəh lak. İərməniğ otəfən nitai nətəuiən rəhan o natimnati min əha. ¹⁵ Kəni ik min, atətəu ik o suah konu, mətəu-inu tətəhtipəsiz e nəghatiən min rəhatah.

¹⁶ Nian iəmaupən məhtul e kot məmə iəkəni pətigəm nəghatiən min rəhak, suah kəti təməsəhtul pətigəmiən masiru lak, mətəu nətəmimi rəfin kəmotəgim motəpəh iəu. Pəh Uhgın nikin otəsəhtiən natimnati rəfin iətəm ilah kəmotol. ¹⁷ Mətəu İərməniğ təməhtul e nikalik məfa nəsanəniən kəm iəu məmə iəkəni pətigəm vivi nəghatiən rəhan, kəni pəh Nanihluə ‡ min okotətəu. Kəni təmləfətigəm iəu e nohli laion. § ¹⁸ İərməniğ otos rəkis iəu e nərahian min rəfin iətəm okol kəm iəu, kəni in otəskəlim vivi iəu, kəni mos iəu iəkuvən e negəu e neai, ikin tətərməniğ ikin. Pəh okətəfəri nərgin tatuvən matuvən naunun tikə. Əuəh.

Naunun nəghatiən

¹⁹ İatəni təuvir kəm Prisilə mine Akuilə, mine Onesiforəs mine rəhan min. ²⁰ Erastəs təməsitəu=paiən iəu, in əpəha Korən. Kəni nian iəmiət Maelitəs, mupəh Trofiməs tətətiğ

4:3 1Tim 4:1   4:6 Fil 2:17   * 4:6 Nian nəuvein, nian nətəm Isrel kautol naunun e lafet, kəni məutəuvəregin wain məmə kautol sakrifais lan tatuvən kəm Uhgın. Təsuvəhiən nəmiəgəhiən rəha Pol tol naunun, kəni in təməni məmə nəmiəgəhiən rəhan təhmen e wain u tatol naunun e lafet lan.   4:7 1Tim 6:12   4:8 1Kor 9:24-25   4:11 Uək 15:37-39; 2Kor 8:23; Kol 4:14   † 4:13 E nian əha, nauəuə rəfin kəmaiu-aiu. Kotos mapepe əfəməh kəti kəni kəmaiu-aiu.   4:13 Uək 20:6   4:14 Aes 59:18; Rom 2:6   ‡ 4:17 Nanihluə, İanihluə — Afin-to e tiksınəri.   § 4:17 Nəghatiən min nəuvein e fes min 9-17, təhmen əmə e nəghatiən min nəuvein e Sam 22.   4:19 Uək 18:2; 2Tim 1:16-17

mætəu-inu in tatimis. ²¹ Alkut pik məmə nəkuva uəhai əmə u ikinu, uərisig nian rəha nətəpuian. Iupuləs tətəni təuvir kəm ik, kəni Putens, mine Linus, mine Klotiə, mine piatah min rəfin u ikinu kəutəni təuvir kəm ik.

²² Pəh İərməniġ tətatiġ itəlau min. Pəh Uhgın otəfinə rəha nəuviriən kəm təmah.

Taitəs

Nauəuə iətəm Pol təmətei tuvən kəm Taitəs

Nəghatiən əkuəkir rəha nauəuə u Taitəs

?Pəh təmətei nauəuə u? **Aposil** Pol təmətei nauəuə u.

?Təmətei tətuvən kəm pəh? **Pol** təmətei nauəuə u tətuvən kəm Taitəs. Taitəs in Ianihluə* kəti iətəm təməhatətə e Kristo. Pol təmiuvi=pa in o Kristo, kəni Taitəs təmöl uək tətət ilau Pol təhmen əmə e Timoti. Kauteh nərgin nian tətət e Niutestimin.

?Natigian təhro lanu lan nian təmətei? **Pol** mine Taitəs kəmian e nitəni u Krit, kəni ilau kəmuətuəuin niməfaki kəti u ikinu. Pol təmiet min, mətəu təməni=pən kəm Taitəs məmə in otətətig mol rəfin uək iətəm tətətig ikin əha. Krit in nitəni kəti iətəm tərīauəh vivi e noliən tərāh min, nətəmimi kauteiua pik nian rəfin, məutauən pik, kəni məutəlpah. Nəuvein kautəhuva e niməfaki kəni məutəni nəghatiən kauteiua tətət məmə okotos məni lan.

?Təmətei nauəuə u o nak? **Pol** tolkeikei məmə otasiru e Taitəs e rəhan min uək əpəha e niməfaki əpəha Krit. Taitəs otəkeikei məfəri nətəmimi məmə okəhuva eldə min o nehian niməfaki. Kəni Pol tətəghati e noliən rəha nəghatiən kəm nətəmimi min u kəsotohtəu-pənian nətəligian rəha Taitəs. Kəni məfən nəgətunian nəuvein rəha nəhatətəian mine naliuəkiən əhruahru. Kəni in təməni məmə Taitəs otasisig vivian e nəgətunian eiua min. Naunun nəghatiən təməni məmə otahli=pa iətəmimi kəti tuva masiru e niməfaki, kəni Taitəs in otəkeikei muva min masiru e Pol.

Pol təməni təuvir kəm Taitəs

¹ Taitəs. İəu Pol, iətətei nauəuə u kəm ik. İəu slef kəti rəha Uhgın, kəni iəu aposil kəti rəha İesu Kristo. Təmāhli=pa iəu məmə iəkāsiru e nətəmimi nətəm Uhgın təmītəpın rəkis ilah məmə rəhan min, məfəri nəhatətəian rəhalah, masiru e lah məmə okotəhrun nəgətunian pəhriən. Nian nətəmimi kəutohtəu=pən nəgətunian pəhriən əha, kəni rəhalah nəmiəgəhian otəhruahru kotəhmen=pən e noliən iətəm Uhgın tolkeikei. ² Kitah kotəhrun nıpəhriənian əha, kəni motəhatətə lan. Kəni e noliən əha, rəhatah nətəligian tətətig əskasik rəkis məmə okotos nəmiəgəhian itulin. Aupən rəkis aɡın iətəm Uhgın təməsöl əhanəhian natimnati rəfin, mətəu Uhgın tinəni rəkis nəmiəgəhian itulin əha, məmə in otol lanəha. Kəni kitah kotəhrun əmə in təseiuaian nian kəti mine. ³ Kəni e nian əhruahru iətəm Uhgın təməni, in təmöl məmə nətəmimi okotəhrun nəghatiən rəhan. İlah kotəhrun mətəu-inu Uhgın İosmiəgəh rəhatah təməni mələhu nəghatiən kəti məmə təməfa uək u tətətig e nəhlmək məmə iəu iəkəni pətigəm nəghatiən əha rəha nəmiəgəhian itulin.

⁴ Taitəs, rəhalau nəhatətəian kətiəh, kəni e noliən rəha nəhatətəian, in təhmen əmə məmə ik nətik pəhriən.

Rəhak nəfakiən məmə Uhgın Tatə rəhatah ilau Kristo İesu, İosmiəgəh rəhatah, pəh okuəfinə rəhalau nəuvirian kəm ik, kəni muələhu nəməlinuian tətətig ohnik.

Uək rəha Taitəs əpəha Krit

⁵ E nian iəmiet Krit, kəni iəmələhu ik nətətig məmə onəköl rəfin uək iətəm tətətig, kəni məmə onəkəfəri eldə min rəha niməfaki min, e taun min rəfin e nitəni Krit təhmen əmə mə inu iəməni mine kəm ik.

⁶ Eldə min rəha niməfaki, nəmiəgəhian rəhalah otəkeikei məhruahru aɡın, kəni noliən tərāh kəti tikə lan. Kəni ilah məsotol-pənian rəhalah min nıpətan, kəni rəhalah kəlkələh min okotəkeikei motəhatətə e Uhgın, kəni məsotan əpnəpiniən motol natimnati təsəhmenian, kəni məsotəhtian nəuia rəhalah tatə mine məmə məmə nətəmimi okotəni rah ilah ohni. ⁷ Nəmiəgəhian rəha eldə min rəha niməfaki otəkeikei məhruahru vivi mətəu-inu ilah kautos uək asoli rəha Uhgın. İlah nətəm kəuteh vivi nətəmimi,

* : Nanihluə, Ianihluə — Afin-to e tiksınəri. 1:2 Kol 1:27 1:4 Rom 1:7; 2Kor 8:23; Kəl 2:3

okotəkeikei motol lanəha məmə kəsotəfəri aruiən ilah, məutəkeikei kəm nətəmimi məmə okotohtəu=pən nətəligiən rəhan kəni nikilah təsəmei uəhaiən. Kəni okəsotol uəhaiən niəməha. Səniəmə ilah nətəmimi rəha napisiən uə nəməuiən, kəni səniəmə ilah nəumis min nətəm kautolkeikei pik məni məutəu e nolien tərəh min məmə okotos.

⁸ Mətəu nəmiəgəhiən rəhalah in otəkeikei mol min lanu. Ilah okotəkeikei mauteruh vivi nətəmimi nətəm kəutəhuva imalah ikin. Ilah nətəm kotolkeikei məmə okotol əmə natimnati iətəm təuvir, kəni nolien rəhalah in tətəgətun məmə ilah nətəm mətəh, kəni koteinatig. Ilah nətəmi rəha nitəu-pəniən nəghatiən rəha Uhgın. Rəhalah nəmiəgəhiən in otəkeikei məhruahru vivi e nəhmti Uhgın. Ilah kotəhrun nəni aruiən e nikilah məmə okotəpəh nolien natimnati iətəm tərəh kəni mautol əmə nati iətəm təuvir. ⁹ Ilah okotəkeikei motəhatətə əskasik e nəghatiən rəha nanusiən təuvir məmə in nıpəhriənien təhmen=pən məmə kəməgətun ilah lan. Kəni inəha, ilah koteinatig vivi o nəgətuniən nətəmimi e nəgətuniən pəhriənien iətəm in təhruahru məmə ilah okotohtəu=pən. Kəni nian nətəmimi nəuvein okotəni nəghatiən min iətəm tol pisin e nəgətuniən pəhriən, kəni nətəmi asoli min rəha niməfaki okotəgətun əhruahru ilah motəni=pən kəm lah məmə rəhalah nəgətuniən in neiuəien.

¹⁰ Iətəghati min lanu mətəu-inu nətəmimi tepət e niməfaki əpəha Krit kotəməki e nıpəhriənien u. Ilah, nəghatiən rəhalah tətətipərəh pik təhmen e kaluəluə, mətəu nuhuən lan tikə, kəni mautiuvir rəkis nətəmimi nəuvein e nəgətuniən eiuə min rəhalah. Nətəmimi tepət rəha Isrel nətəm kəutəhatətə e Kristo, ilah kəutəhtul əskasik o Lou rəhalah, məutəni məmə okəkeikei kəhgi=pən nətəmimi məmə Uhgın otosmiəgəh ilah. Ilah nəgətun eiuə min. ¹¹ Ahtipəsig e nəghatiən rəhalah məmə okəsotəgətuniən e niməfaki nəgətuniən əha kotərəh iətəm kəsotəhruahru məmə okotəgətun, mətəu-inu nəgətuniən rəhalah tətərəkin-rəkin nəhatətəien rəha nəuaniləuis min rəfin rəha nətəmimi nəuvein. Ilah kautəgətun neiuəien əha mətəu-inu kotolkeikei məmə okotos məni lan, mətəu kəsotəulisien ohni.

¹² Iətəm Krit kəti əpən, in iəni kəti rəhalah, in min təməni min lanu məmə, “Nətəm Krit, ilah nətəmi rəha neiuəien nian rəfin. Kəni ilah kotəhmen e kuri arpin min. Kəni ilah nəlpəh, nian rəfin ilah kotolkeikei əmə məmə kəutəuən.” ¹³ Mətəu nəghatiən rəha iəni u, in tol əmə nıpəhriənien. Kəni tol lanəha, ahi ilah məni=pən kəm lah məmə rəhalah nəgətuniən in neiuəien, pəh ilah okotəhatətə əmə e nəghatiən pəhriən, ¹⁴ kəni ilah okəsotohtəu-pəniən nonagei rəha nətəm Isrel mine nəghatiən rəha nətəm kəutəpəh nəghatiən pəhriən. ¹⁵ Kəni nəkotəhrun məmə nətəmimi nətəm kotəhruahru e nəhmti Uhgın, nati tikə iətəm otol ilah kotəmiəkmik. Mətəu nətəmimi nətəm kəutəmiəkmik e nəhmti Uhgın mətəu-inu ilah kəsotəhatətəien e Iesu, kəti nolien kəti tikə iətəm otol ilah kotəhruahru. Kəni tol lanəha, nətəligiən mine nikilah pəti kəsəhruahru məmə, kəni ilah kotərru nakiliən nati iətəm təuvir, mine nati iətəm tərəh. ¹⁶ Ilah kəutəni məmə kotəhrun Uhgın, mətəu nolien rəhalah tətəgətun məmə kəuteiuə, ilah kəutəuhlin nəmtəhlah kəm Uhgın. Nətəmimi min əha kotərəh agın, motəlməli məutəhti nəuia Uhgın, kəni ko ilah kəsotolien nati təuvir kəti mine.

2

Nəgətuniən iətəm təhruahru

¹ Mətəu ik Taitəs, ik onəkeikei məgətun vivi nətəmimi e nəgətuniən iətəm tətəitəu=pən nəghatiən əhruahru e Iesu. ² Ik onəkeikei nəgətun nauəhli min məmə e naliuək-iən rəhalah, ilah okotan mətig, kəni məsotəmnim pikiən wain, kəni nolien rəhalah otəkeikei məhruahru vivi pəh nətəmimi okotisiəi ilah, kəni ilah okotəkeikei məutəni aruiən e nikilah məmə kotəpəh nolien natimnati tərəh kəni mautol əmə nati iətəm təuvir. Nəhatətəien rəhalah otəkeikei məmnim vivi e nəghatiən rəha Uhgın. Kəni ilah okotəkeikei motolkeikei nətəmimi. Kəni motəkeikei motəhtul tiəkis e nian iəkis min u kəutəhuva e rəhalah nəmiəgəhiən.

³ Kēni e nolīan əhmen əmə lanəha, nəkəkeikei mægətun vivi nīpətauəhli mīn mēmə ilah okotəkeikei motol nolīan iətəm təhruahru mēmə otəfən nisīaiən kəm Uhgīn. Kēni ilah okəsotəniən nīkali nətəmimi. Kēni sənīəmə nīpətan rəha napīsīən. Mətəu ilah okotəkeikei motəgətun nēmiəgəhiən əhruahru. ⁴ Inəha, ilah okotəgətun nīpətan mīn e suaru iətəm ilah okotolkeikei rəhalah mīn nəman mīne nenətīlah mīn. ⁵ Ilah okotəkeikei motəgətun nīpətan mēmə ilah nīpətan mətīg nətəm kotəhru nēni aruīən e nīkilah mēmə kotəpəh nolīan natimnati tərāh kēni mautol əmə nati iətəm təuvīr. Kēni ilah kəsotan əpnarīniən, kēni mautīsīai rəhalah mīn nəman, kēni mautēh vivi natimnati mīn rəha lahuənu, kēni ilah mautol təuvīr kəm nətəmimi. Nīan kautol nolīan tol mīn lanəha, kēni motəniəhu nətəmimi mēmə kəsotəni rahīən nəgətuniən rəha Uhgīn.

⁶ Kēni təhmen əmə mīn, otəghati əskasik kəm nətəm aluə mēmə ilah kotəhru nēni aruīən e nīkilah mēmə kotəpəh nolīan natimnati tərāh kēni mautol əmə nati iətəm təuvīr. ⁷ Kēni ik, e natimnati rəfin, onəkol əmə nati əhruahru mīn, pəh ilah okotətəu=pən nati nak natol. Nīan onəkəgətun, nēmiəgəhiən rəham otəkeikei məhruahru, mol nəghatiən rəham təfigəm. ⁸ Ik onəkəkeikei mətəni əmə nəghatiən pəhriən, mēmə nətəmimi okəsotəniən neiuəiən lan. Pəh in otol rəham tikimīr mīn okotaulis lan mətəu-inu ilah kəsotēh-pəniən nolīan tərāh kəti mīne lam, kēni məsotəniən nati tərāh kəti e tah.

⁹ Əgətun vivi slef mīn mēmə ilah okotol nəuiā rəhalah iətəmi asoli mīn e natimnati rəfin, mēmə nīkilah otagiən o uək rəhalah. Slef mīn okəsotəniən nītai nəghatiən rəha nətəmi asoli mīn rəhalah, ¹⁰ kēni məsotəkləhiən kəm lah, mətəu nīan rəfin ilah okotəkeikei mautol natimnati əhruahru mīn, mēmə rəhalah nətəmi asoli mīn okotəni nīpəhrieniən e rəhalah uək. Kēni okəkeikei motəhru nēni mēmə nīan rəfin uək rəhalah otəkeikei mətəuvīr. E nolīan iətəm okotol e natimnati rəfin, otəgətun mēmə nəgətuniən rəha Uhgīn Iosmiəgəh rəhatah, in təhruahru məuvīr, kēni nətəmimi okotolkeikei məutohtəu=pən.

¹¹ Ik onəkəkeikei mægətun natimnati mīn rəfin əha mətəu-inu Uhgīn təmerəh rəkis e suaru o nətəmimi rəfin mēmə otosmiəgəh ilah lan nīan otəfən rəhan nəuviriən kəm lah. ¹² Nəuviriən əha rəha Uhgīn tətəgətun mēmə nīan kitah kəutatīg əhanəh e nəhue niftəni, kotəkeikei motəpəh nītəu-pəniən nolīan tərāh mīn mīne natimnati tərāh mīn rəha nəhue niftəni iətəm kauteviə e nīkilah, mətəu okotan mətīg, kēni nēmiəgəhiən rəhatah otəhruahru vivi motəhmen=pən mēmə kitah nətəmimi rəha Uhgīn. ¹³ Nēmiəgəhiən rəhatah in otəkeikei matol mīn lanu lan nīan kitah okautəhtahnin nīan Iesu Kristo, rəhatah Uhgīn əsanən mīne rəhatah Iosmiəgəh, in otuva mīn lan e nepətiən əhagəhag rəhan. Nīan əha in təuvīr pīk agīn, kēni kitah kotəhru nēni mēmə otəpanuva, kēni matol nīkitah tətagiən. ¹⁴ Iesu nīkin təmagiən mēmə otimīs o tah, kēni mətəu nēmiəgəhiən rəhatah mos rəkis e nəsanəniən rəha nolīan tərāh mīn rəfin, kēni mafəl vivi itah mēmə kitah okəhuva rəhan mīn nətəmimi nətəm kotolkeikei mēmə kautol əmə nati iətəm təuvīr.

¹⁵ Natimnati mīn u, onatəgətun ilah e nīməfaki. Əfəri nətəligiən rəhalah mēmə okautohtəu=pən Iərməniğ, kēni məghati əskasik kəm nətəm kəutohtəu=pən nəghatiən eiuə mīn. Uhgīn təməfinə uək əha kəm ik, kēni əghati mīn lanu lan. Soliən mēmə iətəmimi kəti otəni rah ik. Segəhaniən mēmə iətəmi kəti otəni mēmə rəham nəghatiən in nati əpnarīn əmə. Nətəmimi rəfin okotəkeikei motīsīai rəham nəghatiən.

3

Noliən rəha nəfaki mīn

¹ Taitəs, əni=pən vivi mīn kəm rəham nətəmimi mēmə okotīsīai nətəmi asoli mīne kəpmən rəhalah. Okotəkeikei mautol nəuialah, kēni mautəhtul maru e nīan rəfin o nolīan uək iətəm otasīru e nətəmimi. ² Kēni ilah okəsotəghati eiuəiən o nərəkiniən nərgi

nətəmimi, kəni okəsotoliən timəti, mətəu ilah nan mətig əmə kəni mautol təuvir kəm nətəmimi, kəni mautosiahu rəhalah nətəligiən mautisiai nətəmimi rəfin.

³ Kautol min lanu mətəu aupən kitah kotərah kəmotəhmen əmə e lah. Kəni Uhgın təmasiru e tah nian kitah min kəmautol nolien tərəh min əha, kitah ianməli min. Kəməsotoliən nəuia Uhgın. Nəfən-əfəniən rəha nərəhiən təmərəkin itah. Kəni nolien tərəh min rəhatah iətəm kitah kəmautolkeikei, kəmautarməniğ e tah. Kitah kəmautol əmə nəuialah, kəni kəmautol nolien tərəh rəfin. Kəni kəmautolkeikei natimnati min rəha nətəpisin. Nolien tərəh rəhatah təmol məmə nətəmimi kotəməki e tah, kəni kitah kəmautəməki e tah min.

⁴ Mətəu nian nolkeikeiən mine nəuviriən rəha Uhgın İosmiəgəh rəhatah təmi-etigəm=pa, ⁵ kəni in təmosmiəgəh itah, mətəu səniəmə təmol mətəu-inu kitah nətəmi əhruahru. !Kəpəl! In təmosmiəgəh itah mətəu-inu təmasəkəhrui itah. In təmosmiəgəh itah nian Narmın Rəha Uhgın təmafəl rəkis nolien tərəh min, kəni kotair vi min, kəni Narmın təməuiək e nikitah. ⁶ İesu Kristo İosmiəgəh rəhatah, in suaru iətəm Uhgın tatətəlmin nikitah tətəri e Narmın Rəhan, kəni tatol e nikin ağıən. ⁷ In təmol itah kotəhruahru e nəhmtin e nəuviriən rəhan məmə okotəhatətə e rəhan nəghatiən iətəm təməni kəm tah məmə o nian kəti, kitah kotatig itulin kitah min. ⁸ Inu nəghatiən kəti in nəghatiən pəhriən.

Kəni iəu iəkolkeikei məmə onəkəgətun vivi nətəmimi lan məmə okotəhrun vivi. Nəgətuniən min əha okotasiru e nəfəki min məmə rəhalah nətəligiən otətətig əskasik əmə e nolien natimnati iətəm təuvir. Nəgətuniən min u ilah kotəuvir kəni okotasiru vivi e nətəmimi. ⁹ Mətəu nəkəpəh nəghatiən alməli min iətəm nətəmimi kəutəni tol min lanu lan: kautos nərgi lus min aupən min ikin mautol məmə nərgi lus min rəhalah təfəməh, kəni okotəfəri ilah aru lan; kəni mauteset ilah min kəni mautəniəhu ilah min o nipəti nəghatiən rəha Lou rəha Mosis. Əpəh əmə nəghatiən min u mətəu-inu ko təsasiruieən e iətəmi kəti mine, kəni rəhan nəuviriən tikə. ¹⁰ Nəmə iətəmi kəti tatol nətəmimi kəutəuəri ilah min o nəghatiən tol min lanəha, onəkuvən məghati əskasik kəm in kəni məniəhu. Mətəu nəmə tatol min, kəni nəkuvən min məniəhu min. Nəmə nəməniəhu pau mau keiu, mətəu in tatakeikei e rəhan nolien, kəni otəhtul=pən isəu ohni motəpəh. ¹¹ Mətəu ik nəkəhrun məmə iətəmi kəti tol lanu lan, rəhan nətəligiən tərəh kəni tatol kekəu-ekəu, kəni matol təfəgə tərəh e nəhmti Uhgın. Rəhan əmə nolien tətəgətun məmə in iol rah nati.

Naunun nəghatiən rəha Pol

¹² Oiakahli=pinə suah mil u kəti, Ateməs uə Tikikəs otuvnə meh ik. Nian otuvnə, ik onəkəkeikei məsal uəhai əmə e suaru mə onəkuvnə meh iəu əpəha taun Nikopolis, mətəu-inu iəu iəmolkeikei məmə iəkuvən matig ikin e nian rəha nətəpuieən. ¹³ Kəni iətəmimi keiu, Apolos mine Sinəs u in ieinatig e lou,* ilau katualiuək e rəhalau naliuəkiən, mətəu ik onəkəsiru e lau məmə natimnati rəfin rəhalau otəkeikei matig.

¹⁴ Rəhatah nətəmimi okotəkeikei motəhrun vivi suaru o nolien uək kəni mautol nati iətəm təuvir məmə ilah kotəhrun nasiruieən e nətəmimi nəuvein nətəm rəhalah natimnati təsəhmenieən. Təsəuviriən məmə ilah kotatig əpnəpin əmə.

¹⁵ Nətəmi min u nətəm itimah iəutatig kəutahli=pinə nəghatiən təuvir kəm təmah. Kəni əni təuvir kəm nəfəki min nətəm kotolkeikei itimah.

Pəh Uhgın otəfinə rəhan nəuviriən kəm təmah.

3:3 1Kor 6:9-11; Efəs 2:1-2; 5:8   3:5 2Tim 1:9; Hip 10:22   3:6 Uək 2:17-18   3:9 2Tim 2:14,16   3:10 Mat 18:15-17   3:12 Efəs 6:21-22; Kol 4:7-8   * 3:13 İeinatig e lou — Suah kəti iətəm təhrun vivi lou rəha kot, kəni in tətəghati rəha nətəmimi nətəm kəutəhuvən e kot.   3:13 Uək 18:24; 1Kor 3:5-6   3:14 Efəs 4:28

Filimon

Nauəuə iətəm Pol təmətei tuvən kəm Filimon

Nəghatiən əkuəkir rəha nauəuə u Filimon

?Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Pol təmətei nauəuə u.

?Təmətei tətuvən kəm pəh? Təmətei tətuvən kəm Filimon əpəha e niməfaki ikin Kolosi. İlau niəli təuvir mil. Filimon in iətəmimi kəti iətəm tatos slef min.

?Natigian təhro lanu lan nian təmətei? E nian əha, nətəmimi tepət kautos slef. Kəni nəfaki min nəuvein min, ilah min kautos slef min. Filimon, rəhan kəti əha ikin slef, nərgin u, Onesiməs. Mətəu Onesiməs, mətə in təmakləh e məni nəuvein rəha Filimon, kəni əmeiko, in magim. Nəmə Filimon oteruh Onesiməs, lou rəha Rom tətəni məmə Filimon təhrun nohamuiən timis. Mətəu Onesiməs təmeruh Pol əpəha e kaləpus ikin Rom, kəni Pol təməni pətigəm Nanusiən Təuvir kəm in, kəni təməhatətə e İesu Kristo. Kəni Onesiməs in təmasiru e Pol. Kəni Pol təmahlipən in titəligpən o Filimon. Pol təməni kəm Filimon məmə nati əpnəpin Onesiməs in slef rəhan, mətəu rəueiu in pian e İesu Kristo.

?Təmətei nauəuə u o nak? Pol təmətei nauəuə u mətətapuəh o Filimon məmə otalu e nolien rəha Onesiməs, kəni mos in titəligpa min. Nati əpnəpin məmə in rəhan slef, mətəu Pol tolkeikei məmə Filimon oteruh Onesiməs təhmen əmə məmə in pian kəti e İesu Kristo. Nətəmimi nəuvein, nikilah təhti məmə Apia (fes 2) in pətan rəha Filimon, kəni Akipəs in nətin.

¹ İəu Pol, iətəm iətətig e kaləpus o Kristo İesu, itimlau piatah Timoti, iətuəni təuvir kəm ik Filimon. Ik iətəmi keikei iətəm iəkuolkeikei pik, kəni kitahal kahlol uək kətiəh əmə rəha İesu. ² Kəni iətuəni təuvir kəm nəuvinitah Apia, mine Akipəs iətəm kitah soldia min kəutəluagin rəha Uhgın, kəni iətuəni təuvir kəm nətəmimi rəha niməfaki nətəm kəutəhuva mautəfaki e rəham nimə.

³ Pəh Uhgın u Tatə rəhatah, mine İərməniğ İesu Kristo okuəfinə nəuvirien mine nəməlinuiən kəm təmah.

Nəfakiən rəha Pol

⁴ E nian min rəfin iətəm iətəfaki ohnik, mətəni tagkiu kəm Uhgın ohnik, ⁵ mətəu-inu iəmətəu nəhatətəien rəham e İərməniğ İesu, mine nolkeikeien rəham iətəm tətuvən o niməfaki min rəfin. ⁶ Kəni iateruh nolien rəham, məmə nətəfan e nikim agien mətəu-inu e rəham nəhatətəien. Kəni iətəfaki məmə nolien əha otasiru lam məmə onəkəhrun vivi, kəni mos nati vi min rəfin rəha Uhgın iətəm tətəfa kəm tah e Kristo. ⁷ Piak, iətəfaki lanu lan mətəu-inu rəham nolkeikeien təmol niki nətəm kəutəfaki kotətəu təuvir, kəni nian iəmətəu, iəu min, nikik təmagien kəni tətəfəri rəhak nətəligien.

Nətapuəhien rəha Pol

⁸ Tol lanəha, e Kristo iəsəginien o nəniən kəm ik məmə onəköl nati kəti iətəm nəkəkeikei mol, ⁹ mətəu iəsoliən lanəha. İətətapuəh əmə e nolkeikeien. İəu Pol iəuəhli kəti iətətig e kaləpus o Kristo İesu. ¹⁰ İətətapuəh e suah kəti e rəhak nipəhriənien məmə nəkos e nikim agien. İətəmi əha in təmuva təhmenpən e nətik nian iəmətətig e kaləpus, inu Onesiməs, rəham slef. ¹¹ Aupən, in təməsol vivien uək kəm ik, mətəu rəueiu in təhrun nol vivien uək təuvir kəm lau pəti.*

¹² Kəni rəueiu, iətəhli-pinə min suah u, iətəmimi iətəm iəkolkeikei pik. ¹³ Nəmə tətətig itimlau min, nikik tagien ohni, kəni in otatos nimeim mətəsiru lak nian iətətig u ikinu e kaləpus o nanusiən təuvir. ¹⁴ Mətəu iəsolkeikeien məmə iəkol nati kəti ik nəsegəhanien lan. Kəni nəmə natol nati təuvir, iəkolkeikei məmə tatsipən əmə e nikim agien, mətəu səniəmə nati iəu iətəkeikei kəm ik məmə nəkol.

1:2 Kol 4:17; 2Tim 2:3   1:7 2Kor 7:4   1:10 1Kor 4:15; Kol 4:9   * 1:11 Nərgin u “Onesiməs” in təni məmə, “iətəmimi iətəm təhrun nolien uək təuvir.”

¹⁵ Iəsəhruniən, nəmə təhro Onesiməs təmagim o nian əkuəkir məmə onəkos min in titəlig=pa min nəutatig agin, ¹⁶ mətəu səniəmə in otol min əmə slef rəham, kəpə. Mətəu rəueiu əha, in iətəmiimi təuvir tapirəkis agin slef kəti, in pialau təuvir. İəu iəkolkeikei pik in, mətəu ik onəkolkeikei pik in tapirəkis, mətəu-inu in slef rəham, kəni in piam e lərməniğ.

¹⁷ Nəmə nateruh iəu məmə kilau kəmiəuva kətiəh e uək mine nolkeikeiən rəha Kristo, kəni tol lanəha, iətətapuəh məmə nian in otuvnə, nəkos in e nikiim agiən təhmen=pən əmə lak. ¹⁸ Nəmə təmol nati kəti tərəh lam, uə təmos nati kəti rəham kəni məsətəouiən, pəh nəkələhu=pən tətətig e kauin rəhak. ¹⁹ Kəni inəha rəueiu, İəu Pol, iətətei e nəhlmək – pəh iəu iəpanətəou.† Mətəu təuvir məmə nəsaluiən e rəham kauin asoli agin ohniəu, u tol lanu məmə, iəmasiru lam kəni nəmos rəham nəmiəğəhiən itulin. ²⁰ Piak, iəkolkeikei məmə onəkətuəuin matətəou rəham kauin kəm iəu, kəni ol nati u iətətapuəh ohni e nərgi İərməniğ, kəni ol nikiik tətəu təuvir e Kristo. ²¹ İətətei nauəuə u kəm ik mətəu-inu iəkəhrun məmə onəkol nəuiak, kəni onəkol tapirəkis nati nak iətəm iətətapuəh ohni.

²² Kəni nati kəti min, ol əpenə-penə rəhak kəti rum mətəu-inu iəmələhu=pən rəhak nətəliğin e Uhgın məmə in otos iəu iəkətəlig=pinə min o təmah, inu nəua nəfakiən rəhatəmah.

Naunun nəghatiən rəha Pol

²³ Epafra, itimlau min iətuatig e kaləpus o nərgi Kristo İesu, kəni in tətəni təuvir kəm təmah. ²⁴ Kəni Mak, mine Aristakəs, mine Timəs, mine Luk, nətəm itimah iautol pəti uək, ilah min kəutəni=pinə təuvir kəm təmah.

²⁵ Pəh İərməniğ İesu Kristo otəfinə rəhan nəuviriən kəm təmah rəfin.

---

^{1:16} 1Tim 6:2 † ^{1:19} Pol təhrun əmə nəteiən nauəuə, mətəu e nian əha, nətəmiimi tərət kəməutos iətəmi kəti min məmə otətətei nəghatiən min rəhalah. Suah kəti təməharəğ ilau Pol mətei nəghatiən rəhan. Kəni Pol aru təmətei fes 19 u. ^{1:22} Fil 1:25; 2:24 ^{1:23} Kol 1:7 ^{1:24} Kol 4:10-14

Hiprus

Nauəuə iətəm kəmətēi tuvən kəm nətəm Isrel
Nəghatiən əkuəkīr rəha nauəuə u Hiprus

?Pəh təmətēi nauəuə u? **Kitah** kotəruru məmə pəh təmətēi nauəuə u. Iətəm təmətēi nauəuə u təməsəniən nərgin e nauəuə. Iətəm təmətēi təməsehian Iesu Kristo. Mətəu təmətəu Nanusiən Təuvir o nətəmimi pisin pisin min nətəm kəmoteruh Iesu. Kəni iətəmi u, in təhrun nəghatiən rəha Oltestimin, mine noliən rəha nətəm Isrel aupən. Kəmə təhro Panəpəs uə Apolos kəti təmətēi nauəuə u mətəu-inu ilau kuəhrun natimnati min əha. Kəni ilau kuepət e niməfaki. Nətəmimi nəuvein, nīkilah təhti məmə Pol təmətēi, mətəu nīkitah təsəhtiən lanəha mətəu-inu e letə tepət rəha Pol, təmələhu=pən nərgin, mətəu nərgin tikə e nauəuə u.

?Təmətēi tatuvən kəm pəh? Təmətēi nauəuə u kəm nətəm Isrel nətəm kəutəhatətə e Kristo Iesu, mətəu nəmə təhro nəuvein kəmohtəlig=pən nəuветin e noliən rəha nitəu-pəniən Lou rəha Mosis. Nəmə təhro ilah kəsotəhrun vivian nəukəti Nanusiən Təuvir.

?Natigian təhro lanu nian təmətēi? **E nian** əha, nətəm Isrel kautərəkīn nətəm Isrel nətəm kəutəhatətə e Iesu Kristo. Nīkilah tərəou ohni. Təuvir məmə ilah okotətəu məmə nəhatətəian rəhalah in nīpəhrīanīən, kəni Iesu in Kristo iətəm Uhgīn təmāni məmə otahli=pa.

Təmətēi nauəuə u o nak? **E nian** əha nətəmimi nəuvein e niməfaki, nīkilah təhti məmə noliən rəha nitəu-pəniən Lou rəha Mosis e Oltestimin, in ilis tapirəkis noliən rəha nəhatətəian e Iesu Kristo. Mətəu noliən min lanəha rəha Oltestimin, ilah narmin min əmə rəha natimnati min iətəm Iesu otol. Kəmotətēi nauəuə u məmə nətəmimi okoteruh motəhrun məmə Iesu Kristo in ilis tapirəkis natimnati min rəfin, təhmen e iəni min, mine nagelo min, mine Mosis, mine Eron mine pris min. Noliən rəha nəhatətəian e Iesu Kristo in təuvir pik tapirəkis noliən rəha nitəu-pəniən lou rəha Mosis. Inu, in nīpəhrīanīən mətəu-inu natimnati rəfin rəha Oltestimin təmuva mol nīpəhrīanīən lan e Iesu Kristo. Kəni nimisiən əmə rəhan in təhmen əmə məmə otos rəkis noliən tərāh min rəha nətəmimi.

Kristo təmol əpu Uhgīn kəm tah

¹ Aupən ikin, Uhgīn təmətəni* nəghatiən rəhan, mətəu təmətəni asoli əmə kəm tipitah min e iəni min e nian tepət mine e suaru pisin pisin min. ² Mətəu rəueiu əha, kinotevig=pən e naunun nian,† kəni tinətəghati əhruahru kəm tah e Nətin, iətəm in təməfəri məmə otarməniḡ e nautə rəfin rəha tatə rəhan.‡ Kəni e Nətin əha, in təmol natimnati rəfin e nəhue niftəni.§ ³ Nəti Uhgīn in nəhagəhəgiən rəha nəuvirīən mine nəsanəniən rəha Uhgīn.* In təməru əhruahru əmə rəhan tatə e natimnati rəfin.† In tətəmkərain natimnati rəfin e nəsanəniən rəha nəghatiən rəhan.‡ Nian in təmimis rəkis məmə otafəl rəkis rəhatah noliən tərāh min,§ kəni in təməharəḡ e nəven maru rəha kig, ikin ima rəha nepətiən mine nisīaīən, e negəu e neai.*

Nəti Uhgīn u, in ilis tapirəkis nagelo min

⁴ Tol lanəha, Uhgīn təməfəri rəkis Nətin u, kəni in ilis tapirəkis nagelo min, təhmen=pən məmə nərgin u iətəm Uhgīn təməfən kəm in, in ilis pik tapirəkis nərgilāh rəfin.† ⁵ Uhgīn təməsəni aginīən kəm agelo kəti rəhan məmə, “Ik nətik.

Rəueiu inuva rəham tatə əhruahru.”‡

Mətəu in təməghati lanəha kəm Iesu. Kəni Uhgīn təməsəni aginīən kəm agelo kəti məmə,

* 1:1 Hip 2:2 † 1:2 1Pitə 1:20 ‡ 1:2 Sam 2:8 § 1:2 Jon 1:1-3; Kol 1:16 * 1:3 Jon 1:14; 12:41; Aes 6:1-4
† 1:3 Jon 14:9; Fīl 2:6-7; Kol 1:15; 2Kor 4:4 ‡ 1:3 Kol 1:17 § 1:3 Tait 2:14 * 1:3 Fīl 2:5-11; Kol 1:15-18. † 1:4 Efəs 1:20-21; Fīl 2:9 ‡ 1:5 Sam 2:7; Uək 13:33; Hip 5:5; 1Kron 17:13

“Iəu tatə rəham,
kəni ik onəkuva nətik.”
Mətəu in təməghati lanəha kəm Iesu. §

⁶ Mətəu e nian Uhgīn tahli=pa Nətin iətəm təmaupən mair* tuva e nətəuiniən, kəni in təni məmə,

“Pəh rəhak rəfin nagelo min,
nīpənəgilah tek niftəni e nisaiən, motəni-vivi in.”

⁷ Nian Uhgīn tətəghati e nagelo min, in tətəni məmə,

“Iəu iəmol rəhak nagelo min
ilah kotəhmen e nīmətəgi iətəm tətən ikin min rəfin, matol rəhak uək.

Ilah noluək min rəhak, təhmen e nigəm.” †‡

⁸ Mətəu təmətəghati e Nətin kəni mətəni məmə,

“Uhgīn, rəham narmənigiən otətətig itulin, naunun tikə.

Nətarməniḡ maskəlīm neim rəham, kəni rəham narmənigiən in təhruahru aḡin.

⁹ Ik nəmolkeikei əmə nəhruahru iən

kəni mətəməki e nol iən ekəu-ekəu min.

Tol lanəha, iəu u, rəham əhruahru Uhgīn,

iəu iəmələhu aupən ik, kəni ik ilis e ik min nəuvein.

Kəni iəmol=pən kaliku e rəhm-kapə e nisaiən,

matol nikim tagiən tapirəkis ik min nəuvein.” §

¹⁰ Kəni Uhgīn tətəni=pinə min kəm in məmə,

“Iərməniḡ, e nətəuiniən, ik nəmol natimnati min e nəhue niftəni u,
mol in təkasiḡ.

Kəni e nəhlməm aru əmə,

ik nəmol natimnati rəfin iətəm kəutatig e neai.

¹¹ Natimnati min rəfin u, ilah okəpanohkə,

ilah okotəuas təhmen e napən iətəm təməmnəmit,

mətəu ik nətətig itulin əmə.*

¹² Ik onəkaiu-aiu ilah,

təhmen əmə məmə iətəmiimi təmai-aiu rəhan napən.

Ik onəkəuhlin natimnati min u,

təhmen e iətəmiimi təmitis rəhan napən,

məmə in otətəuti e in piḡin.

Mətəu ik, nətətig itulin əmə lanko,

kəni ko nəsimisiən nian kəti.” †

¹³ Uhgīn təməsəni=pən aḡiniən kəm aḡelo kəti rəhan məmə,

“Ik əharəḡ e rəhak maru, ikin ima rəha nəpət iən mine nisaiən,

kəni mətəhtahnin.

Pəh iəu iəkosiəhu rəham min tikimir min,

mol ilah kotəhmen e napən kəti iətəm nətəfəl nəhlkəm lan.” †§

¹⁴ Mətəu nagelo min, ilah noluək min əmə. Nagelo min, ilah narmin min nətəm Uhgīn təmahlī=pa ilah məmə kəutəsəl o nətəmiimi nətəm otosmiəḡəh ilah.

§ 1:5 Mat 3:17 * 1:6 Kətəni məmə in təmaupən mair mətəu-inu tatos nəpət iən mine nisaiən lanəha təhmen e iəpəou iətəm təmaupən mair. Kəni natimnati min rəfin, rəhan əmə. Kolosi 1:15 tətəni məmə, “Aupən aupən aḡin, nian niftəni mine neai mine natimnati min rəfin kəmautohkə əhanəh, mətəu Nətin, in təmaupən matig rəkis. Kəni tol=pən in, in ilis tətarməniḡ e natimnati min rəfin u.” Sam 89:27; Hip 2:10; Rom 8:29. † 1:7 Sam 104:4 ‡ 1:7 Nīmətəgi mine nigəm kəmiəuva nian Uhgīn təməfa Lou. Hip 2:2; 12:18-21. § 1:9 Sam 45:6-7 * 1:11 Aes 34:4; 51:6; Nəh 6:12-17 † 1:12 Sam 102:25-27 ‡ 1:13 Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, “iəköl rəham tikimir min ilah kotəhmen e nati kəti iətəm nətəharəḡ mətəfu-pəri nəhlkəm lan,” kəni nīpət iən u məmə, “Oiəköl ik ilis aḡin tapirəkis rəham tikimir min.” § 1:13 Sam 110:1

2

Nəniəhuiən iətəmi
o nuvəniən e naiəh

¹ Iesu in ilis pik. Tol lanəha, təuvir məmə kitah okotətəlig vivi e nati nak iətəm kitah kəmotətəu,* məmə nəghatiən eiue min u otəsələsiən itah təhmen e naiəh rəha nitəhi tatələs nəhlin. ² Nəghatiən rəha Lou† iətəm nagelo min kəmutəni pətigəm‡ in niphəriənən, kəni nətəmiimi ilah okotos nalpiniən o nəhtiən niphilga Lou nati əpnapin iahgin uə təkəku agin. ³ ?Tol lanəha, kəni kitah okotəhro lanu motagim nəmə kitah kautol nati əpnapin əmə e nosmiəgəhiən asoli əha rəha Iesu? Nosmiəgəhiən u, İərməniğ Iesu təmaupən məni pətigəm, kəni nətəmiimi min u nətəm kəmotətəu, ilah kəmotəgətun kəm tah məmə in niphəriənən.§ ⁴ Uhgin təmatig mol min nəfigəmiən o nəghatiən əha e nolien nəmtətiən min, mine natimnati min iətəm narmi nətəmiimi tatiuvig ohni, mine nati apispis min, mine nəfaiən nəsanəniən min rəha Narmin Rəha Uhgin o nolien uək.*

Iesu təmuva məhmen e pian min

⁵ Nagelo min ko kəsotarməniğən e nəhue niftəni iətəm otəpanuva, iətəm kəutəghati lan.† ⁶ Mətəu-inu Nauəuə Rəha Uhgin tətəni məmə,

“İətəmiimi in nati əpnapin əmə,
mətəu ik, nikiim tətəhti in, ik nəsaluiən lan,
kəni ik nateh vivi nətə iətəmiimi.‡

⁷ Ik nəmosiahu in, teiuaiu ləhtəni məkəku e nagelo min,
konu məfən narməniğən mine nepətiən mine nisaiən kəm in.

⁸ Kəni ik məfən nepətiən məmə in otarməniğ e natimnati rəfin.”§*

Rəueiu əha, tətəni məmə, “natimnati rəfin,” niphətin u məmə Uhgin təsəpəhiən nati kətiəh mine məmə iətəmiimi təsarməniğən lan. Mətəu kitah kəsoteh əhanəhiən natimnati min əha kəhuva. ⁹ Mətəu nati kətiəh kitah kauteh, inu Iesu, iətəm “e nian əkuəkir əmə nəmosiahu in teiuaiu ləhtəni məkəku e nagelo min,” kəni rəueiu əha “kinəfən nepətiən mine nisaiən kəm in” mətəu-inu in təmos nəhməiən mimis o tah. Əuəh, e nəuviriən rəha Uhgin, Iesu təmimis o nətəmiimi rəfin e nəhue niftəni.†

¹⁰ Uhgin təmol natimnati min rəfin mətəu-inu in təmolkeikei lanəha, kəni natimnati rəfin kəutatig=pən e nəhlmin.‡ Tol lanəha, in təuvir agin mine məhruahru məmə Uhgin təmol məmə Iesu otuva suaru o nosmiəgəhiən nimehin nətəmiimi tepət kəhuva nenəti Uhgin məhuva motatig e nəhəgəhəgiən rəha nəuviriən mine nəsanəniən rəhan. Kəni təuvir məhruahru məmə e nətəliğən rəha Uhgin, Iesu təkeikei mətəu nəhməiən e nimisiən məmə in otuva iətəmi təhmen agin məmə otosmiəgəh ilah.§*

* 2:1 Rom 11:22 † 2:2 Nəghatiən u tətəghati lan, in Lou rəha Mosis. ‡ 2:2 Nətəm İsrəl, ilah kəutəni məmə nagelo min ilah suaru Uhgin təmai u lan kəni məfən Lou kəm Mosis, kəni məutəni məmə ilah nagelo min ilis pik pəhriən. Tol lanu, kitah koteruh nəghatiən asoli tətəgətun məmə Iesu in ilis pik agin tapirəkis nagelo min. Uək 7:53. § 2:3 Hip 10:28-29; 12:25

* 2:4 Mak 16:20 † 2:5 Nətəm İsrəl ilah kəutəni məmə niphəriənən məmə nagelo min ilah kəutarməniğ rəueiu ikin min rəfin e nəhue niftəni. ‡ 2:6 “nətə iətəmiimi” — niphətin keiu: 1. iətəmiimi 2. Iesu. § 2:8 Sam 8:4-6 * 2:8 Jen 1:26; Nəh 20:4,6; 22:5 † 2:9 Fil 2:8-9 ‡ 2:10 Rom 11:36 § 2:10 Iesu Krišto in otəkeikei mos nəhməiən məmə otəgətun məmə in tatuərisig e Uhgin nian rəfin. (Hip 5:8-9) In təmos nəhməiən kəni mine nian iəkis, kəni in mimis. Mətəu nian rəfin, in tətəhatətə e Uhgin, kəni matol nəuiən, kəni təməni-vivi Uhgin. In təməsəhti aginiən nəuia Uhgin nian kəti mine, nian rəfin in tətətu=pən əmə nəuia Uhgin nati əpnapin in tətətiğ e nərahien. In təmuvən e nərahien asoli tepət, mətəu in təmatol nolien təuvir min əmə, konu in təhmen məmə otuva İosmiəgəh rəhatah, mine in təhmen o nitien itah məmə kəhuva nenəti Uhgin əhruahru min, məmə kəhuva motol məmə in mine. (Hip 8:1-2; 12:2-3) * 2:10 Hip 5:8-9; Luk 24:26; Rom 8:17; 2Təs 2:14; 1Pitə 5:1; Hip 2:7; 4:15

¹¹ Iesu in tatol rəhan nətəmimi kotasim, məmə rəha Uhgın əmə, kəni mətafəl rəhalah nolian tərəh min.† Kəni Iesu mine rəhan min nətəmimi, rəhalah tatə kətiəh əmə. Tol lanəha, kəni Iesu in təsaulisən məmə otauin e lah u məmə pian min mine nəuvinin min.‡

¹² In təməni=pən kəm Uhgın məmə,

“İəu, oiəkəni pətiğəm ik mine natimnati min iətəm ik nəmol kəm piak min mine nəuvinik min.

Oiəkəni nəpuən məni-vivi ik e nuhapuminian asoli e nəhmtilah.”§

¹³ In tətəni min məmə,

“İəu oiəkələhu=pən nəhatətəian rəhak e Uhgın.”*

Kəni mətəni min məmə,

“İəu u, itimah kəlkələh min iətəm Uhgın təməfa kəm iəu.”†

¹⁴ Kəlkələh min əha, Iesu tətəghati e lah, ilah nıpətilah mine niralah əha ikin. İlah u nətəmimi ağin min. O nati u, Iesu təməkeikei muva e nəhue niftəni mos nıpətin mine niran təhmen əmə e lah, məmə in otuva pialah pəhriən.‡ Təmöl lanəha məmə in otimis, kəni nimisən rəhan, in otəharis oharis nəsanəniən rəha İərmis u Setən, iətəm tətəskəlīm nəsanəniən rəha nimisən.§ ¹⁵ Nətəmimi kəutəğin e nimisən,* nəğiniən rəhalah tətəskəlīm-ərain ilah nian rəfin, təhmen əmə məmə ilah slef min. Mətəu Iesu in təmimis məmə otiuvi rəkis nətəmi min u, məmə səniəmə ilah slef min. In təmitis ilah. ¹⁶ Kotəhrun əsas məmə səniəmə in təmasiru e nagelo min, mətəu in təmasiru e nəuaniləuis min rəha Epraham.†

¹⁷ Iesu təkeikei mos nıpətin mine niran lanəha, məmə in otuva mol təhmen e pian min e nolian min rəfin,‡ məmə in təhrun nasəkəhruiniən§ itah, kəni kəutarəriə lan. In otəkeikei muva mol lanəha, təgətun məmə in pris asoli ağin pəhriən, tatol uək rəha Uhgın, kəni məmə in otılpin niəməha rəha Uhgın. ¹⁸ Kəni rəueiu əha, nian Setən təfən-əfən kəm lah, kəni Iesu təhrun nasiruiən e lah, mətəu-inu in min, in tinətəu rəkis nəhməian nian Setən təməfən-əfən=pən kəm in.*

3

Iesu in tapirəkis Mosis

¹ Piak min mine nəuvinik min, Uhgın təmauin* pəti e tah o nuvəniən e negəu e neai, kəni mol məmə kitah nətəmi asim. Mətəu-inu Iesu tətəsiru lanəha e tah, itəmah onəkotəkeikei motətəlig pik e Iesu əha, in aposil† kəni in pris asoli ağin rəha nəfakiən rəhatah iətəm kitah kəutəni pətiğəm. ² Uhgın təməfəri Iesu məmə in otol uək u, kəni in təmöl nəuia Uhgın e natimnati rəfin, təhmen e Mosis aıpən təmöl nəuia Uhgın e rəhan uək min rəfin, məmə in tateh vivi nimə rəha Uhgın, inu nətəmimi rəha Uhgın.‡

³ İlau pəti katuol nəuia Uhgın, mətəu iətəmi təmuvləkin nimə, nətəmimi kəutəfəri nərgin ohni tapirəkis nimə iətəm in təmöl. Kəni e nolian əhmen əmə, təhruahru məmə Uhgın otəfəri Iesu tapirəkis Mosis. ⁴ Kəni nimə min rəfin, nətəmimi kəutuvləkin, mətəu Uhgın in təmuvləkin natimnati rəfin iətəm tətətiğ. ⁵ Mosis in ioluək kəti e nıpəgnəua nimə rəha Uhgın, iətəm tatol nəuia Uhgın, mateh nimə rəhan, inu nətəmimi rəha Uhgın. Kəni nəmiəğəhiən rəha Mosis tətəgətun=pən natimnati iətəm Uhgın otəpanəgətun.

⁶ Kristo, in min tatol nəuia Uhgın. Mətəu səniəmə in ioluək əmə kəti təhmen e Mosis. In Nətin, kəni tatos nepətiən o narməniğian e rəhan nimə. Kəni nəmə kitah kəsotəğiniən, kəni motalkut məmə okotəhtul əskasik§ o nati u iətəm kitah kəmotələhu=pən nətəliğian rəhatah lan, kəni motəfəri ohni, kəni nıpəhriənian məmə kitah u, nətəmimi rəhan, kitah rəhan nimə.*

† 2:11 Hip 13:12; Efəs 5:26 ‡ 2:11 Mat 28:10 § 2:12 Sam 22:22 * 2:13 Aes 8:17 † 2:13 Aes 8:18; Jon 10:29 ‡ 2:14 Jon 1:14 § 2:14 Jen 3:15; 1Kor 15:54-57; 2Tim 1:10; 1Jon 3:8 * 2:15 2Tim 1:7 † 2:16 Aes 41:8-9; Luk 3:8 ‡ 2:17 Fil 2:7; Hip 2:10; 4:15; 5:1,8-9 § 2:17 Hip 5:2 * 2:18 Hip 4:15 * 3:1 Rom 8:28 † 3:1 Eruh nıpəti nəghatiən u “aposil” e tiksineri. ‡ 3:2 Nam 12:7 § 3:6 Hip 3:14; 4:14; Rom 11:22 * 3:6 1Kor 3:16; 1Pitə 2:5

*Auteh m*əha-məha itəmah e nəhatətəiən rəhatəmah

⁷ Nəghatiən u inu, Narmin Rəha Uhgîn təməni kəm iətəmi u təmətəi e Nauəuə Rəha Uhgîn, kəni Uhgîn təməni məmə,

“Rəueiu əmə, onəkotəkeikei məutətəlig e nəuiak,

⁸ məsotoliən rəhn-kapə təmah təskasik pik,

təhmen e tipitəmah min ilah kəmautol lanəha aupən məutəhti nəuiak, Uhgîn rəhalah, nian ilah kəmautek askəuvin iəu, Uhgîn rəhalah, əpəha ikin təpiə-məpiə ikin. †

⁹ Ikin əha, tipitəmah min kəmotəkeikei kəm iəu məmə okoteruh rəhak nəsanəniən, nati əpnapin ilah kəmoteruh pau natimnati min iətəm iəmatol o nu fote.‡

¹⁰ Kəni iəu iəmol niəməha kəm lah, kəni mətəni məmə, ‘Nikilah tətən isəu ohniəu nian rəfin.

Kəni ilah motəpəh noliən nati iətəm iətəni kəm lah.’

¹¹ Niəməha təmol iəu,

kəni iəmos nonauvil kəti məni məmə,

‘Ilah ko kəsəhuvəniən ikin katos nəmeigian ohniəu ikin.’ ”§*

¹² Piak min mine nəuvinik min, auteh vivi itəmah min o nati u. Otol məmə nikitəmah aru otəsərahian kəni kəti təsəpəhiən nəhatətəiən, mol məmə nəkotəuhlin=pən itəmah isəu o Uhgîn iətəm tətəmiəgəh məsanən aɡin. ¹³ Uhgîn təməni “Rəueiu əmə,” kəni nian u “rəueiu” tətətig əhanəh. Tol lanəha, nəkotəkeikei məutəghati rəueiu kəm təmah min, mauteh məha-məha itəmah min nian rəfin, məmə noliən tərah otəseiuəiən e təmah kəti mol rəhn-kapə təskasik o Uhgîn. ¹⁴ Mətəu-inu nəmə kitah kotəhtul məha-məha motətəuarus=pən naunun, motəhatətə e Uhgîn təskasik miəkis, təhmen əmə məmə inu kəmotətəuəiən motəhatətə vi əmə lan, kəni tətəgətun məmə kitah kinautos pəti natimnati min rəha Kristo. ¹⁵ Mətəu sotaluiən e nəghatiən iətəm kəməni məmə,

“Rəueiu əmə, onəkotəkeikei motətəlig e nəuiak

məsotoliən rəhn-kapə təmah təskasik pik,

təhmen e tipitəmah min ilah kəmautol lanəha aupən

məutəhti nəuiak, Uhgîn rəhatəmah.”†

¹⁶ ?Kəni pəh min u nətəm kəmotətəu pau nəuia Uhgîn, məsotoliən? Ilah u Mosis təmit rəkis ilah Ijip.‡ ¹⁷ ?Nipəh min u kəmotol Uhgîn niəməha tol o nu fote? Ilah u, nətəm kəmotol noliən tərah, kəni motəmei mohmis məutəməhl-məhli əpnapin əmə əpəha təpiə-məpiə ikin.§ ¹⁸ ?Kəni nipəh min u Uhgîn təmətəghati e lah, matos nonauvil məmə ilah okəsəhuvəniən mohiet pətigəm ikin katos nəmeigian ohni ikin? In təmətəghati kəm nətəmimi nətəm kəmotəhti nəuiən.* ¹⁹ Kəni kitah koteruh məmə kəməsegəhanian e lah məmə okohiet pətigəm ikin katos nəmeigian ikin ohni, mətəu-inu ilah kəsotəhatətəiən lan.

4

*I*kin katos nəmeigian o Uhgîn ikin

¹ Mətəu kitah u, Uhgîn təməni-əskasik rəkis məmə kitah kotəhrun nuvəniən ima ikin katos nəmeigian ohni ikin, kəni nəniəskasikian u, tətəhtul əhanəh, materəh o tah. Tol lanəha, pəh kitah kotətəu itah, kəni motəgin məmə kitah kəti kol mətə təsosiən nəmeigian əha, ² mətəu-inu kitah kinotətəu rəkis nanusiən təuvir məmə Uhgîn təmol əpenə-penə ikin kəti o nəmeigian rəhatah, təhmen əmə məmə inu nətəmi aupən kəmotətəu nəghatiən lan. Mətəu nəghatiən əha, təməsasiruiən e lah, mətəu-inu ilah kəmautətəu əmə, məsotəhatətəiən lan. ³ Kitah nətəm kəmotəhatətə əmə lan, kitah kotəhrun nuvəniən imə, ikin katos nəmeigian ohni ikin. Mətəu rəha nətəmimi min u nətəm kəsotəhatətəiən lan, Uhgîn təməni məmə,

“Niəməha təmol iəu, kəni iəkos nonauvil kəti, məni məmə,

† 3:8 Eks 17:1-7; Nam 20:2-5 ‡ 3:9 Nam 14:3; Dut 1:3; Uək 7:36 § 3:11 Nam 14:21-23 * 3:11 Sam 95:7-11

† 3:15 Sam 95:7-8; Hip 3:7-8 ‡ 3:16 Nam 14:1-35 § 3:17 Nam 14:29; 1Kor 10:1-13 * 3:18 Nam 14:22-23; Sam 95:11; Hip 3:11

'Ilah ko kəsəhuvəniən ikin katos nəmeigiən ikin ohniəu ikin.' ”*

Təməni lanəha, nati əpnapin məmə tinol əpenə-penə rəkis ikin katos nəmeigiən ohni ikin nian in tətəuəuin matol nəhue niftəni. ⁴ Kitah kotəhrun məmə tinol əpenə-penə rəkis lan, mətəu-inu Nauəuə Rəha Uhgīn in tətəghati e Sapət, mətəni məmə, “Təmöl nəhue niftəni, kəni e nian səpin lan, Uhgīn təməmeig e rəhan uək.”† ⁵ Mətəu ikin min nəuvein e Nauəuə Rəha Uhgīn, Uhgīn tətəni məmə, “Ilah ko kəsəhuvəniən ikin katos nəmeigiən ohniəu ikin.”‡

⁶ Tol lanəha, ikin katos nəmeigiən o Uhgīn ikin əha, in tətətig əhanəh məmə nətəmimi okəhuvən ikin. Mətəu nətəmimi min u aupən nətəm kəmotətəu nanusiən təuvir, ilah kəmotəmkarəpən e nuvəniən ikin katos nəmeigiən ohni ikin, mətəu-inu kəmotəhti nəuia Uhgīn. ⁷ Konu, uərisig lan, tol=pən Uhgīn təmələhu min nian kəti min o nuvəniən ikin katos nəmeigiən ohni ikin. Nian əha, inu rəueiu. Uhgīn təməni pətīgəm nati u kəm Təfit məmə,

“Rəueiu əmə, onəkotəkeikei motətəlig e nəuiən

məsotolien rəhn-kapə təmah təkaskik pik.”§

⁸ Nikitəmah təhti to suah u Josuə* aupən. Nəmə Josuə təməfən nəmeigiən pəhriən kəm lah nian in təmit ilah məhuvən Kenan, konu Uhgīn ko təsəni minien məmə otələhu nian kəti min məmə in nian rəha nuvəniən ima ikin katos nəmeigiən ohni ikin.† ⁹ Kəni tol lanəha, kəni in təməni nian pisin kəti min, nian əha ikin tətətig əhanəh o rəhan nətəmimi məmə okəhuvən motos nəmeigiən, e nolien kətiəh əmə iətəm Uhgīn təməmeig lanəha e rəhan uək min aupən, e nian rəha Sapət. ¹⁰ Mətəu-inu iətəmi tatuvən imə məmə otos nəmeigiən u, in otəmeig e rəhan uək, təhmen əmə e Uhgīn iətəm təməmeig e rəhan uək aupən.‡ ¹¹ O nati u, kitah okotalkut əskasik məmə okəhuvən imə motos nəmeigiən u. Təsəuviriən məmə kitah kəti, otitəu=pən nolien rəha nətəm aupən nətəm kəmotəhti nəuia Uhgīn, motəmei.

¹² Mətəu-inu Nəghatiən Rəha Uhgīn,§ in tətəmiəgəh məsanən e uək rəhan.* Kəni in təhmen e nau rəha nəluəginien təsilə e nikalin pəti mil.† In təhrun nətarerehiən materuh əhruahru nətəligiən min mine nikin pisin pisin min e nətəmimi, təhmen əmə e nau iətəm tətətarereh materuh ikin tətəhtərain min ikin e nikilkilitəmi mine nəhu imə ikin. In tətəkil nətəligiən min mine nolien oneuən min e nikitəmi.‡ ¹³ Uhgīn tateruh natimnati min rəfin e nəhue niftəni tətəməhli pətīgəm əmə e nəhmtin. Kəni kitah okotəkeikei motəni pətīgəm rəfin əgin natimnati iətəm kəmotol kəm Uhgīn u inu.§

Iesu in təmuva pris asoli əgin iətəm təuvir mapirəkis

¹⁴ Tol lanəha, pəh kitah kotəskəlim əskasik nəhatətəien rəhatah iətəm kinotəni pətīgəm rəkis, mətəu-inu kitah kautos pris asoli əgin kəti rəhatah in iahgin. Inu Iesu, Nəti Uhgīn, iətəm tinuvən rəkis imə e negəu e neai.* ¹⁵ Rəhatah pris asoli əgin, in Pris kəti iətəm tətətəu vivi nikitah, mətətəu vivi məmə otəhro itah kəsotəhmenien; mətəu-inu natimnati rəfin iətəm tatek askəuvin itah e nəmiəgəhiən rəhatah, natimnati kətiəh min əmə, kinotek askəuvin rəkis in e rəhan nəmiəgəhiən. Rəhatah pris asoli əgin, in tinəhrun rəkis rəhatah nəpəouiən min.† (Mətəu nati kətiəh əmə ko, in təsolien nati tərah

* 4:3 Sam 95:11; Hip 3:11 † 4:4 Jen 2:2 ‡ 4:5 Sam 95:11 § 4:7 Sam 95:7-8; Hip 3:7-8 * 4:8 Josuə in nərgin kəti e nəghatiən rəha Isrel. Kəni nərgin u Iesu, nərgiləu təhmen-əhmen əmə e Josuə e nəghatiən rəha nətəm Kris. Nian Josuə təməfən nəmeigiən kəm nətəm Isrel əpəha Kenan, nəmiəgəhiən rəha Josuə in tətəgətun nati iətəm Iesu otəpanol, məfa nəmiəgəhiən pəhriən kəm tah. † 4:8 Dut 31:7; Jos 22:4 ‡ 4:10 Jen 2:2; Hip 4:4 § 4:12 1Pitə 1:23; Aes 49:2; Nəh 19:13-15; Jon 12:48 * 4:12 Aes 55:11; Jer 23:29 † 4:12 Efəs 6:17 ‡ 4:12 1Kor 4:5 § 4:13 Nəh 2:23 * 4:14 Hip 7:25 † 4:15 Hip 2:17

kæti.) ¹⁶O nati u, pəh kitah kəsotəginian o nuvəniən iuəkir o jeə rəha kig u, † tətəfən rəhan nəuviriən kəm tah. Kəni ikin əha, in otasəkəhruin itah, kəni məfa nəuviriən kəm tah e nikin agiən, e nian rəha nərəhiən otuva o tah. §

5

¹ Kitah kotəhrun məmə nian rəfin Uhgīn tatitəpīn suah kəti kəni mətəfəri in məmə otuva pris asoli agīn, məmə in suaru rəha nətəmimi okəhuvən o Uhgīn. In suaru rəhalah o nəfəniən natimnati kəm Uhgīn, kəni in matol sakrifais o rəhalah nolien tərāh min.*

² Rəueiu əha, pris asoli agīn u, in iətəmimi kəti, kəni in təhrun nolien timətīg əmə o nətəmimi, † nətəm kotəruru agīn nati iətəm təhruahru, ilah kotagīm rəkis e suaru. In təhrun nolien timətīg o nətəmimi mətəu-inu in min təsəhmenian, mətəu-inu in min təhrun nolien təfagə tərāh. ‡ ³ In tatol təfagə tərāh lanəha, kəni tol məmə e nian rəha sakrifais, in otəkeikei mol sakrifais o rəhan aru təfagə, kəni matīg mol min rəha nətəmimi min. §

⁴ Iətəmi kəti ko təsəniən məmə in otol uək rəha pris asoli agīn, mətəfəri aru in. Kəpə, Uhgīn otəkeikei mauin e rəhan kəti iətəmimi məmə in otol uək u, təhmen əmə məmə inu təmauin e Eron aupən.* † ⁵ Tol lanəha, Kristo in təməsəfəri aruiən in məmə in pris asoli agīn. Mətəu Uhgīn in təmitəpīn, kəni mənī=pən kəm in məmə, “Ik nətik.

Rəueiu inuva rəham tatə əhruahru.” ‡

⁶ Kəni ikin kəti min e Nauəuə Rəha Uhgīn, § in tətəni məmə

“Ik pris kəti təhmen e Melkisitek aupən,* †

kəni ik onəkol uək rəha pris nian rəfin, matuvən matuvən naunun tikə.”

⁷ E nəmiəgəhiən rəha Kristo e nəhue niftəni u, in tətəfaki kəm Uhgīn, mətətapuəh o nasiruiən, mətəsək əfəməh, nəhu nəhmtin tətaiəh. Uhgīn tatos nəsanəniən o nosmiəgəhiən in e nimisiən. Kəni in tətəmisiai Uhgīn, kəni matol nəuiən, ‡ kəni o nati u, Uhgīn təmətəu in. § ⁸ Nati əpnəpīn məmə Kristo in Nəti Uhgīn, mətəu in təmətəu nahməiən. Tol lanəha, nahməiən rəha Iesu, təmol in təhrun vivi nīpəti nolien nəuia Uhgīn,* ⁹ kəni təmuva iətəmi təhmen agīn rəha nolien uək rəha pris asoli agīn rəhatah. Kəni in təmol suaru o nosmiəgəhiən itulīn rəhan nətəmimi min u kautol nəuiən, matos vivi ilah, matuvən matuvən naunun tikə. ¹⁰ Kəni Uhgīn təməfən nərgīn u kəm in, məmə in pris asoli agīn təhmen əmə e suah u Melkisitek aupən. †

¹¹ Itimah iəmotos nəghatian tēpət məmə iəkotəni=pinə kəm təmah, məmə Iesu in pris asoli agīn təhmen e Melkisitek. Mətəu tiəkis pik o nəni-viviən ilah rəfin kəm

‡ 4:16 Jeə rəha kig u, in Uhgīn tətəharəg ikin, kəni mətərməniğ, mətəu o natimnati min iətəm Iesu təmol, jeə rəha kig u, in tətəva təhmen e Ikin Katilpīn Niaməha rəha Uhgīn Ikin iətəm Oltestimin tətəghati lan (Onəkafin e Eks 25:18-22; Lev 16:1-15). Ikin əha inəha, iətəm Uhgīn tətəsəkəhruin konu mətəhlman e nəuviriən rəhan ikin kəm tah kəni mətəfəl rəkis nolien tərāh min rəhatah. In təhrun nolien e nira Iesu iətəm təmaui o tah, kəni təmosiahu rəhan niəməha. § 4:16 Eks 25:18-22; Lev 16:2,14,15; Hip 9:5 * 5:1 Hip 2:17; 7:27; 8:3; 9:9

† 5:2 Hip 2:17-18 ‡ 5:2 Hip 4:15; 7:28 § 5:3 Lev 9:7; 16:6-15; Hip 7:27; 9:7 * 5:4 Hip 5:1-4 kəutəghati əhruahru e uək iətəm pris asoli agīn min kəmotol aupən, muva mətəuarus nian nətəm Rom kəmotərəkin Nimə Rəha Uhgīn e nu fote tinuvən rəkis uərisig Iesu təpanimis. † 5:4

Eks 28:1; Nam 18:7 ‡ 5:5 Sam 2:7; Uək 13:33; Hip 1:5 § 5:6 Sam 110:4 * 5:6 Jen 14:18-20; Sek 6:13; Hip 5:10; 6:20; 7:1-22 † 5:6 Melkisitek (Jen 14:18) in kig rəha Salem (Salem u, nīpətin u, Nəməlinuiən)

kəni in pris rəha Uhgīn Ilis Pik. In təmətətiğ e nian rəha Epraham. Kristo in təhmen e Melkisitek mətəu-inu in pris mine in kig min. Mətəu nəuaniləuis rəha Eron min, ilah pris min əmə, mətəu səniəmə kig min; Kəni Melkisitek in pris itulīn iətəm Uhgīn təməfəri aupən agīn, uərisig təfəri Eron. Hip 7:2. ‡ 5:7 Luk 22:42 § 5:7 Mat 26:36-46; Mak 14:32-42; Luk

22:39-46 * 5:8 Fil 2:6-8 † 5:10 Sam 110:4; Hip 5:6

tamah, mätəu-inu itamah näutəlpah pik o nätüien nati kəti kəni motəhrun. ¹² Itamah nämotəhatətə nuvəh rəkis, kəni təuvir məmə itamah ninəhuva rəkis nəgətun min rəha nəghatien rəha Uhgın. Mätəu kəpə, itamah nautol əmə lanəha. Rəueiu əha, kəkeikei kəgətun min itamah, tətəuin min, e nəukəti nəghatien min rəha Uhgın. Nipəhriənien u, itamah nəsotəhmenien o nunien nauəniən əskasik min, mätəu nəkotəhmen əmə məmə näutəmah əhanəh.† ¹³ Mätəu e nətəmimi min u nətəm kəutəmah əhanəh lanəha, ilah u iəpəou mətətig min, kəutəkəku əhanəh, kəsoteinatig vivi əhanəhien o nəhrunien nəgətunien min rəha nolien əhruahru. ¹⁴ Mätəu nauəniən əskasik in nig nətəmi rəhalah nəhrunien tiniməhtə rəkis, nətəm kəmotəgətun rəhalah nətəligien o nəhrunien natimnati pişin pişin min iətəm təhruahru mine iətəm tərəh, kəni ilah mautol iətəm təuvir,§ in əmə in əmə.

6

¹ Tol lanəha, təuvir məmə kitah okəsotəgətun minien nəukəti* nəgətunien rəha nəhatətəien e Kristo, mätəu pəh kitah okautəkeikei mautol məmə okohməhtə e Iesu Kristo. Kitah kinotəuhlin rəkis itah e nolien min iətəm kotəhrun niti-pəniən itəmi e nimisien.† Kitah kinotəhatətə rəkis e Uhgın. Təhmen əmə məmə kinotəfəl rəkis nimei nimə. Nian əha rəueiu in rəha nuvləkinien nimə. ² Kitah kinotəhrun rəkis nəgətunien min rəha nolien pişin pişin min rəha nəueiuiən mine nələhu-pəniən nəhlmitəmi e rəhn-kəpə iətəmimi o nəfakien lan. Kəni kitah kinotəhrun rəkis məmə kitah okotauməhtul min e nimisien, kəni motəhrun min məmə Uhgın otakil nətəmimi, kəni məfən nalpiniən itulin rəhan kəm nətəm kautol təfəgə tərəh. Natimnati min u, kitah kinotəghati rəkis lan, təsəuviriən məmə kitah kəutisimaru e nəghatien kətiəh min əmə nian rəfin. ³ Kəni kitah okəhuva nətəmimi nətəm kinohmətə rəkis okəmə Uhgın təmegəhan e tah.

⁴ Okotalkut məmə okotol lanu lan, mätəu təhro e nətəmimi nətəm kəməhuva o Uhgın mätəu rəueiu kinotəpəh Uhgın motəuhlin min nəmtahləh o Kristo? Ilah kəha, ilah nətəm kəmotəh nəhagəhagien,‡ kəni kinotun askəuvin rəkis nauəniən e negəu e neai iətəm Uhgın tətəfa,§ kəni minautəhrun məmə in təuvir, kəni minautos rəkis o Narmin Rəha Uhgın.* ⁵ Kəni ilah u, nətəm kinotəhrun askəuvin rəkis məmə nəghatien rəha Uhgın in təuvir,† ilah kinotətəu rəkis nəsanəniən rəha Narməniəien Rəha Uhgın iətəm otəsuvəhiən tuva. ⁶ Mätəu nəmə ilah kəmotəuhlin nəmtahləh o Uhgın, suaru kəti tikə min məmə okotəuhlin=pa min ilah o Uhgın.‡ Ilah kəmotərəkin aru əmə ilah, mätəu-inu təhmen=pən əmə məmə kinotəhti=pən min əmə Nəti Uhgın e nigə kəməluau, motəfəri min e nəhmti nətəmimi, kəni ilah minəutəuvsan min lan, məutərəkin.

⁷ Nikim təhti-to nati u. Niftəni u tatos vivi nuhuən iətəm tətəfuv, in nauəniən tepət lan rəha nətəmi min u kautol uək ikin. Uhgın nikin tagien pik ohni, kəni nəuviriən rəhan tətətig lan. ⁸ Mätəu niftəni iətəm kapili-apili mine manuvehli tateviə əmə ikin, in təsəuviriən o nati kəti. Tinətəiu əmə o nərəkinien. E naunun, nigəm otus natimnati iətəm kəutatig lan.

⁹ Piak min, nati əpnapin iəu iətəghati lanu kəm təmah, mätəu iəkəhrun vivi məmə itamah nəsotəhmenien e niftəni tərəh kəha. Iəkəhrun vivi məmə itamah nautos natimnati min u iətəm təuvir məpirəkis, iətəm Uhgın təməfinə kəm təmah mätəu-inko in tatosmiəgəh itamah. ¹⁰ Uhgın ko təsaluiən e rəhatəmah uək min nəmotol mätəu-inu Uhgın rəhan nolien təhruahru əmə nian rəfin. Kəni ko in təsolien nati əpnapin e nolien təuvir rəha nolkeikeien iətəm nəmotol kəm in, kəni mautol əhanəh, nian nəmotasiru e rəhan min nətəmimi.§ ¹¹ Itimah iəkotolkeikei məmə itamah rəfin nəkautəkeikei mautos nolkeikeien iətəm nəkautol, mautol məmə otatuvən e naunun, kəni itamah nəkotos nati konu iətəm nəmautələhu=pən əskasik rəhatəmah nətəligien lan.* ¹² Itimah

‡ 5:12 1Pitə 2:2 § 5:14 Rom 16:19 * 6:1 Hip 5:12 † 6:1 Hip 9:14 ‡ 6:4 Hip 10:32 § 6:4 Efəs 2:8
* 6:4 Kəl 3:2 † 6:5 Sam 34:8 ‡ 6:6 2Pitə 2:21 § 6:10 Mat 10:40,42 * 6:11 Hip 3:6

iəsotolkeikeiən məmә nəkotəlpah, mətəu iəkotolkeikei məmә onəkotos nolien† rəha nətəmimi min ko nətəm kəmotaiu aupən. İlah kəmotəhatətə əskasik e Uhgın kəni mautol rəhalah nətəligiən təfəmäh.‡ Mautol lanəha, kəni rəueiu, ilah kinotos rəkis natimnati iətəm Uhgın təməni əskasik rəkis məmә rəhalah.§

Rəhatah agke tətətig e negəu e neai

¹³ Nəniəskasikiən kəti tol lanu, iətəm Uhgın təməni kəm Epraham aupən. Nian Uhgın təmöl nəniəskasikiən rəhan, kəni nərgin kəti tikə min məmә in otos mol nəniəskasikiən lan rəhan təfigəm. Mətəu-inu nərgin in ilis tapirəkis nərgin min rəfin. Tol lanəha, Uhgın təmos nonauvil aru əmə e nərgin, mətəni məmә,* ¹⁴ “İəu oiəkəhlman e rəhak nəuviriən kəm ik, iahgin. İəu oiəkol rəham nəuaniləuis oterət.”† ¹⁵ Mətəu-inu Epraham rəhan nətəligiən təfəmäh, in təmətəhtahnin matuvən matuvən, mətəuarus nian in təmos natimnati min u iətəm Uhgın təməniəkis məmә otəfən kəm in.‡

¹⁶ Nian iətəmimi tatos nonauvil e nərgi iətəmi asoli kəti rəhan,§ kəni nonauvil u rəhan tətəlis rəhan nəghatiən təfigəm. Kəni nətəmimi okotəkeikei motəhatətə e rəhan nəghatiən, ko kəsərgəhu minian ohni.* ¹⁷ Uhgın təmos nonauvil e nərgin lanəha, mətəu-inu in tolkeikei məmә otol nətəmimi min u nətəm okotos natimnati min iətəm in təməniəskasik,† ilah okotəhrun vivi məmә rəhan nəlpəkəuiən, ko təsəuhliniən nian kəti.‡ ¹⁸ Uhgın tatos nonauvil lanəha məmә otəfəri nətəligiən rəhatah u, nətəm kinohiet rəkis motəgim kəni məutarəriə lan. Kəni pəh kitah kotaskəlim əskasik nolien əha iətəm Uhgın tinəfa rəkis kəm tah, məmә kitah okotarəriə əskasik e nəniəskasikiən min rəhan. Nati mil u, nəniəskasikiən mine nonauvil rəhan, ilau ko kəsəuhlin minian nian kəti, mətəu-inu Uhgın, təseiuəiən nian kəti.

¹⁹ Kitah kotələhu=pən rəhatah nətəligiən təskasik o nosiən natimnati min əha, tol lanəha, mol məmә nuhuiniən u, in təhmen e agke kəti iətəm tətəskəlim vivi rəhatah nəhatətəiən,§ məmә nati kəti otəsəlauəliən lan kəni məsiuvi rəkis minian itah. Nuhuiniən u tatiti=pən itah kautəhuvən=pən e napən rəha İkin Tasim Agin İkin mautəhuvən ikinu ima Uhgın əpəha ilis e negəu e neai.* ²⁰ İkin əha, İesu tinuvən rəkis ikin rəhatah lan, məmә oterəh e suaru rəhatah.† In təmuva rəkis pris asoli agin‡ təhmen əmə e pris u Melkisitek§ aupən, kəni in otatos uək u nian rəfin, naunun tikə.

7

Melkisitek

¹ Suah u, Melkisitek,* in kig rəha Salem,† kəni in pris rəha Uhgın u İlis PİK Agin. Aupən, nian Epraham təmuvən e nəluəginiən ilah kig min, kəni in təmöl win e lah. Kəni in minitəlig minətəva. Melkisitek, in təmuvən meruh Epraham e suaru, kəni in təməfaki mətəpuəh=pən kəm Uhgın məmә otəhlman e nəuviriən kəm Epraham. ² Kəni Epraham, təmos rəkis tait‡ e rəhan natimnati min iətəm təmöl win lan e nəluəginiən, kəni məfən kəm Melkisitek. Melkisitek u, nipəti nərgin konu, “Kig rəha Nəhruahruin.” Kəni nərgin kəti min u, kətauin lan məmә Kig rəha Salem, nipətin u məmә, “Kig rəha Nəməlinuiən.”

† 6:12 Hip 13:7 ‡ 6:12 Jem 1:3; Nəh 13:10; 14:12 § 6:12 Hip 10:36 * 6:13 Jen 22:16 † 6:14 Jen 22:17 ‡ 6:15 Jen 21:5 § 6:16 E nolien rəha nəlisiən nəghatiən təskasik, nəmə kitah kəti tolkeikei məmә otol lanəha, kəni in tatos nonauvil e nəmanin uə nəuvinin. Mətəu nətəm İsrəl aupən, ilah kəmautos nonauvil e nərgi iətəmi asim kəti, uə nati kəti iətəm tasim, kəni nian nətəmimi nəuvein kəutətəu, kəni ilah kəutəhatətə e nəghatiən iətəm kautəni. Ko kəsəotərgəhu minian ohni, mətəu-inu nərgin əha kəmotəni, in tətəlis-ərain nəghatiən təskasik. * 6:16 Eks 22:11 † 6:17 Rom 4:16 ‡ 6:17 Nam 23:19; Tait 1:2 § 6:19 Fil 3:12 * 6:19 Lev 16:2; Hip 9:2,3,7 † 6:20 Hip 4:14 ‡ 6:20 Hip 2:17 § 6:20 Hip 5:16 * 7:1 Jen 14:17-20 † 7:1 Nərgin əha, Salem, in nərgin əuas rəha Jerusiləm aupən. Nərgin əha, Salem, nipətin u “nəməlinuiən.” ‡ 7:2 Tait u məmә: Nəmә iətəmi kəti tatos nati ilah ten, nəmə pikəh uə nəuanigi uə məni, kəni tos rəkis kətiəh e natimnati ten konu məmә təfən kəm Uhgın uə kəm iətəmi kəti, nati kətiəh konu kəutəni məmә “tait.”

³ Nauəuə Rəha Uhgīn təməsəghatīən e rəhan tatə mine mamə mine nəuaniləuis min. Kəni təsənīən nīan təmair lan, mine nīan iətəm təmimis lan. Təhmen əmə məmə in təməsimisiən, in tatol əhanəh uək rəha pris. Tol lanəha, nəkeruh məmə in təhmen nəuuetin e Nəti Uhgīn u in pris itulin kəti.[§]

⁴ Nīkim təhti-to Melkisitek. In iətəmi asoli kəti. Nati əpnapīn məmə tipitah u Epraham in iətəmi asoli, mətəu in təmətisiāi pīk Melkisitek, mətəfən rəhan tait kəm in rəha natimnati min iətəm təmol win lan e nəluaginīən.* ⁵ Kitah kotəhrun məmə, e nu min rəfin, nətəm Isrel ilah kotəkeikei mautəfən rəhalah tait kəm nəuaniləuis min rəha Lifai, ilah u pris min, təhmen=pən əmə məmə inu Lou rəha Uhgīn tətəni mine. Nati əpnapīn məmə pris min əha ilah min nəuaniləuis min rəha Epraham, təhmen e nətəmimi min rəfin rəha Isrel, mətəu pialah min u nətəm Isrel, kotəkeikei mautəfən tait kəm lah.

⁶ Melkisitek u, in səniəmə nəuaniləuis kəti rəha Lifai. Mətəu in təmos tait min u rəha natimnati rəha Epraham. Kəni in təməfaki=pən kəm Uhgīn məmə otəhlman e nəuuirīən rəhan† kəm Epraham u, Uhgīn təməfən rəhan nəniəskasikiən kəm in. ⁷ Kəni təhruahru agīn məmə iətəmimi iətəm tatos nərgīn asoli otəfaki məmə Uhgīn otəhlman e nəuuirīən tatuvən e iətəmimi iətəm ləhtəni əmə lan. ⁸ Kəni pris min nətəm kautos tait u, ilah nətəmimi əmə, nətəm okəmanohmis. Mətəu Melkisitek u, in tatos tait, kətəni məmə in tətəmiəgh.^{‡§} ⁹ Epraham təmətəou rəhan tait tatuvən kəm Melkisitek lanəha, kəni kəhrun nəniən məmə Lifai iətəm tatos tait rəha Isrel, in min təməfən tait kəm Melkisitek mətəu-inu Lifai in mipīn tərāh rəha Epraham. ¹⁰ Mətəu-inu nīan Melkisitek təmeruh Epraham, Lifai təməsair əhanəhiən. Mətəu nīan Epraham təmətəou lanəha tait tuvən kəm Melkisitek, in təhmen əmə məmə rəhan u nəuaniləuis, Lifai, in min təmətəou=pən tait kəm Melkisitek, mətəu-inko in tinətətig rəkis e nīpəti rəhan kəha.*

Kristo təhmen e Melkisitek

¹¹ Pris min rəfin rəha Isrel kəmətsipən e nəuaniləuis rəha Lifai. Uhgīn təməni məmə pris min kəha okautol natimnati pisin pisin min. Kəni uək rəhalah, in nəukəti Lou iətəm Uhgīn təməfən kəm nətəm Isrel. Mətəu uək min rəfin iətəm pris min kəmotol, kəsotəhmenīən† o nolīən rəfin natimnati iətəm Uhgīn tolkeikei e nətəligiən mine niki nətəmimi.[‡] Tol lanəha, pris kəti min təkeikei muva. In təsisipənīən e nəuaniləuis rəha Lifai mine Eron,[§] mətəu-inu uək rəha pris min əha təsəhmenīən. Kəpə. Pris pisin kəti təkeikei muva iətəm in təhmen e Melkisitek. ¹² Nīan nolīən rəha nītəpiniən pris tətəuhlin, kəni Lou okəkeikei kəuhlin min. ¹³ Otəkeikei mol lanu lan mətəu-inu, kitah kəutəghati e lərməniḡ rəhatah, iətəm təmsipən e nəuaniləuis pisin kəti iətəm iətəmi kəti tikə e nəuaniləuis əha təmol uək e oltə təhmen e pris kəti. ¹⁴ Kitah kinotəhrun rəkis məmə lərməniḡ rəhatah in təmsipən e nəuaniləuis rəha Juta,* kəni nīan Lou rəha Mosis təmətəghati e uək rəha pris min, in təməsəghati aginiən e nəuaniləuis u.

¹⁵ Mətəu təuuir əmə, mətəu-inu kitah kinotəhrun məmə pris kəti min təmuva rəkis, iətəm təhmen e Melkisitek. ¹⁶ Lou təməni məmə pris min kotəkeikei mōtsipən e nəuaniləuis rəha Lifai, kəni nati əpnapīn Iesu təsisipənīən e nəuaniləuis əha, mətəu in təmuva pris kəti. Kəni in təmos uək rəha pris e nati kəti iətəm təsənən mapirəkis Lou, mapirəkis nəuaniləuis rəha Lifai. In təmos uək rəha pris e nəsanənīən rəha nəmiəghāhiən u rəhan iətəm naunun tikə. † ¹⁷ Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni məmə,

§ 7:3 Sam 110:4 * 7:4 Jen 14:20 † 7:6 Jen 14:19,20 ‡ 7:8 kətəni məmə Melkisitek tətəmiəgh mətəu inu Nauəuə Rəha Uhgīn təsənīən məmə təmimis nīan kəti mine. Hip 7:3 § 7:8 Hip 5:6 * 7:10 Nati kisil kəhləḡətun məmə Melkisitek in ilis tapirəkis pris min u nəuaniləuis rəha Lifai. Kətiəh u, Melkisitek in təməsimisiən, tətəmiəgh əmə. Keiu u, tipī Lifai u Epraham, in təmatəfən tait rəhan kəm Melkisitek. Kisil u, Melkisitek təməfaki=pən kəm Uhgīn məmə otəhlman e nəuuirīən rəhan kəm Epraham, mətəu səniəmə Epraham təməfaki=pən rəha Melkisitek. † 7:11 Hip 7:18,19; 8:7 ‡ 7:11 Hip 10:1 § 7:11 Nīan Uhgīn təməfən Lou kəm Mosis, təməni məmə pris min rəfin okohiet e nəuaniləuis rəha Lifai. Eron in təmsipən e nəuaniləuis rəha Lifai, kəni in təmaupən pris asoli agīn rəha Isrel. * 7:14 Jen 49:10; Mat 1:3; 2:6; Nəh 5:5 † 7:16 Jon 1:4; 5:26; Hip 7:25

“Ik pris kəti təhmen e Melkisitek[‡] aupən,
kəni ik onatol uək rəha pris nian rəfin,
matuvən matuvən naunun tikə.”

¹⁸ Kəmələhu kalin Lou aupən, mətəu-inu rəhan nəsanəniən tikə, in təsasiruiən, ko təsolien nati kəti. § ¹⁹ Mətəu-inu Lou əha, təruru nələhu əhruahruien nati kəti.* Kəni rəueiu əha, noliən pišin kəti iətəm təuvir mapirəkis, in tinos nimein, məmə kitah okotələhu=pən rəhatah nətəligiən lan. Kəni in suaru rəhatah u, o nuvəniən iuəkir o Uhgīn.†

²⁰ Uhgīn təməni əskasik məmə Kristo in otol uək rəha pris matuvən matuvən naunun tikə, kəni təmos nonauvil ohni, məmə rəhan nəghatiən otəfigəm. Mətəu təməsosiən nonauvil lanəha o pris min aupən. ²¹ Mətəu Uhgīn təmos əmə nonauvil nian Iesu təmuva pris. Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni məmə,

“Iərməniğ təmos nonauvil kəti,
kəni ko otəsəuhliniən nətəligiən rəhan.‡
In tətəni məmə,

‘Ik onəkol uək rəha pris nian rəfin, §
matuvən matuvən naunun tikə.’”

²² Uhgīn təmos nonauvil lanəha, matol məmə Iesu tuva mol suaru iətəm tatol kitah kotəhrun əsas məmə nəniəskasikiən rəha nasiruiən in təuvir, mapirəkis nəniəskasikiən u aupən.*

²³ Aupən, pris min ilah tēpət, mətəu-inu kətiəh tol uək matuvən matuvən mimis ko, kəti tos nimein, mol uək matuvən matuvən, mimis mautol əmə lanəha. Ilah kəsotol itulinien uək. ²⁴ Mətəu Iesu, in otos uək rəha pris rəhatah matuvən matuvən naunun tikə, mətəu-inko, in tətətiğ itulin. ²⁵ Tol lanəha, in təhrun nosmiəgəh itulin aginiən itah u, kotilpin itah min məmə kəhuvən o Uhgīn, mətəu-inu in tətəmiəgəh itulin mətəghati rəhatah lan kəm Uhgīn.†

²⁶ O nati u inu, in pris asoli agin[‡] iətəm in təhmen o nasiruiən e tah. In tasim, kəni məhruahru vivi, in təsolien noliən tərəh. In tol pišin agin e nətəm kautol təfagə tərəh, kəni in ilis tapirəkis ilah əpəha e negəu e neai. ²⁷ In tol pišin e pris asoli agin min u aupən. Nian rəfin, e nian ilah kautol sakrifais rəha nian əha, kotəkeikei motaupən mautol sakrifais o nafəl rəkisiən təfagə tərəh rəhalah. § Uərisig lanko, ilah kəpanotol min sakrifais kəti min, o nafəl rəkisiən təfagə tərəh rəha nətəmiimi min.* Mətəu nian Iesu tategəhan məmə in otol sakrifais aru e rəhan nəmiəgəhiən, o noliən tərəh min rəha nətəmiimi,† kəni mau kətiəh əmə[‡] in təhmen məuaou. ²⁸ Lou in tətəfəri pris min nətəm kəsotəhmenien. § Mətəu nonauvil rəha Uhgīn, iətəm tatuərisig e Lou, in tətəfəri Nətin u,* iətəm təuvir məhmen agin† o noliən uək u, matuvən naunun tikə.

8

Iesu in pris asoli agin təuvir mapirəkis

¹ Kitah kəutəghati e nati u,* mətəu nəukətin tol lanu. Kitah kautos pris asoli agin kəti, təhruahru əmə e iətəmi u iəmatəni.† In tənətəharəg rəkis[‡] e nikalin maru rəha iətəmi asoli əpəha ilis e negəu e neai, ikin ima rəha nepətiən mine nisaiən. ² In tatol uək əpəha

‡ 7:17 Jen 14:18; Sam 110:4; Sek 6:13; Hip 5:6,10; 6:20; 7:1-22 § 7:18 Rom 8:3; Kəl 3:21; Hip 9:9; 10:1 * 7:19
Rom 3:20 † 7:19 Hip 4:16; 10:22; Jem 4:8 ‡ 7:21 1Saml 15:29; Mal 3:6 § 7:21 Sam 110:4; Hip 5:6; 6:20; 7:17
* 7:22 Luk 22:20; Hip 8:6; 12:24 † 7:25 Rom 8:34; 1Jon 2:1 ‡ 7:26 Hip 2:17; 4:14; 6:20; 8:1 § 7:27 Lev 9:8; 16:6,
* 7:27 Lev 9:15; 16:15; Hip 5:1,3 † 7:27 Efəs 5:2 ‡ 7:27 Rom 6:10; Hip 9:12,26,28; 10:10; 1Pitə 3:18 § 7:28
Hip 5:1-2 * 7:28 Hip 1:2 † 7:28 Hip 2:10 * 8:1 Hip 1:3; 2:17; 3:1; 4:14; 6:20; 7:26; 9:11; 10:12; 12:2 † 8:1 Hip
7:24-28 ‡ 8:1 Afin-to futnot e 1:3

Ikin Tasim Ikin e negäu e neai, inu Nima Tapolin pähriän[§] iätäm Uhgïn əmə təmiuvi. Səniəmə iätəmimi iätäm təmiuvi Nima Tapolin əha.*†

³ Kəməfəri rəfin pris asoli agin min u aupən, məmə okautəfən natimnati min kəm Uhgïn, kəni mautil sakrifais. E suaru kətiəh əmə, rəhatah u pris asoli agin, in min otəkeikei məfən sakrifais kəti kəm Uhgïn.‡ ⁴ Nəmə in tətətig əha e nəhue niftəni u, kəni ko səniəmə in pris kəti, mətəu-inu pris min əpəha ikin kəutətig nətəm kautəfən natimnati kəm Uhgïn, təhmen əmə məmə inu Lou təməni mine. ⁵ Pris min u, ilah kautol rəhalah uək e narmi nimə əmə iätəm tatisikəuvin[§] natimnati min iätəm tətətig e negäu e neai. Tol lanəha nian Uhgïn təməni=pən kəm Mosis aupən, məmə otem Nima Tapolin Asim, in təməni məmə,

“Onəkəkeikei mateh vivi məmə onəköl natimnati min u təhruahru təhmen əmə e rəhak mak iätəm iəmol mətəgətun rəkis ik lan əpəha ilis e nitəuət asoli.”*

⁶ Mətəu rəueiu, Iesu, pris asoli agin u rəhatah, in tinos rəhan uək iätəm təuvir pik agin mapirəkis uək rəha pris min aupən. Kəni e noliən kətiəh əmə, Iesu in suaru rəha nəniəskasikiən vi rəha nasiruiən u iätəm in təuvir mapirəkis nəniəskasikiən əuas rəha nasiruiən, mətəu-inu nəniəskasikiən vi u, in tətəhtul-pəri e nəghatiən min iätəm kotəuvir motapirəkis.†

⁷ Nəmə nəniəskasikiən əuas təməhmen pähriən agin, kəni Uhgïn təməsəniən məmə nəniəskasikiən vi otuva mos nimein. Mətəu nəniəskasikiən u əuas təsəhmenien,‡ tol lan əha, nəniəskasikiən vi təkəikei muva. ⁸ Mətəu Uhgïn təmeruh nərahien rəha nətəmimi, kəni məni məmə,
“Nian əha ikin otəpanuva,
iätəm iəu, oiəköl nəniəskasikiən vi rəha nasiruiən rəha nəuaniləuis min rəha Isrel mine nəuaniləuis min rəha Juta.

⁹ Nəniəskasikiən rəha nasiruiən u,
in otol pişin agin e nəniəskasikiən əuas rəha nasiruiən,
iätəm iəu iəmol kəm tipilah min aupən,
e nian u iätəm iəu iəmos nəhlmilah matit ilah mohiet rəkis Ijip.
Oiəköl nəniəskasikiən vi rəha nasiruiən,
mətəu-inu ilah kəməsotaskəlimien nəniəskasikiən u iätəm iəu iəmol kəm lah aupən,
kəni tol məmə iəu iəməpəh ilah məuhlin=pən nəmtahk kəm lah.§

¹⁰ Kəni iəu, İərməniğ, iətəni pətigəm məmə,
e nian iätəm otəpanuva,
iəu oiəköl nəniəskasikiən vi kəti rəha nasiruiən* kəm nəuaniləuis min rəha Isrel.
Oiəkəfən rəhak lou min e rəhalah nətəligiən,
kəni iəkətei rəkis=pən e nikilah,†

kəni iəu iəkuva mol Uhgïn əhruahru rəhalah,
kəni ilah okəhuva motol rəhak əhruahru nətəmimi.‡

¹¹ Ilah kəti ko təsuvəniən mətəgətun nətəm iman ikin məmə,
‘Ik onəkəkeikei məhrun İərməniğ u.’
Kəni iätəmimi kəti ko təsuvəniən məni=pən nəghatiən u kəm pian,

mətəu-inu ilah rəfin okotəhrun iəu,§
tətuəuin e nətəmi əpnəpin min
muvən mətəuarus=pən nətəm kautos nərgin asoli min.

¹² Mətəu-inko, iəu, oiəkəsəkəhrui ilah o rəhalah noliən min iätəm təsəhruahru aginiən.

§ 8:2 Hip 3:6; 10:21; 1Pitə 2:5; Nəh 13:6 * 8:2 Nəkeruh məmə e nauəuə u iətəmi təmətei in tətəsal uərisig=pən e Nima Tapolin Rəha Uhgïn aupən, in aupən e Nimə Rəha Uhgïn rəha Solomən. In tətəghati nəkeruh nəmə inu katol əhanəh sakrifais kətan lanko, nati əpnəpin in tətətei nauəuə uərisig e AD 70, mətəu-inu in təmitəlig=pən uərisig e nətəligiən rəhan e nətuəuiniən rəha natimnati min əha. † 8:2 Hip 9:11,24 ‡ 8:3 Hip 9:14 § 8:5 Kol 2:17; Hip 9:23 * 8:5 Eks 25:40 † 8:6 Hip 8:8-13; Luk 22:20; Hip 7:22; 9:15; 12:24 ‡ 8:7 Hip 7:11,18; 10:1 § 8:9 Eks 19:5-6 * 8:10 Rom 11:27 † 8:10 Lou əuas min u, kəmətei=pən e kəpiel keiu kuepin-epin. 2Kor. 3:3; Hip 10:16 ‡ 8:10 Esik 11:20 § 8:11 Aes 11:9; Jon 6:45

Iəu oiəkafəl rəkis noliən tərəh min rəhalah,
kəni iəu oiəkalu e noliən tərəh min rəhalah.”*†

¹³ Nian Uhgîn tətəghati e nəniaskasikiən rəha nasiruiən u, məmə in nəniaskasikiən vi, in tətəni məmə tateruh nəniaskasikiən rəha nasiruiən aupən, tinəuas rəkis, məmə ko təsoliən min nati kəti əha rəueiu. Kəni nati u tinəuas u ko təsol miniən nati kəti, otəsuvəhiən təsatiğ miniən.

9

Ikin Tasim Ikin e nəhue niftəni mine Ikin Tasim Ikin e negəu e neai

¹ Kəni e nəniaskasikiən rəha nasiruiən iətəm təmaupən matig, nətəm Isrel kəmotəkeiki motohtəu=pən suaru əhruahru min o nəfakiən. Kəni Nima Tapolin Asim, in rəha nəhue niftəni əmə u. ² Nətəmi aupən u, kəmotiuvi Nima Tapolin Asim u,* mautol nəuan kəti əpəha nəlugin əhruahru, kəmotətihli nəuan keiu. Nəuan iətəm tətaupən lan, kautəni məmə Ikin Tasim Ikin.† E nəuan əha, kəmotələhu=pən nati kətəharu-pəri lait lan‡ ikin, mine tepil kəti iətəm kəməlin-pəri piret asim min lan.§

³ Kəmiuvi pəsīg=pən napən e nəuan uərisig, kəni nəuan əha, kətəni məmə, “Ikin Tasim Agin Ikin.”* ⁴ Ikin əha, nati kəti əha ikin kəmol e aiən u kol tətəraip-oraip, iətəm katəmki=pən nati pien-pien lan, katuvan. Kəni ikin əha, Bokis rəha Nəniaskasikiən Rəha Nasiruiən† tətəharəg əha ikin. Bokis u kəmol e nigī, kəni kəuveg e aiən u kol tətəraip-oraip. Kəni e nipəgnəua Bokis əha, pətəl kəti əha ikin kəmol e aiən u kol tətəraip-oraip, kəmargin=pən piret u mana,‡ nəuan nəuветin ikin. Konu kəmələhu=pən min kasikin rəha Eron e Bokis u, kasikin u aupən Uhgîn təmol teviə min.§ Kəni kəpiel mil keiu əha ikin, iətəm kuepin-epin, kəmətei rəkis=pən Lou ilah ten e lau.* ⁵ Kəni ilis e rəhn-kapə Bokis u, narmi Jerəb rəha Nəhagəhagiən,† ilau keiu əha ikin. Kətiauvi pəsīg niməlməlilau o Ikin Katilpin Niəməha rəha Uhgîn Ikin.‡§ Mətəu ko iəsəniən natimnati min u, mətəi əlkələh.

⁶ Nian kəmotəlin vivi rəfin natimnati min u, pris min kotəhrun nuvəniən imə miet e nəuan iətəm tətaupən nian ilah kautol uək rəha nəfakiən.* ⁷ Mətəu pris asoli agin, in əmə təhrun nuvəniən imə e Ikin Tasim Agin Ikin. Mətəu ko təsuvəniən nian rəfin.† In təhrun nuvəniən nian kətiah əmə e nu min rəfin.‡ Kəni nian in tatuvən, in təkəiki mos nirə, kəni mol sakrifais lan o noliən tərəh rəhan,§ kəni matig mol min o noliən tərəh rəha nətəmiimi,* iətəm ilah kotərruru məmə kautol təfagə tərəh.

* 8:12 Aes 43:25; 64:9; Maeka 7:19; Hip 10:17; Jer 31:31-34 † 8:12 Hip 10:16 * 9:2 Eks 25:8,9 † 9:2 Eks 26:33,34
‡ 9:2 Eks 25:31-40; Jon 8:12; Nəh 1:20 § 9:2 Eks 25:23-29; Jon 6:35,48 * 9:3 Eks 26:31-33 † 9:4 Bokis rəha Nəniaskasikiən Rəha Nasiruiən u, in “Covenant Box,” uə “Bokis we i Saen blong Promes.” Eks 25:10-22 ‡ 9:4 E nian rəha Mosis, Uhgîn təməfən piret təmsipən e neai, nərgin u mana. Eks 16:31-33; Jon 6:48-51. § 9:4 Nam 17:1-10 * 9:4 Eks 31:18 † 9:5 Jerəb mil u ilau, kətəni məmə Jerəb mil rəha Nəhagəhagiən, mətəu-inu nəhagəhagiən asoli rəha nəuvirən mine nəsanəniən rəha Uhgîn tətətiğ e nəlugin e lau. Nian nəuvein ilau katuos nəhagəhagiən rəha Uhgîn mətian əha kəti. (Esik 1:4-21; 10:9-22; Sam 18:10) ‡ 9:5 Ikin Katilpin Niəməha rəha Uhgîn Ikin, inko, rəhn-kapə Bokis rəha Nəniaskasikiən ilis ikin. Ikin əha, nəhagəhagiən asoli rəha nəuvirən mine nəsanəniən rəha Uhgîn tətətiğ ikin. Nətəmiimi kotərruru nuvəniən imə Ikin Tasim Agin Ikin məmə okeruh nati min u, mətəu pris asoli agin əmə. Kəni in təsuvəniən nian rəfin. Nian kətiah əmə e nu kətiah tatuvən. Pris asoli agin təhrun nuvəniən imə Ikin Tasim Agin Ikin, in təkiki nirə rəha sakrifais kəni muvən kəni mol nirə təfələfəl=pən e rəhn-kapə bokis u. Noliən əha, in nəmtətiən təuvir kəti, iətəm tətəgətun məmə nətəmiimi okotəkeiki mohmis o rəhalah noliən tərəh min. Mətəu e nimisiən rəha sakrifais iətəm nirə in nəmtətiən lan, in tatilpin niəməha rəha Uhgîn. § 9:5 Eks 25:17-22; Hip 4:16 * 9:6 Nam 28:2-4 † 9:7 Lev 16:2 ‡ 9:7 Lev 16:34 § 9:7 Lev 16:3,11,14; Hip 5:3 * 9:7 Lev 16:15

⁸ Kəni e natimnati min u, Narmin Rəha Uhgın tətəgətun məmə, nian Nima Tapolin Asim aupən tətəhtul əhanəh, kəni suaru[†] tikə əhanəh o tah o nuvəniən e Ikin Tasim Agın Ikin. ⁹ In təhmen əmə e narmi nati kəti[‡] iətəm tətəgətun e nian u iətəm kotatig lan u rəueiu. Natimnati min iətəm pris min kautəfən kəm Uhgın, mautol sakrifais lan kəm in,[§] natimnati min u, kəsotəhmenien o nələhu əhruahruien niki nətəmimi nətəm kəutəhuva o nəfakiən. ¹⁰ Mətəu-inu nəfakiən əuas aupən, in tətəgətun əmə suaru min iətəm kautəni pik noliən rəha nauəniən* mine nəmniəniən[†] mine neikuasiən.[‡] Natimnati min u, ilah nati rəha nīpətītəmi əmə. Mətəu noliən min əha, ilah katipə figəm əmə kəti rəha nətəmimi, matuvən mətəuarus=pən nian Uhgın otəuhlin natimnati min rəfin kəhuva motivi min.[§]

Nimisiən rəha Iesu
in sakrifais kəti iətəm in təuvir mapirəkis agın

¹¹ Mətəu rəueiu əha, Kristo tinuva rəkis, kəni in pris asoli agın iətəm təməmki natimnati təuvir min, minuva.* Kəni in təmuvən imə e Nima Tapolin Asim iətəm təuvir təhmīn min, mapirəkis iətəm təmaupən.[†] Nimə əha, in səniəmə nati kəti iətəm nətəmimi kəmotol, kəni səniəmə nati kəti rəha nəhue niftəni u. ¹² Nian Kristo təmuvən imə e Ikin Tasim Agın Ikin, təməsuvəniən e nu min rəfin, təhmen e pris asoli agın min aupən kəmautol. In təmol mau kətiah əmə, kəni təhmen, mətəu-inu in təsosien nira nəni mine nira kau muvən imə məmə otos rəkis təfagə tərəh. Kəpə, in təmos aru əmə niran, muvən imə, kəni in əmə tətətuə nəhmtitah mitis itah e təfagə tərəh min.[‡]

¹³ E noliən rəha nəniəskasikiən rəha nasiruiən aupən, kəmol=pən nira nəni mine kau, uə nəuanəhmtau e kau iətəm kəmuvan əhtuv e oltə, kol=pən e iətəmi kəti iətəm tamikmik e nəhmti Uhgın məmə nīpətīn taruətuəh, namikmikiən tikə lan. ¹⁴ Mətəu nira Iesu[§] in tatos nəsanəniən asoli tapirəkis natimnati min u.* Kristo in təmol aru sakrifais lan, e nəsanəniən rəha Narmin iətəm tətətig itulin. In sakrifais kəti iətəm təhruahru agın, nərahien kəti tikə lan. Tol lanəha, kəni niran in tatos nəsanəniən, təhmen o nəfəliən nikitəmah[†] o noliən min iətəm kotəhrun niti-pəniən itəmi e nimisiən, məmə itəmah onəkotəfaki əmə kəm Uhgın iətəm tətəmiəgəh.[‡]

¹⁵ O natimnati min u iətəm Iesu təmol, in suaru o nosiən nəniəskasikiən vi rəha nasiruiən.[§] Uhgın təmauīn e nətəmimi rəhan, kəni məni əskasik kəm lah məmə natimnati təuvir min u, in rəhalah. Kəni natimnati min u, ko kəsəhkəiən nian kəti,* mətəu okəutatig itulin. Ilah okotos natimnati min u, mətəu-inu rəueiu nimisiən rəha Kristo in tinətəu rəkis nəhmti təfagə tərəh rəha nətəmimi min u nətəm kəmotatgəhli Lou rəha nəniəskasikiən rəha nasiruiən iətəm təmaupən matig.

¹⁶ Nəmə Iesu təsimisiən lanəha, kəni rəhan nətəmimi okəsotosiən natimnati təuvir min iətəm in təməniəkis məmə rəhalah. Mətəu-inu nəmə iətəmi kəti tol nəniəskasikiən kəti məmə rəhan natimnati otuvən o iətəmi pišin kəti nian in otimis, kəni iətəmi u in otəkeikei mimis pipim, konu nəniəskasikiən rəhan in otətətig mətəmiəgəh. ¹⁷ Nəniəskasikiən kəti tol lanəha, təsatigien məsəmiəgəhien nian iətəmi təməni tətətig əhanəh. Rəhan nəniəskasikiən in otətətig matəmiəgəh əmə nian in tinimis rəkis. ¹⁸ O natimnati min u, e nəniəskasikiən rəha nasiruiən aupən, nira nati miəgəh kəti təkeikei maiəh, təgətun məmə nati kəti təmimis, kəni otol məmə nəniəskasikiən in tətəmiəgəh mətətig.

¹⁹ Tol lanəha, nian Mosis in təməni pətigəm rəkis nəghatiən min rəfin rəha Lou kəm nətəmimi, kəni uərisig lan, in təmos nimeimei sipsip kəmol tərəarəuv mine nəhlmī nigī u hisop, məuveri=pən e nira nəti kau mine nira nəni mine nəhu, kəni morarəgrəg=pən

[†] 9:8 Luk 23:45; Jon 14:6; Hip 10:19-20   [‡] 9:9 Hip 10:1-2   [§] 9:9 Hip 5:1; 8:3   * 9:10 Lev 11:2-23   [†] 9:10 Nam 6:3; Kolosi 2:16   [‡] 9:10 Lev 11:25,28,40   [§] 9:10 "Nian Uhgın otəuhlin natimnati min rəfin kəhuva motivi min" tətəghati e nian Kristo təmimis o noliən tərəh.   * 9:11 Hip 10:1   [†] 9:11 Hip 8:2; 9:24   [‡] 9:12 Rom 3:25   [§] 9:14 1Pitə 1:2,18-19   * 9:14 Hip 10:4   [†] 9:14 Sek 13:1; Hip 10:2,22; 1Jon 1:7   [‡] 9:14 Tait 2:14   [§] 9:15 Luk 22:20   * 9:15 Hip 10:34

nirə e nauəuə rəha Lou mine nətəmimi min.† 20 Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “Inu nira nati miəgəh kəti iətəm təmimīs o noliən nəniaskasikiən rəha nasiruiən rəha Uhgīn tətatiɡ mətəmiəgəh. Kəni itəmah nəkotəkeikei mautisiai, mautol nəuiān.”‡ 21 E noliən kətiəh əmə, Mosis təmol=pən nirə e Nima Tapolin Asim mine natimnati min iətəm kəmos o nəfakiən. 22 Lou tətəni məmə pris otəkeikei matol=pən nirə e natimnati tepət, iuəkir natimnati rəfin, məmə ilah okotasim. Kəni nəmə nirə təsaiuiən ohni, kəni Uhgīn ko təsafəliən təfagə tərāh.§

23 Tol lanəha, nirə rəha noliən sakrifais, in təmāiəh o noliən natimnati min u kotasim. Mətəu Nima Tapolin Asim mine natimnati min rəhan əha ikin, ilah narmi natimnati min əmə* iətəm tatəpsen=pən natimnati iətəm kəutatiɡ e negəu e neai. Mətəu nəfakiən o natimnati iətəm tol niṗəti nati aɡin min, iətəm kəutatiɡ e negəu e neai, nira nati miəgəh təsəhmenian o noliən ilah kotasim. Okəkeikei kol sakrifais kəti iətəm təuvir mapirəkis. 24 Iesu in təsuvəniən imə e Ikin Tasim Ikin rəha nəhue niftəni u, iətəm nətəmimi əmə kəmotol. Nimə kəha, in narmi nati əmə rəha Ikin Tasim Ikin pəhriən əpəha ilis e negəu e neai. Mətəu Iesu təmuvən e negəu e neai, kəni rəueiu əha in tətəhtul e nəhmti Uhgīn, kəni nimisiən rəhan in sakrifais rəhatah matos nimeitah.†

25 Kəni nian Iesu təmol aru sakrifais e rəhan nəmiəgəhiən, in rəhan noliən tol pišin e pris asoli aɡin u aupən. E nəniaskasikiən rəha nasiruiən u aupən, pris asoli aɡin otəkeikei muvən imə e Ikin Tasim Aɡin Ikin kəni mos nira nati miəgəh, səniəmə niran aru, mol sakrifais lan. Təkeikei matol lanəha e nu min rəfin. Mətəu Kristo təmuvən e Ikin Tasim Aɡin Ikin e negəu e neai, təmos aru niran kəni mol sakrifais lan mau kətiəh əmə kəni tinəhmen. 26 Nəmə Kristo təmatol sakrifais lanəha e nu min rəfin, təhmen e pris min u aupən, in otəkeikei mətəu nəhmāiən nian tepət tətuəuin e nian Uhgīn təmol niftəni. Mətəu rəueiu, kitah kinotatiɡ e naunun nian, in təmiet pətəiɡəm=pa mau kətiəh əmə,‡ məmə otol aru sakrifais e rəhan nəmiəgəhiən o nos rəkisiən təfagə tərāh. Kəni rəhan sakrifais, in naunun.

27 Kitah nətəmimi, Uhgīn tinələhu nian əhruahru rəhatah kətiəh kətiəh məmə okohmis lan, mau kətiəh əmə. Kəni uərisig lanko, in otakil rəhatah noliən min.§ 28 Kəni Kristo təmol aru sakrifais lan, mau kətiəh əmə,* məmə in otatipə e təfagə rəha nətəmimi tepət.† Kəni uərisig, nian otatitəliɡ=pa min,‡ in otəsuvaiən min o nos rəkisiən təfagə tərāh. Kəni nətəmimi nətəm kəutəhtahnin, nəumis tus ilah ohni, ilah u, Kristo otəsuvə minian məmə in otakil ilah, mətəu otuva min məmə in otosmiəgəh ilah.§

10

Sakrifais rəha Iesu, təmol nian kətiəh əmə, kəni in tinəhmen

1 Natimnati min rəha Lou, ilah kotəhmen e narmi nati* iətəm otəsuvəhiən kəhuva, mətəu ilah səniəmə niṗəti nati. E nu kətiəh kətiəh min rəfin pris min kotəkeikei mautol əmə sakrifais lanko. Mətəu nati ənpənin məmə ilah kautol sakrifais, mətəu Lou in təruru noliən nəfaki min nətəm kəhuva o Uhgīn kotəhruahru e nəhmtin, mətəu-inu ilah narmi sakrifais aɡin əmə, mətəu ilah səniəmə niṗəti nati. 2 Nəmə sakrifais min ilah kotəhmen, motəhrun noliən nətəmimi kotəhruahru. Kəni nəfaki min kotəhrun nələhuiən motəpəh noliən rəha sakrifais, mətəu-inko nikilah tinəruən rəkis mau kətiəh əmə təhmen. Kəni nəmə tinafəl rəkis nikilah lanəha, kəni ilah kəsotətəu minian tərāh o rəhalah noliən tərāh. Mətəu, kəpə, ilah kautətəu əhanəh tərāh. 3 Tol lanəha, e nu min rəfin, ilah kautol pau sakrifais, mətəu nati u tatol əmə məmə ilah ko kəsotaluiən e noliən tərāh min rəhalah, 4 mətəu-inu nira nəni mine kau in təruru aɡin nos rəkisiən təfagə tərāh.†

5 Tol lanəha, nian Kristo tuva e nəhue niftəni, in təməni=pən kəm Uhgīn məmə, “Ik nəkəpəh sakrifais min mine natimnati min kəutəfinə kəm ik.

† 9:19 Eks 24:6-8 ‡ 9:20 Eks 24:8; Luk 22:20 § 9:22 Lev 17:11 * 9:23 Hip 8:5 † 9:24 1Jon 2:1; Rom 8:34
‡ 9:26 Hip 9:12,28 § 9:27 2Kor 5:10 * 9:28 Hip 7:27; 9:12,26; 10:10 † 9:28 Aes 53:12 ‡ 9:28 Mat 16:27
§ 9:28 2Tim 4:8 * 10:1 Kol 2:17; Hip 8:5 † 10:4 Hip 9:12-14

Mətəu ik nəmol=pən nīpətik kəti məmə iəkuvən lan.”‡

⁶ Kəmotuvan əhtuy natimnati e oltə təhmen e nəfakiən rəhalah otuvnə ohnik, kəni mautol sakrifais o nafəl rəkisiən təfagə.

Mətəu nati əpnapin kautol lanəha, mətəu kəsotoliən məmə nīkim tagiən o lah.

⁷ Kəni iəu iətəni məmə,

“Kəmətei nəghatiən kəti tətətig e Nauəuə Rəha Uhgīn iətəm tətəghati lak məmə, ‘Uhgīn, iəu u, iəmuva o noliən rəham nətəligiən.’”§

⁸ E nəghatiən u aupən ikin, Kristo təmaupən məni məmə,

“Ik nəkəpəh sakrifais mīn

mīne natimnati mīn iətəm kautəfinə kəm ik, mīne natimnati mīn iətəm katuvan əhtuy e oltə, mīne sakrifais mīn iətəm katol o nafəl rəkisiən təfagə.

Natimnati mīn u, ik nəkəpəh,

kəni kəsoliən məmə nīkim tagiən o lah,”

(nati əpnapin məmə ilah kautəhtəu=pən suaru iətəm Lou təməni.) ⁹ Kəni uərisig, Kristo tətəni mīn məmə, “Iəu u, iəmuva məmə iəkol nətəligiən rəham.” E nəghatiən u rəhan, in tatoh rəkis nəniəskasikiən əuas rəha nasiruiən, məmə in otələhu nəniəskasikiən vi rəha nasiruiən kəti. ¹⁰ Kəni Iesu Kristo təmol nətəligiən rəha Uhgīn tol lanu. In təmol sakrifais aru e nīpətin,* mau kətiəh əmə,† məmə otol kitah kotasim, kitah u rəhan mīn nətəmimi.‡

¹¹ Nian rəfin, pris mīn ilah kautəhtul mautol uək rəha nəfakiən, mautol sakrifais, mautol nati kətiəh əmə nian rəfin, o nafəl rəkisiən noliən tərəh. Mətəu sakrifais mīn u, ilah kəsotəhmen aɡiniən o nos rəkisiən təfagə tərəh nian kəti. ¹² Mətəu pris u rəhatah, tinol rəkis rəhan sakrifais mau kətiəh əmə, kəni sakrifais əha in təhmen məuaou o nafəl rəkisiən noliən tərəh rəha nətəmimi tatuvən matuvən naunun tikə. Kəni nian tinələhu rəkis lanəha rəhan sakrifais, kəni in tinətəharəg§ e nəhlmi Uhgīn maru, ikin ima nepətiən mīne nisaiən. ¹³ Kəni ikin əha, in tətəhtahnin əmə məmə Uhgīn otol rəhan tikimir mīn kotəhmen e napən iətəm tətəfəl nəhlkin lan,* ¹⁴ mətəu-inu e noliən sakrifais mau kətiəh əmə əha, Kristo təmol məmə rəhan nətəmimi nətəm Uhgīn təmələhu məmə rəhan, ilah mīn u kinotəhruahru e nəhmtin, matuvən matuvən, naunun tikə.

¹⁵ Kəni Narmīn Rəha Uhgīn, in mīn tətəni-vivi natimnati mīn u kəm tah. In təməni məmə,

¹⁶ “Iərməniɡ tətəni məmə,

‘Nian iətəm otəpanuva,

oiəkol nəniəskasikiən vi rəha nasiruiən kəm rəhak nətəmimi tol lanu lan.

Iəu oiəkəfən lou mīn rəhak e nīkilah,

kəni oiəkətei rəkis=pən e nətəligiən rəhalah.’”†

¹⁷ Kəni in tətəni mīn məmə,

“Iəu oiəkəlu e rəhalah noliən tərəh mīn,

kəni nīkik otəsəhti mīniən noliən mīn rəhalah nətəm kəutəgəhli Lou.”‡

¹⁸ Nian Uhgīn tətəfəl rəkis noliən tərəh mīn rəha iətəmi kəti, kəni tol məmə ko təsəhmenien, məmə in otol mīn sakrifais tuvən kəm Uhgīn ohni.

Pəh kotəhtul əskasik e rəhatah nəhatətəiən

¹⁹ Piak mīn mīne nəuvinik mīn. Tol lanəha, kəni nira Iesu təmol məmə kitah kotəhrun nūvəniən imə Ikin Tasim Aɡin Ikin, kəni məsotəɡiniən. ²⁰ Rəueiu əha, Iesu in təmətei

‡ 10:5 Hip 2:14; Sam 40:6-8 § 10:7 Mat 26:39 * 10:10 Hip 2:14 † 10:10 Hip 7:27 ‡ 10:10 Hip 10:14;

Efəs 5:26 § 10:12 Pris mīn, ilah kautəhtul əmə nian ilah kinotol rəkis sakrifais mīn rəhalah, mətəu-inko rəhalah sakrifais mīn ko təsoliən naunun nian kəti. Mətəu Iesu in təməharəg, mətəu-inu in, rəhan sakrifais, tatol nian kətiəh əmə o nafəliən rəhatah noliən tərəh mīn. Rəhan sakrifais in təhmen aɡin mapirəkis. Kəni Iesu tətəharəg itulin. Erub mīn-to Hip 1:3; 7:26-27; 9:12; 9:25-26; 10:11-14. * 10:13 Afin-to futnot e Hip 1:13 † 10:16 Jer 31:33; Hip 8:10

‡ 10:17 Jer 31:34; Hip 8:11

suaru vi kəti, iətəm tətəmiəgəh. In təməhapu napən iətəm tətəhkułpəsəg İkin Tasim Agin İkin, tətəgətun=pən nīpətīn. Kəni mol suaru vi u rəhatah məmə kitah kotəhrun nuvən-pəniən ikin, məhuvən o Uhgīn. § 21 Kəni pris asoli agin rəhatah, in iətəmi asoli iətəm tətərməniğ* e nīmə rəha Uhgīn, inu rəhan nətəmimi. †

22 Tol lanu, pəh kəhuvən iuəkīr e nəhmti Uhgīn, ‡ e nīkitah iətəm tərīauəh e nəhatətəiən pəhriən. Mətəu-inu Kristo təmol=pən nīran e nīkitah məmə kitah okotasi. § Kəni in təməueiu rəkis nīpətītah e nəhu əhlan, in əmə in əmə.* 23 Kitah kotəni məmə kəmotələhu=pən nətəliğin rəhatah e Kristo. Tol lanəha, pəh kotəhtul məhəməha lan, məsotəluəł-auəliən, mətəu-inu kitah kotəhrun nahgəliən e rəhan nəghatiən mīn iətəm təməni əskasik rəkis kəm tah. 24 Pəh kotəhgi-pəri nətəliğin rəhatah mīn, məmə kitah okotłeikei kitah mīn, kəni mautol təuvir agin kəm tah mīn tatuvən təhmīn mīn lanəha. 25 Təsəuviriən məmə okotəhlman e nolīən rəha nuhapuminiən kitah mīn. Nətəmimi nəuvein ilah kautol lanəha, mətəu pəh kitah kautem məhəməha itah mīn nian rəfin. † Kəni rəueiu koteruh məmə nian rəha nuvaiən rəha İesu tətuvə iuəkīr, təuvir məmə kitah kautəkeikei e nem əskasikiən itah mīn, mautol tətəri təhmīn mīn.

26 Təuvir məmə kautem əskasik itah mīn lanəha, mətəu-inu nəmə kitah kīnotəhrun rəkis pau nīpəhriənīən, mətəu kitah kautəhtəpīn suaru pīsīn mautəkeikei e nolīən tərəh, kəni tatol məmə sakrifais kəti mīn tikə agin o nos rəkisiən təfagə tərəh rəhatah. ‡ 27 Kəni nəmə sakrifais kəti mīn tikə məmə otos rəkis təfagə tərəh rəhatah lanəha, kəni nati kətiəh əmə əha ikin tətətiğ. Inko, kitah kautəgin, məutərəmrumīn, mətəu-inko kitah kotəhrun vivi məmə kitah kautəhtahnīn əmə nalpiniən əskasik, mīne niğəm asoli rəha niəməha rəha Uhgīn iətəm otəkeikei mus rəhan tikimīr mīn. §

28 E Lou əuas rəha Mosis aupən, nəmə iətəmi kəti tatol nati əpnəpīn e Lou matgəhli, kəni iətəmi keiu uə kisil okləni pətīgəm in, kəni iətəmi u təkēikei mīmīs. Ko kəsəğiniən ohni.* 29 ?Mətəu təhro e iətəmimi u iətəm tətəvig-ərain Nəti Uhgīn? † Uhgīn təmol nəniəskasikiən rəha nasiruiən kəm tah, kəni nira Kristo təmol nəniəskasikiən u tətətiğ mətəmiəgəh. ‡ Nīran əmə u, təhrun nolīən iətəmimi tasim, kəni in iətəmimi rəha Uhgīn. § ?Mətəu təhro e iətəmimi iətəm tətəh əpnəpīn nīrə u, məmə in səniəmə nati asim kəti? ?Narmin Rəha Uhgīn in tətəuəri nəuviriən rəhan kəm nətəmimi, mətəu təhro e iətəmimi iətəm tətərəkīn əfəməh Narmin əha, mətəu mətəuhlin=pən nəmtahn lan məpəh nəuviriən rəhan? İətəmi u, təhruahru agin əmə məmə nalpiniən rəhan in otəskasik məpirəkis nalpiniən rəha iətəm tətətgəhli Lou rəha Mosis.* 30 Mətəu-inu kitah kīnotəhrun rəkis Uhgīn u iətəm təməni məmə, “Nalpiniən nītai nati, inu uək əmə rəhak.

Kəni iəu oiəkəlpīn nītai nolīən rəhalah təhmen əhmen əmə.” †

Kəni in təməni məmə,

“İərməniğ in otakil nolīən rəha nətəmimi rəhan.” ‡

31 Uhgīn u iətəm tətəmiəgəh mətəsənən agin, tətətiğ mətətiğ. Kəni nəmə kitah kotətiğ əhanəh e təfagə tərəh, kəni in otələs itah e nəhlmin mol nalpiniən kəm tah. Nati u in nati kəti məmə okəgin pəhriən lan.

32 Təuvir məmə nīkitəmah təhti nian u aupən, nian nəhəgəhəgiən tətəsiəgəpīn itəmah aupən. E nian u, itəmah nəmotətiğ e nəluəğiniən asoli e nəmiəgəhiən, kəni in nian iəkis kəti, iətəm nəmotətiğ e nəhməiən asoli. § Mətəu itəmah nəməutəhtul əskasik.

33 Nian nəuvein nətəmimi kəutəni rah itəmah e nəhmti nətəmimi,* kəni mautol mīn

§ 10:20 Lev 16:2; Mat 27:51; Efəs 2:18; Hip 9:8 * 10:21 Sek 6:13 † 10:21 Hip 3:6 ‡ 10:22 Hip 7:19; Efəs 3:12 § 10:22 Esik 36:25; Hip 9:14; 12:24 * 10:22 1Pitə 3:21 † 10:25 Hip 3:13 ‡ 10:26 Hip 6:4-8; 2Pitə 2:20-21 § 10:27 2Təs 1:7-9; Hip 12:29 * 10:28 Dut 17:6,7 † 10:29 Hip 6:6 ‡ 10:29 Mat 26:28 § 10:29 Nəh 1:5 * 10:29 Nəmə nətəmimi nəuvein u kəmotəhatətə rəkis e İesu, konu motətiğ mohtəliğ=pən mīn e nolīən aupən mautol nolīən tərəh, ilah kautol nolīən tərəh e fes u tətəghati lan. † 10:30 Dut 32:35 ‡ 10:30 Dut 32:36; Sam 135:14 § 10:32 Fil 1:29,30 * 10:33 1Pitə 4:14

natimnati təräh min nəuvein e təmah. Nian nəuvein, itəmah nəmotos mautəhtul=pən o nətəmi min ko nətəm katol təräh e lah lanəha. ³⁴ Itəmah nəmotos mautəhtul=pən o lah lanəha, kəni nian kəməhuvən e kaləpus, kəni itəmah nəmotasiru e lah motətəu təräh o lah e nian iəkis min rəhalah.† Kəni nian nətəmimi kəmotakləh e natimnati min rəhatəmah, kəni itəmah nikitəmah təmagiən əmə, ‡ mətəu-inu itəmah nəmotəhrun rəkis məmə rəhatəmah natimnati nəuvein əha ikin kəutatig e neai, iətəm kotəuvir motapirəkis. Kəni natimnati min u, ko kəsokəiən nian kəti.§

³⁵ Inəha, in nətəouiən asoli rəhatəmah iətəm Uhgīn otəpanəfinə kəm təmah. Kəni mətəu-inko o nati təuvir min əha iətəm kautəməhli aupən e təmah, təsəuviriən məmə onəkotəmkarəpən e nəhatətəiən əskasik rəhatəmah. ³⁶ Itəmah nəkotəkeikei motol rəhatəmah nətəligiən təfəməh,* məmə nəkotol natimnati iətəm Uhgīn tolkeikei. Kəni itəmah onəpanotos natimnati min iətəm in təməni əskasik məmə otəfinə kəm təmah.†

³⁷ Mətəu tol lanu lan, inko Uhgīn təməni mine məmə,

“Otəsuvəhiən, kəni iətəmi u iətəm tətəva,
in otiet pətigəm=pa, otəsan təlig-təligiən.‡

³⁸ Mətəu rəhak iətəmimi iətəm təhruahru e nəhmtək,

in otətəkeikei e rəhan nəhatətəiən.§
Mətəu nəmə iakeruh məmə təpəh iəu,

minətan təlig-təlig,

kəni nikik otəsagiəniən ohni.”

³⁹ Mətəu kitah u, kəsotoliən lanəha. Kitah ko kəsotan təlig-təligiən məmə Uhgīn otərəkin itah. Kəpə. Kitah nətəmimi rəha nəhatətəiən e Uhgīn, məmə kitah kautos nəmiəgəhiən.

11

Nəhatətəiən

¹ ?Nati nak u, in nəhatətəiən? Kitah kotələhu=pən rəhatah nətəligiən e natimnati min u, iətəm otəpanuva, konu nəhatətəiən rəhatah in tatol məmə kitah okotəhrun vivi məmə natimnati min u, ilah nīpəhriəniən. Nati əpnəpən məmə kəsotehiən* natimnati min u, mətəu kitah kotəhrun vivi məmə kitah okotos mətəu-inko nəhatətəiən tətəgətun lanəha kəm tah. ² Kəni Uhgīn təməni-vivi nətəmi min u aupən o rəhalah nəhatətəiən.

³ Nəhatətəiən tatol məmə kitah kotəhrun vivi məmə natimnati rəha nəhue niftəni u, Uhgīn təməghati əmə, kəni ilah kəmotatig.† Natimnati iətəm kauteruh u rəueiu, in təməsosiən nati kəti iətəm tinatig rəkis mol ilah lan. ⁴ Epil in təməhatətə əskasik e Uhgīn, tol lanəha in təməfən nati kəti kəm Uhgīn iətəm təuvir mapirəkis rəha Ken.‡ Kəni mətəu-inu in təməhatətə əskasik e Uhgīn lanəha, kəni Uhgīn təməni pətigəm məmə in iətəmi əhruahru kəti, kəni nīkin tagiən o nosiən rəhan natimnati. Kəni nati əpnəpən məmə iətəmi u təmimis rəkis, mətəu nolien rəha nəhatətəiən rəhan in tətəghati əhanəh kəm tah.§

⁵ Kəni Inok təməhatətə əskasik e Uhgīn, tol lanəha in təməsimisiən. Uhgīn təmos rəkis in e nəhue niftəni u, məmə otuvən əpəha ilis e negəu e neai. Nətəmimi kəsoteh miniən, mətəu-inu Uhgīn təmos rəkis in.* Mətəu nian Uhgīn təməsos rəkis əhanəhiən, Uhgīn təməgətun kəm in məmə nīkin tagiən ohni. ⁶ Mətəu nəmə iətəmimi təsəhatətəiən e Uhgīn, in təsoliən Uhgīn nīkin tagiən ohni, mətəu-inu nian iətəmi kəti tolkeikei məmə otəva o Uhgīn,† in otəkeikei məhatətə məmə Uhgīn tətətig, kəni mətətəou nətəmimi min ko nətəm kotalkut o nəhruniən in.

⁷ Noa in təməhatətə əskasik e Uhgīn. Tol lanəha, nian Uhgīn təmatəni=pən natimnati min kəm in aupən, iətəm nətəmimi kəsoteruh əhanəhiən,‡ Noa təmatisiai matol nəuiən. Kəni in təmuvləkin negəu asoli kəti§ məmə otosmiəgəh rəhan min. E rəhan nəhatətəiən,

† 10:34 Hip 13:3 ‡ 10:34 1Pitə 4:13 § 10:34 Hip 11:16; 1Pitə 1:4,5 * 10:36 Rom 5:3,4; Hip 12:1; Jen 1:3,4,12; 5:11 † 10:36 Hip 6:15; 9:15 ‡ 10:37 Nəh 22:20 § 10:38 Hab 2:3-4; Rom 1:17; Kəl 3:11 * 11:1 2Kor 4:18 † 11:3 Jen 1 ‡ 11:4 Jen 4:4-5 § 11:4 Hip 12:24 * 11:5 Jen 5:21-24 † 11:6 Hip 7:19 ‡ 11:7 Hip 11:1 § 11:7 Jen 6:13-22

təhmen əmə məmə Noa təmətakil nətəmimi. Kəni e rəhan nəhatətəiən, Uhgın təmol in təhruahru e nəhmtin.*

⁸ Epraham in təməhatətə əskasik e Uhgın. Tol lanəha, e nian Uhgın təmauin rəkis lan məmə otuvən e nītəni pisin kəti, in təmol nəuia Uhgın. Niftəni əha, Uhgın təməni əskasik rəkis kəm in məmə otəfən kəm in. Kəni Epraham təmiet, mətəu in təruru məmə tatuvən iə mine. ⁹ Təməhatətə əskasik e Uhgın lanəha, kəni mətətig e niftəni u iətəm Uhgın təməni əskasik aypən məmə otəfən kəm in.† Mətəu təmətatig ikin əha e nima tapolin əmə, təhmen e iapispis kəti. Kəni Aisək mine Jekəp iətəm Uhgın təməfən nəniəskasikiən u kəm lahal pəti, ilau min kəmətəuatig əmə e nima tapolin.‡ ¹⁰ Epraham təmol lanəha, mətəu-inu in tətəhtahnin məmə otuvən e taun kəti§ iətəm nəukətın tiəkis, otətətig təfəməh.* Taun u, Uhgın təmol plan ohni, mol mak e nəmein muvləkin mələhu, kəni minol rəkis tətətig.†

¹¹ Serə təməhatətə əskasik e Uhgın nati əpnapin məmə in tinəpətauəhli agin, mətəu Uhgın təməfən nəsanəniən kəm in məmə in otemək. In təmələs nətin u, mətəu-inu in təməhatətə lan məmə otol nəniəskasikiən rəhan tuva miet pətigəm.‡ § ¹² Epraham tinəuəhli rəkis təsuvəhiən timis,* mətəu nəuaniləuis min tepət kəmotəsipən lan. Nati əpnapin məmə in iətəmimi kətiəh əmə, mətəu nəuaniləuis min əha rəhan, ilah tepət pik, təhmen əmə e məhau min e neai mine nipəkil e nikalkali nītəhi kəruru nafinien.†

¹³ Nətəmi min u, ilah kəmotəhatətə əskasik e Uhgın, mətəu nian kəməhmis, ilah kəməsotos əhanəhiən natimnati min u iətəm Uhgın təməni əskasik məmə otəfən kəm lah.‡ Ilah kəuteruh natimnati min u məmə natimnati min kəutan isəu əhanəh o lah, mətəu nikilah tagiən məmə okoteruh.§ Kəni ilah mautəni pətigəm məmə kəutatig e nəhue niftəni u mətəu ilah kotəhmen əmə e iapispis min əmə.* Nəhue niftəni u, səniəmə in imalah pəhriən ikin. ¹⁴ Nian nətəmimi kəutəghati lanəha, in tətəgətun əsas əmə, məmə ilah kəutəsəl e imalah əhruahru ikin. ¹⁵ Rəhalah nətəligiən təsitəlig-pəniən e niftəni rəhalah aypən, iətəm kinotəpəh rəkis. Nəmə nikilah təhti lanəha, kotəhrun nitəligiən min, mətəu təsolien lanəha.† ¹⁶ Ilah kotolkeikei imalah iki pisin kəti iətəm təuvir mapirəkis, inu e negəu e neai.‡ Kəni o nati u, in təsaulisien§ məmə okəni məmə in rəhalah Uhgın.* Kəni Uhgın təmol əpenə-penə rəkis e taun kəti† ikin əha o lah.

¹⁷⁻¹⁸ Epraham təməhatətə e nəniəskasikiən min iətəm Uhgın təməni=pən kəm in. Kəni nəghatiən kəti iətəm Uhgın təməniəkis kəm in tol lanu, “Kəni okəni Aisək u məmə in nəuaniləuis əhruahru rəham,‡ kəni e Aisək u, oiəköl rəham nəuaniləuis otepət otepət.” Mətəu e nəhatətəiən rəha Epraham, nian Uhgın təmek askəuvin in, in təməhtul maru əmə məmə tohamu nətin nəuan kətiəh əmə§ u Aisək məmə otol sakrifais lan kəm Uhgın.* ¹⁹ Mətəu-inu Epraham nikin tətəhti məmə Uhgın təhrun nolien iətəmimi təmiəgəh min e nīmisiən.† Kəni in təmos min nətin, iuəkir əmə təhmen məmə in təmiəgəh min e nīmisiən.

* 11:7 Jen 6:9 † 11:9 Uək 7:5 ‡ 11:9 Jen 12:1-8 § 11:10 Hip 12:22; 13:14 * 11:10 Nəh 21:2,14 † 11:10 Hip 11:16 ‡ 11:11 Suaru kəti min rəha nəuhliniən nəghatiən u tol lanu. “Epraham təməhatətə əskasik e Uhgın, nati əpnapin Serə tinəpətauəhli rəkis. Mətəu Uhgın təməfən nəsanəniən kəm in məmə otol nərfin. In təmələs nətin u mətəu-inu Epraham təməhatətə e Uhgın məmə in otol rəhan nəniəskasikiən tuva miet pətigəm.” § 11:11 Jen 17:19; 18:11-14; 21:2 * 11:12 Rom 4:19 † 11:12 Jen 22:17 ‡ 11:13 Hip 11:39 § 11:13 Mat 13:17 * 11:13 Jen 23:4; Lev 25:23; Fil 3:20; 1Pitə 1:17; 2:11 † 11:15 Jen 24:6-8 ‡ 11:16 2Tim 4:18 § 11:16 Mak 8:38 * 11:16 Jen 26:24; 28:13; Eks 3:6,15 † 11:16 Hip 11:10; 13:14 ‡ 11:17-18 Jen 21:12; Rom 9:7 § 11:17-18 Nati əpnapin nətin kəti min u Ismael, rəhan slef təmələs, mətəu nətin u Aisək kətəni məmə in nəuan kətiəh əmə mətəu-inu Uhgın təməni rəkis aypən məmə otəfən kəm Epraham, kəni in nəti pətan əhruahru rəhan u Serə. Afin-to e Jon 3:16. * 11:17-18 Jen 22:1-10; Jem 2:21 † 11:19 Rom 4:21; Jon 5:21

²⁰ Aisæk tәмәhatәtә әskasik e Uhgın, kәni tol lanәha, tәмәfaki mәмә Uhgın otәhlman e nәuviriән rәhan tuvән kәм Jekәp mine Iso, mәtәni pәtigәм natimnati min iәtәм otәpanuva nian kәti.‡

²¹ Jekәp tәмәhatәtә әskasik e Uhgın. Tol lanәha, nian iuәkir әmә in timis, in tәмәfaki mәмә Uhgın otәhlman e nәuviriән kәм nәti Josip mil.§ In tәмәfu kasikin, mәhtul әmәhli-әmәhli, kәni in mәtәni-vivi Uhgın.*

²² Josip tәмәhatәtә әskasik e Uhgın. Tol lanәha, iuәkir әmә in timis, kәni in tәмәtәghati e nian nәuanilәuis min rәha Isrel kәpanohiet Ijip. Kәni in tәмәtәni rәkis әmә kәм lah mәмә okotәhro e nikilkilin.†

²³ Tatә mine mamә rәha Mosis kәmuәhatәtә әskasik e Uhgın. Tol lanәha, nian Mosis tәmair,‡ ilau kәmueruh mәмә in suakәku tәuvir kәti, kәni ilau kәmәtuәhluaiг lan o mәuig kisil. Kәni ilau kәmәsuәginiән e natgәhliән nәghatiән rәha kig.§

²⁴ Mosis tәмәhatәtә әskasik e Uhgın. Tol lanәha, nian in tәmol iahgin, kәni tәмәsolkeikeiән mәмә okәni mәмә in nәti pәtan Ijip kәti u rәhan tatә in Fero, kig rәha Ijip.* ²⁵ In tәмәsolkeikeiән mәмә otәtatig e nagiәniән rәha tәfagә tәrah mәtәu-inu nagiәniән rәha tәfagә, in tәtatig o nian әkuәkir әmә. In nikin tәmagiән mәмә otuvән mәutatig ilah nәtәmimi rәha Uhgın, mautәtәu tәrah ilah min ilah. ²⁶ Nikin tәmatәhti mәмә nәmә nәtәmimi okotalәh әmu† in mәtәu-inu in tәtәhatәtә e Kristo iәtәм otәpanuva, kәni in ko tәsaulisiән. In nikin otagiән tәhmin min o nati u tapirәkis agin mәмә otatәtәu tәuvir e natimnati tәuvir min e nәmiәgәhiән әpәha Ijip.‡ In tәmatol lanәha mәtәu-inu nian rәfin in tәtәsal-pән o nәtәouiән iәtәм Uhgın otәfән kәм in.§

²⁷ Mosis in tәмәhatәtә әskasik lanәha e Uhgın, kәni tәmagim Ijip* mәsәginiән e kig u iәtәм niәmәha tatol pik. In tәmәseirairiән mitәlig, in tәmәkeikei matuvән, tәhmen mәмә inu tateruh Uhgın u, iәtәм iәtәmimi tәseruhiән e nәhmtin.

²⁸ Tәмәhatәtә әskasik e Uhgın lanәha, kәni in tәmәtuәuin noliән lafet rәha Pasova. In tәmәni pәtigәм kәм nәuanilәuis min rәha Isrel mәмә okotәkeikei motorin-pән nira sipsip e doә e nimә min rәhalah. Okotol lanәha mәмә agelo iәtәм Uhgın otahli=pa o nuhamuiән iәtәmi,† in otәsuhamuiән nenәtilah min u nәman,‡ iәtәм kәmotәupән motair.

²⁹ Nәuanilәuis min rәha Isrel kәmotәhatәtә әskasik e Uhgın. Tol lanәha, ilah kotәhrun nohapuminiән e Nitәhi Әrarәuv, iәtәм tәmәuәri, kәni kotaliuәk lan tәhmen әmә e nitәni asik. Mәtәu nian nәtәm Ijip kәmotalkut o nitәu-pәniән ilah, kәni nitәhi tәmelәрmin ilah, kәni kotamnim.§

³⁰ Nәuanilәuis min rәha Isrel kәmotәhatәtә әskasik e Uhgın, kәni tol lanәha, ilah kotaliuәk mohtәlau e nipai asoli e Jeriko. Nipai asoli u, kәmol e kәpiel. Ilah kәmәautohtәlau, mautohtәlau e nipai asoli әha, motәtәuarus nian sәpin, kәni әmeiko nipai asoli u, titәgәt mimәris-mәris.*

³¹ Rehap u, pәtan e suaru, tәмәhatәtә әskasik e Uhgın. Kәni tol lan әha, nikin tәmagiән mәмә otos suah mil u nәuanilәuis mil rәha Isrel, iәtәм kәmiәuva oneuән mәмә okueruh kәni muәhrun vivi natimnati ikin. Ilau kәmiәuva e rәhan nimә.† Kәni o nati u, nәuanilәuis min rәha Isrel kәmәsotohamuiән pәtan u nian ilah kәmotohamu nәtәm ikin әha nәtәm kәmotәhti nәuia Uhgın.‡

‡ 11:20 Jen 27:27-29,39,40 § 11:21 Jen 48:1,8-22 * 11:21 Jen 47:31 † 11:22 Josip tәmәni mәмә nian nәtәm Isrel okautohiet Ijip, kotos nikilkilin mәhuvән e niftәni Uhgın tәmәniәkis mәмә otәfән kәм lah. Inu kәtәgәtun mәмә Ijip sәniәmә imalah әhruahru ikin. Jen 50:24,25; Eks 13:19; Jos 24:32 ‡ 11:23 Eks 2:2 § 11:23 Eks 1:16,22 * 11:24 Eks 2:10 † 11:26 Hip 13:13 ‡ 11:26 Luk 14:33 § 11:26 Hip 10:35 * 11:27 Eks 12:50-51 † 11:28 1Kor 10:10 ‡ 11:28 Eks 12:21-23 § 11:29 Eks 14:21-31 * 11:30 Jos 6:12-20 † 11:31 Jos 2:1-16 ‡ 11:31 Jos 2:1,9-14; 6:22-25; Jemis 2:25

³² Mətəu ko iəsəniən tuvən təhmin. Ko iəsəghatiən təfəməh məni Kition,[§] mine Pərak,^{*} mine Samsin,[†] mine Jefatə,[‡] mine Tefit,[§] mine Samuel,^{*} mine iəni min. ³³ Ilah u kəmotəhatətə əskasik e Uhgın, kəni tol lanəha, ilah kəmotol natimnati tepət. Ilah kəmotit nəuaniləuis min rəha Isrel məhuvən motəluagin ilah nətəm iki pisin pisin min, kəni mautol win e lah.[†] Ilah kəmautol nolien əhruahru min, kəni mautos natimnati təuvir min iətəm Uhgın təməni-əskasik məmə otəfən kəm lah. Kəmotəhtipəsik e nohli laion min məmə okəsotuniən ilah,[‡] ³⁴ kəni ilah kəmotəhapis nigəm asoli iətəm tatuəu,[§] kəni ilah motəgin rəkis e nətəm kotəni məmə okotohamu ilah e nau u nisə rəha nəluaginien.^{*} Ilah rəhalah nəsanəniən tikə, mətəu Uhgın təməfən nəsanəniən kəm lah.[†] Kəni ilah kautol win e soldia min rəha nitəni pisin pisin min.[‡] ³⁵ Nipətan nəuvein əha ikin nətəm kotəhatətə əskasik e Uhgın, kəni tol lanəha Uhgın tatol nenətilah kotair=pa min e nimisiən.[§]

Mətəu nətəmimi nəuvein əha ikin nətəm kotəhatətə əskasik e Uhgın, ilah kotəgəhan e rəhalah tikimir min kautol nərahien mine nahməien kəm lah e nipətilah, kəni nikilah təsəhtien nati u. Ilah kəməsotəpəhien rəhalah nəhatətəien, məmə rəhalah tikimir min okohtis ilah. Ilah kəutəhatətə məmə Uhgın in otol ilah kotəmiəgəh min e nəmiəgəhien kəti iətəm təuvir mapirəkis. ³⁶ Kəni ilah nəuvein, nətəmimi kəutaləh əuvsan e lah, kəni kautalis ilah.^{*} Kəni ilah nəuvein, nətəmimi kəutəlis-ərain ilah e sen, kəni mautəmki=pən ilah e kaləpus.[†] ³⁷ Ilah nəuvein, kəmahtimu ilah e kəpiel apin,[‡] kəni ilah nəuvein, nətəmimi kəmotəatuv ilah e so kohmis. Kəni ilah nəuvein, kəmətamu ilah e nau u nisə rəha nəluaginien.[§] Kəni ilah nəuvein kəutəhuvən əmə e nilosi nəni mine sipsip.^{*} Ilah nanrah min agin, nian rəfin nətəmimi kəutərəkin ilah, mautol tərəh agin e lah. ³⁸ Ilah, nətəmi təuvir min. Nəhue niftəni u, təsəhmenien məmə ilah okotətig ikin. Mətəu ilah kəmautətig əpnəpin əmə, əpəha ikin təpiə-məpiə ikin mine e nitəuət min, mine e nipəg kəpiel min,[†] mine nipəg min əpəha e niftəni.

³⁹ Nətəmimi min u, ilah rəfin kəmotəhatətə əskasik lanəha e Uhgın, kəni in təməfən nərgin təuvir kəm lah.[‡] Mətəu ilah kəməsotos əhanəhien nati u iətəm Uhgın təməni əskasik rəkis məmə otəfən kəm lah,[§] ⁴⁰ mətəu-inu in tinol rəkis nəlpəkəuiən kəti rəhan, məmə in otol təuvir mapirəkis kəm tah. Kəni e nətəligien rəhan, in tolkeikei məmə otəlpin kitah min ilah u aupən, məmə kitah min ilah min u əmə, otol pəti itah kotəhruahru agin.^{†‡}

12

Uhgın tətəgəu əhruahru nenətin min

¹ Kəni nətəmi min u, ilah tepət pik, kəutətig titəlau e tah, kəutəhtul pətigəm o Uhgın, məutəhatətə əskasik lan, kəni rəhalah nəmiəgəhien in tətəfəri nəhatətəien rəhatah. O nati u, pəh kotəlin rəfin nati figəm iətəm otəskəlim-ərain itah məmə kəsotaiu pikien, mine təfəgə tərəh iətəm tatəpeir=pən e tah. Kəni pəh kitah kotaiu^{*} məsotəpəouiən[†] e naiuən iətəm Uhgın təmələhu aupən e tah. ² Kotəhrun nolien nian nəhmtitah

§ 11:32 Jaj 6-8 * 11:32 Jaj 4-5 † 11:32 Jaj 13-16 ‡ 11:32 Jaj 11-12 § 11:32 1Saml 16:1,13 * 11:32 1Saml 1:20; 3:19-4:1 † 11:33 2Saml 8:1-3 ‡ 11:33 Dan 6:22 § 11:34 Dan 3:19-27 * 11:34 Eks 18:4 † 11:34 2King 20:7; Jaj 16:28 ‡ 11:34 Jaj 15:8 § 11:35 1King 17:22,23; 2King 4:36-37 * 11:36 Jer 20:2; 37:15 † 11:36 Jen 39:20 ‡ 11:37 2Kron 24:21 § 11:37 1King 19:10; Jer 26:23 * 11:37 2King 1:8 † 11:38 1King 18:4; 19:9 ‡ 11:39 Hip 11:2,4 § 11:39 E fes 33 kitah koteruh məmə nətəmi min u nəuvein kəmautos natimnati təuvir min iətəm Uhgın təməni əskasik məmə otəfən kəm lah. Mətəu nəniəskasikien kəti əha ikin iətəm kəsotos əhanəhien. Ilah kotəsal=pən o nian iətəm Uhgın otəhli=pa Kristo tuva, mətəu ilah u, kəməsotəhien e rəhalah nəmiəgəhien, * 11:39 Hip 11:13; 10:36 † 11:40 Nəh 6:11; Hip 2:10 ‡ 11:40 Suaru kəti min rəha nəniən “məmə kitah min ilah min u əmə, otol pəti itah kotəhruahru agin,” tol lanəha, “məmə kitah min ilah min u, okotətuərus əhmen əhmen əmə mak e naunun naiuən.” * 12:1 1Kor 9:24 † 12:1 Hip 10:36

otəhtul=pən əmə e Iesu,[‡] iətəm in nəukəti nəhatətəiən rəhatah,[§] kəni inko iətəm otol məmə kitah kotətəuarus mak e nəhatətəiən rəhatah. Pəh kitah nikitah otəhti nolien rəha Iesu, inkonu in rəhan nətəligiən tətəməh, nian in təmimis e nigī kəməluau, kəni mətəu nahməiən.* Mətəu in təmōl nati əpnapin lan, megəhan e naulisiən rəha nimisiən e nigī kəməluau, mətəu-inu təmōl rəhan nətəligiən təskasik o nagīniən iətəm in otəpanos. Kəni rəueiu, in tətəharəg e nəhlmin maru rəha Uhgīn u in Kig,[†] ikin nepətiən mine nisiəiən tətətiḡ ikin. ³Təuvir məmə nikitəmāh otəhti Iesu, mine rəhan nəhtul əskasikiən e nian nol tətəgə min kəmotəraki=pən e nəghatiən tərāh min kəm in, məmə nikitəmāh otəsəpəouiən[‡] kəni motəpəh nəhatətəiən rəhatəmāh.

⁴ Iəkəhrun məmə itəmāh, nəutəluagin o noh rəkisiən tətəgə tərāh e nəmiəgəhiən rəhatəmāh, mətəu itəmāh kəti tikə əhanəh iətəm niran təmāiu o nəluaginiən u.[§]

⁵ Itəmāh ninotalu rəkis e nəghatiən iətəm tətəfəri nətəligiən rəhatəmāh. E nəghatiən u, Uhgīn təməghati lanu kəm təmāh, təhmen e nenətin əhruahru min, mətəni məmə, “Nətik, nian Iərməniḡ tətəgəu əhruahru ik, mətəgət pik lam,

kəni solien nikim təpəou,
məsolien nati əpnapin lan.

⁶ Mətəu-inu nəmə Iərməniḡ tolkeikei pik iətəmi kəti, mos in məmə nətīn,* kəni in otəkeikei məgəu əhruahru iətəmi u, məkəikei mətəlis.”[†]

⁷ Tol lanəha, otəhtul məha-məha e nian iəkis min. Uhgīn tətəfa nian əskasik min u o nəgəu əhruahru iən itəmāh. Itəmāh nenəti Uhgīn min, mol məmə in tətəgəu əhruahru lanəha itəmāh.[‡] ?Mətəu suakəku nak ko iətəm tatə rəhan in təsəgəu əhruahru iən?

⁸ Uhgīn tətəgəu əhruahru rəfin nenətin əhruahru min.[§] Nəmə Uhgīn təsəliən lanəha e təmāh, kəni nīpətin u məmə səniəmə itəmāh nenətin əhruahru min, itəmāh kəlkələh min e suaru. ⁹Rəhatah tatə min e nəhue niftəni u, kəutəgəu əhruahru itah. Kəni kitah, kautisiəi ilah. ?Kəni okotəhro lanu lan e tatə rəha narmitah* iətəm tətətiḡ e negəu e neai? Təuvir məmə okotosiəhu aḡin itah, kəni motətiḡ aḡgəl.[†] Kəni e nolien əha, kitah okotos nəmiəgəhiən.[‡] ¹⁰Rəhatah min tatə, kəutəgəu əhruahru itah o nian əkuəkīr əmə, e rəhalah əmə nətəligiən. Mətəu Uhgīn tətəgəu əhruahru itah məmə otasiru e tah, konu otol itah kotasim təhmen lan.[§] ¹¹Nəmə Uhgīn tətəgəu əhruahru itah, in təhmen e nati kəti iətəm nian kitah kəmotun, mətəu tisiu, kəni marfu. Mətəu uərisiḡ, nəmə kotegəhan məmə nəgəu əhruahru iən əha otiuvi asilə e rəhatah nətəligiən, kəni in otəu e nəuan təuvir, inu nəməlinuiən* iətəm tatsipən e nolien əhruahru.

¹² Tol lanəha, nati əpnapin məmə itəmāh nəutətiḡ e nian iəkis, mətəu otləfəri nəhlmitəmāh iətəm təpəou, məmə otəsənən. Mine nəulitəmāh iətəm tətəramrumin, kəni nəkotol məmə təsənən o naiuiən.[†]

¹³ “Otol suaru rəhatəmāh təhruahru vivi,[‡] məmə pəh u iətəm nəutəliuək pəti, nəhlkin təmimis, nəhlkin ko təsərah aḡiniən, miet rəkis,[§] mətəu in otəpanəuvir min.”*

Iətəmi təsəhatətəiən e Uhgīn, in otəkeikei mos nalpinien

¹⁴ Otalkut məmə onəkotətiḡ vivi itəmāh nətəmimi rəfin e nəməlinuiən.[†] Kəni motalkut məmə nəkotol itəmāh məmə rəhatəmāh nəmiəgəhiən tasim.[‡] Iətəmimi iətəm

‡ 12:2 Sam 25:15 § 12:2 Hip 2:15 * 12:2 Fil 2:8,9; Hip 2:9 † 12:2 Mak 16:19 ‡ 12:3 Kəl 6:9; Nəh 2:3 § 12:4 Hip 10:32-34 * 12:6 Sam 94:12; 119:75; Nəh 3:19 † 12:6 Prov 3:11-12 ‡ 12:7 Dut 8:5; 2Saml 7:14; Prov 13:24 § 12:8 1Pitə 5:9 * 12:9 Nam 16:22; 27:16 † 12:9 Jem 4:7 ‡ 12:9 Aes 38:16 § 12:10 2Pitə 1:4 * 12:11 Aes 32:17; Jem 3:17,18 † 12:12 Aes 35:3 ‡ 12:13 Prov 4:26 § 12:13 Kəl 6:1 * 12:13 Aes 35:3; Hip 10:36-39; 12:1-3; Prov 4:26 † 12:14 Rom 14:19 ‡ 12:14 Rom 6:22

təsasimian, ko təseruhian nəhmti İərməniḡ nian kəti. § 15 Autətəu vivi itəmah məmə məta itəmah kəti iətəm tətaiu matuvən otəpəu e nəlugi suaru, kəni məsosian nəuvirian rəha Uhgīn.* Autətəu vivi itəmah məmə noki niḡi akonə kəti† in otəsuvəniən e nikitəmah, kəni meviə, mol nəuan tēpət e nəmiəḡhiən rəhatəmah. Kəni nəhuin təhrun nərəkiniən nəmiəḡhiən rəha nətəmi asim nəuvein min. 16 Autətəu vivi itəmah məmə iətəmi kəti təsit əpnəpinian iərman uə pətan. ‡ Itəmah kəti otəsəhmenian e Iso u rəhan nəmiəḡhiən təsəhruahruian, in tatol nati əpnəpin e Uhgīn. In təmaupən mair, mətəu in təmətuati e nepətiən rəha suakəku iətəm təmaupən mair. § Mətəu nəhmti nati u in təmətuati lan, in nauəniən iətəm təmun mau kətiəh əmə. 17 Itəmah nəkotəhrun məmə uərisiḡ, niḡin təmanuvən min e nepətiən rəha suakəku iətəm təmaupən mair. Kəni təmalkut pik məmə rəhan tatə otəfaki məhlman e nəuvirian kəti kəm in. Mətəu nati əpnəpin məmə təmətasək pik pau ohni,* mətəu nati u iətəm təmol, in təruru nəuhlinian mol nati piḡin. Kəni rəhan tatə ko təsəfakiən məhlman e nəuvirian kəm in, məruru məfən kəm in nepətiən rəha suakəku iətəm təmaupən mair.

Lou təhro lanu lan mol piḡin e nanusian təuvir

18 Aupən nətəm İsrəl kəməhuva e niḡəuət asoli Sainai, niḡəuət u e nəhue niḡtəni u iətəm nətəmimi kotəhrun neruhian mine nekian. Kəmoteruh nəmnami niḡəm tatuəu, napinəpuian, mine norəuiən mine niḡətəḡi asoli, 19 kəmotətəu təui təmasək əfəməh, † kəni motətəu nəuiən kəti tətəḡhati kəm lah. ‡ Kəni nian kəmotətəḡi e rəhan nəḡhatian min, kəni ilah kəmətəni əskasik məmə ilah kotəpəh aḡin nətəu minian nəuiən u. § 20 Kəmotəḡin pik e nəḡhatian u, təməni məmə, “Nəmə nati miəḡəh əmə kəti otuvən e niḡəuət u, mətəu itəmah onəkotəkəikei motahtimu e kəpiel aḡin timis.”* 21 Nian Mosis təmeruh natimnati min u, in min təmətəu tərəh kəni məni məmə, “İəu inəḡin u inəḡin, minətərəmrumin.”†

22 Mətəu itəmah nəsəhuva minian u ikinu, e niḡəuət kəti rəha nəhue niḡtəni. ‡ Itəmah ninəhuva rəkis e niḡəuət u Saion, § mine taun asoli* u imə Uhgīn ikin iətəm tətəmiəḡəh, tətəḡi itulin. Inu Jerusiləm vi əpəha ilis e negəu e neai, † u nagelo min tausin tausin kəmuḡapumın ilah ikin o nagianian asoli. 23 Kəni itəmah nəməhuva e nuḡapuminiən asoli rəha nətəmimi rəha Uhgīn, iətəm kotəhmen e nətəm kəmotəupən motair u rəhan min, ‡ nəḡḡiləh kəmətəi rəkis e negəu e neai. § Kəni itəmah nəməhuva o Uhgīn, iətəm otəpanakil nətəmimi min rəfin.* Itəmah nəməhuva motol kətiəh itəmah narmi nətəmi əhruahru nətəm kinohmis rəkis, kəni Uhgīn tinol ilah kinotətəuərus mak. †‡ 24 Itəmah nəməhuva o İesu u, in suaru rəha nəniəskasikiən vi rəha nasiruiən u iətəm Uhgīn təmol kəm tah. Kəni nəməhuva o nira İesu, iətəm in təmol=pən § mol itəmah nəkotəsim. Nira əha in tətəni pətəḡəm natimnati min u iətəm kotəuvir motəpirəkis natimnati min iətəm nira Epil təməni pətəḡəm.*†

25 O natimnati min u, autətəu vivi itəmah, məmə itəmah onəsotəuhlinian nəmətahtəmah o Uhgīn ‡ u tətəḡhati kəm təmah. § Kitəh kotəhrun məmə nətəmi aupən kəməsotətəḡi e nəḡhatian rəha Mosis o nəḡḡi-pəriən ilah. Kəni nati əpnəpin məmə in iətəmimi əmə rəha nəhue niḡtəni, mətəu ilah kəməsotəḡim rəkisian e nalpinian rəhalah. ?Kəni nəmə tol lanəha, kəni okəhro itəh nəmə kəsotətəḡi e nəḡhatian rəha Uhgīn

§ 12:14 Mat 5:8 * 12:15 Hip 3:12; 4:1 † 12:15 Dut 29:18; Hip 3:12 ‡ 12:16 1Kor 6:18 § 12:16 Jen 25:29-34
* 12:17 Jen 27:30-40 † 12:19 Eks 19:12-22; 20:18; Dut 4:11 ‡ 12:19 Dut 4:12 § 12:19 Eks 20:18-19; Dut 5:5,25;
18:16 * 12:20 Eks 19:12,13 † 12:21 Dut 9:19 ‡ 12:22 Eks 19:16-19; 20:18-21; Dut 4:11-12 § 12:22 Aes
24:23; 60:14; Nəh 14:1 * 12:22 Hip 11:10; 13:14; Mat 16:16 † 12:22 Kəl 4:26 ‡ 12:23 Eks 4:22 § 12:23
Nəh 20:12 * 12:23 Jen 18:25; Sam 94:2 † 12:23 Fil 3:12 ‡ 12:23 Suaru kəti min o nəuhlinian
nəḡhatian u, “Uhgīn tinol ilah kinotəhruahru aḡin.” § 12:24 Hip 9:19; 10:22; 1Pitə 1:2 * 12:24
Jen 4:10; Hip 11:4 † 12:24 Nira Epil in təməni pətəḡəm məmə Uhgīn otol nalpinian, mətəu
nira İesu tətəni pətəḡəm məmə Uhgīn otəh rəkis nalpinian. ‡ 12:25 Hip 3:12 § 12:25 Hip
1:1

iätəm təmsipən e negəu e neai muva məmə otəhgi-pəri itah?* ?Kitah okotagim rəkis əhro lan lanu?

²⁶ Nian aupən, nəuia Uhgın təmarigrig e niftəni.† Mətəu rəueiu əha, təməni əskasik kəm tah məmə, “Nian kəti min əha ikin, iəu iəkarigrig min e nəhue niftəni. Kəni o nian əha, səniəmə nəhue niftəni əmə iəkarigrig lan tarigrig, mətəu neai min otarigrig.”‡

²⁷ Nian Uhgın tətəghati məmə, “Nian kəti min əha ikin,” nipətin u məmə in otarigrig§ e natimnati rəha nəhue niftəni əmə iätəm in təmol, məmə otoh rəkis ilah. Otoh rəkis lanəha natimnati, məmə natimnati iätəm okəsotəlauəl-əlauəliən, ilah okotatig, kəni inu, natimnati iätəm okotatig itulin.

²⁸ O nati u, təuvir məmə kitah kotəni tagkiu o Uhgın, mətəu-inu kitah kautos negəu rəha Uhgın u, kəruru nəlauəl-əlauəliən lan, kəni ko təsietən nian kəti.* Təuvir məmə kitah kotəfaki kəm in, e nolien iätəm nikin tagien lan, məmə kitah okotisiai, kəni motəgin min,† ²⁹ mətəu-inu Uhgın rəhatah, in təhmen e nigəm asoli kəti iätəm tətuvan əhtuv natimnati rəfin.‡

13

Naunun nəghatiən

¹ Təuvir məmə nəkotəkeiki mautol nolkeikeiən kəm təmah min təhmen e piatəmah min.*

² Sotaluiən e nehien iapispis min nətəm kəutəhuva imatəmah ikin.† !Nəmə təhro ilah nagelo min! Nətəmimi nəuvein nətəm kəmautol lanu, ilah kəmauteruh vivi nətəmimi, məsotəhrunien məmə ilah nagelo min.‡

³ Sotaluiən e nətəm kəutatig e kaləpus.§ Nikitəmah otatəhti ilah, mətəhmə o lah təhmen əmə məmə inu ik min nətətig e kaləpus. Otətəu pəti nahməien e nikitəmah, itəmah nətəmi min ko nətəm katol tərəh e lah, təhmen əmə məmə inu ik natətəu nahməien e nipətim aru.

⁴ Pəh nətəmimi rəfin kotisiai natigien rəha marit, məmə in tasim nian rəfin.* Pəh nətəmimi rəfin kotəgin o pet rəhalah min, məsotolien tamikmik. Uhgın otakil iätəm alua mine pətan mitə iätəm kətuapili pəti, kəni makil min iərman mine pətan iätəm kətuapili pəti, iərman iätəm tətəpili ilah pətan u səniəmə rəhan pətan, mine pətan iätəm tətəpili ilau iərman u səniəmə rəhan əhruahru iərman.†

⁵ Əhtul=pən isəu o nolkeikeiən rəha məni.‡ Nikim təkeiki magien əmə o rəham natimnati natos təhmen§ mətəu-inu Uhgın tətəni məmə, “Ko iəsəpəhiən ik, məsəhlmanien lam nian kəti.”*

⁶ Kəni tol lanəha kitah kotəhrun əsas, kəni mautəni məmə, “İərməniğ in iasiru rəhak, tol lanəha iəsəginien.

Oiəsəginien e nati kəti iätəm iätəmimi əmə otol kəm iəu.”†

⁷ Nikitəmah otəkeiki matəhti nətəmi asoli min u rəhatəmah‡ nətəm kəmotəupən motəgətun itəmah e nəghatiən rəha Uhgın. Otətəlig-to e natimnati təuvir min iätəm təmiet e nəmiəghien rəhalah, kəni motəhatətə e İərməniğ təhmen əmə e lah.§

⁸ İesu Kristo in tatol əmə lankonu lan, nəniuv, mine rəueiu, kəni otəpanatig əmə lankonu lan, naunun tikə.* ⁹ Sotolien məmə nəgətunien vi pisin pisin min tiuvi rəkis itəmah e suaru əhruahru.† Itəmah otəsəl=pən əmə o Uhgın, iätəm tətəsiru e təmah

* 12:25 Hip 2:2,3; 10:29 † 12:26 Eks 19:18 ‡ 12:26 Hag 2:6 § 12:27 Aes 34:4; 54:10; 1Kor 7:31; Hip 1:11,12; 2Pitə 3:10; 1Jon 2:17 * 12:28 Sam 15:5; Dan 2:44 † 12:28 Mal 2:5; 4:2 ‡ 12:29 Eks 24:17; Dut 4:24; 9:3; Sam 97:3; Aes 33:14; 2Təs 1:7 * 13:1 Rom 12:10 † 13:2 Job 31:32; Mat 25:35; Rom 12:13 ‡ 13:2 Jen 18:1-33 § 13:3 Mat 25:36; Hip 10:34 * 13:4 Mal 2:15 † 13:4 Dut 22:22 ‡ 13:5 1Tim 3:3 § 13:5 Fil 4:11; 1Tim 6:6-8 * 13:5 Dut 31:6,8; Jos 1:5 † 13:6 Sam 118:6,7 ‡ 13:7 Hip 13:17,24; 1Kor 16:16 § 13:7 Hip 6:12 * 13:8 Sam 102:27; Hip 1:12 † 13:9 Efəs 4:14

e nikin agiæn mämæ otol rəhatəmah nətəligiæn təkaskik.‡ Təsəuviriæn mämæ kitah okotohtəu=pən nətəuakəmiæn rəha nauəniæn,§ mämæ in otol itah kotəskasik, mətəu-inu in nīpəhriəniæn, nətəuakəmiæn əha, ko təsasiruiæn e nətəm kautol.

¹⁰ Rəhatah oltə tatig. Mətəu pris min nətəm kautol uək rəhalah əpəha imə e tapolin rəha nəhue niftəni u, * ilah u, kəsegəhaniæn e lah mämæ okotun† nauəniæn‡ kəti e oltə u rəhatah.§

¹¹ E noliæn rəha pris asoli agin, nian in tohamu rəkis nati miəgəh, kəni matos niran kəni muvən əpəha imə e Ikin Tasim Agin Ikin, kəni məfən kəm Uhgīn o nafəl rəkisiæn təfagə rəha nətəmimi.* Mətəu uərisig, katiləfətiɡəm nati miəgəh u əpəha ihluə ikin e nima tapolin min rəhalah, motuvan əhtuv.† ¹² E noliæn əhmen əmə, Iesu təmiət rəkis e taun,‡ kəni ikin əha in təmətəu nahməiæn e nīpətīn, kəni mīmīs ikin əha, mämæ niran§ təhrun nafəl rəkisiæn təfagə tərah rəha nətəmimi, mol ilah kotəhruahru, motasim, mämæ ilah rəha Uhgīn.*

¹³ Tol lanəha, pəh kitah kotol mämæ inu okohiet ihluə imatah ikin, motol kətiəh kitah min əpəha ihluə.†‡ Kəni okotəkeikei motəhtul maru mämæ nətəmimi okotol naulisiæn kəm tah, təhmen əmə mə inu, kəmotol lan.§ ¹⁴ E nəhue niftəni u, rəhatah kəti lahuənu əhruahru imatah ikin tikə, iətəm otətətiɡ itulin.* Mətəu kitah kəutəsəl maru əhanəh o rəhatah lahuənu əhruahru iətəm kotəhrun mämæ otəpanuva.†

¹⁵ Tol lanəha, e nasiruiæn rəha Iesu, pəh kitah kotəfən sakrifais rəhatah kəm Uhgīn nian rəfin.‡ Sakrifais min u rəhatah, inu, okautəfəri nərgi Uhgīn nian rəfin, məutəni pətiɡəm nərgin.§

¹⁶ Sotaluiæn mämæ nautol nol əhruiniæn təuvir mine nətəuatiæn e natimnati rəhatəmah kəm nətəmi min u rəhalah nati kəti tikə,* mətəu-inu in min təhmen e sakrifais† iətəm niki Uhgīn tagiæn ohni.‡

¹⁷ Otol nəuiə nətəmi asoli min e niməfaki,§ kəni motətiɡ ahgəl ilah. Ilah u, kəutəsəl vivi o nəmiəgəhiæn rəhatəmah,* məsotəmeigiæn, mətəu-inu ilah kotəhrun mämæ okotəkeikei motəni=pən kəm Uhgīn mämæ ilah kəmotol uək u, təhro lanu lan. Itəmah nəkotəkeikei motol nikilah tagiæn o uək u. Nəmə itəmah nautol nikilah təsagiəniæn ohni, noliæn u ko təsasiru aginiæn e təmah.

¹⁸ Otəfaki o timah,† mətəu-inu iəkotəhrun əsas mämæ rəhatiməh noliæn in təhruahru əmə,‡ kəni iəkotolkeikei agin mämæ nian rəfin itimah iautol noliæn təuvir əmə. ¹⁹ Iəu iəkolkeikei pik mämæ itəmah onəkotəkeikei motətapuəh o Uhgīn, mämæ iəu iəkəhrun nītəliɡ=pa uəhai minian əmə o təmah.

²⁰ Iətəfaki min o təmah min mämæ, Uhgīn otasiru e təmah. Uhgīn u, in nəukəti nəməlinuiæn.§ Kəni in təmol rəhatah Iərməniɡ Iesu təmiəgəh min e nimisiæn,* mətəu-inu niran təmai u o noliæn nəniəskasikiæn itulin† in tətətiɡ mətəmiəgəh.‡ Iesu əha, in iətəmi təuvir mapirəkis o neh viviæn sipsip min rəhan.§ Iətəfaki mämæ Uhgīn u, ²¹ in

‡ 13:9 Kol 2:7 § 13:9 1Kor 8:8; Hip 9:10 * 13:10 Hip 8:5 † 13:10 1Kor 9:13; 10:18 ‡ 13:10 Jon 6:48-58
 § 13:10 “Nauəniæn” iətəm katol sakrifais lan e “rəhatah oltə” inu Kristo pisin əmə (Jon 6:48-58). Pris min aupən, ilah kəmotəhrun nuniæn nəhuvegi nati miəgəh min e sakrifais min nəuvein ilah kautol o nəfəniæn kəm Uhgīn. Mətəu kəsegəhaniæn e lah o “nuniæn” Kristo, nīpətīn u mämæ kəsotosiæn ohni. * 13:11 Lev 16:15 † 13:11 Eks 29:14; Lev 4:12,21; 9:11; 16:27 ‡ 13:12 Jon 19:17 § 13:12 Rom 3:25 * 13:12 Efəs 5:26 † 13:13 Luk 9:23 ‡ 13:13 Nīpətī nati u mämæ, pəh kotəpəh nītəu-pəniæn noliæn rəha sakrifais rəha nətəm Isrel mämæ kitah kotəhruahru e nəhmti Uhgīn, kəni pəh kəhuvən o Iesu motəhatətə lan motəhatətə mämə nimisiæn rəhan in sakrifais iətəm tatol itah kotəhruahru e nəhmti Uhgīn. § 13:13 Hip 11:26 * 13:14 Hip 12:27 † 13:14 Fil 3:20; Hip 11:10; 12:22 ‡ 13:15 1Pitə 2:5 § 13:15 Sam 50:2-15; Hos 14:2; Aes 57:19 * 13:16 Rom 12:13 † 13:16 Fil 4:18 ‡ 13:16 Sam 50:21-15; Hos 14:2 § 13:17 Hip 13:7,24 * 13:17 Aes 62:6; Uək 20:28 † 13:18 1Təs 5:25 ‡ 13:18 Uək 23:1 § 13:20 Rom 15:33 * 13:20 Uək 2:24 † 13:20 Jen 17:7,13,19; Aes 55:3; 61:8; Esik 37:26; Mat 26:28 ‡ 13:20 Hip 9:20 § 13:20 Jon 10:11

otəfinə natimnati təuvir min rəfin kəm təmah, iətəm otol itəmah nəkotəhmen o noliən nati iətəm in tolkeikei. Kəni iətəfaki məmə, Uhgın otol uək e nəmiəgəhiən rəhatah kətiəh kətiəh,* kəni e nasiruiən rəha Iesu Kristo, in otol rəhatah noliən təuvir vivi, kəni nikin otagiən pik ohni. Kəni pəh kotəfəri nərgi Kristo ilis nian rəfin, matuvən matuvən naunun tikə. Əuəh.†

²² Piak min mine nəuvirik min. Nauəuə u rəhak təsəfəməh pikien. Mətəu iəkətapuəh əskasik o təmah məmə, otol-to rəhatəmah nətəligiən təfəməh min məmə nəkotətəlig e rəhak nəghatiən min iətəm otəfəri nətəligiən rəhatəmah.

²³ İəkolkeikei məmə onəkotəhrun məmə piatah u Timoti, ilah kəmotiləfətigəm e kaləpus. Nəmə in otuva uəhai əmə, kəni itimlau min, iəkiəvnə.

²⁴ Itəmah otəni təuvir kəm nətəmi asoli min rəhatəmah, mine nəfaki min u imatəmah ikin. Nətəm Itali kotəni təuvir kəm təmah.

²⁵ Pəh Uhgın otəfinə rəhan nəuviriən kəm təmah rəfin. Əuəh.

---

* 13:21 Fil 2:13 † 13:21 Rom 11:36

Jemis

Nauəuə iətəm Jemis təmətēi

Nəghatiən əkuəkīr rəha nauəuə u Jemis

?Pəh təmətēi nauəuə u? **Jemis**, u in nəuətəha Iesu, in təmətēi nauəuə u. In iətəmi asoli rəha niməfaki əpəha Jerusiləm.

?Təmətēi tatuvən kəm pəh? **Jemis** təmətēi nauəuə u tatuvən kəm nətəm Isrel nətəm kəutəhatətə e Iesu Kristo motatig e nitəni pisin min rəha Nanihluə* min.

?Natigian təhro lanu nian təmətēi? Nətəmi asoli min rəha nətəm Isrel kəmotohamu Stipin, uərisig kotal noliən tərəh min e niməfaki min əpəha Jerusiləm. Kəni nətəmi tepət nətəm kəutəhatətə e Iesu kəmoħiet əha Jerusiləm məhuvən ikin pisin pisin min. Mətəu kəutatig e nian əskasik min tepət.

?Təmətēi nauəuə u o nak? **Jemis** təmətēi nauəuə u mətəu-inu nətəmimi nəuvein kautol nərahian kəm nətəmimi rəha niməfaki, kəni nəfaki min kəutatig e nian əskasik min. Kəni Jemis tolkeikei məmə otəfəri nətəligian rəhalah. Kəni nati kəti min, in molkeikei məmə otəgəton ilah e nəukəti nəhatətəian iətəm təhruahru. Nian iətəmimi kəti tətəhatətə pəhriən e Iesu Kristo, kəni rəhan noliən tərəh min kəutəuhlin məhuva motəuvir. Tətəpəh noliən tərəh min, kəni matol noliən təuvir min.

Jemis təməni təuvir kəm lah

¹ Iəu Jemis, iəu slef rəha Uhgīn mine Iesu Kristo, Iərməniġ rəhatah. Iətəni təuvir kəm təmah nəuaniləuis min rəha Isrel u tueləf nətəm nəutəhatətə e Iesu, nətəm nəmoħiet məutatig ikin min rəfin e nəhue niftəni.

Nəhatətəian mine neinatigian

² Piak min mine nəuvinik min. Nian nərahian pisin pisin min kəhuva e rəhatəmah nəmiəġəhian, kəni oteh natimnati min əha təhmen e natimnati iətəm nikitəmah tətəġian pik əmə lan. ³ Kəni nikitəmah tətəġian əmə mətəu-inu, itəmah nəkotəhruon məmə nian nərahian min kautələs pikin rəhatəmah nəhatətəian e Uhgīn, kəni nian nautol win lan, ilah okotal məmə nəkotəhruon nəhtul əskasikian nəuvein min. ⁴ Kəni nian onəkotəhtul əskasik e nərahian min əha, kəni onəkəhuva motəskasik e nəhatətəian, kəni nikitəmah timəhtə, noliən min mine nətəligian min rəfin rəhatəmah okotəhruahru motəsanən, kəni nəkotaskəlim noliən təuvir min rəfin.

⁵ Nəmə itəmah kəti, rəhan neinatigian təsəhmenian, kəni tolkeikei məmə in otəhruon natimnati min iətəm Uhgīn tolkeikei məmə otol, pəh in tətəpuəh lan o Uhgīn, kəni Uhgīn otəfən kəm in e nikin aġian. Uhgīn tətəfən natimnati min kəm nətəmimi rəfin e nikin aġian, kəni məsəġət rəkisian e lah o nati kəutətapuəh ohni. ⁶ Nian iətəmi kəti in tətəpuəh o Uhgīn lanəha, in otəkeikei məhatətə lan, kəni rəhan nətəligian otəsoliən keiu. Mətəu iətəmi rəhan nətəligian keiu, rəhan nətəligian tətən əpnəpīn əmə, in təhmen e peau-peau min əpəha itəhi nimətəġi tatos ilah. ⁷ Nəmə təhro nikin tətəhti məmə Iərməniġ otəfən nati kəti kəm in, mətəu kəpə, otəsosiən. ⁸ Iətəmimi iətəm tatos nətəligian keiu lanəha, ko təsəhtul əskasikian e nati kəti iətəm nikin tətəhti məmə otol.

⁹ Piatah kəti uəha in tanpən-tanpən əmə, kəni rəhan nautə tikə, nikin otəkeikei magian mətəu-inu in iətəmi asoli e nəhmti Uhgīn. ¹⁰ Kəni pəh iətəmi u rəhan nautə tepət, nikin tagian min o nati u in təhruon məmə in nīpəhriənian, məmə Uhgīn otosiahu, mətəu-inu in təhmen e nəuġinigi iətəm otəpanikə. ¹¹ Nian miġigar tətəri, nəpiəpeian rəhan tepət pik, kəni təhġi nəuġinigi taukei məmei, kəni rəhan nəuvirian təmikə. Təhmen əmə e nətəmimi rəhalah nautə tepət. Nian kautol rəhalah uək min mautos nautə tepət lan, kəni ilah min okəpanohkə.

* : Nanihluə, Ianihluə — Afin-to e tiksīnəri. 1:1 Mat 13:55; Uək 15:13; Kəl 1:19; 1Pitə 1:1 1:2
Rom 5:3-5 1:3 1Pitə 1:7 1:11 Aes 40:6-8

¹² Iätəmimi iätəm tətəhtul əskasik nian nərəhiən tətəuva e rəhan nəmiəgəhiən, in tətətig e nəuviriən pəhriən, mətəu-inu, nian tinol win e nərəhiən min əha, kəni Uhgın otəfən rəhan nətəouiən kəm in, inu nəmiəgəhiən itulin. Uhgın təməni əskasik rəkis məmə nəmiəgəhiən itulin u, in rəha nətəmimi nətəm kotalkeikei in.

¹³ Nian nati kəti tatiuvi=pən iətəmi kəti məmə in otol təfagə tərəh, ko in təsəniən məmə Uhgın tətəfən-əfən kəm in o noliən təfagə tərəh min, mətəu-inu ko nati kəti təsiuvi-pəniən nətəligiən rəha Uhgın məmə in otol təfagə tərəh, kəni Uhgın təsəfən-əfəniən təfagə tərəh kəm iätəmimi. ¹⁴ Mətəu nətəligiən tərəh rəha iätəmimi aru əmə, in tətəfən-əfən kəm in, kəni matiuvi=pən in məmə in otatətəlig lan. ¹⁵ Nətəligiən tərəh tətəuə e təfagə tərəh, kəni nian təfagə tərəh tinuva minepət, kəni tətəuə e nimisiən.

¹⁶ Piak min mine nəuvirik min nətəm iəkolkeikei pik itəmah. Sotəgəhaniən məmə iətəmi kəti oteiuə e təmah məmə Uhgın in iətəmi rəha nəfən-əfəniən kəm nətəmimi o noliən təfagə tərəh. ¹⁷ Natimnati təuvir min rəfin mine natimnati rəfin iätəm kotəhruahru, kautsi-pən əmə o Uhgın. In təsol pisiəniən kəti. Nian rəfin tatol təuvir kəm tah. In təsəhmeniən e nəhagəhagiən min iätəm in təmol əpəha ilis e neai.† İlah kəutaliuək e neai, kəni nian kəti kotasiə, nian kəti kəsotasiəniən. Mətəu Uhgın təhmen əmə nian rəfin. ¹⁸ Kəni e rəhan əmə nətəligiən, Uhgın təmitəpin itah məmə kəməhuva nenətin min nian kəmotəhatətə e nəghatiən pəhriən rəhan. In təmol lanəha məmə e nətəmimi rəfin nətəm təmol, kitah kəmotəpən məhuva rəhan pisin əmə.

Ətəlig lan kəni mol nəghatiən rəha Uhgın

¹⁹ Piak min mine nəuvirik min nətəm iəkolkeikei pik itəmah. Nikitəmah otəkeikei mətəhti nəghatiən u. Pəh itəmah kətiəh kətiəh onəkotəkeikei motətəlig vi nian nətəmimi kəutəghati, mətəu onəsotəuit-əuit pikiən o nəghatiən, sotoliən məmə niəməha tatol uəhai əmə itəmah, ²⁰ mətəu-inu nian niəməha tatol iətəmi kəti, niəməha u, təsəuəniən e nəuan iätəm təhruahru Uhgın tolkeikei. ²¹ Otərəkin rəkis noliən min rəfin iätəm tamik-mik, mine təfagə tərəh min u kotepət e nəmiəgəhiən rəhatəmah. Uhgın təmələhu=pən rəhan nəghatiən e nikitəmah, kəni nəghatiən əha rəhan təhrun nosmiəgəhiən itəmah. Kəni təuvir məmə nəkotosiahu rəhatəmah nətəligiən, kəni motətəlig vivi e nəghatiən u.

²² Sotətəligiən əmə e nəghatiən rəha Uhgın, mətəu otətəlig lan kəni motol nati nak iätəm tətəni. Okəmə nautətəlig məsotoliən nəghatiən u, kəni nauteiuə aru əmə e təmah məmə nəutəfaki pəhriən. ²³ Iätəm tətəuə kəni məsoliən nəghatiən u, in təhmen=pən e iätəmimi iätəm tətəsəl=pən vivi e kilas materuh narmin, ²⁴ kəni nian tineruh rəkis magim, malu min uəhai əmə məmə nəhmtin təhro lanu. ²⁵ Mətəu iätəmimi iätəm tətəsəl=pən əskasik e lou iätəm təhruahru agin u tatitit nətəmimi,‡ matol e nian min rəfin, məsaluiən nati iätəm tətəuə, mətəu in tatol, in otətətig e nəuviriən pəhriən nian in tatol lanəha.

²⁶ Nəmə iətəmi kəti nikin təhti məmə in tatitəu=pən vivi noliən min rəha nəfakiən, mətəu tətəghati=pən əmə, təruru naskəlimiən rəhan nəghatiən, kəni rəhan noliən min rəha nəfakiən in nati əpnəpin əmə. In tətəiuə aru əmə lan məmə rəhan noliən rəha nəfakiən in təuvir agin. ²⁷ Noliən min rəha nəfakiən iätəm rəhatah Tatə Uhgın tateruh məmə in təhruahru vivi kəni nərəhiən tikə lanko lanu: iəfaki kəti təkəikei materuh vivi kəlkələh min u kəmimis ərin mine pətəlimis min e nərəhiən rəhalah. Kəni mətəkeikei məteh vivi nəmiəgəhiən rəhan məmə noliən tərəh min rəha nəhue niftəni otəsoliən məmə in otamikmik lan.

† 1:17 Nəghatiən u “nəhagəhagiən min” tətəghati e mitigar, mine məuig, mine məhau min. 1:18 Jon 1:13 1:20 Pri 7:9 1:22 Mat 7:24-26; Rom 2:13 ‡ 1:25 Nəghatiən u, “lou iätəm təhruahru agin u tatitit nətəmimi,” tətəghati e suaru rəha nəhatətəniən məmə iətəmi kəti otuva məhruahru e nəhmti Uhgın. Kəni nəmə iətəmi kəti tətəuə=pən suaru əha, Uhgın tatitit in e nəsanəniən rəha təfagə tərəh, kəni tatitit in e nalpiniən iätəm in təkəikei mos. Afin-to Kəl 5:13-14. 1:25 Rom 8:2; Jem 2:12

2

*Sotehi*en nətəmimi nəuvein məmә ilah ilis kotapirəkis nətəmimi nəuvein

¹ Piak min mine nəuviniḱ min. Itəmah nətətəhatətə e Iesu Kristo, lərməniḡ rəhatah iətəm ilis aḡin kəni katisiai pik in. Tol lanəha, təsəuviriən məmә nəkəuteh iətəmi kəti məmә in ilis, kəni mautol təuvir kəm in; mətəu mauteh iahu iətəmi kəti min mautol tərəh kəm in.

² Tol mə inu mine. Iətəmimi keiu kətiəuva e niməfaki rəhatəmah. Kəti tatuvən e napən təuvir min u nəhmtiləh tiəkis, mine nəuanati min kəmol e aiən u kol tətoraip-oraip. Kəni suah kəti min tatuvən e napən tərəh min əmə. ³ Təsəuviriən məmә nəkotəfən nisiaiən kəm iətəmimi iətəm tatuvən e napən təuvir min, motəni=pən məmә, “Va, məharəḡ u iḱin təuvir iḱin.” Mətəu iətəm tatuvən e napən tərəh min, nəkotəni=pən kəm in məmә, “əhtul=pən əpəha,” uə “əharəḡ əmə e niḱtəni.” ⁴ Nian nautol nolien tol min lanəha, nautəh nətəmimi nəuvein məmә ilah ilis tapirəkis nətəmimi nəuvein min, kəni nəutakil nətəmimi e rəhatəmah nətəliḡiən tərəh.

⁵ Piak min mine nəuviniḱ min iətəm iəkolkeikei pik. Otətəliḡ-to. Uḡin təmitəpin rəkis nanrah min rəha nəhue niḱtəni məmә rəhalah nəhatətəiən e Kristo otepət. Kəni təmitəpin min ilah məmә okotos Narməniḡiən Rəha Uḡin iətəm təməni rəkis məmә rəha nətəmimi nətəm kotolkeikei in. ⁶ Mətəu itəmah nəmotəh iahu nanrah min. ?Mətəu nətəmimi pəh min u kautol nahməiən kəm təmah, kəni mautiuvipən itəmah e kot? ? Nətəmi rəhalah nautə tepət, uə kəpə? Əuəh, ilah kəha. ⁷ Kəni nətəmimi min u kəutəḡhati rah e nəḡin u ilis, nəḡi Iesu iətəm rəhan u itəmah.

⁸ Lou rəha Kig iətəm tətatiḡ e Nauəuə Rəha Uḡin tətəni məmә, “Olkeikei ik kəti təhmen əmə məmә nəkolkeikei aru ik.” Nəmә nətətəu=pən pəhriən nəḡhatiən u, nautol nolien əhruahru. ⁹ Mətəu təfagə tərəh kəti tol lanu, nəmə nautəh nətəmimi nəuvein məmә ilah ilis tapirəkis nətəmimi nəuvein min. Kəni nəḡhatiən rəha Lou tətəni məmә nətəmimi kautol lanəha, ilah nətəmi rəha natḡəhliən Lou. ¹⁰ Tol lanəha mətəu-inu, nəmə iətəmimi kəti tətəḡhli nəḡhatiən kətiəh əmə rəha Lou, uə nəmə in tətəḡhli nəḡhatiən min rəfin aḡin rəha Lou, kəni e nəhmti Uḡin, in iol təfagə, ¹¹ mətəu-inu, Uḡin u iətəm tətəni məmә, “Sakləhiən e pətan,” in Uḡin kətiəh əmə iətəm tətəni məmә, “Sohamuiən itəmi.” Kəni nəmə nəsotakləhiən e niḱətan, mətəu nəmotəhamu nətəmimi, itəmah nətəmimi nətəm nəmotəḡhli Lou.

¹² Nəḡhatiən mine nolien rəhatəmah otəkeikei miḱəu=pən lou iətəm təmitis itəmah. Motol nolien rəha nətəmimi nətəm kotəhrun məmә Uḡin otakil ilah e lou əha. ¹³ Otol lanəha mətəu-inu nəmə itəmah nəsotəkəhruiniən nətəmimi, kəni Uḡin otəsəkəhruiniən itəmah nian in otakil nətəmimi. Mətəu nəmə itəmah nəutasəkəhruin nətəmimi, kəni Uḡin otəsəkəhruin itəmah, kəni məni=pinə məmә onəsotosiən nalpiniən e nian in otələhu=pən nəḡhatiən rəha nalpiniən kəm nətəmimi.

Nəhatətəiən mine uək təuvir min

¹⁴ Piak min mine nəuviniḱ min. Nəmә iətəmi kəti tətəni məmә tətəhatətə e Iesu Kristo, mətəu in təsoliən uək təuvir min, kəni rəhan nəhatətəiən tol lanəha, ko təsosmiəḡəhiən iətəmi kəha. ¹⁵ Tol mə inu mine. Piatah kəti uə nəuvinitah kəti, rəhan napən tikə, kəni niḡin nauəniən təsəhmeniən. ¹⁶ Itəmah kəti tətəni=pən kəm in məmә, “Atuvən, pəh Uḡin otasiru lam, kəni onəsətəpuiən, onəkəuən vivi.” ?Mətəu nəmə in təsoliən nati kəti məmә otasiru lan, in təmol nati təuvir nak? ¹⁷ E nolien əha inəha, nəmə iətəmi kəti tatos nəhatətəiən piḱin əmə, mətəu təsoliən uək təuvir kəti titəu=pən, kəni rəhan nəhatətəiən təmimis, niḱətin tikə.

¹⁸ Mətəu nəmə təhro iətəmi kəti otəni məmә, “Nətəmimi nəuvein kautos nəhatətəiən, kəni nətəmimi nəuvein kautol uək təuvir min.”

Mətəu iətəni kəm ik lanu lan məmә, “Nəmә iəsəhiən rəham uək təuvir min, kəni iəsəhruiniən nəmə rəham nəhatətəiən in niḱəhrieniən, uə kəpə. Mətəu nian onəkəruh uək təuvir min rəhak, kəni tətəḡəḱun məmә nəhatətəiən rəhak in niḱəhrieniən.”

¹⁹ Nətəni məmə nəhatətəiən rəham in nıpəhrıənıən mətəu-inu nətəni nıpəhrıənıən e nəghatıən u məmə, “Uhgın kətıəh əmə.” !Təuvır ohnik! Mətəu nati əpnapın iərmis mın, ilah mın kəutəni nıpəhrıənıən e nəghatıən əha, mətəu ilah kəutərəmrumın məutəgın pık mətəu-inu kotəhrun məmə Uhgın otol nalpınıən kəm lah.

²⁰ !Ik rəhm-kapə tikə! İətəmimi iətəm tətəhatətə, mətəu təsolıən uək təuvır mın, rəhan nəhatətəiən in nıpətın tikə. Pəh iəkəgətun ik e nati kəti iətəm otəni kəm ik məmə inu nıpəhrıənıən.

²¹ Nıkim otəhti tıpitah u Epraham. Uhgın təmeruh məmə in təhruahru e nəhmtın e uək iətəm təmol, mətəu-inu təmos nətın u Aisək, muvən mələhu-pəri e oltə. ²² Kəni rəhan nəhatətəiən mıne rəhan uək mın katuol nati kətıəh əmə, kəni rəhan nəhatətəiən təməuə e nəuan, inu rəhan uək mın. ²³ Kəni nəghatıən u rəha Nauəuə Rəha Uhgın təmuva mol nıpəhrıənıən, tətəni məmə, “Epraham təməhatətə e Uhgın, kəni Uhgın təməni məmə Epraham in təhruahru e nəhmtın o nəhatətəiən əha.” Kəni kətəni məmə niəli rəha Uhgın. ²⁴ Kəni rəueiu nəkəhrun nehıən məmə, nəhatətəiən pısın əmə təsəhmenıən məmə otol nətəmimi kotəhruahru e nəhmtı Uhgın, mətəu nətəmimi kotəkeikei motol mın nolıən təuvır mın, inəha nolıən təuvır mın iətəm tatsıpən e nəhatətəiən pəhrıən.*

²⁵ Kəni e nolıən əha inəha, Uhgın təmeruh məmə Rehap u, pətan rəha suaru, in təmuva məhruahru e nəhmtı Uhgın o uək iətəm təmol, İətəmimi mil keiu rəha Isrel kəmian oneuən əpəha Jeriko məmə oteruh vivi taun əha. Kəni Rehap u, təmateh vivi ilau, kəni mahli=pən ilau e suaru pısın kiətəlig mətıən. ²⁶ Nıpətı iətəmimi, nəmə nəmiəgəhiən tikə lan, təmimis. Kəni təhmen əmə, kitah kəti iətəm tatos nəhatətəiən, mətəu təsolıən uək təuvır mın, rəhan nəhatətəiən təmimis.

3

Namitəmi mıne rəhan uək

¹ Pıak mın mıne nəuvınık mın. Təsəuvırıən məmə itəmah tepət nəkəhuva nəgətun mın rəha nıməfaki, mətəu-inu nəkotəhrun məmə Uhgın in oteruh vivi kəni makil nəmiəgəhiən rəhatəmah nəgətun mın, tapırəkis məmə oteruh vivi kəni makil nəmiəgəhiən rəha nətəmimi əpnapın. ² Nıpəhrıənıən, kitah rəfin kəutəmei e nəmiəgəhiən rəhatah nian tepət. Mətəu nəmə iətəmi kəti təsəmeıən e rəhan nəghatıən, nati u tətəgətun məmə in iətəmimi tınıməhtə, kəni nətəligıən rəhan təhrun neh viviən rəhan mın nolıən mın rəfin.

³ Tol məmə nati mın u mıne. Kətətu=pən pit e nohli hos məmə otol nəuia iətəmimi, kətəlelin rəhn-kapə, kəni tətəuhlin nıpətın rəfin. ⁴ Kəni negəu, in iahgın, kəni nımətəgi asoli tətərag lan, mətəu stiə in nati əkəku kəti iətəm nian kaptın tətəlelin, kəni nıpətı negəu asoli rəfin tatuvən=pən əha kaptın tolkeikei məmə okian=pən ikin. ⁵ E nolıən əha inəha, namitəmi in nati kəti təkəku, mətəu təhrun niuvi=paıən nati asoli mın. Nıkitəmah təhti-to, nəmtahli nıgəm əkəku kəti təhrun nuəuiən mol nəmegəm asoli lan mus nati. ⁶ Kəni nıpəhrıənıən, namitəmi in təhmen e nıgəm. Namitəmi in nəuəli nıpətı iətəmimi iətəm nərahıən mın rəfin rəha nəhue nıftəni u kotəriaueh vivi lan. Kəni nərahıən mın rəhan kəutərəkin nəmiəgəhiən rəfin rəhatah. Kəni Setən əmə tətəhli=pən nıgəm e namitəmi. Kəni namitəmi tətəhli=pən nıgəm tərəh e suaru rəfin e nəmiəgəhiən rəhatah.

⁷ Nətəmimi kotəhrun nolıən nati rarpın mın məmə okəhuva motəpəou, u natimiəgəh mın, mıne mənıg mın, mıne natımnati mın u kəutəlkəu, mıne natımnati mın kəutan ləuantəhi. Nətəmimi kəmotol ilah kotəpəou. ⁸ Mətəu iətəmi tərəru nolıən namitəmi təpəou. In nati rarpın tatol uaiəl, məriaueh e nərahıən mıne nakonəiən rəha nımısıən.

⁹ E namitah, kəutəni-vivi İərmənıg Tatə Uhgın rəhatah, kəni e namitah kəutəni rah nətəmimi lan iətəm Uhgın təmol ilah kotol məmə in mıne. ¹⁰ Nohlitəmi kətıəh əmə tətəni pətıgəm nəni-viviən mıne nəni rahıən. Pıak mın mıne nəuvınık mın. Pəh okəsoliən mın lanəha. ¹¹ Nəhu təuvır mıne nəhu arfu, ko kəsiasıpənıən e nəhmtı nəhu kətıəh. ¹² Pıak

^{2:21} Jen 22:9-12   ^{2:23} Jen 15:6   * ^{2:24} Nolıən təuvır mın iətəm kəutsıpən e nəhatətəiən pəhrıən rəha suah kəti tətəgətun məmə rəhan nəhatətəiən in nıpəhrıənıən.   ^{2:25} Jos 2; Hip 11:31
^{3:8} Rom 3:13

min mine năuvinik min. ?Nigi u fik otăuă e năua olif? ?Kăni nilăuis u krep otăuă e năua fik? !Kăpă! Kăni năhmti năhu arfu tăsăfaiă năhu tăuvir.

Neinatigiă n tăuvir iătăm tatsipăn o Uhgîn

¹³ ?Iătămimi kăti əha ikin e nălugin e tămah iătăm nikin tăhti mămă in teinatig vivi kăni măhrun nati nak iătăm Uhgîn tolkeikei? Tăuvir. Kăni pəh in otol uək tăuvir min e noliă n iătăm tatsipăn e neinatigiă, inəha noliă rəha iătămimi iătăm rəhan nătəligiă lăhtăni. Kăni noliă əhruahru rəhan otăgătun neinatigiă mine năhruniă n rəhan. ¹⁴ Mătău nămă nikitămah tăhti mămă năkoteinatig, mătău nikitămah tăriauăh e netetiă, kăni năutătəlig aru əmă e tămah o năfəriă n itămah, tol lanəha, năuteiuă aru əmă e tămah. Sotăghati əfəri pikă n o neinatigiă ei uă rəhatămah min, mătău-inu săniămă noliă n u rəha iătămimi u teinatig. ¹⁵ Neinatigiă tol lanəha tăsisi pəriă n e negău e neai, mătău rəha năhue niftăni əmă u, mine nătəligiă n rəha iătămimi, mine rəha Setă n. ¹⁶ Tol lanəha mătău-inu nian nătămimi kautetet motolkeikei mămă kautăfəri aru ilah, kăni nătămimi kăutohtău=păn əmă rəhalah aru nătəligiă n mautol nərəhiă n, kăni noliă n tərəh rəfin kohiet pətigəm.

¹⁷ Mătău iătămimi iătăm tatos neinatigiă n iătăm tatsipăn e negău e neai, rəhan noliă n tol lanu lan. Nati aupăn, rəhan nămiăgəhiă n in tăhruahru vivi, kăni in tolkeikei pik nămălinuiă n, kăni in iătămi mătig, in tatisiai nătəligiă n rəha nătămimi pisin pisin min, kăni in tăriauăh e nasəkəhruiă n, kăni mătău e năuan tēpət e nămiăgəhiă n rəhan, in tateh nătămimi mămă kotăhmen-əhmen əmă, kăni nian tătăni nati kăti mă otol, matol əmă. ¹⁸ Nătămimi rəha năniă n nămălinuiă n, kotăhmen=păn e nătămimi nătăm kămotărfei nikită nati e nasumiă n, kăni tateviă mătăuă e năuan. Nămă kotol natimnati min əha motasiru e nătămimi o nălăhuiă n nămălinuiă n, kăni ilah okoteruh năuan mămă in năhruahru iă n.

4

Noliă n rəha nuvaiă n iuăkir o năhue niftăni, uă Uhgîn

¹ ?Nak u năukăti nămăuiă n mine norgəhuiă n rəhatămah? Natimnati min əha kăutəhuva mătău-inu itămah năkotolkeikei nătăuiă n tăuvir e nipătītămah, kăni nătəligiă n min əha rəha nătăuiă n tăuvir, ilah kăutəluagin e nikitămah kătiăh kătiăh mămă okəhuva nătămi asoli min e nămiăgəhiă n rəhatămah. ² Nikitămah tatuvăn o natimnati rəha iătă-pisă n, mătău nəsotosiă n, kăni nautorgəhu mătămău ohni. Nautolkeikei natimnati năuvein, mătău nəsotosiă n. Kăni mătă onăkohamu nătămimi ohni. Nəsotosiă n natimnati mătău-inu nəsotətapuăhiă n lan o Uhgîn. ³ Kăni nian năkotətapuăh lan, mătău nəsotosiă n, mătău-inu nămotətapuăh lan e nătəligiă n tərəh mămă otol itămah aru əmă năkotətău tăuvir lan.

⁴ Itămah nămotəpəh Uhgîn kăni mautohtău=păn natimnati rəha năhue niftăni, tăhmen e pətan iătăm tăsisi iă n rəhan iərman, məpəh kăni mătītău=păn əpnăpă n əmă năman. Năkotăhrun uă kăpă mămă, iătămimi iătăm tolkeikei pik natimnati rəha năhue niftăni, in tătămăki e Uhgîn. Kăni iătămimi kăti iătăm tatītəpă n mămă otolkeikei natimnati rəha năhue niftăni, in tətăva mămă in tikimă rəha Uhgîn. ⁵ Kăni năghatiă n u rəha Nauəuă Rəha Uhgîn săniămă năghatiă n əpnăpă n əmă. Tătăni mămă, “Uhgîn tolkeikei pik mămă nikităh iătăm in tămăfa kəm tah, otolkeikei pik in matuvăn əmă ohni.” ⁶ Mătău Uhgîn tătăfa əuau rəhan năuviriă n tətăva kəm tah mămă otasiru e tah. Kăni tol lanəha, Nauəuă Rəha Uhgîn tătăni mămă, “Uhgîn tətăhtipəsă g e nătămimi min u kăutăfəri, mătău tătăfă n rəhan năuviriă n kəm nătămimi min u kautosiăhu rəhalah nătəligiă n.”

⁷ Kăni tol lanəha, otosiăhu itămah kăni mautol năuiă Uhgîn. Otăhtul əskasik nian Setă n tətăva mătăfă n-əfă n kəm tămah, kăni in otăiu muvăn isəu o tămah. ⁸ Əhuvăn iuăkir o Uhgîn, kăni in otăva iuăkir o tămah. Itămah u nol tăfagə tərəh, otăfəl năhlmitămah. Kăni itămah u rəhatămah năhtuliă n keiu, otol nikitămah tuva kătiăh măhruahru.

⁹ Təuvir məmə nikitəmah otahmə məpəou, kəni nəkotasək əfəməh o rəhatəmah təfagə tərəh. Otəuhlin rəhatəmah naləhiən otuva nasəkiən, kəni rəhatəmah nəgəniən otuva misiu. ¹⁰ Otosiahu rəhatəmah nətəligiən tuvən kəm İərməniğ, kəni in otəfəri itəmah.

¹¹ Piak min mine nəuvinik min. Sotəni rahien itəmah min. Nəmə iətəmi kəti tətəghati rah e pian kəti, uə in tətələhu nəghatiən kəti məmə in təmol təfagə tərəh kəti,* kəni iətəmi kəha, in tətəni rah lou† mətələhu nəghatiən məmə lou təsəhmenien məmə otol rəhan uək, uə lou in nati əpnəpin əmə. Kəni nian nəkotələhu=pən lou məmə in təsəhmenien, itəmah nəsotohtəu-pəniən lou, mətəu nəmotəri motəharəg-pəri e lou, kəni məsotətiğ aghəliən lou. ¹² Uhgın əmə in təməfa lou, kəni in əmə tətakil nətəmimi mətələhu nəghatiən lan. Kəni in təhrun nosmiəghien, kəni məhrun nərəkinien. ?Mətəu itəmah, nikitəmah təhti məmə itəmah Uhgın min, məmə nəkotakil təfagə tərəh min rəha piatəmah min motəni pətəiğəm nalpinien rəhalah? !Kəpə!

Nəghatiən əfəri

¹³ Otətəlig-to, itəmah nətəmimi nəutəni məmə, “Rəueiu uə olauig, kəhuvən itaun u uə taun əha, motətiğ o nu kəti, motol bisnis ikin, kəni motol məni.” ¹⁴ ?Nəkotəhra motəhrun məmə nak otuva olauig? ?Nəmiəghien rəhatəmah in nak? Itəmah nəkotəhmen e nahniğəm iətəm otəmanikə min. ¹⁵ Mətəu nəghatiən iətəm təhruahru məmə onəkotəni in tol lanu, nəkotəkeiki motəni məmə, “Nəmə in nəuia İərməniğ pəhriən, kəni iəkotətiğ kəni motol natimnati min u, uə natimnati min əha.” ¹⁶ Mətəu rəueiu, nəutəgət əfəri məutəfəri pik itəmah. Kəni nəghatiən min əha iətəm nəutəni, ilah rəfin kotərəh.

¹⁷ Tol lanəha, in təfagə tərəh kəti nəmə iətəmimi təhrun nati kəti təuvir iətəm təkeiki mol, mətəu təsolien.

5

Nəghatiən tətuvən o nətəmimi rəhalah nautə tepət

¹ Itəmah nətəm rəhatəmah nautə tepət. Otətəlig-to e nəghatiən u. Təuvir məmə nəkotətəu tərəh motasək əfəməh o nərahien iətəm tətəu o təmah. ² Rəhatəmah nautə tinəmnəmit rəkis, kəni uvni min kinəutoarehre rəhatəmah napən. ³ Namrəien tatus rəhatəmah aiən u kol tətəraip-oraip, mine silfə. Kəni namrəien in otəni pətəiğəm nolien tərəh min rəhatəmah kəni motus niətəitəmah təhmen e niğəm. Nian rəha naunun nian tətəu iuəkir, mətəu itəmah nəmotoriarun rəhatəmah nautə min. ⁴ !Otətəlig-to e nati u! Rəhatəmah noluək min kəmotəulək e rəhatəmah nasumien min, mətəu nəməsotətəouiən e məni nəuətəin rəhalah. Kəni nətəouiən iətəm nəməsotəfəniən kəm lah, kəutəni pətəiğəm rəhatəmah nolien tərəh min. İərməniğ Əsanən Pik Agin, tinətətəu nasəkiən rəha noluək min rəhatəmah. ⁵ E nəhue niftəni u, itəmah nəmotətiğ e natəiğən iətəm timətəiğ əmə, nəmotol nikitəmah tagiən o rəhatəmah nautə e nian iətəm otəsuvəhiən Uhgın otakil rəhatəmah nolien min. Itəmah nəkotəhmen e nati miəgəh min iətəm kətaugin ilah, kəni kotəsisə o nian rəha nuhiən ilah. ⁶ Nəmotiuvə pətəiğəm nətəmimi nətəm kotəhruahru e kot, kəni motakil ilah motəni nalpinien rəhalah, kəni mautəhamu ilah, kəni ilah kəməsotolien nati kəti məmə okotəniəhu itəmah.

Nətəligiən əfəməh

e nian rəha nərahien

⁷ Piak min mine nəuvinik min. Otol məmə rəhatəmah nətəligiən otəfəməh nian nəutəhtahnin İərməniğ otətəlig=pa min. Nikitəmah tətəhti nolien rəha iətəmi kəti rəha nasumien. Tətəhtahnin nian əhruahru rəha nəteien nimai, kəni mətəhtahnin nian rəha

4:10 Job 5:11; 1Pitə 5:6 * 4:11 Nəghatiən u rəha Jemis niətəin təsəniən məmə kitah okəsotəgətuniən təfagə tərəh rəha nətəmimi. Nəghatiən min tepət e Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə kitah kotəkeiki motəgətun təfagə tərəh rəha nətəmimi məmə okohiet rəkis lan. Mətəu kotəkeiki motol e nətəligiən təuvir. Kəl 6:1; Luk 17:3; 2Tim 3:16; Jem 5:20; Kəl 5:21; 1Təs 5:14; 2Təs 3:15; Tait 3:10. † 4:11 “lou” e fes u tətəghati e “lou rəha nolkeikeiən.” Eruh e Jemis 2:8. 4:12 Rom 2:1; 14:4 4:14 Sam 39:5,11; Prov 27:1 4:17 Luk 12:47 5:2 Mat 6:19 5:4 Dut 24:14-15 5:5 Luk 16:25

nərfeian, kəni mos rəhan nətəligian təfəməh nian mətəhtahnin mətəuarus=pən timəhtə, kəni matəulək e rəhan nauəniən təuvir agin. ⁸E nolian əha təhmen əmə, itəmah min, otol məmə rəhatəmah nətəligian otəfəməh, kəni motəhtul əskasik, mətəu-inu otəsuvəhian İərməniğ otitəlig=pa min.

⁹Piak min mine nəuvinik min. Sotəghati-əghatien uə nəni rahian itəmah min məmə nikitəmah təsəgianiən o natimnati min nəuvein. Nəmə nautol lanu lan, Uhgın otakil nəghatien o rəhatəmah nolian tərəh min. !Rəueiu əha in tətəhtul maru, kəni otəsuvəhian tuva mol!

¹⁰Piak min mine nəuvinik min. Nikitəmah tətəhti-to iəni min aupən nətəm kəməutəni pətigəm nəghatien min e nərgi İərməniğ. Rəhalah nəmiəgəhian tətəgəhun itah məmə rəhatah nətəligian otəkeikei məfəməh e nian nərəhian tətəva. ¹¹Kəni nəkotəhrun inu, kətəni məmə nətəmimi nətəm kəutəhtul iəkis e nian nərəhian tətəva, ilah kautatig e nəuvirien pəhriən. Nəmotətəu nanusian rəha Job məmə təməhtul əskasik e nian iəkis min, kəni motəhrun nəlpəkəuiən təuvir rəha İərməniğ o Job, kəni uərisig e nian tepət rəha nərəhian, İərməniğ təmol təuvir agin kəm in. Kəni tol lanəha, sotaluiən məmə niki İərməniğ təməri məriəuəh e nasəkəhruiniən itah, kəni nikin tepət o tah.

¹²Piak min mine nəuvinik min. Nati u in nati keikei, məmə nəsotosian nonauvil. Sotosian nonauvil e negəu e neai, uə nəhue niftəni, uə nati kəti min. Nian rəfin, otəni əmə nipəhriənien. Nian itəmah kəti otəni məmə, “Əuəh,” kəni rəhan nəghatien otəkeikei mol nipəhriənien. Kəni nian itəmah kəti otəni məmə, “Kəpə,” kəni rəhan nəghatien otəkeikei mol nipəhriənien. Nəmə iətəmi kəti təsolien lanəha, kəni Uhgın otələhu=pən nəghatien rəha nalpinien kəm in.

Nəfakien iətəm nəuan əha ikin

¹³Nəmə itəmah kəti tətətig e nərəhian, təuvir məmə otəghati kəm Uhgın e nəfakien. Nəmə itəmah kəti nikin tagien, təuvir məmə otəni nəpuən min rəha nəni-vivien. ¹⁴Nəmə iətəmi kəti tatimis, təuvir məmə otəuin e eldə min rəha niməfaki məmə okəhuva motəfaki lan, kəni motol=pən oiel e nərgi İərməniğ. ¹⁵Kəni nian ilah kəutəhatətə məmə Uhgın otol vivi iətəmi əha, kəni motəfaki lan, rəhalah nəfakien in suaru məmə İərməniğ otol məmə iətəm tatimis otətəu təuvir min. Kəni nəmə in təmol təfəgə tərəh kəti iətəm tatiuvi=pa nimisien, kəni Uhgın otəfəl rəhan təfəgə tərəh. ¹⁶Tol lanəha, təuvir məmə nəkotəni pətigəm rəhatəmah nolian tərəh min kəm təmah min, kəni motəfaki o təmah min pəh motəmiəgəh. İətəmimi kəti iətəm təhruahru, rəhan nəfakien in təsanən, kəni təuə e nəuan.

¹⁷Inu təhmen e Elaijə u aupən. In iətəmimi kəti təhmen əmə e tah. Kəni in təməfaki pik məmə otəsəfuvien, kəni nuhuən təməsəfuvien mos nu kisil mine məuiğ sikis. ¹⁸Kəni təməfaki min, kəni Uhgın təmahli=pa nuhuən tuva min, kəni nasumien rəfin, nauəniən təmatig min e lah.

Iuvipa min nətəmimi kəməhuvən isəu
e rəhalah nəhatətəien

¹⁹Piak min mine nəuvinik min. Nəmə itəmah kəti tatekəu mətəpəh suaru rəha nipəhriənien, kəni nəmə iətəmi kəti min tatiuvi=pa min, ²⁰təuvir məmə nəkotəhrun nati u məmə, iətəmimi u iətəm otol iol təfəgə otitəlig=pa min e suaru rəha nipəhriənien, in otosmiəgəh iol təfəgə u e nimisien, kəni tol suaru məmə Uhgın otəfəl rəkis təfəgə tərəh min tepət rəha iətəmi kəha.

1 Pitə

Nauəuə iətəm Pitə təmaupən mətəi

Nəghatiən əkuəkir rəha nauəuə u 1 Pitə

?Pəh təmətəi nauəuə u? Pitə təmətəi nauəuə u.

?Təmətəi tətuvən kəm pəh? Təmətəi nauəuə u tətuvən kəm nətəmimi rəha Uhgın nətəm kəutatig ikin pisin pisin min e profens min rəha Pontəs, mine Kəlesia, mine Kapətosia, mine Esia, mine Pitinia (1Pitə 1:1). Rəueiu kətəni nərgin nitəni min əha məmə Teki.

?Natigian təhro lan nian təmətəi? E nian əha, iətəmi asoli rəha Rom, nərgin u Niro, təmərəkın pik niməfaki. Təmoh nəfaki min nəuvein kohmis, kəni moh nəuvein. Otəsuvehian toh Pitə.

?Təmətəi nauəuə u o nak? Pitə tolkeikei məmə otəfəri nətəligian rəha nəfaki min nətəm kəutatig e nərəhian. In tolkeikei məmə okotəhtul əskasik e rəhalah nəhatətəian kəni mautol nati kəti iətəm təuvir, nati əpnəpin nərəhian tətuvə.

Pitə təməni təuvir kəm lah

¹ İəu Pitə, iəu aposil kəti rəha İesu Kristo. İətəni təuvir kəm təmah nətəmi rəha Uhgın nətəm nəutatig ikin min rəfin e profens min u Pontəs, mine Kəlesia, mine Kapətosia, mine Esia, mine Pitinia. Uhgın təmitəpin rəkis itəmah, kəni imatəmah ikin səniəmə nəhue niftəni u, itəmah napispis min əmə u ikinu. ² Tatə Uhgın təmitəpin itəmah mətəu-inu, aupən aupən agin, təmol rəhan nəlpəkəuiən mələhu, kəni in təməhrun rəkis suaru min rəfin rəha nəmiəgəhian rəhatəmah. Kəni Narmin Rəhan tatol itəmah nəutəhtul pisin motasim məmə, nəkotol nəuia İesu Kristo, kəni niran tafəl itəmah e nolian tərəh min rəhatəmah.*

Pəh Uhgın otəfən rəhan nəuvirian mine nəməlinuian tepət kəm təmah.

Otəni-vivi Uhgın

o nəlpəkəuiən rəhan

³ !Pəh kotəni-vivi Uhgın iətəm in Uhgın mine Tatə rəha İərmənig İesu Kristo rəhatah! E nasəkəhruinian asoli rəhan, in təmol məmə kitah kotair=pən e nəmiəgəhian vi, kəni məutələhu=pən əskasik rəhatah nətəligian lan. Tətuvə min lanəha mətəu-inu İesu Kristo təmamiəgəh min e rəhan nimisian. ⁴ Kəni e nəmiəgəhian vi u, kitah okotos natimnati təuvir min əpəha e nəgəu e neai iətəm Uhgın təmələhu pisin məmə rəhatah. Kəni nati u ko təsəmnəmitian, kəni ko təsəmikmikian, kəni ko rəhan nəhəgəhagian təsikəian. ⁵ E nəhatətəian rəhatəmah, nəsanənian rəha Uhgın tətəhtul pəsig e təmah mətəuarus=pa in otosmiəgəh itəmah, kəni Uhgın otol əpu rəhan nosmiəgəhian e naunun nian.

⁶ Nikitəmah tətəgian o nati u, nati əpnəpin nəmə nian iəkis pisin pisin min kəhuva pau e rəhatəmah nəmiəgəhian. Mətəu kəhuva o nian əkuəkir əmə. ⁷ Nian iəkis min əha kəutəhuva məmə okotəgəhun məmə itəmah nəutəhatətə pəhrian. Aiən u kol tətəraip-oraip, in nati kəti iətəm nigəm tatus mətəfəl rəkis iətəm tərəh min lan. Kəni nian iəkis min əha kotəhmen e nigəm iətəm tatus rəhatəmah nəhatətəian mətəfəl rəkis iətəm tərəh min lan. Aiən u kol, in nati təuvir, mətəu otəpanikə min nian kəti. Mətəu rəhatəmah nəhatətəian, in nati təuvir tapirəkis aiən u kol. Kəni e rəhatəmah nəhatətəian, Uhgın otəni-vivi itəmah, məfəri nərgitəmah, məfən nisaiən asoli kəm təmah e nian İesu Kristo otuvə mietigəm=pa lan. ⁸ Nati əpnəpin nəməsoteruh pauiən İesu Kristo, mətəu nautolkeikei in. Kəni nati əpnəpin nəsotəhian u rəueiu, mətəu nəutəhatətə lan. Kəni

* 1:2 Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, Uhgın “təmorin=pa nira İesu tafəl-afəl itah” u nipətin məmə tətəikuas e təmah e nolian tərəh min. Afin min e nəghatiən min u “təmorin=pa niran tafəl-afəl” mine “niran tətəikuas e nətəmimi”: Lev 14:6-7; Sam 51:7; Eks 24:5-8; Hip 9:19; 1Jon 1:7. 1:4 Kol 1:12 1:5 Jon 10:28; 17:11 1:6 Jem 1:2; 1Pitə 5:10 1:7 Prov 17:3; Sek 13:9; Mal 3:3; Jem 1:3

nikitəmah təməri məriauəh e nagianien iətəm in təuvir pik agin tapirəkis, kəni ko iətəmi kəti təruru nəni ərəfinien nəuvirien rəha nagianien əha. ⁹ Nikitəmah tətəgien lanəha mətəu-inu itəmah nautos nati u iətəm nəutəhatətə lan, u məmə Uhgın otosmiəgəh rəhatəmah nəmiəgəhien.

¹⁰ Suaru rəha Uhgın o nosmiəgəhien nətəmimi lan, in nati kəti iətəm iəni min aupən kəmotolkeikei pik məmə okotəhrun tuvən təhmin min, kəni tol lanəha kəmotafin motəsəl vivi e nəghatien min lan. Kəni ilah kəməutəghati e nəuvirien u iətəm otuva o təmah. ¹¹ Narmin rəha Kristo təmətatig ilah min, kəni mətəghati kəm lah, kəni aupən ikin mətəni pətigəm nahməien iətəm otuva e nəmiəgəhien rəha Iesu, kəni uərisig lan e nəsanəniən asoli rəhan. Mətəu iəni min kəmotalkut o nəhrunien suaru iətəm natimnati min əha okəhuva lan, mine rəhalah nian əhruahru. ¹² Uhgın təmol əpu kəm iəni min aupən məmə, nəghatien min iətəm ilah kəmotəni, kəməsotəghatien e nian iətəm ilah kəmotatig lan, mətəu kəmotəghati əmə e nian rəhatah. Kəni rəueiu, nətəmimi kinotəni pətigəm nəghatien rəha nanusien təuvir kəm təmah e nəsanəniən rəha Narmin Rəha Uhgın iətəm tatsipən e negəu e neai. Kəni natimnati min u kotəuvir agin məmə nagelo min, ilah min kotolkeikei məmə okoteruh kəni motəhrun natimnati min rəha nosmiəgəhien e Kristo iətəm kəməhuva.

Nolien rəha nəmiəgəhien iətəm təhruahru

¹³ Tol lanəha, nəkotəkeikei motol rəhatəmah nətəligien təhtul maru o nolien uək, kəni motəgətun vivi rəhatəmah nətəligien. Otələhu=pən əskasik rəhatəmah nətəligien e nəuvirien iətəm Uhgın otəfinə kəm təmah nian Iesu Kristo otuva min. ¹⁴ Otol nəuia Uhgın təhmen=pən əmə məmə kəlkələh min nətəm kotəuvir kautol nəuia tatə min. Aupən rəkis, itəmah nəməsotəhrunien niphəriəniən rəha Uhgın, kəni nəmautol nolien tərəh min iətəm nikitəmah əmə tolkeikei. Mətəu rəueiu, sotəgəhanien e nətəligien min əha okotiuvu rəkis min itəmah. ¹⁵ Uhgın u iətəm təmauin e təmah, in tasim məhruahru. Kəni ko itəmah min, onəkotəkeikei motasim motəhruahru e natimnati rəfin iətəm nautol. ¹⁶ Nəkotəkeikei motol lanəha mətəu-inu Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “Nəkotəkeikei motasim motəhruahru mətəu-inu ləu iəkəsim məhruahru.”

¹⁷ Itəmah nəkotətapuəh e nasiruiən o Uhgın u təhmen məmə in rəhatəmah Tatə, mətəu nəsotaluiən məmə Uhgın tətakil nolien min rəha nətəmimi rəfin, kəni in tatol əmə e nolien iətəm təhmen-əhmen əmə. Tol lanəha, nəsotaluiən məmə itəmah iapispis min əmə e nəhue niftəni u. Sotohtəu-pəniən nolien min rəhan. Mətəu nian nəutəmiəgəh əhanəh e nəhue niftəni u, onəkotəgin motisiai Uhgın e nolien təuvir min rəhatəmah. ¹⁸ Nəkotəkeikei motol lanəha mətəu-inu itəmah nəmotəhrun rəkis nati keikei iətəm Uhgın təmətəou rəkis itəmah lan. Otətəlig-to e nolien rəha nəmiəgəhien rəhatəmah aupən iətəm niphətin tikə u təmsipən o tipitəmah min. Mətəu Uhgın təmitis rəkis itəmah e nolien tərəh kəha. Kəni Uhgın təməsosien nəhmti nəmiəgəhien rəhatəmah e nati kəti rəha nəhue niftəni iətəm otəpanikə, təhmen e silfə mine aien u kol tətəraip-oraiip, ¹⁹ mətəu in təmos nəhmti təmah e nira Kristo iətəm in nati keikei təuvir pik agin. Kristo in təhmen e nati sipsip təuvir iətəm nimisien uə nərahien tikə agin lan.†

²⁰ Aupən aupən agin, nian Uhgın təməsol əhanəhien nəhue niftəni u, təmitəpən rəkis Kristo məmə otol uək əha. Mətəu rəueiu iuəkir o naunun nian, Uhgın təmol əpu in, məmə otuva masiru e təmah. ²¹ Kəni e natimnati min əha Iesu təmol, itəmah nəkotəhatətə e Uhgın, iətəm təmosmiəgəh Iesu Kristo e nimisien, kəni məfəri in məfən nəsanəniən iətəm təhəgəhag mine nisaiən kəm in. Kəni tol lanəha, nəkotəhatətə e Uhgın, kəni mautələhu=pən əskasik rəhatəmah nətəligien lan.

²² Nəmotəkuas e rəhatəmah nəmiəgəhien tinuva minivi min rəkis mətəu-inu nəmotətəu=pən nəghatien rəha niphəriəniən. Kəni o natimnati min u, nəkotos nolkeikeien

1:8 Jon 20:29; 2Kor 5:7   1:10 Mat 13:16-17   1:11 Sam 22; Aes 53; Luk 24:26-27   1:14 Rom 12:2; Efəs 2:3; 4:17-18   1:16 Lev 11:44,45; 19:2; 20:7   1:17 Rom 2:11; Nəh 2:23   † 1:19 E nian rəha Oltestimin, nətəmimi kəmautol sakrifais kəm Uhgın o təfəgə tərəh min e nətə sipsip min iətəm nərahien tikə e lah. Afin e Eks 12:5.   1:19 Uək 20:28; Hip 9:12-14   1:20 2Tim 1:9-10   1:21 Jon 14:6; Rom 5:1-2

pəhriən tətuvə o təmah min nəuvein. Kəni tol lanəha, otolkeikei pik itəmah min e nikin pəhriən. ²³ Otol lanəha mətəu-inu, nəmotair vi rəkis min, kəni nəmiəgəhiən vi rəhatəmah təmsisipənien o nətəmimi nətəm ilah rəfin okəpanohmis. Mətəu nəmiəgəhiən vi u rəhatəmah in otətətig naunun tikə, mətəu-inu təmsipən e nəghatiən kəti iətəm tətəmiəgəh mətətig naunun tikə, inu nəghatiən rəha Uhgīn. ²⁴ Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni məmə,

“Nətəmimi rəfin kotəhmen e nimali nimanuvehli,
kəni nəuviriən rəfin rəhalah təhmen əmə e nəuginigi əpəha e nikinati.
Nimanuvehli əha tətəukei, kəni nəuginigi min kəutəmei,

²⁵ mətəu nəghatiən rəha lərmənig tətətig itulīn naunun tikə.”

Kəni inu nəghatiən rəha nanusiən təuvir iətəm nətəmimi kəmotəni pətigəm rəkis kəm təmah.

2

¹ Mətəu-inu o nəghatiən min əha, otəraki e nolien min u kohiet rəkis e rəhatəmah nəmiəgəhiən: nolien rəfin rəha nəkəkiən e nətəmimi kəni matol nərəhiən kəm lah; nolien rəfin rəha neiuəiən; nolien rəha nətəm kəutəni pik nati, mətəu kəsotolien; nolien rəha netetien; nolien rəfin rəha nəni rahien nətəmimi. ²⁻³ Itəmah nəmotəhrun rəkis məmə lərmənig təmol təuvir kəm təmah. Təhmen=pən məmə nəmotun askəuvīn nəua nig iətəm tətəhiən. Kəni rəueiu nəkotəkeikei məhuvə motəhmen e iəpəou mətətig min u kəutasək o nəmahiən. Itəmah nəkotəkeikei motolkeikei pik nauəniən mine nəmnimien iətəm təhruahru məuvir məmə nəkotaugin nikitəmah lan. Kəni natimnati min əha okotol nəkotepət e rəhatəmah nəmiəgəhiən iətəm Uhgīn təmosmiəgəh itəmah lan.

Kəpiel miəgəh
e Nimə Rəha Uhgīn

⁴ Uhgīn tolkeikei məmə otuvləkin rəhan kəti nimə e tah nətəmimi. Kəni təmitəpin Kəpiel kəti iətəm nətəmimi kəmotəpəh, mətəu in kəpiel keikei tətəmiəgəh məmə Uhgīn otətəuvin nimə lan. Kəni nian nəkəhuvə o kəpiel u Kristo e suaru rəha nəhatətəiən, ⁵ itəmah min, nəkotəhmen e kəpiel miəgəh min iətəm Narmin Rəha Uhgīn tatos itəmah matuvləkin Nimə lan Rəha Uhgīn. Kəni itəmah pris asim min, nətəm nautəfən sakrifais min kəm Uhgīn iətəm nikin tətəgiən ohni mətəu-inu o natimnati iətəm Iesu Kristo təmol.

⁶ Təhmen=pən e Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni lanu məmə,

“Oteruh-to. Iətələhu kəpiel əpəha Jerusiləm,*
inu kəpiel keikei pik agīn iətəm iəu iəmitəpin,
kəpiel u in rəha nətuəuiniən nimə,
kəni iətəmimi iətəm otəhatətə lan,
in otəsaulisien.”

⁷ Kəpiel u in nati keikei o təmah nətəm nəutəhatətə lan. Mətəu o nətəmimi min nətəm kəsotəhatətəiən lan, kəpiel u in təhmen=pən e nəghatiən u e Nauəuə Rəha Uhgīn iətəm tətəni məmə,

“Kəpiel u iətəm nətəmimi rəha nuvləkinien nimə kəmotəraki lan,
mətəu Uhgīn təmol tuva kəpiel rəha nətuəuiniən nimə,”

⁸ kəni Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni məmə,

“Kəpiel u tatol nətəmimi kautələs pikien,
kəni in kəpiel iətəm tatol məmə nətəmimi kəutəpitətəl lan mautəmei.”

Ilah kautələs pikin kəpiel u mətəu-inu kautəhti nəuia nəghatiən, kəni inu nəlpəkəuiən iətəm Uhgīn təmol o lah.

⁹ Mətəu Uhgīn tinitəpin rəkis itəmah məmə rəhan min, kəni itəmah pris min rəha Kig, kəni itəmah nətəmi asim min nətəm Uhgīn tətərmənig e təmah, kəni itəmah nəuaniləuis

1:22 Jon 13:34; Rom 12:10   1:25 Aes 40:6-8   2:1 Efəs 4:22; Jem 1:21   2:2-3 Sam 34:8   2:5 Rom 12:1;
Efəs 2:21-22; Nəh 1:6   * 2:6 Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, “Saion,” nərgin kəti
min rəha Jerusiləm.   2:6 Aes 28:16; Efəs 2:20   2:7 Sam 118:22   2:8 Aes 8:14

min kəti iətəm Uhgın təmaskəlīm mənī məmə rəhan. In təmol itəmah lanəha məmə nəkotəhrun nənī pətīgəmīən nənī-viviən iətəm tətəfəri in o rəhan nəuviriən mine nati-timnati iətəm in təmol. In təmauin rəkis e təmah məmə onəkohiet e napinəpuīən məmə nəkəhuvən e nəhagəhagiən təuvir rəhan. ¹⁰ Aupən rəkis, itəmah nətəmimi əpnəpīn min əmə, mətəu rəueiu, itəmah nauənīlouis min rəha Uhgın. Aupən ikin, nəməsotəhruniən nasəkəhruniən rəha Uhgın, mətəu rəueiu, nəkotəhrun nasəkəhruniən rəha Uhgın.

¹¹ Rəhak min nətəmimi, nikitəmah otəkeikei mətəhti məmə nəhue niftəni u səniəmə imatah əhruahru ikin. Kitah kotəhmen e iapispis min mine Nanihluə[†] min ikinu. Tol lanəha, iətəni əskasik kəm təmah məmə nəkotəhtul əskasik isəu o noliən tərəh min iətəm nətəligiən rəhatəmah tolkeikei. Nətəligiən min əha, ilah tikimīr min rəhatəmah kəni kəutəluagin e nikitəmah. ¹² Nian rəfin kitah kəutatig e nəlugin e nətəmimi nətəm rəhalah nəhatətəiən tikə. Kəni nəmiəgəhiən rəhatəmah in otəkeikei məhruahru vivi agin məmə nati əpnəpīn ilah okotətu=pinə nəghatiən tərəh e təmah, mətəu okoteruh noliən təuvir min rəhatəmah, kəni ilah okotəfən nisaiən kəm Uhgın e nian in otuva min makil nətəmimi lan.

Nisiaiən nətəmi asoli

¹³ Kitah nətəmimi rəha İərmənig, kəni kotolkeikei məmə okotisiai nərgin. Tol lanəha, nəkotol nəuia nətəmi asoli min rəfin nətəm nətəmimi kəutəfəri ilah məmə okotərmənig. İətəghati e nətəmi asoli təhmen e kig, iətəm in iətəmi asoli agin, ¹⁴ uə təhmen e rəhan nətəmi asoli min iətəm tətəhli pətīgəm ilah o noliən rəhan uək. İlah okəhuvən motələhu nalpinīən kəm nətəmimi nətəm kəutəhti lou rəhalah, kəni məutəni-vivi nətəm kəutol noliən təuvir. ¹⁵ Nautol lanəha mətəu-inu Uhgın tolkeikei məmə rəhatəmah noliən təuvir min okotəniəhu nəghatiən alməli min rəha nətəmimi min u rəhalah nəhruniən tikə kəni tətəni rah itəmah.[‡] ¹⁶ Itəmah səniəmə slef min rəha təfagə tərəh min, mətəu-inu Uhgın təmitis rəkis itəmah. Tol lanəha, otətəu=pən noliən rəha iətəmi kəti lanəha. Mətəu sotəniən məmə, “Uhgın təmitis rəkis iəu, kəni tol lanəha, iəkəhrun noliən nati nak iətəm iəkolkeikei, nati əpnəpīn in təfagə tərəh.” Kəpə. Itəmah slef min rəha Uhgın, kəni tol lanəha, otətəu=pən noliən min iətəm kotəhruahru. ¹⁷ Otəfən nisaiən iətəm təhruahru kəm nətəmimi rəfin. Otolkeikei nəfaki min, inu nətəmimi min rəha Uhgın, kəni onəkotəgin motisiai Uhgın, kəni otisiai kig.

¹⁸ Itəmah slef min, onəkotəkeikei motol nəuia rəhatəmah nətəmi asoli min, kəni motəfən nisaiən kəm lah. Nəkotol lanəha kəm lah rəfin, nətəm kəutol timətig kəni motəuvir o təmah, mine nətəmi min u kəutol noliən əskasik min kəm təmah. ¹⁹ Nəmə təhro nautol əmə nati əhruahru min əmə, mətəu rəhatəmah nətəmi asoli min kəutol tərəh e təmah kəni nəutətəu tərəh lan. Uhgın otəni-vivi itəmah nəmə nəutos əmə nian iəkis min əha kəutəhuva mautohmis əmə e nikitəmah mətəu-inu nəutəsəl=pən əmə o Uhgın. ²⁰ Mətəu kəsəniən məmə itəmah nətəm nəkotəuvir nəmə nautol noliən tərəh kəti, kəni nətəmi asoli kəutol itəmah ohni, kəni nəsotəiuiən motəgin. Nalpinīən u, in rəhatəmah aru əmə. Mətəu Uhgın otəni-vivi itəmah nəmə nautos nahməiən mətəu-inu nautol nati təuvir əmə, kəni məsotəgimīən. ²¹ Uhgın təmauin e təmah məmə nautol noliən təuvir u, mətəu-inu Kristo təmos nahməiən o təmah. In təmaupən məgətun noliən əhruahru əha məmə itəmah nəkotohtəu=pən əmə nimeī nəhlkin. ²² Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə,

“In təməsolīən təfagə tərəh kəti,

kəni in təməsəniən nəghatiən eiua min nian kəti mine.”

²³ Nian nətəmimi kəmotəghati rah lan, mətəu in təməsəhiən ilah. Nian in təmətəu nahməiən e nipətin, mətəu in təməsəniən məmə in otəlpin nitai nərahīən. Mətəu

^{2:9} Dut 7:6; 14:2; Aes 9:2; Uək 26:18; Efəs 5:8 † ^{2:11} Nanihluə, İanihluə — Afin-to e tiksīnəri.

^{2:11} Kəl 5:17,24 ^{2:12} Mat 5:16 ^{2:13} Tait 3:1 ‡ ^{2:15} E nian rəha Pitə, nətəmimi nəuvein kəmotəməki nətəm kəutəfaki motətu=pən nəghatiən min e lah məmə ilah kəmutol nati pisin pisin min iətəm kəməutatgəhli e lou. ^{2:15} 1Pitə 3:16 ^{2:17} Rom 12:10 ^{2:18} Efəs 6:5

^{2:20} 1Pitə 3:14,17 ^{2:21} Mat 16:24; Jon 13:15 ^{2:22} Aes 53:9; Jon 8:46; 2Kor 5:21; 1Jon 3:5

in tāmēluhu=pən natimnati rəfin e nəhlmi Uhgīn iətəm nian rəfin rəhan nakiliən in təhruahru əmə. ²⁴ Nian Iesu tāmēkul e niği kəmēluau, kəni təmos nalpiniən rəha təfagə tərāh min rəfin rəhatah e niṗətīn. In tāmimis mēmə təfagə tərāh min okohmis e nēmiəgəhiən rəhatah, kəni kitah okotēmiəgəh mēmə okotohtəu=pən suaru rəha nəhruahru. Təmosmiəgəh itah e nahmēiən rəha nīməgim e niṗətīn. ²⁵ Aupən, itəmah nəkotəhmen e sipsip min iətəm kəmotəluei. Mətəu rəueiu, nəmotəuhlin itəmah məhuva o iətəm Tateh Vivi Sipsip, inu iətəm Tateh Vivi nēmiəgəhiən rəhatəmah.

3

Noliən təuvir rəha iərman mine ṗətan u kəmuol marit

¹ Kəni e noliən əhmen əmə rəha nisaiən Iərməniğ, itəmah niṗətan nəkotəkeikei motol nəuia rəhatəmah min nəman mətəu-inu o nati u. Nēmə ilah kəsotəhatətəiən e nəghatiən rəha Uhgīn, kəni rəhatəmah noliən təuvir min əmə okotiuvī=pən rəhalah nətəliğiən o Uhgīn. Noliən təuvir min rəhatəmah kotəhmen, motəpirəkis nēmə nəutəghati kəm lah.

² Nian ilah koteruh mēmə noliən rəhatəmah in təhruahru vivi, kəni kauteruh nisaiən e nēmiəgəhiən rəhatəmah, inu təhmen əmə mēmə otiuvī=pa ilah kəhuva o Uhgīn. ³ Pəh malə-malə rəhatəmah in səniamə rəha niṗətītəmah, təhmen e noliən rəha nəlisiən nəuanutəmi, uə nuvəniən e natimnati kəmol e aiən u kol tətoraip-oraip,* uə nuvəniən e napən vi min. ⁴ Mətəu otol malə-malə e nikitəmah iətəm nəuviriən rəhan ko təsikəiən. Malə-malə u tol lanu, in noliən əpəou əmə, mine noliən mətig nəməlinuiən əha ikin. Noliən əha in noliən keikei kotəuvir e nəhmti Uhgīn. ⁵ Inu noliən rəha niṗətan nəfaki min aupən nətəm kəmotələhu=pən əskasik rəhalah nətəliğiən e Uhgīn. Ilah kəmotol nəuia rəhalah min nəman, kəni noliən əha, kəmautol malə-malə e nīkilah, ⁶ təhmen e Serə iətəm təmol nəuia Epraham, kəni mətəuin lan mēmə in rəhan iətəmi asoli. Kəni itəmah nenəti Serə nēmə itəmah nautol noliən min iətəm kotəhruahru, kəni məsotəginiən.

⁷ Kəni itəmah nəman nətəm nəmotol marit, e noliən əha inəha rəha nisaiən Iərməniğ, nəkotəkeikei motos neinatigəiən o neruh viviən rəhatəmah min niṗətan e nēmiəgəhiən rəhatəmah mətəu-inu, ilah kəsotosiən nəsanəniən təhmen e təmah. Kəni motisiai ilah e rəhatəmah noliən min mətəu-inu ilah min okotos min nati təuvir u, nēmiəgəhiən itulin. Otol lanəha mēmə nati kəti otəsisisigəiən e rəhatəmah nəfakiən.

Nəfaki min rəfin

⁸ Naunun nəghatiən əha. Itəmah rəfin nəkotəkeikei motol noliən min u: otos nətəliğiən kətiəh, otasəkəhruin itəmah min, otolkeikei itəmah min, otol nikitəmah timətig o təmah min, otosiahu rəhatəmah nətəliğiən. ⁹ Nēmə nətəmiimi kautol tərāh e təmah, mətəu nəsotalpiniən niṗətī nərəhiən. Nēmə nətəmiimi kəutəghati rah e təmah, mətəu nəsotalpiniən. Mətəu otəfaki motəni=pən kəm Uhgīn mēmə in otol təuvir kəm lah. Nəkotol lanəha mətəu-inu Uhgīn təmauin e təmah mēmə onəkotol noliən əha, pəh onəkotos nəuviriən rəhan. ¹⁰ Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni mēmə,

“Iətəmiimi iətəm tolkeikei nēmiəgəhiən təuvir,

kəni molkeikei mēmə otətəu təuvir nian rəfin,

in otəkeikei məsəniən nəghatiən tərāh min,

kəni in otəkeikei məsəniən neiuəiən.

¹¹ In otəkeikei məuhlin in, miet rəkis e noliən tərāh min,

kəni mol əmə natimnati min iətəm kotəuvir.

In otəkeikei malkut pik mēmə otatig ilah nətəmiimi rəfin e nəməlinuiən.

¹² In otəkeikei mol lanəha mətəu-inu Iərməniğ tateh vivi nətəm kotəhruahru,

kəni matətəliğ vivi e rəhalah nəfakiən,

mətəu tatol tikimir ilah nətəm kautol təfagə tərāh.”

2:23 Aes 53:7; 1Pitə 3:9

2:24 Aes 53:5-6; Rom 6:11

2:25 Esik 34:5-6; Mat 9:36; Jon 10:14; Hip 13:20-21

3:1 Efəs 5:22

*

3:3 Nati kətəuan kəmol e aiən u kol tətoraip-oraip, uə iəring, uə ring, uə

nəuanati katəlis nəhlmitəmi lan. 3:3 1Tim 2:9 3:6 Jen 18:12 3:7 Efəs 5:25 3:12 Sam 34:12-16

¹³ ?Nəmə nəkotalkut pik o nolien natimnati min iətəm kotəuvir, pəh otol nərəhian kəm təmah? ¹⁴ Mətəu nəmə nipəhriənien nautətəu nahməiən o nolien əhruahru rəhatəmah, kəni nautatig e nəuvirien pəhriən. Sotəginien e nərəhian iətəm nətəmimi kotəhrun nolien kəm təmah, kəni pəh nikitəmah təsəhti pikien. ¹⁵ Mətəu e nikitəmah, otisiai Kristo məmə in İərməniğ. Otəhtul maru e nian rəfin o nuhalpiniən nəghatien rəha iətəmimi pəh iətəm tətətapuəh o təmah məmə təhro nautələhu=pən əskasik rəhatəmah nətəligien e İesu. Mətəu otəghati mətig kəm lah e nisaiən. ¹⁶ Kəni nian rəfin nəkotəkeikei motəhrun e nətəligien rəhatəmah məmə rəhatəmah nolien in təhruahru əmə. Kəni nəmə nətəmimi kotəghati rah e nolien təuvir min rəhatəmah mətəu-inu itəmah rəha Kristo, ilah okotaulis e nəghatien tərəh min rəhalah.

¹⁷ Nian nautol nolien təuvir min, mətəu nautos nahməiən lan, kəni nahməiən u, in nati təuvir nəmə nahməiən u in nətəligien rəha Uhgın. Mətəu nəmə nautol nolien tərəh min, in nati tərəh, nati əpnapin məmə nautos nahməiən lan. ¹⁸ Tol lanəha mətəu-inu, Kristo təmimis o təfagə tərəh min, təmimis nian kətiəh əmə tinəhmen, ko təsimis minien nian kəti. In iətəmi in təhruahru agin, mətəu təmimis o nətəm kəsotəhruahruien məmə otos itəmah muvən kəm Uhgın. Kəmotuhamu in kəni nipətin timis, mətəu Uhgın təmol məmə in təmiəgəh min e nimisien, e nəmiəgəhien kəti rəha negəu e neai. ¹⁹ Kəni e nəmiəgəhien əha, təmuvən məni pətigəm nəghatien rəha Uhgın kəm narmi nətəm kəmoħmis u kəutatig e kaləpus,† ²⁰ ilah u kəmautəhti nəuia Uhgın əpən əpən agin nian Uhgın təmatos rəhan nətəligien əfəməh mətəhtahnin ilah e nian suah u Noa təmatuvlakın negəu. E nian əha rəha nəhu asoli, Uhgın təmosmiəgəh nətəmimi eit əmə nətəm ilah kəməutatig e negəu nian negəu təmuvən=pən e nəhu. ²¹ Kəni nəhu əha, in narmi nolien bəptais iətəm tatosmiəgəh itəmah min rəueiu. Nolien bəptais u, nipətin səniəmə tətəfəl rəkis nəmit e nipəti iətəmimi, mətəu in təhmen məmə nəkotətapuəh o Uhgın məmə in otəfa kəm təmah nəhrunien məmə rəhatah təfagə tərəh min təkikə. Kəni nəsanəniən asoli iətəm Uhgın təmol İesu Kristo təmiəgəh min e nimisien lan, in nəsanəniən iətəm tatosmiəgəh itəmah e nolien bəptais. ²² Kəni İesu Kristo tinuvən rəkis əpəha e negəu e neai, kəni mətətig e nikali Uhgın maru, ikın nisaiən tətətig ikın, mine nəsanəniən, mine nepətien. Kəni Uhgın təmol məmə nagelo min, mine natimnati rəfin iətəm kautos nepətien mine nəsanəniən, ilah rəfin kəutatig ahgəl narməniğien rəha İesu.

4

Suaru rəha nolien nəuia Uhgın

¹ Tol lanəha natimnati min əha, itəmah onəkotəkeikei motos nətəligien rəha Kristo kəni mautəhtul maru o nətəuiən nahməiən e nipətitəmah, mətəu-inu in təmətəu nahməiən asoli e nipətin. Nautol lanəha mətəu-inu nəmə itəmah ninotətəu tərəh e nipətitəmah, nati əpnapin nautol nolien təuvir min, kəni tətəgətun məmə ninotəpəh nolien rəha təfagə tərəh. ² Tol lanəha, nian itəmah nautatig e nəhue niftəni u, nəsohtəu-pəniən suaru rəha nolien natimnati tərəh min iətəm tətətig e rəhatəmah nətəligien, mətəu onəkotohtəu=pən suaru rəha nolien nəuia Uhgın. ³ Nəmotərəkin rəkis nian tepət o nitəu-pəniən nolien min rəha nətəmimi min u kəsotəniən nipəhriənien e Uhgın.

^{3:14} Aes 8:12-13; Mat 5:10; 1Pitə 2:20; 4:14   ^{3:16} 1Pitə 2:12   † ^{3:19} Nətəmimi nətəm kotəhrun vivi Baebol, kəutəni məmə suaru keiu o nəhrunien fes 19 u. Suaru 1: Əpən suah u Noa təmətəni pətigəm nəghatien rəha Uhgın kəm nətəmimi. Nian in təmətəni pətigəm nəghatien təhmen lanu, təhmen əmə məmə ilau İesu kəmətuan. Kəni nəghatien rəha Noa in təhmen əmə e nəghatien rəha İesu. Mətəu nətəmimi e nian əha kəmotəuhlin=pən nəmtahlah e nəghatien rəhan, kəni rəueiu əha ilah kəutəməhli e kaləpus. Suaru 2: Kəmotəu-pəri İesu e niği kəməluau e Fraide. Kəni e Sarere, nian nipətin təmətəməhli əhanəh e nipəg, mətəu narmın rəhan təmuvən meruh nətəmimi min u ilah kəutəməhli e kaləpus u fes 19 tətəni. Kəni məghati kəm lah. In təmuvən məmə təni=pən kəm lah məmə in təmol win e rəhan uək. Mətəu in təməsəgəhaniən e lah məmə okotəuhlin rəhalah nətəligien kəni motəhatətə lan, mətəu ilah kəmotəmkarəpən rəkis.   ^{3:20} Jen 6-7   4:1 Rom 6:2,7

Aupən, itəmah nəmāutit əpnapin nipətan; kəni nətəligiən rəhatəmah təmatuvən o natimnati tərəh min; kəni nəməutapis; kəni nəmāutol lafet rəha nitəuiən nipətan; kəni nəməutəmnim alikol məutapis məutalməli; kəni nəməutəfaki kəm narmin nati min iətəm in noliən tərəh agin. ⁴ Nətəmini min əha kəsotəniən nipəhriənien e Uhgın, narmilah təmiuvig mətəu-inu itəmah nəmotəpəh nitəu-pəniən ilah məhuvən motəmnim e təfagə tərəh rəhalah iətəm təhmen e naruəh asoli iətəm tətəiu. Kəni ilah kəutəni rah pik itəmah ohni.

⁵ Mətəu ilah okotəkeikei motəni pətigəm natimnati min rəfin e nəmiəgəhiən rəhalah kəm Uhgın iətəm in tətəhtul maru məmə otakil məni nəghatiən rəha nalpinien rəha nətəm kəmoħmis, mine nətəm kəutəmiəgəh. ⁶ Tol lanəha, nətəmini min u nətəm kəmoħmis rəkis, ilah kəmotətəu nanusiən təuvir* məmə nati əpnapin kəmoħmis təhmen e nətəmini rəfin, mətəu Uhgın təhrun noliən ilah okotəmiəgəh min e narmin, təhmen lan.

⁷ Kitah kəutəhuva iuəkir e nian rəha naunun natimnati rəfin. Tol lanəha, otol rəhatəmah nətəligiən otərman-ərman məmə nəkotəhrun nəghatiən kəm Uhgın e nəfakiən iətəm təsanən. ⁸ Kəni nati keikei in ilis tapirəkis natimnati rəfin məmə, nəkotolkeikei itəmah min e nikitəmah rəfin mətəu-inu e nian nautol lanəha, kəni nian rəfin, nəutəhtul maru o naluən e noliən tərəh min rəhatəmah. ⁹ Kəni nəkotəkeikei motit itəmah min məhuvən lahuənu min rəhatəmah məmə nəkotəuən itəmah min, kəni motəgətun ikin nətəmini okotəpili ikin. Kəni məsotoliən məmə nikitəmah təsəgiənien ohni.

¹⁰ Uhgın təməfinə nəsanəniən pisin pisin min kəm təmah kətiəh kətiəh. Təuvir məmə nəkotol uək e nəsanəniən min əha məutasiru e təmah min. Kəni otol uək əha e noliən rəha noluək min nətəm kautol uək əhruahru rəha Uhgın nian rəfin. Onəkotəuəri nəuviriən rəhan e suaru pisin pisin min iətəm in tətəfinə. ¹¹ Tol lanu, nəmə Uhgın təməfən kəm iətəmi kəti nəsanəniən rəha nəni pətigəmiən, kəni təuvir məmə in otəni pətigəm təhmen əmə məmə rəhan nəghatiən in rəha Uhgın. Nəmə Uhgın təməfən kəm iətəmi kəti nəsanəniən rəha nasiruiən, kəni təuvir məmə in otasiru e nətəmini e nəsanəniən iətəm Uhgın təməfən məmə, e natimnati rəfin, nətəmini okotəni-vivi Uhgın o nati iətəm Iesu Kristo təmol. Pəh kitah kəutəni pətigəm rəhan nəuviriən mine nəsanəniən əmə lanko matuvən naunun tikə. Əuəh.

Nəfaki min okotos nahməiən e nipətilah

¹² İəu min nəuvein nətəm iəkölkeikei pik itəmah, iəkəhrun məmə rəueiu nərahien əskasik tatələs pikin itəmah təhmen e nigəm, kəni nautətəu nahməiən asoli lan. Mətəu təsəuviriən məmə narmitəmah otiuvig pik o nərahien min əha. Nərahien min əha kəutəhuva o nətəmini tətət, səniəmə itəmah əmə. ¹³ Mətəu təuvir məmə nikitəmah otətagiən əmə mətəu-inu nəutətəu nahməiən təhmen=pən əmə e Kristo. Kəni nəmə nautol lanəha, kəni nikitəmah otəgiən pik agin nian in otol əpu rəhan nəhəgəhəgiən asoli rəha nəuviriən mine nəsanəniən rəhan. ¹⁴ Nəmə nətəmini kəutəni rah itəmah o nərgi Kristo, kəni onəkotətag e nəuviriən pəhriən, mətəu-inu nian kəutəni rah itəmah o Kristo, inu tətəgətun məmə Narmin Rəha Uhgın iətəm təsanən məhəgəhəg mətatig o təmah. ¹⁵ Tərəh məmə itəmah kəti otol noliən rəha nohamuiən itəmi, uə nakləhiən, uə natgəhliən lou, uə təfagə tərəh əkəku kəti təhmen e nəghati pikien. Nəmə in tatos nalpinien mətətəu nahməiən ohni, kəni təhruahru əmə. ¹⁶ Mətəu nəmə itəmah nautos nahməiən mətəu-inu itəmah Kristin min, sotəulisien ohni, mətəu nəkotəkeikei motəni-vivi Uhgın məmə nautos nərgin u Kristin. ¹⁷ Tol lanəha mətəu-inu nian rəha nakiliən nətəmini rəha Uhgın tinətəuəuin. !Kəni nəmə nakiliən əha tinətəuəuin e nətəmini rəha Uhgın, kəni okəmanəhro e nətəmini min u kəutəhti nanusiən təuvir rəha Uhgın!

¹⁸ Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə,

4:3 Efəs 2:2-3   4:5 Uək 10:42   * 4:6 Nəmə təhro nəghatiən u, “Nətəmini min u nətəm kəmoħmis rəkis,” tətəghati e nətəmini nətəm kəmotəhatətə e Kristo, kəni uərisig lan kohmis. Uə nəmə təhro tətəghati e nətəmini nətəm kəmoħmis e nian rəha Noa (eruh-to 3:19).   4:7 1Pitə 1:13; 5:8; Rom 13:11-12   4:8 1Pitə 1:22   4:11 Rom 12:6-8   4:13 Uək 5:41; Jem 1:2; 1Pitə 1:6-7   4:14 1Pitə 2:20

“Nəmə in tiäkis o nətəm kotəhruahru məmə Uhgın otosmiəgəh ilah, kəni otiäkis pik o nətəmimi kotəruru Uhgın mautol təfagə təräh məmə in otosmiəgəh ilah.”

¹⁹ Kəni tol lanəha, nətəmimi nətəm kautətəu nahməiən mətəu-inu in nətəligiən rəha Uhgın, təuvir məmə ilah okotələhu=pən nəmiəgəhiən rəhalah e nəhlmi Uhgın iətəm təmol neai min niftəni mine natimnati rəfin, kəni nian rəfin in tatol rəhan nəghatiən. Kəni təuvir məmə ilah okautəkeikei mautohtəu=pən min əmə suaru rəha nolien təuvir.

5

Nəghatiən tatuvən kəm eldə min mine nətəm aluə

¹ Kəni rəueiu, iəkolkeikei məmə iəkəghati nəuветin kəm təmah eldə min rəha niməfaki. İəu eldə kəti iəkəhmen e təmah, kəni iəu əhruahru iəmeruh nahməiən rəha Kristo, kəni Uhgın otəfa kəm tah rəhan nəuветin nəhagəhagiən asoli rəha nərətien mine nəsanəniən rəhan, iətəm in otol əpu. ² Inu rəhak nəghatiən kəm təmah məmə, otol uək rəha neh vivien nətəmimi rəha Uhgın nətəm kəutatig e nəhlmitəmah, təhmen e iətəmi rəha sipsip iətəm tateh vivi rəhan sipsip min. Kəni otol e nikin agiən mətəu-inu nəkotolkeikei məmə nəkotol. Inu nətəligiən iətəm Uhgın tolkeikei. Mətəu təsəuviriən məmə nəkotol nikitəmah təsəgiən məmə nəkotol. Kəni sotolien mətəu-inu nikitəmah təhti məmə onəkotos pik məni lan. Mətəu otol əmə mətəu-inu nikitəmah tətəgiən məmə onəkotasiru. ³ Kəni təsəuviriən məmə itəmah nəkəhuva motəhmen e iətəmi asoli iətəm tatol təskasik kəm rəhan noluək min, mətəu itəmah onəkotol nolien iətəm in təhruahru məuvir məmə iəfaki min kotəhrun neruhien kəni motohtəu=pən nolien rəhatəmah. ⁴ İətəmi asoli rəha nətəmi kəutəsal vivi o sipsip min otiet pətigəm=pa min, kəni e nian əha, in otəfinə nətəouiən təuvir rəha nisaiən kəm təmah iətəm ko rəhan nəuviriən təsikəien.

⁵ Kəni e nolien kətiəh əmə, itəmah nətəm aluə, otisiai motol nəuia eldə min rəha niməfaki. Kəni itəmah rəfin agin onəkotosiahu rəhatəmah nətəligiən teiuiəu mautisiai itəmah min rəfin. Otol lanəha mətəu-inu Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “Uhgın təsəgiən e nətəm kəutəfəri mətəhtipəsig e lah, mətəu tətəfən rəhan nəuviriən kəm nətəm kautosiahu aru ilah.”

⁶ Kəni tol lanəha, otosiahu aru itəmah motatig əhgəl nəhlmi Uhgın əsanən, məmə in otəfəri itəmah e nian əhruahru rəhan. ⁷ Kəni otos rəfin natimnati min nəutətəlig lan məhuva motələhu=pən kəm Uhgın mətəu-inu, in tolkeikei itəmah mateh vivi itəmah.

⁸ Otair mautəh vivi mətəu-inu rəhatəmah tikimir Setən in təhmen=pən e laion kəti iətəm tətəiu oneuən kəni nikin tətərkərik mətəsal e iətəmimi məmə otun. ⁹ Otəhtul əskasik e nəhatətəiən rəhatəmah nian Setən tətəvu o təmah, mətəu-inu itəmah nəfaki min nəuvein əpəha ikin min rəfin e nəhue niftəni, kautos əmə nahməiən əhmen əmə.

¹⁰ Mətəu uərisig lan nəmotətəu rəkis nahməiən e nian əkuəkir əmə, kəni Uhgın otol nəkotətəu təuvir min e rəhatəmah nəmiəgəhiən, kəni mol nəkotəsanən e rəhatəmah nəhatətəiən, motəhtul əskasik, kəni nati kəti otəsiuvi rəkisiən itəmah. Nəuviriən min rəfin tatsipən əmə o Uhgın, kəni in təmauin e təmah nəkəhuva e Kristo məmə nəkəhuvən e nəhagəhagiən asoli rəha nəuviriən rəhan, mine rəhan nəsanəniən iətəm tətətig itulin.

¹¹ Pəh kotəni pətigəm nəsanəniən rəha narməniğiən rəhan, tatuvən əmə lanko naunun tikə. Əuəh.

Naunun nəghatiən

¹² Sailəs* itimlau min, təmasiru e nauəuə u, kəni iateh məmə in piak təuvir kəti, kəni rəhak nipəhriənien tətətig lan. İətətei nauəuə əkuəkir u kəm təmah məmə iəkəfəri rəhatəmah nətəligiən, kəni iatəni pətigəm məmə natimnati iətəm iəmətəi rəkis, kəutəghati e nəuviriən pəhriən rəha Uhgın. Otəhtul əskasik lan. ¹³ Piatəmah min mine

4:18 Prov 11:31   5:1 Rom 8:17-18; 2Kor 1:5-7; Efəs 3:13; Fıl 1:29   5:2 Jon 21:15-17; Uək 20:28   5:3
2Kor 1:24; Fıl 3:17; Tait 2:7   5:5 Prov 3:34; Efəs 5:21; Jem 4:6   5:6 Mat 23:12; Luk 14:11; Jem 4:10
5:7 Mat 6:25-30   5:8 1Təs 5:6   5:9 Efəs 6:10-18; Jem 4:7   5:9 Efəs 6:11-13; Jem 4:7   * 5:12
Nəghatiən Kris tətəni nərgin u məmə, “Silfanus” iətəm in nərgin əkuəkir u “Sailəs.”   5:12
Uək 12:2,25; 13:13; 15:22,30

nəuvini təmah min e niməfaki u ikinu Rom kəutəni təuvir kəm təmah.[†] Uhgın təmitəpın itəmah min ilah. Kəni nətik u Mak, in min tətəni təuvir kəm təmah. ¹⁴ Otəni təuvir kəm təmah min təhmen məmə itəmah kətiəh əmə e Kristo.

Pəh Uhgın otəfinə rəhan nəməlinuian kəm təmah rəfin u nətəmimi rəha Kristo.

[†] 5:13 Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, “Pətan iətəm tətətig Papilon,” mətəu ni pətın məmə “niməfaki əpəha Rom.” E nian rəha Oltestimin, Papilon in taun asoli kəti iətəm nepətiən mine nəsanəniən rəfin rəha nəhue ni ftəni tətətig lan, kəni nətəmimi ikin kətol tikimir kəm nətəmimi min rəha Uhgın. Kəni təhmen=pən əmə e nian rəha Pitə, Rom tətərməniğ e lahuənu min rəfin mətəməki e nətəm kəutəfaki kəm Uhgın. 5:13 Uək 12:2; 2Tim 4:11

2 Pitə

Nauəuə iətəm tatol keiu lan iətəm Pitə təmätei

Nəghatien əkuəkir rəha nauəuə u 2 Pitə

?Pəh təmätei nauəuə u? Pitə təmätei nauəuə u.

?Təmätei tətuvən kəm pəh? Təmätei tətuvən kəm nətəmimi rəha niməfaki ikin min rəfin.

?Natigien təhro lanu nian təmätei? Pitə təhrun məmə otəsuvəhien timis, kəni molkeikei məmə otəfən rəhan naunun nəghatien kəm niməfaki.

?Təmätei nauəuə u o nak? Tolkeikei məmə otəhgi-pəri kəni mägətun nətəmimi rəha niməfaki məmə nəgətun eiua min okəhuva e nəlugin e lah. Mətəu niməfaki otəkeikei matəhtul əskasik mətītəu=pən əmə nəgətunien iətəm təhruahru. Kəni molkeikei məmə nəhatətəien rəhalah e Iesu otəkeikei muva məskasik, kəni nəhrunien rəhalah e Iesu otəkeikei meviə.

Pitə təməni təuvir kəm lah
(Jut 4-13)

¹ İəu Saimon Pitə, iəu slef mine aposil rəha Iesu Kristo. İətəni təuvir kəm təmäh nətəm nəmotos nəhatətəien iətəm in təuvir təhmen e rəhatimah. Nəmotos nəhatətəien əha e suaru rəha Iesu Kristo iətəm təhruahru. In rəhatah Uhgın mine İosmiəgəh.

² Pəh Uhgın otəfinə rəhan nəuvirien mine nəməlinuian tapirəkis agin kəm təmäh nian rəhatəmäh nəhrunien rəha Uhgın mine Iesu rəhatah İərmənig tətəviə materət.

Uhgın təmauin e lah məmə rəhan min nətəmimi

³ E nəsanəniən rəha Uhgın, təməfa kəm tah natimnati rəfin iətəm okotəkeikei motos məmə kitah kautos nəmiəgəhien, kəni məmə kəutaliuək e suaru əhruahru iətəm Uhgın tolkeikei. Tətəfa e nəhrunien rəhatah ohni. In təmauin e tah e rəhan aru əmə nəsanəniən mine nəuvirien. ⁴ Kəni e nəsanəniən mine nəuvirien rəhan, in təməfa rəhan nəniəskasikien min iətəm iahgin kəni məuvir pik. Təməfa lanəha məmə e nəniəskasikien min əha, nəkotəhrun nuvaien motol kətiah e nolien rəha Uhgın, kəni motəgim rəkis e nərahien rəha nəhue niftəni iətəm təmsipən e nolkeikeien tərəh min e niki nətəmimi.

⁵ Kəni tol lanəha, nəkotəkeikei motalkut pik məmə nolien rəhatəmäh otuva məuvir agin. Rəhatəmäh nəhatətəien əha ikin, kəni nəkotəkeikei motol min nolien min u: otol təuvir kəm nətəmimi, kəni otos nəhrunien, ⁶ oteh vivi rəhatəmäh nətəligien min, kəni otəhtul əskasik e Uhgın nian nərahien tətəva, kəni otəfən rəhatəmäh nəmiəgəhien rəfin kəm Uhgın kəni motol nəuiən, ⁷ kəni otolkeikei nəfaki min, kəni otolkeikei nətəmimi rəfin. ⁸ Təuvir məmə nəkotol nolien min əha, mətəu-inu nian nautol mautol mautol ilah, kəni rəhatəmäh nəhrunien e rəhatah İərmənig Iesu Kristo otəuə e nəuan tərət min e nəmiəgəhien rəhatəmäh. ⁹ Mətəu nəmə iətəmimi kəti təsolien natimnati min əha, kəni in təmalu məmə Uhgın təmafəl rəkis nolien tərəh min rəhan aupən, kəni tətəgətun məmə in təhmen e iətəmi kəti iətəm in təruru nəsal-pəniən isəu, uə nəmə təhro nəhmtin təpis.

¹⁰ Tol lanəha piak min mine nəuvinik min, nəkotəkeikei motalkut əskasik məmə nəkotol nolien min əha, kəni ilah okotəgətun məmə niphəriənien, Uhgın təmitəpin itəmäh, kəni mauin e təmäh məmə rəhan nətəmimi. Mətəu-inu nəmə nəkotol natimnati min əha, kəni ko nəsotəmeien nian kəti, ¹¹ kəni Uhgın nikin otəgətun məmə oterəh e doə o təmäh məmə nəkotəhrun nuvəniən ikin iətəm Iesu Kristo, rəhatah İərmənig mine İosmiəgəh, in otərmənig itulin ikin.

¹² Tol lanəha, nian rəfin iəkəkeikei mətəni=pinə natimnati min u kəm təmäh məmə nikitəmäh otəhti min, nati əpnəpin nəkotəhrun ilah, kəni motəhtul tiəkis e niphəriənien iətəm nəmotos rəkis. ¹³ E nian iətəmiəgəh əhanəh e nəhue niftəni u, niki kəti təhti məmə təhruahru məmə iəkəni pətigəm min natimnati min əha məmə nikitəmäh otəhti min, ¹⁴ mətəu-inu iəkəhrun məmə otəsuvəhien iəkimis, təhmen məmə rəhatah İərmənig

Iesu Kristo təmol əpu əhruahru kəm iəu. ¹⁵ Kəni iəkəkeikei malkut pik rəueiu məmə onəsotaluiən natimnati min u nian oiəkimis rəkis.

¹⁶ Nian iəmotəni pətigəm kəm təmah məmə Iesu Kristo otuva min e nəsanəniən, iəməsəniən namsu min iətəm iətəmi kəti təmol e rəhan əmə nətəligiən, mətəu itimahal iəmleruh əhruahru e nəhmtitimahal məmə rəhan nəsanəniən min nəhagəhagiən in ilis agin. ¹⁷⁻¹⁸ Itimah Iesu əpəha ilis e nitəuət rəha Uhgın nian Uhgın Tatə təməfən nisaiəniən kəm in, kəni mol in nəhagəhagiən tasiə miet e nipətin, kəni təmətəu nəuia Uhgın u Nəhagəhagiən Asoli təməni kəm in məmə, “Inu nətik iətəm iəkəkeikei, niki tagiən pik ohni.” Itimahal min iəmhletəu nəuiən əha təmsipən e negəu e neai.

¹⁹ Natimnati min əha təmol itimah iəkotəhrun vivi məmə nəghatiən rəha iəni min aupən in nipəhriənən. Nəghatiən əha təhmen e lait kəti tətasiə e napinəpuian. Kəni təuvir məmə itəmah min onəkotətəu vivi nəghatiən əha mətəuarus=pən Iesu Kristo otuva min. Kəni Iesu Kristo təhmen e fətukai iətəm tətəri, kəni nian rəhan otuva min lan, təhmen e nəhagəhagiən rəha nianian. Kəni nəhagəhagiən rəhan otasiə e nikitəmah məgətun vivi Uhgın kəm təmah. ²⁰ Kəni nati asoli e natimnati min u, nəkotəkeikei motəhrun məmə nəghatiən rəha iəni min e Nauəuə Rəha Uhgın, səniəmə nətəligiən mine nəghatiən əmə rəhalah, ^{* 21} mətəu-inu nəghatiən rəha iəni min təsisipəniən e nətəligiən rəha nətəmi əmə, mətəu nətəmi kəmotəni pətigəm nəghatiən iətəm təmsipən e Uhgın nian Narmin Rəhan təmek nikilah masiru e lah o nəghatiən.

2

Nəgətun eiua min

¹ Mətəu iəni eiua min əha ikin e niki nətəm Isrel aupən, kəni e nolien kətiəh əmə, nəgətun eiua min okəhuva min e nikitəmah. E nolien oneuən, okotəni pətigəm nəgətuniən eiua min iətəm otərəkin rəhatəmah nəhatətəiən, kəni tapirəkis nati u, ilah okotəuhlin nəmtahlah e rəhalah iətəmi asoli, nati əpnəpin in təmos nəhmti lah. Kəni otəsuvəhiən, Uhgın otərəkin ilah e nalpinian iətəm ilah aru əmə kətiuvi=pa. ² Kəni nətəmi tepət okotohtəu=pən nolien tərəh min rəhalah iətəm tol naulisən. Kəni tol lanəha, nətəmi tepət okotəni rah suaru rəha nipəhriənən. ³ Kəni mətəu-inu ilah kotolkeikei pik məni, kəni okotos rəhatəmah natimnati e nolien ekəu-ekəu e nəuanagei min iətəm kəmotəni əmə e nətəligiən aru əmə rəhalah. Nuvəh agin, Uhgın təməni pətigəm nalpinian rəhalah, kəni otəsuvəhiən in otərəkin ilah.

⁴ Itəmah nəkotəhrun məmə in otol nalpinian əha mətəu-inu nəmoteruh nolien rəhan aupən. Nian nagelo min kəmotol təfagə, Uhgın təsaskəlim əməiən rəhalah nalpinian, mətəu təməraki=pən e lah e nipəg asoli teiuiə agin, ima nətəm kotərəh, kəni təməlis ilah e sen, kəni kətatig e napinəpuian mətəuarus=pa in otələhu nəghatiən o nalpinian rəhalah. ⁵ Kəni Uhgın təməsaskəlim əməiən nalpinian rəha nətəmi aupən nətəm kəmətəhti nəuiən e nian rəha Noa, mətəu təməhamu ilah e naruəh asoli iətəm təmai. Mətəu Noa təmətəni pətigəm nəghatiən rəha nolien iətəm təhruahru e nəhmti Uhgın, kəni Uhgın təməsmiəgəh in, mine rəhan nətəmi səpin. ⁶ Kəni Uhgın təmol nalpinian o nərahian rəha nətəm Sotəm mine Kəmorə, kəni təmuvan taun mil əha e nigəm, kuol nəhmtəhu e lau. Inu tətəgətun nati nak iətəm otol kəm nətəmi min u nətəm kəmətəhti nəuiən. ⁷ Mətəu in təməsmiəgəh iətəmi u Lot. In iətəmi əhruahru e nəhmti Uhgın, kəni niki tətəhmə o nolien tərəh min iətəm tol naulisən rəha nətəmi min əha ikin əha u kəmətəhti nəuia Uhgın. ⁸ Kəni in təmətatig ilah min ilah, kəni nian rəfin in təmeruh nolien tərəh min rəhalah, kəni mətəu nəghatiən tərəh min rəhalah, kəni nian rəfin əmə, niki iətəm təhruahru əmə, təməhmə pik o nolien tərəh min rəhalah.

1:14 Jon 21:18-19; 2Kor 5:1   1:17-18 Mat 17:5; Mak 9:7; Luk 9:35   1:19 Nəh 22:19   * 1:20 Suaru kəti min o nəuhlinian nəghatiən Kris e 1:20 tol lanu: “Kəni nati asoli e natimnati min u, nəkotəkeikei motəhrun məmə iətəmi kəti tikə məmə, in pisin əmə otəni nipəti nəghatiən rəha iəni min iətəm kəmətə e Nauəuə Rəha Uhgın,”   1:21 2Tim 3:16; 1Pitə 1:11-12   2:1 Mat 24:11; Jut 4   2:4 Jut 6   2:5 Jen 6-8; 2Pitə 3:6   2:6 Jen 19:24; Jut 7   2:7 Jen 19:1-16

⁹ Natimnati min əha tətəgətun məmə İərməniğ Uhgın təhrun nosmiəgəhiən nətəmimi nətəm kotəhatətə lan, kəni təhrun nəmki rəkisiən ilah e nərahiən iətəm kəutatig lan. Mətəu nətəmimi nətəm kəsotəhruahruian, Uhgın təhrun naskəlimiən mol nalpiniən kəm lah rəueiu muvən mətəuarus nian in otələhu nəghatiən o nalpiniən rəha nətəmimi. ¹⁰ Uhgın otol nalpiniən kəm nətəm kotərah rəfin, mətəu in otol nalpiniən asoli kəm nətəmimi nətəm kautol natimnati rəha naulisiən iətəm niyətilah tolkeikei məmə okotol, kəni natimnati u kautol ilah tamikmik, kəni nətəmimi min əha kəsotolkeikeiən məmə iətəmimi kəti uə Uhgın otərməniğ e lah.

Nəgətun eiua min əha kəutəfəri məsotəginiən nati kəti, kəni məsotəginiən nəni rahiən natimnati e nəgəu e neai iətəm kəutəmiəgəh u ilah ilis pik. ¹¹ Nati əpnapin nagelo min u ilah kotəsanən kəni nahgilah tepət tapirəkis nətəmimi min əha, mətəu nagelo min kəməsotahien nəgətun eiua min əha,* məsotətu-pəniən nəghatiən kəti e lah e nəhmti İərməniğ Uhgın. ¹² Mətəu nəgətun eiua min əha kəutəni rah natimnati min iətəm ilah kəsotəhruniən. İlah kotəhmen e nati arpin min, iətəm rəhalah nətəligiən tikə, mətəu kautol əmə nati iətəm niyətilah tolkeikei. Nati arpin min əha kəmotair məmə nətəmimi okotaiu o lah motohamu ilah. Kəni Uhgın otərkən min nətəm kotərah min əha təhmen e nətəmimi motarpin kəni motohamu nati rarpin min əha. ¹³ Uhgın otətəou ilah e nərahiən mətəu-inu ilah kəmotol nərahiən kəm nətəmimi.

Kəni nəgətun eiua min əha, nikilah tagiən məmə okotauən mine motəmnim pik, səniəmə lapin əmə mətəu e nərauiə. İlah kotəhmen e napiniən e napən, uə kotəhmen e niməgim iətəm tatol aulis itəmah, mautərkən nərgi niməfaki. Kəhuva motauən itəmah min ilah, mətəu kəuteiuə e təmah, mautol noliən tərəh. ¹⁴ Nian rəfin rəhalah nətəligiən tatuvən o nakləhiən e niyətan u rəhalah nətəligiən timətig əmə. Kəni nian rəfin kautol təfagə tərəh məsotəpəhiən. Kautiuvu kalin rəkis nətəmimi nətəm rəhalah nətəligiən təsəskasikiən kəutəhuvən o noliən tərəh. İlah kəutəgətun aru ilah e noliən rəha nəvərsiən. Uhgın təməni rəkis nalpiniən rəhalah. ¹⁵ İlah kəmotəpəh suaru iətəm təhruahru, kəni motekəu motohtəu=pən suaru rəha Paləm nəti Peor, iətəm təmolkeikei pik nosiən məni e noliən tərəh. ¹⁶ Mətəu togki kəti təməhi o rəhan noliən tərəh min. Kitah kotəhrun məmə togki min kəsotəghatiən, mətəu Uhgın təmol togki rəha Paləm təghati e niki iətəmimi məmə otəniəhu noliən ekəu-ekəu rəha iəni u.

¹⁷ Nəgətun eiua min əha kotəhmen e nəhmti nəhu iətəm təməmir, uə kotəhmen e nəpuə iətəm nimətəgi asoli təməmki rəkis kəni nuhuən tikə lan, mətəu-inu nəgətuniən rəhalah kotərah. Uhgın təmələhu kalin napinəpuian asoli məmə okotatig lan. ¹⁸ İlah kəutəgət əfəri e nəghatiən iətəm niyətin tikə. Kəutəghati e nəghatiən min rəha noliən min iətəm niyəti nətəmimi kotolkeikei, kəni mautiuvu=pa nətəmimi kəhuva e nərahiən iətəm kəməhiet vi əmə lan. ¹⁹ Kəutəni əskasik məmə nətəmimi kotəhrun niyətu-pəniən natimnati iətəm ilah kotolkeikei, lou kəti tikə lan. Mətəu ilah aru slef min rəha nolkeikeiən tərəh min rəhalah, mətəu-inu iətəmi kəti in slef rəha nati nak iətəm tətərməniğ lan. ²⁰ Mətəu nəmə kotəgim rəkis e nərahiən rəha nəhue niyyəni nian kotəhrun İərməniğ mine İosmiəgəh rəhatah İesu Kristo, kəni uərisig lan kohtəlig e noliən rəha təfagə tərəh, məhuva slef rəhan, ilah kotatig e nərahiən iətəm in tərəh tapirəkis in əupən. ²¹ Nəmə ilah kəmotəruuru ağin suaru rəha nol-əhruahruian, kəsi, in nati tərəh nəvetin o lah. Mətəu tərəh pik ağin o lah nəmə ilah kinotəhrun suaru əha rəha nol-əhruahruian, kəni uərisig lan kotəuhlin nəmtəhlah e nəghatiən rəha Uhgın iətəm təməfən kəm lah. ²² Noliən rəhalah kotəhmen e nəghatiən əuhlin mil u keiu, “Kuri kəti təmitəlig muvən maton nati iətəm in təmeuə rəkis lan,” mine “Pikəh iətəm təmaig, kəni mitəlig min muvən mətəig e nəmit.”

2:10 [Jut 7-8,16](#) * 2:11 [Suaru kəti min o nəuhliniən fes u təhmen inu: Nati əpnapin nagelo min u ilah kotəsanən kəni nahgilah tepət tapirəkis nətəmimi min əha, mətəu nagelo min kəməsotahien natimnati ilis pik əha.](#) 2:11 [Jut 9](#) 2:12 [Jut 10](#) 2:15 [Nam 22:7; Jut 11; Nəh 2:14](#) 2:16 [Nam 22:28-35](#) 2:17 [Jut 12-13](#) 2:20 [Mat 12:45](#) 2:21 [Luk 12:47-48](#) 2:22 [Prov 26:11](#)

3

Nian rəha İərmənig

¹ Rəhk-iəli min, inu rəhak nauəuə iətəm tatol keiu lan tatuvnə o təmah. İəmətei ilau pəti məmə nikitəmah otəhti min natimnati min əha, kəni məmə okuəhgi-pəri itəmah muol nətəligiən rəhatəmah təhruahru. ² İəkolkeikei məmə onəkotətəlig min e nəghatiən min iətəm iəni min rəha Uhgın kəmotəni aupən, mine nəghatiən rəha İərmənig İosmiəgəh rəhatah iətəm rəhatəmah aposil min kəmotəni pətigəm kəm təmah.

³ Nati kəti iətəm nəkotaupən motəhrun məmə, e nian Naunun Nian tətuvə iuəkir, nətəmimi nəuvein okəhuva nətəm kəutətəu=pən əmə nati nipətəlah tolkeikei məmə okotol, kəni ilah okotagət əfəri motəni rah nəghatiən rəha Uhgın. ⁴ Okotəni məmə, “? Təhro? ?Təmənə-əskasik rəkis məmə otuva min, mətəu in iə? E nian iətəm tıpətah min kəmoħmīs mətəuarus=pa u rəueiu, natimnati rəfin təsol pīsiniən kəti tatol əmə lanko. Kəni aupən aupən agin, nian Uhgın təmol niftəni mətəuarus=pa rəueiu, natimnati rəfin kautol əmə nati kətiəh.” ⁵ Kəutəni lanəha, mətəu ilah kəsotolkeikeiən məmə okotətəlig e nipəhrənən u məmə Uhgın təməghati, kəni təmol neai mine niftəni e nəghatiən rəhan. Kəni mol niftəni tiet e nəlugi nəhu, kəni mos nəhu mol ikin min rəfin e nəhue niftəni. ⁶ Kəni təmatig mos min nəhu əha mauitarmin mərəkin niftəni aupən ikin lan. ⁷ Kəni nəghatiən əha rəha Uhgın tətəskəlīm neai min niftəni kətuatig rəueiu, kəni ilau okuatig muətəuarus=pa nian in otuvan ilau e nigəm e nian rəha nakiliən mine nalpiniən rəha nətəm kəutəhti nəuia Uhgın.

⁸ Mətəu iəu min nəuvein, sotaluən e nati kətiəh u məmə, e nətəligiən rəha İərmənig Uhgın, nian kətiəh in təhmen e nu uan-tausin, kəni nu uan-tausin in təhmen e nian kətiəh. ⁹ Nətəmimi nəuvein, nīkilah təhti məmə Uhgın təpəou o nol uəhaiən nəniəskasikiən min rəhan, mətəu səniəmə tol lanəha. Rəhan nətəligiən təfəməh o təmah, kəni nīkin təsəgiənən məmə in otəkeikei mol nalpiniən kəm nətəmimi, mətəu tolkeikei məmə nətəmimi rəfin okotəuhlin nəmtəlah e nolien tərəh min rəhalah mohtəlig=pən ohni.

¹⁰ Mətəu Nian Rəha İərmənig otuva təhmen e iətəmimi təmuva məmə otəkləh, otuva e nian iətəmi təruru. E nian əha, kotətəu nərkərikien asoli, kəni neai otikə. Kəni nigəm otus nəhue niftəni mine natimnati min rəfin kəuatig lan, kohkə agin.

¹¹ Kəni mətəu-inu Uhgın otərəkin rəfin agin natimnati min əha e nolien əha, itəmah nəkotəkeikei motətəlig e nolien rəha nəmiəgəhiən rəhatəmah. Nəkotəkeikei motohtəu=pən suaru iətəm nəmiəgəhiən rəhatəmah otəhruahru e nəhmti Uhgın motasim.

¹² Nikitəmah otəkeikei magiən o nian əha iətəm tətuvə, kəni motol natimnati iətəm okotol nian əha otuva uəhai əmə. E nian əha, nigəm otus mərəkin neai, kəni nəriapeiən otol mitigar, mine məuiğ, mine məhau min okotəiəh mohkə. ¹³ Mətəu Uhgın təmənəikis məmə otol neai vi mine niftəni vi, ikin rəha nətəmimi nətəm kotəhruahru e nəhmtin. Kəni kəutəhtəhni nati əha o nəniəskasikiən əha.

¹⁴ Tol lanəha, iəu min nəuvein. Kəni mətəu-inu nəkəutəhtəhni nian əha iətəm tətuvə, otalkut əskasik o nati milahal u məmə, aupən Uhgın otəsehien nəpiniən kəti e nəmiəgəhiən rəhatəmah, kəni uərisig məmə təfəgə tərəh kəti tikə lan, kəni naunun nəkotatig e nəməlinuən itəmah min. ¹⁵ Nəkotəkeikei motos e rəhatəmah nətəligiən nati u məmə, nolien rəha nətəligiən əfəməh rəha İərmənig o tah, tatol məmə in otosmiəgəh nətəmimi nəuvein min. Inu təhmen e nəghatiən iətəm piatah təuvir Pol təmətei kəm təmah e neinatigien iətəm Uhgın təməfən kəm in. ¹⁶ Tətəghati e natimnati min əha e nauəuə min rəfin rəhan. E nauəuə min əha, natimnati nəuvein əha ikin iətəm tiəkis məmə okotəhrun. Kəni nətəmi kotenəu-enəu məsotəhrunien nati, kəni rəhalah nətəligiən tətəliuək-alıuək, ilah kautəuhlin nəghatiən min rəha Pol, e nolien kətiəh əmə iətəm kautəuhlin nəghatiən rəha nauəuə nəuvein min rəha Uhgın. Kəni Uhgın otərəkin ilah ohni.

Naunun nəghatiən

¹⁷ Kəni tol lanəha, iəu min nəuvein. Mətəu-inu nəkotəhrun rəkis nati u, otair məmə nəghatiən alməli rəha nətəmimi nətəm kəutəhti nəuia Uhgın, okəsotiuvi rəkisiən itəmah e ikin rəhatəmah nəhatətəiən təskasik ikin, kəni nəkotəmei e rəhatəmah nəhatətəiən.

¹⁸ Mətəu otol rəhatəmah nəhatətəiən teviə məskasik e nəhruniən rəha lərməniğ mine Iosmiəgəh rəhatah Iesu Kristo, kəni teviə min e nəuviriən iətəm təməfinə kəm təmah. ! Pəh kotəni-vivi in nian rəfin, rəueiu tatuvən matuvən əmə lanko naunun tikə! Əuəh.

1 Jon

Nauæuæ iætəm Jon tæmaupən mætei Nəghatiən ækuækir ræha nauæuæ u 1 Jon

?Pəh tæmætei nauæuæ u? Aposil Jon tæmætei nauæuæ u. In pia Jemis, kəni ilau nəti Səpəti mil. In kəti ræha nətəmi tueləf ræha Iesu. Kəni in iætəmi u iætəm Iesu tolkeikei pik. In tæmætei nauæuæ min u: Nanusiən Təuvir Iætəm Jon Tæmætei, 1 Jon, 2 Jon, 3 Jon, mine Nol Əpuian.

?Tæmætei tatuvən kəm pəh? Tæmætei nauæuæ u tatuvən kəm nətəmimi ræha niməfaki min ikin min rəfin. In tolkeikei məmæ nətəmimi ikin kətiəh kətiəh okotafin, kəni motahli=pən nauæuæ u tatuvən e niməfaki min ikin pisin pisin min.

?Natigian təhro lanu nian tæmætei? Nətəmimi nəuvein kotəni məmæ Iesu Kristo səniəmæ in Nəti Uhgīn pəhriən iætəm tæmuva iætəmimi pəhriən kəti. Kəutəni məmæ narmin ræha Kristo tæmuva e nipəti suah kəha Iesu nian Jon Bəptais tæmol bəptais lan. Kəni narmin ræha Kristo tiet e nipəti Iesu, uərisig timis e nigī kəməluau. Mətəu nəgətuniən əha in neuuəiən. Kəni mautəgətun məmæ nolien tərah in tikə. Ilah nəuvein kotəni məmæ təuvir əmə məmæ nətəmimi okotol əpnarīn əmə nolien tərah mətəu-inu e rəhalah nəgətuniən, nipəti iætəmimi in nati əpnarīn əmə. Nərgi nəgətuniən min əha, kətəni məmæ “Nostisisim.”

?Tæmætei nauæuæ u o nak? Tæmætei nauæuæ u məmæ otəgətun min nəghatiən iætəm təhruahru, kəni məmæ otəni pətigəm neuuə minian ræha nəgətun eiua min. Kəni tæməgətun məmæ nolkeikeiən in nati asoli. Kəni molkeikei məmæ otasiru, kəni mol nəhatətəiən ræha nəfaki min tuva məskasik kəni motəhrun vivi məmæ Uhgīn təmosmiəgəh pəhriən ilah, kəni ilah mautos nəmiəgəhiən itulin.

Nəghatiən Miəgəh

¹ Nəghatiən iætəm in Nəukəti Nəmiəgəhiən* tæmaupən matig e nətuəuiniən nian,† inu, itimah‡ iəmotətəu kəni moteruh e nəhmtitimah əhruahru.§ Iəmotəh, kəni motek e nəhlmitimah əhruahru.* Inu u, in Nəghatiən iætəm in Nəukəti Nəmiəgəhiən iætəm iəutəghati lan, məutəni pətigəm. ² Nəukəti Nəmiəgəhiən əha təmietigəm=pa;† iəmoteruh kəni mautəhtul pətigəm o nəni pətigəmiən,‡ kəni məutəni=pinə kəm təmah məmæ in nəmiəgəhiən itulin, in tæmətətig ilau Tatə Uhgīn kəni təmiet=pa o timah.§ ³ Iəutəni pətigəm kəm təmah natimnati min iætəm iəmotəh kəni motətəu rəkis, məmæ itəmah min onəkəhuva motol kətiəh kitah min itəmah. Okəhuva kətiəh kitah Tatə Uhgīn mine Nətin, Iesu Kristo.* ⁴ Iəutətei natimnati min u məmæ otol nəgəniən e nikitimah təri məriauəh.

Okotaliuek e nəhəgəhəgəniən

⁵ Nəghatiən u inu, itimah iəmotətəu ohni kəni iəutəni=pinə kəm təmah, məmæ Uhgīn in nəhəgəhəgəniən,† kəni napinəpuian tikə agin lan. ⁶ Nəmə kitah kotəni məmæ kinautol kətiəh kitah min, mətəu kitah kəutaliuek əhanəh e napinəpuian,‡ kəni kitah kəuteiua, kəni məsotətiəniən e nipəhriəniən.§ ⁷ Mətəu in tətətig e nəhəgəhəgəniən, kəni nəmə

* 1:1 Jon 14:6 † 1:1 Jon 1:1,3 ‡ 1:1 Nauæuæ u, Aposil Jon in tæmætei. Nati əpnarīn məmæ in tətəni pik “itimah,” mətəu Jon pisin əmə tæmætei. Nian tæmætei nəghatiən u “itimah,” nian nəuvein tətəghati aru əmə lan, kəni nian nəuvein tətəghati aru lan mine aposil min nəuvein. § 1:1 Luk 24:48; Jon 1:14; 19:35; 2Pitə 1:16; 1Jon 4:14 * 1:1 Jon 20:27 † 1:2 Jon 1:1-4; 11:25; 14:6 ‡ 1:2 Jon 15:27 § 1:2 Jon 1:1-4 * 1:3 1Kor 1:9 † 1:5 1Tim 6:16 ‡ 1:6 Jon 3:19-21; 8:12; Efəs 5:8; 1Jon 2:11 § 1:6 1Jon 2:4; 4:20

kotaliuæk e nəhagəhagiən təhmen lan,* kəni kitah kautol kətiəh kitah min, kəni nira Nətin, Iesu, tətəruətuəh e tah o nolien tərəh min rəfin.†‡

⁸ Nəmə kitah kotəni məmə səniəmə kitah nol təfagə tərəh,§ kitah kauteiuə aru əmə e tah min, kəni niphəriənien tikə e tah.* ⁹ Uhgın in iətəm kitah kotəhrun narəriən lan, kəni rəhan nolien in təhruahru əmə.† Tol lanəha, nəmə kitah kotəni=pən nolien tərəh min rəhatah kəm Uhgın,‡ kəni in otafəl itah kəni malu e rəhatah nolien tərəh min, kəni maruətuəh rəkis e nolien tərəh min rəfin rəhatah məmə okotəhruahru e nəhmtin.§ ¹⁰ Mətəu nəmə kitah kotəni məmə kəsotol aginien nolien tərəh, kəni kitah kəutəni məmə Uhgın tateiuə, kəni rəhan nəghatiən təsatig aginien e nəmiəgəhiən rəhatah.*

2

Iesu Kristo in iətəmi rəha nasiruiən e tah

¹ Rəhak min kəlkələh min,* iətətei natimnati min u kəm təmah, mətəniəhu itəmah məmə onəsotolien təfagə tərəh. Mətəu nəmə iətəmi kəti otol təfagə tərəh, rəhatah kəti əha ikın iətəm tətəghati rəhatah lan kəm Tatə Uhgın,† inu Iesu Kristo in Iətəmi Təhruahru. ² In ko, iətəm təmol sakrifais aru e rəhan nəmiəgəhiən o rəhatah nolien tərəh min, kəni o nati u, niəməha otəsol minien Uhgın.‡§ Kəni təməsolien o rəhatah pisin əmə nolien tərəh min, mətəu rəha nətəmi mi min rəfin agin e nəhue niftəni.*

³ Kitah okotəhrun əsas məmə kotəhrun Uhgın† nəmə kitah kautol nəuiən.‡§ ⁴ Iətəmi u tətəni məmə “Iəkəhrun Uhgın,”* mətəu təsolien nəuiən, in ieiua, kəni niphəriənien tikə lan.†‡ ⁵⁻⁶ Mətəu iətəmi u tatol rəhan nəghatiən,§ nolkeikeiən rəha Uhgın təmatig minpi vivi pəhriən e nikin.* Iətəmi u tətəni məmə tətəhtul=pən lan,† otəkeikei mītəu suaru kətiəh əmə iətəm Iesu təmitəu.‡ Nolien u tətəgətun əsas§ məmə kitah kautatig lan.*

Kitah kotəkeikei motol nolkeikeiən kəm tah min

⁷ Nīkik keikei min, iəu iəsətəiən nəghatiən vi kəti kəm təmah məmə onəkotol, kəni mətəu iətətei in əuas† iətəm nəmotos rəkis e nətuəuinien, nian nəmotətəu nanusien

* 1:7 Aes 2:5 † 1:7 Nəmə kəutəhlan vivi e nəhmti Uhgın, okotəni pətigəm əmə təfagə tərəh min kəmautol kəsotəhmenien e nəhmti Uhgın. Mətəu səniəmə təhmen e naruətuəhiən iətəm kətaig e nien o nos rəkisien nətuəkəmiən kəti e niphətəmi. Nira Iesu otəkeikei maruətuəh e tah, məmə in otos rəkis nolien tərəh min rəhatah. (Niphətə nəghatiən u “nira Iesu” tətəni məmə Iesu təmimis təhmen e sakrifais kəti təmol o təfagə tərəh min.) Tol lanəha, kitah kəutəhlan vivi, motəhruahru e nəhmti Uhgın, kəni in təseruhiən nolien tərəh rəhatah, mətəu-inu nira Iesu təmafəl rəkis. ‡ 1:7 Hip 9:14; Nəh 7:14 § 1:8 Jer 2:35; Rom 3:9,19; Jem 3:2 * 1:8 1Jon 2:4 † 1:9 Uhgın tətalu təfagə tərəh min rəha nol təfagə min, mətəu in tatol e nəhruahruien, mətəu-inu nimisien rəha Iesu in təmətəou rəkis nolien tərəh min. Tol lanəha, təhruahru məmə Uhgın otalu nolien tərəh min rəhatah mətafəl rəkis. ‡ 1:9 Sam 32:3-5; 51:2; Prov 28:13 § 1:9 Jer 31:34; Maeka 7:18-20; Hip 10:22 * 1:10 Jon 5:38 * 2:1 1Təs 2:11 † 2:1 Rom 8:34; 1Tim 2:5; Hip 7:25 ‡ 2:2 Rom 3:25; 1Jon 4:10 § 2:2 Iesu in təmol sakrifais aru e nəmiəgəhiən rəhan o rəhatah nolien tərəh min, kəni nati əha, niəməha təsolien minien Uhgın. Iesu in sakrifais, kəni in pris min iətəm təmol sakrifais u. Iesu təsətapuəhiən o Uhgın məmə otəni məmə kitah kəməsotolien nolien tərəh kəti, mətəu təmətapuəh o Uhgın məmə oteruh itah məmə kitah nətəmi mi rəhalah nolien tərəh min kəmotos rəkis nalpinien. Inu nətəligiən min rəfin rəha Uhgın, kəni nati u, in təməhmen. * 2:2 Jon 3:17 † 2:3 1Jon 4:13; 5:2 ‡ 2:3 Nolien nəuiən u, təsolien itah kotəhruahru, mətəu tətəgətun əmə məmə kitah kotəhrun Uhgın. § 2:3 Jon 14:15 * 2:4 Tait 1:16; 1Jon 3:6; 4:7,8 † 2:4 Nətəmi mi nətəm kəutohtəu=pən Nostisisim, kəutəni məmə ilah kəutəhrun vivi Uhgın, mətəu nolien rəhalah təsəhruahruien. Afin-to e Nəghatiən Əkuəkir Rəha Nauəuə u 1 Jon məmə nəkəhrun nətəligiən rəha Nostisisim. ‡ 2:4 1Jon 1:6,8 § 2:5-6 Jon 14:15 * 2:5-6 1Jon 4:12 † 2:5-6 Nian tətəni məmə suah iətəmi kəti tətəhtul=pən e Iesu, niphətin u məmə in tətətig lan məsietien, tatsipən lan, tatos rəfin nəsanəniən rəhan ohni, tətəhgəl lan, tatilpin ilau min. ‡ 2:5-6 Mat 11:29 § 2:5-6 1Jon 2:3 * 2:5-6 Jon 15 † 2:7 Dut 6:5; Lev 19:18

təuvir;‡ nəghatiən əuas u in nəghatiən ninotəhrun rəkis məmə nəkotolkeikei itəmah min. ⁸ Mətəu e neruhien kəti min, nəghatiən u iətəm iətətei tatuvnə o təmah məmə onəkotol, in tətəuhlin məmə nəghatiən vi,§ mətəu-inu kineruh e suaru vi kəti e nəmiəgəhiən rəha Iesu mine rəhatəmah. Mətəu-inu rəueiu, napinəpuian tinətagim,* konu nəhagəhagien pəhriən† tinətasiə rəkis.‡

⁹ Kəni iətəmi u tətəni məmə in tətətig e nəhagəhagien mətəu tətəməki e pian,§ in tətətig əhanəh e napinəpuian.* ¹⁰ Iətəmi u iətəm tolkeikei pian, in tətəhtul e nəhagəhagien,† kəni nati kəti tikə e nikin məmə otəpitətəl lan, morin.‡ ¹¹ Mətəu iətəmi u iətəm tətəməki e pian, in tətətig e napinəpuian,§ kəni mətən e napinəpuian, kəni məruru ikin tatuvən=pən ikin, mətəu-inu napinəpuian tətəuveg nəhmtin.*

¹² Rəhak kəlkələh min, iətətei nauəuə u kəm təmah, mətəu-inu Uhgın təmafəl rəkis nolien tərəh min rəhatəmah e nati u iətəm Iesu təmol.

¹³ Tatə min, iətətei nati u kəm təmah, mətəu-inu itəmah nəkotəhrun in, iətəm təmaupən matig e nətuəuinien.† Nətəm aluə min, iətətei nati u kəm təmah, mətəu-inu itəmah nəmotəhpahu rəkis‡ iətəmi tərəh, Setən.

¹⁴ Kəlkələh min, iətətei nati u kəm təmah, mətəu-inu nəkotəhrun Tatə Uhgın. Tatə min, iətətei nati u kəm təmah, mətəu-inu itəmah nəkotəhrun in, iətəm təmaupən matig e nətuəuinien.§ Nətəm-aluə min, iətətei nati u kəm təmah, mətəu-inu itəmah nəkotəsanən,* kəni nəghatiən rəha Uhgın tətətig e nikitəmah, kəni nəmotol win e iətəmi tərəh, Setən.†

*Sotolkeikei*ən natimnati rəha nəhue niftəni

¹⁵ Sotolkeikeiən nəhue niftəni‡ uə natimnati min rəha nəhue niftəni. Nəmə jətəmi kəti tatolkeikei nəhue niftəni, kəni nolkeikeiən rəha Tatə Uhgın təsatigien e nikin.§ ¹⁶ Mətəu-inu natimnati rəfin u rəha nəhue niftəni, ilah u, kəsotsipəniən o Tatə Uhgın, mətəu kəutsipən e nəhue niftəni əmə. Natimnati rəfin u rəha nəhue niftəni, ilah u, nolkeikei pikiən natimnati rəha nəhuvegin əmə,* kəni nolkeikeiən natimnati iətəm tatiuvirəkis nəhmtitəmi,† mine nəfəriən o rəhalah nautə, mine nepətiən. ¹⁷ Kəni nəhue niftəni u otəpanikə. Kəni nolkeikei pikiən nautə min otəpanikə. Kəni nolkeikei pikiən o nolien min rəha nəhue niftəni iətəm kəutiuvu nətəligien rəha nətəmi otəpanikə.‡ Mətəu iətəmi iətəm tatol nəuia Tatə Uhgın,§ in otətətig itulin.

Tikimir min rəha Kristo kinəhuva rəkis

¹⁸ Kəlkələh min, kinotevig=pən e naunun nian.* Nəmotətəu məmə Tikimir rəha Kristo† otuva.‡ Kəni rəueiu tikimir min rəha Kristo tepət, kinəhuva rəkis.§ Tol lanəha, kitah kotəhrun məmə, kinotevig=pən e naunun nian. ¹⁹ Nətəmi min u, kəmotəpəh rəhatah niməfaki min* mətəu ilah səniəmə rəhatah agin min, aupən agin mətəuarus=pa u rəueiu mine. Nəmə rəhatah agin min, kəməsohietien e tah. Mətəu ilah kəməhiet e tah, kəni tətəgətun məmə ilah səniəmə rəhatah min əhruahru.

‡ 2:7 1Jon 2:24; 3:11,23; 4:21; 2Jon 5,6 § 2:8 Jon 13:34 * 2:8 Rom 13:12 † 2:8 Jon 1:9 ‡ 2:8 Efəs 5:8; 1Təs 5:5 § 2:9 1Jon 3:10,15,16; 4:20,21 * 2:9 1Jon 1:5 † 2:10 1Jon 3:14 ‡ 2:10 Sam 119:165 § 2:11 1Jon 1:6 * 2:11 Jon 11:9; 12:35 † 2:13 Jon 1:1 ‡ 2:13 Jon 16:33 § 2:14 Jon 1:1 * 2:14 Efəs 6:10 † 2:14 1Jon 2:13; Sam 119:9-11; Jon 5:38; Hip 4:12; 1Jon 1:10 ‡ 2:15 Rom 12:2 § 2:15 Jem 4:4 * 2:16 Jen 3:6; Rom 13:14; Efəs 2:3 † 2:16 Prov 27:20 ‡ 2:17 Hip 12:27 § 2:17 Mat 12:50 * 2:18 Rom 13:11 † 2:18 Tikimir rəha Kristo in “antichrist” e Inglis. ‡ 2:18 1Jon 2:22; 4:3; 2Jon 1:7 § 2:18 1Jon 4:1 * 2:19 Uək 20:30

²⁰ Mətəu itəmah ko, İətəmi Əhruahru, in təmaliku=pinə† kəm təmah e Narmin Rəha Uhgın,‡ kəni itəmah rəfin nəkotəhrun nati u. ²¹ İətətei nati u kəm təmah, səniəmə nəkotərru nıpəhrıənıən, mətəu itəmah nınotəhrun rəkis nıpəhrıənıən, kəni motəhrun məmə nıpəhrıənıən təsəuəiən e neiuəiən. § ²² ?Pəh u in ieiua? İətəmimi u iətəm tətəni məmə İesu səniəmə in Kristo iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa. İətəmimi u inu, tikimir rəha Kristo. In təsəniən nıpəhrıənıən e Tatə Uhgın mine Nətın.* ²³ İətəmi təsəniən nıpəhrıənıən e Nətın təruru nosiən Tatə. İətəmi tətəni nıpəhrıənıən e Nətın, in tatos min Tatə Uhgın.†

²⁴ Otaskəlım tiəkis mautol nati nak nəmotətəu e nətuəuinıən, nian nəmotətəu nanusiən təuvır. Nəmə nautol, kəni itəmah onəkotəhtul=pən e Nətın, mine Tatə Uhgın.‡ ²⁵ Kəni nati u inu, nəmiəgəhiən itulın, in təməni əskasık məmə otəfa kəm tah.

²⁶ İətətei nəghatiən min u kəm təmah mətəni pətıgəm nətəmimi min u nətəm okotiuvı rəkis itəmah. § ²⁷ Mətəu Narmin Rəha Uhgın iətəm nəmotos e Kristo,* in tətətig əhanəh e nikitəmah. ?Tol lanəha, pəh min təhrun nəgətunıən nati vi kəti kəm təmah? Narmin Rəha Uhgın tətəgətun natimnati rəfin kəm təmah,† kəni nəgətunıən əha rəhan, in nıpəhrıənıən, səniəmə neiuəiən. Tol lanəha, otəhtul=pən əskasık e Kristo,‡ təhmen=pən əmə məmə Narmin rəhan təməgətun itəmah məmə nəkotol.

²⁸ Kəni rəueiu əha, kəlkələh min, otəhtul=pən lan, məmə nian in otuva§ kəni kitah kəsotəginıən məsotaulisiən e nəhmtın* e rəhan nuvaiən.

²⁹ Nəmə nəkotəhrun məmə in təhruahru,† onəkotəhrun əsas məmə nətəmimi rəfin nətəm kautol noliən əhruahru, ilah u, nenətın min.‡

3

Kitah u nenəti Uhgın min

¹ !Oteh-to! !Nolkeikeiən asoli ağın Tatə Uhgın təmolkeikei itah lan,* məmə tətəuin e tah məmə nenətın min!† Kəni nıpəhrıənıən məmə kitah əha. Nətəmimi rəha nəhue niftəni kəsotəhrunıən məmə kitah nenətın min,‡ mətəu-inu ilah kotərru Uhgın. § ² Nıkkik min, kitah nenəti Uhgın min u rəueiu. Kitah kəsotəhrunıən məmə okotəhro lanu motol pisin nian Kristo otitəlig=pa. Mətəu kitah kotəhrun məmə nian otitəlig=pa,* kitah okotəhmen lan,† mətəu-inu e nian əha, okoteruh əhruahru məmə in tol lanəha.‡ ³ Kəni iətəmimi iətəm tatuhıın məmə otəhmen e Kristo, in otəkeikei mol nəmiəgəhiən rəhan təhlan məuvır§ aru noliən min rəhan,* mətəu-inu Kristo in min in təhruahru vivi ağın.

⁴ İətəmimi iətəm tatol noliən tərəh, in tətətgəhli min lou rəha Uhgın, mətəu-inu nəghatiən u noliən tərəh, nıpətın u, natgəhliən lou rəha Uhgın. ⁵ Kəni itəmah nəkotəhrun məmə Kristo təmuva məmə otos rəkis rəhatəmah noliən tərəh min,† kəni noliən tərəh tikə lan.‡ ⁶ Tol lanəha, nəmə kitah kəutəhtul=pən lan, tol=pən ko

† 2:20 Nətəm İsrəl kəutaliku=pən e rəhn-kapə pris min e oiel, mautol kəni tətəgətun məmə ilah u, səniəmə nətəmimi əpnəpın əmə, mətəu ilah u, nətəmimi rəha Uhgın əmə, nətəm in təmitəpın o noliən uək u. Kəni e noliən əhmen əmə, İesu in tətəfa Narmin Rəha Uhgın kəm nətəmimi min əha nətəm kəutəni nıpəhrıənıən lan, mətəgətun məmə Kristo təmitəpın ilah məmə rəhan əmə. Nətəmimi min u nətəm kautos nalıkuıən e Narmin Rəha Uhgın, in təhmen e nəmtətıən kəti məmə ilah u, rəhan min nətəmimi. Tətəliku=pən e Narmin Rəha Uhgın e lah məmə ilah kotəhmen o noliən uək rəhan. ‡ 2:20 1Jon 2:27; 2Kor 1:21-22 § 2:21 2Pitə 1:12 * 2:22 1Jon 4:3; 2Jon 1:7 † 2:23 Jon 8:19; 14:7; 1Jon 4:15; 5:1; 2Jon 1:9 ‡ 2:24 Jon 14:23; 15:4; 1Jon 1:3; 2Jon 9 § 2:26 1Jon 3:7 * 2:27 1Jon 2:20 † 2:27 1Kor 2:12 ‡ 2:27 Jon 15:4 § 2:28 1Jon 3:2; Kol 3:4 * 2:28 Efəs 3:12 † 2:29 1Jon 3:7 ‡ 2:29 Jon 1:13 * 3:1 Jon 3:16 † 3:1 Jon 1:12 ‡ 3:1 Jon 15:21; 16:2,3 § 3:1 Jon 15:21; 16:2,3 * 3:2 Kol 3:4; 1Jon 2:28 † 3:2 Rom 8:29; 2Pitə 1:4 ‡ 3:2 Jon 17:24; 2Kor 3:18 § 3:3 Təhlan məuvır, nıpətın u, tətəfəl rəkis. * 3:3 2Kor 7:1; 1Jon 1:7; 2Pitə 3:13,14 † 3:5 1Jon 3:8 ‡ 3:5 2Kor 5:21

kəsotəkeikeiən e noliən tərəh min. Mətəu nətəmimi min u nətəm kautəkeikei e noliən tərəh min, tol=pən kotəruru aġin in, məsoteruhiən in. §

⁷ Kəlkələh min, sotoliən iətəmi kəti teiuə e təmah e nati u. Iətəmi tatol nati əhruahru, nīpətīn u məmə in iətəmi əhruahru təhmen e Kristo məmə in iətəmi əhruahru. ⁸ Mətəu iətəmimi iətəm tatakeikei əhanəh e noliən tərəh min, tətəgətun məmə in rəha Setən, u iətəm təmatol noliən tərəh e nətəuiniən mətəuarus=pa u rəueiu mine.* Mətəu Nəti Uhgīn təmuva o nərəkiniən uək min əha rəha Setən. † ⁹ Nətəmimi min u nətəm kəmotair vi min məhuva nenəti Uhgīn min, ‡ ilah ko kəsotəkeikeiən e noliən tərəh, § mətəu-inu ilah kautos nian mitə rəha Uhgīn. Kəni o nati u, ko ilah kəsotəkeikeiən e noliən tərəh, mətəu-inu ilah nenəti Uhgīn min.* ¹⁰ Tol mə, kotəhrun nənīən məmə pəh min u nenəti Uhgīn, † kəni pəh min u nenəti Setən. ‡ Iətəmimi u iətəm təsol əhruahruən, kəni in məsolkeikeiən pian kəti, § in səniəmə nəti Uhgīn kəti.

Kitah kotəkeikei motolkeikei itah min

¹¹ Nəghatiən u inu, nəmotətəu e nətəuiniən e nanusiən təuvir,* məmə kitah okotəkeikei motolkeikei itah min. † ¹² Sotoliən nītai Ken, iətəm in iətəmimi rəha Setən kəni təhuamu pian. ‡ ?Kəni təmohamu pian o nak? Təmohamu mətəu-inu rəhan noliən min tərəh, konu rəha pian, noliən min in təhruahru. § ¹³ Piak min, narmitəmah təsiuvig pikiən nəmə nətəmimi rəha nəhue niftəni u kəutəməki e təmah.* ¹⁴ Nəmə kitah kotolkeikei piatah min, tətəgətun məmə kitah kinotapirəkis rəkis nīmisīən, minotəvig=pən e nəmiəgəhiən. † Mətəu iətəmi u nolkeikeiən tikə lan, in tətətig əhanəh e nīmisīən. ‡ ¹⁵ Iətəmimi u iətəm tətəməki e pian § in təhmen e iətəm tətəhuamu iətəmi,* kəni itəmah nəkotəhrun məmə iətəm tətəhuamu itəmi, in təsosīən nəmiəgəhiən itulīn. †

¹⁶ Kitah kotəhrun vivi məmə nolkeikeiən in tol lanu, mətəu-inu Iesu təməfa rəhan nəmiəgəhiən o tah. ‡ Kəni təhmen əmə lanəha, təuvir məmə kitah min kotəfən nəmiəgəhiən rəhatah o piatah min. § ¹⁷ ?Nəmə iətəmi kəti rəhan natimnati tepət kəni pian kəti rəhan nati kəti tikə, mətəu in təsolkeikeiən məmə təhrun e pian,* məsolīən nati aġin lan, nolkeikeiən rəha Uhgīn otəhro lanu matig e iətəmi u? † ¹⁸ Nenətik min, pəh kitah kəsotəniən nolkeikeiən e nohlitah əmə, mətəu okotol əpu nolkeikeiən pəhriən e noliən min rəhatah. ‡ ¹⁹ Noliən min rəhatah kautəgətun məmə kitah nətəmimi rəha nīpəhriənīən, kəni tol lanəha, nian okotəhtul e nəhmti Uhgīn, kəni kəsotəgīniən. ²⁰ Kəni nati əpnapīn nəmə kotətəu=pən e nikitah məmə okotos nalpīniən o natimnati nəuvein, mətəu Uhgīn in ilis tapirəkis nikitah, kəni in təhrun natimnati rəfin, kəni otəni məmə kitah kotəhruahru uə kəpə.

²¹ Piak min, nəmə kotətəu=pən e nikitah məmə okəsotosiən nalpīniən, kitah okəsotəgīniən e nəhmti Uhgīn, § ²² kəni motos natimnati rəfin ohni iətəm kəutətapuəh=pən ohni,* mətəu inu kitah kautol nəuiən † kəni mautol noliən iətəm in tolkeikei. ‡ ²³ Konu nəghatiən u rəhan tətəni məmə kotəkeikei motəhatətə e Nətin, § Iesu Kristo,* kəni motolkeikei itah min, təhmen məmə inu in təməni kəm tah. † ²⁴ Nətəmimi min u nətəm

§ 3:6 1Jon 3:9; 2:4; 5:18; 3Jon 1:11 * 3:8 Jon 8:44 † 3:8 Hip 2:14 ‡ 3:9 Jon 1:13 § 3:9 1Jon 5:18 * 3:9 Nīkiti nati tateviə mətəuə e nəuan. E suaru əhmen əmə, Uhgīn tatələhu=pən rəhan nian mitə e iətəmi kəti, kəni in tateviə təhmen e nīkiti nati iətəm kəmərfei e nəmiəgəhiən rəha iətəmimi u, kəni mətəuə e nəuan e noliən min rəha Uhgīn. Tol lanəha, nətəmimi min u nətəm kəmotair vi min motuva nenəti Uhgīn min, ilah kəsotəkeikeiən e noliən tərəh. † 3:10 1Jon 3:1,2; Jon 1:12 ‡ 3:10 1Jon 3:8 § 3:10 1Jon 2:9; 4:8 * 3:11 1Jon 2:7 † 3:11 Jon 13:34-35; 15:12; 1Jon 4:7,11,21; 2Jon 1:5 ‡ 3:12 Jen 4:8 § 3:12 Prov 29:10 * 3:13 Jon 15:18,19; 17:14 † 3:14 Jon 5:24 ‡ 3:14 1Jon 2:9 § 3:15 1Jon 2:9 * 3:15 Mat 5:21,22; Jon 8:44 † 3:15 Kəl 5:20,21 ‡ 3:16 Jon 10:11 § 3:16 Jon 15:13; 1Təs 2:8 * 3:17 Dut 15:7,8; Jem 2:15,16 † 3:17 1Jon 4:20 ‡ 3:18 Esik 33:31; Rom 12:9 § 3:21 Efəs 3:12; 1Jon 5:14 * 3:22 Mat 7:7 † 3:22 Jon 14:15 ‡ 3:22 Hip 13:21 § 3:23 Jon 6:29 * 3:23 Jon 1:12; 3:18; 20:31 † 3:23 Jon 13:34

kautol nœuian,[‡] ilah kautæhtul=pæn vivi lan,[§] kœni in tœtæhtul=pæn vivi e lah. Kœni kitah kotæhrun mœmœ in tœtatig e nikitah, mœtœu-inu Narmin Rœha Uhgîn iœtœm in tœmœfa, in tœtœgœtun kœm tah.*

4

Onækakil meruh mœtig narmin min

¹ Nîkik min, nœmœ iœtœmimi kœti tœtœni mœmœ Narmin rœha Uhgîn tœtatig lan, matol in tœtœni pœtigœm rœhan nœghatiœn, kœni tœuvîr pik mœmœ onœkoteruh vivi motakil mœtig mœmœ narmin œha tœtatig lan, in rœha Uhgîn pœhriœn, uœ sœniœmœ rœha Uhgîn.* Kitah okotœkeikei moteh vivi mœtœu-inu iœni eiue min tepœt kinohiet rœkis mœutœghati e nœhue niftœni.[†] ² Tol lanœha, itœmah onœkotæhrun vivi mœmœ in Narmin Rœha Uhgîn iœtœm tœtatig e iœtœmimi kœti, inu, Narmin iœtœm tœtœni pœtigœm mœmœ Iesu in Kristo iœtœm Uhgîn tœmœni mœmœ otahli=pa, kœni in tœmuva e nipœtin,[‡] narmin œha in Narmin œhruahru rœha Uhgîn.^{§*} ³ Mœtœu iœtœmimi kœti iœtœm tœsœni pœtigœmiœn mœmœ Iesu in Kristo iœtœm Uhgîn tœmœni mœmœ otahli=pa, narmin rœha iœtœmimi œha, sœniœmœ rœha Uhgîn. Inœha, in narmin rœha tikimir rœha Kristo,^{†‡} iœtœm nœmotœtœu rœkis mœmœ in otœpanuva, kœni rœueiu tinœtatig rœkis e nœhue niftœni.[§]

⁴ Kœlkœlœh min, itœmah nœtœmimi rœha Uhgîn min, kœni nœmotœhgi rœkis iœni eiue min œha,* mœtœu-inu Narmin iœtœm tœtatig e nikitœmah in tapirœkis narmin iœtœm tœtatig e nœhue niftœni u.[†] ⁵ Ilah nœtœmimi rœha nœhue niftœni u,[‡] tol lanœha, nœghatiœn min rœhalah kœutœni, ilah rœha nœhue niftœni œmœ, kœni nœtœm kœutœtœlig e lah, ilah min nœtœmi rœha nœhue niftœni u. ⁶ Mœtœu itœmah rœha Uhgîn. Tol lanœha, nœtœmimi nœtœm kotæhrun Uhgîn, ilah kotœtœlig e timah. Mœtœu nœtœmimi nœtœm ilah sœniœmœ rœha Uhgîn, ilah kœsotœtœligiœn e tœmah.[§] Kœni tol lanœha rœueiu, kitah okotæhrun œhruahru nœtœmimi nœtœm Narmin rœha nipœhriœniœn tœtatig e lah,* mine nœtœmimi nœtœm narmin rœha neiœniœn tœtatig e lah.[†]

Nolkeikeiœn rœha Uhgîn mine rœhatah

⁷ Nîkik min, pœh kitah kotœkeikei mautolkeikei itah min,[‡] mœtœu-inu nolkeikeiœn in tatsipœn e Uhgîn, kœni iœtœm tatol nolkeikeiœn, in tœmair vi min muva nati Uhgîn kœti,[§] kœni tæhrun Uhgîn.* ⁸ Mœtœu iœtœmi u rœhan nolkeikeiœn tikœ, in tœruru Uhgîn, mœtœu-inu Uhgîn in nœukœti nolkeikeiœn. ⁹ Uhgîn tœmol œpu rœhan nolkeikeiœn kœm tah lanu, mœmœ in tœmahli=pa Nœtin nœuan kœtiœh œmœ,[†] tuva e nœhue niftœni, mœmœ kitah okotos nœmiœgœhiœn ohni.[‡] ¹⁰ Nati u in nolkeikeiœn pœhriœn, sœniœmœ kitah kœmotolkeikei Uhgîn, mœtœu in tœmolkeikei itah.[§] Uhgîn tœmahli=pa Nœtin tuva, kœni in tœmol sakrifais aru e rœhan nœmiœgœhiœn o rœhatah nolœn tœrah min, mœmœ niœmœha otœsol miniœn Uhgîn.*

¹¹ Piak min, Uhgîn tœmolkeikei pik itah lanu,[†] kœni tol lanu lan, kitah min okotœkeikei motol min nolkeikeiœn œha kœm tah min.[‡] ¹² Iœtœmi kœti tœsehœn Uhgîn nian kœti mine.[§] Mœtœu nœmœ kitah kœtolkeikei itah min, kœni Uhgîn tatig e nikitah, kœni nolkeikeiœn rœhan tœmatig minpi vivi pœhriœn e nikitah.*

‡ 3:24 1Jon 2:3 § 3:24 1Jon 2:6; 4:15 * 3:24 1Jon 4:13 * 4:1 Jer 29:8 † 4:1 Mat 7:15; 1Jon 2:18 ‡ 4:2 Jon 1:14; 1Jon 2:23 § 4:2 Jon tœmœni tol lanu mœtœu-inu nœtœmimi nœtœm kœmœutohtœu=pæn Nostisisim, nœgœtuniœn rœhalah tœtœni mœmœ Iesu, nipœtin pœhriœn tikœ, mœtœu in narmin œmœ, kœni in tœmos narmi iœtœmi kœti. Mœtœu nipœhriœniœn, nipœtin œha ikîn. Nipœhriœniœn, Iesu Kristo in iœtœmimi pœhriœn, kœni in min Uhgîn pœhriœn. * 4:2 1Kor 12:3 † 4:3 1Jon 2:22; 2Jon 1:7 ‡ 4:3 EIngliſ, kœtœni mœmœ “antichrist,” kœni nipœtin u mœmœ in tikimir rœha Kristo. § 4:3 1Jon 2:18 * 4:4 Jon 16:33 † 4:4 2King 6:16; Rom 8:31 ‡ 4:5 Jon 15:19; 17:14,16 § 4:6 Jon 8:47 * 4:6 Jon 14:17 † 4:6 Mak 13:5 ‡ 4:7 1Jon 3:11 § 4:7 Jon 1:15 * 4:7 1Jon 2:4 † 4:9 Jon 1:18 ‡ 4:9 Jon 3:16,17; 1Jon 5:11 § 4:10 Rom 5:8,10 * 4:10 Rom 3:25 † 4:11 Jon 3:16 ‡ 4:11 Jon 15:12; 1Jon 3:11 § 4:12 Jon 1:18 * 4:12 1Jon 4:17; 2:5

¹³ Kitah kotährun† mēmā kitah kotatig lan, kəni in tətatig e tah, mətəu-inu tinəfa rəkis rəhan Narmin kəm tah.‡ ¹⁴ Kəni itimah iəmoteruh rəkis mətəni pətigəm§ mēmā Tatə Uhgın in təmahlī=pa Nətın mēmā in Iosmiəgəh rəha nəhue niftəni.* ¹⁵ Iətəmi iətəm tətəni pətigəm mēmā Iesu in Nəti Uhgın, kəni Uhgın tətatig lan, kəni in min tətatig=pən e Uhgın.† ¹⁶ Kəni tol lanəha, kitah kotährun nolkeikeiən rəha Uhgın o tah, kəni mətətarəriə lan.

Uhgın in nolkeikeiən.‡ Iətəmi tətatig e nolkeikeiən, tətatig=pən e Uhgın, kəni Uhgın min tətatig lan.§ ¹⁷ Nian kəutətig lanəha e Uhgın, kəni nolkeikeiən rəhan təmatig minpi vivi pəhriən e nikitah,* mēmā kitah kəsotəginian† e nian Uhgın otakil itəmi, mətəu-inu e nəhue niftəni u rəhatah noliən təhmen e Kristo. ¹⁸ Iətəmi u tərīauəh e nolkeikeiən, ko təsəginian e Uhgın. Mətəu-inu nolkeikeiən pəhriən u, iətəm tinatəuə rəkis e nikitah, tətəhgi rəkis nəginian.‡ Nətəligiən rəha nosiən nalpiniən tatol itah kəutəgin, kəni nati u tətəgətun mēmā rəhan nolkeikeiən pəhriən təsəuə əhanəhiən e nikitah.

¹⁹ Kitah kətolkeikei itah min mine Uhgın mətəu-inu Uhgın təmaupən molkeikei itah. ²⁰ Mətəu nəmə iətəmi kəti təni mēmā, “Iəu iəkəolkeikei Uhgın,” mətəu tətəmāki əhanəh e pian u tətəhatətə min e Kristo,§ in ieiua,* mətəu-inu iətəmi təsəolkeikeiən pian u in tateh e nəhmtin,† ko təsəolkeikeiən Uhgın, iətəm in təsəhiən.‡§ ²¹ Kəni in təməfa rəhan nəghatiən kəm tah mēmā: iətəmi pəh tolkeikei Uhgın in otəkeikei molkeikei min pian.*

5

Kitah kautol win mətəu-inu kitah kəutəhatətə e Iesu

¹ Iətəmi iətəm tətəhatətə* e Iesu mēmā in Kristo iətəm Uhgın təmāni mēmā otahlī=pa, iətəmi inu, in nətī Uhgın,† kəni iətəmi iətəm in tolkeikei Tatə Uhgın, in tolkeikei min nenətın min.‡ ² Kəni nəmə kətolkeikei Uhgın kəni mautol nəuiən,§ konu kitah kotährun mēmā kətolkeikei min nenətın min.* ³ Mətəu-inu nəmə kətolkeikei Uhgın, nīpətın u mēmā, okotol nəuiən.† Kəni rəhan nəghatiən otəhmen e katipə iətəm təhvevig əmə.‡ ⁴ Nətəmi min u ilah nenətī Uhgın min,§ ilah kautol win e noliən min rəha nəhue niftəni. Konu nəhatətəiən rəhatah in tətəfa nəsanəniən o noliən win e noliən min rəha nəhue niftəni. ⁵ ?Pəh min u ilah kəutəhtul əskasik motol win e noliən min rəha nəhue niftəni u? Ilah əmə əha, nətəm kəutəhatətə mēmā Iesu in Nətī Uhgın.

Iəruəsan kisil kəhlol əpu Iesu Kristo kəm tah

⁶ Iesu Kristo, in iətəmi u iətəm təmuva, kəni nəhu mine niran* kətuol əpu in kəm tah mēmā in Nətī Uhgın. Səniəmā nəhu əmə iətəm tatol əpu in, mətəu nəhu mine niran. Narmin Rəha Uhgın in tətəruəsan nəghatiən mil u rəha nəhu mine nira, mətəni pətigəm, kəni rəhan nəghatiən in nīpəhriənian mətəu-inu Narmin Rəha Uhgın in nīpəhriənian. ⁷ Kəni nuhapuminiən kisil kəhləruəsan ilahal min.† ⁸ Ilahal u, Narmin Rəha Uhgın, mine nəhu, mine nira. Kəni ilahal u, kəhlegəhan lan mahlol əpu nəghatiən rəhalahal min. ⁹ Nian min, kitah kautətəu nəghatiən min iətəm nətəmi kəutəni pətigəm, mətəhatətə e lah.‡ Mətəu nian Uhgın tətəni pətigəm nati kəti, in iahgin tapirəkis, kəni

† 4:13 1Jon 2:3 ‡ 4:13 1Jon 3:24 § 4:14 Jon 15:27 * 4:14 Luk 2:11; Jon 3:17 † 4:15 1Jon 3:24 ‡ 4:16 1Jon 4:8 § 4:16 1Jon 3:24 * 4:17 1Jon 4:12; 2:5 † 4:17 Efəs 3:12 ‡ 4:18 Rom 8:15 § 4:20 1Jon 2:9 * 4:20 1Jon 1:6; 2:4 † 4:20 1Jon 3:17 ‡ 4:20 Rəhatah noliən tətəgətun əhruahru nati nak tətətig e nikitah. Nəmə iətəmi kəti in tolkeikei pik Uhgın, nolkeikeiən rəha Uhgın tatig e nikin, kəni ko in otolkeikei min nətəmi, kəni in otol noliən təuvir min əmə kəm lah. Mətəu nəmə kitah kəsətolkeikeiən Uhgın, kəni ko kitah kəsətolkeikeiən minian nətəmi. Kəni nəmə kitah kəsətolkeikeiən nətəmi, tətəgətun mēmā kəsətolkeikeiən Uhgın § 4:20 1Jon 4:12; Jon 1:18 * 4:21 1Jon 2:7,9 * 5:1 Jon 3:15 † 5:1 Jon 1:13; 1Jon 2:22; 1Jon 2:23 ‡ 5:1 1Jon 2:23 § 5:2 1Jon 2:3 * 5:2 1Jon 3:14 † 5:3 Jon 14:15 ‡ 5:3 Mat 11:30 § 5:4 Jon 1:13 * 5:6 Jon 19:34,35 † 5:7 Jon 14:17 ‡ 5:9 Jon 5:33,34

kitah okotəhrun nəhatətə təhmīn mīn e rəhan nəghatīən, mətəu-inu in Uhgīn, § kəni in tətəhtul pətīgəm o Nətīn.

¹⁰ Iətəmimi iətəm tətəhatətə e Nətī Uhgīn, in tətəni nīpəhriənīən e nīkin o nəghatīən u rəha Uhgīn. Mətəu iətəmimi iətəm təsəhatətəiən e nəghatīən u rəha Uhgīn, təhmen əmə məmə in tətəni məmə Uhgīn in ieiua əmə, * mətəu-inu Uhgīn tətəhtul pətīgəm o Nətīn, mənī pətīgəm Nətīn kəm in, mətəu in təsənīən nīpəhriənīən lan. ¹¹ Konu nəghatīən iətəm Uhgīn təmənī pətīgəm o Nətīn, in tol lanu. Uhgīn təməfən nəmiəghīən itulīn † kəm tah, konu nəmiəghīən u, katos o Nətīn. ‡ ¹² Iətəm tatos Nətī Uhgīn, in tatos nəmiəghīən. Mətəu iətəm təsosīən Nətī Uhgīn, in təsosīən nəmiəghīən. §

Naunun nəghatīən

¹³ Iətətēi nəghatīən mīn u kəm təmāh nətəm nəutəhatətə e Nətī Uhgīn, məmə onəkotəhrun məmə itəmāh nəkotos nəmiəghīən itulīn. * ¹⁴ Pəh kəsotəginīən, † mətəu kotəskasīk o nətapuəhīən o nati kəti e nəhmtī Uhgīn. Nīan okotətapuəh o nati kəti kəm in iətəm təuvir e rəhan nətəlīgīən, kəni kitah kotəhrun vīvi məmə in otətəu rəhatah nəfakīən. ‡ ¹⁵ Kəni nəmə kotəhrun məmə in otətəu itah, kəni nati nak okoteasīə=pən ohni, kəni kinotəhrun rəkīs məmə okotos. §

¹⁶ Nəmə kotēh piatah kəti tatol nolīən tərāh, mətəu sənīəmə nolīən tərāh iətəm təhrun nīti-pənīən e nīmīsīən, ik onəkəfakī ohni, kəni Uhgīn otəfən nəmiəghīən kəm iətəmi u. * Mətəu nolīən tərāh kəti əha ikīn iətəm tatīti=pən iətəmi e nīmīsīən, † kəni iəu iəsənīən məmə onəkotəfakī o nətəmi mīn iətəm kautol nolīən əha. ‡ § ¹⁷ Nolīən tərāh mīn rəfīn, ilah təfagə tərāh, * kəni mətəu təfagə tərāh mīn əha ikīn iətəm kəsotīti-pənīən iətəmi e nīmīsīən. †

¹⁸ Kitah kotəhrun məmə iətəm tətair e Uhgīn ‡ təsəkeikeiən e təfagə tərāh, mətəu-inu Nətī Uhgīn tətəskəlīm-ərain vīvi in, kəni iətəmi tərāh u Setən, təruru nekīən. § ¹⁹ Kitah kotəhrun məmə kitah nənətī Uhgīn mīn, * mətəu nətəmimi rəha nəhue nīftəni rəfīn, ilah u kəutatīg e nəhlmi Setən. † ²⁰ Kitah kotəhrun mīn məmə Nətī Uhgīn təmuva kəni məfa neinatīgīən kəm tah, ‡ məmə kitah okotəhrun in, u in nīpəhriənīən. § Konu kitah kautəhtul=pən e Uhgīn u in nīpəhriənīən, mətəu-inu kitah kautəhtul=pən e Nətīn Iesu Kristo. In u, in Uhgīn pəhriən, kəni in nəukətī nəmiəghīən itulīn. *

²¹ Nənətīk mīn, otāgīm rəkīs e natīmīnati mīn iətəm okotos nīmēi Uhgīn e nīkitəmāh. † ‡

---

§ 5:9 Mat 3:16,17; Jon 5:32,37; 8:17,18 * 5:10 Jon 3:33; 1Jon 1:10 † 5:11 Mat 25:46 ‡ 5:11 Jon 1:4 § 5:12 Jon 3:15,16,36 * 5:13 1Jon 5:11 † 5:14 Efəs 3:12; 1Jon 3:21 ‡ 5:14 Mat 7:7 § 5:15 1King 3:12 * 5:16 Jem 5:15 † 5:16 Hip 6:4-6; 10:26 ‡ 5:16 Jer 7:16; 14:11 § 5:16 E fes u, mīne fes 17, Jon tətəghatī e təfagə tərāh iətəm tatīti=pən itəmi e nīmīsīən. Jon tətəghatī e təfagə tərāh iətəm kətəuhlīn nəmtəhtəmi o Kristo. Nolīən tərāh əha, tətəgətun məmə nətəmimi kautol ilah kəsotosən nəmiəghīən itulīn, konu nəuvētīn mīn u məmə narmīlah tīnīmīs. Nati u inu, Jon tətəni əhagəhag kəm tah e 1Jon 5:12 mīne 1Jon 3:14. E Mat 12:31-32 kitah kəutafīn nəuvētīn mīn e nol təfagə u, nənī rahīən Narmīn Rəha Uhgīn. * 5:17 1Jon 3:4 † 5:17 1Jon 5:16; 1Jon 2:1 ‡ 5:18 Jon 1:13 § 5:18 Jon 14:30 * 5:19 1Jon 4:6 † 5:19 Jon 12:31; 14:30; 17:15 ‡ 5:20 Luk 24:45 § 5:20 Jon 17:3 * 5:20 1Jon 5:11 † 5:21 1Kor 10:14; 1Təs 1:9 ‡ 5:21 Nəghatīən Kris əhruahru tətəni məmə, “onəkāgīm e narmīn nati mīn.” Mətəu Jon tətəghatī e təfagə tərāh, məmə in təhmen e narmī nati. Nəmə kotalkeikei rəhatah təfagə tərāh, kəni in təhmen e narmī nati. In tatos nīmēi Uhgīn e nīkitah.

2 Jon

Nauəuə iətəm tatol keiu lan iətəm Jon təmətei

Nəghatiən əkuəkir rəha nauəuə u 2 Jon

?Pəh təmətei nauəuə u? *Aposil* Jon təmətei nauəuə u.

?Təmətei tətuvən kəm pəh? Təmətei tətuvən kəm pətan kəti rəha niməfaki. Mətəu nəmə təhro nəghatiən u “pətan,” nīpətin təni məmə niməfaki kəti. Kəni “nenətin min,” ilah nətəmimi rəha niməfaki. Jon təmətei nəghatiən min əha, təhmen e nəghatiən kəti tətəhluəig. Təsəlkeikeiən məmə otəni pətigəm nərgin mətəu-inu, kol mətə nətəmimi nəuvein kotol nolien tərah e lah.

?Nətiğiən təhro lanu nian təmətei? *E nian* əha, nəgətun min tepət kəutaliuək e ikin pişin pişin min. Nətəmimi nətəm kəmotətəu nəghatiən rəhalah kinotəfən nauəniən kəm lah. Kəni motəfən ikin min rəha napiliən, kəni məutasiru e lah. Mətəu nəgətun eiua min kəutəhuvən əpnəpin min o niuvi rəkisiən nətəmimi rəha niməfaki məmə okotəpəh nəghatiən pəhriən.

?Təmətei nauəuə u o nak? *Nian* nəgətun eiua min kəutəhuva, Jon təni məmə nətəmimi nətəm kəutəhatətə e nəghatiən pəhriən rəha Uhgīn, okotəkeikei motəhtipəsīg e nəgətun eiua min əha, kəni motəpəh nolien mine nəgətuniən rəhalah, kəni məsotasiruiən e lah. Mətəu Jon tolkeikei məmə nətəmimi rəha niməfaki okotəkeikei motolkeikei nətəmimi pəhriən rəha niməfaki. Inu nəlpəkəuiən rəha Uhgīn.

Nətuəuinien

¹ Nauəuə u rəha eldə tətuvən kəm pətan Uhgīn təmitəpin* mine nenətin min. Nīpəhriənien məmə iəkolkeikei pik itəmah. Mətəu səniəmə iəu pişin əmə iəkolkeikei itəmah, mətəu nətəmimi min rəfin u nətəm kotəhrun min nīpəhriənien,† kotolkeikei itəmah. ² Kəni iəkotolkeikei itəmah, mətəu-inu o nīpəhriənien iətəm tətətiğ e nīkitah‡ kəni otətiğ itulīn e nīkitah.

³ Pəh Tatə Uhgīn mine Nətin Iesu Kristo okuəfinə rəhaləu nəuvirien, mine nasəkəhru-inien, mine nəməlinuiən kəm tah nətəm kotohtəu=pən suaru rəha nīpəhriənien mine nolkeikeiən.

Kitah okotohtəupən nəghatiən pəhriən min

⁴ Nīkik təmagiən asolī nian iəmeruh nenətin min nəuvein, kəni meruh məmə kəutaliuək e suaru rəha nīpəhriənien,§ təhmen əmə məmə inu, Tatə Uhgīn təməni kəm tah məmə kotəkeikei motol. ⁵ Kəni rəueiu əha, nəuvinik, iəu iəsəteiən nəghatiən vi kəti kəm təmah, mətəu in əmə u kinotətəu rəkis e nətuəuinien.* Kəni iəkətapuəh məmə okotol əmə nolkeikeiən kəm tah min. ⁶ Kəni nolkeikeiən u, nīpətin u nolien nəuia Uhgīn. Kəni in tətəni məmə kitah okotəkeikei motohtəu=pən suaru rəha nolkeikeiən, təhmen əmə məmə inu nəmotətəu e nətuəuinien.

⁷ Mətəu-inu nəgətun eiua min tepət kəutan e nəhue niftəni.† Ilah kəsotəhatətəiən məmə Iesu in Kristo iətəm Uhgīn təməni məmə otahli=pa,‡ in təmuva iətəmimi pəhriən, e nīpətin pəhriən.§* Iətəmimi tol lanəha in ieiua kəni in tikimir rəha Kristo.† ⁸ Tol lanəha, autətəu itəmah məmə nəsotəmkarəpəniən e nəua uək asolī rəhatah, pəh itəmah onəkotos nətəouiən rəfin lan.‡ ⁹ Nəmə iətəmi tətətu=pən aru əmə nəgətuniən kəti rəhan e nəgətuniən rəha Kristo, kəni məsəkeikeiən e nəgətuniən rəha Kristo,§ nolien rəhan

* 1:1 1Pitə 5:13 † 1:1 Jon 8:32 ‡ 1:2 Jon 14:17 § 1:4 3Jon 1:3,4 * 1:5 1Jon 2:7 † 1:7 1Jon 4:1

‡ 1:7 1Jon 2:22; 4:2,3 § 1:7 Jon təməni tol lanu mətəu-inu nətəmimi nətəm kəməutohtəu=pən Nostisisim, nəgətuniən rəhalah tətəni məmə Iesu, rəhan nīpətin pəhriən tikə, mətəu in narmīn əmə, kəni in təmos narmi iətəmimi kəti. Mətəu nīpəhriənien, nīpətin əha ikin. Nīpəhriənien, Iesu Kristo in iətəmimi pəhriən, kəni in Uhgīn pəhriən e nian kətiəh əmə.

* 1:7 Jon 1:14 † 1:7 1Jon 2:18 ‡ 1:8 1Kor 3:8; Hip 10:35,36; 11:26 § 1:9 Jon 8:31

tətəgətun məmə Uhgın təsatigian e nikin. Mətəu iətəmiimi pəh iətəm tətətig əskasik e nəgətuniən rəha Kristo, in tatos Tatə Uhgın mine Nətin ilau pəti e nikin.* ¹⁰ Nəmə iətəmi kəti tuva ohnik, kəni məsəniən nəgətuniən əhruahru rəha Kristo, nəsitian in muvən imam ikin, məsəniən “təuvir” kəm in.† ¹¹ Mətəu-inu iətəmi tətəni “təuvir” kəm in, tətəsiru lan matol suaru o rəhan nəgətuniən tərəh.‡

Naunun nəghatiən

¹² İatos nəghatiən tepət məmə iəkətei kəm təmah, mətəu iəsolkeikeiən məmə iəkətei e nima nauəuə mine pen. Mətəu nikiik tətəhti pik məmə iəkuva meruh itəmah kəni məghati əhruahru kəm təmah e nəhmtitəmah, pəh nəgəniən rəhatah otəriəuəh.§

¹³ Nenəti piam* nətəm Uhgın təmitəpin, ilah kəutəni təuvir kəm ik.

---

* 1:9 1Jon 2:23 † 1:10 Rom 16:17 ‡ 1:11 1Tim 5:22 § 1:12 Jon 3:29 * 1:13 Pia pətan əha in niməfaki kəti min, Jon in tətətig ikin əha. Kəni nenəti pian u, ilah nimənin rəha niməfaki əha.

3 Jon

Nauəuə iətəm tatol kisil lan iətəm Jon təmətei

Nəghatiən əkuəkir rəha nauəuə u 3 Jon

?Pəh təmətei nauəuə u? **Aposil** Jon təmətei nauəuə u.

?Təmətei tətuvən kəm pəh? Təmətei tətuvən kəm Kaeəs u in iətəmi asoli kəti rəha niməfaki, kəni in təhrun Jon.

?Natigian təhro lanu nian təmətei? **E nian** əha, nəgətun min rəha niməfaki kautəhuvən iki pisin pisin min, kəni məutəgətun. Nətəmimi nətəm kautətəu rəhalah nəgətunian kautəfən nauəniən kəm lah, kəni məutəfən ikin rəha napilian, kəni mətasiru e lah.

?Təmətei nauəuə u o nak? **Kaeəs**, in iətəmimi kəti iətəm tətəsiru e nəgətun min iətəm kətalieuək iki pisin pisin min. Jon təmətəu nanusian kəti e nolian təuvir rəha Kaeəs, kəni Jon təmətei nauəuə u məmə otəfəri nətəligian rəhan.

Nətuəuinian nəghatiən

¹ Kaeəs, ik piak keikei kəti. Iəu, eldə* rəha niməfaki, iətətei nauəuə u kəm ik. Nipəhriənian u, məmə iəu iəkolkeikei pik ik.†

² Piak keikei, iəu inəhrun rəkis məmə nikim təsanən məuvir e nəhmti Uhgın, kəni iətəfaki məmə onəsımisiən mətatig vivi əmə, kəni natigian rəfin rəham otəuvir. ³ Nikik təmagian pik nian iəmətəu piatah min nəuvein kəməhuva məutəni məmə nətəhtul əskasik o nipəhriənian, kəni mətəkeikei mətalieuək e nipəhriənian.‡ ⁴ Nian iətətəu məmə nenətik min kautalieuək e nipəhriənian, kəni nikik tagian pik məriəuəh mətapirəkis natimnati min rəfin.

Kaeəs təmol uək təuvir

⁵ Piak ruən, ik nətəhtul əskasik o nati nak iətəm ik natol kəm piatah min nətəm kautəhuvnə, nati əpnapin məmə ilah nətəm iki pisin.§ ⁶ Ilah kəmotanus rəham nolkeikeian u ikinu e niməfaki. Ik nəmol təuvir kəm lah, masiru e lah. Kəni nian okautəhuvən e rəhalah suaru, təuvir məmə onəkəsiru e lah* e nolian iətəm Uhgın tolkeikei, ⁷ mətəu-inu ilah kətalieuək o nəni pətigəmiən nəghatiən rəha Iesu Kristo, kəni məsotosian nasiruiən kəti o nətəm kəsotəfakiən. ⁸ Tol lanəha, kəni kitah u, kotəkeikei motasiru e nətəmi kotol lanəha, məmə kitah okotos nəhlmitah min kətiəh o nəni pətigəmiən nipəhriənian.

Tiotrefes mine Temetrius

⁹ Iəmətei nauəuə kəti kəm niməfaki rəham, mətəu Tiotrefes, in tolkeikei pik məmə otəfəri aru in, məmə in iətəmi asoli kəti, kəni in təsətəligian e timah. ¹⁰ Nəmə iəu iəkuvnə, kəni iəu oiəkanus əhruahru natimnati min nəuvein iətəm in tatol, mine nəni oneuəniən nikalitimah iətəm in tətəni. In səniəmə təsitiən əmə piatah min muvən iman ikin, mətəu tətəniəhu min nətəmi min u nətəm kotolkeikei məmə okotit piatah min məhuvən imalah ikin, kəni mətəhli pətigəm ilah e niməfaki.

¹¹ Piak ruən, sosian o nolian tərəh rəha nətəmimi, tərəkın ik. Os əmə o iətəmimi iətəm rəhan nolian təuvir. Ətəlig-to lan məmə nətəmimi min u nətəm kautol təuvir, tətəgətun məmə ilah nenəti Uhgın min,† mətəu nətəmimi min əha nətəm kautol tərəh, tətəgətun məmə ilah kotəruru Uhgın. ¹² Mətəu Temetrius, nətəmimi rəfin kəutəni-vivi in.‡ Kəni rəhan nolian min u nian rəfin kəutəgətun min məmə tatitəu=pən nəghatiən pəhriən. Kəni itimah min iəutəni pətigəm kəm nətəmimi məmə in iətəmi təuvir, kəni nəkotəhrun məmə itimah iəutəni nipəhriənian.§

* 1:1 2Jon 1:1 † 1:1 Inu nauəuə rəha aposil Jon, mətəu in təsəni pətigəmiən in, mətəu təmətəhluəig lan, təhmen=pən əmə e nolian kətiəh əmə iətəm in təmol e Nanusian Təuvir iətəm Jon Təmətei. ‡ 1:3 2Jon 1:4 § 1:5 Rom 12:13; Hip 13:2 * 1:6 1Kor 16:11; 2Kor 1:16 † 1:11 1Jon 2:29 ‡ 1:12 1Tim 3:7 § 1:12 Jon 19:35; 21:24

Naunun nəghatiən

¹³ Iatos nəghatiən tepət məmə oiakətei məni=pinə kəm ik, mətəu iəsolkeikeiən məmə oiakətei e pen, ¹⁴ mətəu-inu nikik tətəhti pik məmə otəsuvəhiən iəkəruh ik, kəni kilau kuəghati əhruahru kəm lau min.

¹⁵ İətəfaki məmə pəh Uhgın otəfinə kəm təmah rəhan nəməlinuiən.*

Ik min nəuvein kətəni=pinə “təuvir” kəm ik. Kəni onakəni=pən “təuvir” rəhatimah kəm piatah min nəuvein ko ikin ko.

---

* 1:15 Rom 1:7; Efəs 6:23

Jut

Nauəuə iətəm Jut təmətei

Nəghatiən əkuəkir rəha nauəuə u Jut

?Pəh təmətei nauəuə u? **Jut təmətei nauəuə u.** In pia Jemis mine Iesu. Nətəmimi nəuvein, nikilah təhti məmə Jut təmos nauəuə rəha 2 Pitə, kəni mafin nian in təmətei nauəuə u rəhan.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? **Kitah kotəruru əhruahru məmə Jut təmətei nauəuə u tatuvən kəm pəh.** Nəmə təhro təmətei tatuvən kəm nətəm Isrel nətəm kəutəni nīpəhriənīən e Iesu Kristo.

?Natiğiən təhro lanu nian təmətei? **E nian əha, nəgətun eiua min nəuvein kəməhuvən motaliuək iki pisin pisin min, məutəgətun nətəmimi.** Mətəu ilah kəməutəgətun rah ilah, məutəni məmə təuvir əmə məmə nətəmimi rəha nīməfaki kautol noliən tərəh əpnarīn min. Ilah kəutəni məmə təuvir əmə o noliən lanəha, mətəu-inu nəuvirīən rəha Uhgīn in iahgīn, kəni ko təsolīən nalpīnīən kəm lah.

?Təmətei nauəuə u o nak? **Jut tolkeikei məmə iəfaki min ikin min rəfin okotətəu məmə nəghatiən rəha nəgətun eiua min in tərəh, kəni in neiuəiən əmə.** Kəni tolkeikei məmə nīməfaki otəhtul əskasik e nəghatiən iətəm in nīpəhriənīən.

Jut təməni təuvir kəm lah

¹ İəu Jut, slef rəha Iesu Kristo, kəni iəu pia Jemis, iətəni təuvir kəm təmah u Uhgīn təmauin e təmah. Uhgīn Tatə tolkeikei pik itəmah, kəni Iesu Kristo taskəlīm vivi itəmah.

² Pəh nasəkəhruinīən, mine nəməlinuīən, mine nolkeikeiən rəha Uhgīn otəri məriauəh e nəmiəgəhiən rəhatəmah.

Noliən min rəha nətəm kəutəuhlin nəmtahlah e Uhgīn

(2Pitə 2:1-17)

³ İəu min nəuvein, aupən, iəmolkeikei pik məmə iəkətei nauəuə u tuvnə o təmah o nəghatiən e suaru iətəm Uhgīn tatos o nosmiəgəhiən itah. Mətəu rəueiu, iətətəu məmə iəkəkeikei mətei nəghatiən u tuvnə o təmah məmə iəkol əskasik nikitəmah məmə onəkotəluagin əskasik o naskəlīmiən nəghatiən pəhriən rəha nəhatətəiən rəhatah. Uhgīn təmələhu=pən nəghatiən u e nəhlmi iəfaki min e nian kətiəh əmə, kəni ko təsəuhliniən. ⁴ İatəni lanu mətəu-inu nətəmimi nəuvein kəməhuva oneuən e nikitəmah. Kəmətei aupən agin məmə ilah okotos nalpīnīən. İlah kəutəhti nəuia Uhgīn, kəni məutəuhlin nəghatiən pəhriən rəha nəhatətəiən rəhatah məutəni məmə tətegəhan e nakləhiən e pətan mine noliən əhmen min lanu nəuvein. Kəni kəmotəuhlin nəmtahlah e Iesu Kristo iətəm in pisin əmə in Kig mine İərmənīg rəhatah.

⁵ Nəghatiən u, nəkotəhrun rəkis ilah rəfin, mətəu iəkolkeikei məmə iəkəni misimaru min kəm təmah məmə İərmənīg təmosmiəgəh rəhan nətəmimi mohiet İjip, mətəu uərisig təməəkīn ilah u nətəm kəsotəhatətəiən lan. ⁶ Kəni otətəlig-to e nagelo min nətəm kəmotəmkarəpən e nepətiən rəhalah, mətəu kəmotəpəh ikin əhruahru rəhalah. Uhgīn təməlis ilah e sen iətəm ko təsitəgitiən nian kəti, kəni mahtipəsīg e lah e napinəpuīən mətəuarus=pa Nian Asoli iətəm okakil ilah lan, kəni mol nalpīnīən kəm lah. ⁷ Kəni təhmen əmə e Sotəm mine Kəmorə mine taun min titəlau e lau. Nətəmimi ikin min əha kəmotəpəh noliən əhruahru məutəhuvən e noliən rəha nakləhiən e pətan mine noliən rəha nəman kautit aru ilah min mine nīpətan kautit aru ilah min. Kəni Uhgīn təmol nalpīnīən kəm lah e nigəm iətəm ko təsəpisiən nian kəti mine, məmə nətəmimi okoteruh nəua noliən tərəh min əha kəni məutəgin e nalpīnīən rəha Uhgīn.

⁸ Nati ærnapin nætəmimi min əha kotəhrun natimnati min əha, mətəu e noliən kətiəh əmə, ilah kəutəni məmə kəmoteruh nati kəti təhmen e nəməhlairiən iətəm təmegəhan e noliən tərəh min rəhalah, kəni tol lanəha kotəni məmə təuvir əmə məmə kautol noliən tərəh e nipətillah mautəhuvən əmə lanəha, kəni kəutəpəh narmənigiən min rəfin, kəni kəutəni rah nagelo min u ilah ilis pik. ⁹ Mətəu Maikil, nati ærnapin in iətəmi asoli rəha nagelo min, təməsoliən lanəha nian in mine Setən kəmatuorgəhu o nipəti Mosis. Təməsahien Setən məsətu-pəniən nəghatiən kəti lan, mətəu təməni əmə məmə, “!Pəh Iərmənig otəni rəham nalpinian!” ¹⁰ Mətəu nətəmi min əha kəutəni rah nətəmimi nətəm kotəruu. Kəni e noliən rəha nati miəgəh min, ilah kautol natimnati min iətəm nipətillah tolkeikei məmə okotol, kəni noliən əha tatərəkən ilah.

¹¹ !Kəsi, nərəhien asoli o lah! Ilah kautohtəu=pən suaru iətəm nəti Atəm u Ken təmitəu=pən. Kəni ilah kinotəfən rəfin nikilah e noliən tərəh iətəm Paləm təmol aupən mətəu-inu in tolkeikei pik məni. Kəni ilah kəmotol noliən rəha Kora mətəhti nəuia nətəmi asoli min, kəni e noliən əmə əha iətəm Uhgın təmərəkən Kora mine rəhan min, Uhgın otərəkən ilah.

¹² Nian nautol lafet təuvir min mətəu-inu itəmāh nəkotolkeikei itəmāh min, kəni ilah kəhuva motauən pik ærnapin əmə itəmāh min ilah, nikilah təsəhtiən nətəmimi nəuvein, mətəu ilah kotəhmen e nimas kəti əpəha ihluə iətəm tətəhluəig iətəm negəu təhrun nələs pikiniən kəni məhapu. Ilah nətəm kəsoteruhiən sipsip min, mətəu kautun pik əmə sipsip min. Ilah kotəhmen e nimali nəpuə iətəm nimətəgi təmələs muva, mətəu ko nuhuən təsəfuvien. Ilah kotəhmen e nigı min iətəm tinuva e nian əhruahru rəhalah məmə okotəuə, mətəu kəsotəuəien, kəni in təhmen əmə məmə kəmoħmis, kəni nətəmimi kotiuvi-pəri ilah kəni kohmis aġin. ¹³ Peau-peau ləuantəhi kəutorasilig mətəruən ærnapin əmə, kəni kitah rəfin kəuteruh əmə. Kəni təhmen əmə, kəuteruh naulisiən rəha nətəmimi əha nətəm kautol pətigəm əmə noliən tərəh e rəhalah nəmiəgəhien. Ilah kotəhmen e məhau min iətəm kəmotəmkarəpən e suaru rəhalah. Tol lanəha, Uhgın tətəskəlīm imalah ikin əpəha e napinəpuien iətəm nəhəgəhəgien tikə aġin ikin.

¹⁴ Suah u Inok u aupən, in nəuaniləuis iətəm tatol səpin lan e nəuaniləuis min rəha Atəm, təməni pətigəm nəghatiən rəha Uhgın iətəm təməfən kəm in məmə, “Oteruh-to, Iərmənig tətəva ilah rəhan min nagelo min tausin tausin min tepət pəhriən, ¹⁵ tətəva məmə otakil nətəmimi rəfin, kəni otəni pətigəm nalpinian rəha nətəmimi rəfin min u nətəm kəutəhti nəuiən. In otol nalpinian mətəu-inu kəmotol nərəhien tərəh min e noliən tərəh pik, kəni nol təfəgə min əha kəmotəraki e nəghatiən min iətəm tərəh kəm Uhgın.”

¹⁶ Nian rəfin, nətəmimi min əha kəməutəghati-əghati kəm lah min məmə nikilah təsəgiəniən o natimnati, kəni mətəni rah natimnati rəfin. Ilah kəutətəu=pən aru nətəligiən tərəh e nikilah iətəm ilah aru kotolkeikei məmə okotol, kəni mətəghati əuvsan e lah min, kəni kəutəghati e nəghatiən tətəhien məmə okotol nətəmimi okotəhtəu=pən rəhalah nətəligiən.

Nəghatiən o nəhgi-pəriən ilah

¹⁷ Mətəu rəhak min nətəmimi, nikitəmāh tətəhti nati nak aposil min rəha rəhatah Iərmənig Iesu Kristo kəmotəni aupən, məmə otuva. ¹⁸ Kəmotəni kəm təmāh məmə, “E nian iətəm naunun nian tətəva iuəkır, nətəmimi nətəm kəutəghati əuvsan mətəni rah natimnati rəfin, ilah okotəhtəu=pən aru əmə rəhalah nətəligiən tərəh e nikilah iətəm ilah aru kotolkeikei məmə okotol.” ¹⁹ Inu nətəmimi nətəm kəutəhapu itəmāh. Ilah kəutohtəu=pən aru əmə rəhalah nətəligiən rəha nəhue niftəni, kəni Narmin Rəha Uhgın tikə e lah.

²⁰ Mətəu itəmāh, rəhak min nətəmimi, otol itəmāh motəsənən e rəhatəmāh nəhatətəien iətəm təhruahru vivi, iətəm təmsipən o Uhgın. Kəni otəghati kəm Uhgın

1:9 Dan 10:13,21; 12:1; Sek 3:2; 2Pitə 2:11; Nəh 12:7   1:10 2Pitə 2:12   1:11 Jen 4:7-8; Nam 16:1-35; 2Pitə 2:15; 1Jon 3:12   1:12 2Pitə 2:13,17   1:14 Jen 5:18,21-24   1:18 2Pitə 3:3

e Narmîn Rəhan. ²¹ Kəni motos nolkeikeiən rəha Uhgîn tətətig o təmah nian nətəhtahnin nasəkəhruiniən rəha İərməniğ İesu Kristo məmə in otos itəmah nəkəhuvən e nəmiəgəhiən itulin.

²² Onəkotasəkəhruin nətəmimi min u nətəm rəhalah nəhatətəiən təsəskasik pikien motəruru nəgətuniən nak in nīpəhriənien. ²³ Motəmkirəkis uəhai nətəm kəutatig iuəkir o niğəm asoli motosmiəgəh ilah. Otasəkəhruin nəuvein min, mətəu nəkotəgin pik e noliən tərah min rəhalah, iətəm kautol nəmiəgəhiən rəhalah rəfin tamikmik. Autətəu itəmah məmə noliən tərah rəhalah otəsekiən nəmiəgəhiən rəhatəmah.

Nəfakiən o nəni-viviən Uhgîn

²⁴ Pəh kotəni-vivi Uhgîn iətəm in təhrun naskəlimiən itəmah məmə onəsotəmeiən, kəni təhrun noliən itəmah məmə nimei təfagə tərah tikə agin e nəmiəgəhiən rəhatəmah, nian otos itəmah nəkəhuvən e nəhagəhagiən rəha nəhmtin, kəni nikitəmah otagiən pik agin ikin əha. ²⁵ Uhgîn kətiəh əmə, kəni in İosmiəgəh rəhatah. Kəni İesu Kristo rəhatah İərməniğ in suaru rəhan o nosmiəgəhiən itah. Pəh kotəni məmə nəni-viviən, mine nepətien, mine nəsanəniən, mine narməniğiən rəfin agin, in rəha Uhgîn, auppən agin mətəuarus=pa u rəueiu, matuvən naunun tikə. !Əuəh!

Nəhan-əhanian
Nəhan-əhanian natimnati kəm Jon

Nəghatian əkuəkir rəha nauəuə u Nəhan-əhanian

?Pəh təmətei nauəuə u? İətəmi kəti nərgin u Jon təmətei nauəuə u. Məta suah u inu in aposil Jon, uə məta Jon pisin kəti təmətei. Kəsotəhrun vivian.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? In təmətei nauəuə u tatuvən kəm niməfaki səpin, ilah kəutatig e nitəni min ikin Esia, (rəueiu, kətəni ikinu məmə Wes Teki – Western Turkey), mine matuvən min kəm niməfaki min ikin min rəfin.

?Natigian təhro lanu nian təmətei? Nian u iətəm təmətei nauəuə lan, kəpmən rəha Rom təməni məmə nətəmimi okotəkeikei motəfaki kəm iətəmi asoli rəha kəpmən təhmen əmə məmə in uhgin rəhalah. Mətəu nətəmimi rəha niməfaki kəmotəni məmə iətəmimi kətiəh əmə in ilis agin, iətəmimi u in İesu Kristo. In əmə u, in İərmənig. Kəni kəutəni məmə okəsotəfakian kəm iətəmi asoli rəha Rom. Tol lanəha, kəpmən rəha Rom tinol nərahian kəm nəfaki min. Kəmotahli=pən Jon tuvən isəu e nitəni kəti u, kətəni məmə Patmos, məmə otətətig pisin əmə. Uhgin təfən nəməhlairian təuvir agin kəti kəm Jon məmə oteruh İesu Kristo əpəha e negəu e neai. Kəni in mafu min natimnati iətəm otəpanuva, təhmen əmə məmə inu: nolian iətəm Uhgin otol win e Setən mine rəhan min nətəmimi e nəluaginian; mine nolian rəha Uhgin o nakilian nətəmimi e naunun nian.

?Təmətei nauəuə u o nak? In təmətei nauəuə u məmə otol əpu məmə İesu Kristo in İərmənig, konu məgətun rəhan nəsanənian. Kəni in tolkeikei məmə otəni kəm nəfaki min məmə okotəhtul əskasik nəmə nian iəkis min okəhuva, konu ilah okəsotəfakian kəm iətəmi asoli rəha Rom məmə in Uhgin. Otəsuvəhian konu Setən otol nərahian kəm nəfaki min mətəu ilah okotəkeikei motəhtul əskasik, kəni in tolkeikei məmə otəfəri nətəligian rəha nəfaki min mine nətəmimi u ilah kəutatig e nian iəkis min u rəueiu. Nian İesu Kristo otitəlig=pa min, kəni in otəfəri ilah, mol nalpinian kəm rəhan tikimir min.

Nəghatian min mine nətəligian min tepət kəutafin e nauəuə u Nəhan-əhanian kəutəpən e nauəuə min u rəha Oltestimin: Isikiəl, Daniəl, Aiseə, mine Jerimaia.

?Okafin əhro nauəuə u? Nauəuə u, in tol pisin e nauəuə min e Niutestimin mətəu-inu İesu təməgətun natimnati tepət e Jon u kətol pisin agin. Tol lanəha, in otəkeikei mos narmi nati kəti məghati lan. Nəghatian min u ilah nıpətillah tatig, təhmen e nəghatian əuhlin. Konu, nian kitah kotafin nauəuə u, koteruh nəghatian əuhlin min u, təuvir məmə kitah kotətəlig e nıpətillah min kətiəh kətiəh. Təuvir məmə kotafin futnot ko ləhtəni e nimali nauəuə o nəhrunian məmə narmi nati min nıpəti lah təni məmə nak. Kəni kotəkeikei motəpən motətəlig e nıpəti nəghatian min u Kristin min e nian əha kəmotəhrun vivi.

Nauəuə u səniəmə in təhmen e suaru kəti uə kalendə, məmə kotəhrun neruhian məmə nati nak otuva e nu nak, konu nati nak min otuva e nu təm tətuvə, mətuvə mətəuarus nian İesu otuva min lan. Mətəu e nauəuə u, kotəhrun neruhian nəukəti nətəligian asoli tol lanu lan:

- Uhgin in ilis in tepət pik mine nəsanənian rəhan tepət, mine rəhan nətəligian təuvir e natimnati min rəfin;
- Setən in tatol nahməian asoli e nəhue niftəni;
- Kristin min okotəkeikei motəhtul əskasik e rəhalah nəhatətəian məmə okəsotəginian, nati əpnəpin ilah kəutatig e nian rəha nərahian;
- otəsuvəhian Uhgin otələs iahu Setən kəni məfən nalpinian kəm Setən mine iərmis min rəhan;
- e Nian Uərisig, Uhgin o tol nalpinian kəm nətəmimi min kəsotəhatətəian e İesu;
- İesu Kristo otərmənig e natimnati min rəfin;
- İesu otos nətəmimi rəhan məhuvən mətətatig e neai, ikin tətətig ikin.

¹ Nauəuə u, in tətəghati e natimnati min iətəm Iesu Kristo təmol əpu.* Natimnati min u, Uhgın təməfən kəm Iesu, məmə in otəgətun kəm rəhan noluək min natimnati iətəm otəsuvəhiən təkeikei muva. Kristo təmahli=pən rəhan kəti agelo tuva, kəni məgətun natimnati min u kəm rəhan ioluək, Jon. ² Jon təməhtul pətigəm o nəni əhruahruian natimnati rəfin iətəm in təmeruh, kəni mətei rəkis ilah e nauəuə u. Natimnati min u iətəm in təmeruh, in nəghatiən rəha Uhgın mine nəni pətigəmiən rəha Iesu Kristo. ³ Iətəmi u iətəm tətəfin pətigəm nəghatiən min u, iətəm Uhgın təməfa, in otatig e nəuviriən pəhriən. Kəni nətəmimi min u nətəm kəutətəu kəni mautos e nikilah kəni mautol, okotatig min e nəuviriən pəhriən, mətəu-inu nian rəha natimnati min u nauəuə u tətəghati e lah, tinuva iuəkir ağin.

Jon təmətei nauəuə
kəm niməfaki min ilah səpin

⁴ İəu Jon, iətahli=pinə nauəuə u tatuvnə kəm niməfaki min ilah səpin əpəha e nitəni Esiə.

Pəh Uhgın u iətəm tətətig u rəueiu, təmətətig itulin, kəni otəpanatig itulin min, in otəfinə rəhan nəuviriən mine nəməlinuiən kəm təmah. Kəni pəh narmın ilah səpin† iətəm kəutətig əupən e jeə rəha kig, ilah min okotol lanko e təmah. ⁵ Kəni Iesu Kristo min, in otəfinə min lanko kəm təmah. Kristo ko təməhtul pətigəm əskasik o nıpəhriənian, konu inəha, in iətəmimi iətəm in təmaupən məmiəgəh itulin e nimisiən,‡ kəni in tətərməniğ e kig min rəha nitəni min.§

Pəh nəni-viviən tuvən o Iesu Kristo u, in təmolkeikei itah, kəni niran təmaiəh məmə otitis itah e nolian rəha təfagə tərəh. ⁶ In Kig rəhatah, kəni təmol məmə kitah kotatig ahgəl rəhan narməniğian, kəni mol itah kəhuva pris min rəha Uhgın rəhan, kautol uək rəha Tatə rəhan. !Pəh nəni-viviən o rəhan nepətiən mine nəsanəniən tuvən o Iesu Kristo, naunun tikə! !Pəh in otərməniğ itulin! Pəh otol lanu lan. Əuəh. Amen.

⁷ !Oteruh-to! In tətəuva e nəpuə, * kəni nətəmimi rəfin okotəsəl=pən moteruh e nəhmtilah əhruahru, kəni nətəmi min əupən u kəmotəni məmə okəu, okoteruh min, kəni nətəmimi e nəuaniləuis min rəfin e nitəni min, nikilah otahmə, motasək əfəməh mətəu-inu kəmotafu.†

In otəkeikei mol lanu lan. !Əuəh! !Amen!

⁸ İərməniğ Uhgın tətəni məmə, “İəu Nəukətin mine Naunun.‡ İəu u iətətig rəueiu, kəni iəmətətig itulin, kəni iəpanətətig itulin min, kəni iəu u, Nahgik Tepət PİK Ağin.”

Jon təmeruh Nəti İətəmimi

⁹ İəu Jon, piətəmah u, iətəm kitah kautos pəti nəhlmitah min kətiəh e Iesu o nahməiən, mine natigian e narməniğian rəhan, mine nəhtul əskasikiən e nian rəha nahməiən. Kəməraiki=pən lak e nitəni u Patmos,§ mətəu-inu iətəni pətigəm nəghatiən min u iətəm Uhgın təməfa, kəni mətəhtul pətigəm o Iesu. ¹⁰ In Nian rəha İərməniğ rəhatah,* kəni iəməriaüh e Narmın Rəha Uhgın, u rəhan nəsanəniən təmol kəm iəu, kəni iəkətəu nəuiən asoli kəti e nəmtahk, təhmen əmə e təui, ¹¹ kəni nəuiən u tətəni məmə, “Ətei rəkis e nauəuə natimnati min rəfin iətəm nateruh, kəni mahli=pən kəm niməfaki səpin.

* 1:1 “Təmol əpu,” nıpətin u, məmə tətəgətun nati kəti iətəm əupən, nıpətin tətəhluəig. E Bislama, kətəni məmə, “rivilem” uə “soem.” † 1:4 Narmın ilah səpin iətəm kəutətig əupən e rəhan tron, (Nəh 3:1; 4:4; 5:6), nəmə təhro in suaru rəha nəniən Narmın Rəha Uhgın; mətəu nəmə təhro ilah nagelo səpin u kotəsənən (Nəh 1:20; 8:2) iətəm kəutətig əupən e tron. Nəmpə səpin u, kəməh kau fifti-fo e nauəuə u Nəhan-əhaniən. E Nauəuə Rəha Uhgın, nian nəuvein tətəni “ilah səpin” mətəu nıpətin məmə ilah rəfin ağin. ‡ 1:5 Kol 1:18; Sam 89:27 § 1:5 Sam 89:27; Nəh 17:14; 19:16 * 1:7 Dan 7:13; Uək 1:9 † 1:7 Sek 12:10 ‡ 1:8 Nəghatiən əhruahru u rəha Iesu tətəni məmə, “İəu u, Alfə mine Oməkə.” Alfə u, in letə tətəhtul əupən e alfəbit rəha nəghatiən Kris, kəni Oməkə u, in letə iətəm tatol naunun lan, təhmen e A mine Z e Inglis. § 1:9 Nitəni u Patmos, in ailən kəti isəu ağin o ima Jon.

* 1:10 Nian rəha İərməniğ u, in Sante.

Nauəuə min u okəhuvən kəm Efəsis, kəni Smanə, kəni Perkaməm, kəni Tuatirə, mine Satis, mine Filitelfiə, mine Laotisiə.”

¹² Kəni əmeiko, iəkeirair məmə iəkeruh-to, məmə pəh tətəghati kəm iəu. Kəni nian iəmeirair, mafu nati kətətu-pəri lait lan, ilah səpin, kəmol e aiən u kol tətoraip-oraip, ¹³ kəni e nəlugi nati kətaharu-pəri lait min u lan, mafu suah kəti təhmen e Nəti İətəmimi,† rəhan napən təfəmäh u təfəmäh pəhriən. Kəni kəmälis mankilahan e kətəuti, kəmol e aiən u kol tətoraip-oraip.‡ ¹⁴ Rəhn-kapə mine nəuanun tərüən tərüən təhmen e nəuauı nitəhi,§ * kəni nəhmtin təhmen e nəmnami nigəm.† ¹⁵ Nəhlkin təhmen e prons,‡ iətəm kəmuvan e nigəm məmə otaiəh rəkis e namrəiən, mafəl iətəm təuvir, kəni uərisig ko, kərəpei məmə otəuvir mətoraip-oraip. Kəni nəuiən iahgin təhmen e nitəhi asoli kəti tatitəgit e nimas; ¹⁶ In tatos məhau ilah səpin e nəhlmin maru, konu nau kəti rəha nəluaginien in tasilə e nikalin pəti mil,§ tatsipən e nipəgnəuan, kəni iətəmi u təhagəhag mətasiə, təhmen e mitigar əpə e nərauiə.

¹⁷ Nian iəmafu iətəmi əha, iəmeiuaiu morin iəu əha e nəhlkin, təhmen əmə məmə iəmimis.* Mətəu in təmea=pa mek iəu e rəhan maru kəni məni məmə, “Səginien. İəu u, iəu iəmaupən matig, kəni iəu matol naunun agin. ¹⁸ İəu u, İətəm Tətəmiəgəh.† İəmimis aupən, kəni mətəu eruh-to, iətəmiəgəh itulin! Kəni iəu iatos ki rəha Nəmisien mine ki rəha Nəuan=pən.‡

¹⁹ “Tol lanəha, ətei rəkis nati nak iətəm nateruh, inu natimnati min rəha rəueiu, mine natimnati nəuvein min iətəm tətəuva. ²⁰ Mətəu iəkuahpik e nipəti nati təməhluaig, u məhau min ilah səpin iətəm nəmeruh iatos e nəhlmək maru, mine nati kətaharu-pəri lait lan, ilah səpin, kəmol e aiən u kol tətoraip-oraip. Məhau min u ilah səpin, nipətin u nagelo min rəha niməfaki səpin. Konu nati kətaharu-pəri lait lan, ilah səpin, kəmol e kol, nipətin u, niməfaki min u ilah səpin.

2

Nəghatien təmuvən
kəm nəfaki min ikin Efəsis

¹ “Ətei nauəuə u kəti tuvən o agelo* rəha niməfaki e taun Efəsis, məni=pən məmə,

Nəghatien u rəhan, iətəm tatos məhau səpin e nəhlmin maru† kəni mətəliuək e nəlugin e nati kətaharu-pəri lait lan,‡ u iətəm kəmol e aiən u kol tətoraip-oraip, kəni ilah səpin.

² İəu iəkəhrun rəhatəmah nolien min. İəkəhrun nalkut pikiən o uək min rəhatəmah, kəni məhrun min məmə nautəhtul əskasik. İəkəhrun məmə itəmah nəsotagienien o nətəm kautol nolien tərəh. Nəmotakil nətəmimi min u nətəm ilah kotəni məmə ilah aposil min, mətəu səniəmə ilah aposil pəhriən min, kəni nəmoteruh rəkis məmə ilah neiuə min. ³ İəkəhrun min məmə itəmah nautos nətəligien əfəmäh. Nərahien təmələs pau itəmah, mətəu nautəhtul əskasik o nərgək, məsotəpəouiən.

⁴ Mətəu iateh nipəgnəmtin kəti əha ikin nəmotol, təsəhmenien e nəhmtək. Nəmotəpəh nolkeikeien§ aupən rəhatəmah. ⁵ Nəkitəmah təhti-to nolkeikeien iətəm nəməutatig lan aupən. Otəuhlin itəmah, kəni motol natimnati min u nəmautol aupən. Nəmə nəsotolien, kəni iəkuva, mələs rəkis rəhatəmah nati kətaharu-pəri lait lan e

† 1:13 Kitah kəuteruh nərgin u “Nəti İətəmimi” e nauəuə rəha Daniel (Dan 7:13), mine e nauəuə min rəha Matiu, Mak, Luk, Jon, Uək mine Ol Sam. ‡ 1:13 Napən əha kətəni, in napən rəha pris asoli agin. İesu in rəhatah pris asoli agin. § 1:14 Nəghatien Kris əhruahru tətəni məmə, “in tərüən tərüən təhmen e sno.” * 1:14 Dan 7:9 † 1:14 Esik 1:28 ‡ 1:15 Prons, in aiən kəti, kalə rəhan təhmen e kol. § 1:16 Hip 4:12; Jon 12:48 * 1:17 Dan 8:17; 10:15; Mat 17:6 † 1:18 Sam 42:2 ‡ 1:18 “İəu iatos ki rəha Nəmisien mine ki rəha Nəuan=pən,” nipətin u məmə iatos nepətien o nahtipəsigen mine nerəhien e ket rəha İma Nətəm Kəmoħmis İkin, kəni mol nətəmimi kəmoħmis ilah kotəmiəgəh min. * 2:1 Nian iətəmi u tətəni “agelo,” nəmə təhro tətəghati e agelo pəhriən, uə nəmə təhro tətəghati e pastə rəha niməfaki. † 2:1 Nəh 1:16 ‡ 2:1 Nəh 1:12-13 § 2:4 Jon 13:35; Jer 2:2-5

nimein. ⁶ Mətəu nati kətiəh əha ikin, nautol təuvir. Itəmah nəkotəməki e noliən tərəh min rəha nətəmimi rəha Nikoləs,* təhmen əmə lak, təhmen mə inu iatol mine.

⁷ Itəmah rəfin matəlgitəmah tatig. Otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatiən min u iətəm Narmin Rəha Uhgın tətəni=pinə kəm niməfaki min. Iətəm otol win e nəluaginiən u, iəu iategəhan lan məmə in otun nəuanigi rəha nəmiəgəhiən iətəm tateviə e nasumiən rəha Uhgın.”†

Nəghatiən təmuvən

kəm nəfaki min ikin Smanə

⁸ Kəni in tətəghati əhanəh mətəni=pa kəm iəu məmə, “Ətei nauəuə kəti tuvən o agelo rəha niməfaki e taun Smanə, məni=pən məmə,

Nəghatiən u rəhan, iətəm təmaupən matig, kəni in otol naunun agin. In təmimis kəni məmiəgəh min,‡ kəni in tətəni məmə,

⁹ Nətəm Smanə, iəkəhrun rəhatəmah nahməiən. Iəkəhrun məmə itəmah nanrah min, mətəu səniəmə itəmah nanrah min pəhriən. !Itəmah, rəhatəmah nautə tepət agin! Iəkəhrun məmə neiuə min nəuvein nətəm kautəni nəghatiən mautəvlək e təmah lan, məutəni məmə ilah nətəm Isrel, mətəu kəpə.§ Rəhalah nimə rəha nuhapuminiən in nuhapuminiən rəha Setən əmə.* ¹⁰ Sotəginiən e nahməiən min iətəm otəsuvəhiən kəhuva e təmah. Iətəni=pinə kəm təmah, məmə Setən otəpanəmki=pən itəmah nəuvein e kaləpus məmə otek askəuvin nəhatətəiən rəhatəmah, kəni itəmah onəkotatig e nahməiən o nian ilah ten.† Otəhtul əskasik, nati əpnəpin nəmə itəmah nəuvein okohmis, kəni iəu iəkəfinə rəhatəmah nətəouiən, təhmen=pən əmə məmə kətəfəfau=pən e nati kəti e rəhn-kəpə iətəm təmol win e naiuiən, kəni rəhatəmah nətəouiən in nəmiəgəhiən itulin.

¹¹ Itəmah rəfin matəlgitəmah tatig. Otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatiən min u iətəm Narmin Rəha Uhgın tətəni=pinə kəm niməfaki min. Nətəmimi okotol win e nəluaginiən u, nian nimisiən tisimaru min muva, ko kəsəhmis minien. Inəha, okəsəhuvəniən e nəmnamı nigəm asoli, inu nimisiən tatol keiu.”‡

Nəghatiən təmuvən kəm niməfaki min ikin Perkaməm

¹² Kəni in tətəghati əhanəh mətəni=pa kəm iəu məmə, “Ətei nauəuə kəti tuvən o agelo rəha niməfaki e taun Perkaməm, məni=pən məmə,

Nəghatiən u rəhan, iətəm tatos nau rəha nəluaginiən kəti iətəm tasilə e nəven pəti mil.§

¹³ Iəkəhrun ikin nəutatig ikin. Ikin əha, Setən tətəharəg, mətərməniğ ikin.* Mətəu itəmah nautəhtul iəkis ohniəu. Nəməsotəuhliniən rəhatəmah nəhatətəiən lak. Imatəmah Setən tətətatig ikin, kəni kəməhamu rəhak iətəmimi Antipas, iətəm təməhtul əskasik o nəni pətigəmiən iəu. Nati əpnəpin məmə nian əha təmiəkis pau o təmah, mətəu itəmah nəmotəhatətə əskasik lak.

¹⁴ Mətəu in əmə ko, iateh nıpəgnəmtin min nəuvein iətəm itəmah nautol iətəm təsəhruahruən e nəhmtək. Itəmah nəuvein u ko ikin ko, nəutəgətun nətəmimi ko ikin

* 2:6 Nətəmimi rəha Nikoləs min əha, kitah kəsotəhrun viviən natimnati tepət e lah uə rəhalah iətəmi asoli. Ilah nətəmimi nəuvein rəha niməfaki, mətəu ilah kautəni məmə kəhrun nəfakiən kəm narmin nati min, konu kəhrun nit əpnəpiniən itəmi. Ilah kautəni məmə noliən min əha, təsərakiniən narmitəmi. † 2:7 Jen 2:9; 3:22-24; Luk 23:43; Rom 5:12,18; 6:23; Nəh 22:2 ‡ 2:8 Nəh 1:17-18 § 2:9 ?Nəghatiən u, “məutəni məmə ilah nətəm Isrel, mətəu kəpə,” nıpətin nak? In tətəghati əhruahru nətəmi min u nəuaniləuis rəha Isrel. Mətəu nian İesu tətəni məmə ilah səniəmə nətəm Isrel pəhriən, nıpətin u məmə nətəmimi pəhriən rəha Uhgın, inu, nətəmi kətəfəfaki kəm in, mətəu səniəmə “nəuaniləuis min rəfin rəha Isrel” u ilah nətəmimi min əhruahru rəha Uhgın. (Kəl 6:15-16). * 2:9 Jon 8:33-47 † 2:10 “Nian ten” nıpətin ko, məmə nian rəha nahməiən otəkeikei mol naunun mətəu-inu Uhgın təməni lanəha. ‡ 2:11 Nəh 20:11-15; 21:8 § 2:12 Nəh 1:16 * 2:13 İətəmi asoli rəha Rom, kətəni məmə Empərə, in təhmen e kig asoli kəti. Nətəmimi tepət tepət kətəfəfaki kəm in əha Perkaməm.

ko məmə okotos nəgətuniən rəha Paləm. Paləm u, in təmol suaru kəm Kig Palək məmə in otəfən-əfən kəm nətəm Isrel, kəni pəh ilah kotol noliən tərəh, mautun nauəniən iətəm kəmol sakrifais lan tatuvən kəm narmi nati iətəm kəmisikəuvin e nigı, kəni mautit əpnapin ilah min.[†] ¹⁵ Kəni e noliən kətiəh əmə ilah nətəm Isrel min əha, itəmah nəuvein u ikin nautohtəu=pən nəghatiən rəha nətəmimi rəha Nikoləs.[‡] ¹⁶ Tol lanəha, onəkotəkeikei motəuhlin uəhai əmə nətəligiən rəhatəmah e noliən tərəh min rəhatəmah! Nəmə nəstoliən, otəsuvəhiən oiəkuvnə o təmah, kəni iakoh nətəmimi min ko, kəni mətei ilah e nau rəha nəluəginiən iətəm tatsi=pən e nipəgnəuak.

¹⁷ Itəmah rəfin matəlgitəmah tatig. Otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatiən min u iətəm Narmin Rəha Uhgın tətəni=pinə kəm niməfaki min. Iətəmimi iətəm tatol win e nəluəginiən, iəu iəkəfən nauəniən oneuən u mana[§] kəm in. Oiəkəfən min kəpiel ruən kəti kəm in, iətəm kəmətei=pən nərgin vi lan, kəni in pişin əmə kəha iətəm otos, təhrun nərgin.”

Nəghatiən təmuvən

kəm nəfaki min ikin Tuatirə

¹⁸ Kəni in tətəghati əhanəh mətəni=pa kəm iəu məmə, “ətəi nauəuə kəti tuvən o agelo rəha niməfaki e taun Tuatirə, məni=pən məmə,

Nəghatiən u, in nəghatiən rəha Nəti Uhgın. Nəhmtin təhmen e nəmnamı nigəm, mine nəhlkin təhmen e prons* iətəm tətəraip-oraip.[†] Tətəni məmə,

¹⁹ Inəhrun rəkis noliən min rəhatəmah, nətəm Tuatirə. Iəkəhrun rəhatəmah nolkeikeiən mine nəhatətəiən, mine nasiruiən e nətəmimi, kəni iəkəhrun min məmə nətəligiən rəhatəmah tətəməh o nəhtul əskasikiən. Iəkəhrun məmə noliən min rəhatəmah nautol u rəueiu, təuvir mapirəkis agin noliən min rəhatəmah aupən.

²⁰ Mətəu iateh nipəgnəmtin kəti əha ikin nautol iətəm təsəhruahruən e nəhmtək. Itəmah nautegəhan e noliən rəha pətan əha iətəm təhmen e pətan aupən u, Jesepel.[‡] In tətəni məmə in iəni kəti, mətəu nəgətuniən rəhan tatit rah rəhak min noluək, matol məmə ilah kautit əpnapin ilah min, kəni mautun nauəniən u iətəm katol sakrifais lan kəm narmi nati iətəm kəmisikəuvin e nigı. ²¹ Iəmətəhtahnin pətan əha məmə in otəuhlin rəhan noliən rəha nitəu=pən əpnapiniən nəman, mətəu in təpəh. ²² Tol lanəha, rəueiu əha, iəkol in timis pik e rəhan pet. Kəni nətəmimi min u nətəm kəmotit əpnapin ilah min, ilah Jesepel u, nəmə ilah kəsotəuhliniən ilah e nosiən noliən rəha pətan əha, oiəköl ilah min kotətəu tərəh pik, kəni misuə e lah e pet u rəha nahməiən. ²³ Kəni oiəkəu kətiəh əmə e nenətin min, moh ilah kohmis.[§] Tol lanəha, kəni niməfaki min rəfin okotəhrun məmə iəu əmə u, iəkəhrun nətəligiən min rəha nətəmimi, mine nikilah. Kəni iəu iəkəfinə nətəouiən rəhatəmah tətəu=pən əmə rəhatəmah noliən min iətəm nəmautol.*

²⁴ Mətəu itəmah u, nətəm Tuatirə nətəm nəməsotosiən o nəgətun min rəha Jesepel əha, iətəghati kəm təmah rəueiu. Iəkəhrun məmə itəmah nəməsotosiən natimnati iətəm kətəni məmə nati agin min rəha Setən iətəm tətəhluaig e nəmtahn. Iəsələhu-pəniən nati figəm kəti min kəm təmah, mətəu iəkölkeikei məmə nəkotol nati kətiəh əmə, inko, ²⁵ otaskəlim tiəkis əmə e nati iətəm ninotos rəkis, mətəuarus iəu iəkətəlig=pa.

²⁶⁻²⁷ Iətəm tatol win e nəluəginiən u, kəni tətəhtul əskasik o noliən nəuiak, matuvən, matuvən mətəuarus naunun, kəni iəu iəkəfən nepətiən u kəm in, iətəm rəhak tatə təməfa kəm iəu, məmə in otarməng e kəntri pişin pişin min. Kəni in otos rəhan neim

† 2:14 Nam 22-24; 25:1-2; 31:16 ‡ 2:15 Afin-to futnot e Nəh 2:6. § 2:17 Jon 6:31-33,35,48,51 * 2:18 Prons, in aiən kəti, mətəu rəhan kalə təhmen e kol. † 2:18 Dan 10:6; Nəh 1:14-15 ‡ 2:20 Jesepel u aupən, in pətan rəha Kig Ehap (1King 21:25-26). In təmit nətəmimi e suaru kəti məmə okotol sakrifais kəm narmin nati min, kəni motohtəu=pən noliən rəha nit əpnapin nəman mine nipətan. Pətan kəti rəha Tuatirə təmol noliən əha, kəni Jon tətəni lan məmə Jesepel. Nəmə təhro noliən rəhan təhmen e Nikoləs iətəm təməni e Nəh 2:6,15. § 2:23 Nəghatiən u “nenətin min” tətəgətun nətəmimi u kəutohtəu=pən in. * 2:23 Jer 17:10

iətəm in nəmtətəiən rəha nergin asoli rəhan, kəmol e aiən, kəni in otatgəhli-atgəhli nətəm e nəhue niftəni, təhmen=pən əmə məmə aiən iətəm təmoəhaplis-ohaplis sospən kəmol e nəriəpig. ²⁸ Kəni iəu iəkəfinə min məhau u fətukai kəm in.†

²⁹ Itəmah rəfin matəlgitəmah tatig. Otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatəiən min u iətəm Narmin Rəha Uhgın tətəni=pinə kəm niməfaki min.

3

Nəghatəiən təmuvən

kəm nəfaki min ikin Satis

¹ “Ətei nauəuə kəti tuvən o agelo rəha niməfaki e taun u Satis, məni=pən məmə,

Nəghatəiən u rəhan, iətəm tatos narmin rəha Uhgın ilah səpin,* kəni matos min məhau səpin.† Nəghatəiən u rəhan iətəm tətəni=pinə kəm təmah məmə,

Iəkəhrun rəhatəmah nolien min. Iəkəhrun məmə kətəni məmə itəmah nautəmiəgəh, mətəu kəpə, itəmah ninohmis rəkis. ² !Otair-tə! Nolien təuvir min rəhatəmah nəmautol aupən, otəsuvəhiən tikə agin. Mətəu itəmah nəkotəkeiki motalkut məmə onəkotəfəri min nolien rəhatəmah, motol tuva məskasik, mətəu-inu rəhatəmah nolien təuvir min iətəm təhruahru e nəhmti Uhgın, iəseh əhanəhiən kəti iətəm nəmotol məhuvən motol naunun lan. ³ Tol lanəha, nikitəmah təhti nəghatəiən iətəm nəmotos, kəni mautətəu aupən. Otol, kəni motəuhlin itəmah. Mətəu nəmə nəkotəpili alu, oiəkiet pətigəm o təmah təhmen e iakləh, kəni itəmah ko nəsotəhrunien məmə nian nak iəkuvnə o təmah.

⁴ Mətəu itəmah nəuan nəuvein əmə ko Satis, iətəm kəməsotolien napən rəhalah tamikmik. Ilah kotəhruahru, motəhmen o naliuəkiən itəmah min iəu e napən ruən.‡

⁵ Iətəm in otol win e nəluəginien, in otuvən lanəha e napən ruən. Kəni ko iəsafəl rəkisien nergin e nauəuə rəha nəmiəgəhiən, kəni iəu iəkəni pətigəm nergin e nəhmti rəhak Tatə mine rəhan nagelo min, məmə in rəhak əhruahru iətəmini.§

⁶ Itəmah rəfin matəlgitəmah tatig. Otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatəiən min u iətəm Narmin Rəha Uhgın tətəni=pinə kəm niməfaki min.”

Nəghatəiən təmuvən

kəm nəfaki min ikin Filitelfiə

⁷ “Ətei nauəuə kəti tuvən o agelo rəha niməfaki e taun Filitelfiə, məni=pən məmə,

Nəghatəiən u rəhan, iətəm Tasim, kəni in Nipəhriənien. Kəni in tatos ki rəha Tefit u aupən.* Nəmə in terəh e doə kəti, kəni ko iətəmi kəti təsahtipəsigiən. Kəni nəmə in tahtipəsig e doə kəti, kəni ko iətəmi kəti təserəhiən lan.† Nəghatəiən u rəhan iətəm in tətəni=pinə kəm təmah məmə,

⁸ Iəkəhrun rəhatəmah nolien min, nətəm Filitelfiə. Iəkəhrun məmə rəhatəmah nəsanəniən in nəuan nəuvetin əmə, mətəu itəmah nəmautol nəuiak məsotəpəhiən, kəni məsotəhluəigien məmə rəhak u itəmah. Oteruh-to. Iəmerəh e doə o təmah. Ko iətəmi kəti təsahtipəsigiən. ⁹ Oteruh-to. Nətəmini min ko e Nuhapuminiən rəha Setən, ilah kautəni məmə ilah nətəm Isrel, mətəu kəpə. Ilah neiuə min.‡ Oteruh-to. Oiəkol ilah kəhuva motasiəulin-pinə e nəhlkilah e nisaiən, kəni okotəni məmə nipəhriənien iəu iəkəkeiki itəmah.§ ¹⁰ Iəməni=pinə kəm təmah məmə itəmah onəkotos nətəligien əfəməh o nəhtul əskasikiən, təhmen əmə lak, kəni itəmah

† 2:28 Nəh 22:16 * 3:1 Afin-to futnot e Nəh 1:4 † 3:1 Nəh 1:16 ‡ 3:4 E fes u, “napən” tətəgətun nolien min rəhalah. § 3:5 Mat 10:32; Luk 12:8; Mak 8:38; Luk 9:26; 1Jon 2:23 * 3:7 “Ki rəha Tefit” u, tətəgətun=pən nepətien iətəm otos e Jerusiləm vi. In ko, in tatos nepətien məmə oterəh kəni mahtipəsig e iətəmi kəti iətəm tatuvən imə; Nəh 1:18. † 3:7 Aes 22:22 ‡ 3:9 Nəghatəiən u “kautəni məmə ilah nətəm Isrel, mətəu kəpə,” in tətəghati əhruahru e nətəmi min u nəuaniləuis rəha Isrel min. Mətəu nian Iesu tətəni məmə ilah səniəmə nətəm Isrel pəhriən, nipətin ko məmə nətəmini pəhriən rəha Uhgın, inu, nətəm kəutəfaki kəm in. Mətəu səniəmə nəuaniləuis rəha Isrel u ilah nətəmini min əhruahru rəha Uhgın (Kəl 6:15-16). § 3:9 Jon 8:44; Nəh 2:9

nəmautol rəhak nəghatiən.* O nati u, iəu oiəkəpali vivi o təmah e nian iətəm nərahian otəsuvəhian tuva e nəhue niftəni min rəfin,† məmə otek askəuvin-to nətəmimi rəha nəhue niftəni.

¹¹ Otəsuvəhian iəkuva. Otaskəlīm iəkis natimnati min iətəm itəmah ninotos rəkis, məmə iətəmi kəti otəsosiən rəham nətəouiən‡ iətəm ninol win rəkis lan. ¹² Iətəm otol win e nəluaginian, kəni iəu oiəköl in təhmen e niği asoli kəti iətəm tətəruəsan Nimə Rəha Uhgın rəhak. Kəni in ko təsietian e Nimə əha nian kəti. Kəni iəu, iəkətei=pən nərgi Uhgın rəhak lan, mine nərgi taun rəha Uhgın rəhak lan. Taun u, in Jerusiləm vi, iətəm Uhgın rəhak otahli=pa, otisi-pəri e negəu e neai, meiuaiu=pa. Kəni iəu oiəkətei=pən min nərgək vi e iətəmi u.

¹³ Itəmah rəfin matəlgitəmah tatig. Otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatiən min u iətəm Narmin Rəha Uhgın tətəni=pinə kəm niməfaki min.”

Nəghatiən təmuvən
kəm nəfaki min ikin Laotisia

¹⁴ “Ətei nauəuə kəti tuvən o agelo rəha niməfaki e taun Laotisia, məni=pən məmə,

!Nəghatiən u rəhan, iətəm kətəni məmə in Nipəhrionian! In ko, in iətəm kəhrun narəriən lan məmə tətəhtul pətigəm o nəni pətigəmiən nipəhrionian əmə, kəni in nəukəti natimnati rəfin iətəm Uhgın təmol. § * Nəghatiən u rəhan iətəm in tətəni=pinə kəm təmah məmə,

¹⁵ Iəkəhrun rəhatəmah noliən min, nətəm Laotisia. Iəkəhrun məmə nəmiəgəhian rəhatəmah təhmen e nəhu iətəm tareuən əmə. Təuvir məmə onəkotəhtul əmə e kətiəh, onəkotətəpu uə onəkotəpipei. ¹⁶ Itəmah nəutəhtul əmə e nəlugin, nəkotareuən əmə — nəotəpiapeiən məsotətəpuian — tol lanəha, oiəkəgəh rəkis e təmah rəueiu, ¹⁷ mətəu-inu itəmah nəkotəni məmə, ‘Rəhatimah nautə tēpət, iautos məni asoli, rəhatimah nəmiəgəhian təuvir, natimnati rəfin tatig, kəni nati kəti təsikəian o timah.’ Mətəu itəmah nəkotəruru məmə itəmah ninotatig rəkis e nərahian; nətəmimi okotasəkəhruiən o təmah; rəhatəmah nautə tikə agin; nəhmtitəmah təpis; kəni nəutəiu piəpiə əmə.† ¹⁸ O nati u, iətəni=pinə əhruahru kəm təmah, təuvir məmə onəkotos nəhmti aiən u kol tətəraip-oraip ohniəu, iətəm kəmuvan e niğəm tus rəkis namrəian lan,‡ kəni pəh itəmah, rəhatəmah nautə otepət. Kəni onəkotos nəhmtin min napən ruən o nuvəniən lan, məmə onəkotəuveg nipətitəmah ko, iətəm tol naulisian. Kəni mautos nəhmtin min mərsin ohniəu, motol=pən e nəhmtitəmah, məmə nəhmtitəmah otəhlan, nəkotəruh vivi nati lan.

¹⁹ Nətəmimi min ko rəfin nətəm iəkölkeikei pik ilah, iəu iətəghati əskasik kəm lah mətəgəu əhruahru ilah. Tol lanəha, təuvir məmə nikitəmah otimis=pa lak, kəni motəuhlin=pa e noliən tərəh min rəhatəmah. ²⁰ !Otətəlig-to! Iəu iatəhtul e namtiəluə, mətəhti-əhti doə o nuvnian imə. Nəmə iətəmi kəti tətəu nəuiak kəni terəh e doə, kəni iəkuvən imə kəni mauən itimlau min.

²¹ Iəu iəmol win e nəluaginian kəni mətəharəg-pəri itimlau rəhak Tatə e rəhan jeə, mətəuarməniğ. Kəni e noliən kətiəh əmə, iətəmi otol win e nəluaginian, iəu iəkəgəhan məmə otəharəg itimlau min e rəhak jeə, mətəuarməniğ itimlau min.

* 3:10 Hip 12:1-3 † 3:10 Jon 17:15 ‡ 3:11 “Nətəouiən” əha, tətəghati lan, in kəfəfau kəti kəmol e nimali niği, uə narmi nimali niği kəmol e kol, kəni kətəfəfau=pən e rəhn-kapə iətəm təmol win e naiuiən. Kəni Kristo otəfəfau=pinə kəfəfau e rəhn-kapə iətəmimi o rəhan nəhtul əskasikian. Iətəmimi u otəkeikei mateh vivi o nətəmi min ko nətəm kotölkeikei məmə okotos rəkis ohni. Inu, in nəghatiən əuhlin məmə ilah okəsotəpəhian nəhtul əskasikian məmə ilah okəsotəmkarəpəian e nətəouiən rəhalah, inu, nəmiəgəhian itulin ilah Kristo. § 3:14 “Nəukəti natimnati rəfin iətəm Uhgın təmol,” nipətin keiu e nəghatiən Kris. Iesu in Nəukətin, nipətin ko, in təmol natimnati rəfin; kəni in min in İərməniğ e natimnati rəfin. * 3:14 Jon 1:1-3; Kol 1:16; Nəh 1:17 † 3:17 Jon tətəni nəghatiən əuhlin u nipətin tənə məmə, e nəhmti Uhgın, nəmiəgəhian rəhalah təsəhruahruian məsəhmenian. ‡ 3:18 Job 23:10; Mal 3:2-3; 1Pitə 1:6-9

²² Itəmah rəfin matəlgitəmah tatig. Otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatən mīn u iətəm Narmin Rəha Uhgīn tətəni=pinə kəm niməfaki mīn.”

4

Nəfakiən e negəu e neai

¹ !Uərisig e natimnati mīn u, iəməsal=pən əha, kəni mafu doə kəti təmerəh=pən əpəha e neai! Kəni nəuian kətiəh əmə iətəm iəmətəu əupən, inko iətəm in iahgin iahgin təhmen əmə e təui, tīnatəghati mīn kəm iəu, kəni tətəni=pə məmə, “Əri-to muva ikinu, iəkəgətun ik e natimnati mīn u, iətəm okəpanol.”

² E nian kətiəh əmə, nəsanəniən rəha Narmin Rəha Uhgīn təmol kəm iəu, kəni iəkəsal=pən əpəha əupən mafu kig, tətəharəg-pəri e rəhan jeə, mətarməniğ e negəu e neai.* ³ Kəni iətəmi tətəharəg ikin əha, iəmeruh in təuvir matəlu, mətorai-p-oraip, təhmen e kəpiel təuvir keiu nərgiləu ko jaspə mine kanilian. Kəni mərai-mərai kəti təmuvən mītəlu e jeə rəhan, kəni mərai-mərai əha tətəsiə təhəgəhəg təhmen e kəpiel təuvir kəti u, emirəl.† ⁴ Kəni mītəlu e jeə asoli rəha kig əha, jeə nəuvein mīn ilah tuenti-fo, kəutəhtul, kəni nətəmi asoli mīn nətəm kəmotəhuitən, ilah tuenti-fo, kəutəharəg-pəri e jeə. Kəməhuvən e napən ruən, kəni motəfəfau e hat mīn rəha nisaiəni, iətəm kəmol e aiən u kol tətəraip-oraip. ⁵ Kəni ikin əha, jeə rəha kig tətətig ikin, tətəraip, kəni kaluəluə tītətipərəh matiet ikin. Aupən e jeə rəha kig, nəuanisəni ilah səpīn kəutohuəu. Inəha, narmin rəha Uhgīn ilah səpīn.‡ ⁶ Kəni ikin əha əupən e jeə rəha kig, nati kəti mīn əha ikin təhmen e nītəhi, mətəu təhmen e kilas, iətəm tatəlu, mətorai-p-oraip.

E nəlugin ikin əha, kəni tītəlu e jeə rəha kig u, nati nəuvein əha ikin, ilah kuvət, iətəm kəutəmiəgəh, kəutəhtul. Kəni nəhmtiləh tēpət tēpət, tətəpeir=pən əmə e nərfiləh mine nəmtahləh mine. ⁷ In əupən, təhmen e laion, kəni iətəm tol keiu lan, təhmen e kau iərman nahgin tēpət, kəni iətəm tatol kisil lan, rəhn-kapə təhmen e iətəmi, kəni iətəm tatol kuvət lan, təhmen e məlikim iətəm tatiuvig. ⁸ Nati mīn əha iətəm kəutəmiəgəh, ilah kuvət, mətəu nəməlməliəh kətiəh kətiəh ilah sikis, kəni nəhmtiləh tīrəuei əpnəpīn əmə ilah, muvən əpəha e nəve nəməlməliəh ləhtəni ikin mine. Nian rəfin ilah kəutəni nəpuən lapin mine lənian, məsotəmeigian, kəutəni məmə:

“!İərməniğ Uhgīn Nahgin Tēpət Pīk Agin
in tasim, tasim, tasim pīk agin,
iətəm in tətətig rəueiu,
təmətatig itulin,
otəpanatig itulin!”§

⁹ Kəni nati mīn kəha u kəutəmiəgəh, kəutəni nīpəhriəniən e nəpətian rəha Uhgīn, kəni mautəfən nisaiəni kəm in, kəni mautəni tagkiu kəm kig iətəm tətəharəg-pəri e rəhan jeə, mətarməniğ, mətatig itulin, naunun tikə. ¹⁰ Kəni nian nati mīn kəha u kəutəmiəgəh kəutol lanəha, kəni nətəmi asoli nətəm kəmotəhuitən, ilah tuenti-fo, koteiuaiu mautisin nəuliləh kəm in, iətəm tətəharəg-pəri e rəhan jeə, mətarməniğ, kəni mautəfaki kəm in iətəm tətətig itulin, naunun tikə. İlah kəutisin nəuliləh kəm in, kəni nīpənəgiləh təou niftəni, kəni ilah kəutəpəg rəkis rəhaləh kəfəfau mīn rəha nisaiəni, kəni mautəlin əupən e rəhan jeə, kəni mautəni məmə,

¹¹ “Rəhatiməh İərməniğ Uhgīn,
İk nəkəhruahru, məhmen agin məmə onəkəs nəni-viviən rəfin,
mine nisaiəni rəfin,
mine nəsanəniən rəfin,
mətəu-inu ik nəmol natimnati rəfin.
İk nəmol ilah mətəu-inu ik nəmolkeikei məmə ilah okotətig.

* 4:2 Esik 1:26-28 † 4:3 Jaspə nəmə təhro in kəpiel əməhmtə, kəni kanilian nəmə təhro in kəpiel ərarəuv. Emirəl mīn əha, kəpiel əməhmtə mīn. Kitah kotəruu əhruahru kalə rəhaləh iətəm in tətəni, mətəu nati nak iətəm Jon təmeruh, inko, kalə təuvir mīn, kotəuvir, mautəraip-oraip. ‡ 4:5 Afin-to futnot e Nəh 1:4. § 4:8 Eks 3:14

Kəni mətəu-inu ik nəmolkeikei lanəha lan, ilah kəutatig əhanəh.”

5

Nəti sipsip təmuahru
e nauəuə iətəm kəmaiu-aiu

¹ Kəni əmeiko, iəmafu kig tətəharəg-pəri e rəhan jeə, kəni matos nauəuə kəti e nəhlmin maru iətəm kəmaiu-aiu, kəni nauəuə ko kəmətəi=pən nati e nıkalın pəti mil, kəni kəmaiu-aiu kuan-ərain kau səpın məmə otaskəlīm tiəkis.* ² Kəni iəmeruh agelo əsanən kəti tətəgət əfəməh mətəni pətigəm məmə, “?Pəh u in təhmen məhruahru məmə otəh rəkis nati iətəm kəmuvan-ərain e nauəuə u lan, kəni migaru lan?” ³ Mətəu iətəmimi kəti tikə u ilis e nəgəu e neai, uə ləhtəni e nəhue niftəni, uə niki niftəni, kəti ko in təsəhruahruən o nigaruən e nauəuə u, mafin. ⁴ Kəni iəmətasək mətəsək, mətəu-inu kəsehən iətəmimi kəti iətəm təhmen məhruahru o nigaruən e nauəuə u mafin. ⁵ Kəni eldə asoli min u kəti iəhuitən tənı=pa kəm iəu məmə, “!Sasəkien! Məsəl=pən-to meruh, Laion rəha Nəuaniləuis rəha Juta,† in nəukəti Tefit,‡ in tinol win rəkis e nəluaginən rəhan. Tol lanəha, in təhruahru ağin o nigaruən e nauəuə kəha, kəni meatuv rəkis nati əha ilah səpın iətəm kəmuvan-ərain lan.”

⁶ Kəni əmeiko iəkəfu Nəti Sipsip, tətəhtul əpəha e nəlugın e jeə rəha kig mine nati kuvət u kəutəmiəgəh mine nətəmi asoli min nətəm kəmotəhuitən. Nəti Sipsip u, nəkəfu məmə kəmoəhamu rəkis. Kəni rəhnəpati ilah səpın,§ kəni nəhmtin ilah səpın min, ilah kəha, kəutəhtul o narmin rəha Uhgın ilah səpın iətəm təmahli pətigəm ilah kəhuvən e nəhue niftəni. ⁷ Nəti Sipsip əha, təmuvən meapən mos rəkis nauəuə u e rəhn maru kig iətəm tətəharəg-pəri e rəhan jeə. ⁸ Kəni nian in tinaskəlīm nauəuə kəha, kəni nati min əha u kəutəmiəgəh ilah kuvət, mine nətəmi asoli nətəm kəmos nəhuitən ilah tuenti-fo, ilah kəutasiəulın nəulilah o Nəti Sipsip, moteiuiəu, nıpənəgilah tatek niftəni. Ilah rəfin kautos hap* min mine pesin min iətəm kəmol e aien u kol tətəraip-oraip, təriəuəh e nati pien-pien min iətəm nəmiəvin təuvır. Kəni nati pien-pien u, in təhmen e nəfakien min rəha nətəmimi rəha Uhgın.†

⁹ Kəni nati min kəha kəutəmiəgəh ilah kuvət mine nətəmi asoli nətəm kəmotəhuitən, kəməutani nəpuən vi kəti məmə,
“Ik nəkəhruahru, məhmen ağin o nələsien nauəuə u,
kəni meatuv rəkis nati min iətəm kəmuvan-ərain lan,
mətəu-inu kəmoəhamu ik,
kəni məmos nəhmti nətəmimi e nıram
məmə ilah rəha Uhgın.
Kəni ilah kəmətsi=pən e nəuaniləuis min rəfin,
mine nəghatien min rəfin,
mine nitəni mine rəfin,
mine nətəmi nılosilah tol pisin pisin min,
¹⁰ kəni nəmol ilah kotatig ahgəl rəhan narmənigiən,
kəni ilah rəham pris min,
kautol uək rəha Uhgın rəhatimah.
Ilah okotarmənig e nəhue nitəni.”

¹¹ Kəni iəkəsəl-pen min mafu, kəni mətəu min nəuia nagelo min tepət tepət, ko kəruru nafiniən. Kəmotəhtul, motitəlau e jeə rəha kig, mine nati min iətəm kəutəmiəgəh, mine nətəmi asoli min nətəm kəmotəhuitən. ¹² Kəni ilah kəutani əfəməh nəpuən məmə:
“!Nəti Sipsip iətəm kəmoəhamu,

* 5:1 E nian əha, nauəuə rəfin kəmaiu-aiu. Kotos mapepe əfəməh kəti kəni kaiu-aiu. Kəni nəmə iətəmi asoli kəti tolkeikei məmə nətəmimi əpnəpın əmə okəsotafiniən, kəni in tuvan-ərain=pən nati kəti e nıfifin, məmə taskəlīm tiəkis mapepe. † 5:5 Jen 49:9-10 ‡ 5:5 Aes 11:1 § 5:6 Afin-to futnot e Nəh 1:4 * 5:8 “Hap,” in nati kəti katoh tətəni nəpuən, təhmen e kitar. † 5:8 Sam 141:2

in təhruahru məhmen agin məmə kotəni-vivi in,
 mətəu-inu tatos rəfin nəsanəniən,
 mine nautə, mine neinatigian,
 mine nahgin, mine nepətian əhagəhag!
 !Təuvir agin məmə kautisiai in!"

¹³ Kəni iəmətəu min natimnati rəfin iətəm Uhgın təmol e negəu e neai, mine nəhue niftəni, mine Ima Nətəm Kəmoħmis İkin, mine e niki nitəhi, mine natimnati min rəfin iətəm kautatig e lah, ilah rəfin kautəni məmə:

"Pəh nəni-viviən mine nisaiən tətuvən o kig iətəm tətəharəg-pəri e rəhan jeə mine Nəti Sipsip,
 mətəu-inu in tatos nepətian əhagəhag mine narməniğin.

!Pəh nəni-viviən mine nisaiən tətuvən o lau,
 kəni tətuvən, matuvən, matuvən, naunun tikə!"

¹⁴ Kəni nati min kəha ilah kuvət u kəutəmiəgəh, kotəni məmə, "İəuəh!" kəni nətəmi asoli min nətəm kəmotəhuitən kotisin nəulilah ohni, məuteiuaiu, nipənəgilah tatek niftəni, məutəfaki kəm in.

6

Nəti Sipsip təmatgəhli nati iətəm kəmuvan-ərain
 e nauəuə iətəm kəmaiu-aiu lan

¹ Kəni iəmeruh Nəti Sipsip nian in təmatgəhli rəkis nati kəti iətəm kəmuvan-ərain e nauəuə kəmaiu-aiu lan. Kəni əmeiko, nati kəutəmiəgəh u kəti ilah kuvət tagət əfəməh e nəuiən kəti təhmen e kaluəluə, məmə, "İVa-to!" ² İəkəsal-pəri mafu əhos kəruən kəti. İətəm tətəsüə lan tətələs nifagə, kəni kəməfəfau=pən e hat rəha nisaiən kəm in, təhmen e hat rəha iətəm tinol win rəkis e nəluəğinian. In təmaiu matuvən təhmen e iətəm təmol win e nəluəğinian, kəni matuvən min məmə otol min win.

³ Nian Nəti Sipsip təmatgəhli rəkis nati tatol keiu lan, iətəm kəmuvan-ərain nauəuə lan, kəni iəmətəu nati miəgəh u iətəm tatol keiu lan təni məmə, "İVa-to!" ⁴ Kəni əhos pisin kəti min iətəm tərəuvarəuəv təhmen e nərə, təmaiu muva. İətəmi tətəsüə lan, kəməfən nisə asoli rəha nəluəğinian kəm in. Kəni Uhgın təmegəhan=pən e nepətian məmə otos rəkis nəməlinuiən iətəm tətətiğ e nəhue niftəni, məmə nətəmiimi kəutəluəğin əmə mautəhamu ohamu ilah min ikin min rəfin.

⁵ Kəni nian Nəti Sipsip təmatgəhli rəkis nati tatol kisil lan, kəni iəkətəu nati miəgəh iətəm tatol kisil lan, təni məmə, "İVa-to!" Kəni iəkəsal-pəri mafu əhos kəpən kəti. İətəm tətəsüə lan tətələs skel* kəti. ⁶ Konu iəmətəu nəuiən kəti tatsi=pən e nəlugin e nati kəutəmiəgəh min ilah kuvət, mətəni məmə, "Uvən, kəmegəhan lam məmə nəkəhrun nosiən nəumis e nitəni min, kəni ilah okotəkeikei motərəkin məni asoli o nosiən nauəniən nəuan nəuətin əmə. Mətəu onəsərəkiniən nəukəti nigə olif min iətəm katol oiel e nəuan, kəni nəsərəkiniən nəukəti niləuis u krep iətəm katol wain lan."

⁷ Nian Nəti Sipsip təmatgəhli rəkis nati tatol kuvət lan, iətəm kəmuvan-ərain nauəuə lan, kəni iəkətəu nati miəgəh iətəm tatol kuvət lan, tətəni məmə, "İVa-to!" ⁸ !Kəni iəkəsal-pəri mafu əhos kəhmtəu kəti! İətəm tətəsüə lan, nərgin u Nimişian, ilau iətəmiimi kəti, nərgin u, Nəuanpən tətərisig lan mətian. Kəmuos nepətian məmə okəhamu nətəmiimi e nau mine nəumis mine nimişian mine nati miəgəh arpin min. Kəmuos nepətian lanəha, təhmen e nəven nəhue niftəni kətiəh, muəpəh əmə nəuətin kisil.

⁹ Kəni nian Nəti Sipsip təmatgəhli rəkis nati tatol faif iətəm kəmuvan-ərain nauəuə lan, iəkəsal=pən əpəha e nəve oltə,† ləhtəni ikin, mafu nətəm kəmoħamu ilah mətəu-inu ilah kəmotəhtul əskasik o nəni pətigəmiən nəghatiən rəha Uhgın. ¹⁰ İlah kəutəuin əfəməh məutəni=pən kəm Uhgın məmə, "İk nəkərməniğ e natimnati rəfin, ik nəkasim,

* ^{6:5} E nian rəha nəumis, kəni nətəmiimi kotakil natimnati o nəuəriən nauəniən. † ^{6:9} Oltə u, in tepil kəti tətəhtul əpəha e Nime Rəha Uhgın, kəni katol sakrifais min ikin. Kəni nətəmi min u, nəmə təhro ilah kotəhmen əhruahru e sakrifais kəti iətəm tətuvən o Uhgın.

kəni ik nıpəhrıənıən. ?O nəhgın mıne kəni ik onəkələhu nəghatıən məmə nətəmımi rəha nəhue nıftəni kəmotol tərəh, kəni mol nalpınıən kəm lah o nati iətəm kəmotol e timah? ?Onəhgın nəkalpın nıtai nıratımah e nətəmi mın əha?”

¹¹ Kəmotəni lanəha, kəni kəməfən napən ruən kəm lah rəfin. Mətəu kəməni=pən kəm lah məmə okotəmeig mın nəuan nəuветın əmə mətəuarus nəmpə apıəpiə rəha pıalah mın mıne nəuvinılah mın, otuva pıpım məhmen. Pıalah mın mıne nəuvinılah mın u, nətəmımi mın rəha İesu, nətəm okəpanohamu ilah o rəhalah nəhatətəiən.

¹² Kəni nıan Nəti Sıpsıp təmatgəhli rəkis nati tatol sikis iətəm kəmuvan-ərain nauəuə lan, kəni əmeiko, nəmig asoli kəti təməlauəl. Mıtıgar təmapınəpu ağın, kəni məuıg təmərarəuv ağın təhmen e nıərə.[‡] ¹³ Kəni məhau mın əpəha ilis e neai kəmotəmei=pən e nəhue nıftəni, təhmen e nəua nıgi iətəm nımətəgi asoli təmarıgrıg e nəuan pıkis tımərəgrəg. ¹⁴ Kəni neai təmikə təhmen e napən kəmaıu-aiu kələs kəgım.[§] Kəni nıtəuət mın mıne nıftəni mın kəmotəgım e nımeılah mın.

¹⁵ Kəni nətəmımi rəfin ağın, inu kig mın rəha nəhue nıftəni mıne iərmənıg mın, nətəmi asoli mın rəha soldıə mın, nətəmi rəhalah nautə tepət, mıne nətəmi kautos nepətıən, mıne slef mın rəfin, mıne nətəmi səniəmə slef mın, ilah rəfin kəmotəhluaıg e nıpəg kəpiel asoli mın, mıne nıkalı kəpiel asoli mın, mıne nıkalı kəpiel mın əpəha e nıkalı nıtəuət asoli mın.* ¹⁶ Kəni ilah kəmotəsək əfəməh=pən o nıtəuət mın mıne kəpiel asoli mın məmə, “Okotəmei, motoh-ərain itımah, motəhluaıg e timah o nəhmtı kig u iətəm tətəharəg-pəri e rəhan jeə, mıne o niəməha rəha Nəti Sıpsıp,[†] ¹⁷ mətəu-inu nıan asoli kəgın ağın lan rəha niəməha rəhalau tınuva. ?Kəni pəh u in təhrun nəhtulıən?”[‡]

7

144,000 kəmol mak e lah məmə rəha Uhgın

¹ Kəni əmeiko iəkafu agelo kuvət kəutəhtul=pən e kaugə ilah kuvət e nəhue nıftəni. Kəmotəmkərain rəfin nımətəgi kuvət e kaugə kuvət rəha nəhue nıftəni, məmə nımətəgi otıkə e nəhue nıftəni, mıne nıtəhi, mıne nıgi mın.* ² Kəməfən nəsanəniən kəm lah o nərəkiniən nıftəni mıne nıtəhi. Kəni iəkəsəl=pən mafu agelo kəti mın tatsı-pah, tatələs nati kəti iətəm Uhgın u iətəm tətəmiəgəh, otos o nolıən mak rəhan lan. Kəni in tətəghati əfəməh=pən kəm nagelo mın u kuvət, məmə,³ “!Otəpəh pıpım! Sotəhlmanıən e nımətəgi məmə otəsərəkiniən nəhue nıftəni mıne nıtəhi mıne nıgi mın, pəh iəkotol=pən pıpım mak rəha Uhgın rəhatah e nıpənəgi noluək mın rəhan.”[†]

⁴⁻⁸ Kəni iəmətəu nəmpə rəha nətəm kəmotos mak u rəha Uhgın. Nətəmımi 144,000 kəmohtı rəkis e nəuanıləuis mın rəha İsrıl, ilah kəmotos mak əha:[‡]

[‡] 6:12 Joel 2:31; Uək 2:20   [§] 6:14 Aes 34:4   * 6:15 Aes 2:10,19-22   [†] 6:16 Hos 10:8   [‡] 6:17 Joel 2:11; Mal 3:2

* 7:1 Nımətəgi kuvət əha, ilah nımətəgi rəha nərəkiniən təhmen əmə e inəha e Dan 7:2 mıne Jer 49:36-38.   [†] 7:3 2Kor 1:22; Efəs 1:13   [‡] 7:4-8 144,000=12×12×1000. Nəmpə u 12 tətəgətun nətəmımi rəha Uhgın, təhmen e nəuanıləuis mın rəha İsrıl e Oltestımin, mıne 12 aposıl mın e Niutestımin. 1,000=10×10×10. Kəni nəmpə u 10 tətəgətun nətəliğıən u “təməhmen vivi.” Kəni ko tol lanu məmə 144,000 tətəgətun “nətəmımi mın rəfin rəha Uhgın.”

rəha Juta	12,000
rəha Rupin	12,000
rəha Kat	12,000
rəha Aser	12,000
rəha Napтали	12,000
rəha Mənase	12,000
rəha Simion	12,000
rəha Lifai	12,000
rəha Isəkar	12,000
rəha Sepulun	12,000
rəha Josip	12,000
rəha Benjəmin	12,000

Nimənin nətəmini nətəm kəməhuvən e napən ruən

⁹ Uərisig e natimnati min u, iəməsal=pən əpəha əpən, mafu nimənin nətəmini tepət tepət, ko kəruru nafiniən. § Ilah kautsi=pən e nitəni min rəfin, mine nəuaniləuis min rəfin, mine nəghatiən min rəfin, kəni nilosilah tol pisin pisin min. Ilah kautəhtul əpən e jeə rəha kig, mine Nəti Sipsip. Ilah kautəhuvən e napən ruən min, kəni mautos nimali nəmil e nəhlmilah. ¹⁰ Kəni mautagət əfəməh mautəni məmə, “Uhgın rəhatah iətəm tətəharəg-pəri e rəhan jeə, mətarməniğ, ilau Nəti Sipsip, ilau əha kəmuol suaru o nosmiəğəhiən itah.”

¹¹ Nagelo min rəfin ilah kautəhtul motitəlau e jeə rəha kig, kəni mitəlau min e nətəmi asoli min nətəm kəmos nəhuitən, mine nati kəutəmiəğəh min u, ilah kuvət. Ilah mautisin=pən nəulilah əpən e jeə rəha kig, moteiuaiu, nıpənəğilah tatek niftəni, kəni məutəfaki kəm Uhgın, ¹² mautəni məmə:

“!Əuəh! !Amen! !Nipəhriəniən! Rəhatah Uhgın təuvir pik, mətəhəğəhag vivi.

!In teinatig teinatig, təsanən, nahgin tepət!

!Pəh kotəni-vivi in, motisiai in, kəni motəni tagkiu kəm in mautəhuvən mautəhuvən naunun tikə! !Əuəh!”

¹³ Kəni əmeiko, nətəmi asoli nətəm kəmos nəhuitən min u kəti tətəpuəh ohniəu məmə, “?Pəh min əha kautəhuvən e napən ruən? ?Kəni ilah kəmosi=pən iə?”

¹⁴ Kəni iəkuhalpın məmə, “İətəmi asoli. İk əmə nəkəhrun.”

Kəni in təni məmə, “Nətəmi min əha, ilah kəha kəməhiet rəkis e nəhməiən asoli; ilah kəmotəikuas e rəhalah napən kəni motol təruan e nira Nəti Sipsip. ¹⁵ Kəni tol lanəha,

ilah kautəhtul əpən e nəhmti Uhgın, iətəm tətəharəg mətarməniğ,

kəni mautəfaki kəm in e nərauiə mine lapın e Rəhan Nimə;

kəni kig u Uhgın iətəm tətəharəg-pəri e jeə,

in otahgəl kəm lah min nian rəfin.

¹⁶ İlah, ko nəumis təsus minin ilah,

kəni ko kəsotəuauə minin.

Kəni nərauiə təsəhgi minin ilah,

nəpiəpəiən asoli rəha mitigar otəsəhgi minin ilah,

¹⁷ mətəu-inu, Nəti Sipsip iətəm tətəharəg e nəlugın e jeə rəha kig,

in otateh ilah təhmen e iətəmini rəha nehien sipsip.

In otit ilah, matuvən o nəhmti nəhu miəğəh,*

kəni Uhgın otəfəl rəfin nəhu nəhmtilah.”

8

Pesin rəha nati pien-pien

§ 7:9 Jen 15:5 * 7:17 Sam 23:2; Aes 49:9-10; Jon 4:10; 7:37-38; Nəh 22:1,17

¹ Nian Nəti Sipsip təmatgəhli rəkis nati tatol səpin iətəm kəmuvan-ərain nauəuə lan, kəni nagətian təmikə əpəha e negəu e neai o nian əkuəkir kəti, təhmen e uan haf auə.*

² Kəni əmeiko iəkafu nagelo min səpin u kəutəhtul aupən e nəhmti Uhgın, kəni ilah rəfin kautos təui.†

³ Kəni agelo kəti min, in tatitol pesin kəti iətəm kəmol e aiən u kol tətoraip-oraip, kəməmki=pən nati pien-pien lan. Təmitol muva məhtul aupən e oltə. Kəməfən nati pien-pien tepət‡ kəm in, məmə otol=pən e nəfakiən min rəha nətəmimi rəha Uhgın, kəni məfən ilau kəm Uhgın, muvan əpəha e oltə kəmol e aiən u kol tətoraip-oraip, iətəm tətəhtul aupən e jeə rəha kig. ⁴ Nəhanigəm rəha nati pien-pien min, mine nəfakiən min rəha nətəmimi rəha Uhgın, iətəm agelo tətəmki e nəhlmin, kəmotəri məhuvən o Uhgın.

⁵ Kəni əmeiko agelo təmitol pesin, kəni məmki=pən nigəm lan, iətəm tatuəu e oltə, kəni mauvəregin pətigəm e nəhue niftəni. Kəni əmeiko, kaluəluə təmatiperəh, kəni nəmig təməluə.§

Təui min

⁶ Kəni nagelo səpin nətəm kautos təui min, kəmotəhtul maru o nahliən təui.

⁷ Kəni agelo iətəm tətəupən, təmahli rəhan təui. Kəni əmeiko, nispisipi ais mine nigəm iətəm kəmol filəh-filəh ilahal nirə, kəmauvəregin=pən e nəhue niftəni. Təmuəu mus nəuəveti niftəni kətiəh, məpəh əmə nəuəvetin keiu, konu təmuəu mus nigə min nəuəvetin kətiəh, məpəh əmə nəuəvetin keiu, kəni təmuəu mus nimanuvehli mitə tuəu rəfin.

⁸ Kəni agelo iətəm tatol keiu lan in təmahli rəhan təui, kəni nati kəti təhmen e nitəuət asoli, iətəm tatuəu, kəməraki=pən lan əpəha itəhi. Kəni nəuəveti nitəhi kətiəh təmol nirə, məpəh əmə nəuəvetin keiu. ⁹ Kəni təmərəkin nati miəgəh min iətəm kautatig itəhi nəuəvetin kətiəh, məpəh əmə nəuəvetin keiu, kəni mərəkin min negəu min nəuəvetin kətiəh, məpəh əmə nəuəvetin keiu.

¹⁰ Kəni agelo iətəm tatol kisil lan, təmahli rəhan təui. Kəni məhau asoli kəti təmsipəri, matuəu təhmen e nəuanisiə. Təmsipəri əpəha ilis e neai, meiuaiu mimərəgrəg mus nəuəveti nəhu min mine nəhmti nəhu min nəuəvetin kətiəh, məpəh əmə nəuəvetin keiu.

¹¹ Məhau u, nərgin u Tarfu Tarfu. Kəni əmeiko, nəhu min nəuəvetin kətiəh kəmotarfu, motarfu, məpəh əmə nəuəvetin keiu. Kəni nətəmimi tepət nətəm kəmotəmnim nəhu arfu, kəmohtmis.

¹² Agelo iətəm tatol kuvət lan, təmahli rəhan təui. Kəni nati kəti təmoh mitigar, mine məuig mine məhau min, mol nəuəveti mitigar kətiəh təmapinəpu, məpəh əmə nəuəvetin keiu kətiəuəu. Kəni nəuəveti məuig kətiəh təmapinəpu, məpəh əmə nəuəvetin keiu kətiəuəu, kəni nəuəveti məhau min kətiəh kəmohtmis, kəni nəuəvetin keiu əmə kautohuəu. E nərauiə, kəni tətərauiə e nəuəvetin keiu əmə, məpəh kətiəh. Kəni nian lapin, tatimihli e nəuəvetin keiu əmə, məpəh kətiəh.*

¹³ Kəni əmeiko iəməsal=pən, kəni mətəu məlikim kəti tatiuvig ilis e nəpuə, kəni mətasək əfəməh mətəni məmə, “!Əui! !Əui! !Əui! !Mətəu-inko nagelo kisil min əha ikin okəpanəhləhli min rəhalahal təui rəueiu, mənahlol nərahian asoli okəpanluva e nətəmimi rəha nəhue niftəni!”

9

Agelo iətəm tatol faif lan təmahli təui

¹ Agelo iətəm tatol faif lan, təmahli rəhan təui, kəni iəmafu məhau kəti iətəm tinsi-pəri e neai məmei=pən e nəhue niftəni. Kəməfən ki kəti kəm məhau kəha, o nerəhian e nispəg asoli iətəm teiuaiu agin. ² Nian təmərəh e nispəg əha, nəhanigəm təməri, təhmen

* 8:1 Hab 2:20; Sef 1:7-8; Sek 2:13 † 8:2 Təui min e Baebol, səniəmə nilosi nati itəhi, mətəu təui əha kəmol e rəhnəpati nati kəti. Mətəu kəruru məmə e negəu e neai kəmol təui e nak.

‡ 8:3 Nati pien-pien təhmen e nigipisi, kəni kətuəvan məmə nəhanigəm lan otos nəmiəvin u iətəm tətəpien vivi muvən o Uhgın. § 8:5 Eks 19:16-18 * 8:12 Aes 13:10; Mak 13:24

e nəhanigəm rəha iəhuei. Mitigar mine nəpuə kəmuapinəpu e nəhanigəm rəha nīpəg asoli.

³ Konu nati kəti təhmen e pitu, ilah tepət aɡin əha, kəməhiet rəkis e nəhanigəm əha, moteiuaiu e niftəni, kəni kəməfən nəsanəniən kəm lah o nusien itəmi e nīpikilah kəni tətahmə tətahmə.

⁴ Kəməni=pən kəm pitu min məmə kəsotərəkinien nimanuvehli mine niɡi min, mine natimnati iətəm kauteviə e nəhue niftəni, mətəu okotərəkin əmə nətəmi min ko nətəm kəsotosien mak rəha Uhgın e nīpənəgilah. ⁵ Kəni kəmegəhan e nəsanəniən kəm lah məmə okotus nətəmi motol nahməien kəm lah o məuig faif, mətəu kəsotohamuiən ilah. Kəni nahməien əha, iətəm ilah okotətəu tərəh lan, tapirəkis aɡin nəmə nīpiki velau tətəi itəmi, kətahmə.* ⁶ E nian min əha, nətəmi okotəsəl e suaru o nīmisiən, mətəu ko kəsotehiən. Okotolkeiki məmə okohmis, mətəu ko kəsohmisiən.

⁷ İəmafı pitu asoli min əha, ilah kotəhmen e əhos min iətəm kəmotəhtul maru o nəluəɡiniən. İlah kəmotəfəfau e nati kəti təhmen e kəfəfau rəha kig iətəm kəmol e aiən u kol tətoraip-oraip, kəni rəhn-kapə lah təhmen e rəha iətəmi. ⁸ Nəuanulah təfəməh təhmen e nəuanu pətan, kəni nəhlıvlah tasilə təhmen e nəhlıv laion. ⁹ Nīlosilah tikimkim təhmen e nati katuvən lan o nəluəɡiniən, kəmol e aiən, kəni nīməlməliəlah kəutəlipə təhmen e nīləkit-ləkitien rəha əhos min kəutiuvı jariat min tepət kəutaiu e nəluəɡiniən. ¹⁰ Nīpikilah tatus itəmi kətahmə tapirəkis aɡin nian velau tətəi itəmi e nīpikin.† İlah kəutos nəsanəniən e nīpikilah o nolien nahməien kəm nətəmi o məuig faif. ¹¹ İlah, rəhalah kəti əha ikin iətəmi asoli, in iərmənig rəha nīpəg asoli iətəm teiuaiu aɡin. E nəghatiən rəha nətəm İsrəl, kətəni nərgin məmə Apaton, nīpətin u İərəkin, kəni e nəghatiən Kris, kətəni məmə Apolion.

¹² !əui! Nərahien əpən tinol naunun, mətəu əui, əui, nərahien keiu min əha ikin okəpaniəuva.

¹³ Kəni əmeiko, əgelo iətəm tatol sikis lan təmahli rəhan təui. Kəni iəmətəu nəuiən kəti təmsi=pən əpəha e niki rəhnəpati ilah kuvət rəha oltə u kəmol e aiən u kol tətoraip-oraip, kəni tətəhtul əpən e nəhmti Uhgın.‡ ¹⁴ Kəni nəuiən əha təməni=pən kəm əgelo iətəm tatol sikis lan u tətələs təui, məmə, “İtis nəgelo min u ilah kuvət iətəm kəməlis ilah kəmki=pən əpəha e nəhu asoli İufretis.” ¹⁵ Tol lanəha, təmitis ilah. Nəgelo min əha, ilah kuvət, kəməlin ilah kəutəhtul maru u rəueiu o əuə əhrıahru u, mine nian əhrıahru u, mine məuig əhrıahru u, mine nu əhrıahru u, məmə okotohamu nətəmi rəha nəhue niftəni nəvetin kətiəh, motəpəh keiu. ¹⁶ Kəni iəmətəu nəmpə rəha soldia min rəhalah, nətəm kəutasuə e əhos, kəni ilah rəfin tu-hanrit-miliən nətəmi.

¹⁷ Kəni e nəməhlairien rəhak, iəmafı əhos min əha mine nətəmi kəutasuə e lah kotol lanu lan. Rəhalah aiən iətəm tətəuveɡ nīmankiləhalah, in tərəuvarəuv təhmen e niɡəm, mol vivi nəuɡi naris, kəni mauiəh. Rəhn-kapə əhos min u, kotəhmen e rəhn-kapə laion min, kəni niɡəm mine nəpienien tərəh§ mine nəhanigəm kəhalisi=pən e nīpəgnəualah.

¹⁸ Kəni nərahien asoli miləhal u iətəm kəmhliet e nīpəgnəualah, iləhal kəmləhamu nətəmi e nəhue niftəni nəvetin kətiəh, mīləpəh əmə nəvetin keiu. ¹⁹ Nəsanəniən rəha əhos min əha, tatsi=pən e nīpəgnəualah mine nīpikilah. Mətəu-inu nīpikilah təhmen e sineik, iətəm rəhn-kapə tətətiɡ e nīpikilah. Kəni əhos min əha, kəutus min nətəmi e nīpikilah.

²⁰ Kəni nətəmi min u, nərahien miləhal əha kəməsohamuiən ilah, ilah kəməsotəuhlinien nətəliɡien rəhalah e natimnati min iətəm ilah kəutol. Kəməsotəpəhiən nəfakiən kəm iərmis min mine narmi nati min iətəm kəmol e aiən u kol tətoraip-oraip, mine silfə, mine prons,* mine kəpiel, mine niɡi, nati əpnəpin məmə, ilah u narmi nati əmə,

* 9:5 Nəghatiən Kris əhrıahru təməsəniən nahməien rəha nīpiki velau. In təməni nahməien rəha “skopion,” in nati kəti tətəu itəmi e nīpikin. † 9:10 Afın-to futnot rəha Nəh 9:5. ‡ 9:13 Oltə u, in tepil kəti tətəhtul əpəha e Nīmə Rəha Uhgın, kəni katol sakrifais min ikin. Rəhnəpati min əpəha e kaugə min. § 9:17 Nəpienien tərəh əha, in təhmen e nəmiəvi nəruəs. * 9:20 Prons, in aiən kəti, mətəu rəhan kalə təhmen e kol.

iətəm kəsotafuiən nati, mine məsotətəuiən nati, mine məsotaliuəkiən. ²¹ Kəni ilah kəməsotəuhliniən nətəligiən rəhalah o nohamuiən itəmi, nəmkien nərək, nolien kləpə, nolien masig, nitəuiən iərman mine nipətan, mine nakləhiən.

10

Agelo iətəm təmos nauəuə əkəku

¹ Kəni əmeiko iəkafu agelo kəti min nahgin tərət tatsi-pəri e negəu e neai. Təvən e nəpuə təhmen e rəhan napən, kəni mərai-mərai titəlau e rəhn-kapə. Kəni in təhagəhag mətəsiə, təhmen e mitigar, kəni nəhlkin təhmen e pos asoli mil u kətiauəu e nigəm.

² In tatos nauəuə əkəku kəti iətəm kinəg rəkis tətəməhli=pən e nəhlmin. In təməfu=pən nəhlkin maru e nitəhi kəni məfu=pən nəhlkin məuil e niftəni, ³ kəni in təmagət əfəməh, nəkətəu nəuiən təhmen e laion. Nian təmagət əfəməh, kəni kaluəluə təmatiperəh mau səpən, mətuhəlpən. ⁴ Kəni nian kaluəluə təmatiperəh mau səpən mətuhəlpən rəhan nəghatiən, kəni nikik natəhti məmə oiəkətei rəkis nəghatiən iətəm in tətəni. Mətəu inətəu nəuiən kəti tatsi-pəri e negəu e neai mətəni məmə, “Əhluaig e nəghatiən u iətəm kaluəluə tətəni, sətei rəkisiən.”

⁵ Kəni əmeiko, agelo əpəha iətəm iəmafə tətəhtul=pən e nitəhi mine niftəni, tiləfəri nəhlmin maru, mətəgətun pəri e negəu e neai. ⁶ Kəni matos nonəvəl e iətəmi tətətig itulən, iətəm təmol negəu e neai mine natimnati rəfin iətəm kəutətig lan, mine nitəhi mine natimnati rəfin iətəm kəutətig lan, kəni məni məmə, “!Uhgən otəsəhtəhni minien!

⁷ Mətəu nian agelo iətəm tatol səpən lan otəhli rəhan təui, kəni nəlpəkəuiən onəuən rəhan Uhgən iətəm tətəhluəig lan, in otuva mol nipəhriənən lan u rəueiu. In otiet pətigəm=pa təhmen əmə məmə in təməni pətigəm əpən kəm rəhan noluək min u, iəni min rəhan.”

⁸ Kəni əmeiko, iəkətəu min nəuiən əha təmsi=pən e negəu e neai, mətəni=pa min kəm iəu məmə, “Uvən, mələs nauəuə iətəm kəmeg tətəməhli=pən e nəhlmi agelo iətəm tətəhtul=pən e nitəhi mine niftəni.”

⁹ Kəni əmeiko, iəkuvən mətapuəh o agelo məmə otəfa nauəuə əkəku kəm iəu. In tənə=pa kəm iəu məmə, “Os mun. Nati u otərəkin nərfəm, mətəu nian onəkun, tətəhiən təhmen e sukəpak.” ¹⁰ Kəni əmeiko iəkələs rəkis e nəhlmi agelo, kəni mun mərgei. İəmun mətəu taurehi taurehi, təhmen e sukəpak, mətəu nian iəmərgei, təmərəkən nərfək, nərfək təmərah lan. ¹¹ Kəni kəməni=pa kəm iəu məmə, “İk onəkəkeiki məni pətigəm min nəghatiən iətəm Uhgən təməfinə kəm ik kəm nətəmimi nilosilah tol pisin pisin min, mine nətəmimi e nitəni pisin pisin min, mine nətəmimi kəutəni nəghatiən pisin pisin min, mine kig min.”

11

Iətəmimi mil iətəm kəmuəhtul pətigəm o İesu

¹ Kəni əmeiko kəməfa nəua niuig kəti rəha nosiən mak e nati, kəni kəni=pa kəm iəu, məmə “Uvən, mos mak e Nime Rəha Uhgən, mine oltə, konu mafin rəfin nətəmi kəutəfəki əha imə. ² Sosiən mak e iat, mətəu natos əmə mak e nime. Sosiən mak lan mətəu-inko kinəfən rəkis iat əha kəm Nanihluə min. İlah okotevig əpevin e rəhak taun asim məutəhuvən məutəhuvən motos məuig ilah fote-tu.* ³ Kəni iəu iəkəfən nəsanəniən kəm rəhak iətəmimi mil iətəm kətuəhtul pətigəm ohniəu. Kəni okatuos əmə nati apən, matuəhtul pətigəm o nəni pətigəmiən rəhak nəghatiən min o nian uan-təusin tu-hanrit sikiste.”

* 11:2 “Məuig fote-tu” (11:2; 13:5), in təhmen əmə e “nu kisil mine nipilgan,” kəni kuəhmen əhmen min e “nian uan-təusin tu-hanrit sikiste (1,260),” kəni kihləhmen əhmen e “nian kətiəh, mine nian keiu min, mine nian nipilgan” (12:14). Nəmpə u təsəghatiən e nəmpə əhruahru əmə kəti, mətəu tətəgətun=pən məmə nian kəti tətəva o nian rəha nian iəkis min mine nərahien, mətəu otol naunun nian kəti.

⁴ İlau u, nəukəti nigı olif mil, mine nati kətaharu-pəri lait mil lan, iətəm kətuəhtul aupən e İərmənig rəha nəhue niftəni. ⁵ Nəmə iətəmi tətalkut o nərəkinian ilau, kəni nəmnamı nigəm otisi=pən e nohlilau, kəni mus rəhalau tikimir min.† İətəmi iətəm tolkeikei nərəkinian ilau, in otəkeikei mimis lanəha. ⁶ İətəmi mil u, ilau katuos nəsanəniən o nahtipəsigiən e nəpuə məmə nuhuən otəsəfuvian nian ilau okatuəghati matuəni pətigəm nəghatiən min rəha Uhgın.‡ Kəni ilau matuos min nəsanəniən məmə okuəuhlin nəhu min kəhuva nirə§, konu muəhrun min nərəkinian nətəmi rəha nəhue niftəni e nərahian pisin pisin min iətəm ilau kuolkeikei məmə okuol.*

⁷ Konu nian ilau kinətuəhtul pətigəm rəkis, kinuəni rəkis natimnati rəfin, kəni nati miəgəh† iətəm otəri=pa e nıpəg teiuaiu agin, məriauəh kəni moh ilau, mol win e lau mohamu ilau. ⁸ Nipətılau otəmähli əpəha e suaru rəha taun asoli əha, ikin əha kəmähli=pən min rəhalau İərmənig e nigı kəməluau‡ ikin, kəməuhlin nərgin, məmə Sotəm uə İjip, tətəgətu=pən nolian təräh ikin əha. ⁹ Kəni nətəmi nilosilah pisin pisin min, nətəmi e nəuaniləuis rəfin, mine nətəmi e nəghatiən min rəfin, mine e kəntri min rəfin, okotarfu əmu nıpətılau, motos nian apiəpiə kisil, kəni mine nıpilgan, kəni okəsotəghaniən məmə kitənim ilau. ¹⁰ Kəni nətəmi rəfin rəha nəhue niftəni okotol lafet, motagiən mətəu-inu ilau kiniamis, kəni məutəfən natimnati kəm lah min, məutagiən mətəu-inu iəni mil iətəm kəmatuol pik nərahian kəm lah, kiniamis.

¹¹ Mətəu uərisig e nian apiəpiə kisil mine nıpilgan tinuven rəkis, kəni Uhgın təməfən nehagiən e nıpətılau kəni ilau kəmuəhtul e nəhlkilau. Kəni nətəmi rəfin nətəm kəmoteruh ilau, nəhmtilah təməpis, narmilah tikə. ¹² Kəni ilah kəmotətəu nəuian asoli kəti təmsipəri e negəu e neai, mətəni=pən kəm lau məmə, “Uəri miəuva u ikin u.” Kəni nəpuə təmələs ilau məri muvən e neai. Kəni rəhalau tikimir min kəmotəhtul mauteruh ilau.

¹³ Kəni e nian əhruahru əha, nəmig asoli kəti təman mərəkin nıpilga lahuənu əha kətiəh mupəh əmə nain. Nəmig təmohamu nətəmi ilah rəfin səpin-tausin, kəni nətəmi rəfin nətəm kəməsohmisiən, kəmotəgin motərəmrumin, kəni motəni nıpəhriənian məmə Uhgın e negəu e neai tatos nepətiən.

¹⁴ !əui! Nərahian asoli iətəm tatol nəmpə tu lan, tinol naunun. Mətəu, nərahian iətəm tatol kisil lan otəsuvəhiən tuva.

Agelo iətəm tatol səpin lan təmahli təui

¹⁵ Agelo iətəm tatol səpin lan təmahli rəhan təui, kəni əmeiko nəuian asoli min kəmotsi=pən e negəu e neai motəni məmə,

“Nərməniğiən e nəhue niftəni rəfin agin tinuva rəha İərmənig Uhgın rəhatah mine rəha Kristo rəhan. Kəni in otərməniği itulin, naunun tikə.”

¹⁶ Kəni nətəmi asoli nətəm kəmotos nəhuitən min ilah tuenti-fo, nətəm kəutəharəg-pəri e rəhalah jeə min aupən e nəhmti Uhgın, ilah kəmotisin nəulilah, məuteiuaiu, nıpənəgilah tatek niftəni, kəni məutəfəki kəm Uhgın, ¹⁷ motəni məmə,

“İəkotəni tagkiu kəm ik, İərmənig Uhgın Nahgim Təpət Pik Agin, iətəmi ko ik nətətiği ko iətəm nətətiği rəueiu, kəni nəmətətiği aupən,

mətəu-inu ik nəmos rəham nəsanəniən asoli, kəni minətuəuin mətərməniği.

¹⁸ Kəntri min, kautol pik niəməha, mətəu ik rəham niəməha asoli tinuva.

Nian tinuva o nakiliən nətəm kəməhmis.

Kəni onəkətəu iəni min u ilah rəham noluək min, kəni mətəu min nətəmi rəham, mine nətəm kəutisiəi ik, ilah rəfin, nati ənəpin nəmə ilah kəutos nepətiən asoli uə nepətiən əkəku.

Kəni nian u rəham, o nərəkinian nətəmi min u kəutərəkin nətəmi e nəhue niftəni.”

† 11:5 2King 1:10,12 ‡ 11:6 1King 17:1 § 11:6 Eks 7:17-21 * 11:6 Suah mil u rəhalau nəsanəniən təhmen e Mosis mine Elaijə. † 11:7 Dan 7 ‡ 11:8 “İkin əha kəmähli=pən min İərmənig e nigı kəməluau,” tətəghati e Jerusiləm.

¹⁹ Nian kəmerəh e Nimə Rəha Uhgın əpəha ilis e neai, kəni kəmafı Bokis rəha Nəniəskasikiən Rəha Nasiruiən[§] tətəharəg əpəha imə. Kəni təmatəraip mətəsiə, kəni kaluəluə təmatatiperəh, kəni iəmətəu nagətien asoli min, kəni təmatəmig, kəni ais təmimərəgrəg.

12

Pətan mine ialkitə asoli

¹ Kəni nəmtətien asoli kəti təmiet e neai. Pətan kəti təmuvən e mitigar təhmen e napən, kəni təməharəg məfu-pəri nəhlkin e məuig, kəni mətəfəfau e hat rəha nisaiən kəti, kəmol=pən məhau tueləf lan. ² In tətəsək əfəməh, tətəu nahməien mətəu-inko in tinamki-amki otəsuvəhien temək.

³ Kəni əmeiko nəmtətien kəti min təmiet min əpəha ilis e neai, iətəm tuharispis ohniəu. İnəha, ialkitə asoli kəti, tərəvəruv, təhmen e nigəm, rəhn-kapə təmisim-isim ilah səpin, kəni rəhnəpati ilah ten, kəni kəməfəfau=pən hat ilah səpin e rəhn-kapə min, kəni hat min əha rəha kig asoli agin. ⁴ Nipikin tatoh rəkis məhau min əpəha ilis e neai, mətəmkiəhu=pa ilah nipilgan kətiəh e nəhue niftəni, məpəh nipilgan keiu. Kəni e nian əha, ialkitə əha təmuva məhtul əpən e pətan u iətəm otəsuvəhien temək, məmə nəmə nətin tinair, kəni in ton.*

⁵ Pətan əha təmələs nətin iərman, iətəm in otarməniğ e kəntri min rəfin, konu nəmtətien rəha narməniğien rəhan təhmen e neim kəti kəmol e aiən. Mətəu Uhgın təmiuvi rəkis suakəku u o ialkitə, mıləfəri ilis e rəhan jeə, məmə otarməniğ. ⁶ Pətan u, təmagim=pən əpəha ikin təpiə-məpiə ikin, iətəm Uhgın təmol əpenə-pənə lan məmə otətətiğ ikin, kəni kəteh, kətəuarus=pən nian uan-tausin tu-hanrit sikiste (1,260) tinuva minuvən rəkis.†

⁷ Kəni əmeiko, nəluəginien kəti tinəhtul əpəha e negəu e neai. Maikil ‡ mine rəhan nagelo min, kinətuəluəgin ilah ialkitə, kəni ialkitə mine rəhan min nagelo kinətuəh min ilah.

⁸ Mətəu ialkitə, nahgin tikə, təsəhmenien. Kəni əmeiko, Maikil mine kinətol win e lah, kəni kəmahli pətiğəm ilah əpəha e negəu e neai. ⁹ Kəmotələs ialkitə asoli kəha, mətəraki iəhu=pən e nəhue niftəni. Kəni inu, in sineik nuvəh əha əpən,[§] kətəni məmə lərmis, uə Setən, iətəm təmeiüə e nəhue niftəni rəfin agin. Kəməraki pətiğəm lan,* tuva e nəhue niftəni, ilah rəfin nagelo min rəhan.

¹⁰ Kəni əmeiko iəmətəu nəuiən asoli kəti əpəha ilis e negəu e neai. Təmə,

“!Rəueiu əha, Uhgın rəhatah in tinəsmiəgəh itah!

!Rəueiu əha in tinol pətiğəm məmə in tatos nəsanəniən,

kəni rəueiu əha, in tinətarməniğ!

Kəni rəueiu əha, Kristo rəhan təmol məmə in tatos min nəsanəniən mine nepətien e natimnati min rəfin.

Tol lanəha mətəu-inu rəueiu əha, kinəraki iəhu e Setən e nəhmti Uhgın. Setən u, iətəm tətəni rah piatah min lapin mine lənian, mətəni pətiğəm nipəgnəmtin min rəhalah mətətu=pən e lah e nəhmti Uhgın.

¹¹ Kəni piatah min kəmotəməu ilah min,

kəni mətol win rəkis lan e nəsanəniən rəha nımisiən rəha Nəti Sipsip o nosmiəgəhien nətəmimi nian niran təmaiü e niği kəməluau,
mətətiğ mətol win min lan e nəhtul əskasikiən o nəni pətiğəmiən nəghatien rəha Nəti Sipsip.

Mətol win min lan mətəu-inu nikilah təməsəhti pikien nəmiəgəhien rəhalah,

mətəu kəmotəhtul maru əmə məmə okohmis.

¹² !Negəu e neai, mine itəmah u nəutətiğ ikin, otagien mətəu-inu kinəraki pətiğəm e ialkitə!

!Mətəu əui, kəsi o nəhue niftəni mine nitəhi,

§ 11:19 Bokis rəha Nəniəskasikiən Rəha Nasiruiən u, in “Ark of the Covenant.” Eks 25:10-22.

* 12:4 Mat 2:13-14 † 12:6 Afin-to futnot rəha Nəh 11:2. ‡ 12:7 Dan 10:13,21; 12:1 § 12:9 Jen 3:1 * 12:9 Jen 3:14-15; Luk 10:17-18; Jon 12:30-31; Kol 2:15

mətəu-inu Setən təmeiuaiu muvnə ohnik!
In, niəməha təməu pik,

mətəu-inko in təhrun məmə nian rəhan təkuəkir əmə.”

¹³ Nian ialkitə asoli u, təmafu minəhrun məmə kinəraki pətigəm lan tuvən e nəhue niftəni, əmeiko minatitəu pətan u iətəm təmələs nətin iərman. ¹⁴ Kəni kəməfən nīməlməli məlikim keiu kəm pətan u, məmə in otos miuvig lan muvən əpəha ikin kəmol əpenə-penə rəkis ikin təpiə-məpiə ikin. Ikin əha, otətətig ikin, kəni in tətəgim o sineik, kəni kəteh vivi in o nian kətiəh, mine nian keiu min, mine nian nipiłgan. ¹⁵ Kəni sineik u, təmeuə təhmen e naruəh asoli kəti, məmə otelərmin pətan u mələs magim. ¹⁶ Mətəu niftəni təmasiru e pətan u. Niftəni təməuag kəni mərgei rəfin nəhu iətəm ialkitə təmeuə lan e nipiłnəuan.

¹⁷ Kəni əmeiko, ialkitə əpəha, niəməha təmol təmol o pətan u, kəni in tagim muvən məmə otəluagin ilah rəhan min nəuvein nəuaniləuis, ilah u nətəm kautol nəuia Uhgın, kəni mautəhtul əskasik o nəni pətigəmiən məmə ilah nətəmimi rəha İesu Kristo. ¹⁸ Kəni in təməhtul əpəha e nipiłkil itəhi.

13

Nati miəgəh

iətəm təmagərərə nitəhi məri

¹ Konu iəmafə nati miəgəh asoli kəti təməhapu nitəhi məri. Rəhnəpati ten, rəhn-kapə təmisim-isim ilah səpin, kəməfəfau=pən e hat min rəha kig asoli agin e rəhnəpati min. Kəni kəməte=pən nərgin min e rəhn-kapə lah kətiəh kətiəh, nərgin min u kotəuiakən e Uhgın e rəhn-kapə min. ² Nati miəgəh əha iəmafə, təhmen e pusi asoli agin kəti, lepət, mətəu nəhlkin min kotəhmen e nati miəgəh kəti u, beə. Kəni nipiłnəuan təhmen e laion. Kəni ialkitə u, təməfən rəhan nəsanəniən mine narməniğən mine nepətiən asoli kəm nati miəgəh u.

³ Rəhn-kapə nati miəgəh u kəti, nati kəti təmol, kəni nəkafə məmə tinatol pau o nīmisiən, mətəu nəuvir min. Kəni əmeiko, nətəmimi rəfin e nəhue niftəni narmilah təmiuvig pik ohni, kəni mautəhuərisig e nati miəgəh kəha. ⁴ Kəni ilah rəfin kəmotəfaki kəm ialkitə, mətəu-inu təməfən nepətiən rəhan kəm nati miəgəh u. Kəni ilah kəmotəfaki min kəm nati miəgəh u, kəni motəni məmə, “?Pəh in təhmen e nati miəgəh u? ?Pəh təhrun nohiən?”

⁵ Kəni kəmegəhan e nati miəgəh u, məmə in otəghati əfəri, mətəuiakən e Uhgın. Kəni kəmegəhan=pən e nepətiən kəm in, məmə təhrun nolien nati nak in tolkeikei o məuiğ fote-tu. *† ⁶ Kəni in təməni nəghatiən tərəh tepət e Uhgın, mine nərgin, ‡ mine nətəmimi nətəm kəutətig e negəu e neai, § ilah u rəhan nīməfaki. ⁷ Kəməfən min nəsanəniən kəm in, məmə otəluagin ilah nətəmimi rəha Uhgın, kəni mol win e lah. Kəni kəməfən min nepətiən kəm in o narməniğən e nətəmimi e nəuaniləuis min rəfin, mine nətəmimi niłsilah tol pişin pişin min, mine nətəmimi e nəghatiən min rəfin, mine kəntri min rəfin. ⁸ Nətəmimi rəfin rəha nəhue niftəni, okotəfaki kəm nati miəgəh u, inəha, nətəmimi rəfin nətəm kəməsəteiən nərgilah e Nauəuə rəha Nəmiəgəhiən, nian nəhue niftəni təmatikə əhanəh. Nauəuə u, in nauəuə rəha Nəti Sipsip iətəm kəmoəhamu.

⁹ İtəmah rəfin matəlgitəmah tatig. Otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatiən min u.

¹⁰ Nəmə iətəmi kəti otuvən e kaləpus,
pəh in otuvən əmə.

Nəmə okəhamu iətəmi kəti e nau,
pəh okəhamu əmə e nau.

Nəghatiən u, nipiłtin u məmə nətəmimi rəha Uhgın okotəkeikei motol tikuvhuv, kəni motəhatətə əmə e Uhgın.

* 13:5 Afın-to futnot e Nəh 11:2. † 13:5 2Təs 2:1-12 ‡ 13:6 Dan 8:10-11 § 13:6 Efəs 2:6

Nati miəgəh

iətəm təməhapu niftəni məri

¹¹ Kəni əmeiko, iəmafu min nati miəgəh kəti min iətəm təməhapu niftəni məri. Rəhnəpati keiu təhmen e nəti sipsip kəti, mətəu tətəghati, nəuian təhmen e ialkitə kəti.

¹² Nati miəgəh iətəm rəhn-kapə səpin, tətəfən rəfin rəhan nepətiən kəm in, kəni nian nati miəgəh iətəm rəhn-kapə keiu tətətig ilah nati miəgəh rəhn-kapə səpin, in tatol nəuian. Kəni nati miəgəh iətəm rəhn-kapə keiu tətəkeikei kəm nətəmimi rəfin e nəhue niftəni, məmə ilah okotəfaki kəm nati miəgəh iətəm təmaupən, iətəm rəhn-kapə kəti tinol pau o nīmisiən mətəu tinəuvir min. ¹³ Kəni nati miəgəh u iətəm rəhn-kapə keiu, tatol nəmtətiən asoli min mine nati apispis min tepət, matig mol min nigəm tatsi-pəri e neai, mətuva e nəhue niftəni, matol e nəhmti nətəmimi.

¹⁴ Uhgın təmegəhan=pən e nəsanəniən kəm nati miəgəh u iətəm rəhnəpati keiu, məmə təhrun noliən nəmtətiən min nian tətətig ilah nati miəgəh rəhn-kapə ilah səpin. Kəni in təmateiuə e nətəmimi rəha nəhue niftəni e nəmtətiən min əha in təmol, kəni məni=pən kəm lah məmə okotəkeikei motətei narmin iətəm tatisikəuvin nati miəgəh əha iətəm rəhn-kapə səpin, nati miəgəh u, iətəm kəməu pau rəhn-kapə e nisə, mətəu tətəmiəgəh.

¹⁵ Kəni Uhgın təmegəhan=pən e nəsanəniən kəm nati miəgəh iətəm rəhnəpati keiu, məmə otehağ=pən e narmin iətəm kəmisikəuvin e nigı, pəh təghati. Kəni narmin iətəm kəmisikəuvin e nigı kəha, təməghati, məni əskasik məmə okəkeikei kohamu nətəmimi rəfin nətəm kəsotəfakiən kəm in.

¹⁶ Kəni in təmətəkeikei kəm nətəmimi rəfin məmə okotos mak kəti rəhan e nəhlmiləh maru uə e nıpənəgiləh. Nətəmimi rəfin ağin kotəkeikei motos, ilah u, nətəmimi asoli min, mine nətəmimi əpnapın əmə, nətəmimi rəhalah nautə tepət, mine nətəmi rəhalah nautə tikə, slef min, mine nətəmi səniəmə slef min, məmə okotos mak kəti rəhan e nəhlmiləh maru uə e nıpənəgiləh. ¹⁷ Nəmə iətəmi təsosiən mak u, təruru nosiən nəhmti nati kəti, mine noliən səlim mətəuarus in təkeikei mos mak rəhan. Mak u, in nərgi nati miəgəh iətəm rəhn-kapə ilah səpin, uə nəmpə iətəm tətəgətun=pən nərgin.

¹⁸ O nati u, onəkeikei mos neinatigiən tepət o nəhruniən nəmpə rəha nati miəgəh u. Kəni nəmə ik nəkeinətig təhmen, kəni nəkəhrun nəniən nıpətin. Kəni nəmpə u, in sikis-hanrit-sikiste-sikis (666), kəni in tətəgətun=pən iətəmimi kəti.*

14

Nəti Sipsip mine nətəmimi 144,000

¹ Kəni əmeiko, iəkəsal=pən əpəha aupən lak mafu nəti Sipsip tətəhtul-pəri əpəha e Nitəuət Saion, kəni nətəmimi 144,000 kəutəhtul ilah min. Kəni kəmətəi=pən nərgi Nəti Sipsip mine rəhan Tatə e nıpənəgiləh.*

² Kəni iəkətəu nati kəti əpəha ilis e negəu e neai tətəgət, nəuian təhmen e nıtəhi tatem nəuanaluəluə, kəni məhmen min e kaluəluə titatiperəh, kəni iəkətəu təhmen min e nəuia hap[†] tepət, nətəmimi kəutoh. ³ Kəni ilah kəutani nəpuən vi kəti əpəha aupən e jeə rəha kig, mine nati min kəutəmiəgəh kuvət, mine nətəmi asoli nətəm kəmos nəhuitən min. Iətəmi kəti təsəhruniən nəpuən əha, nətəmimi min əmə kəha ilah 144,000 nətəm Uhgın təmos nəhmti lah,[‡] mos rəkis ilah e nəhue niftəni. Nətəmi min əmə kəha ilah əmə, ilah kotəhrun nəniən nəpuən əha. ⁴ Nətəmi min u ilah u, nətəm kəmotəh vivi rəhalah nəmiəgəhiən, məmə nəmikmikien tikə e lah, kəni ilah kəməsotitiən pətan, ilah nətəmi

* 13:18 E nian əha ilah kəməsəteiən nəmpə min u 1, 2, 3, təhmen e tah u rəueiu, mətəu ilah kəmautos əmə letə min rəha nəmpə; kəni ko nərgi nətəmimi rəfin tatos nəfigəmiən rəha nəmpə. Nərgin u Niro in tatos nəfigəmiən rəha sikis-hanrit sikiste sikis (666). Niro u in iətəmi asoli rəha Rom e nian əha. Suah u in təmatol nərahien asoli kəm nətəm kəutəfaki kəm Iesu. * 14:1 Afin-to e futnot rəha Nəh 7:8. In təhmen əmə e inu. Nəmpə u 144,000 tətəgətun “nətəmimi min rəfin rəha Uhgın.” † 14:2 Hap min əha, nati katoh ilah

o nəniən nəpuən, təhmen e kitar. ‡ 14:3 1Pitə 1:19

vi.[§] İlah kautəhuərisig e Nəti Sipsip u, mautəhuvən ikin min rəfin iətəm in tətuvən ikin. Uhgın tinos rəkis nəhmti nətəmimi min əha. İlah rəha Uhgın əmə, mine Nəti Sipsip u. İlah kotəhmen e nauəniən iətəm kəməfaki vi əmə e nasumiən, iətəm kətəfən kəm Uhgın mine Nəti Sipsip. ⁵ İlah kəsoteiuəniən e nian kəti mine, kəni nati əkəku kətiəh mine tikə məmə tol ilah kotəmiəmi e nəhmti Uhgın.

Nagelo kisil

⁶ Kəni əmeiko iəkətiəg mafu min agelo kəti min, tatiuvig əpəha ilis e nimagəuagəu. In tətəni pətiəgəm nanusiən təuvir iətəm otətətiəg naunun tikə* kəm nətəmimi rəha nəhue niftəni, e kəntri min rəfin, e nəuaniləuis min rəfin, mine nəghatiən min rəfin, mine nətəmimi nilosilah tol pisin pisin min. ⁷ In tətəni əfəməh məmə, “Otəgin motisiai Uhgın, kəni motəni niphəriənən e rəhan nēpətiən, mətəu-inu nian əhruahru rəhan tinuva, o nəfəniən nalpiniən kəm nətəmimi. Otəfaki kəm in, iətəm təmol natimnati rəfin agin: neai mine niftəni, nitəhi mine nəhmti nəhu min.”

⁸ Kəni agelo kəti min, iətəm tatol nəmpə tu lan, tətətu=pən mətəni məmə, “!Pəpilon təməmei! !Pəpilon təməmei! !Pəpilon Əsanən Nahgin Təpət təməmei, meiuaiu! In təhmen e pətan rəha suaru iətəm təmiuvi=pa nəman e kəntri min rəfin kəhuva motəmnim wain ilah min. Wain u nimin, inko, nitəuiən nalməliən min, mətəkeikei kəm nətəmimi məmə kautol nolien tərah ilah min. Kəni nian nəman kotəmnim wain u, ilah kautiuvi=pa niəməha rəha Uhgın o lah.”

⁹ Kəni agelo kəti min, iətəm tatol kisil lan, tətərisig e lau, kəni mətəni əfəməh məmə, “Nəmə iətəmi kəti təfaki kəm nati miəgəh əha rəhn-kapə səpin, mine narmi nati iətəm kəmisikəuvin e niggi, kəni matos rəhan mak e niphənəgin uə nəhlmin, ¹⁰ kəni in təkeikei məmnim min wain u inu, in niəməha rəha Uhgın. Wain u inu, kəməsəgələkləkiən e nəhu. In otətəu nəhməiən e nigəm mine nəruəs iətəm tətəu okios in əpəha e nəhmti nagelo asim min mine Nəti Sipsip. ¹¹ Kəni nəhanigəm rəha nigəm iətəm tatus ilah matol nəhməiən kəm lah u, in tətəri nian rəfin, naunun tikə. Nətəmimi min kəha kətəfaki kəm nati miəgəh rəhn-kapə ilah səpin mine narmin iətəm kəmisikəuvin e niggi, kəni motos mak rəha nərgin, ilah okəsotəmeigən e nərauiə mine lapin.” ¹² Nəghatiən u, niphətin u məmə nətəmimi rəha Uhgın nətəm kəutohtəu=pən nəuia Uhgın, kəni məutəhatətə e İesu, ilah kotəkeikei motəhtul əskasik.

¹³ Kəni əmeiko iətətu nəuiən kəti təmsipəri e negəu e neai mətəni məmə, “Ətei rəkis nati u: rəueiu mine matuvən, nətəmimi rəha İərməniəg, mətəu nəmə okohmis, ilah okotətiəg e nəuviriən pəhriən.”

Kəni Narmin Rəha Uhgın təni məmə, “!Əuəh! İlah okotəmeig e rəhalah uək, mətəu-inu okotos nəua rəhalah uək min.”

Nəuləkiən e nətəmimi e nəhue niftəni

¹⁴ İməsal=pən min əpəha aupən lak mafu nimali nəpuə kəti təruən, kəni iətəmi kəti tətəharəg-pəri e nimali nəpuə kəha. İətəmi u, təhmen e Nəti İətəmimi. In tətəfəfau e hat rəha kig, kəmol e aiən u kol tətəraip-oraip, kəni mətələs nau ekəu kəti iətəm tasilə. ¹⁵ Kəni əmeiko agelo kəti min təmsipən əpəha e Nimə Rəha Uhgın muva, kəni mauin əfəməh e iətəmi u, tətəharəg-pəri e nimali nəpuə məmə, “Os rəham nau ekəu mos muvən məulək, mətəu-inu nian rəha nəuləkiən tinuva, kəni nauəniən əpəha e nəhue niftəni tiniməhtə.”

¹⁶ Kəni əmeiko iətəmi u iətəm tətəharəg-pəri e nimali nəpuə, təmauəh e nəhue niftəni e rəhan nau ekəu, kəni məulək e nətəmimi e nəhue niftəni, təhmen e nauəniən iətəm tiniməhtə o nosiən.

§ 14:4 İnu təsəniən məmə nətəmimi min u kəmotol marit ko kəsəhuvəniən e negəu e neai, kəpə. İnu in nəghatiən əuhlin min kəti. İnu tətəni məmə, nətəmi kətəfaki okəsotəmiəmiəkiən e nolien tərah min təhmen nətəmimi nətəm kətəfaki kəm narmi nati min. Mətəu kətəskəlīm məha-məha İesu əmə. İlah kotəhmen e iətəmimi kəti u in təsapiliən ilah niphətan əpnəpin min, in təhlan əmə. 2Kor 11:2; Efəs 5:25-27; Nəh 21:9

* 14:6 kətəghati lanəha məmə Nanusiən Təuvir naunun tikə mətəu-inu in tətəghati e nəlpəkəuiən itulin min rəha Uhgın, kəni mətəu-inu in tətəni niphəriənən nian rəfin.

¹⁷ Kəni agelo kəti min təmiet e Nimə Rəha Uhgın əpəha e negəu e neai. In tatələs min rəhan kəti nau ekəu iətəm tasilə. ¹⁸ Agelo kəti min, iətəm tatos nepətian rəha nigəm e oltə, təmsi=pən əpəha e oltə, kəni mauin əfəmäh e agelo iətəm tətələs nau ekəu məmə, “Ələs rəham nau ekəu ko, muvən e nəhue niftəni, kəni mətei rəkis nətəmimi nətəm kotəhmen e nəua krep marəg u nəmiəvin min, əpəha e nəukətin. Nəhue niftəni təhmen e nəukətin.”

¹⁹⁻²⁰ Tol lanəha, agelo kəha təmauəh e rəhan nau ekəu, tuvən e nəhue niftəni, kəni mətei rəkis nətəmi min əha kotəhmen e nəua krep iətəm tinimarəg rəkis. Kəni in mərəki=pən e ikin katevig-evig e nəua krep min ikin, məmə nəhuin otiet. İkin əha, in ihluə e taun, Uhgın tətəfətigəm rəhan niəməha, kəni matol nalpiniən ikin kəm nətəmimi. Kəni katevig-ərain nətəmimi min u, kəni niralah iətəm tətaiəh mətaiu ikin əha, in təhmen e nəhu asoli kəti nəfəməhiən rəhan təhmen e 1,600 statia,[†] kəni mol lokammim agin lan. Nəmə əhos kəti tiuvig=pən ikin, nərə təhrun nəriən mek nohlin.^{‡§}

15

Nətəmimi rəha Uhgın kəmotəni-vivi in

¹ İəməsəl=pən əpəha e negəu e neai mafu min nəmtətian kəti min iətəm tuhapispis ohniəu. Nagelo ilah səpin kautos naunu nalpiniən min, ilah səpin. Nalpiniən min əha, ilah kautol niəməha apiəpiə rəha Uhgın tol naunun lan. ² Kəni əmeiko, iəmafı nati kəti təhmen e nitəhi, mətəu kəmol e kilas mine nigəm filəh-filəh, kəni nətəmimi nəuvein kautəhtul e nikalkali nitəhi u, ilah kəha nətəm kəmotəluagin ilah nati miəgəh kəha rəhnkapə səpin mine narmin iətəm kəmisikəuvin e nigı, kəni kotol win e lau, mine nəmpə iətəm tətəhtul o nərgin. Kəni Uhgın təməfən hap^{*} min kəm lah, ³ kəni kautoh, məutani nəpuən rəha Nəti Sipsip mine Mosis u, ioluək rəha Uhgın, kəutani məmə, “İərməniğ Uhgın Nahgim Təpət Pək Agin Rəham nolien min kotuhapispis e timah.

!Kig itulin, nolien min rəham kotəhruahru pəhriən!

⁴ ?Pəh otəsəginian lam, İərməniğ?[†]

?Kəni pəh otəsəfinəian nəni-vivian o nərgəm?

Mətəu-inu ik pisin əmə nəkasim.

Nətəmimi e kəntri min rəfin okəhuva

kəni motəfaki e nəhmtəm,

mətəu-inkonu nəmol pətigəm rəham nolien əhruahru min.”

⁵ Kəmotani rəkis nəpuən əha, iəməsəl-pəri e negəu e neai, mafu kəmerəh=pən İkin Uhgın Tətətig İkin, inu, Nima Tapolin rəha Uhgın. ⁶ Nagelo min ilah səpin kəmohtiet e İkin Uhgın Tətətig İkin, kautos nalpiniən min ilah səpin. İlah kautəhuvən e napən təuvir u, linən, iətəm tatipitipit, kəni kəməlis nimankilalah e kətəuti iətəm kəmol e aiən u kol tətəraip-oraip. ⁷ Kəni əmeiko, nati miəgəh min kəha ilah kuvət kəti təməfən pesin min iətəm kəmol e aiən u kol ilah səpin, kəm nagelo min u səpin. Pesin min u, kotəriauəh e niəməha rəha Uhgın u, iətəm tətətig itulin.[‡] ⁸ Kəni nəhanigəm təməriauəh əha İkin Uhgın Tətətig İkin, nəhanigəm in nepətian əhagəhag rəha Uhgın mine nəsanəniən rəhan, kəni ko

[†] 14:19-20 1,600 statia təhmen e 300 kilomitə. 1,600=4×4×10×10. Nəmpə u 4 tətəgətin “nəhue niftəni rəfin.” Kitah kotəfin e nauəuə u kaugə 4 rəha nəhue niftəni, mine nimətagi 4. Nəmpə u 10 tətəgətin “ilah rəfin.” Ko nəghatian e fes u tətəgətin apiəpiə rəfin nalpiniən rəha Uhgın tatuvən o nətəmimi rəfin ikin min rəfin e nəhue niftəni iətəm ihluə e taun rəha Uhgın. [‡] 14:19-20 Nətəm İsrəl ilah kautevig-evig e nəua krep məmə nəhuin otiet; inu katos nəmtətian lan məmə tətəgətin nalpiniən rəha nətəm kotərah. [§] 14:19-20 Aes 63:1-6

^{*} 15:2 Hap min kəha, nati katoh ilah o naniən nəpuən, təhmen e kitar. [†] 15:4 Jer 10:7; Sam 86:9-10 [‡] 15:7 Təuvir məmə koteruh məmə, nati ilah səpin iətəm kəmuvan-ərain nauəuə lan, təui səpin, mine təhro lanu, pesin səpin rəha nalpiniən; ilahal kəhləgətin məmə nati kətiəh əmə kətsimaru kəni o nolien təhagəhag o nəhruniən. İnəha tətəni nalpiniən rəha Uhgın.

iətəmi kəti təsuvəniən əha imə e İkin Uhgın Tətətiğ İkin mətəuarus nalpiniən min ilah səpin iətəm nagelo səpin kautəmki, okotol naunun.

16

Pesin ilah səpin, kəmotəriauəh
e niəməha rəha Uhgın

¹ Kəni əmeiko, iəmətəu nəuiən kəti təmagət əfəməh əpəha e İkin Uhgın Tətətiğ İkin, mətəni=pən kəm nagelo min u səpin məmə, “Əhuvən, motəuvəregin pətəgəm e nəhue niiftəni pesin ilah səpin iətəm kəmotəriauəh e niəməha rəha Uhgın.”

² Agelo iətəm tətəupən, təmuvən məuvəregin pətəgəm pesin rəhan e niiftəni. Kəni əmeiko, nətəmimi nətəm kətos mak rəha nati miəgəh e rəhn-kapə lah səpin, kəni məutəfaki kəm narmin iətəm kəmisikəuvin e nigə, niməgim təməmirəuei niptətilah.

³ Kəni agelo nəmpə tu, təməuvəregin pətəgəm rəhan pesin əpəha itəhi. Kəni nitəhi təmol niərə lan, təhmen e nira iətəmi təmimis. Kəni nati itəhi min rəfin kəmoħmis.

⁴ Kəni agelo nəmpə tri, təməuvəregin pətəgəm rəhan pesin e nəħmti nəhu min mine nəlugi nəhu min, kəni ilah kəməhuva motol niərə e lah. ⁵ Kəni əmeiko iəmətəu agelo iətəm tətərməniğ e nəhu min təni məmə,

“İk pişin əmə ik Uhgın, nəkəruahru,

ik ko iətəm nətətiğ kəni nəmətətiğ,

kəni təruahru əmə məmə onəköl nalpiniən kəm lah lanəha.

⁶ Rəhalah aru əmə,

mətəu-inu ilah kəmotiuvu nira rəham nətəmimi min mine iəni min,

kəni ik nəkəfən nira nimlah məmə okotəmnim.”

⁷ Kəni iəkətəu oltə tətəghati əfəməh məmə,

“!Əuəh! İərməniğ Uhgın Nahgin Təpət Pik Agın, rəham nəghatiən nəmoħ nətəmimi lan, in təruahru agın, kəni niptəriənən.”

⁸ Kəni əmeiko, agelo nəmpə fo, təməuvəregin pətəgəm rəhan pesin e mitəgar, kəni kəməfən nəsanəniən kəm mitəgar məmə otəghi nətəmimi təhmen e nigəm. ⁹ Kəni nəpiəpeiiən təmus ilah, kəni kotəuiakən e nərgi Uhgın, iətəm in tətərməniğ e nalpiniən min u, mətəu ilah kotəpəh nəuhliniən nətəliğiən rəhalah, kəni motišiai rəhan nəpətiən.

¹⁰ Kəni agelo nəmpə faif təuvəregin pətəgəm rəhan pesin əpəha nati miəgəh tətərməniğ ikin, kəni əmeiko, ikin min rəfin in tətərməniğ ikin in təmapinəpu. Kəni nətəmimi kautətəu nəħməiən, məutus nəmilah məutəuəhtuv-əuəhtuv. ¹¹ Kəni ilah mətəuiakən e Uhgın əpəha e nəgəu e neai o nəħməiən min mine niməgim min rəhalah, mətəu ilah kəməsətəuhliniən nətəliğiən rəhalah o nati iətəm kəmotol.

¹² Kəni agelo nəmpə sikis, təməuvəregin rəkis rəhan pesin e nəhu əsoli, nərgin u, İufretis, kəni əmeikonu nəhu təməmir mol suaru rəha kig min kotaliuek lan məutsipah. ¹³ Kəni əmeiko, iəkəfu min narmin tərah kisil kihləhmen e firok. Kəti təmiet e niptəgnəua ialkitə, kəti tiet e niptəgnəua nati miəgəh rəhn-kapə lah səpin, kəni kəti tiet e niptəgnəua iəni eiua.* ¹⁴ İlahal nərmə iərmis min, iətəm kautol nəmtətiən min, kəni ilahal kihliet miħluvən o kig min e nəhue niiftəni rəfin, məħluħapumın ilah məmə okotəluagın e Nian Əsoli rəha Uhgın Nahgin Təpət Pik Agın.

¹⁵ Kəni İesu təməni məmə, “!Əsal=pa-to! !İətuva təhmen e iakləh! İətəmimi iətəm təsapiliən mətair, məsəpegiən rəhan nəpən o nəpiliən məmə in otəsaiu piptəiəniən kəni məulis ohni, in otətiğ e nəuviriən pəhriən.”†

¹⁶ Kəni ilah kəmotəriarun rəfin kig min əpəha ikin kəti, kətəni e nəghatiən rəha nətəm İşrel, məmə, “Arməketon.”

* 16:13 “İəni eiua” u, in nati miəgəh iətəm təməhapu niiftəni məri, rəhnəpati keiu, iətəm təməghati lan e Nəħ 13:11-18. † 16:15 İnu nəghatiən əuhlin. Noliən rəha nəfəniən nəpən in tətəgətun məmə iətəmimi in tatol noliən təuvir mine mətəhtul maru o İesu nian otitəliğ=pa. Mətəu noliən rəha nəpegiən nəpən tətəgətun noliən rəha təfagə tərah.

¹⁷ Kəni naunu agelo iətəm in nəmpə səpın, təmauvəregın rəkis=pən rəhan pesin əpəha e nimagəuagəu, kəni əmeiko əpəha e İkin Uhgın Tətətig İkin, nəuian asoli kəti tisipən əpəha e jeə rəha kig məmə, “!Tınol naunun!” ¹⁸ Kəni əmeiko təmoraip, kəmətəu nəgətiən asoli, kəni kaluəluə təmatiperəh atiperəh, kəni nəmığ asoli təməlauəl e niftəni. Nəmiş u, in iahgin iahgin, kəseh əhanəhiən nəmiş kəti iahgin tol lanəha nian kəti. ¹⁹ Kəni taun asoli təməhapu nəuətın kışıl, kəni taun min e kəntri min rəfin kəməhməgrəg motol nati tikə e lah. Uhgın, nikin təməhti nolien tərəh min rəha Papilon Asoli, kəni təfən kap iətəm təməriauəh e wain e niəməha rəhan, təməkeikei kəm in məmə otəmnim rəfin ağin. ²⁰ Niftəni əlkələh min rəfin kəmotagım, mohkə, kəni niftəuət min kəseh minien ilah. ²¹ Ais u iətəm təhmen e kəpiel asoli kautisi=pən e nimali nəpuə, kəmətəmei=pən e nətəmimi. Ais u, kətiəh əmə təhmen e fifti kilo, kəni nətəmimi kəmətəuiakən e Uhgın o nahli=paiən ais iətəm təməmei=pən e lah, mətəu-inu nalpinien u in tərəh tərəh ağin.

17

Pəta-ionəhan tərəh ağin

¹ Kəni əmeiko, agelo min səpın əha kəti u kəutəmki pesin ilah səpın təmuva məni=pa kəm iəu məmə, “Va-to, pəh iəkəgətun kəm ik nalpinien rəha pəta-ionəhan* tərəh ağin, iətəm tətəharəg=pən e nəhu tepət. ² Pətan əha, kig min rəha nəhue niftəni ilah kəmautit, kəni nətəmimi rəha nəhue niftəni ilah kəmətəmnim nimin wain, mətəpəis ilah min kəni mautil.”

³ Kəni nəsanəniən rəha Narmin Rəha Uhgın təmol kəm iəu, kəni agelo təmit rəkis iəu iəkian əpəha ikin təpiə-məpiə ikin. Kəni ikin əha, iəmafı pətan əha tətəsuə e nati miəgəh ərarəuv kəti. Kəmətei=pən nərgin min iətəm tətəni rah Uhgın, tırəuei rəfin niptətin, kəni rəhn-kapə təmişim ilah səpın, konu rəhnəpati ten. ⁴ Pətan əha, tatuvən e napən iətəm tol nəugı naris mine mərarəuv təhmen e kwin kəti, in təmol malə-malə e niptətin, tətəuan nəuanati mine iəring, iətəm kəmol e aiən u kol, mine kəpiel iətəm nəhmtin tiəkis, mine nati kəti təuvir pik u, perəl.† Kəni in tatos kap kəti e nəhlmin, iətəm kəmol e aiən u kol, kəni təriauəh e nati tərəh min, iətəm kotamikmik ağin e nəhmti Uhgın, kəni ilah kəha nəua nolien tərəh rəhan. ⁵ Kəni inəha e niptənəgin, kəmətei=pən nərgin kəti əha ikin, iətəm niptətin tətəhluəig u, tətəni məmə,

TAUIN ƏSANƏN NAHGIN TEPƏT U PAPILON.

IN İTİ NİPƏTA-İONƏHAN MİN RƏFIN.

KƏNI IN NƏUKƏTİ NOLIƏN NATI KOTAMİKMIK AĞIN MİN.

⁶ Kəni iəkafı məmə pətan u, in tinəpis e nira nətəmimi min rəha Uhgın, nira nətəmimi kəmautəhtul pətigəm o nəni pətigəmiən İesu.

Nian iəmafı, kəni narmək təmiuvig pik pəhriən. ⁷ Kəni əmeiko agelo təməni=pa kəm iəu məmə, “?Narməm tatiuvig lankonu lan o nak? İəu iəkitis nəghatiən oneuən e pətan u mine nati miəgəh iətəm tətəsuə-pəri lan, iətəm rəhn-kapə təmişim ilah səpın kəni rəhnəpati ten. ⁸ Nati miəgəh iətəm nəmeruh, təmətatig, kəni təsatigian rəueiu, kəni otəsuvəhiən otəri e niptəg asoli iətəm teiuəu ağin, kəni tinətəu matuvən məmə Uhgın otərəkin.

“Kəni nətəmimi rəha nəhue niftəni nətəm kəməsəteien nərgilah e nauəuə rəha nəmiəgəhiən, ilah, narmilah otiuvig pik nian okotafı nati miəgəh u, mətəu-inu əpən in təmətəmiəgəh, mətəu təsatigian əha rəueiu, mətəu in otiet pətigəm min.

⁹ “İətəmimi otəkeikei mos neinatigian o nəhruniən niptəti nəghatiən u. Rəhn-kapə nati miəgəh u, ilah səpın, kəutəgətun=pən niftəuət min iətəm pətan əha tətəharəg-pəri e lah.‡

¹⁰ Kəutəgətun=pən min kig ilah səpın. Kig faif ilah kinohiet rəkis, kətiəh tətəmiəgəh rəueiu, kəni kəti min təsuva əhanəhiən. Mətəu nian tuva, in otəkeikei mətatig o nian əkuəkır əmə. ¹¹ Nati miəgəh u iətəm təmətatig, kəni rəueiu in təsatigian, in min in kig

* 17:1 Pəta-ionəhan, niptətin pətan rəha suaru. † 17:4 Perəl u, in kəpiel təuvir əpəha e niki kəuvin. ‡ 17:9 Nətəmimi tepət nikilah təhti məmə nati u tətəgətun Rom, in kəmuvləkin-pəri e niftəuət ilah səpın lan.

kəti, iətəm tatol nəmpə eit lan, mətəu in min in kig kəti rəha kig min u ilah səpən, kəni tinətaiu minatuvən e naunun suaru kəti məmə Uhgın otərəkin mau kətiəh lan.

¹² “Rəhnəpati ilah ten iətəm nəmafı ilah, kəutəgətun=pən kig ilah ten, iətəm ilah kəsotos əhanəhiən narmənigiən rəhalah. Mətəu ilah okəpanotos nepətiən məmə ilah kig min, motarmənig ilah nati miəgəh, mətəu o nian əkuəkır əmə. ¹³ Nətəligiən rəhalah kətiəh əmə o nəfəniən rəhalah nəsanəniən mine nepətiən kəm nati miəgəh. ¹⁴ Ilah okotəluagin ilah Nəti Sipsip, mətəu Nəti Sipsip otol win e lah, mətəu-inu Nəti Sipsip in İərmənig rəha iərmənig min, mine Kig rəha kig min. Kəni in otuva ilah min nətəmi min u təmitəpən ilah, kəni ilah kəutəhtul əskasik e rəhalah nəhatətəiən.”

¹⁵ Kəni əmeikonu, agelo tənı=pa min kəm iəu məmə, “Nəhu min u nəmafı, iətəm pəta-ionəhan tətəharəg-pəri e lah, tətəgətun=pən nətəmimi nılosilah tol pisin pisin, nımənin nətəmimi, kəntri min, mine nəghatiən pisin pisin min. ¹⁶ Nati miəgəh mine rəhnəpati ilah ten iətəm nəmafı, ilah okotəməki e pəta-ionəhan u. Kəni ilah okotərəkin in, motol in taiu piəpiə. Ilah okoton nıpətın kəni motuvan aru nıpətın e nigəm. ¹⁷ Okotol lanəha, mətəu-inu Uhgın təmələhu=pən nati u e nıkilah, məmə okotol nətəligiən rəhan, kəni mol nıkilah kətiəh əmə o nəfəniən rəhalah nəsanəniən kəm nati miəgəh, məmə in otarmənig, mətəuarus nəghatiən rəha Uhgın tuva mol nıpəhriənien lan.

¹⁸ “Pətan əha nətəfu, in taun nahgin tepət iətəm tətərmənig e kig min rəha nəhue nıftəni.”

18

Papilon təməmei

¹ Uərisig e natimnati min u, iəmafı agelo kəti min təmsipəri e neai. In tatos nepətiən asoli, kəni in tətasiəgəpən rəfin nəhue nıftəni e rəhan nəhagəhagiən. ² Təməmərıt əfəməh e nəuian kəti iətəm iahgin, məmə,

“!Təməmei! !Papilon Əsanən Nahgin Tepət təməmei!

İərmis tərah min kinəhuva motatig ikin.

In nəuanıprasin rəha narmin tərah min.

In nəuanıprasin rəha mənig tərah min, kəsuniən,

iətəm kotamıkmik e nəhmti Uhgın.

³ Mətəu-inko kəntri min rəfin kinotapıs e nımın wain u, mautitəu nalməliən, mautit in.

Kig min rəha nəhue nıftəni kəmotit min,

kəni nətəmi kəutol səlim e natimnati min e nəhue nıftəni,

rəhalah nautə nepət rəkis e rəhan nolien iətəm

tətaumis o natimnati rəhan.”

⁴ Kəni əmeiko iəmətəu nəuian kəti min e negəu e neai tənı məmə,

“Ohiet rəkis lan, rəhak min nətəmimi,

məmə rəhan nolien tərah otəsələs pikiniən itəmäh,

kəni itəmäh nəsotosiən rəhan kəti nalpiniən,

⁵ mətəu-inko in təmətəriarun rəhan nolien tərah təri iuəkır əmə tek neai, mol Uhgın təsəluıən e rəhan nolien tərah min.

⁶ Otəlpın nitai nati təhmen e iətəm in təmol kəm rəham nətəmimi.

Otəfən rəhan nətəouiən mau keiu.

Otiuvi rəkis nımın wain iətəm in tarfu məskasik,

rəhan nəsanəniən tepət mapirəkis iətəmi ko iətəm in təməfən kəm lah.

⁷ Pətan konu, təmatəfəri aru in, mətətəu təuvır e nautə rəhan,

mətəu rəueiu əha, əfən nətəouiən rəhan e nahməiən mine nasəkiən,

mətəu-inu tətəghati əfəri e nıkin mətəni məmə, ‘İəu kwın kəti. İkinu iətəharəg, mətərmənig. Səniəmə iəu pətəlimis. Ko iəsəsəkiən nian kəti.’

⁸ O nəfəriən rəhan, rəhan nalpiniən min otələs in o nian kətiəh əmə.

In otatimis, mətətəu tərah mətəsək.

Kəni in otatig e nian iəkis o nosiən nauəniən,

kəni nigəm otus in,

mətəu-inu İərmənig Uhgın əha, nahgin tepət,

in tətəfən rəhan nalpiniən.”

⁹ “Kəni nian kig min rəha nəhue niftəni nətəm kəmautit kəni mautos pəti nautə min rəhan, koteruh nəhanigəm e nigəm iətəm tatus, kəni ilah okotasək, mautətəu tərəh ohni.

¹⁰ Rəhan nahməiən otol ilah kotəgin, kəni motəhtul=pən əmə isəu məutəni məmə,

‘!Kəsi! !Kəsi o taun asoli!

!Əui, Papilon, taun iətəm təmətəsanən pik! Mətəu rəueiu agin uəha, kəmau kətiəh əmə lan, in tinatos rəhan nalpiniən!’

¹¹ “Nətəmimi kautol səlim e natimnati e nəhue niftəni, ilah min okotasək motasək o pətan u, mətəu-inu iətəmimi kəti min tikə o nosiən nəhmti rəhalah natimnati. ¹² Iətəmi kəti min otəosiən nəhmti aiən u kol, mine silfə, mine kəpiel təuvir min, mine perəl* rəhalah, kəni iətəmi kəti otəosiən nəhmti napən təuvir u linən, mine napən təuvir u silik, mine napən u iətəm tətərarəuv, iətəm nəhmtilah tiəkis agin. Iətəmimi otikə o nosiən nəhmtin nigə pisin pisin min iətəm kəutəpien vivi, mine natimnati min iətəm katol e rəhnəpati eləfən, mine nigə əskasik min u nəhmtin tiəkis agin, mine prons,† mine aiən, mine kəpiel təuvir kəti u, mapil. ¹³ Iətəmimi otikə o nosiən nəhmti nati nəmiəvilah tətəpien vivi min, inu sinəmon, mine səntə, mine insens, mine frankinsens, mine format u mir. Nətəmimi okohkə o nosiən nəhmti wain mine oiel mine flauə mine wit rəhalah. Kəni iətəmimi otikə min o nosiən nəhmti kau min, mine sipsip min, mine əhos min, mine kat min, mine slef min rəhalah.

¹⁴ “Kəni nətəmimi rəha nolien səlim e natimnati min, ilah okotasək pik, nikilah tahmə. Ilah okotəni məmə, ‘Nəua uək asoli min rəham iətəm ik rəham nətəligiən təmuvən pik lan, kəni nəmatol, ilah kinotəgin motəpəh ik. Rəham nautə min mine malə-malə min rəham kinotəgin, ko nəsos miniən ilah.’ ¹⁵ Nətəmimi kautol səlim e natimnati min rəhalah kəm pətan u, mautos nautə asoli min lan, ilah kautəhtul=pən isəu ohni, məutəmərumin o rəhan nahməiən. Ilah nikilah otahmə kəni kotasək motasək əfəməh,

¹⁶ motəni məmə,

‘!Əui, kəsi! Taun əsanən iətəm təmatuvən e napən təuvir min u linən, iətəm tatol nəugi naris min tərəarəuv mine, kəni matol malə-malə e nipətin tətəuan nəuanati mine iəring, iətəm kəmol e aiən u kol, mine kəpiel min nəhmtin tiəkis, mine nati təuvir min u perəl mine.

¹⁷ Mətəu rəueiu agin uəha, kəmau kətiəh əmə lan, kəmərəkən rəfin nautə asoli min rəhan.’ “Kəni əmeikonu nətəmi kautələs negəu min rəfin, nətəmi kəutaliuək e negəu, mine kiru min rəha negəu, mine nətəmimi rəfin iətəm kautos məni rəhalah o natigien e nəhue nitəhi, ilah okotəhtul=pən isəu ohni. ¹⁸ Nian kotafu nəhanigəm lan tatuəu, kəni ilah okotəni məmə, ‘!Kəsehiən taun kəti təsanən təhmen e taun asoli u!’ ¹⁹ Kəni ilah okotatu rəhn-kapə lah e niməulul, tətəgətu=pən məmə nikilah tətəhmə, kəni motasək pik məmə,

‘!Əui, kəsi! !Taun asoli u iətəm nətəmimi rəfin iətəm kautos negəu min itəhi, ilah rəhalah nautə təmepət e rəham natimnati!

Mətəu rəueiu agin uəha, kəmau kətiəh əmə lam, kəmərəkən agin ik.’

²⁰ !Mətəu itəmah e negəu e neai, itəmah nətəmimi rəha Uhgən, mine aposil min mine iəni min,

itəmah nikitəmah təkeikei magiən,

mətəu-inu Uhgən təmos rəkis neim e təmah mələhu=pən o pətan u!”

²¹ Kəni əmeiko, agelo əsanən kəti təmələs kəpiel asoli kəti, matu=pən e nahgin rəfin əpəha itəhi, kəni məni məmə,

“Kəmərəki=pən lanəha Papilon Əsanən Nahgin Tepət əpəha itəhi.

Kəni okol in təsəhtul minien.

²² Kəni ko kəsətəu minien nəuia hap‡ mine nəpuən min, mine nəuia nahliən nau mine təui u ikin u.

Iətəmimi rəha nəlpəkəuiən təuvir e natimnati otikə u ikin u,

* 18:12 Perəl u, in kəpiel təuvir əpəha e niki kəuvin. † 18:12 Pronsi in aiən kəti, mətəu rəhan kalə təhmen e kol. ‡ 18:22 Hap in nati kəti katoh o naniən nəpuən, təhmen e kitar.

kəni okəsətəu minian nərəkərikian rəha kəpiel min iətəm kətəuei əris-əris wit katol flauə lan.^{§ 23} Nəhagəhagian rəha lait min ko kəsotasiə minian, kəni ko kəsətəu minian nəuia pətan mine iərman iətəm katuol nəniəskasikiən rəhalau e nian rəha marit, mətəu-inu aupən, nətəmimi u kautol səlim e natimnati rəham, ilah kautol win e nəhue niftəni min rəfin, kəni ik nətaugin asim nətəmimi e kəntri pisin pisin min məmə kəhuva o rəham narməniğin, e nolən masig rəham.

²⁴ Taun asoli u Papilon in təmos nalpinian mətəu-inu kəmatiuvi nira iəni min mine nətəmimi min rəhan Uhgın ikin min rəfin e nəhue niftəni. Nipəhriənian, nira nətəmimi rəfin nətəm kəmoəhamu ilah, in tətətiğ e taun asoli u.”

19

Nətəmimi ilis e negəu e neai
kəmotəni-vivi Uhgın

¹ Uərisig e nəghatien rəha agelo kəha, iəkətəu nəuian asoli kəti təhmen e nətəmimi tepət tepət kəutagət əfəməh, əpəha e negəu e neai, mautəni məmə, “!Aleluia! !Pəh kotəni-vivi İərməniğ!

!In Uhgın u, təmosmiəğəh itah!

Nepətien əhagəhag mine nəsanəniən in rəhan pisin əmə,

² mətəu-inu nakilien rəhan in təhruahru pəhriən.

Rəhan nəghatien tinoh rəkis pəta-ionəhan u, iətəm təmit əpnəpın nətəmimi, kəni tinətalpın nira rəhan noluək min.”

³ Kəni kəmotagət əfəməh min motəni məmə,

“!Pəh kotəni-vivi İərməniğ Uhgın! Nəhanigəm e nigəm iətəm tatus pətan u, tətəri tətəri naunun tikə.”

⁴ Nətəmi asoli nətəm kəmotəhuitən min ilah tuenti-fo, mine nati miəğəh ilah kuvət, kəmotasiəulin nəulilah kəm Uhgın. İlah kəmotəiuaiu, nipənəğilah tek niftəni, motəfaki kəm in, iətəm tətəharəğ-pəri e rəhan jeə, mətərməniğ. Kəni ilah motəni məmə,

“!Əuəh! !Pəh Kotəni-vivi İərməniğ!”

Marit rəha Nəti Sipsip

⁵ Kəni əmeiko, nəuian kəti təmsi-pən əpəha e jeə rəha kig, mətəni məmə,

“!Otəni-vivi Uhgın rəhatah!

!İtəmah rəhan noluək min rəfin, otəni-vivi in!

!İtəmah u, nəutisiai, mautəğin e Uhgın, otəni-vivi in!

!Nati əpnəpın nəmə itəmah nautos nepətien asoli min, o nətəmi əpnəpın əmə, mətəu otəni-vivi Uhgın!”

⁶ Kəni əmeiko iəmətəu nəuia nati kəti təhmen e nətəmimi tepət kəutagət, kəni məhmen min e nitəhi iətəm tatem nəuanaluəluə, mine kaluəluə tətətipərəh atipərəh motəni məmə,

“!Pəh kotəni-vivi İərməniğ!

Mətəu-inu İərməniğ Uhgın rəhatah, Nahgın Tepət Pık Agın, in tinətməniğ.

⁷ Pəh nikitah təriəuəh e nagienian,

kəni motəni nipəhriənian e rəhan nepətien,

mətəu-inu tinuva e nian əhruahru rəha marit rəha Nəti Sipsip.

Kəni rəhan pətan tətəhtul maru mətəhtahnin əmə.

⁸ Kəni Uhgın təməfən napən təuvir kəm in, məmə otuvən lan.

§ 18:22 Aupən ikin, kəmotos kəpiel keiu, motələhu=pən nikitə wit e nəlugiləu motəuei əris-əris nikitə wit lan məmə otol niauin mol flauə lan. Suaru kəti o nəuhlinian fes u məmə, “kəni okəsətəu minian kakiəh nien.”

Napən təuvir u linən, tətoraip-oraip, mərüən.”

(Napən təuvir u linən, tətəgətun=pən noliən əhruahru rəha nətəmimi rəha Uhgın.)

⁹ Konu agelo u, təni=pa kəm iəu məmə, “Ətei rəkis natimnati min u. ‘Nətəmi min u inu nətəm kəmauin e lah məmə okəhuvən e nauəniən rəha marit rəha Nəti Sipsip, ilah okotatig e nəuviriən pəhriən.’”

Kəni matig məni məmə, “Nəghatiən min u, ilah nəghatiən pəhriən rəha Uhgın.”

¹⁰ Təməni lanəha, kəni iəmisin=pən nəulik e nəhlkin, meiuaiu, nipənəgək tek niftəni, məmə iəkəfaki kəm in. Mətəu in təni=pa kəm iəu məmə, “!Səfakiən kəm iəu! Kilau min ik ioluək mil əmə, kitah piam min nətəm ilah kautəhtul əskasik o nəni pətigəmiən nanusiən təuvir rəha Iesu. Əfaki əmə kəm Uhgın, mətəu-inu nəhtul-pətigəmiən rəha Iesu, in nəukəti nəghatiən min rəha iəni min.”

Iətəm təmasuə e əhos kəruən

¹¹ Kəni əmeiko iəkafu negəu e neai təmerəh, kəni mafu əhos kəruən kəti. Iətəm tətəsuə-pəri lan, nərgin ko, “Iətəmi Kəhrun Nəhatətə Əskasikiən Lan, kəni in Nipəhriəniən.” In tətəməu, kəni mətəfən nalpiniən kəm nətəmimi e noliən iətəm təhruahru əmə.

¹² Nəhmtin təhmen e nəmnami nigəm, kəni kəməfəfau=pən kəfəfau tepət tepət e rəhn-kapə, kəfəfau min u, ilah kəfəfau min rəha kig asoli agin. Kəmətəi=pən nərgin kəti lan, mətəu iətəmi kəti təsəhruniən nərgin əha, in pisin əmə təhrun. ¹³ In tətuvən e napən kəti iətəm kəmel e nira,* kəni nərgin kəha, Nəghatiən Rəha Uhgın.† ¹⁴ Kəni soldia min rəha negəu e neai kautəhuərisig lan. Ilah rəfin kəutəharəg e əhos kəruən min, kəni mautəhuvən e napən təuvir u, linən, təruən məuvir. ¹⁵ Iətəmi kəha, rəhan kəti əha ikin nau iətəm tatsipən e nipəgnəuan.‡ Kəni in otətamu nətəmimi e kəntri min e nau əha. “In otarmənig e lah, kəni nəmtətəniən rəha nepətəniən u, in neim iətəm kəmol e aiən.”§ In otol təkəsik agin kəm lah, təhmen əmə məmə katol e nəua krep min iətəm nətəmimi kautevig-evig lan məmə nəhuin otaiəh kəni kol wain lan. Noliən əha inəha, Uhgın Nahgin Tepət PİK Agin tatol pətigəm rəhan niəməha asoli. ¹⁶ Kəmətəi=pən nərgin e rəhan napən, mine nuvan, məmə,

KIG RƏHA KIG MİN MİNE İƏRMƏNİG RƏHA İƏRMƏNİG MİN*

¹⁷ Kəni əmeikonu iəkəsal=pən mafu agelo kəti tətəhtul=pən e mitigar, in tətəsək əfəməh mətəni=pən kəm mənig min iətəm kautiuvig əpəha e niməgəuəgəu, məmə, “Əhuva, motuhapumin itəmah min o nauəniən asoli rəhan Uhgın, ¹⁸ məmə itəmah onəkoton nəhuvegi kig min, mine nətəmi asoli rəha soldia min, mine nətəmi nahgilah tepət, mine əhos min, mine nətəmi kəutasuə-pəri e lah, mine nəhuvegi nətəmimi rəfin, nətəmi səniəmə slef, mine slef min, nətəmi kautos nepətəniən asoli min, mine nətəmi əpnarın əmə.”

¹⁹ Kəni əmeikonu, iəkətig mafu min nati miəgəh əpələ, mine kig min rəha nəhue niftəni, mine rəhalah soldia min. Ilah kəmotuhapumin ilah min məmə okotəluəgin ilah iətəm tətəsuə e əhos kəruən, mine rəhan soldia min. ²⁰ Mətəu kəmotəkəlim nati miəgəh kəha, mine iəni eiua min iətəm təmatol nəmtətəniən apispis min nian təmətatig ilau nati miəgəh. In təmatol nəmtətəniən min əha, o neiuəniən e nətəmimi min u nətəm kautos mak rəha nati miəgəh, kəni məutəfaki kəm narmın iətəm kəmisikəuvin e nigı. Kəmotəraki=pən ilau pəti kətuəmiəgəh əmə, əpəha e nipəgnəua nəmnami nigəm asoli iətəm təpiəpəi matuəu matəpien. ²¹ Iətəm tətəsuə e əhos kəruən, təmohamu kig min mine soldia min rəfin e nau rəha nəluəginin iətəm tatsipən e nipəgnəuan kəni mənig min rəfin kəmoton nipətəlah, moton, nərfəlah tasisi vivi.

20

Kristo təmuva mol Kig kəni marmənig e nətəmimi mətəuaruspən nu uan-tausin

* 19:13 Aes 63:1-6 † 19:13 Jon 1:1,14 ‡ 19:15 Aes 49:2; Hip 4:12; Nəh 1:16; 2:12 § 19:15 Sam 2:9 * 19:16 1Tim 6:15; Nəh 17:14

¹ Kəni əmeikonu, iəmafı agelo kəti tatsipəri e negəu e neai, tatos ki rəha nıpəg asoli iətəm teiuiu agin, * mine sen asoli kəti. ² Kəni in təmaskəlīm ialkitə asoli u, sineik nuvəh əpələ aupən, in İərmis, uə Setən, kəni məlis-ərain o nu uan-tausin. ³ Təməraki=pən lan e nıpəg asoli iətəm teiuiu agin, kəni mahtipəsıg lan tiəkis, məmə in otəseiua minian e nətəmimi rəha kəntri min mətəuarus=pən nu uan-tausin otol naunun. Nu uan-tausin otol naunun rəkis, okəkeikei kerəh min lan o nian əkuəkir min əmə.

⁴ Kəni əmeiko, iəkafu jeə rəha kig min nəuvein, kəni nətəmimi nətəm kəutəharəg-pəri e lah. Uhgın təməfən nepətian kəm lah məmə ilah okotakil nətəmimi. Kəni iəkafu min nətəmimi nətəm kəmətəhtuv nentəuilah mətəu kəmotəhtul pətigəm o nəni pətigəmian nanusian təuvir rəha İesu mine nəghatian rəha Uhgın. İlah kəməsotəfakian kəm nati miəgəh mine narmin iətəm kəmisikəuvin nati miəgəh mine narmin iətəm kəmisikəuvin e nigı, kəni məsotəsiən rəhan mak e nıpənəgilah mine nəhlmilah. Kəni rəueiu ilah kəmotəmiəgəh min, kəni məutarmənig ilah Kristo u nu uan-tausin. ⁵ Nati əha, in nair=pa minian e nımisiən iətəm otaupən. Mətəu nətəmimi min nəuvein nətəm kəmoħmıs rəkis, ilah kəmosos mak rəha nati miəgəh əpəha, kəməsotəmiəgəh minian mətəuarus nu uan-tausin. ⁶ Nətəmimi min kəha, nətəm kəmaupən kos ilah e nair=pa minian e nımisiən, ilah okotatig e nəuviriən pəhriən, mətəu-inu ilah nətəmi asim min rəha Uhgın. İlah okəsəhuvəniən e nəmnami nigəm asoli, mətəu ilah okəhuva motol pris min rəha Uhgın mine rəha Kristo, kəni ilah okotarmənig ilah min o nu uan-tausin.

Uhgın təmol nalpinian kəm Setən

⁷ Nian nu uan-tausin tinol naunun, okahli pətigəm min Setən e nıpəg asoli. ⁸ Kəni in otuvən əpəha e kaugə kuvət rəha nəhue niftəni, o nətəmimi iətəm kətəni məmə Kok mine Makok,† məmə oteiuə e lah, kəni mos rəfin ilah moriarun ilah o nəluaginian. İlah rəfin otepət otepət, nəmpə rəhalah in təhmen e nıpəkıl əpəha e nıkalı nitəhi. ⁹ İlah kəmotəliuək məhuvən isəu isəu min möhrəuei rəfin nəhue niftəni. Kəni ilah kəmotəhtul mohtəlau e ikin nətəmimi rəha Uhgın okotatig ikin, mine taun asoli u iətəm Uhgın tolkeikei pik.‡ Mətəu nigəm kəti təmsipəri e negəu e neai, muva mus ilah. ¹⁰ Kəni kəməraki=pən e İərmis iətəm təmətəfən-əfən kəm lah, kəməraki=pən əpəha e nəmnami nigəm asoli iətəm tətəpien. İkin əha, kəməraki=pən rəkis nati miəgəh mine iəni eiua. İlahal okəhlətəu nəhməiən itulin e nərauiə mine lapın, naunun tikə.

Naunun nakilian

¹¹ Kəni əmeiko iəkafu min jeə asoli kəti, təruən. Kəni kig tətəharəg-pəri lan. Nəhue niftəni mine neai kəmuagim e nəhmtin, miakə agin.

¹² Kəni əmeikonu iəkafu nətəmi kəmoħmıs, nətəmi kautos nepətian asoli, mine nətəmi əpnapın əmə. İlah rəfin kəutəhtul aupən e jeə rəha kig u, kəni kəmeg nauəuə min.§ Kəni kəmeg min nauəuə kəti, inu nauəuə rəha nəmiəgəhian. Okeh nakilian rəha nətəm kəmoħmıs e nauəuə min u, kəni kinətakil ilah kətiah kətiah o nati ilah kəmotol.

¹³ Nitəhi təməhlman e nətəmimi kəmoħmıs=pən itəhi, kəni Nımisiən mine Nəuanpən kəmuəhlman min lah, ilah kinohiet rəkis e lau, kəni kinətakil ilah kətiah kətiah o nati ilah kəmotol. ¹⁴ Kəni kəmələs Nımisiən mine Nəuanpən, kəraki=pən e lau e nəmnami nigəm asoli. Nəmnami nigəm asoli u, in nımisiən mau keiu. ¹⁵ Nəmə kəsehian nərgi iətəmi kəti e nauəuə rəha nəmiəgəhian, kəni okəraki=pən lan e nəmnami nigəm asoli.

21

Jerusiləm vi

¹ Kəni əmeiko iəkafu neai vi mine nəhue niftəni vi, mətəu-inu neai əuas mine nəhue niftəni əuas kiniakə. Kəni nitəhi təmikə min. ² Kəni əmeiko iəkafu taun asim rəha Uhgın, inko Jerusiləm vi, tatsi-pəri o Uhgın e negəu e neai mətəuəuə=pa. Kəmol malə-malə lan təhmen e pətan iətəm kəmol malə-malə kəm in məmə otuvən meh rəhan iərman muol

* 20:1 Nəh 1:18 † 20:8 Esik 38:2,9,15 ‡ 20:9 "Taun asoli u, iətəm Uhgın tolkeikei pik," in tətəghati e Jerusiləm. § 20:12 Natimnati rəfin iətəm nətəmimi kəmotol, kəmətəi rəkis e nauəuə min u.

marit. ³ Kəni əmeikonu iəkətəu nəuian asoli kəti təmsipəri əpəha e jeə rəha kig mətəni məmə, “!Afu-to! Rəueiu əha, Uhgın tinol lahuənu rəhan ilah nətəmimi. In otətətig ilah min, kəni ilah okəhuva rəhan min nətəmimi. Kəni Uhgın əhruahru otətətig ilah min, kəni in rəhalah Uhgın. ⁴ In otəfəl rəkis rəfin nəhu nəhmtilah. Nəmisian mine nasəkiən mine nəhməiən min okohkə. Natimnati nuvəh min u, ilah kinəhuvən rəkis, ko kəsəhuva minian.”

⁵ Kig iətəm tətəharəg-pəri e rəhan jeə, təni məmə, “!atəuhlin natimnati min rəfin kəhuva motuvi.” Kəni məni məmə, “Ətei rəkis natimnati min u, mətəu-inu nəghatiən min u, kəhrun narəriən e lah məmə nıpəhriənian.”

⁶ Kəni matig məni=pa min kəm iəu məmə, “Kinol naunun e natimnati rəfin. İəu Nəukətin mine Naunun.* İəu nətuəuinian, kəni iəu iatol naunun lan. Nətəmimi nətəm kautəuauə, iəu oiəkəfən nəhu kəm lah, nətəmimi okotəmnim məsotosian nəhmtin. Kəni nəhu u tatsipən e nəhmti nəhu iətəm tətəri mətəfən nəmiəgəhiən itulin.† ⁷ İətəmimi iətəm otətəhtul iəkis mol win e nəluəginian rəhan, iəu iəkəfən natimnati iətəm iəməni iəkis rəkis kəm in. İəu iəkuva rəhan Uhgın, kəni in otuva nətik. ⁸ Mətəu nətəmi kəutəgin, nətəmi kəsotəhtul əskasikiən e rəhalah nəhatətəiən məutəpəh iəu, nətəmi kotamikmik, nətəmi kəutohamu itəmi, nətəmi kəutit oneuən əmə ilah min, nətəmi kəutol kləpə, nətəmi kəutəmki nərik, nətəmi kəutəfaki kəm narmi nati min, mine neiuə min rəfin, imalah əhruahru u in nəmnamı nigəm asoli, tətəpien ikin. Nati u, in nəmpə tu nəmisian.”

⁹ Kəni əmeikonu, əgelo əupən u kəti tətəghati kəm iəu. In əgelo səpin min u kəti iətəm kəməutəmki pesin ilah səpin iətəm kotəriəuəh e naunu nəlpinian ilah səpin iətəm Uhgın otol kəm nətəmimi. In təmuva məni=pa kəm iəu məmə, “Va-to, pəh iəkəgətun pətan rəha Nəti Sipsip kəm ik, iətəm okuol marit ilau min.” ¹⁰ Kəni nəsanəniən rəha Nəmin Rəha Uhgın təmol kəm iəu, əmeiko əgelo tit rəkis iəu iəkian əpəha e nitəuət asoli kəti, nitəuət kəha, in ilis ilis pəhriən. Kəni in təgətun kəm iəu Taun Asim rəha Uhgın u, Jerusiləm vi, iətəm təmsipəri o Uhgın əpəha ilis e nəgəu e neai. ¹¹ In təhagəhag e nəpətiən rəha Uhgın. Tətipitipit təhmen e kəpiel təuvir kəti u jaspə, iətəm təhlan məhmen e kilas. ¹² Nəkalin təfəməh məri ilis, mitəlau e taun, ket lan ilah tueləf. Nəgelo min tueləf kəutəhtul o ket min u. Kəmətei=pən nərgi nəuaniləuis rəha nənəti Isrel ilah tueləf e ket min u. ¹³ Ket kisil e nəkalin pah ikin, ket kisil min e nəkalin pahav ikin, ket kisil min e nəkalin pesi ikin, kəni ket kisil min e nəkalin pari ikin. ¹⁴ Nəukəti nəkali taun u kəmotəhtul pəri e kəpiel asoli ilah tueləf. Konu kəmətei rəkis=pən nərgi tueləf əposil rəha Nəti Sipsip e kəpiel min u.

¹⁵ Əgelo iətəm tətəghati kəm iəu, in tatos nati kəti kəmol e aiən u kol, o nosian mak rəha taun əha, mine ket min, mine nəkalin rəhan. ¹⁶ Taun u, kəugə lan kuvət. Mak rəha nəkalin min rəfin kotəhmen əhmen əmə. Taun əha təfəməh, kəni mak rəha nəkalin min rəfin mine nəfəməhiən rəhan, ilah rəfin tueləf-tausin (12,000).‡ ¹⁷ Nəkalin u, tikimkim, mak rəhan nəhlmin uan-hanrit-fote-fo (144).§ Əgelo əha, təmos mak lan e nolian rəha nətəmimi, nətəm ilah kəutos mak lanəha e nati. ¹⁸ Nəkalin u, kəmol e kəpiel təuvir u jaspə, kəni kəmol taun e aiən u kol, in əmə in əmə. Kəni kol u in təuvir, in təhlan

* 21:6 Nəghatiən əhruahru u rəha İesu, “İəu u, Alfə mine Omekə.” Alfə ko, in letə tətəhtul əupən e əlfəbit rəha nəghatiən Kris, kəni Omekə ko, in letə iətəm tatol naunun lan, təhmen e A mine Z e Inglis. † 21:6 Aes 55:1-2; Jon 4:10; 6:35; 7:37-39 ‡ 21:16 Nəghatiən əhruahru təni məmə “tueləf-tausin (12,000) statia,” təhmen e tu tausin tu-hanrit-tuenti kilomitə (2,220 km). Mak əhruahru rəha nəfəməhiən səniəmə nati kəti, mətəu nəmpə u 12,000, nıpətin əha ikin. Nətəmimi nəuvein kotəni məmə nəmpə u tətəgətun məmə taun u in iahgin iahgin kəni təuvir pik əgin, məhruahru əgin. Nətəmimi nəuvein kəutəni məmə nəmpə u tətəgətun nətəmimi rəfin əgin rəha Uhgın. 12,000=12×1,000=12×10×10×10. Nəmpə min u 12 mine 10, ilau nəmpə kətuəgətun nati təuvir əhruahru əgin kəti. Afın-to Nəh 7:8. § 21:17 Mak u “nəhlmin uan-hanrit-fote-fo (144)” təhmen e sikiste-faif mitə (65 m). “Nəhlmin,” in mak tətuəuin e nəuanəhlmin mətəuarus nəkinəhlmin, təhmen e 500 cm. 144=12×12. Nəmpə u 12 tətəgətun nətəmimi rəha Uhgın. Kəni mine nəmpə u 144 tətəgətun nətəmimi rəfin əgin rəha Uhgın.

məmə kilas. ¹⁹ Kəpiel min iətəm kəmuvləkin nəukəti nikalın lan, kəmol malə-malə e lah e kəpiel təuvir min. Kəmotəupən motəlin=pən kəpiel təuvir min u jaspə; kəni nəmpə tu lan, kəmotəlin=pən kəpiel təuvir min u safai; kəni nəmpə tri lan, kəmotəlin=pən kəpiel təuvir min u akat; kəni nəmpə fo lan, kəmotəlin=pən kəpiel təuvir min u emirəl. ²⁰ Nəmpə faif lan, kəmotəlin=pən kəpiel təuvir u oniks; kəni nəmpə sikis lan, kəmotəlin=pən kəpiel təuvir u kanilian; kəni nəmpə səpin lan, kəmotəlin=pən kəpiel təuvir u krisolait; kəni nəmpə eit lan, kəmotəlin=pən kəpiel təuvir u malakait; nəmpə nain lan, kəmotəlin=pən kəpiel təuvir u topəs. Kəni nəmpə ten lan, kəmotəlin=pən kəpiel təuvir u kalsetoni; kəni nəmpə lepın lan, kəmotəlin=pən kəpiel təuvir u takuoēs; kəni nəmpə tueləf lan, kəmotəlin=pən kəpiel təuvir u ametis.

²¹ Ket asoli min u kəmol e perəl ilah tueləf. Kəmol ket kətiəh kətiəh e perəl* kətiəh kətiəh. Kəni suaru min əpəha imə e taun u, kəmol e aiən u kol in əmə in əmə, təhlan vivi, təhmen e kilas.

²² İkin əha, iəməsafuiən nimə kəti okətəfaki ikin kəm Uhgın, mətəu-inu Uhgın əmə, iətəm Nahgın Təpət Pık Agın, mine Nəti Sipsip, ilau nimə rəha nəfakiən. ²³ Kəni ikin əha, nikitəmi təsəhtiən mitigar mine məuiğ, mətəu-inu nəpətiən əhagəhag rəha Uhgın in tətasiğəpin rəfin taun u, konu Nəti Sipsip kəha, in lait rəhan.† ²⁴ Kəni kəntri min e nəhue niftəni okotaliuək e nəhagəhagiən rəhan, kəni iərmənig min rəha nəhue niftəni okəhuva, kəni motos rəhalah nautə təuvir min, məhuva e nisaiən motələhu e taun u. ²⁵ Kəsasisigiən e rəhan ket min nian kəti, mətəu-inu lapın tikə ikin əha. ²⁶ Nətəmimi e kəntri pisin pisin min e nəhue niftəni, okotos nautə təuvir min rəhalah, ilah okotəmki məhuva o nisaiiən, motələhu e taun u. ²⁷ Mətəu natimnati min iətəm kotamıkmik e nəhmti Uhgın, mine nətəmimi nətəm kəutol nati iətəm tol naulisiən, mine nətəm kəuteiuə, nətəmi min u ko ilah kəsəhuvəniən imə e taun asoli u. Nətəmi min əmə ko nətəm kəmətei rəkis=pən nərgilah e nauəuə rəha nəmiəğəhiən iətəm Nəti Sipsip tatos, ilah əmə kəha kotəhrun nuvəniən imə.

22

Nəhu miəğəh

¹ Kəni nian agelo təməğətun rəkis taun vi kəm iəu, kəni təməğətun min nəhu miəğəh kəm iəu iətəm tətaiu. In təhlan təhlan təhmen e kilas. Tatsi=pən əpəha e jeə rəha Uhgın mine Nəti Sipsip, ² maiu matuvən mətələs nəlugi suaru asoli rəha taun u. Niği rəha nəmiəğəhiən tətəhtul u e nıkalkali nəhu u, in tətəuə mətəu tueləf e nu min rəfin, e məuiğ min rəfin. Kəni nətəmimi e kəntri min rəfin kəutol nimalın o nol viviən nimisiən. ³ Nati tikə agın ikin əha iətəm təkeikei mos nalpinien rəha Uhgın. Kəni jeə rəha Uhgın mine Nəti Sipsip in əha ikin əha, kətuarmənig ikin. Kəni rəhan noluək min okotəfaki kəm in. ⁴ İlah okotafu nəhmtin,* kəni okətei=pən nərgin e niyənəgilah. ⁵ Nian lapın otikə. Nıkilah otəsəhtiən lait kəti o nasiəpəniən lan, kəni nıkilah otəsəhtiən min nəhagəhagiən rəha mitigar, mətəu-inu İərmənig Uhgın in lait rəhalah. İlah okotərmənig itulin, naunun tikə.

⁶ Kəni agelo təni=pa kəm iəu məmə, “Nəğhatien min u inu, kəhrun narəisiən e lah məmə niyəhrinien. İərmənig Uhgın təməni=pən kəm rəhan iəni min əupən natimnati min iətəm okəpanəhuva, kəni in təmahli=pən rəhan agelo məmə otəğətun kəm rəhan noluək min natimnati min iətəm otəsuvəhiən təkeikei muva.”

⁷ Kəni əmeiko, İesu təməni məmə, “!Otətəlig-to! !Otəsuvəhiən iəkiet pətiğəm=pinə! Nətəmi min u nətəm kəutaskəlim mautol nəğhatien iətəm Uhgın təməni pətiğəm əupən e nauəuə u, ilah okotətiğ e nəuviriən pəhriən.”

⁸ İəu Jon, iəu u iəmətəu kəni mafu natimnati min u. Kəni nian iəmətəu kəni mafu rəkis ilah, kəni iəmisin nəulik e nəhlki agelo iətəm təmit iəu muvən təməğətun ilah kəm iəu. Kəni iəmeiuaiu, niyənəgək tek niftəni, məmə iəkəfaki kəm in. ⁹ Mətəu in təni=pa kəm iəu məmə, “!Səfakiən kəm iəu! Kilau min ik u ioluək mil əmə rəha Uhgın, kitah piam min u

* 21:21 Perəl u, in kəpiel təuvir əpəha e niki kəuvin † 21:23 Aes 60:19 * 22:4 Mat 5:8; 2Kor 4:6

iəni mın, mine nətəmi mın u nətəm kəutaskəlim nəghatiən mın e nauəuə u. !Əfaki əmə kəm Uhgın!”

¹⁰ Kəni in təməni=pa kəm iəu məmə, “Suvan-ərainiən nati kəti e nauəuə u məmə otaskəlim tiəkis, mətəu-inu natimnati mın u, otəsuvəhiən, kohiet pətigəm=pa. ¹¹ Nətəmi kautol nərahiən, pəh ilah kotəkeikei mautol nərahiən. Nətəmi rəhalah nətəligiən tamikmik, pəh ilah kotəkeikei e nətəligiən amikmik rəhalah. Mətəu nətəmi kotəuvir, pəh ilah kotəkeikei e nolian əhruahru. Kəni pəh nətəmi asim rəha Uhgın, okotəruahru nian rəfin, motəkeikei e nasimiən rəhalah.”

¹² Kəni İesu tatig məni mın kəm iəu, “!Afu-to! !Otəsuvəhiən iəkuvnə! Kəni iatos rəhak nətəouiən təuvir kəni iəkəfən kəm nətəmimi mın rəfin u, titəu=pən natimnati mın iətəm ilah kəmotol. ¹³ İəu Nəukətın mine Naunun.† İəu iəmaupən matig, kəni iəu oiəkol naunun agın. İəu nətəuiniən, kəni iəu iətol naunun lan.

¹⁴ “Nətəmimi nətəm koteikuas e rəhalah napən təruən, ilah okotatig e nəuviriən pəhriən, məmə inu, okegəhan e nepətiən kəm lah məmə kotun nəua nigı rəha nəmiəgəhiən, kəni məhuvən=pən e ket mın rəha taun u. ¹⁵ Mətəu nətəmimi nəuvein mın əha ikin nətəm ko kəsəhuvaian imə. İlah u, nətəm kotamikmik, mine nətəmi mın ko nətəm kautol kləpə mine mautəmki nərik, mine kautit oneuən ilah mın, mine mautohamu itəmi, məutəfaki kəm narmi nati mın, mine nətəmi rəfin nətəm kotolkeikei neiuəiən.

¹⁶ “İəu İesu, iəmahli=pinə rəhak agelo məmə otəni pətigəm natimnati mın u kəm niməfaki mın. İəu u, Nəukəti Təfit, mətəu Nəuaniləuis mın rəhan. İəu iəkəhmen e məhau u fətukai iətəm tətasiə vivi.”

¹⁷ Narmın Rəha Uhgın ilau Pətan rəha Nəti Sipsip kətuəni məmə, “!Va!” Kəni pəh nətəmi mın u kotətəu, ilah mın kotəni məmə, “!Va!” İətəmimi pəh iətəm tətəuəuə, pəh in tuva. Kəni iətəmimi pəh iətəm in tolkeikei, pəh in otəmnim nəhu miəgəh kəsosiən nəhmtin.‡

¹⁸ İəu Jon, iətəghati əskasik mətəni kəm nətəmimi nətəm kəmotətəu nəghatiən rəha Uhgın iətəm tətətig e nauəuə u. Nəmə iətəmimi kəti tətəuəuə aru nəghatiən kəti rəhan e nauəuə u, Uhgın otəfən nalpinian mın u nauəuə u tətəghati, kəni miłpin=pən e nalpinian rəha iətəmi u. ¹⁹ Nəmə iətəmimi kəti tatos rəkis nəghatiən nəuvein e nauəuə u, Uhgın otos rəkis nəuviriən mın iətəm nauəuə u in tətəghati lan məmə rəha iətəmimi u. Inu, nəua nigı rəha nəmiəgəhiən, kəni məseghaniən məmə otatig e taun asim əha.

²⁰ İətəmimi iətəm tətəni pətigəm natimnati mın u, təni məmə, “Əuəh, otəsuvəhiən iəkuvnə.”

!Əuəh! Va-tə İərməniğ İesu.

²¹ Pəh Uhgın tətəuati e nəuviriən rəha İərməniğ İesu tuvən kəm nətəmimi rəhan. Pəh otol lanəha. Əuəh.

† 22:13 Nəghatiən əhruahru u rəha İesu, “İəu ko, Alfə mine Oməkə.” Alfə ko, in letə tətəhtul aupən e alfəbit rəha nəghatiən Kris, kəni Oməkə ko, in letə iətəm tatol naunun lan, təhmen e A mine Z e Inglis. ‡ 22:17 Aes 55:1; Jon 7:37

Nauəuə Asim Rəha Uhgın
Nəmtətien Vi
Nauəuə Asim Rəha Uhgın Nəmtətien Vi
White=sands Tanna

TIKSINƏRI

əhgi=pən, nəhgi-pəniən Nəhgi-pəniən in noliən kəti nətəm Isrel kəmautol nuvəh muva mətəuarus=pa u rəueiu. Tol pisin e kastim rəha nətəm Entəni. Aupən agin, Uhgın təmol nəniəskasikien kəti ilau Epraham məmə in rəhan Uhgın, kəni Epraham mine namipin min ilah nenəti Uhgın min. Uhgın təməni=pən kəm in mine namipin min mine rəhan min noluək min məmə okəkeikei kəhgi=pən ilah. Okəkeikei kəhgi=pən ilah kol məmə nəmtətien kəti məmə ilah kotaskəlim mautegəhan e nəniəskasikien əha. Kəni noliən rəha nəuaniləuis min rəha Isrel, nian rəfin ilah kotaskəlim əskasik nəniəskasikien iətəm Uhgın təmol kəm rəhalah kəha tərah. Nian suakəku iərman kəti tair mos nian eit, kəni kəhgi=pən, katətei katol mak lan tətəgəton məmə in nəuaniləuis kəti rəha Epraham. Kəni in min otaskəlim nəniəskasikien əha rəha Uhgın. Kəni kətauin e nərgin. Afin e Jenesis 17.

Nian Iesu Kristo təmuva, natimnati min u təməuhlin. Nəhgi-pəniən təsoliən məmə iətəmi kəti in təhruahru e nəhmti Uhgın. Mətəu nian iətəmi kəti tətəhatətə e Iesu Kristo, kəni in tətəva iətəmi kəti rəha Uhgın. Mətəu nəfaki min nəuvein u ilah nətəm Isrel, ilah kəmautəni əhanəh məmə Nanihluə min okəkeikei kəhgi=pən ilah məmə ilah okotəhruahru e nəhmti Uhgın. Aposil Pol təmə, kəpə. Iətəmi kəti tətəva mətəhruahru e nəhmti Uhgın nian in tətəhatətə əmə e Iesu Kristo.

aposi In iətəmi kəti iətəm Uhgın təmahli=pa o nəni pətigəmiən rəhan nəghatien, təhmen e iəni əhruin. (Mat 10:1-4; Mak 3:13-19; Luk 6:12-16) Iesu təmauin e nətəmi min nəuvein məmə ilah okotaliuek ikin pisin pisin min e nəhue niftəni. Uək kisil rəha aposil min: 1. Ilah kəmoteruh e nəhmtilah məmə Iesu in təmimis məmiəgəh min e nimisien. 2. Ilah kəmotəni pətigəm Nənuşien Təuvir, kəni kəmotətəuəin niməfaki vi min, kəni nian tepət, ilah kəmotol nati apispis min. 3. Ilah kəməhuva nətəmi asoli min rəha niməfaki, kəni mautəni nəgətoniən əhruahru mine noliən rəha niməfaki.

Nian Iesu təməmiəgəh min e nimisien, təmuva meruh Pol, kəni mauin lan məmə in otos uək rəha aposil. Nətəmi kətiəh kətiəh min əha ikin təhmen e Panəpəs iətəm nətəmi kətauin e lah məmə aposil, nati ənnapin ilah kəməsoteruhien Iesu Kristo. aruətuəh, naruətuəhien Nətəm Entəni kəutol kaliku e nien məmə okotarətuəh. Mətəu e nian rəha Iesu, nətəmi kətaig e nəhu. Kəni inu nəmtətien kəti o nətəligien asoli kəti məmə kətafəl rəkis noliən tərah min rəhalah.

Bokis Rəha Nəniəskasikien Rəha Nasiruiən Bokis u, in nəmtətien rəha nəniəskasikien iətəm Uhgın təmol kəm nətəm Isrel (Eks 25:10-22; 9:4). Kəmuvləkin e timpə kəni kəhtərain e aien u kol tətəraip-oraip. Əpəha imə e bokis u, kəməhluəig=pən e kəpiel mil iətəm kəpin-epin, kəmətei rəkis=pən Lou ilah ten e lau. Kəni kəməhluəig=pən e piret nəuvein iətəm Uhgın təməfən kəm lah iətəm kətəni məmə “mana” (Eks 16:31-33). Kəni kəməhluəig=pən e kasikin rəha Eron (Hip 9:4).

Nian nətəm Isrel kəməhiet ikin kəti məhuvən əpəha ikin kəti min, kəni ilah kəmotələs bokis u. Nian kotatig ikin kəti, kəni kotələhu=pən bokis e Nima Tapolin Asim. Bokis u mine natimnati min əha kəməfən ilah ikin imə, ilah rəfin kotasim mətəu-inu ilah nəmtətien rəha nəniəskasikien rəha Uhgın. Nian kəmotuyləkin Nimə Rəha Uhgın əpəha Jerusiləm, kəni bokis u tinətəharəg əpəha Ikin Tasim Agin Ikin e imə Rəha Uhgın. [Eruh-to narmin e Hip 9:4, pej #/, mine map rəha Nimə Rəha Uhgın.]

dikon Iətəmi tətəsiro e uək rəha niməfaki (Fil 1:1; 1Tim 3:8,10-12; Rom 16:1).

Epikiuriən mine Sitoik Ilah u nətəm Kris. Ilah nəgəton min nəuvein nətəm kətuəsal e niphəriənien. Nətəm Kris tepət kəmətətəu=pən nəgətoniən rəhalah. Ilah Epikiuriən kətuəni məmə nəukəti nəmiəgəhien təuvir məmə nətəmi okotəsal e natimnati iətəm tatol iətəmi kəti nikin tətəgən. Ilah Sitoik kətuəni məmə təuvir nəmə iətəm kəti təsətəuiən nəgəniən mine nəhməien e nikin, nati ənnapin nəuvirien o nərahien tətəva e nəmiəgəhien rəhan.

Fərantə Rəha Kig Solomən Inu ikin kəti imə e Nimə Rəha Uhgın. İkin əha inəha, nian rəfin nətəmi asoli rəha nəuaniləuis min rəha Isrel kəutəghati lan e Lou rəha Uhgın. E nian rəha Iesu, kəmaharu kəpiel titəlau e Nimə Rəha Uhgın. In əha imə kəmol fərantə kəti e nikalın rəfin. E nikalın Is ikin, kətəni məmə Fərantə rəha Kig Solomən. Kəmol pos tepət e kəpiel o naskəlīm əskasikiən nəhgi fərantə. İkin əha, nətəmimi kautos nəhmti nati miəgəh min o nohamuiən o sakrifais min. Kəni ikin əha, kətol jenis e məni ikin. (Luk 9:45-16; Jon 2:14-16) [Eruh-to narmın e Jon 10:23, pej #/.]

Farəsi Farəsi min, mine nəgətun min rəha Lou, ilah nətəmi asoli min Isrel e nian rəha Iesu. İlah kotəhrun vivi lou min rəfin ağin iətəm Uhgın təməfən kəm Mosis. Kəni məutəgətun məmə nətəmimi kotəkeiki məutətəu=pən əskasik ilah rəfin e nolien əhruahru məhruahru vivi. Kəni kəməutəgətun nolien min mine lou min nəuvein iətəm kəmotilpın e Lou iətəm Uhgın təməfən. İlah kəutəfəri pık, kəni nıkilah təhti məmə ilah ilis e nətəmimi rəfin. Kəməutəni məmə nolien rəhalah in təuvır, mətəu ilah tepət, nıpəhrıenıen nıkilah tamıkmık, kəni kəmotol təfagə tərəh tepət. Kəmotəməki e Iesu, kəni motolkeiki məmə okotohamu Iesu. Afin min nəghatiən u “Satusi” e tiksınəri u fik, nıgi u fik Nıgi fik min, ilah nıgi kətu min e nasumiən ikin Isrel. Nətəmimi kəutun nəualah, kəni məutəharəg əhgəl pık nıgi fik iuəkır o nımə rəhalah kəni məutəfəki məmə nıkilah otətəhti nəghatiən rəha Nauəuə Rəha Uhgın. [Eruh-to narmın e pej #/(PicDict p09b).]

frankinsens Nıgi kəti kətol səntə lan. (Mat 2:11)

hap Hap in nati kəti təhmen e kitar. Katoh o naniən nəpuən.

hat rəha nisaiiən Inu hat kəti kəmol e nımalı nıgi uə narmı nımalı nıgi kəmol e kol, kəni kətəfəfəu=pən e rəhn-kəpə iətəm təmol win e naiuiən. Hat kəti min, in rəha Kig iətəm kəmol e aiən u kol.

Herot E Niutestimin kətauin e nətəmimi kuvət nərgiləh u Herot.

1. *Herot Asoli* — In kig rəha nıtəni Jutiə nian Iesu təmair. In təmalkut məmə otohamu Iesu nian in iəpəou (Mat 2:1-22; Luk 1:5)
2. *Herot Antipas in nəti Herot Asoli* — In tətarmənıg e nıtəni u Kaləli nian Iesu təmətaliuək mətəni pətıgəm nəghatiən rəha Uhgın matol nati apıspis min. In təmol marit e pətan u Herotiəs, kəni in təmahlı=pən soldıə kəti məmə otətəi rəkis rəhn-kəpə Jon Bəptais nian in təmətəmahlı e kaləpus (Mak 6:14-29).
3. *Herot Akripə Uan* — In nəti Aristopulus u in pia Antipas. In təmol nərahıən kəm nəfəki min nian Iesu tınəmiəgəh rəkis min e nımisıən. Təmoəhamu Jemis u pia Jon (Uək Min 12:23).
4. *Herot Akripə Tu* — in nəti Herot Akripə Uan. Uərisıg Pol təmuvən Rom məmə otəhtul e kot rəha Sisə, Herot u təmətəu nəghatiən rəha Pol e kot rəha Festəs (Uək 25:13-26:19,27-32).

hisop Hisop in nıgi kəti kətos o naruətəuəhiən e nəfəkiən rəha nətəm Isrel (Hip 9:19).

hosanə Aupən ikin, nıpətı nəghatiən u “Hosanə” təmə, “Asıru, Uhgın, osmiəgəh itımah,” mətəu e nian rəha Iesu, nəghatiən u, ilah kəməutəuhlin məmə nıpətın tətəni məmə, “Əni-vivi Uhgın!”

iətəmi asoli rəha soldıə min E Nimə Rəha Uhgın, soldıə min nəuvein kəuteh vivi Nimə Rəha Uhgın mətəu-inu nətəmimi tepət kəutəhuva məutəhuvən nian rəfin. Nəmə iətəmi kəti tatol nati tərəh kəti, mətəu ilah kotəhrun nələhu əhruahruıen, kəni motəmki=pən nətəmimi nətəm kətol nati tərəh e kaləpus. İətəm tətarmənıg soldıə min əha, in nəuaniləuis kəti rəha pris min rəha Uhgın.

Ianiəhlə, Naniəhlə Naniəhlə min, ilah nətəmi min u səniəmə nəuaniləuis əhruahru rəha Isrel. Nətəm Isrel kəutəfəri pık mətəu-inu Uhgın təmauin e lah məmə rəhan. Kəni məsotolkeikiən Naniəhlə min. E nətəligiən rəha nətəm Isrel, Naniəhlə min ilah rəfin kotərəh, mətəu-inu kəsotohtəu-pəniən lou rəha nətəm Isrel.

Iesu Nıpətı nərgin u Iesu təmə “iosmiəgəh,” uə “Uhgın in iosmiəgəh rəhatah.” Uhgın təmauin e nəti Meri məmə Iesu, mətəu-inu in otosmiəgəh nətəmimi e nolien tərəh min

rəhalah (Mat 1:21). Nərgin min nəuvein rəha İesu kətəni məmə: İesu Kristo, Nəti Uhgın, Nəti İətəmimi, Nəti Təfit.

İesu Kristo — Nian nəuvein e Niutestimin, kətafin “İesu Kristo” uə “Kristo İesu.” Nərgin mil u kətuəghati e iətəmimi kətiəh əmə, İesu, Nəti Uhgın. Nəmə təhro, iətəmimi u təmətei nauəuə tolkeikei məmə kitah kotətəlig e nati keiu nian kətafin nərgi İesu. Nian nəuvein, nəmə kətafin “İesu Kristo,” tolkeikei məmə kotətəlig e İesu təhmen əmə məmə in iətəmimi. Nian nəuvein, nəmə kətafin “Kristo İesu,” tolkeikei məmə kotətəlig e İesu təhmen əmə məmə in “Kristo,” uə Məsaiə, iətəmimi iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa.

İkin Katilpin Niəməha İkin rəha Uhgın İkin Katilpin Niəməha İkin rəha Uhgın, inəha, rəhn-kapə Bokis rəha Nəniəkisiən Rəha Nasiruiən ilis ikin. İkin əha, nepətiən əhagəhag mine nəsanəniən rəha Uhgın tətətig ikin. Nətəmimi əpnəpən ko kəsəhuvəniən imə İkin Tasim Ağin İkin məmə okoteruh natimnati min u, mətəu pris asoli ağin əmə. Kəni in təsuvəniən nian rəfin. Tatuvən ikin nian kətiəh əmə e nu min rəfin. Pris asoli ağin təhrun nuvəniən imə İkin Tasim Ağin İkin, in tatos nira sakrifais kəni matuvən, kəni matol=pən nirə e rəhn-kapə bokis u. Noliən əha, in nəmtətiən təuvir kəti, iətəm tətəgətun məmə nətəmimi okotəkeikei kimis o rəhalah noliən tərəh min. Mətəu e nirə kəha rəha sakrifais, in tətəpən niəməha rəha Uhgın (Hip 9:5). Aupən ağin, nətəm İsrəl kəmautol noliən əha, mətəu rəueiu, kitah kəsotohtəu-pəniən noliən u mətəu İesu Kristo təmos nimei pris asoli, kəni təmos nimei nati miəgəh min iətəm kəmotəhamu o sakrifais.

İkin təpiə məpiə ikin Nian kətəghati e ikin təpiə məpiə ikin e Niutestimin, niətətin təmə ikin əha, nətəmimi kohkə ikin, kəni ikin əha tasik ikin, kəni tol lanəha, natimnati nəuan nəuvein əmə tateviə ikin.

İkin Tasim Ağin İkin Nəuan asim ağin əpəha e Nimə Rəha Uhgın. Afin “Nimə Rəha Uhgın” e tiksiniəri.

İkin Tasim İkin Nəuan kəti e Nimə Rəha Uhgın iətəm kətuvan nati pien pien tatuvən o Uhgın. Afin “Nimə Rəha Uhgın” e tiksiniəri.

İsrəl Jekəp in nəti Aisək mine Rəpekə, kəni Aisək in nəti Epraham. Uhgın təmauin ərəgrəg e Jekəp mauin=pən e İsrəl kəm in. İsrəl u təmələs nətin nəman ilah tueləf, kəni ilah u tipə nəuaniləuis rəha İsrəl. İkin iətəm kətatətig ikin, kətauin lan məmə İsrəl. Aupən ikin, nərgi nitəni u Kenan, kəni rəueiu nərgin kəti min u Paləstain.

kaməl Inu nati miəgəh kəti iətəm kətəsuə lan təhmen e əhos, mətəu in iahgin min e əhos. Təhmen o naliuəkiən əpəha təpiə məpiə ikin. Tətələs nati figəm min. Katol napən e nimeimein. [Eruh-to narmin e pej #/(PicDict p3, 12).]

kaunsil Kaunsil, in kot kəti rəha İsrəl. Nətəmi asoli səpinte-uan rəha İsrəl kəutəharəg lan. İlah nəuvein, pris asoli ağin min aupən, kəni ilah nəuvein nətəmi asoli rəha İsrəl, nəuvein nəgətun min rəha Lou uə Farəsi min uə Satusi min. Kaunsil in tətəsal vivi o natigian rəha nəuaniləuis min rəha İsrəl. Nian nəuvein kəutəghati e noliən rəha nəfakiən, kəni nian nəuvein kəutakil nətəmimi nətəm kəutatgəhli lou. Pris asoli ağin in tətərməniğ e nuhapuminiən min rəhalah. Kaunsil u inu təməni məmə İesu Kristo otəkeikei mimis, kəni mahli=pən kəm Pailət u in kəpmən rəha Rom, məmə otətə-pəri İesu e nigə kəməluau. (Mat 26:59; Mak 14:55; 15:1; Luk 22:47; Wək Min 4:15; 5:21; 6:12; 22:30; 23:1; 24:20)

lafet rəha Nauəniən Vi kətəni məmə Pentekos Afin “Pentekos” e tiksiniəri.

lafet rəha Noliən Nimauvluvl Lafet rəha Noliən Nimauvluvl in lafet kəti tol nati ağin lan o nətəm İsrəl. Lafet u, katol əpəha Jerusiləm e nitəni asoli u Jutiə. E lafet əha, nətəm İsrəl kəutəhli nəua krep mine nəua olif, məutəfaki lan. Kəni ilah məutəpili e nimauvluvl mitə mitə min. Kautol məmə nikilah tətəhti rəhalah kəha min nətəm kəməutatig ikin təpiə məpiə ikin o nu fote (Lev 23:33-36; 39-43; Dut 16:13-16). Nətəm İsrəl tepət kəmohiət məutəhuvən Jutiə məutəhuvən e tauin u Jerusiləm məmə okotol pəti lafet u. Lafet u katol katos nian eit, kəni katol e məuiğ iətəm tatol sikis lan, uərisig e lafet rəha Pasova. lafet rəha Pasova Lafet rəha Pasova in lafet asoli rəha nətəm İsrəl. E lafet u, nikilah tətəhti nian aupən ilah slef min əpəha nitəni İjip. E nian əha, Uhgın təməni məmə otitis ilah məhlman pətiğəm e lah e nitəni İjip məmə ilah okəhuvən e nitəni kəti rəhalah

əmə. Uhgın təməni məmə in otahli=pən rəhan agelo məmə otəhamu iərman min nətəm kəmotəupən motair e nimə min rəfin əha Ijip, inu kəlkələh min muvən mətəuarus iauəhli min mine nati miəgəh min. Mətəu in təməni kəm nətəm Isrel məmə ilah okotəkeikei motəhamu nati sipsip min, kəni motos niralah motol=pən e nikali doə min rəhalah, mine ilis ikin. Kəni nian agelo rəha nimisiən oteruh nirə, in otiuvigəgəu e nimə kəha, mərəh, kəni məsohamuiən iərman kəti əha ikin. Kəni kəməni=pa lauig lan, nətəm Isrel kəməhiet Ijip. Kəni Uhgın təməni məmə ilah okotol lafet kəti e nu min rəfin məmə nikilah otətəhti nian lapin əha. Tol lanəha, e məuig əhruahru rəhan, nətəm Isrel kəutohamu nati sipsip min, məutuvan, mautun pəti. (Luk 22:7-8; Eks 12:21-30; Dut 16:1-8).

lafet rəha Piret U Is Tikə Lan Inu lafet rəha nətəm Isrel iətəm tətəupən lafet rəha Pasova. Nian nətəm Isrel kəməhiet Ijip, kəmotol piret u is tikə lan məmə ilah okotol uəhai əmə məmə okohiet Ijip, mətəu-inu piret u is tikə lan tətəpə uəhai əmə. Nati kəti min, is in nəmtətiən kəti rəha namikmikiən, kəni ilah kəmotəraki rəfin e nimə rəhalah, təhmen e nəmtətiən məmə ilah kəmotəraki rəfin e nərəhiən e nəmiəgəhiən rəhalah. (Mat 26:17; Mak 14:1,12; Luk 22:1,7).

Lek Kaləli, Lek Taipiriəs Inu nəhu asoli əpəha pahav e nitəni u Isrel. Nəfəməhiən rəhan təhmen e 22 kilomitə, kəni nərətiən rəhan təhmen e 12 kilomitə. Nərgin kəti min kətəni məmə Lek Kenesəret e Luk 5:1.

leprosi E Nauəuə Rəha Uhgın, nəghatiən u “leprosi” tətəghati e nimisiən pisin pisin min rəha nilositəmi. Nimisiən min u tətərəkən nilositəmi, kəni Lou rəha Mosis tətəni məmə iətəmi kəti iətəm təmos nimisiən lanəha, in tamikmik e nəhmti Uhgın. Kəni in təkeikei matig isəu o nətəmimi rəfin. Nəmə nimisiən təmikə lan, in təkeikei muvən meh pris məmə in otəni pətigəm kəm nətəmimi rəfin məmə nimisiən tinikə mine namikmikiən tikə. Afın Levitikas iətəm tətət 13-14.

Lifait İlah nətəmimi min u kətasiru e pris min e uək rəhalah, kəni kəutol uək pisin pisin min əpəha e Nimə Rəha Uhgın. İlah səniəmə pris min, mətəu ilah kəutsipən e nəuaniləuis rəha Lifai əupən təhmen əmə e pris min.

Lou; Lou rəha Mosis Nəghatiən əha “Lou,” iətəm kəmətəi asoli, nipətin u təmə Uhgın təməfən lou min kəmə nətəm Isrel. Nian rəfin kətəni “Lou” məmə nərgi nauəuə faif iətəm tətətig e Oltestimin, nərgilah u, Jənesis, Eksodas, Levitikas, Namba, mine Dutronome. Nauəuə min u faif, ilah kotəhmen e nəukəti lou min rəfin rəha nətəm Isrel.

mastət Mastət in nigəti kəti iətəm katol=pən nikitin e nauəniən məmə təpien vivi. Nikitin in natiəkəku agin (Mat 13:31).

nəghatiən Kris, Aram, Hipru E nian rəha İesu, nəghatiən Kris təhmen e Bislama rəha nətəmimi min rəfin ikin min Rom tətərmənig lan. Əupən ikin, kəmətəi Niutestimin e nəghatiən Kris, kəni nəghatiən kətiəh kətiəh əmə e Niutestimin kəmətəi e nəghatiən Aram (Aramaik). Nətəmimi rəfin e Isrel e nian rəha İesu kəmətəghati e nəghatiən Aram. Kəmətəi Oltestimin e nəghatiən Hipru, iətəm əupən ikin nətəmimi rəha Isrel kəmotəghati lan.

nəhgi-pəniən Afın nəghatiən u “əhgi=pən” e tiksiniəri.

Nəniəskasikien rəha Nasiruiən Nəniəskasikien asoli keiu e Nauəuə Rəha Uhgın, kəti u kətəni məmə Nəniəskasikien əuas (Oltestimin) mine kəti min u kətəni məmə Nəniəskasikien Vi (Niutestimin). Uhgın təmol Nəniəskasikien əuas əpəha e nitəuət Sainai. In təməni əskasik məmə in otol nətəm Isrel məmə kəhuva ilah rəhan min nətəmimi nəmə ilah okotətəu=pən əhruahru lou min iətəm in təməni kəm Mosis. Mətəu iətəmimi tikə iətəm təhrun noliən əhruahru ilah rəfin, kəni tol lanəha, iətəmi kəti tikə iətəm tuva mətəhruahru e nəhmti Uhgın e noliən rəha nitəu-pəniən lou. Nəniəskasikien Vi tətəni məmə İesu Kristo təmimis e nigəti kəməluəu o noliən tərəh min rəha nətəmimi. In aru təmos nalpiniən rəhatah. Nian iətəmi kəti tətəhatətə e İesu məmə in təmol lanəha, kəni Uhgın tatol məmə iətəmimi əha in tətəhruahru e nəhmtin, təhmen əmə məmə in təməsoliən noliən tərəh kəti. (Nəniəskasikien əuas — Luk 1:72, Uək 3:25; 7:8; Kal 3:17; Hip 9:1. Nəniəskasikien Vi — Mat 26:28; Mak 14:24; Luk 22:20; Rom 11:27; 1Kor 11:25; 2Kor 3:14; Hip 7:22; 8:6-13; 10:16; 29; 12:24; 12:20). Nəniəskasikien rəha nasiruiən nəuvein

TIKSINƏRI nətəligiən tərəh rəha iətəmimi 512 TIKSINƏRI Nauəniən Rəha Nəmtətiən Rəha Iesu

tol lanu lan: (Noa) Jen 9:8-17; (Epraham) Jen 12:2-4; 15:9-21; 17:1-27; (Isrel) Eks 19-24; (Finehas) Nam 25:10-13; (Tefit) 2 Sam 7:5-16; (Isrel — in vi) Jer 31:31-34.

nətəligiən tərəh rəha iətəmimi Nətəmimi rəfin kautol təfagə tərəh mətəu-inu nətəligiən tərəh rəha iətəmimi tətətig e tah rəfin. Nətəligiən tərəh əha tatiuvi=pən itah məmə kautol təfagə tərəh. Rəhatah nəsanəniən tikə məmə kəsotoliən təfagə tərəh motol noliən təuvir. Uhgın əmə təhrun noliən nətəligiən tərəh rəha iətəmimi tuva mətəuva vi mın. (Rom 7:5).

Nəti Sipsip rəha Uhgın Jon Bəptais təmauin e Iesu Kristo məmə nəti sipsip rəha Uhgın (Jon 1:29,36). E nian rəha Oltestimin, nətəm Isrel kəmautos nəti sipsip mın məutəhuvən e Nımə Rəha Uhgın məmə pris kəti otətuhamu ilah mətəfən kəm Uhgın. In təmol sakrifais lan məmə Uhgın otafəl noliən tərəh rəhalah mın. Nəti sipsip u təmos nime iətəm Isrel, mos nalpiniən rəhan. Kəni nian nira nəti sipsip təmaiu, kəni nəti sipsip timis, kəni iətəmimi u təmos muva, Uhgın tətəfəl noliən tərəh mın rəhan. Kətauin e Iesu məmə nəti sipsip mətəu-inu təməfən nəmiəgəhiən rəhan təhmen e sakrifais kəti iətəm təhruahru vivi, kəni sakrifais u otafəl noliən tərəh mın rəha nətəmimi rəfin nətəm kəutəhatətə lan. E nauəuə rəha Nəhan-əhaniən, japtə 5, Jon təmafə Iesu təhmen e nəti sipsip.

Nanihluə Afin-to “Ianihluə” e tiksiniəri u.

nard Nard in nati kəti nəmiəvin tətəpien vivi, təhmen e nigipisi.

Narməniğiən Rəha Uhgın Nətəmimi nətəm kəutəhatətə e Iesu Kristo kəni mautitəu=pən in, ilah nətəmimi rəha Uhgın, kəni ilah kəutəhuva məutəhgəl e narməniğiən rəha Uhgın. In kig rəhalah. In tateh vivi ilah, mətəfən natimnati kəm lah rəha nəmiəgəhiən rəhalah, matit ilah e noliən iətəm in təuvir o lah, kəni mətərməniğ e lah. Aupən ağin nətəmimi rəfin kəutəhtul isəu o Uhgın mətəu-inu ilah rəfin nol təfagə mın. Mətəu nian Iesu təmimis e niği kəməluau, kəni məmiəgəh mın e nimisiən, in təmol suaru vi məmə nətəmimi kotəhrun nitəlig=pa miniən o Uhgın. Nian nətəmimi kəutəhatətə e Iesu Kristo, kəni Uhgın tatol məmə ilah kəutəhruahru e nəhmtin, matol ilah nenətin mın, kəni rəueiu ilah kotəhrun nəghatiən kəm in e nəfakiən, kəni motəhrun nətəuiən nəuiən, kəni motəhrun nitəu-pəniən in.

narmi nati mın E Bislama, kətəni narmi nati lanu məmə, “aedol.” Narmi nati mın nəuvein kəmisikəuvin nati miəgəh mın lan təhmen e kau. Kəni nəuvein kəmisikəuvin nətəmimi lan, uə uhgın əlkələh mın, uə nati pisin kəti. Narmın nati in nati kəti nətəmimi kautol e niği uə aiən kəti. Nətəmimi kautol, kəni mautəfaki kəm narmi nati mın, mautol sakrifais mın kəm lah məmə narmi nati otasiru e lah, nati əpnapin in niği əmə uə aiən əmə iətəm təsətəuiən nati, kəni rəhan nəsanəniən tikə.

naruətuəhiən Afin-to “aruətuəh” e tiksiniəri u.

nasumiən rəha krep Niləuis kəti nərgin u, krep. In niləuis kəti nətəmimi kəməutərfei e nian rəha Baebol, kəni kətərfei əhanəh kətəuarus=pa u rəueiu. Nəuan tətəhiən kəni təuvir o nuniən. Nian nəuvein kətətərauiə lan tasik məmə təhrun nəməhliən tuvəh nəuvin. Kəni katol wain e nəuan. İuəkir nətəmimi e nian əha ilah kəutəmniim wain. Nian rəha noliən wain, ilah kautos nəuan nati u tepət, kəni motəuvəregin=pən e nipəg kəmol e kəpiel. Konu motevig-əvig lan məmə nəhun otiet. Kəni ko, kotos pətəl mın iətəm kəmol e nilosi nəni, uə nilosi nati kəmol e nəriəpig, kəni motətəlmin=pən nəhu nati u lan, konu motəharu məmə otuva mol wain lan. Nian nəuvein, kotol nimə əpəha e nasumiən rəha krep. Nəfəməhiən rəhan təhmen e 5 mitə, kəni nikalin təhmen e 2 mitə. Konu motol=pən nəhgi nimə. İətəmimi kəti otəkeikei mətəharəg əha ikin mətə nakləh mın kotəkləh lan, uə nati miəgəh kəti, uə mənig tuvən imə e nasumiən. E Mat 21:33, Mak 12:1, mine Luk 20:9, Iesu təməni nəghatiən əuhlin kəti mətəghati e nasumiən kəti rəha krep. İətəmi kəti təmol nasumiən kəti lanu, uərisig təhlman=pən lan kəm nətəmimi nəuvein məmə okəutəsəl vivi ohni. Nian nəuan niləuis u timarəg, ilah okotəkeikei mətəfən kəti kəm in mətəu-inu rəhan nasumiən, konu motəskəlīm rəhalah nipilgan məmə rəhalah nətəouiən. Nian kəti kotəhrun nəfəniən krep, uə wain, uə vatu. [Eruh-to narmın e Mat 21:33, pej #/(PicDict pp 3,7).]

Nauəniən Rəha Nəmtətiən Rəha Iesu Uərisig Iesu otimis e niği kəməluau, in təmauin

e rəhan nətənimi kəməhuva motauən ilah min e Lafet Rəha Pasova. Təmos piret mägəuvahli, (e nian əha, kəsətəian e nau, mətəu kətəghali əmə), kəni məni məmə, “Inu təhmen e nipətik.” Piret u tətəgətun=pən nipəti Iesu iətəm təmimis o tah. Kəni təmos wain, kəni məni məmə, “Inu təhmen e nira kətəm otaiu o nosmiəgəhian nətənimi.” Kəni piret mine wain, kətəgətun=pən nimisian rəha Iesu. Kəni təməni məmə nian okotun piret kəni motəmnim wain əha, kitah nətənimi rəha niməfaki, kitah nikitah otəkeikei mətəhti nimisian rəhan e nigəi kəməluau. (Mak 14:12-26; Mat 26:17-30; Luk 22:7-23; 1Kor 11:23-25). [Eruh-to narmin e Mat 26:20-29, pej #/.]

nauəuə kəmaiu-aiu E nian əha, nauəuə rəfin kəmaiu-aiu. Kotos mapepe əfəməh kəti kəni kaiu-aiu. Kəni nəmə iətəmi asoli kəti tolkeikei məmə nətənimi əpnəpən əmə okəsotafinian, kəni in tuvan-ərain=pən nati kəti e nififin, məmə taskəlim tiəkis mapepe. negəu e neai E Bislama, kətəni məmə “heaven.” Inu ikin iətəm kitah nəfaki min okəhuvən motatig ikin kitah Uhgən o nian kəti. Negəu e neai səniəmə neai u iətəm kitah kəutafu məuig mine məhau min lan, kəpə. Negəu e neai in ikin iətəm Uhgən tətətig ikin.

nimə rəha nuhapumian E tauin kətiəh kətiəh rəha Isrel, nimə rəha nuhapumian əha ikin. Kəni nimə min əha, nəuan əha ikin rəha nətənimi nətəm kəutuhapumian ilah min ikin o nəfakian kəm Uhgən, kəni məutafin Nauəuə Rəha Uhgən. Ikin əha, kətəghati min o natimnati pisin pisin min, təhmen əmə e iməim. Nətəm Isrel kəmotuyləkin min nimə min u e tauin min iətəm ihluə e nitəni u Isrel, təhmen e Rom. [Eruh-to narmin e pej #/ (PictDict p2)]

Nimə Rəha Uhgən Inu ikin nətəm Isrel kəutəhuva məutəfaki ikin kəm Uhgən. Inu əpəha Jerusiləm. Iat asoli kəti titəlau e Nimə Rəha Uhgən. Nətənimi rəha kəntri min rəfin kotəhrun nuvəniən ikin. Kəni əpəha imə agin e iat u, in iat kəti min iətəm nətəm Isrel əmə kotəhrun nuvəniən ikin. Kəni əpəha imə e iat u, in iat kəti min iətəm iərman min əmə kotəhrun nuvəniən ikin. Kəni əpəha imə e iat u, in iat kəti min iətəm pris min əmə kotəhrun nuvəniən ikin. Ikin əha, kəutəh nati miəgəh min, məuteikuas e lah, kəni məutəh sakrifais lan e oltə. Nimə əhruahru tətətig e iat əha. Nəuan keiu əha ikin, Ikin Tasim Ikin mine Ikin Tasim Agin Ikin. Nəuan iətəm tətəupən lan, kəutəni məmə Ikin Tasim Ikin. E nəuan əha, kəmotələhu=pən nati kətəharu-pəri lait lan ikin, mine tēpəl kəti iətəm kətəlin-pəri piret asim min lan. Kəni kətuvan nati pien-pien ikin. Nəuan iətəm tətəurisig lan, kəutəni məmə Ikin Tasim Agin Ikin. Ikin əha, Bokis Rəha Nəniəskasikian Rəha Nasiruiən tətətig ikin. Pris asoli agin əmə təhrun nuvəniən ikin, kəni tətəvən ikin nian kətiəh əmə e nu min rəfin, matos nira sakrifais kəti o nolian tərəh min rəhan, mine nolian tərəh min rəha nətəm Isrel.

Əpəha e iat asoli titəlau e Nimə Rəha Uhgən, nətənimi rəha kəntri min rəfin kotəhrun nuvəniən ikin. Mətəu nətəm Isrel kəmotol u ikinu tuva məmə makit kəti, məmə nətənimi kotəhrun nosian nəhmti nati miəgəh min, oiel, wain, mine sol o nolian sakrifais lan. Nətənimi nətəm kəmotəpən isəu məhuva matos məni pisin pisin min e profens min rəhalah. Tol lanəha okətəkeikei motos məni əhruahru rəha Nimə Rəha Uhgən. Konu nətənimi nəuvein ilah kəutəh bisnis e nolian jenis e məni. Nətənimi tēpət kəutəpən isəu məutəhuva məmə kotol sakrifais, kəni kəutəkeikei məutos nəhmti natimnati pisin pisin min. Konu inu ikin u e Nimə Rəha Uhgən tuva məmə ikin təuvir kəti ikin məmə kol makit ikin, nati əpnəpən məmə ikinu in ikin kəti rəha nətənimi e nitəni min rəfin məmə kotəfaki ikin.

Kitah kəutəfin e Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; mine Jon 2:13-22 məmə ikin əha, Iesu təməgəu pətəgəm nətənimi nətəm kəmutol səlim e nati miəgəh min rəha sakrifais mine nətəm kəmutəliuvə e məni. Nian kotol lanu lan, nəghatian rəha iəni Səkarəea tuva matol nipəhrəniən lan. (Sek 14:21. Afin min e Jer 26:1-15; Hos 9:15-16; mine Mal 3:1-5).

E nu AD 66, nətəm Isrel kəmotərgəhu e kəpən rəha Rom, kəni ami rəha Rom kəmotol win, kəni motərəkin agin Nimə Rəha Uhgən. [Eruh-to map rəha Nimə Rəha Uhgən e pej #/.]

noliən rəha nitənimian iətəmimi Nətəm Isrel e nian əha kəsotitənimian iətəmimi e niiftəni. Ilah kəuteikuas e niyətilah, kəni motəuveg ilah e napən u kəmotol=pən nati pien-pien u tətəpien təuvir (Afin-to Jon 12:7; 19:39-40), konu motəfən e niyəg kəpiel, kəni motahtipəsīg=pən niyəg e kəpiel asoli kəti. [Eruh-to narmin e Luk 23:53, pej #/, mine kalə foto rəha niyəg kəpiel.]

pauis Pauis, in bokis əkəku kəti kəmol e nilosi kau. Kəmotətei rəkis əlkələh nəghatiən nəuvein rəha Nauəuə Rəha Uhgın motuveipei lan (Eks 13:1-10,11-16; Dut 6:4-9; 11:13-21). Nətəmimi kəmotol lanəha mətəu-inu kotolkeikei məmə okotol nəghatiən iətəm tətətig e Dut 6:8 mine 11:18. Kəni nətəm Isrel rəfin u nəman nətəm kinotos rəkis nu tatin, ilah okotol pauis min əha nian tətət, kəni nian rəfin e nian rəha nəfakiən. Kəutəlis=pən min e niyənəgilah mine nəhlmilah məuil. E nəghatiən Inglis, kətəni paus əha məmə, “Phylactery.”

Pentekos In lafet kəti rəha nətəm Isrel. Ilah kautol lafet asoli əha nian ilah fifti uərisig e lafet rəha Pasova. E nian rəha Iesu, nauəniən asoli əha, in nian iətəm kətəni-vivi Uhgın o nauəniən vi rəha nasumiən. Rəueiu, kitah kautol lafet rəha Pentekos Sante mətəu-inu e nian əha Narmin Rəha Uhgın təmuva mirəuei nətəmimi rəha Iesu (Uək 2:1-4; 20:16; 1Kor 16:8). [Eruh-to narmin e Uək 2, pej #/.]

perəl Perəl u, in kəpiel təuvir əpəha e niki kəuvin. [Eruh-to narmin e Mat 13:46, pej #/.] pris Nətəmimi u, ilah suaru rəha nətəm Isrel o nuvəniən o Uhgın. Ilah kautos nəfakiən, kəni kautol sakrifais min mautoh nati miəgəh min e Nimə Rəha Uhgın o nəfəniən kəm in. Pris min nəuvein kautol uək pişin min. Nəuvein kəutasiəpən e lait min, nəuvein kəutuvan nati pien pien min.

pris asoli Inu pris kəti iətəm tətərmənig e pris min nəuvein rəha nətəm Isrel.

pris asoli ağin Inu pris kətiah əmə iətəm in ilis e pris min rəfin. E nu min rəfin, e nian kətiah əmə, in tatos nira sakrifais matuvən İkin Tasim Ağin İkin e Nimə Rəha Uhgın məmə otafəl noliən tərəh min rəha nətəm Isrel. [Eruh-to narmin e Hip 9:7, pej #/.]

prons Prons, in aiən kəti, mətəu rəhan kalə tauiah təhmen e kol. Nian kəmətərruru əhanəh aiən, kəni kəmaupən katol natimnati e prons.

Səmeriə, iətəm Səmeriə Nətəm Isrel kəutəməki e nətəm Səmeriə. E nian əha, tiəkis o nətəm Isrel məmə okəhuvən ima nətəm Səmeriə, mətəu-inu e rəhalah nehian, nətəm Səmeriə ilah kotamikmik e nəhmti Uhgın. Nəmə okəhuvən imalah ikin, kəni ilah min okotamikmik.

sakrifais E nian rəha Oltestimin, Uhgın təməni kəm nətəm Isrel məmə ilah okotəkeikei motol sakrifais min kəm in. Sakrifais pişin pişin min. Nətəmimi kəmautol sakrifais min nəuvein o nəniən tagkiu o Uhgın o rəhan nəuviriən kəm lah. Kəni kautol sakrifais kəti məmə Uhgın otafəl noliən tərəh min. İətəmimi iətəm tatol noliən tərəh, otəkeikei mos nalpiniən, kəni nalpiniən u in nimisiən. Nian Iesu Kristo təməsuva əhanəhiən e nəhue niiftəni, nətəm Isrel kəmautos nati miəgəh min mautəhuvən e Nimə Rəha Uhgın. Kəni nati miəgəh u otos nimeilah, kəni pris min okotohamu. Nətəmi əpnəpin əmə kəsotohamuiən nati miəgəh min əha, mətəu pris min əmə. Nati miəgəh min u təhmen e sipisip uə nəni uə kau iətəm təuvir. Nəmə nati miəgəh tatos niməgim uə in tatimis, kəni ko kəsotosiən o sakrifais.

Sapət Sapət in nian iətəm nətəm Isrel kəutəfaki lan. Sapət tatətuəuin e 6 klok lapin e Fraide nian mitigar tineiuaiu rəkis, muvən mətəuarus 6 klok lapin e Sarere. E Sapət, nətəmimi kəsotoliən uək kəti mine. Ilah kəutəmeig əmə. Nian u, in nian asim rəha nətəm Isrel. Nəghatiən u Sapət, e nəghatiən rəha nətəm Isrel aupən, niyətin tətəni məmə, “əmeig.” Nian Uhgın təmol nəhue niiftəni aupən, Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə in təmol uək nian sikis, kəni nian tatol səpin lan, rəhan uək təmol naunun. Kəni in təməmeig. Konu tol u, in təmələhu nian tatol səpin lan e wik, məmə in nian təuvir kəti rəhan. Kəni e Lou min iətəm in təməfən kəm Mosis, in tətəni pətigəm məmə nian tatol səpin lan, in nian asim rəhan, iətəm rəhan nətəmimi min okəsotoliən uək kəti lan. Kəni noliən iətəm nətəmimi okotəmeig e nian əha, in tətəgətun rəkis ilah məmə ilah nətəmimi rəha Uhgın.

E Niutestimin, Iesu in tәмәni pәtigәm mәмә in Nәti Iәtәmimi, kәni in tәpәt mapirәkis nian rәha Sapәt. In Iәrmәniг rәha nian rәha Sapәt. Mәtәu nәtәmi asoli rәha nәtәm Isrel, ilah kautol niәmәha kәm in, mәtәu in tatol vivi nәtәmimi nәtәm kautohmis e nian rәha Sapәt, kәni ilah kәmotәni mәмә noliәn u in uәk, kәni uәk tәmatgәhli lou rәha nәmeigiәn. Kәni matol min natimnati min nәuvein iәtәm nikilah tәhti mәмә tәsәhruahruiaәn mәмә okol e nian u.

Satusi Ilah u nәtәmimi nәuvein rәha nәtәmi asoli min rәha Isrel. E nian rәha Iesu, pris min tәpәt, ilah Satusi min. Satusi min, ilah kotol pisin e Farәsi min. E nәtәligiәn rәhalah, kәutәhatәtә әmә e Nauәuә Min Rәha Mosis, ilah u, Jenesis, Eksodas, Levitikas, Namba, Dutronome. Kәsotәniәn niпәhriәniәn e nәghatiәn mәмә nian kәti nәtәmimi rәfin okotәmiәgәh min e nimisiәn, mine nәghatiәn mәмә e naunun nian, Uhgин otol nalpiniәn kәm nәtәmimi o noliәn tәrah min rәhalah, kәni otәtәou nәtәmimi o noliәn tәuvir min. Kәni Satusi min kәutәni mәмә nagelo min mine narmin tәrah min kohkә.

Selot Selot in pati kәti rәha nәtәm Isrel nәtәm kotolkeikei mәмә otahli pәtigәm nәtәm Rom, kәni Selot min әha kautol nәluaginiәn lanәha kәm nәtәmi Rom.

Setәn Nәghatiәn u Setәn, tatsipәn e nәghatiәn Hipru, nәghatiәn rәha nәtәm Isrel, kәni niпәtin tәtәni mәмә, “tikimir.” Setәn u, aupәn in agelo kәti rәha Uhgин, mәtәu Uhgин tәmahli pәtigәm in e Negәu e Neai mәtәu-inu in tәmәtәluagiәn ilau Uhgин mәмә in otarmәniг e Uhgин. Afin min Aes 14:12-15; Esik 28:11-19; Mat 13:38-40; Luk 11:15; Jut 6, Nәh 12.

skopion Skopion in nati kәti tәhmen e tupә әkәku kәti iәtәm tәtәlkәu e niftәni. Tatus iәtәmi, kәni tәtahmә pik agin tapirәkis nilpat uә pitimar. (Luk 10:19) [Eruh-to narmin e pej #/.]

slef Slef in iәtәmimi kәti iәtәm iәtәmi kәti tәmos nәhmtin, kәni mәtarmәniг lan. Slef tatol uәk kәm rәhan iәtәmi asoli, mәtәu iәtәmi asoli tәsәtәouiәn in. Mәtәu slef in otәkeikei mol natimnati rәfin iәtәm rәhan iәtәmi asoli tәtәni. Iәtәmi asoli rәhan tәhrun noliәn sәlim lan, uә nohamuiәn, tәhmen әmә e rәhan kәti nati miәgәh.

soldiә min nәtәm kәutәhtul o Nimә Rәha Uhgин Soldiә min nәuvein kәutәhtul o nәsal viviәn o Nimә Rәha Uhgин mәtәu-inu nәtәmimi tәpәt kәutәhuva mautәhuvәn nian rәfin. Nәmә iәtәmi kәti tol nati tәrah kәti e Nimә Rәha Uhgин, mәtәu ilah kotәhrun nәlәhu әhruahruiaәn, kәni motәlәs iәtәmi iәtәm tatol nati tәrah min mәhuvәn e kalәpus. Iәtәmi iәtәm tәtarmәniг e soldiә min әha, in nәuanilәuis kәti rәha pris min rәha Uhgин, kәni in iәtәmi asoli kәti.

tәnariәs E nian rәha Iesu, iәtәmi kәti tatol uәk nian ariәpiә kәtiәh, kәni kәtәtәou e koin mәni kәti, nәrgin u “tәnariәs,” tәhmen e 1,000 vatu.

tait Tait u tol lanu lan: Iәtәmi kәti tatos nati ilah ten, nәmә pikәh uә nәuanigi uә mәni. Kәni tos rәkis kәtiәh e natimnati ten konu mәмә tәfәn kәm Uhgин uә kәm iәtәmi kәti. Nati kәtiәh konu kәutәni mәмә “tait.” Tol lanu lan mәмә iәtәmi kәti tatos 100 vatu, in tәtәfәn 10 vatu kәm Uhgин. Uә tatos 1,000 vatu, tәtәfәn 100 vatu kәm Uhgин. Uә tatos 10,000 vatu, tәtәfәn 1,000 vatu kәm Uhgин.

wit Wit in nati kәti tәhmen e rais. Nian tәteviә, tәhmen e manuvehli kәti iәtәm tatol nәuan ilis agin. Nian tinimәhtә vivi, kәni nәtәmimi kotәtei motәlin mәмә otimәtu vivi. Konu motәmki manuvehli mәhuvәn ikin okәhli nәualah ikin. Noliәn rәha nәhliәn nәua wit tol lanu lan. Kotasig kau min kәutaliuәk e lah. Kәni nәua wit tiet rәkis e nikilin. Kәni kәutәraki pәri e nәua wit mәмә nimәtagi otahlifu rәkis nilosilah mәpәh niпәtin. Kәni kәhrun nuniәn nәuan. Nian nәuvein, katol flauә lan rәha noliәn piret. Nian nәuvein kautuvin e sospәn o noliәn sup. [Eruh-to narmin e pej #/.]

Nəukəti nəghatıən mın
e Nauəuə Rəha Uhgın
Dick Lloyd mine Ross Webb kəmuətei

Nəghatıən tətaupən

Inu nauəuə tətəni nəukəti nəghatıən pısın-pısın mın kətafin e ikin pısın-pısın mın e Nauəuə Rəha Uhgın. Nəukəti nəghatıən mın nəuvein kəmotıspən e nauəuə u *One Hundred Bible Lessons* u Alban Douglas təmətei. Nəuvein mın kəmotıspən e nauəuə u *The Topical Bible Concordance* u D M Miller təmətei. Nəuvein mın kəmotıspən e nauəuə u *Let's Look in the Bible* u Barbara Arnold təmətei (CBM PNG 1990). Nəuvein mın kəmotıspən e nauəuə u *The Treasury of Scripture Knowledge* u kampani Bagster, London təmətei.

Nəukəti nəghatıən mın e Nauəuə Rəha Uhgın

1. Uhgın tol mə nak
Uhgın tətəlig e natimnati, mətətəu nərahıən, kəni mətəghati
Uhgın təhmen e nimətagi, in nıpətın tikə
Uhgın in kətiəh
2. Nahgi Uhgın
Uhgın nətuəuinıən lan tikə mine naunun lan tikə
Uhgın in tatol əmə lanko kəni mətətig itulin
Uhgın in nəukəti nəhagəhagıən mine natimnati ərəfin
Uhgın u ikinu, əpəha, mine ikin mın rəfin
Uhgın təhrun vivi ağın natimnati mın rəfin
3. Noliən mın rəha Uhgın
Nati nak Uhgın tatol in tatol mətəuei-pən
Uhgın in tasim ağın
Uhgın in təhruahru ağın
Uhgın təsalpiniən nitai təfagə rəhatah
Uhgın nikin tətəhti pik itah e rəhan nolkeikeiən
Nati nak Uhgın tətəni in otol, in matol əhruahru
4. Kətəni lanu e Uhgın; Tımin, Nətin, Narmin
In tətətig naunun tikə
In nəukəti nəhagəhagıən mine nəsanəniən
In nəukəti nəhruniən rəfin
Inu ikinu, əpəha, mine ikin mın rəfin
In tasim ağın, kəni məhruahru ağın
In nəukəti nəghatıən əhruahru
In nəukəti nəuviriən
In nəukəti natıgıən e nikitəmi (nəməlinuiən)
5. Nəti Uhgın ko Kristo, In iətəmi Uhgın təmitəpin
Aupən aupən ağın Uhgın təməniəskasik məmə otol nati u
Kristo in Uhgın
6. Kristo təmuva iətəmi
Iesu rəhan əha ikin nəuanıləuis mın
Iesu təmuva matig e nıpətın
Nətəmi kəutətəlig mine mautol natimnati, kəni Iesu təhmen əmə
7. Kristo təmimıs
8. Kristo təməmiəgəh mın e nimisiən
9. Kristo in tətəghati o rəhan mın nətəmi
Kristo təmegəhan e nıpətın mə timis o nosmiəgəhiən rəhan nətəmi
Kristo tətəfa nasiruiən pısın pısın mın tətəpət
10. Kristo otuva mın
?Onəhgın tuva?

- ?E nian əha, nati nak otiet=pa?
 ?Otuva əhruahru əhro lanu?
11. Nəukəti nəniən e Narmin Asim
  12. Narmin Asim in Uhgın
 Narmin Asim təhmen e nimətagi
 Narmin Asim təhmen e nəhmti nəhu
  13. ?Uək nak Narmin Asim tatol e nıkalın rəhatah?
  14. ?Kotəhrun nosəhroiən Narmin Asim?
  15. Noliən pəhriən rəha Narmin Asim tətəfa o nəfəriən nəmiəgəhiən rəhatah
  16. Nəsanəniən Narmin Asim tətəfa kəm tah kətiəh kətiəh u kitah kəutəhatətə
  17. Nagelo min
  18. Setən
  19. Nətəmimi rəha Setən
  20. Nəghatiən rəha Uhgın
  21. Kitah okotəgin motisiai Uhgın əmə
  22. Suaru o noliən təfagə
  23. Nəghatiən o nimisiən rəhatah
  24. Nauməhtuliən min e nimisiən
  25. Nian asoli rəha nosiən nətəouiən o noliən təuvir uə noliən tərəh
  26. Nəmnami nigəm asoli
  27. Negəu e Neai
  28. Nəghatiən o Uhgın in tətəpəh nalpiniən təfagə
 Uhgın tətələhu nəməlinuiən o nətəmimi
 ?Nian nəməkiən rəhatah min Uhgın otikə, kəni nati nak otuva?
 Afin nəghatiən u kəni mol əhruahru nati tətəni.
  29. Nəniən o nitəligiən e noliən tərəh
  30. ?Nəmə iətəmi tələhu=pən rəhan nəhatətəiən e İesu, kəni nati nak otuva ohni?
  31. Nəghatiən rəha nian Uhgın təni pətigəm məmə kitah kinotəhruahru
  32. Uhgın otəfən kəm rəhan min nətəmimi nəhtul əskasikiən
 Naliuəkiən məha-məha e suaru rəha nəhatətəiən o nəhtul əskasikiən
  33. Nian Uhgın tətəsal vivi o tah, ko tikimir təsərəkiniən itah
  34. Natigiən e nəhatətəiən təhmen e nəluəginiən
  35. ?Nati nak kəutaliuək məha-məha ohni, kəni məutəhtahnin nak?
  36. Nəghatiən o tah o nəpəhiən nalpiniən təfagə rəha nətəmimi kəutol e tah
 Suaru nak okotohtəu=pən o nəpəhiən nalpiniən rəhalah təfagə
  37. Nəghatiən o nuərisigiən e İesu
  38. Nəghatiən o natigiən u tasim
  39. Nımənin min rəha İesu
  40. Nəghatiən o nəfaki min, nətəm kəutəsal mine nətəm kəutol uək
  41. Nəpəhiən nətəligiən mine nautə rəha nəhue niftəni, mine natigiən u iətəm in tasim
  42. Nəghatiən o naliuək kaliniən e təfagə tərəh
  43. ?Kotəhro lanu motaliuək kalin e nəfən-əfəniən?
  44. Nəghatiən o nəgəu əhruahru iəfaki kəti u rəhan natigiən tekəu
  45. Nəfakiən kəm Uhgın
  46. Suaru rəha Uhgın o nitəu-pəniən
  47. Suaru rəha nəuia Uhgın
 İesu təmol əhruahru nəuia rəhan tatə
 Nətəmimi kəutəhatətə pəhriən okotol min lanəha
  48. Kitah okotolkeikei Uhgın mine İesu
  49. Suaru rəha nəfəniən məni
  50. Suaru rəha nəfəniən e nikin əgiən
 Uhgın in nəukəti nəfəniən e nikin əgiən
 Kəni nətəm kəutəhatətə okotol təhmen əmə, kotohtəu=pən suaru əhmen əmə
  51. Təmə Uhgın təfa nati təuvir əkəku kəti kəm tah, nikitah otagiən əmə ohni
  52. Nikin əgiən

53. Nəghatiən o nənien tagkiu o Uhgin
 54. Okəsotəginien
 55. Nətəm kəutəhatətə okotos nahməien o nəhatətəien rəhalah
 56. Nəginien e nian rəha nərahien
 57. Nəmisien min
 58. Nəghatiən o nəghatiən iətəm tatsipən e nohlitah
 Nəghatiən təuvir
 Nəghatiən tərəh
 Nəghatiən eiuə
 59. Kitah nəfaki min okəsotəpahien motol pik uək
 Nəghatiən o nətəm kəutəpah
 60. Nəmiəgəhien o natigien rəha iərman mine pətan u kəmuol marit
 61. Famli min okotəhratig lanu
 62. Nəghatiən o Uhgin u tətərmənig kəni mətəsəl vivi o uək
 63. Nəghatiən o nolien o nepətien mine natigien e nisaiien
 64. Nəghatiən o nosien nətəlig təuvir
 65. Nəghatiən o iəni eiuə min
 66. Nəniəskasikien min nəuvein rəha Uhgin
 Uhgin təseiuəien — nati nak təməni məmə otol, in tatol
 Nəghatiən o nati asoli min nəuvein Uhgin təməni məmə otəpanol
 Natimnati min nəuvein Uhgin təməniəskasik məmə otol kəm tah

Fes min rəha nəukəti nəghatiən min

1. Uhgin tol mə nak

Jen 1:1	Jon 1:18	1Jon 4:12	Eks 33:20
Jon 17:3			

Uhgin tətəlig e natimnati, mətətəu nərahien, kəni mətəghati

Uək 14:15	1Təs 1:9	Sam 94:11	Jer 10:10
-----------	----------	-----------	-----------

Uhgin təhmen e nəmətagi, in nəpətin tikə

Jon 14:15	1Tim 1:17	1Tim 6:16	
-----------	-----------	-----------	--

Uhgin in kətiəh

Dut 6:4	Aes 44:6		
---------	----------	--	--

2. Nahgi Uhgin

Uhgin nətuəuinien lan tikə mine naunun lan tikə

Sam 90:2	1Tim 1:17	Jen 1:1	
----------	-----------	---------	--

Uhgin in tatol əmə lanko kəni mətətig itulin

Jem 1:17	1Saml 15:29	Mal 3:6	
----------	-------------	---------	--

Uhgin in nəukəti nəhəgəhəgien mine natimnati ərəfin

Jen 1:1	Jen 1:3	Sam 33:9	Hip 11:3
Job 26:7	Job 42:2	Jer 32:27	

Uhgin u ikinu, mine əpəha, mine ikin min rəfin

Sam 139:7-9	Efəs 1:23	Jer 23:23,24	
-------------	-----------	--------------	--

Uhgin təhrun vivi agin natimnati min rəfin

Sam 94:11	Sam 139:4	Dan 2:20	Aes 40:28
1Kron 28:9	2Kron 16:9		

3. Noliən min rəha Uhgin

Nati nak Uhgin tatol in tatol mətəuei-pən

Sam 94:11	Sam 139:4	Dan 2:20	Aes 40:28
1Kron 28:9	2Kron 16:9		

Uhgin in tasim agin

1Pitə 1:16	Eks 15:11	1Saml 2:2	Aes 6:3
------------	-----------	-----------	---------

Uhgin in təhruahru agin

1Pitə 1:16	Eks 15:11	1Saml 2:2	Aes 6:3
------------	-----------	-----------	---------

Uhgin təsalpinian nitai təfagə rəhatah

Sam 103:8	Rom 9:18	1Pitə 1:16	Eks 15:11
1Saml 2:2	Aes 6:3		

Uhgin nikin tətəhti pik itah e rəhan nolkeikeiən

1Jon 4:8-16	Jon 3:16	Jon 16:27	
-------------	----------	-----------	--

Nati nak Uhgin tətəni in otol, in matol əhruahru

1Kor 1:9	2Tim 2:13	Dut 7:9	
----------	-----------	---------	--

4. Kətəni lanu e Uhgin; Timin, Nətin, Narmin

Mat 3:16-17	Mat 28:19	2Kor 13:14	Jen 1:1
Jon 1:1,3	Jen 1:2	Jen 1:26	Efəs 2:18
Efəs 1:13	Hip 9:14		

In tətətig naunun tikə

Sam 90:2	Nəh 1:8-17,18		
----------	---------------	--	--

In nəukəti nəhagəhagian mine nəsanəniən

1Pitə 1:5	2Kor 12:9	Rom 15:19	
-----------	-----------	-----------	--

In nəukəti nəhrunian rəfin

Jer 17:10	Nəh 2:23	1Kor 2:11	
-----------	----------	-----------	--

Inu ikinu, əpəha, mine ikin min rəfin

Jer 23:24	Mat 18:20	Efəs 1:23	Sam 139:7
-----------	-----------	-----------	-----------

In tasim agin, kəni məhruahru agin

Nəh 15:4	Uək 3:14	Luk 1:15	Luk 1:35
----------	----------	----------	----------

In nəukəti nəghatiən əhruahru

Jon 7:28	Nəh 3:7	1Jon 5:6	
----------	---------	----------	--

In nəukəti nəuviriən

Rom 2:4	Efəs 5:25	Uək 10:38	Neh 9:20
---------	-----------	-----------	----------

In nəukəti natigiən e nikitəmi (nəməlinuian)

1Jon 1:3	2Kor 13:14		
----------	------------	--	--

5. Nəti Uhgın ko Kristo, In iətəmi Uhgın təmitəpin
Aupən aupən agin Uhgın təməniəskasik məmə otol nati u

Hos 11:1	Mat 2:15	Aes 53:4-6	2Kor 5:21
Sek 9:9	Mat 21:2-5	Sam 69:21	Mat 27:34
Sam 34:20	Jon 19:33-36	Eks 12:46	Jon 19:33-36
Sam 22:18	Jon 19:24	Sam 22:1	Mak 15:34
Sam 16:10	Uək 2:31		

Kristo in Uhgın

Jon 1:1	Sam 110:1	Mat 22:41-46	Mak 12:35,36
Luk 20:39-44	Uək 2:34	Aes 7:14	Aes 9:6,9
Jon 10:30	Maeka 5:2	Eks 3:14	Jon 10:9,11
Jon 8:50	Mak 2:5,7	Mat 28:19	2Kor 13:14
Mat 18:20	Jon 1:3	Rom 1:4	

6. Kristo təmuva iətəmi

1Tim 2:5	Hip 2:17	Kəl 4:4,5	1Kor 15:21
Mat 1:29	Luk 19:10		

Iesu rəhan əha ikin nəuaniləuis min

Luk 2:7	Uək 13:23	Mat 1:1-16	Luk 3:23-38
---------	-----------	------------	-------------

Iesu təmuva matig e nipətin

Jon 1:14	Hip 2:14	1Jon 4:2	Luk 2:40,52
Hip 5:8	Hip 2:18	Hip 2:10	Mak 6:3
Mat 4:1	Mak 1:13		

Nətəmi kəutətəlig mine mautol natimnati, kəni Iesu təhmen əmə

Mat 4:2	Jon 19:28	Jon 4:6	Mat 8:24
Mak 10:21	Mat 9:36	Mak 3:5	Jon 11:33
Jon 11:35	Mat 14:23	Mak 15:37	Hip 4:15

7. Kristo t mimis

Aes 53:8	Dan 9:26	Sek 13:7	Mat 26:31
Mak 14:27	Aes 53:6	Aes 53:10	Uak 2:23
Rom 5:11	1Jon 2:2	Jon 10:11	1Pit� 1:18,19
Rom 5:10	Mat 20:28	Mat 27:35	Mak 15:14
Luk 23:33	Nam 21:8	Jon 3:14	Hip 12:2
K�l 3:13	Jon 10:18	Rom 6:23	Esik 18:4
1Tim 4:10	Hip 9:22	Mat 16:21	1Pit� 2:24

8. Kristo t mami g h m n e nimisi n

1Kor 15:16-19	Mat 16:21	Mat 28:6	Luk 24:3
Luk 24:34	1Kor 15:5	Mak 16:9	Jon 20:14
Luk 24:15	Jon 20:28	Jon 20:24-28	Luk 24:39,42
1Kor 15:6	Uak 7:56	Uak 9:5	Uak 1:3
Luk 24:25	Fil 3:21	Rom 6:9	1Kor 15:44
Jon 20:19	Uak 2:24	Jon 10:18	1Pit� 3:18
Rom 1:4	Fil 3:10	Ef�s 1:19,20	1Kor 15:55

9. Kristo in t t ghati o r han m n n t mimi

Hip 7:25			
----------	--	--	--

Kristo t meg han e nip tin m  timis o nosmi g hi n r han n t mimi

Jon 10:18	Jon 10:11	Hip 9:14	Hip 9:12
Hip 10:12	Hip 7:27	Jon 19:30	Jon 17:4
Hip 5:6	Hip 9:24	Hip 7:24,25	

Kristo t t fa nasirui n pi in pi in m n tep t

2Kor 12:9	Jon 17:11	Jon 17:15	1Jon 1:9
Uak 1:8	Rom 8:29	1Jon 2:1	Hip 4:15,16
Hip 2:17,18	Luk 22:31		

10. Kristo otuva m n

Mak 13:26	Mat 25:31	Luk 17:24,26	Jon 14:3
Uak 1:9-11	Fil 3:20	1Tim 6:14	1T�s 1:10
1T�s 3:13	1T�s 4:14,16,17	1Pit� 1:7	2Pit� 3:13,14
Jem 5:7	Taet 2:13	1Jon 2:28	N�h 1:7,8

?On hg n tuva?

Mat 24:36	Mat 25:13	Mak 13:32	Luk 12:20
Uak 1:7	1T�s 5:2,3	1Tim 6:15	

?E nian  ha, nati nak otiet=pa?

Hip 9:28	2T�s 1:10	1Kor 4:5	2Tim 4:1
N�h 11:15	Jon 14:3	1Kor 15:25,26	

?Otuva  hruahru  hro lanu?

1Təs 5:2	Mat 24:44,50	Mak 13:33	Nəh 1:7
Mat 24:30	1Təs 4:17	Mat 24:30	Mat 16:27
Mat 25:31	1Təs 4:16	1Təs 3:13	Mak 13:36
2Təs 1:7,8	2Tim 3:1-7	Mat 24:5-7	Mat 24:12-38
Rom 11:25,26	Mat 24:14	2Təs 2:3-8	Nəh 22:20

11. Nəukəti nəniən e Narmin Asim

Jon 15:26	Jon 16:8	Jon 16:13	Jon 16:14
1Kor 12:11	Neh 9:20	Jon 14:26	Jon 16:12-14
1Kor 2:10-12	Uək 1:8	Rom 15:30	Efəs 4:30
Aes 63:10	Nəh 2:7	Kəl 4:6	Rom 8:26
Jon 15:26	Rom 8:14	Uək 16:6,7	Uək 13:2
Uək 20:28	Jon 14:16	Uək 5:3	Uək 7:51
1Təs 5:19,20	Hip 10:29	Mat 12:31,32	

12. Narmin Asim in Uhgın

Hip 9:14	Sam 139:7-10	1Kor 2:10,11	Luk 11:13
1Jon 5:6	1Kor 6:11	Jon 6:63	2Pitə 1:21
Jon 16:8-11	Jon 16:13,14	Luk 11:13	Jon 3:6
Aes 11:2	Aes 61:1	2Kor 3:3	Rom 8:9
Kəl 4:6	Fil 1:19	Uək 16:7	Rom 1:4
Efəs 1:13	Jon 14:16	Jon 15:26	Jon 16:13
Rom 8:2	Aes 11:2	Hip 10:29	1Pitə 4:14

Narmin Asim təhmen e nimətagi

Jon 3:8

Narmin Asim təhmen e nəhmti nəhu

Jon 4:14 | Jon 7:38,39

13. ?Uək nak Narmin Asim tatol e nıkalın rəhatah?

2Kor 1:22	Rom 8:11	Efəs 1:13,14	Efəs 5:18
Uək 1:4-8	1Pitə 1:2	2Təs 2:13	Jon 14:16
1Kor 2:13	Jon 14:26	Jon 15:26	Jon 16:13,14
Rom 8:2-4	Kəl 5:18	2Kor 3:17	Rom 8:13
Rom 8:26,27	Kəl 5:16,17	Kəl 5:22,23	Efəs 4:30
Jem 4:7	1Kor 12:3	Rom 5:5	Efəs 3:16
Rom 14:17	1Kor 2:1-4	Efəs 2:18	1Kor 12:7-11

14. ?Kotəhrun nosəhroiən Narmin Asim?

Uək 2:38	Kəl 4:6	Jon 7:37-39	Kəl 3:13,14
Uək 5:32	Luk 11:9-13	Uək 4:31	Jon 1:12
Jon 3:3-8	Efəs 1:13,14	2Kor 1:22	2Kor 5:5
Efəs 1:13	Rom 8:9	1Kor 12:13	Luk 4:18
2Kor 1:21	1Jon 2:20,27	Uək 2:4	Efəs 5:18

15. Noliən pəhriən rəha Narmin Asim tətəfa o nəfəriən nəmiəğəhiən rəhatah

Kəl 5:22,23	1Jon 4:16	1Kor 13	Fil 4:4
Kol 3:15	2Tim 2:25	Jon 12:24	Jon 15:2
Luk 13:9	Mat 12:33	Mat 7:16-20	Jem 3:9-12
Jon 15:4	Kol 1:10		

16. Nəsanəniən Narmin Asim tətəfa kəm tah kətiəh kətiəh u kitah kəutəhatətə

1Kor 12:8-10	1Kor 12:28	Efəs 4:11-16	Rom 12:6-8
1Kor 12:11	Efəs 1:21,22	1Kor 12:7	1Kor 12:31
1Kor 14:1,39	1Kor 7:7	1Tim 4:14	2Tim 1:6
Kol 1:29			

17. Nagelo min

Jen 16:7	Hip 1:14	Sam 104:4	Uək 12:6,7
Uək 5:19	Jaj 13:20	Sam 103:20	2King 19:35
2Saml 24:15,16	Nəh 20:1,2	Jut 9	Dan 10:12,21
Luk 20:35,36	Mat 22:30	Nəh 5:11	Hip 12:22
2King 6:17	Mak 8:38	Luk 9:26	1Tim 5:21
2Pitə 2:4	Jut 6	Mat 25:41	Nəh 5:12
Nəh 8:3,4	Mat 18:10	Uək 8:26	Mat 4:11
Luk 22:43	Luk 16:22	Mat 25:31	Hip 2:2
Mat 22:30	1Kor 6:3	Nəh 22:8,9	Hip 1:4-6

18. Setən

Kol 1:16	Esik 28:12-17	Aes 14:12-17	Job 1:6
Mat 4:1-11	Mat 13:19	2Kor 11:3	Jon 8:44
Nəh 12:9	2Kor 11:13-15	1Pitə 5:8	Efəs 2:2
Kol 1:13	Jon 14:30	2Kor 4:4	Nəh 9:11
1Pitə 5:8	Mat 13:25	Mat 13:30	2Kor 4:4
Nəh 12:10	Luk 22:31	1Kor 5:5	Nəh 12:7
Nəh 12:12	Nəh 20:1-3	Nəh 20:7,8	Nəh 20:9,10
Nəh 12:11	Jem 4:7	Efəs 6:10-18	Rom 13:14
Efəs 4:27	Luk 11:21,22		

19. Nətəmimi rəha Setən

Nəh 9:20	Mat 8:16	Mak 1:23,24	Efəs 6:12
Mak 5:10	Mat 10:1	Nəh 12:10	Luk 13:16
Nəh 16:13-16	Nəh 12:4-7	Efəs 6:12	Mat 12:26
Nəh 9:11	Mat 8:29	Mat 25:41	Lev 20:6,27
1Saml 28:7,8	2Kron 33:6	Esik 21:21	Jen 41:8
Aes 47:12,13	Aes 8:19	Kəl 5:20	1Saml 15:23
1Jon 4:3	Nəh 12:11		

20. Nəghatiən rəha Uhgin

2Tim 3:16	2Pitə 1:21	1Kor 2:13	2Pitə 3:2 Jut 17
Hip 4:12	Jer 23:29	Mat 24:35-109	Mak 13:31
Luk 21:33	1Pitə 1:23-25	Jem 1:23,25	Jer 20:9
Sam 119:105	Sam 119	1Pitə 2:2	Hip 5:12-14
1Kor 3:2	Rom 10:17	Aes 40:8	1Pitə 1:24,25
2Kor 7:1	1Jon 5:13	1Təs 4:18	Uək 17:11
Jer 15:16			

21. Kitah okotəgin motisiai Uhgin əmə

Jer 7:23	Maeka 6:8	1Jon 5:3	Dut 6:13
Sam 34:9	Sam 128:1	Jer 32:39	Uək 9:31
1Pitə 1:17	Jos 22:5	1Pitə 1:16	Mat 22:37
Mak 12:29	Mak 12:33	Rom 8:28	1Jon 2:15
Hip 12:28	Sam 36:1	Sam 40:3	Sam 64:9
Sam 66:16	Sam 67:7	2Kor 5:11	1Pitə 2:17
Nəh 14:7-19:5			

22. Suaru o nolian təfagə

Aes 14:12-14	Jem 1:14,15	Rom 5:12	Jen 3:1-6
1Jon 3:4	Sam 51:1	Sam 51:9	1Jon 5:17
Rom 3:23	1Tim 1:9	Hip 3:12	1Kor 6:9,10
Rom 1:29-31	1Tim 1:9,10	Kol 3:5-8	Kəl 5:19-21
Mak 7:20-23	Hip 5:12-14	1Kor 3:2	Rom 10:17
Aes 40:8	1Pitə 1:24,25	2Kor 7:1	1Jon 5:13
1Təs 4:18	Uək 17:11		

23. Nəghatiən o nimisiən rəhatah

Luk 16:23	Luk 16:22	Luk 23:43	Jen 2:17
Efəs 2:1	Jen 4:8	Jem 1:15	Esik 18:20
Rom 6:23	Hip 9:27	Jon 11:11	1Təs 4:14
Luk 12:20	2Kor 5:1	2Pitə 1:14	Job 16:22
Luk 16:31	Sam 115:17	Luk 23:46	2Təs 1:9
Hip 9:27	Jon 5:24	Hip 2:9	Luk 24:46
1Kor 15:1-4	Sam 116:15	Esik 33:11	Pri 12:7

24. Nauməhtulian min e nimisiən

Job 19:26	1Kor 15:20	Jon 11:25	Jon 20:17
Mak 16:1-3	Luk 24:34	1Kor 15:5	Luk 24:16
Luk 24:33,36	Uək 1:23-26	Jon 20:25-28	1Kor 15:5
Jon 21:1	Mat 28:16,17	1Kor 15:6	Luk 24:36-51
Uək 1:8-12	1Kor 15:17,18	1Kor 15:20	Jon 5:28,29
Nəh 20:5	Nəh 20:13	1Kor 15:35	1Kor 15:37
1Kor 15:38	1Jon 3:2	1Kor 15:41,42	1Kor 15:42
1Kor 15:43	1Kor 15:44	Luk 24:39,42,43	1Kor 15:51
1Kor 15:52	1Kor 15:53	1Kor 15:54-57	1Təs 4:13-18
Fil 3:10,11			

25. Nian asoli rəha nosiən nətəouiən o nolian təuvir uə nolian tərəh

Mat 25:32-34	Hip 9:27	Uək 10:42	1Kor 6:2
2Kor 5:10	2Tim 4:1,8	1Pitə 5:4	2Pitə 3:7
Luk 14:14	Mat 16:27	Hip 9:27	Hip 10:17
1Jon 1:9	1Kor 3:12,13	Mat 12:36,37	Rom 2:16
Kəl 6:7,8	1Kor 3:14,15	Uək 24:15,16	1Kor 4:5
Pri 12:14	Jon 5:22,28,29	Uək 17:31	Rom 2:5,6,11
Rom 14:10,12	Jut 6,15	Nəh 6:17	Nəh 16:7
Nəh 20:4,12	Hip 2:3	1Pitə 4:5,17	

26. Nəmnamı nigəm asoli

2Pitə 2:4	Sam 9:17	2Təs 1:9	Luk 16:23
Esik 32:18	Esik 32:27	Mat 25:41	Aes 5:14
Mat 25:46	Mat 13:42	Nəh 20:10,15	Nəh 14:10
Mat 3:12	Aes 33:14	Mat 13:50	Mak 9:44,46-48
Luk 16:23	Luk 24:27	Rom 6:23	Hip 9:27
Mak 9:42-50	Mat 18:8,9	Mat 18:25-46	Mat 10:15
Mak 6:11	Luk 10:12	Hip 2:3	

27. Nəgəu e Neai

2Kor 5:1	Jon 14:2	Mat 6:9	Efəs 5:5
Hip 4:9	2Kor 12:3,4	Luk 23:43	Jer 31:37
Aes 57:15	Sam 20:6	Nəh 7:17	Nəh 21:1,2,4
Nəh 21:22,23,27	Nəh 22:3-5,14	Nəh 7:16	Nəh 21:7
Uək 3:21	Mat 18:10,11	Mat 26:53	1Təs 4:14
Nəh 22:1,2			

28. Nəghatən o Uhgın in tətəpəh nalpiniən təfəgə

Aes 1:18	Hip 8:12	Jem 31:34	Hip 10:4
Lev 17:11	Hip 9:22	Hip 10:4	Sek 13:1
1Jon 1:7	Dan 9:9	Mak 2:7	1Jon 1:9
Uək 5:31	Mak 2:5	Luk 7:48	Mak 2:9
Luk 1:77	Uək 13:38	Mat 26:28	Rom 3:25
Kol 1:14	1Jon 2:12	Sam 78:38	1Jon 1:9
Efəs 1:7	Aes 43:25	Neh 9:17	Aes 55:7
Rom 5:20	Sam 103:3	Kol 2:13	Mat 12:31
1Jon 2:12	Efəs 1:7	Luk 7:36-50	Rom 4:7
Mat 6:12	Luk 11:4	Jem 5:15	1Jon 5:16
Sam 103:12	Aes 44:22	Sam 32:1,2	Uək 3:19
Maeka 7:19	Rom 4:8	Hip 10:17	Uək 5:31
Uək 2:38	Luk 7:50	Uək 10:43	1Jon 1:9
Sam 32:5	Mat 6:15	Efəs 4:32	Mat 1:21-35
Mak 11:26	Luk 6:37	Jon 8:21,24	Luk 13:2-5
Hip 10:26,27	1Jon 5:16	Luk 18:14	Nəh 21:27

Uhgın tətələhu nəməlinuian o nətəmimi

Efəs 2:16	Kol 2:14	2Kor 5:19	Hip 2:17
Rom 5:10	Efəs 2:16	Kol 1:21,22	Efəs 2:13
Kol 1:20	Kol 1:21	Rom 5:10	2Kor 5:18,19
2Kor 5:20			

?Nian nəməkian rəhatah mın Uhgın otikə kəni nati nak otuva?

Efəs 2:16,17	Efəs 2:18	Efəs 2:14	Kol 1:20
Efəs 1:10	Rom 5:10		

Afin nəghatən u kəni mol əhruahru nati tətəni

Mat 5:24-26			
-------------	--	--	--

29. Nəniən o nitəligiən e noliən tərah

Uək 20:21	Uək 11:18	2Kor 7:10	Hip 12:17
Mat 21:28-32	Mat 4:17	Mak 1:15	Luk 24:47
Uək 3:19	Uək 17:30	Mat 3:1,2	Mak 6:12
Uək 2:38-45	Uək 20:21	2Pitə 3:9	Luk 13:3
2Kor 7:9	1Təs 1:9	Uək 26:18	2Tim 2:25
Rom 2:4	Nəh 3:19	Luk 15:7,10	Aes 55:7
Uək 2:38			

30. ?Nəmə iətəmi tələhu=pən rəhan nəhatətəiən e İesu, kəni nati nak otuva ohni?

Efəs 2:18	Efəs 3:12	Kəl 4:5	Efəs 1:5
Rom 8:17	Kəl 3:29	Jon 1:12	1Jon 3:1
1Pitə 1:2	Efəs 1:4	Jon 15:16	Fil 3:20
Uək 26:18	2Kor 5:17	Rom 6:22	1Pitə 2:9
1Pitə 2:5	Rom 5:10	Efəs 2:12,13	1Kor 6:11
Uək 26:18	Efəs 1:6	1Kor 12:13	Kəl 3:27
Rom 6:4	Kol 3:3	Jon 17:9	Uək 16:31
Uək 4:12	Nəh 3:20	Jon 14:23	Jon 10:28
1Jon 5:13	Jon 14:27	Fil 4:7	Jon 15:15
Luk 10:20	Fil 4:3	Nəh 13:8	Efəs 2:6
Taet 2:13	1Jon 1:3	Jon 14:2	Jon 3:3,7
Jon 3:5	1Pitə 1:23	1Jon 2:27	Jon 14:26
Jon 16:13	1Kor 6:19	1Kor 12:11	Rom 8:16
Rom 8:9	Efəs 1:13	Luk 7:48	Efəs 1:7
Rom 5:1	Rom 4:5	Nəh 5:9	1Pitə 1:18,19
1Jon 2:1	1Jon 5:4	2Kor 5:20	Efəs 1:3

31. Nəghatiən rəha nian Uhgın təni pətigəm məmə kitah kınətəhruahru

Esik 18:4	Eks 23:7	Aes 5:22,23	Luk 16:15
Rom 2:13	Rom 3:23	Rom 4:3	Rom 4:5
Maeka 7:18,19	Uək 13:38,39	Rom 3:22	Kəl 2:16
Rom 3:26	Rom 4:5	Rom 8:33	Rom 3:24
Rom 5:9	Rom 4:25	Taet 3:7	Jem 2:21,23
Aes 53:11	Rom 5:1	Rom 5:2	Rom 5:3
1Kor 6:9-11			

32. Uhgın otəfən kəm rəhan min nətəmimi nəhtul əskasikən

Jon 10:28,29	Jon 1:12	Jon 3:16	Jon 3:36
Rom 8:16	Kəl 4:6	1Jon 5:10	1Jon 5:12-13
Jon 5:24	Uək 13:39	Luk 7:48	Rom 10:13
1Jon 3:14	2Kor 5:17	Jon 7:37-39	Efəs 5:18
1Jon 1:9			

Naliuəkən məha-məha e suaru rəha nəhatətəiən o nəhtul əskasikən

Hip 3:6	Hip 3:14	Hip 4:11	Hip 6:11
Hip 10:23	Hip 10:35	Hip 10:39	Mat 10:22
Mat 24:13	Kol 1:22,23	Nəh 2:25	Nəh 3:11
Rom 12:12			

33. Nian Uhgın tətəsal vivi o tah, ko tikimir təsərəkiniən itah

1Pitə 1:5	Jut 24	1Təs 5:23,24	2Təs 3:3
Sam 127:1	Sam 46:1	Dut 31:6	Jon 1:5
Jon 10:28-30	2Kor 12:9	Sam 121:3	Aes 41:10
Aes 50:7	Sam 121:8	1Saml 17:45	2Kron 14:11
Prov 1:33	2Kron 16:9	Sam 14:6	Sam 9:9
Sam 48:3	Sek 2:5	Lev 26:14,15,17	Mat 23:37,38
Sam 145:20	2Tim 4:17	Sam 37:17,23,24	Sam 63:8
1Saml 2:9	Prov 3:25,26	2Təs 3:3	Jut 24
Eks 23:20	Nəh 3:10	Prov 14:26	Aes 4:6
Aes 32:2	Dut 33:27	1Kor 10:13	2Pitə 2:9
Luk 21:16-19	Sam 57:1	Sam 59:16	Sam 91:3-6
Jen 28:15	2Kron 16:9	Sam 3:5	Sam 4:8
Prov 3:24	Sam 23:4	Sam 18:2	Sam 62:2
Sam 17:8	Aes 51:9	Sam 5:11	Dut 32:37,38
Aes 46:7	Sam 146:3	Prov 11:4,28	Sef 1:18
Jos 11:4,6,8	Sam 33:16,17	Prov 21:31	Dut 32:11
Sam 125:1,2	Prov 18:10	Aes 25:4	Aes 31:5
Luk 13:15,16	Jen 15:1	Sam 18:1,2	Dan 6:22
Uək 12:4-7	Uək 18:10	Uək 26:17	

34. Natigian e nəhatəiən təhmen e nəluaginian

2Kor 10:3,4	1Tim 1:18,19	1Tim 6:12	2Kor 2:11
2Kor 4:4	Efəs 6:12	Jem 4:7	1Pitə 5:8
Nəh 12:17	Efəs 4:26,27	Rom 7:23	1Kor 9:25-27
2Kor 12:7	Kəl 5:17	1Pitə 2:11	Sam 38:19
Sam 56:2	Sam 59:1,2	Jon 16:33	1Jon 5:4,5
1Kor 15:26	Hip 2:14,15	Maeka 7:6	Mat 10:35,36
Hip 2:10	Sam 60:4	1Tim 1:18,19	1Kor 16:13
1Pitə 5:9	Hip 10:23	Jut 3	1Pitə 5:8
1Təs 5:6	2Tim 2:3,10	1Kor 9:25-27	Sam 27:1-3
Sam 35:1-3	Efəs 6:18	2Tim 2:4	Fil 1:30
Efəs 6:13,14	1Tim 6:12	Jut 3	Aes 41:11,12
Aes 51:12	Maeka 7:8	1Jon 4:4	Sam 118:13
Aes 41:13,14	Sam 140:7	2Kor 7:5,6	Aes 41:10
2Kor 13:9	2Tim 4:17,18	Rom 7:25	1Kor 15:57
Efəs 6:14	Efəs 6:15	Efəs 6:16	Efəs 6:17
1Təs 5:8	Efəs 6:11	2Kor 6:7	Rom 13:12
2Kor 10:4,5	Efəs 6:13	Rom 13:12,14	Efəs 6:11
2Kor 6:7	2Kor 2:14	1Kor 15:57	Rom 7:25
Nəh 12:11	2Kor 12:9	Hip 11:33-37	1Jon 5:4,5
Rom 16:20	1Jon 2:14	Rom 7:24,25	Kəl 5:24
1Jon 5:4,5	2Kor 10:5	Aes 25:8	Aes 26:19
1Kor 15:54,55	Rom 8:37	2Kor 10:5	Nəh 2:7
Nəh 2:11	Nəh 2:17	Nəh 2:26	Nəh 2:28
Nəh 3:5	Nəh 3:12	Nəh 3:21	Nəh 21:7

35. ?Nati nak kəutaliuək məha-məha ohni, kəni məutəhtahnin nak?

Sam 25:3,5	Sam 31:24	Sam 33:17-22	Sam 42:5
Rut 1:12	Job 8:13	Job 13:15	Job 27:8
Sam 62:5	Sam 69:6	Sam 130:7	Aes 42:4
Jer 14:22	Mat 12:21	Uək 26:6	Rom 4:18
Rom 5:2,4,5	Rom 8:24	Rom 15:13	1Kor 13:13
2Kor 1:10	Kəl 5:5	Kol 1:5	Kol 1:23
Kol 1:27	1Təs 1:3	1Təs 4:13	1Təs 5:8
2Təs 2:16	1Tim 4:10	1Tim 5:5	1Tim 6:17
Taet 1:2	Taet 2:13	Taet 3:7	Hip 3:6
Hip 6:11,19	Hip 10:23	1Pitə 1:13,21	1Pitə 3:15

36. Nəghatən o tah o nəpəhiən nalpinən təfagə rəha nətəmimi kautol e tah

Luk 23:34	Mak 11:25	Rom 12:19	Mat 18:22
Luk 17:4	Luk 6:36	Mak 11:25	Efəs 4:32
Kol 3:13	Prov 19:11		

Suaru nak okotohtəu=pən o nəpəhiən nalpinən rəhalah təfagə

Kol 3:13	Jen 45:5-11	Rom 12:20	Mat 5:44
Mat 6:14	Luk 6:37	Mat 6:15	Jem 2:13
Mat 18:23-25	Uək 7:60	2Tim 4:16	

37. Nəghatən o nuərisigən e Iesu

Mat 4:17,19	Mat 6:24	Mat 7:14,21	Mat 10:37,38
Mat 11:28-30	Mat 16:16	Mat 22:37	Mak 10:43
Luk 5:8	Luk 6:46	Luk 9:61,62	Luk 14:33
Luk 17:10	Luk 22:42	Jon 1:12	Jon 3:7
Jon 6:60,65,66	Jon 8:31	Jon 14:6	Jon 15:5
Rom 8:9,29	Rom 10:17	Rom 12:1,2	1Kor 2:12
1Kor 4:2	1Kor 6:20	2Kor 3:18	Kəl 5:16,22
Efəs 2:10	Efəs 4:13,15	Efəs 6:11	Fil 2:5
Kol 3:16	1Təs 5:17,18	2Tim 3:12	Hip 6:1
Hip 10:24	Hip 12:11	1Pitə 2:21	1Pitə 4:8
1Pitə 5:6	1Jon 2:3	1Jon 5:3	1Jon 5:4
Nəh 12:11			

38. Nəghatən o natigən u tasim

Hip 12:14	1Təs 4:3	2Tim 2:21	1Təs 5:23,24
Efəs 5:26	2Təs 2:13	Jon 17:17	Hip 13:12
Hip 12:10,11	Rom 6:19	2Kor 7:1	1Kor 6:11
1Jon 3:2	Fil 3:12-14	Hip 10:14	Rom 6:22
Jem 4:7	Uək 26:18	1Təs 5:24	

39. Nımənin min rəha Iesu

1Kor 1:2	1Kor 1:2	1Kor 11:20-34	1Kor 12:1-31
1Kor 15:9	1Təs 5:9-11	2Kor 11:2	Uək 20:28
Uək 1:8	Uək 10:47,48	Uək 2:38-47	Uək 20:7
Uək 22:16	Uək 8:36-40	Kol 1:18	Kol 2:19
Kol 4:15	Efəs 1:22,23	Efəs 1:4-6	Efəs 2:20,21
Efəs 3:8	Efəs 3:21	Efəs 4:11-15	Efəs 5:25
Efəs 5:7	Efəs 5:25-27	Hip 10:25	Hip 10:36
Jon 17	Jon 3:29	Mat 16:16-18	Mat 28:18-20
Mak 16:15,16	Flm 2	Fil 4:3	Fil 3:12-15
Nəh 2:7	Nəh 19:7	Nəh 21:27	

40. Nəghatiən o nəfaki min, nətəm kəütəsal mine nətəm kautol uək

1Kor 12:28-29	1Kor 3:7,9	1Kor 4:1	1Kor 9:16,18
1Pitə 5:1-3	1Təs 2:4	1Tim 1:7	1Tim 3:1-12
1Tim 4:16	2Kor 10:8	2Kor 3:6	2Kor 5:20
2Tim 2:2	2Tim 2:24	2Tim 4:2	2Tim 2:5
3Jon 1:1	Uək 14:22	Uək 20:28	Uək 13:2
Uək 20:19-21	Efəs 4:11	Hip 13:7-8	Hip 5:4
Jem 3:1	Kol 1:24-27	Mak 12:38	Mat 20:26
Mat 23:13	Nəh 4:10	Nəh 5:14	Rom 12:8
Rom 1:1	Rom 10:14,17	Taet 1:6-7	

41. Nəpəhiən nətəligiən mine nautə rəha nəhue niftəni, mine natigiən u iətəm in tasim

Dut 18:10	Dut 18:14	1Jon 2:15	1Jon 2:16
Jon 12:1,2	Luk 7:36	Mak 6:31	2Kor 6:14-17
1Kor 7:39	1Tim 6:11	1Tim 1:4	1Tim 4:7
Kəl 3:2	2Jon 9-11	1Pitə 1:16	1Kor 8:13
Rom 14:21	Uək 24:16	Kol 3:17	Jem 4:17
Rom 14:23	Aes 1:18	1Kor 6:19,20	1Pitə 2:21
Rom 12:2	Jem 4:4	Hip 11:25	2Kor 6:17

42. Nəghatiən o naliuək kaliniən e təfagə təräh

1Jon 5:4	Jon 7:37,38	Jon 10:10	Rom 6:14
2Kor 2:14	1Kor 10:13	Rom 8:37	Kəl 5:16
Rom 1:17	Kəl 3:11	Hip 10:38	2Kor 12:9
Rom 6:4-6	Kəl 2:20	Rom 6:8-13	Rom 6:16-18
Kol 1:27	1Jon 1:9	Kəl 2:20	

43. ?Kotəhro lanu motaliuək kalin e nəfən-əfəniən?

Mat 6:13	Jem 1:12	1Kor 10:13	Jem 1:13
Job 1:12	Job 2:6	Mat 4:1	Jem 1:14
1Jon 2:16	Prov 1:10	Mat 16:22,23	Jem 1:2,3
Jen 22:1	Prov 30:9	Nam 22:17	Sam 42:11
1King 19:4	Job 2:9	Mat 4:6,7	Mat 4:9
Dan 4:30	2Tim 4:10	Uək 8:19	Jen 19:17-26
Jos 7:21	2Saml 11:2-4	Jon 12:6	Jon 13:27,28
Jon 18:3	1Tim 6:9	Nəh 3:10	1Kor 1:9
Mat 4:1-11	Luk 22:31,32	Mat 26:41	2Tim 2:22
Jem 4:7	1Jon 1:9		

44. Nəghatiən o nəgəu əhruahruən iəfaki kəti u rəhan natigiən tekəu

1Kor 6:1-3	Mat 18:15-17	Taet 1:13	1Tim 5:20
1Kor 5:1-5	1Kor 5:13	1Tim 1:20	1Kor 10:12
Mat 7:3-5	1Kor 13:4	Kəl 6:1	Uək 20:28

45. Nəfakiən kəm Uhgin

Sam 95:6	Sam 32:5	Fil 4:6	1Tim 2:1
Uək 12:5	Jon 14:13	Efəs 6:18	1Tim 2:8
Mat 6:6	Luk 18:10	Sam 26:12	Luk 18:1
1Təs 5:17	Sam 5:3	Sam 55:17	Sam 86:3
Mat 6:9-13	Jem 5:13-16	1Tim 2:1-4	Aes 38:1-5
Dan 6:18-23	1King 3:5-9	Mat 6:25-34	Rom 1:10
Kol 1:28	Mat 5:38-48	1Təs 5:12,13	Rom 8:26,27
Hip 11:6	Luk 18:1-8	Luk 11:1-13	2Kron 7:14
Rom 8:27	Mat 26:39	Mak 11:24,25	Jem 1:6,7
1Jon 3:22	Jon 15:7	Jut 20	Jon 16:24
Sam 66:18	Jem 4:3	Mak 11:24	Jon 15:7
1Jon 5:14,15	Efəs 3:12,20	Fil 4:19	Fil 4:6
Mat 7:7,8	Luk 11:9-13	Hip 4:16	Aes 65:24
2Kor 12:7-10	Luk 18:13	2Pitə 3:9	Sam 5:3
Luk 6:12	Mat 14:23	Efəs 6:12,13	Sam 46:10
Sam 51:17	Sam 50:15		

46. Suaru rəha Uhgın o nitəu-pəniən

Hip 10:7	Uək 22:14	Sam 32:8	Sam 37:23
Aes 58:11	Aes 30:21	Rom 12:2	Jer 10:23
1Təs 4:3,4	1Təs 5:17,18	1Pitə 2:12-15	1Pitə 4:2
Sam 37:3-5	Sam 37:7	Rom 12:1,2	Rom 16:13
Uək 16:9,10	Efəs 6:6	Mat 7:26	Efəs 5:6-17
Jon 5:30			

47. Suaru rəha nəuia Uhgın
Iesu təmol əhruahru nəuia rəhan tata

Hip 10:5-7	Aes 50:6	Mat 3:15	Jon 4:34
Jon 6:38	Jon 15:10	Fil 2:8	Jon 8:29
Jon 12:49	Jon 14:31		

Nətəmimi kəutəhatətə pəhriən okotol min lanəha

Sam 103:18	Sam 119:4,5	Sam 119:44	Sam 119:57
Sam 119:60	Sam 119:100,101	Sam 119:129	Mat 19:17
Mat 28:20	Mak 1:27	Mak 4:41	Luk 11:28
Jon 14:15	Jon 14:21	Jon 14:23	Jon 14:24
Jon 17:6	Uək 5:29	Uək 5:32	Uək 7:39
Uək 7:53	Rom 1:5	Rom 2:13	Rom 5:19
Rom 6:12	Rom 6:16,17	Rom 15:18	Rom 16:19
Rom 16:26	2Kor 9:13	2Kor 10:5	Kəl 5:7
Efəs 6:1	Efəs 6:5,6	2Təs 1:8	1Tim 3:4
Taet 3:1	Hip 4:2	Hip 5:8,9	Hip 11:8
Hip 13:17	1Pitə 1:2	1Pitə 1:14	1Pitə 1:22
1Pitə 3:6	1Pitə 4:17	1Jon 2:3	1Jon 2:5
1Jon 3:22-24	1Jon 5:3	2Jon 1:6	Nəh 3:3
Nəh 14:12			

48. Kitah okotolkeikei Uhgın mine Iesu

Eks 20:6	Dut 6:5	Dut 30:20	Sam 5:11
Sam 18:1	Sam 116:1	Sam 145:20	Mat 22:37
Mat 24:12	Jon 5:42	Jon 14:21	Jon 15:10
Jon 17:26	Jon 21:15	Rom 8:35	1Kor 2:9
1Pitə 1:8	1Jon 4:18,19	1Jon 5:3	Nəh 2:4

49. Suaru rəha nəfəniən mənə

2Kor 8:7	Uək 20:35	Mat 2:1-11	Rom 12:1
1Tim 4:15	1Tim 4:13	Hip 2:1	Uək 6:4
1Təs 5:18	2Kor 8:2-4	1Kor 16:2	2Kor 9:7
Luk 21:1-4	Fil 4:18	Mat 6:20	Mal 3:10
Jem 1:27	Mat 5:42		

50. Suaru rəha nəfəniən e nikin agiən

Uhgın in nəukəti nəfəniən e nikin agiən

Efəs 2:7	Efəs 1:7	Efəs 3:8	Eks 33:19
Eks 34:6,7	Sam 51:1	Sam 86:5	Sam 86:15
Sam 103:8	Sam 103:11	Sam 145:8	Aes 55:6,7
Mæka 7:18	Luk 1:78	Rom 2:4	1Tim 1:14
1Pitə 1:3	Dut 7:8	Jer 31:3	Jon 3:16,17
Rom 5:8	Rom 9:15	Taet 3:4	1Jon 4:10,11
1Jon 4:16	1Jon 4:18		

Kəni nətəm kəutəhatətə okotol təhmen əmə, kotohtəu=pən suaru əhmen əmə

1Jon 3:16,17	1Jon 3:21	1Jon 3:23	1Jon 4:11
1Jon 4:19	Mat 18:32	Mat 18:33	Jon 13:34
Jon 15:12,13	Efəs 4:32	Efəs 5:1,2	Kol 3:13
Kəl 6:2	1Jon 2:9,10	1Jon 3:14,15	1Jon 3:18
Lev 19:18	Lev 19:34	Sam 16:3	Sam 119:63
Rom 12:10	1Kor 12:26,27	1Kor 13:4-7	Kəl 5:6
Kəl 5:13,14	Kəl 5:22	Kəl 6:10	Fil 2:2-4
Kol 3:13	1Təs 3:12	2Təs 1:3	Hip 13:1
Jem 2:8	1Pitə 1:22	1Jon 4:7,8	1Jon 5:1

51. Təmə Uhgın təfa nati təuvir əkəku kəti kəm tah, nikitah otagiən əmə ohni

Luk 3:14	Fil 4:11,12	1Tim 6:6,8,9	Hip 13:5
1Kor 4:11,12	Fil 3:8	Hip 10:34	Mat 6:31-34
Sam 37:3	Sam 55:22	Sam 78:30,31	1Pitə 5:7
Pri 4:8			

52. Nikin agiən

Sam 2:11	Sam 5:11	Sam 9:2	Sam 9:14
Sam 31:7	Sam 32:11	Sam 33:21	Sam 34:2
Sam 35:9	Sam 64:10	Sam 68:3	Sam 96:11
Sam 97:1	Sam 97:12	Sam 104:34	Sam 105:3
Sam 118:24	Sam 119:14	Sam 119:162	Rom 12:12
Rom 5:2,3	1Təs 5:16-18	Jem 1:2	Fil 3:1
Fil 4:4	2Kor 6:10	Luk 10:20	1Jon 1:4
Jon 16:24	Jon 16:33	Jon 17:13	Rom 15:13
2Kor 1:24	Efəs 5:18	Fil 1:25	1Pitə 1:8

53. Nəghatiən o nəniən tagkiu o Uhgın

Sam 7:17	Sam 28:7	Sam 30:12	Sam 35:18
Sam 69:30	Sam 75:1	Sam 95:2	Sam 100:4
Sam 105:1	Sam 106:1	Sam 107:1	Sam 118:21,28
Sam 147:7	Jona 2:9	Mak 14:23	Luk 2:38
Rom 1:21	Rom 6:17	Rom 7:25	Rom 14:6
1Kor 10:16	1Kor 15:57	2Kor 2:14	2Kor 4:15
2Kor 9:11,12	2Kor 9:15	Efəs 1:16	Efəs 5:4,20
Kol 1:12	Fil 4:6	Kol 3:16,17	1Tim 2:1
1Tim 4:3,4	1Təs 5:18	Nəh 4:9	Nəh 7:12
Nəh 11:17			

54. Okəsotəginian

Jen 15:1	Jen 22:12	Jen 26:24	Eks 14:13
Eks 20:20	Lev 26:6	Dut 1:29	Dut 3:22
Dut 31:8	1Saml 12:20	2King 6:16	Sam 3:6
Sam 23:4	Sam 27:1	Sam 34:4	Sam 46:2
Sam 56:3,11	Aes 44:8-51:12	Mat 10:28	Mat 10:31
Mat 14:27	Mak 4:40	Mak 5:36	Luk 12:4
Luk 12:32	Uək 18:9	Uək 27:24	Rom 8:15
Efəs 6:19,20	Fil 1:14	Hip 2:15	Hip 10:27
1Pitə 3:14	1Jon 4:18	Nəh 2:10	

55. Nətəm kəutəhatətə okotos nahməian o nəhatətəian rəhalah

Mak 4:17	Uək 8:1	Uək 11:19	Uək 13:50
1Təs 3:7	Hip 10:33	Nəh 2:10	Luk 6:22
Jon 15:18,19	Jon 17:14	1Jon 3:13	Mat 10:39
Mat 5:11	Jon 15:21	Uək 9:16	2Kor 4:11
Nəh 2:3	Mat 24:13	Nəh 2:10	

56. Nagianian e nian rəha nərahian

Luk 6:23	Uək 5:41	Uək 16:25	Rom 5:3
2Kor 4:17	Fil 2:17	Kol 1:24	Jem 1:2
1Pitə 4:13	Rom 12:12	Rom 5:3	Jem 1:2-4
1Pitə 4:13			

57. Nimisian min

Jen 3:16	Eks 15:26	Job 2:7; 42:11	Sam 38:3
Sam 41:3	Sam 41:10	Sam 102:23	Sam 103:3
Uək 5:5,10	Uək 12:23	Uək 13:11	1Kor 11:30
2Kor 12:7	2Tim 4:20	Mat 4:24	Mat 8:15
Mat 9:29	Mat 10:1	Mak 1:25	Mak 10:52
Luk 9:42	Luk 11:14	Jon 9:3	Jon 11:4
Uək 5:16	Uək 14:9	Rom 8:23	2Kor 1:4
2Kor 12:9,10	Hip 12:5-11	Jem 5:10,14	1Pitə 1:7

58. Nəghatian o nəghatian iətəm tatsipən e nohlitah
Nəghatian təuvir

Sam 19:14	Sam 141:3	Prov 12:25	Prov 15:23
Prov 24:26	Efəs 4:15,29	Fil 1:4	Kol 3:17
1Təs 5:17	1Tim 4:12	2Tim 4:2	Taet 3:2
Nəh 12:11			

Nəghatıən təräh

Eks 20:7	Nam 11:1	Sam 5:9	Sam 35:11
Sam 74:10	Prov 21:9	Mat 12:36	Mat 15:8
Mat 26:74	Mak 7:21	Efəs 4:25,29,31	Efəs 5:4,6
Kol 3:8,9	1Tim 1:13,20	1Tim 6:1	Taet 3:2
Jem 3:4	1Jon 3:18	Jut 16,18	Nəh 13:6

Nəghatıən eiua

Eks 20:6	Sam 52:3	Sam 119:63	Prov 12:17,19
Prov 13:5	Prov 14:5	Prov 30:8	Jer 23:25
Jon 8:44	Uək 5:3,4	Rom 1:25	Efəs 4:25
Kol 3:9	1Tim 4:2	1Jon 1:6	1Jon 2:4
Nəh 2:2	Nəh 21:8	Nəh 2:15	

59. Kitah nəfaki min okəsotəlpahıən motol pik uək

Efəs 4:28	1Təs 4:11	Jen 2:15	Jen 3:17-19
Eks 29:10	Uək 20:34	1Təs 2:9	Uək 20:35
Prov 13:11	Prov 6:6-8	Uək 9:39	Uək 18:3
2Təs 3:6-15	Rom 12:11	Hip 6:12	

Nəghatıən o nətəm kəutəlpah

2Təs 3:10	Prov 12:27	Prov 26:15,16	Prov 10:4
Prov 20:13	Prov 20:4	Prov 19:15	Prov 12:24
Prov 13:4	Pri 10:18	1Tim 5:13	Mat 25:18,26

60. Nəmiəghıən o natıghıən rəha iərman mıne pətan u kəmuol marıt

Jen 1:28	Jen 2:18	Jen 2:22-25	Efəs 5:31
Prov 18:22	2Kor 6:14-17	Efəs 5:22	Efəs 5:25
Taet 2:4	Dut 24:5	Eks 20:14	Eks 20:17
Lev 20:10	Eks 21:10	Mat 19:9	1Kor 6:9-10
Kol 3:5	Uək 15:20	Mat 19:8	Mat 19:6
Mat 19:9	Rom 1:26	Rom 1:27	1Təs 4:3-5
Hip 13:4	1Kor 7:3-5	1Kor 7:10	1Kor 7:15
1Kor 7:39	Prov 5:18,19	Sing 2:6,7	

61. Famlı min okotəhratıgh lanu

1Kor 11:7	Efəs 5:23	Efəs 5:25	Luk 14:26
Efəs 5:28,29	Efəs 5:22	1Pitə 3:6	1Tim 2:11-15
1Tim 2:9	1Pitə 3:4,5	Efəs 5:33	Kol 3:18
Efəs 5:22-24	Kol 3:19	Efəs 5:25-33	Sam 127:3
1Təs 2:11	Mat 19:13,14	Prov 22:6	Dut 6:2,7
Prov 22:15	Prov 23:13	Prov 29:15	Efəs 6:4
Kol 3:21	Eks 20:12	Luk 2:51	Prov 17:6
Pri 11:9	Kol 3:20	Efəs 6:1-3	1Tim 5:8
Taet 2:9,10	Kol 3:22-25	Efəs 6:5-8	Kol 4:1
Efəs 6:9			

62. Nəghatıən o Ughın u tətarmənıgh kəni mətəsal vivi o uək

Mat 12:28	Mat 19:24	Mat 21:31	Mat 21:43
Mak 1:15	Mak 4:11	Mak 4:26	Mak 4:30
Mak 9:1	Mak 9:47	Mak 10:14	Mak 10:15
Mak 10:23,24	Mak 12:34	Mak 14:25	Mak 15:43
Luk 4:43	Luk 6:20	Luk 7:28	Luk 8:1
Luk 9:27	Luk 9:60	Luk 9:62	Luk 10:9
Luk 10:11	Luk 11:20	Luk 13:28	Luk 13:29
Luk 14:15	Luk 16:16	Luk 17:20,21	Luk 18:29
Luk 19:11	Luk 21:31	Jon 3:3	Jon 3:5
Uək 1:3	Uək 8:12	Uək 14:22	Uək 28:23
Rom 14:17	1Kor 4:20	1Kor 6:9,10	1Kor 15:50
Kəl 5:20,21	Kol 4:11	2Təs 1:5	

63. Nəghatən o nolian o nepətian mine natigian e nisaiian

Sam 18:27	Sam 25:9	Sam 45:4	Sam 51:17
Sam 138:6	Sam 147:6	Sam 149:4	Aes 57:15
Mat 5:3,4,5	Mat 11:29	Mat 23:8-12	Mat 25:44
Mat 27:55	Mak 9:35	Mak 10:43,45	Luk 1:51-53
Luk 14:8-11	Luk 18:14	Jon 18:36	Uək 20:19
Rom 15:1	1Kor 13:4,5	Kəl 5:22,23	Kəl 6:2
Efəs 4:2	Fil 2:3	Kol 2:18	Kol 3:12
Taet 3:2	Jem 1:9	Jem 1:21	Jem 3:13,16,17
Jem 4:6,10	1Pitə 3:8-5:6	1Pitə 4:11	1Pitə 5:3,5

64. Nəghatən o nosian nətəlig təuvir

Jen 3:6	Dut 4:6	1Kron 3:1	1Kron 3:9
Sam 51:6	Sam 53:2	Sam 111:10	Sam 119:66
Sam 119:104	Sam 119:169	Prov 8:1	Prov 9:1
Prov 9:6	Prov 9:9	Prov 9:10	Prov 9:10
Prov 9:11	Prov 9:12	Aes 9:6	Aes 11:2
Jer 23:5	Dan 12:3	Amos 5:13	Mat 11:19
Luk 2:40	Luk 10:7	Luk 11:31	Luk 12:42
Luk 20:4	Jon 17:22	Uək 6:3	Uək 6:10
Uək 7:10	Uək 7:22	Uək 9:22	Rom 2:19
Rom 8:6	Rom 12:2	Rom 12:2	Rom 14:13
Rom 15:14	1Kor 1:24	1Kor 2:5	1Kor 2:6
1Kor 3:1	1Kor 3:3	1Kor 3:18	1Kor 3:19
1Kor 7:32	1Kor 12:2	2Kor 6:6	Efəs 1:17
Efəs 5:16	Fil 1:9	Fil 3:15	Kol 1:9
Kol 2:3	Kol 3:16	1Təs 4:7	1Tim 2:15
1Tim 3:2	2Tim 2:22	Hip 10:22	Jem 1:5
Jem 3:17	Jem 4:3	2Pitə 1:3	1Jon 2:27

65. Nəghatən o iəni eiuə min

Sam 12:3	Mat 7:15	Mat 18:6	Mat 18:7
Mat 24:11	Mak 9:42	Luk 13:15	Uək 20:29-31
Rom 1:29	1Kor 6:9	2Kor 4:2	2Kor 5:12
2Kor 6:8	2Kor 10:5	2Kor 11:13	Kəl 2:4
Efəs 4:14	Kol 2:8	2Təs 2:9	2Təs 2:10
1Tim 4:1-3	2Tim 3:1-9	2Tim 3:13	Taet 1:10-11
Taet 2:7	2Pitə 2:1	2Pitə 2:12,14	2Pitə 2:17,18
1Jon 4:1	1Jon 4:4,5	2Jon 1:7-9	Jut 1:16
Nəh 12:8	Nəh 16:13	Nəh 18:23	Nəh 19:20
Nəh 20:10			

66. Nəniəskasikən min nəuvein rəha Uhgın

Uhgın təseiuəiən — nati nak təməni məmə otol, in tatol

Mat 24:35	Rom 3:4	1Kor 1:9	Nəh 3:4
2Tim 2:13	Taet 1:2	1King 8:23,24	Jos 23:14,15
Sam 119:140	Aes 49:7	Aes 55:11	Hip 6:18

Nəghatən o nati asoli min nəuvein Uhgın təməni məmə otəpanol

Jen 15:18	Jen 18:19	Jen 21:1	Jen 22:18
Jen 26:3	Jen 28:15	Eks 6:4	Dut 8:15
Dut 30:9	Dut 30:16	Aes 25:8	Aes 45:23
Aes 61:8	Jer 1:8	Jer 23:4	Jer 31:31-34
Jer 33:14-16	Esik 34:15	Esik 34:24	Amos 5:16
Luk 1:71-72	Uək 1:4	Uək 2:30	Uək 2:39
Uək 3:25	Rom 4:16	Rom 4:18	Kəl 3:14
Kəl 3:22	Efəs 1:13	Efəs 1:18	Efəs 3:6
2Tim 1:1	Taet 1:2	Hip 7:21	Hip 8:6
Hip 10:23	Hip 10:36	Hip 11:13	Hip 11:39
Jem 1:12	Jem 2:5	2Pitə 1:4	

Natimnati min nəuvein Uhgın təməniaskasik məmə otol kəm tah

Sam 23	Sam 33:20	Sam 54:4	Mat 6:25-34
Mat 10:42	Mat 19:29	Mat 28:20	Mak 8:35
Mak 16:16	Jon 1:12	Jon 6:37	Jon 10:28-29
Jon 14:2,3	Rom 8:28-35	Rom 8:32	Rom 10:9
1Kor 2:9,10	1Kor 10:13	2Kor 5:1	Fil 1:6
Fil 2:13	1Təs 4:16,17	1Tim 4:16	Hip 13:5,6
Hip 15:5	Jem 4:7,8	1Pitə 1:5	2Pitə 2:9
2Pitə 3:13	1Jon 2:1	1Jon 5:14,15	1Jon 5:18
Nəh 7:16,17	Nəh 22:5	Nəh 22:12	